જય જય શ્રી ગોકુલેશ

શ્રી ઠાકોરજીની કિર્તનાવલી ગ્રંથ

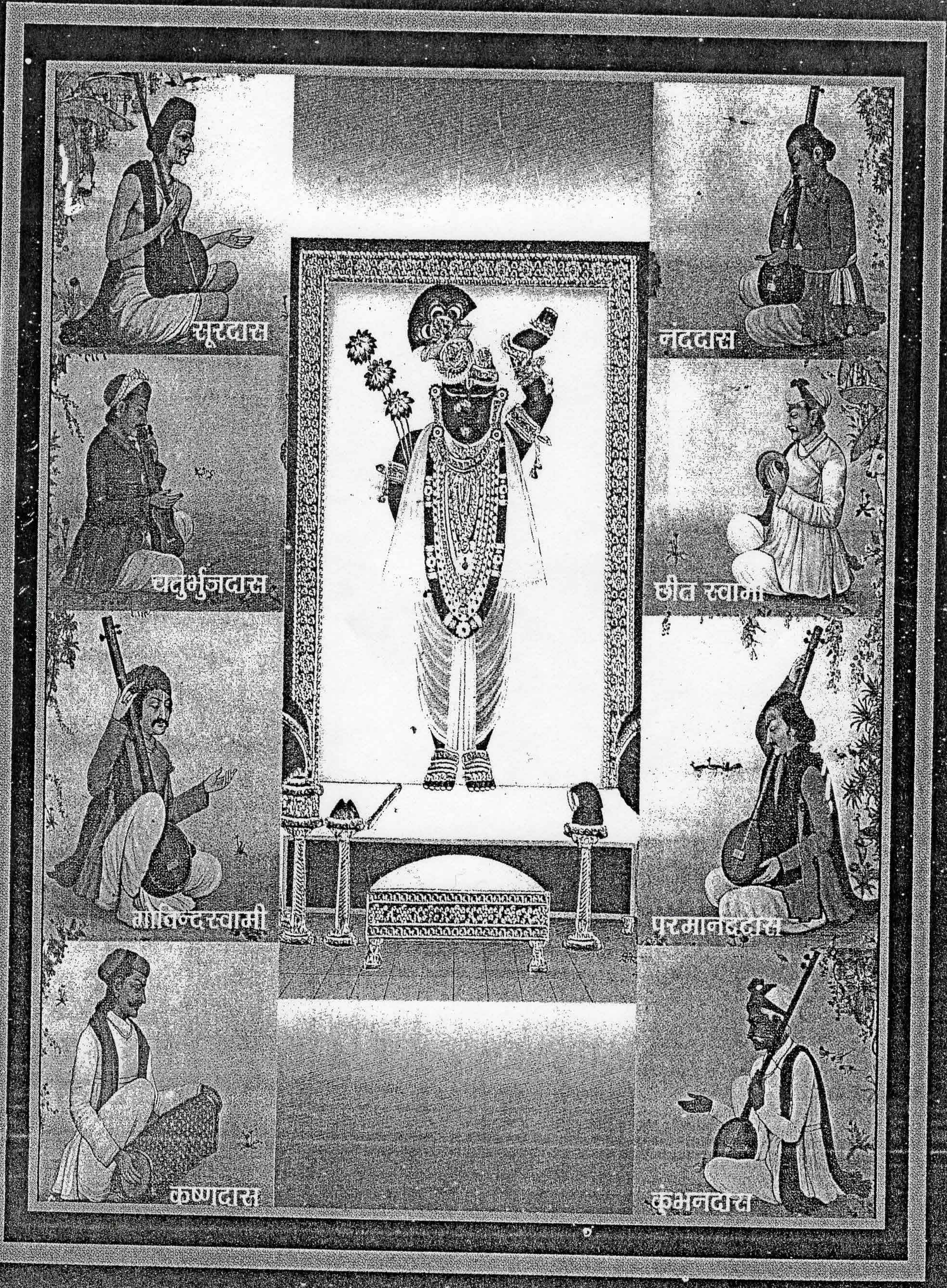

શ્રી વલ્લભ પુસ્તકાલય
ભાટીયા સેવા

શ્રી ઠાકોરજીની કિર્તનાવલી ગ્રંથ

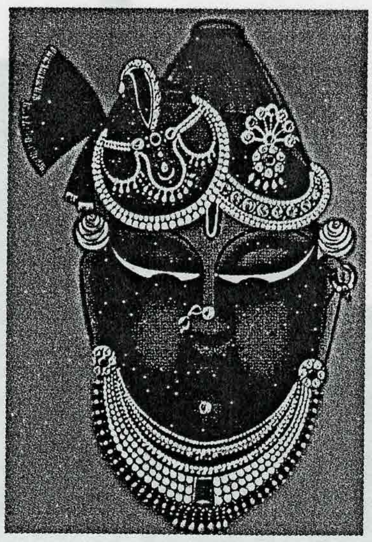

અનુવાદક : કંસારા મગનલાલ લલ્લુભાઈ

સંપાદક-સંકલક : શ્રી સુધીર ચીમનલાલ ધારીયા

મુદ્રણ સ્થળ : શ્રી મહાલક્ષ્મી કેલેન્ડર કંપની, જે-૬, અંસા ઈન્ડસ્ટ્રીયલ ઈસ્ટેટ, સાકીનાકા, અંધેરી (પૂર્વ), મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૭૨.

પ્રકાશક

શ્રી સુધીર ચીમનલાલ ધારીયા

૪ શ્રીજી કિરણ, તેજપાલ રોડ, (વી.એસ.ખાડેકર માર્ગ),
વિલેપાર્લે (પૂર્વ), મુંબઈ- ૪૦૦૦૫૭. ફોન-૨૬૧૮૪૦૩૬

* આ ગ્રંથ :- સુધીર ચીમનલાલ ધારીયા તથા કંસારા મગનલાલ લલ્લુભાઈ અથવા તેમના વારસદાર શાનુપ સુધીર ધારીયા તથા રાજેશ મગનલાલ કંસારાની લેખીત પરવાનગી વગર આ ગ્રંથ છાપી પ્રગટ કરવો નહી.

જય જય શ્રી ગોકુલેશ

શ્રી મદન મોહનજી (બાલાસીનોર)

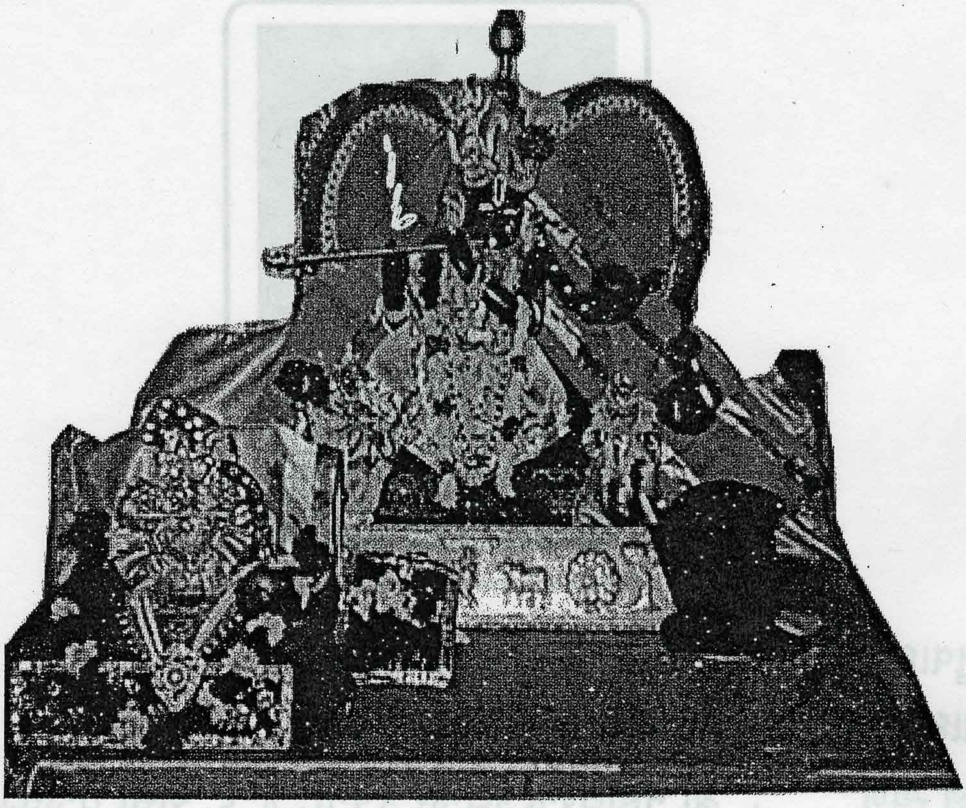

શ્રી ઠાકોરજીની કીર્તનાવલી પ્રકટ કરવામાં અથાગ પરીશ્રમ કર્યા પછી ક્ષતિઓ રહી જવા પામી હોય

તો પ્રિય વૈષ્ણવો ત્રુટી નહી કાઢતા અમોને ક્ષમા પાત્ર સમજવા વિનમ્ર ભાવે હદય થી પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

સ્વ. ધારીયા ચીમનલાલ ચંદુલાલ તથા ધારીયા કમળાબેન ચીમનલાલ (રંગુનવાલા)

ની સ્મૃતિમાં ધારીયા સુધીર ચીમનલાલ તથા ધારીયા મીના સુધીર

તરફથી પ્રિય વૈષ્ણવોને સપ્રેમ ન્યોછાવર

સવંત ૨૦૬૪ વર્ષ ૨૦૦૯

।। શ્રી યમુના મહારાણીમાં ।।

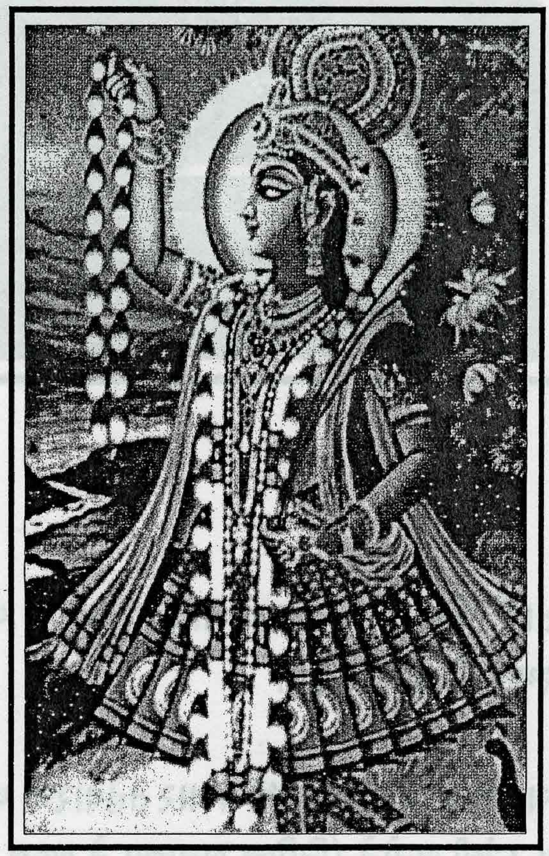

શ્રી યમુનાષ્ટક

નમામિ યમુનામહં સકલસિદ્ધિહેતું મુદા ।
મુરારિપદપંકજસ્ફુરદમન્દરેણૂત્કટામ્ ।।
તટસ્થનવકાનન પ્રકટમોદપુષ્પામ્બુના ।
સુરાસુરસુપુજિતસ્મરપિતુઃ શ્રિયં બિભ્રતીમ્ ।।૧।।

કલિન્દગિરિમસ્તકે પતદમન્દપૂરોજ્જવલા ।
વિલાસગમનોલ્લસત્ પ્રકટગણ્ડશૈલોન્નતા ।।
સઘોષગતિદન્તુરા સમધિરૂઢદોલોત્તમા ।
મુકુન્દરતિવર્ધિની જયતિ પદ્મબન્ધોઃ સુતા ।।૨।।

ભુવં ભુવનપાવનીમધીગતામનેકસ્વનૈઃ ।
પ્રિયાભિરિવ સેવિતા શુકમયૂરહંસાદિભિઃ ।।
તરંગભુજકંકણપ્રકટમુક્તિકાવાલુકા ।
નિતમ્બતટસુન્દરીં નમત કૃષ્ણતુર્યપ્રિયામ્ ।।૩।।

અનન્તગુણભૂષિતે શિવવિરંચિદેવસ્તુતે ।
ઘનાઘનનિભે સદા ધ્રુવપરાશરાભિષ્ટદે ।।
વિશુદ્ધમથુરાતટે સકલગોપગોપીવૃતે ।
કૃપાજલધિસંશ્રિતે મમ મનઃ સુખં ભાવય ।।૪।

યયા ચરણપદ્મજા મુરરિપોઃ પ્રિયંભાવુકા ।
સમાગમનતોઽભવત્ સકલસિદ્ધિદા સેવતામ્ ।।
તયા સદૃશતામિયાત્ કમલજા સપત્નીવ યત્ ।
હરિપ્રિયકલિન્દયા મનસિ મે સદા સ્થીયતામ્ ।।૫।।

નમોઽસ્તુ યમુને સદા તવ ચરિત્રમત્યદ્ભુતં ।
ન જાતુ યમયાતના ભવતિ તે પયઃપાનતઃ ।।
યમોઽપિ ભગનિસુતાન્ કથમુ હન્તિ દુષ્ટાનપિ ।
પ્રિયો ભવતિ સેવનાત્ તવ હરેર્યથા ગોપિકાઃ ।।૬।।

મમાસ્તુ તવ સન્નિધૌ તનુનવત્વમેતાવતા ।
ન દુર્લભતમા રતિર્મુરિપૌ મુકુન્દપ્રિયે ।।
અતોઽસ્તુ તવ લાલના સુરધુની પરં સંગમાત્ ।
તવૈવ ભુવિ કીર્તિતા ન તુ કદાપિ પુષ્ટિસ્થિતૈઃ ।।૭।।

સ્તુતિ તવ કરોતિ કઃ કમલજાસપત્નિ પ્રિયે ।
હરૈર્યદનુસેવયા ભવતિ સૌખ્યમામોક્ષતઃ ।।
ઈયં તવ કથાધિકા સકલગોપિકાસંગમ ।
સ્મરશ્રમજલાણુભિઃ સકલગાત્રજૈઃ સંગમઃ ।।૮।।

તવાષ્ટકમિદં મુદા પઠતિ સૂરસુતે સદા ।
સમસ્તદુરિતક્ષયો ભવતિ વૈ મુકુન્દે રતિ ઃ ।।
તથા સકલસિદ્ધયો મુરારિપુશ્ચ સંતુષ્યતિ ।
સ્વભાવવિજયો ભવેત્ વદતિ વલ્લભ ઃ શ્રી હરે ઃ ।। ૯ ।।

।। ઇતિ શ્રી મદ્વલ્લભાચાર્યવિચરિતં
શ્રી યમુનાષ્ટક સ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્ ।।

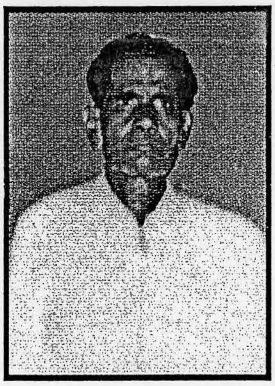

પ.પૂ. પિતાશ્રી ભગવદીપ
ગૌ.વા.ચીમનલાલ ચંદુલાલ ધારીયા
જન્મ-૧૯૧૧
ગૌ.વા. ૧૮.૧૦.૧૯૯૯

પ.પૂ. માતૃશ્રી ભગવદીપ
ગૌ.વા.કમળાબેન ચીમનલાલ ધારીયા
જન્મ-૧૯૧૬
ગૌ.વા. ૧૬.૦૪.૧૯૭૪

ભગવદીય- ગૌ.વા. પ.પૂ. પિતાશ્રી ચીમનલાલ ચંદુલાલ ધારીયા તથા ગૌ.વા. માતૃશ્રી કમળાબેન ચીમનલાલ ધારીયા (રંગુનવાલા) ની પૂણ્ય સ્મૃતી ની યાદગીરી રૂપે.

આ ગ્રંથ ઠાકોરજીને જગાડવા થી પોઢાઢવા સુધીના વાર તહેવારના પદ તથા તે પદના ભાવાર્થ નુ વર્ણન કરવા માટે ઠાકોરજીએ અમારા કુટુંબી જનોને (નિમિત્ત બનાવ્યા તે બદલ અમે ભાગ્યશાળી સમજીયી છીએ, ભૂલચૂક માફ સમજી અમે તમારી સમક્ષ આ ગ્રંથ ઠાકોરજીની કૃપાથી રજુ કરીયે છીએ. આનો લાભ લેવા દરેક પુષ્ટીમાર્ગીય વૈષ્ણવોને અંતર આત્માની નમ્ર વિનંતી દરેકવૈષ્ણવોને ગૌ.વા. ચિમનલાલ ધારીયા તથા કમળાબેન ધારીયા વતીના સુધીર ધારીયા તથા મીના ધારીયાના જય જય શ્રી ગોકુલેશ

શ્રીજી કૃપા થી મનુષ્ય રૂપે અવતરેલા અને નાની ઉમરમાં લગ્ન ગ્રંથીથી જોડાયેલા પ.પૂ.ગૌ.વા. પિતાશ્રી ચીમનલાલ તથા પ.પૂ. માતૃ શ્રી કમળાબેન જેને જીવન ની કેડીમાં શુ લખાયું હશે. તે ઈશ્વરના ભરોષે ઘર સંસાર માંડ્યો જીવન કષ્ટ દાયક હોવા છતાં જીવન આશાસ્પદ જીવીને અને બીજાઓને દુ:ખમાં હસ્તા રહીને કેમ જીવવું તે નિરુપણ કર્યુ બન્ને જણ ૫૮ વર્ષની ઉમરે શ્રીજી સ્મરણ કરતા ગૌ. લોકવાસી પામ્યા અને અમને જીવન કેવી રીતે જીવવુ તેનુ એક ઉદાહરણ પુરુ પાડ્યુ પણ એમના માટે કશુ નહી કરી શકવાથી મન બહુ વ્યથીત હતુ મારા કુંટુબ પર ઠાકોરજી એ આ ગ્રંથ પ્રગટ કરવામાં અમને નિમિત્ત બનાવ્યા તે બદલ અમે અમારી જાતને ધન્ય અનુભવીએ છીએ.

ગૌ.વા. કમળાબેન ચીમનલાલ ધારીયા તથા ચીમનલાલ ચંદુલાલ ધારીયાના
પરીવાર તરફથી સર્વ વૈષ્ણવોને
।। જય જય શ્રી ગોકુલેશ ।।

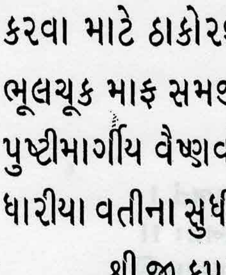

અ.સૌ.મીના સુધીર ધારીયા તથા સુધીર ચીમનલાલ ધારીયાના
પરીવાર તરફથી સર્વ વૈષ્ણવોને
।। જય જય શ્રી ગોકુલેશ ।।

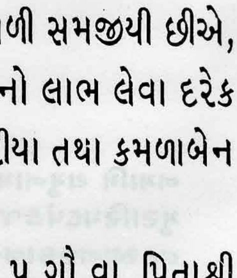

શ્રી સુધીર ચીમનલાલ ધારીયા

અ.સૌ. મીના સુધીર ધારીયા

|| શ્રી યમુના મહારાણીમાં ||

અ.સૌ.કુસુમબેન તથા નવનીતલાલ એન દેસાઈ (રોજવાવાળા)

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

।। શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજી શ્રીમહાપ્રભુજી ।।

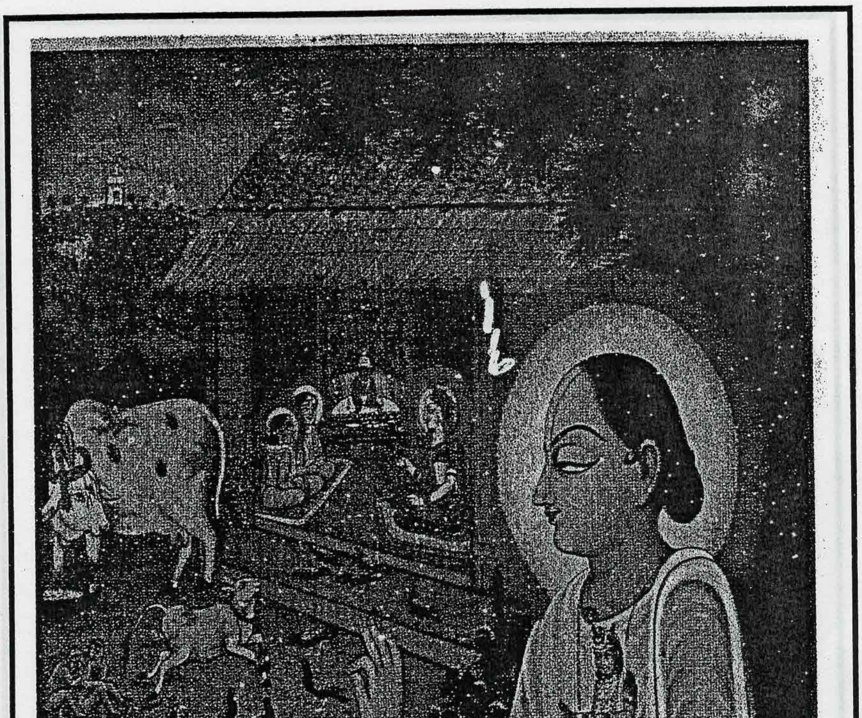

કોકીલાબેન તથા રસીકલાલ ઓ. કડકીયા (ખીસાદાર)

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

।। શ્રી ગોપીનાથજી ।।

અ.સૌ. સુષ્મા તથા અશોક સી ધારીયા

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

।। શ્રી ગુસાંઇજી ।।

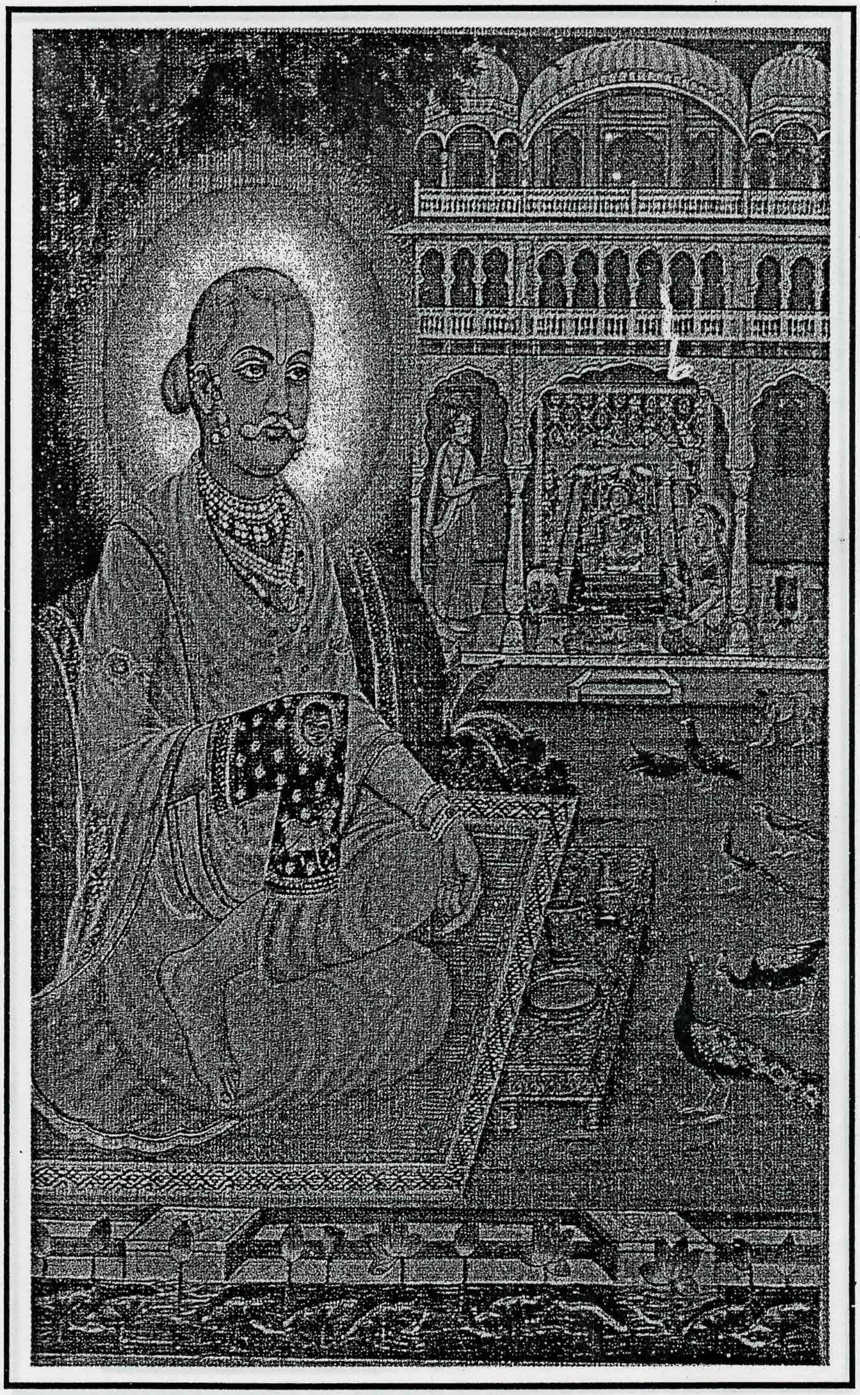

અ.સૌ.વૈશાલી તથા સુનીલકુમાર એન મોદી (ઠાસરાવાળા)

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

।। શ્રી ગોકુલનાથજી ।।

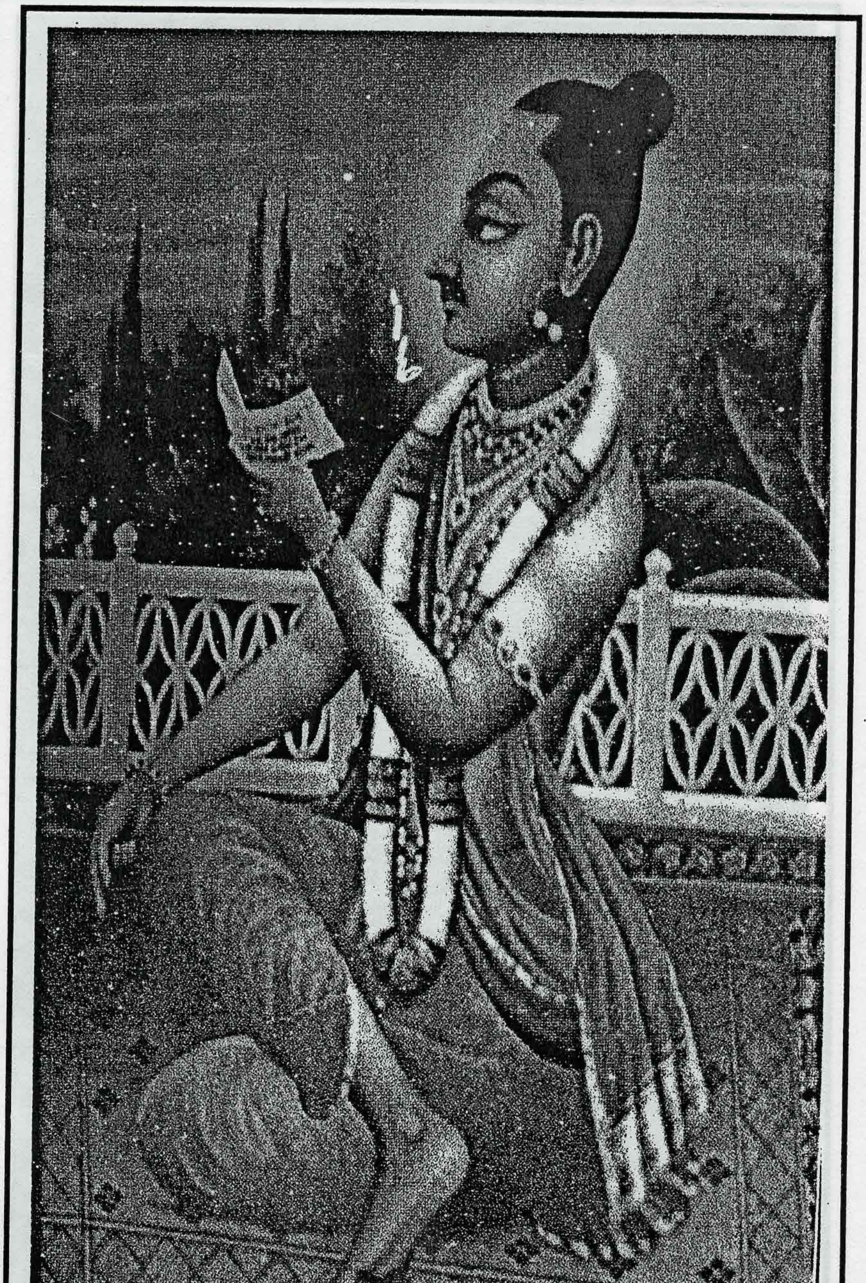

અ.સૌ.પાયલ તથા રીપલકુમાર એમ કડકીયા (મગનભાઇચંદ)

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

।। શ્રી નાગદમન સ્વરૂપ (શ્રીનાથ દ્વારા) ।।

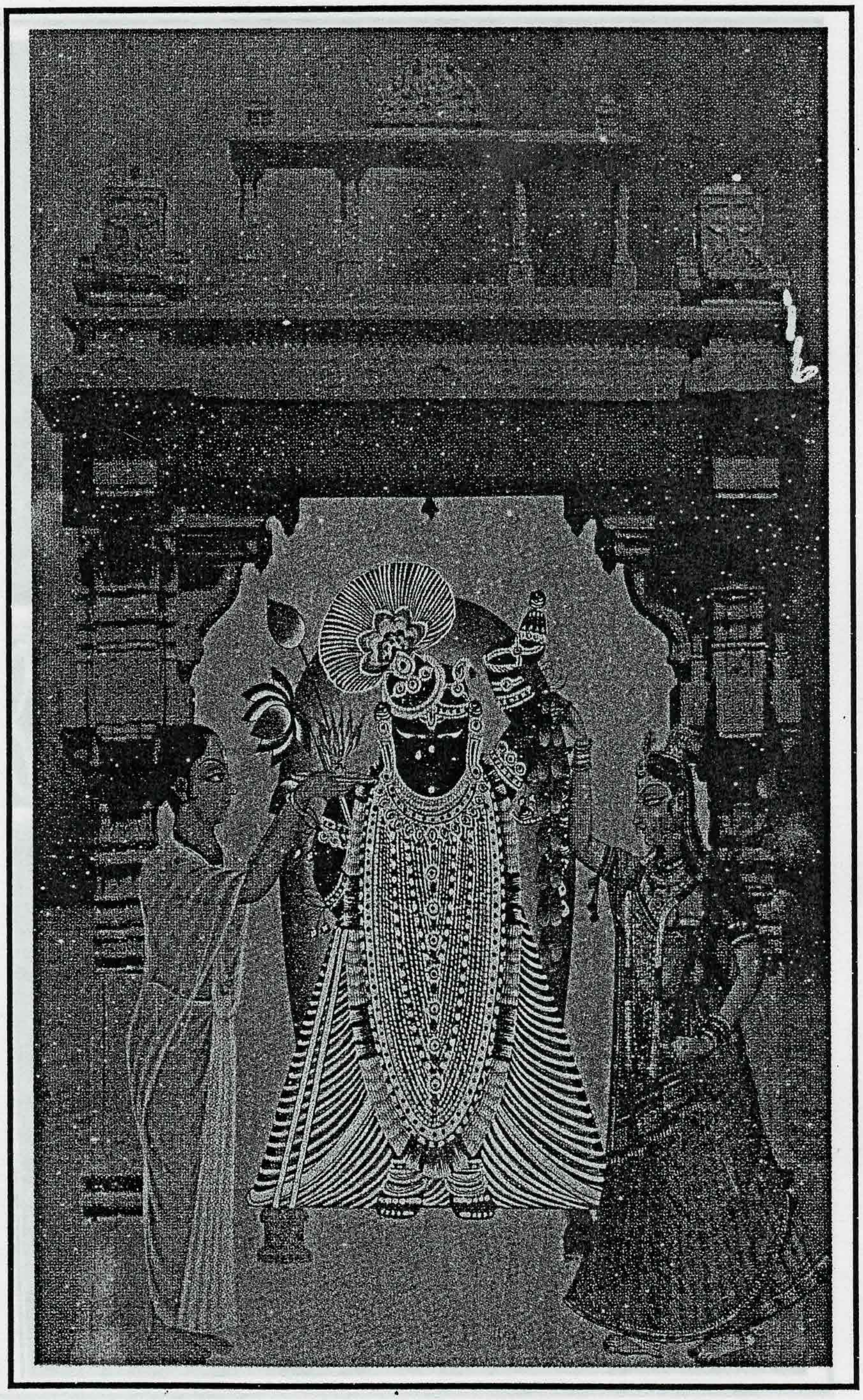

અ.સૌ.નીયતી તથા શાનુપ એસ ધારીયા

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

।। શ્રીમદ હરિરાયજી મહાપ્રભુજી ।।

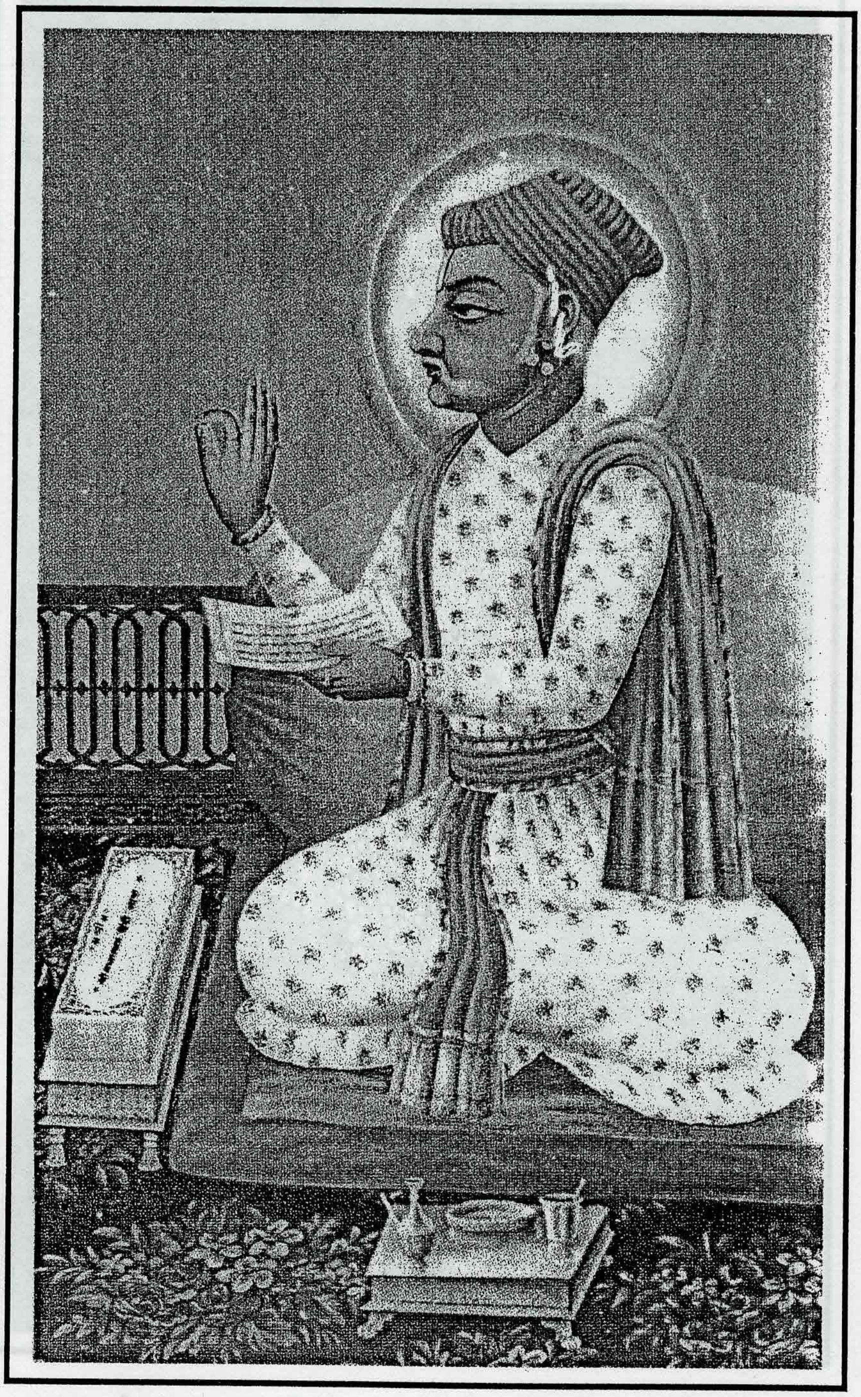

અ.સૌ.ભાનુમતી તથા રંજન ઓ પરીખ

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

।। શ્રી ગોસાંઇજીનો પ્રાકટયોત્સવ ।।

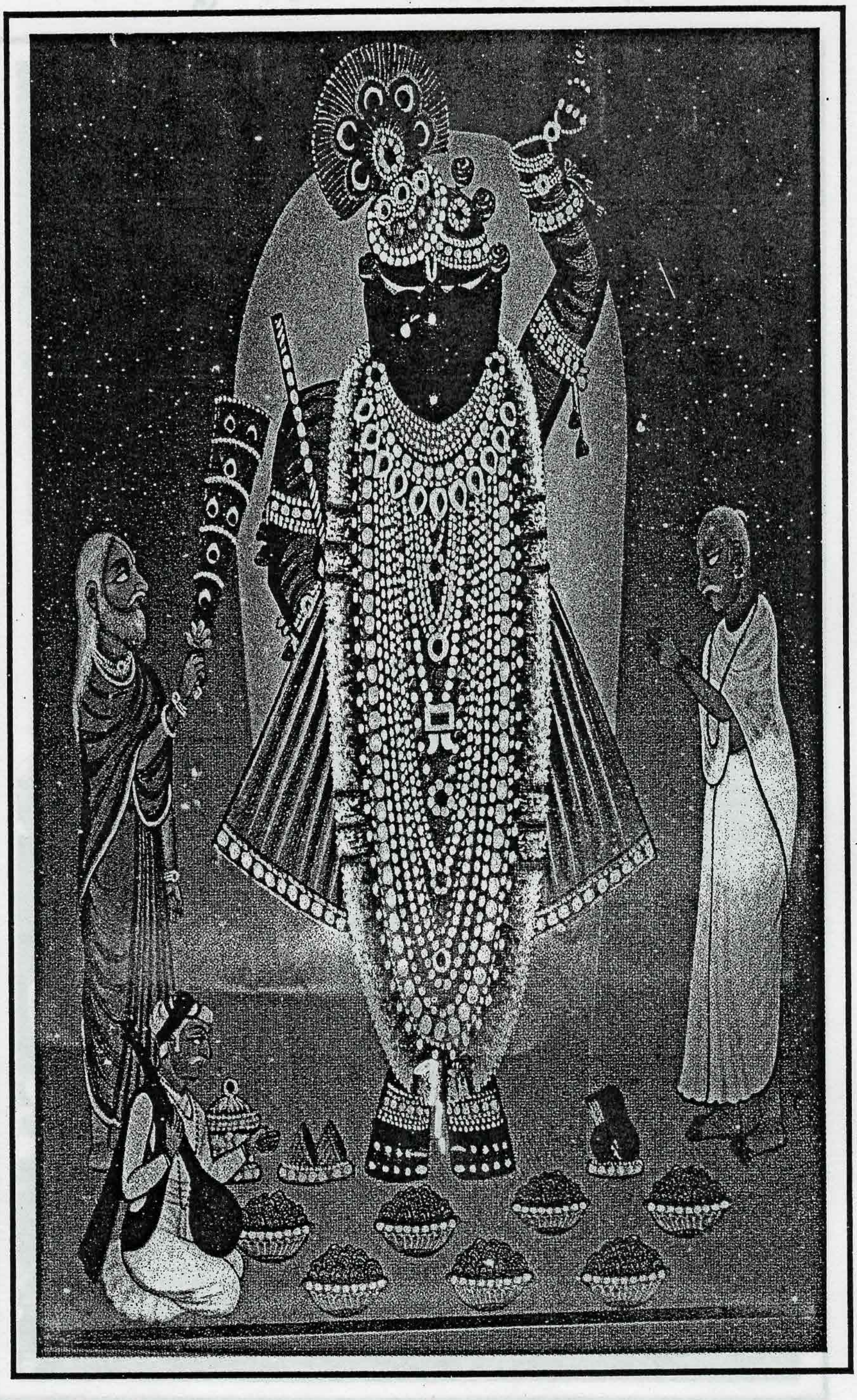

અ.સૌ.રેખાબેન તથા મહેશભાઇ કે. શાહ (ડામરવાલા)

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

"શ્રી ગોવર્ધનનાથ: વિજયતે"

સહુ દૈવી જીવોને નીજ શરણે લેવાને
પુરુષોત્તમ પ્રગટયા રે અગ્નિસ્વરુપ થઈને ......પુરુષોત્તમ

દિવ્ય ચંપારણ્યમાં અદભુત લીલા કીધી
ગોલોક ઉતર્યું ભૂમિ પર લીલા તાદ્દશ કીધી
અગ્નિજવાળા વચ્ચે સોહી રહયાં બાળ રુપે ......પુરુષોત્તમ

નંદબાવા આવ્યા ને આવ્યા જશોદાજી માત
નીરખીને શ્રીવલ્લભને હરખ્યાં લક્ષ્મણભટ્ટજી તાત
પલનામાં ઝુલાવ્યાં ઇલ્લમાએ શ્રીવલ્લભને ......પુરુષોત્તમ

શિવ બ્રમ્હાદીક દેવો ને આવ્યા સહુ મુનીજન રે
પાવન થયા ઝાંખી કરીને આનંદે નાચ્યાં રે
ઊડી દહી દૂધની છોળો નંદઓચ્છવ કીધો રે ......પુરુષોત્તમ

શાસ્ત્રાર્થ કરીને જૂઠો ઠરવ્યો રે માયાવાદ
સ્વીકારાવી ચાર પ્રમાણ સાચો સ્થાપ્યો બ્રમ્હવાદ
વિધ્યાનગરીમાં રાયે કનકાભિષ કીધો રે ......પુરુષોત્તમ

સુણી ભગવદ્ આજ્ઞાને પડતાં મેલી સહુ કામ
સ્વામીને મળવાને આવ્યા અડેલ ગામ
રમણીય ગીરીકંદરામાં થયું મિલન મધૂરુ રે ......પુરુષોત્તમ

પુષ્ટિ મારગ સ્થાપ્યો સમજાવી સેવા રીત
ઉધ્ધાર કર્યાં જીવોનો એના હાથમાં તૂલસી દઇ
રચ્યાં ષોડષ ગ્રંથો કરી અદભૂત દિવ્ય લીલા ......પુરુષોત્તમ

શ્રીવલ્લભરૂપ ગુરુએ કૃપા કીધી એવી
પહેરાવી કંઠી ને દાસીને અપનાવી
કરાવી બ્રમ્હસંબધ સોંપી ઠાકોરજીને ......પુરુષોત્તમ

શ્રી.રંજનભાઈ ઓ.પરીખ

શ્રી.રીપલકુમાર એમ કડકીયા
(મગનભાઈચંદ)

હું સુધીર સી. ધારીયા

શ્રી. રંજનભાઈ ઓચ્છવલાલ પરીખ તથા રીપલકુમાર મહેન્દ્રભાઈ કડકીયા નો હૃદયપૂર્વક આભાર માનું છુ. કે જેઓએ આ ગ્રંથ પ્રકટ કરવામાં અનહદ સેવા આપી કૃતજ્ઞ થયા છે.

રંજનભાઈ પરીખ તથા રીપલ એમ કડકીયા

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

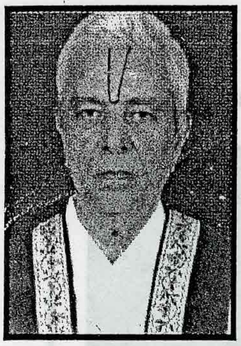

કંસારા મગનલાલ લલ્લુભાઇ

કંસારા ભાનુમતીબેન મગનલાલ

ભગવદીપ- ગૌ.વા. પ.પૂ. માતૃશ્રી કંસારા ગોમતીબેન લલ્લુભાઇ.
ગૌ.વા. પુત્રી કંસારા મૃદુલાબેન રજનીકાન્ત તથા ગૌ.વા. પૌત્ર. કંસારા વૃજેશ પિયુષકુમાર ની પૂણ્ય સ્મૃતી ની યાદગીરી રૂપે.

વઢવાણ મુંકામે તા. ૧૬.૯.૧૯૩૪ ના શુભ દિને લલ્લુભાઇ કંસારાના ત્યા બાળકનું આગમન થયુ તેનું નામ મગનભાઇ રાખવામા આવ્યું. ધીમે ધીમે શરીર માં વૃદ્ધી થવા લાગી અને કુટુંબીજનોના સંચારથી કૃષ્ણભકિત ના અંકુર ફળીભુત થવા માંડ્યા પાંચ વર્ષની ઉમરથી કૃષ્ણમય થઈ પ્રભુના ગુણગાન કિર્તન દ્વારા ગાવાની તાલાવેલી લાગી ભણતર જુજ કરી ૧૫ વર્ષની ઉમર સુધીમાં વાસણોને અનેક પ્રકારના આકાર આપવાની કળા નુ જ્ઞાન મેળવ્યુ અને પ્રભુનુ નામ લેતા લેતા આવક ની સુવિધા કરતા રહ્યા. ૨૩ મા વર્ષે પ્રભુતામાં પગલા માંડી ૨ વર્ષ વઢવાણમાં પસાર કરી ધંધાકિય વિકાસ અર્થે ૨૫ વર્ષની ઉમરે બાલાસિનોર મુકામે આગમન કર્યુ. પ્રભુના ગુણગાવાની તાલાવેલી હતી એટલે ગોકુલનાથજીના મંદિરમાં ઠાકોરજી સમક્ષ પ્રસંગોપાત કિર્તન કરવાનો લ્હાવો મળ્યો. તે સમય દરમ્યાન ગોકુલના કિર્તનીયા શ્યામલાલ પાસેથી પાંચ વર્ષ સુધી પુષ્ટીમાર્ગનું વિશાળ જ્ઞાન અને કિર્તન કરવાનુ જ્ઞાન ગ્રહણ કર્યુ.અને ઘરમાં દિકરા દિકરીઓને પણ ઠાકોરજીની સમક્ષ કિર્તન કરવાનુ જ્ઞાન નું સિંચન કર્યુ પુત્રી મૃદુલાબેન રજનીકાંત કંસારા તથા પૌત્ર વૃજેશ પિયુશકુમાર કંસાર પણ ઠાકોરજી સમક્ષ એટલા બધા ભાવથી કિર્તન કરતા હતા કે તેઓને માહારાજશ્રી તરફ થી પ્રમાણ પત્રો મળેલા હતા ઠાકોરજીને તેઓ ની જરૂર પૃથ્વી લોકમા નહી લાગતા સ્ર્વગ લોકમાં જરૂર પડવાથી તેઓના ચરણોમાં આવવાની આજ્ઞા આપી .

૫૦ વર્ષ સુધી ઠાકોરજીના કિર્તન કરવાનો લ્હાવો મળ્યો અને તે સમય દરમ્યાન મનમાં વિચાર સ્ફુર્યો કે ઠાકોરજીના પદ તથા તેનો ભાવાર્થ લખી ગ્રંથ પ્રગટ કરવામાં આવ તો દરેક પુષ્ટી માર્ગીય વૈષ્ણવોને જ્ઞાન મેળવવુ સરળ થાય. ત્રણ વર્ષના અથાગ પરીશ્રમ પછી આ ગ્રંથ તૈયાર કરવા પ્રભુએ સહાયતા કરી અને આ ગ્રંથ પ્રગટ કરવામાં સુધીર ચીમનલાલ ધારીયા તથા રંજનભાઇ ઔચ્છવલાલ પરીખ ના સહયોગથી સફળતા મળી..

ગૌ.વા.માતૃશ્રી કંસારા ગોમતીબેન લલ્લુભાઇ

ગૌ.વા.પુત્રીઃ કંસારા મૃદુલાબેન રજનીકાંત
જન્મઃ ૧૭.૫.૧૯૫૯
ગો.વ. ૨૨.૪.૨૦૦૮

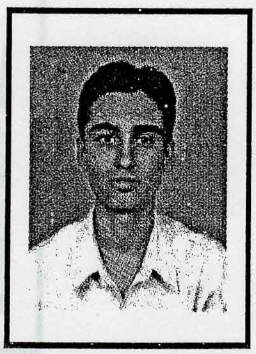

ગૌ.વા.પૌત્રઃ કંસારા વ્રજેશ પિયુષકુમાર
જન્મઃ ૨૬.૬.૧૯૮૭
ગો.વ. ૨૦.૩.૨૦૦૬

સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ...

|| શ્રી નવનીતપ્રિયાજી ||

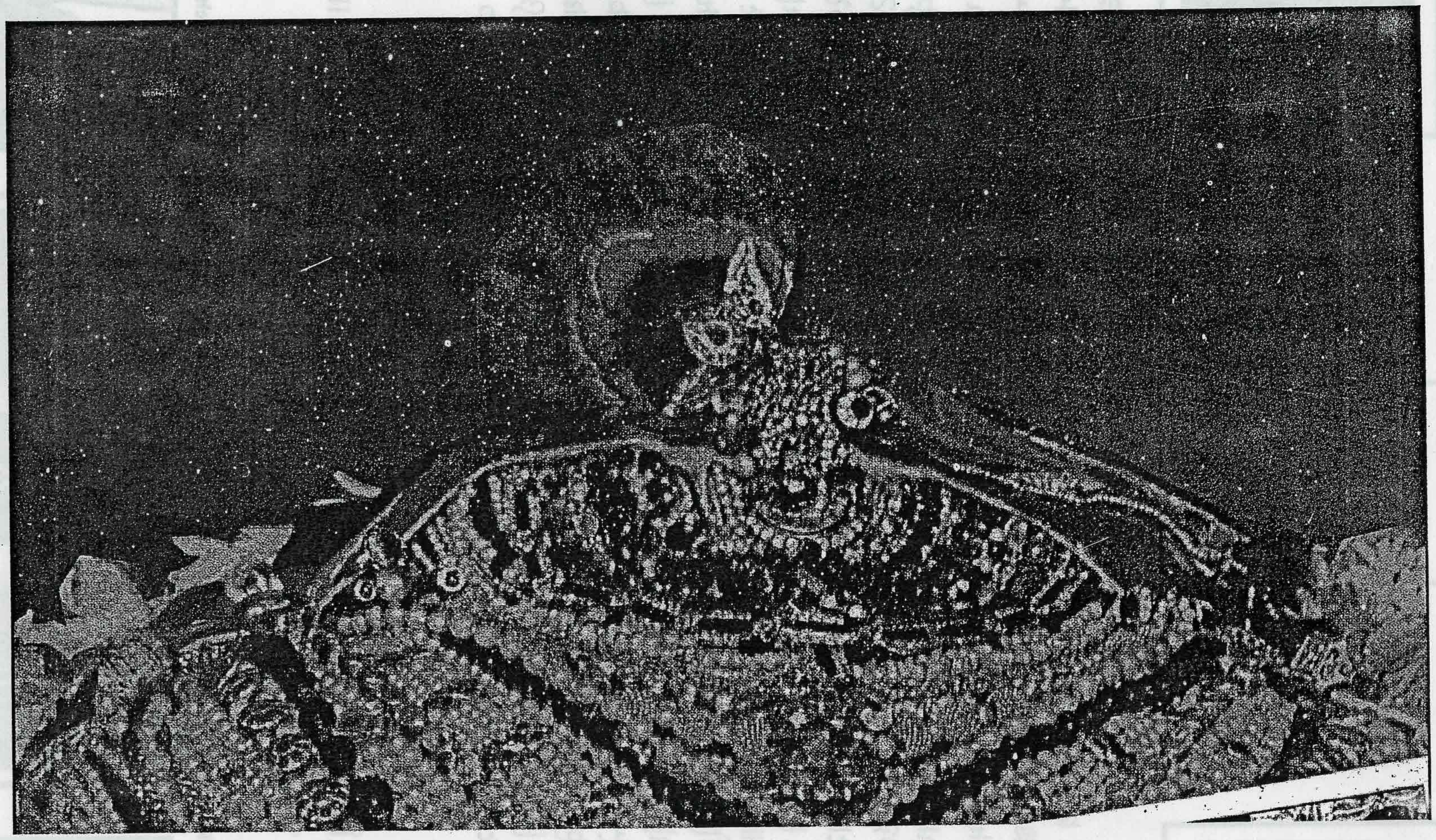

અ.સૌ. શ્વેતા તથા ભાવેશ આર પરીખ

ના સર્વ વૈષ્ણવોને જય જય શ્રી ગોકુલેશ

ગ્રંથ પ્રાપ્તી સ્થળ:

શ્રી સુધીર ચીમનલાલ ધારીયા
૪ શ્રીજી કિરણ, તેજપાલ રોડ,
(વી.એસ.ખાડેકર માર્ગ),વિલેપાર્લે (પૂર્વ),
મુંબઇ- ૪૦૦૦૫૭. ફોન-૨૬૧૮૪૦૩૬

શ્રી કંસારા મગનલાલ લલ્લુભાઇ
રામજીમંદિર ફળિયામા,
પાંચ હાટડીયા પાસે,બાલાસિનોર,
જી.ખેડા, ફોનઃ- ૦૨૬૯૦. ૨૬૮૧૪૩

❋ ન્યોછાવર (અર્થ સેવા સહયોગથી) ❋

મુંબઈ તથા બાલાસિનોર
-: રૂ. ૨૫૦/-:-
પોસ્ટ થી મંગાવનારે રૂ. ૫૦ વધારાના મોકલવા
બહારગામમા આવૃત્તી
-: રૂ. ૩૦૦/- :-

ગુજરાતી સંસ્કરણ
પ્રથમ આવૃત્તી
૨૦૦૦ પ્રત

❋ ગ્રંથનુ ટાઇપ સેટીંગ ❋
કેસર ગ્રાફીક્સ
૩/૧૨, પટેલ બિલ્ડીંગ સ્ટેશન રોડ, જોગેશ્વરી (પશ્ચિમ), મુંબઈ - ૪૦૦ ૧૦૨
સંપર્ક: ૯૮૯૨૦૦૧૦૫૩

પ્રો. શ્રી ભુપેન્દ્રભાઇ ના જય શ્રી કૃષ્ણ

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
મંગલાચરણ	૧
શ્રી આચાર્યજી શ્રી મહાપ્રભુજીકે પદ	
પ્રાત સમે ઉઠ કરી એ	૨
શ્રી વલ્લભ સંતત સુયશ	૨
ભોરભયે ભાવસો લે શ્રી વલ્લભ	૩
શ્રી વલ્લભ શ્રી વલ્લભ	૪
જય જય જય શ્રી વલ્લભ પ્રભુ	૪
જય જય જય શ્રી વલ્લભ નાથ	૫
ગાઉ શ્રી વલ્લભ	૫
શ્રી વલ્લભ ચરણ શરણ જાય	૬
શ્રી વલ્લભ નામ રટું	૬
નમો વલ્લભા ધીસ	૭
જયતિ શ્રી રાધિકા રમણ	૭
શ્રી વલ્લભ તન મન ધન	૮
પ્રાત સમેં સ્મરૂં શ્રી વલ્લભ	૮
જોપેં શ્રી વલ્લભ ચરણ ગહે	૮
રૂચિર તર વલ્લભા ધીસ ચરણં	૯
ચરણ લગ્યો ચિત મેરો	૯
શ્રી ગુંસાઈજી કે પદ	
શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજુ કે ચરણ શરણં	૧૦
શ્રી વિઠ્ઠલેશ વિઠ્ઠલેશ વિઠ્ઠલેશ કહી રે	૧૦
પ્રાત હી શ્રી ગોકુલેશ ગોકુલેશ નામ	૧૧
પ્રાત હી શ્રી ગોકુલેશ ગોકુલેશ ગાઉં	૧૧
પ્રાત સમેં ઉઠ શ્રી વલ્લભ નંદન કે ગુણગાઉ	૧૧
શ્રી વિઠ્ઠલેશ વિઠ્ઠલેશ રસના રટ મરી	૧૨
જય જય જય શ્રી વલ્લભ નંદ	૧૨
જય જય જય શ્રી વલ્લભ નંદન	૧૩
પ્રાતસમેં શ્રી વલ્લભ સુતકો	૧૩
પ્રાત સમેં શ્રી મુખ દેખન કો	૧૩
પ્રાત સમેં શ્રી વલ્લભ સુતકો	૧૪
ગાઉં શ્રી વલ્લભ નંદન કે ગુણ	૧૪
શ્રી વલ્લભ સુતકે ચરણ ભજો	૧૫
શ્રી યમુનાજી કે પદ	
દિનજાન મોહી દીજે યમુના	૧૫
દોઉ કુલ ખંભ તરંગ સીડી	૧૬
મેરે કલી કલ્મસ સબહી નાસે	૧૬
અતિ મંજુલ જલ પ્રવાહ	૧૭
પ્રફુલ્લિત બન વિવિધ રંગ	૧૭
શ્રી યમુનાજી અધમ ઉધ્ધારણ	૧૮
શ્રી યમુનાજી યહ પ્રસાદ હોં પાઉ	૨૦
યહ યમુના ગોપાલ હી ભાવે	૨૦
શ્રી યમુનાજી પતીત પાવન કરે	૨૧
તિહારો દરસ મોહી ભાવે શ્રીયમુનાજી	૨૧
તિહારો દરસ હોં પાઉ શ્રી યમુનાજી	૨૨
શ્રી યમુનાજી કી મહીમાં	૨૨
તુમસમ ઔર ન કોઈ શ્રીયમુનાજી	૨૩
યમુના યમુના નામ ભજો	૨૩
નિરખત હી મન અતિ આનંદ ભયો	૨૪
યમુનાસી નહી કોઈ દુઃખ હરની	૨૪
શ્રી યમુનાજી તિહારો પુલીન મોહીભાવે	૨૪
જયતિ ભાનુ તનયા ચરણ યુગલ વન્દે	૨૫
જગત મેં યમુનાજી પરમ કૃપા	૨૫
શ્રી યમુનાજી યહ વિનંતી ચિત ધરીયે	૨૬
નમો ચરણી તનયા	૨૬
પ્રિય સંગ રંગ ભર કર વિલાસે	૨૭
જયતિ શ્રી યમુને પ્રકટ કલ્પ	૨૭

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.	કિર્તન	પા.નં.
શ્રી ગંગાજી કે પદ		ઉઠ પ્રાત અલસાત	૪૦
ગંગા જગ તારણ કોં આઈ	૨૮	ભોર ભયે યશોદાજી બોલે	૪૧
જે જન ગંગા ગંગા કહે	૨૯	જગાવન આવેગી વૃજનારી	૪૧
પરમેશ્વરી દેખ મુનિ વંદત	૨૯	હરિ જૂકો દરસન ભયો સવેરો	૪૨
		પ્રાત સમેં નવકુંજ દ્વાર વ્હે	૪૨
આગે આગે ભાજયો જાત	૩૦	પ્રાત સમેં જાગી અનુરાગી	૪૨
ગંગા પતિતનકો સુખ દેની	૩૦	જાગો જાગો હો ગોપાલ	૪૩
ગંગા તીન લોક ઉધ્ધારક	૩૦	લાલ હી નાહી જગાય સકત	૪૩
ગંગા પાવન નીર બહત	૩૧	પ્રતા સમેં ઉઠ સોવત સુતકો	૪૪
જગાયવે કે પદ		ભોર ભયો જાગો નંદ નંદ	૪૪
જાગો ગોપાલ લાલ દુહો ઘોરી ગૈયા	૩૧	પ્રાત સમેં ભયો સાંવ લિયા હો જાગો	૪૪
જાગીયે ગોપાલ લાલ જનની બલજાઉ	૩૨	ઉઠો મેરે લાલ ગોપાલ લાડલે	૪૫
લાલન જાગો હો ભયો ભોર	૩૨	પ્રાત સમેં ઉઠ ચલહું નંદ ગ્રહ	૪૫
જાગો હો તુમ નંદ કુમાર	૩૨	મેં જાન્યો જાગે કન્હાઈ	૪૬
ભોર ભયે બલ જાઉ જાગો નંદ નંદ	૩૩	ભોર ભયો જાગો હો લલના	૪૬
લલિત લાલ શ્રી ગોપાલ	૩૩	જાગો હો બલ ગઈ મોહન	૪૭
જાગો જાગો જાગો મેરે જગત ઉજીયારે	૩૪	મુખ દેખન કો આઈ લાલકો	૪૭
ઉઠો હો નંદ કુમાર ભયો ભોર સાર	૩૪	મેં હરિ કી મુરલી બન પાઈ	૪૮
ઉઠો નંદલાલ સુનત જનની મુખ બાની	૩૫	જગાવે યશોદામૈયા જાગો મેરે લાલા	૪૮
જાગીયે ગોપાલ લાલ આનંદ નિધિ	૩૫	કોન પરી નંદલાલે બાન	૪૯
જાગીયે ગોપાલલાલ ગ્વાલ દ્વાર ઠાડે	૩૬	જાગીયે વ્રજરાજ કુવર	૪૯
ચીરૈયા ચુહ ચુહાની	૩૬	નંદ કે લાલ ઉઠે જબ સોયે	૪૯
જાગીયે ગોપાલ લાલ દેખો મુખ તેરો	૩૭	સોવત આજ અવાર ભઈ	૫૦
પ્રાત સમેં ઘર ઘર તે દેખન કો	૩૭	કલેઉ કે પદ	
જાગીયે ગોપાલ લાલ પ્રકટ્યોહંસ	૩૮	આછો નીકે લોનો મુખ ભોરહી	૫૦
જનની જગાવત ઉઠો કન્હાઇ	૩૯	છગન મગન પ્યારે લાલ	૫૧
યહ ભયો પાછિલો પહર	૩૯	કરો કલેઉ રામકૃષ્ણ મીલ	૫૧
પ્રાત સમેં કૃષ્ણ રાજીવ લોચન	૪૦	હા હા લે હો એક કોર	૫૧
જાગો કૃષ્ણ યશોદાજી બોલે	૪૦	મૈયા મોહી માખન મીસરી ભાવે	૫૨

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
ગોવિંદ માગત હે દધી રોટી	૫૨
દોઉ ભૈયા માંગત મૈયા પેં દેહી મૈયા	૫૩
કમલ નયન હરી કેરો કલેવા	૫૩
કરો કલેઉ કાન્હર પ્યારે	૫૪
અબહી યશોદા માખન લાઈ	૫૪
માનોં બાત લાલ જૂ મેરી	૫૪
હોં બલબલ જાઉ કલેઉ લાલ કીજો	૫૫
પીછવારે વ્હે બોલ સુનાયો ગ્વાલિની	૫૫
કીજીયે નંદલાલ કલેઉ	૫૬
જયતિ આભિર નાગરી પ્રાણનાથે	૫૬
માખન તનક દેરી માય	૫૭
મંગલા આરતી કે પદ	
મંગલ મંગલ વ્રજ ભૂમિ મંગલમ્	૫૭
મંગલ માધો નામ ઉચ્ચાર	૫૮
મંગલ આરતી ગોપાલ કી માઈ	૫૯
મંગલ રૂપ યશોદા નંદ	૫૯
ભોર ભયે દેખો શ્રી ગિરિધર કો કમલમુખ	૫૯
સબવિધિ મંગલ નંદકોલાલ	૬૦
રતન જડિત કનક થાર	૬૦
મંગલ કરણ હરણ મન આરતી	૬૦
પ્રાત સમેં ગિરિધર જૂાકે સન્મુખ	૬૧
મંગલ આરતી કીજે ભોર	૬૧
મંગલ આરતી કરમન મોર	૬૧
મંગલ આરતી મિલ વારતી	૬૨
વ્રજમંગલકી મંગલા આરતી	૬૨
ન્હવાય કે પદ	
કરમોદક માખન મિશ્રી લે કુંવર કે સંગ	૬૩
પ્રાત સમેં ઉઠ યશોદામતી જનની	૬૪
યશોમતી જબહી કહ્યો ન્હાવાવન	૬૪
કહા ઓછી વે જેહૈ જાત	૬૪
મંજન કરત ગોપાલ ચૌકીપર	૬૫
કરત શ્રૃંગાર મૈયા મન ભાવત	૬૫
મંગલાસમય કે પદ	
સ્મરો નટ નાગર વર સુંદર ગોપાલ	૬૬
નાગરી નંદલાલ સંગ રંગ ભરી રાજે	૬૬
બાંકી ભ્રોંહ ટેઢી પાગ પિયરે	૬૭
શ્રી વૃંદાવન નવ નિકુંજ ઠાડે ઉઠ ભોર	૬૮
શ્યામ સીંધુ અંગ ચંદના દિગંધ	૬૮
પ્રત સમેં નવ કુંજ મહેલમેં	૬૯
પ્રાત સમેં હરિનામ લીજીયે	૬૯
માઈરી શ્યામ સુંદર ભોર ભવન	૭૦
જયતિ કદંબ કિંજલુ રૂચિર વાસે	૭૦
ઉરઝો નિલાંબર પિતાંબર મહીયાં	૭૦
નંદકુલ ચંદ ઉદિત કૌમુદી	૭૧
રાધિકા શ્યામ તન દેખ મુસકાની	૭૧
જયતિ શ્રી રાધિકે સકલ સુખ	૭૨
કુંવરી રાધિકા તુવ સકલ સૌભાગ્ય	૭૨
આજ ઉઠ ભોર નવ કુંજ કાનન	૭૩
બને આજ નંદલાલ સખી	૭૩
આજ નંદલાલ મુખચંદ નયન નીરખ	૭૪
પાછલી રાત પરછાઈ પાતનકી	૭૪
નવલ વ્રજ રાજ કો લાલ	૭૫
બની સહજ યહ લૂટ હરિકેલી	૭૫
ખંડિતા કે પદ	
નવલ દોઉ બને હે મરગજે વાગે	૭૬
સખીરી ઔર સુનો એક વાત	૭૭
પ્રાતકાલ પ્યારે લાલ આવની બની	૭૭
ભોર હી ડગમગાત જીત મન્મથ ચલે	૭૮

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
અરૂઝ રહે મુક્તા હલ	૭૮
ચમક આયો ચંદસો મુખ	૭૮
ભોર ભયે આયે હો લલન	૭૯
શોભિત સુભગ લટપટી પાગ	૭૯
ભોર નિકુંજ ભવન તે ભામિની	૭૯
ભલી કીની ભોર આયે મેરે અંગના	૮૦
ભોર તમચોર બોલે	૮૧
એસી કોન નાગરી જિન કુંજ મેં બસાયે	૮૧
આઈયે જૂ ભલે આયે	૮૨
ડગમગાત આયે નટનાગર	૮૨
ઢીલે ઢીલે પગ ધરત	૮૨
ગોવર્ધન ગિરિ સઘન કંદરા	૮૩
આવત કુંજન તે પહોપીરી	૮૩
રસ મસે નંદ દુલારે	૮૩
લલન કી પ્રીતી અમોલી	૮૪
કોન કે ભુરાયેભોર આયે હો ભવન	૮૪
તું આજ દેખરી દેખ મન મોહન	૮૫
મદન મોહન પિયભયો ન ભોર	૮૫
જહીં જહીં નયના લાગત તહીં તહીં	૮૫
આજ લાલ અતિ રાજે બૈઠે બની	૮૬
અતિ હી કઠીન કુટ ઉંચે દોઉ	૮૬
મરજી ઔર કુંદ માલ લોચન	૮૬
કમલ નયન શ્યામ સુંદર	૮૭
સાંવરે ભલે હો રતિ નાગર	૮૭
ઇતની વાર તુમ કહાં રહે	૮૭
નિશ કે ઉનીદે મોહન નયન	૮૮
અરૂણ ઉનીદે આયે હો	૮૮
કહો તુમ સાચી કહાતે આયે	૮૮
આલી તેરે આનન દ્રગ આલસ યુત	૮૯

કિર્તન	પા.નં.
મેં જાની જુ જહાં રતિ માની	૮૯
ભલી હો કીનીલાલ ગિરિધર	૯૦
ભોર ભયે મુખ દેખ લજાને	૯૦
કર્યો બહુરતહો પ્રકટ ભયો	૯૧
કબ દેખો મેરી ઓર નાગર	૯૧
તું તો મેરે પ્રાણ ન હું તે પ્યારી	૯૨
કર્યો મોહન દર્પણ નહી દેખો	૯૨
રમરી તું પ્રાણ પિયા કે સંગ	૯૨
કહાં તે આયે ઉઠ પ્રાત	૯૩
કહાં તે લાયે હો ઈન સાથ	૯૩
આયે આયે હો તુમ શ્યામ	૯૪
આયે આયે હો તુમ પ્રિતમ	૯૪
મેરે આયે ભોર પ્યારે વાકે	૯૪
મેરે આયે ભોર પિયારે	૯૫
કહાં જૂ બસે રાત નંદસુત	૯૫
આજ નિશ જાગે અનુરાગે	૯૫
સાંજ જો આવન કહે ગયે	૯૬
ઐસે હી ઐસે રેન બિહાની	૯૬
કમલસી અંખીયા લાલ તીહારી	૯૬
અરી તેરે નયન લલોને	૯૭
એસે હી સાંવરે રૈન બીહાની	૯૭
તુમસો બોલવે કે નાહી	૯૭
આલસ ઉનીદે નયના	૯૮
આજ સગરી નીશ કહાં જાગે	૯૮
ઉનીદી આંખે રંગભરી દુરત	૯૯
લાલન તુમ આયે રેન ગમાય	૯૯
સકલ નીશ જાગે કેસે નયન	૯૯
આજતો ઉનીદે હો લાલ	૧૦૦
ભલે ભોર આયે નયના લાલ	૧૦૦

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
આજતો ઉનીદે હો લાલ	૧૦૦
જહીં જાઓ જહાં રૈન બસે	૧૦૧
ઈક રંગ શ્યામ સદા તુમ	૧૦૧
રજની રાજ લીયો	૧૦૨
જરી કે જરાય વેંકુ	૧૦૨
નખ કહાં લાગે	૧૦૨
મદન મોહન પિય જાગે રૈન	૧૦૩
સુંદર લાલ ગોવર્ધન ધારી	૧૦૩
પિયબિન જાગત રૈન ગઈ	૧૦૪
રંગ રસિક નંદ નંદન	૧૦૪
જાગે હો રૈન તુમ સબ નયના	૧૦૫
આયે આયે હો મન ભાવન	૧૦૫
જાનન લાગેરી લાલન	૧૦૫
પ્યારે હો બાત કહત	૧૦૬
આજ હરી રૈન ઉનીદે આયે	૧૦૬
આવત લલન પિયા રસભીને	૧૦૭
ભલે આયે ભોર ગિરિધર ધરણ	૧૦૭
ચલે ઉઠ કુંજ ભવન તે ભોર	૧૦૭
સ્નાન યાત્રા પછી ગાવાતા મંગલાનાપદ	
ઉપરના વાહી કે જૂ રહ્યો	૧૦૮
કહાં લો અલકે દેહો ઓટ	૧૦૮
જઈ એ વાકે ધામ જાકે જાગે ચારો	૧૦૮
ચલો સખી સોતન કે ઘર જૈયે	૧૦૯
ઝુમક સારી હો તન ગોરે	૧૦૯
મદ ગજ રાજ કી સી ચાલ	૧૦૯
પ્યારી કે મહેલતે ઉઠ ચલે ભોર	૧૧૦
સાંચે બોલ તિહારે સાંજકે	૧૧૦
તહીં જાઓ જહાં રેન હુતે	૧૧૧
પાયે હો જૂ જાન લાલ તુમ	૧૧૧

કિર્તન	પા.નં.
આજ ઓર છબિ નંદ કિશોર	૧૧૧
મોહન ઘુમત રતનારે	૧૧૨
એ આજ અરૂણ અરૂણડોરે	૧૧૨
નયન કી ચંચલતા કહાં કી ને ભીને	૧૧૩
લટપટી પાગકે પેચ સવારે	૧૧૩
ઐસી ઐસી બાતન લાલન	૧૧૩
જાન પાયે હો લલના	૧૧૪
રાધા હરિકે ગર્વ ભરી	૧૧૪
બલ બલ પાઉ ધારી યે આજ	૧૧૪
સોંહે દિવાય બુઝત હો	૧૧૫
આયે અલસાન લાલ જોયે	૧૧૫
બસંત બહાર પદ	
લહેકન લાગી બસંત બહાર	૧૧૬
ચલ બન દેખ સયાની	૧૧૬
લહકન લાગી બસંત બહાર માનો બન બાવરી	૧૧૬
ફુલ્યો રી સઘન વન	૧૧૭
બોલત શ્યમ મનોહર બૈઠે	૧૧૭
આજ કોમલ અંગ તે વૃજ સુંદરી	૧૧૭
બાલપન ગય્યો અબ આયો જોબન	૧૧૮
લલિત બાલાપન ગયોરી	૧૧૮
સઘન વન ફુલ્યોરી કુસુમન	૧૧૮
સઘન વન છાયો	૧૧૯
વ્રતચર્યા ચીર હરણ કે પદ	
વ્રજા નંદ કંદમ વજાનંદ કંદમ	૧૧૯
ગ્વાલિન માગત વસન આપને	૧૨૦
ગ્વાલિન આપનો ચીર લેહો	૧૨૧
તુમ હરિ હરે કેવલ ચીર	૧૨૧
મોહન દેહો વસન હમારે	૧૨૧
અહો હરિ હમ હારે તુમ જીતે	૧૨૨

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
હરી યશ ગાવત ચલી વૃજસુંદરી	૧૨૨
હમારો અંબર દે હો મુરારી	૧૨૨
આવહુ નિકસ ઘોષકુમાર	૧૨૩
વસન હરે સબ કદંબ ચઢાયે	૧૨૩
આપ કદંબ ચઢ દેખત શ્યામ	૧૨૪
લાજ ઓટ અબ દૂર કરો	૧૨૫
મોહન વસન હમારો દીજે	૧૨૫
જલ તે નિકસ તીર સબ આવહુ	૧૨૫
તરૂણી નિકસ સબે તટ આઈ	૧૨૬
દ્રઢવત કીનો મેરે હેમ	૧૨૬
વ્રજધર ગઈ ગોપ કુમાર	૧૨૬
દેહો વ્રજનાથ હમારી આંગી	૧૨૭
પ્યારે નહિ કરીયે યહ હાંસી	૧૨૭
યમુના તટ દેખે નંદનંદન	૧૨૭
અતિ તપ કરત ઘોષ કુમારી	૧૨૮
નિકે તપ કીવો તન ગાર	૧૨૮
હમારો દેહો મનોહર ચીર	૧૨૮
બનત નહી યમુના જીકો ન્હેવો	૧૨૯
અતિ તપ દેખ કૃપા હરી કીનો	૧૨૯
હઁરાત શ્યામ વ્રજ ઘરકો ભાગે	૧૩૦
હિલગ કે પદ	
કીહી મીસ યસુમતી હી કે જાઉ	૧૩૦
તૂમ કું ટેરત હે જુ કાન્હ	૧૩૦
સખીરી મોય હરી દર્શન કી ચાય	૧૩૧
નંદ સદન ગુરૂજન કી ભીર	૧૩૧
હિલગન કઠીન હે યા મનકી	૧૩૧
નંદલાલ સો મેરો મન માન્યો	૧૩૨
જાકો મન લગ્યો ગોપાલસો	૧૩૨

કિર્તન	પા.નં.
હિલચકે પદ	
મેરો માઈ હરીનાગર સો નેહ	૧૩૩
મેરો માઈ નયનન નેહ બાઢયો	૧૩૩
નયના માઈ નહીન કરત કહ્યો	૧૩૩
નંદલાલ સો માઈ અરૂઝ રહ્યો	૧૩૩
બાત હિલગકી કાસો કહીયે	૧૩૪
લગન મન લાગી હો લાગી	૧૩૪
સખીરી હોં જીવત હરી મુખ હેરે	૧૩૪
ચિતવત આપહી ભઈ ચિતેરો	૧૩૫
અખીયન ઐસી ટેવ પરી	૧૩૫
મોલ લઈ ઈન નયન ન કી સેન	૧૩૬
મેરો માઈ માધો સો મન માન્યો	૧૩૬
સખી મન લાગ્યો વાહી ઠોર	૧૩૬
નયના માઈ અટકે સાંમલ ગાન	૧૩૬
મેં અપનો મન હરી સો જોર્યો	૧૩૭
મેરો મન બાવરો ભયો	૧૩૭
મેરો મન કાન્હ હર્યો	૧૩૮
મેરો મન હર્યો દુહુ ઓર	૧૩૮
જા હીનતે આંગન ખેલન દેખ્યો	૧૩૮
મેરો મન ગોવિંદ સો માન્યો	૧૩૯
લગન ઈન નયન ન કી બાંકી	૧૩૯
મન હર લે ગયે નંદ કુમાર	૧૩૯
મેં તો પ્રીત શ્યામ સો કીની	૧૪૦
કરન દે લોગન ક ઉપહાંસ	૧૪૦
હો નંદલાલ બીના ન રહુ	૧૪૦
સખીરી લોભી મેરે નયન	૧૪૧
મન મૃગ વેધ્યો મોહન	૧૪૧
ઠાડેરી ખરીક માઈ કોન કો કિશોર	૧૪૧
માઈ હોં ગિરિધર કે ગુણ ગાઉ	૧૪૨

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
કરત હો સબે સયાની બાત	૧૪૨
એક ગાંવ કો વાસ ધીરજ	૧૪૩
કબ કી મહયો લિયે શિર ડોલે	૧૪૩
ભઈ મન માધોકી અવસેર	૧૪૩
શ્યામ મન જાન હૃદય ચુરાયો	૧૪૪
મન તો હરી હાથ બિકાન્યો	૧૪૪
લોચન ભયે શ્યામ કે ચેરે	૧૪૪
શ્યામ રંગ રંગે નયન	૧૪૫
નયન ભયે વશ મોહન તે	૧૪૫
નયના માન અપમાન સહ્યો	૧૪૫
સજની મોંતે નયન ગયે	૧૪૬
સખી હોં જો ગઈ દધિ વેચન	૧૪૬
ગ્વાલીન પ્રકટ્યો પુરણ નેહ	૧૪૭
જોપેં ચોપ મિલન કી હોય	૧૪૮
હેલી હિલગ કી પહીચાન	૧૪૯
દધીમંથન પદ	
દે યસુમતી અપની રઈ	૧૪૯
આછે પ્રજકે ખરીક ખાને	૧૫૦
પ્રાત સમેં દધિ મથત યશોદા	૧૫૦
નેક રહો માખન દેહો	૧૫૦
બાતન હી સુત લાય લીયો	૧૫૧
આજ ભોર હી રાધીકા	૧૫૧
નંદ ગામ નીકો લાગતરી	૧૫૨
દધી મથત ગ્વાલ ગરવીલીરી	૧૫૨
યા વિલોવને ઉપર વારોંરી	૧૫૨
મથત દધી મથની ટેક અરે	૧૫૩
યશોમતી દધી મથન કરન બૈઠી	૧૫૩
નંદ જૂ કે બારે કાન	૧૫૪
નંદ રાની હો દધી મથન કરે	૧૫૪

કિર્તન	પા.નં.
ગોવિંદ દધીન વિલોવન દેહો	૧૫૪
ભૂલી રી દધિ મંથન કરવો	૧૫૫
મહરી કહત રી લાડલી કિન મથન સીખાયા	૧૫૫
પ્રાત સમે ઉઠી યશોમતી દધિમંથન કીને	૧૫૫
દેખઓરી માઈ કૈસી હે ગ્વાલી ની	૧૫૬
આનંદ સોં દધિ મથતી યશોદા	૧૫૬
આજ સખીરી પ્રાત સમેં.	૧૫૬
નેક ચિતે ચલેરી લાલન	૧૫૭
રઈ કો ઘમરકો હોય ત્યોં ત્યોં	૧૫૭
અહો દધિ મથત ગોખકી રાની	૧૫૮
મોહી દધિ મથત દે બલ ગઈ	૧૫૮
શૃંગાર કે પદ	
આવો ગોપાલ શૃંગાર બનાઉં	૧૫૮
માઈરી પ્રાત કાલ નંદલાલ	૧૫૯
માઈરી આજઔર કાલ ઓર	૧૫૯
ભોગ શૃંગાર યશોદા મૈયા	૧૬૦
સુભગ શૃંગાર નિરખ મોહનકો	૧૬૦
આજ શૃંગાર નિરખ શ્યામ કો	૧૬૦
આજ કો શૃંગાર સુભગ શ્યાવરે	૧૬૧
સુંદર સ્વરૂપ અતિ સેવાસોં	૧૬૧
ખુલ્યોં હેમુકેસી ચીરા કલગી નગ	૧૬૨
પિતાંબર કો ચોલના પહેરાવત મૈયા	૧૬૨
સુંદર મુખ પર વારો ટોના	૧૬૩
યે દોઉ નાગર ઢોટા કૌન ગોપકે	૧૬૩
આજ બન્યો નવરંગ પિયારો	૧૬૩
મોહનલાલ કે ચરણારવિંદ	૧૬૪
પ્રાત સમેં ગિરીધર રાધા દોઉ	૧૬૪
શોભા આજ ભલી બની આઈ	૧૬૪
દેખીયત પ્રકટ દ્વાદશ મીન	૧૬૫

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
દેખ સખી એક અદભૂત રૂપ	૧૬૬
દેખે ચાર ચાંદ ઇક ઠોર	૧૬૬
આજ તન રાધા સજત શૃંગાર	૧૬૬
અદભૂત એક અનુપમ બાગ	૧૬૭
હે સખી કોઇ એક સાંવરો	૧૬૮
ઈન મેં કો વૃષબાન કિશોરી	૧૬૯
નંદ ભુવન કો ભૂષણ માઈ	૧૬૯
સુંદર ઢોટા કોન કો	૧૬૯
લર લટક સોહે લાલકે	૧૭૦
યહ માંગો સંકરષણ વીર	૧૭૦
યહ માંગો ગોપી જન વલ્લભ	૧૭૦
યહ માંગો યશોદા નંદ નંદન	૧૭૧
બંક ચિતવન ચિતે રસીક તન	૧૭૧
ભલે પાંઉ પધારે મેરે અંગના	૧૭૨
આધો મુખ નિલાંબર સો ઢાપ્યો	૧૭૨
બહુત પ્રસન્ન ભયે પિય પ્યારી	૧૭૩
નવલ નિકુંજ મહલ રસ પુંજહી	૧૭૩
બોલત તોહી વિનોદ મુરતિ	૧૭૩
ગ્વાલિની કૃષ્ણ દરસ સો અટકી	૧૭૪
મેરી અખીયન કે ભૂષણ ગિરધારી	૧૭૪
ગોવર્ધન ગિરિપર ઠાડે લસત	૧૭૪
કૃષ્ણ નામ જબતેં શ્રવણ સૂન્યોરી	૧૭૫
ઉલટી ફિર આવત હી નિજદ્વાર	૧૭૫
ચલરી સખી નંદગામ જાય વસીયે	૧૭૫
નયન ન એસી બાન પરી	૧૭૬
કમલ મુખ દેખત તૃપ્ત ન હોય	૧૭૬
કમલ મુખ દેખત કૌન અઘાય	૧૭૬
બલ બલ આજ કી બાનીક લાલ	૧૭૭
અપને ગોપાલ કી બલીહારી	૧૭૭

કિર્તન	પા.નં
મોહન મોહની શીર પાગ	૧૭૭
આજ અતિ રાજત નંદ કિશોર	૧૭૭
કીડત મણીમય આંગન રંગ	૧૭૮
શોભિત શ્યામતન પીત ઝગુલીયા	૧૭૮
ખેલત લલ અપને રસ મગન	૧૭૮
કહાંલો બરનો સુંદરતાઈ	૧૭૯
વિમલ કદંબ મુલ અવલંબીત	૧૮૦
ગોવિંદ લાડીલો લડબોરા	૧૮૦
છબિલો લાલ દુહત ઘેનુ ઘોરી	૧૮૦
નવલ કદંબ છાહતર ઠાડે શોભિત	૧૮૦
પનઘટ કે પદ	
ગોકુલ કી પનીહારી	૧૮૧
પનઘટ રોકેંહી રહત કન્હાઈ	૧૮૧
યુવતિ આવત દેખે શ્યામ	૧૮૨
ઘટ ભર દૈહો લકુટી તબ દેહુ	૧૮૨
અરી હોં શ્યામ મોહિની ઘાલી	૧૮૨
નીકે દેહો મેરી ઈંઢુરી	૧૮૩
મોહી જલ ભરન દેરે કનૈયા	૧૮૩
દેખો જૂ મોહન કાહૂ અબૈ મેરી ઇંડુરી	૧૮૩
અમહી ડાર દેરે ઇંડુરિયા મેરી	૧૮૪
કિયે ચટક મટક ઠાડોઈ રહત પનઘટ	૧૮૪
હોં પનિયા ન જૈ હોં મેરી મટુકી	૧૮૫
હોં કીત જાઉરી કોન ઘાટ	૧૮૫
ગ્વાલ કે પદ	
કનક કટોરા પ્રાત હી દધિ	૧૮૫
હે મૈયા ભંવરા ચકડોરી	૧૮૬
ગોપાલ માઈ ખેલત ચકડોરી	૧૮૬
ગોપલ ફીરાવત હે બંગી	૧૮૭
ગોપાલ માઈ ખેલત હૈ ચૌગાન	૧૮૭

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
સખા કહત હે શ્યામ ખિજયાને	૧૮૭
ખેલન જાહું ગ્વાલ સબ ટેરત	૧૮૮
ખેલન શ્યામ દુર ગયોરી	૧૮૮
ખેલન મેં કો ચલે બાલગોવિંદ	૧૮૮
ખેલતમે કો કાકો ગુસૈયાં	૧૮૯
મૈયા દાઉ બહુત ખિજાયો	૧૮૯
બાલ લીલા કે પદ	
વૃજકી રીત અનોખી માઈ	૧૯૦
આજ મેં દેખ્યો બાલ વિનોદ	૧૯૦
મૈયા નિપટ બુરો બલ દાઉ	૧૯૦
ખેલન અબ મેરી જાય બલૈયા	૧૯૧
બલદેવજી કે પદ	
દેખોરી રોહીણી મૈયા	૧૯૧
અદભૂત એક ચિતે ધોં સજની	૧૯૨
ફલફલારીન કે પદ	
પક્ક્ ખજૂર જંબુ બદરી	૧૯૨
વ્રજમેં કાછન બેચન આઈ	૧૯૩
કોઈ માઈ આંબ બેચન આઈ	૧૯૩
કોઈ માઈ બેર બેચન આઈ	૧૯૩
ગોદોહન કે પદ	
સાંવરો ગોવિંદ લો લાભાઈ	૧૯૪
તનક તનક કી દોકની	૧૯૪
બાબા જૂ મોહી દુહન શીખાઓ ગાય	૧૯૪
ધેનુ દુહત દેખત હરિ ગ્વાલ	૧૯૫
હે મૈયારી દોહની દુહી લાઉ ગૈયા	૧૯૫
ઉઠી પ્રાત હી રાધિકા દોહની કર લઇ	૧૯૫
ઢોટા મેરી દુહની દુરાઈ	૧૯૬
અનોખે દુહૈયા મેં દેખે સો	૧૯૬
ધૈયા કે પદ	
યશોદા મથ મથ પ્યાવત ધૈયા	૧૯૭
તુમકો લાલ કર્યો હે ધૈયા	૧૯૭
માખન ચોરી કે પદ	
પ્રથમ ચલે હરિ માખનચોરી	૧૯૮
ચોરી કરત કાન્હ ઘર પાયે	૧૯૮
ગોપાલે માખન ખાન કે	૧૯૮
લાઈ હોં લાલન આજ પકરકે	૧૯૯
આજ હરી પકરન પાયે ચોરી	૨૦૦
મોહન ચોર્યોરી મન માખન	૨૦૦
મથત ગ્વાલ હરી દેખી જાય	૨૦૧
જો તુમ સુનો યશોદા ગોરી	૨૦૧
મૈયા મોકો માખન મિશ્રી ભાવે	૨૦૨
ફુલી ફિરત ગ્વાલ મન મેં રી	૨૦૨
આજ હરિ મણીખંભ નિકટ	૨૦૩
કરત હરિ ગ્વાલનસંગ વિચાર	૨૦૩
ચલી વ્રજ ઘરઘર યહબાત	૨૦૩
અંધિયારે ઘર શ્યામ રહે દૂર	૨૦૪
દેખત ફીર ગ્વાલિની દ્વારે	૨૦૪
શ્યામ કહા ચાહત સે ડોલત	૨૦૪
ગ્વાલીની જો દેખે ઘર આય	૨૦૫
સખા સહીત ગયે માખન ચોરી દેખો	૨૦૫
ઉરહાન કે પદ	
તેરે રી લાલ મેરો માખન ખાયો	૨૦૬
અપનો ગામ લેહોં નંદ રાની	૨૦૬
ગારી મતી દીજે મેં ગરીબનકો જાયો હે	૨૦૭
મહેરી તોહી બડી કૃપણ મેં પાઈ	૨૦૭
દીન હીન દેન ઉરાહનો આવે	૨૦૮
કાહે આય ન દેખિયે રાની જૂ	૨૦૮

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
મૈયા મેં નહિ માખન ખાયો	૨૦૯
ગ્વાલિની આય તન દેખ મેરે લાલ	૨૦૯
સુનો દ્યોં અપને સુતકી બાત	૨૧૦
મહરી તુમ વ્રજ ચાહત કછુ ઔર	૨૧૦
લોંગન ક્તિ હું ઝઝત બોરી	૨૧૦
ભાજ ગયો મેરો ભાજન ફોર	૨૧૧
લિયો મેરે હાથ તેં છિડાઈ	૨૧૧
માનો યાકે બાબાકી હે કોઉ ચેરી	૨૧૧
તેરે ભવન ભાવન ગોરી	૨૧૨
તેરી સોં સુન સુનરી મૈયા	૨૧૨
યશોદા વરજત કાહે ન માઈ	૨૧૩
ધાનાશ્રી કે પદ	
ભૂલી ઉરહાને હો દૈવો	૨૧૩
ભૂલી યહ ખેલવે કી બાન મદન ગોપાલ	૨૧૩
યશોદા કહાંલો કીજે કાન	૨૧૪
યશોદા ચંચલ તેરો પુત	૨૧૪
એસે લરકન કો આદેશ દીજે	૨૧૫
કાહે ન બરજત હો નંદરાની	૨૧૫
ઝુઠે હી દોષ ગોપાલ લગાવત	૨૧૫
મેરો હરિગંગાકો સો પાન્યો	૨૧૬
ભોજન બુલાયવેકે પદ	
દેખરી ગોપાલ કહાં હે ખેલત	૨૧૬
નંદ બુલાવત હે ગોપાલ	૨૧૬
ભૂખો ગયો આજ મેરો વારો	૨૧૭
ભોજન કો બોલત હે મહતારી	૨૧૭
ચલહું ગોપાલ બોલત મહતારી	૨૧૭
બોલન શ્યામ યશોદા મૈયા	૨૧૭
નેક ગોપાલ હી દીજો ટેર	૨૧૮
પ્રેમ મગ્ન બોલત નંદરાની	૨૧૮

કિર્તન	પા.નં.
બલ ગઈ શ્યામ મનોહર ગાત	૨૧૮
ન્હાત નંદ સુધી કરત સુતનકી	૨૧૯
યશોમતી થાર પરોસ ધર્યો હે	૨૧૯
શીતકાલ ભોજન કે પદ	
જેંવત કાન કરત કીલકારી	૨૧૯
સુતહી જીમાવત મૈયા	૨૨૦
જેંવત નંદ કાન્હ એક ઠોરે	૨૨૦
જેંવત કાન્હ નંદ જૂકી કનીયા	૨૨૦
જેંવત નંદ ગોપાલ ખીજાવત	૨૨૧
જેંવત નંદ કાન્હ ઇક ઠોરે	૨૨૧
યહ તો ભાગ્ય પુરૂષ મેરી માઈ	૨૨૧
ભોજન કરત હે ગોપલ	૨૨૧
લાલ કો રોટી ઓર વરી	૨૨૨
લાલકો મીઠી ખીર જો ભાવે	૨૨૨
ક્યોંરી તું દ્વારે બોલી આય	૨૨૨
મોહન જેંવત હૈરી	૨૨૨
હરિ ભોજન કરત વિનોદસો	૨૨૩
પાંડે ભોગ લગાવન ન પાવે	૨૨૩
વ્રજભક્તન કે ભોજન કે પદ	
યશોદા એક બોલ જો પાઉ	૨૨૩
રાની જૂ એક વચન મોહી દીજે	૨૨૪
આજ ગોપાલ પાહુને આયે	૨૨૪
કછુ ભુલ ગઈ હોં પરોસત	૨૨૫
ચિત્ર સરાહત ચિતવત મુરમુર	૨૨૫
પરોસત ગોપી ઘુંઘટ મારે	૨૨૫
જેંવત દોઉ રંગ ભરે	૨૨૬
ગોપવધુ અપની સોંજ બનાઈ	૨૨૭
આજ હમારે ભોજન કીજે	૨૨૭
કહત પ્યારી રાધિકા અહીર	૨૨૭

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
પરોસત પાહુની ત્યાં નારી	૨૨૮
ગ્વાલ કરતેં કોર છુડાવત	૨૨૮
જેંવત શ્રી વૃષભાન નંદિની	૨૨૮
દોઉ મીલ જેંવત કંચન થારી	૨૨૯
ભોગ સરાવાનુ પદ	
ખંભકી ઓઝલ ઠાડો સુબલ પ્રવીણ	૨૨૯
ભોજન ભલી ભાંત હરી કીનો	૨૨૯
ભોજન કર ઉઠે દોઉ ભૈયા	૨૩૦
આચમન કીજીયે કૃપા નિધાન	૨૩૦
બીરીકે પદ	
કૃષ્ણ કો બીરી દેત વૃજનારી	૨૩૦
પાન ખવાવત કર કર બીરી	૨૩૧
સબ ભાંતી છબીલી કાન્હકી	૨૩૧
બીરી નવલ ગ્વાલની લાઈ	૨૩૧
બીરી આરોગત ગીરધર લાલ	૨૩૧
બીરી ખવાવત શ્યામ હી પ્યારી	૨૩૨
છાક લીલા કે પદ	
આન લેહો તુમ છાક આપની	૨૩૨
તુમકો ટેરટેર મેં હારી	૨૩૩
હરિ જાૂકો ગ્વાલીની ભોજન લાઈ	૨૩૩
બાંટ બાંટ સબહીન કો દેત	૨૩૩
આગે આવોરી છક હારી	૨૩૪
બિહારી લાલ આઈ છાક સલોની	૨૩૪
તુમકો મૈયા છાક પઠાઈ	૨૩૫
લાલન કેતીક દુર બન આવત	૨૩૫
લાડીલે તુમકો છાક લે આઈ	૨૩૬
લેહો કનૈયા યશોમતી મૈયા	૨૩૭
લીજે લાલન અપની છાક	૨૩૭
ઘર હી એક ગ્વાવર બુલાઈ	૨૩૭

કિર્તન	પા.નં.
બહુત ફીરી તુમ કાજ કન્હાઈ	૨૩૮
છાક લીયે શીર શ્યામ બુલાવત	૨૩૮
બોલત શ્યામ બુલાવત ગૈયા	૨૩૮
જોરત છાક પ્રેમસી મૈયા	૨૩૯
આઈ છાક બુલાયે શ્યામ	૨૩૯
અરી છક હારી ચારપાંચ આવત	૨૩૯
ડલા ભર હોં લાલ ઉસે ક ઉઠાવેં	૨૪૦
કુમુદવન ભલી પોંહચી આય	૨૪૦
ગિરિપર ચઢ ગીરીવરધર ટેરે	૨૪૦
કાંવર દ્વેય ભરકે છાક પઠાઈ નંદરાની	૨૪૧
દાન ઘાટી છાક આઈ ગોકુલતે	૨૪૧
ભૈયા હો અજહું છાક ન આઈ	૨૪૨
સબ વ્રજ ગોપી રહી તક તાક	૨૪૩
બંસી બટ બૈઠે હે નંદલાલ	૨૪૩
છાક લે આઈ ગ્વાલીને ગોરી	૨૪૪
શ્યામ ઢાકતર છાક આરોગત	૨૪૪
બૈઠે હે ગોવર્ધન ગિરિગોદ	૨૪૪
ગોવર્ધન ગીરી શૃંગ શિલન	૨૪૪
સુંદર સીલા ખેલ કી ઠોર	૨૪૫
સીલા પખારો ભોજન કીજે	૨૪૫
વીરાજત ગ્વાલમંડલી અહો બલમોહન	૨૪૫
ભાવત હે વન વન કી ડોલન	૨૪૬
હસવ પરસ્પર કરત કલોલ	૨૪૬
એ ગ્વાલ મંડલી મોહન સંગ લીને	૨૪૭
ચીત્રવિચિત્ર વ્રજકી બાલ મંડલી	૨૪૭
મોહન જેંનત છાક સલોની	૨૪૭
સખન સહીત હરિ જેંવત હે છાક	૨૪૮
આજ દધિ મીઠો મદન ગોપાલ	૨૪૮
વનમેં શ્યામ ચરાવત ગૈયા	૨૪૯

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
લાલ ગોપાલ હે આનંદ કંદ બૈઠે	૨૪૯
કુંજભોજન કે પદ	
મિલ જેંવત લાડીલે લાલ	૨૪૯
બૈઠે લા કુંજન મેં જો પાઉં	૨૪૯
ભોજન કુંજ ભવન મેં ભાંવતે	૨૫૦
ભોજન કરત ભાંવતે જિયકે નવલનિકુંજ	૨૫૦
ઉષ્ણકાલ ભોગ સરવે કે પદ	
છાક ખાય ખાય ધાયજાય દ્રમન ચઢત	૨૫૦
ભોજન કિનોરી ગિરિવર ધર	૨૫૧
લટક લાલ રહે શ્રી રાધાકે ભર	૨૫૧
બૈઠે લાલ કીલીંદ્રી કે તીર	૨૫૨
હરિકો બીરી ખવાવત બાલા	૨૫૨
રાજભોગ કે પદ	
સુંદર મુખકી હો બલ બલ જાઉં	૨૫૩
શિર ધરે પખૌવા મોરકે	૨૫૩
નયન ન લાગી હો ચટપટી	૨૫૩
ગિરિધર દેખહી સુખ હોય	૨૫૪
જા દિનકે મોહિ અધિક ચટપટી	૨૫૪
ઐસી પ્રીત કહુ નહિ દેખી	૨૫૪
આનંદ સિંધુ બઢ્યો હરી તનમેં	૨૫૫
નંદનંદન નવલ કુંવર વ્રજપર	૨૫૫
જકો વેદ રટત વ્રહ્મા રટત	૨૫૫
દેખો ઢરકન નવરંગ પાધકી	૨૫૭
અબહી તે ઢોટા ચીત ચોરત	૨૫૭
હોં નીકે જાનતરી આલીતેરે	૨૫૭
તેં કછુ ઘાલીરી ઠગોરી	૨૫૮
કહાજો ભયો મુખ મોરે	૨૫૮
ચીતવત રહત સદા ગોકુલતન	૨૫૮
સુવા પઢાવત સારંગ નયની	૨૫૯
ઉષ્ણકાલ રાજભોગ કે પદ	
ભલેઇ મેરે આયે હો પિય	૨૫૯
તુમ સંગ ખેલત લર ગઈ તુટ	૨૫૯
રહો ઢોટા તુમ નંદ મહેરકે	૨૬૦
કહા કહો લાલ સુઘર રંગ રાખ્યો	૨૬૦
અબકે ફેરી લીજે હો સુઘર રાય	૨૬૦
ઓઢેં લાલ ઉપરની	૨૬૧
ચલો કિન દેખન કુંજકુટિ	૨૬૧
કુંજનાપદ	
આજ લાલ રસ ભરે	૨૬૨
ચલો સખી કુંજગોપાલ જહાં	૨૬૨
નેક કુંજ કૃપા કર આઇએ	૨૬૨
કુંવર બૈઠે પ્યારી કે સંગ	૨૬૩
બૈઠે હરિ રાધા સંગ	૨૬૩
આજકી બાનીક કહી ન જાય	૨૬૪
કુંજ મેં વિહરત યુગલ કિશોર	૨૬૪
નિકી બાનીક નવલ નિકુંજકી	૨૬૫
આજ નવ કુંજન કી અતિ શોભા	૨૬૬
આજ નવ કુંજન કી છબી ભારી	૨૬૬
આછે બને મદન ગોપાલ	૨૬૬
આલી કુંજ ભવન બૈઠે	૨૬૭
લાલન બૈઠે કુંજ સ્થલી	૨૬૭
ચિતે મુસકાની હો વૃષભાન દુલારી	૨૬૭
પિયજો કરત મનુહારી	૨૬૮
જાહી તનમનધન દીજે આલી	૨૬૮
સારંગ નયનીરી કાહે કો કીયો	૨૬૮
ઉષ્ણકાલ પનઘટ કે પદ	
ઘાટપર ઠાડે શ્રી મદન ગોપાલ	૨૬૯
નેક લાલ ટેકો મેરી બૈયા	૨૬૯

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
લલન ઉઠાય દેહો મેરી ગગરી	૨૬૯
ઠાડોઈ દેખો યમુના ઘાટ	૨૭૦
આવત હી યમુના ભર પાની	૨૭૦
આવત રી યમુના ભર પાની	૨૭૦
બૈઠે ઘનશ્યામ સુદર ખેવત હે નાવ	૨૭૦
ખસખાના કે પદ	
શીતલ ઉસીર ગૃહ છિરકયો	૨૭૧
યમુના તટ નવ નિકુંજ	૨૭૧
વૃંદાવન સઘનકુંજન માધુરી	૨૭૨
અન્ત ન જઈયે પિય રહીયે	૨૭૨
સુંદર તીવારો ખસ ખાનેકો	૨૭૨
સીતલ કુંજ પહોંપ કુંજ	૨૭૩
બીરાજત દોઉ ઉસીર મહેલ	૨૭૩
શૂર આયો શિર પર છાયા આઈ	૨૭૩
વૃંદાવન સઘન કુંજ માધુરી લતા	૨૭૪
ઉસીર ભવન છાયો સમત તામે બૈઠે	૨૭૪
આરતી કે પદ	
આરતી ગોપીકારમણ ગિરિધરનકી	૨૭૫
આરતી વારત રાધિકાનાગરી	૨૭૫
આરતી કરત યશોદા પ્રમુદીકા	૨૭૬
ઉત્થાપન કે પદ	
સુબલ શ્રી દામા કહયો	૨૭૬
લાડીલે યહ જલ જિનહી પિયો	૨૭૭
છબીલે લાલ કી યહ બાનીક	૨૭૭
ભોગ સમય નુ પદ	
આજ બને વૃજરાજ કુંવર	૨૭૭
આજ મન મોહન પિય ઠાડે સિંધદ્વાર	૨૭૮
સુરંગ દુરંગ સોહત પાગ	૨૭૮
રાધે તેરે ગાવત	૨૭૮

કિર્તન	પા.નં.
તેરી મોહન કો મનહર લીયો	૨૭૯
મોહન મોહની ધાલી	૨૭૯
સંદેશ ન અબકે સહો	૨૭૯
લાલન નાહીનેરી કાહુકે વસકે	૨૭૯
પ્રિતમ પ્રિતહીતે પૈય	૨૮૦
લલના બહુત મનુહાર કરી	૨૮૦
આજ બન છન લાલન આવેરી	૨૮૧
હંસત હંસત લાલન આયેરી	૨૮૧
જોતું અછન અછન પગ	૨૮૧
અંગ દુરાયે સંગ મેરે	૨૮૨
રૂપ દેખ નયના પલક લાગે નહી	૨૮૨
મોહન નયન ન હીતે નહી ટરત	૨૮૨
રાધે તું દધિ સુત કયોં ન દુરાલે	૨૮૨
રાધે તેરે નયન કેંધો વટ પારે	૨૮૩
પ્યારી તેરે લોચન લોને	૨૮૪
રસ હી મેં વશ કર ગયે કુંવર કન્હાઇ	૨૮૪
હોં તો ભઇ વિરહ ખીલોના	૨૮૪
હોં વજરાજ લાડીલે સોં કાજ	૨૮૪
ગાય બુલાય વે કે પદ	
ગોવિંદ ગિરિ ચઢ ટેરત ગાય	૨૮૫
કદંબ ચઢ કાન્હ બુલાવત ગૈયા	૨૮૫
ટેર હો ટેર કદંબ ચઢ	૨૮૫
આવની કે પદ	
આગે ગાય પાછે ગાય	૨૮૬
આગે કૃષ્ણ પાછે કૃષ્ણ	૨૮૬
દેખો ગોપાલ કી આવન	૨૮૬
હાંકે હટક હટક ગાય	૨૮૭
મુરલી અધરધરે આવત હરિ	૨૮૭
ધરે ટેઢી પાગટેઢી ચંદ્રીકા	૨૮૭

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
ઘરે બાંકી પાગ બાંકી ચંદ્રીકા	૨૮૮
મોસો કહયો બોલરે નંદકે લાલ તેરો	૨૮૮
નાચત ગાવત વનતે આવત લાલ	૨૮૮
ગાયન કે પાછે પાછે નટવર કાછે કાછે	૨૮૮
શોભિત કનક કુંસુમ કરન	૨૮૯
સોહન ગિરિધર મુખ મૃદુહાંસ	૨૮૯
પાછે લલિતા આગે શ્યામ પ્યારી	૨૮૯
કેલી કલા કમનીય કિશોર	૨૮૯
ઉતર કહી હો કહા જાય	૨૮૯
હોં કેસે જાઉ મરમ ન પાઉ	૨૯૦
મેરે તું જિયમેં બસત	૨૯૦
અરી જિન તૂ પઢઇ જાહી પેં	૨૯૦
બનતે બને આવત મદન ગોપાલ	૨૯૧
ગો રજ રાજત સાંવલ અંગ	૨૯૧
આવત બને કાન્હ ગોપ	૨૯૧
આવનીકે પદ	
આવે માઇ વ્રજ લલના દુખમોચન	૨૯૨
મૈયા પાચે ભઇ અવેર	૨૯૩
ચંદ્રમાં નટવારી માંનો	૨૯૩
વરમુ કોટિ ઘુંઘટ કી ઓટ	૨૯૩
મોહન નેક સુનાવત ગોરી	૨૯૩
ગ્વાલીની અજહું વનમેં ગાય	૨૯૪
આવત મોહન ધેનુ લીયે	૨૯૪
આજ લાલ ટીપારે છબિ અધિકુબની	૨૯૪
ગોપવૃંદ સંગ નૃત્યત રંગ	૨૯૫
કનક કુડલ કપોલ મંડિત	૨૯૫
અગ્ર તક તક ધુમ ધુમ	૨૯૫
આવો મેરે ગોવિંદ ગોકુલચંદ	૨૯૬
કમલ મુખ સોભિત સુંદ બેનું	૨૯૬

કિર્તન	પા.નં.
વનતે આવત ગાવત ગોરી	૨૯૬
આવત હે આગે હે ગૈયા	૨૯૭
વે દેખો આવત હે ગિરીધારી	૨૯૭
દેખોરી આવત હૈ ગોપાલ	૨૯૭
દેખન દેત ન બૈરિન પલકે	૨૯૮
હરીસો એક રસ પ્રીતી રહીરી	૨૯૮
આવત કાલકી સાંજ	૨૯૯
પીછોરા ખાસકો કટિબાંધે	૨૯૯
ગિરીધર સબહી અંગ કો વાકો	૨૯૯
ચતલસખી ચલ અબ વૃજ પેઠ	૩૦૦
કોન રસ ગોપીન લીનો ઘુટે	૩૦૦
પરમરસ પાયો વ્રજકી નાર	૩૦૦
આજ સખી તોહી લાગી હે યહ રટ	૩૦૦
મોહન દેખ સીરા ને નયના	૩૦૧
સંધ્યા આરતી કે પદ	
લટકત ચલત યુવતી સુખદાની	૩૦૧
આરીત યુગલ કિશોર કી જે	૩૦૧
યશોદા કાહે ન મંગલ ગાવે	૩૦૧
સોરઠના પદ	
માધો જાુકે વદન કી શોભા	૩૦૧
રાધે જાુકે વદન કી શોભા	૩૦૨
દેખરી દેખ રાધા રવન	૩૦૪
ચિતવની રોહી હુ નરહી	૩૦૪
કટિપટ પીત વસન સુંદેશ	૨૦૫
નિરખત રૂપ નાગરી નાર	૨૦૫
વિરાજત વનમાલા જૂગરે	૩૦૬
દેખરી દેખ કુંડલ ઝલક	૩૦૬
દેખરી દેખ આનન ચંદ	૩૦૭
દેખરી દેખ કુંડલ લોલ	૩૦૭

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
દેખરી દેખ શોભા રાસી	૩૦૮
ચપલ નયન અરૂ નાસીકા	૩૦૯
દેખરી દેખ મોહન ચીત ચોર	૩૧૦
દેખરી દેખ રૂપ નિધાન	૩૧૦
યહ છબી દેખરી ઉઠધાય	૩૧૧
મોહન વદન કી શોભા	૩૧૧
રાધે રૂપ અદભૂત રીત	૩૧૨
નયન ન નિરખ હરીકો રૂપ	૩૧૩
નયનન ધ્યાન નંદકુમાર	૩૧૩
શ્યામ શોભા સિંધુ માનો	૩૧૪
મુખપરચંદ વારોડારા	૩૧૫
તરણી નિરખ હરિ પ્રિતીઅંગ	૩૧૫
શ્યામ પહેરે જલસુત માલ	૩૧૬
સાંવરે અંગ સુખકી ખાન	૩૧૬
વ્રજયુવતી હરી ચરણ મનાવે	૩૧૭
શ્યામ કમલ દલ નખકી શોભા	૩૧૭
દેખરી દેખ આનંદ કંદ	૩૧૮
દેખરી હરી કે ચંચલ તારે	૩૧૮
દેખરી દેખ નવલકિશોર	૩૧૯
હરી તન મોહની માઇ	૩૧૯
સખી કૈસે કે કહો હરી કે	૩૨૦
પાવે કોન લીખે બીન ભાલ	૩૨૦
દેખ સખી હરીકો મુખ ચારૂ	૩૨૦
અંગ અનંગ ન રંગ રસ્યો	૩૨૧
ખેલત આયધાય બૈઠે વ્રજરાજ	૩૨૨
સંધ્યા સમય કે પદ	
નિરખ મુખ ઠાડી હવેજૂ હસે	૩૨૨
ઘૈયા પીવત સુંદર શ્યામ	૩૨૨
હુ દુ હી હો મોહી દુહન સીખાવો	૩૨૩
કાન્હ તુમારી સોંહો આઉંગી	૩૨૩
શૃગાર વડે હોય કે પદ	
અંગ આભૂષણ જનની ઇતારત	૩૨૩
યે દોઉ મેરે ગાય ચરૈયા	૩૨૩
એક હી જનની દોઉ ન ઉર લગાવત	૩૨૪
કહો કહાં ખેલહો લાલન	૩૨૪
સાંજ સમે ઘૌયા કે પદ	
જબ તુ ગાય દુહાવન જાય	૩૨૪
કાન્હ હમારી દુહી દીજે ગૈયા	૩૨૪
લટકત ચલત દોહની લેરી	૩૨૫
નેક પઠે ગિરિધર જુકો મૈયા	૩૨૫
ઢોટા કોન કો મનમોહન	૩૨૫
ગોવિંદ તેરી ગાય અતિ હઠીલી	૩૨૬
ગઇ હો ખીરક દુહાવન ગાય	૩૨૬
લાલ તુમ કૈસે દુહત હો ગાય	૩૨૬
તુમ નીકે દુહી જાનત ગૈયા	૩૨૬
તુમ પે કીન દુહાવત ગૈયા	૩૨૬
દુહીવો દુહાયવો ભૂલગયોરી	૩૨૭
ભરદોહની દુધ હાથતે વટવટ	૩૨૭
માઇરી કહત હૈ ગૌ દોહન	૩૨૭
પ્રથમ સ્નેહ કઠીન મેરી માઇ	૩૨૭
અતિ સ્નેહ સો દુહત શ્યામ	૩૨૮
મુસકાત જાત મિલવત ગાયન	૩૨૮
બિલગ કીત માનત હોજુ હમારો	૩૨૮
યે આછી કનક તનકસી દોહની	૩૨૯
મીસકે પદ	
ઘરઘર નંદ મહેર કે મિષહી	૩૨૯
રોહીણી દીપક દેહો સંજોઇ	૩૨૯
માઇરી શ્યામા શ્યામ શ્યામ રટત	૩૩૦

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
સાંજભઇ ઘર આવહું પ્યારે	૩૩૦
અહોકાન ગૈયા કહાં બિસરાની	૩૩૦
ચંદ્રપ્રકાશ કે પદ	
ઠાડીહો અજીર યશોદા આપને	૩૩૦
મેરો માઇ ચરટ્યો બાલ ગોવિંદ	૩૩૧
લાલયહ ચંદા લેહો	૩૩૧
કિહી વિધિ કર કાન્હ હીં સમઝે હું	૩૩૨
વ્યારૂ કે પદ	
લાડીલે બોલત હે તોહી મૈયા	૩૩૨
અહો બલ જીય અધિક ડરાત	૩૩૨
તેરે પૈયા લાગુ ગિરીધર	૩૩૨
જોઇ જોઇ ભાવે સોઇ સોઇ લીજે	૩૩૨
ચલો લાલ બિયારૂ કીજે દોઉ ભૈયા	૩૩૩
ઇન અખીયન આગે તે લાલન	૩૩૩
મૈયા અપને સુતહી જીમાવત	૩૩૩
બલ મોહન દોઉ કરત પ્યારે	૩૩૩
માખન રોટી લેહુ કાન્હ બારે	૩૩૩
આરોગત નંદલાલ સયાને	૩૩૩
રાનીજુ અપને સુતહી જીમાવત	૩૩૩
કીજે લાલ યહી બાર બિયારૂ	૩૩૪
વ્યારૂ હંસ હસ મોહન	૩૩૪
બ્યારૂ કરત હે ઘનશ્યામ	૩૩૪
વ્યારૂ કરત હે બલવીર	૩૩૪
કમલ નયન હરિ કરત બિયારૂ	૩૩૪
મોહન લાલ વ્યારૂ કીજે	૩૩૪
ભોજન ગિરિધર લાલકો	૩૩૪
રાધ મોહન કરત વ્યારૂ	૩૩૪
આજ સવારે કે ભૂખે હો મોહન	૨૩૫
દુધ કે પદ	
અબ દુધ લાઇ હો યશોદા મૈયા	૩૩૫
દુધ પિયો મન મોહન પ્યારે	૩૩૫
હંસ હંસ દુધ પિવત નાથ	૩૩૫
કીજે પાન લાલાહો લાઇ દુધ	૩૩૬
અછવા વન કે પદ	
અચવત યુગલ કિશોર કિશોરી	૩૩૬
બરી કે પદ	
શોભિત નાસીકા ગિરિધરગજ મોતી	૩૩૬
લે રાધે ગિરિધર દે પઠઇ	૩૩૬
મથઉંરા નગર કી ડગર મે ચલ્યો જાત	૩૩૬
કુંજ મહેલ મેં મંગલહેરી	૩૩૬
શયન કે પદ	
અહો હરિ લાભતે ભાવતી	૩૩૭
અમૃત નિચોય કીયો એક ઠોર	૩૩૭
અબલા તેરે બલ હૈ ન ઔર	૩૩૮
ચીતેચીતે ચીતચોરત આલીરી	૩૩૮
મેરે તો ગીરધર હી ગુણ ગાન	૩૩૮
યહ કોન ટેવ તેરી કનૈયા	૩૩૮
યહ કોઉ જાનેરી વાકી ચીતબન	૩૩૮
મેરે તો કાન્હ હૈરી પ્રાણ	૩૩૯
મોહી કહા બરજત હો કાન્હ	૩૩૯
ભોર ભોરી બતીયન કર કર	૩૩૯
તેરી જીય વસત ગોવિંદ પૈયા	૩૪૦
મુરલી તોઉ ન મૌન ધરે	૩૪૦
મુરલી સુનત ભઇ મતી બોરી	૩૪૦
રહે ચિત નિશદિન ચાક ચઢ્યો	૩૪૧
તુમ હીત બન બન બહુડોલી	૩૪૧
કાન્હર છાંડો હો લરકાઇ	૩૪૧

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.	કિર્તન	પા.નં.
અહો યહ ચંદન હોય પ્યારી	૩૪૧	જીયકી ન જાનત હો પિય	૩૪૯
બનઠન કહાંચલે	૩૪૧	મેરી બગર મેં આવત	૩૫૦
આંખન આગે શ્યામ ઉદય	૩૪૨	રહત મઁડરા નોરી દ્વાર મેરે હો	૩૫૦
મેરો મન ગોપલ હયોરી	૩૪૨	ભલે જૂ ભલે આવે	૩૫૦
કહે રાધા દેખહું ગોવીંદ	૩૪૨	અરે ઢોટા ભર દેરે યમુના જલ	૩૫૧
તેરો મોહન વદન ગીરધરલાલ	૩૪૩	મેરે મુખ ચીતે ચીતે	૩૫૧
સખી આજ કહા તબ રૂપકી નિકાઈ	૩૪૩	લાલ ફલ્યો ઉદો ફેંટા	૩૫૧
મેરે મનકી બાત કોન જાનેરી	૩૪૪	અરી સાંવરો સો ઢોટા ઠાડો	૩૫૨
ગિરિધર ચાલ ચલત લટકીલી	૩૪૪	જબ જબ દેખો આય હરિ કો વદન	૩૫૨
કનક કુસુમ અતિ શોભિત	૩૪૫	ચાલીરી મંદ મંદ મુરલી	૩૫૨
કહીન પરેહો રસીક કુંવરકી કુંવરાઈ	૩૪૫	માઇરી સીથીલ મેખલાં	૩૫૨
લાલન અનંત રતિમાન	૩૪૫	લાલાન તેરી ચીતવન	૩૫૨
બની મોહન શિર પાગ	૩૪૫	આલીરી કર શુંગાર શાયકાલ ચલી	૩૫૩
લાલ મુખ વેણુ બાજે	૩૪૬	તેરે સુહાગ કી મહીમા	૩૫૩
રસીક શીરોમણી રાગ કલ્યાણ ગાવે	૩૪૬	શયન સિતકાલ કે પદ	
અતિ રસમાતે તેરે નયન	૩૪૬	જાન્યો પ્રીત કો મરમ	૩૫૩
નંદલાલ સંગ નાચત નવલ કિશોરી	૩૪૬	લોચ લાલચી ભયે	૩૫૪
યે સુન ગોપ કુંવર તેરી છબી નિકી	૩૪૬	ઠાડે કુંજ ભવન	૩૫૪
નયના મેરે અટકેરી	૩૪૬	પ્યારે પૈયા પરમ ન દીની	૩૫૪
લાલકી રૂપ માધુરી નયન નિરખ	૩૪૬	મિલે કી ફુલ નયના હી કહે	૩૫૪
કહા કહો તેરે ભાગ્યકી મહીમા	૩૪૭	ચલે અનત ઘોકે આયે	૩૫૪
પ્રકટત ભયો હે કલ્યાણ	૩૪૭	પ્યારે અવધી વદી ઘર આવનકી	૩૫૫
આજ સખી મોહન અતિ બને	૩૪૭	પ્યારે અવધી ટરી	૩૫૫
લાડલે લાલકી વંદસ કહી ન પેરે હો	૩૪૮	મેરો પ્રીય રસીયા સુનરી સખી	૩૫૫
લાલન મુખકી લુનાઇ	૩૪૮	યહમન લાગ્યોરી મેરો સુંદરશ્યામ	૩૫૬
મહરી પુત તેરી કેસે હુ	૩૪૮	બારો મીન ખંજન આલીકે	૩૫૬
દંપતી રંગ ભરે હો બૈઠે	૩૪૮	રાખી હો અલકન બીચ ચંપકલી	૩૫૬
હંસ પીક ડારી અચરા પરી	૩૪૮	રંગ મહેલ મેં રંગીલો લાલ	૩૫૬
લાલન નેક ગાઇએ પ્રાણ પિયારે	૩૪૯	મુખસો મુખ મિલાય દેખત આરસી	૩૫૬

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.	કિર્તન	પા.નં.
પ્યારી કમલવદન તેરોયાહી તે	૩૫૭	છીન છીન બાનીક ઔર હી ઓર	૩૬૭
આજબને સખી નંદકુમરા	૩૫૭	લાલકે વદન પર આરતી વારૂ	૩૬૭
આવરી બાવરી ઉજરી પાગમે મલકે	૩૫૮	શ્યામ સલોને ગાતહે	૩૬૭
આજકી બાનીક કહી ન જાય	૩૫૮	ડગર ચલ ગોર્વધનકી વાટ	૩૬૮
અધર મધુર મુખ રતિ મોહન વંશ	૩૫૯	કહારી કહુ મોહન મુખ શોભા	૩૬૮
નયન છબીલે તૂરણ મદમાતે	૩૫૯	કહારી કહુ મોહન મુખ શોભા	૩૬૮
સુંદર સબ અંગ અંગ રૂપ	૩૫૯	તેરે લોચન લાલચ કરત	૩૬૮
આજ મહા બનેરી લાલન	૩૬૦	તેરે લોચન લાલચ રાશી	૩૬૮
કુંજ મહેલ મેં રસ ભરે ખેલત પ્રિય પ્યારી	૩૬૦	ઘુંઘટ કે બગરોટ	૩૬૯
પ્યારો નવલનાગરી સંગરી સંગ	૩૬૧	શ્યામા તેરે ડહડહે નયન	૩૬૯
આવત માઇ રાધીકા	૩૬૧	માઇરી શ્યામરો જબતે દ્રષ્ટી પર્યા	૩૭૦
આજ કો દીન ધન્ય ધન્યરી	૩૬૧	તબ મુખ ચંદ સહજ સીતલ	૩૭૦
સિલ સોને કે સુતન સોહત	૩૬૧	તેરેરી નવ જોબન કે	૩૭૧
પાગ સોહે લટપટી	૩૬૨	સબવ્રત ભંગ ભયે સખી	૩૭૧
નયન મેં વશ રહીરી	૩૬૨	ભાવે તોહી હંરીકી આનંદ કેલી	૩૭૨
ચિબુક કુંપ મધ્ય પિય મન ધર્યો	૩૬૨	ન્યાય રી તું અલંક લડી	૩૭૨
ન જાનો કિન કાન ભરેરી	૩૬૨	અબ હીતે મન્મથ ચિત ચોરત	૩૭૨
જલકો ગઇ સુઘટ નેહ ભરલાઇ	૩૬૩	તેરી હો બલ બલ જાઉ	૩૭૨
જર જાઔરી લાજ મેરે	૩૬૩	સજનીરા આજ ગીરધરલાલ	૩૭૨
તેરી ભ્રોહ કી મરોરન	૩૬૪	બસર કૌન કી અતિ મનકી	૩૭૨
ખરી હો યા મગ નિકસી	૩૬૪	કૃપારસ નયન કમલદલ ફૂલે	૩૭૩
જહાં તહાં ઢર પરત ઢારારે	૩૬૫	મેરો મુખ નીકો કે તેરોરી પ્યારી	૩૭૩
કદમ વન વિથન કરત વિહાર	૩૬૫	સુંદર વદન સદન શોભા	૩૭૪
કુંજ મહેલ મેં લલના રસભરે	૩૬૬	દેખ જિઉ માઇ નયન રંગીલો	૩૭૪
ચલો ક્યો ન દેખરી	૩૬૬	ધન્ય ધન્ય વૃંદારણ્ય કુરંગિની	૩૭૪
ડોલે દોઉ બાંહ જોટી	૩૬૬	દેખોરી માઇ સુંદરતાકી અટક	૩૭૫
કુંજ સુહાવનો ભવન બનઠન બૈઠે	૩૬૬	વિધાતા વિ દહું ન જાની	૩૭૬
પિય તોહે નેન હી મેં રાખુ	૩૬૬	મિલે પિય સાકરી ગલી	૩૭૬
પિય તેરી ચિતવન હી મેં ઢોના	૩૬૬	મોહન મુખાર વીંદ પર	૩૭૬

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
સુંદર યમુના તીરરી	૩૭૭
ખંજન નયન રૂપરસ માતે	૩૭૭
બલબલ બલ કુંવરી રાધીકા	૩૭૭
માનકે પદ	
માન તજો બૈરી નંદલાલસો	૩૭૮
વા મનુહાર ન માને	૩૭૮
માન રી માન મેરો ક્હ્યો	૩૭૯
કહત કહત શશી રૈન ગઇ	૩૭૯
આજબની વૃષભાન કુંવરી દૂતી	૩૭૯
તુ ચલ સખીરી	૩૮૦
ચઢ બઢ વિડર ગઇ	૩૮૦
અરી તૂં કાહે અનમની બોલત	૩૮૧
હરિ હું તો હારી હો લાલ તીહારી	૩૮૧
તૂ મોહિ કીતલાઇરી યહ ગલી	૩૮૧
રૂસનો ન કર પ્યારી	૩૮૨
હોં તોસો અબકહા કહો	૩૮૨
લાલન મનાયો ન માનત	૩૮૨
તુમ પહેલે તો દેખો આય	૩૮૩
માન ન કીજે પ્રિય સો બાવરી	૩૮૩
માનની માન નિહારો	૩૮૩
છાડદે માનની શ્યામ સંગ રૂઠવો	૩૮૪
તેરેરી મનય વેતે મનનીકો	૩૮૪
આપન ચલીયે લાલન	૩૮૪
રૂપરસ પુંજ વરનો	૩૮૫
ઘરી ઘરી કો રૂસનો કૈસે બનઆવે	૩૮૫
માન ગઢ ક્યો હું ન તૂટત	૩૮૬
તોહી મીલન કો બહુત કરત	૩૮૬
તૂ ન માનન દેત ચાલીરી	૩૮૬
ઉતર ન દેત મોહની	૩૮૭
લાડલી ન માને લાલા	૩૮૭
કાહે કો તુમ પ્યારે સખી ભેસ કીનો	૩૮૮
માન ન ઘટ્યો આલી	૩૮૯
મનાવત હાર પરીરી માઇ	૩૮૯
તૂ ચલ મેરો રાખમાન	૩૯૦
આવત જાત હું તો હાર પરીરી	૩૯૦
રૈન તો ઘટત જાત	૩૯૦
તું તોવેગ ચલ યામીની	૩૯૧
તેરે લાંબે કેશ વિવિધ કુસુમ	૩૯૧
કૃષ્ણ ચંદ્ર આવેગે મેરે	૩૯૨
મોહન રાય માનીરી	૩૯૨
કહો કૈસે કીજે હો	૩૯૩
રાધીકા માન તજ કાનભજ	૩૯૩
ચપલ રસીકની પિય બોલાવે	૩૯૩
ચલી મુખ મૌન મનાવત	૩૯૪
અતિહી નિઠુર તિય	૩૯૪
ચલ ચલ મેરો ક્હોય તુ	૩૯૫
આજ શુભ લગ્ન તેરે મિલન	૩૯૫
મેરે બુલાયે નાહિન	૩૯૬
કાન્હ કછુ ચાલ બેઠી રહત	૩૯૬
બોલત મદન ગોપાલ	૩૯૭
ચલીયે કુંવર કાન	૩૯૭
આજ સખી અચરજ સુન	૩૯૭
માન કીયો માનની	૩૯૮
વાકે તો નયન મને ચાહે	૩૯૮
રાધા હરિ અતિથી તુમ્હારે	૩૯૮
દોરી દોરી આવત મોરી મનાવત	૩૯૯
શ્રી જયદેવજીની અષ્ટ પદી	
ચંદન ચર્ચિત	૪૦૦

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.	કિર્તન	પા.નં.
રતિસુખ સારે	૪૦૦	પિય પ્યારી કુંજ મહેલ મેં પોઢે	૪૦૯
હરિ ભીસ રતી વહતી	૪૦૦	વર્ષા ઋતુ કે પોઢાળવાનુ પદ	
કિસલય શ્યન તલે	૪૦૧	સઘન ઘટા ઘન ઘોર	૪૦૯
માન છુટવાના પદ		પોઢીયે પિય કુંવર કન્હાઇ	૪૦૯
માન છુટ ગયોરી	૪૦૧	આજ મેં દેખે આલીરી	૪૧૦
શ્યામ જૂકો શ્યામ	૪૦૧	કુસુમ સેજ પિય પ્યારી	૪૧૦
કોન પત્યાય તિહારી	૪૦૧	પોઢે માઇ લાલન સેજ બનાઇ	૪૧૦
રાધા જુકો લલિતા મનાય	૪૦૨	સખીયન રૂચી રૂચી સેજ બનાઇ	૪૧૦
પ્યારી પગ હરે હરે ધર	૪૦૨	પોઢે હરી ઝીનો પડદે ઓટ	૪૧૦
રસમેં રહત ગડી હો રસિકની	૪૦૨	પોઢે રંગ મહેલ મેં ગોવિંદ	૪૧૦
નેક ગહી લીજે હો પ્યારી હો મેરી બાઁહ	૪૦૨	ચાંપત ચરણ મોહનલાલ	૪૧૧
ચતુર યુવતી ગવનત પિય પૈવન	૪૦૨	પોઢે માઇ લાલન સેજ	૪૧૧
કુંજ ભવન ગવન કરો	૪૦૩	પોઢીયે ઘનશ્યામ બલૈયા લેહુ	૪૧૧
માન મિલાપ કે પદ		દિવાળી મા દીપમા ગાવાનું પદ	
સકલ વ્રજ તિયન મેં તુહી જીતીરી	૪૦૩	વે દેખો બરત ઝરોખન દિપક	૪૧૧
રાધીકા આજ આનંદ મેં ડોલે	૪૦૪	રાય ગિરિધરન સંગ	૪૧૧
મદન મોહન સંગ મોહની	૪૦૫	કુંજ ભવનમેં પોઢે દોઉ	૪૧૧
અરી મેં રતન જતન કર પાયો	૪૦૫	પોઢે માઇ મદન મોહન શ્યામ	૪૧૨
બૈઠી પીય કો વદન નિહારે	૪૦૫	પોઢે શ્રી રાધીકા કે ગેહ	૪૧૨
દોઉ મિલ કરત ભાંમતી	૪૦૫	દંપતી પોઢે હી રસ બતીયા	૪૧૨
પાસા ખેલત પિય પ્યારી	૪૦૫	પોઢે પ્રેમ પર્યંક	૪૧૨
આજ આયે મેરે ધામ	૪૦૬	પોઢે શ્યામા જુ સુખ સેજ	૪૧૨
દેખરી દેખ યુગલ કિશોર	૪૦૬	સુભગ સૈયા પૈ પોઢે કુંવર	૪૧૨
રી તુ અંગ અંગ રંગ રાની	૪૦૭	શીતકાલ પોઢવાનું પદ	
લાલન તેરે હી આયે આજુ સુહાવની રાતી	૪૦૭	સખીયન રૂચી રૂચી સેજ બનાઈ	૪૧૨
તેરે શીર કુસુમ વિથર રહે	૪૦૮	સોવત નિંદ આય ગઇ શ્યામહી	૪૧૩
આજ તેરી ફલી અધીક	૪૦૮	દેખત નંદ કાન્હ અતિ સોવત	૪૧૩
આય ક્યો ન દેખો લાલ	૪૦૯	જાગ ઉઠે તબ કુંવર કન્હાઈ	૪૧૩
દોઉ મિલ પોઢે કુંજ મહેલ	૪૦૯	પોઢે પ્યારી રાધીકા કે સંગ	૪૧૩

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.	કિર્તન	પા.નં.
નવલ કિશોર નવલ નાગરીયા	૪૧૩	શ્રી વલ્લભ કૃપા કીજે	૪૨૧
પોઢે રંગ રમણીય રમણ	૪૧૩	દઢઈન ચરણ ન કેરો ભરોસો	૪૨૧
કહાની કે પદ		ભરોસો વલ્લભ હી કો ભારી	૪૨૧
નંદ નંદન એક કહુ કહાની	૪૧૪	ભરોસો શ્રી વલ્લભહી કો રાખો	૪૨૧
યસોમતી સુત પલકા પોઢાવે	૪૧૪	વલ્લભ હી કો ભરોસો મોહી	૪૨૧
સુન સુત એક કથા કહું પ્યારી	૪૧૪	જીન શ્રી વલ્લભ રૂપ ન જાન્યો	૪૨૨
રામકૃષ્ણ દોઉ અતિહી સાયે માઇ	૪૧૪	ભૂલજીન જાય મન અનંત મેરો	૪૨૨
વેસગવ નિત્ય નિયમ કે પદ		જૈસો હું તૈસો તિહારો શ્રી વલ્લભ	૪૨૨
શ્રી ગોર્વધન વાસી સાંવર લાલ	૪૧૪	આશરો એક દઢ શ્રી વલ્લભાધીસકો	૪૨૩
લાલવજ ભૂષણ મન ભાવતે	૪૧૫	શ્રી વિઠ્ઠલ જૂકે ચરણ કમલ	૪૨૩
મુરલી ધૂનિ ભઇ વનમે	૪૧૫	દેખોગે કબ મેરી ઓર	૪૨૩
યશોમતી સુત મોહિ દિજે દરસ	૪૧૬	ગાયોન ગોપાલ મન લાયો	૪૨૩
ચરણ શરણ વ્રજરાજ કુંવરકે	૪૧૭	શ્રી વલ્લભ લીજે મોહિ ઉબારી	૪૨૪
ગિરિધરલાલ શરણતેરે આયો	૪૧૭	અરે મન શ્રી વલ્લભ ગુણ ગાય	૪૨૪
શ્રી કૃષ્ણકૃષ્ણ શરણ મમ્	૪૧૭	મનરે તૂં શ્રી વલ્લભ કહીરે	૪૨૪
ઔર કોઉ સમઝે સો સમઝે	૪૧૭	કહો મન શ્રી કૃષ્ણ શરણ	૪૨૪
કૃષ્ણ શ્રી કૃષ્ણ ગતિ મનમોહી	૪૧૭	અરે મન સમઝ સોચ વિચારુ	૪૨૪
વ્રજવાસી જાને રસ રીતી	૪૧૭	જબ લગ યમુના ગાય ગોર્વન.	૪૨૫
આવત હે ગોકુલ કે લોચન	૪૧૭	શ્રી વલ્લભ ભલે બુરે હોઉ તો તેરે	૪૨૫
ગોપી પ્રેમકી ધજા	૪૧૮	મોહી બલ હે દોઉ ઠોરકો	૪૨૫
સેવા મદન ગોપલકી	૪૧૮	કિયો ગોપલ કો સબ હોય	૪૨૫
વિનંતી કે પદ		યા મેં કહ ઘટેગો તેરી	૪૨૬
તાહી કો શીર નાઇયે જો શ્રી	૪૧૮	વિનતી કરત મરત હો લાજ	૪૨૬
ઉત્તમ કુલ અવતાર	૪૨૦	શ્રી વલ્લભ પ્રભુ અતિદયાલ	૪૨૬
ગાયો ન ગોવાલ મન	૪૨૦	શ્રી વલ્લભકે ચરણ શરણ	૪૨૬
નિશદિન શ્રી વલ્લભ ગુણ	૪૨૦	શ્રી વલ્લભ મધુરા કૃતિ	૪૨૭
જય શ્રી વલ્લભ ચરણ કમલ	૪૨૦	હમારે શ્રી વિઠ્ઠલનાથ ધનિ	૪૨૭
લિજે મોહી બુલાય શ્રી વલ્લભ	૪૨૦	શ્રી વિઠ્ઠલેશ ચરણ ચારૂ	૪૨૭
ભજીયે શ્રી વલ્લભચરણ	૪૨૦	શ્રી વલ્લભ મહાસિંધુ	૪૨૭

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.
તરેટી શ્રી ગોવર્ધન કી રહીયે	૪૨૮
બિરાજે શ્રી વલ્લભ મહારાજ	૪૨૮
શ્રી વિઠ્ઠલનાથ વસત જીયજાકે	૪૨૮
સબતે શ્રી વલ્લભનામ ભલો	૪૨૮
નમો નમો શ્રી ભાગવત પુરાણ	૪૨૮
મનરે તુ ભુલ્યો જન્મ ગમાવે	૪૩૦
બીના ગોપાલ નહી કોઇ અપનો	૪૩૧
સબ દિન હોત ન એક સમાન	૪૩૧
દેખો દુર્મતિ યહુ સંસાર કી	૪૩૨
ભજન બની જીવત જૈસે પ્રેત	૪૩૨
મોં સમ કૌન કુટિલ ખલ કામી	૪૩૨
મનરેં શ્યામ સો કર હેત	૪૩૨
મહાત્મય કે પદ	
જો રસ રસિક કીર મુનિ ગાયો	૪૩૩
જાકે મન વસે શ્યામ ઘન	૪૩૪
કમલનયન કમલા પતી	૪૩૪
જા પર કમલા કંત ઢરે	૪૩૫
દાસ અનન્ય મેરો રૂપ	૪૩૫
શ્રી પતિ દુખી ભક્ત અપરાધે	૪૩૬
તિહારે ચરણ કમલકો મહાત્મ	૪૩૭
ધન્ય ધન્ય વૃંદાવનકે વાસી	૪૩૮
હરીરસ તબહી તો જાય પૈયે	૪૩૮
લાગે જો વૃંદાવન કો રંગ	૪૩૯
આશરા કે પદ	
જો લો હરી અપનપો જનાવે	૪૩૯
રે મન ચિત્ત ન કર પેટકી	૪૪૦
તુમ તજ કૌન સનેહી કીજે	૪૪૦
માધો યા ઘર બહુત ધરી	૪૪૧
ભજ સખી ભાવ ભાવીક દેવ	૪૪૧

કિર્તન	પા.નં.
અધ સંહારી ની અધમ ઉધ્ધારી	૪૪૨
શ્રી વિઠ્ઠલનાથ નામ રસ અમૃત	૪૪૩
અચંબો ઇન લોગ કો આવે	૪૪૩
કૈસે કીજે વેદ કહ્યો	૪૪૪
હરિદાસ ન તે ગર્વ ન કરવો	૪૪૪
હો વારી ઇન વલ્લભીયન પર	૪૪૫
નમો શ્રી વલ્લભધીસ સ્વામી	૪૪૬
રસકણી રસમે રહત ગઢી	૪૫૦
શ્રી મહાપ્રભુજીની વધાઈ	૪૫૧
આ પદ રાસ નું છે	૪૫૩
શ્રી મહાપ્રભુજી વધાઈ	૪૫૬
તાલ ઝપતાલ નટમલ્હાર	૪૫૯
તાલ દ્રુપદ	૪૬૦
ત્રિતાત રાગ ઇમન	૪૬૧
દાન લીલા	૪૬૨
માન કે પદ	
માન મનાયો રાધા પ્યારી	૪૭૦
ઉન તન ચિતે આપ તન ચિતવો	૪૭૦
જ્યો જ્યોય મૌન ભઇ તૂ	૪૭૦
જો પૈ માન તો ભાવર નાહી	૪૭૧
કિત હવૈ નાર નીચીકર દેખત	૪૭૧
અહો ઇન્દુ વધ્ની સજની શ્યામા	૪૭૧
તબ દૂતિ ઉઠગઇ શ્યામ	૪૭૨
અપની ચોંપ અપ હી આયે	૪૭૨
નિવ હે સદા ઓર હી સો	૪૭૨
રીસ રૂસનો મિલન પલકકે	૪૭૩
યે તો ભ્રમર ભાવતે વનકે	૪૭૩
જોબન જલ બરખા કી નદી	૪૭૩
ઝુક બોલી દૂતી હાતો કર	૪૭૪

અનુક્રમણિકા

કિર્તન	પા.નં.	કિર્તન	પા.નં.
કુબહું લે દર્પણ ઘર આગેં	૪૭૪	આલસ મગન વદન કુમ્લાની	૪૮૪
બડે બડાઇ કૂં પ્રતિ પાલે	૪૭૪	ઇત રાધીકા નવનાગરી	૪૮૫
ભામિની ઔર ભૂંજગીના કારી	૪૭૫	કબહું અંચલ ઓટ દુરાવે	૪૮૫
જે જે પ્રેમ છકે મે દેખે	૪૭૫	જિહીંડર રહત પીત પટ ઓઢે	૪૮૫
બહુર્યો ભયે સહચરી મોહન	૪૭૫	કર જોર વિનંતી કરે મોહન	૪૮૬
કહુ નહી બહુ સુની	૪૭૬	હઁસ કર ઉઠી પ્યારી	૪૮૬
રહી મૂંદ પટસોં હઠ ભામીની	૪૭૬	ટૂટે બંધ છુટી અલકાવલી	૪૮૬
ક્ષણ ગાવે ક્ષણ વેણું	૪૭૭	રસીક ગોપાલ રસીલી	૪૮૬
કબહું નિકટ બૈઠ કુસુમાવલી	૪૭૭	શ્રી રાધાકૃષ્ણ કેલી કૌતુહલ	૪૮૭
જિન નયનન દેખેં દુખ ભુલે	૪૭૭	વેણુગીત પરથી ભાવાર્થ	૪૮૭
એતે માન ભયે વશ મોહન	૪૭૮	થી	૪૯૯
પઠઇ મોય દઇ વનમાલા	૪૭૮		
જાનિયે કૌન કહા અપરાધી	૪૭૮		
કહીયે કહા નંદ નંદન	૪૭૯		
હારે બલ અબલા કે મોહન	૪૭૯		
તો હઠ પર્યો પ્રાણ વલ્લભ	૪૭૯		
બહુર્યો લિયો ઉઠાયો મનોહર	૪૮૦		
જિનકે હિત તુમ ત્રિભુવન	૪૮૦		
મેરો કહ્યોતું માનત નાહી	૪૮૦		
નખ લિખ કહ્યો ઉઠ જાઉ	૪૮૦		
તુમ મમ તિલક	૪૮૧		
પરધન રાખ બાગ	૪૮૧		
પ્રેમ પતંગ પરે દિપક	૪૮૧		
કાંપત રીસ નયન	૪૮૨		
મેરી સોં આભાસ તિહારો	૪૮૨		
નેક હી મુર મુસકાય	૪૮૨		
હઁસકે કહ્યો ચલો હરિ કુંજ	૪૮૩		
સઘનકુંજ અલીકુંજ	૪૮૩		
અવલંબન આલિગન ચુંબન	૪૮૪		

શ્રી હરિ

।। શ્રી કૃષ્ણાય નમઃ ।।

।। શ્રી ગોપીજન વલ્લભાય નમ : ।।

।। શ્રીમદાચાર્યચરણ - કમલેભ્યો નમ : ।।

।। શ્રી ગુસાંઈજી - પરમ - દયાવલે નમ : ।।

।। મંગલાચરણ ।।

ચિન્તાસન્તાનહન્તારો યત્પાદામ્બુજરેણવઃ ।
સ્વીયાનાં તાન્નિજાચાર્યાન્ પ્રણમામિ મુહુર્મુહઃ ।।૧।।

યદનુગ્રહતો જંન્તુઃ સર્વદુઃખાતિગો ભવેત્ ।
તમહં સર્વદા વન્દે શ્રીમદ્વલ્લભનન્દનમ્ ।।૨।।

અજ્ઞામતિમિરાન્ધસ્ય જ્ઞાનાંજનશલાકયા ।
ચક્ષુરુન્મીલિતં યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ।।૩।।

નમામિ હૃદયે શેષે લીલાક્ષરાબ્ધિશાયિનમ્ ।
લક્ષ્મીસહસ્ત્રલીલાભિઃ સેવ્યામાનં કલાનિધિમ્ ।।૪।।

ચતુર્ભિશ્ચ ચતુર્ભિશ્ચ ચતુર્ભિશ્ચ ત્રિભિસ્તથા ।
ષડ્ભિર્વિરાજતે યોસૌ પંચધ હૃદયે મમ ।।૫।।

શ્રી કૃષ્ણાય નમઃ

અથ શ્રી નિત્યકે પદ

શ્રી આચાર્ય જી મહાપ્રભુનંકે પદ

પ્રાત સમય ઉઠ કરીયે શ્રી લક્ષ્મણસુત ગાન ।
પ્રગટ ભયે શ્રી વલ્લભપ્રભુ દેત ભક્તિ દાન ।।૧।।
શ્રી વિઠ્ઠલેશ મહાપ્રભુ રૂપકે નિધાન ।
શ્રી ગિરિધર શ્રી ગિરિધરઉદય ભયો ભાન ।।૨।।
શ્રી ગોવિંદ આનંદકંદ કહાવરણોં ગુણગાન ।
શ્રી બાલકૃષ્ણલાલકેલી રૂપ હી સુહાન ।।૩।।
શ્રી ગોકુલનાથ પ્રકટ કિયો મારગ બખાન ।
શ્રી રઘુનાથબાલ દેખ મન્મથ હી લજાન ।।૪।।
શ્રી યદુનાથ મહાપ્રભુ પૂરણ ભગવાન ।
શ્રી ઘનશ્યામ પૂરણકામ પોથી મેં ધ્યાન ।।૫।।
પાંડુરંગ વિઠ્ઠલેશ કરત વેદગાન ।
પરમાનંદ નિરખ લીલા થકે સુર વિમાન ।।૬।।

નિત્ય કે પદ

અષ્ટસખા શ્રી પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે પ્રાતકાલ પહેલા ઉઠો ને શ્રી લક્ષ્મણ સુત શ્રી મહાપ્રભુજી સ્મરણ અને ગાન કરવું જોઈએ કારણકે શ્રી વલ્લભ પ્રભુ ભક્તિ નું દાન આપવા માટે ભુતલ ઉપર પધાર્યા છે. પછી તે ઓ શ્રી (વલ્લભ) ના પુત્ર શ્રી વિઠ્ઠલશજી પણ તેમના સમાન છે અને રૂપ નો ભંડાર છે શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી ના પુત્ર શ્રી ગિરિધરજી તેના ગુણ ગાન નું વર્ણન શું કરી શકુ અને શ્રી બાલકૃષ્ણ જી તો બાલ લીલાના આનંદ આણત રહ્યા છે રૂપ થી શોહામણા છે શ્રી ગોકુલ નાથજી એ તો પુષ્ટિમાર્ગનું રક્ષણ કર્યું અને માર્ગ નો ખુબ પ્રચાર કરી ધર્મ ને સ્થિર કર્યો શ્રી રઘુનાથજી ને જોઈ ને કામદેવપણ લજ્જીત થઈ જાય છે શ્રી યદુનાથજી તો જાણે પુરણ ભગવાન નું સ્વરૂપ છે અને શ્રી ઘનશ્યામ તો પૂર્ણ કામ છે અને ભગવદ ગ્રંથ માં અહર્નિશ ધ્યાન છે પાંડુરંગ વિઠ્ઠલેશજી વેદનું ગાન કરે છે અષ્ટસખા પરમાનંદદાસજી આ લીલા ની ઝાંખી કરી ને કહે છે કે દેવતાઓ પણ વિમાન માં બેસી લીલાના દર્શન કરી ને કૃતાર્થ થઈ ગયા ભલે તે ઓ શ્રમિત થયા પણ આ લાભ જવા નો દેવાયે

પદ ૨

શ્રી વલ્લભ સંતત સુયર્શ ઉઠ ગાઈ ।। મનકમ વચન ક્ષણ. એકો ન વિસરાઉં ।।૧।। શ્રી પુરસોત્તમ અવતાર સુકૃત ફૂલ. જગત વંદન. શ્રી વિઠ્ઠલેશ હુલ રાઉં ।। પરસ પદ કમલ રજ નિરખ સુંદર નિધિ. પ્રેમ પુલકુત કલેશ. કોટિક નસાઉ ।।૨।। શ્રી ગિરિધર દેવ પતિ. માન મર્દન કરન. ઘોશરક્ષક સુખદ લીલા સુનાઈ ।। શ્રી ગોવિંદ ગ્વાલ સંગ.

ગાય લે ચલત્ વન. વિશદ અંબુજ હાથ શિર પરસાઉ ।।૩।। શ્રી બાલકૃષ્ણ સહજ બાલક દશા કમલ લોચન. રંગ રૂચિ બરનઉં ।। ભક્તિ મારગ પ્રકટ કારણ ગુણ રાશી વૃજ મંડલ. શ્રી. ગોકુલ નાથ લડાંઊ ।।૪।। શ્રી રઘુનાથ ધર્મ ધીર. શોભાસિંધુ. દુ:ખ દૂર કહાઉં ।। પતિત ઉદ્ધારણ મહારાજ શ્રી યદુનાથ રસના. ચાતકે ક્યોં રટાઉં ।।૫।। શ્રી ઘનશ્યામ રૂપ અભિરામ રસિકસર. નિરખ નયન સિરાઉં ।। ચતુર્ભજ દાસ પર્યો દ્વરિ. પ્રણનિત કરેં શ્રી બલ્લભકુલ ચરણામૃત ભોર ઉઠ પાઉં ।।૬।।

શ્રી મહાપ્રભુજી ત્યા તેમના સંતાન ના હું નિત્ય ઉઠી ને તેના સુયશ ગાઉં ।। મનકર્મ વચનથી એકક્ષણ પણ નહિં ભુલું. ।।૧।। શ્રી પુરસોત્તમ અવતાર ઉત્તમ કૃત્ય ના ફૂલ રૂપે જગતમાં વંદન કરવા લાયક શ્રી વિઠ્ઠલેશરાય ના ગુણ ગાયા કરૂ ।। ચરણાર વિંદની રજનો સ્પર્શ કરી સુંદર નિધિરૂપ જોઈને પ્રેમમાં આનંદીત થઈ ને કોટિ કલેશો નસાઉં ।।૨।। શ્રી ગીરધરજી તો દેવો ના પતિ છે અને દેવોનું માન મર્દન કરવા વાળા છે અને પ્રજાના રક્ષણ હાર છે અને તેમની સુખદ લીલા સંભળાવુ ।। શ્રી ગોવિંદજી ગ્વાલ બાલો ની સાથે ગાયો ને લઈ ને વનમાં જાય છે. અને પોતાનો હસ્ત કમલ તેના માથે (ગાયોના માથે) મુકી સ્પર્શ કરે છે. ।।૩।। શ્રી બાલકૃષ્ણજી તો બાલક સમાન છે તેમના કમલ નયન કેટલા સુંદર છે ।। શ્રી ગોકુલનાથજી તો ભક્તિ મારગ ના પ્રકટ કરવા વાળા છે. તેમના ગુણનો પરા નથી. આ વ્રજ મંડલમાં ।।૪।। શ્રી રઘુનાથજી તો ધર્મના ધીર એટલે પતિતને પાવન કરવાવાળા મહારાજ શ્રી યદુનાથજી નું તો હું સ્મરણ મારી જીભ થી ચાતકની જેમ ચાતક મેઘ નું રટણ કરે છે તેમ હું મારી જીભથી તેમનું રટણ કરીશ ।।૫।। શ્રી ઘનશ્યામજી નું રૂપ તો જે રસિક છે તે આ રસને પારખીને તેની પ્રસંશા (અભીરામ) કરી પોતાના નેત્ર ને શિતળ તા પ્રાપ્ત થાય છે. ।। શ્રી ચતુર્ભુજ દાસજી કહે છે કે શ્રી વલ્લભ કુળના ચરણામૃત લઈ તેમના દ્વારે પડ્યો રહીને નિત્ય સવારે ઉઠીને ચરણામૃત ચરણ સ્પર્શનો લાભ મને મળે

પદ ૩

ભોર ભયે ભાવસોં લે શ્રી વલ્લભ નામ । હે રસના તૂ ઔર વૃથા બકે ક્યોં નિકામ । સેવા રસસ્વાદ પાવેં નિશદિન ગુણ ગાવેં ઔર સબરસ બિસરાવેં યહ મન આઠો યામ ।।૧।। રસિકન કછુ ઔર કરેં ઈનહીમેં ભાવ ધરેં અતિરસ અનુપાન કરેં ઔર કપટ વામ ।। હરિવશ છિનહી મેં હોત સગરો મે ભક્તિમારગરૂપ હદય વસેં અરૂ રસસમૂહ ધામ ।।૨।।

ભાવાર્થ –૩

સવારે ઉઠીને શ્રી વલ્લભ નું ભાવથી સ્મરણ કરવું જોઈએ ।। હે રસના (જીભ) તું બીજુ બધુ નકામું બકવાટ કરે છે. તેના કરતાં વલ્લભ નું નામ સ્મરણ કર ।। સંવત રસ નો સ્વાદ લઈ રાત દિવસ તેના ગુણ ગાવાં અને આઠે પહોર તેનાજ ગુણ ગાઈને બીજાું બધું જે શરીર ધર્મો છે તે ભુલી જવા ।।૧।। અને જે ભગવદ ભાવમાં રસ તરબોળ થઈ

તેનુંજ પાન કરે છે. બીજી કોઈ કપટ જાળ તેનામાં ન ીથી. તેવા ભકતો ને પ્રભુ તરતજ વશ થઈ જાય છે. અને સઘળો ભક્તિ માર્ગ તેના હદય માં વસી જાય છે અ ભગવદ રસનું જ જાણે ધામ છે.

પદ ૪

શ્રી વલ્લભ શ્રી વલ્લભ દયાઉં ।। નામ લેત અતિ મન સચુપાઈ ।૧।। શ્રી વલ્લભ તજ અનત ન ધ્યાંઉં ।। ઔર કાજ મનમેં ન લાઉં ।।૨।। શ્રી વલ્લભ તજ અ ન જાઉં ।। ચરણ શરોજ મૂલધર છાઉં ।।૩।। શ્રી વલ્લભ હીએ ગુણ ગાઉ ।। રૂપ નિરખ નયન ન અઘાઉં ।।૪।। શ્રી વલ્લભ કે મન જો ભાઉં ।। આનંદ ફૂલ્યો મન ન સમાઉં ।।૫।। શ્રી વલ્લભ કોં ગાઉં ભાઉં ।। યશો સુત કો લાડ લડાઉં ।।૬।। શ્રી વલ્લભકે ચરણ રહાઉં ।। ભૂખેં મહાસુખ ભોજન વિસરા ઉં ।। ૭।। શ્રી વલ્લ ો દાસ કહાઉં ।। રસિક સદા યહ નેહ નિભાઉં ।।૮।।

શ્રી હરિરાયજી મહાપ્રભુજી કહેછે કે શ્રી વ લભના નામનુંજ સ્મરણ કરી નેજ સુખ પામુ છું । તેનું નામ લેતા મારા મનમાં અતિ સુખ થાય છે ।।૧।। શ્રી વ લભને છોડી ને કયાંય જાવું નથી બીજા લૌકિક કાર્ય મનમાં લાવવા નહિ ।।૨।। શ્રી વલ્લભના ચરણ કમળનો આ ધાર રાખી ને રહેંવુ ।।૩।। શ્રી વલ્લભનાજ ગુણ ગાઉં તેમનું સ્વરૂપ જોઈને મારા નેત્ર ધરાતા નથી ।। ૪।। શ્રી વ લભના મનમાં તેમને મારા પ્રતી પ્રીત ઉપજે તેમને હું ગમુ ।। અને આનંદ થી હું ફુલ્યો સમાઉ નહિં । શ્રી વલ્લભ ગુણ મને ગાવા ગમે. શ્રી યશોદાજીનો લાલાને લાડ લડાઊ ।।૬।। શ્રી વલ્લભ ના ચરણ કમલ માં હું રહું આ માં મને ભૂખ અને ભોજન પણ વિસરાઈ જાય છે ।।૭।। શ્રી વલ્લભ નો સેવક બનું શ્રી હરિરાયજી કહે છે આ મ (નેહ) સદા મારો નિભાવજો (ટડાવજો-રાજાભૌ)

શ્રી આચાર્યજી શ્રી મહ પ્રભુજી કે પદ – રાગ ભૈરવ

જય જય જ શ્રી વલ્લભપ્રભુ વિઠ્ઠલેશસા । નિજજન પર કરત કૃપા ધરત હાથ માથે । દોષ સબ દૂર કરત. ભક્તિભાવ હિરે ધરત કાજ સબ સરત સદા ગ ત ગુણગાથેં ।।૧।। કાહેકો દેહ દમત સાધન કર મૂરખ જન વિદ્યમાન આનંદ ત્યજ ચલત ક્યોં અપાથેં । રસિક ણ શરમ સદા રહત હૈં બડ ભાગી જન અપનો કર ગોકુલ પતિ ભરત તાહિ બાથેં ।।૨।।

ભ ાર્થ – ૫

શ્રી હરિરાજી મહાપ્રભુજી કહેછે કે જેની ત્ર લોક માં જય છે (જય જય જય) એવા શ્રી વલ્લભ પ્રભુ અને તેમની સાથે શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી છે ।। પોતાના દેવીજી પર કૃપા કરીને પોતાનો શ્રી હસ્ત માથે ધરે છે ।। અને બધા દોષો દુર કરી ભક્તિ ભાવ હૃદય માં ધારણ કરાવે છે ને બધા કાર્ય તેના સફળ થાય છે. અને તેના ગુણ ની ગાથા ગાયા કરે છે ।।૧।। આ માર્ગ તો નિઃસાધન નો તો સાધન કરવાની જરૂર નથી. અને દેહ નું દમનં પણ

કરવાની જરૂર નથી (દમન એટલે) ખોયપ્રત નિયમ કરે છે તે) આવું મુરખ પણુ નો કરવું જો આનંદ વિદ્યમાન છે તેને છોડીને આડા રસ્તે ચાલવું નહિ શ્રી હરિરાયજી કહે છે આવા આપણા રસિક પ્રભુ શ્રી ઠાકોરજી ને હદય સાથે લગાવી રહે તેજ બડભાગી છે તેના ભાગ્યનો કોઈ પાર નથી

પદ ૬

જય જય જય શ્રી વલ્લભનાથ । સકલ પદારથ જાકે હાથ ।।૧ ।। ભક્તિ માર્ગ જિન પ્રકટ કરયો । નામ વિશ્વાસ જગત ઉધ્ધર્યો ।।૨।। સબ મત ખંડ નિરૂપે વેદ । પ્રેમ ભક્તિકો જાન્યો ભેદ ।।૩।। કારણ કરણ સમરથ ભૂજ દંડ । માયાવાદ કિયો મત ખંડ ।।૪।। પરમ પુરૂષ પુરષોત્તમ અંશી । ભક્તજનન મનકરત પ્રશંસા ।। ૫ ।। જાકે નામગુણ રૂપ અનંત । નિર્મલ યશ ગાવત શ્રુતિ સંત ।।૬।। સુંદરશ્યામ કમલદલ લોચન ।। કૃપાકટાક્ષ ભક્ત ભયમોચન ।।૭।। કામનાપુરણ પુરણકામ । અહર્નિશ જપું તિહારો નામ ।।૮।। જાકે પટ તર ઔર ન કોય । દાસ ગોપાલ ભજે સુખ હોય ।।૯।।

ભાવાર્થ-૬

આ ગોપાલ દાસ કહેછે શ્રી વલ્લભનાથ સકલ પદારથ જેના હાથ માં છે અને ત્રણે લોક માં આપનો જય છે ।। ભક્તિ માર્ગને પ્રકટ કરી ભગવદ નામ માં વિશ્વાસ બેસાડી જગત નો ઉધ્ધાર કર્યો ।।૧।। બધા મત નું ખંડન કરી વેદ વચન પ્રતિ પાર્યો ચહુયુગ અને પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ જે ગોપી જનો ને પ્રાપ્ત થઈ તેનો માયા વાદનૂ ખંડન કર્યું ।।૪।। પરમ પુરૂષ તે પુર્ણ પરસોતમ નોજ અંશ છે ભક્ત જનો મનથી તેમની પ્રસંશા કરે છે ।।૫।। જેના નામ રૂપ ગુણ અનંત છે શ્રુતિપણ નિર્મલ ગુણ ગાય છે અથવા વેદ ગાય છે સુંદર શ્યામ કમળની પાંખડી જેવા નેત્રવાળા આપની કૃપા કટાક્ષ થી (દ્દષ્ટિ) ભક્તોના ભયને અથવા દુખ ને ટાળવા વાળા છો ।।૭।। આપ સર્વે કામના પુરી કરવા વાળા છો અને અહર્નિશ આપનુંજ નામ જપુ છું ।।૮।। ગોપાલદાસ કહે છે જેને ભજવાથી સુખ થાય તેનીજ છત્ર છાયા કહો કૃપા દ્દષ્ટિ કહો તેના વગર બીજુ કોઈ નથી ।।

પદ - ૭

ગાઉંશ્રી વલ્લભ ધ્યાઉં શ્રી વલ્લભ વલ્લભચરણરજ તન લપટાઉં । વલ્લભ સંતતિ નિત્ય પ્રતિ નિરખું વલ્લભદાસન દાસ કહાઉં ।।૧।। કૃષ્ણલીલા સેવા નિત્ય કરકેં જગત સબે તૃણતુલ્ય ધરાઉં । વ્યાસદાસ કી યહી પ્રતિજ્ઞા શ્રી ગોવિંદકૃપાતેં પાઉં ।। ૨।।

ભાવાર્થ પદ - ૭

શ્રી વલ્લભ પ્રભુનુંજ સ્મરણ કરૂં તેમના આદેશ મુજબ જ મારે જાવું અને શ્રી વલ્લભની ચરણ રજ શરીરે લગાઉં ।। શ્રી વલ્લભના વંશ ને નિત્ય પ્રતિ નિરખું અને તેમના દાસનો પણ હું દાસ કહાઉં ।।૧।। શ્રી કૃષ્ણ ની સેવા નિત્ય કરીને આ જગત માં પ્રભુ સીવાય આખા જગત ને તૃણ સમાન ગણવું ।। શ્રી વ્યાસદાસ કહે છે કે મારી તો આ પ્રતિજ્ઞા છે શ્રી ગોવિંદ ની કૃપાજ જોઈએ

પદ – ૮

શ્રી વલ્લભ ચરણ શરણ જાય. સબ સુખ તૂં લહીરે ।। રસના ગુણ ગાય ગાય. દરસન પ્રસાદ પાય. ઔર કાજ ત્યાગ ભાગ. વલ્લભ રતિ ગહીરે ।।૧।। રૈન દિના ચિંતીત રહું શ્રી વલ્લભ વિઠ્ઠલેશ ઈન હીં કે. રૂપ રંગ ઈન હીં રસ બહી રે ।। શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરિધારી. યહિ રસ નિવહો ભારી ચાહે નાજો ચાહે જિયે તો. યેહી યહીં ચહિરે ચાહ ચહીરે ।।૨।।

ભાવાર્થ પદ – ૮

શ્રી વલ્લભ ના ચરણ નું શરણ લઈ બધું સુખ તૂ લેજે ।। આ જીભથી (રસની) તેના ગુણ ગાઈ ગાઈને દરસન પ્રસાદ લઈ બીજા લૌકિક કાર્ય માં (ભાગ-ત્યાગ) એટલે જેમાં જેટલું ગ્રહણ કરવાનું હોય અથવા છોડવા જેવું હોય તે બધુ કાર્ય શ્રી વલ્લભ ઉપર પ્રેમ રાખી તેનેજ પકડી રાખવું ।।૧।। રાત દિવસ શ્રી વલ્લભ નું ચિંતન કરીને અને શ્રી વિઠ્ઠલેશ પણ તેનું જ સ્વરૂપ છે જાણે તેમનોજ રસ પ્રવાહ વહી રહ્યો છે શ્રી ઠાકોરજી અને શ્રી વિઠ્ઠલનાથ શ્રી ગુંસાઈજી ને ઓહુજ રસ રૂપ જાણી તે રસને નીભાવવો ભારે છે શ્રી વિઠ્ઠલમાં જેવી પ્રિત છે અને જો ઠાકોરજીમાં પણ તે રીતે જ ચાહના રાખવી મનમાં આ એકજ ભાવના રાખી જોઈએ એહી તેહી કછુ ના સંદેહ તો આ પદ શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરિ ઘર નું છે તો તે પદ પરમ ભગવદી શ્રી ગંગાબાઈ નું બનાવીલ હી તેમના પદની છાપ શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરીધર ની છે આ ગંગાબાઈ સાથે શ્રીજી સાક્ષાત દર્શન દેતા અને જે જોઈએ તે માગી લેતા હતા એક વખત જ્યારે શ્રીજી બાવા વ્રજ છોડી મેવાડ માં પધાર્યા ત્યારે તલાવ માં કમળ બહુ સુંદર ખીલેલા હતા. કમળ ના મકરંદ ની મહેક આવવાથી રથ શ્રીજી એ ઉભો રખાવી અને ગંગાબાઈ ને પ્રભુ એ જતાવ્યું કે મારે તો પેલા દેખાય ત કમળ જોઈ એ છે તરતજ ગંગાબાઈ સેવક મોકલી કમલ અર્પણ કરે છે.

શ્રી આચાર્ય મહાપ્રભુદજી કે પદ રાગ ભૈરવ

પદ – ૯

શ્રી વલ્લભ નામ રટૂં. રસના રહો સુરત. જિય આઠો યામ ।। નિરખ નયન સકલ સુંદર તા. શ્રવણ ને સુનુ કીરતી ગુણ ગ્રામ ।।૧।। પુષ્પ-પ્રસાદ સુવાસ, નાસિકા લેહુ ઉગાર. સદા સુખ ધામ ।। સેવા કરૂં ચરણ કર. મેરે વારવાર હૌં. કરૂં પ્રણામ ।।૨।। દુ:ખ સંસાર છુડાવન, સુખ નિધિ આનંદ કુંદ, ભક્ત વિશ્રામ ।। રસિક શિરોમણી દીન જાનકે સીસ બિરાજે પુરણ કામ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્રી હરિરાયજી કહે છે કે શ્રી વલ્લભ નું નામ આ જીભથી નિત્ય રટ્યાજ કરો તેના સ્વરૂપ નું આઠે પહોર મનમાં ચીતન કર્યા જ કરો ।। આ મારા નેત્રથી તેની બધીજ સુંદરતા અને કાનથી પણ સાંભળીને તેની કિર્તી નાજ ગુણ ગાયા કરૂં ।।૧।। તેમની પ્રસાદી પુષ્પની માળાની સુવાસ નાસીકા દ્વારા લઈ સદાય આ સુખ હું લઉછું તેમની સેવા કરૂં તેમના ચરણ ની સેવા મારા હાથ થી કરૂં અને વારેવારે હું પ્રણામ કરૂં સંસાર રૂપી દુ:ખ માંથી છોડાવીને સુખના

ભંડાર રૂપ આનંદ કરૂ જે ભક્તો ને આનંદ આપવા વાળા છે તે ભક્ત ના વિશ્રામ છે હરિરાયજી કહે છે કે તે રસિક જનોના શિરોમણી છે અને તેમની દીનતા ભાવ જાણી તેમને માથે બિરાજીને પુર્ણકામના કરવા વાળા છે.

પદ -૧૦

નમો વલ્લભાધીસ પદ કમલ યુગલે સદા વસતુ મમ હદ્ય વિવિધ. ભાવ રસ વલિતં ।। અન્ય મહિમા .. ભાસ. વાસના વાસિત મા ભવતુ જાતુ નિજ ભાવ ચલિતં ।।૧।। ભવતુ ભજનીય. મતિ શયિત રૂચીરં ચિરં ચરણ યુગલં સકલ ગુણ સુલલિતં ।। વદતિ હરિદાસ ઈતિ મા ભવતુ મુક્તિ રથી ભવતુ મમદેહ સત જન્મ ફલિતં ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૧૦

હરિદાસ કહે છે કે શ્રી મહાપ્રભુજી ના બંને ચરણ કમલ ને હું નમન કરૂછું અને તે ભાવ મારા હદય માં વિવિધ ભાવની જાગ્રતી લાવી તે રસ તેમાં ભરે બીજા કોઈના મહીમાનો અભ્યાસ અને તેની વાસના પણ મારા મનમાં નથી પોતાનો જે ભાવ છે. તેને કોઈ ચલીત કરી શકે તેમ નથી ।।૧।। મારી આ મતિછે અને તેમાં મારી રૂચી ભરેલી છે અને તેનુ જ સ્મરણ (ભજનીય) શ્રી મહાપ્રભુજીના બંને ચરણ કમલ ના ગુણ સારી રીતે ગાવા હરિદાસ આ કહી રહ્યા છે (વદતી) આ દેહને મુક્તિની ચરણ કમલના ભક્તિમાંજ આ શક્તિ છે.

શ્રી આચાર્ય મહાપ્રભુજીઇ પદ રાગ ભૈરવ

પદ ૧૧

જયતિ શ્રી રાધિકા રમણ પરિ ચરણ રતિ બલ્લભાધીસ સુત વિઠ્ઠલેશે ।। દાસજન લૌકિકા લોકિકે સર્વદા સેવ ચિંતો દયતિ હદય વેશે ।।૧।। સ્થાય યતિ માનસં સંતત કૃત લાલસં સહજ સુષમા રૂચિર રૂપે વેશે ।। ભાલયુત તિલક મુદ્રાહિ શોભા સહિત મસ્તકા બધ્ધસિત કૃષ્ણ વેશે ।।૨।। સહજ હાસાદિયુત વદન પંકજ સરસ વચન રચના પરાજિત સુધેશે ।। અખિલ સાધન રહિત દોષ શત સહિત મતિ દાસ હરિદાસ ગતિ નિજબ લેશે ।।૩।।

ભાવાર્થ-૧૧

શ્રી રાધિકા રમણ એટલે શ્રી ઠાકોરજી તેમના ચરણો પર પ્રેમ થી શ્રી વલ્લભાધીસ ને તેમના પુત્ર શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજીને કહે છે જય તો શ્રી રાધા રમણ નો જ છે જે તેમના દાસ જનો છે તેને લૌકિક ની ચિંતા તજી હદયમાં અલૌકિક ભાવ રાખી પ્રભુની સેવા કરવી જોઈ એ ।।૧।। સુંદર રૂપ વેશ પણ સુંદર અને સંત જનો ને મનમાં તે દર્શન ની લાલચ તે વિચાર થી ભાવ સ્થિર થાય છે ।। તેમના કપાળ માં તિલક મુદ્રા આદી શોભે છે મસ્તક ઉપર કેવો સુંદર શ્રી કૃષ્ણ ના કેશ શોભે છે ।।૨।। જરા સ્મિત હાસ્ય થી વદન કમળ અને વચનો પણ કેટલા સુંદર છે શ્રી હરિદાસ કહે છે કે અખિલ લોકમાં સાધન કરવાની કાંઈ જરૂર નથી પ્રભુ એવા દયાળુ છે કે પોતાના જીવ ના ગમે તેટલા દોષ હશે તો પણ તેની ગતિ પોતે સારીજ કરશે ।।૩।।

પદ ૧ – રાગ રામકલી

,શ્રી વલ્લભ તન મન ધન શ્રી વલ્લભ સર્વસ્વ. મૈં પાયે શ્રી વલ્લભ પ્રભુ ચિંતા મણી મેરે ।। શ્રી વલલભ હૈં સુખ નિધાન પ્રાણ જીવન કે રે ।।૧।। શ્રી વલ્લભ મોહિ ઈષ્ટદેવ સદા સેવું શ્રી બલ્લભ ચરણો. ચરણ કમલ શ્રી બલ્લભ જૂકે ચે રે ।। છીત સ્વામિ ગિરિધર ઘર. તૈસે ઈ શ્રી વિઠ્ઠલેશ શ્રી બલ્લભ હી બલજલ જાઉં બેર બેરે ।।ર।।

ભાવાર્થ – ૧

છીત સ્વામિ કહે છે કે શ્રી વલલભ તો મારૂ તન મન ધન છે અને બલ્લભ મારૂ સ્વરૂપ છે અને શ્રી વલ્લભ પ્રભુ તો મારા ચીંતામણી છે ।। શ્રી વલ્લભનુંજ મને ધ્યાન અને જ્ઞાન વલ્લભ વિના નકામુ છે શ્રી વલ્લભ વીના બીજા ને ભજવું પણ નહિ શ્રી વલ્લભ સુખના નિદાન છે અને મારા પ્રાણ જીવન છે ।।૧।। શ્રી વલ્લભ મારા ઈષ્ટ દેવ છે અને તેમના ચરણ કમળ ને સદાય સેવું અને હું. શ્રી વલ્લભનો દાસ (ચેરે) છું છીત સ્વામિ જી કહે છે કે ગિરિધર ઘર છે. તેવીજ રીતે શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી છે અને વલ્લભ ને તો હું વારી જાઉ છું વારે વારે બલિહારી જાઉં છું

શ્રી મહાપ્રભુજી રામકલી પદ ર

પ્રાતસમે સ્મરૂં શ્રી વલ્લભ શ્રી વિઠ્ઠલનાથ પરમ સુખકારી । ભવ દુઃખ હરણ ભજન ફલ પાવન કલિમલ હરણ પ્રતાપમહારી ।।૧।। શરણ આયે છાંડત નહિં કબહું બાંહ ગહેકી લાજ બિચારી । ત્યજો અન્ય આશ્રય ભજો પદપંકજ દ્વારકેશ પ્રભુકી બલિહારી ।।ર।।

ભાવાર્થ – ર

પ્રાત સમયે શ્રી વલ્લભ અને શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી ને સ્મરણ કરીએ તેજ પરમ સુખ આપવા વાળા છે ।। ભવના દુઃખ ને હરણ કરી ને ભજન ફલ ને આપવા વાળા છે આ કલીયુગ માં જે મલ છે એટલે દોષ રૂપી મલને હરવાવાળા છે આવો તેમનો મહા પ્રતાપ છે. જે જીવો શરણે આવે તેને છોડતાં નથી જેનો હાથ પકડયો છે તેને છોડસે નહિં ।।૧।। માટે અન્ય આશ્રય ને છોડી દઈ શ્રી દ્વારકેશજી કહે છે આપણા પ્રભુનાજ ચરણ કમલને ભજવા અને આ પ્રભુની બલિહારા છે.

પદ – ૩ – રાગ રામકલી

જોપે શ્રી વલ્લભ ચરણ ગહે । તો મન કરત વૃથા કર્યો ચિંતા હરિ હિયે આય રહે ।।૧।। જન્મ જન્મ કે. કોટિક પાતક છિન હી માંઝ દહે । સાધન કર સાધો. જિન કો ઉસ સબ સુખ સુગમ લહે ।।ર।। કોટિ કોટિ અપરાધ ક્ષમા કર સદા નેહ નિભાવે । અબ સંદેહ કરોજિન કોઉ કરૂણા સિંધુ લહે ।।૩।। અબ લોં બિન સેવે શ્રી વલ્લભ ભવ દુઃખ બહુત સહે । રસિક મહા નિધિ પાય ઔર ફલ મનવચનકમ ન ચહે ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી હરિરાયજી કહે છે કે શ્રી વલ્લભના જેને ચરણ ગ્રહ્યાં છે તેમનોજ આધાર ગણ્યો છે ।। તો હે મન તું નકામી (વૃથા) ચીંતા શું કામ કરે છે જે ને વલ્લભનું જે શરણ છે તેના હૈયામાં તો હરિ આવીને રહે છે ।।૧।। અને જન્મ જન્મ ના કોટિ પાપ એક ક્ષણ માંજ હરી લે છે ।। સાધન એટલે શ્રી વલ્લભ સિવાય બીજાનું ચીંતન જ નહિ તેનેજ (વલ્લભનેજ) સાધો તો સર્વ સુખ સહેલુ પડશે ।।૨।। આપણા કોટિ અપરાધો પણ ક્ષમા કરીને સદાય પ્રેમ નિભાવ્યો છે. તો આ પદ શ્રી હરિરાયજી મહા પ્રભુ એ બનાવેલું છે હરી રાયજી કહે છે હવે કોંઈ સંદેહ કરશો નહીં તે તો સીંધુ એટલે સાગર અને કરૂણા નિધાન (ભંડાર) છે અને જો વલ્લભને સેવે નહી તો ભવ સાગર માં બહુ દુઃખ સહન કરવુ પડે ।। આપણને આવા મહા નિધિ મળ્યા પછી બીજા રૂપની આપણ ને જરૂર નથી આપણે મન કર્મ વચનથી ના ચાહીએ તો પછી નકામું છે ।।૪।।

પદ–૪ – રાગ ભૈરવ શ્રી મ. પ્ર.

રૂચિર તર વલ્લભાધીસ ચરણં ।। અસ્તુ મે સર્વદા સુંદરાકૃતિ જગન્મોહન હૃદિ વિરહ કરણં ।।૧।। વિહિત માયાવાદ. વાદીજન જાર જન્ય સંગતાત્મજન કુમતિ હરણં ।। અખિલ સાધન રહીત દોષ શતકલુષ. નર કુમતિ ભર ભરિત. નિજદાસ શરણં ।।૨।। અંજસા કદંબે પાદપ બહુ પત્ર યુતવાસ ના. ભંગ ભવ જલધિ તરણં ।। વદત હરિદાસ ઈતિ સકલ જન માત્ર કૃતિ ગોકુલાધીસ પદ કમલ વરણં ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૪

પરમ ભગવદી શ્રી હરિદાશ કહે છે કે મને શ્રી વલ્લભધીસના ચરણમાંજ ગમે છે મેં જ્યારે હ્દયમાં વિરહ કર્યો ત્યારે મને આ જગ મોહન ની સુંદર આકૃતિ આ રૂપ ના હંમેશાં દર્શન કરૂ છુ ।। માયાવાદ નું ખંડન કરી પોતાના માર્ગ પર ચાલનારા પોતાના નિજ સેવક ની કુ મતિ નું હરણ કરી તેને વિશ્વ માં સાધન રહીત માર્ગ સમજાવી કોટિ દોષનું નિવારણ કરી પોતાના નિજ સેવક ને શરણે લીધા છે ।।૨।। આ ભવ સાગર માંથી તેમને ઉગારી તે તાર્યા છે (એક વૃક્ષના જેટલા પત્ર પાન છે તે નાથી અધીક આપણી વાસના છે તો તેનો ભંગકરી આ ભવમાં જલધિ એટલે સમુદ્ર સાગર એટલે આ ભવને સાગરની ઉપમાં આપી છે) તો શ્રી હરિદાસજી આ કહી રહ્યા છે કે આ બધા નિજ સેવક જન માત્ર ને બીજુ કાંઈ રહેતું નથી શ્રી ગોકુલાધીસ ના ચરણ કમલ નુંજ શરણ ગ્રહણ કરવા નું છે.

પદ ૫

ચરણ લગ્યો ચિત્ત મેરો શ્રી વલ્લભ ચરણ લગ્યો ચિત મે રો । ઈન બીન ઔર કછુ નહિ ભાવે, ઈન ચરણ ન કો ચેરો ।।૧।। ઈન હી છાંડ ઔર જો ધાવે સો મૂરખ જૂ ધનેરો ।। ગોવિંદદાસ યહ નિશ્ચય કર સોઈ જ્ઞાન ભલે રો ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૫

અષ્ટ સખા શ્રી ગોવિંદ સ્વામિજી એમ કહે છે આપના ચરણ માંજ ચિત લાગેલું છે તેના વગર મને બીજુ કાંઈ ગમતું નથી અને આપના ચરણો નોજ હું દાસ (ચેલો) છું ।।૧।। તેને છોડી ને જો બીજે જાય તો તેને મહા મુરખ જ જાણવો ।। ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે કહું આ નિશ્ચય કરીને કહું છું આ જ્ઞાન પાસે બધુજ નકામું છે. આ પદને જે જાણે તેને માટે ઘણું છે.

શ્રી ગુંસાઈજી કે પદ રાગ ભૈરવ

શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજુ કે ચરણ શરણં ।। શ્રી વલ્લભ નંદન કલિ દુ:ખ ખંડન, પુરણ પુરસોત્તમ,ત્રય તાપ હરણં ।।૧।। સકલ દુ:ખના હરવા વાળા પોતાના જીવ (દૈવી) ઉપર કૃપા કરવા ને માટે લીલા રૂપી દેહ ધારણ કર્યો છે આ કલીયુગ માં દુ:ખ ને ટાળવા વાળા શ્રી વલ્લભ નંદન શ્રી ગુંસાઈજી પૂર્ણ પુરસોત્તમ રૂપે ત્રણેલોક નો તાપ હરવા માટે લીલા કરવા પધારે લા છે અને તેનાજ એટલે શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી ના ચરણ નુંજ શરણ લેવું.

પદ ૨

શ્રી વિઠ્ઠલેશ વિઠ્ઠલેશ વિઠ્ઠલેશ કહીરે । ઈનેકે સંબંધ બિના દશ્યામાન વસ્તુ માત્ર તાકો તૂં જિયમેં કલેશ કહિ ચહીરે ।।૧।। રસના ગુણ રૂપકો નિશવાસરકર યહ સુખ નિરંતર અહાર જૈસે લહિરે ।। શ્રી વિઠ્ઠલેશ કે વલ્લભ કે પદ કો પરાગ પાવેં જહાં। તિનકે તૂં દાસન કો દાસ ભયો રહીરે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨

હે રસના (જીભને) ત્રિવિધ તાપ ને સમાવનાર શ્રી વિઠ્ઠલેશ સિવાય બીજું કાંઈ બોલવુંજ નહી ।। તેના વગર જે દષ્યમાન વસ્તુ માત્રને તે નો તું મનમાં ગ્રહણ કરીશ નહી ।।૧।। તેમનું રૂપ ગુણ વચનામૃત ને રાત્ર દિવસ તું તેનુંજ અવગાહન કર્યા કરજે અને આ સુખને નિરંતર (જેમ આહાર લઈએ તેમ) સ્મરણ કર્યાકર શ્રી વિઠ્ઠલેશ અને શ્રી વલ્લભના ચરણ કમલ નો પરાગ (સુવાસ) લઈ તેનો તું દાસ ન કો દાસ થઈ ને રહે ।।૨।।

શ્રી ગોકુલ ગામકો પેંડો હી ન્યારો ।। મંગલ રૂપ સદા સુખદાયક દેખીયત તીન લોક ઉજિયારો ।।૧।। જહાં વલ્લભસુત અભય બિરાજત ભક્ત જનન કે પ્રાણન પ્યારો ।। માધવદાસ બલબલ પ્રતાપ બલ શ્રી વિઠ્ઠલ સર્વસ્વ હમારો ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

માધવદાસ કહે છે કે ગોકુલગામ ની બધી રીત જ જુદી છે ।। મંગળરૂપે જે સહાસે સુખ દાયક છે. ત્રણે લોકમાં જુઓ તે પ્રકાશ આપનારો છે જયાં શ્રી વલ્લભસુત શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી અભય થી બીરાજે છે અને ભક્તોના પ્રાણથી પણ પ્યારા છે તો માધવદાસ કહે છે તેમના પ્રતાપ બલ ઉપર હું વારી જાઈ છું અને શ્રી વિઠ્ઠલ અમારૂ સર્વસ્વ છે ।।૨।।

પદ ૪

પ્રાતહિ શ્રી ગોકુલેશ ગોકુલેશ નામ ।। સકલ સુખ નિધાન ભાન-કરત ત્રિવિધ દુખ કી હાનિ યહ જીય જાન ભજો અષ્ટ યામ ।।૧।। ઈન બીના યોગ યજ્ઞ. કરત વૈરાગ ત્યાગ. વિવિધ ભાંત નેમ ધર્મ. કરત સબ નિકામ ।। નિશ્ચય ગહિ ચરણ કમલ, ભક્તિ ભાવ હિયે અમલ. ગાવત મુખ નિરખ દાસ. વારૂ સત કોટિ કામ ।।૨।।

ભાવાર્થ -૪

પ્રાતકાલે શ્રી ગોકુલેશ ના નામનું સ્મરણ કરવું ।। કારણ કે તે સકલ સુખના નિધાન છે ત્રિવિધ દુ:ખ ની હાની એટલે (આધી વ્યાધી ઉપાધી) મટાડનાર છે આ આવું મનમાં સ્મરણ કરીને આઠે પોર તેને ભજવા જોઈએ ।।૧।। તેના વગર યોગ યજ્ઞ વૈરાગ્ય ત્યાગ જુદા જુદા પ્રકાર ના નિયમો અને તેના ધર્મ કરે છે તે બધા નકામા છે ।। મેં તો મારા મનથી નક્કી કરીને તેમના ચરણ કમલ ને ભક્તિ ભાવથી મનમાં ધારણ કરીને મારા મનને અ-મલ બનાવી ને તેમના મુખારવીંદ જોઈને તેનાજ યશ ગાયા કરૂં છું અને હુ તેનો દાસ છું તેમના સ્વરૂપને જોઈને તો કરોડો કામદેવ પણ વારી જાય છે.

પદ ૫

પ્રાતહિ શ્રી ગોકુલેશ ગોકુલેશ ગાઉં ।। પુર્ણ પુરષોત્તમવપુ ધરે વદત ત્રૈલોક્યનાથ શ્રી વિઠ્ઠલેશનંદન નિરખ નયન સિરાઉં ।।૧।। શ્રી વલ્લભજુકે શરણ આયે કલિયુગ કે જે તે જીવ ઉધ્ધરે સમુહ તિન હી કહાંલો ગિનાઉં ।। જે કબહુક નામ લેત તિનહુંકો અભય દેત માગત રઘુનાથદાસ નિકટ રહન પાઉં ।

ભાવાર્થ- ૫

પ્રાતકાલે શ્રી ગોકુલેશ જી નું સ્મરણ કરવું કારણ કે તે પૂર્ણ પુરસોત્તમ છે અને તે દિવ્ય દેહ ધારણ કરીને પધાર્યા છે અને ત્રીલોકીનાથ પણ તેને વંદે છે શ્રી વિઠ્ઠલેશનંદન શ્રી ગોકુલનાથજી ને નીરખતાં મારા નયણ સીતળ થાય છે ।।૧।। આ કલિયુગ માં શ્રી વલ્લભના શરણે જેટલા જીવ આવ્યા તે બધાનો ઉધ્ધાર થઈ ગયો છે તેની હું શું ગણત્રી કરાવી શકુ જે જીવ કોઈ વખત નામ લે તેને અભય પદ આપે છે તો પરમ ભગવદી શ્રી રઘુનાથ દાસ કહે છે હું તેના ચરણ કમળની નીકટ રહીને આટલુંજે માગું છું. આ રઘુનાથ દાસ શ્રી અષ્ટસખા ચતુર્ભજ દાશ ના પુત્ર છે તેમને ઘણા કિર્તનો બનાવ્યા છે.

શ્રી ગુંસાઈજી કે પદ રાગ ભૈરવ

પદ- ૬

પ્રાત સમેં ઊઠ શ્રી વલ્લભનંદનકે ગુણ ગાઉં । શ્રી ગિરિધર ગોવિંદકો નામ લે શ્રી બાલકૃષ્ણજીકોં શીશ નમાઉં ।।૧।। શ્રી ગોકુલનાથજીકો પ્રણામ કરત શ્રી રઘુનાથ જીકો દેખ નયનન સુખ પાઉં । શ્રીયદુનાથ સંગ ખેલત ધનશ્યામજૂ ઈનકી પ્રીતિ હોં કહાંલો સિરાઉં ।।૨।। યહ અવતાર ભક્તહિતકારણ જો પરમ પદારથ પાઉં । વિનતિ કર માગત વ્રજપતિપેં નિશદિન તિહારો દાસ કહાઉં ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૬

પ્રાત સમયે ઉઠીને શ્રી વલ્લભ નંદન શ્રી ગુંસાઈજી ના ગુણ ગાવા શ્રી ગિરિધર જી શ્રી ગોવિંદરાયજી નું નામ લઈ શ્રી બાલકૃષ્ણ જીને શીશ નમાવવું શ્રી ગોકુલનાથજી ને પ્રણામ કરી શ્રી રઘુનાથજી ને દેખતાં મારા નયન ને સુખ થાય છે શ્રી યદુનાથજી ની સાથે ખેલતાં ઘનશ્યામ જી ની પણ પ્રીતી કેટલી બધી છે. તો અવતાર તો ભકતો ના હિત માટે ધર્યા છે પરમ પદારથ છે તે હું પાઉં વૃજપતિ કહેતાં અહી દ્વીભાષી સંબોધન સમજવાનું છે એક તો બૃજપતિ કહેતાં શ્રી ઠાકોરજી થાય છે. પણ આ તો અષ્ટ સખા પૈકી ના અનુયાઈ છે. તેમનુ નામ વૃજ પતિ છે. એટલે બંનેરીતે તિહારો દાસ કહાઉં ।।૩।।

પદ - ૭

શ્રી વિઠ્ઠલેશ વિઠ્ઠલેશ રસના રટ મેરી ।। ગ્રંથન કો યહ સાર યહિ તે હોત પાર બાર બાર તો સોં કહુઁ તુવ હિત કેરી ।।૧।। ચાહે જો ભલો તેરો કહ્યો વેગ માન મેરો. ભજી લે શ્રી ઘોષનાથ. ધન્ય જીવન તેરી ।। જગનાજન કો સહાય. પ્રેમ પુંજ સુયશ ગાય. અસત વાત દૂર કરો વિષયા અરૂઝેરી ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૭

આ શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી ના નિજ સેવક કહે છે કે હે રસના તું વિઠ્ઠલેશ વિઠ્ઠલેશ રટ્યા કર બસ આનાથી આગળ કાંઈ છેજ નહી બધા ગ્રંથો નો સાર આ એકજ નામ માં છે તેનાથીજ પાર પ્હોંચાશે તને હું વારે વારે કહું છે અને તારા હિતની જ વાત કહુ છું ।।૧।। તારા ભલા માટેજ આ વાત કરૂ છું અને તું જલ્દી મારી વાત માન અને વૃજના પતિ શ્રી ગુંસાઈજીને ભજી લે અને તારૂ જીવન ધન્ય કરી લે જગત ના જીવને જો પ્રભુની સહાય જોઈએ તો પ્રેમથી તેના સુયશ ને ગાયા કરો. અને અ સત્ય વાત જે હોય તેને દૂર કરી વિષયોમાંથી અટકી જાવ અને ચીતવૃનિ નો વિરોધ કરી શ્રી વિઠ્ઠલેશ ના નામ નુંજ રટણ કર્યા કરવું

શ્રી ગુંસાઈજી કે પદ રાગ ભૈરવ

પદ - ૮

જય જય જય શ્રી વલ્લભ નંદ । સકલકલા વૃંદાવનચંદ ।।૧।। વાણી વેદ નઃ લહે પાર। સો ઠાકુર શ્રી અંકાજીદ્વાર ।।૨।। શેષ સહસ્ત્ર મુખ કરત ઉચ્ચાર । વ્રજજન જીવન પ્રાણ આધાર ।।૩।। લીલા હી ગિરિધાર્યો હાથ છીતસ્વામિ શ્રી વિઠ્ઠલનાથ ।।૪।।

ભાવાર્થ - ૮

ત્રણે લોક માં જેની જય છે તેવા શ્રી વલ્લભ અને તેમના પુત્ર શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી તેઓની ત્રિવિધ જય છે જાણે વૃંદાવન માં સકલ કલાથી ચંદ્ર ઉગ્યો હોય ।।૧।। તેમની વાણી તો વેદ પણ તેનો પાર પામી શકતી નથી તે ઠાકોર શ્રી અંકાજી ના દ્વારે છે ।।૨।। શેષજી હજાર મુખથી ઉચ્ચાર કરે છે (સ્તુતિ) વ્રજના જે જીવ છે તેના પ્રાણ

આધાર છે. લીલા કરવા માટેજ શ્રી ગિરિરાજ જી ને હાથે ધારણ કરેલો તો આ અખેસજા શ્રી છીત સ્વામિજી કહે છે કે શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી છે તેજ શ્રી કૃષ્ણ જ છે આ છીત સ્વામિ એ શ્રી ગુંસાઈજી ની કસોટી કરેલી ખોટું શ્રીફળ અને ખોટો રૂપિયો ભેટ મુકેલો અને શ્રી ગુંસાઈજી એ તે ભેટ કરેલી વસ્તુ ને સાચી કરી બતાવી પછી છીત સ્વામિએ દિક્ષા ગ્રહણ કરી પ્રભુની લીલાના ખૂબજ ગુણગાન કર્યા છે.

પદ – ૯

જય જય જય શ્રી વલ્લભનંદન । સુરનર મુનિ જાકી પદરજવંદન ।।૧।। માયાવાદ કિયેજૂ નિકંદન । નામ લિયે કાટત ભાવકુંદન ।।૨।। પ્રકટ પુરષોત્તમ ચર્ચત ચંદન ।। કૃષ્ણદાસ ગાવત શ્રુતિછંદન ।।૩।

ભાવાર્થ – ૯

અષ્ટ સખા શ્રી કૃષ્ણદાસ જી કહે છે કે શ્રી વલ્લભ ના નંદન શ્રી ગુંસાઈજી ની ત્રણે લોક માં જય છે. દેવલોક માં મુનિજનો પણ જેના ચરણની રજ લેવા વંદના કરી રહ્યા છે. માયાવાદી નું નિકંદન કાઢી અને પ્રભુના નામ સ્મરણથી ભવના બંધન કાપી નાખ્યા છે ।।૨।। શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી એ ચંદન ચોળેલુ છે અને પૂર્ણ પુરસોત્તમ સ્વરૂપ પકટ્યું છે ।। કૃષ્ણદાસ કહે છે કે વેદોની શ્રુતિપણ પોતાના છંદ માં ગાયા કરે છે

શ્રી ગુંસાઈજી ના પદ રાગ બિભાસ

પદ ૧

પ્રાત સમેં શ્રી વલ્લભસુત કો ઉઠત હિ રસના લીજેનામ ।। આનંદ કારી પ્રભુ મહા મંગલ કારી અશુભ હરણ જન પુરણ કામ ।।૧।। યહિ લોક પરલોક કે બંધુ કો કહિ શકે તિહારે ગુણ ગ્રામ ।। નંદદાસ પ્રભુ રસિક શિરોમણી રાજકરો શ્રી ગોકુલ સુખધામ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

પ્રાત સમયે શ્રી વલ્લભસુત શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી નું ઉઠતાંની સાથે હે રસના (જીભ) તું તેનુ નામ લે ।। કારણ કે શ્રી ગુંસાઈજી નું સ્વરૂપ કેવું છે કે આનંદકારી છે અને મહામંગલ કારી છે અશુભ નું હરણ કરીને પોતાના નિજ્જન નું કામ પુરણ કરવા વાળા છે ।।૧।। આ લોક અને પરલોક ના અમારા બંધુ (સાથી) છો તો હું શું આપના ગુણ ગાઈ શંકુ । નંદદાસજી કહે છે કે હે પ્રભુ શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી આપતો રસીક જનોના શિરોમણી છો અને રાજકરો શ્રી ગોકુલમાં ત્યાં આપનું સુખદ નું ધામ છે.

પદ ૨

પ્રાત સમેં શ્રી મુખ દેખન કોં. સેવકજન ઠાડે સિંધદ્વાર ।। જય જય જય શ્રી વલ્લભનંદન. દરસન દીજે પરમ ઉદાંર ।।૧।। સૌભગ સીમા સુંદરતા શોભા મેઘ ગંભિર ગિરા મૃદુ ધાર ।। નિરખત નયનન મોહયો મન્મથ શ્રવણ સુનત વચન અપાર ।।૨।। નયન મંગલ યશ પુરસોત્તમ. લીલા અવતાર ।। જાન ભગવાન પિય કુંજ બિહારી અગણીત મહીમાં અગમ અપ્પર ।।૩।।

ભાવાર્થ -૨

પ્રાત સમયે શ્રીમુખ જોવા માટે આપના સેવક જન સિધદ્વારે ઉભા છે ।। હે કૃપાનાથ જય હો જય હો શ્રી વલ્લભ ના લાડીલા હે મારા વ્હાલા દર્શન દેજો પરમ ઉદાર ।।૧।। પછી જેની સુંદરતા નો કોઈ પાર પામી ન શકે તેવા જેમ (મેઘ ગંભિર ગીરા ધારા) એટલે પોતે કેવા ગંભીર છે વળી તેમની કૃપા દ્દષ્ટિ ની વૃષ્ટિ જેમ મેઘ વરસે ત્યારે તેની પાસે જલનો સંગ્રહ રાખતો નથી તેમ બધુજ જલ વરસાવી દે છે તેવી રીતે શ્રી ગુંસાઈજી નું કોટિ કંદર્પ લાવણ્ય સ્વરૂપ ને જોઈ ને તે પણ મોહ માં પડી જાય છે અને જ્યારે પોતે વચનામૃત આપે ત્યારે કાન (શ્રવણન) પણ સાંભળા ને તે નો પાર પામી શકતાં નથી ।।૨।। શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીના નયન સુંદર છે કાનપણ સુંદર છે તેમનો મંગળ યશ અને પુરસોત્તમ લીલાનાજ અવતાર છે. જન ભગવાન કહે છે કે હે પિય હે કુંજબિહારી આપનો મહીમા અગણીત અને અપરંમ પાર છે કોઈ પાર પામી ન શકે ।।

પદ ૩

પ્રાત સમે શ્રી વલ્લભ સુતકો વદન કમલ કો દરસન કીજો ।। તીન લોંક વંદિત પુરસોત્તમ ઉપમા કાહિ પટતર દીજે ।।૧।। શ્રી વલ્લભ કુલ ઉદીત ચંદ્રમાં યહ છબિ નયન ચકોરન પીજે ।। નંદદાસ શ્રી વલ્લભસુત પર તન મન ધન ન્યોછાવર કીજે ।।૨।।

ભાવાર્થ -૩

પ્રાત સમયે શ્રી વલ્લભ સુત શ્રી વિઠ્ઠલેશજી ના વદન કમળ નુ દર્શન કરવું ત્રણે લોકમાં જેની વંદના એટલે યશ ગવાય છે તે પૂર્ણ પુરસોત્તમ છે તેની ઉપમાં હું આપી શકુ તેમ નથી ।।૧।। જાણે શ્રી વલ્લભ કુલ નો ચંદ્રમાં ઉગ્યો હોય તેને જોવા માટે મારા નયન તે ચકોર ની ઉપમાં આપી છે કારણકે ચંદ્ર સાથે ચકોર ને બહુજ પ્રિત છે તેવીરીતે અહી મુખ ચંદ્રના તેજ એટલે તેના કારણ નું નેત્ર રૂપી ચકોર જાણે પાન કરે છે નંદદાસજી કહે છે કે શ્રી વલ્લભ સુત ઉપર તન મન ધન ન્યોછાવર કરેં ।

શ્રી ગુંસાઈજી કે પદ રાગ રામકલી

પદ - ૧

ગાઉ શ્રી વલ્લભનંદન કે ગુણ લાઉ સદા મન અંગ સરોજન ।। પાંઉ પ્રેમ પ્રસાદ તતછિન્ન ગાઉ ગોપાલ ગહે ચિત યોજન ।।૧।। નવાઉ શીશ રિઝાઉં લાલૈ આયો શરણ યહ જો પ્રયોજન ।। છીત સ્વામિ ગિરિધરન શ્રી વિઠ્ઠલ છબિ પર વારૂં કોટિ મનોજન ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૧

છીત સ્વામિ કહે છે કે શ્રી વલ્લભ નંદન શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીના ગુણ ગાઉં અને સદા મન તેમના વદન કમલ ને જોવું ।। પ્રેમરૂપી પ્રસાદ લઈ તતક્ષણ ગાઉ કારણ કે મારૂ ચિત તેને ચોરી (લીધું છે (જેવી રીતે કે જહાજ સમુદ્રમાં જાતુ હોય પક્ષી તેના ઉપર બેસી રહ્યુ હોય હવે પક્ષીને ઉડવું હોય પણ ઉડીને જાય ક્યા આવી મારા મનની ક્ષિતિ છે કે હું તેને ગાયાજ કરૂં) હવે મારૂ એકજ પ્રયોજન છે કારણ કે મારૂ શીશ તેના ચરણમાં નમાવું અને શ્રી વલ્લભના

લાલ ને રિઝવું હુંતો તેના શરણે આવ્યો છું છીત સ્વામી કહે છે ગિરિધર અને શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી ની છબિ પર વારૂં કોટિ મનોજન એટલે કરોડો કામદેવ પણ વારી જાય છે ।।૨।।

પદ ૨

શ્રી વલ્લભ સુતકે ચરણ ભજો ।। નંદકુમાર ભજન સુખદાયાક પતિતન પાવન કરણ ભજો ।।૧।। દૂર કિયે કલિ કપટ વેદ વિધિ મત્ત પ્રચંડ વિસ્તરણ ભાજો ।। અતુલ પ્રતાપ મહીમા શ્યામ યશ તાપ શોક અઘહરણ ભજો ।।૨।। પુષ્ટિ મર્યાદા ભજન સુખ સીમા નિજજન પોષણ ભરણ ભજો ।। નંદદાસપ્રભુ પ્રકટ ભયે હોઉ શ્રી વિઠ્ઠલેશ ગિરિધરન ભજો ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી વલ્લભ સુત શ્રી ગુંસાઈજીના ચરણ કમલ ભજો ।। નંદકુમાર તો ભજન ના સુખ આપવા વાળા છે પતિત ને પાવન કરવા વાળા છે માટે ભજો ।।૧।। આ કલીકાલ માં જે કપટ છે તે દૂર કરી ને વેદ વિધિ થી (વેદ વચન પ્રતિપાર્યો ચહુંયુગ) તેમાં મત્ત બની ને ભરપુર અથવા જબર જશ મનના વેગ ને તરી જવું અતુલ એટલે જેના તુલના ના થઈ શકે તેઓ પ્રતાપ જલ મહીમાં પણ શ્રી ઠાકોરજી નોજ યશ ગાવામાં તાપ કલેશ અને પાપને હરવા વાળા છે માટે તેને લીજો ।।૨।। પુષ્ટિ માર્ગ ની મર્યાદા જે છે તે ભજના નંદ નું સુખ પોતાના નિજજનો ના આત્મા નંદ ના પોષણ માટે ભજે ।। નંદદાસ જી કહે છે કે પ્રભુ પ્રકટ ભયે હોઉ તો શ્રી વિઠ્ઠલેશ અને શ્રી ગિરિધર આ બંને ભજો ।।૩।।

શ્રી યમુનાજી કે પદ રાગ બિભાસ

પદ – ૧

દિન જાન મોહિ દીજે યમુના ।। નંદકુમાર સદા વર માંગો ગોપીનકીદાસી મોહી કીજે ।।૧।। તુમ તો પરમ ઉદાર કૃપાનિધિ ચરણશરણ સુખકારી તિહારે વશ સદા લાડીલી. વરતત તટ ક્રીડત ગિરિધારી ।।૨।। સબ વૃજજન વિહરત સંગ મિલ અદ્‌ભૂત રાસવિલાસી ।। તુમારે પુલિન નિકટ કુંજનદ્રુમ. કોમલ શશી સુવાસી ।।૩।। જયોં મંડલમેં ચંદ બિરાજત ભરભર છિરકત નારી ।। શ્રમજલ હસત ન્હાત અતિરસભર. જલક્રીડા સુખકારી ।।૪।। રાનીજીકે મંદિરમેં નિતં ઊઠ પાય લાગ ભુવનકાજ સબ કીજે ।। પરમાનંદદાસ દાસી વ્હૈ. નંદનંદન સુખ દીજે ।। ૫ ।।

ભાવર્થ – ૧

અષ્ટ સખા શ્રી પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે શ્રી યમુનાજી મને દીન જાણીને મને નંદ કુમાર ને સદા એટલે હમેંશા એવી મારા ઉપર કૃપા કરો કે આ વૃજમાં જે ગોપીઓ છે તેમની મને દાસી કરી તો પણ હું પ્રભુના દર્શન ને પામીશ ।।૧।। આપતો પરમઉદાર છો કૃપાના ભંડાર છો આપના ચરણ પણ શરણે આવેલા ને સુખકારી લાગે છે હે શ્રી યમુનાજી શ્રી લાડલીજી તો સદાય આપને વશ છે આપ જેમ કહો તેમ વર્તે છે અને આપના તટ ઉપર ક્રીડત એટલે ક્રીડા શ્રી ઠાકોરજી કરે છે તો આપ મને દીનજાણી મારા ઉપર કૃપા કરો. અને શ્રી ઠાકોરજી ની ઝાંખી

કરાવો ।।૨।। બધા ગોપીજનો એક સાથે આપના જલ માં વિહાર કરે છે. અદભૂત રામ એટલે બલરામ પણ ત્યા ક્રીડા કરે છે આપની પુલિન માં તેની નજીક કુંજન દ્રુમ એટલે વૃક્ષ ઉપર જાણે કોયલ કંઠી અવાજ કરે છે કોમળ શશી કહેતાં શ્રી સ્વામિજી ના મુખ કમલ ની સુવાસ ।।૩।। દરેક ગોપી જનોના મંડળની વચ માં શ્રી ઠાકોરજી કેવા ચંદ્ર જેમ આકાશે શોભે છે. તેમ અહીં આપના જલ માં શ્રમજલ (પરશ્વેદ) ને નિવારવા હસતાં હસતાં ન્હાતાં હતાં અતિરસ ભર્યા જલ માં સુખ ઉપજે તે પ્રમાણે ક્રીડા કરે છે અને સામા સામી (વારી) જલ ને છીરકે છે ઉડાડે છે ।।૪।પરમાનંદ દાસજી કહે છે હે શ્રી યમુનાજી આપ મને દિનજાણી મારા ઉપર કૃપા કરો અને મને એટલે હું તેના દાસી પણ બનવા તૈયાર છું અને મને નંદ નંદન શ્રી ઠારોરજી નું સુખ આપો.

પદ ૨

દોઉ ફૂલ ખંભ તરંગ સીડી શ્રી યમુના જગત વૈકુંઠ નસૈની ।। અતિ અનુ કુલ કલોલન કે ભર લિયેં જાત હરિઉ ચરણન સુખ દૈની ।।૨।। જન્મજન્મ કે પાપ દૂર કર કાટત કર્મ ધર્મ ધાર પૈની ।। છીત સ્વામિ ગિરિધર જૂકી પ્યારી સાંવરે અંગ કમલ દલ નયની ।।૨।।

પદ ૨

છીત સ્વામિ કહે છે હે શ્રી યમુનાજી આપ ભૂ મંડલ માં પધાર્યા છો તો આ જગતમાં ખરેખર વૈકુંઠ માં જવાની સીડી (નીસરણી) રૂપ છો આપના આ બંન્ને કિનારા (ફૂલ) જાણે સીડી ખંભ છે અને તરંગો છે તે જાણે સખીના પગથીયા સમાન છે ।।૧।। આપ એવા તો કલોલ કરતાં કરતાં વહી રહ્યા છો ।।૨।। જન્મો જન્મ ના પાપ ને દૂર કરી ને કાંઈ પણ કર્મ ને ભોગવાવા નું રહેતું નથી છીત સ્વામિ કહે છે કે શ્રી ગિરિધર જૂકી પ્યારી સાંવરે અંગ આપનું શ્રી અંગ શ્યામ છે અને આપના નયન કમલ (દલ) કમળની પાંખડી જેવા છે

પદ –૩

મેરે કલિ કલ્મષ સબહી નાસે. દેખ પ્રભાત પ્રભાકર કન્યા ।। વે દેખો પાપ જાત જીત તિત તે જયોં. મૃગરાજ દેખ મૃગ સન્યા ।।૧।। પોષત હે પયપાન પુત્ર લોં હે જગ જનની ધન્ય સુધન્યા ।। દિયો ચાહે ગદાધર હૂં કો ચરણ કમલ ભક્તિ અનન્યા ।।૨।।

ભાવર્થ –૩

શ્રી ગદાધર દાસજી કહે છે હે પ્રભાકર એટલે (સુર્ય પુત્રી) આપના દર્શન માત્ર થીજ મારા કલિ કલ્મષ (દોષો) બધા નાશ પામે છે અને પાપ તો આપને દેખતાં જ નાશી જાય છે. ગદાધર દાસ કહે છે આ દોષ તી જાુઓ તો ખરા કેવી રીતે જાય છે જેમ મૃગ ની સૈન્યા એટલે હરણ નું ટોળું ઉભુ હોય અને એકજ મૃગરાજ એટલે મૃગના આગેવાન ને આવતો ભાળી ને જેમ મૃગલી ના ટોળાં જેમતેમ આડા અવળાં બીકના માર્યા દોડી ને તેનો રસ્તો કરી લે છે ।।૧।। હવે આપડે જયારે શ્રી યમુનાજી નાં પાન કરીએ છીએ ત્યાર જેમ માતા પુત્રને પોષણ આપે છે તેવી રીતે જગ જનની એટલે આપને ધન્ય છે સુ ધન્યા ।। ગદાધર દાસ કરે છે કે આપજો કૃપા કરીને આપવા માગતાં હોય તો આપના ચરણ કમલ ની ભક્તિ અનન્ય ભાવથી આપજો બીજુ મારે કાંઈ જોઈતું નથી

પદ – ૧ શ્રી યમુનાજીના પદ રાગ રામ કલી

અતિ મંજુલ જલ પ્રવાહ મનોહર સુખ અવગાહત, વિહિત રાજત અતિ, તરણિ નંદિની ।। શ્યામ વરણ ઝલક રૂપ. લોલ લહર વર અનૂપ. સેવિત સંતત મનોજ વાયુ મંદિની ।।૧।। કુમુદ કુંજ વન વિકાસ. મંડિત દિસ દિસ સુવાસ. કુંજત અલિ હંસ કોક. મધુર દંદિની ।। પ્રફુલ્લિત અરવિંદ પૂંજ કોકિલ કલ સાર ગુંજ ગાવત અલી મંજુ પુંજ વિવિધ વંદિની ।।૨।। નારદ શિવ સનક વ્યાસ દયાવત મુનિ ધરતઆસ. ચાહત પુલિનવાસ સકલદુઃખ નિકંદિની નામ લેત કટત પાપ મુનિ કિન્નર ઋષિ કલાપ-કરત જાપ પરમાનંદ મહા આનંદિની ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧

પરમાનંદ દાસ કહે છે કે મહા આનંદ ના આપવા વાળા હે સુર્યપુત્રી (તરણી) નંદિની આપ અતિ પ્રસન્નતાથી બિરાજો છો. આપનો પ્રવાહ કેવા અતિ સુંદરના મનના હરવા વાળા અને પ્રભુનું યશગાન કરતાં આપ વહી રહ્યા છે. આપ શ્યામ વરણ છો સુંદર ઝલક છે આપની આપનું રૂપ જાણે શ્રી ઠાકોરજી માં જ કલોલ કરતું લહેર રૂપે આપ શ્રી ઠાકોરજીને સેવી રહ્યા છો અને મનોજ એટલે કામદેવ તે પણ જાણે મંદમંદ વાયુ ચલાવતો હોય ।।૧।। કુમુદ વનની કુંજલતા માં તે વનમાં જાણે વિકાસ કરીને દસે દિશા માં સુવાસ ફેલાવીને કુંજત અલિ એટલે (ભમરાની ગુંજાર) તથા હંસ કોક પક્ષી (ચક્રવાક) જાણે મધુર છંદ ગાતા હોય તેવો વનમાં વાતાવરણ સર્જેલુ છે ।। ત્યાં કમળ પણ (અરવીંદ) પ્રફુલિત છે કોકિલા નો અવાજ સારો ગુંજે છે અને અલી કહેતાં ભમરાઓ પણ સમુહ માં (પુંજ) ઢગલો) જૂદી જૂદી રીતે વંદના કરે છે ।।૨।। નારદ શિવ સનકાદીક વ્યાસ પણ દોડીને તેની આશા રાખે છે અને આપના પુલિન માં વાસ કરી બધા દુઃખ નું નિવારણ કરવા વાળા હે શ્રી યમુનાજી ।। નામ લેતાની સાથેજ પાપ કપાઈ જાય છે અને આપને મુનિ કિન્નર (દેવતાઓ) ઋષિ કલાપ કરી જાપ જપે છે તો પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે હે માહ આનંદીની આનંદ આપવા વાળા છો.

પદ ૨

પ્રફુલિત બન વિવિધ રંગ ઝલકત યમુના તરંગ સૌરભ ધન અમોદિત અતિ સુહાવનો ।। ચિંતામણી કનક ભૂમિ. છબિ અદભૂત લતા ઝુમિ. શીતલ મંદ અતિ સુગંધ મરૂત આવનો ।।૧।। સારસ હંસ શુક ચકોર. ચિત્રિત નૃત્યત સુમોર કલ કપોલ કોકિલા કલ – મધુર ગાવનો ।। યુગલ રસિકવર વિહાર પરમાનંદ છબિ અપાર. જયતિ ચારૂ વૃંદાવન પરમ ભાવનો ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે વનમાં વિવિધ એટલે જૂદા જૂદા રંગની ઝલક અને શ્રી યમુનાજીના તરંગ અને ધન કહેતાં તેમનું શ્યામ સ્વરૂપ છે કે કેટલું સુંદર છે (સૌરભ) અશવા વન છે તે કેટલું બધુ ગાઢ સ – ધન તેમાં આનંદ પ્રમોદ કરતાં કેટલું સુંદર સોહાય છે વળી કનક ભૂમિમાં (કનક નામ માટી નું છે વિશેષણ કનક લાગાડ્યું છે) ઉપમા આપેલી છે ચિંતામણી રૂપે આપની છબિ અદભૂત લાગે છે (ચિંતામણી ચીત વસ્યો સજની) અહર્નીશ શ્રી

ઠાકોરજી ને હદયમાં ધારણ કરીને સેવવા વાળા અદભૂત લાગે છે પવન પણ મંદ મંદ અતિ સુગંધ શીતળ જાણે ઝુમિને એટલે લહેરાતો લહેરાતો આવે છે ।।૧।। ત્યાં સારસ હંસ ચકોર શુક આપના દર્શન કરી હે શ્રી યમુનાજી આ પક્ષીઓ પણ જાણે એકીટસે આપનેજ જોયા કરે છે ચિત્રિત હોય તેવા લાગે છે મોર પણ નૃત્ય કરીને કળા કેર છે કપોલ (કબૂતર) (કલ) અવાજ કરે છે. કોકિલા કલ મધુર આવાજ આપીને જાણે ગાઈ રહ્યા છે હે શ્રી યમુનાજી રસીકવર યુગલ સ્વરૂપે આપના કિનારે વિહાર કરે છે તો પરમાનંદ દાસજી કહે છે આ છબિ કેટલી સુંદર છે અને અપાર છે તો તેનો કોઈ પાર પામી શકે તેવુ નથી શ્રી ઠાકોરજી ને વૃંદાવન તેમનું પરમ ધામ છે અને તેમનો જય જયકાર થઈ રહ્યો છે ।।

પદ ૩

શ્રી યમુનાજી અધમ ઉધ્ધારણ મેં જાની ।। ગોધન સંગ શ્યામધન સુંદર લલિત ત્રિભંગીદાની ।।૧।। ગંગા ચરણ પરસતેં પાવન હર શિર ચિકુહ સમાની ।। સાત સમુદ્ર ભેદ યમ ભગિની હરિ નખશીખ લપટાની રાસ રસિકમણી નૃત્ય પરાયણ પ્રેમપુંજ ઠકરાની ।। આલિંગન ચૂંબન રસ વિલસત કૃષ્ણ પુલિન રજંધાની ગ્રીષ્મ ઋતુ સુખદેત નાથ કું સંગ રાધિકા રાની ।। ગોવિંદ પ્રભુ રવિતનયા પ્યારી ભક્તિ મુકિત કી ખાની ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૩

અષ્ટ સખા શ્રી ગોવિંદસ્વામિજી કહે છે કે શ્રી યમુનાજી આપ તો અધમ ઉધ્ધારણ છો તેહું જાણુ છું ।। આપના તટ ની નિકટ ગૌધન ની સાથે શ્યામધન સુંદર ગાયોને ચરાવે છે. હરીયાળુ ઘાસ ગાયો ચરે છે અને શ્યામસુંદર લલિત ત્રિભંગી સ્વરૂપથી વેણુવગાડી ને કૃપાનું દાન કરે છે અને ગાયો પણ આનંદથી ચારે છે ।।૧।। શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે કે શ્રી ઠાકોરજી ના ચરણ નો સ્પર્શ કરીને ગંગાજી પાવન બન્યા અને પછી શ્રી ઠાકોરજીના ચરણ પ્રક્ષાલન કરી સ્વર્ગમાંથી ભૂતલ ઉપર પથાર્યા (ભગીરથ રાજા એ તપકરીને) સગર રાજા ના સાંઠ હજાર પુત્રો બળીનેભસ્મ થયા હતા કપીલ ભગવાન ના શ્રાપ થી. તો ભગીરથ રાજા એ શ્રી ગંગા જીને સ્વર્ગમાં થી ભૂતલ ઉપર લાવ્યા ત્યારે શ્રી ગંગાજીનો વેગ કોણ ઝીલી શકે ત્યારે શ્રી મહાદેવજી એ કૈલાસ ધામ માં તેમની જટા ખોલી ઉભા રહ્યા અને જેવા ગંગાજી જટા માં પ્રવેશ્યા કે જટા માં લપેટાઈ ગયા (હર શીર ચીકુર સમાની) પણ શ્રી યમુનાજી જે છે તે તો સાત સમુદ્ર ને પાર કરી (વીંધીને) ને વળી પાછા શ્રી ઠાકોરજીનેજ મળે છે (લપટાઈજાયછે) સારસ્વત કલ્પ માં શ્રી ઠાકોરજી આદ્ય વૃંદાવન ગૌલોક ધામ માં કદમના વૃક્ષ નિચે ઉભા રહી ને વેણુનાદ કરતાં વિચાર આવ્યો કે એકલા આનંદ આવે નહિં એટલે પોતાના પ્રકૃતિ સાથેજ આનંદ માનતા. શ્રી સ્વામિનીજી એ વિનંતી કરી પ્રભુ મને પણ સખી તો જોઈ એજ ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી એ પોતાના શ્રી અંગમાથી શ્રી વિરજો સખીનું પ્રાગટ્ય કરી આપ્યુ શ્રી સ્વામિનીજી ને વિરજો સખીનો મેળાપ થયો. પછી સ્વામિનીજી અને પોત પોતાના પરિકર (જાથ) સાથે શ્રી ઠાકોરજી ને સુખ થાય તે પ્રમાણે અનુસરે છે. દરેક વ્રજભક્તોના મનોરથો પ્રભુ પુરા કરે છે. અને જયારે જયારે જેની નિકુંજ માં જવાનું થાય ત્યારે કોઈને હા કહે કોઈને ના કહે એમ કરતાં શ્રી સ્વામિનીજી કહે પ્રભુ આજે મારી નિકુંજ માં પધારજો શ્રી ઠાકોરજીએ હા પાડી રાત્રિ ઢળતાં પ્રભુ સ્વામિનીજી ની નિકુંજ માં જવા નિકળ્યા રસ્તામાં પહેલી નિકુંજ

વિરજો સખીની આવી વિરજો સખીનો ભાવ છે નિર્ગુણ અને પ્રભુ પણ નિર્ગુણ છે તેથી ભાવને વશ થઈ શ્રી વિરજો સખી ને નિકુંજના તેમાન મનોરથ પુરા કર્યા આ બાજુ શ્રી સ્વામિનીજી રાહ જુવે છે પછી પોતાના સહચરી શ્રી લલિતા સખી ને તપાસ કરવાં મોકલે છે તપાસ કરતાં જાણ્યું કે શ્યામ સુંદર તો વિરજો ને ત્યાં બિરાજે છે લલિતાજી એ સમાચાર આપ્યા શ્રી સ્વામિનીજી તો પોતાના ગુણ ના આવેશ માં પ્રવેશી ને પધાર્યા વિરજો સખીની નિકુંજ તરફ ત્યાં તો નુકુંજના દ્વાર ઉપર તેમના મિત્ર શ્રી દામા નો ચોકી પેરો હતો તો શ્રી સ્વામિનીજી ને અંદર જવાની મનાઈ કરી સ્વામિનીજી તો એટલા બધા રોષ માં ભરેલા હતા એટલે તેમને શ્રી દામાને શ્રાપ આપ્યો એટલે તેને ભૂમિ ઉપર અસૂર થવું પડ્યું શંખચુડ નામનો દૈત થયો તે શ્રાપ સાંભળતાંજ શ્રી દામા એ પણ આવેશ આવ્યા કે હું તો પ્રભુના મિત્ર છું. વળી મારો કોઈ સ્વાર્થ નથી હું તેમની ચોકી દ્વાર ઉપર કરૂ છું અને મને શ્રાપ લાગ્યો એટલે તેને (શ્રીદામા એ) શ્રી સ્વામિનીજીને શ્રાપ આપ્યો.કે જાવ તેમે પણ પ્રભુથી એકસો વર્ષના વિયોગ પ્રાપ્ત થશે. બંને ને સામા શ્રાપ લાગ્યાં પછી શ્રી ઠાકોરજી એ જણ્યું અને પછી વિરજો સખીને કહે છે કે શ્રી સ્વામિનીજી ક્રોપાયમાન થઈ ને આવે છે તો હું તો મારો રસ્તો ફરી લઈ છું પછી પોતે તો અંતર ધ્યાન થઈ ગયા પછી શ્રી વિરજો સખી પોતે જલરૂપ બની ગયાં અને કરોડો યોજન માઈલ ના ઘેરાવામાં જલ પ્રસરી ગયું અને પ્રભુ સાથે એકાન્ત ના આનંદનું સ્મરણ કરતાં કરતાં સુકીયાં થયાં પછી જલ પ્રવાહ રૂપે શ્રી વિરજો સખી સુર્ય મંડળ માં પધાર્યા ત્યાં પોતે બધી વાત સુર્ય નારાયણ ને કહી સુર્યનારાયણે કહયું કે આજથી તું મારી પુત્રી છે તેમનો પુત્રી રૂપે સ્વીકાર કરીને યમરાજ ના ભગીની થયાં (બહન) અને તેમનું નામ શ્રી યમુનાજી થયું હવે શ્રી સ્વામિનીજી એ વિરજોન પણે શ્રાપ આપેલા કે પ્રવાહ રૂપેજ ભૂતલ ઉપર પડો. એટલે ત્યાંથી સુર્ય મંડલ માંથી કલીંહ ગીરી પર્વત ઉપર થઈ (હીમાલયમાં) અને પોતે પાછાં વૃજ મંડલ માં પધાર્યા ત્યાં પ્રભુના ચરણ સ્પર્શ નો લાભ મળ્યો પછી વસુદેવ દેવકી ને પ્રકટયાની સાથેજ વસુદેવજી દેવકી ના કહેવાથી તરતજ પ્રભુને શ્રી ગોકુલ લઈ જતાં શ્રી યમુનાજી પ્રભુના મિલ માટે ઉમય્યાં પ્રભુએ જાણ્યું હુંકારો દીધો અને ચરણ તેમનો લાંબો કરી શ્રી યમુનાજી ને પ્રથમ મિલ કરી સ્પર્સ કરાવી પ્રથમ ઠકુરાની બન્યાં પણ તેમને પોતાનું સ્થાન ચોથુ રાખ્યું છે કેમકે ત્રણ ગુણ સત્વ રજ અને તમ તો શ્રી યમુનાજી ત્રણે ગુણ થી પર છે નિગુણ પ્રધાન છે (મુખ્ય) છે એટલે તેમનું સ્થાન ચોથુ છે શ્રી મહાપ્રભુજી યમુનાષ્ટકમાં વર્ણન કરેલુ છે (નમત કૃષ્ણ તુર્ય પ્રિયા) આ રાતે પ્રભુ સાથે મિલન થયું અને પોતાનો જે જલ પ્રવાહ છે તે સાતે સમુદ્ર ને ભેદીને પાર નીકળી શ્રી ગૌલોક માં શ્રી ઠાકોરજીના ચરણકમળ માં લપટાઈ જાય છે તેને સમુદ્ર ના જલનો સ્પર્સ પણ થતો નથી કારણ કે સાતે સમુદ્ર ના માતા શ્રી યમુનાજી છે તેથી તેનું જલ સમુદ્રના જલ ને જરાય. ટચ થતું નથી તેવો ઉલેખ છે દરેક નદીઓ ના પતિ સમુદ્ર છે માટે ગંગા જેવી મોટી નદી તેવી ઘણી નદીઓ છે દરેક સમુદ્રને મળી જાય છે (સરીતા સિંધુ મિલી પરમાનંદ ભઈ એક રસ તેહ શ્રી યમુનાજી નો જલ પ્રવાહ સમુદ્રોને પાર કરતાં પણ મીઠોજ રહે છે. (હાલમાં સ્ટીમરો વાળા પાણી પુરવઠો ખલાસ થતાં. સ્ટીમર વાળા ને સમુદ્રમાં મીઠા જલ નો પ્રવાહ દેખાય છે સ્ટીમર ઉભીરાખી પાણી પુરવઠો ભરે છે તેને શ્રી યમુનાજી ના પ્રવાહ નો ખ્યાલ હો તો નથી)

રાસ રસિક મણી રાસમાં પોતે નૃત્ય માં પારાયણ છે અને પ્રેમનો પુંજ (ઢગલો) છે અને ઠહરાણી છે શ્રી ઠાકોરજી થી શ્રી યમુનાજી કોઈ દિવસ માંન કરતાં નથી શ્રી ઠાકોરજી તેમના નિકુંજમા રસ વિલાસ આલીંગન ચુંબન કરી અપાર સુખ શ્રી યમુનાજી ને આપે છે શ્રી યમુનાજી ગ્રીષ્મઋતુ માં પ્રિયા પ્રિતમને પધરાવી ને શ્રી ઠાકોરજી તો ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે કે રવિ તનયા એટલે રવિ એટલે સુર્ય અને તનયા એટલે પત્રી કેવા છે કે જાણે ભક્તિ મુક્તિ ની ખાણ છે ।।

પદ - ૪

યહ પ્રસાદ હોં પાઊ શ્રી યમુનાજી ।। તુમ્હારે નિકટ રહોં નિશ વાસર રામ કૃષ્ણ ગુણ ગાઉ ।।૧।।
મજ્જન કરૂં વિમલ જલ પાવન ચીંતા કલેશ બહાઉ ।। તિહારી કૃપાર્તે ભાનુ હી તનયા હરિપદ પ્રીતી બઢાઉ ।।૨।।
વિનંતી કરોં યહી વર માંગો અધમન સંગ વિસરાઉં ।। પરમાનંદ પ્રભુ સબ સુખ દાતા મદન ગોપાલ લડાઉ ।।૩।।
શ્રી યમુના જી યહ પ્રસાદ હું પાઉં ।।

ભાવાર્થ-૪

અષ્ટ સખા પરમાનંદ દાસ જી કહે છે કે આ પ્રસાદ જ હું પાઉ ।। તો કયો પ્રસાદ કે રાત દિવસ આપના ચરણ કમલ માં રહું એજ પ્રસાદ ।। શ્રી બલરામજી અને શ્રીકૃષ્ણ નાજ ગુણ ગાઉં મારે બીજા પ્રસાદ ની જરૂર નથી ।।૧।। વળી હે શ્રી યમુનાજી આપના વિમળ જલ માં સ્નાનકરી ને પાવન થઈશ. અને મારા ચીંતા અને કલેશ ને બહાવી દઈશ ।। શ્રી યમુનાજી આપની કૃપાથી શ્રી હરીના ચરણ કમળ ઉપર પ્રીતી વધારૂ હે ભાનુ ઠી તનયા (ભાનુએટલે સુર્ય તનયા એટલે પત્રી) મારા ઉપર કૃપા કરો ।।૨।। શ્રી યમુને હું આપને વિનંતી કરૂ છું અને આજ વર માંગુ છું મને અધમન (દુરીજન) સંગ ભુલાવજો પરમાંનંદ દાસજી કહે છે. પ્રભુ તો સબ સુખ ના દાતા છે । મારે તો બસ આપનીજ કૃપા થી જ હુ તેમને (મદન ગોપાલ) લાડ લડાઉં

પદ -૫

યહ યમુના ગોપાલ હી ભાંવે, યમુના યમુના નામ ઉચારત ધર્મ રાજ તાકી ન ચલાવેં ।।૧।। જે યમુના કોં જીન મહાતમ. વારંવાર પ્રણામ કરે ।।૨।। તે યમુના અવગાહન મજ્જન. ચિંતિત તાપ તનકે જૂ હરે ।।૨।। પદમ પુરાણ કથા યહ પાવન. ધરણી પ્રતિ વારાહ કહી ।। તીર્થ મહાતમ જાન જગત ગુરૂ. સો પરમાનંદ દાસ લહી ।।૩।।

ભાવાર્થ-૫

આ શ્રી યમુનાજી ગોપાલ ને બહુજ પ્રિય છે. ગો - નામ છે ઈન્દ્રીઓનું અને તેનુ પાલન કરનાર ગોપાલ બીજુ નામ ગાયનું અને તેનુ પાલન કરનાર ગોપાલ ગાયો ને શ્રી યમુનાજી ના કિનારે હરીયાળી ઘાસ ચરાવે યમુનાજી નું જલ પીવડાવે માટે પ્રભુને શ્રી યમુનાજી બહુજ પ્રિય છે. જો કોઈ યમુના યમુના એમ નામ નું ઉચ્ચારણ કરે તો ધર્મરાજ (યમરાજ) નું કાંઈ જોર ચાલે નહિ ।।૧।। જે શ્રી યમુનાજી નો મહીમા જાણે અને વારંવાર તેમને

દંડવત પ્રણામ કરેં ।। તે શ્રી યમુનાજી નું અવગાહન એટલે (ચીંતન સ્મરણ) કરે સ્નાન કરે અને તે પોતે તનના તાપ પણ હરે છે. આ પાવન કારી કથા પદમ પુરાણમાં લખેલી છે અને પૃથ્વી ને જયારે ભૌમાસુર પાસેથી છોડાવી ત્યારે વરાહ ભગવાન તેમના મોટા જે દાંતો ના આધારે ટેકવી ને બહાર લાવ્યા હતા પાતાલમાંથી અને શ્રી યમુનાજી ના જલ પ્રવાહ થી પૃથ્વી પણ પાવન બની આ વાતો સારસ્વત કલ્પની છે. તો શ્રી યમુનાજી ના તીર્થનું મહાતમ જગતગુરૂ શ્રી વલ્લભની કૃપાથી જાણી પરમાનંદ દાસે આ ભાવના જાણી ।

શ્રી યમુનાજી કે રામકલી રાગ પદ – ૬

શ્રી યમુનાજી પતિત પાવન કરેં । પ્રથમહી જબ દિયો દર્શન સકલ પાતક હરે જલ તરંગન પરસ કર. પયપાન સો મુખ ભરયે ।। નામ સુમરત ગઈ દૂર મતિ કૃષ્ણ યશ વિસ્તરયે ।।ર।। ગોપ કન્યા કિયો મજ્જન લાલ ગીરધર વરયે સુર શ્રી ગોપાલ સુમરત . સકલ કાજ સરયે ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૬

શ્રી યમુનાજી તો પતિત ને પાવન કરવાવાળા છે સુરદાસજી કહે છે કે પ્રથમ દર્શન થતાંજ મારા બધા પાપ હરી લઈ મને પતિત જેવાને પણ પાવન કર્યો ।।૧।। જલ મુક્યું ।। તેમનુ નામ સ્મરણ કરતાં મારી દૂરમતિ પ્રભુથી બર્હીમૂખ કરનારી વૃતિનો નાશ થયો. અને શ્રી કૃષ્ણ નુંજ યશ વર્ણન વિસ્તાર થી કર્યુ ગોપ કન્યા એટલે કુમારીકાઓ એ જે કાત્યાની વ્રત કરી ને શ્રી યમુનાજી માં સ્નાન કરી લાલ ગિરિધર વર ને પામ્યા હતાં. સૂરદાસર જી કહે છે શ્રી ગોપાલને ભજતાં બધાજ કામ સરી જાય છે.

પદ ૭

તિહારો દરસ મોહિ ભાવે શ્રીયમુનાજી ।। શ્રીગોકુલ કે નિકટ બહત હે લહેરનકી છબિ આવે ।।૧।। સુખ દેની દુઃખહરની શ્રીયમુનાજી જોજન પ્રાત ઉઠ ન્હાવે ।। મદનમોહનજુકી ખરી પિયારી - પટરાની જુ કહાવે ।।ર।। વૃંદાવનમેં રાસ રચ્યો હે મોહન મુરલી બજાવે ।। સુરદાસ પ્રભુ તિહારે મિલનકો વેદ વિમલ જસ ગાવેં ।।૩।।

ભાવાર્થ ૭

શ્રી સુરદાસ જી કહે છે કે હે શ્રી યમુનાજી આપનું દર્શન મને બહુ પ્રિય લાગે છે ।। શ્રી ગોકુલ ની પાસેથીજ વહી રહ્યા છે. અને લહેર તરંગો ની કેટલી સુંદર ઝાંખી થાય છે। દુઃખને હરવા વાળા છે હે શ્રી યમુનાજી જે જન પ્રાત કાલ ઉઠીને આપના જલમાં ન્હાય તેના બધાજ દુઃખ જતા રહે છે ।। અને આપતો શ્રી મદન મોહનજીના પટરાની છો સાચા છો પ્યારા પણ છો ।।ર।। (શ્યામ સંગ શ્યામ વ્હે રહી શ્રી યમુને) વળી રૂપ બે ઉ (એક જે ભિન્ન થઈ વિસ્તરે) જ્યારે શ્રી ઠાકોરજી એ પ્રારંભ કર્યો અને સુરદાસજી કહેં છે હે પ્રભુ આપના સાનિધ્ય માં રહીએ અને વેદો પણ આપના વિમળ યસ ગાઈ રહ્યા છે

પદ – ૮

તિહારો દરસ હોં પાઉં શ્રીયમુનાજી । શ્રી ગોવર્ધન વૃંદાવનવ્રજરજ અંગ લગાઉં ।।૧।। દિન દશ પાંચ શ્રી ગોકુલ શ્રી ઠકુરાની ઘાટહું નહાઉં । દાસન ઉપર કરો કૃપા સંતનકે સંગ આઉ ।। ૨ ।।જયતિ ભાનુતનયા ચરણયુગલ વંદોજયતિ વ્રજરાજનંદપ્રિયે સર્વદા દેત આનંદ જ્યોં શરદચંદે ।। ૧ ।। જયતિ સકલસુખકારિણી કૃષ્ણમનહારિણી શ્રીગોકુલ નિકટ વહત મંદે । જોકે તટ નિકટ હરિ રાસમંડલ રચ્યો તહાં નૃત્ય તાતા થેઇ થંદે ।। ૨ ।। જયતિ કલિંદગિરનિનંદની દેત આનંદિની ભક્તકે હરત સબદુ:ખ દ્રંદે । ચિત્તમેં ઘ્યાન ઘર મુદિત વ્રજપતિ કહેં જયતિ યમુને જયતિનંદનંદે ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૮

કારણકે આ શ્રીમહાપ્રભુજી કે અથવા તો શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી સેવક પરદેસથી વ્રજ માં આવ્યા હોય તે કેટલા દિવસ રહે એટલે દિન દસ પાંચ લખેલા છે તો કહે છે કે હે શ્રી યમુનાજી આ દાસ ઉપર કૃપા કરો અને જ્યારે જ્યારે સંત પુરૂષો નો સંગ મળે ત્યારપછી શ્રી ગોકુલ આવું અને આપના દર્શન કરૂ ।।

પદ – ૯

શ્રી યમુના જી કી મહીમા મોપૈ. બરની ન જાઈ ।। સુર સુતા ઘનશ્યામ વરણ પ્રફુલ્લિત રૂપ નિકાઈ ।।૧।। શ્રી હરિ ગોપ વધૂ દ્વિજ સબ શ્રી ગોકુલ કે લરકાઈ ।। વ્રજધિસ પ્રભુ આદી ભક્ત કોં સકલ સિધ્ધી સુખદાઈ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્રી યમુનાજી ની મહીમાનું મારાથી વર્ણન નથાય તેનુ વર્ણન હું શું કરૂ તે તો શ્રી સુર્યનારાયણ ના પુત્રી છે અને તેઓ ઘનશ્યામ રૂપ છે. અને એટલા બધા પ્રફુલ્લિત વદનાર વિંદ થી (મુખકમલ)અને રૂપ લાવણ્ય થી. દર્શન આપે છે ।।૧।। શ્રી હરિ ગોપ વધૂ દ્વિજ એટલે પોતે શ્રી ઠાકોરજી ગૌ લોક ધામમાં બધો પરીકર વ્રજમંડલ માં સ્થાપ્યો અને પછી જ્યારે શ્રી ઠાકોરજીને મળ્યા તેમને પ્રભુનો સંબંધ એટલે બ્રહ્મ નો સંબંધ થતાં તેના દ્વિજ સંસ્કાર થયાતે કેવી રીતે કે ગોપી પોતે પોતાને ભુલી ગઈ અને પ્રભુ માંજ એકરસ બની ગઈ તો દ્વિજરૂપ ગણાય. તે ગોપીઓ ભલે પરણેલી હતી પણ તેનું મન તો પ્રભુમાંજ રહેતું અને બધાજ ગોકુલના છોકરા એટલે ગ્વાલ બાલ પણ પ્રભુ વગર રહેતા ન્હોતા. તો વ્રજાધિસ પ્રભુ કહે છે કે પ્રભુ પોતાના જે આદી ભક્તો એટલે ગૌલોક ના જે ભક્તો હતાં તે ને વ્રજમાં સકલ સિધ્ધિ આપી સુખ આપ્યુ છે તો કઈ સિધ્ધિ, કે પ્રભુની સાથેજ ઓત પ્રોત જે લીલાના અનુભવો કર્યા તેની પાસે બીજી સિધ્ધિનું કાંઈ કામજ નથી. તે તો લૌકિકમાં પાડે અને પ્રભુની સાથેજ ઐક્ય ભાવ થી રહે તેના જેવી બીજી સિધ્ધિ નું કામ નથી. આ શ્રી યમુનાજી નો મહીમા અને તેનું તીર્થ મહાત્તમ જાણી તેમની ભક્તી કરવી મહાનુ ભાવો આ વાત કહી રહ્યાં છે.

પદ ૧૦ રાગ રામકલી

તુમ સમ ઔર ન કોઈ શ્રીયમુનાજી । કરો કૃપા મોહિ દીનજાનકે નિજ વ્રજવાસો હોઈ ।।૧।। રાખો ચરણ શરણ તરણિતનયાં જન્મ આપદા ખોઈ । યહ સંસાર સ્વારથકો સબબિધ સુતબંધુ સગો ન કોઈ ।।૨।। પ્રેમ ભજનમેં કરત વિઘ્નતા સંત સંતાયે સોઈ ।। તાકો સંગ મોહે સપને ન દીજે માગત નયન ભર રોઈ ।।૩।। ગરલપાન ડારત અમૃતમેં વિષયારસસો મોઈ રસીક કહેં દીન હોય વર માંગુ લહર સમુદ્ર સમોઈ ।।૪।।

ભાવાર્થ - ૧૦

હે શ્રી યમુનાજી આપ વગર મારૂ કોઈ નથી ।। મારા ઉપર કૃપા કરીને મને દિન જાણીને આપની નિકટ મને વ્રજમાં વાસ આપો ।।૧।। અને આપના ચરણ માં મને શરણમાં રાખો હે તરણી તનયાં (તરણી એટલે સુર્ય તનયા એટલે પુત્રી) શ્રી સુર્યનારાયણના પુત્રી આપ મારા જન્મની આપદા એટલે (દુઃખ) બધા મિટાવો અથવા ભુલી જવું । સંસાર માં બધાજ સ્વાર્થ નાજ સગા છે ભાઈ પુત્ર સગુ કોઈ કોઈ નું નથી અને ઉલટા પ્રભુ ભજનમાં વિઘ્ન પાડે છે સંત સ્વભાવ ના જે જીવો છે તેના દિલમાં સંતાપ કરાવે છે આવા પુરૂષો નો સંગ મને સ્વપને પણ આપશો નહિ અને જેવીરીતે સમુદ્રમાં લહેરો (મોજાં) દેખાય છે પણ પાછા તેમાંજ સમાઈ જાય છે તેવી રીતે મને અપનાવી લેશો. આ શ્રી હરીરાયજી કહે છે.

પદ-૧૧

યમુના યમુના નામ ભજો ।। હરખત કરો આરાધન ઈનકો ઔર કો પંથ તજો ।।૧।। દૈહૈ સફલ પદારથ તુમકો ઈનકે નામ વિરજો ।। વ્રજયતિકી અતિ હિ પિયારી તાતે સકલ શૃંગાર સજો ।।૨।।)

ભાવાર્થ -૧૧

અષ્ટ સખા પૈકી ના અનુયાઈ વ્રજપતિ કહે છે કે બસ શ્રી યમુના યમુનાજ ભજો ।। બીજા બધા પંથ ને (રસ્તાને) છોડી ને પ્રેમથી શ્રી યમુનાજી નુંજ આરાધન કરવું ।।૧।। કારણકે કહેત શ્રુતિસાર નિરધાર કે ઈન બાની કૌન ઐસી કરે હે સખી હરત દુઃખ ઢૂંઢ સુખ ઉંદ બરખે નામ નિર્મોલક નગ લે કોઈ ના શકે ભક્ત રાખત હીયે હાર કરકે । બ્રહમ સંબંધ જબ હોય યા જીવ કે । તબ ઈનકી ભૂજા વામ રૂરકે. દૌર કરી શૌર કરી જાય પિય સોં કહે અતિ આનંદ મનમેં જૂ હરખે તો આટલા બધા પોતે નિગુર્ણ છે. ભાવ વાળા છે કે પોતાના પતિને પણ જો કોઈ તેમના પતિની સાથે જે જીવ ને સંબંધ થાય તેને પોતાના પતિ ને આપી દે છે. માટેજ યમુના યમુના ભજો ।। જે પોતાનું જ સર્વસ્વ જે પ્રભુ છે તે સકલ પદાર્થ નો સાર છે તેજ આપણા જેવા જીવને બ્રહમ સંબંધ થતાં આપી દે છે એટલા માટે તેમનું નામ વિરજો છે વ્રજપતિ કહેતાં (દેહરી દીપક) ન્યાયે શ્રી ઠાકોરજી સમજવાં તેમના તે અતિ પ્યારા છે એટલા માટે સકલ શૃંગાર સજો (તનુ નવત્વ મેતાવતાં) નવીન ધારણ કરીને શ્યામસંગ શ્યામ વ્હે રહી શ્રી યમુને હરખી ગોવિંદ પ્રભુ નિરખી ઈનકી ઔર મનો દુલહની આઈ ગો ને આ રીતે બની ઠનીને જવૂ જોઈએ.

પદ ૧૨

નિરખત હી મન અતિ આનંદ ભયો. દેખ પ્રભાત પ્રભાકર પ્રભાકર કન્યા ।। જલ પરસત હી સકલ અઘ ભાજે. જયોં હરિદેખ હરણ કી સિન્યા ।।૧।। ઓર જીવનકો ઓરન કી ગતિ તો તુમહીં અનન્યા ।। વ્રજપતિકી તુમ અતિ હિ પ્યારી તુમ સંગમ તે જાન્હવી ધન્યા ।।૨।।

ભાવાર્થ-૧૨

શ્રી સુર્ય નારારણ ના પુત્રી શ્રી યમુનાજી ને દેખતાંજ મારા મન માં અતિ આનંદ થયો ।। જલનો સ્પર્શ કરતાંજ બધાજ પાપો ભાગી જાય છે તો કેવી રીતે તેનું ઉદાહરણ આપે છે હરણીઓના ટોળા ઉભાં હોય અને તેનો સેના પતિ કાળીયાર હરણ ને દેખતાં ટોળાં હરણીઓ આમતેમ દોડતાં નાસી જાય છે જયાં છુપાવાનો માર્ગ દેખાય ત્યાં ભરાઈ જાય છે. તેવી રીતે હરિ કહેતાં પ્રભુના દર્શન થતાં બધા પાપો નાસી જાય છે. અન્ય માર્ગી જે જીવ છે તેની ગતી તે જાણે મારી ગતિ તો આપમાંજ અનન્ય (અ-એટલે નહિ અન્ય એટલે બીજો) બીજા કોઈ માં ભાવ સ્થિર નહિ કરતાં પ્રભુ માંજ અનન્ય ભાવ રાખવો વ્રજપતિ ના આપ અતિ પ્યારા છો. અને આપના સંગમથી શ્રી ગંગાજી પણ ધન્ય બન્યા છે ।।૨।।

પદ ૧૩

યમુના સી નહીં કોઈ દુ:ખ હરની ।। જાકે સ્નાન તે મિટત હૈં પાપ હોત હૈં આનંદ સુખકી જુકરની ।।૧।। મહીમા અગાધ અપાર ઈનકે ગુણ વેદ પુરાણની વરણી કહત વૃજપતી તુમ સજન કો સમુઝાય છુટે યમકર જો આવે ઈનકી શરણી ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૧૩

શ્રી યમુનાજી સિવાય બીજું કોઈ દુ:ખ ના હરવાવાળા નથી ।। જેના સ્નાન માત્ર થી બધા પાપ મટી જાય છે સુખ અને આનંદ ના આપવા વાળા છે ।।૧।। વેદ પુરાણો માં પણ તેવો જ મહીમા અગાધ રીતે વર્ણવેલો છે વૃજપતિ કહેતા અષ્ટસખાના અનુયાઈ સમજવાં તે કહે છે કે તમે બધાને સમઝાવા અને શ્રી યમુનાજી ના શરણે આવે તેને યમરાજ પણ કાંઈ કરી શકતાં નથી.

પદ-૧૪

શ્રી યમુનાજી તિહારો પુલિન મોહં ભાવે ।। સુર બ્રહમાદીક ધ્યાન ધરત હૈ સો સુપને નહિં પાવેં ।।૧।। બિચ બિચ કુંજ સદન અતિ સુંદર શ્યામા સુહાવેં ચહૂં દિશ સકલ કુલ અતિ ફુલે ગુહિ ગુહિ કંઠ ધરાવેં ।।૨।। કુસુમન કે બિંજના જો સંવારે. સખીયન બાંહ ઢુચવે ।। સૂરદાસ પ્રભુ સબ સુખ સાગર દિન દિન શોભા પાવેં ।।૩।।

ભાવાર્થ -૧૪

સુરદાસ કહે છે કે શ્રી યમુનાજી આપનો પુલિન (નીકુંજ) મને બહુજ ગમે છે કારણ કે સુરદાસજી ચંપકલતા સખી નું સ્વરૂપ છે માટે તે વર્ણન કરે છે ।। આ નિકુંજની રચના નું ધ્યાન દેવ બહમાદીક પણ ધ્યાન

લગાવેતો તેને સ્વપનામાં પણ ઝાંખી થતી નથી ।।૧।। આપના પુલિનમાં વચમાં કુંજ સદન ની અતિ સુંદર શોભા દેખાય છે દશે દિશામાં થી સુંદરમાં સુંદર જે પુષ્પો હોય તે લાવીને તેમના શ્રી કંઠમાં માળા ધરાવે છે ।।૨।। અને આપની સહચરી સખીઓ કુસુમ ના બિંજના (પંખા) કુલના પંખા બનાવીને પવન ખેળે છે તો ચંપકલતા સખી કહે છે હે પ્રભુ આપતો બધાના સુખના સાગર છો દીન દીન એટલે રોજ નવી રીતે શોભા પામે છે

પદ – ૧૫

જયતિ ભાનુતનયા ચરણયુગલ વંદે । જયંતિ વ્રજરાજનંદ પ્રિયે સર્વદા દેત આનંદ જ્યોં શરદ ચંદે ।।૧।। જયતિ સકલસુખકારિણી કૃષ્ણમનહારિણી શ્રી ગોકુલ નિકટ વહત મંદે ।।૨।। જાકે તટ નિકટ હરિ રાસમંડલ રચ્યો તહાં નૃત્ય તાતા થંઈ થંદે ।।૨।। જયતિ કાલિંદગીરીનંદિની દેત આનંદિની ભકતકે હરત સબ દુઃખ દ્રંદે ।। ચિતમેં ધ્યાન ધર મુદિત વ્રજપતિ કહે જયતિ યમુને જયતિનંદ નંદે ।।૩।।

ભાવાર્થ -૧૫

જયતિ ભાનુ તનયા એટલે શ્રી સુર્ય નારાયણ ના પુત્રી શ્રી યમુનાજી ના જય હો ।। તેમના ચરણ કમલ ને વંદના ।। તેવીજ રીતે શ્રી બ્રજરાજ શ્રી નંદરાયજી ના પુત્ર ને પ્રિય છે અને હમેશા આનંદ આપવા વાળા છે અને જયાં શરદ નો ચંદ્ર પ્રકાશે અને પ્રભુએ રાસ ક્રીડા આરંભી તો તેમની પણ જય છે ।।૧।। સકલ સુખના આપવા વાળા અને કૃષ્ણના મન ને હરવાવાળા અને શ્રી ગોકુલ નિકટ મંદ મંદ વહી રહ્યા છે ।। તેના તટ નિકટ હરિ એ રાસ મંડળ રચ્યો અને ત્યાં નૃત્ય અને પગના ઘૂંઘર તાતા થેઈથેઈ ના રણકાર નિકળ વા લાગ્યા શ્રી યમુનાજી ને સુર્ય મંડલ માં થી ઉતરતા છકલિંદગીરી પર્વત ના શિખરે તેમને ધારણ કર્યા એટલે નંદિની (પુત્રી) શબ્દ મુંકેલો છે આનંદ ના આપવા વાળા ભકતો ના બધા દુઃખ નો નાશ કરવા વાળા છે માટે જય છે તેં વ્રજપતિજી કહે છે કે જો ચીતમાં શ્રી યમુનાજી નું ધ્યાન ધરીને આનંદ થી કહુંછુ કે શ્રી યમુનાજી અને નંદ નંદન શ્રી પ્રભુ નો પણ જય જ છે ।

પદ – ૧૬

જગત મેં યમુનાજી પરમ કૃપાળ ।। વિનંતી કરત તુરત સુનલીની ભઈ મોંપે દયાલ ।।૧।। જો કોઈ મજજના કરત નિરંતર તાતે ડરપત હે યમકાલ વ્રજપતી કી અતિ પ્યારી. કાલીંદી સુમરત હોત નિહાલ ।।૨।।

ભાવાર્થ -૧૬

આ જગત માં શ્રી યમુનાજી પરમ કૃપાલુ છે । વિનંતી કરતાંની સાથેજ તરતજ મારી વિનંતી માની લીધી મારા ઉપર બહુજ દયા કરી છે ।। જો કોઈ તેમાં સ્નાન કરે નિરંતર તો યમરાજ પણ તેમના થી ડરે છે તો વ્રજપતિ એટલે અહી શ્રી ઠાકોરજી નું સંબોધન છે તે પ્રભુને બહુ પ્રિય છે કાલિંદીજી શ્યામ પણ ચંદ્રવદનછે અને તેમનું સ્મરણ કરવું તો આપણે તે નિહાલ બનાવી દે છે.

પદ ૧૭

શ્રી યમુનાજી યહ વિનંતી ચિત ધરીયે ।। ગિરિધર લાલ મુખાર વિંદ રતિ જન્મ જન્મ નિત કરિયે ।।૧।। વિષ સાગર સંસાર વિષમ સંગ તેં મોહી ઉધ્ધરીયે ।। કામ ક્રોધ અજ્ઞાન તિમિર અતિ. ઉર અંતર તેં હરીયે ।।૨।। તુમારે સંગ બસૌ. નિજજન સંગ રૂપદેખ મન ઠરીયે ।। ગાઉં ગુણ ગોપાલ લાલકે. અષ્ટ વ્યાધિ તે ડરિએ ।।૩।। ત્રિવિધ દોષ. હરકે કાલીંદી એક કૃપા કર ઢરીએ ।। ગોવિંદ દાસ યહ વર માંગે તુમારે ચરણ અનુસારિયે ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૧૭

હે શ્રી યમુનાજી મારી આ વિનંતી ને ચીતમાં ધરો ।। શ્રી ગિરિધલલાના મુખ કમલ ના દર્શન માં મને જન્મો જન્મ પ્રેમ કરાવો ।।૧।। આ સંસાર સાગર વિષથી ભરેલો છે તેમાંથી મારે ઉધ્ધાર કરો ।। કામ ક્રોધ અજ્ઞાન રૂપ અંધકાર મારા હદયના ઉંડાણમાં ઘણો ઉતરી ગયો છે. તો તેને કૃપા કરીને હરો ।।૨।। તમારા સંગે વસે નિજનન આપના જે સેવક છે તે તેમના સંગ અથવા સતસંગ થી આપને દેખીને અમારૂ મન ઠરે છે ।। શ્રી ગોપાલ લાલના ગુણ ગાઉં અને અષ્ટ વ્યાધિ તેમની થી ડરીને નાસી જાય છે અષ્ટ વ્યાધિ એટલે (પંચમહાભુત નું શરીર મન બુધ્ધિ અહંકાર) આ ઉપાધીમાં આપણે ફરીએ છીએ તો જો પ્રભુનું ગો..... પાલ ગો નામ ઈન્દીઓ અને તેનુ પાલન કરનાર તો ગોપાલ ના સ્વરૂપ ને જાણીયે તોજ તે વ્યાધી કરીને નાશી જાય આપણે શરીર ના લાલન પાલન માં કરીએ છીએ એટલે તે આપણા થી દૂર છે પણ શરીરની અંદર ની લગામ તેના હાથમાં છે ।।૩।। ત્રિવિધ દોષ મન કર્મ વચનથી આપણા દોષો તે હરી લે છે હે કાલીંદ્રીજી આટલી કૃપા અમારા ઉપર કરો ગોવિંદદાસ યહ વર માગે કે બસ આપના ચરણ કમલ નેજ અનુ સરીશ

પદ ૧૮

નમો તરણી તનયા. પરમ પુનિત જગ પાવની કૃષ્ણ મન ભાવની. રૂચિર નામા ।। અખિલ સુખ દાયીની સબ સિદ્ધિ હેતું. શ્રી રાધિકા રમણ, રતિ કરન શ્યામા ।।૧।। વિમલ જલ સુમન કાનન મોદ યુત પુલિન અતિ રમ્ય. પ્રિય વ્રજ કિશોરા ।। ગોપી ગોપ નવલ પ્રેમ. રતિ બંદીત તટ મુદિત રહત જૈસે ચકોરા ।।૨।। લહરીભાવ લાલિત વાલુકા- સુભગ વ્રજલાલ વ્રત-પૂરણ રાસ ફલદા ।। લલિત ગિરિવર ધરણ - પ્રિય કલિંદ નંદિની નિકટ કૃષ્ણદાસ - વિહરત પ્રબલદા ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૮

કૃષ્ણદાસ કહે છે તરણી તનયા. તો તરણી એટલે સુર્ય અને તેની પુત્રી (તરણી તનયા) આપતો પરમ પુનિત છો આ જગત ને પાવન કરવાવાળા છો શ્રી કૃષ્ણના મનને બહુજ ગમો છો રૂચિર એટલે સુંદર આપનું નામ છે ।। અખિલ એટલે (સર્વ વ્યાપક) એકજધારૂ સુખ આપવા વાળા છો બધી સિધ્ધિ હેતુ રૂપ છો શ્રી રાધિકાજી ની સાથે પ્રિત કરનાર હે શ્યામા શ્યામા કેમ કહ્યું જ્યારે. શ્રી ઠાકોરજી એ જ્યારે માનલીલા કરી ગહેરા માન માં ઉતરી ગયા ત્યારે શ્રી રાધિકાજી પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યા પછી શ્રી યમુનાજી પાસે જાય છે અને વિનંતી કરે છે કે પ્રભુ માન માં ઉતરી ગયા છે માન છોડતા નથી હે શ્યામા આપ પણ તેમના જેવા જ છો (શ્યામ સંગ શ્યામ વ્હે રહી શ્રી યમુના)

પછી તાતકાલીક યા (તત્કાલ) શ્રી રાધિકાજી ઉપર ખૂબ પ્રિત કરી શ્રી ઠાકોરજીનો શ્રૃંગાર કરી શ્રીહસ્ત માં નવી કમલ માલ લઈ પ્રભુ પાસે પધાર્યા પછી શ્રી ઠાકોરજીએ તરતજ માન છોડી નાખ્યું કે તમારાથી મેં માન નથી કર્યુ પછી ત્યાં વિમલ જલમાં સુમન એટલે પુષ્પો ખિલેલા છે તે જાણે આપે કાનમાં ધારણ કર્યા હોય તેવા આનંદયુક્ત શોભાય માન લાગે છે આપની નિકુંજ અતિ રમ્ય છે વ્રજ કીશોર ને તે પ્રિય છે ગોપ ગોપી નવીન પ્રેમ ધારણ કરી ને આપને વંદે છે અને તટ (કીનારો) ઉપર જેમ આનંદથી ચકોર પક્ષી રહે છે આપના ચંદ્રવદન પર ચકોર ની પ્રિતી છે માટે તેની ઉપમાં આપી છે ગોપ ગોપીની હે શ્રી યમુને આપના જલ તરંગ લહેર ભાવ વાલુકા (રેતી) કેટલી સુંદર અને મુલાયમ છે રેશમ જેવી છે. વ્રજની બાલાએ કાત્યાની વ્રત પૂરણ કરી અને રાસનું ફલ પ્રાપ્ત કર્યુ ।। લલિત એટલે સુંદર શ્રી ગિરિવર ધરણ કલીંદ નંદની એટલે શ્રી યમુનાજી ને પ્રિય છે માટે તેની પાસે કૃષ્ણદાસ કહે છે શ્રી ઠાકોરજી વિહાર કરે છે અને પ્રબલદા એટલે શ્રી ઠાકોરજીની મહાન કૃપા શ્રી યમુનાજી ઉપર છે.

પદ ૧૯

પિય સંગ રંગ ભર કર વિલાસે ।। સુરત રસ સિંધુ મેં અતિહી હરખીત ભઈ કમલ જ્યોં ફુલતેં રવિ પ્રકાસે ।।૧।। તન તે મનતે પ્રાણતે સર્વદા કરત હૈ હરિસંગ મૃદુલ હાસે ।। કહત વૃજપતિ તુમ સજન સોં સમઝાય મિટે યમ ત્રાસ ઈનહીં ઉપાસે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૯

શ્રી ઠાકોરજી ની સાથે આનંદ ભેર વિલાસ કરે છે શ્રી ઠાકોરજી ની સુરત કેવી છે સિંધુ સમાન અને તેમાં અતિ હરખભેર જેમ સુર્ય પ્રકાશ થતાં કમળ ખીલે તેવી રીતે શ્રી ઠાકોરજી ને જોઈને આનંદ માં ડોલે છે ।।૧।। તનથી મનથી પ્રાણથી હમેશાં શ્રી ઠાકોરજી સાથે મૃદુહાસ કરી રહ્યા છે વૃજપતિ કહે છે તમને બધાને સમજાવીને કહું છું કે તેમને આપણે ઉપાસીયે સ્મરણ ચીંતન કરીયે.તો મિટે યમ ત્રાસ ।।

પદ – ૨૦

જયતિ શ્રી યમુને પ્રકટ કલ્પ લતિકે ।। અષ્ટ વિધિ સિદ્ધિ અદભૂત વૈભવ સકલ સ્વજન વિખ્યાત. સ્વાધિન પતિકે ।।૧।। ફેલી શ્રમ સુરત પય રૂપ વ્રજભૂપ કો. પુત્ર પય પાન દે. વિશ્વમાતા ।।૨।। અંગ નૂતન કરત. પુષ્ટી તબ અનુસરત ત્રિદલ રસકેલી કી. અમીત દાતા ।।૨।। રહત યમ દ્વાર તે મુકત સુખ ચાર તે નામ ત્રય અક્ષર ઉચ્ચાર કીનો ।। ઉભય લીલા વીષ્ટ વ્રજપ્રિય કુમારિકા તુર્ય પ્રિયા વદત રસરંગ ભીને ।।૩।। અનાવ્રત બ્રહમતેં સદાવ્રતેં સદાવ્રત વ્હે રહીં કનક શાખા વિપટ શ્યામ વલ્લી ।। સદા પ્રફુલ્લિત દ્વારકેશ અવલોકે હે નિત્ય આનંદ આભીર પલ્લી ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૨૦

હે શ્રી યમુનાજી સારસ્વત કલ્પ થી આપ પ્રકટ થઈને પધાર્યા છે ત્યારથીજ આપનો જય છે. અષ્ટ વિધ સિદ્ધિ આઠ પ્રકારની સિધ્ધિ કરતાં પણ આપનો વૈભવ અદભૂત છે. સકલ સ્વજન એટલે બધા આપના જીવો નિજ સેવક માં વિખ્યાત પ્રસિધ્ધ થયેલાં. શ્રી ઠારોકજીને સ્વધિન છો ।।૧।। જેવી રીતે માતા પોતાના પુત્ર ને પયપાન

કરાવી ને પોષણ આપે છે તેવીરીતે આપના રૂપમાં આનંદ (કેલી) કરતાં જે શ્રમ ઉત્પન થયો તેજ નિવારવા માટે શિતલ સ્વભાવ ના છો. અંગ નુતન કરી (તનુ નવત્વ મેતાવતા) પુષ્ટિ એટલે આનંદ યા કૃપા માર્ગ નેજ અનુસરા ત્રિદલ દલ કેલી ત્રણ પ્રકારે તો આધિ દૈવીક અધ્યાત્મીક યા કૃપા માર્ગ નેજ અનુસરા ત્રિદલ રસ કેલી ત્રણ પ્રકારે તો આધિ દૈવીક અધ્યાત્મીકે અધી ભોતિક માં જે આનંદ જે આનંદ રસને ઉછલીન પરમ ઉદાર થઈ ને જે કોઈ નાથી આપી શકાય નહિ તેવું કૃપા નું દાન (દાતા) આપ કરવા વાળા છો ।।૨।। હે શ્રી યમુનાજી કોઈ આપના આ ત્રણ અક્ષર નો (યમુના) જે કોઈ ઉચ્ચાર કરે તો એક વખત તો યમરાજ પણ આપણા દ્વાર ઉપર ઉભા રહે આવીને તે પણ ચાર પ્રકારની સુખની જ ઈચ્છા ધરાવે છે ।। ઉભય એટલે જે તો શ્રી યમુનાજી એ શ્રી ઠાકોરજીની સાથે મલીને લીલામાં પ્રવિષ્ટ થયાં શ્રી ઠાકોરજી ની સાથે મળીને જ્યારે કુમારીકા ઓ એ કાત્યાની વ્રત શ્રી યમુનાજી માં સ્નાન કરી એક માસ નું વ્રત પૂર્ણ કરીને શ્રી યમુનાજી ની કૃપા મેળવી એટલે તુર્ય પ્રિયા (ચોથા પટરાની) આનંદથી રસ તરખોળ થઈ ને કહે છે હે પ્રભુ મેં આપને મેળવવા માટે સારસ્વત કલ્પ થી જ આપથી (બ્રહમથી) ગૌલોક) ગૌલોક માંથી એકઅસ્ખલીત ધારાથી જાણે આપને મળવાનું મેં વ્રત કર્યુ હોય તેમ વહી રીહી છું અને શુદ્ધ ભાવથી (કનકસાખા) આગળ વહી મને આપનો મેળાપ થયો અને આ લીલાનું અવલોકન કરીને સદા પ્રફુલ્લિત રહી નિત્ય આનંદ માં કળી ગઈ (આભીરપલ્લી એટલે આહીર માં ઉછરેલ) ગોપી ઓ ની જેમ) પ્રભુસાથે ઓતપ્રોત થવાની આ લીલા છે શ્રી યમુનાજી નું પ્રાકટય શ્રી ઠાકોરજીના શ્રી અંગમાંથી ગૌલોકધામ માં થયુ છે અને તે પદ ને પામ્યા છે.

શ્રી ગંગાજી કે – રાગ બિભાસ

પદ – ૧

શ્રીગંગા જગતારણકો આઈ । ભગીરથ તપસ્યા કીની શિવ લે સીસ ચઢાઈ ।।૧।। પાપી દુષ્ટ અજામિલ ગણીકા–પતિત પરમ ગતી પાઈ । પરમપુનિત પ્રીત બ્રહ્માદીક વેદવ્યાસ મિલ ગાઈ ।।૨।। નામલેત તુમ ધ્યાન ધરત હૈ તારત વાર ન લાઈ । વિપ્ર ગદાધર ભારદ્વાજ કુલ કેવલ ગંગા સહાઈ ।।૩।।

ભાવાર્થ–૧

ભગીરથ રાજાએ ઉગ્ર તપસ્યા કરીને સગર રાજાના સાંઈઠ હજાર પુત્રો ને ઋષિશ્વર નો શ્રાપ લાગવાથી બળીને ભસ્મ થયા હતાં પછી તેનો ઉધ્ધાર શી રીતે થાય એટલે પતીત પાવની ગંગાજી ની આરાધના કરી ને પ્રસન્ન કર્યા સ્વર્ગમાંથી ગંગાજી નીચે પધારે તો તેમને ધારણ કરવા ની શક્તિ તો જોઈએ ને એટલે શીવજી ને પ્રસન્ન કરીને રાજાએ વિનંતી કરી પછી શ્રી ગંગાજી ને ભૂતલ ઉપર પધારવાં માટે શીવજીની જટામાં સ્થાન આપ્યું ।। અજામિલ જેવા પાપી પતિત ગણીકા જેવા પાપી ને પણ પરમ ગતિઆપી પરમ પુનિત જે પ્રિત બ્રહમાદીક સાથે મલીને ભગવાન વેદ વ્યાસ ગાઈ રહ્યા છે હે શ્રી ગંગાજી આપનું નામ લઈને ધ્યાન ધરીને આપનું સ્મરણ કરે છે તેને તરવા માં વાર લાગતી નથી. તો ગદાધર દાસ કહે છે હું ભારદ્વાજ કુલમાં શુદ્ધ બ્રાહ્મણ ને ત્યાં મારો જન્મ છે એટલે સત્ય

કહીશ કેવળ ગંગાજી સહાય છે તો કઈ ગંગા કે જ્ઞાન રૂપી ગંગા ની સહાય થી પતીત પાવન થઈ જાય છે અને ગંગાજીના જલ અતિ શિતલ છે સ્વભાવ પણ શીતળ છે

પદ – ૨

જે જન ગંગા ગંગા કહે । જન્મ જન્મકે કોટિક દુષ્કૃત છિનહી માંઉ દહે ।। ૧ ।। સ્નાન કરતતે માનવાંછિત ફલ તતછિન સર્વ લહે । વ્રજપતિકી પ્યારીસંગમતે બહુ સુખદેન ચહે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

હોય અને જો ગંગા નું સ્મરણ જ્ઞાનરૂપી ગંગાથી કરે તો (ભગવાન ગીતાજીમાં અર્જુન ને કહે છે હે અર્જુન) જ્ઞાનાગ્ની દગ્ધ કુર્માણી ભસ્માત કરૂ તો તથા) છીન માં એક પણ માં તો ખતમ કરી નાખે છે અને તેમાં સ્નાન કરવાથી જ્ઞાનરૂપી ગંગામાં ડુબકી મારવા થી મન વાંછિત ફુલ તેજ ક્ષણે મળે છે આ વ્રજપતિ કીર્તન કરતાં કેવી પણ અહીં શ્રી ઠાકોરજી ની વાત છે કે તે શ્રી વૃજપતીની પ્યારીજી શ્રી યમુનાજી ના સંગથી જ (સમાગમન તો ભવેત સકલ સિધ્ધ દા સેવીતામ્) આપ બહુજ સુખ આપવા વાળા છો.

પદ – ૩

પરમેશ્વરી દેખમુનિવંદન પાવન દેવી ગંગે । પાવન ચરણ કમલ નખરંજિત સીતલ બાહુત તરંગે ।।૧।। મજજન પાન કરત જે પ્રાણી ત્રિવિધ તાપ દુ:ખ ભંગે । તીરથરાજ પ્રયાગ પ્રકટ ભયો જબ યમુના વેણી સંગે ।।૨।। ભગીરથકુલ સગરોતારણ વાલમીક યશ ગાયો ।। તુવ પ્રતાપ હરિભક્તિ પ્રેમરસ જન પરમાનંદ પાયો ।।૩।।

ભાવાર્થ –૩

હે પરમેશ્વરા હે પાવન દેવી ગંગા આપને આ દેવ મુનિ વંદન કરી રહ્યા છે ।। હે શ્રી ગંગાંજી આપ ના ચરણ કમલ ના નખ નો જે પ્રવાહ (સુક્ષ્મ પ્રવાહ નિરંતર આનંદ દાયક બહ્યાંજ કરે છે માટે આપણે ચરણ સ્પર્શ કરવાનું આપણા માથે પ્રભુ બીરાજે છે તેના ચરણ સ્પર્શ આપણા ગુરૂદેવ હોય તેનેપણ ચરણ સ્પર્શનો મહીમાં આટલા માટેજ છે ચરણ માંથી જે રસ અહનીસ નીરંતર શુક્ષ્મ રૂપે વહે છે તેનો સ્પર્સ કરવાથી આપણા ઉપર પરમાણુંની અસર પડે છે આપણા ઉપર તેમની કૃપા થાય છે) ના સ્પર્સથી તરંગો પણ અમને શીતળ કરી દે જે પ્રાણી જે જન તેમાં સ્નાન કરે છે પાન કરે છે તેના ત્રિવીધ તાપનું દુ:ખ દૂર ભાગી જાય છે અને જ્યારે શ્રી યમુનાજી ને ગંગાજી મળ્યા અને ત્રિવીધ તાપનુ દુ:ખ દૂર ભાગી જાય છે અને જ્યારે શ્રી યમુનાજી ને ગંગાજી મળ્યા અને સરસ્વતી ગુપ્તરીતે વહે છે તે ત્રણે નો પ્રયાગ માં સંગમ થતાંજ તીર્થરાજ પ્રકટ થયાં ભગીરથ કુલના સગર રાજા ના પુત્રો નો ઉધ્ધાર માંટે પધાર્યા છે વાલમિક ઋષિ જેવા પણ આપનો યશ ગાઈ રહ્યા છે.

પદ ૪ રાગ બિભાષ બીલાવલ

આગે આગે ભાજ્યો જાત ભગીરથીકો રથ પાછેં પાછેં આવત રંગભરી ગંગ । જલમલાત્ અતિ ઉજ્જવલ જલ જોતિ અબ નિરખત માંનો સીસભર મોતીનભંગ ।। ૧ ।। જહાં પરે હૈં ભૂપ કબકે ભસ્મરૂપ ઠોરઠોર જાગ ઉઠે હોત સલીલસંગ । નંદદાસ માનો અગ્ની કે યંત્ર છુટે ઐસે સુરપુર ચલે ધર દિવ્ય અંગ ।। ૨।।

ભાવાર્થ – ૪

અષ્ટસખા નંદ દાસજી કહે છે કે રાજા ભાગીરથ ને ગંગાજી કહે છે કે તારા રથને આગળ ચલાવ જ્યા સુધીતું રથમાથી પાછુ વાળી ને જોઈશ નહિ ત્યાં સુધિ હું તારી પાછળ આવીશ રાજા એ શરત મંજુર કરી પછી ભગીરથ રાજા નો રથ આગળ ચાલ્યો જાય છે અને શ્રી ગંગાજી પાછળ આનંદ થી પધારે છે ।। તેમનુ જલ કેવું અતિ ઉજ્જવ ઝલ મલલાત અને તેમાંથી એટલે જેલમાંથી એવો પ્રકાશ નિકળે છે તેને મોતિની ઉપમાં આપી છે કે જેમ શીશ ઉપર મોતીની માંગ ભરે છે તે કેટલી ઉજ્જવલ દેખાય છે તેમ આ જલ પ્રવાહ દેખાય છે ।।૧।। જ્યાં સગર રાજાના સાંઠ હજાર પુત્રો ભસ્મ થયાં હતાં ત્યાં પ્રવાહ નો સ્પર્સ થતાંજ તેમનો જ્યાં જ્યાં જે જગ્યા એ હતાં ત્યાં પ્રવાહ નો સ્પર્સ થતાંજ ત્યાંથી એકદમ જાગી પડ્યા અને શ્રી ગંગાજીના જલ નો (સલીલ સંગ) સ્પર્સ થતાંજ એકદમ જાગી પડ્યા નંદદાસજી કહે છે કે માનો અગ્નિ કે યંત્ર છુટે જેમ અગ્નિબાણ છુટે અને હે બાકળા થઈ જાય જાગીજાય છે તેમના પાપો જેમતેમ નાસવા લાગ્યા અને જેમ દિવ્ય શરીર દેવો જેવા થઈ ગયા અને દેવલોક (સુરપુર) માં ગયા ।।૨।।

પદ – ૫

ગંગા પતિતનકો સુખદેની । સેવાકર ભગીરથ લાયે પાપ કાટનકો પેની ।।૧।। સકલ બ્રહ્માંડ ફોરકે આવત ચલત ચાલ ગજગેની । પરમાનંદ પ્રભુચરણ પરસતેં ભઈ કમલદલનયની ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૫

મહાનુભાવી શ્રી પરમાંનંદ દાસજી કહે છે કે શ્રી ગંગાજી તો પતિત નો પણ ઉધ્ધાર કરી અને સુખ આપે છે ભગીરથ રાજા તેમને સેવા કરીને પધરાવ્યા અને પોતે ભૂતલ ઉપર આવીને પાપીઓ ને પણ પાવન કર્યા ।।૧।। સકલ બ્રહ્માંડ ને પાર કરીને જાણે જગ ગચંદની (હાથીની ચાલથી ઝુલતાં) પધાર્યા છે. પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે તે આટલા બધા સુંદર કેમ લાગે છે તો કહે છે કે સકલ બ્રહ્માંડ માંથી પસાર થતાં શ્રી ઠાકોરજીનના ચરણ પક્ષાલન કરી ને પવિત્ર બની સ્પર્સ કરી તેમનું ધ્યાન કરીને પ્રભુની કૃપા દષ્ટિ તેમના ઉપર પડતાં તેમના નેત્રો કેવાં કે કમળ ની પાંખડી જેવા સુંદર થયાં કે દર્શન કરતાં મન ભરાઈ જાય તેવું સુંદર સ્વરૂપ છે।

પદ ૬

ગંગા તીન લોક ઉધ્ધારક બ્રહમ કમંડલ તેં તુમ નિકસી સકલ વિશ્વ તારક ।। દર્શન પરસન પાન કોયે તેં તુમ હીને જીવ કૃતારથ ।। પરમાનંદ સ્વામી કો સંગમ આપુન ભઈ સુખા રથ ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૬

પરમાનંદ દાસજી કહે છે આ શ્રી ગંગાજી ત્રણે લોક ને પાવન કરવા વાળા છે ।। બ્રહ્માજીના કમંડલમાથી તે જલ પ્રવાહ નીકળીને આપ વિશ્વને તારવા માટેજ પધાર્યા છે અને તેમના દર્શન સ્પર્શ અને પાન કરીને આપણે કૃતાર્થ થઈ એ ।। પરમાનંદ દાસ કહે છે કે શ્રી ઠાકોરજીના સંગથી સ્પર્શથી આપ સુખો ને આપવાવાળા છો।।

પદ - ૭

ગંગા પાવન નીર બહત ।। તાર લેત પાતકી યોં કહત નિત્ય પ્રતિ હરિ જૂકે ચરણ રહત ।।૧।। સકલ સિધ્ધિ યમુના જુ કે સંગમ કરત સજન કો દીન સહત ।। રસિક કરત તુમ સોં બિનંતી મોહિ દીજે દરસયાતે હરિપદ ચહત ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૭

શ્રી હરિરાયજી કહે છે કે આ શ્રી ગંગાજી ના નીર પરમ પાવન વહી રહ્યા છે ।। જે ધાતકી છે તેને તારી લે છે. પાપ થી ઉગારી લે છે. અને નિત્ય પ્રતિ શ્રી ઠાકોરજી ના ચરણ કમલ માં રહે છે ।।૧।। આ બધો પ્રતાપ બલ કોનો, શ્રી યમુનાજીનો છે શ્રી યમુનાજી સકલ સિદ્ધિ ના દાતા છે (આપવાવાળા) તેમના સંગથી જ સિધ્ધિ મેળવી ને બધાને દીનતાથી રાખે છે શ્રી હરિરાયજી કહે છે વિનંતી કરે છે કે હે ગંગાજી આપ પ્રભુને સ્પર્શ કરી ભૂતલ ઉપર શ્રી યમુનાજી ના સંગમથી તેમના જેવા બનીને આપ પધારી રહ્યા છો તો મને આપના દર્શન થી શ્રી હરિ પદ એટલે શ્રી ઠાકોરજીના ચરણ કમલ ને જ હું ચાહુ છું તે મને પ્રાપ્ત થાઓ ।।

જગાયવે કે પદ -રાગ ભૈરવ

પદ - ૧

જાગો ગોપાલ લાલ દુહો ધોરી ગૈયાં ।। સદ દૂધ મથ પીવો ધૈંયા ।।૧।। ભોર ભયો વન તમચર બોલે ।। ઘરઘર ગોપ બગર સબ ખોલે ।।૨।। ગોપી રઈ મથનિયાં ધોંવે ।। અપનો અપનો દહયો વિલોવેં ।।૩।। સંગ કે સખા બુલાવન આયે ।। કૃષ્ણનામ લેંલે સબ ગાયે ।।૪।। ભૂષણ વસન પલટ પહરાંઉ ।। ચંદન તિલક લલાટ બનાઉં ।।૫।। ચત્રર્ભૂજ પ્રભુ શ્રી ગોર્વધન ધારી ।। મુખ છબિ પર બલગઈ મહતારી ।।૬।।

ભાવાર્થ - ૧

હે શ્રી ગોપાલ જાગો આપની માતા આપના ઓવારણાં લઈને વારી જાય છે જાગો મેરે લાલ હે તાત ઉઠો સવાર થઈ રાત નો અંધકાર દૂર થયો (તીમીર) છે. જાગો ગોપાલ હવે ગાયો દોહવા નો વખત થઈ ગયો છે. અને જે પેલી તારી ધોરી ગાય છે તે તું દોહ પછી તને સરસ મજા નું દુથ ઉછાળી ને તેની ધૈયા (ફીણચઢેલૂ દુધ) પીવો. સવાર થયું છે વનમાં કુકડા નો (તમચર) બોલ સંભળાય છે ગોપ બાલકો માટે રવૈયો અને ગોળી ધોઈ તૈયાર કરે છે. પોતાનુ દહી વલોવવા માટે વળી લાલા તારા મિત્રો સખા તને બોલાવવા માટે આવ્યા છે કૃષ્ણ દુહી તને વળી ચંદન તિલક તને કપાલ માં કરૂ આવી લીલા ચતુર્ભુજ દાસે ગાઈ શ્રી ઠાકોરજી ના જાગવાના મંગળ દર્શન કરી શ્રી મુખ જોઇ શ્રી જશોદાજી કહે છે (મહેતારી) વારી જાઉ મારા લાલા

પદ – ૨

જાગીયે ગાપાલલાલ જનની બલજાઈ । ઉઠો તાત પ્રાત ભયો રજનીકો તિમિર ગયો ટેરત સબ ગ્વાલબાલ મોહના કન્હાઈ ।।૧।। ઊઠો મેરે આનંદકંદ ગગનચંદ મંદભયો પ્રકટયો અંશુમાન ભાનુકમલને સુખદાઈ । સખા સબ પૂરત વેણુ તુમવિના ના છુટે ઘેનું ઊઠો લાલ તજો સેન સુંદર વરરાઈ ।।૨।। મુખતે પટ દૂર કિયો યશોદાકોં દર્શન દિયો ઔર દધિ માંગ લિયો વિવિધ રસ મિઠાઈ । જેંવત દોઉ રામશ્યામ સકલ મંગલ ગુણનિધાન થા મેં કછુ જૂઠ રહી માનદાસ પાઈ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨

હે ગોપાલ જાગો આપની માતા આપના ઓવારણાં લઈ ને વારી જાય છે મારા લાલા જાગો । હે તાત ઉઠો સવાર થઈ રાતનો અંધકાર દૂર થયો (તીમીર) અને બધા ગ્વાલ બાલો આપને બોલાવે છે હે મોહન હે કન્હાઈ જાગો ।।૧।। ઉઠો મને આનંદ આપવા વાળા આ આકાશ માં ચંદ્ર નો પ્રકાશ પણ મલિન (ઝાંખો) થયો છ કારણ કે પ્રકટ્યો અંશમાન એટલે સુર્યની આભાસ અરૂણોદય (લાલાશ પડતો પ્રકાશ) થતાં કમલ પુષ્પને સુખથાય છે કારણ કે સુર્ય ઉગે તો કમળ ખિલે ।। સખા ગ્વાલ બાલો બધા વેણુ ના સુર વગાડે છે પણ તમારા વગર આ ગાયો ને કોણ છોડ શે માટે ઉઠો મેરે લાલ પહે નિંદ્રાન તજો સુંદર વર રાઈ (પ્રકૃતિ ઉપર કાબૂ મેળવી શકે તને વર શબ્દ થી સંબોધાય છે) ।।૨।। આપના મુખ ઉપરથી વસ્ત્રને દૂર કરીને શ્રી યશોદાજીને દર્શન આપ્યા અને પછી પોતે દહિ માંખન માંગ્યા અને જુદા જુદા પ્રકારની મિઠાઈ માગીને પછી બંને ભાઈ બલરામ અને શામ બધાનું મંગળ કરવા વાળા ગુણના નિધાન (આખુટ ભંડાર) કલે ઉ આરોગે છે અને માનદાસ નામના તેમના સખાને થાળમાં જે થોડી જૂઠન રહ હતી તે લીધી ।।

પદ ૩

લાલન જાગો હો ભયો ભોર । દૂધ દહીં પકવાન મિઠાઈ લીજે માંખન રોટી બોર વિકસે કમલ વિમલ વાણી સબ બોલન લાગે પંછી ચહું ઓર । રસિક પ્રિતમસોં કહત નંદરાની ઊઠ બૈઠો હો નંદકિશોર ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

હે લાલન શ્યામ સુંદર હવે જાગો સવાર થઈ છે ।। હે લાલા આપને માટે મેં દૂધ દહી પકવાન મિઠાઈ બધુ તેયાર કરીને રાખ્યું છે.અને હા રોટી ને માંખણ માં મિલાવી ને ખાઓ ।।૧।। કમલ પણ સુર્ય ઉગતાં ખિલી જાય છે અને પંછી પણ વિમલ શુધ્ધ બોલી બોલે છે ને ચારે કોર અવાજ દે છે. હે લાલન હવે જાગો ।। શ્રી હરિરાયજી પોતાના હદય નો ભાવ બતાવે છે. પોતાના પ્રિતમ ને કહે છે આ પ્રમાણે આપને શ્રી યશોદાજી મનુહાર (લાગણીવશ કાલાવાલા) કરીને જગાવતા હતાં તેવી રીતે હું આપને જગાવું છું તો આપ જાગો.. હે લાલન જાગો

પદ – ૪

જાગો હો તુમ નંદકુમાર ।। બલ બલ જાઉં મુખાર વિંદ કી ગો સુત મેં લો કરી શંગાર ।।૧।। આજ કહાં સોવત ત્રિભુવન પતિ ઔર વાર તુમ ઉઠત સંભાર ।। વાંરવાંર જગાવત માતા.કમલ નયન ભયો ભવન ઉજાર

।।૨।। દધિ મંથો નવનિત દેહોં સંગ સખા ઠાડે સિંધદ્વાર ।। ઉઠો કયોં ન મોહિ વદન દિખાવો સૂરદાસ કે પ્રાણ આધાર ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૪

હે નંદકુમાર તમો જાગો ।। આપના મુખારવિંદ ના દર્શન કરીને હું બલિહારી જાઉં છુ ગો સુત વાછરડા ને ઉઠતાં વેંત સંભાળ સો નહિ અને પેલા આપ તૈયાર થાવ અને શ્રૃંગાર કરો ।।૧।। હે ત્રિભોવન ના પતિ આજે આમ કેમ હજી સુઈ રહ્યા છો અને બહુ મોડા તમે જાગો છો ।। તો આ વાત ચંપકલતા સખી કહે છે. હે પ્રભુ આપની માતા વારંવાર જગાવા માટે આવે છે તો હે કમળ નયન હવે ઘરમાં પણ અજવાળું આવી ગયું છે બધે પ્રકાશ ફેલાઈ ગયો છે ।।૨।। ચંપકલતા સખી કહે છે કે હે પ્રભુ જુઓ હું દહિ મંથન કરીને આપને તાજું માખણ આપુ ઉઠો. જુઓ આપના સાથીદારો મિત્રો પણ સિંધદ્વાર પર ઉભા છે રાહ જોઈને ।। ચંપકલતા કહે છે કે હે પ્રભુ ઉઠો અને મને કેમ આપના મુખારવિંદ ના દર્શન કરાવતા નથી તમે મારા પ્રાણ ના આધાર છો તો આ સુરદાસજીની વાણી છે.

પદ - ૫

ભોર ભયેં બલજાઉં જાગો નંદ નંદ ।। તમચર ખગ કરતરોર અવનિ પેંહોત સોર તરણી કી કીરણ તપેં ભયો મંદા ।।૧।। ભયો પ્રાત રજની ગઈ ચકવી આનંદ ભઈ વેગ મોચન કરો સુરભી ફુલ ફંદા ।। ઉઠો ભોજન કરો મુકુટ માથે ધરી સખિન પ્રતિ દરસ દેહો રૂપ નિધિ કંદા ।।૨।। ત્રિયા દધિ મંથન કરે મધુરે સ્વર શ્રવણ ઘરેં કૃષ્ણ ગુણ વિમલ યશ કહત આનંદા ।। નિજજન નયન આધાર જગજીવન ગુણ ગણ કથનકોં કહત શ્રુતિ છંદા ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૫

હે નંદ નંદન સવાર થઇ ગયુ છે હવે જાગો હું બલીહારી જાઉં છું ।। હે લાલા પ્રભાત ઉગતાં તમચર (કુકડો) પક્ષી પણ કિલકારી અવાજ દે છે અવનિ એટલે (પૃથ્વી) પણ તે અવાજ સાંભળે છે સુર્યના કિરણ તપવા લાગ્યા છે અને રાત્રીની શીતળતા પણ મંદ પડી છે સવાર થઈ રાત્રી ગઈ ચકવી આનંદ થઈ કેમકે ચકવીને રાતે દુઃખ દૂર કરો (મોચન એટલે દુઃખ) સુરભી ફુલ એટલે ગાયો નો સમુહ જે બાંધેલા છે તેને પણ આપ છોડો ।। હવે ઉઠો અને કલેઉ કરીને મુકુટ ને માથે ધરો અને સખીજનો ને દર્શન આપો હે રૂપના નિધાન ।।૨।। ગોપીજન દધિ મંથન કરે છે અને તે મધુર સ્વર થી દધિ મંથન કરતાં પ્રભુના યશ ગાય છે તે પોતે સાંભળે છે શ્રી કૃષ્ણ ના વિમલ યશ ગાય છે. અને કહે છે હે આનંદ કંદ જાગો ।। પોતાના જૈ જન છે તેના પ્રાણ આધાર છો જગજીવન નામના ભગવદી અંત રંગ સેવક કહે છે વેદોની શ્રુતિ પણ આપનાજ ગુણ ની ગાથા પોતાના છંદ માં ગાયા કરે છે તો અમારો હિસાબ શું હે અમારા પ્રાણ આધાર અમને દર્શન આપો ।।

પદ - ૬

લલિત લાલ શ્રી ગોપાલ સોઈ એ ન પ્રાત કાલ યશોદા મૈયા લેત બલૈયા ભોર ભયો વારે ।। ઉઠોદેવ કરૂ સેવ જાગિયે દેવાધિદેવ નંદરાય દુહત ગાય પિજીયે પય પ્યારે ।।૧।। રવિકી કિરણ પ્રકટ ભઈ ઉઠો લાલ નિશા ગઈ

દધિ મથત જહાં તહાં ગાવત ગુણ તિહારે ।। નંદકુમાર ઉઠે વિહસ કૃપા દ્રષ્ટિ સબપેં બરસ યુગલ ચરણ કમલન પર પરમાનંદ વારે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૬

હે મારા લાલન વારીજાઉં હે લલિત લાલ. શ્રી ગોપાલ હવે સુવાનો વખત નથી સવાર થઈ ગઈ છે અને શ્રી યશોદાજી લાલની બલૈયા લે છે ।। હે દેવાધી દેવ જાગો હું આપ ની સેવા કરૂં અને નંદરાયજી ગાય દોહે છે અને તાજુ દુધ હુ તમને પાઉં હે મારા પ્યારા ।।૧।। સુર્ય ના કિરણો નિકળ્યા છે અને રાત્રી હવે જતી રહી છે અને ઘેર ઘેર દહિ મંથન થઈ રહ્યા છે અને તેમાં પણ આપનાજ ગુણ ગાય છે ત્યારે પરમાનંદ દાસજી કહે છે હું વારી જાઉં લાલ કારણ કે એકદમ મુક્ત હાસ્ય કરતાં (ખડખડાત) હસતાં ઉઠયા પોતાની કૃપા દ્રષ્ટિ બધાના ઉપર વરસી બંને ચરણ કમલ ઉપર પરમાનંદ દાસજી બલીહારી જાય ।।૨।।

પદ –૭

જાગો જાગો જાગો મેરે જગત ઉજીયારે । કોટિ મદન વારો મુસકની પર કમલનયન અખિયન કે તારે ।।૧।। સુરભી વરછ ગોપાલ નિશંક લે યમુનાકે તીર જાઓ મેરે પ્યારે ।। પરમાનંદ કહત નંદરાની દૂરિજન જાઓ મેરે વ્રજરખવારે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૭

હે પ્રભુ આપતો આખા જગતને પ્રકાશ આપવાવાળા છો માટે આપ જાગો જાગો જાગો ।। હે કમલનયન હેં મારી આંખના તારા સમાન આપ જયારે મુસ્કુરાવ છો ત્યારે તે શોભા જોઈ ને કરોડો કામદેવ પણ આપનું સ્વરૂપ જોઈને વારી જાય છે ।।૧।। સુરભી ગાયો તેના વાછરડાં ને લઈને હે ગાયોના પાલનહાર ગોપાલ આપ નિશંક થઈ ને યમુના તીર ઉપર જાઓ. મેરે પ્યારે ।। પરમાનંદદાસ કહે છે કે શ્રી યશોદાજી કહે છે કે લાલ તમે બહુ દૂર ના જાસો મેરે વૃજકે રખવારે ।।૨।।

પદ – ૮

ઉઠો હો નંદકુમાર ભયો ભોરસાર જગાવત નંદરાની ।। ઝારીકે જલ વદન પખારો સુત કહિ સારંગ પાની ।।૧।। માંખન રોટી ઔર મેવા ભાવે સો લીજે આની ।। સુરદાસ મુખ નિરખ યશોદા મનહી મનહીં સિહાની।।૨।।

ભાવાર્થ – ૮

હે નંદકુમાર ઉઠો સુર્યોદય (ભનસાર) થવા આવ્યો છે જગાવત નંદ રાની જશોદાજી લાલાને આવી રીતે જગાવે છે હે લાલા આ ઝારીના જલ થી આપનુ વદન પક્ષાલન (ધોઈને) કરીને આવો અને હે સારંગપાની (સારંગ નામ છે ધનુષનું ધનુષ છે તે ઓંમકાર નું સ્વરૂપ છે અ-કાર ઉ-કાર મ-કાર થી ઓંમકાર થયો હવે આંમાથીજ વ્યંજનો (શબ્દો) નીકળ્યા છે તેને શબ્દો વાણી દ્વારા બોલાય છે તેના ઉપર અથવા જેના હાથમાં કાબુ હોય તેને ધનુષ નું રૂપ આપ્યુ છે તેને સારંગ એટલે ધનુષ અને પાણી એટલે હાથ ।।૧।। હે મારા લાલ માખન રોટી મેવા બધું લાવી છું જે આપને ભાવે તે લો. સૂરદાસ મુખ નિરખત યશોદા તો સુરદાજી કહે છે કે શ્રી ઠાકોરજી નું મુખારવીંદ જોઈને મનમાં ને મન માં ચટ્ટ હાસ્ય કરે છે હવે મારો વ્હાલો કેવો આવ્યો

પદ – ૯

ઉઠો નંદલાલ સુનત જનની મુખ બાની ।। આલસ ભરે નયન ઉઠે શોભાકી ખાની ।।૧।। ગોપી જન થકિ ભઈ ચિતવત સખીઠાડી ।। નયન કર ચકોર ચંદ્રવદન પ્રીતબાઢી ।।૨।। માતાજલ ઝારી લિયે કમલ મુખ પખારે ।। નીરહૂં કો પરસ કરત આલસ વિચારેં ।। ૩।। સખાદ્વાર ઠાડે સબ ઠેરત હે તુમકો ।। યમુના તટ ચલો ચારન ગૌ ધન કોં ।।૪।। સખા સહિત જેંવત બલ ભોજન કહું કીનો ।। સૂરશ્યામ હલધર સંગ સખા બોલ કીનો।।૫।।

ભાવાર્થ – ૯

માતાના મુખની વાણી સાંભળીને નંદલાલ શ્રી ઠાકોર ઉઠ્યા ।। તેમના નેત્રકમલ આળસ ભર્યા છે અને મુખારવિંદ તો જાણો કે શોભાની ખાણ છે ।।૧।। ગોપીજનો એક ચિતથી ધ્યાન થી ઉભા રહીને ચકીત થયાં છે ।। શ્રી ગોપીજનો ના નયન ચકોર ની જેમ ચંદ્રવદન ઉપર તેમની પ્રીત ખાળી છે ।।૨।। શ્રી યશોદાજી મુખ પક્ષાલન માંટે જલની ઝારી લાવ્યા છે મુખ ઉપર જલનો છીરકાવ કરતાં આળસ બધી જતી રહે છે ।।૩।। ગ્વાલ બાલો દ્વાર ઉપર આવાને બોલાવે છે ।। યમુના કિનારે આજે ચાલો શ્રી ઠાકોરજી ગાયો ચરાવા માટે જવાનું છે સખા બધા બલદેવજી સાથે જમે છે ત્યારે ઠાકોરજી હલધર ભૈયા સાથે અને સખાઓ ને બોલાવી લીધાં કે ચાલો ભોજન કરો.

પદ – ૧૦

જાગીયે ગોપાલ લાલ આનંદ નિધિ નંદલાલ.. યશોમતી કહે વારંવાર ભોર ભયો પ્યારે ।। નયન કમલ સે વિશાલ પઢત વા પિક મરાલ. મદન લલિત વદન ઉપર કોટિવારી ડારે ।।૧।। ઉગત અરૂણ વિગત શર્બસ શશી કી કિરણ–હીન દીપ મલીન છીન ધ્રુતિ સમુહ તારે ।। માનો જ્ઞાન ધન પ્રકાશ બીતે સબ ભવવિલાસ આસ ત્રાસ તિમિર તોષ તરણી તેજ તારે ।।૨।। બોલત બગ મુકર નિકર મધુર ઘોષ પ્રતી સુનોં પરમ પ્રાણ જીવન ધન મેરે તુમ બારે ।। માનો બંદી મુનિ સુત વૃંદ માગધ ગણ બિરદ વદત જય જય જય જયતિ યશ તુમારો ઉચારે ।।૩।। વિકસત કમલાવલી ચલે ફંદ ચંચરીક ગુંજત ફલ મધુર ધ્વની ત્યાગ કુંજન ન્યારે ।। માનો વૈરાગ્ય પાય શૌક કૂપ ગ્રહ વિહાય પ્રેમ મત્ત ફિરત ભૂત્ય. ગુનત ગુન તિહારે ।।૪।। સુનત વચન પ્રિય રસાલ. જાગે અતિશય દયાલ ભાગે જંજાલ વિપુર દુઃખ કદંભ ટારે ।। ત્યાગભ્રમ કંદદ્રૂંદ નિરખકે મુખારવિંદ સુરદાસ અતિઆનંદ મેટે મદ ભારે ।।૪।।

ભાવર્થ – ૧૦

શ્રી યશોદાજી વારંવાર નંદલાલ ને જગાવા માટે કહે છે હે ગોપાલ આનંદના નિધિ સવાર થયું છે હવે જાગો ।। આપના નયન કેવા સુંદર છે કમળ ની પાંખડી થી પણ વિશાલ નેત્ર છે અને જાુઓ પિંક એટલે કોયલ અને મરાલ એટલે હંસ તે પણ ફલરાવ છે . અને આપના સુંદર મુખારવિંદ ઉપર કામદેવ પણ (મદન) વારી જાય છે ।।૧।। હે નંદલાલ સઘળી વિગત કહું ચંદ્રમાના કિરણ ઝીંણા થયાં દીવા પણ બુઝીઈ ગા તારાઓના તેજ (ધ્રુતિ) પણ ગયા અને હવે તો સુર્ય નારાયણના રથે ને અરૂણ (સુર્યનો સારથી) પણ ઉગતાંજ પ્રકાશ પાડી રહ્યા છે ।। આ ઉપમાં છે માનો (જ્ઞાન એટલે જાણવ્યા જેવું) ધન એટલે (આકાશ) નો પ્રકાશ પણ આ ભવમાં આસા રાગ તુષણા

અંહકાર પણ સુર્યનાં (તરણી) તેજ જીવનને તારે છે ।।૨।। હે મારા લાલ સાંભળો મારા પરમ પ્રાણ જીવન ઘન છો. આ વૃજમાં (ઘોષ) બોલતાં પક્ષી મધુર કલરવ કરે છે ।। અને સ્તુતી કરવાવાળા મુનિ બંદિ સુતજીવ્યાસ વૃંદ (સમુહ) અને યશગાન ગાવાવાળા પણ આપનો જય જય કાર ઉચ્ચારે છે ।।૩।। કમળપણ એક સરખા ખિલિ રહ્યા છે અને ભમર પણ મધુર ગુંજન કરી કમળ ઉપર બેસવા જાય છે કમળ તેનો ત્યાગ નથી કરતાં (કૂપ) એટલે કૂવે પાણી ભરવા ઘેર થી જાય તો પણ પ્રેમ આનંદ માં મસ્ત છે અને તે પવા આપની કૃપા થી ગુનગાન આપના કરે છે ।। આવા સુંદર વચન સાંભળો ને શ્રી ઠાકોરજી જાગ્યા તે તો અતિશય દયાળુ છે દર્શન થતાંજ વિપુલ દુઃખ જંજાલ વિઠંબણા ભાગી જાય છે સુરદાસજી કહે છે (દ્વંદ) એટલે બે જોડખાં સુખ દુઃખન) મુખારવિંદ જોતાંજ અતિ આનંદ થાય છે અને અભીમાન નો ત્યાગ જૂદૂ દેખાય તે ભ્રમ આ બધું જતુ રહે છે.

પદ – ૧૧

જાગીએ ગોપાલલાલ ગ્વાલ દ્વારે ઠાડે ।। રેન અંધકાર ગયો ચંદ્રમાં મલીન ભયો તારેગણ દેખીયત નહી. તરણી કિરણ બાઢે ।।૧।। મુકુલિત ભયે કલમજાલ ભંવર ગુંજત પુષ્પમાલ કુમુદિની કુમલાની । ગંધર્વ ગુણગાન કરત સ્નાન દાન નેમ ધરત હરત સંકલ પાપ વદત વેદ વિપ્રવાની ।।૨।। બોલત નંદ વારવાર મુખ દેખું તુવ કુમાર ગાયન ભઈ બડી વાર. વૃંદાવન જેવો ।। જનની કહત ઉઠો લાલ જાનત જિય રજની તાતે સુરદાસ પ્રભુ ગોપાલ તુમ કોં કછુ ખેવો ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૧

આ પદ ચંપકલતા સખીએ શ્રી ઠાકોરજી ને જગાવા માટે છે કહે છે હે ગોપાલલાલ આપ જાગો દ્વાર ઉપર જુઓ તો ખરા ગ્વાલ બાલો આવીને ઉભા છે હવે કોઈ રાત્રી નથી હવે અંધકાર બધો જતો રહ્યો છે. ચંદ્રમાં પણ ઝાંખો થઈ ગયો છે તારાઓ પણ દેખાતા નથી અને સુર્યા કિરણો પણ નીકળી ગયા છે ।।૧।। કમળપણ ખિલિ ગયા છે (મુકલિત) ભંવરાઓ પણ પુષ્પ ઉપર ગુંજી રહ્યા છે અને કુમિદિની ના કુલ ચંદ્રમા વિના કુમલાઈ ગયા છે (બિડાઈ ગયા છે) ગંધર્વા આપનું ગુણગાન કરે છે સ્નાન કરી નિત્ય નિયમમાં ધ્યાન ધરી પછી દાન દક્ષિણા કરી સકલપાપ હરવા વાળા વેદ ના ગાન નુ વિપ્રો (બ્રામણો) ઉચારણ કરે છે ।।૨।। હે લાલ જો શ્રી નંદરાયજી વારે વારે બોલાવે છે કે કુમાર મારે તારા મુખના દર્શન કરવા છે જો તો ખરા ગાયોને પણ વનમાં જવાની બહુવાર થઈ છે હવે વૃદાંવન કે રાત તો ક્યારની પુરી થઇ ગઈ છે પછી ચંપકલતા સખી એટલે સુરદાસજી કહે છે હે પ્રભુ આપને મોડુ થાશે કાંઈક આરોગવા માટે બધી તૈયારી છે ઉઠો ।।

પદ – ૧૨

ચિરૈયા ચુહચહાની સૂજૂ ચકઈકી બાની કહત યશોદા રાની જાગો મેરે લાલા । રવિકી કિરણ જાની. કુમુદિની સકુચાની કમલન વિકસાની દધિમથે બાલા ।।૧।। સુબલ શ્રીદામા તોક ઉજવલ વસન પહેરે દ્વારે ઠાડે ટેરત હે બાલ ગોપાલા । નંદદાસ બલિહારી ઊઠો કયોં ન ગિરિધારી સબ કોઉ દેખ્યો ચાહે લોચન વિશાલા ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૧૨

નંદદાસજી કહે છે કે ગિરિધારી આપને ઉઠતાંબહુ મોડુ થયું આપના મુખારવિંદ ના દર્શન માટે સર્વે રાહ જોઈ રહ્યા છે અરે અહીંયા તો ચકલીઓ પણ કલશોર મચાવી રહી છે તે પણ કહે છે કે આપણી રાત્રીનો વિયોગ ગયો હવે સવાર થઈ એટલે સાથે આનંદ માં રહી યે સહી જશોદાજી પણ લાલા ને જગાડી રહયા છે સુર્યના કીરણો પ્રસરી રહ્યા છે અને ચંદ્ર ઝાંખો પડતા કુમુદિન મુરઝાઈ જાય છે અને કમળ ખીલી ઉઠે છે વ્રજની બાલાઓ દહિ મથવા લાગેલી છે આપના સખા સુબલ શ્રીદામા તોક વીગેરે જુઓ કેવા નવા વસ્ત્રો પહેરી ને આવ્યા છે અને દ્વાર ઉપર ઉભા છે બોલાવે છે તો હે ગોપાલ હે ગિરિધારી (ગીરીરાજને ધારણ કરવાવાળા) કેમ ઉઠતાં નથી નંદદાસજી કહે છે કે હું બલીહાર જાઉ વારી જાઉં ।

પદ ૧૩

જાગીએ ગોપાલ લાલ દેખોં મુખ તેરો ।। પાછે ગૃહકાજ કરોં નિત્ય નેમ મેરો ।।૧।। અરૂણ દિસા વિગત નિસા ઉદય ભયો ભાન ।। કમલન તેં ભ્રમર ઉડે જાગીયે ભગવાન વંદીજન દ્વારે ઠાડે કરત યશ ઉચ્ચાર ।। સરસ ભેદ ગાવત હેં । લીલા જાગીયે ભગવાન વંદીજન દ્વારે ઠાડે કરત યશ ઉચ્ચાર ।। સરસ ભેદ ગાવત હેં લીલા અવતાર ।।૩।। પરમાનંદ સ્વામિ ગોપાલ પરમ મંગલ રૂપ ।। વેદ પુરાણ ગાવત હૈ લીલા અનુપ ।।૪।।

ભાવાર્થ - ૧૩

શ્રી પરમાંનંદદાસજી કહે છે કે લાલ અમે આપના મુખારિવંદ ની ઝાંખી કરવા આવ્યા છીએ માટે આપજાગો ।। આપના દર્શન કરી મંગળાની ઝાંખી કરીને પછી ઘરનું કામકાજ કરવા નો અમારો નિયમ છે હવે રાત્રપિસાર થઈ ગયી છે અને સુયોર્દય ની તેયારી છે દીસા ઉષાકાલ માં લાલ દેખાય છે. સુર્ય ઉદય થયો છે. કમલ ઉપર ભંમરાઓ ઉડે છે હે ભગવાન જાગો ।। આપનું યશોગાન કરનારા બંદિજન દ્વારે ઉભા છે સરસ રાગના ભેદ બતાવીને અવતાર લીલાનું ગાન કરે છે. વેદ અને પુરાણો માં પણ લીલા બતાવી ને તેની હું સું ઉપમાં આપી શકું બધુ પરમ મંગલ રૂપ છે તો પરમાનંદ કહે છે આ લીલા નો પાર નથી

પદ -૧૪

પ્રાતસમે ઘર ઘરતે દેખનકોં આઈ હૈ ગોકુલનારી। અપનો કૃષ્ણ જગાયે યશોદા આનંદ મંગલકારી ।।૧।। સબબ્રજ કુલકે પ્રાણજીવનધન યાસુતકી બલિહારી । આસકરણ પ્રભુ મોહનનાગર ગિરિગોવર્ધનધારી ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૧૪

સાવરના પહોર માં ઘરેઘર નાં ગોપીઓ શ્રી ઠાકોરજી દર્શન માટે ગોકુલ ની ગોપીઓ આવી છે. નંદાલય માં શ્રી જશોદાજી ને કહે છે અરે જશોદા મૈયા આપના કૃષ્ણને જગાવો. અમે લાલા ના દર્શન કરી ને અમારો દિવસ આનંદ મંગલમાં જાય છે આખા વ્રજમંડલના તે પ્રાણ જીવન ધન છે તો આ બાળકની તો બલીહારી છે આસકરણ કહે છે હે પ્રભુ મોહન નાગર આપ તો ગિરિગોવર્ધન ને ધારણ કરાવાવાળા છો ।

પદ –૧૫

જાગીયે ગોપાલલાલ પકટયો હંસ બાલ. મિટ ગયો અંધકાર. ઉઠો જનની મુખ દિખાઈ ।। મુકુલીત ભયે કમલજાલ કુમુદવૃંદ વન બિહાલ. મેટો જંજાલ ત્રિવિધ તાપ તન ન સાઈ ।।૧।। ઠાડે સબ સખા દ્વાર. કહત નંદ કે કુમાર ટેરત હૈ વારવાર.. આઈયે કન્હાઈ..ગૈયન ભઈ બડી વાર .. ભરભર પય થનન ભાર વછરાગન કરત પુકાર. તુમ બિન યદુરાઈ ।।૨।। તતિ યહ અટકપારી દોહન કાજ હંકારી ઉઠ આવો ક્યોં ન હરિ. બોલત બલ ભાઈ ।। મુખતે પટ ઝટકઠાર ચંદ વદન દે ઉધાર યશોમતિ બલિહારીજાય લોચન સુખદાઈ ।।૩।। ધેનું દુહન ચલે થાય. રોહિણી કોંલઈ ખુલાય. દોહની મોહિ હે મંગાય તબહી લે આઈ વછરા દિયો થન લગાય. દુહત બૈંઠક કન્હાઈ. હસત હે નંદ રાય તહાં માતા હોઈ આઈ કહું દોહની કહું ધાર.. સિખવત નંદ બારબાર.. વહ છબિ નહિ પાર વાર. નંદ ઘર બધાઈ ।। તબ હલધર કહયો સુનાય ધેનુ વન ચલો લિવાય. મેવા લીને મંગાય. વિવિધ રસ મીઠાઈ જેંવત બલરામ શ્યામ. સંતનકે સુગદ છામ છેનુકાજ નહિ વિશ્રામ યશોદા જલ લાઈ ।। શ્યામરામ મુખ પખાર. ગ્વાલ બાલ લયેં હંકાર. યમુનાતટ મનિવચાર. ગાયન હંકરાવે ।।૬।। શૃંગ શંખ નાંદ કરત મુરલી સ્વર મધુર ભરત વ્રજાંગના મન હરત ગ્વાલ ગાવત સુધરાઈ ।। વૃંદાવન તુરત જાય. ધેનુ ચરત તૃણ અઘાય શ્યામ હરખપાય નિરખ સુરજ બલજાઈ ।।૭।।

ભાવાર્થ –૧૫

હે શ્રી ગાપોલ લાલ જાગો હવે સુર્યોદય થયો છે (હંસનામ સુર્યછે) અંધકાર જતો રહ્યા છે માતા યશોદાજી કહે છે ઉઠો અને મને આપનું મુખ દર્શન કરાવો ।। કમલબધા વિકસીત થયા છે ખિલી ઉઠ્યા છે કુમુદિની નો સમુહ (વૃન્દ) જુઓ ચંદ્રવગર વિલાઈ ગયો છે હે લાલ આ બધી માથાકુટ મુકો ને ભખે કમળ ખીલ્યા કે કુમુદિની વિલાઈ ગઈ અમને તો આપના મુખારવિંદ ના દર્શન થશે ત્યારે અમારા ત્રણે પ્રકારના તાપ (આધી વ્યાતી ઉપાધી) નાસી જાશે ।।૧।। હે લાલા જુઓ તો ખરા દ્વાર ઉપર આપના સખા સર્વે ઉભા છે આપને બુલાવે છે વારે વારે હે કન્હાઈ જલ્દી આવો ।। ગાયો ને પણ વનમાં લઈ જવામાં અવેર થાય છે (મોડુ) અને જુઓ વાછરડા ઓ પોતાની માતાના સ્તન પાન કરવા માટે કેટલા ભાંભરે છે. (અવાજ કરે છે) તમારા વગર તેને કોણ છોડશે. ગાયો ને પોતાના થન ઉપર દુધનો ભાર આવી ગયો છે ।।૨।। હે લાલ ગાયને દોહવા માટે તેને મારે નહી તેને અટક માં રાખવા માટે સોટી લઈને ગાયનો દોહવા માટે જાવ ઉઠો આવો ।। આટલું સાંભળતાં મુખ ઉપરથી વસ્ત્રને ઉઘાડી ચંદવદન ને ઉઘાડી માતા જશોદાજી બલિહારી જાય છે. લાલા મુખ દર્શન થી માતાના નેત્રને સુખ થાય છે ।। પછી ગાયોને દોહવા માટે જાય છે ઉતાવળી થી રોહિણીજીને બુલાવે છે. કે દોહવાની દોહની લાવો. પછી માતા રોહીણી દોહની લઈ ને આવે છે ।। વાછરડા ને છોડીને ગાયોના થન ઉપર લગાડી ને પછી શ્રી ઠાકોરજી ગાય દોહવા બેસે છે એટલે નંદરાયજી હસી પડે છે. એટલા માં બંને માતાઓ આવી પોંચે છે.અને જુવે છે તો લાલો ગાય તો દોવે છે. પણ દોહની કાંયા રાખી છે દુધની છેડ ક્યાં પડ છે તો નંદરાયજી દોહતા શીખડાવે છે માતા જુએ છે કે આ છબી નો તો

(જે દેખાયછે તે) પાર આવે તેમ નથી અને લાલો ગાય દોહે છે એટલે નંદ ઘરે બધાઈ ગાય છે ।। પછી બલદાઉ ભૈયા કહે છે કે હવે ગાયો ના ઘણ ને વન માં ચારવા લઈ જઈએ અને આપડે ઘેરથી મેથા વિવિધ પ્રકારની મિઠાઈ મંગાવી ને વનમાં જાય છે ।।૫।। પણ તેમને હજી કલેઉપણ કર્યુ નહોતું એટલે શ્રી ઠાકોરજી અને બલદેવજી કલેઊ જમે છે. ત્યારે જે જન સંત સ્વભાવના છે તેમને તો સુખના ધામ છે બંને ભૈયા ગાયો ના ઘણ એટલે ધેનુ માટે જરાય વિશ્રામ લેતાં નથી. માતા જશોદાજી બંને ભાઈ માટે જલ લાવે છે. શ્યામ રામ મુખ પખારે છે (ધુવેછે) ગ્વાલબાલો ગાયો ને હંકારે છે અને યમુનાતટ ઉપર લઈ જવા માટે વિચારી ગાયો તે જાણી હંકારી જાય છે ।।૬।। શંખનાદ કરે છે શૃંગ વગાડે છે શ્રી ઠાકોરજી મુરલી બજાવે છે વ્રજાંગના ના મન ને હરે છે ગ્વાલો પણ સરસ સ્વરમાં ગાય છે વૃંદવન તરત જઈ ને ગાયો ને ચરાવે છે લીલુ તૃણ ઘરાઈ ને ખાયે છે અને શ્રી એ બનાવેલું છે સુરજની છાપ ના ઘણા કિર્તનો છે. તે સ્વામિજીના બનાવેલા જણાવા

પદ – ૧૬

જનની જગાવત ઉઠો કન્હાઈ । પ્રકટયો તરણી કિરણ ગણ છાઈ ।।૧।। આવો ચંદ્ર વદન દિખરાઈ વારવાર જનની બલ જાઈ ।।૨।। સખા દ્વાર સબ તુમહિ બુલાવત તુમ કારણ હમ દ્વારે આવત ।।૩।। સૂરશ્યામ ઊઠ દરશન દીન્હો ।। માતા દેખ મુદિત મન કીન્હો ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૧૬

માતા યશોદાજી કાન કુંવરને જગાવે છે હે કન્હાઈ ઉઠો સુર્ય ઉગી ગયો છે તેના કિરણો કેટલા છાઈ રહ્યા છે આવો આપના મુખચંદ્ર ને બતાવો હું વારી જાઈછું ।। ગ્વાલ બાલો દ્વારે બોલાવી રહયા છે કહે છે કે લાલ તમારા માટેજ અમારે આવવું પડે છે એટલે. સુરદાસ જી કહે છે. શ્રી. ઠાકોરજી એ ઉઠીને દર્શન આપ્યાં અને માતા યશોદાજી એ મનમાં આનંદ પામ્યા

પદ – ૧૭

યહ ભયો પાછિલો પહર ।। કાન્હ કાન્હ કહી ટેરન લાગે બાબા નંદ મહર ।।૧।। ગોપ વધૂ દહિ મંથન લાગી ગોપન પુરે વેણુ ।। ઉઠો બલશ્યામ વછરૂ ના મેલો રાંભણ લાગી ધેનું ।।૨।। બ્રહ્મ મહૂરત ભયો સવારો વિપ્ર પઢન લાગે વેદ ।। પરમાનંદ દાસ કો ઠાકુર ગોકુલ કે દુઃખ છેદ ।।

ભાવાર્થ –૧૭

છેલ્લા પહોર ની રાત્રી નો સમય થઈ ગયો છે સવાર પડવાની તેયારી છે નંદરાયજી (મહેર એટલે મોરા) ઓ કાન્હ કહી બુમ પાડે છે. હે બલ શ્યામ ઉઠો અને વાઘરડોને ગાય પાસે છુટો મુકો તે રાંભણ લાગી (ગાંગરે છે પોતાના વાછડા ને ધવડાવવા માટે અવાજ કરે છે) બ્રહમ મુહુર્ત થઈ ગયું છે સવાર પડી છે. બ્રામણો પણ વેદ પાઠ જાણી રહ્યા છે । તો પરમાનંદ દાસ કહે છે કે આપતો ગોકુલ ના દુઃખ ને કાપવા વાળા છો.

પદ - ૧૮

પ્રાત સમેં કૃષ્ણ રાજીવ લોચન ।। સંગસગા ઠાંડે ગૌ મોચન ।।૧।। વિકસત કમલ રટત અલી સેની ।। ઉઠો ગોપાલ ગુંહો તેરી બેની ।।ર।। ખીરખાંડ ધૃત ભોજન કીજે ।। સદા દૂધ ધૌરી કો પીજે ।।૩।। સુતહી જાન જગાવત રાની ।। પરમાનંદ પ્રભુ સબ સુખદાની ।।૪।।

ભાવાર્થ - ૧૮

પરમાનંદ દાસજી કમલ નયન કહે છે હે કૃષ્ણ આપના સાથીદાર બહાર ઉભા છે અને ગાયો પણ તલપી રહી છે તો તેને સુખ થાય (મોચન) માટે જાુઓ કમળ વિકસીત થતા ભમરાઓ તેનું ગુંજન સમુહ માં કરી રહ્યા છે ઉઠો ગોપાલ આપની વાળની ચોટી બરાબર કરો. અને આપના માટે ખીર તૈયાર ઘીવાળુ (ધૃત) ભોજન કરો ધોળી ગાયનું દુધ પીવો ।।૩।। જશોદાજી લાલાને જગાવે છે અને પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે પ્રભુ બધુ સુખને આપાવાવાળા છે.

પદ -૧૯

જાગો કૃષ્ણ યશોદાજુ બોલે ।। યહ ઓસર કોઈ સોવે હો ।। ગાવત ગુન ગોપાલ ગ્વાલિની હરખ દહયો વિલોવે હો ।।૧।। ગૌ દોહન દવનિ પૂર રહયો વ્રજ ગોપી દીપ સંજોવે હો ।। સુરભી હુંક વછરૂવા જાગો અનમુષ મારગ જોવેં હો ।।ર।। વેણુ મધુર ધ્વનિ મહૂવર બાજે વેતગહેકર સેલી હોં અપની સબ ગ્વાલ દુહત હૈ . તિહારી ગાય અકેલી હો ।।૩।। જાગે કૃષ્ણ જગતકે જીવન અરૂણ નયન મુખ સોહે હો ।।૩।। ગોવિંદપ્રભુ દુહત ધેનુ ઘોરી ગોપવધૂ મન મોહે હો ।।૪।।

ભાવાર્થ -૧૯

માતા યશોદાજી બોલે છે હે કૃષ્ણ જાગો ।। આ વખત હવે સુવાનો નથી જાુઓ ગ્વાલીની ઓ હરખે હરખે આપના ગુણ ગાય છે અને દહીં વલોવે છે ।।૧।। ગાયો ને દોહવે છે તેનો પણ ધ્વનિ ગુંજી રહ્યો છે અને ગોપીઓ હવે દીવાને બુઝીવી રહી છે સુરભી ગાય પોતાના વાછરડા ને જાગેલા જાણી એકટસે મટકં માર્યા વગર (અનમિષ) જોઈ રહી છે કે મારૂ વાછરડૂ ક્યારે મારા થાને વળંગે શ્રીહસ્થ થી પેણુ લઈ ને મધુર સ્વરથી ગાય છે અને મહુવર પણ (વાદ્ય) વાગે છે દરેક ગ્વાલ બાદ પોત પોતાની ગાય દોહે છે હવે ફક્ત આપનીજ ગાય એકલી બાકી છે માટે જાગો હે જગ જીવન આપનું મુખારવીંદ નયન કમલ લાલ શોભે છે. શ્રી ઠાકોરજી પછી પોતાની ઘોરી ગાય દોહે ચે અને ગોપીઓંનાં મન મોહે છે

પદ -૨૦

ઉઠે પ્રાત અલસાત કહત મીઠી તોતરી બાત માંગત હૈ સદ માખણ લાઈ હૈ યશોદા માત ।બાજત નૂપુર સુહાત નાચત ત્રૈલોકનાથ દેખત સબ ગોપી ગ્વાલ નાહિને અધાત ।।૧।। નંદનંદન સુખદાઈ ચિરંજીયોરી કન્હાઈ નિરખત મુખ યા ઢોટાકા જીજતહૈ માઈ ।। બાલકેલી દેખન આઈ રોમ રોમ સચુપાઈ વલ્લભ મુખ હરખ નિરખ લેત હૈ બલાઈ ।।ર।।

ભાવાર્થ-૨૦

શ્રી ઠાકોરજી આળસ ભર્યા ઉઠે છે. અને કાલી ભાષા માં માતાને કહે છે મને તું માખન આપ પછી માતા માખણ લાવી આપે છે. ડગમગી ચાલે ચાલતાં પગમાં નૂપુર નો ઠમકો કરતાં નાચતાં ત્રિલોકી નાથ ને બધા જુઓ છે અને ગોપી ગ્વાલ કહે છે કે અમે આ લાલાને જોતાં ધરાતાં નથી ।।૧।। હે જશોદાજી આપનો લાલો ચીરંજીવી રહે અને સુખ પામે નંદનંદન કનાઈ ને જોઈને આ લલ્લા નું મુખ જોઈ ને અમે જીતી એ છીએ (લાભદાઈ) । અમેતો તેની બાલલીલા ના દર્શન કરીને અમે રોમ રોમ સુખ પામીએ છીએ વ્હાલાના મુખને જોઈને હરખી નિરખી ને ઓવારણાં લેઈ.

પદ -૨૧

ભોર ભયે યશોદાજી બોલે જાગો મેરે ગિરિધર લાલ ।। રત્નજડિત સિંઘાસન બૈઠો દેખન કોં આઈ વ્રજલાલ ।।૧।। નિચરેં આય સુકેંતી ખેંચત બહયો હરિ ઢાંપંત વદન રસાલ ।। દૂધ દહિં માખન બહુ મેવા. ભામિની ભરભર લાઈ થાર ।।૨।। તબ હરખત ઉઠ ગાદી બૈઠે કરત કલેઉ તિલક હે ભાલ ।। દેવી આરતી ઉતારત ચર્તુભૂજ દાસ ગાવેં ગીત રસાલ ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૨૧

હે મારા ગિરિધર લાલ સવાર થઈ ગઈ છે જાગો માતા જસોદાજી કહે છે ।। હે મારા લાલ આવો અને આ રત્ન જડિત સીંધાસન ઉપર બેસો કારણ કે વ્રજની બાળાઓ આપને જોવા આવેલી છે ।।૧।। પછી છાની રીતે ઓઢેલી ચાદર ખેંચી તો ફરીથી (બહુર્યો) ઠાકોરજી પોતાનું વદન ઢાંકી દે છે ।। પછી શ્રી યશોમતી કહે છે જોલાલા દૂધ દહિં માંખન મેવા બધુંજ આ ગોપીઓ થાર ભરીભરીને લાવ્યા છે ।।૨।। ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી હરખભેર ઉઠીને ગાદી ઉપર બેઠા અને ભાલ ઉપર (કપાલ) તિલક કરાવી કલેઉ કરે છે. પછી માતા આરતી ઉતારે છે અને અષ્ટ સખા ચર્તુભૂજ દાસ ગાય છે ।।

પદ - ૨૨

જગાવન આવેગી વ્રજનારી અતિરસ રંગ ભરી ।। અતિહી રૂપ ઉજાગર નાગર સહજ શૃંગાર કરી ।।૧।। અતિહી મધુર સ્વર ગાવત મોહનલાલકો ચીત હરેં ।। મુરારીદાસ પ્રભુ તુર્ત ઉઠ બૈઠે લીની લાય ગરે ।।૨।। પ્રીતિજો એક લાલ ગિરિધર સોં પ્રકટ ભઈ અબ આય જનાઈ ।। પરમાનંદ સ્વામી નાગર નાગરીસોં મનસા અરૂઝાઈ ।।૩।।

ભાવર્થ - ૨૩

ગોપી કહે છે કે હે કમળનયન શ્યામ સુંદર હું આપનું મુખ જોવા માટે જે પરભાત ના પોર માં આવી છું. હું દુધ દહિં વેચવા માટે મથુરા જાઉં છું રસ્તા માં મને ઘણો લાભ ગોરસ વેચવા માં થાય છે અને હું ખુશી થાઉ છું ।।૧।। પછી શ્રી કમલનયન ઘનશ્યામ કલેઉ કરે છે એક ચિત થી. તેઓ ને જે રૂપે તે કલેઉ લે છે રાત્રે સ્વપનામાં

આપ આવ્યા રાત ઘટવા થી સ્વપ્નુ પુરૂ થતા હું દુ:ખી થઇ ।।૨।। પ્રીતી તો એક લાલ ગીરધર ઉપરજ પ્રકટ થઈ છે. પરમાનંદદાસ કહે છે. નાગર અને નાગરી ને મનસાં (બુધ્ધી) મુઝાઈ ગઈ હવે શુંકરવું પ્રીત પ્રકટ થી માટે ।।

પદ – ૨૪ રાગ બિભાષ

હરિજૂકો દરસન ભયો સવેરો । બહુતલાભ પાઉગીરી માઈ દહ્યો બિકોગે મેરો ।।૧।। ગલી સાંકરી એક જનેહી ભટૂ ભયો ભટ મેરો ।। દે અંક ચલી સયાની ગ્વાલીની કમલ નયન ફિરો હિરો ।।૨।। ભોર હી મંગલ ભયો ભટૂરી હૈં સબ કાજ ભલેરો ।। પરમાનંદ પ્રભુ મિલે અચાનક ભવસાગર હો બેરો ।।૩।।

ભાવાર્થ –૨૪

ગોપી કહે થે કે આજે સવારમાંજ મને પ્રભુના દર્શન થયા છે માટે હું બહુ લાભ મળશે. મારૂ દૂધ દહી જલ્દી વેચાઈ જાશે । કારણ કે દાન ગઢ ના રસ્તે જીદ હતી અને ત્યાં રસ્તો સાંકડો છે એકજ જણ જઈ શકે તેવો રસ્તો છે અને આ ભટૂ (હલમણુ નામ છે) મને અચાનક જોગો થી ગયો પછી હું તો તેના છાતી સરસો લગાવી લીધો આ ગોપીબહુંજ ચતુર સયાની હતી ગોપી ઠાકોરજી પછી પાછા ફરી જાય છે ગોપી કહે છે આજ સવારમાંજ મને ઠાકોરજીથી મેળાપ થયો ત્યારથીજ મારી સવાર મંગળ થઈ ગઈ છે કારણ કે પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે અચાનક પ્રભુ મળ્યા માટે મારો ભવસાગર હું તરી ગઈ છું. આ ભવસાગર વૈરી સમાન હતા પણે હું તો તરી ગઈ છું આજ મારૂ બધું મંગળ થઈ ગયુ છે.

પદ–૨૫

પ્રાત સમે નવકુંજ દ્વાર હવે લલિતા લલિત બજાઈ ખીના ।। પોઢે સુનત શ્યામ શ્રી શ્યામા દંપતિ ચતુર નવિન નવિના ।।૧।। અતિ અનુરાગ સુહાગ ભરે હોઉ કોક કલા જો પ્રવિણપ્રવીના ।। ચર્તુભૂર્જ દાસ નિરખ દંપતિ સુખ તનમનધન ન્યોછાવર કીના ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨૫

નવિ નિકુંજના દ્વાર ઉપર જઈ જ્યાં પ્રિયા પ્રિતમ પોઢેલા જાણીને શ્રી સહચરી સખી શ્રી લલિતા જી સુંદર વિણા હાથમાં લઈને નિકુંજ ના દ્વારે વગાડે છે શ્રી શ્યામ સુંદર અને શ્રી સ્વામિનીજી ને પોઢેલા જાણીને કે આ દંપતિ તો ચતુર છે વળી તેમનો ભાવ પણ તાજો છે ।।૧।। વળી અતિ અનુરાગ એટલે પ્રેમ થી સૌભાગ્ય વાળા છે વળી બંન કોકકલા પ્રવિણ છે તા ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે આ દંપતિ ને જોઈને તનમન ધન નું સુખ પણ ન્યોછાવર કરી દીયુ છે કારણકે શ્રી લલિતાજી છે તે સાત્વીક યુથ ના છે. પરકીયા ભાવ છે એટલે જ તે પ્રિયા નુંજ સુખ વિચારે છે અર્હનિશ

પદ–૨૬

પ્રાત સમેં જાગી અનુરાગી સોવત હુતી રી શ્યામજાૂકે સંગિયા ।। ચીર સંભારત ઉઠીરી દક્ષિન કર વામ ભૂજા ફરકી ભર અંગિયા ।।૧।। ભાલ મેં સુહાગ ભારી છબી ઉપજત ન્યારી પહેરે કુસુંબી સારી સોંધે રંગ મગિયા ।। અગ્રસ્વામિ લાડ લડાઈ બહુત કીની બડાઈ ફૂલીફૂલી ફિરત અતિહી સગમ ગિયા ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૨૬

આ એક અનુરાગી (પ્રેમી) ગોપી છે શ્રી ઠાકોરજી ની સાથે સુતેલી હતી સંગા તે ।। પોતા ના ચીર સંભારતા જમના હાથ નો ટેકોદઈ ઉઠી ડાબીભુજા ફરકી અંગમાં તો કહે છે કે કેમ ફરકી તેનું કારણ છે કે પોતાના પ્રિતમ ને જે સુભાગ્ય નું સુખ આપ્યુ છે માટે ભાલમાં સુહાસ ની માંગ ભરેલી તેની છબિ જુદી લાગે છે. કુસુંબી સાડી પહેરી છે કુસુંબી રંગપણ પ્રેમની નિશાની છે સૌધો સુગંધી અત્તર વાળી રગમગત છે (ચોળાયેલા) અગ્રસ્વામી કહે છે કે શ્રી ઠાકોરજીને લાડ લડાવી ને જાણે બહુ મોટાઈ નો કરી હોય તેમ ફુલીફુલી ફરે છે અને અતિ આનંદ માણી રહી છે.

પદ - ૨૭

જાગો જાગો હો ગોપાલ । નહિન અતિ સોઈએ ભયો પ્રાત પરમ સુચિકાલ ફિર ફિર જાત નિરખ મુખ છિન છિન સબ ગોપનઉ બાલ ।। બિન વિકસીત માનો કમલ કોશ તે જ્યો મધુરકર હી માલ ।।૨।। જો તુમ મોંહિન પત્યાઉ સૂરપ્રભુ સુંદર શ્યામ તમાલ ।। તો ઉઠીયે આપન અવલોકિયે ત્યજ નિંદ્રા નયન વિશાલ ।।

ભાવાર્થ - ૨૭

હે ગોપાલ હવે જાગો આ સુવાનો વખતનથી પરમ પવિત્ર પ્રાતકાલ થઈ ગયો છે. ગોપ બાલકો તો વારે વારે આપના મુખ કમલને જોઈ ને પાછા જતાં રહે છે કે હજી શ્યામસુંદર જાગ્યા નથી. જેવી રીતે માનો કે કમલ ખિલ્યુ ન હોય અને ભમરાઓની પંકતી કમલકોશ નો આનંદ કઈ રીતે માણી શકે. એવીજ રીતે આપના મુખ કમલ ને જોઈને ગોપ બાળકો પાછા ફરીફરી જાય છે હે તમાલ વૃક્ષ સમાન શ્યામ સુંદર આપને જો ખાત્રી થતી નો હોય તો સુરદાસજી કહે છે ઉઠો અને આપ જુઓ અને નિંદ્રા ને તજી હો હે વિશાલ નેત્રવાળા હે ગ્વાલબાલ આપ વિના પાછા જતાં રહે છે ।

પદ - ૨૮

લાલહી નાહીં જગાય સકત સુન સોબાત સજની ।। આપને જાન અજહું કાન માનત સુખ રજની ।૧।। જબજબ હોં નિકટ જાઉં રહત લાગ લોભા ।। તનકી સુધી વિસરગઈ દેખત મુખ શોભા ।।૨।। વચનન કો જીય બહુત કરત સોચત મન ઠાડી ।। નયનન નયન વિચાર પર નિરખત રૂચિ બાઢી ।।૩।। યહ વિધ વદનારવિંદ યશુમતી વિજય ભાવે ।। સુરદાસ સુખકી રાસ કહત ન બન આવે ।।૪।।

ભાવાર્થ - ૨૮

લાલાને તેં હજી જગાવી શકી નથી હે સજની એક વાત અમને એટલે જશોદાજી કહે છે કે અમો હજી તમો મોટા માંની ને અમારી કાની (મર્યાદા) રાખો છે. અને રાત્રીનું જે સુખ મળ્યું તેને વાગોળો છો. જ્યારે જ્યારે હું નિકટ જાઊ છું ત્યારે મારૂ મન લોભાઈ જાય છે અને તનની શુધ્ધિ ભુલી જવાય છે શ્રી શ્યામસુંદર મન મોહન નું મુખ જોતાં ।।૨।। આપના વચન બોલવા ઉપર મારૂ મનતો બહુ વિચાર કરી મનમાં અને હું ઉભીછું આંખને આંખ સાથે મળતાં જોતાં રૂચી (પ્રીત) વધી છે ।।૩।।

પદ – ૨૯

પ્રાત સમેં ઉઠ સોવત સુતકો વદન ઉધારત નંદ ।। રહિ ન શકે અતિશય અકુલાને નયન નિશા કે દ્રૂંદ ।।૧।। સુભ સેજ મધ્યે તે મુખ નિકરે ગયે તિમિર મિટ મંદ ।। મનહું પયો નિધિ મથત ફેન ફટ દઈ દિખાઈ ચંદ ।।૨।। સુનત ચકોર સૂર ઉઠ ધાયો સખી જન સખા સુ છંદ ।। રહી ન સુધિ શરીર અધીર મન પીવત કિરન મકરંદ

ભાવાર્થ – ૨૯

શ્રી નંદરાયજી સવાર માં ઉઠી નેં શામસુંદર ને સુતેલા દેખી તેનું વદન ઉઘાડી જુએ છે. શ્રી શ્યામ સુંદર ના નયન ને જોયા વગર અતિશય અકળાઈ ગયા છે એક તો રાત્રી અને ઉંઘ બંને (દૂન્હ) સુખ સૈથા ની મધ્યે મુખ કમલ ને બહાર કાઢે છે એટલે અંધકાર (તીમીર) જતો રહે છે પય :એટલે દૂધ અને તેનું માખન (નિધી) તો દહી વલોવી તેના કીણ ઓસર્યા પછી માખન તેમને મુખ ચંદ માં આપ્યું ।।૨।। સૂરદાસ કહે છે સખીજનો ગ્વાલબાલ કેવાં છે કે ચકોર જેવાં પ્રભુ ના જગવાથી જાણી મુખચંદ્ર ને નિરખવા જેમ ચકોર ઉઠીને દોડીને આવે તેમ આવે છે અને તેમને પ્રભુને જોતાંજ શરીર ની સુધ્ધી રહેતી નથી મન પણ અધીરૂ બને છે જેમ ચંદ્રના કિરણનુ પાન કરવા માટે મકરંદ ની સુવાસ માટે

પદ – ૩૦

ભોર ભયો જાગો નંદ નંદ । સંગ સખા ઠાડે જગ વંદ ।।૧।। સુરભિન પય હિત વત્સ પિવાયે । પંછીયુથ દશો દિશ ધાયે ।।૨।। મુનિ સરતકે તમચ્રર સ્વર હારયે ।। સિથિલ ધનુષ રતિપતિ ગહી ડારયે ।।૩।। નિશિહી ઘટી રવિરથ રૂચી રાજે ।। ચંદ મલીન ચકઈ રતિ સાજે ।।૪।। કુમુદિની સકુચી વારીજ ઝુલે । ગુંજત ફીરત અલિગણ ઝુલે ।।૫।। દરશન દેહો મુદિત નરનારી । સુરદાસ પ્રભુ દેવ મુરારી ।। ૬ ।।

ભાવાર્થ – ૩૦

હે નંદ નંદન જાગો આપના મિત્ર સખા આપને વંદના કરવા માટે ઉભા છે ।। સુરભિ ગાય પણ પોતાના વાછડાના હીતે માટે વાછરડા ને ધવડાવવા માટે ભાંભરે છે । પંખીઓ પણ પોતાના યુથ ગણ સાખે ચારેકોર ઉડી રહ્યા છે ।।૨।। તમચર એટલે કુકડા ના અવાજ થી મુની લોકો પણ જાગ્રત થઈ જાય છે રતીનો પતી કામદેવ પણ તેનું બાણ હાથથી ઢીલૂ થઈ ગયું છે રાત્રી ઘટી રહી છે સુર્ય પ્રકાશ ફેલવા લાગ્યો છે ચંદ્ર ઝાંખો થઈ રહ્યો છે ચકવી પ્રેમમાં સજજ થઇ છે. કુમુદીની સવારે સંકુચી જાય છે (વારીજ) કમળ ફૂલે છે ભમરાઓ ગુંજી રહ્યા છે આપના દર્શનની જે ઈચ્છા રાખે છે તેને દર્શન દેહો સૂરદાસ કહે છે હે પ્રભુ દેવમુરારી.

પદ – ૩૧

પ્રાત સમેં ભયો સાંવલિયા હો જાગો ।। ગાય દુહન કોં ભાજન માઁગો ।।૧।। રવિકે ઉદય કમલ પ્રકાસે ।। ભ્રમર ઉઠચલે તમચુર ભાસે ।।૨।।ગોપવધૂ દધિ મંથન લાગી ।। હરિજૂકી લીલા રસ પાગી ।। ૩ ।। વિકસત કમલ ચલત અલી સેના ।। ઉઠો ગોપાલ ગુંહુ તેરી બેની ।।૪ ।। પરમાનંદ દાસ મન ભર્યો ।। ચરણકમલ રજ તે ક્ષણ પાયો

ભાવાર્થ -૩૧

હે સાંવરીયા જાગો સબર થયું ।। ગાય દોહવા માટે વાસણ (ભાજન) માંગો ।। ૧ ।। સુર્ય ઉદય થયો કમલ ખીલી ઊઠયાં ભમરાઓ કમળ તરફ ચાલવા લાગ્યા કુકડાનો અવાજ સંભાળાય છે. ગોપીઓ દહિં વલોવા લાગી છે અને પ્રભુની લીલાનું રસપાન કરે છે ।। ૩ ।। કમળો ખીલી રહ્યા છે અને ભમરા ની સેના કમળ તરફ રસ લેવા જાય છે હે ગોપાલ ઉઠો જલ્દી આપની ચોટી ગુંથી આપુ. પરમાનંદ દાસ કહે છે કે મારે મન બહુ ગમ્યુ અને શ્રી ઠાકોરજીના ચરણ કમલની રજ હું તે ક્ષણે પાયો.

પદ - ૩૨

ઉઠો મેરે લાલ ગોપાલ લાડલે રજની બીતી વિમલ ભયો ભોર ।। ઘરઘર દધિ મથન ગોપીકા દ્વિજ કરત વેદ હો શોર ।।૧।। કરો કલેઉ દધિ ઔર ઓદન મિશ્રી મેવા પરોંસુ ઔર આશ કરણ પ્રભુ મોહન તુમપર વારોં તનમન પ્રાણ અહોર ।। ૨।। ભાવર્થ નીચે.

ભાવાર્થ-૩૨

ઉઠો મેરે લાડલા ગોપાલ રાત્રી વીતી ગઇ છે સાવ ચોખ્ખું સવાર થઈ ગયુ છે. ઘેરઘેર દધિ મંથન ગોપીઓ કરી રહી બ્રમ્હાણો પણ વેદ ગાન કરી રહ્યા છે. હે મનમોહન શ્યામ આપ કલેઉ કરો દધિ ભાત મેવા મિશ્રી આપને પીરસું આશકરનજી કહે છે કે હે પ્રભુ મોહન હું તો તમારા ઉપર તનમન અન ધન પ્રાણ થી વારી જાઉ છું.

પદ-૩૩

પ્રાત સમય ઉઠ ચલ હું નંદ ગૃહ બલરામ કૃષ્ણ મુખ દેખીયે ।। આનંદ મેં દિન જાય સખીરી જન્મ સુફલ કર લેખી યે ।।૧ ।। પ્રથમ કાલ હરિ આનંદ કારી પાછે ભવન કાજ કીજીયે ।। રામકૃષ્ણ પુનવનહીં જાયઁગે ચરણ કમલ રજ લીજીયે ।। ૨।। એક ગોપીકા વ્રજમેં સયાની શ્યામ મહાતમ સોઇ જાને ।। પરમાનંદ પ્રભુ યદ્યિપ બાલકનારાયણ કર.માને

ભાવાર્થ - ૩૩

સખી તેની સખીને કહે છે કિ હે સખી ચાલ નંદાલય માં જઇએ અને બલરામ અને કૃષ્ણ ના મુખ દેખીયે તો આપણો દિવસ આનંદમાં જાય હે સખી આપણો જન્મ સુફલ થયો જાણવો. પ્રાતકાલ માં દર્શન કરીયે તો આનંદ મંગલ માં દીન જાય અને પછી ઘરનું કામ કાજ કરવું જો મોડા પડીયે દર્શનમાં તો રામકૃષ્ણ પાછા વનમાં ગાયલઇને પધારે પછી વળતાં આવે ત્યારે તેમના ચરણની રજ લઇશું ।। ૨।। એક ગોપી બહુજ ચતુર હતી વ્રજ માં તે પ્રભુનો મહાતમ (મહીમાં) બધું જાણતી હતી પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે આપણે હજી સુધી બાલક માનીયે છીએ પણ તેતો સાક્ષાત નારાયણ કરીને માને છે શ્રી જશોદાજી પુર્વે ઘરા નામ હતું નંદરાયજી દ્રોણ નામના વસુ હતાં પછી મંદરાચલ પર્વત ઉપર ૧૦૦૦૦ હજાર વર્ષ ગ્રહસ્થી જીવન પ્રમાણે તપ કર્યુ અને ભગવાન તેમની ગૃહસ્થી ધર્મની પરીક્ષા કરવા આવ્યા અને દ્રોણ ઋષી તપસ્ચર્યા માં હતા તેમના પત્ની ઘરાએ તે ધર્મ નીભાવ્યો પ્રભુ પ્રસન્ન થયાં તેમને

વરદાન માગવા કહ્યું પછી ઘરા એ માગ્યું પુત્ર રૂપે પધારો મારે ત્યાં બાલ લીલાનું સુખ આપો ભગવાને તથાસ્તુ કહીને અંતર ધ્યાન થયાં પછી વસુદેવ દેવકીને ત્યાં જન્મ ધારણ કરીને સ્તન પાન શ્રી યશોદાજીને કયું છે.

પદ-૩૪

મેં જાન્યો જાગે કન્હાઇ તા તે યશોમતી તેરે ઘર આઇ ।। મેરે પીછવારે વૈસેઇ સુરન સોં તિનહું મધુરી મુરલી બજાઇ ।।૧।। જન્મ સુફલ કર વિનતી ચિંત્તઘર અપને કાન્હ કીન દેહો જગાઇ ।। લે ઉછંગ મોહન કો યસુમિત આંગન ઠાડી ગોપી મુખ દેખત હઁસત રસિકબલ જાઇ ।।૨।।

ભાવાર્થ-૩૪

હે જશોદાજી મેં જાણ્યું કે કાન્હ કુવર જાગ્યા છે એટલે હું આપના ઘેર આવી છું. કારણ કે હું આવતી હતી ત્યારે મારી પાછળ તેવાજ સુરથી મધુર મોરલીનો અવાજ સાંભળ્યો ।।૧।। હે જશોદાજી આપના કાન્હાને જગાડોને તેના દર્શન કરી અમારો જન્મ સુફળ થયો માનીશું આટલી વીનંતી અમારી ચીત્તમાં ઘરો. પછી લાલાને જગાવીને ઉછંગમાં લઇને યસુમતીજી પોતાના આંગણામાં ઊભા છે મોહનને લઇને પછી ગોપી શ્રી ઠાકોરજીના મુખ દર્શન કરીને હસે છે. ત્યારે શ્રી હરિરાયજી મહા પ્રભુજી કહે છે કે હુતો બાલહરી જાઉ છું.

પદ -૩૫ રાગ સમકાલી

ભોર ભયો જાગો હો લલના કહા તુમ અજહું રહે હો સોય ।। પિઓ ઘાર અપની ઘોરીકી જાસોં દેહ બલ હોય ।।૧।। વેંની ગુહું દેઊં દ્રગ અંજન મિસ બિંદુહા મુખ ઘોય ।। હઁસત વદન સુખ સદન નિહારો નાન્હી નાન્હી દતિયાં દોય ।।૨।। ટેરતગ્વાલ બાલ ખેલન હોં ગોરંભન હૂ હોય વ્રજજન સબ ઠાડી મુખ દેખત અતિ આતુર સબ હોય ।।૩।। ઉઠ બૈઠે લિયે ગોદ યસોદા સુંદર સુત તિહું લોય ।। રસિક પ્રિતમ લાગે ગરે જનનીપેં માંગત રોટી રોય ।।૪।।

ભાવાર્થ-૩૫

હે લાલા આપ હજી સુધી સુઈ રહ્યા છો સવાર તો થઇ ગઇ છે જાગો ।। હે શ્યામ આપની ઘોરી ગાયની છેડ સીધી મુખમાં આપુ તે પીયો તેનાથી આપના શ્રી અંગ માં બલ આપશે ।।૧।। આપ આવો તો આપની ચોટી ગુંથી આપું આંખમાં અંજન કરી દઊ પછી ભ્રોંહ ઉપર મસિબિંદુહા પણ આપના મુખ પક્ષાલ્યન કરી જે લગાવી દઉં પછી જુઓ આપનું વદન કેવું હંસમુખ દેખાય છે આ બધુ સુખ ઘરમાં જોવા જાઓ આપની નાની નાની બે દતીયાં કેવી દેખાય છે.વળી ગ્વાલ બાલ રમવા માટે બોલાવી રહ્યા છે અને ગાયો પણ ભાંભરે છે ગોપીજનો બધા ઉભા રહીને મુખ દેખે છે અતિ આતુર તાથી પછી શ્રી જશોદાજી ત્રણે લોકના નાથને ગોદમાં લઇને બેઠા છે હરીરાયજી કહે છે કે માતાના ગળે વળગી જાય છે અને કહે છે હે માં મને રોટી આપો રડીને માંગે છે.

પદ -૩૬

જાગો હોં બલ ગઇ મોહન ।। તેરે કારણ શ્યામ સુંદર નઇ મુરલી લઇ ।।૧।। ગ્વાલ બાલ સબ દ્વાર ઠાડે બેર બનકી ભઇ ।। ગાયનકે સબ બંધ છૂટે ડગર બનકૂ ગઇ ।।૨।। પીતપટ કર દૂર મુખતે છાંડ દે અલસઇ। અતિ આનંદિત હોત યશુમિત દેખીધ્રતિ નિત્ય નઇ ।।૩।। જાગે જંગમ જીવ પશુ ખગ ઔર બ્રજ સબઇ ।। સુરકે પ્રભુ દરસદીજે હોત આનંદ મઇ ।।૪।।

ભાવાર્થ-૩૬

હે મોહન હું બલિહારી જાઉ છું જાગો હે શ્યામ સુંદર તારા માટે નવી મોરલી લાઇ છું ।।૧।। ગ્વાલ બાલે બધા દ્વારે ઉભા છે અને વનમાં જવાની વેળા થઇ છે ।। ગાયોની સાથે બાંધેલા બંધ છોડો. વનના રસ્તે ગાયોને લઇ જાવ ।। ઉપરણા નું વસ્ત્ર પીત પટ દૂર કરી મુખ ઉપર થી આળસ નિંદ મુકી દો ।। શ્રી જશોદાજી અતિ આનંદ માં હોય છે અને તેનું તેજ (ધ્રુતી) નિત નવુ હોય છે વિશ્વની તમામ જીવ પશુ પક્ષી (ખગ) ઔર વ્રજ સબહી જાગી ગયું છે સુરદાસ કહે છે હે પ્રભુ દર્શન દીજો અથવા દર્શન કરી જો આનંદીત થઇ છું.

પદ -૩૭

મુખ દેખન હોં આઇ। લાલકો કાલ મુખ દેખ ગઇ દધિ બેચન જાતહી ગયોહે બિકાઇ ।।૧।। દિનતેં દૂનોં લાભ ભયો ઘર કાજર બછિયાં જાઇ। આઇહોં ધાય થંભાય સાથકી મોહન દેહો જગાઇ ।।૨।। સુન પ્રિયા વચન વિહસ ઊઠ બૈઠો નાગર નિકટ બુલાઇ। પરમાનંદ સયાની ગ્વાલિની સેનસંકેત બતાઇ ।।૩।।

ભાવાર્થ-૩૭

ગોપી શ્રી યશોદાજીને કહે છે અરી જશોદાજી હું આપના લાલાનું મુખ એટલા માટે જોવા આવી છું કારણકે કાલે દહી વેચવા ગઇ હતી તો મને તો જતાની સાથે બધુંજ મારૂ દહી વેચાઇ ગયું વળી લાભ પણ ડબલ મળ્યો સારા પૈસા આવ્યા. પૈસા બમણા મળ્યા એતો ઠીક પણ હું મારે ઘેર પાછી આવી ત્યારે મારી કાજરી નામની ગાય જે હતી તે વૈઈ અને તેને પાછી વાછડીજ આવી બોલો આનાથી કેટલો લાભ જોઇએ એટલા માટે આજે હું બહુજ ઉતાવળથી આવી છું અને મારી જે સહેલી મારી જોડે છે તેને રસ્તામાં રોકીને આવી છું માટે હે જશોદાજી આપના લાલાને જગાવો ગોપીના વચનો સાંભલતાંજ આળસ ભર્યા પ્રભુ જાગ્યા અને ગોપીને પોતાની પાસે બોલાવી હવે જુઓ જશોદાજી ત્યાં ઉભા છે એટલે ગોપી કાંઇ બીજુ બોલતી નથી કારણ કે બહુજ શાણી (હોશીયાર છે) છે. એટલે પરમાનંદ દાસ કહે છે કે તે ગોપી પ્રભુ ને સેન (ઇશારો) કરે છે. કે હું સંકેત વનમાં જાઉ છું આપ ત્યાંજ પધારજો.

પદ –૩૮

મૈં હરિકી મુરલી બન પાઇ ।। સુન યશોમતિ સંગ છાંડ આપનો કુંવર જગાય દેન હોં આઇ ।।૧।। સુન ત્રિય વચન વિહઁસ ઉઠ બૈઠે અંતર યામી કુંવર કન્હાઇ ।। મુરલી કે સંગ હતી મેરી પ્હોંચી દેરાદોવૃષભાન દુહાઇ ।।૨।। મૈં નિહાર નીચી ચીન્હ દેખી ચલો સંગ દેઊં ઠોર બતાઇ બાઢી પ્રિતી મદન મોહનસોં ઘરબૈઠે યશોમતી બોરાઇ ।।૩।। પાયો પરમ ભાવતો જીય હો દોઉ પઢે એક ચતુરાઇ ।। પરમાનંદ દાસ જાહિ બૂઝો જિનયહ કેલિ જન્મભર ગાઇ ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૩૮

વહેલી સવારે જયારે ગોપીઓ દહીં દૂધ વેચવા માટે જતી હોય છે તેઓ એક ગોપી બહુ ચતુર હતી તે ચતુરાઇ કરીને સંઘાતથી દૂર પડી નંદદ્વરિ પહોંચી ગઇ પ્રભુના દર્શનની તાલાવેલી લાગેલી પ્રભુને પોઢેલા જાણી તેમને ઉઠાડવા કેવી રીતે એટલે શ્રી યશોદાજી કહે છે સાંભળો યશોદાજી હું કાલે મોડા વનમાંથી ઘેર આવેલી ત્યાં મને શ્રી હિરની મુરલી જડી છે તો તે આપવા માટે હું તેને જગાડીને મારા હાથે આપના લાલાને જગાડીને આપીશ વળી હું મારી સહેલીઓનો સાથ છોડીને આવી છું આવા ભાવ વાળા વચનો સાંભળીને પ્રભુ જાગ્યા અને મુસ્કુરાઇને ઉઠ્યાપછી પ્રભુએ પણ ચતુરાઇ વાપરી કે આજે ક્યા વનમાંથી જવાની છું તેવુ તે શ્રી યશોદાજીને સાંભળતાં બોલી શકાય નહિ માટે પ્રભુએ યુક્તિ રચી કે તું મારી મોરલી તો લાવી પણ તેની સાથે મારી પોંચી હતી રાધે હું સાચુ કહું છુ વૃષભાનજીની સોગન ખાઇને કહું છું ત્યારે શ્રી રાધાજી કહે છે કે તમારી મુરલી જોઇ તે લીધી પણ મેં તે જગ્યાએ નિચું વળીને કાંઇ જોયું નથી તો આપ મારી સાથે ચાલો હું તમોને તે જગ્યા બતાવું જુઓ બંનેની ચતુરાઇ પછી પરસ્પર ઉભય ને આનંદ વ્યાપ્યો અને ગોપી યશોદાજીને કહે છે હું ઘરે પાછી આવી આપના લાલાને મૂકી જઇશ ઉભય સ્વરૂપને જે જોઇતું હતું તે મળી ગયું બંનેની એકજ ચતુરાઇ હતી કે જશોદાજી ને આ વાતની જાણ ન થાય કે ગોપી કેવું બાનુ કાઢીને નિકુંજમાં પ્રભુને લઇ જાય છે. આવો અલૌકિક આનંદ જેને જન્મભર ગાયો હોય તેને પૂછો કે આ પરમાનંદ દાસજી અષ્ટસખ। આ પ્રમાણે કહે છે.

પદ – ૩૯

જગાવે યશોદા મૈયા જાગો મેરે લાલા ।। દધિ મિશ્રીબેલાભર લાઇ ઉઠો હોં કલે ઉ કરો હો ગોપાલા ।।૧।। ગૌ દહન કી ભઇ બિરિયા ટેરત સખા સંગ કે ગ્વાલા આશકરન પ્રભુ મોહનનાગર મુખ દેખન આઇ વ્રજબાલા ।।૨।।

ભાવાર્થ –૩૯

શ્રી યશોદાજી લાલા ને કહે છે કે લાલા જાગો જુઓ દધિ મિશ્રી વાડકાં ભરીને લાવી છું ઉઠો હોં કલેઉ કરો હો ગોપાલા ।।૧।। ગૌ દોહન નો વખત (બીરીયા) થઇ ગયો છે સખા સંગ ગ્વાલ બાલો બુલાવે છે શ્રી આશકરણ કહે છે પ્રભુ મોહન નગર મુખ જોવાને માટે આવી વ્રજબાલા

પદ – ૪૦

કૌન પરી નંદલાલે બાન ।। પ્રાત સમેં જાગન કી બિરયાં સોવત હૈ પીલાંબરતાન માત યશોદા કબ કી ઠાડી લે ઓદન ભોજન ઘૃતસાન ।। ઉઠો શ્યામ કલે ઉ કી જે. સુંદર વદન દિખાઓ આન ।। ૨।। સંગસખા સબ દ્વારે ઠાડે મધુવન ધેનું ચરાવન જાન સુરદાસ અતિહી અસલાને સોવત હૈ. અજહું નિશિ માન ।। ૩।।

ભાવાર્થ – ૪૦

શ્રી યશોદાજી લાલાને જગાવા જાય છે પણ પ્રભુતો પિતાંબર લાંબુ તાણીને સુતા છે એટલે જશોદાજી કહે છે હે નંદલાલા તને આશું ટેવ પડી છે સવાર પડે ત્યારે જાગવું જોઇએ ત્યારે આ કંઇ હવે ઉંઘવા નો વખત નથી હું ક્યારની તારા માટે સામગ્રી ઘીથી બનાવી ને લઇને ઉભી રહી છું. ચાલો ઉઠો કલેઉ કરો અને આપનું સુંદર મુખ આવીને બતાવો આપના સખા પણ આવીને ઉભા છે અને મધુવનમાં ગાય ચરાવવા જવાનું છે સૂરદાસજી કહે છે હે પ્રભુ આલસ ભર્યા પોઢે છે કે હજી ક્યાં સવાર થયું છે હજી તો રાત્રીજ છે. (નીસ એટલે રાત્રી)

પદ – ૪૧

જાગીએ વ્રજરાજ કુંવર કમલ કોશ ફૂલે ।। કુમુદિની જિય સકુચ રહી ભૃંગ લતા ઝુમે ।।૧।। તમચર ખગ કરત રોર બોલત વન રાઇ ।। રાંભત ગૌ મધુર નાદ બચ્છ ચપલતાઇ ।।૨।। રવિ પ્રકાશ વિધુ મલીન ગાવત વૃજનારી ।। સૂર શ્રી ગોપાલઉઠે પરમ મંગલહારી.

ભાવાર્થ – ૪૧

હે વ્રજરાજ કુંવર જાગો કમલ ખિલી ઉઠયા છે, કુમુદીની સંકુચાઈ ગઇ છે (ભૃંગ) ભમરાઓ લતા ઉપર ઝુમિ રહ્યા છે કુકડાના બોલ પક્ષી સોર કરે છે વનની વનરાજી પણ બોલી રહી છે ગાયો ભાંભરે છે (રાંભત) વાછડા પણ મધુર ચપલતાથી બોલે છે સુર્યનો પ્રકાશ ફેલાઇ રહ્યો છે. (વીધુ) ચંદ્ર પણ ઝાંખો પડ્યો છે. અને વ્રજની ગોપીઓ મંગળ ગાઇ રહી છે ત્યારે સૂરદાસજી કહે છે શ્રી ગોપાલ હવે ઉઠયા છે પરમ મંગળ કારી

પદ –૪૨

નંદ કે લાલા ઉઠે જબ સોયે ।। દેખ મુખારવીંદ કી શોભા કહો કાકે મન ધીરજ હોયે ।।૧।। મુનિ મન હરણ યુવતી કો વપુરી રતિપતિ જાત માન સબ ખોયે ।। હર્ષદ હાસ દસન ધ્રુતિ વિકસત માનિક ઓપ ધરે જાનો પોયે ।।૨।। નવલ કિશોર રસિક ચૂડામની મારગ જાત લેત મન ગોયે ।। સૂરદાસ મન હરન મનોહર ગોકુલ વસ મોહે સબ લોયે ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૪૨

સખી કહી રહી છે કે નંદરાયજીના લાલા ઉઠયા પાછા સુતા હે સખી જુઓ તેમના મુખારવીંદની શોભા જોઇ કોઇનુ પણ મન ધીરજ રાખતું નથી જોવામાં આતુરતા છે મન પણ હરીલે છે અને જે યુવતી પોતે માને છે કે અમારા શરીરના જાણે કામદેવ છે પણ સન્મુખ થતાં જાત માન બધુ ખોવાઇ જાય છે તેમના સ્વરૂપમાં જયારે પોતે

હાસ્ય વદન કરે છે ત્યારે દાંતોની ચમક (ધ્રુતિ) વિકસીત થઇ છે જાણે માણેકનો ઓપ આપીને પરોવેલા હોય તેવા લાગે છે નવલ કિશોર રસિક છે તેમના કેશ (ચૂડામણી) કેવા ચમકે છે રસ્તામાં મલે ત્યારે આપણને તેની પાછળ જવાનું મન હરણ થઇ જાય સૂરદાસજી કહે છે.

પદ – ૪૩

સોવત આજ અવારભાઇ ।। ઉઠો મેરેલાલ હોં બલહારી ભાનુ ઉદય ભયો રૈન ગઇ ઠાડી મહેરી જગાવત રિકી વદન ઉઘાર નિહાર લઇ ।। સુંદર શ્યામ સખા તોહી બોલત ખેલન કો આનંદમઇ ।।૨।। હૂંકત ગાય લેત વછરૂવા જાય ખિરક કરો ઘોષલઇ ।। સૂરદાસ ગોપાલ ઉઠે જબકેલિ સખા સંગ કરત નઇ ।। ૩।।

ભાવાર્થ – ૪૩

શ્રી યશોદાજી કહે છે ઉઠો મારા લાલ વારી જાઉ આજે મોડા સુતા છો પણ સુર્ય ઉદય થઇ ગયો છે રાત્રી પણ ગઇ માતા ઉભા રહી લાલાને જગાડે છે અને વદન ઉઘાડી મુખ કમલ નિહારી લે છે હે શ્યામ સુંદર આપને સખા બોલાવે છે રમવા માટે તો આનંદથી જાવ ।। ૨।। ગાય હુંકી રહી છે વાછડાને ખિરકમાં ગાય પાસે લઇ જાવ ગાયોની બાંધવાની જયા હોય તે વ્રજભૂમિ કહેવાય (ઘોષ એટલે વ્રજ) ભાવાર્થ સૂરદાસજી કહે છે શ્રી ગોપાલ જાગ્યા અને આનંદથી સખાઓ સાથે નવી સંગતી કરે છે.

કલેઉ કે પદ ભૈરવ-રાગ બિભાસ

પદ – ૧

આછો નીકો લોંનો મુખ ભોરહી દિખાઇયે । નિશકે ઉનીકે નયના તોતરાત મીઠે બેના ભાંવ તે જિયકે મેરે સુખહી બઢાઇયે ।।૧।। સકલ સુખકરણ ત્રિવિધ તાપહરણ ઉરકો તિમિર બાઢયો તુરત નસાઇએ। દ્વારે ઠાડે ગ્વાલ બાલ કરોહો કલેઉ લાલ મીસી રોટી છોટીમોટી માખણસોં ખાઇએ ।।૨।। તનકસો મેરો કન્હૈયા વાર ફેર ડારી મૈયા બેનીં તો ગુંહોં બનાઇ ગહરન લગાઇએ । પરમાનંદ પ્રભુ જનની મુદિત મન ફૂલિફૂલિ અતિ ઉર અંગ ન સમાઇયે ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧

પરમાનંદ દાસજી કહે છે આપનું સુંદર મુખારવિંદ સવારમાં દેખાડો રાત્રી ના જાગરણ થી સવારે નયનો રાતા થઇ જાય છે અને અચકાંતા અચકાતાં જે બોલે છે તે પણ મીઠુલાગે છે મારા મનને ગમે છે. અને અમોને સુખ બઢાવો સકલ સુખના આપવા વાળાને ત્રણે તાપ સમાવનારા (આધી વ્યાધી ઉપાધી) મારા મનમાં જે અજ્ઞાન રૂપી અંધાકાર વધ્યો છે તેને નસાવો. દ્વાર ઉપર ગ્વાલ બાલ ઉભા છે. તો કરો કલેઉ મીસી રોટી (માખન બુરો લગાવેલી) ખાઓ મેરે લાલ છોટો સો મારા કનૈયા કાંઇ નજર ના લાગી જાય પરમાનંદ દાસજી કહે છે માતા જશોદા આનંદ માં આવીને ફૂલી ફૂલી ફરે છે ।।૧।।

પદ – ૨

છગન મગન પ્યારે લાલ કીજીયે કલેવા ।। છીકિતે સગરી દધિ ઉખલ ચઢ કાઢ લેહો પહર લેહો ઝગુલી ફેંટ બાંધ લેહો મેવા ।। ૧ ।। યમુના તટ ખેલન જાઓ ખેલનકે મીસ ભૂક ન લાગે કોન પરી પ્યારેલાલ નિશ દિનાકી ટેવા । સૂરદાસ મદનમોહન ઘર હી ક્યોં ન ખેલો લાલ દેહો ચકડોર વંગી હંસ મોર પરેવા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ–૨

મારા છગન મગનલાલ કલેઉ કરો છીંકા ઉપર સગરા દધિ છે તો ઉખલ પર ચઢીને (ખાંડણીયો) કાઢો અને પહેરો ઝગુલી બાંધો ફેંટ અને તેમાં મેવા મીઠાઇ બાંધો પછી યમુના કિનારે ખેલવા પધારો અને જ્યારે ભૂખ લાગે ત્યારે ફેંટમાંથી મેવા કાઢીને આરોગજો તમોને રાતદાડાની ટેવ છે સૂરદાસ કહે છે હે મદન મોહનજી ઘર પાસે ખેલતાં હોય તો કેવું સારૂ હું તમોને ચકડોર બંગી હંસમોર પારેવા બધા રમકડાં રમવા આપું.

પદ – ૩

કરો કલેઉ રામકૃષ્ણ મિલ કહત યશોદા મૈયા ।। પાછે બરછ ગ્વાલ સબ લેકે ચલો ચરાવન ગૈયા ।।૧।। પાયસ સિતા ધૃત સુરિભનકો રૂચિકર ભોજન કીજે ।। જગજીવન વ્રજરાજ લાડીલે જનની કો સુખ દી જે ।। ૨ ।। સીસ મુકુટ કટી કાછની પીત વસન ઉર ધારો ।। કર લકુટીલે મુરલી મોહન મન્મથ દર્પ નિવારો ।।૩।। મૃગ મદ તિલક શ્રવણ કુંડલ મણી કૌસ્તુભકંઠબનાવો ।। પરમાનંદ દાસકો ઠાકુર વ્રજજન મોદ બઢાવો ।।૪।।

ભાવાર્થ–૩

જશોદા મૈયા કહે છે કે રામકૃષ્ણ બંને કલેઉ કરો પછી વાછડાં અને ગ્વાલ બાલ બધાને લઇને ગાય ચરાવવા માટે ચલો ખીરમાં સુરભી ગાય નું ઘી નાખ્યુ છે આપને ગમસે માટે ભોજન કરો જગતના જીવન વ્રજરાજ લાડીલે માતાને સુખ આપો મુકુટ કાછની ધરી પીત વસ્ત્ર ઉર પર ધરો હાથમાં લાકડી લઇ મુરલી લઇ હે મોહન કામદેવ (મન્મથ) નું પણ અભિમાન દર્પ ઉતારો મૃગ મદ એટલે (કસ્તુરી) તિલક કરી કાનમાં કુંડલ મણીજડિત ગળામાં કૌસ્તુભ મણી પહેરો પરમાંનદ દાસજી કહે છે ? વ્રજના જે જીવ છે તેનો આનંદ બઢાવો.

પદ – ૪

હા હા લે હો એક કોરે બહુત બેર ભઇ હૈ દેખો મેરી ઔર ।। ૧ ।। મેલ મિશ્રી દૂધ ઓટ્યો પીયો હવૈ હે જોર ।। અબહી ખેલન ટેરહી તેરે ગ્વાલ ભયો ભોર ।।૨।। જાગે પંછી ધ્રુમધ્રુમ સુન પ્રાત કરન લાગે શોર ।। ખેલવે કોં ઉઠ ભાજોગે માન મેરો નિહાર ।।૩।।લેહું લલન્ બલાય તિહારી છોર અંચલ ઓર ।। વદન ચંદ વિલોક સીતલ હોત હ્ય મોર ।।૪।। બૈઠ જનની ગોદ જેંવત લાગે ગોવિંદ થોર ।। રસિક બાલક સહજ લીલા કરત માખન ચોર ।।૫।।

ભાવાર્થ – ૪

માતા જશોદાજી લાલાને કહે છે આપ એક કોર તો લો મારા ઓર જુઓ બહુજ મોડુ થયું છે દુધમાં મિશ્રી (દૂધને તવામાં ઉકળતુ ખૂબ હલાવવું) પીયો સવારના પહોરમાં ગ્વાલ બાલ ખેલવા માટે બોલાવે છે ।।૨।। પંઝી

પણ જાગ્યા છે ડાળીયે ડાળીયે બેસીને સવાર પડયુ જાણીને સોર કરવા લાગે છે રમવા માટે ઉઠો ભાગો – મારૂ માનો એમ કહી જશોદાજી જોઇ રહે છે (નીહોર) હે લાલન વારી જાઉં પોતાની સાડી નો છેડો (અંચલ) માથે મુકી બલાય લે છે શ્રી શ્યામ સુંદર ના વદન કમલને જોઇને (વીલોક) હદય શીતળ થાય છે ।।૪।। માતાની ગોદમાં બેસી ને જમવા લાગ્યા ગોવિંદ થોડુ થોડુ હાથમાં લઇને આરોગે છે શ્રી હરીરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે કે આતો બાલ લીલા છે તેનો પાર પામી શકાય તેમ નથી તો આ તો સહજ લીલા છે. (સહજ એટલે તેનો પાર નહી)

પદ – ૫

મૈયા મોહિ માખણ મિશ્રી ભાવે । મીઠો દધિ મિઠાઇ મધુ ધૃત અપને કરસોં કયોં ન ખવાવે ।।૧।। કનક દોહની દે કર મેરે ગૌદોહન કયોં ન સિખાવે ઓટયો દૂધ ધેનુ ધોરીકો ભરકે કટોરા કયોં ન પિવાવે ।।૨ ।। અજહું બ્યાહ કરત નહીં મેરો તોહી નીંદ આવે ।।૨ ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરિધરકી બતિયાં સુન લે ઉછંગ પય પાન કરાવે ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

હે મૈયા મને માખન મિશ્રી બહુ ભાવે છે મિશ્રી નાખેલું દહીં મિઠાઇ ધી વાળી તારા હાથથી કેમ ખવડાવતી નથી ।।૧ ।। સુવર્ણ ની દોહની મારા હાથમાં આપ અને મને ગાય દોહતા કેમ શીખડાવતા નથી અને એટલું દુધ ધોરી ગાયનું કટોરો ભરી ને કેમ નથી પીવડાવતાં અને હવે હું કાંઇ નાનો નથી હજી સુધી મારી સગાઇ કરતાં તમોને ઊંઘ કેમ આવે છે તો ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે કે શ્રી ઠાકોરજી ની વાતો સાંભળીને માતા યશોદાજી તેને ખોળામાં લઇ સ્તનપાન કરાવે છે.

પદ – ૬

ગોવિંદ માંગત હૈ દધિરોટી । માખણ સહિત દે મેરી જનની શુભ્ર સુકોમલ મોટી ।। ૧ ।। જો કછુ માગોસો દેહુ મોહન કાહેકો આંગન લોટી । કર ગહિ ઉછંગ લેત મહતારી હાથ ફિરાવત ચોટી ।। ૨ ।। મદનગોપલ સ્યામ ઘનસુંદર છાંડો યહ મતિ ખોટી । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર હાથ લકુટિયા છોટી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૬

માતા યશોદાજી પાસે શ્રી ઠાકોરજી કેટલુ આર (તોફાન) મચાવે છે અને કહે છે હે મા મને માંખન અને રોટી માખન ચોપડીને દો હે માં સારી અને મોટી કોમલ રોટી આપો. ।।૧ ।। પછી જશોદા કહે છે હે મોહન આપ જે માગશો તે આપીશ તમે શા માટે આંગણા માં ધુળમાં આળોટો છો પછી હાથ થી પકડીને ખોળામાં લઇને શ્રી યશોદાજી લાલાને માથા ઉપર ચોટીમાં હાથ ફેરવે છે (ખંજવાળે છે ધીમેથી) મદન ગોપાલ શ્યામધન સુંદર હવે આ બધી માથા કુટ ખોટી કરો છો. પરમાનંદ દાસ કહે છે જો શ્રી યશોદાજી લાલા ના જરા ધમકાવે છે જો હું કહુ તેમ નહી કરે નહી માને તો જો તારા માટે મારી પાસે નાની લાકડી રાખી છે સમજયો ને માટે ચૂપચાપ જે જોઇએ તે લઇલો.

પદ – ૭

દોઉ ભૈયા માંગત મૈયા પે દેહી મૈયા દધિ માંખન રોટી સુન યશુમતી એક બાત સુતન કી ઝુહે હી ધામકે કામ અંગોટી ।। ૧ ।। બ્રલભદ્ર ગહ્યો નાસા કો મોતી કાન્હ કુંવર ગહી ચોટી ।। માંનો હંસ મોર ભખ લીને કહાબરનું ઉપમાં મિત છોટી ।। ૨ ।। યહદેખત નંદ આનંદ પ્રેમ મગનમુ કરત લોટપોટી સૂરદાસ પ્રભુ મુદિત યશોદા ભાગ્ય બડે કરમન કી મોટી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

શ્રી ઠાકોરજી અને બળદેવજી બંને શ્રી યશોદાજી પાસે દહીં માખન અને રોટી માગે છે ઠાકોરજી કહે છે સાંભળ માં અમે કલેઉ માગીએ છીએ. ત્યારે તું ઘરનું કામકાજ માંથી પરવારતી નથી અને ખોટી વાર લગાડીશ એટલે શ્રી ઠાકોરજી અને બળદેવજીએ જશોદાજીને એવા તો ખેંચતાણ કરી લોથપોથ કરી નાખ્યા પછી શ્રી ઠાકોરજીએ જશોદાજીનો ચોટલો પકડયો અને બળદેવજીએ તેમના (જશોદાજીના) નાકની નથ નું લટકતું મોતી પકડીને બંને ભાઇ ઉભા રહ્યા હવે તેમનો દેખાવ કેવો તેનુ ભક્ષણ છે મોતી પછી શ્રી ઠાકોરજીએ માતાજીની ચોટી પકડી છે કારણકે ઠાકોરજી નું સ્વરૂપ નિલ ધન શ્યામ છે તેથી તેમને મોર ની ઉપમાં આપી છે કારણ કે જશોદાજીના વાળ નો ટોપલો સર્પ આકારજેવો લાંબો છે તેથી અને મોરનું ભક્ષણ સાપ છે સાથ માટે આ દષ્ય નું વર્ણન કોણકરે કારણ કે ઉપમાં કેવી આપી છે એટલે સુરદાસજી એમ કહે છે. આમા મારી મતી શું કામ કરે મારી મતી બહુ ઓછી છે હવે આ બાજુ નંદરાયજી આ દ્રષ્ય જોઇ ને પ્રેમાનંદ માં મગ્ન થઇ ગયાં કે મારા લાલા ઓ ઠીક જશોદાજીને થકવી દીધા છે પ્રભુ ત્રિભુવન પતિ શ્રી યશોદાજીને ત્યાં કેવો બાલક ભાવ બતાવે છે એ જોઇ શ્રી યશોદાજી આનંદિત થઇ ગયા મારૂ ભાગ્ય કેટલું મોટું છે મારી પાસે પ્રભુ આવી રીતે કલેઉ માટે તાલાવેલી બતાવે છે હું કેવી કર્મની મોટી છું અને બાલ કોલિ ના આનંદમાં પ્રભુ શ્રી યશોદાજી તેમાં મહાન ભાગ્ય માનતા હતા આ પ્રભુની બાલ ચેષ્ટા છે.

પદ – ૮

કમલ નયન હરિ કરો કલેવા માખન રોટી સદ્દ્ય જમ્યો દધિ ભાતિભાંતિ કે મેવા ।। ૧ ।। ખારેક દ્રાખ ચિરોજી કિસમિસ ઉજ્જલ ગરી બદામ ।। સક્કર સેત છુહારે સિંધારે હરે ખરબુજા જામ ।। ૨ ।। કઇ મેવા બહુ ભાંત ભાંત કે ખટરસ કે મિષ્ટાન સૂરદાસ પ્રભુ કરત કલેઉ રીઝે શ્યામ સુજાન ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૮

શ્રી જશોદાજી કહે છે કે સુંદર કમળની પાંખડી જેવા નેત્રની શોભાવાળા છે લાબા કલેઉ કરો માખન રોટી ઉપર દહી પણ સુંદર જામેલુ છે. ભાતભાતના મેવા લીલા મેવા છે અને સુકા મેવા પણ છે ખારેક દ્રાખ ચિરોંજી કિસમિસ ઉજ્જવલ ગરી બદામ પણ છે સક્કર ટેટી હરે ખરબુજા જામ ।।બહુ મેવા ભાતભાતના છે અને ખટરસ અને મિષ્ટાન પણ છે સુરદાસજી કહે છે પ્રભુ કલેઉ કરે છે આનંદથી રીઝે શ્યામ સુજાન

પદ – ૯

કરો કલેઉ કાન્હર પ્યારે । ટેરત ગ્વાલ બાલ સબ ઠાડે આયે કબકે હોત સવારે ।।૧ ।। માખણ રોટી દિયો હાથપર બલજાઉં હોં ખાઓ લલારે । ખેલો જાય વ્રજહીકે ભીતર દૂર કહૂં જિન જાઓ વારે ।। ૨ ।। ટેર ઊઠે બલરામ શ્યામકો આવહું જાય ધેનુ વનચારે । સૂરસ્યામ કર જોર માતાસો ગાય ચરાવત કરત હાહારે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

હે પ્યારે કાન્હા કલેઉ કરો આપને ગ્વાલબાલ બધા બોલાવે છે બધા ઉભા છે રાહ જોઇને કે ક્યારે સવાર પડે ને કન્હા જોડે ગાયો ચરાવા જઇએ પછી માંખન રોટી હાથમાં આપી ખાઓ મારા લાલ હું તો બલ જાઉ હો પછી વ્રજમાં ખેલો બહુ દૂર ના જઇશ મારા લલ્લા શ્રી ઠાકોરજી માતાને પગે લાગી ને ગાય ચરાવા જાય છે અને હા હા કરીને ગાયોને હાં કે છે.

પદ – ૧૦

અબહી યશોદા માખન લાઇ ।। મૈં મથ કેં અબહી નીકાસ્યો તુમ કારણ મેરે કુંવર કન્હાઇ ।।૧ ।। માંગ લેહું એસે હી મોપે મેરે હી આગેં ખાહુ ।। ઔર કહૂં જીન ખૈહો મોહન દીઠ લગેગી કાહું ।। ૨ ।। તનક તનક હી ખાઉ લાલ મેરે જો બઢિ આવે દેહ ।। સૂરશ્યામ કછુ હોઉ બડેસે બૈરીન કે મુખ ખેહ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

શ્રી યશોદાજી લાલાને કહે છે હે લાલા મે હમણાંજ તાજુ માખન લઇને આવી છુ મેં જાતે મંથન કરીને માખન કાઢેલુ છે તારા માટેજ હે કાન્હકુંવર માંગીલો જેટલુ જોઇ તેટલું પણ મારી આગળ જ ખાવો જો બીજે લઇ જઇને ખાશો તો હે મોહન કોઇની નજર લાગી જાય મારા લાલ થોડું થોડું ખાઓ મેરે લાલ જો ખાશો તો જલ્દી મોટા થઇ જાસો શ્રી સુરદાસજી કહે છે મોટા કહે તેમ કરે અને જે વેરી છે તેનું મુખ ખેહવો એટલે જોવું મટયું.

પદ – ૧૧

માનો બાત લાલ જૂ મેરી ।। કસ્સો ભોજન રાર ભૂલો હોં માત જુ તેરી ।।૧ ।। દહ્યો માખન દૂધ મેવા પરોસ રાખી થારી ।। કરો ભોજન લાલ મેરે જાંઉ હો બલહારી ।।૨ ।। ગોદબૈઠો હોં જીમાઉ ગાઉં તેરે ગીત ખેલિવે કો તોંહિ હોં બુલાઉ બૈઠે તેરે પાસ ।। કરો હોં દધિ મથન ઉદયો સૂર કમલ પ્રકાશ ।। ૪ ।। માય કે સુન વચન મોહન વિહંસ પ્રેમ ગોપાલ ।। કિયો ભોજન દિયો અતિસુખ રસિક નયન વિશાલ ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

શ્રી યશોદાજી કહે છે હે લાલ મારી વાત માનો અને ભોજન કરો ભોજન કરતાં કકરાટ નો કરશો હું તારી મા છું મારૂ કહ્યુ માનો દહી માખન દૂધ મેવા બધું મે થાળીમાં પરોસીને રાખ્યુ છે ભોજન કરો મેરે લાલ હુ બલી હારી જાઉ છુ આવો મારા ખોળામાં બેસાડુ અને જમાડુ જો હું તારા ગીત ગાઉ જો બહાર ગ્વાલબાલ તને ખેલવા માટે બોલાવે છે કે અને કહો તો હું બોલાવું તારી પાસે બેસે મૈં દહી મંથન કરી રહી ત્યાર પછી સુર્ય ઉદય થયો માતાના

વચન સાંભળીને મોહન હસવા લાગ્યા પ્રેમથી ગોપાલ ભોજન કર્યુ અને માતાને અતિસુખ આપ્યું આ પદ શ્રી હરીરાયજીનું બનાવેલુ છે રસીક નયન વિશાલ

પદ – ૧૨

હોં બલબલ જાઉં કલેઉ લાલ કીજો । ખીર ખાંડ ઘૃત અતિ મીઠો હૈ અબકી કોર બચ્છ લીજે ।। ૧ ।। બેની બઢે સુનો મનમોહન મેરો કહ્યો પતીજે । ઓટયો દૂધ સધ ધોરીકો સાત ઘુંટ ભર પીજે ।। ૨ ।। વારણે જાઉં કમલમુખ ઉપર અંચરા પ્રેમરસ ભીજે । બોહોરસ્યો જાય ખેલો યમુનાતટ ગોવિંદ સંગ કર લીજે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

આ પદ ગોવિંદ સ્વામિજીએ બનાવ્યુ છે તેઓ અષ્ટ સખામાં મહાન પ્રવિણ હતા માતા જશોદાજી કહે છે બલીહારી જાઉ લાલા હવે કલેઉ કરો. જુઓ ખીર કેટલી સુંદર ખાંડ તથા ધી નાખીને અતિ મીઠી બનાવી છે તે લો અને આપના માટે મેં જે કોર (ગ્રાસ)બનાવ્યો છે તે જો નહિ ખાઓ તો વાછડાને આપી દઇશ. તેના કરતા આપજ લો મારૂ કહ્યુ માંન હૈ મોહન જો આટલું ખાશો તો તમારા વાળની ચોટી પણ વધશે અને આ ઓટેલુ દુધ ધોરીનું સાત ખૂંટ ભર પીજે તો સાત ઘૂંટડા કેમ કહ્યા છે તો તે એટલા માટે કીધું કે મુનિ અગસ્થ સાત સમુદ્ર નું જલ પી ગયા હતાં તો હે લાલા તું સાત ઘૂંટ તો પી હું આપના મુખ કમળ ઉપર વારી જાઉ છું અને આ કમલ મુખ ઉપર સાડીના છેડાથી પ્રભુ ઉપરના પ્રેમથી જે અશ્રુ બીદુ આવી જાય છે તે અંચલ ભીંજાય છે લાલા ફરથી (બહુર્યો) યમુના તટ ખેલવા જાવ ત્યારે ગોવિંદ અષ્ટ સખા કહે છે મને સંગમાં લઇ જાજો.

પદ – ૧૩

પિછવારે હવે બોલ સુનાયો ગ્વાલિની ।। કમલ નયન પ્યારો કરત કલેઉ કોર ન મુખ લો આયો ।। અરી મૈયા એક વન વ્યાઇ ગૈયા – વછરાઉહાં વિસરાયો ।। ૧ ।। મુરલી ન લઇ લકુટિયા ન લીની અરબરાય કોઉ સખા ન બુલાયો ।। ૨ ।। ચકૃત ભઇ નંદ જુઠ્ઠી રાની. સત્ય યહ કૈંધો સપનોં આયો ।। ફૂલે ગાત ન સમાત રિસકવર – ત્રિભુવન રાય શિરછત્ર છાયો બૈઠે જાય એકાંત કુંજ મેં કિયો વિવિધ ભાંત મન ભાયો ।। પરમાનંદ સયાની ગ્વાલિની ઉલટ અંક ગિરિધર પિય પાયો. ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

એક ગોપી બહુ ચતુરાઇ ભરેલી હતી તે પ્રભુના દર્શનાર્થે ગયેલી તે પ્રભુને સાનમાં (સંકેતીકભાષામાં) સમજાવી દઇ નંદાલય માંથી બહાર નિકળ્યા પછી ઘરની પાછળ ની અટારી નીચે ઉભી રહી રાહ જોતી હતી થોડીવાર થઇ ગોપીને જે તાલાવલી લાગેલી પ્રભુસાથે પણ ઠાકોરજી જાગ્યા પછી જશોદાજી કલેઉ લાવે તે આરોગ્યા વગર શી રીતે જાય પ્રભુ મંગલ ભોગ આરોગવા માટે હજી તો હાથમાં ફક્ત કોર લીધો છે અને મુખમાં મુકવા જાય છે ત્યા તો પાછળ ની બારીમાંથી અવાજ સાંભળ્યોગોપીએ બુમ પાડી પ્રભુ કેમવાર લાગી તે સાંભળતાજ શ્રી ઠાકોરજીએ પણ ચતુરાઇ વાપરી માતાને કહે છે અરી મૈયા એક ગાય કાલે વનમાં વહઇ હતી તેનું વાછડુંજ લાવવું હું ભૂલી ગયો છું તો મારેતો ઝટ જાવું પડશે પ્રભુતો ઝટ દઇને પોતે ચાલવા માંડયું મોરલી પણ ના લીધી કોઇ સખાને

પણ નહી બોલાવ્યા લાકડીપણ ના લીધી પછી જશોદાજીતો આશ્ચર્ય ચિકત થઇ ગયાં કે સાચે મારા લાલાને કાંઇ સ્વપનું આવ્યું હશે કે શું કાંઇ જ બોલી શક્યા નહિ પ્રભુતો ઘર બહાર નિકળ્યા પછી નિશંક બની ગયા મનમાં ને મનમાં એવા ફૂલાણા કે ઠીક જશોદાજીને બનાવ્યા છે પોતે જાણે ત્રિભુવનરાય જેમ શિરછત્ર ધારણ કરી જેવી રીતે (રાયકહેતાં છત્રપતીરાજા) રાજા મહારાજા છત્ર ચમર સેવકો ઢોળતા હોય છે પોતે નિશંક થઇ બેઠા હોય તેવી રીતે ગોપી સાથે કુંજમાં પધાર્યા ત્યાં વિવિધ ભાંતે પોતાને રૂચે તે રીતે મનોરથ પૂર્ણ કર્યો પરમાનંદ દાસ કહે છે કે ગોપી કેવી ચતુર છે જેવી રીતે અક્ષર ને છાપખાનાંમા છાપવા હોય તો અવળા અક્ષર ગોઠવવા પડે ત્યારે સવળુ છપાય તેમ આવી ચતુરાઇ કરી ઠાકોરજીએ પણ ચતુરાઇકરી અને ગોપી શ્રી ઠાકોરજીના આનંદ માં ઉભય સ્વરૂપ આનંદ માં ગરકાવ બની ગયા.

પદ – ૧૪

કીજીયે નંદલાલ કલેઉ ।। ખીર ખાંડ ઔર માંખન મિશ્રી લીજીયે પરમરસાલ ઓટયો દૂધ સદ્ય ધોરી કો તુમકો દે હો ગોપાલ બેની બઢે હોય બલ કીસી પીજીયે મેરે બાલ ।। ૨ ।। હોં વારી યા વદન કમલપર ચુંબન દેહો ગાલ ગોવિંદ પ્રભુ કલેઉ કીનો જનની વચન પ્રતિપાલ

ભાવાર્થ – ૧૪

હે નંદરાય ના લાલા કલેઉ કરો જૂઓ ખીરમાં ખાંડ અને માખન મિશ્રી લો પરમ રસાલ દૂધને ઓટી રાખ્યુ છે તારા માટે ધોરી ગાયનું લો ગોપાલ પીઓ ।। તમારી ચોટી મોટી થાય બલદેવ ભૈયા જેવી પીઓ લાલ ।। ૨ ।। હો વારી જાઉ વદન કમલ ઉપર અને મને એક ચુંબન ગાલ ઉપર કરવા દો ગોવિંદ સખા કહે છે પ્રભુ એ કલેઉ કર્યું અને માતાનું વચન પાળ્યુ.

પદ – ૧૫

જયતિ આભીર નાગરી પ્રાણનાથે ।। જયતિ વ્રજરાજ ભૂષણ યશોમિત લલનદેત નવનિત મિશ્રી સુ હાથે ।। ૧ ।। જયતિ પ્રાત પરભાત દધિ ખાત શ્રી દામમા સંગ અખિલ ગોધન વૃંદ જરેં સાથે ।। ઠૌર રમણીકુ વૃંદા વિપિન શુભ સ્થલ સુંદરી કેલિ ગુણ ગુઢ ગાથે ।। ૨ ।। જયતિ તરાણી તનયા તીર રાસ મંડલ રચ્યો તતતા થેઇ થેઇ તાથે ।। ચતુર્ભુજ દાસ પ્રભુ ગિરિધરન બહુરિ અબ પ્રકટ શ્રી વિઠ્ઠલેશ વ્રજ કિયો સનાથે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

અહીર ની નાગરી પ્રાણનાથ સાથે તેનો પણજય છે ।। શ્રી યશોદ્દાજીના ભૂષણ રૂપે વૃજરાજ લલન ને નવનિત મિશ્રી આપે છે પોતાના હાથથી કોણ આપે છે અહીર નાગરી સવારના પહોરમાં દહીં અરોગે છે સાથે શ્રી દામા નામના સખા છે બધુંજ ગૌધન સમુહ માં (વૃદ્ર) સાથે છે વૃંદાવનનું શુભ સ્થળ છે જગ્યાપણ રમણીય છે વ્રજની ગોપી શ્રી ઠાકોરજી સાથે આનંદ માણે છે. તેના ગુણગાવામાં એટલી વ્યસથ છે ।। ૨ ।। શ્રી યમનાજી નો પણ જય છે રાસ મંડલ રચી તતતા થેઇ થેઇ માં પ્રિવષ્ટ છે ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે ગિરિધર કહેતા શ્રી ઠાકોરજી ફરીથી (બહુ(શ્રી સુસાઇજી રૂપે (શ્રી વીઠ્ઠલનાથજી) વ્રજને સનાથ કર્યો છે.

પદ – ૧૬

માખણ તનક દેરી માય । તનક કરપર તનક રોટી માગત ચરણ ચલાય ।। ૧ ।। તનકસે મનમોહનકી લાગો મોહીં બલાય । તનક મુખમેં દૂધકી દતિયાં બોલત હૈ તુતરાય ।। ૨ ।। કનક ભૂપર તનક રીંગત-નેત પકર્યો ઘાયા કંપિયો ગિરિ શેષ સંકયોં સિંધુ અતિ અકુલાય ।।૩ ।। તનક માગ્યો બહોત દીયો લિયો કંઠ લગાય । સુરપ્રભુકી તનક ચુટિયા ગુહત માય બનાય ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

શ્રી યશોદાજી દહીં વલોવે છે તો વખતે શ્રી ઠાકોરજી માતાને કહે છે માં મને થોડુંક માખણ આપ પ્રભુના નાના હાથમાં નાની રોટલી આપ પોતે પાપા પગલી ભરી ડગમગ તી ચાલે ચાલીને જશોદાજીને કહે છે માં મને થોડુક માખન આ રોટલી માં આપ પછી શ્રી જશોદાજી કહે છે કે મારો લાલ આ હાહાહા કેવો ડગમગતો આવે છે અને કહે છે માં આમાં થોડુક માખણ આલ માંની અમી દ્રષ્ટી લાલ ઉપર પડી કે મારા નાનકડા મન મોહન ને કાંઇ નજર ના લાગે એટલે કહે છે કે વારી જાઉં મારા લાલા તું કેવું કાલુ કાલુ બોલે છે હજી તારા મોઢામાં દુધિયા દાંત છે અને પ્રભુમાતા પાસે આવીને ખેલતાં ખેલતાં આનંદથી આવે છે. અને વલોવાની ગોળી પાસે ઉભા રહી અને નેતરૂ (દહી વલોવવાના રવૈયા સાથે બંધાયેલી દોરી) પકડીને ઉભા રહ્યા ગોળીમાં માખણ તૈયાર થયેલું નહિ તેથી જશોદાજી આપતા વાર લગાડે છે ત્યાં તો જાણે પ્રભુએ દેખાવ કેવો કર્યો કે જે સમુદ્ર મંથન વખતે મેરૂ પર્વત નો રવૈયો કરીને સમુદ્ર મંથન કરેલું હતું તો જાણે રવૈયા રૂપિ મેરૂપર્વત દધિરૂપ સમુદ્ર ની ઉપમાં આપી છે પર્વત રાજ ને શંકા ઉત્પન્ન થઇ અને સમુદ્ર જાણે અકળાયો કે શું પ્રભુ ફરીથી સમુદ્ર મંથન કરશે. પણ પછી જશોદાજીએ લાલાને કંઠે લગાવ્યો ને વ્હાલ કરી ને કહે છે લે મારા લાલ થોડુંક શું કામ વધારે આપુ છું લે મારા લાલ ખાવ સુરદાસજી કહે છે કે માતાઓ લાલાને વ્હાલથી માથે હાથ ફેરવી ને કહે છે જૂઓ લાલ લાવો તમારી ચોટી સરસ ગુંથી આપું આ છે પ્રભુની બાળ લીલા

મંગલા આરતી કે પદ –રાગ ભૈરવ

પદ – ૧

મંગલ મંગલમ્ વ્રજ ભુવિ મંગલમ્ । મંગલમિહ શ્રીનંદયાદશોનામ સ્વકીર્તનમે તદ્ રૂચિરોત્સંગ સુલાલિત પાલિત રૂપમ્ ।। ૧ ।। શ્રી શ્રી કૃષ્ણ ઇતિ શ્રુતિ નામસ્વાર્તજ નાશય તાપા પહમિતિ મંગરાવમ્ । વ્રજસુંદરી વયસ્ય સુરભિવૃંદ મૃગીગણ નિરૂપમ ભાવાઃ મંગલ સિંધુ ચયાચ ।। ૨ ।। મંગલ મીષત્સ્મિતયુતમીક્ષણ ભાષણ મુન્નત નાસાપુટ ગત મુકતાફલ ચલનમ્ । કોમલ ચલદંગુલીદલ સંગત વેણુનિનાદ વિમોહિત વૃંદાવનભુવિ જાતાઃ ।। ૩ ।। મંગલમખિલમ્ ગોપી શિતુરિતિ મંથર ગતિ બિભ્રમ મોહિત રાસસ્થિત ગાનમ્ । ત્વમ જય સતતમ્ ગોવર્ધનધર પાલય નિજદાસાન ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧

આ લીલા સર્વે સારસ્વત કલ્પ ની છે અને જેમાં વ્રજની ભૂમિ મંગળ છે. કારણ કે જેનું નામ કિર્તનો માં ગવાય છે તે પ્રભુ નંદ યશોદાને ઘેર બાલક રૂપે પડયા છે અને માતા ના ખોળા માં પોતાની પ્રસન્નતાથી ખેલે છે અને શ્રી યશોદાજી તેમનું લાલન પાલન કરે છે યશોદાત્સંગ (યશોદાજીના ખોળામાં) સ્વરૂપ સેવવા યોગ્ય છે વળી વેદની આ જગતમાં ખેલ છે અને નામ રૂપ્યત્મક બાદ કરતાં જે છે તે મંગલ છે તો વેદ પણ નેતિ નેતિ કહી પુકારે છે. વ્રજ સુંદરી પણ સરખી વયની છે (વયસ્ક)અને ગૌ વૃંદ ગોપમિત્રો (મૃગીગણ) હરણીનો સમુહ પણ જેવી રીતે સમુદ્ર જેમ આનંદની છોળો ઉછાળે છે કોઇ જાતના સ્વાર્થ વિના આવો નિર્મલ ભાવ હોય તેજ મંગળ છે. તેવી રીતે શ્રી ઠાકોરજીનું મંગલ મુખારવીંદ નું સ્મિત યુત અને મધુર વચનો જ્યારે હાસ્યથી બોલે છે ત્યારે નાસીકા ના અગ્રભાગ નું મોતી પણ કેટલું ઉન્નત બની હલન ચલન કરે છે તેને (મોતીને) કાંઇ પણ સ્વાર્થ નથી થતાં કેટલી શોભા આપી મંગલ રૂપ દેખાય છે અખીલ બ્રહ્માંડ ના નાયક સાથે ગોપીઓ શરદ ઋતુમાં લૌકિક પરવા કર્યા વગર નિશંક થઇ. ક્યારે જ્યારે શ્રી ઠાકોરજીએ વેણુનાદ કર્યો અને તે નાદમાં મોહિત થઇ લૌકિક પતિ પુત્રો ને છોડીને કાંઇ પણ ભ્રમ રાખ્યા સિવાય પ્રભુ પાસે દોડી ગયા (કૃષ્ણત્વાસ્મી) અને પ્રભુએ તે ગોપીઓનો રાસમાં અંગિકાર કરી મંગલ રૂપ બનાવ્યા (મંથરગતી એટલે ધીમી કાચબા જેવી ગતી) (મંથર ઇં કાચબો) તેવી રીતે હે પ્રભુ શ્રી ગોવર્ધન ધર હું આપનોજ છું આપ મારૂ સર્વસ છો આપનોજ જય છે. પ્રભુના લાડીલા શ્રી વલ્લભાનું રાગી વૈષ્ણવ વૃંદને વિનંતી કે આ પદ નો ઉલ્લેખ મારી રંક બુધ્ધિ થી કર્યો છે ભૂલ તો ઘણીજ હશે તો આ જીવ ને ક્ષમા આપશો.

પદ – ૨

મંગલ માધો નામ ઉચ્ચાર । બલ વદન કમલ કર મંગલ મંગલ જનકી સદા સંભાર ।।૧।। દેખ મંગલ પૂજત મંગલ ગાવત ચરિત ઉદાર । મંલ શ્રવણ કથારસ મંગલ મંગલ તનુ વસુદેવકુમાર ।। ૨ ।। ગોકુળ મંગલ મધુવન મંગલ મંગલ રૂચિ વૃંદાવનચંદ । મંગલ કરત ગોવર્ધનધારી મંગલ વેષ યશોદાનંદ ।। ૩ ।। મંગલ ધેનુ રેણુભૂ મંગલ મંગલ મધુર બજાવત બેન । મંગલ ગોપવધૂ પરિરંભણ મંગલ કોલિંદી પયફેન ।। ૪ ।। મંગલ ચરણકમલ મુનિ વંદિત મંગલ કીરતિ જગત નિવાસ । અનુદિન મંગલ ધ્યાન ધરત મુનિ મંગલ મતિ પરમાનંદદાસ ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૨

મંગલ માધવ નામ નું ઉચ્ચાર કરીયે ।। શ્રી ઠાકોરજીનું વદન કમલ શ્રી હાસ્ય મંગલ છે શ્રી યશોદાજી પણ મંગળ છે અને સદાયે પ્રભુની સંભાળ રાખે છે. ।।૧।। મંગળ જોવું પૂજન પણ મંગળ છે મંગલ ગાવું તેના ચિરત્ર ઉદાર છે સાંભળવું પણ મંગલ છે કથાનો રસ જ એવો છે મંગલ શ્રી વાસુદેવજીના તનું કહેતાં શ્યામ સુંદર ગોકુલ પણ મંગલ છે મધુવન પણ મંગલ છે મંગલ રૂચિ દાયક વૃંદાવન પણ છે શ્રી ગોવર્ધન ધારી ના દર્શન કરો તો મંગળકારી છે તેમનો વેષ પણ મંગલ યશોદા નંદન ।। ૩ ।। તેમની ધેનું વ્રજમંડલની રેણુ (રજ) ભૂ એટલે (વ્રજભૂમિ) મંગલ છે બેનું એટલે વાંસરી પણ મંગલ મધુર બજાવે છે ગોપ વધૂ જેકોલાહલ તથા આવવુ જવું બધું

મંગલ છે કાલીંદી નુ પયપાન મંગળકારી છે મંગલ ચરણકમલને મૂનિજનો વંદન કરે છે તેની કિર્તી જગ વિખ્યાત છે અર્હનીસ મુનિજનો ધ્યાન ધરે છે તે પણ મંગલ છે તો પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે મારી આ મતી છે તે પણ મંગલ છે.

પદ – ૩

મંગલ આરતી ગોપલકી માઇ । નિત્યપ્રતિ મંગલ હોત નિરખ મુખ ચિતવન નયન વિશાલકી ।૧। મંગલ રૂપ શ્યામ સુંદરકો મંગલ ભૃકુટિ સુભાલકી । ચતુર્ભુજ પ્રભુ સદા મંગલ નિધિ બાનિક ગિરધરલાલકી ।૨।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી ઠાકોરજી ની મંગલા આરતી નિત્ય પ્રતી રોજ કરવી કારણ કે તે મંગલ કારી છે તેમનું મુખારવીદ નિરખી ને વિસાલ નેત્ર વાળા પ્રભુમાં ચિત રાખવું શ્યામ સુંદર નું રૂપ તેમની ભ્રુકુટિ ભાલ (કપાલ) બધુંજ મંગલ કારી છે ચત્રુર્ભૂજ દાસજી કહે છે આ નિધિ નું (ભંડાર અખૂટ) રૂપ નિરખ્યાંજ કરવું તેજ મંગલ આરતી એટલે પ્રેમ અથવા તાપ

પદ – ૪

મંગલ રૂપ યશોદાનંદ મંગલ મુકુટ કાનનમે કુંડલ મંગલ તિલક બિરાજત ચંદ ।।૧।। મંગલ ભૂષણ સબ અંગ સોહત મંગલ મુરતિ આનંદ કંદ મંગલ સકુટ કાંખ મેં ચાંપે મંગલ મુરલી બજાવત મંદ મંગલચાલ મનોહર મંગલ દર્શન હોત મિટે દુઃખ દ્રંદ ।। મંગલ વ્રજપતિ નામ સબન કો મંગલ યશ ગાવત શ્રુતિ છંદ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્રી યશોદા નંદન નું રૂપ મંગલ છે તેમનો મુકુટ કાનના કુંડલ તીલક મુખચંદ બધુજ મંગલ છે તેમના અંગ મુરત (સ્વરૂપ) ભૂષણ સર્વે આનંદ નું મુળ છે (કંદ) તેઓની છડી (લાકડી) લકુટિ કાંખમાં રાખીને (બગલમાં) મુરલી પણ મંદ સ્વરે મંગલ સુરાવતી આપે છે તેઓની ચાલ કેવી સુંદર અને દર્શન પણ મંગળ કારી છે દર્શન કરતા બધા દુઃખ દદં એટલે (સુખ દુખનું જોડક) આ બધુ મટી જાય છે આ વ્વી ભાષા અર્થ છે વ્રજપતિ કહેતા સખા પ.ભ. વ્રજપતિ પણ અહી શું કહે છે વ્રજપતિ નું નામજ એવું છે બધાનું મંગળ કરતા છે અને તેમનો એટલે પ્રભુનો યશ તો વેદની શ્રુતિ પણ તેના છંદ માં ગાઇ રહી છે. તો પ્રભુતો મંગળ હારી જ છે.

પદ– ૫

ભોરભયે દેખો શ્રી ગિરિધર ના કમલ મુખ ।। મંગલ આરતી કરો પ્રાત હી નયન નિરખત હોત પરમ સુખ ।।૧।। લોચન વિશાલ છબી સંચિ હદય મેં ધરો કૃપા અવલોક વેકો ચારૂ ભૃકુટિ રૂખ ।। ચતુર્ભુજ પ્રસુ ગિરિધર આનંદ નિધિ દૂરકર હો સબ રેનકો (રાત્રીનો) વિરહ દુઃખ

ભાવાર્થ – ૫

જ્યારે સવાર થાય કે શ્રી ગિરિધર કો મુખ કમલ ના દર્શન કરી મંગલા આરતી કરી ને સવારમાં પ્રભુના નયન કમલ ને નિરખી ને પરમ સુખ લેવું ।।૧।। તેમના લોચન (નેત્ર) કેવા વિશાલ છે તે સ્વરૂપ ને હદયમાં ધ્યાન ધરો તેમની કૃપા જૂઓ ભ્રૂકુટિ કેવી સુંદર ધનુષાકાર છે (રૂખ) (તેનાજેવું) ચતુર્ભુજ દાસજી કહે છે કે આપણને આનંદ ના નિધિ મળ્યા પછી રાત્રીનો વિરહ દુઃખ સંભાળવું નહી કારણ કે આતો અનંદના નિધિ છે.

પદ – ૬

સબબિધ મંગલ નંદકોલાલ । કમલનયન બલજાય યશોદાન્હાત ખીજો જિન મેરે લાલ ।૧। મંગલ ગાવત મંગલ મૂરતિ મંગલલીલા લલિત ગોપાલ । મંગલ વજવાસિનકે ઘર ઘર નાચત ગાવત દે કરતાલ ।૨। મંગલ વૃંદાવનકે રંજન મંગલ મુરલી શબ્દ રસાલ । મંગલ યશ ગાવે પરમાનંદ સખામંડલી મધ્ય ગોપાલ ।

ભાવાર્થ – ૬

શ્રી નંદરાયજી નો લાલ બધી રીતે મંગલ છે શ્રી યશોદાજી કહે છે હે કમલનયન હું વારી જાઉ વગર મફત ના ખિજાશો નહી મારા લાલ હું આ મંગલ મુરતીના મંગલ લીલા ના ગીત ગાવું સુદર મારા ગોપાલ બધા વ્રજવાસીઓ ના ઘરમાં નાચ ગાન અને તાલીઓના તાલ દેવાય છે શ્રી વૃંદાવન ધામ ને પણ રંજન અને મંગલ બનાવી મુરલી ના સુંદર રસભર્યા શબ્દ છેડાય છે.

પદ – ૭

રત્નજડિત કનકથાલ મધ્યસ્થ હૈ દીપમાલ અગરઆદિ ચંદનસો અતિસુગંધ મિલાઇ । ઘનઘન ઘંટા ઘોર ઝનન ઝાલર ઝકોર તતથેઇ બોલે બ્રજકી નારિ સુહાઇ ।૧। તનનતનન તાનપાન રાગરંગ સ્વરબંધાન ગોપી સબ ગાવત હૈ મંગલવધાઇ । ચતુર્ભુજ ગિરિધરનલાલ આરતી બની રસાલ તનમનધન વારત હૈ યશોમતિ નંદરાઇ ।૨।

ભાવાર્થ – ૭

રત્ન જડિત સુવર્ણના થાલ ની મધ્યમાં દીપમાલ સોહે છે અગર ચંદન થી અતિ સુંગધ ભેળલી છે ઘનન ઘનન ઘંટા નાદ થાય છે. ઝાલર પણ ઝંન ઝંનાટ કરે છે બ્રજ કી બાલા તાથૈ તાથૈ કરી નૃત્ય કરે છે તનન તનન તનથી માન દઇ રાગરંગ સ્વરમાં છે. બધી ગોપી મંગલ વધાઇ ગાય રહી છે ચતુર્ભૂજ દાસ કહે છે આરતી બની રસાલ તનમનધન વારત યશોમતી નંદરાઇ વારી જાય છે.

પદ – ૮

મંગલકરણ હરણ મન આરતિ વારત મંગલ આરતી બાલા । રજનીરસ જાગે અનુરાગે પ્રાત અલસાત શિથિલ બસન ઔર મરગજીમાલા ।।૧। બૈઠે કુંજમહલ સિંઘાસંન શ્રી વૃષભાનકુંવરિ નંદલાલ । બ્રજજન મુદિત ઓર વ્હે નિરખતનિમિષ ન લાગત લતાદ્રુમ જાલા ।।૩ ।।

ભાવાર્થ - ૮

મનનો તાપ મિટાવા માટે મંગળ આરતી કરે છે કોઇ પણ જાતના સ્વાર્થ વીના એટલે બાલા શબ્દ મુક્યો છે બાલા એટલે પાંચ વર્ષની ઉંમર વાળીછોકરીને બાલા કહેવાય રાત્ર પડે ત્યારે પ્રેમરસ જાગે અને પ્રાત સમય થતાં વસ્ત્ર માળા ઓળાઇ યા ચુંથાઇ જાય છે કુંજ મહેલના સીંહાસન ઉપર શ્રી રાધા અને શ્યામ બેઠા છે વ્રજજનો આનંદ માં આવી જઇને ઓથ લઇ પાછળથી જુએ છે કે હજી આપ ઉભય સ્વરૂપને દિવસ થયો એમ લાગતું નથી લતા દ્રુમ ની થાક નિકુંજમાં નિમિષ એટલે દિવસ પલકાંતર આંખનું મટકું મારે તે નિમેષ

પદ - ૯

પ્રાત સમેં ગિરિધર જૂકે સન્મુખ નીકી બની મંગલ આરતી ।।કનકથાલ દિપમાલ બાલકન કરનમેં જગમગ જગમગ જોત હોત ચક્રસુ કુમારતી ।।૧।। ઝંઝંઝાલર મધુર ઘંટા ધનન ધનન બલૈયા કલૈયાકી ધુનિ હોત જબ ચમર છારતી મુરારી દાસ પ્રભુકી વદનકી છબિ નિરખત ધન્ય ધન્ય યે નિકટ નિહારતી

ભવાર્થ-૯

સવારે શ્રી ઠાકોરજીના સન્મુખ મંગલ નીકી બની મંગલ આરતી સારી થઇ ।। સુર્વણના થાલ ની અંદર દિપમાલા ગોસ્વામિ બાળકોના હાથમાં જગમગ જગમગ જ્યોતી બળતી હોય દીપ ચકરાવા મારતો હોય ઝાલર ના ઝંકાર મધુર ઘંટાનાદ ધનન ધનન થતાં હોય જે જે કાર થતાં હોય હાથની ચુડીયો ના અવાજ થતાં હોય ચમર ઢોળાતાં હોય મુરારીદાસ કહે છે પ્રભુના વદન ની છબિજોતાં નજીકથી નિરખતાં ધન્ય ધન્ય તા અનુભવતી.

પદ - ૧૦

મંગલ આરતી કીજે ભોર । મગલજનકરમ ગુણ મંગલ મંગલ યશોદા માખચોર ।। ૧ ।। મંગલ બેન મુકુટ ગુણમંગલ મંગલરૂપ રમે મનમોર । જન ભગવાન જગત મેં મંગલ મંગલરાધા જુગલકિશોર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ- ૧૦

સવારના મંગલ આરતી કરવી આપણા જ[illegible] પણ મંગલ છે કરમગુન મંગલ છે મંગલ યશોદા માખન ચોર શ્રી ઠાકોરજીના વેણુ તે મંગલ છે મુકુટ ગુણ મંગલ છે મંગલ રૂપે મનડાનો મોર રમે છે જન ભગવાન નામના વૈષ્ણવ ૨૫૨ વૈષ્ણવની વાર્તા આવે છે તો તે કહે છે આ જગતમાં બધુ મંગલ છે કારણ કે શ્રી રાધા અને કિશોર જુગલ સ્વરૂપે મંગળ છે તો બધુ જ મંગલ છે.

પદ - ૧૧

મંગલ આરતી કરમનમોર । ભરમ નિસા બીતી ભયો ભોર ।। ૧ ।। મંગલ બાજત ઝાલર તાલ । મંગલરૂપ ઉઠે નંદલાલ ।। ૨ ।। મંગલ ધૂપદીપ કરજોર । મંગલ સબબિધ ગાવતહોર ।। ૩ ।। મંગલ ઉદયો મંગલરાસ । મંગલ બલ પરમાનંદદાસ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

મનડાના મોર ની આરતી મંગલાની કરી રાત્રીનો ભરમ જતો રહ્યો સવાર થયું મંગળ ઝાલર તાલવાગે ત્યારે મંગલ રૂપે નંદલાલ ઉઠે મંગળ ધૂપદીપ પ્રકાશ કરે છે બધી રીતે મંગલ ગવાય છે મંગલ ઉષ્ય થયો છે મંગલબલ પરમાનંદ દાસ.

પદ – ૧૨

મંગલ આરતી મિલ વારતી વૃજનારી મંગલ નિધિ મંગલરૂપકી ।। વદનથાર કિરણ નયન દીપ જોતિ તામે પૂરત નેહ અનૂપકી ।।૧।। ઘંટા તાલ મૃદંગ ઝાલરી ઉપજત અવઘર ભૂપકી ।। પિય સુજાન ગિરિધર કો વદન ચંદ દેખ મિટત ધૂપ તેં તપત મદન ધૂપકી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

વ્રજનારી બધી મલીને મંગળ આરતી કરે છે નિધિ ના સ્વરૂપની વદન એટલે મુખ ને થાળની ઉપમાં આપી છે કિરણ એટલે પ્રકાશ ને નયન ને જ્યોત રૂપિ દીપ ની ઉપમાં આપી છે અને તેમાં જે ઘી જોઇએ તેને નેહની (સ્નેહની) ઉપમાં આપી છે અને કહે છે કે અનુપકી તો આની શું ઉપમાં આપુ ।।૧।। ઘંટા તાલ મૃંદગ ઝાલરી બધાનો અવાજ કેવો થાય કે જેમ ભૂપનો (એટલે રાજા) હુકમ છુટે તેમ આ બધા વાદ્ય નો અવાજ નિકળે છે હે પિય સુજાન આપનું મુખચંદ્ર ને જોઇને અમને શીતળતા પ્રાપ્ત થાય છે જેમ ધૂપમાં તપતા હોય ને છાંયો મળે તેવી મદન એટલે કામદેવ ના તાપથી તપી રહેલાં આપના ચંદ્ર સમાન મુખ થી દર્શન કરતાં અમારા તાપ સમી ગયાં.

પદ – ૧૩

વ્રજ મંગલ કી મંગલા આરતી બહુ વિધ રત્નજડિત કનક થારભાર તા મધ્યજતર કપુર કી લૈ લૈ બારતી ।।૧ ।। લેત બાલા કરત નૃયોછાવર તનમનપ્રાન બારને વારતી દાસ રસ ભરી યશોદા મગન ભઇ આપ અપુનયો ન સંભારતી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

મંગળાની આરતી તે મંગલ વ્રજ ની જ ।। રત્નજડીત થાર સુર્વણનો તેની અંદર બહુ પ્રકારે વચમાં ઉત્તમ પ્રકાર નું (તર એટલે ઉત્તમ) કપુર લઇને આરતી બાળવામાં આવે છે ।। ૧ ।। બલાઇ લઇ નોછાવર કરી તન થી મનથી પ્રાણ પણ વારી જાય છે પદમદાસની છાપ આપીને કહ્યુ છે શ્રી યશોદાજી રસ ભર્યા મગ્ન થઇ આપ અપનયો વારે તે પણ ભુલી જાય છે.

ન્હવાય કે –રાગ દેવગંધાર

પદ–૧

કર મોદક માખણમિશ્રી લે કુંવરકે સંગ ડોલત નંદારાની । મિસકર પકર ન્હવાયો ચાહત બોલત મધુરી બાની ।।૧ ।।કનકપટા આગમનેં રાખ્યો સીતઉ,અણ ધર્યો પાણી । કનકકટોરા સોંધો ઉબટ ચંદન કાંકસી આણી ।।૨ ।।યોં લાઇ મંજનહિત જનની ચિતચતુરાઇ ઠાની । મનમેં મતો કરત ઉઠભાજે દુખિત કેસ અરૂઝાની ।।૩।। નિરખ નયનભર દેખત રાની શોભા કહત ન બાની । ગાતસ ચિક્કણયોં રાજત હૈ જ્યોં ઘન તડિત લપટાની ।।૪ ।। આઓ મનમોહન મેરે ઢિંગ બાત કહૂં એક છાની । ખિલોના એક તાત જો લાયે બલ અજહૂ નહીં જાણી ।।૫ ।।। રાજકુંવર અધ ન્હાતો ભાજો તાકી કહૂં કહાની । બેની ન બાઢી રહી તનકસી દુલહનિ દેખ હસાની ।।૬ ।। બૈઠે આય ન્હાય પટ પહેરે આનંદ મનમેં આની । વિષ્ણુદાસ ગિરિધર સયાને માત કહો સોઇ માની ।।૭ ।।

અભ્યંગ સ્નાન કે પદ

ભાવાર્થ – ૧

જ્યારે જશોદાજી શ્રી ઠાકોરજીને અભ્યંગ સ્નાન કરાવાનું હોય છે ત્યારે શ્રી જશોદાજી કહે છે જો લાલા લે તારા માટે સરસ મજાનું માખણ મિશ્રી લાડુ વિગેરે લાવી છું લે જલ્દી પ્રભુ તો આગળ દોડી જાય છે. જશોદાજી પાછળ દોડે છે પછી કાંઇક બાનું બતાવી ને પકડે છે પછી મધુર વાણી માં બોલતાં શ્રી ઠાકોરજી ને નવડાવવા માટે સુવર્ણ ના પાટ ઉપર ઠંડુ ગરમ જલ લાવીને રાખે છે સુવર્ણ કટોરામાં પ્રભુને તેલ મંર્દન થી શરીરને ચોળે છે. અને ચંદનની કાંકસી પણ લાવી રાખી છે જ્યાં જશોદાજી અંજન કરવાની વસ્તુ એકઠી કરે છે ત્યાં પ્રભુ ચતુરાઇ કરે છે ભાગવા જાય છે. મનમાં એવો વિચાર કરી ને બોલે છે અને કહે છે કે માં તુંતો મારા વાળ કેટલાં ધુંચવી નાખે છે કે મને બહુ દુઃખે છે માથામાં આવુ શ્યામ સુંદર બોલે છે. ત્યારે માં જશોદાજી લાલાને નયન (મીટ માંડીને) ભરી ને દેખે છે કે મારા લાલા નું રૂપ કેવું શોભા આપે છે. માતા આંનદીત થઇ જાય છે પણ પછી શ્રી ઠાકોરજી આમ તેમ નાની નાની પગલી ભરતાં દોડે છે અને શ્રી અંગમાં જે શ્રમ બિન્દુ આવે છે તે જાણે હમણાંજ વરસાદ નું કાંઇ ઝાપટું પડ્યુ હશે આવા શ્રમિત થઇ ગયા પછી શ્રી જશોદાજી ધીરે રહી પૂછે છે કે જો આવો મન મોહન મારી પાસે આવ હું તને એક ખાનગી (છાની) વાત કહું જે વાત હજી બલભદ્ર એ જાણી નથી તારા માટે (તાત એટલે નંદરાયજી) નંદ રાયજી ખીલોના (રમકડાં) લાવ્યા છે તે હજી બલભદ્ર ને ખબર નથી તને એકલા નેજ આપીશ આવ તને એક વાત કહું મારા લાલ એક રાજકુંવર હતો તે અડધું ન્હાતો ભાગ્યો તેની વાત કહું સાંભળ તેની ચોટી વધીજ નહિ ને સાવ નાનકડી રહી પછી તેની વહુ જે હતી ને તે જોઇને હસી પડી તારા કરતાં મારી ચોટી કેટલી લાંબી છે (લાલાને આ રીતે સમજાવ્યા પછી શ્રી ઠાકોરજીને ન્હાવા બેઠા નાહિને સુંદર વસ્ત્રો પહેર્યા આનંદ માં આવી ગયા આ બાલ લીલામાં વિષ્ણુદાસ કહે છે કે શ્રી ઠાકોરજી કેવા ચતુર છે અને પછી માં જેમ કહે છે તેમ માને છે તો આ બાલ લીલા નું વર્ણન છે.

પદ – ૨

પ્રાત સમેં ઉઠ યશો મિત જનની ગિરિધર સુત કો ઉબટ ન્હવાવે ।। કરત શુંગાર વસન ભૂષણ લે ફૂલન રૂચિ રૂચિ પાગ બનાવે ।।૧।। છૂટે બંદ વાગો અતિ સોહત બિચ બિચ અરગજા ચોવા લાવે ।। સુથનલાલ ફોંદના ફબી રહ્યો યહ છબિ નિરખ નિરખ સચુ પાવે ।। ૨ ।। વિવિધ કુસુમ કી માલ કંઠધાર શ્રી કર મેં લે વેણુ ગહાવે લે દરપણ સુત કો મુખ નિરખત ગોવિંદ તહાં ચરણ રજ પાવે

ભાવાર્થ – ૨

સવારે શ્રી જશોમતીજી ઉઠીને પછી શ્રી ઠાકોરજીને ઉબટી નવડાવે છે પછી તેમને વસ્ત્રો પહેરાવે છે આભુષણો પહેરાવી શ્રીંગાર કરે છે ઠાકોરજી સીધી રીતે નાહીને શૃંગાર કરાવે છે એટલે માતા ફૂલી જાય છે કે વાહ આજ મારો લાલો કેવો ડાહ્યો થયો છે તને ગમે તેવી પાઘ ઘરાઉ છુટા બંધ નો વાગો અતિ સોહે છે અને વચમાં અરગની ચોવા લગાવેછે (સુંગધી અત્તરફૂલેલ) લાલ રંગનું સુથન અને નાડી સાથે ફોંદના લટકો રહ્યો છે (ફુમતું) આ છબિ જોઇને જશોદાજી સુખ પામે છે પછી જાતજાતના પુષ્પના માલા શ્રી કંઠમાં ધરે છે અને શ્રી કરમાં વેણુ આપે છે પછી દર્પણ લઇને સુતનું મુખ બતાવે છે. તો ત્યાં ગોવીંદ સ્વામિ કહે છે કે હું તો શ્રીજીની ચરણ રજ લઉ છું

પદ –૩

યશુમતિ જબહી કહ્યો ન્હવાવન રોયગયે હરિ લોટતંરી : તેલ ઉબટનો લે આગે ધર લાલહી ચોટી પોતતરી ।।૧ ।। મેં બલજાઉં ઇનમોહનકી કિતરોવત વિનકાજે । પાછે ઘર રાખ્યો ચુરાયકે ઉબટનો તેલસમાજે ।। ૨ ।। મેહેરિ બહુત બિનતી કર રાખત માનત નહીં કન્હાઇ । સૂરશ્યામ અતિહિ બિરૂઝાને સુરમુનિ અંત ન પાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી યશોદાજીએ જ્યારે ન્હાવાનું કહ્યું કે હે લલા ચલો સ્નાન કરાવું એટલે લાલા એ રોવા માંડ્યું અને ભોંય આળોટવા લાગ્યા પછી ઉબટનાની વસ્તુ બધી આગળ લઇ લાલાની ચોટી ચોપડે છે તેલથી ।। ૧ ।। ઓ મારા નાના સા કનૈયા હુતો બલી હારી જાઉ મારા મોહન ઉપર કેમ રોવું આવે છે વગર કામનું પછી છાનો માનો ઉબટનો લઇ તેલ ચોળી આપેછે (મહરી) એટલે વ્રજમાં મોટા ને મહર કહે છે પુરૂષને મહેર અને ગોપીને મહરી કહે છે તો માતા બહુ વિનંતી કરે છે તોય માનતાં નથી કન્હાઇ પછી સુર શ્યામ કહેતાં ઠાકોરજી એ આ પદ બનાવ્યુ છે કે હું બહુજ અકળાઇ ગયો છુ તો આ બાલ બીલા ને જોઇ દેવતા ઓ કે મુનિ નો અંત આવે તેવો નથી.

પદ – ૪

કહા ઓછી વ્હે જેહે જાત । સુન યશુમતિ તુમ બડરન આગે જો છિન એક બિતાત ।। ૧ ।। અતિનીકો સતભાવ ભલાઇ જો યાતનતે કીજે । માય બાપકો નામ લિવાવત લોકમાંઝ લોકમાંઝ યશ લીજે ।। ૨ ।। સાસનણદ અર પારપરોસણ હસ બહુંભાંત કહ્યો । તોહૂ મોહિ તિહારે ઘરવિન નાહિન પરત રહ્યો ।। ૩ ।। બોલ લેહો સંકોચ કરો જિન જબતુમ સુતહિ ન્હવાવો । શ્રીવિઠ્ઠલ ગિરિધરનલાલકો મોહીપેં ઉબટાવો ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શુ જશોદાજી તમે ક્યાં ઓછા થઇ જવાનો છો સાંભળો જશોદાજી તમે મોટા ઘરના છો મારી વાતને તમે ઉડાવી ના દેશો ।।૧ ।। આપણો ભાવ શુદ્ધ હોય આપણે ભલા હોય તેનાથી બીજુ કાંઇ સારૂ નથી આ શરીરથી જેટલું બને તેટલુ સારૂ કરવું મા બાપ નું નામ લજાવું નહિ અને લોકમાં યશ લેવાનો છે ।। ૨ ।। સાસુ નણંદ પાણ પડોસણ હઁસી બહુ રીતે કહ્યું પણ હે જશોદજી તમે મને તમારા ઘર વગર બીજે ક્યાંય રહેવાનું ગમતું નથી ।। ૩ ।। તમારે જે બોલવું હોય તે બોલો સંકોચ કરો માં જ્યારે તમે લાલાને નવડાવો છો તો શ્રી વિઠ્ઠલ કહે છે ગીરધર લાલને મારી પાસે ઉબટાવો હું તેને ચોળીને નવરાવીશ

પદ – ૫

મંજન કરત ગોપાલ ચૌકીપર । અતિસુગંધ ફુલેલ ઉબટનો વિવિધભાંતકીસોંગ રાખીધર ।।૧ ।। પ્રથમ ન્હવાય ફિર કેસર ચર્ચત શોભિત અંગઅંગ સુંદરવર । વ્રજગોપી સબમિલ ગાવત હૈ અંગ ઉબટકર પરસ સીરકસ ।। ૨ ।। વિવિધભાંત શૃંગાર કરત હૈ અપની અપની રૂચિસુગરવર । લે દર્પણ શ્રીમુખહી દિખાવત નિરખનિરખ નયનહસેહર ।। ૩ ।। ભાંતભાંત સામગ્રી કરકર લે આઇ સબ ઘરઘર । છીતસ્વામી ગિરિધરન આરોગત અતિઆનંદ પ્રફુલ્લિત કર ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૫

શ્રી ગોપાલજી ને ચોકી ઉપર પધરાવી માતા મંજન કરે છે અતિ સુંગધીત ફૂલેલ ઉબટનો જુદા જુદા પ્રકારનો અને હે લાલા આપના માટે મેં સુંદર સામગ્રી (સોંજ) ધરી રાખી છે તે આપીશ પણ પહેલા ન્હાવ પછી કેસર મિશ્રીત તિલક કરો પછી આપનું અંગે અંગ કેવુ શોભા આપે છે વૃજની બધી ગોપીઓ મલીને ગાય છે માટે અંગ ઉબટ કરી સીસનો સ્પર્શ કરે ।। ૨ ।। અને શૃંગાર સુંદર કરે છે હે સુધરવર આપની રૂચિ પ્રમાણે શૃંગાર કરે છેલો દર્પણ લઇ શ્રી મુખ જુઓ તે નિરખી નિરખી ને નયન હસે હરિ ।। ૩ ।। ભાંત ભાંત ની સામગ્રી કરીને લઇને આવી છે બધી ગોપી પોતાના ઘરની છીતસ્વામિ કહે છે ગીરધર આરોગે છે અતિ આનંદ થી પ્રફૂલ્લિત વદન થી ।।૪ ।।

પદ – ૬

કરત શંગાર મૈયા મનભાવત । શીતલ જલ ઉષ્ણ કર રાખ્યો લે લાલનકો બૈઠ ન્હવાવત ।। ૧ ।। અંગઅંગોછ ચૌકી બૈઠારત પ્રથમહી લે તનિયા પહરાવત । દેખો મેરે લાલ ઓર સબ બાલક ઘરઘરતે કૈસે બન આવત ।। ૨ ।। પહરો લાલ ઝગા અતિસુંદર આંખ આંજકે તિલક બનાવત । સુરદાસપ્રભુ ખેલત આંગન લેત બલૈયા મોદ બઢાવત ।। ૩ ।।

મંગલા સમય કે-રાગ ભૈરવ

પદ-૧

સ્મરો નટ નાગરવર સુંદર ગોપાલ લાલ સબ દુઃખ મિટ જૈ હેવે ચિંતિત લોચન વિશાલ ।।૧।। અલકન કી ઝલકન લખ પલકન ગતિ ભૂલજાત ભૂવ વિલાસ મંદહાસ રૂદય છદન અતિ રસાલ ।। નિંદિત રવિ કુંડલ છબિ ભૂવગંડ મુકુર ઝલમલાત પિરછ ગુચ્છ કૃત અવતંસ ઇન્દુ વિમલ બિંદુ ભાલ ।।૨।।અંગઅંગ જિત અનંગ માધુરી તરંગરંગ વિમલ મદ ગેયત હોત દેખત લટકીલી ચાલ હંસત લસન પીત વસન ચારૂ હાર કર શૃંગાર તુલસી રચિત કુસુમ ખચિત પીન ઉર નવીન માલ ।।૩।। વ્રજ નરેશ વંશ દિપ શ્રી વૃદ્રાંવન વર મહીપ શ્રી વૃષભાન માન પાત્ર સહજદીન જન ધ્યાલ ।। રસીકભૂપ રૂપરાસ ગુણ નિધાન જાન રાય ગદાધર પ્રભુ યુવતી જન મુનીમન મનસા મરાલ

ભાવાર્થ – ૧

જેને નટ વિધ્યા આવડે તેને બધુ આવડે માટે સુંદરવન નાગર ને સ્મરો યાદ કરો ।। બધાજ દુઃખ મટી જાશે, વિશાલ નેત્ર વાળા પ્રભુ શ્રી ગોપાલ નુંજ ચીંતન કરો ।।૧ ।। અને તેમના અલક ની ઝલક આગળ ઝુકી છે તેને જોતા પલક ની ગતિ અટકી જાય છે.તેમની ભ્રમર વિશાલ ધનુષ આકાર છે અને જ્યારે મંદ હાસ્ય કરે છે ત્યારે દંતાવલી કેવી સુંદર લાગે છે. સુર્ય ને ઝાંખો પાડી દે તેવા તો કુંડલ છે અને ગંડસ્થલ પર (કપોલ સુધી) કુંડલ માં દર્પણ ઝળકે તેટલું તેજ છે. મોર પીચ્છ ગુચ્છો ખોસેલો છે (અવતંસ એટલે લટકાઇ રહેવું) ભાલ એટલે કપાળ માં જે નાનો ટીકો કરેલ છે તે શુદ્ધ ચંદ્ર જેવો લાગે છે અને અંગે અંગ માં જાણે કામદેવ ને (અનંગ) જીતી ને એટલે તેનાથી અધીક સ્વરૂપ (કોટિ કંદર્પ લાવણ્ય) રૂપ માધુરી ની શોભા આપે છે અને (મદગયંદ) મદભરેલો હાથી હોય તેવી તેમની લટકીલી ચાલ ફુલમાલ ઉર પર નવીન માલ ધરેલી છે આ નરેશ એટલે રાજા વ્રજના દીપ સમાન વંશ માં છે. વન્દાવન ના રાજા જાણે છે. શ્રી વૃષભાન જી ને માન આપવા વાંળા ઘણા ઉદાર દિન ધ્યાન છે. ।। ભૂપ એટલે (રાજા) છે સ્વરૂપવાન નો ઢગલો ગુણના ભંડાર જાણી શ્રી ઠાકોરજી છે. રાય કહેતા શ્રી ઠાકોરજી ગદાધર દાસજી કહે છે કે યુવતી જન અને મુનિજન ની મનસા એટલે (બુધ્ધિ) મરાલ એટલે હંસ જેવો છે તેની વૃતિ ભાગ ત્યાગ લક્ષણો છે સાર ગ્રહણ કરી નકામું બહાર ફેકે છે. જેમ હંસ નીર અને ક્ષીર અલગ કરે છે. તેમ

મંગલાસન્મુખ પદ

પદ – ૨

નાગરી નંદલાલ સંગ રંગ ભરી રાજેં । શ્યામ અંસ બાહુદિયે કુંવરિ પુલક પુલક હિયે મંદમંદન હસ પ્રિયેકોટિ મદન લાજે ।। ૧ ।। તરૂતમાલ શ્યામલાલ લપટી અંગઅંગ વેલિ નિરખ સખી છબિ સુકેલિ નૂપુર કલવાજે । દામોદર હિત સુદેશ શોભિત સુંદર સુવેષ નવલકુંજ ભ્રમરપુંજ કોકિલકલ ગાજે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી ઠાકોરજી ની સાથે નાગરી કહેતા સ્વામિનીજી રંગ ભરી (આનંદિત) થઇ બિરાજે છે વળી તેમનો (સ્વામિનીજીનો) દક્ષિણ કર તેમના ખભા ઉપર મુકેલો અને શ્રી સ્વામિનીજી મનમાં મંદ મુસ્કુરાય છે ત્યારે શ્રી શ્યામ સુંદર કેવા સુંદર કોટિ કામદેવ ને લજાવે તેવા લાગે છે ।।૧ ।। તમાલ નામના વૃક્ષ સમાન શ્રીજી શ્યામ લાગે છે અને જેમ વૃક્ષ ને વેલી લપટાઇ ને ચઢી હોય તેમ શ્રી પ્રિયાજી વેલી સમાન લાગે છે હે સખી જોતે ખરી એક સખી બીજી સખીને કહે છે કે જોતો ખરી કેવા આનંદ મય ઉભા છે અને પગનાં નુપુર પણ બાજે છે. પ.ભ. શ્રી દામોદરજી કહે છે કે હું હિતથી કહુ છુ. કે તેમનો વેષ સુંદર શોભે છે નવીનકુંજ માં જેમ ભમરાઓ ને સમુહ (પૂંજ) (ઢગલો) જેમ ગુંજી રહે છે તેમ કોકિલ અવાજથી ગઇ રહ્યો છે ।।૨।।

પદ – ૩

બાંકી ભૌહં ટેઢી પાગ પિયરે અનુરાગ પિયરે પિછોરા મધ્ય ઝલકત તનિયાં । નિસકે ઉનીદે નયન તોતરાત મીઠે બેન કાજરકી રેખ માલ છૂટી લરમનિયાં ।।૧ ।। પાવક લાગ્યો લલાટ સજકે સુરત નાંટ ખોલૂં ન કપાટ તુમ કુહકકે મનિયાં । મોહિ ત્યજ રહો ન્યારે સુનો ગિરધારી પ્યારે તાહીપે સિધારો કયોં ન જાકે નિશ બનિયાં ।।૨ ।। સુન પ્રિયા બચન રસિક ઘાયલઇ ઉરલાય આનંદ વિનોદ કીયે પ્રેમ મગનિયાં । ગિરિધારીગોકુલેશ રસસો ભીજે વિશેષ ચતુરકો ચિત્ત ચોર્યો ચતુર ચિકનિયાં ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

મદન મોહન શ્યામસુંદર કેવા ટેઢી પાગ બાંધી છે ભ્રુકુટિ ધનુષાકાર છે શ્રી અંગ ઉપર પિછોરા પહેર્યા છે તન કહેતાં શ્રી અંગ ઝળકી ઉઠે છે રાત્રીના રસરંગમાં તેમના નેત્રો લાલ છે વાણી પણ ગલ્લાં તલ્લાં કરતી બોલે છે પણ બોલે છે મીઠું કાજલની રેખના ડાઘ પડ્યા છે માલા પણ મરગજી (ચુંથાઇ ગયેલ) બની છે લર પણ છુટી છે મહેંદી (યાવક) નો રંગ કપાલ માં લાગ્યો છે કારણ કે સ્વક્રિયા ભક્ત બહુજ માન માંગે છે એટલે શ્યામ સુંદર તે ગોપીને પગમાં પડી મનાવે છે સખી માનની શું કહે છે જુઓ તમે ભલે સજ્જ થઇને નટ ની જેમ આવ્યા પણ હું મારા મનની વાત નહિ કહું (બોલુ ન કપાટ) તમોને જે સખીની વાત ગમતી હોય તેના મનની વાત અહી રજુ કરો મને આપ તજી રહ્યો છે અને તમો બીજી નિકુંજ માં પધારો છે સુનો ગિરિધારીજી સાંભળો પ્યારે લાલ જ્યાંથી આવ્યા ત્યાં પધારો અને તમો વાયદા પ્રમાણે અહી આવ્યાનથી જેની સાથે રાત્રી રહ્યા અને જેને આનંદ નું દાન કર્યુ. ત્યાં જાવ ।।૨ ।। પછી સ્વામિનીજી ના વચન સાંભળીને શ્રી ઠાકોરજી એ દોડી અને ઉર સાથે ચાંપ્યા આનંદ વિનોદ કરી પ્રેમમાં મગનથયાં ગિરિધારી શ્રી ગોકુલેશ રસમાં તરબોળ થઇ ચતુર નું ચીત્ત ચોરીલઇ અને પોતે પણ તેમાં સામેલ થયાં તેમના માં ઓતપ્રોત બન્યા તો શ્રી હરી રાયજી મહા પ્રભુજીનું આ પદ બનાવેલુ છે.

પદ – ૪

શ્રીવૃંદાવન નવનિકુંજ ઠાડે ઉઠભોર । બાંહે જોર બદન ભોર હસત સુર્ત રતિસકુચત પુનકછુ લજાત નયન કોર ।।૧।। કબહું કરત વેણું નાદ પાયો સુધાસ્વાદ પંછીજન પ્રેમમુદિત બોલતચહું ઓર । રસિક પ્રીતમ છબિ નિહાર પ્રકટયો રવિ જિય વિચાર બારબાર ઉગમ તહાં નાચત હેં મોર ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

પ્રિયા પ્રિતમ વૃંદાવન ની નવનિકુંજ માં સવારમાં ઉભા છે ઉઠીને જમણો શ્રી હસ્ત સ્વામિનીજીનો શ્રી ઠાકોરજી ની ખાંધે મુકેલો છે તેના ઉપર ઝુહિને શ્રી શ્યામ સુંદર પોતાનું વદન કમળ આગળ ઝુકાવીને હંસતા તેમના રૂપમાં પ્રેમથી સંકોચ રાખ્યાવગર પાછા કાંઇક લજાય છે એટલે નયન ત્રાંસા કરી નીચા ઢાળી દે છે ।।૧।। ક્યારેક વેણુ નાદ કરે છે ત્યારે જાણે અમૃત નો સ્વાદ પીએ છે આબાજુ વનમાં પંછી જન પ્રેમથી કિલોલ કરી ચારેબાજુ થી આનંદ માણે છે. ।। શ્રી હરીરાયજી કહે છે આ છબીને જુઓ જાણે સુર્ય ઉદય થયો હોય તેમ મનમાં વિચાર કરતા પ્રિયા પ્રિતમના વદન કમલને જોઇને મોર પણ નાચવા લાગી જાય છે. આ વૃંદાવન ની નિકુંજ ની વાત છે.

પદ – ૫

શ્યામ સિંધુ અંગ ચંદના દિગંધ પૂજન પટ પીત મદન લજાવત સુભગ તરંગ માં ।। યુવતી સરીતા અનંત મિલન શોભા સમંત ગુણ સહી ગરિષ્ટ ભાવ ભાવ સલીલ સંગમાં ।। – । વદન કમલ અલક મધુપ નયન ખંજ રીટબીચ અદભૂત તિલકુસુમ નાક ભ્રોંહ ભંગમાં ।। શ્રવણ સુનત વિમોહન ચલકુંડલ તાટંક ગંડ મંડિત મુસ કાન અધર રંગમાં ।।૨।। નખશિખ ભૂષણ અમોલ મનોહર માદક સુબોલ વૈજયંતી ભૂષિત શ્રી ઉરજ ઉતંગમા ।। કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગિરિધર સુરતનાથ રાધાવર વિહરત નવકુંજ મધ્ય થેઇ થેઇ થુંગમા

ભાવાર્થ – ૫

શ્યામ સુંદર નું શ્રી અંગની ઉપમાં સિંધુ એટલે (સમુદ્રની) ઉપમાં આપી છે અને ચંદન આદી ગંધ પુજન પટપીત આ બધાને સમુદ્રના તરંગની ઉપમાં આપી છે જાણે કામદેવ પણ લજાય છે ।। ગોપી જનો ને સરીતા ની ઉપમાં આપી છે સરીતા એટલે (નદી) સમુદ્રને મળવા માટે કેટલી દૂર સુધી જવું પડે છે છતાં તેનો ભાવ કેટલો શુદ્ધ જલ જેવો અને નમ્ર ભાવથી તેના તરફ સંગમ માટે જઇ રહ્યો છે તેમની સુંદર શોભા ગુણ વીગેરે શુદ્ધ છે ।।૧।। શ્રી મનમોહન શ્યામ સુંદરનું વદન કમલ ઉપર અલકની લટ જાણે ભમરા સમાન ગુંચરાળી લટ નયન કેવા ચકોર છે. ખંજન જેવા ભાલમાં તિલક કુસુમ નાક કેટલું સુંદર તેના ઉપર ભ્રોહ ધનુષાકાર કુંડલની ઝલક કાન ઉપર કેવી મોહિત કરી દે છે ગાલ ઉપર તાટંક (મસીબિંદુ) તેમની મુસ્કાન અધર ની લાલીમાં ।।૨।। નખ થી શીખા સુધી ભૂષણ કેવા અમોલ મનને હરી લે તેવા તેમના બોલ કૃષ્ણદાસ કહે છે કે આનો રાધાવર છે રૂપનો નાથ છે નવકુંજમાં થેઇ થેઇ યુથમાં કરે છે અને નિકુંજમાં વિચરણ કરી રહ્યા છે (વીહાર કરી રહ્યા છે.)

પદ – ૬

પ્રાતસમૈં નવલકુંજમહલમૈં શ્રીરાધા ઔર નંદકિશોર । દક્ષણકર મુક્તાશ્યામાકે ત્યંજત હંસ ઔર ચુગત ચકોર ।। ૧ ।। તાપર એક અધિક છબિ ઉપજત ઉપર ભ્રમર કરત ઘનઘોર । સૂરદાસપ્રભુ અતિ સકુચાને રવિશશિ પ્રગટત એકહિત ઠોર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

પ્રાત સમે (સવારના સમયે) નવીન કુંજમાં લતાપતા થી સુશોભિત મહેલમાંથી શ્રી સ્વામિનીજી અને શ્રી ઠાકોરજી ગલ બાંહ્ય કરી ઉભય સ્વરૂપ પધારે છે અને શ્રી સ્વામિનીજી (શ્રી રાધાજી) નો જમણો હાથ શ્રી ઠાકોરજીના ખભા ઉપર છે અને તેમને શ્રી હસ્થમાં જે મોતીના કંકણ પહેરેલા છે તો શ્રી રાધાજીના શ્રી હસ્થ ની જે લાલી છે તેના લીધે કંકનાના મોતી નો ભાગ લાલ દેખાય છે તો મોતીનું ભક્ષણ છે હંસનું પણ અહીંયા તો ચકોર પક્ષી તેનુ ગ્રહણ કરે છે (ભક્ષણ કરે છે) ચકોર પંખી ને ભગવાને એવી શકિત આપી છે કે તે અગ્નીના અંગારા પણ ખઇ જાય છે તેથી મોતી ને લાલ દેખતાં ચકોર તેને ભક્ષણ કરવા માટે ધસી જાય છે વળી તેના ઉપર એક અધીક છબી દેખાય છે કે કંકણ ના ફુમતાં દોરીથી બાંધેલા છે તેનો રંગ શ્યામ હોવાથી ભમરા જેવા ફુમતાં લાગે છે જાણે કે ભ્રમર ગુંજાર કરી રહ્યા છે. વળી સુરદાજી પણ વિસ્મય પામે છે વિચારમાં પડી ગયા કે આ કંકણ ની શોભા કેવી લાગે છે કે મોતીનું ઉપર ના ભાગનું ટેરવું તો સફેદ પ્રભાત લાગે સુર્ય ઉગતા જે લાલાશ દેખાય છે તે જાણે કે રવિ અને શશી એક જ જગ્યા ઉપર ચંદ્ર અને સુર્ય ઉગ્યા હોય તેવું લાગે છે.

પદ – ૭

પ્રાતસમે હરિનામ લીજિયે આનંદમંગલમે દિન જાય । ચક્રપાણિ કરૂણામય કેશવ વિઘ્નવિનાશન યાદવરાય ।। ૧ ।। કલિમલહરણ તરણ ભવસાગર ભક્તચિંતામણિ કામધેનુ । એસો સમર્થ નામ હરિકો વંદનીક પાવનપદ રેનું ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૭

આપણે જે સવાર ના પહોર પ્રભુનું નામ લઇએ દર્શન કરીયે તો આનંદમંગળ માં દિવસ આપણો જાય ।। આ યાદવ રાય કેવા છે જુઓ તેઓ વિઘ્નનો નાશ કરવા વાળા છે વળી કરૂણા મય છે અને શ્રી હસ્તમાં ચક્રસુદર્શન છે ।। ૧ ।। કલિયુગમાં મલ એટલે અશુધ્ધી નો નાશ કરવા વાળા છે ભવસાગર પાર કરવાવાળા છે. ભક્તોની ચિંતામણી રૂપ છે અને કામધેનુ એટલે ઇચ્છીત કામના પુરી કરવાવાળા છે ।। આવું સમર્થનામ છે હરિનું વંદન કરવા લાયક ચરણ રજ છે ।। ૨ ।। શિવ બ્રહમા ઇન્દ્ર આદી જે દેવો છે મુનિજન પણ તેમના જ નામની આશા રાખે છે ભક્ત ના વ્હાલા જે હરિ છે તેનુ નામ કલ્પ વૃક્ષ સમાન છે પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે વર દાયક વર એટલે શ્રેષ્ઠ છે અને લાયક છે આ અષ્ટ સખા પરમાનંદ દાસજી નું બનાવેલુ પદ છે

પદ – ૮

માઇરી શ્યામ સુંદર ભૌર ભવન આગેં હૂવૈ આવે ।। કબહું મુખ મંદહાસ મેરે આવી સુખ કીરાશી કબહું બેન કબહું નયન સયન હો જનાવે ।।૧।। મેરી દધિ મથનવાર ઉનકી ઉઠની સવાર રઇ નેત માટ સમેત સકલ હો વિસરાવે ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરિધર અંગઅંગ કોટિ મદન મૂરતિ હઁસત ચલત વનકો સબહિનકે ચિત્ત હી ચુરાવે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૮

અરી માઇ શ્યામસુંદર તો સવારમાં ભવન પાસેથી આગળ સામાજ આવે છે ક્યારેક મુખરવીંદ ઉપર મંદ હાસ્ય દેખાય છે ત્યારે હે સખી મને તો ઘણું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ક્યારેક મધુર બોલે છે ક્યારેક નયનથી સેન (ઇશારો કરે છે) ।।૧।। હે સખી મારે દહી વલોવવાનો ટાઇમ અને ઉઠવાનો ટાઇમ પછી પ્રભુને જોતાં હું તો વલોણી દોરડું દહીનું માટ બધુંજ ભૂલી ને શ્રી ઠાકોરજી ના શ્રી અંગે અંગ માં કોટિ કામદેવ સમાન લાગે છે અને વનમાં જાય છે ત્યારે બધાના ચીત્ત હંસતા ચાલતાં ચોરી લે છે આપો આપ મન તેની પાછળ ખેંચાઇ જાય છે. તો ચતુર્ભુજ દાસજી ની આ પદમાં રચના છે.

પદ – ૯

જયતિ કદંબ કિંજલ રૂચિર વાસે ।। મેઘ શામલ અંગ તનમન સદન ભ્રુવ ભંગ ઘોષ સીમંતિની ભાગ રાસે ।।૧।। જયતિ યુવતિ મુખ વિધુકરત પાળ મત્ત ચકોર કર્ણીત કર મૃદુ મુરલી નવરસ વિલાસે ।। કૃષ્ણદાસનિનાથ રસિકગિરિ ઘરકુંવર કકણીત નુપુર દિવ્ય રંગ રાસે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્યામ સુંદર ને કદંમ અને કમલ બંન્ને પાસે રહેવું ગમે છે જયહો પ્રભુનો તેમનું શ્રી અંગ મેઘ શ્યામ છે (ઘોષ) એટલે વ્રજ સીમંતિની ગોપીઓ કહે છે તનમન ઘર ભ્રુવ વિલાસ બધુ અમારા ભાગ્યમાં છે તેનો પાર નથી ।। તેમના મુખાવિધુ એટલે ચંદ્ર મુખ ચંદ્ર નું પાન મત્ત ચકોર કલરવ કરીને કરે છે હાથમાં મુરલી નવરસથી વિલાસે છે દીસે છે કૃષ્ણદાસ કહે છે કરે મારો નાથ રસિકવર ગિરિધર કુંવર નુપુર ની કલરવ (ઝનકાર) કરે છે સુંદર રાસના રંગે.

પદ – ૧૦

ઉરઝો નીલાંબર પીતાંબર મહિયાં । કુંડલસો લરભટ બેંસરસોં પીતપટે હારહી મં બનમાલા બૈયાંમે વિહયાં ।।૧।। હંસગતિ અતિછબિ અંગ અંગહી રહી ઉપમા અવલોકવેકું પટતર નહિયાં । કામકે કલોલ છૂટે સેજહૂકે સુખ લૂટે સૂરપ્રભુ વિલસત કદંબકી છહિયા ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૦

નિકુંજ માં પ્રિયા પ્રીતમ ને પોતાના મુકામ ઉપર જવાની ઉતાવળમાં પ્રીયાજીનું નિલાંમ્બર અને શ્યામ સુંદરનું પિતામ્બર અદલાબદલી થઇ ગયું કુંડલમાં મોતીની લર અને લટ બેંસર મેં પીતપટ અને હારમાં શ્રીજીની વનમાલા બૈયામેં બહિયાં આ બધુ અરૂઝાઇ ગયું તેમની હંસગતી ચાલની છબી અંગેઅંગમાં ખૂંચી રહી તેની ઉપમાં જુઓ તેની બરાબરી (પટતર) સરખામણી કોઇના કરી શકે સુરદાસજી કહે છે કે કામકે કલોલ છુટેં સેજ હુકો સુખ લુંટે અને પછી કદંબના વક્ષ ની છાયામાં જઇ રહ્યા છે.

પદ – ૧૧

નંદકુલચંદ ઉદિત કૌમુદી વૃંદાવિપિન વિમલ ચાકાશે ।। નિકલંક વે દીસન સખી વૃંદવર તારકા લોચન ચકોર નિત્ય રૂપ રસ પ્યાસે ।।૧।। રસિકજન અનુરાગ ઉદિત વિવિધ તન મર્યાદ ભાવ અગણીત કુમુદિની ગણ વિકાસે ।। કહેં ગદાધર સકલ વિશ્વ અસુરન ભાન ભવ તાપ અજ્ઞાન તિમિર નાસે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

શ્રી નંદરાયજીના કુલમાં પુત્ર રૂપે ચંદ્ર નો ઉદય થયો છે તો જુઓ કૌમુદિની ક્યારે ખીલે છે ચંદ્રનો ઉદય થાય ત્યારે જ (નંદ આનંદ પરમાનંદ) જુઓ સ્થુલદેહ છે તો આનંદ છે પછી તે આનંદ કોનાથી છે તે જ્યારે સમજાય ત્યારેજ પરમઆનંદ મળે તેજ પરમાનંદ છે તો શુધ્ધ વાસના જો આપણા હૃદયમાં સ્થાઇ થાય કાંઇ પણ જાતના સ્કૂરણ વગર નિષકલંક બની જાય પછી તે શુધ્ધ બની જાય જેવી રીતે વૃંદા એટલે તેની શાખાપેટા શાખા ઝુંડના ઝુંડ છે પણ જ્યાં ઇચ્છા શકિત નોજ નાશ થયે વાસના પછી નિત્ય પરમાનંદ ના રૂપ રસની પ્યાસી રહે છે તે તેના વગર જરાયે રહી શકતી નથી ઘણા પ્રકાર ની વાસનાઓ છે પણ જ્યાં તે કંટ્રોલમાં આવી ગઇ પછી તે તેની મર્યાદા નો ભાવ અ ગણીત થઇ જાય છે અને શુધ્ધ પ્રેમ નાં પરાગ માં નવો પ્રકાશ ઉદય પામે છે અને ગદાધર દાસજી કહે છે કે આ સકલ વિશ્વની અંદર જો આવો ભાવ કેળવેતો આ ભવમાં હું કોણ છુ આ સ્થુલ દેહ તે હું નથી આવું જ્યારે ભાન થાય ત્યારે જ અજ્ઞાન રૂપી અંધકાર નો નાશ પામે અને ગૌલોક ધામમાં અદ્ય વૃંદાવન ની ઝાંખી થાય આમાં આધ્યાત્મિક ભાવ છે.

પદ – ૧૨

રાધિકા શ્યામ તન દેખ મુસકાની ।। હરિ વિંન ગુણ લેખ અધર અંજન રેખ નયન તંબોલ તુતરાત બાની ।।૧ ।। પાગ લટપટી બની ઉરેં છૂટી તની અંગકી ગતિ દેખ જિયમેં લજાની ।। ઉપટ કંકન પીઠ વક્ર વિહવલ દીઠ ઇઠહી ઇઠ તા લખી છાની પાણી પલ્લવ અધર દસન સોં ગહી રહી મધુર વચન બોલ જિયા હાર માની સુર પ્રભુ પ્રાણ પતિ અંકભર નાગરી નવલનાગર ઉરેં ધાલ સાની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

શ્રી રાધિકાજી શ્રી શ્યામ સુંદર ના શ્રી અંગ ને દેખીને મુસ્કાઇ રહ્યા છે. હે પ્રભુ આપના શ્રી અંગ ને પરસ્પર સ્પૅસથી મોતીની માળા ની છાપ પડી ગઇ છે અધર ઉપર અંજન ની રેખ લાગી છે નયન રાતા છે જાણે પાન

ખાધુ હોય નયને તેવા લાલ છે વળી આપ બોલો છો તે પણ અચકાતાં બોલો છો ।।૧।। જુઓ પાગ લટપટી બની અને શ્રી અંગની તની પણ છુટી છે અને અંગની ગતિ જોઇને મનમાં લજાય માન થઇ ગયા છે ।। પીઠ ઉપર પાછળના ભાગે પરસ્પર ભેટયાથી કંકણની છાપ પીઠ ઉપર પડી રહી છે આ બધુ છાનું રાખ્યુ છે અને મધુર વચન બોલી શ્રી ઠાકોરજી એ પોતાની હાર માની લીધી સૂરદાસજી કહે છે પછી પ્રાણ પતિ શ્રી ઠાકોરજીએ નાગરી કહેતા શ્રી રાધેને નાગરે ઉર સાથે હદયમાં ચાપી ।। ૩ ।।

પદ – ૧૩

જયતિ શ્રીરાધિકે સકલસુખ સાધિકે તરુણિમણિ નિત્ય નૌતન કિશોરી । કૃષ્ણતન નીલઘન રૂપકી ચાતકી કૃષ્ણમુખ હિશકિરણકી ચકોરી ।। ૧ ।। કૃષ્ણદગ ભૃંગ વિશ્રામ હિત પદ્મિની કૃષ્ણદગ મૃગજ બંધન સુડોરી । કૃષ્ણઅનુરાગ મકરંદકી મધુરી કૃષ્ણગુણગાન રસસિંધુબોરી ।। ૨ ।। પર અદ્દ્ભુત અલૌકિક મેરી ગતિ લખમનસિ સાંવરે રંગઅંગ ગોરી । ઔર આશ્ચર્ય મેં કહૂં ન દેખ્યાં સુન્યો ચતુર ચોસઠ કલા તદપિ ભોરી ।। ૩ ।। વિમુખ પરચિત્તતે ચિત્ત યાકો સદા કરત નિજનાહકી ચિત્તચોરી । પ્રકૃત યહ ગદાધર કહત કૈસે બને અમિત મહિમાઇતે બુદ્ધિ થોરી ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

હે શ્રી રાધે આપનો જયહો બધાજ સુખ ને સમજીને માણી સમાન નેત્ર દેહદ્રષ્ટી માન નિત્ય નવીન અવસ્થઆ પામો છો હે કિશોરીજી શ્રી શ્યામ સુંદર નું શ્રી અંગ નિલઘન છે અને તેના રૂપની જેમ ચાતક પક્ષી ની ચાતકી હોય તેમ શ્રી જીના મુખને જોતા કેમકે શ્રીજીનું મુખ ચંદ્ર સમાન શીતળ તા આપે છે તો તેના કિરણ ની પ્યાસી છે ચકોરી ।।૧।। શ્રી કૃષ્ણના નેત્ર પદમની નું વિશ્રામ ઠામ છે કારણકે ભ્રોંહ ભંગ જોઇને ઠરી જાય છે વળી મૃગ પણ તેના નેત્ર જોઇને બંધાઇ જાય છે કે મારા નેત્ર કરતાં આમના નેત્ર કેવાં સુડોળ છે કૃષ્ણના પ્રેમમાં મકરંદની સુવાસ થી ભમરીઓ કૃષ્ણના ગુણગાન કરી રસ સિંધુ માં બોરી છે પરમ અદભૂત અલૌકીક મેરી ગતી ને લખઈને મનસિ સાંવરે અંગમાં રંગ ગોરી એવું છે પ્રભુતો સોળેકળા સંપૂર્ણ છે જ્યારે શ્રી રાધે તો તેનાથી ચાર ગણા વધારે ૬૪ કલા સંપુર્ણ છે તો પણ તેઓ ભોળા છે પોતાનું ચિત્ત તેમનાથી જુદુરાખે છે મનમાં તેમનું ચિત્ત સદા પ્રભુમાં રાખે છે. પોતાના નિજ નાહ એટલે તેમના પતિ ના ચિત્તની ચોરી કરે છે આ ગદાધર દાસ કહે છે હું જે છુ તેતો અત્યારે છું અને પછી નથી (પ્રાકૃત છું) આ મહીમાંને હું શુ વર્ણન કરૂ કહેવાથી કશું બનતું નથી આ મહીમા માં મારી બુધ્ધી થોડી પડે છે માટે આ મહીમાનો તો પાર પામી શકાય નહીં.

પદ – ૧૪

કુંવરીરાધિકા તુવ સકલ સૌભાગ્યકી સીમા વદન પર કોટિશત ચંદવારો ।। ખંજન કુરંગ મીન શતકોટિ નયનન ઉપર વારને કરત જીયમેં બિચારો ।।૧।। કદલી શતકોટિ જંચનઉપર વારને સિંહ શતકોટિ કટિ ઉપર ઉતારો । મત્તગજ કોટિશત ચાલપર કુંભ શતકોટિ ઇન કુચન પર વારડારો ।।૨।। કીર શતકોટિ નાસા ઉપર કુંદ

શતકોટિ દસનન ઉપર કહી ન પારોં ।। પકવકંદૂર બંધુક શતકોટિ અધરન ઉપર વાર રૂચિ ગર્વ ટારો ।। ૩ ।। નાગ શતકોટિ બેની ઉપર કપોત શતકોટિ ગ્રીવા પર દૂર સારોં । કમલ શતકોટિ કર યુગલ પર વારને નાહિન કોઉ લોક ઉપમાં જુ ધારો ।। ૪ ।। દાસકુમનસ્વામિની સુનખશીખ અંગ અદભૂત સુઠાન કહાંલગ સંભારો। લાલગિરિવરધરન કહત મોહિતોહિલોં સુખ જોંલો વહ રૂપ છિનછિન નિહારોં ।।

પદ – ૧૫

આજ ઉઠભોર નવકુંજ કાનન સખી ઠાડી ભઇ રાધિકા રંગ ભીની ।। વિલસ સુખ સંગ નવરંગ પિય શ્યામ ધન કામકી સેન સબજીત લીની ।।૧ ।। સુભગ વિકસત વદન નયન અતિ રસમસે મોર મુખ હાસ કછુ સકુચહીની ।। શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરિધન સંગ નાગરી જાગ સબ રૈન આનંદ દીની ।। ૨।।

ભાવાર્થ – ૧૫

હે સખી નવકુંજ વનમાં શ્રી રાધિકાજી આનંદ ભોર આજે સવારમાં ઉઠીને ઉભા છે શ્રી ધનશ્યામ પ્રિય નવરંગ વિલસત સુખના સંગથી જાણે કામની સેના બધી જીતી લીધી હોય ।।૧।। તેવું સુંદર વદન ખીલી ઉઠયું છે વળી નયન અતિ રસમય છે આગળ મુખ હાસ્ય કરી પછી વિચારે છે શ્રી વિઠ્ઠલ કહે છે ગિરિધર સંગ નાગરી આખી રાત્રી જાગી અને આનંદ આપ્યો છે શ્રી જીએ.

પદ – ૧૬

બને આજ નંદલાલ સખી પ્રેમ માદિક પિયે સંગ લલના લીયે યમુના તીરેં ।। કુલી કેસર કમલ માલતી સઘન વન મંદ સુંગધ સીતલ સમીરેં ।।૧ ।। નિલ મણી વરણ તન કનક મંડિત વસન પરમસુંદર ચરણ પરસમાલા ।। મધુર મૃદુહાસ પ્રકાશ દશનાવલી છબિભરે ઇતરાત દ્રંગ વિસાલ ।। ૨ ।। કિયે ચંદન ખોર વદનાર વિંદ મકરંદ લુબ્ધ ભ્રમર કુટિલ અલકે ।। હલત કુંડલ લટકચલત જબ શ્યામધન મણીન કી ક્રાંતિ કલ ગંડ ઝલાકે ।। ૩ ।। એક ચંપકતની કૃષ્ણરસ માતિ કરે રાગ પંચમ સંગલાગી સોહે ।। એક હરિમુખ નિરખ ઘરરહી ધ્યાન મન ચિત્ર સમભઇ હરિહિયે મોહે ।। ૪ ।। એક દામિન સી ભુ મેલ ગ્રીવા બાત કહન મિસ મુખસોં જુ મુખ મિલાયો ।। એક નવ કુંજ મેં ખેંચ રહી કટિ બંધ આપનો લાલ ચિત્ત ચોર પાયો ।।૫।।એક શ્યામ હી હેર સુભગ લોચન ફેર વિહઁસ બોલી ભલે કાન કપટી ।। એક સોંધે ભરી છુટે વાર નખરી એક બિન કંચુકી રીઝલપટી ।।૬ ।એક શ્યામા કનક કંજ વદની પ્રેમ મકરંદ ભરી હરિ નિરખ વિકસી ।। તાહે રસ લુબ્ધ રહે લપટ સાંવરો ભ્રમર પ્રાણ પ્યારી સખી મંડલી પ્રેમ પાગી ।। કહત ભગવાન હિત રામરાય પ્રભુ સોઇ જાને જીહી લગન લગી ।। ૮ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

નંદલાલ પ્રેમમાં આશકત બની પ્રિયાજી સાથે બીજા પણ ગોપીજનોને યમુના તીરે લઇને પધાર્યા છે સધનવનમાં કેસર કમલ માલતી કુલી છે મંદ સુગંધ શીતલ સમીર વાધ છે ।। ૧ ।। ધનશ્યામ વરણ તન વસન પણ સુંદર સુવર્ણ સમાન પરમ સુંદર માલા જાણે ચરણ સ્પશી રહી હોય ।। સૂદુહાસ પ્રકાશ દાંતની દાંતાવલી ની છબિ

ચમકી રહી છે નેત્ર પણ વિશાલ છે ।। ૨ ।। ચંદનની ખોર કરેલી છે વદનકમલપર મકરંદ લુબ્ધ જાણે ભ્રમર કુટિલ (વાંકડીયા કેશ) અલક છે કાનના કુંડલ જ્યારે હલનચલન થાય ત્યારે ધનશ્યામ મણી ની ક્રાંતી જલકે છે ।। ૩ ।। એક કૃષ્ણ રસમાતી ચંપકતન વાળી પંચમ રાગમાં ગાન કરવાવાળી તેમની સંગે શોભે છે ।। એક સખી હરીમુખ જોઇને ધ્યાન ધરી રહી છે અને મન ચિત્ર સમાન થઇ ગઇ હરી તેના હૈયામાં તેને મોહી રહી છે ।। ૪ ।। એક સખી દામિની ના ચમકારા જેવી શ્રી મનમોહન ને ગળામાં હાથ નાખી વાત કહેવા ના બાને ગરદન ઝુકાવીને મુખસો મુખ મીલાયું ।। ૫ ।। વળી એકસખી નવકુંજ માં ખેચી રહી અને લાલાનો કટિબંધ ખેંચી અને તેમના ચીત ને ચોરી લીધુ ત્યાં વળી બીજી સખી શ્યામ પાસે આવી અને ચારે બાજુ નજર ફેરવી હસી ને બોલી ભલે કાન છે કટી ત્યાંવળી એક સખી સુગંધી સોંધો ભરી છૂટાવાળ કરીને આવી ત્યાં વળી બીજી સખી કંચુકી પહેર્યા વગર ઝલકી ।। ૬ ।। વળી એક શ્યામા સખી સુવર્ણ નં કમલ જેવા વદનવાળી પ્રેમ મકરંદ ભરી શ્રી હરિ જોઇને વીકસી (ખીલી) ।। ત્યારે રસ તરબોળ થઇ શ્યામ સુંદર જેમ ભ્રમર લપટાય તેમ લપટી ગયા અને પ્રાણ પ્યારી ભૂજની વચમાં ભૂજથી બીડાઇ ગયા રસીકમણી રંગભરે વિહરત વૃંદા વિપિન સંગ સખી મંડળની સાથે તેના પ્રેમમાં પાગલ બનેલા ભગવાન તથા રામરાયજી કહે છે પ્રભુની લીલા પ્રભુ જાણે જેને લગન લાગી તે જાણે.

પદ – ૧૭

આજ નંદલાલ મુખચંદ નયનન નિરખ પરમમંગલ ભયો મન મેરે । કોટિ કંદર્પ લાવણ્ય એકત્રકર વારૂં તબહી જબ નેક હેરે ।। ૧ ।। સકલ સુખ સહન હરષિત વદન ગોપવર પ્રબલદલ મદનદલ સંગ ઘેરે । કહો કોઉ કેસેં હૂ નહિ સુધબુધ બને ગદાધર મિશ્ર ગિરિધરન ટેરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

આ પદ ગદાધર મિશ્ર પરમ ભગવદીય હતા તેમનો પુત્ર નું દેહાંત થઇ ગયુ હતું પછી શ્રી ગુંસાઇ જી તેને ત્યાં બેસવા પધારેલા તે વખતે ગદાધર મિશ્ર ભગવદ મંડલી સહીત સામે લેવા પધારે છે ત્યારે આ કિર્તન તે વખતે ગાયેલું કે આજે તો નંદલાલ ના મુખચંદ્ર વિશાલ નેત્ર જોઇ હુતો પરમ મંગળ કારી થયો છુ મારા ઘેર કોટી કંદર્પ લાવણ્ય એકત્ર કરીને વારૂં તોય ઓછુ છે. બધાજ ઘરના હરખીત થયાં મુખ ઉપર અને સાથે જે ગોપ બાલકો છે તે જાણે મદન ની સેના હોય તેમ લાગે છે ઘેરેલો ભલે ગમે તેવો હોય તેપણ સુધ બુધ ભુલી જાય ગદાધર મિશ્ર કહે છે. આતો સાક્ષત શ્રી ગીરધર ને બોલાવ્યા છે.

પદ – ૧૮

પાછલી રાત પરછાહી પાતન કી લાલજી રંગભીને ડોલત દ્રુમ દ્રુમ તરન બને દેખત બને લગત અદભૂત મને જોત હી સોત મેં નિકસ રહી સબ ઘરન ।। ૧ ।। કૃષ્ણકે દરસકો અંગકે પરસ કો મહા આરતી માન ચલી મજ્જન હરન ।। નુપુર ધ્વની સુનત ચક્રત હવૈ થકિ રહી પરગયો દ્રષ્ટી ગોપાલ સાંવ લવરન ।। ૨ ।। જરહસી પાગ પર મોર ચંદ્રીકા બની કમલદલ નયન ભ્રુવ બંક છબિ મન હરણ ।। ધાઇસબ ગહન કો રસ વચન કહન કો

ભામિની બની અતિ છબિ સુધારત ચરણ ।। ૩ ।। રોમ રોમ રમ રહ્યો મેરો મન હર લીયો નાહિ બિસરત વાકી ઝુકન મેં ભૂજ ભરન કહે ભગવાન હિત રામરાય પ્રભુસોંમીલી લોક લાજ ભાજ ગઇ પ્રાણ પરવસ પરન ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૮

વહેલાં પરોઢીયે રાતે પાતન હી પચ્છા હી (પડછાયો) લાલ રંગભીને ઝાડની લતા લતા ઓ ડોલ છે કેવા સુંદર લાગે છે અદભૂત મનથી આ બાજુ દીપક ની જ્યોત લઇને બધા ઘરેથી ગોપીજનો શ્રી કૃષ્ણ ના દર્શન અને અંગ સ્પર્સ કરવા પ્રેમથી (આરતી) યમુના સ્નાન કરવા જાય છે ગોપી જનો નુપુરની ધ્વની સાંભળીને ચક્રત થઇ રહી દ્રષ્ટી પડી ગઇ સાંવરે વરન ગોપાલ પર ।। ૨ ।। તેમને જરહસી પાગ પાગ માથે મોર ચંદ્રીકા બની છે નયન કેવા કમદદલ જેવા છે વાંકી ભ્રોંહ છબિ મન ને હરણ કરી લે તેવી છે પછી તેની પાછળ દોડે છે (ગહન એટલે પાછળ) રસભર્યા વચન કહેવા માટે ગોપીઓ અતિ બને છે ઉતાવળી ચાલે છે તેમના રોમ રોમ રમી રહ્યા છે અને કહે છે કે અમારા મન પણ હરી લીધા છે અમારાથી ભુલાતુ નથી તેની બાંકી ઝુકનમેં ભૂજ ભરન કહત ભગવાન હીત રામરાય પ્રભુ સો મલી લોકલાજ ને નાસી ગઇ કારણ કે ગોપીઓના પ્રાણ પરવશ થઇ ગયાં.

પદ – ૧૯

નવલ વ્રજરાજ કો લાલ ઠાડો સખી લલિત સંકેત વટ નિકટ સોહે દેખરીદેખ અનિમેષ યા વેષ કો મુકુટ કી લટક ત્રિભુવન જુ મોહે ।। ૧ ।। સ્વેદ કણ ઝલક કછુ ઝુકીસી રહત પલક પ્રેમકી લલક રસ રાસ કિયે ધન્ય બડ ભાગ્ય વૃષભાન નૃપ નંદિની રાધિકા અંસપર બાહુ દિયે ।। ૨ ।। મણી જડિત ભૂમિ પર નવલત્તા રહી ઝુમ કુંજ છબિ પુંજ વરણી ન જાઇ નંદનંદન ચરણ પરસ હિતજાન યહ મુનિ ન કે મનન મિલ પાંત લાઇ ।। ૩ ।। પર અદભૂત રૂપ સકલ સુખ ભૂપ યહ મદન મોહન વિના કછુન ભાવે ।। ધન્ય હરિભક્ત જિનકી કૃપા તેં સદા કૃષ્ણ ગુણ ગદાધર મિશ્ર ગાવે ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

વ્રજનોલાલ સંકેત વન ની પાસે ઉભા છે હે લલીતા સખી તે કેવા શોભે છે હે સખી દેખ દિવસે (અનિમેષ) આ વેષ તેમને મુકુટ ધારણ કર્યો છે અને તેની લટક ત્રીભુવન ના મન મોહે છે પરસેવા ના કણ (શ્રમજલ) ની ઝલક થોડીક પલક ને ઝુકી રહે છે પ્રેમમાં લલકીને રસ રાસ કરે છે. શ્રી રાધીકા જીના ધન્ય ભાગ્ય છે તેમના અંગ પર હાથ મુકીને આવે છે મણી જડિત ભૂમિ પર નવીન લત્તા ઝુમી રહી છે કુંજમાં આ છબિ બરણી જાય તેવી નથી નંદ નંદન ના ચરણપરસ અને અદભૂતરૂપ સકલ હિત જાણીને આ મુનિના મનન એટલે સ્મરણ થી મળીને જાણી તેની પંકતી લાઇ બધી સખીયો ની વાત છે. સકલ સુખના ભુપ છે આ મદન મોહન વીના કાંઇ ગમે નહિ ધન્ય હરિભક્ત ને કે જેની કૃપા થી સદા કૃષ્ણ ગુણ ગદાધર મિશ્ર ગાય છે.

પદ – ૨૦

બની સહજ યહ લૂટ હરિકેલી ગોપીન કે સુપને યહ કૃપા કમલા ન પાવે ।। નિગમ નિરધાર ત્રિપુરાર હું વિચાર રહયો પચર હ્યો શેષ નિહ પાર પાવે ।। ૧ ।। કિંન્નર બહુર અરૂબહુર ગંધર્વ નીપનગની ચિતવન નહીં માઝ

પાવે ।। દેત કરતાર વેલાલ ગોપાલ સો પકર વ્રજબાલ કપિ જ્યોં નચાવે ।। ૨ ।। કોઉ કહે લલન પકરાવ મોહિ પાવરી કોઇ કહેલલા બલ લાઓ પીછી ।। કોઇ કહે લલન ગહાવ મોહિ સોહની કોઉ કહે લાલ ચઢ જાઉ સીઢી ।। ૩ ।। કોઉ કહે લાલન દેખોં મોર કૈસે નાચે કોઉ કહે ભ્રમર કૈસે ગુંજરે ।। કોઉ કહે પૌર લગ દૌર આવો લાલ રીઝ મોતીનકે હાર વારે ।। ૪ ।। જો કછુ કહે વ્રજવધુ સોઇ સોઇ કરત તોતરે બૈન બોલન સુહવે ।। રોય પરત વસ્તુ જબ ભારીન ઉઠે તબૈ ચુમ મુખ જનની ઉરસોં લગાવે ।। ૫ ।। બેન કહિ લોની પુન ચાહી હરત વદન હઁસ સ્વભૂજ બીચ લેલે કલોલે ।। ધામ કે કામ વ્રજ ધામ સબ ભૂલ રહી કાન્હ બલરામ કે સંગ ડોલે ।। ૬ ।। સૂર ગિરિધરન મધુ ચરિત્ર મધુપાન કે ઔર અમૃત કછુ આન લાગે । ઔર સુખ રંકકી કૌન ઇચ્છા કરે મુકિત હૂં લોન સી ખારી લાગે ।। ૭ ।।

ભાવાર્થ – ૨૦

શ્રી હરિની આનંદની હેલીની અહીં ઘણીજ લુટ બને છે ગોપીઓથી આ સુખની લુંટ માં શ્રી લક્ષ્મીજીના ઉપર કૃપા નથી તેથી તેમને આ આનંદ માં ભાગ નથી વેદ પણ ચોક્કસ કહે છે અને ત્રિપુરાર એટલે શ્રી મહાદેવજી પણ વિચારી રહ્યો છે અને શેષ પણ તેનો પાર પામી શકતાં નથી ।। ૧ ।। દેવલોકના કિન્નરો ગંધર્વ ફણીગણના ચિત્તમાં અંદર વાત નથી આવતી ।। વ્રજની બાલાઓ તો તેને એટલે શ્યામ સુંદર ને પકડી હાથ તાલી દઇને નચા વે છે ।। ૨ ।। કોઇ ગોપી કહે લાલન પકરાવને જરા મને આ પાવરી (પગમાં પહેરવાની) કોઇ ગોપી કહે લાલન અને બલદેવજી આ પીઢી પડી છે તે લાઓને ।। કોઇ ગોપી કહેલાલા મને જરા આ સોહની (ઝાડુવાળવાની ઝુડી) આપોને વળી બીજી ગોપી કહે લાલ તમે આ સીઢી ચડી જાવ ।। ૩ ।। કોઇ સખી કહેલાલા દેખો મોર કેવો નાચે છે કોઇ ગોપી કહે જુઓ ભમરા ઓ કેવા ગુજાર કરે છે વળી કોઇ કહે જાવ પૌર લગી તમે દોડીને આવો લાલ ને કહે આ મોતી નો હાર મને આપી દો જો કાંઇ વ્રજવધુ કહે તે બધુજ શ્રી ઠાકોરજી કરે છે અને કાલુકાલુ બોલે છે તે સોહાય છે જો કોઇ વસ્તુદેખે તો રોઇ પડે અને માગે તો માતા જશોદા તેનું મુખ ચુમી ને ઉરસોં લગાવે છે ।। ૫ ।। વચન કાલુ કાલુ બોલી ફરી થી પ્રેમથી મુખારવીંદને ફેરવી સ્વભૂજ પોતાના હાથની બાથમાં લઇ આનંદ પ્રાપ્ત કરે છે વ્રજની ગોપીઓ શ્રી ઠાકોરજી ને જોઇને ઘરના કામ કાજ બધા ભુલી જઇ કાન્હ બલરામ ની સાથે આનંદ કરે છે ।। ૬ ।। સુરદાસજી કહે છે કે આ મધુ ચરિત્ર (મધજેવુ મીઠુ) મધુપાન કરતાંય જાણે અમૃત જેવુ લાગે છે બીજા બધા સુખ રસમાન છે તેની કોણ ઇચ્છા કરે, મુકિત પણ એની પાસે ખારી લાગે.

ખંડિતા કે પદ દેવગંધાર

પદ – ૧

નવલ દોઉ બને હૈં મરગજે વાગે । નવલકુંજતે ચલે ભોર ઉઠ પિયપાછેં ઘનઆગે ।। ૧ ।। છૂટી લટ ટૂટી મણિમાલા અર્ધઘુંઘટ છબિલાગે । ખંડિત અધર પયોધર મંડિત પ્રફૂલિત ગંડ બિરાજત દાગે ।। ૨ ।। નખસિખ કુસુમ વિશિખકી સેના રણ છૂટે મન પાગે । વ્યાસ સ્વામિનીકો સુખ સર્વસ્વ લૂટ્યો શ્યામ સુભાગે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

પ્રિયાપ્રિતમ બંને કુંજ માંથી આવે છે ઉઠી ને સવારે શ્રી ઠાકોરજી (ધનરૂપે) આગળ અને સ્વામિનીજી પાછળ આવે છે બંનેના વસ્ત્રો ચોળાઇ ગયેલા છે શ્રી પ્રિયાજી અર્ધ ઘુંઘટ કાઢી ને પાછળ ચાલ્યા આવે છે લટ છૂટી ગઇ છે મણી માળા તૂટી ગઇ છે અધર પર દાંત ના નિશાન છે અધર રસથી તે ખંડિત થયેલા છે પ્રફૂલ્લિત ગાલ ઉપરના ખાડા જાણે દાગ પડયા હોય તેવા લાગે છે નખથી શીખા પર્યંત શ્રી અંગ ઉપર ચીન્હો દેખાય છે જાણે રણ સંગ્રામ જીતેલા અને વ્યાસજી કહે છે કે શ્રી સ્વામિનીજીનો સુખ સર્વસ્વ લૂંટયું શ્રી શ્યામ સુંદર કેવઃ ભાગ્યશાળી છે.

પદ – ૨

શખીરી ઓર સુનોં એક બાત । આજ કૃષ્ણ મેરે ગૃહ આયે ઉઠત પ્રાતહી પ્રાત ।।૧।। લટપટી પાગ અટપટી બાતન આલસવંત જાંભાત । કાહુ કેતે રેન ઉનીંદે મોહન ગૃહકો જાત ।।૨।। આગે નંદદ્વાર ઢૈ ઠાડે તાતે ગયેન સંકાત । માનો સાહરાજ ગૃહ ઠાડે દેદે બીચ ભુગાત ।।૩।। અસી ભાંત કહાં હૈ મોહન મૈં પૂછી મુસકાત। કહાકરોં જો પ્રકટ જાનિયોં સૂરશ્યામ સકુચાત ।।૪।।

ભાવર્થ – ૨

હે સખી હું તને એક વાત કહું તે સાભળ આજે શ્રી શ્યામ સુંદર મારે ઘેર આવ્યા હતા સવારના ઉઢીને તરતજ ।।૧।। તેમની પાઘ લટપટી અને વાત અટપટી અને આળસ ભર્યા બગાસા ખાતા હતા ।। મેં તો કહ્યુ હે નાથ આપના નયન લાલ કેમ છે હે મનમોહન હું આપના ઘર બાજુ જાવ છું ।।૨.. એટલામાં તો હે સખી સાંભળ જરા આગળ જતાં નંદભુવન ના દ્વારે શ્રી નંદરાયજી ઉભા હતા ત્યાં તો શ્રી ઠાકોરજી સીધા નંદરાયજી પાસે જઇને ઉભા રહ્યા અને જાણે શાહ હોય તેમ બાદશાહ ની જેમ અદબ બીડી અને ઉભા રહ્યા ।।૩।। આવી બીક કેમ રાખો છો મોહન મૈં મુસકુરાઇને પુછ્યુ આપ ગમે તેટલા ઉપાય કરશો તો પણ જે પ્રકટ જણાય છે. બધુ તો સુરદાસજી કહે છે ઠાકોરજી વિચાર માં પડી જાય છે કે હા વાત તો સાચી છે.

પદ – ૩

પ્રાતકાલ પ્યારે લાલ આવની બની ।। ઉરસોહે મરગજીમાલ ડગમગી સુદેશચાલ ચરણકંજ મદનજીત કરત ગામિની ।।૫।। પ્રિયાપ્રેમ અંગરાગ સગમગી સુરંગ પાગ ગલીત વરૂહા તુલસી ચૂર અલકન સની ।। કૃષ્ણદાસપ્રભુ ગિરિધર સુરત કંઠપત્ર લિખ્યો કરજલેખની પુનપુન રાધિકા ગુની ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

હે પ્યારેલાલ આજે પ્રાતઃકાલ પધાર્યા ભલે પધાર્યા તો ખરા પણ આજે આ પુષ્પની માળા ચોળાઇ ગયેલ દેખાય છે ચાલમાં પણ ફરક પડે છે ચરણ કમલ જાણે મદનને જીતી આવ્યા છે તેવી રીતે આપ ગમન કરો છો ।। ૧ ।। બીજુ શ્રી અંગ ઉપર જે સુગંધી અંગરાગ રગમગી રહ્યો છે અને લાલ પાગ પણ આડીઅવળી બની ગઇ છે માથાના કેશ માં પાન ચોટેલા દેખાય છે કૃષ્ણદાસ આષ્ટસખા કહે છે પ્રભુ ગિરિધર આપના શ્રી કંઠ ઉપર નખ લાગે છે જાણે સુરત એટલે આપના રૂપ ઉપર જાણે પત્ર લેખ્યો હોય અને હાથની લેખન બનાવી હોય તેવા આપના ગુણ વારેવારે શ્રી રાધિકાજીએ જાણી ગયા હોય.

પદ – ૪

ભોરહી ડગમગત જીત મન્મથ ચલે ।। સકલ રજની જગે નેક નહી પલક લગે અરૂણ આલસ વિલત નયન લાગત ભલે ।।૧ ।। કિતવ નાગર નટ ચિન્હ પ્રકટીત કરત વસન ભૂષણ સુરત રણદલમલે ।। ચતુર્ભૂજદાસ પ્રભુ ગિરિધરન છબિ બાઢી અધર કાજર કુંકુમ અંગઅંગ રલે ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

પ્રભુ શ્રી નંદકુમાર જાણે કામદેવને જીતીને ચાલ્યા આવતા હોય ડગમગાત સવારના પહોરમાં આખી રાત્રી જાગી એકપલક મટકું પણ માર્યું નથી નેત્ર લાલ થઇ આળસ ભરેલા પણ સુંદર લાગે છે ।।૧ ।। સખી કહે છે હે નટનાગર આજે ક્યાં પધાર્યા હતા આ બધા ચિન્હ પ્રકટ દેખાય છે વસ્ત્રાભુષણ પણ અ વ્યવસ્થીત છે જાણે રૂપના રણમાં જાણે મદનનું દલ આવ્યું હોય તેવા દેખાવ છો ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે કે શ્રી ગિરિધર ની છબિ કેવી લાગે છે અધર પર હાજર છે શ્રી અંગ અંગ પર કુંકુમ લાગેલ છે અને સખીને સુખ આપીને પધાર્યા છે.

પદ – ૫

અરૂઝ રહે મુક્તા હલ નિરવારત સોહત ઘુંઘર વારે વાર ।। રતિમાની સંગ નંદનંદન કે છુટે બંધ કંચુકી ટૂટેહાર ।।૧ ।। નિશકે જાગે દોઉ નયના ઢરક રહે ચલત જોબનના ભાર ।। સૂરશ્યામ સંગ યહસુખ દેખત રીઝે વારંવાર ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

શ્રી ઠાકોરજીનો મોતી નો હાર ભરાઇ ગયો છે ઘુંઘરાંળા વાળમાં તે કઢાવે છે ત્યારે સખી કહે છે કે પ્રભુ કેવા સુંદર લાગો છે સખીને પણ હાર ટૂટેલા છે કંચુકીના બંધ પણ છૂટેલા છે ।।૧ ।। રાત્રીના જાગરણથી બંને નેત્ર કમળ ઢરકી રહ્યા છે જોબનના ભારથી લટકમટક કરતાં ચાલે છે સૂરદાસજી કહે છે કે શ્યામના સાથે આ સુખ જોઇ વારંવાર રીઝે છે.

પદ – ૬

ચમક આયો ચંદસો મુખ કુંજ તે જબ નિકસી ।। સુંદર સાંવરો કિશોર ગોહન લાગ રહે ચકોર લલિતાદિક કુમુદાવલી નિરખ નયન વિકસી ।।૧।। પહરે તન શ્વેત સારી માંનો શરદ ઉજીયારી માંનો સુધાસિંધુ મધ્ય દામિની ધંસી કહત ભગવાનહીત રામરાય પ્રભુપ્યારી વશ કીને કુંજવિહારી છબિ નિરખ મંદ હસી ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

નિકુંજમાંથી શ્રી સ્વામિનીજી બહાર આવે છે ત્યારે તેમનું મુખારવિંદ ચંદ્ર સમિત ખિલી ઉઠે છે ત્યારે શ્રી શ્યામ સુંદર જેમ ચકોર ચંદ્ર તરફ આર્કષાય છે તેમ શ્રી સ્વામિનીજીની પાછળ જાય છે ત્યારે લલિતા સખી કુમુદીની સખા આ સખીયો ને જોઇને નયનને ઇશારાથી ખીલવે છે સખી સામે સખી ઇશારા થી બતાવે છે તેમને સફેદ સાડી પહેરી છે જાણે શરદ ઋતુની ઉજીયારી રાત્ર હોય અને માંનોકે અમૃતનો સમુદ્ર હોય અને તેની મધ્યમાં જાણે વીજળી

ઘસી જતી હોય તેવો ભાસ નિકુંજમાં દેખાય છે. ભગવાનદાસ અને રામરાય બંને પ.ભ. ભગવદીયો કહે છે પ્રભુ ને શ્રી પ્યારીજી એ વશ કરીને લીધાતેમ તેમ છબિ નિરખ્ત ને મંદ હસી પડે છે.

પદ – ૭

ભોર ભયે આયે હો લલન ની કી બતિયાં ।। યાવક કે અંગ ચીને નિલપર પ્યારી દીને નયન આલસ ભરેં જાગ સબ રતીયાં ।।૧ ।। છુટિ ગ્રિવન દામ નખક્ષત અભિરામ કૈસે અબતુરત શ્યામ ડગમગીયાં ।। કેસોદાસ પ્રભુ નંદ સુવન કાહે લજાત ભલે જુ સાંવરે ગાત જાની સબ ઘતિયાં ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

હે લાલન બહુ સારૂ કર્યું બહુ સારી વાત કીધી કે સવાર માં આવ્યા ભલે તમે બીજી સખીને ત્યાં ગયા તે સખી બહુમાન વાળી હતી એટલે આપ તેને વિનાવવા માટે પગમાં પડયા હોય તેમ મેંદીનો રંગ દેખાય છે (યાવક મેંદી ચીનો – બતાવવું) અને ઉતાવળમાં આવવામાં પ્યારીજી નું નિલ વસ્ત્ર ઓઢી ને આવ્યા છો આળસ ભર્યા નેત્ર છે. જાણે આખી રાત જાગ્યા હોય ।।૧ ।। ગળાના હારની દોરી છૂટી ગઇ છે નખ નિશાન પણ પ્રસંશા કરી રહ્યા છે. (અભીરામ - પ્રસંશા) અને હવે તુરત જ ડગમગીયાં કરતાં કેવી રીતે પધાર્યા કેશોદાસ ભગવદી કહે છે કે પ્રભુ તો નંદરાય ના (સુવન – પુત્ર) પુત્ર છે તેને લજાવાનું કેવુ ભલે સાંવલ અંગ છે (ગાત - શરીર) તેની બધી રીતભાત હું જાણુ છુ.

પદ – ૮

શૌભિત સુભગ લટપટી પાગ ભીને રસિક ત્રિયા અનુરાગ ।। કુંકુમ અલક તિલક સેંદુર છબિ ધુમત આવત ઔર નિશજાગ ।।૧ ।। કછુક જાંભાત ઔર માલ મરગજી પીક કપોલ અધર મસી દાગ ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરિધરનીકે જાનત આલસ વશ સબ અંગ વિભાગ

ભાવાર્થ – ૮

પ્રભુને લટપટી પાગ કેવી સુંદર શોભી રહી છે રસિક પ્રિયાના પ્રેમમાં રંગભીના છે ।। શ્રી પ્રિયાજી ને અલક માં તિલક સીંદુર નું સૌભાગ્ય નો સેંથો પ્રરેલો કપાલ માં ચાંદલો છબિ કેવી લાગે છે જાણે રાત્રી જાગેલા નયન પણ ધૂમિ રહ્યા છે ।।૧ ।। કાંઇક આળસ ભર્યા છેઅને માળાઓ પણ ચોળાઇ ગઇ છે આડી અવળી પાન ના પીક ના ચુંબન કરેલા ગાલ ઉપર દેખાય છે અધર પર (મસી – કાજળ) કાજળના દાગ છે ચતુભૂર્જદાસ કહે છે કે હું તો શ્રી ગિરિધર ને સારી રીતે જાણુ છુ અને વળી આ શ્રી અંગ માં કેટલા આળસ ભર્યા દેખાય છે.

પદ – ૯

ભોર નિકુંજ ભવનતે ભામિની ।। આવતહૈ લટકત ગજગામિની ।।૧ ।। અલક સુંકધ સગમગી છૂટિ । નિશક ઉનિંદે નયના બીરબહુટી ।। ૨ ।। પલટત રશન વસનમણી ભૂષણ ।। શોભા અંગઅંગ પ્રતિ દૂષણ ।।૩ ।। ગુણનિધાન વૃષભાન દુલારી । દાસ ગોપાલ લાલજુકી પ્યારી ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૯

ગોપી નિકુંજ માંથી સવારમાં આવે છે ગજગતિ લટકતી ચાલે અલક માંથી સુંગધ આવી રહી છે સખી પ્રતિ સખીને કહે અરે બીર (સ્ત્રીવાચક શબ્દ છે) હું તને શું કહું આખી રાત ના જાગરણ થી તેના નયન કેટલા લાલ છે વસ્ત્રો પણ અદલા બદલી થઇ ગયા છે મણી ભૂષણ પણ અદલબદલ થઇ રહ્યા છે પ્રેમની ભેટ છે અંગે અંગની શોભા માં દૂષણ લાગી રહ્યુ છે ।। ૩ ।। ગોપાલદાસજી કહે છે કે શ્રી વૃષભાન દુલારી તો ગુણના નિધાન છે અને ગોપાલલાલજી ના પ્યારી જી છે

પદ – ૧૦

ભલી કીની ભોર આયે મેરે અંગના । અરૂણ ઉનીદે નયના આલર વલિત બેંના કુમુદિન ચીત ચોર્યો ચંદ વસ્યો ગગના ।।૧ ।। અધરન રંગ નિકો કાજર કપોલ પીક યાવક લલાટ લીક કહેત ગોપીલગના ।। ભૂજન બંધન ફબિ કૂચહાર મુદ્રિકાઠબી નખરેખ છાતી છબિ પીઠ ગઢયો કકના ।। ૨।। વસન સુહાત નિલે ચિકુર છૂટે છબિલે ચરણધરત ઢીલે નિશિ કિયો જગના ।। સુરદાસ શ્રીગાપાલ સુરતસમેં અતિબિહાલ તાહી પેં સિધારો લાલ જહાં મન લગના ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

આ પદ સ્વકીયા ભાવ નું છે તો પ્રભુનો વિનંતી કરેલી કે પ્રભુ આજે મારી નિકુંજમાં પધારજો પછી શ્રી ઠાકોરજીએ હા પાડી પણ રાત્રીએ આવતા બીજા સાત્વીક ગુણવાળા ભક્તજન ની નીકુંજ આવી એટલે તેના ભાવને વશ થઇ તે સખીને અનહદ આનંદ આપ્યો પછી વેલી સવારે પ્રભુ વચન આપેલુ તે સખીની નિકુંજમાં પધારે છે ત્યારે વ્યંગ માં સખી કહે છે ઓહો પ્રભુ શ્યામ સુંદર બહુ ભલી કરી હો સવારે પધાર્યા મારેઆંગણે ત્યારે પ્રભુ કહે છે કે સીધા અહીંજ આવ્યો છું ત્યારે ગોપી કહે છે કે આપના નયન રાત્રી જાગેલા એટલે રાતા દેખાય છે વળી બોલ તમારા સીધા નથી પડતા વળી કઇ કુમુદીની એ ચીત ચોર્યુ હતું તો આ ચાંદ ક્યાં ગગન માં વસેલો ।।૧।। અધર ઉપરનો રંગ સાચે લાગે છે કાજલ નો ડાઘ કપોલ પર છે પીક ચુંબન નો ડાઘ વળી તમે પગમાં પ઼ી ને સખી ને વીનંતી કરેલી એટલે તેના પગની મેંદીનો રંગ આપના લલાટ માં લાગેલ છે પરસ્પર ભૂજ ના બંધનથી ૩રસ્થલ પર હાર ની છાપ પડેલી છે વળી નખ નિશાન છાતી ઉપર લાગેલા છે ભૂજ બંધ થી ગોપીના કંગન ની છાપ પીઠ પાછળ લાગી છે વળી વસન કહેતા વસ્ત્ર પણ નીલમ્બર ઓઢીને આવ્યા છે સારૂ લાગે છે વળી માથાના વાળ છુટેલા છે અને જ્યારે ચરણ ઘરો છો ત્યારે પગ ઢીલા પડે છે અને રાત્રે ક્યાં કઇ સખીને ત્યાં જાગેલા સુરદાસજી કહે છે શ્રી ગોપાલ નું રૂપ અત્યારે આ સમયે અતિ વિહવળ દેખાય છે ત્યારે આ ગોપી તો ચોખ્ખું સંભાળવા દે છે કે આનું મન જે ગોપી માં લાગેલું છે ત્યાં જાવ જ્યાં તમારૂ મન લાગેલું છે ત્યાં પધારો હે લાલ મારે તમારૂ અત્યારે કંઇ કામ નથી ભલે તમે અત્યારે આવ્યા સારૂ કર્યું પણ જ્યાંથી આવ્યા ત્યાં જાવ જ્યા મન લગે.

પદ – ૧૧

ભોર તમચોર બોલે દીજે જુ દરસના ।। આતુર હવે ઉઠધાયે ડગમગાત ચરણ આયે આલસ મેં નયન બેન અટપટે રસનાં ।। ૧ ।। એક સંધ્યાજી કહિ સિધારે વચન જિયમેં વિચારે સકુચકે મંદ પ્રકટત દશનાં ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરિધરન સિધારો તહાં જહાં રતિ રંગ કિયે પલટ આટે વસના ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

આ પદ પણ સ્વક્રિયા ભાવનું છે આ સખી તામસ ગુણ પ્રધાન છે અને શ્રી ઠાકોરજી ને સંધ્યા સમયે વાત કુંજમાં પધારવાની કહી અને પછી પ્રભુ ત્યાંથી છૂટા પડ્યા પછી રાતે નિકુંજમાં પધારવાનું વચન આપેલુ માટે નિકુંજમાં જતાં વચમાં સત્વગુણ વાળા ગોપીનો આદર ભાવ જોઇ પ્રભુ તેના ભાવમાં વશ થઇ ગયા અને પછી વહેલી સવારે વાયદો આપેલો ગોપીને ત્યાં જાય છે એટલે ગોપી કહેવા લાગી કે અત્યારે સવારના કુકડા બોલે ત્યારે દર્શન દીધા ત્યારે પ્રભુ કહે છે હે સખી હું તો જેવો ઉઠયો તેવો બેબાકળો આતુર થઇને ડગમગતા ચરણે આવ્યો છું આળસ ભર્યા અંગે નયન પણ ઢળેલાં છે અને બેન (વચન)પણ જીભથી આડુઅવળુ બોલાઇ જાય છે ત્યારે આ સખી કહે છે કે સંધ્યા સમયે મેં આપને કહ્યુ હતુ મનમાં વિચાર કરવો તો ને અત્યારે શું જોઇને પધાર્યા આપ મનમાં વિચારીને મંદ હાસ્યથી સહેજ દાંત પ્રકટકરી હશે છે પણ આ ગોપી કાચી ન હતી ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે પ્રભુ ગીરધરન જ્યાં રતિરંગ કાયો ત્યાં જવા મારે તમારૂ અત્યારે કામ નથી વસન પણ પલટીને આવ્યા છો તો સ્વક્રિયા ભાવ વાળા ગોપી શ્રી ઠાકોરજીને પણ ઝાટકી નાખે છે.

પદ – ૧૨

ઐસી કોન નાગરી જિન કુંજ મેં બસાયે ।। અરૂણ ઉદય તમચરકો બોલસુન કાહેકો અરબરાય ઉઠ ધાયે ।। ૧ ।। સુધિકર દેખ કહાં પિયરો પટ સુભગકુંકમ ઉર લપટાયે ।। પીઠ વલયકે ચિન્હ બિરાજત ઢાંપલેહુ જો આછે બનિ આયે ।। ૨ ।। વદન બિંદુ સુયશકો ટીકો સુરત જીત રણધીર કહાયે ।। કુષ્ણદાસપ્રભુ ગિરિધર નાગર પોઢ રહી નિશ બહુત જગાયે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

આ ગોપી સ્વમાની છે એટલે પ્રભુને કહે છે એવી કોણ નાગરી કે જેને તમોને આવવા દીધા નહીં સવાર પડી આકાશની લાલશ નો ઉદય થયો કુકડાના બોલ સંભળાય છે અને હવે અરબરાય હે બાકળા ઉઠીને આવવાની જરૂર ન્હોતી ।। જરા જુઓ તો ખરા આપનું પીળુ વસ્ત્ર કયાં છે શ્રી અંગ ઉપર કુકુંમ જાણે લપટાવેલુ છે ।। પીઠની પાછળ વલય કહેતાં કંગન ના આપના વદન કમળ ઉપર તમે જાણે ટીકો લગાયો છે જાણે કે ગોપીના રૂપને જીતી અને રણધીર કહાવો છો તેવી ટીકા ની છાપ દેખાય છે અષ્ટ સખા કૃષ્ણદાસ કહે છે પ્રભુ ગિરિધર નાગર જાવ ઘેર જઇને સુઇ જાવ તમોને આખી રાત બહુ જગાવ્યા છે માટે અત્યારે હવે મારે તમારૂ કાંઇ કામ નથી.

પદ – ૧૩

આઇ યે જુ ભલે આયે કિત સકુંચત હો ।। સુરત સંગ્રામ કીને સોતીનહો સુખ દીને તેઇ રંગ ભીને પૈં મોકો તો રૂચત હો ।। ૧ ।। તુમ દેખે રીસગઇ ઉપજી પ્રિતી નઇ ભઇ ભઇ સોતો ભઇ અબ કહા ધોં સોચતહો ।। નારાયણ વલ્લભ જૂ મોહિ જાનેં વહ ચેરી કોંન હૈ યે તો અભિલાષ મોચ ત હો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

આ ગોપી પરકીયા ભાવ છે એટલે સુરૂચિ થી જણાવે છે કે હે પ્રભુ આવો ભલે પધાર્યા કોઇપણ વાતનો સંકોચ રાખશો નહી ભલે સુરત સંગ્રામ કર્યો અને સોતન ને સુખ આપ્યુ અને તે પણ રંગભીની થઇ આપને યાદ તો કરશે ભલે તેને સુખ આપ્યુ મને ગમે છે મારે તો મે તમને જોયા એટલે મારી રીસ ઉતરીગઇ ઉપજી પ્રિત નઇ જે થવાનું હતુ તે થઇ ગયું હવે તેનો વિચાર નહી કરવાનો નારાયણ દાસ ભગવતી કહે છે મારો વ્હાલો મને જાણે છે પણ હે વ્હાલા હું એટલું તો પૂછુ ને કે તે દાસી (ચેરી) કોણ છે એટલી તો હુ અભિલાષા રાખુ કે નહી.

પદ – ૧૪

ડગમગાત આયે નટનાગર ।। કછુક જાંભાત અલસાત ભોર ભયે અરૂણ નયન ધૂમત નિશ જાગર ।।૧।। રસિક ગોપાલ સુરત રણકો યશ સકલ ચિન્હ લિખ લીયે ઉરકાગર ।। ચતુર્ભૂજપ્રભુ ગિરિધરકુંજ ગઢ રતિપતિ જીત્યો સુખસાગર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

આહા હે નટનાગર ડમગગાત આયે , કાંઇક આળસ ભર્યા બગાસા ખાતાં સવાર પડતા આવ્યા ખરા આપના નયન રાતા છે સૂરત રણ માં ધૂમિ ને રાત્રી જાગરણ થી દેખાય છે હે ગોપાલ રસિક વર આપ રણ સંગ્રામ માં પાછા પડો તેમ નથી તે બધો યશ આપને છે આપના શ્રી અંગ ઉપર જે ગોપીના ચિન્હ નખ નિશાન અધર મસી કપોલ પીક આ બધું જાણે ઉર ઉપર કાગર જાણે લખ્યો હોય ચતુર્ભૂજ દાસ કહે છે કે ગીરધર આપતો કુંજ ગઢ માં મદનગઢ જીત્યો તે યશ આપને છે હે પ્રેમના પતિ આપ સુખ ના સાગર છો.

રાગિબભાસ

પદ – ૧

ઢીલેઢીલે પગ ધરત ઢીલી પાગ ઢરક રહી ઢયસેહિ ફિરત એૈસે કોન પૈં જુ ઢહેહો । ગાઢે તો હિયકે પિય એૈસી ગાઢી કોન ત્રીય ગાઢેગાઢે ભૂજન બીચ ગાઢે કર ગહે ।। ૧ ।। લાલલાલ લોયનમેં ઉનીદે લાગ લાગજાત સાંચીકહો પ્રાણપતિ મેંતો લાલલહે ।। નંદદાસપ્રભુ પિય નિશકે ઉનીદે આયે ભયો પ્રાત કહો બાત રાત કહાં રહે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

હે પ્રભુ આમ ઢીલાઢાલા પગકેમ ધરો છો પાઘપણ ઢીલી પડીને ઢળકી રહી છે આમ ઢળેલાકેમ ફરો છો આવી રીતે કોના ઉપર ઢળેલા છો આપ હીયામાં કેવા ચોક્સ છો કાંઇ બોલતા નથી તમારા કરતા જે ગોપીને ત્યાં

ગયા તે પણ કેવી ગાઢી છે આપના શ્રી હસ્ત કેવા મજબુત છે તો પણ તેના મજબુત હાથ ની છાપ પડેલી છે રાતા નેત્ર અને રાતનો ઉજાગરો એટલે સવાર ની લાલાશ (પ્રભાત) એટલે વધારે લાલ દેખાય છે નેત્ર સાચુ બોલો હે પ્રાણ પતિ મેંતો લાલ માંજ રચીપચી છું શ્રી નંદદાસજી કહે છે રાત્રીના ઉજાગરાને લીધે સવાર પડતાં પ્રાત પધાર્યા પણ મને વાત કહો પ્રભુ રાત ક્યા રહ્યા મને કહો તો ખરા.

પદ – ૨

ગોવર્ધનગિરિ સઘનકંદરા રૈન નિવાસ કિયો પિય પ્યારી ।। ઉઠ ચલે ભોર સુરત રંગભીને નંદનંદન વૃષભાન દુલારી ।।૧।। ઇત વિગલિત કચમાલ મરગજી અટપટે ભૂઝણ રગમગી સારી ।। ઉતહી અધર મિસ પાગ રહી ધસ દૂહુંદિશ , છબિ બાઢી અતિ ભારી ।। ૨ ।। ધૂમત આવત રતિરણજીતે કરિણી સંગ ગજ ગિરિવર ધારી ।। ચતુર્ભૂજદાસ નિરખ દંપતિસુખ તનમનધન કીનો બલિહારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

ગોવર્ધન ની ગિરિકંદરા માં જ્યાં વનરાજી સઘન છે ઠસાઠસ કુંજો જ્યાં પ્રકાશ સુર્યનો પણ ના પડી શકે તેવી સઘન કંદરા માં એ કાન્તમાં પ્રિયા પ્રીતમ રાત્રી નિવાસ ત્યાં કર્યો સવારમાં ઉઠીને રંગભીના નંદનંદન અને શ્રી વૃષભાન દુલારી બંને ચાલ્યા આવે છે પરસ્પર ગલબાંહ્ય કરીને તેમાં વળી તેમની માળા અને શ્રી મસ્તક ના કેશ ભુષણ વસ્ત્ર સાડી બધું ચોળાઇ ગયું છે વળી અધરપર કાજલ નો ડાઘ છે શ્યામ સુંદરની પાઘ ધસી રહી છે આગળ બંને છબિ કેવી અતિ સુંદર લાગે છે જાણે રિતરણ જીતી ને જેમ હાથીણી હાથી સાથે આવતી હોય તેમ ગિરધારી અને શ્રી સ્વામિનીજી આવે છે. ચતુર્ભૂજ દાસજી કહે છે કે આ દંપતિની જોઇને મારૂ તનમન ધન સુખમાં બલીહારી કરી દઉ છુ.

પદ – ૩

આવત કુંજનતે પોહોંપીરી । પિય અલસાત જૂંભાત રસભરે લલન ખવાવત બીરી ।।૧।। સુરત શિથીલ અંગઅંગ શિથીલ અતિ ભૂજભર શ્યા રસકી રસીલી ।। વિઠ્ઠલવિપીન વિનોદ કરો મિલ નઇ લલિતાદિક નીલી. ।।૨।।

ભાવાર્થ– ૩

શ્રી સ્વામિનીજી કુંજમાંથી સુવાસ ભેર આળસ ભર્યા બગાસાખાતા રસથી ભરેલા પધારો છો લલન ને બીરી ખવડાવો છે ।।૧।। એમનું રૂપ શિથીલ છે અંગઅંગ પણ શિથીલ છે અને ભારે ગાઢ ભૂજ બંધ ભરેલા શ્રી શ્યામા રસના રસીયા છે ।। વિઠ્ઠલ કહે છે કે પ્રિયા પ્રિતમ બંને મળીને વિનોદ કર્યો છે અને નઇ લલિતા દીક નિલી

પદ – ૪

રસમસે નંદદુલારે આયે હો ઉઠ ભોર ।। અરૂણ નયન બેન અટપટે ભૂષણ દેખીયત અધરન રંગ ભારે ।।૧।। કિત વિવાદ કિત કરત ગુસાંઇ જહીં જાવો હો જોકે પ્રાણ પિયારે ।। ગોવિંદ પ્રભુ પિય ભલેજૂં ભલે આયે જાન પાયે જૈસે તન શ્યામ એસે હી મન કારે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

રસ મય નંદ દુલારો સવારમાં ઉઠીને પધાર્યા તેમના નયન લાલ છે બેન બોલે છે અટપટા અને ભૂષણ પણ આડા અવળા છે અધર પરપીકનો રંગ છે અને નિકુંજમાં માન ખંડિત થયેલી ગોપી સાથે વિવાદ કરે છે એટલે ગોપી તો સંભળાવી દે છે હે પ્રાણ પ્યારે જયાંથી આવ્યા છો ત્યાં જાવ આમ ટકઝક ચાલે ગોવિંદ નામના સખા કહે છે પ્રભુ પિય ભલે પધાર્યા મેં જાણ્યુ જેવા તમે શ્યામ છો તનથી તેવા મનના પણ કારા છો તે મેં જાણ્યુ ।।

પદ – ૫

લલનકી પ્રિતી અમોલી એકરસના કહાંકહોં સખીરી ।। હસન ખેલન ચિતવન જો છબિલી અમૃત વચન મૃદુ બોલી ।।૧।। અતિરસ ભરે મદનમોહન પીય અપને કરકમલ ખોલત બંદ ચોલી । ગોવિંદપ્રભુકી બહુત કહાં કહૂં જેજે બાતે કહી અપનો હદયો ખોલી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૫

હે સખી હું શું કહુ મારે જીભ એક છે એટલે તેની પ્રીત ના જેટલા વખાણ કરુ તેટલાં ઓછા છે તેની પ્રીત અમોલ છે તેનું મોલ ના થઇ શકે હંસતા ખેલતા તેની ચિતવન કેવી છબિલી છે (નજર-દ્દષ્ટી) બોલે છે તો તેમના વચન અમૃત જેવા મૃદુ બોલે છે અને હે સખી અતિરસ ભર્યા છે મદન પ્રભુ (કામદેવનો મોહ ઉતરીનાખે) પોતાના શ્રી હસ્તથી જેમ કમલ ખોલે તેમ ચોલીના બંધ કોમળતાથી ખોલે છે હે સખી પ્રભુ ની પ્રિત અમોલી છે હું બહુતો શું કહું પણ તેઓ શ્રી એ જે જે વાત મને કહી છે તે તેમને પોતાનું દિલ ખોલીને મને વાત કરી છે.

પદ – ૬

કોનકે ભુરાયે ભોર આપેહો ભવન મેરે ઉંચી દૃષ્ટી કયોં ન કરો કોનતે લજાનેહો । જાહીકો ભવન ભાવે તાહીકેં સિધારો કાન્હ ઐસી કૌન ચાડપરી કોન ગહી આને હો ।।૧।। ભોરી ભોરી બતીયન મોહિ ભુરવન આપે તુમ ગિરિધારી જૂ નિપટ સયાને હો ।। કૃષ્ણદાસપ્રભુ મોહન નાગર મેં લાલન નીકે કર જાને હો ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૬

આ પદ પણ સ્વક્રિયા ભાવનું છે શ્રી સ્વામિનિજી કહે છે પ્રભુ કેમ આવ્યા અત્યાર શું કોઇના કહેવાથી ભોળવાઇને આવ્યા છો મારે ત્યાં અને ભલે આવ્યા પણ આપની દષ્ટી પણ ઉચી થતી નથી તો આપ કોનાથી લજાયમાન થાવ છો આપ જે સખીને ત્યાં ગયા હોય ત્યાં જાવ જેનું ઘર સારૂ લગ્યુ હોય ત્યાં જાવ કાન્હ તમોને કોન મૌઉ કર્યા છે અને કોને પકડી રાખ્યા છે જાવ જયાંથી આવ્યા હોય ત્યાં જાવ ।।૧।। અત્યારે હવે ભોળી ભોળી વાત કરી ને શું મને ભોળવવા આવ્યા છો હે ગિરિધારી હું તમને સારી રીતે ઓળખું છું તમે કેવા ચતુર છો તે અષ્ટ સખા કૃષ્ણદાસ કહે છે મોહન નાગર હે લાલન હું તમોને સારીરીતે જાણું છુ.

પદ – ૭

તું આજ દેખરી દેખ મનમોહન યે બલવીર રાજે ।। મદનમોહન પિય મનમંદિરતે બૈઠે વનિકસ આય છાજે ।। ૧ ।। લટપટી પાગ મરગજી માલા લપટાત મધુપ મધુ કાજેં ।। ગોવિંદ પ્રભુ – કેજૂ સિથિલ અરૂણ દગ દેખિયત કોટિ મદન લાજે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૭

હે સખી તું આજ દેખ તો ખરી શ્રી મનમોહન અને બલવીર બંને ભાઇ કેવા બિરાજે છે. હે સખી મદન મોહન શ્રી જાણે મનરૂપી મંદિર માંથી બની ઠની ને કેવા બેઠા છે સવારમાં તેમની પાગ માળાઓ પણ વિલાઇ ગઇ છે કરમાઇ ગઇ છે અને જેમ ભમરાઓ મધ લેવા માટે ફૂલ ઉપરથી મધુલેવા બેઠા હોય તેવી રીતે લપટાઇ ને મીટ માંડીને બેઠા છે ગોવિંદ પ્રભુ ભાષી છાપ સમજવી ગોવીંદ સખા કહે છે. પ્રભુના સિથિલ અને લાલ નેત્ર છે પણ જુઓ જાણે કોટિ મદન ને લજાવે તેવું તેમનું શ્રી અંગ છે.

પદ – ૮

મદનમોહન પિય ભયો ન ભોર ।। પ્રાચી દિશ નહિ અરૂણ દેખિયત ઔર સુનિયત નહિં બન ખગરોર ।। ૧ ।। ગૃહીતકંઠ પરસ્પર દંપતિ પિય વિષકલેશકાતર અતિજોર ।। ગોવિંદપ્રભુ પિય રસિક શિરોમણી પ્યારીકે વચન લીનો ચિતચોર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

હે મદનમોહન પિય શું સવાર નથી પડી ।। પુર્વ દિશામાં સુર્યનો પ્રકાશ ફેલાવાથી દિશા લાલ દેખાઇ નહિ અને વનમાં પક્ષી નો કલશોર સંભળાયો નહી અને પરસ્પર ગલબાંહ્ય કરેલી શું છુટતી ન્હોતી ।। હે પ્રભુ ગોવિંદ આપતો રસીક છો અને તેનાયે શિરોમણી છો આવા પ્યારી જીના વચન થી ચીત ચોરી લીધું પ્રભુનું

પદ – ૯

જહીં જહીં નયના લગત તહીં તહીં તોસો ખગત અંગ અંગ માધુરી વરનિનજાઇ સુંદર ભાલ કપોલ મોહન મધુર બોલ નાસીકા દેખત મન રહ્યો હૈ લુભાઇ ।। ૧ ।। હઁસત લાલન મુખ દસન લુનાઇ યહ છબિ કહા કહૂં દેખ ધોરી હોં આઇ ।। ગોવિંદ પ્રભુ કો સુંદર બાનિક પર બલ બલ બલ જાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્રી શ્યામ સુંદર ના અંગે અંગ માં એટલું રૂપ (માધુરી) ભર્યુ છે કે તેનુ વર્ણન કહીનજાઇ જ્યાં જ્યાં નયન લાગે ત્યાં ત્યાંથી નજર ખસતી નથી ।। સુંદર ભાલ કપોલ પણ સુંદર બોલ પણ મધુર નાસીકા (નાક દેખાતાં જોતાં મન લોભાઇ જાય જાણે પોપટ ની ચાંચ જેવું નાક ।। ૧ ।। જ્યારે લાલન હસે છે ત્યારે દાંત કે સુંદર દેખાય છે આ છબિને ક્યાં દેખ સખી દોડીને (ધાઈને) ધોરીને આવી છે. આ પ્રભુની સુંદર રૂપ ઉપર બલ હારી જાય છે.

પદ – ૧૦

આજ લાલ અંતિ રાજે બૈઠે કસ આય છાજે સુધિ ન કછૂરી ગાત પ્યારી પ્રેમ મગનાં ।। લટપટી પાગ સિર શિથીલ ચહુર ચારૂ લટપટ ઉર હાર પ્યારી કંઠ લગના ।। ૧ ।। આલસ અરૂણ અતિ ખરેરી વિલોરાન ભરભર આવત પ્રિયાસે અનુરગના ।। ગોવિંદ પ્રભુ પિય રસિક શીરોમણી સુરત રસ કેલી ભોર લોં જગના ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

આજ લાલન કેવા બીરાજે છે બનીઠની ને આવ્યા છે શ્રી પ્યારીજીના પ્રેમમાં એવા મગન થઇ ગયા છે કે શ્રી અંગની પણ સુધ્ધિ નથી જુઓ પાગ લટપટી સીર ઉપર છે શ્રી અંગ સિથીલ છે પણ દેખાય સુંદર (ચારૂ) શ્રી અંગ ઉપર હાર લપટાઇ ને રહ્યા છે તેવી રીતે શ્રી પ્યારીજીને કંઠે લાગીને શ્રી ઠાકોરજી લપટાઇ ને બીરાજે છે આળસ ભર્યા લોચન છે પ્રેમથી ભરેલા છે પ્રિયાજીના પ્રેમથી (અનુરાગ) ગોવિંદ સ્વામિ અષ્ટસખા કહે છે કે પ્રભુતો રસિક છે અને શિરોમણી છે રૂપ રસના આનંદમાં (કેલી) સવાર સુધી જાગે છે.

પદ – ૧૧

અતિ હી કઠિન કુટ ઉંચે દોઉ નિતંબ ની સે ગાઢે ઉર લાયકે ભેટી કામહૂક ખેલત મેં લર ટૂટી ઉરપર પીક પરી ઉપમાં અવલોક બરણત ભઇ મતિ મૂકે અધરાં મૃત રસ ઉપર તે અચવાયો અંગઅંગ સુખ પાયો ગયો દુ:ખ હૂકુ છીત સ્વામિ ગિરિધારી રાજા લૂટયો મન્મથ વૃંદાવન કુંજન મેં સુની હિ કૂક ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

સુરત રતિરાણ સંગ્રામ માં શ્રી ઠાકોરજી શ્રી સ્વામિનીજીને ઉરલાય પરસ્પર ભેટી કામને પોકારે છે નિતંબ થી પણ ગાઢા અતિ કઠણ કુચ ઉંચે બે કુચનો ખેલતાં મોતીની માલાની લર ટૂટી અને ઉર ઉપર પીક પાનનો મુખ રસ ની પીક આ ઉપમાં જોઇને બરણન કરતાં મારી મતિ ના ચાળા અધરામૃત રસ ઉપરથી લેવડાવ્યો અને અંગે અંગમાં સુખ થયું દુ:ખ બધુ નાથી ગયું છીત સ્વામિજી કહે શ્રી ગિરિધારીજીએ રાજા કામદેવ ને જીત્યો તે વૃંદાવન ની કુંજમાં બધાએ આ વાત જાણી

પદ – ૧૨

મરગજી ઔર કુંદમાલ લોચન અલતાસ લાલ ડગમગાત ચરણ ધરણી ધરત રૈન જાગે ।। ભાલ તેં ખસ મોર મુગુટ ભૃકુટી તટ આયો નિકટ શિથીલ ચપલ ચંદિકાસોં બાંધી પાટ તાગે ।। ૧ ।। અતસી કુસુમતન સુભાંત કહું કહું કુકુમકી કાંતિ મદન નૃપતિ પિકછાપયુગ કપોલન લાગે ।। છીત સ્વામિ ગિરિધર વર સૌરભરસ મત્ત મધુપ સંગમ ગુણગાન કરત ફિરત આગે આગે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

શ્રી શ્યામ સુંદર ડગમતા ચરણ ધરતી પર ધરતાં અને રાત્રી ના જાગેલા એટલે આળસ ભર્યા અને નયન કમળ લાલ છે અને મોગરાની કળીની (કુંદ) માળાપણ જાણે ચોળાઇ ગઇ છે ।। કપાલ પરથી મોરમુકુટ ખસીને ભૃકુટિની નીચે સુધી આવ્યો છે જે ચંદિકા સરસ હતી તે પણ અસ્તવ્યસ્ત બની ગઇ પછી તેને બરાબર પાટના (વસ્ત્ર)

ધાગે બાંધી ।।૧।। ત્યાર પછી ફુલ ની સુંદર ભાંત કંઇ કંઇ જગ્યાપર શોભા આપે છે મદન એટલે કામદેવ રાજા છે પણ આ પ્રભુતો કોટિ કંદર્પ રૂપ લાવણ્ય છે તેમના પીકની છાપ બંને કપોલ પર (ગાલ) લાગી છે ।। છીત સ્વામિજી કહે છે હે ગિરિધર વર રસ ની ફોરમ (સૌરભ) ઉન્મત થયેલા ભમરા ઓ સંગમના ગુણ ગાન કરતા ફરે છે આગળ આગળ તો આવે છે વૃજભક્તોને સુખ આપવાળા સુખના દાતા છે.

પદ – ૧૩

કમલ નયન શ્યામ સુંદર નિશકે જોગે હો આલસ ભરે ।। કરનખ ઉર રાજત માંનો અર્ધ શશિ ધરે ।।૧ ।। લટપટી સિર પાગ ખિસત વદન તિલક ટરે ।। મરગજી ઉર કુસુમ માલ ભૂષણ અંગ અંગ પરે ।।૨।। સુરત રંગ ઉમગ રહે સેમ પુલક હોત ખરે ।। પરમાનંદ રસિકરાય જાહી કે ભાગ્યતાહી કે ઢરે ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

હે કમલનયન ધનશ્યામ રાત્રીના જાગવાથી અલસાલ હો નિકુંજમાં શ્રી પ્રિયાજી સાથે આનંદ વિનોદ કરતાં તેમના નખના નિશાન ઉર સ્થલ પર લાગ્યા છે તે જાણે કે અર્ધ ચંદ્રના ધર્યો હોય તેવા લાગે છે પાગપણ ખસી ગઇ છે લટપટી બની છે વદન પરનું તિલક પણ ભૂંસાઇ ગયુ છે ફુલમાલા પણ ચોળાઇ ગઇ છે અને તેના ફુલ ના ભૂષણો અંગપર પડેલા છે આનંદમાં જે રસ ઉછલીત થઇ જે વહી રહ્યો છે રોમ રોમ પ્રફૂલ્લીત થયાં છે પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે જેમાં ભાગ્યમાં આ રસ હોય ત્યાંજ ઢળે છે.

પદ – ૧૪

સાંવરે ભલે હો રતિ નાગર ।। અબકે દુરાયો કયોં દૂરત હૈ પ્રીતીજાુભઇ ઉજાગર અધર કાજર નયન રગમગે રચી કપોલન પીક ।। ઉરનખ રેખ પ્રકટ દેખિયત હૈ પરી મદન કી લીક ।।૨।। પલટ પરે પટ તિલક ગયો મિટ જહાં તહાં કંકણ ગાઢે ।। પરમાનંદ સ્વામિ મધુકર ગતિ ભલી આપની ચાઢે ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

હે રતિનાયક સાંવરે ભલે હો હવે આપ છુપાવો છો શું કામ આપની પ્રીતી જેની સાથે છે તે હવે જાહેર થઇ ગઇ છે શા માટે છુપાવો છો વળી પ્રત્યક્ષ ચીન્હો દેખાય છે અધર પર કાજલ નયન રાતા ગાલ ઉપર ચુંબન ના પીકના ડાઘ ઉરપર નખના નિશાન બધુંજ પ્રકટ દેખાય છે મદન ગઢ જીત્યો તેની પણ છાપ દેખાય છે. વધારામાં પાછુ વસ્ત્ર પલટાઇ ગયા છે પીતાંબર નું નિલાંબર લઇ ને આવ્યા છે તિલક પણ ભુંસાઇ ગયુ છે પીઠ પાછળ જ્યાં ત્યાં કંકણ ની છાપ ઉપસી આવી છે પરમાનંદજી કહે છે કે ભ્રમર વ્રતિ આપની ચાડી ખાય છે.

પદ – ૧૫

ઇતની વાર તુમ કહાં રહે ।। સગરી રૈન પથ ચાહત નયન દહે ।।૧ ।। કુંભન દાસ પ્રભુ ભયે તાહી કે વશ જિન હી ગહે ।। ગિરિધર પિય ભલે બોલ નિભાયે સંધ્યાજૂ કહે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૫

આ પરકીયા ભાવના ગોપી છે પ્રભુ તેને વાયદો આપેલો પણ ત્યાં પધાર્યા નહી અને બીજી ગોપીને ત્યાં જઇને પછી વ્હેલી સવારે આ ગોપીને ત્યાં જાય છે ત્યારે ગોપી કહે છે કે આટલી વાર લગાડી તો તમે ક્યાં ગયા હતા આખી રાત રાહજોઇને બેસી રહી અત્યારે મારી આંખ માં પણ ઉજાગરાથી લાહ્ય બળે છે કુભનદાસજી કહે છે પ્રભુ તમને જેને પકડી રાખ્યા હોય તેને વશ થાય છે હે ગિરિધર પીય આપે આવવાનું વચન આપેલુ એટલે બોલ નિભાયો

પદ – ૧૬

નીસકે ઉનીદે મોહન નયન રસમસ્યે ।। કાહેકો લજાત કેંધો કહો લાલન કહાં વસ્યે ।। ૧ ।। ડગત ચલત આલસ જાંભાત હો દેખિયત વસન ખસ્યે ।। કુંભનદાસપ્રભુ ગિરિધર તુમ ભૂજબંધન કર ઉરહી લાયે કસ્યે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

હે મન મોહન આપના નયન રસ મસ્ય છે રાત્રે જાગેલા તેથી લાલ દેખાય છે હે મોહન કાહેકો લજાત હો કહો તો ખરા ક્યા રાતે ગયેલા ।। ૧ ।। ડગમગી ચાલે આળસ ભર્યા બગાસાં ખાતાં આવ્યા છો જુઓ તો ખરા આપણા વસ્ત્ર પણ ખસી રહ્યા છે કુંભનદાસજી કહે છે પ્રભુ ગિરિધર તમે ભૂજબંધન હાથની છાપ આપના ઉરસ્થલ પર કેવી વ કચ કચાવી ને ભીડાવી છે તેની છાપ પણ દેખાય છે.

પદ – ૧૭

અરૂણ ઉનીદે આયે હો રસમસે નિસિકે ચિન્હ પિય કહાં દુરાયે । નખક્ષત પ્રાણ પ્યારી કે મોહન કાંતિ ન છિપત છિપાયે ।। ૧ ।। કુંકમ રજિત ઉર વનમાલા વિલુંલીત સુખ મધર જનાયે । ગિરધર નવકેલીકલા રસ પ્રમુદિત કૃષ્ણદાસ અલિ ગાયે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

આ પરકીયાભાવ ગોપી છે તે પ્રભુ તેની નિકુંજ માં નહિ પધારતાં જ્યારે પ્રાત કાલે પધારે છે એટલે મીઠા વાક બાણ મારે છે કે હે પિય રાત્રીના ચીન્હો ક્યાં છુપાવ્યા છે આ રસ મય અરૂણોદય થયો ત્યારે આવ્યા ।। હે પ્રભુ નખ ક્ષત પ્રાણ પ્યારીજી ના છુપ્યા છપાય નહિ હે મોહન તેની કાંતિ જ કહી આપે છે જુઓ આ ઉપર ની વનમાળા કુકુમ ના રંગથી રંગાઇ લી છે વળી ચુંથાઇ ગઇ છે અને તેની સુગંધ લેવા ભમરા આવી રહ્યા છે હે ગિરિધર નવી કેવી કળા રસમાં આનંદીત થયા છો તે વાત તો ભ્રમર રૂપે કૃષ્ણદાસ ગાઇ રહ્યા છે.

પદ – ૧ – રાગ લલિત

કહો તુમ સાંચી કહાતે આયે ભોર ભયે નંદલાલ ।। પીક કપોલન લાગ રહી હૈ ધૂમત નયન વિશાલ ।। ૧ ।। લટપટી પાગ અટપટે બંધ સો ઉર સોહે મરગજી માલ ।। કૃષ્ણદાસ પ્રભુ રસબસ કર લીને ધન્ય ધન્ય વ્રજ કી બાલ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ –૧

હે નંદલાલ તમો સાચુ કહો ક્યાંથી આવ્યા સવારમાં ।। આ કપોલ ઉપર ચુંબનમાં પીક નો ડાઘ લાગી રહ્યો વિશાલ નેત્ર પણ આમતેમ ઘૂમે છે ।। ૧ ।। પાગ ના બંધ અટપટા થયા છે પાગ પણ લટપટી ઘસી રહી છે માળા પણ ચુંથાઇ ગઇ છે તો કૃષ્ણદાસજી કહે છે પ્રભુ આપને રસબસ કરી નાખ્યા છે તે વ્રજની બાલાને ધન્ય છે.

પદ – ૨

આલી તેરે આનન દ્રગ આલસ યુત રાજત રસ મસેરી ।। નવકિશોર અંગ સંગ રંગ રૈન રસૈરી ।। ૧ ।। શિથીલ વસન અધર દસન નખક્ષત લસેરી ।। પીકછાપ યુગ કપોલ પિયમુખ લાગ હઁસેરી ।। ૨ ।। મૈં જાને પહેચાને વચન પ્રિતમ ગુણ ગ્રસેરી ।। પિય બિહારીલાલ ઉરોજન બીચ વસેરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

આ સખી શ્રી પ્રિયાજીને કહે છે હે અલી આજે આપનું મુખારવિંદ (આનન) આળસ યુત લાગે છે જરા પણ છે રસ મસ્યે નેત્ર છે નવ કિશોર ના અંગ સંગ થી આખી રાત રંગમાં પસાર કરી . જૂઓ તો ખરા આપના વસ્ત્ર સિથીલ ચુંથાયેલા અને અધર પર દાંતના નિશાન નખ નિશાન લાગેલા છે ચુંબન ની છાપ કપોલ પર પીકથી દેખાય છે તે શ્રી ઠાકોરજીનીજ લાગી છે ત્યારે શ્રી પ્રિયાજી જવાબ આપ્યો કે મેં જાણ્યુ અને પહેચાન્યું આ વચન પ્રિતમ પાસેથી તેના ગુણ ગાયા લાગે છે હે પ્રિય સખી શ્રી બિહારીલાલ આપના સુંદર હદયકમલ ની વચ્ચે વસેલા છે.

પદ – ૩

મૈં જાનીજુ જહાં રતિમાની તુમ આયે હો લાલન જબ ચિરૈયાં ચુહચુહાની ।। મુખકી બાત કહા કહીયે ઠાની બાત નહીં પહચાની ।।૧ ।। એતે પર અખિયાં રસમસાની ઔર પગિયાં શિથીલાની ।। ભાલ યાવક દગ અધરન અંજન દેખિયત પ્રકટ નિશાની ।। ૨ ।। ડગમગી ચાલ મરગજી માલા અંગચિન્હ ઉબટાની સુરદાસપ્રભુ ગુણ નિધાન હો અંતરગતકી મૈં જાની. ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે લાલન મેં જાણ્યુ તમેં જ્યાં રતિ આનંદ માણ્યો અને જ્યારે ચીડીયાં (ચકલીયો) પણ ચુંહ ચુહાટ કરવા લાગી ત્યારે સાવ સવારે પધાર્યે ।। આપ બોલો તેને અમેં શું કહીયે આપના મનમાં જેવાત રૂચી ગઇ છે (ઠાની) તે શી રીતે જાણવી પણ છાનું કાંઇ ના રહે એટલા માટે આપની આંખો રસમસેલી છે પાગ પણ ઢીલી થઇ ગઇ છે કપાલ માં યાકર રંગ (મહેંદી) લાગેલો છે અધરોષ્ટ પદ મેસ ના ડાઘ છે આ બધી નીશાની તો ચોખ્ખી દેખાય છે વળી જૂઓ આપની ચાલ ડગમગી માળા પણ ચુંથાઇ ગયોલી શ્રી અંગ ઉપર ઉપસી આવે છે. સુરદાસજી કહે છે તે તો ગુણ ના નિધાન છે (ભંડાર) અને ભલે રહ્યા ગુણ નિધાન પણ ગોપી કહે છે કે હું તો તેના અંતર ની ગતી બધી જ હું જાણુ છુ કે તે કેવા છે આ પરકીયા ભવનું પદ છે.

પદ – ૪

ભલી હો કી ની લાલ ગિરિધર ભોર આયે બોલ સાંચે ।। યુવતિ વલ્લામ વિરદકહિયત તુમ ભલે હો બાંચે ।।૧ ।। યહાં આયે કોન પઠાયે માનો મંત્રી કાચે ।। તહીં હી સિધાચે લાલન જા ત્રિયા સંગરંગ રાચે ।। ૨ ।। અધર સૂકત સ્વાસ થિર નહીં નવત્રિયા સંગ બંદ વાચે ।। સુન કૃષ્ણદાસ નાગરી કહત જ્યોંહી નચાયે ત્યાંહી નાચે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

હે શ્રી ગિરિધર લાલ આપના બોલ સાંચા આવવા નું કહીને રાતે આવ્યા નહિ પણ સવારે આવ્યા તે પણ સારૂ કર્યુ હે વ્રજ યુવતિના વ્હાલા આપનું વચન (વિરદ) કહેવત પ્રમાણે સારૂ વાંચ્યુ ।। ૧ ।। અહી તમોને કોને મોકલ્યા તો માંનો તમારો મંત્રી મોકલનારો કાચો લાગે છે જયાં ગયા હોય ત્યાં જાવ જે ગોપી સાથે રંગે ચઢયા હોય ।। ૨ ।। હું અહી રાહ જોઇ મોં રૂઠી બૈસી રહી મારા અધરોષ્ટ સૂકાઇ ગયા સ્વાસ વધી રહ્યો અને તમો નવીન ગોપી સાથે તેના બંધ ની ગાંઠ ગણી કૃષ્ણદાસ કહે છે કે હે નાગરી સાંભળો તે ગોપી જેમ નચાવે તેમ નાચે તેવા પ્રભુ ભાવને વસ છે.

પદ – ૫

ભોર ભયે મુખ દેખ લજાને ।। રતિકી કેલી બેલી રસ સોચત શોભિત અરૂણ નયન અલસાને ।।૧ ।। કાજર રેખ બની અધરન પર લલિત કપોલ પીક ટાળે ।। માંનો મધુ પંકજ પર બૈઠે ઉડ ન સકત મકરંદ લુભાને ।। ૨ ।। હીયે હાર અલંકૃત બિન ગુણ આયે સુરતરણ જીત સયાને ।। સૂરદાસ પ્રભુ પાંઉ ધારિયે જાનત હૌ પર હાથ બિકા ને ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

જે ગોપીને તેની કુંજમાં શ્રી ઠાકોરજી ને આમંત્રણ આપેલું પ્રભુ આજ મારી નિકુંજ માં પધારજો પણ પ્રભુ આવતા રસ્તામાં બીજી ગોપી મળી તેનો ભાવ જોઇ વશ થઇ ગયાં અને તે ગોપીને આનંદ કરાવ્યો પછી સવારે જે ગોપીને વાયદો કરેલો તેને ત્યાં સવાર થઈ જાય છે એટલે ગોપી ને જોઇને લજાઇ જાય છે ।। અને રતી આનંદ ની વેળા વીચારી ।। ગોપી તરતજ કહે છે કે આવો આપના આળસ ભર્યા નયન લાલ છે તે શોભા આપે છે કેમ કે કાજર ની રેખ બની છે અધરપર સુંદર કપોલ ઉપર પીક ના ડાઘ છે આપના ધુંચરાળા વાંકડીયા કેશ જાણે કમળ ઉપર (મુખકમળ) બેઠો છે અને મકરંદ ની સુવાસ થી લોભાઇ ને ઉડી શકતા નથી શ્રી અંગ ઉપર પરસ્પર આ લિંગન થી મોતી ના હાર ની છાપ અંકિત થઇ છે (બીન ગુણ - દોરાવગરની) સુરત રણ જીતીને આવેલા છો એવા ચતુર છો (સયાને) સૂરદાસ કહે છે પ્રભુ પધારો પાઉ ધારો હું જાણુ છુ કે આપ પર હાથે બિકાયેલા છે (વેચાયેલા)

પદ – ૬

ક્યોં બદુરતહો પ્રકટ ભયો કાહુકે નયન ઉનીંદે નિકસે માંનો શરસજે અરૂણ નયે ।। ૧ ।। યાવકભાલ રાગરસ લોચન મસીરેખા જિહિ અધર ધ્યે ।। વલય પીઠ નિતંબ ચરણમણિ બિનગુણ હારજુ કંઠ ચયે ।। ૨ ।। ભૂજતાટંક ગ્રીવવદનચિન્હ કપોલદસન ધસયે ।। આલિંગન ચુંબન કુચ ચરચત માંનો દોઉ શશી ઉર ઉદયે ।। ૩ ।। ચરણ શિથીલ અરૂ ચાલ ડગમગી ધૂમત ધાયલસે સમર જયે ।। શોભીત હૈ સબઅંગ અરૂણ અતિ શ્યામાનખ સાયુ જય દયે ।। ૪ ।। રાજત બસન નીલ અરૂ રાતે આતુર માંનો પલટ લયે ।। સૂરદાસ પ્રભુકો મન માન્યો સુંદરશ્યામ જૂ કુટિલ ભયે ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૬

જે ગોપી માન ખંડિત થયેલી હતી કારણ કે શ્રી ઠાકોરજીએ તેના ત્યાં આવવાની હા પાડી હતી અને પછી પોતે બીજી ગોપીને ત્યાં પધાર્યા અને પછી વ્હેલી સવારે જ્યારે જે ગોપીને વચન આપેલુ તેના ત્યાં જાય છે. ત્યારે તે ગોપીનું જે માન હતું તે ખંડિત થયું હતું તેથી તે ગોપી શ્રી ઠાકરોજી ને કહે છે કે હવે શા માટે છુપાઓ છો કારણકે તમારા બધાજ ચિન્હ શ્રી અંગ ઉપર પ્રકટ દેખાય છે આમા કહેવાની કે બોલવાની જરૂર પડતી નથી કારણ કે રાતના ઉજાગરાથી આપના નયન રાતા દેખાય છે. ભ્રોહ કટાક્ષ પણ એવી જ દેખાય છે જાણી કામદેવ ધનુષ ઉપર જેમ બાણ કે તેને માન મનાવતા તેના પગ ઉપર લાગેલ યાવક (મેંદી) નો રંગ આપ જ્યારે તેના પગમાં પડીને માનાવેલ લાગે છે જેથી આપના કપાલમાં યાવક નો રંગ દેખાય છે રસ ભર્યા લોચન માં તે ગોપીએ જે કાજળ આંજેલુ તે કાજળ નો દાગ આપના અધરોષ્ટ ઉપર લાગેલ છે વળી પરસ્પર ભૂજબંધ થી આપની પીઠ ઉપર તેના કંકણ ખૂંચેલા દેખઆય છે ઉપસ્થલ પર ગોપીના હાથમાં જે શ્રૃંગાર પહેરેલ તે પણ આપ જ્યારે ગલબાંય કરીને દંતાવલીની છાપ પણ ઉપસી આવેલી છે ચોખ્ખી દેખાય છે વળી તે ગોપીએ કુચ પર જે ચંદન કુકુમ ચર્ચેલા તેને આપના જે નખ નિશાન લાગેલા તે કેવા આપના ઉર ઉપર તેની છાપ દેખાય છે જાણે બે ચંદ્ર ઉગ્યા હોય વળી આપના ચરણ કમલ પણ સિથીલ દેખાય છે ખરેખર કામદેવ પણ લજાય માન થઇ જાય તેવુ આપનું શ્રી અંગ શોભી રહ્યુ છે શ્રમિત શ્રી અંગ લાલાશ પડતું દેખાય છે.

ભાવાર્થ – ૬

વળી શ્યામા સખીના જે નખ લાગેલા છે તે કદી ભૂસાસે નહી અમર રહેશે આપની પાસે જે વસ્ત્ર છે તે પણ નીલ અને રાતું છે જાણે એકદમ આતુરતાથઈ આવ્યા છે તેથી બદલાઇ ગયા છે સૂરદાસજી કહે છે ભલે પ્રભુનું જ્યાં મન માને ત્યાં પધારે પ્રભુની લીલા અટપટી છે આ પદમાં કાઇ પણ લૌકિક ભાવના ન વિચારવી અને સમજી વિચારી ને ગાવું

પદ – ૭

કબ દેખો મેરી ઓર નાગર નંદકિશોર બિનતી કરત ભયો ભોર । હમ ચિતવત તુમ ચિતવત નાહી મેરે કરમ કઠોર ।। ૧ ।। જન્મજન્મકી દાસી તિહારી તાપર ઇતનો જોર સુરદાસપ્રભુ તુમ્હારે રોમપર વારોં કંચનખોર

ભાવાર્થ – ૭

આ સખી પરકીયા ભાવની છે દેખીને જ રાજી થાય બસ પ્રભુને દેખતાં વાર લાગી ત્યાં પ્રભુ પધારે છે એટલે વિનંતી કરે છે પ્રભુ ક્યારે મારી સામુ જોશો હે નાગરનંદ ના કિશોર હું તો આપને વિનંતી કરતા સવાર પડી ગઇ હમ ચિતવત પણ અમે તમારા ચિતમાં નથી અમારૂ કર્મ એવું કઠોર છે કે કોઇને યાદ ન આવીયે હુ તો હે પ્રભુ જન્મ જન્મ ની આપની દાસી છું તો તેના ઉપર આટલું જોર ના કરશો પ્રભુ દર્શન દેજો સુરદાસજી કહે છે હે પ્રભુના એક રોમ ઉપર આખી કંચનની કોર વારી દઉ તોય ઓછી છે આ પદ પરકીયા દીનતા ભાવનું છે.

પદ – ૮

તું તો મેરે પ્રાણ ન હું તે પ્યારી નેક ચિત્તે હઁસ બોલીયે મોંસોં હે. તો શરણ તુમ્હારી ।।૧ ।। અંતરદુર કરો અચરો કો ખોલ દે ઘૂંઘટ પટ સારી ।। કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગિરિધર નાગર ભર લીને અંકવારી

ભાવર્થ – ૮

પ્રભુ શ્યામ સુંદર શ્રી સ્વામિનીજી મનુહાર કરે છે અને દિનતા ના વચનો કહે છે હે પ્રિયે તુંતો મારા પ્રાણથી પણ પ્યારી છું જરા ધ્યાન દઇને હંસો બોલો મારી સાથે હું તો આપના શરણમા છું ।।૧ ।। અંતર છે તે દૂર કરો અને સાડીના આંચલથી જે ઘૂંઘટ પટ ઓઢયા છે તે અચરા ખોલી નાખો પછી કૃષ્ણદાસ કહે છે પ્રભુ ગિરિધર નાગરે શ્રી સ્વામીનીજીને કે ભરી લીધી પોતાના બહુ પાસ માં

પદ – ૯

ક્યો મોહન દર્પણ નહીં દેખો । ક્યો ધરણી પગ નખન ખનાવત ક્યોં મોતન નહિં પેખો ।।૧ ।। ક્યોં ઠાડે કયોં બેઠત નાહી કહા પરી હમ ચુક । પીતાંબર ગહી કહ્યો બૈઠિયે કહાજૂ રહેહો મુક ।। ૨ ।। ઉઘર ગયો ઉરતે ઉપરેના દેખીયત અંગ બિભાગ સૂરશ્યામ લટપટી પાગ પર યાવકકી છબિ લાગ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

પ્રભુ પોતાના ભક્તો નું વચન પાળી શકતા નથી એટલે શું શરમીલુ મોઢુ લઇ જે પોતે લજાય છે એટલે નીચું જોવે છે ત્યારે ગોપી કહે છે કે હે મોહન દર્પણ માં આપનું મુખ કમલ જુઓ અને પગના અંગુઠાના નખથી ધરતી ને ખોતરો છો કે શું તમે મને ઓળખતાં નથી મારા શામું તો જુઓ હે શ્યામ સુંદર ઉભા ક્યાં સુધી રહેશો કેમ બેસતાં નથી શું અમારા થી કાંઇ ભુલ થઇ છે એમ કહી પીતાંબર પકડીને કહ્યું કે બેસો હવે ક્યાં સુધી ચૂપ રહેવું છે ।। ૨ ।। આ ઉપરણો શ્રી અંગ ઉપરથી ઉઘડી ગયો છે અને દરેક અંગ ના ભાગ દેખાય છે સુરશ્યામ આ પદ ઠાકોરજીની છાપવાળુ છે સુરદાસજી કહે છે કે લટપટી પાગ ઉપર યાવક નો રંગ લાગેલો છે બધુંજ જણાઇ આવે છે.

પદ – ૧૦

રમીરી તું પ્રાણ પિયાંકે સંગ ।। મોસો કહાં દુરાવત પ્યારી પ્રકટ જનાવત અંગ ।। ૧ ।। અધર દસન લાગે નિજ પિયાકે પીક કપોલ સુરંગ ।। શિથીલીત વસન મરગજી અંગીયા નખક્ષત ઉરજ ઉતંગ ।। ૨ ।। કૃષ્ણદાસપ્રભુ ગિરિધર પિયકો રૂપ પિયો દગ ભૃંગ ડગમગાત પગ ઘરત ધરણી પર કરત મદન માનભંગ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧૦

સખી પ્રતી બીજી સખી કહી રહી છે કે હે સખી તું પ્રાણપિયા ની સાથે રમીને આવી છું મારાથી શા માટે છુપાવો છો હે પ્યારીજી આપનું શ્રી અંગજ પ્રકટ પ્રત્યક્ષ જણાવી દે છે અધર ઉપર દાંત લાગેલા છે શ્રી ઠાકોરજીના ગાલ ઉપર ચુંબન લાગવાથી લાલ પીકના ડાઘ દેખાય છે વસન (વસ્ત્ર) અંગીયા ચુંથાઇ ગયા છે નખ નિશાન ઉરસ્થલ પર ચોખ્ખા દેખાય છે કૃષ્ણદાસ કહે છે કે શ્રી ગિરિધર પિયનું રૂપ નિરખીને જાણે આંખો કેવી મોટી ભમરા જેવી છે ડગમગાત પગ ધરણી પર ધરતાં મદન નું માન ભંગ કરે છે.

પદ – ૧૧

કહાં તે આયે હો ઉઠ પ્રાત અંગ અંગ અલ સાત ।। નયના દોઉ અરૂણ રગમગે ધૂમત આવન સુધિન કછુ તન ચિન્હ બને સબ ગાત ।।૧ ।। લટપટી પાગ મરગજી માલા પીતાંબર ઉપર જો વિરાજત મંદ મંદ મુસકાત યહ છબિ નિરખ નિરખકે વ્રજપતિ હઁસત પરસ્પર લેત બલૈયા ફૂલે અંગ ન સમાત ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

સખી કહે છે પ્રભુ અત્યારે ક્યાંથી ઉઠીને પધાર્યા છો આળસ ભર્યા બંને નેત્ર કમલ લાલ રગમગી રહ્યા છે ધૂમિ રહ્યા છે શ્રી અંગની પણ શુધ્ધિ નથી શરીર ઉપર પ્રકટ ચિન્હ દેખાય છે ।। ૧ ।। પાગ લટપટી છે માળા ચોળાઇ ગઇ છે મુરઝાઇ ગઇ છે પીતાબંર ઉપર સુધી માળા વિરાજે છે અને પોતે મંદ મંદ મુસ્કાય છે આ છબિ જોઇને વૃજપતી પ.તી શ્રી કહે છે હું તો તેમને જોઇને મારા અંગમાં ફૂલ્યો સમાતો નથી હસીને પરસ્પર પ્રિયા પ્રીતમ ને વારણા લે છે.

પદ – ૧૨

કહાં તે લાયે હો ઇનસાથ આલસ ભરે હો જૂં ભાત ।। જે અલિ નિપુણ વસે તુમ્હારે સંગ મધુપ ગુંજ્રેરન ભાખત ગાવત ગુણનગાથ ।।૧ ।। હોં તુમને સૂધે હેવ બુઝત તુમ ઉલટે હી તરજત હમપરહમને કહા ભરલીને બાથ ।। વૃજપતિ રસીક રસીક તુમ દોઉ બેહું સરીક જીન કિયે હૈ ચતુર્ભૂજ સુન પિય ગોકુલનાથ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

મનમોહન પ્રભુ એક ગોપીને સાથે લઇ ને આળસ ભર્યા બગાસાં ખાતા પધારે છે ત્યારે બીજી સખી કહે છે પ્રભુ આને ક્યાંથી સાથે લાવ્યા છો સખી વ્યંગમાં ઠાકોરજીને સંભળાવે છે કે જે ભમરી (અલીનામ - ભમરી) આપની નીકટ વસે તમારી સાથે અને ભમરા ની જેમ આપના ગુણગાય અને ગાથા એટલે (વાતો) સંભળઆવે બીજી કાંઇ તેની ઇચ્છા નથી પ્રભુ હું તમોને સીધી રીતે પુછુ છુ પણ તમે અવળું લઇ બેસો છો અને અમને કેમ બાથ ભરી લેશે વ્રજપતી તો રસીક છે પણ અત્યારે પ્રિયા પ્રિતમ બંને રસીક છે અને જેને રસીક બનાવ્યા હોય તે શ્રી ચારભુજ વાલા શ્રી ગોકુલનાથજી રસીક છે.

પદ – ૧૩

આયે આયે હો તુમ શ્યામ કહાંતે ભોર ભવન હમારે ।। કહી ગયે હમસોં વસે ઓરન કે સાંચે બોલ તિહારે ।।૧।। સગરી રૈન મોહી મગજોવત ભઇ બિરહ વ્યથા ભઇ ભારે ।। વ્રજપતી દેહદસા વિથકીત ભઇ તો ઉ મેરે નયન કે તારે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૩

હે શ્યામ સુંદર અમારા ભવન ઉપર સવારમાં ક્યાંથી આવ્યા ભલે આવો આવો પ્રભુ આપ મને કહી ગયા હતા કે જરૂર તમારે ત્યાં આવીશ પણ બીજી ગોપીને ત્યાં રાતવાસો રહ્યા તમારા બોલ તો બહુ સાચા ।।૧।। આખી રાત હું તો મારગ જોતી વિરહ કરતી ભારે વ્યથામાં રાત વીતાવી હે વ્રજપતી આ દેહ દશા બહુ થકિત થઇ ગઇ તો ભલે થઇ પણ આપતો મારા નયન ના તારા છે તમારા વીના બીજુ કાંઇ જોતી નથી.

પદ – ૧૪

આયે આયે હી તુમ પ્રિતમ પ્રાત હી રૈન અનત બસે ।। રજની મુખ અવધી વદી હમસોં બોલ તિહારે નશે ।।૧।। અંજન અધર ભાલ યાવક રંગ પ્યારી પગપર સીસ ઘસે ।। અટપટે ભુષણ મરગજી માલા આધેસિર પાગધસે ।।૨।। આલસ યુત ડગ મત ચરણ ગતિ જિતતિત પરત ખસે ।। વૃજપતી પિયલલના કો વચન સુન નાગર નગધર નેહ હઁસે

ભાવાર્થ – ૧૪

આ ગોપીને પ્રભુ તેમના મોઢે કહીને ગયેલા કે રાતે હું જરૂર આવીશ અને પછી જ્યારે રાતે આવતા રસ્તામાં બીજી ગોપી મલી તે પ્રભુને તેને ત્યાં લઇ ગઇ પછી સવારે પ્રભુપહેલી ગોપીને ત્યાં પધાર્યા ત્યારે ઠપકો આપે છે આવો આવો પ્રિતમ રાત્ર બીજે વસ્યા. આપના બોલ સાચા તો પડ્યા અંજન અધર કપાલમાં યાવક રંગ જાણે પ્યારીજીના પગ ઉપર માથું ઘસેલુ હોય ભુષણ અટપટા માળા ચીમડાઇ ગયેલી પાઘ પણ ખસીને આગળ આવેલી આળસ યુક્ત ચાલ ડગમગતી ચરણની ગતી જ્યાં ત્યાં આડા અવળા પડે છે આ ગોપી કહે છે હે પિય તો વૃજપતી લલના ના વચન સાંભળીને નાગર (નગ - પર્વત ધર-ધારણ કરવાવાળા) જરા હસી પડયા છે.

પદ – ૧૫

મેરે આયે ભોર પ્યારે વાકે સબ નિસ જાગે સાંચી કહો તુમ વાહી ત્રિયા કી સો પાયે પ્રેમરસ ચોર ।।૧।। કહું અંજન કહું પીકલાગ રહી કહિકો દુરાવત નંદ કિશોર સુરદાસ પ્રભુ તુમ બહુ નાયક રંગરંગે ચહુઓર ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૫

હે મન મોહન પ્રભુ મારે ત્યાં સવારે આવ્યા પ્યારે આખી રાત્ર જાગીને તમે તે ગોપી ને ત્યા ગયા સાચુ કહો ના કહો તો સોગન છે પ્રેમરસ ચોરી ને તે ગોપીને પાયો ત્યારે ના હું તો સીધોજ અહીયાં આવ્યો છું ત્યારે માન ખંડનવાળી ગોપી કહે છે કે શ્યામ સુંદર કહું અંજન તથા પીક ના ડાઘ લાગી રહ્યા છે તે શા માટે છુપાઓ છો હે નંદ કિશોર સુરદાસ કહે છે કે પ્રભુતો બહુ નાયક છે નાયક તો ધણાજો યા પણ આતો બહુ નાયક છે રંગ રંગે ચહુઓર.

પદ - ૧૬

મેરે આયે ભોર પિયારે રૈન કહાં ગમાઇ ।। કોન ત્રિયાસંગ વસપરે મોહન જાનપરી ચતુરાઇ ।। ૧ ।। બિના હારબિનડોર બિરાજત નખક્ષત દેત દિખાઇ ।। છીતસ્વામી ગિરિધર વાહીપે યાવક પાગ રંગાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૬

સખી કહે છે હે પિયા મારે ત્યાં સવારે પધાર્યા તો રાત્રે ક્યાં રહ્યા અને કોને ત્યા સંગ વાસો કરેલા મોહન હવે હું તમારી ચતુરાઇ બધી જાણી ગઇ છું પ્રભુ કહે કે સખી હું બીજે ક્યાંય નથી ગયો સીધોજ આવ્યો છુ ત્યારે ગોપી પ્રશ્ન કરે છે કે જુઓ મનમોહન આપના શ્રી અંગ ઉપર પરસ્પર ભુજ બંધથી આલીંગન આપતા જે મોતીના હાર ની ચાપ આપના ઉપર પડી ગઇ છે તે બિના દોર વગરનો હાર દેખાય છે અને છાતી પર નખ નિશાન દેખાય છે આ પદમાં છિતસ્વામી કહે છે કે ગિરિધરજી ત્યાં પગે પડેલાં ગોપીને મનાવા માટે એટલે પાગ ઉપર યાવક નો રંગ લાગેલ છે.

પદ - ૧૭

કહાં જુ બસે રાત નંદસુત ।। ચાર પહર મોહિ ચારયુગ બીતે તુમજો આયે પરભાત લટપટી પાગ નિંદ ભરી અખિયાં કાજર લગ્યો તેરે ગાત ।। ચોલી કે બંધ ચુમરહે તન મેં કસન ભયો સબ ગાત ।। ૨ ।। રહો રહો વૃષભાન નંદની સુનેહૈ યશોદા માત સૂરદાસ પ્રભુ તિહારે મિલન કો રજની કલ્પ સમજાત ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧૭

શ્રી સ્વામિનીજી શ્રી નંદરાયજીના સુત ને કહે છે કે આખી રાત્રે ક્યાં રહ્યા હતા મને ચાર પહોર સુધી જગાવી ચારે પહોર ચાર યુગ જેવા વીત્યાવ્યા અને હવે પ્રભાતે પધાર્યા જુઓ આ તમારી પાગ કેવી લપ્પટી બની ગઇ છે આંખો માં નિંદ ભરી છે અને કાજર શ્રી અંગ ઉપર લાગેલું છે ચોલીના બંધ પણ આપને ચૂંમી રહ્યા છે તનમાં ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી કહે રહો રહો રે વૃષભાન નંદની તમે આવુ બોલશો તો માતા યશોદાજી બધુ સાંભળી જશે. સુરદાસજી પ્રભુ તિહારે મિલન કું હે પ્રિયાજી રાત્રી કલ્પ સમાન જાય છે.

પદ - ૧૮

આજ નિશ જાગે અનુરાગે કૌન કે રંગ રંગ હો લાલ ।। અરૂણ નયન અરૂમાલ મરગજી દેખીયત સિથીલ ગતી ચાલ ।। ૧ ।। કહાં કહાં છબિ કહત ન આવે અંગ અંગ બોલત આલ કુંભનદાસ પ્રભુ ગિરિધર પિય ભલે કહા કિયે હાલ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૮

ગોપી કહે છે હે લાલ કોને ત્યાં રંગે રંગાઇ ને પ્રેમ કોના ઉપર હતો તો આજે રાતે ક્યા જાગેલા આપના નયન કમલ અને માળા ચોળાયેલી ચાલ ની ગતી પણ શિથીલ દેખાય છે આ છબિ નું વર્ણન કરૂ તો કહીના શકાય તેવું છે પ્રત્યક છે જુએ તો ખબર પડે અંગે અંગ માં આલસ યુકત છો કુંભનદસજી કહે છે પ્રભુ - ગિરિધર પિય આપ તો કેવા ભલાછો દયાળુ આપના આવા હાલ કઇ ગોપીઓ એ કર્યા.

પદ – ૧૯

સાંઝ જો આવન કહે ગયે મોયન ભોર ભયે હી દેખે । ગિનત નક્ષત્ર નયન અકુલાને ચારપહર માંનો યુગતે વિસેખે ।। ૧ ।। કીની ભલીજો ચીન્હા મિટાયે અધરન રંગ ઉરે નખરેખે ।। કુંભનદાસપ્રભુ ભલી જો કીની ગિરિધર તુમ્હારેહીં કહા લેખે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

પરકીયા ભાવ ગોપી દીનતા વાળી છે પ્રભુ તેને કહીને આવેલા કે હું આજે સાંજે જરૂર આપને ત્યાં હું આવીશ પછી પ્રભુતો એવા ભોળા ને ભાવને વસ થઇ જાય અને બીજાને સુખ આપી આવે પછી સવાર થવાની તૈયારી હોય ત્યારે જેને વાયદો કર્યો હોય ત્યાં જાય એટલે તે ગોપીનું માન ખંડિત થાય પણ પ્રભુ પાસે જોર ચાલે નહિ એટલે મીઠા મધુર વ્યંગમાં બોલે છે કે હેમોહન આપ સાંજે આવવાનું કહીને ગયેલા અને સવારે દેખાવા હું તો તારા નશ્રત્ર ગણી ગણી ને થાકી મારા આંખ પણ મીટ માંડતી નથી અને ચાર પહોર જાણે ચાર યુગ વીતી ગયા આપના પ્રકટ જે દેખાય તે ચીન્હ ભુસી નાખ્યા તે સારૂ કર્યુ કોઇને ખબર ના પડે પણ અધરપર ચુંબન નો રંગ છાતીપર નખ નિશાન લાગેલા છે કુંભનદાસ કહે છે પ્રભુ ભલી કીની ગિરિધર તમ્હારે આ વાતના શાં કહાં લેખા જોખા ગણતરી માં નહીને.

પદ – ૨૦

એસેહી એસે રૈન બિહાની । ચંદ્ર મલીન ચિરૈયા બોલી શૂન્ય કોકકી બાની ।। ૧ ।। વે રસલુબ્ધ માનત નહિ કાહું મનકી આસ ભુલાની ।। કોકીલ સ્યામ સ્યામ અલિ દેખ્યો સ્યામ રંગહેં પાની ।। ૨ ।। સ્યામ જલદ અરૂ સ્યામ કહાવત સૂર શ્યામ હી બની ।। સ્યામાસ્યામ રંગરસ ક્રીડત સ્યામહેતકી જાની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૦

આ સખી શ્યામ સુંદરની રાહ જોઇને એમને એમ રાત્રી પસાર કરી ચંદ્ર પણ ઝાંખો પડ્યો ચકલીઓ બોલી કોક પક્ષીની વાણી સંભળાઇ એતો એટલે શ્યામ સુંદર રસ લુબ્ધ થઇ ગયા છે કોઇનું માનતા નથી મારે મારી આશા રાખવી નકામી છે હવે તો કાળા સાથે કામના પાડશો કોકીલા શ્યામભમરો શ્યામ યમુનાજીના પાની શ્યામ મેઘ પણ શ્યામ શ્યામ કહાવત સૂર શ્યામ કી બાની શ્યામા શ્રી યમુનાજી શ્યામ શ્યામ રંગ રસ ક્રીડત શ્યામ હેત કી જાની

પદ – ૨૧

કમલસી અખીયાં લાલ તિહારી । તિનસોં તકતક તીર ચલાવત વેધત છતિયાં હમારી ।। ૧ ।। ઇન્હે કહા કોઉ દોષ લગાવત યે અજહું ન સંભારી ।। શ્રીવિઠ્ઠલ ગિરિધારી કૃપાનિધિ સુરતહીતે સુખકારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૧

દીનતા ભાવવાળી આ ગોપી છે શ્રી ઠાકોરજીને કેવા મનુંહાર કરી પુછે છે કે આપની કમલ સમાન આંખલાલ છે તો કોના સામે પ્રભુ તાકીતાકી ને તીર ચલાવેલા તો જોઇને અમારી છાતી વીંધાય જાય છે જે ગોપી

સાથે આનંદ કરી તેને કાંઇ દોષ આપવાનો નથી કારણ કે હજી વ્યસ્થીત થઇ નથી શ્રી વિઠ્ઠલ કહે છે કે ગિરિધારી કૃપા નિધિ છે તેને જોઇ ને સુખ પામવાનું છે તે સુખા કારી છે.

પદ -૨૨

અરી તેરે નયન લલોને જિન મોહે શ્યામ સલોંને ।। અતિહી દીરઘ વિમલ અવલોકત કટાક્ષત કારેરી ભારે પિય રસ રીઝેરી કોને ।।૧ ।। વદનજોતિ ચંદ્રહુતે નિર્મલ કુચ કઠોર ભુજ મૃણાલ બંક ટટાવક ટોનેં ।। જન ગોવિંદ પ્રભુ ચલત લલિત ગતી કસૌટી લીક પરી સોને ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૨

સખી કહે છે શ્રી પ્રિયાજીને કે આપના નયન એવા રસભર્યા અણીયારા છે કે જેનાથી શ્યામ સલોને લોભાય જાય છે અતિ મોટા (દીરઘ) વિમલ (ચોખા) અને જુઓ છો ત્યારે કટાક્ષની કોર થી ભારે પ્રિય રસથી રીઝે છે આપનુ વદન ની ક્રાંતિ ચંદ્ર કરતાં પણ ચોખ્ખી છે કુચ કઠણ છે શ્રી હસ્તની સુંવાળાપણું (કમળના તંતુ – મૃણાલ) વક્ર દ્રષ્ટી થી તેમને પટાવવા જન ગોવિંદ નામના ભગવદીય કહે છે શ્રી પ્રિયાજીની ચાલ કેવી સુંદર છે બધુ ખરેખર સાચુ છે ત્યારે કસોટી સોનાની થાય છે.

પદ – ૨૩

એ સે હી સાંવરે રૈન બિહાની ।। ભોર ભયે બન ધામ ચલે દોઉ મન મન નાર સયાની ।।૧ ।। પ્યારી ગઇ વૃષભાન પુરાતન શ્યામ જાત નંદધામ ।। પ્રમદા મહલદ્વાર હવૈ ઠાડી બિન દેખી વે વામ ।। ૨ ।। પ્રાત ભયો વનતે વ્રજ આવત મનમન કરત વિચાર ।। સુનોહો સુર સકુચત ઠઠકત ગૃહ ગયે નંદકુંવર ।। ૩ ।।

ભાવર્થ – ૨૩

શ્યામ સુંદરની રાત્રી એમ ને એમ પસાર થઇ ગઇ અને સવાર થયું ત્યારે બન માંથી ઘરતરફ બંને જણ પ્રિયા પ્રીતમ ચાલ્યા શ્રી પ્રિયાજી ચતુર હતા તેતો સીધા વૃષભાન જીના સદનમાં પહોચ્યા અને શ્યામ સુંદર નંદધામ માં પહોચ્યા અને (પ્રમદા) યુવા અવસ્થાવાળી ગોપી મહલના દ્વારા ઉપર ઉભી હતી આ સ્ત્રી ને મેં કદી જોઇ નથી વનમાંથી આવતા સવાર થઇ વ્રજમાં આવતા મનમાં વિચાર કરે છે કે આજે ગોપી અહી ઉભી છે તેને કાંઇ વાત તો નહી કરી હોય ને તેવો વિચાર કરે છે કે આ જે ગોપી અહી ઉભી છે તેને કાંઇ વાત નહી કરી હોયને તેવો વિચાર કરે છે સૂરદાસજી કહે છે સુનોહો શ્રી ઠાકોરજી વિચાર માં પડી જાય છે અચકાતાં અચકાંતા ઘરમાં નંદકુમાર ગયા.

પદ – ૨૪

તુમસોં બોલવેકી નાહી ।ઘરઘર ગમન કરત સુંદરપિયચિત નાહીં એક ઠાહી ।।૧ ।। કહા કહોં સામલ ઘન તુમસોં સમઝ દેખ મન માંહીં ।। કૃષ્ણદાસપ્રભુ પ્યારી કે બચન સુન હદય માંઝ મુસ્કાહીં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૪

પ્રભુ પ્યારીજી ની નિકુંજમાં નહી પધારેલા તેથી શ્રી પ્રિયાજી કહે છે કે હું તો આપની સાથે નહી બોલું કારણ કે તમોને ઘર ઘરં જવાની ટેવ પડી છે હે સુંદર પિય તમારૂચીત એક ઠેકાણે સ્થિર નથી હું શુ કહુ સામલઘન તમે જરા સમજો મનમાં કહેવાનું શું હોય પછી અષ્ટ સખા કૃષ્ણદાસ કહે છે કે શ્રી પ્યારીજીના વચન સાંભળીને હદયમાં મુસ્કુરાઇ જાય છે.

પદ – ૨૫

આલસ ઉનીદે નયના આવત ધૂમત ઝુક કૈસે નીકે લાગત અરૂણ વરન ।। જાનત હો સુંદર સ્યામ રજની કે ચોરોં યામ નેહન પાયે પલક પરન ।।૧ ।।અધરન રંગ રેખ ઉરહી ચિત્ર વિષેશ શિથિલ અંગ ડગમગાત ચરણ ।। ચત્રુર્ભૂજ કહાં બસન પલટ આયે સાંચી કહો ગિરિરાજ ધરણ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૫

હે સુંદરશ્યામ આલસ ભર્યા રાતા નયન ધૂમી આવે છે અને ઝુકી પણ જાય છે તે પણ સારા લાગે છે આપનું શ્રી અંગ પણ લાલ દેખાય છે કેમ લાલ દેખાય.છે જાણો.છો હે સુંદર શ્યામ રાતના ચારે પહોર માં જરાયે આંખ ની પલક થી પણ મટકું માર્યું નથી તેથી લાલ દેખાય છે અધર પર કાજલ ની રેખ ઉરપર ના ચિન્હ પરસ્પર આલીંગનની છાપ અંગ શિથીલ ડગમગતી ચાલ આ બધું જણાય આવે છે ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે પ્રભુ વસન ક્યાં પલટી ને આવ્યા સાચું કહેજો હે ગિરિરાજ ધરણ ખોટું બોલતા નહિ.

પદ – ૨૬

આજ સગરી નિશ કહાં જાગે લાલ કહો કિન સાંચી સુભગ સાંવરે માધો । ધોખ મથનશબ્દ પ્રાણપતિ ગહ ગહ્યો રહોરહો મોહન સુર પ્રકટ ભયો આધો ।।૧ ।। કમલ વિકસત ભયે ચક્રવાકી હસી સુમુખી પુલકિત મુદિત નિજ પતી આરાધ્યો । વિશ્વ મોહન બદન નિરખ નભ ચંદ્રમાં સગુણ લજિજત ભયો પ્રેમ ગુણ બાંધ્યો ।।૨ ।। લલિત સુંદર રાગ ચરચરી તાલ ઘર મધુપ ગાવત સુયશપિકન સ્વર સાધ્યો । કહે કૃષ્ણદાસ ગોવર્ધનધારી પ્રિયા ધીર બ્રજસુંદરી કૃપણ ધન લાધ્યો ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૬

એક ધોખ શ્રીમંતની દહિ મથન કરતાં હતાં તે શબ્દ સાંભળીને ત્યાં પધાર્યા ત્યારે આ ગોપી કહે છે હે સાંવરે માધવ સાચુ બોલજો આજ આખી રાત કહાં જાગ્યા લાલ અને ધમ્મર વલોણાંની ઘોર સાંભળી ને ત્યાં જાય છે મથાની પાસે ત્યારે ગોપી કહે છે રહો રહો મોહન હમણાં ગોપીને અટકતા નહી જુઓ મારે મોહુ થયુ છે અને સુર્ય અડધો બહાર આવી ગયો છે કમલ વિકસીત થયાં છે ચકવાકી હંસીસું મુખી પુલકીત આનંદીત થઇ પોતાના પતી ચક્રવાહ ને મળી હે વિશ્વ મોહન નું વદન જોઇને આકાશ માં ચંદ્ર મા તારા સહીત લજાય માન થયો પ્રભુને પ્રેમના ગુણથી બાંધ્યા છે.સુંદર લલિતરાગ ચરચરી તાલમાં જાણે ભમરાઓ ગાય છે અને કોયલપણ સુયશ નો સ્વાથ સાધ્યો

છે કૃષ્ણદાસ કહે છે હે ગોવર્ધનધારી વ્રજ સુંદરીના ધીરપુરૂષ જેમ કૃષ્ણ (લોભી) ના હાથમાં ધન આવે એટલે જેમ તેની તીજોરી પછી ખોલેજ નહિ તેમ વ્રજસુંદરી નું પણ આમ જ છે.

પદ – ૨૭

ઉનીદી આંખે રંગભરી દુરત નહીં પટઓટ ।। ખંજન મીન મૃગ છીન ભયે હૈ વારડારોં લખ કોટ ।।૧ ।। ઢરન મુરન ઝમકન અનિયારે ચંચલ કરત હૈ ચોટ ।। ચતુર બિહારી પ્યારી કી છબિ નિરખત બાંધત રસકી પોટ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૭

હે મન મોહન પ્રભુ આ રંગભરી આંખો છુપાવશો નહી વસ્ત્રની આડુ રાખશો નહી આપની આંખ ઉપરનો ખંજન મીન મૃગ ની કરોડ આંખો ભેગી કરી ને વારો તોયે આપના બરાબર નહી થાય ઢુરન એટલે ઢળેલાં મુરન ઝમકન ચમકતી અણીયાળા બહુ ચંચળ છે તેને નજરના લાગે (ચોટ) ચતુર બિહારીજી કહે છે પ્યારી કી છબિ જોઇને જાણે રસની પોટલી આ પદમાં સ્વામીનીજી ની ભાવના વીચારવાની છે

પદ – ૨૮

લાલન તુમ આપે રેન ગમાય । રસબીતી ઔર તમચર બોલે ગ્વાલન છોરી ગાય ।। ૧ ।। ચંદ્ર મલીન ભયો દિનમણીતેં કુમુદ રહી કુમલાય । અરૂણ કિરણ કંજન પર પરસત મધુપ લિયે મધુ જાય ।। ૨ ।। આજ રૈન જાગત ભઇ સગરી તાતેં કછુ ન સુહાય । સુરદાસપ્રભુ પ્રિતીવશ મિલકે બિછુર્યો ન જાય ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૮

હે લાલન આજે તમે રાત્રી ક્યાં બિતાવી કહો બધા રસ પુરો થયો કુકડાઓ બોલે છે ગ્વાલીયાએ ગાયોને વનમાં લઇ જવા માટે છોડી ચંદ્ર ઝંખો થયો અને સુર્ય ઉદય થયો અને કુમુદીની કળમાઇ ગઇ અને સુર્યના કિરણ લાલ કમળ પર પડે છે ભમરાઓ રસ લેવા ઝાય છે આજે મારે આખી રાત જાગવાથી પુરી થઇ કાંઇ ગમતુ નથી સુરદાસજી કહે છે પ્રભુતો પ્રીતને વશ છે ભુલાય તેમ કે છોડાય તેમ નથી.

પદ – ૨૯

સકલ નિશ જાગે કેસે નયન । જાનતહોં કહાં કિયે નંદસુત આનરમની સુખચૈન ।।૧ ।। લટપટી પાગ ચાલગતિ ઉલટી રસન અટપટે બેન ।। લગત પલક ઉધરત ન ઉધારે માંનો ખંડિત રસ એન ।। ૨ ।। આજ રૈન જાગત ભઇ સારી અબહોંની દુઃખ દેન ।। જાની પ્રીતી સુરપ્રભુ અબ હમ સુરત ભઇ ગતી ગૈન ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૯

હે પિય આખી રાત કેવી રીતે જાગ્યા આપના નયન ગોપી કહે છે હું જાણુ છુ હે નંદસુત કોઇ રમણી ને લાવી અને સુખ ચૈન થી રાત્રી વીતાવી જુઓ લટપટી પાગ ચાલ ની ગતી ઉલટી છે. જીભથી આડુ અવળુ બોલો છો આંખની પલક બંધ થયા પછી ઉઘડતી નથી મારો રસ ભાવ ખંડીત થયો તે તમને સારૂ લાગે છે ને મારે તો આજરાત

જાગવામાં પસાર થઇ અને હવે દુ:ખ દેવા લાગી છે સુરદાસજી કહે છે કે મેં જાની પ્રીત હવે અમારી સુરત ગતી કરી જશે હવે મને ગમતુ નથી.

પદ –૩૦

આજ તો ઉનીદે હો લાલ । લાલ લોચન પિયકે અલસાને બિનગુણ બની ઉરમાલ ।।૧।। ડગમગાત ચરણ ધરત ધરણિ પર મેં જુ લખે તબહી બેહાલ । અતિ તુતરાવતૂ બાત બનાવત લાગો હો મોહિ રસાલ ।।૨।। હમસો કપટ ઔરનકે વશ ભયે હમારો મરણ તુમ્હારો ખયાલ । તુમ બહુ નાયક સુખકે ગાહક સૂર બાલ બેહાલ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૩૦

આ ગોપી પરકીયા ભાવના છે એટલે પ્રિયાજી ના સહચરી છો ચંપકલતા સખીનો ભાવ છે તે કહે છે હે લાલ આજે પ્રભાતે પધાર્યા છો આખી રાત્રી જાગ્યા હશો તો આપ પોઢો ને હું ચરણ દબાઉ મનમાં એવું કાંઇ લાવશો નહી નખ નિશાન લાગેલા છે પિય ને ઉર પર પીડા થતી હશે તે દેખીને હું વિહવળ થઇ જાઉ છું સૂરદાસજી કહે છે સાંભળો હવે કઠીન વચન તો આ સખીને અંકભરી લે છે આવું બોલીને પણ આનંદ માણ્યો.

પદ – ૩૧

ભલે ભોર આયે નયના લાલ ।। અપનો પટ પીત છાંડ નીલાંબર લે બિલસે ઉરલાયે લઇ રસીક રસીલી બાલ ।।૧।। રતિજય પત્ર લિખત દીને ઉર શ્યામ ધન બિનગુણ માલ ।। નંદદાસ પ્રભુ સાંચી કહિયે ફિર ફિર પ્યારે હમારે નંદલાલ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩૧

હે શ્યામસુંદર ભલે સવારે આવ્યા પણ આપના નયન લાલકેમ અને આપનું પીળુ વસ્ત્ર છોડીને નિલાંબર ઉપાડીને લઇ આવ્યા છો કઇ રસીક ને રસીલી બાલા ની સાથે વિલસીને ઉર સાથે ચાંપીને જાણે રતિ પત્ર લખીને આપ્યો હોય તેવી રીતે ધન શ્યામ ના ી અંગ ઉપર દોરા વગરની માળા ની છાપ પડેલી છે (પરસ્પર ભેટ્યા પછી મોતીની માળાની છાપ પડે) નંદદાસ કહે પ્રભુ સાંચુ બોલજો ફરી ફરીને અમારે કહેવુ નો પડે નંદલાલ.

પદ – ૩૨

આજ તો ઉનીદે હો લાલ ।। લાલ લોચન પિયકે અલસાને બિનગુણ બની ઉર માલ ।।૧।। ડગમગાત ચરણ ધરત ધરણી પર મેં જુ લખત વહીં બેહાલ ।। અતિ તુતરાવત બાત બનાવત લાગો હો મોહિ રસાલ ।।૨।। હમસોં કપટ ઓરન કે વશ ભયે હમારો મરણ તુમારો ખ્યાલ ।। તુમ બહુ નાયક સુખ કે ગાહક સુર બાલ બે હાલ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૩૨

હે લાલ આજે પ્રભાતે પધાર્યા આપના લોચન રાતા છે આળસ ભર્યુ શ્રી અંગ છે ઉર ઉપર બીન ગુણ માલા ની છાપ છે ડગમગતા ચરણ ધરતી ઉપર ધરો છો તે બધુ આપના અંગ ઉપર લખેલ હોય તેવી હાલત આપની

બેહાલ દેખાય છે વાત કરતાં પણ તોતડાવ છો જાણે બનાવતા હોય તેમ લાગે છે છતાં આપ મને લાગે છો રસાલ. અમારાથી કપટ રાખીને બીજાને વશ થયાં આમાં અમારે મરવાનું ને એનો ખ્યાલ તમારે રાખવો જોઇએ સુરદાસજી કહે છે નાયક ઘણા જોયાં પણ તમે તો બહુ નાયક છો અને સુખનાજ ગ્રાહક છો અને બાળા વ્રજ બાલા ને બે હાલ કરો છો.

પદ – ૩૩

જહીં જાઓ જહાં રૈન બસે જાનત હૂં પિય રસિકા શિરોમણિ નાગર જાઘર રંગરસે ।।૧।। અંજન અધર પ્રકટ દેખિયતહેં નાગવેલ રંગ નિપટ ખસે । લટપટીપાગ મહાવરકે સંગ માનિની પગપર સીસ ઘસે ।।૨।। ધૂમત હો માનોં પ્રિયાઉરગિણી નવવિલાસ રસ સહજ દસે । શિથિલિત વસન મરગજી માલા પીઠ વલયકે ચિન્હ કસે ।।૩।। સ્યામ ઉરસ્થલ પર નખશોભિત ગગન દ્વીજ શશિ ઉદિત જસે । સુરદાસપ્રભુ પ્યારીકે બચન સુન નાગર નગધર નેક હઁસે ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૩૩

શ્રી પ્યાધિજી કહે છે કે હે રસીક શીરોમણી રાય તમે જ્યાં જાવ છો ત્યાંજ રાત્રી રહો છો હું જાણુ છું હે પિય આપ રસીક તો છો પણ તેનાય શિરોણક્ી છે નાગર હવે તમે જે ઘેર રંગે રમ્યા હોય ત્યાં જાવ કારણ કે મોદ હવે અત્યારે આપનું કાંઇ કામ નથી જુઓ અધર પર અંજન પ્રકટ દેખાય છે બીરી આરોગેલા તેનો મજ્ખરસ ગોપીને ચુંબન કરતાં તે રંગ બહુજ સ્પર્સ દેખાય છે પાગ પણ લટપટી બની છે મહાવર નો રંગ (મેંદીનો) પણ લાગેલા છે કેમ લાગેલો છે કે તે ગોપીના પગ ઉપર સીસ ઘસેલું તેથી તમોને જે ગોપી ઉરમાં વસેલી હોય અને નવે વિલાસ ના રસ ચોખ્ખા દેખાય છે વસ્ત્રો શરીરને ચોટી ગયા છે માલા ચોળાઇ ગઇ છે પીઠ પાછળ કંકણની છાપ કસીને દેખાય છે શ્રી શ્યામ સુંદર ના ઉસ્થલ પર નખ શોભિત છે નખ કેવા લાગે છે ઉરસ્થલ પર જાણે આકાશમાં બીજનો ચંદ્ર ઉગેલો હોય તેમ લાગે છે સુરદાસજી કહે છે શ્રી પ્યારીજીના વચન સાંભળીને નાગર (નગ-પર્વત ઘર - ધારણ કરેલો) નગધર જરા હસ્યા

પદ – ૩૪

ઇક રંગ શ્યામ સદા તુમ આજ ભયે પરરંગ ।। ચંદન વંદન અધરન અંજન પીક કપોલ સુરંગ ।।૧।। હોં તો તિહારે હાથ બિકાની તુમ ઔરન કે સંગ ।। શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરિધર બહુ નાયક સીખે એસે ઢંગ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩૪

આ ગોપી પણ પરકીયા ભાવના છે એટલે શ્રી ઠાકોરજીને ધીમો ઠપકો કરે છે હે શ્યામ સુંદર આપ હમેશાં એક રંગમાં રહો છો તો આજે પચરંગ કેમ દેખાવ છો ત્યારે પ્રભુ કહે નાના એવું કાંઇ નથી ત્યારે આ ગોપી કહે છે જૂઓ ચંદન લાગેલું છે પરસ્પર ભેટ્યા હોય એટલે છાતીમાં વંદન ની છાપે છે અધર પર કાજલ નો ડાઘ છે અને ગાલ પર ચુંબન કરેલું તે પાન ની પીક નો ડાઘ છે અને આપ તો શ્યામ છો જ હે પ્રભુ હું તો આપના હાથ બિકાની

છુ અને તમે ઔર ન કે સંગ બીજી ગોપી ની સાથે આ સારૂ લાગે શ્રી વિઠ્ઠલ કહે છે કે ગિરિધર તો બહુ નાયક છે એ જેટલા ખેલ કરે તેટલા ઓછા છે આ બધા ઢંગ તે સીખેલા છે.

પદ – ૩૫

રજની રાજ લિયો નિકુંજ નગર કી રાણી । મદન મહીપતિ જીત મહારણ શ્રમજલ સહીત જંભાની (આળસ ભરેલા) ।।૧।। પરમ સુર સૌંદર્ય ભુકુટી ધનુ અનીયારે નયન બાણ સંધાની ।। દાસચતુર્ભૂજપ્રભુ ગિરિધર રસસંપતિવિલસી જ્યોં મન માની ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૫

આ હા હા હે પ્રાણ પિયા ખરેખર આપ તો આ નિકુંજ માં આપનું જ સામરાજ્ય છે અને રાત્રીનું જાણે રાજ્ય મળી ગયુ હોય તેમ આ નગર ના રાની છો હે પ્રાણપ્યારીજી મદન મહી પતી એટલે કામદેવનો પણ કામ કોટી કંદર્પ લાવણ્ય એવા મહીપતીને મહારાણમાં જાણે જીતી ને આવ્યા હોય તેમ શ્રમજલથી (પરસેવાથી) શોભતાં અને બગાસા ખાતા આવો છો આપનું સૌંદર્ય એજ પરમ સુર છે ભૃકુટિ જાણે ધનુષ આકાર અણીયારા નયન જાણે બાણ નું સંધાન કરે તેવા ચતુર્ભૂજદાસ કહે છે કે આ પ્રભુ ગિરિધરની રસ સંપતિ છે તેમને જ્યાં મનમાને ત્યાં વિલસે વિલસે

પદ – ૩૬

જરીકે જરાયવેકૂં તાતિતન તાયવેકૂ કટિલોન લાયેવેકું દ્વારે આપ ઠરે હો । રૈનબસે ઔર ઠોર અબ આયે મેરી ઔર વાહીપેં પધારો કાન્હ જાકે બસ પરે હો ।।૧ ।। બીનગુણમાલ સોહે અધર અંજન રેખ મેરીસોં કાન્હ અબ જાઓ તુમ ભરે હો ।। ચારયામ વીતે મોહિ ઘડી ભર કલ ન્યાઈ સૂરસ્યામ હિયેહૂ તે નેકહી ન ટરે હો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૬

આ ગોપી સ્વકીયા ભાવના છે તેનો સંપૂર્ણ હક્ક તેનું આધી પત્ય છે પ્રભુ બીજી ગોપીને ત્યાં ગયા હતા પછી આ ગોપીને ત્યાં જ્યારે પધાર્યા ત્યારે ગોપી કહે છે કે અત્યારે હું જલી રહી છું અને તાતે તનથી તપી રહી છું ત્યારે જલતા ને વધારે જલા[illegible] અને તપેલા ને વધારે તપાવવા અને જેમ કાપેલા ઉપર કોઇ મીઠું ભભરાવે તો કેવું લાગે તેમ અત્યારે દ્વારે આવીને ઉભા છો ।। રૈન બસે ઔર ઠોર રાતે બીજી જગ્યાએ બીજી ગોપી પાસે ગયા અને અત્યારે મારી પાસે આવ્યા તો હવે મારે કાંઇ કામ નથી તમેં જ્યાંથી આવ્યા હોય ત્યાં જાવ જેના વસ પડયા હોય ત્યારે પ્રભુ કહે છે મારૂ માંનો હુ ક્યાયે નથી ગયો ત્યારે ગોપી કહે છે કે આ જુઓ આલીંગન ની છાપ બીનગુણ માલ છે અધરપર અંજન રેખ છે મારી સોગન ખાઇને મને ઘડીભરતમારા વગર કલ નાહી પડી સૂરદાસજી કહે છે કે મારા હૈયામાં હતા તે જરાય મારા હૈયેથી આધા નથી ગયાં પણ અત્યારે તમે મને જલતી ને જલાવા આવ્યા છો માટે જાવ

પદ – ૩૭

નખ કહાં લાગે બન વાંનરા લગાયે નખચખ કર્યો રાતે પ્રાત દેખ્યો તાતે ભાનકો ।। ચંદન લગ્યો હૈ કહાં વિઘ્નહરણ પૂજા કીની વંદન લગ્યો હૈ કહાં પરસ ભયો થાનકો ।। ૧ ।। રૈન રહે કહાં નટનૃત્ય જહાં અરવરે ક્યોં

બોલો મોસોં ડરભયો આનકો ।। ગુજરીસોં ગુજરી અબ આગે આય ઠાડે સૂર થેગરી કહાં લો દે ત ફાટે આસમાન કો ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩૭

આ પદમાં સંવાદ ની છટા છે ઠાકોરજી રસમંસ્યા પ્રાત સમયે જે ગોપીને ત્યાં જવાનું હતું ત્યાં સવારે પડે જાય છે એટલે શ્રી શ્યામ સુંદરના શ્રી અંગ ઉપર નખ નિશાન લાગે છે એટલે ગોપી પુછે છે પ્રભુ આ નખ ક્યાં લાગ્યાં ત્યારે મનમોહન કહે છે હે સખી દેખ હું વનમાંથી આવતો હતો ત્યારે વાંદરૂ મારી પાછળ પડીને મને નખ લગાડયા છે ત્યારે ગોપી કહે સારૂ તો આ ચખ એટલે (નયન) કેમ રાતા છે ત્યારે પ્રભુ જ્વાબ આપે છે કે જો સખી આ પ્રાત થવાનો સમય છે અને ઉષા કિરણ પ્રસરે ત્યારે આકાશ લાલ દેખાય છે તેની ઝાંય મારી આંખમાં આવે છે એટલે નયન લાલ દેખાય છે સૂર્ય ઉગવાની તૈયારી છે ગોપી કહે સારૂ – તો આ ચંદન લાગ્યુ છે તો કહે રસ્તામાં ગણપતી નું મંદિર આવતું હતું ને એટલે તેની પુજા કરી પછી કહે ત્યારે વંદન લાગેલુ છે. શ્રી અંગ ઉપર તો શ્યામ સુંદર કહે છે પૂજા કર્યા પછી ગણપતિ ને ભેટ્યા આપે રાતે આવવાનું કહેલું હતું તો સવારે કેમ આવ્યા ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી કહે હું નીકળેલો તો રાતનો આવવા માટે પણ રસ્તામાં નટલોકો નૃત્ય કરતા હતાં તે જોવા માં રાતપુરી થઇ ગઇ તો પછી અરબરાય કયોં બોલો છે તો શ્રીજી કહે મારાથી મોડુઅવાયુ ને એટલે મને ડર લાગ્યો તેથી મારાથી સરખુ બોલાતુ નથી પછી ગોપી તો બધુ સમજતી હતી એટલે તેને વાત પુરી કરતાં કહ્યુ કે જે થવાનું હતું તે થઇ ગયુ હવે આગળ આવો જ્યાં આભફાટે તેને થીગડું મારવા કોણ જાય માટે હવે આગળ આવીને ઉભા રહો પ્રભુ હું બધુ જ જાણુ છું તો આ સંવાદ ના રૂપમાં

પદ – ૩૮

મદન મોહન પિય જાગે રૈન ।। આલસ વશ જાંભાત શિથીલ અંગ અરૂણ તિહારે નયન ।।૧।। ઉપટે ઉર હાર પ્રકટ દેખીયત પ્યારી કંઠલાગ દીયો સુખ ચૈન ।। વૃજપતી પિયકી ચાલચલન પર કોટિક વારો મેન ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩૮

શ્રી મદન મોહનજી રાત્રે જાગ્યા સવારે આલસ વશ બગાસા ખાતાં શીથિલ અંગ રાતા નયન ।। છાતી ઉપર હારની છાપ પડી ગઇ છે કંઠ ઉપર લાગ દઇને સુખ ચૈન આપેલું વ્રજપતીજી કહે છે કે પિયની ચાલ ચલન પરકોટિ કામ ને વારોં તોય ઓછુ છે એવા શ્રી મદન મોહન પ્રભુ છે ગોપી સુખ શા માટે ન લુટે.

પદ – ૩૯

સુંદરલાલ ગોવર્ધન ધારી કહાં તુમ રૈન બસે મેરે લાલ ।। આલસ નયન બેન ચલ બોલ છૂટે બંધ ડગમગાત ચાલ ।।૧।। સારંગ અધર રૂચિર વપુ નખક્ષત કુચ પ્રસંગ ઉર વિલુલિત માલ ।। કર રથ હિન મીનપતિ જીત્યો ચઢી ધનુષ માંનો ભ્રોહ વિશાલ ।।૨.।। નહી સતભાય કહત પ્રિતમ સો ફિરતહો પાત પાત અરૂ ડાલ ।। દાસ મુરારી પ્રીતી ઓરન સોં દેખત પ્રકટ તુમ્હારે હાલ ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૩૯

ગોપી કહે છે હે સુંદરલાલ ગોવર્ધન ધારી તમે રાતે ક્યાં ગયેલા મારા લાલ આલસ ભર્યા નયન બેન ચાલ બોલ અને શ્રી અંગની બંડી ના બંધ છૂટી ગયા છે ડગમગતા ચાલો છો અધર પર (સારંગ - કાજલ) કાજલ છે શરીર પર નખ ક્ષત લાગેલા છે પરસ્પર ભૂજ બંધ થી કૂચ પ્રસંગે ઉર પર ની માલા પણ ચોળાઇ ગઇ છે મદન ને કામને)જીતી ને તેને રથવગરનો કરી નાખ્યો તેમની ભ્રોંહ એવી વીશાલ અને ધનુષ આકાર છે તેને જાણે ધનુષ બાણ ચઠાવ્યુ હોય પછી ગોપી ને આવાત ગમી નહી એટલે તે કહે છે પ્રભુ હે પ્રિતમ આપતો ડારડાર ફરો છો પાત્રપાત અરૂડાલ તો મુરારી દાસ કહે છે પ્રિતી બીજાની સાથે કરો છો એટલે તુમારા આવા હાલ પ્રકટ દેખાય છે.

પદ - ૪૦

પિય બિન જાગત રૈન ગઇ ।। અવધીવદી ગયે અજહું ન આયે બડી બેર ભઇ ।।૧।। કછુ કહત કરત કછુ કૌને સીખ દઇ। સાંચ નહીં એકો અંગ કહાં રીત લઇ ।।૨।। કૈસે કીજે વિશ્વાસ ભયે હો વિષઇ ।। રસીક પ્રિતમ રાવરી હૈ છીનછીન ગતિ નઇ ।।૩।।

ભાવાર્થ -૪૦

હે પિય આપના વિના સારી રાત જાગતા જ પુરી થઇ ।। તમે મને કહી ને ગયાં હતા પણ અત્યાર સુધી આવ્યા નહિ બહુવાર લગાડી હે શ્યામ સુંદર તમો કહો છો કંઇક અને કરો છો પણ કંઇક આવુ આપને કોન શીખડાવ્યુ છે આપનું એક પણ અંગ સાંચુ દેખાતુ નથી આવી શી રીત કહેવાય ।।૨।। અમા અમારે કેમ કરીને વિશ્વાસ રાખવો આપ તો વિષય થઇ ગયા છો । શ્રી હીરીરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે હે રાવરી પ્રિતમ ની ગતિ છે તે ઘડીયે નવી નવી છે.

પદ - ૪૧

રંગરસિક નંદનંદન રંગરસિક ભામિની મૃગનયની કમલનયન નાગરનાગરી । ગિરિધર કલ હંસહંસની માંનો ગોપ તરણી દોઉ સમતુલ ગુણનસાગર સાગરી ।।૧।। કરવકેલિ બનબિહાર નિરખ જોટિ લજત માર ગાવત સ્વર મિલવત ચારૂ લલિત રાગરી । ખગમૃગ પશુસુનત નાદ પીવત અધર સુધા સ્વાદ કૃષ્ણદાસ વદત વાદ સુફલ ભાગરી ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૪૧

શ્રી પ્રિયા અને પ્રિતમ બંને રંગના રસીયા છે એક મૃગનયની એક કમલ નયન નાગર અને નાગરી ગિરધર કેવા છે હંસના ટોળામાં જે કલરવ થાય તેવા છે અને હંસની કહેતા શ્રી સ્વામિનીજી બેઉ સમતુલ છે અને ગોપ જાતીમાં સુર્ય સમાન તેજસ્વી છે ગુણમાં પણ એક સાગર સમાન તો એક સાગરી સમાન છે વનમાં આનંદ કેલી માણવા આવ્યા છે તેને જોઇને ઉભય સ્વરૂપ ને જોઇને (માર) એટલે કામદેવ કમદેવ કેમ લજાય છે કે પ્રભુ તો મદન નો મોહ નષ્ટ કરવાવાળા છે એટલે તો શ્રી મદન મોહન નામ પડયું છે બંને સ્વર મિલાવીને સુંદર(ચારૂ) લલિત

રાગમાં ગાય છે પક્ષી પશુ મૃગ બધા આ નાદ નું રસપાન શ્રીજી પ્રીયા પ્રીતમ ના અધર સુધા નું પાન કરે છે કૃષ્ણદાસ કહે છે આ પ્રિયા પ્રિતમનો વાદ સંવાદ વદે એટલે કહે તો તેના ભાગ્ય સરૂલ થઇ જાય છે.

પદ – ૧ રાગ રામકલી

જાગે હો રૈન તુમ સબ નયના અરૂણ હમારે ।। તુમકિયો મધુપાન ઘૂમત હમારો મન કાહેતે જૂ નંદદુલારે ।।૧।।ઉર નખ ચિન્હ તુમારેં પીર હમારે કારણ કૌન પિયારે ।। નંદદાસ પ્રભુ ન્યાય શ્યામ ધન બરસે અનત જાય હમ પર ઝુમ ઝુમારે

ભાવાર્થ – ૧

હે શ્યામ સુંદર તમો રાતે જાગો અને નયન લાલ અમારા થાય છે।। જાણે કે તમોએ મધુપાન કર્યું હોય અને મન અમારૂ ધૂમે છે આવુ કેમ થાય છે હે નંદના દુલારા આપના ઉરસ્થલ પર નખ ના ચિન્હ છે તે જોઇને પીડા હમારે કારણ આવી કૌન પિયા છે તો નંદદાસજી કહે છે હે શ્યામ ધન સુંદર ન્યાયથી બરતવુ જો જાવું છે બીજે અને અમારા ઉપર જોર ચલાવો.

પદ – ૨

આયે આયે હો મનભાવન કહાં તે ભોરહી ભવન હમારે । તુમ કિયો રતિસુખ હમદીયો અતિદુ:ખ સાંચે બોલ તિહારે ।।૧।। તુમ કિયો મધુપાન ઘૂમત હમારો મન ઐસે કૈસે બને પ્રાણપ્યારે । અબતો સિધારો જહાં રૈન વસે તહાં ગોવીંદ પ્રભુ પિય હમારે ।।૨।।

ભાવાર્થ –૨

આવો આવો હે મન ભાવન ક્યાંથી સવારમાં અમારા ભવન ઉપર આપ તો પ્રેમનું દાન આપીને આવ્યા છો અને અમને અતિ દુખી કર્યા રાહ જોવડાવી ને આવા સાંચા બોલ તમારા છે જાણે મધુપાન પોતે કયુ હોય તેમ અમારૂ મન તમારા માં ધૂમી રહે છે આવુ કેમ બને છે પ્રાણ પ્યારે પણ હાજુઓ તમે જેવા આવ્યા તેવા જાવ જ્યાં રાત્રી રહ્યાહોય ત્યાં જાવ ગોવિંદ પ્રભુ મારે તો તમારૂ અત્યારે કામ નથી

માલ કૌસ રાગ

પદ – ૧

જાનન લાગેરી લાલન મિલ બિછુરનકી વેદન । દગભર આયેરી મૈં કહીરી કછુક તેરી પ્રીતીકીરીતી આનાકાના ભઇ ધુમરાઇમેં ગયે એતે દિન ।।૧।। નેહકનાવડેકી રૂપ માધુરી અંગઅંગ લાગી સરસ હિયો વેદન। નંદદાસપ્રભુ રસિક મુકુટમણી કર પર ધર કપોલ રહેરી ધ્યાન ધર ઢરકત હૈરી તિલક મૃગભેદન ।।૨।।

ભાવાર્થ પદ - ૧

લાલન શું કહું તમે જાણે અમને વિસર્યા હોય તેવી વેદના પીડા અમને જાણ્યા પછી લાગે છે એટલામાં આખો માં પાણી આવી ગયા આવી તમારી પ્રીત ની રીત છે આના કાની થઇ આટલા દિવસ ક્યાં ગયા હતાં ફરવા આવો નેહ ઓછી યાળો (કનાવેડકી) હોતો હશે આપની રૂપ માધુરી જોઇને અંગઅંગ માં વેદના લાગી ।। નંદદાસજી કહે છે પ્રભુતો રસીક છે અને તેના મુકુટ મણી છે કરપર ધર કપોલ રહેરી ધ્યાન ધરકત ઢરકત હૈરી અને કસ્તુરી નું તિલક બીરાજે છે વેણુ નાદ કરે છે તેને કોઇની પડી નથી.

પદ - ૨

પ્યારે હો બાત કહત બિલગજિન માંનો તુંમ મોસો દૂર જાય અનત રતિ માની ।। તુમ હું તો મેરે આયે ભલો જૂ મનાવત સો તો હિ હમ જાની ।।૧ ।। નખક્ષત ચિન્હ દેખિયત હૈ યહ બાત મેરે મનહું ન માની ।। તાન સેન કે પ્રભુ ન્યારે હવૈ રહે ક્યો યાહિતે સૌતિન જાની ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ -૨

આ સખીનોભાવ જુઓ કેટલી દીનતા કરે છે કહે છે હે પ્યારે હું તમને એક વાત કહું તમે મને જુદી ગણી (બીલગ) અને માંનો કે મારાથી દૂર બીજી જગ્યાએ જઇ રતિ માની બીજી ગોપીને સુખનું દાન કર્યુ તમે જો મારે ત્યાં પધાર્યા હોત તો હું ભલો સમય મનાવત મને તમે આવી જાની ।।૧ ।। આ ઉર ઉપર નખ નિશાન દેખાય છે આ વાત મારા મનમાં નથી માનતી તાન સેનજી કહે છે પ્રભુ જુદા થઇને રહે કેમ એટલા માટે સું મને સોતન જાની(સોકય)

પદ - ૩

આજ હરિ રૈન ઉનિદે આયે । અંજન અધર લલાટ મહાવર નયન તંબોલ ખવાયે ।।૧ ।। બિનગુણમાલ બિરાજત ઉરપર વંદન રેખ બનાયે । શિથીલ ચાલ સિર પાગ લટપટી ભૃકુટિ અનંગનચાયે ।। ૨ ।। દશનન દાગ ખરેઇ દેખિયત કંકણપીઠ ગઢાયે । સૂરદાસ મોહિ યહિ અચંભો તીનતિલક કહાં પાયે ।। ૩ ।।

પદ - ૧ રાગ રામકલી

શ્રી ઠાકોરજી એ જે ગોપીને કહેલું કે આજે હું તમારે ત્યાં પધારીશ પછી ગોપીતો પ્રભુની રાહ જોઇ બેસી રહી આખી રાત જયારે સવાર પડવાની તૈયારી થઇ આકાસ લાલ દેખાય છે એટલે પ્રભુ ને યાદ આવે છે કે મારે જ્યાં જવાનું હતુ ત્યાં ન જવાયુ અને બીજી નિકુંજ માં પોંચી ગયો પછી જયારે શ્રી ઠાકોરજી જાય છે ત્યારે તે ગોપી કહે છે પ્રભુ રાત્રી વિતી ગઇ સવાર થયું ત્યારે જ આવ્યા ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હે ગોપી સીધો જ અહીં આવ્યો છું ત્યારે ગોપી કહે છે શ્યામ સુંદરઆ અધરોષ્ટ ઉપર કાજલ નો દાગ લાગેલ છે વળી જે ગોપી માનીની હતી તેને મનાવતાં તેના પગમાં પહેલા લાગો છો જેથી તેના પગમાં લાગેલ મહાવર (મેંદી) ની છાપઆપના કપાલ માં લાગેલી છે વળી નયન કેટલા લાલ દેખાય છે જાણે પાન ખાંધુ હોય વળી આપના ઉરસ્થલ પરચંદન લાગેલુ છે અને પરસ્પર ભૂજ બંધથી માલા ની છાપ પણ દેખાય છે આપની ચાલ પણ દેખાઇ આવે છે પાગ પણ ઢીલી દેખાય છે

ભૃકુટિ પણ કામદેવ ને આવ્યા હોય તેમ દેખાય છે દંતાવલી ના દાંત ના નિશાન દેખાય છે કંકણની છાપ પીઠ પાછળ દેખાય છે વળી સૂરદાસજી અચંબા સાથે કહે છે પ્રભુ આજે ત્રણ તિલક કયાં કરાવ્યા છે તમે તે ત્રણ તિલક ક્યા જૂઓ એકતો હોય છે તિલક કાયમ માટેનું વળી જે ગોપીને માને મનાવતાં તેના પગે પડેલા તેના મહાવરની :છાપ કપાલ ઉપર બંને પગની છાપ પડેલી છે તો તે પણ તિલક સાથે સોભા આપે છે માટે આ પદ પરકીયા ભાવનું છે.

પદ – ૨

આવત લલન પિયા રસભીને । શિથીલ અંગ ડગમગાત ચરણગતિ મોતિનહાર ઉર ચીને ।। ૧ ।। પારીજાત મંદાર માલ લપટાત મધુપ મધુપીને । ગોવિંદ પ્રભુ પિય તહાં જાવો જહાં અધર દશન છતકીને ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

અહો લલન પિયા રસ ભીના આવો છો આપનું અંગ શિથીલ જણાય છે ચરણ ગતિ પણ ઢીલી છે મોતીના હાર શ્રી અંગ ઉપર છાપ ઉપસેલી દેખાય છે પારીજાત અને મંહાર પુષ્પ ની માલા ઉપર ભમરાઓ બેઠા હોય મધુપીને તેમ ગોપી સાથે લપટાઇ ને ગયા હશો ગોવીંદ જી કહે છે પ્રભુ પિય જ્યાં જાય ત્યાં અધર દશન અધરોષ્ટ પર ચુંબનમાં દાત લાગેલા દેખાય છે.

પદ –૩

ભલે આયે ભોર ગિરિધર ધરણ ।। અરૂર નયન જાૃભાત આલસ ધરત ડગમગ ચરણ ।। ૧ ।। પાગ લટપટી વસન પલટે અટપટે આભરણા સિથીલ અંગ અંગ દેખીયત હૈ નિશાકે જાગરણ ।। ૨ ।। નવત્રીયા સંગ યામ ચારો પલન પાયે પરન ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ જીત રતિ રણ કિયો રતિપતિ શરણ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે ગિરિધર ધરણ ભલે સવારે આવ્યા ।। આપના લાલ નયન આલસભર્યા બગાસાં ખાંતા ડગમગાત ચરણ ધરો છો ।। ૧ ।। પાગ લટપટી વસન પણ પલટાવીને અને આભરણ પણ અપ્પટા થઇ ગયેલા છે આપનું શ્રી રંગ શિથીલ દેખાય છે રાત્રીના જાગરણથી ।। ૨ ।। નવીન ગોપી સાથે ચારો યામ તેને પગે લાગીને પાલન કર્યુ (પલન પાયે પરન) ચતુર્ભૂજ દાસ કહે છે રણ સંગ્રામ માં રતિપતીને જીતીને કામદેવને શરણ કર્યો. ।। ૩ ।।

પદ – ૪

ચલે ઉઠ કુંજભવન તે ભોર ।। રગમગાત લટ છૂટ રહી હૈ પહેરેપીત પટોર ।। ૧ ।। અરૂર નયન ધૂમત આલસ યુત માંનો રસ સિંધુ ઝહોર ।। ગિરગિર પરત કુસુમ અલકાવલી સિથીલસી કચડોર ।। ૨ ।। પરે નખ અંગ યુગલ કૂચ અંતર રાજત ઉત તન ગોર પરમાનંદ રમી નિસ અબલો પલટ હઁસી મુખ મોર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

કુંજભવન માંથી ઉઠીને સવારમાં ચાલ્યા ।। અસ્ત વ્યસ્ત શ્રી અંગ છે કેશની લટ છૂટી છે વસ્ત્ર પણ કોઇનુ પહેરી ને ચાલ્યા નયન લાલ છે આલસવંતા ધૂમે છે માંનો રસ સિધુમાં ઝબોર મારી ને આવ્યા છે આલકાવલી પરથી

ફૂલ પડી રહ્યા છે કેશની દોરીના બંધ પણ સીથીલ છે અને શ્રી સ્વામિનીજીના યુગલ કુચમાં નખ નિશાન લાગેલા છે તેમનું શ્રી અંગ ગૌર છે પરમાનંદાસજી કહે છે રાત્રી આનંદમાં વિતાવી હજી સુધી મુખ ની આગળ મુખ રાખીને હંસી રહ્યા છે (મોર)

સ્નાન યાત્રા પછી ગવાતા મંગલાનાપદ રાગ સુહા

પદ – ૨

ઉપરના વાહીકેજૂ રહ્યો । જાહી કે ઉરવસે શ્યામધન નિશકો જો સુખ રહ્યો ।। ૧ ।। છબિ તરંગ અંગ અંગ દગ ભેદ ન જાત કહ્યો । નંદદાસપ્રભુ ચલ સેન દે જબ દાવન દૌર ગહ્યો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી ઠાકોરજી નિકુંજ માં વ્રજ ભક્ત ની ભાવના વિચારી તેનો પ્રેમ દેખી તેના દીલમાં વસ્યા અને રાત્રી નું સુખ આપ્યું પછી ત્યાંથી પધારતા ઉપરનો ત્યાંજ ભૂલી ગયા આ છબિનો રંગ અંગે અંગમાં લાગ્યો છે નયન બાણ મારી ને કહ્યુ નંદદાસ કહે છે પ્રભુ તો ઇશારો કરી ને ચાલ્યા તે જે ખેલ ખેલ્યા તેનો દોર હાથમાં રાખ્યો.

પદ – ૩

કહાં લો અલકે દૈહો ઓટ ।। ચંચલ ચપલ સુરંગ છબીલો આન બન્યો મૃગ જોટ ।। ૧ ।। ખંજન કમલ મીન અતિ લાજત ઉપમાં દીજે કોટ ।। સૂરદાસ પ્રભુ કહાલોં બરનો નહિન રૂપકી ટોટ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

અલકને આંખ આડી રાખીને જાય છે ત્યાં ગોપી કહે છે શા માટે અલકનો પડદો પાડો છો ।। આ છબીલો કેવો ચંચળ ચપલ રંગીલો મૃગલી જોડે મૃગ ઉભો હોય તેમ પ્રિયા પ્રિતમ ઉભા છે જોડા જોડ તેમનુ રૂપ જોઇને ખંજન કમલજીત ભમરા કોટી ઉપમા આપો તોય ઓછી છે સુરદાસ કરે છે ક્યાં સુધી વર્ણન કરૂ આના રૂપનો ટોટો નથી.

પદ – ૪

જઇએ વાકે ધામજાકે જાગે ચારો યામ લાલ। મોસોં અવધિ વદી વહી રતિમાની જાની ઉલટી હૈ ઉરમાલ ।। ૧ ।। દેખિયત હૈ નખક્ષત અંગઅંગમેં અધર અંજન પીકગાલ । મદનમોહન પિય કયોં બદૂરતહો લટક રહી જો પાગ અર્ધભાલ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

આ પદમાં સખી પ્રતી સખીને કહે છે હે ચાલો આપડે તેના ધામ જઇયે જ્યાં લાલન ચારો યામ જાગીને તેને ખૂબ જ પરસ્પર આનંદ કરેલો છે જુઓ નખ નિશાન અંગે અંગ માં લાગેલા છે અધર પર અંજન ગાલ પર પીક નો ડાગ છે હે મદન મોહન પિય છુપાવો છો શામાટે પાગ પણ અર્ધભાલ કપાલ સુધી લટકી રહી છે.

પદ – ૫

ચલ સખી સોતનકે ઘર જઇ એ । માન ઘટે તો કહાં ઘટે તેરો પિયકે દર્શન પઇએ ।। ૧ ।। યહ જોબન અંજલીકો પાની સમય ગયે પછતૈયે । ધોંધીકે પ્રભુ રસવસ કર લીને તનકી તપત બુઝૈયે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

ચાર યુથ ની ભાવના માં શ્રી યમુનાજી શ્રી પ્રિયા પ્રિતમને તેમની નીકુંજ માં પધરાવી ગયા તે વખતે બીજા યુથ ના વૃજભક્તો ને ખબર નહોતી કે ઠાકોરજીને સ્વામીનીજી ને શ્રી યમુનાજી તેમની નિકુંજમાં પધરાવી ગયા છે લલિતા સખી ચંદ્રવલીજીને કહે છે હે સખી ચલો આપડે સોતન ના ઘેર જઇએ કારણકે લલિતાજી સાત્વીક ગુણવાળા છે એટલે ત્યારે ચંદ્રાવલીજી રાજસ ગુણવાળા છે તે કહે છે કે એમ તે કાંઇ આમંત્રણ વગર જવાતુ હસે જઇએ તો માન ખોઇ બેસ્રી યે ત્યારે લલિતાજી કહે છે માનઘટે તો એમાં શું થઇ ગયુ આપણને પ્રિય ના દરસન તો થશે હે સખી આ જોબન અંજલી ના પાણી જેવુ છે આપણે ખોબામાં પાણી ભરીયે કેટલીવાર રહે છે તેવું આપડુ જીવન છે પછી સમય જતો રહે ત્તોપસતાવાનો વખત આવે પછઈ ધોધી કવિરાજ કહે છે પ્રભુએ તેઓને પણ આનંદ માં લાવી દીધા અને દર્શન આપી તનના તાપ બુઝાવ્યા

પદ – ૬

ઝુમક સારી હો તન ગોરે જગમગ રહ્યો જરાવકો ટીકો છબીકી ઉઠત ઝકોરે ।। ૧ ।। રત્નજટીતકે તરલ તરોના માંનોંહો જાત રવીભોરે । દુલરી કંઠ નિરખ નકબેસર પિય દ્દગ ભયે હે ચકોરે ।। ૨ ।। મંદમંદ પગ ધરત ધરણી પર હંસત લસત ચીતચોરે । શ્યામદાસપ્રભુ રસવસ કર લીને ચપલ નૈનકી કોરે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૬

શ્રી સ્વામિનીજી એ ઝુમકદાર સાડી પહેરી છે શ્રી અંગ ગોરૂ છે જગમગી રહ્યો છે જડાવનો ટીકો અને છબિ એવી સુંદર લાગે છે રતન જડિત કે તરલ તરોના કેવા લાગે છે સુર્ય સવારે ત્યાં જ જાય છે તેવુ તેજ લાગે છે દુલરી માલા કંઠ શોભે છે નકવસર ની ક્રાંતી જોઇ શ્રી ઠાકોરજી ની આંખો ચકોર જેવી થાય છે જ્યારે મંદ ગતીથી ચાલે છે ત્યારે હંસતા જતાં ચીત ચોરી લઇ જાય છે પરમભગવદી શ્રી શ્યામદાસ કહે છે પ્રભુએ સ્વામિનીજીને રસબસ કર્યાં કેમકે સ્વામિનીજીના નયન છે ને તે અણીયારા નેત્ર થી ધાયલ કરે છે.

પદ – ૭

મદ ગજરાજકી સી ચાલ । ભૂજવરદંડ સૂંઢકી શોભા હર લીની નંદલાલ ।। ૧ ।। ચલત કચ કુંચિત અનેક અંકુશસે લટકત ભાલ । ચમરચારૂ અવતંસ મંજરી મદકણ શ્રમ જલ જાલ ।। ૨ ।। ધાતુ વિચિત્ર ચિત્રતન શોભા ગલગલ દાંવન માલે । મોરપંછ ફહેરાત બાત વંશ જનુ ઢરકત હૈ ઢાલ ।। ૩ ।। કુલધર્મ ઢીંહ ઢાહત જે રદન કટાક્ષ વિશાલ । ગંધઅંધ ધાવત અલી ઘેરેં ગુંજત મંજુ રસાલ ।। ૪ ।। ધનન ધનન ઘંટિકા રૂણત કટિ ઉપજત શબ્દ સુતાલ । ખનનખનન ખલસે નૂપુર વાજત લજત મરાલ ।। ૫ ।। યુવતીહદે સરસસરસીમેં જનોં ખેલે બહુ કાલ । માંનો અંગઅંગ લપટાને ઉનકે મનસિવાલ ।। ૬ ।। મુરલી રવ ગુંજાર સુનતહી કંપત ચિત્ત બ્રજબાલ । રીસ રૃસનો ગદાધર યોંહી વનવેલી બેહાલ ।। ૭ ।।

ભાવાર્થ – ૭

પ્રભુ શ્રી શ્યામ સુંદર હાથીની જેવી ચાલ છે તે રીતે ચાલે છે તેમની ભૂજાઓ કેવી છે હાથી ની સુંઢ બરાબર નથી તે પણ હરી લીધી છે નંદલાલે જેવી રીતે હાથી ઉપર અંકુશ લટકતા હોય તેવી રીતે વાંકડીયા કેશ અંકુશ જેમ કપાલમાં લટકે છે ચમર સુંદર આડીઅવળી ફરે છે અને જેમ મદ ઝરતા હોય તેમ શ્રમજલકણ જાય છે(પરશ્વદ) જેમ હાથીને ચિત્ર કાઢેલા હોય તેમ વનમાલા માં ભાંતભાંત ના ફૂલ ભરેલા છે મોર પીંછ ફરહરે છે અને જેમઢાલ હાથ માં ઢરક રહે છે તેમ મોર પીંછ વાંકો છે (અવતંસ) હાથીના જે ધર્મ હોય ધર્મ એટલે ફરજ તેની વ્યાખ્યા નથી રીતે તે ચાલે છે તેવી રીતે નયન કટાક્ષ તેમના વિશાલ છે હાથી તેના માવત પાછળ આંખો બંધ કરીને ચાલે છે તેમ મસ્તીથી તેવી રીતે ધનન ધનન વાગે છે તેવી રીતે શ્યામ સુંદરને કટિપર ધુધરીના રણકાર શબ્દ તાલથી ખનન ખનન કરે છે નુપુર બાજે છે જ્યારે પ્રભુ ચાલે છે ત્યારે હંસ પણ લજાઇ જાય છે (મરાલ એટલે હંસ) યુવતિના હદય સરસ રીતે સર કરે છે અને બહુકાલ ખેલે છે અંગ અંગ લપટાય છે તેના મનમાં જરાય વાર લાગતી નથી મુરલી નો અવાજ સાંભળતા વ્રજબાલા કંપી જાય છે ગદાધરદાસ કહે છે કે રીસ રૂસનો બધુ ભુલી જઇ ને જેમ વનમાં પવનના ઝંપાટે વેલી ની દશા કેવી થાય છે તેવી બેહાલ થઇ જાય છે.

પદ – ૮

પ્યારી કે મહલતેં ઉઠ ચલે ભોર। સખીવૃંદ અવલોક અગ્રસ્થિત ઢકત નીલકંચુકી પીતપટ છોર ।।૧।। રાધાચરિત્ર વિલોક પરસ્પર તે જુ હાસ ઇતઉત મુખમોર। ગોવિંદપ્રભુ લે ચલે દગાદે નાગરનવલ સભાચીત્તચોર ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૮

શ્રી પ્યારીજીના મહેલથી સવારમાં ઉઠીને ચાલ્યા ।। સખીઓ એ સમુહ માં બધાએ જોયું સ્થિતી આગળ કેળવી તો નીલ કંચુકીથી અગ્રભાગ ઢાંકેલ છે અને પીતપટ મુકીને આવ્યા છે રાધા ચરિત્ર જોયું બધાએ અને ઉપહાસ કરી ઇતઉત આમ તેમ મોઢા આગળ કરી ઉપહાસ કરે છે ગોવીંદ સ્વામી કહે છે પ્રભુ તો આપણને દગોદઈને ચાલ્યા જેમ કોઇ ચોર હોય અને સભા છોડી ને જતો હોય તેમ ચીતચોરી ને જાય છે.

પદ – ૯

સાંચે બોલ તિહારે સાંજકે રજની અનત જાગે નંદનંદન આયે નિપટ સવારે ।।૧।। આતુર ભયે નીલપટ ઓઢે પીરે વસન વિસારે । કુંભનદાસપ્રભુ ગિરિધરન ભલેજૂભલે વચન પ્રતિપારે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

હે મનમોહન આવો તમારો વાયદો સાંચો સાંજે મને શું કહીને ગયા હતા અને રાત્રી બીજી જગ્યા એ જાગ્યા હે નંદ નંદન સાવ સવારે આવ્યા ઉતાવળા આતુરતા થી એટલે વસ્ત્રની અદલા બદલી થઇ ગઇ લાગે છે કુંભનદાસજી કહે છે પ્રભુ ગિરિધર તો ભલે વચન પાળે તેવા છે.

પદ – ૧૦

તહીં જાઓ જહાં રૈન હુતે । કાહેકો દુરાવ કરત મનમોહન મિટે ન ચિન્હ ઉર અંકજૂ તે ।। ૧ ।। દશનન દાગ નખરે ખવની વર કામ કુટિલ કુચ વીચ ધુતે। વિના સુત ઉરહાર બન્યોં વર પરમ ચતુર હદે લાય જા તે।। ૨ ।। અંબર અલક અટપટે ભૂષણ ભામિની ભવન ભાગ ભૂકતે । સૂરજ દીન અધર મધુ પીકેં અંબુજનયન ઉનીદે હુંતે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

તિહારે પૂજિયે પિય પાય ।। કૈસી કૈસી ઉપજત તુમ પેં કહત બનાય બનાય ।। ૧ ।। આતુર ભયે નીલપટ ઓઢે વસન પીત પલટાય ।। રૂચિર કપોલ પીક કહાં પાગે અરૂ યશપત્ર લિખાયે ।। ૨ ।। ગિરિધરલાલ જહાં નિસ જાગે તન સુખ જિયકી જાય ।। કુંભનદાસ પ્રભુ જાંનીયે બતિયાં અબ તુમ્હેં કૌન પત્યાય ।। ૩ ।।

પદ – ૧૧

પાયે હો જુ જાન લાલ તુમ પાયે હો જુ જાન ।। તુમસો કૌન બલૈયા બોલે નિપટ કપટ કી ખાન ।। ૧ ।। ઔરન સોં તુમ હસત ખેલત હો હમસે રહત મુખ તાન ।। સુરદાસ પ્રભુ અપની ગરજ કો ।। ૨ ।। હિય તપત પરમ સુજાન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

અમને તો લાલ મળ્યા છે પણ આવુ તમે કરો તો તમારા બલૈયા કોણ લે આવા નીપટ કપટ ની ખાંણ જાણે બીજા જોડે હસવા નું બોલવાનું ખેલવાનુ અમારાથી મોઢુ આડુ કરી ને ચાલવાનું સુરદાસ કહે આપડે જો ગરજ હોય તો આપડો હીયો તપે તેમ તેને ગરજ હોય તો તે પરમ સુજાન ચતુર હોશીયાર છે.

પદ – ૧૨

હે શ્યામસુંદર જ્યાં રાત્રી રહ્યા ત્યાં જાવ હે મનમોહન છુપાવા ની કોઇ જરૂન નથી જે ઉરસ્થલ ઉપર જે ચિન્હ અંકિત થયેલા છે તે મીટવાના નથી દસનન દાગ નખરેખ બની છે કામની કુટિલતા કૂચ બીત ધૂતે (ધૃત વિધ્યા) બિના દોર ના હાર ઉરપર બન્યો પરમ સુંદર ચતુર હદય લાય જૂતે પરસ્પર આલીંગન વસ્ત્ર અલકે લટ અટપટે ભુષણ સ્ત્રી ના ભવન ભાગ ભુકતે આ પદ સૂરજની છાપ છે તે સ્વામિનીજીના ભાવની છે સૂરજદીન અધર મધુપીકે અધરામૃતનું પાન કરીને નયનકમલ લાલ થઇ ગયા છે.

પદ – ૧૩

આજ ઔર છબિ નંદકિશોર। મિલ રિસ રૂચિ લોચન ભયે અંતર ચિતવત ચિત્ત તુમ્હારી ઔર ।। ૧ ।। પ્રકટત પીઠ વલય કરકંકણ દેખીયત હાર હિયે વિન ડોર। સોહત વસન નીલ અરૂ રાતે અધરન અંજન નયન તંબોર ।। ૨ ।। નખશીખલોં શૃંગાર અટપટો પાયે માનો પલાને ચોર ।। ફૂલે ફિરત દિખાવત ઔરન નિડર ભયે દેહ સન અકોર ।। ૩ ।। દેખત બને કહત ન બનિ આવે સોભા સીંધુ કહું ઠોર । અચરજ કર્યો ન હોય ઇન બાતન સૂર ગહન દેખ્યો બિન ભોર ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

ગોપી કહે છે નંદકિશોર આજની છબિ જૂદી જ લાગે છે તમે આવ્યા નહિ એટલે મને રીસ તો ચઢીપણ આંખ આગળથી યે દૂર થયા મારૂ ચિત તો તમારમાંજ લાગેલુ છે મને ગમે છે પણ આ પ્રકટ પીઠ પર બલય કંકનાની છાપ હીયેહાર ની છાપ સોહત વસન પલટીને આવ્યા છો નીલ અને રાતે અધર પર અંજન ડાગ નયન લાલચોળ નખથી શીખ પર્થન્ત શૃંગાર અટપટો જેમ મનમાં ચોરી હોય અને બધાની વચમાં બેઠા હોય અને અચાનક વિદાય થઇ જાય તેવા ફૂલે ફરો છો દિખાવ કેવો નિડર ભયે દે હસે છે અકોર જાણે કે મેં કાઇ કર્યુજ નથી અરે હું કઇ જાણતો જ નથી જેને જોયુ હોય ને તેને ખબર પડે કહેવાથી સમજાય નહી જેમ સમુદ્રનો પાર નથી તેમ આમની શોભાનો કાંઇ પાર નથી અચરજ કેમનો હોય આ વાતની ગોપી કહે છે કે સુર્ય ઉગતા પહેલા આ ક્યાંથી ઝળકયાં એટલે સુર્ય ગ્રહણ કહ્યું છે.

પદ – ૧૪

મોહન ધૂમત રતનારે નયન સકુચત કછુ કહત સેન હીં સેન ઉત્તર નંદકે દુલારે । ભૂષણ વસન અટપટે સીસ પાગ લટપટી રતિરણ લઇ ઝટપટી સુભાગ શ્યામ પ્યારો ।।૧ ।। સુવસ કિયો કુંજસદન મોર આયે જીત મદન પલટ પરે બસન અજહું ન ભાંર। ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગિરિવરધર દર્પણ લે દેખીયે જૂ સેંદુરકો તિલક ભાલ અધરન મસીકારે ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

ગોપી કહે છે મોહન આપના નયન શા વિચાર માં છે કહો તો ખબર પડે ઇસારાથી સમજાવો છો હે નંદના દુલારા ભૂષણ વસ્ત્રો સીસ પાગ લટપટી રતિરણ સંગ્રામ ઝટપટ જીતીને આવ્યા છે હે શુભગ સાંવરે પ્યારે આપે કુંજ સદમાં વાસ કરીને (સુવસ) સવારે આવ્યા મદન જીતી ને વસ્ત્રો બદલાઇ ગયા છે તે ગોપી હજી તેથી સ્થીતી સંભાળી શકી નથી ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે ગિરીધર જરા દર્પણ લઇને દેખો તે ગોપીના માથાનું સિંધુર આપના ભાલ માં તીલક ની જેમ લાગ્યુ છે અને અધરપર કાજર નો ડાગ છે (મસી)

પદ – ૧૫

એ આજ અરૂણ અરૂણ ડોરે દૃગન લાલકે લાગત હૈ અતિ ભલે ।। બંદન ભારે પગન અલી માનો કુંજદલ ન પર ચલે ।।૧ ।। લાલકી પગીયાં મેં ન સમાન કુટિલ અલક આલસ ઝલમલે ।। નંદદાસ પ્રભુ પુહુપન મધ્ય માનોં મધુપ ગુંજ સોવત તે કલમલે ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

સખી પ્રતિ સખી કહે છે કે હે સખી જુઓ લાલન ના નયન કમલ આજે લાલ લાલ દેખાય છે છતાં બહુ સારા લાગે છે હે સખી જાણે તેમના પગ કોઇએ બાંધી દીધા હોય તેમ કુંજના દલ (ઘાસ) ઉપર ડગમગતા ચાલે છે લાલ ને જે પાગ પહેરી છે ને તેમાં તેમના વાંકડીયા વાર સમતા નથી આળસ દેખઆઇ આવે છે નંદદાસ કહે છે પ્રભુ આપ પહોપન એટલે ફૂલની સૈયામાં પોઢેલા હતા તેથી તેની સુવાસથી જેમ ભમર ગુંજતા હોય તેમકલમલતા ઉઠે છે.

પદ – ૧૬

નયન કી ચંચલતા કહાં કી ને ભીને રંગ ક્યોંન કહો શ્યામ હસસો કિત દુરાવત ।। ઓર કે બદન દેખન કો નેંમ લીનો કિધો પલકન મધિ રાખી પ્યારી તાકેભાર ભરે નયે લેંલે આવત ।। ૧ ।। મધુપ ગુંજ લુબ્ધ રહે જે સમીપ નિસ બસે સંગ લાગે આવત રતિ કિરતી ગાવત ।। સુરદાસ મદન મોહન ગુપ્ત પ્રીતિ પ્રગટ ભઇ મુખ નહિ બનત બનાવત ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

હે શ્યામ આજે રંગભીના કેમ કયાં આપના નયન ની ચંચળથા શું કર્યુ આ કહો ને શ્યામ કેમ મારાથી છુપાવો છો (દુરાવત) બીજી સખીના વદન જોવાનું નેમલીધુ છે કે શું કે પછી પલકન ની વચમાં તે પ્યારી ને રાખી છે તેના ભાર થી ભરેલા છે નયન ઢળેલા છે અને નવી નવી ગોપીને લઇને આવો છો જેવી રીતે ભમરા ઓ ગુંજર કરી ને મકરંદનો આનંદ માણવા માં લુબ્ધ રહે છે (ચોંટી રહે છે) તેવી રીતે સામે જ્યારે રાત્રીએ ગોપી ને ત્યાં વસો છો તેની સાથે ત્યારે પ્રેમની કિર્તી ગાય છે. સુરદાસજી કહે છે મદનમોહન પ્રભુની ગુપ્ત પ્રિતી પ્રગટ થઇ ગઇ મુખ થી નહી બોલાય.

પદ – ૧૭

લટપટી પાગકેપેચ સંવારો । કરદર્પણલે નિરખબારનેં સુંદરવદન નિહારો ।। ૧ ।। રંગભીને મુસકાત મનોહરને હકહાનિરબારો સુરદાસપ્રભુ સબસુખદાતા ચિતતે નેંક નટારો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

સખી કહે છે લાલન આ લટપટી પાગ ઢીલી પડી ગઇ છે તેના આંટા ફીટ કરો જુઓ હાથમાં દર્પણ લઇને જુઓ વારી જાંઉ લાલા આપનું સુંદર વદન જૂઓ ।। ૧ ।। મન મોહન શ્યામ સુંદર આપતો રંગભીના મુસકાવ છો આ બધો નેહ ક્યાં મુકી આવ્યા સૂરદાસ કહે છે પ્રભુ બધાજ સુખના દાતા છે આપવા વાળા છે તે મારા ચીત્તમાંથી જરાયે ખરાતા નથી

પદ – ૧૮

એસી એસી બાતન લાલન કયોં મનમાને ।। ઉરમેં બનાય બનાય જાસો કહીયે જો યહ નહિ જાનેં ।।૧ ।। રતિ કે ચિન્હ પ્રકટ દેખિયત સબ કૈસે ક દુરાને ।। કુંભનદાસ પ્રભુ ગોવર્ધન ધર તુમ હો ભલે સયાને ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૮

સખી કહે છે શ્રી શ્યામસુંદર ને કે હે લાલન આવી વાતમાં શું મન માને છે આપનું જે નથી જાણતું તેને ગમે તેવી વાત બનાવીને કહીયે પણ તેના ઉરમાં નહી આવે પ્રત્યક્ષ જે દેખાય છે તેને કેવી રીતે છુપાવાનું છે કુંભનદાસ કહે છે પ્રભુ શ્રી ગોવર્ધનધારી તમે ભલે ચતુર સયાન છો કાંઇ કહેવા જેવુ નથી

પદ – ૧૯

જાન પાયે હો લલના બલબલ વૃજ નૃપતિ કુંવર જાકે વિવશ સબ નિસ જાગે તહી વ અનુસર ।। ૧ ।। અપની પ્યારી કે રતિ કે ચિન્હ હમ હી દિખાવન આયે દેત લોન દાધે પર ।। ગોવિંદ પ્રભુ શ્યામલ તન તૈસે ઇ મન જનમત હી તે યુવતિ ન પ્રાણ હર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

હે વૃજનૃપતિ કુંવર લલન હું જાણી ગઇ છું વારી જાઉ ।। જે ગોપી વિવશ બની ને આપને આખી રાત્રી જગાવ્યા અને તેને કહ્યુ તેમ આપે કર્યુ ।। ૧ ।। આપની પ્યારી ના રતિના ચીન્હ અમને બતાવવા આવ્યા છો અમે દાઝેલા છીએ અત્યારે અને તમે ઉપર મીઠુ ભભરાવા આવ્યા છો ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે જેટલાનું તન કાળુ એટલે મન પણ કાળુ જનમ થીજ વ્રજ યુવતિના પ્રાણ હરવા વાળા છે

પદ – ૨૦

રાધાહરિકે ગર્વભરી । સખીયનકો આગમ જબજાન્યો બૈઠીરહી ખરી ।। ૧ ।। ઉતવૃજનાર સંગ જૂરકેં બિહસત કરત પર હાસ્ય । ચલ્યો ન જાય દેખીયેરી વા રાધાકો આસ્ય ।। ૨ ।। કૈસા વદન શૃંગારકોન વિધી અઘ દશાભઇ કૈસી । સૂરસ્યામ નિશરસકીયે નિધરક વ્હૈ કે વૈસી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૦

શ્રી રાધાજીતે હરિથીજ ગર્વ ભરેલા છે ।। સખીજનોના આગમ જ્યારે જાણ્યુ બેસી રહ્યા ખરા આ બાજી વૃજ ની ગોપીઓને સંગ જૂરી ને પ્રસન્ન તા તે બતાવવી પડે ને માટે હાસ્ય કરે છે મનમાં પ્રભુ વિચારે છે કે શ્રી રાધાજીની આશા તુટી ન જાય તેમનું મુખારવીંદ કેવુ છે શૃંગાર કેવો છે તેમની અંગની દશા શી રીતે છો સુરદાસજી કહે છે કે શ્યામ રાત્રીએ રસબસ થઇ ને નિધરક જે છે તે કરીને પાછુવાળી ને આનંદ માં જોતાં નથી.
આનંદ પરમાનંદ શ્રી કૃષ્ણા શ્રય કૃપા નિધિ

પદ – ૧ ખંડિત રાગટોડી

બલબલપાઉધારીયે આજકછૂ મેરો લેનો વ્રજનૃપતિ સુતભોરઆયે રસભરે । ભઇબડી વારપાઉ ધારીયે હમહેં નિવાજિયે વાસ્યેઅરગજા વાસ્યે બીરાલેઆગેધરે ।। ૧ ।। કહી નસકત એકબાત લાલનજાકે નિશીવસે તાકે બસન પલટીપરે । ગોવિંદપ્રભુ પિયજાનશિરોમણીકે બલદાઉકે હરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

આ ગોપી બહુ જ સરળ સ્વાભાવ ના છે તેને અગાઉ કહેલુ કે તમારી નિકુંજ માં આવીશ પણ બીજે જઇ ચઢે છે આ ગોપી રાહ જોતી રહી સવાર પછી ગઇ પછઈ ઠાકોરજી માટે સુંગધી અરગજા બીરા આ બધું તૈયાર કરી રાખેલું પણ પ્રભુતો સવારે પધાર્યા તોયે ગોપી રાજી રહે છે કે આજે મારૂ કાંઇ લેણું નહી હોય તેમ વીચારે છે વૃજનૃપતિ (વ્રજરાજ) તેના સુત સવારે રસ ભર્યા પધારે છે તોયે ગોપી કહે છે બલજાઉ પધારો બહુવાર લાગી આપને પધારતાં હવે અમને નિભાવો (નીબજીયે) અને મેં બધી સામ્રગી તૈયાર રાખેલી તે પણ અરગજા વાસી થઇ ગયા

બીરા પણ વાસી થઇ ગયા જૂઓ એમ કરી આગળ ધર્યા તે સખી કહી નશીક કે પ્રભુ તમે રાતે કંઇ સખીને ત્યાં ગયેલા તો આ વસ્ત્રો પલટીને આવ્યા છો ગોવિંદ કહે છે પ્રભુ પિય ને શીરોમણી છે બલદાઉ ભૈયાના હરે લા છે સાથે છે

પદ – ૨

સોં હે દિયાય બુઝત હૌ મોહન સાંચી કહો મોસુ યહ બાત છૂટી અલક વદન પર રાજત કછુઇ ત જૂંભાત ।।૧ ।। અંજન રેખ અધરપર શોભિત ભૂષણ વસન સિથીલ સબ ગાત ।। ઉરજ ચિન્હ ઉરપર શોભા દેખિયત દૂર કરો અબ હિયો પિરાત ।। ૨ ।। સુન સુન શ્રવણન વચન હમારે ઝુઠી કહત ન તુમસો યહ બાત જાહી કે તુમ રંગ રંગે હો જાસોં અંગ અંગ લપટાત ।। ૩ ।। કહિયે કહા કહત નહિં આવત જૈયે તહાં જહાં જાગે રાત ।। સુરદાસ પ્રભુ નિપટ નિલજ તુમ એતે પર ઠાડે મુસકાત ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૨

આ સ્વક્રિયા ગોપી નો ભાવ છે પ્રભુ ઉપર તેનુ વર્ચસ્વ છે ગોપી કહે છે હે મન મોહન સોગંધ ખાઆઇને પુછે છુ સાંચુ કહો મને આ વાત આપની અલક લટ છુટીને વદન ઉપર છો અને આલસ ભર્યા બગાસા ખાતા ડગમગતા આવો છે ।। ૧ ।। અધરોષ્ટ પર અંજન ની રેખ છે ભુષન વસન ચોંટેલા છે સીથીલ શ્રી અંગ છે હદય કમલ ઉપર ચિન્હ ઉરપર શોભા દેખીને મને હૈયામાં પીડા થાય છે માટે આ ચીન્હ દૂર કરો ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે કે આટલી તમારી વાત સાંભળીને મારા કાને હવે સુન સખી હમારી ઝુઠી વાત તમને કહેવાની નથી પણ ગોપી માને જ સેના ચોખું કહી દે છે કે તમે જયાં રંગ રંગે હો જેના અંગે અંગમા લપટેલા હોય હવે ઝાઝું તો શુ કહુ મારાથી કહેવાતું નથી જાવ જયાં રાતે જાગ્યા હોય ત્યાં જાવ સુરદાસ જી કહે છે પ્રભુ નિપટ નિલજ છે તેના ઉપર ઉભા રહો અને હશો.

પદ – ૩

આયે અલસાને લાલજાગે હમસરસાને અનતજગે હોરંગરાગંકે । મૈ તોજાની મેરેઆયે ભોરકાહૂ ઓર કેસરકે ચખૈયા ભ્રમર કાહૂવાગકે ।। ૧ ।। જાહીતે જૂઆયે લાલ તહીંકયોંનજા ઔજૂજાહીકેભાગ જાગે પરમ સુહાગકે । તાનસેનકે પ્રભુ તુમબહુનાયક વાતેંતો બનાઓ સંભારો પેચપાગકે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ –૩

પ્રભુની પણ મર્યાદા ગોપી રાખતી નથી પ્રભુને તતડાવી નાખે છે પેલા મીઠા શબ્દો બોલે છે આવો લાલ આજે આલસભર્યા આવ્યા અમે તો તમારા રાહ જોઇને બેસી રહ્યા તમે અનત (બીજી જગ્યાએ) ગયા ત્યાં જાગ્યા રંગરાગ માં મેં તો જાણ્યુ કે મારે ત્યાં સીધા પધાર્યા છો સવારમાં પણ બીજા વૃજભક્તોને રસ ચખાડી ને જેમ ભમરા બાગમાં ધૂમે છે તેમ ગોપી કહે છે જયાંથી આવ્યા હોય ત્યાં જાવ કેમન જાવ એના ભાગ્ય જાગ્યા છે ત્યાં સુહાગ મનાવો તાનસેન જી કહે છે પ્રભુ નાયકતો ધણા જોયા પણ તમો તો બહુનાયક છો વાત બનાવતા આવડે છે પેલા તમારી માથાની આ પાગ સંભાળો તેના પેચ ઢીલા થઇ ગયા છે રૂીટ બાંધો.

બસંત બહાર – રાગ માલ કૌસ

પદ – ૧

લહેકન લાગી બસંત બહાર સખી ત્યોંત્યોં બનવારી લાગ્યો બહકન । ફૂલે પલાસ નખનાહાર કેસેતેસેં કાનન લગ્યો મહકન ।। ૧ ।। કોકિલ મોર શુકસારસ હંસખંજન મીન ભ્રમર અખિયાં દેખ અતિલલકન । નંદદાસપ્રભુ પ્યારી અગવાની ગિરિધર પિયકોં દેખતભયો શ્રમકન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

બસંત ઋતુ આવી અને મદન મોહન પ્રભુ કામદેવના પણ કામદેવ કોટિ કંદર્પ રૂપ આવેશમાંથી આવીને બહેકવા લાગ્યા (ગર્જના)ફૂલે પલાસ એટલે ખાખરો ખાખરા ફૂલ તે કેસુડાના ફૂલ ખીલે પ્રભુ પણ કામાવેશ માં આવેછે જેમ ન્હાર પોતાના પંજાના નખ વડે થાય મારે તેવી રીતે ગાજવા લાગ્યા કોકીલા જેવો અવાજ મોર જેવી છટા શુક સારસ હંસ ખંજન મીન આ બધી ઉપમાં શ્રી અંગની છે આંખો ને જોઇને ભમરાઓ પણ ગણઘણાટ કરે છે નંદદાસજી કહે છે પ્રભુ પ્યારીજીની અગવાની છે (ખબર આપે છે) અને ગિરિધર પીય ને જ્યાં જોયા ત્યાં પરસેવાના બીંદુ આવી ગયા.

પદ – ૨

ચલબન દેખસયાની યમુનાતટ ઠાડો છેલગુમાની ।। ફૂલે કદંબનાહરપલાસ દ્રુમ ત્રિવિધપવન સુખસાની ।।૧ ।। બહુરંગ કુસુમ પરાગ બહક રહ્યો અલિ લપટેંગુંજત મૃદુબાની । કીર કપોત કોકિલાધ્વની સૂન ઋતુ વસંત લહકાની ।। ૨ ।। સુન સખી વચન મિલ ઉઠી પિયસોં નવનિકુંજ કી રાની । બીનન ચલે દોઉકુસુમ કલિયન વ્રજ કુંજન ઋતુમાની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

એક સખી બીજી સખીને કહે છે હે સખી ચાલે વનમાં હે સયાની છેલ ગુમાની તો યમુના તટ ઉપર ઉભા છે ।। વસંત ઋતુમાં ખાખરો કદંબ દ્રુમ વેલી બધા નવ પલ્લવ બને છે ત્યાં પવન ત્રણે તાપ ને દૂર કરી શીતળ તા પ્રાત થશે અને સુખ બનશો ।।૧ ।। વીધવીધ ભાતના પુષ્પો તેના પરાગ મહેકી રહે છે સુગંધ ભમરા ઓ લપટાઇ ગુંજન મૃદુવાણી માં કરે છે પોપટ કબૂતર કોકિલા આ ધ્વની સાંભળીને વસંત ઋતુ આવી તેમ જાણ્યું ।। ૨ ।।સખીના વચન સાંભળઈને પિયને મલવા માટે ઉઠી નવ નિકુંજ ના રાણી પછી બંને જણ કુસુમ એટલે ફૂલની કલીઓને વ્રજમાં કુંજન ઋતુ માની ।। ૩ ।।

પદ – ૩

લહેકન લાગીરીબસંત બહાર માનો બનવારી લાગ્યો બહેકન ।। નાજાનોં અબ કહા કરેંગે લાગે હૈ પલાસ દ્રુમ ડહકન ।।૧ ।। મદન ભર કે કીહૂક કાઢત વરણ વરણ દ્રુમ પુષ્પ લાગે મહકન ।। આનંદઘન તુમ કિતહો બિરમ રહે ઇત કોકિલા લાગે કૂહુકન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

આ વસંત રૂતુમાં બહાર લહેકે છે તેવી રીતે માનો પ્રભુ બનવારી (વનનો રખવાળે) જાણે ગ વા લાગ્યા છે કોને કામદેવને કારણ કે વસંત ઋતુમાં વસંત પચમી ના દિવસે કામદેવનો જન્મ થયો છે ત્યારે ભુએ તેનો મહાઉત્સવ મનાવ્યો છે અને પ્રભુ એ કીધું ભલે આવ તારૂ સ્વાગત કરૂ છુ વસંતમાં દરેક વૃક્ષ લતા જીવ બની પ્રફૂલ્લીત બને યે પ્રભુ જાણે મદન એટલે કામના આવેશ કહે છે પોકારે છે તુમહિત હો ક્યાં છો આપડે ણ કામથી રમી રહીયો જુઓ કોકીલા કુહુકુહુ કરવા લાગે છે આમા લૌકિક જરા પણ વિચારવું નહિ

પદ – ૪

ફૂલ્યોરી સઘન વન તામે કોકિલા કરત ગાન ।। ચલરી વેગ વૃષભાન નંદિની છાંડ કઠિન મ માન ।।૧ ।। નવ ઋતુરાજ આયો નેરે મિલ કીજે મધુપાન સૂરદાસ મદન મોહન પ્રિય ગાઇયે રીઝાઇયે સુ ાઇયે મીઠી મધુરી તાન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

સઘન વન વસંત રૂતુ માં પ્રફુલ્લીત થયુ છે કોકિલાએ ગાન કહે છે ચાલો વૃષભાન નંદીની કઠીન માન ધારણ કર્યુ છે તે છોડી દો નવરૂતુ રાજ એટલે કામદેવના રૂપમાં શ્રી મદન મોહનલાલ આવ્યા છે તો તેને મળો તે નીચુ જોઇને આવે છે નેરે એટલે (નીયરે) નીચુ જોઇને જાણે મધુપાન કર્યુ હોય તેવી રીતે તો સુરદાસજી કહે છે મદન મોહન પ્રભુ ને ગાઇને રીઝવવા અને તેને મીઠી મધુરીતાન પણ સંભળાવો.

પદ – ૫

બોલત શ્યામ મનોહર બૈઠે કદંબ ખંડ ઔર કદંબ કી છૈયા ।। કુસુમિત દ્રુમ અલિ ગુંજત સખી કોકેલા કલ કૂંજત તહીયાં ।।૧ ।। સુનત દુતિકા કે વચન માધુરી ભયો હૈ હુલાસ જાકે મન મહીયા ।। કુંભનદા વ્રજ કુંવરી મિલન ચલી રસીક કુંવર ગિરિધરન પૈયા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

શ્યામ મનોહરજી કદંબ વૃક્ષ પાસે તેની છાયામાં બેઠા છે અને બોલે છે હે સખી અહીં પુ ખિલેલા છે દ્રુમલતા ઝુમી રહી છે ભમરાઓ ગુંજી રહ્યા છે કોકીલા કલરવ કરી કુંજે છે અહી આવ ત્યારે શ્રી સ્વ મીનીજી સાથે દૂતિ (બીજીસખી) છે તેના કહેવાથી તેના મધુર વચનથી આનંદ થયો તેના મનમાં હતું તે મલી ગયું ભન દાસજી કહે છે વ્રજ કુંવરી શ્રી રાધે શ્રી રસીકરાયજી કુંવરને મળવા ચાલ્યા અને શ્રી ગિરિધરજી ને પગે પડયા આનંદ થયો.

પદ – ૬

આજ કોમલ અંગતે વ્રજ સુંદરી રસિક ગોપાલ લાલે ભાઇ ।। સકલ શૃંગાર સજ મૃગનયની અબસર જાન આપ ચલી આઇ ।।૧ ।। લહેંગા લાલ ઝુમકસારી કસુંબી પીત વરૂણી પિય અતિહી રંગાઇ ।। કુંમનદાસ પ્રભુ ગોવર્ધન ધર અપુની જાન હઁસ કંઠ લગાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

ઋતુરાજ ના અવસર સમયે આજે કોમલ અંગવાળા વૃજસુંદરી શ્રી રસીક ગોપાલ લાલ ને ગમી કારણ કે બધોજ શૃંગાર સજીને મૃગ એટલે હરણ જેવાં નેત્ર વાળા આ વસંતરાજનો અવસર જાણી આપ મેલે ચાલી આવ્યા લાલરંગના લેંઘા અને તેના ઉપર ઝુમક સારી કલુંબી પીત વરણી પિય અતિ હી રંગાઇ કુંભનદાસ કહે છે શ્રી ગોવર્ધન ધરે પોતાની જાણીને હંસી ને કંઠે લગાઇ .

પદ – ૭

બાલાપન ગયો અબ આયો જોબન રોમ રોમ પ્રફૂલ્લીત તન ।। મદન નૃપતિકી પૌજ આવત સખીમન ભયો હુલાસ યુવતિન મન ઈ ।। ૧ ઈ ।। ઠૌર ઠૌર કોકીલકલફંજન લાગે ફૂલાહલર હરન ।। કામીજન ઉરદાહ કરન કોં સેના સજ આયે લરન ।। ૨ ।।ભરો ચલો પ્યારી અપને પ્રિતમ કોં ધરો આયુધઆભરણ સમર સંગ્રામ જીતેંગે સૂરપ્રભુ ચાહત તિહારી શરણ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

વસંત રૂતુમાં નવુ જોબન આવે છે બાલા પણ જતુ રહે છે તન પણ રોમ રોમ પ્રફૂલ્લીત થઇ જાય છે ।। મદન રાજાની પોજ સહીત વ્રજમાં આવે છે તેને દેખીને સખી ઓના મનામાં આનંદ હુલાસ યુવતી ઓને પણ મનમાં આનંદ થયો ।। ૧ ।। ઠેકાણે ઠેકાણે કદંબપલાસ દ્રુમલેલી ત્યાં કોકીલા કુલહાર કરવા લાગી જાય છે જે કામીજન છે તેના ઉર માં દાહ કરવા માટે સેના સજીને લડવા આવે છે ત્યાર સખીજનો કહે છે હે શ્રી પ્યારીજી ચાલો ભરો આયુધ અપને પ્રિતમ કો ધરો આયુધ આભરણ સમર સંગ્રામ (સમર એટલે કામદેવ) જીતેંગે સૂર પ્રભુ ચાહત તિહારી શરણ

પદ – ૮

લલિત બાલાપન ગયોરી અબ આયો જોબન કામિની કે મન ફૂલે ।। પિય સંગ હાસ બિલાસ રંગન ખેલેગે યમુના કૂલે ।। ૧ ।। યહ અવસર નીકોં સુનો સજની ઔર સમતુલે ।। પ્રીત કરો સખી શ્યામ સુંદરસો સૂર રસિક રસ મુલેં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ –૮

સુંદર બાલાપન ગયુ અને હવે આયો જોબન તેમાં કામિની ના મન ફૂલે છે ।। શ્રી ઠાકોરજીની સાથે હાસ વિલાસ ખેલ શું રંગમાં રંગાઇ શું યમુનાજીના કિનારે (કુલ) આ સમય સુંદરછે સજની અને બધા બરાબર ના સમતુલ માં છે હે સખી શ્યામ સુંદર સાથે પ્રિત કરો સુરદાસજી કહે છે કે આ રસીકવર જ રસનું મુલ છે. તેની સાથે જ પ્રિત રાખો.

પદ – ૯

સઘન વન ફૂલ્યોરી કુસુમન ફૂલી સબ વનરાઇ ।। ફૂલીવ્રજ યુવતિજન ફૂલે સુંદરવર રતિ આઇ ।। ૧ ।। જાન પંચમી મિલાપ કરન વૃષભાન સુતા બન આઇ રસિક પ્રીતમ પિય અતિરસ માતે ડોલત કુંજન માઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૯

હે સખી જુઓ રૂતુરાજ ના આગમનથી સઘનવન ફૂલી રહ્યુ છે ફૂલો ખીલી રહ્યા છે અને બધી વનવેલી સહીત ।। હે સખી વ્રજયુવતી જનો પણ કેવા ફૂલી રહ્યા છે અને શ્યામ સુંદર વર પણ પ્રેમથી ફૂલી રહ્યા છે (રતિ-પ્રેમ) જાન પંચમી મિલાપ કરન વસંત પાંચમીના દિવસે કામદેવનો જન્મ છે એટલે શ્રી વૃષભાન સુતા સુંદર સજ્જ બની ને આવે છે શ્રી હરીરાયજી મહાપ્રભુજી નું આ પદ બનાવેલુ છે તે કહે છે પ્રિતમ પ્રિયા અતિરસ ભરેલા છે અને કુંજમાં ડોલે છે.

પદ - ૧૦

સઘન વન છાયો પ્રફૂલ્લીત દ્રુમવેલી ભયો હુલાસ વ્રજજન મન ।। ઠૌર ઠૌર કોકિલા કલ કુંજત કરત ગુંજાર મધુપ ગન ।। ૧ ।। ભયો પ્રકટ આજ ઋતુરાજ વાસ કિયો સુનિયત વૃંદાવન ।। રસિક પ્રિતમ પિય સોં રસ બિલસોં આન આપો સખી તન મન ધન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ -૧૦

સઘન વનમાં આનંદ છાયો છે દ્રુમવેલી વક્ષલતા પ્રફૂલિત થઇ છે ।। વ્રજજનના મન આનંદમાં છે ઠૌર ઠૌર કોકિલાના કલરવ કુંજ છે મધુપ ભમરા ગુંજાર કરે છે ।। ૧ ।। રૂતુરાજ પ્રકટ થયા છે તેમને વાસ વૃંદાવનમાં કર્યો છે એવુ સાંભળ્યુ છે હરીરાયજી મહાપ્રભુ કહે છે કે પ્રીતમ પીય સાથે રસ બિલસો વીલાસકરવો આવીને હે સખી તનમન ધન અર્પો

કારતક સુદ ૧૫ થી માગસર સુદ ૧૫ સુધી
વ્રતચર્યા ચીર હરણ કે પદ -રાગ બિભાસ

પદ - ૧

વ્રજનંદ કંદમ વ્રજાનંદ કંદમ ।। ઘોષ પતિ ભાગ્ય ભૂવિ જાતમ ।। રસીક વર ગોપીકા પીત રસ માન નં તવ જયતુ મમદશિ સુજાત ।। ધ્રુ ।। રૂચિદર હાસ ગલદમલ પરિમલ બુબ્ધ મધુપ ફૂલ મુખ કમલ સદનમ ।। અમૃતચય ગર્વનિર્વાસના ધર સિંધુ પાયય મનોજાગ્નિ શમનમ ।। ૧ ।। સ્મિત પ્રકટિત ચારૂદંત રૂચિવદન વિધુ કૌમુદિઠત નિખિલ તાપે ।। વિલસલિલતે હધ કનક કલશવ્વયે મરકત મણી રિવ દુરાપે ।। ૨ ।।સુભગ સમુમુખી કંઠની હિત નિજ બાહુરિત મત્ત ગજરાજ ઇવ રૂચિરમ ।। વિહર વિરહાનલં ચારૂ પુષ્કર ચલનશી કરૈ રૂપશમય સુચિરમ ।। ૩ ।। અરૂણ તરલા પાંગ શર નિહિત કુલ વધૂ ધૃતિ તવ વિલોચન સરોજમ મમવદન સુષ મા સર સિવિલસ તુ સતત મલસ ગતિ નિર્જીત મનોજમ્ ।। ૪ ।। નંદગેહાલ વાલો દિત સ્ત્રી રાગ સેક સંવૃધ્ધ સુર વૃક્ષમ ।। વ્રજવર કુમારીકા બાહુ હાટક લતા સતતમા શ્રય તુ કુ ત રક્ષમ ।। ૫ ।। વ્રજશ્લાધ્ય ગુણ રસિકતા ગુણ ગોપનાતિશય રૂચિરા બાપ લીલમ ।। તાદંગીક્ષણ જ નિત કુસુમસર ભાવભર યુવતિષુ પ્રકટ તરનિ ખિલમ ।। ૬ ।।

રૂચિર કૌમાર ચાપલ્ય જયવ્રીડયાબલ્લવીહદય ગૃહ ગુપ્તં ।। ૭ ।। પ્રકટ યન્નિજનખશરચયૈ રસ મશ રમિહ જયસિ હદય ભાવિતં ।। તા ઘોષ શ્રીમંતીની વિદ્યુદુધ વેણુ કુલ નિનદ ગર્જિત સ્ત્વમિહસતત ।। વચન કરૂણાકૂત દષ્ટી વૃષ્ટી રંગનવજલ દમપિ કુરૂ સુહાસિતં ।। ૯ ।।

ભાવાર્થ – ૧

વ્રજમાં આનંદ નુ મુળ શ્રી કૃષ્ણ જ છે વ્રજના ભાગ્ય આ ભૂમી ઉપર મહાન છે પ્રભુ રસીકવર છે મુખાર વીંદ હાસ્ય સુંદર નંદલાલાના ભાગ્ય થીજ આ પૃથ્વી ઉપર આનંદ આપવા માટે પ્રગટ થયા છે શ્રી જી ને મુખ કમલ ઉપર વાકંડીયાકેશ કમળના મકરંદમાં જાણે લુબ્ધ ના હોય તેમ લાગે છે કામાગ્નીને શન્ત કરવા અધરમામૃત મુખારવીંદે માંથી ઝરે છે હાસ્યથી દંતાવલી દેખાય છે સુંદરવદનકમલ જોઇ કૌમુદીની ખીલે છે અને આવા ચારૂ સુંદર હાસ્યથી જગતના તાપ દુર થાય છે જેવી રીતે મરકત મણી સુવર્ણમાં જડેલો હોય તે શોભે તેમ હદય કમલપર શોભે છે શ્રી ઠાકોરજી સ્વામિનીજી ગલબાંય કરીને બીરાજે છે કામદેવથી જેમ મત્તગજરાજ જેવા સોભે છે ઠાકોરજી નેત્ર કમલના હલન ચલન ભક્તોના વિરહના અગ્ની ને શાંન્ત કરનારા સુંદર લાગે છે શ્રી ઠાકોરજીના લાલ નેત્ર કામદેવના બાણ સમાન ગોપીજનોને જોઇને લોભાવે।છ છે ઠાકોરજીના મુખારવીંદની શોભા તે કામદેવનો ગર્વને હરાવનાર છે અને તે કલ્પવૃક્ષ સમાન છે પ્રેમની વૃધ્ધી રૂપ છે આશ્રય પામેલા વ્રજ કુમારીકાને આલીંગન આપતા રક્ષણ કરી રહ્યા છે પ્રસંસા પામેલા ઠાકોરજીના ગુણ રસી કતા સારી રીતે આલાપ રૂપી લીલા સુંદર કરે છે તે ગોપીકાને જોતાં પ્રકટ થયેલા કામભાવ ભરાયેલા યુવતીજન અખીલ ભાવથી પ્રકટકુમાર લીલાની ચપળતા.

પદ – ૨

ગ્વાલિન માગત બસન આપને । સીતકાલ જલભીતર ઠાડી આવત નહી દયાને ।। ૧ ।। તુમ વ્રજરાજ કુમાર પ્રબલ અતિકૌન પરી યહ બાને । હમ સબ દાસી તિહારી વ્રજપતિ તુમ બહુ નિપટ સયાને ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

આ વ્રજની ગોપીઓ કારતક સુદ ૧૫ થી માગશર સુદ ૧૫ સુધીનું કાત્યાયની વ્રત કરે છે અને વ્હેલી સવારે યમુના સ્નાન કરવા જાય છે આ બધી ગોપીઓ કેવડી હતી બાળ ઓ હતી તે એટલા માટે વ્રત કરતી હતી તે શ્રી કૃષ્ણ અમારા પતિ થાય તેટલા માટે વ્રત કરતી હતી ગોપીઓ વસ્ત્રોને ઘાટ ઉપર મૂકી નગ્ન અવસ્થામાં સ્નાન કરતી હતી કારણકે તે બાળાઓ હતી એટલે બહુ ભાન નોતું ત્યારે આવાત શ્રી ઠાકોરજી ને રૂચી નહી એટલે બધી ગોપીઓના વસ્ત્રો કંદબ ની ડાળે લટકાવી દીધા અને પ્રભુ કદંબના વક્ષ ઉપર બેસી ગયા જ્યારે ગોપી સ્નાન કરી બહાર આવે છે ત્યારે વસ્ત્રો હતા નહી ચારે બાજૂ નજર કરી જોયુ તો વીચારમાં પડી ગઇ હવે શું કરવું તેટલામાં મનમોહન ને બંસી નો સુર છેડયો ગોપીઓ એ ઉંચે જોયુ તો વસ્ત્રો ઝાડ ઉપર લટકાવ્યા છે ત્યારે ગોપીઓ વસ્ત્રો માગે છે હે શ્યામ સુંદર અમારા વસ્ત્રો આપો શીતકાલમાં જલની અંદર ઉભા રહીને કેટલી ઠંડી વાય છે આપને જરાય દયા નહિ આવતી હે વ્રજરાજ કુમાર તમે તો અતિ પ્રબલ છો અને આશું ટેવ પડી છે એમ તો આપની દાસી છીએ હે વ્રજ ના અધિપતિ આપ બહુ જ નિપટ (શરમવગર) સયાને (ચતુર) ચાલાક છો.

પદ – ૩

ગ્વાલિની આપને ચીરલેહો । જલતેંનિકસનિહાર નેકવ્હૈદોઉ કરજોર અસીસ લેહો ।। ૧ ।। કિતહું સીત સહત વ્રજસુંદરીહોત અસિતકૃશગાત સબે । મેરે કહે પહરો પટ અંગન વ્રતવિધિહીન અબે ।। ૨ ।। હે અંતરયામી જાનતચિતકી કિત દુરાવત લાજ કે । કરહોં પુરણકામ કૃપાકર શરદસમેં શશીરાત કેં ।। ૩ ।। સંતતસૂર સ્વભાવ હમારો કિત ડરપત હો કામમયે । કૈસી ભાંત ભજે કોઉ મોકૂંતેહું સબ સંસાર જયે ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે ગ્વાલિની ઓ આપના વસ્ત્ર ચીર લો જલમાંથી બહાર નિકળો ને બે હાથ થી પગે લાગો અને મારી આસીસ લો અને ચીર લઇ જાવ ।। ૧ ।। શા માટે ઠંડી સહન કરો છો હે વ્રજ સુંદરીઓ જ્યારે ઠંડી ના હોય ત્યારે આવો શા માટે શરીરને કષ્ટ આપો છો બધાય મારા કહેવાથી આ વસ્ત્રો પહેરો અંગન વ્રત ઉઘાડા નાહવા થી વ્રતનો ભંગ થાય ચે વિધિમાં આવુ નતી ।। ૨ ।। હે ગોપીઓ હુંતો અંતર યામી છુ જાનુ બધાના ચીત નીવાત શામાટે લાજ છુપાવો છો ।। હું તમારૂ કામ પુરણ કરીશ કૃપા કરીશ શરદમાં પુનમની રાતે સૂરદાસ કહે છે કે પ્રભુનો સંત સ્વભાવ છે શામાટે ડરો છો કામ તમારૂ થઇ જશે આવી રીતે મને કોઇ ભજે કોઇ મને તો હું આ તો પાછા સંસારમાં જવુ પડે

વ્રતચર્યા પદ બિલાસ – રાગ રામકલી

પદ – ૧

તુમ હરિ હરે કેવલચીર ।। કરત મુરલી વસન ભૂષણ પરાક્રમ કુલ ધીર ।। ૧ ।। તુમ આપ જાય મનાય લાવત ચતુર હલધરવીર ।। મુરલી કી ધ્વની સુનત વ્રજપતિ મન હી હોત અધીર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

હે હરિ તમે અમારા કેવલ ચીરજ હર્યા છે આપે જ્યારે મુરલી બજાવી ત્યારે અમો ને ખબર પડી કે આ પરાક્રમ તો આ ધીર પુરૂષ નાજ છે તેને કોઇની બીક નથી સખી બીજી સખીને કહે છે હે સખી તું મોટી છુ આપ જાય મનાવી લાવો કારણ કે જે હોશીયાર હોય તેનુ કામ છે કારણ કે બળબદ્રના ભાઇ છે ચતુર છે મુરલીની ધ્વની સાંભળીને વ્રજપતિ આ છાપ (દેહરી દીપક ન્યાય) વ્રજપતિને મનમાં અધિરાઇ આવે છે કે વસ્ત્ર લેવા આવે છે કે નહિ.

પદ – ૨

મોહન દેહો વસન હમારે । જાય કહોં વૃજપતિ જૂકે આગે કરત અનીત લલારે તુમ વ્રજ રાજ કુમાર લાડીલે ઔર સબ હીન કે પ્રાણ પ્યારે ।। ગોવિંદ પ્રભુ પિય દાસી તિહારી સુંદર વર સુ કુમારે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

હે મનમોહન અમારા વસ્ત્રો દેહો જો નહિ આપો તો નંદરાયજીની આગળ જઇ કહીશું કે આ તમારો લાલો બહુજ અનિતી કરે છે તમે તો વ્રજના રાજ છો અને લાડીલા બધાના છો અને બધાના પ્રાણના પ્યારા છો આવુ શા

માટે કરો છો અમારા વસ્ત્ર આપો ગોવિંદજી કહે છે સાખા છે પ્રભુ પિય હું તો આપની દાસી છુ આપ હમારા સુંદરવર સુ કુમાર છો.

પદ – ૩

અહો હરિ હમ હારી તુમ જીતે । નાગરનટ પટ દેહો હમારે કાંપતહૈ તનસીતે ।। ૧ ।। કાનનકુંડલમુકુટ બિરાજત કાન્હકુંવરકેહૌવારી હાહાખાતપૈયાંપરતહોં અબહૌ ચેરીતુમ્હારી ।। ૨ ।। તબતેરો અંબર દેહોં રી સજની જલતેં હોય સબન્યારી। સૂરદાસપ્રભુ તિહારેમિલનકો તુમ જીતે હમ હારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે હરી હમ હારી અને તમે જીત્યા હે નટ નાગર અમાર વસ્ત્ર દો અમારૂ શરીર ઠંડીથી કાંપી રહ્યુ છે હે શ્યમ સુંદર આપને માથે મુકુટ કાને કુંડલ બિરાજે છે હે કાન્હ કુંવર હું તો વારી જાઉ છું વળી હવે હું તો હાહા ખાઇ રહી છુ આપના પગે પડું છુ વળી હું તો આપની દાસી છુ ।। ૨ ।। ત્યારે નંદકુવર કહે છે હે સજની તો તો મારે વસ્ત્ર આપવાજ જોઇએ હે સજની જલમાંથી બધા જૂદા થઇને આવો ।। સુરદાસજી કહે છે પ્રભુ આપના મલવાથી તમે જીત્યા ને અમે હાર્યા.

પદ – ૪

હરિયશ ગાવત ચલીવૃજસુંદરી નદીયમુનાકે તીર। લોચનલોલબાંહ જોટી કરશ્રવણન ઝલકત બીર।।૧।। બેની સિથીલ ચારૂ કાંધેપર કટિપટ અંબર લાલ । હાથન લીયેં ફૂલનકી ડલીયાં ઉર મુક્તામણી માલ ।। ૨ ।। જલપ્રવેશકર મજ્જનલાગી પ્રથમહેમકેમાસ । જૈસે પ્રિતમ હોય નંદસુત વ્રત ઠાન્યો યહઆસ ।। ૩ ।। તબતેં ચીર હરેનંદનંદન ચઢેકદંબકી ડારી । પરમાનંદપ્રભુ વરદેવે કોં ઉધમકિયોહ મુરારિ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્રી યમુનાજીના તીર ઉપર વ્રજસુંદરીઓ શ્રી ઠાકોરજીના યશ ગાતીગતી ચાલી જાય છે તેમના લોચન સુંદર છે બાહ જોડીને આવે છે કાનમાં કુંડલ ઝળકે છે હે સખી આ સખી પ્રતી સખીને કહે છે તેની વેણી સિથીલ સુંદર કાંધે પર છે કટિ ઉપર અંબરલાલ છે હાથમાં ફૂલની નાની છાબડી છે ઉરપર મુક્તા મણી ની માલ છે જલ પ્રવેશ કરી નહવા લાગી આ હેમંત ઋતુનો પ્રથમ માસ છે આ વ્રત તેમને એટલા માટે લીધેલુ કે નંદરાયજીના પુત્ર અમારા પ્રિતમ હોય તે આસા થી વ્રત કરે છે ત્યારે તો ઠાકોરજીએ ચીર હર્યા ને કદંબ પર ચઢયા પરમાનંદજી કહે છે કે વરદાન આપવા માટે આ ઉધમ કર્યો મુરારી એ (ઉધમ-ધંધો)

પદ – ૫

હમારો અંબર દેહો મુરારી । લેકર ચીરકદંબ ચઢબૈઠે હમજલમાંઝ ઉઘારી ।। ૧ ।। તટપર વિનાવસન કયોં આવે લાજ લગત હૈ ભારી । ચોલીહાર તુમહીંકો દીને ચીર હમે દેહો ડારી ।। ૨ ।। તુમ યહ બાત અચંભો ભાંખત નાંગી આવો નારી ।। સુરશ્યામ કછુ નેહકરો જૂ સીતગયો તનમારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

હે મુરારી અમારો અંબર વસ્ત્ર આપો અમારા ચીર લઇને કદંબ ઉપર બેઠા છો અમે જલમાં સાવ ઉઘાડા છીએ ત્યારે ઠાકોરજી કહે આવીને લઇ જાવ ત્યારે ગોપી કહે છે વીના વસ્ત્ર અમો તટપર કેવી રીતે આવીએ અમને તો ભારે લાજ શરમ આવે છે હે શ્યામ સુંદર ચોલી અને હાર તમે રાખીલો પણ ચીર એકલુ આપશો તોપણ ચાલશે હે ગોપી આ વાતની નવાઇ લાગે છે એમને એમ આવો અને વસ્ત્ર લઇ જાવ સુરદાસજી કહે છે શ્યામ કાંઇક પ્રેમ રાખો તેમને શરીર ઉપર ઠંડી બહુલાગે છે પ્રભુને આમ કરવાનું શુ કારણ કે વ્રતી નું આવરણ છે તે દૂર કરો અને જેવા છો તેવી રીતે આવો

પદ – ૬

આ વહુ નિકસ ઘોષકુમાર ।। કદંબપરતે દરસ દીનો ગિરિધર નવલ કુમાર ।। ૧ ।। નયન ભરભર ફૂલહી દેખો ફલ્યો હે દ્રમડાલ ।। વ્રત તુમ્હારી ભયો પુરણ કર્યો નંદકુમાર ।। ૨ ।। સલીલ તેં સબ નિકસ આવો વૃથા સહીત તુષાર ।। દેત હૂં કિન લેહો મોપેં ચીર ચોલી હાર ।। ૩ ।। બાંહ ટેક મોહિ વિનય કરો કહે વારંવાર સુર પ્રભુ કહ્યો મેરે આગે કરો આન શૃંગાર ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૬

હે વ્રજના કુમાર આ બાજુ નીકલો કદંબ ઉપર શ્રી ઠાકોરજી એ દરસન આપ્યા ।ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હે ગોપી તમારી આંખે જૂઓ જાણે કદંબ ફલ્યો છે ડાળ પણ ફૂલી છે હવે તમારે વ્રત પુરણથયુ છે જલમાંથી (સલીલ- પાણી) બહાર આવો નકામાં ઠંડીથી ઠુંઠવાવો છો ગોપીને કહે છે કે તમે તો મને ચોલી હાર આપવા તૈયાર છો પણ મારે નથી જોઇતા તમે આવીને હાથની બાંહ્યા ટેકવીને મને વિંનતી કરો વારંવાર સુરદાસજી કહે છે કે પ્રભુએ મારી પાસે કહ્યુ કે મેરી આગે આવો મારી પાસે બધો શૃંગાર કરો લઇ જાવ મારે કાંઇ જોઇતુ નથી.

પદ – ૭

વસનહરે સબ કદંબ ચઢાયે । સોલહસહસ્ત્રગોપકન્યનકે અંગઆભુષણ સહીત ચુરાયે ।। ૧ ।। અતિ બિસ્તારનીપ તરૂતામેં લેલેજહાંતહાં લટકાયે । મણીઆભુષણ ડારડારન પ્રતિ દેખત છબિમનહીઅટકાયે ।। ૨ ।। નીલાંમ્બર પાટંબર સારી શ્વેતપીત ચૂનરી અરૂણાયે । સૂરશ્યામ યુવતિન વ્રતપુરણકો કદંબડારફલ પાયે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

સોલ હજાર ઋષી કુમારો અરણ્યમા તપ કરતાં હતાં જ્યારે શ્રી રામચંદ્રજી વનવાસ પધાર્યા ત્યારે આ ઋષી કુમારો ને તપ કરતાં જોયેલા પછી જ્યારે શ્રીરામચંદ્રજીરાવણને મારીને પાછા આવ્યા સીતાજીને સાથે પાછા પધરતાં હતા ત્યારે પણ આ ઋષી કુમારો તપ કરતા હતાં તે જોઇ પ્રભુ પ્રસન્ન થયાં અને વરદાન માંગવાનું કહ્યુ ત્યારે ઋષી કુમારો એ કીધઉ કે જો આપને વરદાન આપવું હોય ચો અમને શ્રી સિતા જી જેવું જ જે સુખ છે તેવુ સુથ અમને આપો ત્યારે સૂરદાસજીના એક પદમાં છે કે ભજસખી ભાવ ભાવિક દેવ ।। કોટિ સાધન કરો કો ઉ તોઉન માને સેવ ।। ૧ ।। ધૂમકેતું કુમાર માગ્યો કોન મારગ રીત પુરૂષ તે ત્રિય ભાવ ઉપજ્યો સબૈ ઉલટી રીતી વસન

ભૂષણ પલટ પહેરે ભાવસો સંજોય ઉલટ મુદ્રા દઇ અંકન વરણ સુખે હોય વેદ વિધિકો નેમ નહિ પ્રીત કી પહેચના વ્રજવધૂ વશ કિયે મોહન સૂર ચતુરસુ જાન ।। ૪ ।। પછી રામચંદ્રજીએ તેમને કિધુ કે જૂઓ અત્યારે હું એક જ પત્ની વ્રત છુ પણ કૃષ્ણા અવતારમાં તમોને તે સુખ આપીશ પછી જયારે કૃષ્ણ અવતાર થયો ત્યારે જે ઋષી કુમારો હતા તે સોલ હજાર ઋષી રૂપા ગોપ કન્યા બની પછી તે ગોપ કન્યાઓ હેમંત માસમાં (કારતક સુદ ૧૫ થી માગસર સુદ ૧૫ સુધી) કાત્યાયનિ વ્રત કરી કાત્યાયની દેવી પાસે પ્રભુ અમારા પતિ થાય તેવું માગે છે ગોપ કન્યાઓ તે વખતે પાંચ પાંચ વર્ષની બાળા ઓજ હતી વસ્ત્ર શૃંગાર શ્રી યમુનાજીના કિનારે ઉતારી સ્નાન કરે છે પછી પ્રભુ જ્યારે ત્યાં પધારે છે ત્યારે ગોપ કન્યાનું વરણ તો કરવાનું જ છે પણ તેમને આવરણ લૌકિક દેહનું છે જ્યાં સુધી આવરણ છે ત્યા સુધી અંગીકાર શી રીતે થાય એટલે ગોપ કન્યાના આવરણ રૂપી વસ્ત્રો હરણ કરી કદંબના વૃક્ષ સાથે તે આવરણો લટકાવ્યા પછી જયારે ગોપ કન્યાઓ સ્નાન કરીને બહાર આવે છે ત્યારે તેઓના વસ્ત્રો ત્યાં નથી એટલામાં શ્યમ સુંદર બંસીનો સુર છેડતા ગોપીઓ ઉચે જૂએ છે તો વસ્ત્રો બધા કદંબ ની ડાળે ડાળે લટકતાં હતાં ઠાકોરજીને કદંબ વક્ષ ઉપર મોર મુકુટ પીંતામ્બર પટકો ધારણ કરીને વેણુ નાદ કરે છે અને ગોપ કન્યાઓ પ્રભુને દેખતાં લજાયમાન બને છે પછી પ્રભુ પાસે વસ્ત્રો ચીર માગે છે કહે છે અમારા ચોલી હાર ભલે તમે રાખો અને જે અંબર છે તે અમને આપો પ્રભુ જલની અંદર ઉભા રહેતા ઘણીજ ઠંડી લાગે છે પ્રભુ કહે છે કે તમે એક એક ગોપ કન્યા વિના આવરણે આવો તમારા વસ્ત્રો ચીર લઇ જાવ હવે આમ કરવાનું કારણ શુ કે જ્યાં સુધી દેહ નું ભાન રહે ત્યાં સુધી અવલંબન રહે માટે તે આવરણ દૂર કરવા માટે આવરણ રૂપી વસ્ત્રો નું હરણ કર્યુ અને ગોપ કન્યાઓએ દેહભાવ છોડી નીરાવરણ બની ને પ્રભુ પાસે હાથ જોડીને ચીર માંગે છે પછી પ્રભુ ચીર પાછા આપે છે અને તમારૂ વ્રત પુરણ થયું છે તે પ્રભુમાની લે છે અને સોલહજાર ગોપ કન્યાનું વરણ સ્વીકારી લીધુ છે.

પદ – ૮

આપ કદંબ ચઢ દેખત શ્યમ બસન આભુષણ સબ હર લીને બિના વસન જલ ભીતરવામ ।। ૧ ।। મુંદિત નયન ધ્યાનધર હરિકો અંતરયામી લીની જાન ।।વારવાર સબ તાસોં માગત હમ પાવે પતિ શ્યામ સુજાન ।। ૨ ।। જલતે નિકસ આય તટ દેખ્યો ભૂષણ ચીર તહાં કછૂ નાહિ ઇતઉત હેર ચકિત ભઇ સુંદરી સકુચગયી ફિર જલ હી માંહી ।। ૩ ।। નાભિ પર્યંત નીર મેં ઠડી થરથર અંગ કંપત સુકુમારી કો લે ગયો બસન આભુષણ સૂરશ્યામ ઉર પ્રીતિ વિચારી ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૮

કદંબના વ્રક્ષ ઉપર ચઢીને શ્યામ મનોહર જૂએ છે વસ્ત્રો આભુષણ બધુ હરી લઇ કદંબની ડાળે ડાળે લટકાવ્યુ છે અને ગોપી જનો વસ્ત્ર વગર જલની અંદર સ્નાન કરે છે ।। ૧ ।। આંખો બંધ કરી પ્રભુનુ ધ્યાન ધરે છે આ બધુ અંતરયામી જાણી લીધુ છે કે મારૂ ધ્યાન ધરે છે વારે વારે બધા ગોપી જનો એજ માગે છે કે અમે પતિ તરીકે શ્યામ સુજાન ને સ્તુતી કરીયે છીએ ।। ૨ ।। પછી જલમાંથી નીકળીને તટ ઉપર આવ્યા જોય તો વસ્ત્રો ભૂષણ કાંઇજ ત્યાંનથી આમતેમ ચારે બાજૂ નજર કરી બધી ગોપી ચકીત થઇ ગઇ વીચાર કરે છે હવે શું થાય જલમાં પાછી

જતી રહી નાભિસુધી જલમાં ઉભી રહી થરથર અંગ કાંપે છે સુકુમારીઓના કોણ લઇ ગયુ હશે વસન આ ભુષણ સૂરદાસજી કહે છે શ્યામે તેમની પ્રીતી વિચારી છે.

પદ – ૯

લાજ ઓટ યહ દૂર કરો ।। જોઇ મેં કહેંલી કરો તુમ સોઇ સકુઁચ ઉહાં રહી કહા કરો ।। ૧ ।। જલ તે તીર આય કર જોરો મૈં દેખે તુમ વિનય કરો ।। પુરણવ્રત અબ ભયો તુમ્હારો ગુરૂજન શંકા દૂર કરો ।। ૨ ।। અબ અંતર મોસો જીન રાખો બાર બાર હઠ વ્રથા કરો ।। સૂરશ્યામ કહ્યો ચીર દેત હોં મો આગે શૃંગાર કરો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્યામ સુંદર ગોપીજનો ને કહે છે કે આ લાજ નો પડદો છે ને તેને દૂર કરો મેં જે કહ્યુ તે પ્રમાણે કરો તમે વિચાર ત્યાં ઉભારીહને જલમાં શું કરશો જલ તે તટ ઉપર આય હાથ જોડો મારા દેખતા વિનય કરો તો તમારૂ વ્રત પુરણ થયું તેમ જાણવું વડિલો ની શંકા દૂર કરો મારાથી જો અંતર રાખશો નહી વારે વારે હઠ નકામી કરશો નહી સૂરદાસજી કહે છે શ્યામે કહ્યુ છે કે હું ચીર આપુ છું મારી પાસે આવી ને તમે શૃંગાર કરો બસ લોકલાજ છુટી જાશે.

પદ – ૧૦

મોહનવસન હમારે દીજે । વારણેજાઉ સુનો મનમોહન સીતલગત તનભીજે ।। ૧ ।। કૌનસ્વભાવવૃથા અનઅવસર ઇનબાતનકૈસેજીજે । સુન દુ:ખ પાવે મહરિ યશોમતિ જાય કહે અબહીજે ।। ૨ ।। સબઅબલા જલમાંઝ ઉધારી દારૂણ દુ:ખ કૈસેસહીજે । પ્રભુ બલરામ હમ દાસી તિહારી જો ભાવે સો કીજે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

હે મોહન અમારા વસ્ત્રો આપો વારી જાઉ લાલા સુનો નંદનંદન ઠંડી લાગે છે શરીર ભીજે છે આ આ સમયે નકામું આ વાતમાં તમારો સ્વભાવ કેમ આવો છે અમે કેવી રીતે જીવીયે જો જશોદાજીને અમે વાત કરીશુ તો તે દુ:ખી થશે જો કહીશું તો અમે તો અબલા અને જલમાં ઉઘાડા ઉભા છીએ આ કઠીન દુ:ખ કેમ સહન થાય હે પ્રભુ તમો બલવાન છો હમે તો તમારી દાસી છીએ જો ભાવે સો જે ગમે તે કરો

પદ – ૧૧

જલતે નિકસ તીર સબ આવહુ જૈસે સવીતાસોં કરજોરે તૈસે હી જોર દિખાવ હું ।। ૧ ।। નવબાલ હમ તરૂણ કાન્હ તુમ કૈસે અંગ દિખાવહી જલ તે સબ બાંહ ટેકકે દેખ હું શ્યામ રિઝાવ હું ।। ૨ ।। ઐસે નહી રીઝો મેં તુમ કૂં ઉચે બાહ ઉઠાવહુ ।। સુરદાસ પ્રભુ કહત હરિ ચોલી વસ્ત્ર તબ પવહું ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ –૧૧

હે ગોપીઓ તમે જલમાંથી નિકળી ને બધા તીર ઉપર આવો અને જેવી રીતે સુર્યનારાયણ (સવીતા) ને હાથજોડી પગે લાગો છો તેમ હાથ ઉંચા કરી પગે લાગે ।। ૧ ।। ત્યારે ગોપીઓ વિંનતી કરે છે હે કાન્હ અમે તો નવબાલ છીએ અને તમોતો તરૂણ છો તમારી પાસે અમે કેવી રીતે અંગ દીખાવીએ '।। શ્યામ સુંદર કહે છે હે ગોપીઓ જલમાંથી બધા બહાર આવીને બાંહ ટેકવીને શ્યામ દેખાડી અને રીઝાવો ।। ૨ ।। એમ હું નહી રીઝુ

તમારે ઉચાં હાથ રાખીને આવવું પડશે સૂરદાસ કહે છે પ્રભુ કહે છે ત્યાર વગર તમારા ચોલી હાર વસ્ત્ર બધું તમોને ત્યારે જ મળશે.

પદ – ૧૨

તરૂણી નિકસ સબેં તટ આઇ ।। પુનપુન કહત લેહું પટ ભૂષણ યવતિ શ્યામ બુલાઇ ।। ૧ ।। જલતે નિકસ ભઇ સબ ઠાડી કરઅંગ ઉપર દીનો ।। વસન દેહો આભૂષણ રાખહૂં હાહા પુન પુન કીનો ।। ૨ ।। એસે કહા બતાવત હો મોહિબાંહ ઉઠાય નિહારો કરસો કહા અંગ ઉર મૂંદે મેરે કહે ઉઘારો ।। ૩ ।। સૂર શ્યામ સોઇ સોઇ હમ કરી હૈ જોઇ જોઇ તુમ સબ કૈહે લેહોં દાવ કબહું તુમસો હમ બહુર કહાં તુમ જૈહો ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

જે તરૂણા અવાસ્થા વાળી ગોપી ઓ હતી તે બહાર આવી શ્રી શ્યામ સુંદરે તે ગોપી ઓને વારે વારે બોલાવે છે લે આપના પટભૂષણલઇ જાઓ ।।૧ ।। જલમાંથી બહાર નીકળી ને ઉભી રહી અને હાથને અંગ ઉપર મૂક્યા હે શ્યામ અમારા વસ્ત્રદો અને આભુષણ (રાખો) વારે વારે પોકાર કીનો ।। ૨ ।। આવી રીતે તમે શું મને બતાવો છો હાથ ઉંચા કરીને જોવા દો હાથને ઉંચા રાખી તમે આંખો બંધ કરી દો હું કહું ત્યારે ઉઘાડજો ।।૩ ।। સુરદાસજી કહે છે હે શ્યામ તમે જે પ્રમાણે કહ્યુ તે પ્રમાણે અમે કયુ છે અને ગોપી બોલીતો ખરી અમે પણ વખત આવ્યો દાવ લઇશું તમો પણ રૂરીથી ક્યાં જશો.

પદ – ૧૩

દઢવતં કિનો મેરે હેમ ।। ધન્ય કહે નંદ નંદન જાઉ સબન હી કેત ।। ૧ ।। કરો પુરન કામ તુમ્હારો શરદ રાસ રમાય હરખ ભઇ યહ સુનત ગોપી રહી સીસ નવાય ।।૨ ।। સબન કો અંગ પરસ કીનો શૃંગાર સુર પ્રભુ સુખ દીયો મિલકે વ્રજચલી સુકુમાર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

હે વ્રજકુમારી કા ઓ તમારૂ દઢવ્રત મારા માટે કયુ છે ધન્ય છે તમોને શ્રી નંદ નંદ કહે છે હવે તમે જાઓ તમારૂ મનવાંછીન કામ પુરૂ કરો અને શરદ પુનમ નાં રસમાં રમવા બોલાવીશું આ સાંભળી ગોપીઓ હરખમાં આવી ગઇ અને મસ્તક નમાવી પગેલાગી બધી ગોપીના અંગ ને સ્પર્સ કર્યો અને શૃંગાર પણ કર્યો સુરદાસ કહે પ્રભુ એ ગોપીઓને ઘણું સુખ આપુ પ્રભુને મલીને વ્રજ માં ચાલી ગઇ .

પદ – ૧૪

વ્રજઘર ગઇ ગોપકુમાર નેકહુ કહું નહીં મનલાગત કામધામ વિસાર ।। ૧ ।। માત પિતા કો ડર ન માનત વદત નાહીન ।। ૨ ।। હઠકરત બિરઝાત તબ જિય જનની જાનત વાર ।। ૨ ।। પ્રાતહી સબ ચલી ઉઠ મિલી યમુનાતટ સુકુમાર સુર પ્રભુ વ્રત કરન પુરન આયે ઇનકી સંભાર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

ગોપ કન્યાઓ વ્રજમાં પોતાના ઘેર ગઇ ।। જરાયે ક્યાં મન નથી લાગતું કામ માં ઘરમાં બધુ ભુલી જાય છે માતા પીતાનો ડર નથી લાગતો કે કદાચ અમોને ગારી દેશેતો જ્યારે હઠકરીને પૂંછે છે ત્યારે મનની વાત માતા જાણે છે ।। ૨ ।। સવારમાં પાછી ગોપીઓ ઉઠી ને યમુના તટપર મલી સુકુમાર સુરદાસજી કહે વ્રત તો પુરન કર્યા પણ તેની સંભાર લેવા માટે બધા ભેગા થયાં.

પદ – ૧૫

દેહો વૃજનાથ હમારીઆંગી । નાતર રંગબીરંગ હોયગો કેઇ બિરિયા હમમાંગી ।। ૧ ।। વ્રજકેલોકકહાંકહેંગે દેખપરસ્પરનાગી । ખરેચતુરહરિકો અંતરગત રેનપરી કબજોગી ।। ૨ ।। સકલ સુતકંચનકેલાગે બીચ રત્નકી ધાગી । પરમાનંદપ્રભુ દીજીયેનકાહે પ્રેમસુરંગરંગપાગી.।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

હે વ્રજનાથ અમારી આંગી આપો નીકર અમારી આંગીનો રંગ બે રંગ થઇજાસે કઇ વખત (બેરીયા વખત) અમે માંગી ।। ૧ ।। વ્રજના લોકો જોસે તો શું કહેસે અમોને પરસ્પર ઉઘાડા દેખશે તો હરીના જે અંતર ગત ભક્તો હતા તે તો ક્યારે રાત્ર પડી કે ક્યારે જાગ્યા ખબરજ નથી ।। ૨ ।। હે શ્યામ સુંદર મારી ચોલી જેવી તેવી નથી તેમાં બધા કંચન ના (સોનાના તાર છે અને વચમાં રત્ન ની ધાગી છે (થીગડી) પરમાનંદ દાસ કહે પ્રભુ આપીદોને શામાટે પ્રેમમાં રંગાયલા છે અને તેમાં પાગલ બનો છો.

પદ – ૧૬

પ્યારે નહિ કરીયે યહહાંસી । દીજેચીર જાયગૃહકો સબ હમતો તુમ્હારી દાસી ।। ૧ ।। તુમ વ્રજરાજકુમાર કહાવત સબહિનકે સુખરાસી । શ્રીવિઠ્ઠલગિરિધરનલાલ તુમરહત સદા વનવાસી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

હે પ્રાણ પ્યારે શા માટે અમારી હાંસી કરો છો અમારા ચીર આપો એટલે અમે ઘેર જંઇયે અમે તો તમારી દાસી છીએ તમે તો વૃજરાજ કુમાર કહેવાવ છો સદા સુખમાં રહેવાવાળા છો શ્રી વિઠ્ઠલજી કહે છે ગિરિધર લાલ તમે તો સદા વનના વાસી છે.

પદ – ૧૭

યમુના તર દેખે નંદ નંદન મોર મુગુટ મકરાકૃત કુંડલ પીતવસન તન ચર્ચિત ચંદન ।। લોચન તૃપ્ત ભયે દરસન તે ઉરકી તપ બુઝાની ।। પ્રેમ મગન તબ ભઇ ગ્વાલિની તનકી દશા ભુલાની ।। ૨ ।। કમલ નયન તટ પર રહે ઠાડે તાંહા સકુઁચ મીલી નારી સુરદાસ પ્રભુ અંતરયામી વ્રત પૂરણ વપુ ધારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

શ્રી યમુનાજી ના તટ ઉપરશ્રી નંદ નંદને જોયા માથે મોર મુગટ કાનમાં મકરાકૃત કુંડલ પીત વસન તન ચંદન લગાવેલું ।। ૧ ।। હે પ્રભુ દરસનકરી અમારી આંખો તૃપ્ત થઇ ઉરન તપ બુઝાની ।। પ્રેમ મગન ગવાલીની

બની ગઇ તનની દશા પણ ભુલી ગઇ ।। ૨ ।। કમલ નયન તટ ઉપર ઉભા છે ત્યાં વીચારે છે સર્વે નારી સુરદાસજી કહે છે પ્રભુતો અંતરયામી છે અને વ્રતપુરણ કરવા વાળા છે.

પદ – ૧૮

અતિ તપ કરત ઘોખકુમારી કૃષ્ણ પતિ હમ તુરત પાવે કામ આતુર નારી ।। ૧ ।। નયન મુંદત દરસ કારન શ્રવણ શબ્દ વિચારી ભુજા જોરત અંક ભર હરિ ધ્યાનધર અંકવારી ।। ૨ ।। સરદ ગ્રીષ્મ નહિ દેખત કરત તપ તન ગાર ।। સુર પ્રભુ સર્વજ્ઞ સ્વામિ દેખ રીઝે નાર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૮

આ વ્રજકુમારીઓ અતિતપ કરે છે કે કૃષ્ણ હમારો પતી થાય તેમ કામાતુર નારી બોલે છે ।।૧ ।। દરસન કરવા માટે આંખો બંધ કરીને કાને સાંભળે છે વિચારી ભૂજા જોડે છે અંક ભરે હરિ ધ્યાન ધરે પ્રભુ તેને અંકમાં લે છે આ કુમારી કાઓ શરદી ગરમી નહી જોતાં તપ કરીને શરીર ને કૃષ કરે છે સુરદાસજી કહે છે પ્રભુતો સર્વજ્ઞ છે બધુ જાણે છે સ્વામિને જોઇને ગોપીઓ રીઝે છે આનંદીત થાય છે.

પદ – ૧૯

નિકે તપ કિયો તન ગાર ।। આપદેખન કદંબ પૈ ચઢ માન લઇ મુરારી ।। ૧ ।। વરષ ભર હિત નેમ સંયમ ઇન કિયો મોહિ કાજ કૈસે હુ મોકો ભજે કોઉ મોહિ બિરદ કી લાજ ।। ૨ ।। ધ્યાન વ્રત ઇન કિયો પુરન સીત તપત ન વારિ ।। કામ આતુર ભજેં મોકો નવ તરૂણી વ્રજનારી ।। ૩ ।। કૃપાનાથ કૃપાલ ભયે તબ જાન જનકી ભીર સુરપ્રભુ અનુમાન કીનો હરૂ ઇન કી પીર ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

ગોપીઓ એ શરીર કષ્ટ આપીને સારી રીતે તપ કર્યું આ બધુ જોઇ માનીલઇ પછી મુરારી કદંબ વૃક્ષ ઉપર ચઢી ગયા એક વરસ સુધીનું નેમ લઇને સંયમમાં રહીને મારા માટે તપ કયું છે કોઇપણ મને ભજે તો મને વચન આપ્યા પછી જરૂરી જઉ તો તેની લાજ મને આવે છે ધ્યાન વ્રત તેને પુરણ કરી ઠંડી સહન કરી પાણીમાં ઉભારહીને વારી – પાણી આ ગોપી કામાતુરથી મને ભજે છે આ નવી તરૂણાવસ્થા વાળી ગોપી કૃપાનાથ તો કૃપાળુ જ છે ત્યારે જાણી વ્યકતીની ભીર સુરદાસ કહે પ્રભુએ અનુમાન કાઢયું કે હવે તેના તનની પીડા હરવી જ પડશે.

પદ – ૨૦

હમારો દેહો મનોહર ચીર કાંપત દસન સીત તન વ્યાપત હિમ અતિ યમુના નીર ।। ૧ ।। માનેંગી ઉપહાર રાવરો કરહું કૃપા બલવીર ।। અતિ દુખત વપુ પરસત મોહન પ્રચંડ સમીર ।। ૨ ।। હમદાસી તુમનાથ હમારે વિનતી કરત જલ ભીતર ઠાડી ।। માંનો વિકસી કુમુદિની શશીસોં અધીક પ્રીતી બાઢી ।। ૩ ।। જો તુમ હમ હી નાથ કર માનો યહ માગે હમેં દેહુ ।। જલ તે નિકસી આય બાહીર હવૈ વસન આપને લેહું ।। ૪ ।। કરધર સીસ ગઇ સન્મુખ હરી મનમેં કર આનંદ ।। હોય કૃપાલ સૂર પ્રભુ સબ વિધ અંબરદીને નંદ નંદ ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૨૦

હે શ્યામ મનોહર અમારો ચીર આપો અમારે શરીર કાંપે છે દાંત પણ કાંપે છે આ શીત વાય છે હીમ જેવી શ્રી યમુનાજીના નીર પણ ઠંડા છે ।।૧।। હે સાંવરે હું તમારો ઉપકાર મનીસ કૃપા કરો બલવીર ।। હે મોહન આ પ્રચંડ (સમીર) પવન નો સ્પર્સ થતાં શરીર ને ઘણું દુઃખ થાય છે ।।૨।। અમે તો તમારી દાસી છીએ તમે અમારા નાથ છો અમે વિનંતી કરતાં જલ ની અંદર ઉભા છીએ શ્રી ઠાકોરજીનું મુખચંદ્ર જોઇ ને જેમ કુમુદીની વીકાશ પામે તેમ પ્રફૂલીત થઇ અધીક પ્રીતી બાઢી ।।૩।। જુઓ તમને તો અમે અમારા નાથ કરી ને માનેલા છે જો માંગશો તે અમે આપીશું ત્યારે શ્રી શ્યામ સુંદર કહે છે કે જલમાંથી બહાર નીકળો અને અપનાં વસ્ત્ર લઇ જાવ ।।૪।। કર ધર શીશ ગઇ સનમુખ હરી મનમેં કર આનંદ ।। સુરદાસજી કહે છે કે પ્રભુતો કૃપાલુ જ હોય બધાની જે હતી તે અંબર દીને નંદ નંદ ।।૫।।

પદ –૨૧

બનત નાહીં યમુનાજીકો ન્હૈવો ।। સુંદર શ્યામ ઘાટપર ઠાડે કહો કૌન વિધિ જૈવો ।।૧।। કૈસે વસન ઉતાર ઘરેં હમ કૈસેં જલહી સમૈવે ।। નંદનંદન હમકો દેખેંગે કૈસે કરકે ન્હૈવો ।।૨।। ચોલી હાર લે ભાજતસો કૈસે કર પૈવો ।। અંકન ભર ભર લેત સુર પ્રભુ કાલિન યહિ મગ યૈવો ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૧

હે સખી જો હું તને એકવાત કહું કે આપડાથી શ્રી યમુનાજી માં ન્હાવાનું બનસે નહિ કારણ કે શ્યામસુંદર ઘાટઉપર ઉભા હોય તો શી રીતે જાવું ।।૧।। અને હે સખી શ્યામસુંદર ઉભા હોય ને આપડે વસ્ત્ર ઉતારવા શી રીતે અને જલ પ્રવેશ કરવો શી રીતે જો નંદ નંદન અમને જોઇ જાય તો ન્હાવું શી રીતે અને ચોલીહાર લઇને ભાગીજાય ગોપીને કહ્યુ કે જો હું તમે કહો છો તેવુ કરૂ તો કાલે આ રસ્તે નો આવશે એટલુંજ ને

પદ – ૨૨

અતિ તપ દેખ કૃપા હરિ કિનો ।। તનકી જરન દૂર ભઇ સબકી મિલ તરૂણી સુખદીનો નવલ કિશોર ધ્યાન યુવતીન મન મીડત પીઠ જનાયો વિવશ ભઇ કછુ સુધીન સંભારત ભયો સબન મન ભાયો ।।૨।। મન મન કહત ભયો તપ પૂરણ આનંદ ઉર ન સમાઇ ।। સુરદાસ પ્રભુ લાજન આવત યુવતિન માંઝ કન્હાઇ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૨

શ્રી હરિએ ગોપીઓન્ક અતિ કઠવા તપદેખી ને કૃપા કરી પછી બધાની શરીર ની જલન દુર થઇ અને બધીજ તરૂણી વસ્થા વાળી ગોપીને સુખ આપ્યું ।।૧।। નવલકિશોર નું ધ્યાન યુવતી નું મન મીડત(ચોળવું યા ઘસવું) પીઠ જનાયો પીઠ પાછળ હાથ થી પંપોળવું ત્યારે ગોપી વિવશ બની ગઇ કાંઇ સુધી પણ ના રહી સંભારવા અને બધા ને મનમાં ગમ્યું ।।૨।। દરેક ગોપી મનોમંન માં કહેવા લાગી આપણુ તપ પુરણ થઇ ગયું આનંદ તેના ઉરમાં સમાતો નથી સુરદાસ કહે છે પ્રભુ તમોને આ ગોપીઓની વચમાં જતાં લાજ શરમ નથી આવતી.

પદ – ૨૩

હસત શ્યામ વ્રજઘરકો ભાગે। લોગન યહ કહીકહી સુનાવત મોહન કરન લંગરાઇ લાગે। હમ સ્નાનકરત જલભીતર આપુન મીડત પીઠ કન્હાઇ। કહાભયો જો નંદમહરસુત હમસોં કરતઅધિકહિં ઢિઠાઇ ।।૨।। લંરકાઇ તબહીલોંનીકી ચાર બરસ કે પાંચ। સૂરશ્યામજાય કહેયશુમતીસોં શ્યામકરતે હૈ નાંચ ।।૩।।

ભાવાર્થ–૨૩

શ્યામ સુંદર હંસતા ઘર તરફ ભાગે છે લોકો તો મોહન ને સંભળાવે છે આવી લંગરાઇ કરશો નહી ગોપી કહે છે અમે સ્નાન કરીયે છીએ જલ માં અંદર ત્યારે પાછળથી આવીને અમારી પીઠ ચોલે છે બીજી કહે છે એમાં શું થઇ ગયું એતો નંદ મહર નો પુત્ર છે અમને પણ તમારા કરતાંય અધીક ચાળા કરે છે બાલક છે ત્યારે ફરી ગોપી કહે છે લરીકાઇ ક્યાં સુધી ચાર કે પાંચ વર્ષ થાય ત્યાં સુધી છોકરમત ગણાય સૂરદાસ કહે છે શ્યામતો યશોમતી પાસે નાચ કરે છે.

હિલગઉ પદ આશાવરી

પદ – ૧

કિહી મીસ યશોમતિ હીં કે જાઉ ।। સકલ સુખ નીધી મુખ અવલોકું નયનન તૃષા બુઝાવું ।।૧।। દ્વાર આરજ સભા જૂરી હૈ નિકસબે નહિ પાંઉ બિના ગયે પતિ વ્રત છૂટે હસે ગોકુલ ગાઉં ।।૨।। શ્યામ ગાત સરોજ આનન મુદિત લૈલૈ નોઉ સૂર હિલગન કઠીન મનકી કહિ કાહી સુનાઉ

ભાવાર્થ – ૧

અરે સખી જોને શુંબાનું કાઢી (મીસ) ને હું જશોમતી જીને ત્યાં જાઉ ।। જે નિધિ (ભંડાર) સકલ સુખના આપવા વાળા છે તેમનું મુખ જોવું (અવલોકવું) અને નયનન તૃષા બુઝાવું દ્વાર ઉપર વડિલ લોકો ભેગા મલીને બેઠા છે તેની લાજ આડી આવે છે એટલે જઇ શકતી નથી ત્યાંથી નીકળીવું મુશકેલ છે અને ના જાઉ તો પતિવ્રતા છૂટે અને ગોકુલ ના લોકો હશે ।।૨।। શ્યામ અંગ અને મુખ કમલ આનંદીત તેનું નામ લઇએ સૂરદાસજી કહે છે પ્રેમ જ છે તે કઠણ છે મનની કહેલી શઉં સંભળાવુ

પદ – ૨

તુમકુ ટેરત હે જૂ કાન્હ । ગોરી સી ભોરી થોરે દિનનકી કછુ અંક વેસ ઉઠાન ।।૧।। છૂટી અલક લાલપટ ઓઢે નાગરી ચતુર સુજાન। કહા કહૂ મુખ અંબુજ શોભા માનો ઉગ્યો ભાન ।।૨।। બંસીવટકી ઔર ગઇ હે રસિક શીરોમણી જાન। સુરદાસ પ્રભુ મિલવેકોં આઇ ભઇ નઇ પહેચાન ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨

હે કાન્હ આપને ટેરત (બોલાવે છે) છે છે એક ગોરી સી જરા ભોરી લાગે છે અને હજી થોડા દિવસથી જ આવી લાગે છે સું સુંદર તેનો વેશ છે ઉઠાવ પણ સારો છે અલક છૂટી છે લાલ વસ્ત્ર પટ ઓઢેલ છે દેખાય છે તો

ચતુર નાગરી હોશીયાર છે તેના મુખ કમલની શોભા જૂઓ તો જાણે સુયઉગ્યો તેટલું તેજ છે હે રસીક શિરોમણીતે બંસી બટ તરફ ગઇ છે જાણ માટે કહુ છું સુરદાસ કહે છે હે પ્રભુને મળવાને આવી છું આ નવી પહેચાન થઇ છે.

પદ – ૩

સખીરી મોહે હરિ દર્શનકો ચાય । સાવરેસો પ્રીત બાઢી લાખ લોગ રીસાઇ ।।૧।। શ્યામ સુંદર લોલ લોચન દેખ મન લલચાયા સૂર હરીકે રંગરાચી સીસ રહોં કે જાય ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

હે સખી મને તો હરી દરસન નીજ લગન છે સાંવરે લાલ જોડે પ્રીત બંધી છે તેમાં લાખ લોક રિસાયુ છે હે સખી રાંકરૂ શ્યામ સુંદર લાલના લોચન નયન કમલ દેખી મારૂ મન લલચાઇ ગયુ છે સૂરદાસજી કહે છે સખી કહે છે હું તો તેના રંગમાં જ રાચી રઇ છું ભલે મારૂ સીસ રહે કે જાય.

પદ – ૪

નંદસદન ગુરૂજનકી ભીરતામે મોહન વદન નીકે દેખન ન પાઉ । વિન દેખે જિય અકુલાય જાય દુઃખ પાય યદ્યપિ બડરે છિન છિન ઉઠ ધાઉં ।।૧।। લે ચલરી સખી મોહી યમુનાકે તીર જહાં હોહે બલબીર દેખ દ્દગ સિરાઉ । નંદદાસ પ્યાસે કોં પાની પિવાય લે જિવાય લે જીયકી જાનત હો તોસોં કહાલોં જનાઉ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

હે સખી હું નંદસદન શ્રી મનમોહનના વદન સારી રીતે જોઇ સકતી નથી કારણકે વડિલ લોકો નીભીર જામેલી હોય છે ।। જો તમને નથી જોતી તો દુઃખી થાઉ છું જીય અકળાય છે હજી સુધી મોટા લોકોની વારે વારે ઉઠીને આવે છે ।।૧।। હે સખી તું મને લેચલ કાં તો યમુના તીરે હોય બલભદ્રના વીર તેને જોઇને મારી આંખો શીતળ કરૂં નંદદાસ કહે સખી પ્યાસે કો પાની પીવાયલે અને જીવાયલે જીવની જાણ હું તને ક્યાં સુંધી કહું

પદ – ૫

હિલગન કઠીન હૈ યા મનકી ।। જોકે લીયે સુનો મેરી સજની લાજગઇ સબ તનકી લોક હસો પરલોકહી જાઓ ઔર દેહો કુલગારી સો કયાઁ રહે તાહી બીન દેખે જો જા કો હિતકારી ।।૨।। રસલુબ્દ નિમિષ નહી છાંડત જ્યોં આધીન મૃગગાને કુંભનદાસ સ્નેહ મરમકી શ્રી ગોવર્ધન જાને ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૫

હે સખી શ્યામ સુંદર સાથે નો પ્રેમ બહુજ કઠણ છે જેના લીધે મારી લાજલઇ હે સજની શું કરૂં મારા તનની પણ શરીર ની લોકો હસે પરલોક પણ જાવે ઓર કુલને ગારો પણ ખવડાવી અને જોયા વગર તો આપઙું હીત નથી જેમ ભમર મકરંદમાં લુબ્ધ રહે છે નિમિષ છોડતા નથી અને મૃગપણ નાદ ને આધીન રહે છે કુંભનદાસ કહે આ સ્નેહ નો મરમતો શ્રી ગોવર્ધન ધર જાણે બીજો કોઇ ના જાણે.

પદ – ૬

નંદલાલસો મેરો મન માન્યો કહા કરેગો કોયરી। હોં તો ચરણકમલ લપટાની જો ભાવે સો હોયરી।।૧।। ગૃહપતિ માતપિતા મોહી ત્રાસત હંસત બટાઉ લોગરી। અબતો જીય ઐસી બની આઇ વિધના રહ્યો હે સંયોગરી ।। ૨ ।। જો મેરે યહ લોક જાયગો ઓર પરલોક નશાયરી । નંદનંદનકો તો ઊન છાંડું મિલુંગી નિશાન બજાયરી ।।૩ ।। યહ તન ધર બહુર્યો નહિ પઇએ વલ્લભવેશ મુરારરી । પરમાનંદ સ્વામિકે ઉપર સર્વસ્વ ડારોં વારરી।।૪।।

ભાવાર્થ – ૬

સખી જેને જેમ કરવુ હોય તેમ કરે પણ મારૂ તો મન નંદલાલ થી માનેલું છે હું તેના ચરણકમલ માં જ લપટાની છું મને જે ગમશે તે કરીશ ।।૧ ।। ઘરમાં પતી માતા પીતા બધા મને દુઃખ આપે છે પણ તે બધા ને હસી કાઢુ છું હવે તો મનમા એવુ થાય છે કે વિધિએ જે સંજોગ રચ્યો છે તે ખરો ।। ૨ ।। જો મારો આ લોક પરલોક જાય તૌય નંદનંદનને નહી છોડુ મીલું નીશાન વગાડીને આ શરીર ફરીથી મલેકે ના મલે પણ વ્હાલા નો વેશ ધર્યો છે તે બદલવો નથી પરમાનંદ દાસ કહે છે સ્વામિના ઉપર સર્રસ્વવારી નાખુ છું

પદ – ૭

જાકો મન લગ્યો ગોપાલસોં તાહી ઔર કૈસે ભાવે હોં । લેકર મીન દુધમેં રાખો જલબીન સુખ નહિ પાવે હો ।। ૧ ।। જ્યોં સુરરાણ ધૂપ ચલત હે પીર ન કાહૂ જનાવે। જ્યોં ગુંગો ગુર ખાય રહૈંત હૈ સુખસ્વાદ નહિ બતાવે।।૨ ।। જેસે સરીતા મિલી સિંધુ મેં ઉલટ પ્રવાહ ન આવે । જૈસે સુર કમલમુખ નિરખત ચીત ઇતઉત ન ડૂલાવે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

જેનુ મન ગોપાલ માં લાગ્યુ હોય તેને બીજુ કાંઇ ગમતુ નથી જેવી રીતે માછલાને જલમાંથી કાઢીને દૂધમાં રાખશો તો તે સુખ નહિ થાય અને જેવી રીતે સુરા બળવાન જે છે તેને રણમાં ગમે તેટલી ધમાલ થતી હોય તો પણ પીઠ કોઇ દિવસ જણાવતા નથી દેખાડતા નથી અને પીડા પણ કોઇ ને જાણવા દેતા નથી જો મુંગો માણસ ગોળ ખાય અને તેનો સ્વાદ પૂંછો તો સુંબોલે નાજ બોલે ખાવતો ખબર પડે એવી રીતે જેનું મન લાગેલુ હોય ગોપાલ માં તેને ખબર પડે જેવી રીતે નદી સમુદ્ર ને મળે છે પછી પાછો ઉલટો પ્રવાહ કદી આવતો નથી સમુદ્રમાં એક થઇ જાય છે સુરદાસ કહે છે એવી રીતે જે મુખકમલ ને જોવે છે તેનું ચીત આમ તેમ ભટકતું નથી.

હિલચકે પદ વીલાવલ -રાગ આશાવરી

પદ – ૩

મેરો માઇ હરિનાગરસો નેહ । જબતેં દ્રષ્ટિ પરે મનમોહન તબતે વિસર્યો ગેહ ।।૧ ।। કોઉ નીંદો કોઉ વંદો મોં મન ગયો સંદેહ । સરીતા સિંધુ મિલી પરમાનંદ ભયો એકરસ તેહ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે સખી મને તો હરી નાગર નો જ નેહ લાગેલો છે જયારથી મારી દષ્ટી મન મોહન સાથે લાગી ત્યારથી મેં બધુ ઘર વિસરી ગઇ છુ ભલે કોઇ મારી નીંદા કરે કોઇ સારૂ બોલે મારા મનામાં હું આવો સંદેહ રાખતીજ નથી જેમ નદી સમુદ્રને મલી ગઇ એક રસ થઇ ગઇ

પદ – ૪

મેરો માઇ નયન ન નેહ બઢયો ।। કમલ નયન ઘનશ્યામ છબીલો ચિત્તમે રહત ચઢયો ।।૧ ।। કે જાને કહાંઘો કહાકીનો મોહન મંત્ર પઢયો ।। યહ બંસી ગોપાલહી દઇ વિધિજુ બનાય ગઢયો ।।૨ ।। મન ગજ પર્યો રૂપ સરિતામેં નહીન પરત કઢ્યો ।।૨ ।। વિદ્યાદાસ સકલવૃજ બાજ્યો પ્રેમ નિશાન મઢ્યો ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

મેરો માઇ નયનન નેહ બઢયો કમલનયન ઘનશ્યામ છબીલો મારા ચીતમાં ચઢેલો રહે છે.કોણ જાણે કોને શું કર્યુ કે મોહન મંત્ર પઢ્યો આ બંસી જે ગોપલ ને આપી છે તે જાણે વીધી એ બનાવીને ગઢલી હોય તેમ લાગે છે મનરૂપી બાથી જાણે પડ્યો રૂપ ની સરિતામાં (નદીંમાં) પછી તેને બહાર કાઢવા વાળુ કોઇ નથી વિદ્યાદાસ પરમ ભગવદીપ કહે છે કે સકલ વ્રજમાં પ્રેમના નીશાનડંકા વાગ્યા છે અને તેમાં મઢયો.

પદ – ૫

નયના માઇ નહિન કરત કહ્યો ।। કહા કરું કૈસે નહિ છૂટે જોહઠ હરખ ગહ્યો ।।૧ ।। આવત હૂની સહજ મગ અપને ચપલન ઉલટ ચહ્યો નિગમ સ્વરૂપ ઘાયખન અપને લોભિત ચાહિ લહ્યો ।।૨ ।। જો વ્રત લિયો પ્રથમ હી નિરખત અંતહૂ સો નિબ હયો વિદ્યાપતિ શ્રી ગોપાલ સદાઇન અખીયન લાગ રહ્યો ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

અરે સખી નયના નાહી કરત કહ્યો શુ કરૂ કેમ નથી છુટતું જોહક હરખે પકડેલું હે સકી હું તો મારા રસ્તેથી આવતી હતી તે ચાલ ઉલટી ચાલ્યા ।। નિગમ સ્વરૂપ (એટલે જાણવાજેવું) એકદમ મારા લોભિત નયને ચાહી લહ્યો ।।૨ ।। જો હવે આ વ્રત પહેલેથી લીધુ છે જોતા વેંત તો છેવટ સુધી નિભાવવુ પડશે પ.ભ.શ્રી વિદ્યાપતી કહે છે ગોપાલ સદાતેની આંખોમાં લાગી રહ્યો છે.

પદ – ૬

નંદલાલ સોં માઇ અરૂઝ રહ્યો મન મેરો ક્યોં સુરઝાંઉરી ।। શ્રવણ બેન રૂપ નયન મન મનસા નાહિને ચૈન રોમરોમ રહી મૂરતિ કિતન ગુરૂજન દુર્જન ઘેરે નાંઉ ।। ૧ ।। જંગ મંત્ર ટોના ટમના સો કછૂન કીનો હોં ઉપાઉ ।। ખેમ રસીક પ્રભુ પૈ અબ કૈસે છૂટન પાઉં કૌન સો દેવ મનાઉ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

હે સખી નંદલાલ થી મારૂ મન તેમના માં અટકી રહ્યુ છે તો મારૂ મન હવે કેમ કરીને કાઢવું સાંભળવું બોલવું જોવું નયનમન બુધી અંકેમાં ચૈન પડતું નથી મેં જ્યારથી શ્યામ સુંદર ને જોયા છે ત્યારથી મારા તો રોમ રોમ આ મુરતિ રમી રહી છે વડીલ લોકોએ આ દુર્જન નામ કેમ ધર્યુ કે હું તો સાવ બાવરી થઇ ગઇ છુ જંત્ર મંત્ર ટોના સો કછુ ઉપાય થયો નથી રસીક કહે છે હરીરાયજી સારી રીતે (ખેમ) પ્રભુપાસે વિનંતી કરો કે હવે હું શી રીતે છુટવા પામું કોણ દેવ મનાઉ.

પદ – ૭

બાત હિલગકી કાસોં કહીયે । સુનરી સખી વ્યવસ્થા યા તનકી સમઝસમઝ મન ચૂપ કર રહીયે ।। ૧ ।। મરમી વીના મરમ કોં જાને યહ ઉપહાસ જાન જગ સહીયે । ચતુર્ભુજપ્રભુ ગિરિધરન મિલેં જબ તબહી સબસુખ પૈયે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૭

હે સખી આ પ્રેમની વાત હુ શુ કહું ।। સુન સખી આ શરીર ની શુધ્ધી હવે નથી સમજીને ચૂપ રહે વુ સારૂ ।। ૧ ।। જે મરમી હોય જે મરમ જાણે બીજાને કહેવાય નહી કહીયે તો હાંસીને પાત્ર થાય અને આપકે સહન કરવું પડે મોટે ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે કે પ્રભુ ગિરિધર જ્યારે મળે ત્યારે બધુ સુખ લેવું

પદ – ૮

લગન મન લાગી હો લાગી । કહાં કરેંગે લોગ મેરી હો પ્રીતમ રસપાગી ।। ૧ ।। કછુ ન સુહાય જાય ન કહું મન ઐસી વની આઇ અનમાંગી ।। અબ ધરીયત ચિત્ત આસપાસ રહીયે રસીક પ્રિતમ બડભાગી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

હે સખી લગન તો મને એવી લાગી છે કે તેના વીના રહેવાતુ નતી કોઇ લોક મને શું કરવાના હતા પ્રીતમ તો મારા રસના પાગી છે ભોકતા છે કંઇ ન સોહાય જાય મન પણ બીજે ક્યાંયે નહિ આવી તેના વગર હું તો અનભાગી છું હવે તો ચીતને એક જ ઠેકાણે ઘરી રાખુ છુ શ્રી હરિરાયજી કહે તેજ બડભાગી છે પ્રીતમના માં ચીત ચોટાડી ને રાખવું.

પદ – ૯

સખીરી હોં જીવત હરી મુખ હેરે કોઉ મેરો સગ્યો નહો કાહૂકી કહત સબન સોં ટેરે ।। ૧ ।। જોઇ યહ હઇ સોઇ ભલેં કરહો કહા ભયો કહે તેરે ।। પરમાનંદ હિલગ કીબાતે નિવરત નાહી નિવેરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૯

હે સખી હું તો શ્રી ઠાકોરજીના મુખ કમલજોઇને જીવી રહી છું મારૂ કોઇ સગુ નથી હું કોઇન પણ સમીનથી બધાને બોલાવીને કહું છુ હે સખી જો આ હઠ ભલે તું કરે એમાં શુ થવાનુ છે કહે પરમાનંદ દાસ કહે છે આ પ્રેમની વાત ને ભુલવા જશો તો પણ ભુલાવાની નથી જ.

હિલગ ના પદ રાગ ધન શ્રી

પદ - ૧

ચિત્તવત આપહી ભઇ ચિતરો । મંદિર લખત છાંડ હરિઅકબક દેખનકોં મુખતેરો ।। ૧ ।। માનો ટગીપરી જો એક ટક ઇત ઉત કરતન ફેરો । ઓર ન કછુ સુનત સમઝત કોઉ શ્રવણ નિકટ વ્હૈ ટેરો ।। ૨ ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ મન મૃગકો પરર્યો કઠીન કામકો ઘેરો । ગોવર્ધન ધર શ્યામ સિંધુમે પરયો પ્રાણકો બેરો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧

ચીત માં આપનુંજ ચિત્ર દોરાઇ જાય છે આ મનરૂપી મંદિર માં બીજુ કાંઇ અકબક લખવું નહી નીકર તે પણ અંકીત થઇ જાય કારણ કે આ તો ચીતેરો ચીત્ર બનાવનાર છે એક શ્રી ઠાકોરજીના મુખ કમલનીજ આશા કરવી માનો કે હું કદાચ છેતરાઇ ગઇ જો એકટક જોતાં ઇત ઉત કરત પેરો આડુ અવળું કાંઇ નજર કરવાની જરૂર નથી બીજા કંઇ સાંભળે સમઝે જુદુ કોઇ સાંભળે તો તેની પાસે બોલાવો (ટેરો) ।। ૨ ।। ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે પ્રભુએ મનરૂપી મૃગ ને પકડયો છે તેને ઘેરવું બહુ કઠીણ કામ છે પણ શ્રી ગોવર્ધન ધર શ્યામ સિંદુ મેં જાણે પ્રાણ આપવાનો વારો

પદ - ૨

અખીયન ઐસી ટેવ પરી । કહા કરો વારિજમુખ ઉપર લાગત જ્યોં ભ્રમરી ।। ૧ ।। હરખહરખ પ્રીતમમુખ નિરખત રહતમ એક ધરી । જ્યોં જ્યોં રાખત યતનનકરકર ત્યોં ત્યોં હોત ખરી ।। ૨ ।। ગડકર રહી રૂપજલનિધિમેં પ્રેમપિયુષ ભરી । સુરદાસ ગિરધરનગ પરસત લૂટત નિધિ સગરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ -૨

મારી આંખને એવી ટેવ પરી છે શુ કરૂ કમલ (વારીજ) મુખ ઉપર જેમ ભમર બેસે છે તેમ આંખ મારી લાગી રહે છે હરખાઇને પ્રીતમ ના મુખ ને જોતાં રહેત એક ઘડી હું મારી આંખને ઘણુ જતન કરીને કાબુમાં લઉ છું પણ તેનો પાછી મુખ કમલ ઉપરજ મંડાઇ જાય છે આ રૂપમાં રૂપના જલનિધિ એટલે સમુદ્ર રૂપના સમુદ્ર માં જેમ ડૂબી જાઉ (ગડકર રહી) પ્રેમામૃત ભરીને સુરદાસ કહે છે ગિરધર રૂપી નંગ નો સ્પર્સ થતાં આ નિધિ ને લુંટતા વાર લાગતી નથી.

પદ – ૩

મોલ લઇ ઇન નયનકી સેન ।। શ્રવણ સુનત સુધી બુધી સબ વિસરી લુબ્ધી મોહન બેન ।।૧ ।। કમલ નયન ખિરકતેં આવન એકજો બાત કહી હસ એન ।। પરમાનંદ પ્રભુ નંદ દુલારે મેરી ગાય કહી દુહી દેન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

જાણે ક આ નયન ની સૈન વેચાતી લીધી હોય તેમ જો બીજા ગોપી સામે જૂએ તો વેમાય કાને સાંભળતા સુધી બધી ભુલી જઇ સ્તબ્ધ થઇ જાય છે મોહન ના વેણથી કમલ નયન ખિરક માં આવે છે એક વાત એવી સુંદર કહી હંસીને સુદર બાત કહી – પરમાનંદ દાસ કહે પ્રભુતો નંદના દુલારા છે મારી ઘણીગાયો દોહી આપી છે

પદ – ૪

મેરો માઇ માધોસો મન માન્યો । અપનો તન ઔર વા ઢોટાકો એકએક કર સાન્યો ।। ૧ ।। લોક વેદ કુલકાન ત્યજી મૈં ન્યોતિ આપને આન્યો । એક નંદનંદનકે કારણ બેર સબનસો ઠાન્યોં ।। ૨ ।। અબ કયોં ભીન્ન હોય મેરી સજની મિલ્યો દુધ ઔર પાન્યો । પરમાનંદ દાસકો ઠાકુર હૈ પહિલો પહિચાન્યો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

મારૂ મન તો માધવથી માન્યુ છે મારૂ શરીર અને આ ઢોટા (છોકરો) થી જરાય જૂદા પણુ નથી લોકવેદ કુલ મર્યાદા બધુ તજી દીથુ છે મેં મારે હવે કોઇને બોલાવાની પણ જરૂર નથી (ન્યોતિ) (બોલાવવું) એક નંદ નંદનના કારણથીજ બાધાની જોડે વેર બાંધ્યું છે ।। ૨ ।। હવે તે જાુદુ થાય કેવી રીતે હે સખી મીલ્યો દુધ અરૂ પાન્યો દુધ માં પાણી નાખો તો જાુદુ શી રીતે પડશે પરમાનંદદાસ કહે છે કે તેને ઠાકોરજીને પહેલા ઓળખી લીધા હતા.

પદ – ૫

સખી મન લાગ્યો વાહી ઠૌર ।। વિહવલભઇ સકલવ્રજ ડોલત બાત બિસર ગઇ ઔર ।।૧ ।। મારગ જાત અચાનક દેખે અઁખીયન કીની ઘેર ।। પ્રફુલ્લીત કમલ નિરખ મુખ હરી કો છબી રસ ગીધે ભૌર વિરચ ન સકયો કહ કરૂં યદ્યપિ બંધુ બગર સબ ઠોર વિદ્યાદાસ વિલોક વિમોહી શ્રી ગોપાલ સિર મૌર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

હે સખી મારૂ મનતો તે જગ્યા એજ લાગેલુ છે જ્યાં શ્યામ સુંદર હોય વિહવલ થઇને બેબાકળી બનીને વ્રજમાં બહુ ફરી પછી વાત ભુલાઇ ગઇ અને મારગજતાં રસ્તામાં અચાનક દેખ્યા તો મારી આંખ સીધી ત્યાં દોડી ગઇ ।। પ્રફુલીત મુખ કમલ ને જોઇને હરી ની છબી જોઇના સક્યો શઉં કરૂ હજી સુધી બંધુ બગર સબઠોર વીધ્યાદાસ કહે છે જોઇને વિસ્મય થયા શ્રી ગોપાળ સીર મોર / કુમુદીની ને ચંદજોઇયે કમલને સુર્ય જોઇએ આ બધા બંધુ સમાન છે.

પદ – ૬

નયના માઇ અટકે શામલ ગાન ।। નિરખ નિરખ સાદર ચકોર જયોં મુખ રાશી મુર મુસકાત ।।૧ ।। કહાં કરો બનીયહ કહાંતે નેંક ન ઇતિઉત જાત ભયે રહે નૌકા કે ખગ જયોં બિસર ગઇ સબ બાત ।। ૨ ।। કટિપટ

પીત ઉર સુમનન માલા નિરખત નયન સિરાત ।। કુંડલ મકર કપોલ મિલી છબિ અંબુજ કણ જિમિ પ્રાત ।। ૩ ।। સુભગ ભૂજન મણી ભૂષણ રાજત પદ અંબુજ સુખ દાત ।। વિદ્યાપતિ શ્રી ગોપાલ વિલોકત નિમિષન અતિ અ નખાત ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૬

શ્યામ સુંદર ના શ્રી અંગ ઉપર મારા નયના અટકી જાય છે જેવી રીતે ચકોર ચંદ્રમાં ને કોઇને મુસ્કાય છે તેવી રીતે હું જોઇ જોઇ ને ચકોર જેવી મારી દશા છે શું કરૂ હું આ શી રીતે બન્યુ છે જરાય મારા નયન આમ તેમ જતાં જ નથી જેમ એક નૌકા સાગર માં જતી હોય અને તેમાં પક્ષી ભરાયુ હોય નૌકા તો સાગર ચાલી રહી છે પક્ષીને ઉડવું છે પણ ઉડીને જાય ક્યાં તે બધુ જ ભુલી જાય છે સ્તબ્ધ થઇ જાય છે જહાજ નું પછી ઉઠીને પાછુ જહાજ ઉપરજ આવવું પડે નીકર મરી જાય કટિ ઉપર વસ્ત્ર પીળા રંગનું પહેર્યુ છે ફૂલની માલા ધારણ કરી છે તે જોઇને નયન સીતળ થાય છે મકર કુંડલ કપોલ સાથે મલી ને છબિ કેવી લાગે છે પરસેવાથી જાણે જગમગ તો હોય જેમ મુખ કમલ પરકણ જિમિપ્રાત જેમ ઝાકળના બાંદુ પડયા હોય સવાર પડતાં તેની મેળે સુકાઇ જાય છે સુભગ કૌસ્તુભ મણી ભૂષણ રાજે છે હદયકમલ ના જાગે સુખ ના દાતા. વિદ્યાપતી કરે છે શ્રી ગોપાલ ને જોઇને નિમેષ એટલે દિવસ અનખાત.

પદ – ૭

મે અપનો મન હરિસો જાર્યો ।। હરિસો જોર સબનસોં તોર્યો । નાચનચ્યો તબ ઘૂંઘટ કૈસો લોકલાજ ડરપટક પિછાર્યો ।। ૧ ।।આગે પાછે સોચ મીટયો જીયકો બાટ માંઝ મટુકા લે ફોયો । કહનો હોય સો કહો સખીરી કહા ભયે કાહૂને મુખ મોર્યો ।। ૨ ।। નવલલાલ ગિરધરન પિયાસંગ પ્રેમરંગમે યહ તન બોર્યો । પરમાનંદપ્રભુ લોગ હસનદે લોકવેદ તિનુકા જ્યાં તોર્યો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

મેં મારૂ મન હરિની સાથે જોડયુ છે હરિસાથે જોડીને બધા સાથેથી મન તોડયું છે હવે નાચ નાચવો છે તો ઘૂંઘટ કેવો પડદો હટાવી દો લોકલાજ ડર બધું પટકીને પછાડી દીધુ છે આગળ પાછળનો સોચ મટી ગયો બાંટની અંદરજ મટકુ ફોડી નાખ્યુ જે ને જે કહેવું હોય તે કહે શું કહુ સખી જાણે કોઇ એ મુખ મરડયું મેતો નવલલાલ ગિરધરના પીયા સંગ આ મારૂ શરીર પ્રેમ રંગમાં બોળી દીધુ છે પરમાનંદદાસજી કહે છે કે લોકોને જેમ હસવુ હોય તેમ હસવા દો અમે તો લોકલાજ જાણે તણખલું તોઠીને ફેકી દઇએ તેમ લોક લાજ ને ફેકી દીધી છે.

પદ – ૮

મેરો મન બાવરો ભયો । લરકા એકઇહાંહુઠાડોતાહીકે સંગગયો ।। ૧ ।। જાનો નહી કૌનકો ઢોટાચિત્રવિચિત્ર ઠયો । પીતાંબરછબિ નિરખ હર્યો મનપઢકછુ મોહીદીયો ।। ૨ ।। ગ્વાલિની એકપાહુની આઇ તાકી યહગતી કીની। પરમાનંદ પ્રભુ હસત સેનદે પ્રેમપાણી ગહિ લીની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૮

મારૂ મન બાવરૂ થયું એક લરકા ઇયાં હુ ઉભો હતો તેની સંગ તે મારૂ મન ગયું જાન્યો નહી કોનો છોકરો છો લાગતો હતો ચિત્ર વિચિત્ર તેને પીતાંમ્બર પહેર્યુ હતું તેને જોતાં મારૂ મન હરીલીધું અને બોલી ને મને કાંઇ કઉ છું એક ગ્લીની નવી પાહુની મહેમાન બની ને આવી હતી તેની આ ગતી કરી પરમાનંદજી કહે છે પ્રભુ હંસે છે તેને પ્રેમમાં ફસીલેવા દો પછી હાથ પકડીને ખેચી લીધી ।। ૩ ।।

પદ - ૯

મેરો મન કાન્હ હર્યો ગયો જો સંગ નંદ નં કે વહાં તે નહીં ટર્યો ।।૧ ।। કહા કહું જો બગદન આયો શ્યામ સમુદ્ર પર્યો ।। અતિ ગંભીર બુધ્ધિ કો આલય પ્રેમ પિયુષ ભર્યો અબતો જીય ઔસી બની આઇ મવન કાજ વિસર્યો ।। પરમાનંદ ભલે યહાં અટકયો યહ સબ રહ્યો ધર્યો.

ભાવાર્થ - ૯

મારૂ મન તો કાન્હ કુંવરે હર્યુ છે ।। નંદ નંદન ને ત્યીં સંગ ગયો વહાં તેનહી ટર્યો આધો ખસ્સોજ નહી શું કરું શુ કહું બોલાયો તે આયો શ્યામ પ્રેમરૂપી સમુદ્રમાં પડયો અતિ ગંભીર છે બુધ્ધિનો ખજાનો છે પ્રેમ પિયુષ નો ભરેલો છે હવે તો મનમાં એવુ થાય છે કે ઘરકામ માં પણ મન લાગતુ નથી પરમાનંદ જી કહે છે ભલે બધુકામ અટકે ભલે બધું ધર્યુ રહેશે અથવા પડ્યુ રહેશે

પદ - ૧૦

મેરે મન હર્યો દુહું ઓર ।। સુંદર વદન મુકુટ કી શોભા શ્રવણન મુરલી ઘોર ।।૧ ।। તબહોં ભાજ ભવન તેં નિકસી હરી આયે ઇહિ ઓર ।। મૃદુ મુસકાય બંક અવલોકન સર્વસ્વ લીનો ચોર ।। ૨ ।। હોં બહુ તો સમઝાય રહી યે કછુ વશ નાહીન મોર રહયો ઉપચાર દાસ પરમાનંદ બિન નાગર નંદ કિશોર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧૦

મારૂ મન બંને બાજુ થી હરી લીધુ છે એક તો સુંદર વદન મુકૂટ કી શોભા અને શ્રવણન મુરલીની ઘોર ।। ૧ ।। જયારે મુરલી સાંભળી કે હું ઘરમાંથી બહાર આવી ત્યારે હરિ મારી સામે આવ્યા હે સખી શું તેની મુસ્કુરાન વાંકી દ્દષ્ટિ અને જાણે મારૂ સર્વસ્વ ચોરી લીધુ હોય ।। ૨ ।। હોં બહુ સમજાય રહી યે કંઇ મારે વશ પડે નહી પરમાનંદદાસ કહે છે કે મારા બીના આ નાગર નંદ કિશોર ગમે તેટલા ઉપચાર કરે તો પણ નકામા છે.

પદ - ૧૧

જાદિન તેંઆંગન ખેલત દેખ્યો શ્રી યશોદા કો પૂતરી ।। તબ તે ગૃહસૂં નાતો ટૂટયો જેસે કાચો સુતરી ।। ૧ ।। અતિ વિશાલ વારી જ લોચન પર રાજત કાજર રેખરી ।। રચ્છાદે મકરંદ લેત માંનો અલિ ગોલ કેકે વેષરી ।।૨ ।। રાજતદ્રેદ્રે દુધકી દતિયાં જગમગજગમદ ગોતરી માંનો માહતમ મંદિર મેં રૂપ રત્ન કી જોતરી ।। ૩ ।। શ્રવણ ઉત્કંઠા રહિત સદાઇ જબ બોલત તુતરાયરી માંનો કુમુદિની કામના પૂજી પૂરણચંદ હિં પાયરી ।। ૪ ।। પરમાનંદ દેખ સુદર તન આનંદ ઉર ન સમાયરી ।। ચલે પ્રવાહ નયન મારગ હવે કાપે રોક્યો જાયરી.

ભાવાર્થ - ૧૧

હે સખી જે દિવસથી મેં આંગણા માં ખેલતા જોયો શ્રી યશોદાજીનો પૂતરી છોકરો ત્યારથી મેં મારા ઘરમાંથી બધાની જોડેથી સંબંધ તોડી નાખ્યો છે જેમ કાચો સુતરનો ધાગો તોડીયે તેમ હે સખી તેના અતિવિશાલ લોચન કમલ જેવા તેના ઉપર કાજરનિ રેખ હવે તે કમલ લોચન કેવા લાગે છે જાણે માંને મકરંદ નો રસ લેવા ભમરા ગોલક નો વેષ ધરી ને બેઠા હોય બે દુધની દતિયાં જગમગ રહી છે માંનો જાણે મહાતમ મહાઉત્તમ રત્નરૂપ મંદિર ની જોત પ્રકટ હોય તેમ દતિયા શોભે છે સાંભળવામાં ઉત્કંઠા પાયો હોય અને કુમુદિની ની કામના પુરી થઇ હોય તેમ લાગે છે પરમાનંદદાસ કહે છે દેખ સુંદર તન જોતાં આનંદ ઉરમાં માંતો નથી અને નયન માગે તે પ્રવાહ ચાલ્યો જાય છે કોઇના થી રોક્યો જાય તેમ નથી.

પદ - ૧૨

મેરો મન ગોવિંદસો માન્યો તાતે ઓર ન જીયભાવે । જાગતસોવતયહઉત્કંઠા કોઉ વ્રજનાથમિલાવે ।।૧।। બાઢીપ્રીત આન ઉર અંતર ચરણકમલ ચિત દીનો। કૃષ્ણવિરહગોકુલકી ગોપી ધરહીમેં વનકીનો ।। ૨ ।। છાંડ આહારવિહાર સુખદેહ ઓર ન ચાહત કાઉ । પરમાનંદ વસતહે ધરમેંજૈસે રહત બટાઉ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧૨

હે સખી મારૂ મન તો હવે ગોવિંદ થી માન્યુ છે એટલે બીજી કાંઇ મનમાં ગમતુ નથી જાગત સોવત બસ એક જ ઉત્કંઠા છે કોઇ મને વૃજનાથ મિલાવો ।। ૧ ।। મને મારા ઉરમાં પ્રીતી તેની બાઢી છે ચરણ કમલમાં જ ચીત દીથુ છે કૃષ્ણાના વિરહથી ગોકુલની ગોપી એ જાણે ઘરમાં જ વન કર્યુ હોય ।। ૨ ।। આહાર વિહાર શરીર નું સુખ બધુ છોડી દીધું છે બીજી કોઇ પણ ઇચ્છા નથી એક પ્રભુ સિવાય પરમાનંદદાસજી કહે છે ભલે ગોપી રહે છે તો ઘરમાં પણ કોઇને ગણતી નથી ।। ૩ ।।

પદ - ૧૩

લગન ઇન નયનન કી બાંકી ।। દેખે હું દુઃખ બિન દેખે હું દુઃખ પીર હોત દહુધાકી ટારીન ટરત જાય બિન દેખે જિહી ફબત હે સાકી રસીકરાય પ્રીતમ મન અટકયો કહૂં લગત નહિ ટાંકી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૩

હે સખી શ્યામ સુંદરના નયન દષ્ટી બાંકી છે તેની મને લગન છે દેખુ તોયે દુખ અને ના દેખુ તોયે દુખ બંને બાજુ પીડા છે (દહુધા - બંનેબાજુ) તેને જોયા વગર મારાથઈ તે ટેવ ભુલાય તેમ નથી રસીક પ્રીતમ કહેતા શ્રી હરરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે પ્રીતમમાં મન અટકયુ છે માટે બીજે ક્યાંય ટાંકી લાગતી નથી (ટાંકી - મોકો-સમય)

પદ - ૧૪

મન હર લે ગયે નંદકુમાર બાર ક દષ્ટિ પરી ચરણન તન દેખન ન પાયો વદન સુચાર ।।૧ ।। હૌ અપને ઘર સચુંસોં બૈઠી પોવત હી મોતિન કે હાર કાંકર હાર દ્વાર હવૈ નિકસે વિસર ગયો તન કરત શૃંગાર ।। ૨ ।। કહાંરી કરો કયોં મિલ હૈ ગિરિધર કિહી મિસ હૌ યશોદા ઘર જાઉ પરમાનંદ પ્રભુ ઠગીરી અચનાક મદન ગોપાલ ભાવતો નાઉ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

હે સખી મારૂમન હરીને નંદકુમાર લઇ ગયા છે બાલક દષ્ટિ પરી ચરણ પર શ્રી અંગ જોવા માં ન આવ્યુ વદન પણ બહુ સુંદર છે ।।૧।। હું મારા ઘેર વિચાર કરતા બેઠી મોતીનો હારપરોવતી હતી તેટલામાં મને કાંકરી મારી બારણા પાસેથી નીકળ્યાં મેં તો જોતાં માં હું બધુજ ભૂલી ગઇ શરીર પર શૃંગાર પણ કર્યો નહિ ।।૨।। હે સખી કહોને તે ક્યાં મલસે ગિરિધર કિહી મીસ હું શ્યામ સુંદરને શું બાનુ કાઢીને યશોદાજીના ઘેર જાઉ પરમાનંદજી કહે છે ઠગીરી અચાનક મદન ગોપાલ ગમતુ નામ છે

પદ – ૧૫

મેંતો પ્રિતી શ્યામસો કીની । કોઉનિદો કોઉવંદો અબતો યહ ઘર દીની । જોપતિવ્રત તો યા ઢોટાસો ઇને સમર્પ્યોદેહ ।જ્યો વ્યભિચાર તો નંદનંદનસો બાઢયોઅધિકસ્નેહ ।।૨।। જે વ્રતગહ્યો સો ઔરનભાયોમયાદાકોભંગ। પરમાનંદલાલ ગીરધરકો પાયો મોટો સંગ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૫

મેં તો શ્યામ જોડે પ્રીત કરી છે ભલે કોઇ નીદે વંદે હવે યહ મનમેં નઉ દીધુ છે કે શ્યામ સાથે પ્રીત કરી છે જો પતિવ્રત હોય તો આ ઢોટા વીજ તેને મેં દેહ સમર્પ્યો છે અને વ્યભિચાર એટલે એકને છોડી બીજા સાથે વર્તવુ તેવુ મારે નથી કરવું મને તો તેનાથી અથીક સ્નેહ છે જે વ્રત લીધુ તે ભલે બીજાને ન ગમે પણ મારે મર્યાદા નો ભંગ નથી કરવો પરમાનંદજી કહે લાલ ગીરધર નો જે સંગ મળ્યો છે. તે મોટા માં મોટા સંગ છે.

પદ – ૧૬

કરન દે લો ગન કો ઉપહાસ મનક્રમ વચન નંદ નંદ ને નિમીષ ન છંડો પાસ સબ કુંટુબ કે લોગ ચિકનિયાઁ મેરે જાને ધાસ અબતો જિય એસી બની આઇ ક્યોં માનો લખી ત્રાસ ।।૨।। અબ ક્યોં રહ્યો પરે સુન સજની એક ગામ કો વાસ યે બાતે નીકી જાનત હે જન પરમાનંદ દાસ

ભાવાર્થ – ૧૬

હે સખી લોકોને કરવા દો ઉપહસ હું તો મારે મનકર્મ વચન થી નંદનંદને નિમીષ માત્ર છોડવા માગતી નથી બધા કુંટુંબના લોકો જેને જેમ બોલવું હોય તેમ બોલે મારે જાણે ઘાસ જેમ માણસ ને ઘાસની જરૂર નથી માટે હવે તો મારા મનમાં એમ થાય છે કે જાણે ત્રાસ ઘણો પડે છે હવે શું કામ પડ્યુ રહેવુ પડે હે સુન સજની એક ગામના વચને એટલે આ વાત સારી રીતે પરમાનંદદાસ જાણે છે.

પદ – ૧૭

હોંનંદલાલબિના ન રહુ । મનસાવાચાઔરકર્મણા હિતકી તોસોંકહુ ।।૧।। જોકછુકહોસોઇશીરઉપરસોહો સબેસ હૂ । સદાસમીપ રહું ગિરિધરકે સુંદરવદનચહું ।।૨।। યહતનઅર્પણ હરી કો કીનો વહસુખકહાંલહું। પરમાનંદમદનમોહનકે ચરણસરોજ ગહું ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૧૭

હુ નંદલાલ વગર ન રહુ મનવચન કર્મથઈ જે હિતનું છે તે તને કહુ છુ જો કંઇ કોઇ કહે તે શીર ઉપર તેહુ બધુ સહન કરીશ સદાયે સમીપ શ્રી ગીરધરજી ની રહીશ મને તો સુંદર વદનની ચાહના છે આ શરીર તો હરીને અર્પણ કરેલુ છે તેના થી મારા થી સુખ લેવાયજ નહી ભૌતિક સુખ ની ઇચ્છા નથી.

પદ - ૧૮

સખીરી લોભી મેરે નયન । બિનદેખેચટપટીલાગત દેખત ઉપજેચેન ।। ૧ ।। મોરમુકુટ કાછે પિતાંબર સુંદરતા કે એન । અંગઅંગ છબિ કહી ન પરત હૈ નિરખ થકિત ભયો મેન ।। ૨ ।। મુરલી ઐસી લાગત શ્રવણન ચિતવત ખગમૃગધેન। પરમાનંદપ્રેમી કે ઠાકુર વે દેખો ઠાઢે એન ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧૮

હે સખી મારા નયન છે તે લોભી છે જો શ્રી શ્યામસુંદર ને ના દેખુ તો તેને જોવાની ચટપટી લાગે છે કે ક્યારે મળે મને શ્યામ જયારે જોવુ ત્યારે ચેન પડે મોર મુગુટ કાછની પીતાંબર ધારણ કરેલુ છુ અને કેવા સુંદર લાગે છે અંગે અંગની છબિ કહીન પરત હે સખી તેને નિરખી ને થાકી ગયો મેન કામદેવ પણ થકી ગયા છે સાંભળવા માં મોરલી એટલી સરસ વગાડે છે ચીતવત બની જવાય છે પક્ષી મૃગ ધેનુ વીગેરે સ્તબ્ધ થઇ જાય છે પરમાનંદ કે ઠાકોર જો દેખો તે કેવા સુંદર ઉભા છે.

હિલગન પદ - રાગ રામકલી

પદ - ૧

મન મૃગ વેધ્યો મોહન નયન બાણસોં ગૂઢભાવ કી અચાનક તાન્યો ભૃકુટિ કમાન સોં ।। ૧ ।। પ્રથમ નાદબલ ઘેર નિકટ લે મુરલી સ્વર સપ્ત બંધાનસોં ।। પાછે બંક ચિત્તે મૃદુ હસકે ધાત કરી ઉલટી સુઠા નસોં ।। ૨ ।। ચતુર્ભૂજદાસ પીર યહ તનકી મીટતન ઔષધ આનસોં ।। હવૈહેસુખ તબહી ઉર અંતર આલીંગે ગિરિધર સુજાન સોં ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧

મન મોહન શ્યામ સુંદરે નયન રૂપી બાણથી મારા મનરૂપી મૃગને વીંધી નાખ્યો છે જે એમનો ગુઢભાવ છે તેની સેન (ઇશારો) અચાનક કરી તાકી ને ભૃકુટિ ની કમાન રૂપી મારી સામે તાક્યું ।। ૧ ।। પહેલા તો હું નાદ ના બલ મા ઘોરાઇ ગઇ પછઈ નજીક આવીને મુરલીના સ્વર સપ્તક બાંધીને એવા સુર છડયા કે પછી વાંકી દષ્ટિ થી મૃદુ હસીને એવો ધાંત કર્યો ઉલટી તાન સોં ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે આપીર તનકી ઔષધ થી મટવાની નથી આ સુખ તો ત્યારે અંતર માં ઉતરે કે ગિરિધર સુજાન આવીને આલીંગન નું દાન કરે ત્યારે.

પદ - ૨

ઠાડેરી ખરિક માઇ કૌન કો કિશોર સાંવરે વરણ મન હરણ બંસી ધરણ કામ કરન કૈસી મતિ જોર ।। ૧ ।। પવન પરસ જાત ચપલ હોત દેખ પિયરે પટકો ચટકી લો છોર સુભગ સાંવરી છોટી ઘટાસ પાહુની ગ્વાર હા હા

હો મેરી આલી કહા નામ કો હૈ ચિત્ત બિત્ત ચોર ।। નંદદાસ જહીં ચાહીં ચક ચૌધી આય જાય ભૂલ્યોરી ભવન ગમન ભૂલ્યોરી ભવન ગમન ભૂલ્યો રજની ભોર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

આ ગોપી પાહુની છે મહેમાન ગતી કરવા આવી છે તે શ્રી સુંદર શ્યામ ને ગાયોની ખરીકમાં ઉભેલા જોયા અને સખીને પુછે છે કે આ કોનો કિશોર છે તેનો રંગ સાંવરો છે મનહરી જાય તેવો બંસી ધારણ કરવાવાળો કામનો કરવાવાળો અને વિચારો પણ જોરદાર છે ।।૧ ।। પવન તો પરસીને જાય છે ચપલ હોત દેખ પીરો પટ ચટકીલો છોડ ।। સુંદર સાંવરી નાની ઘટા માંથી જાણે નીકળી આવી તે છબિલી કળાનો જાણે છબીલો ઓર ।। ૨ ।। પછી પાહુની ગોપી કહે છે હાહા હોં મેરી આલી કહા નામ કો હૈ તેનું નામ શું છે અને તે વીત એટલે ધન તો ભલે ચોરે પણ ચીતનો ચોર છે નંદદાસજી કહે છે (જહીં ચાહી) (જ્યાં સુધી) ચમક ધમક છે ત્યાં આય જાય ભુલથી ભવનમાં અવીજાય તો ઘેર જવાનું ભુલી જાય રાતે ભુલથી અવ્યો હોય તો સવારે ઘેર જાય

પદ – ૩

માઇ હોં ગિરિધરનકે ગુણ ગાઉ । મેરે તો વ્રત યહ નિશદિન ઔર ન રૂચિ ઉપજાઉ ।। ૧ ।। ખેલન આંગન આઉ લાડીલે નેક હું દર્શન પાઉ । કુંભનદાસ હિલગકે કારણ લાલચ લાગીરહાઉ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

અરી માઇ હું તો ગિરિધર નાજ ગુણ ગાંઉ કારણકે મારે તો આ વ્રત છે રાત દિવસ તેનું જ રટણ કરૂ છું બીજે ક્યાંયે મને ગમતુ નથી ।।૧ ।। પછી લાલાને ખેલવા માટે મારા આંગણા માં આવો લાડીલે લાલ મને જરા દરસન થાય આપના કુંભનદાસજી કહે છે આ પ્રેમ વસ્તુજ અવી છે અંકવાર લાલચ લાગી એટલે કામ પત્યુ પછી તેની પાછળ જ કરવાનું

પદ – ૪

કરત હો સબૈ સયાની વાત ।। જોલોં દેખ નાહીન સુંદર કમલ નયન મુસકાત ।। ૧ ।। સબ ચતુરાઇ બિસર જાત હૈ ખાન પાન કી તાત ।। બિન દેખે છીન કલન પરત હૈ પલભર કલ્પ વિહાત ।। ૨ ।। સુન ભામિની કે વચન મનોહર મનમેં અતિ સકુચાત ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગિરિધર લાલ સંગ સદા બસોં દિનરાત ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

બધા મલીને ચતુરાઇ ની વાતો કરે છે ।। જ્યાં સુધી શ્યામ સુંદર ને જોયા નથી ત્યાં સુધી જ વાત કરવાની એની ચતુરાઇની પણ જો કમળનયન ને મુસ્કુરાતા જોવે તો પછી બધી ચતુરાઇ તેની ભુલીજાય અને ખાવા પીવાનું મોટી વાત આ બધઉ ભુલી જાય પછી જોયા વગર ઘડીવાર કલ પડતી નથી એક પલભર કલ્પ સમાન જાય છે ।। ૨ ।। આ ગોપી ના વચન બહુજ મનોહર છે મનમાં અતિ વિચાર કરે છે ચતુર્ભૂજ કહે છે પ્રભુ ગિરિધર લાલ સંગ સદા બસો દીન રાત તોયે ઓછુ છે.

પદ – ૫

એક ગાવ કોં વાસ ધીરજ કૈસે કે ધરો ।। લોચન મધુપ અટક નહિ માનત યદ્યપિ યત્ન કરોં ।। વે યહ મગ નિત પ્રતી આવત હૈ હોંલે દધિ નિકરોં ।। પુલકીત રોમરોમ ગદગદ સ્વર આનંદ ઉમગ ભરોં ।। ૨ ।। પલ અંતર ચલિ જાત કલ્પભર વિરહાનલ હિ જરોં ।। સુર સંકુચ કુલ કાન કહાં લગ આરજ પથન ડરો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

હે સખી એકજ ગામમાં રહેવાનું પછી ધીરજ કેમ ધરાય મારી આંખો મટક પણ મારતી નથી હજી સુધી ઘણા યત્ન કર્યા તે આ માગ ઉપર રોજ આવ છે જ્યારે હું દધિ વેચવા નીકળુ છુ ત્યારે તેને જોઇને રોમ રોમ પુલકીત થઇ જાય છે ગદગદ સ્વર આનંદ ઉમંગ ભરોં ।। ૨ ।। એકપલ નું અંતર કલ્પ જેટલું લાગે છે અને વિરહાનલ અગ્નીમાં જલી રહુ છુ સુરદાસજી કહે છે વીચારી જો કુલકાન લોગ લાજ થી ડરશો નહી પ્રભુને મલવું હોય તો લોકલાજ છોડવી પડશે.

પદ – ૬

કબ કી મહ્યો લિયે શિર ડોલે ।। ઝુઠેઇ ઇતઉત ફીર આવત યહાં આય આય યહી બોલે ।।૧ ।। મુંહલો ભરી મથનીયાં તેરી તોહી રટત ભઇ સાંઝ જાન તોહી ગોરસ કો લેવો યાહી બાખર માંઝ ।। ૨ ।। ઇતતો આય બાત સુન મેરી કહે બિલગજિન માંને ।। તેરે ઘરમેં તુહી સયાની ઔર બેચન હીં જાને ।। ૩ ।। ભ્રમ તહિ ભ્રમત ભરમ ગઇ ગ્વાલિની બિકલ ભઇ બેહાલ સૂરદાસ પ્રભુ અંતર યમી આય મિલે તતકાલ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૬

હે ગ્વાલિની તું ક્યારની દહીં લઇને માથે ફરે છે ખોટી રીતે આમ તેમ ફરીને આવશ અહીં આવી આવીને બોલે છે ।।૧ ।। આ તારી મથનીયાં મોઢા સુધી હજી ભરી છે અને બોલાતાં બોલતાં સાંજ થઇ ગઇ ત્યારે ગોપી કહે છે તું જાણે છે ગોરસ ને લેવા વાળો આ ગાયોની ગમાણ પાસે અંદર છે પછી આ બાજુથી આવી વાત સાંભળી મેરી કહી ખોટું ના લગાડતા તમારા ઘરમાં તમે હોંશીયાર મારે કેમ વેચવું દહીં તે હું જાણુ ।। ૩ ।। પછી ભ્રમત હી ભ્રમત ભરમાઇ ગઇ ગ્વાલીની વીહવલ થઇ ગઇ બેહાલ ત્યારે સુરદાસજી કહે છે પ્રભુ તો અંતર યામી છે આય મિલે તતકાલ ।। ૪ ।।

પદ – ૭

ભઇ મન માધો કી અવસેર ।। મૌન ધરે મુખ ચીતવત ઠડી યા વન આવે ફેર ।।૧ ।। તબ અકુલાય ચલી ઉઇ વનકો બોલે સુનત ન ટેર ।। વિરંહા વિવસ ચહુંધા ભ્રમ તિહીં શ્યામ કહા કિયો ઝેર ।। ૨ ।। આવો વેગ મિલો નંદ નંદન દાસનકરો નિબેર સૂર શ્યામ અંક ભર લીની દૂર કિયો દુઃખ ઢેર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

આ સખી માધવ ના આવવાની રાહ જોઇ મૌન ધારણ કરી મુખથી ચીત્રનત ઉભી હતી કે યા વનમાં જ આવે છે માધવ તબ અલળાઇ ને ઉઠી ચાલી વનકો બોલ સુનત ન ટેર વિરહથી વીવશ થઇ ચારે કોર ભમી ને જોયુ

તે વખતે શ્યામ કહા કીયો ઝેર (અણગમો) આવો જલ્દી નંદ નંદન આ દાસ નેજલ્દી મુક્ત કરો નવરો કરો સુરદાસજી કહે છે કે શ્યામ અંકભરી લીની અને દૂર કર્યો દુઃખ જાણે ઢગલો હતો તે દુર કર્યો.

પદ – ૮

શ્યામ મન જાન હદય ચુરાયો । ચતુરબર નાગરી મહા મખિલખ લિયો પ્રિય સખી સંગ તાહિ ન જનાયો ।।૧ ।। કૃષ્ણ જ્યોં ધરત ધન એસૈ દઢ કિયો બન જનની સુનવાત હસ કંઠ લાયો । ગાસ દીયો ડાર કહી કુંવરિ મેરી બાવરી સૂરપ્રભુ નામ ઉઠે ઉડાયો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

હે સખી શ્યામસુંદરે મારૂ હદય ચોયું છે અને આ નાગરી એવી ચતુર છે તેને જેમ મહામણી હોય તેમ તે નામ લખલિયો અને પોતાના પ્રિય સખીને પણ આ વાત જણાવી નહિ ।। ૧ ।। અને જેમ કૃષ્ણ (લોભી) હોય અને ધન જ્યાં ઘટેલુ હોય તેવું તેનુ મન દઢ કરી ને ચૂપ રહી અને જનની એટલે માતા કહે સુન વાત કહું અહીં આવ એમ કહી હંસીને કંઠે લગાવી પણ આ કુંવરી બાવરી નથી ચતુર છે તેને (ગાસ:સમુહમાં) બધાના સાથ છોડી દીધો ત્યારે તેની માતા કહે છે કુંવરી મોરી બાવરી છે સૂરદાસ કહે છે પ્રભુ નામ ઝુઠે ઉડાયો.

પદ – ૯

મન તો હરિહી હાથ બિકાન્યો । નિકસ્યો માન સહીન વહમૈં યહ હોત ન જાણ્યો ।। ૧ ।। નયનન સાટ કરી મિલનયનન ઉનહીસોં રૂચિ માન્યો । બહુત યત્ન કર હોં પચિહારી ફિર ઇતકોંન ફિરાન્યોં ।। ૨ ।। સહજ સુભાય ઠગોરી પરી સીસ ફિરત અરગાનોં । સુરદાસ પ્રભુ રસવસ ભઇ ગોપી બિસર ગયો તન જ્ઞાનો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

મારૂ મન શ્રી હરિ ના હાથમાં વેચાઇ ગયુ છે કારણકે તે જ્યારે નિકળ્યો ત્યારે માન ગુમાન એટલે ખુમારી સહીત તે નીકળ્યો તે આ છે તે મે જાન્યુ નહી પછી તેને વક્ર દષ્ટિથી નયનના ના જાણે બાણ માર્યા હોય તેમ મારા સામે જોયું પછી મે પણ નેનસો નેન મિલાવ્યા તે તેમને ગમ્યું પછી મેં બહુજ યતન કરી લાગી રહી પણ પછી આમ તેમ કોણ કરે સહેજ ગામ્યુ પણ હું તો ઠગાઇ ગઇ મારૂ સીસ ફેરવી લેવામાં અચકાઇ ગઇ સુરદાસજી કહે છે પ્રભુ રસબસ ગોપી થઇ ગઇ અને ભુલીગઇ શરીર નું ભાન

પદ – ૧૦

લોચન ભયે શ્યામ કે ચેરે । એતે પર સુખ પાવત કોટિક મોતિન ફેર નહેરે ।। ૧ ।। હાહા કરત પરત હરીચરણ ન ઐસે વશ ભયે ઉનહિ । ઉનકો વદન વિલોકત નિસદીન મેરો કહ્યો ન સુનહી ।। ૨ ।। લલિતત્રિભંગી છબિ પર અટકે ફટકે મોસોં તોરી । સુરદાસ હમપેં રિસ કીની આપન શ્યામસોં જોરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ –૧૦

સખી પ્રતી સખી કહે છે મારા લોચન શ્યામના દાસ છે એટલા માટે હું તેનાથી સુખી છુ મને તો કરોડ ઘણું ચારે બાજુથી સુખ છે હું હા હા કરી શ્રી શ્યામ સુંદરના ચરણમાં પડી રહુ છુ તેટલા માટે તે મને વશ છે તેમનુ વદન

જોયા કરૂ છુ રાત દિવસ મારૂ ક્હયું પણ સાંભળતાં નથી લલિત ત્રીભંગી છબિ (ત્રણે અંગે વાંકા) પર મારૂ મન અટકે ફટકે મોસોં તોરી સુરદાસજી કહે છે અમારાથી રીસ કીની આપને શ્યામસોં જોરી

પદ – ૧૧

શ્યામ રંગ રંગે નયન । ધોયે છુટત નહિં યહ કૈસે હું મિલે પહેલ હવૈ મેન । યે ગીદ્ય નહી ટરત વહાં તે મોસોં લેન ન દેન । સૂરજ પ્રભુ કે સંગ સંગ ડોલ ત નેંક હુ પરત ન ચૈન

ભાવાર્થ –૧૧

શ્યામ ના રંગ મા મારા નયન રંગાયલા છે ધોવે તોય રંગ જાય નહિ યહ ગમે તે રીતે મલે પહેલ વીલા તેને કહીશુ તો નહી જાય આહીથી પણ મારે કાંઇ ન લેના ન દેના સૂરદાસજી કહે છે પ્રભુના સંગમાં તેમના સંગે ફરો છો અને તેના વગર જરાયે ચેન પડતુ નથી

પદ – ૧૨

નયન ભયે વશ મોહનતે । જયોં કુરંગ વશ હોત નાદ કેટરત નહીં તાભ્રુહનતે । ।૧ ।। જયોં મધુકર વશ કમલ કોશ કે જયોં વશ ચંદ ચકોર । તૈસૈ હી વશ ભયે શ્યામ કે ગુડિયા વશ જયોંડોર ।। ૨ ।। જયોં વશ સ્વાંતિ બુંદન ચાતક જયોં વશ જલ કે મીન । સુરજ પ્રભુ કે વશ ભયે એસૈ છીનછીન પ્રતિજ્ઞુ નવીન ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

મારા નયન વશ થયા છે મોહનલાલથી જેમ હરણ વશ થાય છે નાદથી તેને બાણથી મરવાથી બીક નથી લાગતી ભમરા વશ છે કમળના મકરંદ ને માણવામાં અને ચકોર ચંદ્ર ની શીતલ તાં અને પ્રકાશ ને વશ છે તેવી રીતે શ્યામને વશ થયા છીએ જેમ કઠ પુતલી ને નચાવનાર તેની દોરી ઉપર નચાવે છે તેમ જેમ ચાતક પક્ષી સ્વાંતી જલ નીજ ઇચ્છા રાખે છે અને માછલાં જલ વગર સહી શકતા નથી સુરદાસજી કહે છે પ્રભુને વશ થાય તે એવી રીતે છીન છીન વારે વારે નવીન પ્રીતી છે.

પદ – ૧૩

નયના માન અપમાન સહ્યો । અતિ અકુલાય મિલેરી વરજત યદ્યપિ કોટિ કહ્યો ।।૧ ।। જાકી બન પરી સખી જૈસે વહી ટેક રહ્યો । જપોં મરકટ મૂઠી નહિ છાંડત નલિનીસુ આ ગહ્યો ।। ૨ ।। જૈસે નીર પ્રવાહ સમુદ્રહી માંઝ બહ્યો સુબહ્યો। સુરદાસ ઇન તે સીયકીન્હી ફિર મોતન ન ચહ્યો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

હે સખી મેં મારી આંખે માન અપમાન સહન કયું અતિ અકુલાઇને પણ મળવા માટે હજી સુધી કહી કોટિ કહ્યો ઘણું કહ્યુ પણ જેની બોલબાલા હોય અને તે કહે તોજ ટેક રહે જેમ માંકડા ને મુઠી ચણા માટે પાત્રમાં હાથ નથી ને ચણાની મૂઠી ભરી પણ હાથ નીકળે નહી મુઠી છોડે નહી તેવી રીતે પોપટને પકડવા માટે ડાળીમાં પાઇપ ભરાવે જયારે પોપટ તેના ઉપર બેસે એટલે નલીની તરત ફરી જાય પોપટ ઉંધો થઇ જાય પણ પકડ છોડે નહિ વળી જેવી

રીતે પાણીનો પ્રવાહ સમુદ્ર તરફ વ્હે છે અને સમુદ્રમાં જે બહ્યો જાય તે જાય પાછો આવેજ નહિ સુરદાસ કહે છે તેને પણ આવી રીતે જે કર્યુ પછી મને ચારે નહિ માટે મેં માન અપમાન સહન કરી ને તેને છોડયા નથી.

પદ – ૧૪

સજની મો તે નયન ગયે હિલગમાં રામકલી રાગ

ભાવાર્થ – ૧૪

અરે સજની મારા તો હવે નયન ગયા હું તેમના વગર બીજુ કાંઇ દેખતી જ નથી હવે તો તે આવે એનીજ આશા રાખુ છું અને શ્યામ સુંદર ના અંગ વળગી પડું ।।૧।। જયારથી કમલ વદન ને ઉન તેને દેખ્યો ત્યારથી દીનદીન ઔર ભયે કાંઇ કહેવાય નહી જેવી રીતે હલદર ને ચૂનામાં પલાળીને મુઉ રાખો થોડા દિવસ તો તે હલદર અને ચુનાના મિલનથી લાલ કુંકુ બની જશે મને છોડીને જો પોતે પોતાના સ્વાર્થ માં બીજી ગોપી ને ત્યાં જાય તો પછી મને આવેશ માં મારી વેસર નકવેસર આમ તેમ ડોલવા લાગે સૂરદાસજી કહે છે શ્યામ ના રૂપમાં સમાઇ જઇએ તોવાંધો નહિ માંનો કે બુંદ તયે જો ચુલા ઉપર તવો તપેલો હોય ખાલી અને તેમાં પાણીનું બુંધ નાખો તો ઠેરસે નહી તેવી રીતે જો ઠાકોરજી બીજી ગોપીને ત્યાં જાય તો આ ગોપીને ગુસ્સો ભરાઇ આવો અને ગમેતેમ બોલે આ ભાવ છે.

પદ – ૧૫

સખી હોં જો ગઇ દધિ બેચન વ્રજમેં ઉલટી આપ બિકાઇ। વિનગ્રથ મોલ લઇ નંદનંદન સર્વસ્વ લિખદે આઇરી ।।૧।। શ્યામલવરણ કમલદલલોચન પીતાંબર કટિ ફેંટરી જબતેં આવત સાંકરી ખોરી ભઇ હે અચાનક ભેટરી ।।૨।। કોનકીહેં કોનકુલબધુ મધૂર મધૂર હસ બોલેરી । સકુચ રહી મોહિ ઉત્તર નહીં આવત વલકર ઘૂંઘટ ખોલેરી ।।૩।। સાસ નણંદ ઉપચાર પચિહારી કાહૂમરમ ન પાયોરી। કરગહી વૈદ ઢંઢોર રહે મોહિ ચીંતારોગ બતાયોરી ।।૪।। જા દિનતેં મૈં સુરતસંભારી ગૃહ અંગના વિષ લાગેરી । ચિતવત ચલત સોવત ઔર જાગત યહ ધ્યાન મેરે આગેરી ।।૫।। નીલ મણી મુક્તા હલ દેહું જ્યોં મોહી શ્યામ મિલાયેરી કહે માધોં ચિંતા કયોં બિસરે વિન ચિંતામણી પાયોરી ।।૬।।

ભાવાર્થ – ૧૫

હે સખી હું જો વ્રજમાં દધિ વેચવા માટે ગઇ હતી તો ઉલટી સામે હુંજ વેચાઇ ગઇ અને જાણે નંદ નંદને મને એમને એમજ લઇ લીધી અને જાણે મેં સર્વસ્વ લખી આપ્યુ હોય હે સખી શું કહુ તને તેની વાત એક તો શ્યામ વરણ વાળી કમલના દલ જેવા તો સુંદર નેત્ર પીતાંબર કટિ ઉપર અને ફેંટા જયારે હું આવતી સાંકરી ખોરે થી ત્યાં મને અચાનક ભેટો થઇ ગયો પછી મને પુછયુ કે તું કોની કુલ વધૂ છે એવુ તો મધુર મધુર બોલે હંસીને હુંતો વીચારમાંજ પડી ગઇ મને ઉત્તર દેતા પણ નો આવડયો અને મેં ઘૂંઘટ કાઢેલો તે મારો ઘૂંઘટ બલ કરીને ખોલી નાખ્યો ।।૩।। હું તો ઘર તરફ ગઇ પણ મને કાંઇ ચેન પડે નહી સાસુ નણંદ ઉપચાર કરવા લાગી કાંઇ મરમ તેના હાથમાં આવ્યો નહી પછી વૈદ ને બોલાવ્યો તેને મને ઢંઢોરી હાથ ઝીલી ને નાડી જોઇ પછી ચીંતારોગ બતાવીને

તે વિદાય થયા પછી જ્યારે મેં મારી હાલત સંભારી પણ ગૃહ આંગણ વીષ જેવા લાગે છે ચીતવતી તો ચાલતા સુતાબેસતા જાગતા બસ એકજ ધ્યાન મારી આગળ આવે પછી ગોપી કહે છે કે જો કોઇ મને શ્યામ ને મિલાવી આપે તો તેને હુ મારો મોતીનો હાર અથવા નીલમણીનો હાર આપું પછી માધવ દાસ કહે છે કે આવી ચીંતા કેમ ભુલાય તમે તો વગર ચીંતાએ ચીંતામણીને પાયો છે.

પદ – ૧૬

ગ્વાલિની પ્રકટયો પૂરણ નેહ દધિભાજન સિરપર ધરયોરી કહત ગોપલ હીલેઉ ।।૧।। કૌન સુને કાસોં કાહૂંરી કાકે સુરત સંકોચ કાકો ડર પથ અપથકોરી કૌ ઉત્તમ કો પોચ ।।૨।। વાટઘાટ નિજ પુર ગલી જહાં તહાં હરિનામ સમઝાયે સમઝે નહિ બાહી સિખદે વિથક્યો ગામ ।।૩।। દિપક જો મંદિર બરે બાહીર લખે ન કોય તન પરસત પ્રજવલિત ભયો ગુપ્ત કૌન વિધી હોય ।।૪।। પાન કિયે જસ વારૂણી મુખ ભલકન તનન સંભાર પગ ડગમડ જીત તીત ધરેં વિથુરી અલક લિલાર સરીતા નિકટ તડાગકે દીનો કુલ વિદાર નામ મિટયો સરીતાભઇ કો નિબે રવેવાર ।।૬।। લજ્યા તરલ તરંગિણી ગુરૂજન ગહેરી ધાર ।। દોઉકુલ ફુલ પરમિત નહીં તાહી તરતન લાગી વાર ।।૭।। વિધિભાજન ઓ છૂયો રચ્યો લીલા સિંધુ અપાર ઉલટ મગ્ન તા મેં ભયો કૌન નિકાસન હાર ।।૮।। ચીત્ત આર્કશ્યો નંદ કે મુરલી મધુર બજાય જહીં લજ્જા જગ લાજ્યો સો લજ્જા ગઇ લજાય ।।૯।। પ્રેમ મગ્ન ગ્વાલિની ભઇ સુરદાસ પ્રભુ સંગ નયન શ્રવણ મુખ નાસીકા જ્યોં કંચુકી તજત ભૂજંગ ।।૧૦।।

ભાવાર્થ – ૧૬

વ્રજની ગોપીને પ્રભુ સાથે પ્રેમ છે અને તેના માંજ તાલાવેલી છે તેમાં ગોપી ભાન ભૂલી ને દહીંલોં ને બદલે કોઇ ગોપાલ લો તેમ કહે છે પણ તેનો તાર તો પ્રભુમાં જ છે પણ કોઇ સાંભળતુ નથી વળી કોઇને રૂપનો સંકોચ થાય પણ કોઇ સાંભળતુ નથી દહીનું માટલું શીર પર ધરીને કહે છે કોઇ ગોપાલ લો દહી વેચવાનું ભુલી જાય છે સાદ પાંડે છે વ્રજની વીથનમાં (શેરી)વળી ગોપી મનમાં વિચારે છે આજે કોઇ સાંભળતુ નથી કે શું હું જે વેચવા નિકળી છુ તે કાંઇ ખરીદાય વળી કોઇને બીકપણ હોય કે વળી રસ્તામાં કાંઇ આપડાથી લેવા જવાય નહિ એમ ગભરાટથી પણ આવતી નહી હોય આમ વિચારી તે ગોપી તો વાટઘાટ પોતાના ગામમાં ગલીયે ગલીયે સાદ પાડે છે કોઇ ગોપાલ લ્યોરી પછી ગામના લોકો તે ગોપીને સમજાવે છે કે ગોપાલ કાંઇ વેચવાની વસ્તુ છે હવે જુઓ દિપક જો મંદિરબરે મંદિર એટલે ગોપીનું હદય અને દિપક એટલે પ્રભુના જ્ઞાન રૂપી પ્રકાશ અને ગોપી પ્રભુના સ્વરૂપમાં ઓત પોત બની ગઇ છે તેને હદયમાં જે ભાવ ભર્યો છે ઠસા ઠસ તેને બહારથી કોઇ શું જાણી શકે ।।૪।। તેના હદયમાં જે ભાવ ભર્યો હતો તે પ્રજવલિત થયો તે છુપી શકે નહિ કોઇ રીતે છુપાવ નહિ જેમ મુખમાં વારૂણી નું પાન કર્યુ હોય ત્યારે શરીર નું ભાન રહેતું નથી પગ પણ ડગમગતા આડા અવળા પડે છે વળી કપાલ ઉપર વાળની લટો પણ આડી અવળી આવે છે. સરીતા એટલે નદી તો જ્ઞાન રૂપી નદી નદી પાસે જ તળાવ હોય (હદય રૂપી) જ્યારે નદીમાં પુર આવે ત્યારે તલાવ પણ નદી સાથે એક થઇ જાય છે તેનુ જુદા પણુ દેખાતુ નથી તલાવનું નામ મટી જાય છે અને નદીજ થઇ જાય છેપછી તેને કોઇ પૂછનાર નથી કે આ નદી છે કે તલાવ એકજ રૂપ થઇ જાય છે હવે જુઓ આ

સરખામણી કરો ।। ૬ ।। લજા રૂપી તરંગ એટલે વડીલ જે મોટા છે તે કેવા છે પ્રવાહની ગહેરી ધાર સમાન છે પણ જૂઓ એક તો જેમ નદી તલાવ સાથે મલી આગળ ચાલી તલાવને પણ નદી રૂપ બનાવી તલાવનું નામ વિદાય કરીને પ્રવાહ આગળ વધ્યો હવે અને જેવી રીતે તલાવે તેનુ રૂપ નદીના પ્રવાહથી તલાવનો કીનારો છોડી અને નદીના પ્રવાહમાં આગળ વધ્યો કારણ કે પાણીનું પ્રવાહ આગળ વધી સમુદ્ર ને મળે છે અને પછી તેનેજ મળવાની આતુરતા રાખે છે અને તે જલ પ્રવાહ સમુદ્ર ને મળે ત્યારેજ તેને શાંન્તી તેવી રીતે આપડે પણ જે બ્રહ્મ માંથી વિખુટા પડ્યા તે જેમ તલાવ હતું તેવી રીતે આપડે જીવભાવને પામ્યાં પછી જો આપડા માં પ્રભુ સાથે પ્રેમ જાગે અને તે પ્રેમનો પ્રવાહ ચાલે જેમ ગોપી દહીં વેચવા ચાલી તો બોલે છે કોઇ ગોપાલ લ્યો કોઇ ગોપાલ લ્યો આવી તેની દશા થાય છે તદ્રપ તેમ જ્યારે જીવ વિચારે અને જ્ઞાન રૂપી ગંગા નો પ્રવાહ ચાલે તોજ પ્રભુ તેના ઉપર કૃપા વિચારે અને પછી જીવમાંથી શિવ બનાવે (કલ્યાણકારી) પણ આવી ગોપી જેવી તદ્રપતા હોય ત્યારે જેમ ગોપીએ લોક લાજ છોડી તેને તો આમ કરવું આમ નો કરવું કોઇ લૈકિક વિચાર્યુજ નથી પ્રભુની લીલા નું અવગાહન કરતાં કરતાં અંદર ડૂબી જઇએ તો પછી કોઇની તાકાત નથી કે બહાર કાઢી શકે ગોપી પ્રભુનામ માં મસ્ત બની છે તેટલાંમા પ્રભુએ મટકીમાંથી મોરલી બજાવી પછી મટૂકી માથેથી ઉતારી ને જૂએ છે તો પ્રભુ મોરપીછ ધારણ કરી મોરલી બજાવે છે જ્યારે જેવી રીતે ગોપીએ ગોપાલ લ્યોના સાદ પાડીને તેના સાદથી લોકો એટલે તેના વડિલો ને લજ્જા આવે છે તે પણ પ્રભુના દર્શન કરતાં તેની લજ્જા લજાઇ ગઇ ગ્વાલીની પ્રેમ મગ્ન થઇ ગઇ સુરદાસજી કહે છે જેમ સાંપ કાંચળી ઉતાર્યા પછી તેના સામું જોતો નથી તેવી રીતે પ્રભુ દર્શન થયા પછી તે રૂપમાં તદ્રપ બની જાય છે આ ભાવાર્થ પદ મારી શકિત અનુરુપ લખ્યો છે તેમાં ભુલ તો હશે જ પણ સમજી ને વાંચન કરવાથી ભુલ સુધરી જશે.

પદ – ૧૭

જો પે ચોપ મિલન કી હોય તો ક્યો રહ્યો પરે બિનદેખે લાખ કરો જિન કોય ।।૧ ।। જોપે વિરહ પરસ્પર વ્યાપે તો કછુ જિયે બને ।। લોકલાજ કુલ કી મર્યાદા એકો ચિત્ત નગિને ।। ૨ ।। કુંભનદાસ જા હિતન લાગી ઓરના કછુ સુહાય ગિરિધર લાલ તોહિ બિન દેખે પલ છીન કલ્પ વિહાય ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

જેને મલવાની તાલાવેલી હોય પ્રભુમાટે તો કેમ કરીને પ્રભુને જોયા વગર કેમ ચાલે લાખ ઉપાય કરીને પણ પ્રભુને મલવું પડે આવી લગની જોઇએ પ્રેમ જોઇએ ।।૧ ।। પછી બંનેને પરસ્પર વિરહ વ્યાપે તો કંઇક મનમાં આવે લોકલાજ કુલ મયાદા એક ચીતમાં ગણવું ન જોઇએ ।। ૨ ।। કુંભનદાસ કહે છે જેના તનમાં લાગી છે તાલાવેલી તેને બીજુ કસુ સારૂ લાગતુ નથી અને ગીરધરલાલ ને પણ તેને જોયા વગર એક પલ છિન કલ્પ સમાન જાય છે તો આ પરસ્પર પ્રેમ પ્રભુનો અને ગોપી નો

પદ – ૧૮

હેલી હિલગકી પહીચાન । જોપૈં હિલગ હિયેમેં હોતી તો કહા કરે કુલકાન ।।૧ ।। હિલગ કરી જયો પતંગ દીપકસોં તન સોંપ્યો હૈ આન । શંકત નહી જરત જવાલામે સહી પ્રાણકી હાન ।।૨ ।। હિલગ કરી જયોં ચકોર ચંદસો પાવક ચુગતજુ જાન । એસીહી કરુંગ નાદ મૂદુ મોહે હતે પરાધી વાન ।।૩ ।। હિલગન હીં સોં વધે સબે ત્યજ મધુપ કમલ હિત જાન । એસી હિલગ લાલનગિરિધરસોં સુરદાસ પહિચાન ।।૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૮

હે સખી જો હિલગ ને (પ્રેમને) જાણવો હોય તો કેવી હોવી જોઇએ કહે છે કે જેને હિલગ હૈયે માં હોય તો લોક લાજ શું કરવાની બાજુ પર રહી જાય ।।૧ ।। બીજુ પ્રેમ કોને કર્યો કે પતંગીયા એ દીપક સાથે પ્રેમ કર્યો શરીર તેને સોપી દે છે પોતે તેમાં ખાખ થઇ જાય છે દીવાની જ્વાલામાં પ્રાણ નોછાવર કરી દે છે ।।૨ ।। વળી જુઓ પ્રેમ કયો ચકોરે ચંદ્ર સાથે તે ચંદ્ર મળવા માટે બસ ઉડયાજ કરે છે અને તે પાવક (અગ્ની) અંગારા પણ ખાઇ જાય છે ચંદ્રનો પ્રકાશ જાણીને એવી રીતે હરણ નાદમાં પ્રેમ છે પારધી પેલા ગાનમાં મસ્ત બની જાય છે કમલના મકરંદ નો પ્રેમ છે તે કમલ નું હિત વિચારે છે ભમર લાકડા કોરી નાખે તો સવારે કમળ ખીલે ત્યારે બહાર આવે પણ કમળને નુકસાન નહિ આ પ્રેમની પહેચાન છે

દધીમંથન

પદ – ૧

દે યસુમતી આપની રઇ યોહી પરયો હે બિના મથન કીયે દઇ અપની હો ઢૂઢ આઇ ઉઠ અંધિયારે માંઝ પાઇન ભવનમેં કહાંધો ગઇ ।।૧ ।। યહીતે આતુર ધાઇ જીયન કછુ સુહાય લોની લાલચ મોહિ ચટપટી ભઇ દીના ચાર કરૂં કાંજ બઢો નંદજૂકે રાજ જોલો હમારે આબે ગઇ ।।૨ ।। ચતુર્ભૂજ પ્રભુ રાની મેરી અતી ચોંપ જાની હોય પ્રસન્ન મન આનદઇ ।। ભોર ભયે દેહું આશીષ બારજીન ખસો સીસ તેરે ગિરિધારી કી બલબલ ગઇ ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

હે જશોદાજી જરા આપની વલોણી દહી વલોવવામાટે આપશો પછી કહ્યુ લે અહીંજ પડી છે હજી મેં દહી મથન નથી કર્યુ મારી રવઇ ગોતી રાખીશ મેં ઉઠીને અંધારામાં જડી નહિ ઘરમાંથી કયો જાય ।।૧ ।। એટલે હું આતુરતાથી દોડી ને આવી મને મનમાંતો સારૂ લાગ્યુ નહી પણ લાલચ મને ચટપટી થઇ ચાર દિવસ કરૂ કાજ બઢો નંદજૂકો રાજ જ્યાં સુધી અમારા થી બનસે ત્યાં સુધી આવીશું ચતુર્ભૂજ દાસ કહે રાની મેરી આવી ચોંપજાની પ્રસન્ન હોય મન આવવાદીધી ભોર સવારે થયે આશીસ દઇ તમારા લાલાના માથાનો વારપણ ખસે નહી આપના ગીરધારી ની બલબલ ગઇ

પદ – ૨

આછે વ્રજકે ખરીક ખાને બડડે વગર ।। નવ તરૂણી નવતરલિ મંડિત અગણીત સુરભિ હુંક ડારત ।। ૧ ।। જહાં તહાં દધિ મથન ધમરકે પ્રભુદિત માખન ચોર લંગર ।। માગધ સુત વદત બંદીજન લજ્જીત સુરપુર નાગરી નગર દિન મંગલ દિન વંદન માલા ભવન સુવાસિત ધૂપ અગર ।। કૌન ગિને હરિદાસ ગહવર ગુણ મસી સાગર અરૂ અવની કાગળ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ –૨

ગાયો ને બાધવા માટે ખરીક ખાને મોટા લોકો વગર વ્રજમાં કોણ સારા રાકે નવી ગોપી તરૂણી નવ તરલી શોભાયમાન ગણીના શકાય તેટલી સુરભી કુંડ ઉપર હુંક નાખે છે જયાં ત્યાં કધિ મથન ધમરકે આનંદિત માખન ચોર લંગર સાંભળી ને આવે છે પ્રભુના ગુણનું અવગાહન કરનારા માગધ સુત બંદીજનો પણ આ ધમ્મર વલોણાના નાદ સાંભળીને લજ્જીત થઇ દેવલોક ના નાગર નાગરી દિનમંગલ દિન વંદન માલા ભવન સુવાસિત ધુપ અગરથી કૌન ગીને હરીદાસ કહે છે અંદર ઉડાણ ના ગુણ નું વર્ણન કોન કરે સાગરની સહી બનાવો (મસી) અને અવની એટલે (પૃથ્વી) નો કાગળ કરી તેમાં લખો તોય તેના ગુણ પુરા નો લખાય.

પદ – ૩

પ્રાતસમેં દધિમથત યશોદા પ્રમુદિત કમલનયન ગુણગાવત । અતિહી મધુરગતિ કંઠ સુઘર અતિ નંદસુવન ચિત્તહિતહિ બઢાવત ।। ૧ ।। નિલ વસન તન સલિલ સજલમન દામિની બીચ ભુજદંડ ચલાવત । ચંદ્રવદન લટલટક છબિલી માંનોઅમૃતરસ રાહુ ચુરાવત ।। ૨ ।। ગોરસ મથત નાદ એક ઉપજત કિંકણીધ્વનિ સુન શ્રવણ રમાવત ।। ૩ ।। સૂરશ્યામ અચરા ગહી ઠાડે કામકસોટી કસ દિખરાવત ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૩

સવારના વ્હેલા યશોદાજી આનંદ મંગલ કમલ નયન ના ગુણ ગાય છે અને દધિ મથન કરે છે અતિહી મધુર કંઠે સુંદર અતિ નંદરાયના પુત્રના ચિત્ત અને હીત બંને બઢાવે છે ।। ૧ ।। શ્રી યશોદાજી એ નિલ વસ્ત્ર ધારણ કરેલ છે શરીર પરસેવાથી પાણી પાણી થઇ રહ્યુ છે શ્રંગાર વીજળીના ચમકાર કરતા હોય અને બંને હાથથી મંથન કરે છે વદન ચંદ્રમાં સમાન લટ લટકી રહી છે છબિલી માંનો અમૃતરસ રાહુ ચોરી રહ્યો છે નિલસાડીનો ઘુંઘટ આમતેમ ઉડી રહ્યો છે રાહુની જેમ ગોરસ મથતાં નાદ એક જ અવાજ કીંકણી ધ્વની સુન કાન રમાવત સુરદાસ કહે છે અચરા ગહીને ઉભા છે જાણે કામ કસોટી દિખાવત કામ એટલે ઇચ્છા.

પદ – ૪

નેંક રહો માંખન દેહું તુમકો ઠાડી મથત જનની દધિ આતુર લોની નંદ સુવન કોં ।। ૧ ।। મૈં બલજાઉ શ્યામધન સુંદર ભૂખલગી તુમ્હોં ભારી ।। બાત કહું કી બુઝન શ્યામ હી ફેર કહત મહતારી ।। ૨ ।। કહત બાત હરિ કછૂ ન સમઝત ઝુકે હી ભરત હૂંકારી ।। સૂરદાસ પ્રભુ કે ગુણ તુરત હી વિસરિ ગઇ નંદરાની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

હે સુવન જરા ઉભા રહો હુ તમને માખન આપુ છું હું દધિ મંથન માતા બલજાઉ તમને ભુખતો લાગી હશે ભારી એક વાત કહું શ્યામ પૂછે છે ત્યારે મહતારી એટલે જશોદાજી ફરી થી કરજો ।। ૨ ।। વાત કહે છે હરિ કછૂ ન સમઝત ઝુઠેહી ભરત હુંકારી ।। સુરદાસ કહે છે પ્રભુના ગુણ તરત બિસરી ગઇ નંદરાની

પદ – ૫

બાત નહીં સુત લાય લિયો તબલોં દધિ મથ જનની યશોદા માંખન કર હરિ હાથ દીયો ।। ૧ ।। લે લે અધર પરસ કર જેંવત દેખત ફૂલ્યો માત હીયો ।। આપુ હી ખાત પ્રસંસત આપુ હી માંખન રોટી બહુત પ્રિયો ।। ૨ ।। જો પ્રભુ શિવ સનકાદિક દુર્લભ સુતહીત વશ ભયે નંદ ત્રિયો ।। યહ સુખ નિરખત સુર પ્રભુ કો ધન્ય ધન્ય પલ સુફલ જિયો.

ભાવાર્થ – ૫

શ્રી યશોદા દહી વલોવે છે ત્યાં સુધી લાલાને વાત માં રોકી રાખે છે માખણ તૈયાર કરી શ્રી હરીના હાથમાં આપ્યું અધ્ધરથી પરસકરી જેંવત દેખ્યો માતા ફુલાઇ હીયો પોતે ખાય છે અને વખાણ પોતે કરે છે માખન રોટી તેમને બહુ પ્રિય છે જો પ્રભુ શીવ સનકાદીક ને દુર્લભ સુત હીત વસ ભયે લાલાના હિતમાં વશ છે નંદ રાય ના ઘરની ગોપીઓ આ સુખ જોઇને પ્રભુ ધન્ય ધન્ય પલ સફલ જિયો સુરદાસજી કહે છે.

પદ – ૬

આજ ભોર હી રાધીકા યસુમતી ગૃહ આઇ ।। મહરિ કહ્યો હંસ દધિમથો વૃષભાન દુહાઇ સુન આયુસ ઠાડી ભઇ કર નેતી સુહાઇ રીતે માંટ વિલોવહી ચિત્ત જહાં કન્હાઇ ઉનકી ગતિ હોં કહાં કહોં જિન દ્રષ્ટિ ચુરાઇ વછરા નો બે વૃષભસો ગૈયા બિસરાઇ દેખ દુહુનકી યહ દશા યસુમતી મુસકાઇ ।। સૂરદાસ દંપતી કથા મોંપે બરણી ન જાઇ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૬

શ્રી વૃષભાન નંદિની શ્રી રાધાજી સવારે શ્રી યશોદાજી ને ઘેર પધાર્યા ત્યારે શ્રી યશોદાજી કહે હું શ્રી વૃષભાનજીની સોગંદ દઇને કહુ છું પછી સોગંદ ની વાત આવી એટલે શ્રી રાધાજી ઉભા રહ્યા પછી તેઓ રવૈયાની દોરી હાથમાં વલોવવા જાય છે પણ ચીત્ત તો પ્રભુમાં લાગેલુ હતું એટલે દહી વલોવાની ગોળી તો બાજુ પર રહી પણ ખાલી માટલામાં વલોવવા લાગ્યા પણ તેમને ખબર નથી કારણ કે તેમની દ્રષ્ટિ પણ શ્રી રાધાજીના સ્વરૂપમાં ચોરાઇ ગઇ હતી શ્રી રાધાજીમાં હતું એટલે જ્યાં બળદો બાંધેલા હતાં ત્યાં લઇ જાય છે વાછરડા ને જૂઓ યશોદાજી મુસ્કુરાય જાય છે. કાનાને દેખતા રાધાજીની દ્રષ્ટી ચોરાઇ જાય છે તેથી ગાયો બાંધવાને બદલે બળદ બંધાય જાય છે તેથી જશોદાજી મુસ્કુરાય (હસે) છે. સુરદાસજી કહે છે આ યુગલ સ્વરૂપનું વર્ણન શું કરી શકું

પદ – ૭

નંદગામ નીકો લાગતરી । પ્રાતસમૈ દધિમથતગ્વાલિની સુનત મધુરધ્વની ગાજતરી ।। ૧ ।। ધન્ય યે ગોપી ધન્ય યે ગ્વાલ જિનકે મોહન ઉર લાગતરી । હલધરસંગ ગ્વાલ સબરાજત ગિરિધર લેલે દધિ ભાગતરી ।।૨।। જહાં વસત સુરદેવ મહામૂનિ એકોપલ નહી ત્યાગતરી । નંદદાસકો યહ કૃપાફલ ગિરિધરદેખે મન જાગતરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

આ નંદગામ કેવું સારૂ લાગે છે સવારના પહોરમાં દધિમંથન ગ્વાલીની કરે છે તે સાંભળી ને મધુર ધ્વની ગાજે છે ધન્ય આ ગ્વાલ ધન્ય ગોપી જિનકે મોહન તેના ઉર લાગે છે બળદેવજી ની સાથે ગ્વાલ સબ છે અને ગિરિધર દધિ લઇને ભાગે છે જ્યાં બસત હે સુરદેવ મહામૂનિ એક પલ ત્યાગત નથી નંદદાસ કહે યહ કૃપાફળ છે ગીરિધર દેખમન જાગતરી

પદ – ૮

દધિ મંથન ગ્વાલગરવીલીરી । રૂનક ઝુનક કંટિ કિંકણી બાજત બાહ ઝુલાવત ઢીલીરી ।। ૧ ।। કમલનયન દધિ માંખન માંગત નાહી ન દેત હઠીલીરી । ભરી ગુમાન વિલોવત ઠાડી અપને રંગ રંગીલીરી ।। ૨ ।। હસદીનો નંદલાલલાડીલો મીઠીસીબાત કહીલીરી । સુરદાસ મનહરણમનોહર સર્વસ્વ દિયો હે છબીલીરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૮

આ ગોપી ગર્વ ભરેલી છે હાથના હિલોળા મારતી મસ્તીથી દધિ મંથન કરતી હતી જ્યારે (નિંતબ) કટિ ઉપર કીંકણી બાજી રહી છે રૂનઝુન કરતી દહીં વલોવે છે ત્યારે કમલ નયન યશોદા નંદન માંખન માગે છે ત્યારે તે ગોપી પોતાના ગુમાન માં અને રંગમાં રંગાયેલી ગોપી શ્રી ઠાકોરજીને માખણ આપતા નથી પછી શ્રી ઠાકોરજી એ ગોપી સામે પ્રેમથી સ્નેહ ભરેલી દ્રષ્ટિ થી જોયું અને નંદલાલે ગોપીને એવી સુંદર વાત કરીને ગોપીનું મન હરન કરી લીધું પછી તો ગોપીએ સર્વસ્વ આપી દીધું તનમનધન ન્યોછાવર કીના.

પદ – ૯

યા વિલોવને ઉપર વારોં રી માઇ કોટિ નાઁચ ।। છબિસોં ડૂલત કટિપરવેની દધિકી ઘૂમડ ઔર કણિત વલય ક્ષુદ્ર ઘંટિકા ધ્વનિ સૂન નૂપુર કરત સાંચ ।। ૧ ।। ગૌરાકૃતિ અતિ શોભિત માંનો શ્રમકણ વદન તામેં કનક લાગી આંચ ।। ઘોંઘી કે પ્રભુ રસવશ કરલીને યહી ગતિ ભેદન પાવે યાને તીકી ખેંચ ખાંચ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૯

ગોપી પોતાની સખીને કહે છે હે સખી આજે હું તને શ્રી યશોદાજીના ઘરની શું વાત કરૂ જે દધીનું માંટ વલોવતા તેમની પીઠ પાછળ ની ચોટી કેડ સુધીની લાંબી ડોલી રહી છે ચોટી વલોણાને વલોવતાં ઘૂમડ ની અવાજ હાથના કંકણની અવાજ કટપર ના કંદોરા ની ઘુઘરી મધુર અવાજ નો આવે સખી તેમનું ગૌર મુખાકૃતિ અતિ શોભિત બની રહી હતી કારણકે પરસેવા નાં શ્રમ બિંદુઓ ના કણ વદન ઉપર ઝળકો રહ્યા છે જાણે સોનાનો પટ ના

લાગ્યો હોય ધોંધી કહે છે આ લીલા નો ભેદ ગતિનો ભેદ હું જાણી શકતો નથી એવી તો નેતરાની દોરીની ખેંચા ખેંચી કરી દહી વલોવે છે કે શોભાનો તો કાંઇ પાર પાવે તેમ નથી.

પદ- ૧૦

મથત દધિ મથની ટેક અરેં ।। આર કરો જિન શ્યામ મનોહર વાસુ કી શંભુ ડરે ।।૧।। મંદર ડરત સિંધુ તન કાપ્યો અબ બલ કહા કરેં તીન લોકદેખ વિસ્મય ભયો ફિરજીન મથન કરે સુર અરૂ અસુર દેખ પુન કાંપત પ્રભુ મરયાદ ટરે ।। સુરદાસ પ્રભુ મુગ્ધ યશોદા હવે મુખ બિંદુ ગરે.

ભાવાર્થ – ૧૦

આનંદ કંદ નંદ નંદન પ્રભુ શ્રી યશોદાજી હજી જ્યાં દહી મથન કરવાની ગોપીને વલોવા જાય છે ત્યાં તો શ્રી ઠાકોરજી માંખન માટે રોતા રોતા તોફાન કરતાં મથનીયાં પાસે આવીને નેતરૂ ખેંચી ને ઉભા રહ્યા શ્રી યશોદાજી મનમાં કનૈયા ને સમજાવે છે પણ પ્રભુ તો બસ એક જ હઠ પકડી છે મને માખણ આપ હવે નાગ અને ભગવાન શંકર પણ ડરવા લાગ્યા કારણકે પૂર્વે સમુદ્ર મથન કરેલુ તેજ દૃષ્ય ખડૂ થઇ ગયું મંદરાચલ પર્વત પણ ડરવા લાગ્યે સમુદ્રને પણ બીક લાગી કે પ્રભુ શું કરી સમુદ્ર મથન કરશે તો પાછી સર્વે ને તકલીફ થશે મંદરાચલ નો રવૈયો કરવો પડે વાસુકી નાગનું નેતરૂ કરે તો નાગને પણ કષ્ટ થાય અને હળા હળ ઝેર નિકળે તો પાછુ ભગવાન શંકરને પીવું પડે એટલે આ બધા ડરવા લાગ્યા ત્રણલોક આ દષ્ય જોઇને વિસ્મય (ચકીત) થઇ ગયા કે ફરી સમુદ્ર મથન કરશે કે શું દેવલોક (સુર) અશુર (રાક્ષસો) પણ આ દષ્ય જોઇને કાંપવા લાગ્યા કે જો હવે પ્રભુ ની જે મર્યાદા છે તે જો ઓળંગશે તો જરૂર ફરી સમુદ્ર મથન થશે સુરદાસજી કહે છે પ્રભુની આવી હઠમાં શ્રી યશોદાજીતો મુગ્ધ થઇ ગયાં કે મારો લાલો બાલકૃષ્ણ કેવો જબરો છે કોઇથી ગાંજ્યો જાય તેવો નથી એમ વિચારી લાલાને પ્રેમથી ગળે વળગાડી ને માં બાલ સુખમાં પોતાના ગળે અમૃત રૂપી ઘૂંટડો ઉતારે છે અને લાલાને માખન આપે છે.

પદ – ૧૧

યસોમતિ દધિ મંથન કરત બૈઠી બડધામ અજીર ઠાડે હરિ હઁસત નેન્હી દંતિયાન છબિ છાજે ચિતવત ચિત રહ્યો લુભાય શોભા કછુ કહી ન જાત મુનિનકે મન હર કો મોહની દલસાંજે ।।૧।। યશુમતિ કહે નાચો લાલ દેઉંગી નવનીત લોંદા ચલત નૂપુર રૂનઝુનાંત કિંકણી કલ બાજે ।। ગાવત ગુણ સૂરદાસ સુખ છાયો ભૂઅકાસ નાચત ત્રિલોકીનાથ માખન કે કાજે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૧

નંદરાય ના ધામ માં શ્રી યશોદાજી દધિ મંથન કરે છે અને નંદાલયના આગણમાં ઉભા રહીને હરિ નાની દ્રે દંતીયા છબિ કેવી સુંદર લાગે છે એક વખત ચીતમાં આવી જાય પછી ચીત ચોરાઇ જાય ભુલાંઇ જાય શોભા કછુ કહી ન જાય મુનિના મન હરી ને જાણે મોહની દલ સાજે યશુમતી કહે નાચો લાલ દેઉંગી નવનીત લોંદા ચાલે ત્યારે નૂપુર રૂનઝુનાત કિંકણી કલબાજે સુરદાસજી કહે છે કે ગુણ ગાવત સુખ છાયો ભૂઅકાસ નાચત ત્રિલોકનાથ માખન ને કાજે.

પદ – ૧૨

નંદજુકે બારે કાન્હ છાંડદે મથનિયાં । વારંવાર કહેમાત યશોદામતિ નંદરનીયાં ।। ૧ ।। નેક રહો માંખનદેહો મેરેપ્રાણ ધનિયાં । આર જિન કરો બલગઇ હૌ રહો છનિયાં ।। ૨ ।। સહસ્ત્ર આનન ગુણગણત ઉત નવ ખનિયાં । સૂર શ્યામ મોહે સુરદેખત ભૂલી ગોપ ધનીયાં ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

હે નંદરાયજીના લાડીલા કાન્હ મારી મંથનીયા મુકી દે હું તને વારંવાર કહુ છુ જરા સરખા રહો લાલ હુ તમને માંખન આપુ છુ મારા પ્રાણજીવન તોફાન ન કરશો હું વારી જાઉ લાલા છાના રહો સહસ્ત્ર મુખથી શેષનાગ ગુણ ગાય છે તો પણ વખાણ કરતા નથી એટલા વખાણ તમારા કરીએ છીએ સૂરદાસજી કહે છે શ્યામને જોઇને દેવો તો ભુલ્યા પણ ગોપીઓ પણ ભુલી ગઇ કે આ શ્યામ કોણ છે.

પદ – ૧૩

નંદરાની હો દધિમંથન કરે । બારે કન્હૈયા આર ન કીજે છાંડ અબદેહો મથાની ।। ૧ ।। વારી મેરે મોહનકર પિરાયેંગે કોન ચીત્તમેં મતિઠાની । હંસ મુસકાય જનની તન ચિતયે સુધિ સાગરકી આની ।। ૨ ।। જે ગુણ સરસ્વતી છંદ નગાયે નેતિ નેતિ મૃદુબાની । પરમાનંદ યશોદા રાની સુત સનેહ લપટાની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

જશોદા જી દધિ મંથન કરે છે કહે છે અરે મેરે બારે નન્ના સા કનૈયા હઠના કરશો છોડી દો હવે આપુ છુ મથાની વારીમેરે મોહન તારો હાથ દુખશે આવુ તને કોને કહ્યુ છે પછી હંસી મુસકાઇ ને જનની શરીર ની સુધી ચીતમાં સાગર જેટલી લાવી જે ગુણ સરસ્વતી ના છંદ ન ગાયતે નેતી નેતી મૃદુબાની આ વાણી હજી ઘણી આગળ છે પરમાનંદદાસ કહે છે યશોધરાની તો સુતના સ્નેહ માં જ લપટાની ।। ૩ ।।

પદ – ૧૪

ગોવિંદ દધિ ન વિલોવન દેહો વારવાર પાય પરતજૂ લાલ કલેઉ લેહો ।। ૧ ।। કંકણ ચીર હાર મણી ગણ વદત ઘોષ મૃદુબાની બાંધ કટિ પર છુદ્ર ઘંટિકા મુદિત નંદ જૂકી રાની ।। ૨ ।। એકત્ર હોય દેવ દૈત્ય સબકો મંદ મંદ ચાલ જાની દેખત દેવ લક્ષ્મી કંપી જબ ગહી ગોપાલ મથાની ।। ૩ ।। કૃષ્ણચંદ્ર વ્રજરાજ રમાપતિ ભૂતલભાર ઉતારો પરમાનંદદાસ ઊ જીવન વ્રજવશ જગત ઉધારો ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

અરે જશોદાજી ગોવીંદને દધિ વિલોવવા દેશો નહી પછી માતા જશોદાજીવારે વારે પગે લાગીને કહે છે લાલા કલેઉ લો કંકણ ચીરહાર મણીગણ કહે છે વ્રજમાં મૃદુબાની થી બોલે છે કટી પર ક્ષુદ્ર ઘંટીકા બાંધી છે અને જશોદાજી આનંદીત છે દેવ દૈત્યો બધા એકત્ર થયા બધાએ આ મંદ ચાલ જાની અરે લક્ષ્મી સુધાં કંપી ગયા જયારે પ્રભુએ ગોપાલે મંથાની પકડી ત્યારે કે ફરી પાછા સમુદ્ર મથન કરશે કે શું શ્રી કૃષ્ણ ચંદ્ર વ્રજનો રાજા લક્ષ્મીના પતી ભુતલનો ભાર ઉતારો પરમાનંદદાસ કહે જીવન વ્રજને વશ કરેલું છે પણ આ આખા જગતને ઉધ્ધારો પ્રભુ ।। ૪ ।।

પદ – ૧૫

ભૂલીરી દધિ મંથન કરવો । દેખત રસીક નંદનંદનકો ડગમગાત પગ ધરવો ।। ૧ ।। રહીં ગઇ ચિત્તે ચિત્રજૈસે એકટક નયન નિમેષ ન પરવો । ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગિરિધરન જનાયો કાહેતેં મો મન માણીક હરવો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ –૧૫

અરી હુતો દધિમંથન કરવાનું ભુલી ગઇ એટલામાં નંદ નંદન રસીકને દેખ્યા ડગમગ તા પગ ધરે છે હું તો એક ચિત્ત રહી ગઇ જાણે ચિત્ર હોય તેવી રીતે એકટક મટકુ માર્યા વગર ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ કહે છે ગિરિધરન જનાયો કાહે તે તેતો મારા મનનો માણીક છે હરવાવાળો .

પદ – ૧૬

મહરી કહતરી લાડલી કિન મથન સિખાયો કહું મથની કહું માટ હૈ ચીત કહાં લગાયો ।।૧ ।। કયોં મેરે ધર આયકે તે સબ વિસરાયો ।। મથન નહીં મોહી આવ હી તુમ સોંહ દિવાયો તીહી કારન મૈં આય કે તુવ બોલ રખાયો તબ નંદ ધરની મથી દધિ યહ ભાંત બતાયો ।। ૩ ।। હઁસી બોલી તબ રાધીકા કહ્યો અબ મોહી આયો ।। સૂર નિરખ મુખ શ્યામ કો તહાં ધ્યાન લગાયો ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ –૧૬

શ્રી જશોદાજી શ્રી લાડલીજી રાધેને કહે છે કે આવું દધિ મથન કરવાનું કોને સીખડાવ્યુ છે ક્યાં મથાની ક્યાં માંટ તારૂચિત ક્યાં લગાવ્યુ છે શું મારા ઘેર આવીને બધુ ભુલી ગઇ કે શુ ત્યારે શ્રી રાધે કહે છે હે માં મને મંથન કરતા નથી આવડતું આતો તમે સોગંદ દીધા એટલે તે કારણ થી હું આવીને આપનો બોલ રાખવા માટે તબ નંદરાની એ દધિ મથી ને બતાવ્યું કે જો આ રીતે મંથન થાય ।। ૩ ।। ત્યારે શ્રી રાધીકા હંસીને બોલી કે હવે મને આવડશે સૂરદાસ કહે છે કે શ્યામસુંદર નું મુખ નિરખીને ત્યાં ધ્યાન લગાયો.

પદ – ૧૭

પ્રાતસમેં ઉઠી યશોમતી દધિમંથન કીનો। પ્રેમસહીત નવનીત લે સુતકે મુખ દીનો ।।૧ ।। ઓટે દૂધ ધૈયા કિયો હરિ રુચિસોં લીનો । મધુમેવા પકવાનલે હરિ આગે કીનો ।। ૨ ।। યહવિધિનિત્ય ક્રીડા કરે જનની સુખપાવે। ગોવિંદપ્રભુ આનંદસોં આંગનમેં ધાવે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

શ્રી યશોદાજી એ સવારે ઉઠીને દધિ મંથન કર્યુ અને પ્રેમ સહીત નવનીત લઇ લાલાને મુખમાં આપ્યું પછી ઓટેલું દુધ અને ધૈયા તૈયાર કરી હતી તે પણ શ્રી હરીને રૂચી પુર્વક લીધું મધુમેવા પકવાન મીઠાઇ કરી આગે કીનો યહ વિધિ નિત્ય ક્રીડા કરી અને માતાને સુખ લાગે ગોવિદ પ્રભુ આનંદ સો આંગન મેં દોડતા આવે છે. આ બધી બાળ લીલા છે પ્રભુ ની ઇચ્છા પ્રમાણ કરે ।।

પદ – ૧૮

દેખોરી માઇ કૈસી હૈ ગ્વાલીની ઉલટી રઇ મથનીયાં વિલોવે બિનનેતી કર ચંચલ પુનપુન નવનીતે ટકટોબે ।। ૧ ।। નિરખ સ્વરૂપ ચોંટ નિત લાગ્યો એકટક ગિરિધર મુખ જોવે ।। કુંભનદાસ ચીતે રહી અકબક ઔરૈં ભાજન ધોવે

ભવાર્થ – ૧૮

શ્રી શ્યામ સુંદર માતાને કહે છે જો માં આ ગ્વલિની કેવી છે ઉલટી રઇ મથનીયાં વિલોવે નેતરૂ (વલોવાની દોરી) પણ હાથથી પકડતી નથી વારે વારે માખન આવ્યુ કે નહિ તેમ જોવે છે એટલામાં ગોપીને શ્યામ સુંદરની ઝાંખી થઇ તે સ્વરૂપને નિરખી ને તેને જોવાની ચોંટ લાગી છે એકટક ગિરિધર મુખ જોવેં છે કુભનદાસ કહે છે ચીત્રવત રહી અકબક ઓરે વાસણ ધોવે છે. (વાસણ ધોવાનુ બહાનુ છે)

પદ – ૧૯

આનંદ સોં દધિ મથતી યશોદા કનક મથનીયાં ઘૂમ ।। નૃત્યત કાન્હલલિત લોચન પગ ધરત અટપટે ભૂમે ।।૧ ।। ચારૂ ચકોડા મધ્ય કુટિલ કચશ્રમ મુકતા તાહુમેમાંનો મકરંદ બિંદુ લે મધુકર સુતહિત પ્યાવત ઝુમે ।। ૨ ।। બોલત શ્યામ તોતરી બતીયાં હંસહંસ દતિયાં દૂમે ।। સૂર સર્વસ્વવારો છબિપર જનની કમલમૂખ ચૂમે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

માતા જશોદા આનંદથી દધિ મંથન કરે છે કનક મથનિયાં ઘૂમે છે એટલામાં કાન્હ કુંવર નાચતા કુદતા અને સુંદર લોચન પગ ધરે ત્યારે અટપટા ભૂમિ ઉપર ચાલે છે સુંદર મુખની મધ્ય કુટિલ એટલે વાંકડીયા ઘુંચરાળા કેશ ભમરા કૃત તેમને ચાલતા શ્રમ પડે છે તે શ્રમ ના બિંદુ જાણે મોતી તાહુમેં માંનો (તેમાં) મકરંદ બિંદુલે મધુકર જાણે પોતાના સુતને હિત માટે પ્યાવા માટે ઝુમે છે તેમ તેમના વાંકડીયા ઝુલ્ફા હાલે છે વળી શ્યામ મનોહર બોલે છે ત્યારે તોતડી બાત કરે છે હંસે ત્યારે બે દાંત ચમકે છે સૂરદાસ કહે છે વારી છબિપર જનની કમલમૂખ ચૂમેં

પદ – ૨૦

આજ સખીરી પ્રાતસમેં દધિમથવે ઉઠ અકુલાઇ । ભર ભાજન મણીખંભ નિકટ ધરિ નેત લીયો કરજાઇ ।।૧ ।। સુનત શબ્દ હરિ તા સમીપ હસ ઉઠ આયે હરૂવાઇ । મોહી બાલવિનોદ મોદ અતિ નયનન નૃત્ય દિખાઇ ।। ૨ ।। ભૂલી તન પ્રતિબિંબ વિલોકત રીઝી સહજ સુભાઇ । ચિત્તવન ચિત્ત હરૈં છબિ ચંચલ ચિતે રહી ચિત ચાઇ ।।૩ ।। માંખન પીંડ લીયો દોઉ કર તબ ગ્વાલિની રહી મુસકાઇ । સૂરદાસ પ્રભુ સર્વસ્વકો સુખસકેન હદય સમાઇ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૨૦

હે સખી આજ સવારે દધિ મથવા માટે ઉઠી તો ખરી પણ જરા અકળાઇ ગઇ વલોણાની ગોળી મણીખંભ આગળ મૂકી અને નેતરૂ હાથમાં લીધું ત્યાંતો વલોણાનો શબ્દ સાંભળતાં હરિ સામા હંસી ઉઠી આયે હળવોકથી મને બાલ વિનોદ મોદ અતિ નયનન નચાવીને બતાવ્યું ।। ૨ ।। ભૂલી તન પ્રતિબિંબ વિલોકત રીઝી સહજ તેને ગમ્યું

પણ ખરૂ ચિત્તવનમાં ચિત્ત હરેં છબિ ચંચલ ચિતે રહી ચિત ચાઇ મનમાં ગમી પછી માખન નો પીંડ બે હાથમાં લઇને ત્યારે ગ્વાલિની તો મુસ્કુરાઇ રહી સૂરદાસજી કહે છે પ્રભુ સર્વસ્વ કો સુખ સહેન હદય સમાઇ કારણ કે આ સુખ કાંઇના હદયમાં સમાતુ નથી .

પદ – ૨૧

નેક ચિતે ચલેરી લાલન સખી લેજૂ ગયે ચિતચોર । કબકી ઠાડી ચિતવત પ્રીતમકો મુસકાની મુખમોર ।।૧ ।। હોં દધિમથન કરતહી ભવનમેં ઉઝક ચલે વ્રજરાજ કિશોર । લટપટી પાગ કેશવિલુલીત સખી ના જાનો કહાંતે ઉઠ આયે ભોર ।। ૨ ।। સબનિશ જાગે ડગમગત ધરત પગ ખિસખિસ પરત પીતપટ છોર । ગોવિંદપ્રભુકી લખી ન જાત એસી વ ચતુરનાગરી કોર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૧

હે સખી લાલન તેની ધુનમાં ચાલ્યા જતાં હતાં મેં તેમને જોયાં જોતામાંજ મારૂ ચિત ચોરીને લઇ ગયા ક્યારની ઉભી હતી એક ચીતથી કે પ્રીતમ ને જોતાં મુસકાની અને તેના મુખની આગળ પણ ગઇ પણ હું દધિ મથન કરતાંજ ભવનમાંથી જોયું ત્યાં તે વ્રજરાજ કિશોર ને દેખ્યાં લટપટી પાગ કેશ વીખરાયેલાં સખી ના જાનોં ક્યાંથી ઉઠીને આવ્યા હશે સવારમાં આખી રાત જાગેલા હોય તેમ ડગમગતા પગ ધરતાં હતાં અને પીતપટનો છોર પણ ખસી પડયો હતો ગોવીંદ જી કહે છે કે પ્રભુની લખી ના જાય આ ગતિ એવી ચતુરનાગરી જ જાણે તેની વાત

પદ – ૨૨

રઇ કો ઘમર કો હોય ત્યોં ત્યોં ગિરિધર નાચે ।। તૈસી યહ કિકણી ધ્વનિ ઔર પગ નૂપુર રસહિ મિલે સ્વર દોય ।। ૧ ।। કનક કો કઠુલા વૈલર મોતી બધના રાખ્યો પોય નંદ નંદન મુખ નિરખન કારણ રહે સુર નર મુનિ જોય ।। ૨ ।। દેખત બને કહત નહિ આવે ઉપમાં કો યહાં દીજે કોય ।। સૂર ભવન કો તિમિર નસાયો સો સુખ વિલસત જનની યશોય ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૨

વલોણાની ગોળીનો ધમર સંભળાય કે દહીનો રવૈયો ફરે છે ત્યાં ત્યાં ગિરધર નાચે છે તેવાં તેમની કટી કીંકણી નો ધ્વની અને પગ નુપુર રસહી મિલે સ્વર દોય દોય શબ્દ બરાબર એક સરખા વાગે છે કંઠ પર સોનાના કઠલા અને બેલર મોતીની વાઘનખને પોરવીને તેમાં રાખ્યો છે નંદ નંદન નું મુખ જોવા માટે સુરનર મુનિ જોઇ રહે છે આ ઝાંખીનાં સુખનું વર્ણન કરવા બેસો તો નો થાય કારણકે જોવાથીજ સુખ ઉપજે છે ઉપમાં ગમે તેટલી આપો બધી નકામી છે સૂરદાસ કહે છે ભવન એટલે હદય નો રૂપી અજ્ઞાન રૂપી અંધકાર નાશે તે સુખ જોઇને માતા યશોદાજી પણ મુગ્ધ થઇ જાય છે.

પદ – ૨૩

અહો દધિ મથન ધોખકી રાની । દિવ્યચીર પહેરે દક્ષિણ કે કટિ કિંકિની રૂનઝુન બાની ।।૧।। સુતકે કર્મ ગાવત આનંદભર બાલચરિત્ર જિય જાની । શ્રમજલબિંદુ રાજે વદનકમલપર માંનો શરદ વરષાની ।।૨।। પુત્રસ્નેહે ચુચાત પયોધર પુલકિત અતિ હરષાની । ગોવિંદપ્રભુ ઘુટરૂન ચલ આયે પકરી રહી મથાની ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૩

ધોખ્ ની રાની દધિ મથન કરે છે તેને દિવ્ય ચીર પહેરેલા છે દક્ષિણ ના કટી ઉપર કંકણી રૂનઝુન વાગે છે સુત કર્મના ગુણ ગાય છે આનંદ ભરબાલ ચરિત્ર મનમાં માને છે શ્રીમજલ બિંદુ વદન ઉપર રાજે છે મુખકમલ ઉપર જાણે શરદની વર્ષા થઇ પુત્રના સ્નેહને ચુચકારે છે પછી સ્તન પાન કરાવે છે મનમાં ઘણું હરખાય છે ગોવીંદ પ્રભુ કહે છે ઘુટરૂન ચલે આયે મથાની માં માખન હવે તૈયાર થઇ ગયું છે.અહો દધિ મથત ધોખ કી રાની દિવ્ય ચીર પહેરે દક્ષિણ કે કટિ કિંકણી રૂનઝુન બાની સુતકે કર્મ ગાવત આનંદ ભર બાલ ચરિત્ર જિય જાની ।।

પદ – ૨૪

અહો દધિ મથન દે બલગઇ ।। જાંઉ બલ બલ કમલ મુખ પર છાંડ મથાની રઇ દેહ્ંગી નવનીત લોંદા આડકીત તુમ ઠઇ ।। અતિ આનંદિત હોત યશોમતિ પ્રેમ પુલકીત ભઇ ।।૨।। લિયે ઉછંગ લગાય ઉરસોં પ્રાણ જીવન જઇ ।। બાલ કેલી ગોપાલ હરિ કી આશકરણ નિત્ય નઇ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૪

શ્રી યશોદાજીને ત્યાં ગોપી દધિ મંથન કરી રહી છે ત્યાં શ્રી યશોદાજી પધારે છે અરે ગોપી હવે મને વલોવવા દે બલહારી જાઉ બલબલ જાઉ કમલ મુખ પર છાંડ મથાની રઇ પછી ગોપીને કહે છે લે તને નવનીત એટલે માંખણ નો લોંદા આપુ આડરાખી ને તું લઇ લે. (ખાઇજા) અતિ આનંદિત હોત યશોમતી પ્રેમ પુલકીત થયાં ।।૨।। પછી પ્રાણ જીવન કહેતાં શ્રી ઠાકોરજીને ઉછંગમાં લઇ ઉરથી ચાંપ્યાં બાલલીલા ગોપાલ હરીની આશકરણ નિત્ય નઇ ગાય છે.

શ્રીંગાર કે પદ –રાગ બિલાવલ

પદ – ૧

આવો ગોપાલ શૃંગાર બનાઉ । વિવિધ સુગંધન કરો ઉબટનો પાછે ઉષ્ણજલ લેજૂ ન્હવાઉ ।।૧।। અંગ અંગોછ ગૂહું તેરી બેની ફુલન રૂચરૂચ ભાલ બનાઉ । સુરંગ પાગ જરતારી તોરા રત્નખચિત શીરપેચ બંધાઉ ।।૨।। વાગો લાલ સુનેરી છાપો હરીઇજાર ચરણન વિરચાઉં । પટુકા સરસ વેંજની રંગકો હસલીહાર હમેલ બનાઉ ।।૩।। ગજમોતિનકે હાર મનોહર વનમાલા લે ઉરપહેરાઉં । લે દર્પણ દેખો મેરે પ્યારે નિરખ નિરખ ઉર નયન સિરાઉ। મધુમેવા પકવાન મીઠાઇ અપને કરલે તુમ્હે જિવાઉ । વિષ્ણુદાસકો યહ કૃપાફલ બાલલીલાં હોં નિશદિન ગાઉ ।।૫।।

ભાવાર્થ – ૧

અરે ગોપાલ આવો તમોને શ્રૃંગાર કરી આપું વિવિધ જુદી જુદી જાતના સુગંધી નાખી (ઉબટનો) શરીર ચોળીને) નવરાવું જલપણ ગરમ છે લે જો ચાલો પછી તારૂ અંગ અંગુછા થી લુસીને પછી તારી ચોટી ગુંથું ફૂલની માલા તને ગમે તે રીતે બનાવી આપુ જો ગોપાલ અહી આવ આજે આપને લાલ રંગની પાગ ધરાવી ઉપર તોરા લગઉ રત્ન જડીત શરીપેચ બાંધુ વાગો પણ લાલ રંગનો ઉપર સોનેરી છાપો દીધેલી લીલા રંગની ઇજાર ચરણન પહેરાઉ પટુકા (ઉપરનો)સરસ બેજની રંગનો પછી ઉપર હંસલી હાર હમેલ ધરાઉ ગજ મોતીના હાર મન હરી લે તેવા ઉપર વનમાલા વ્રજ ભક્તો ના ભાવની પહેરાઉ પછી લે દર્પણ દેખો મેરે પ્યારે નિરખ નિરખ નયન સીરાઉ પછી આપના માટે મધુ મેવા પકવાન મીઠાઇ બધુ તૈયારજ છે મારા હાથ થી તમને આરોગાવું ।। વિષ્ણુદાસ કહે આ કૃપારૂલ તેનું જ છે અને બાલલીલા ને હુ નિસદીન ગાઉ

પદ – ૨

માઇરી પ્રાતકાલ નંદલાલ પાગ બંધાવત બાલ દિખાવત દર્પણ ભાલ રહ્યો લસિ । સુંદર નવ કરન બીચ મંજુ મુકુરકી છબિ રહી ફબિ માનોં ગહી આન્યો હૈ યુગ કમલન શશિ ।।૧ ।। બિચ બિચ ચિતકે ચોર મોરચંદ્ર માથેં દીયે તિન ઢીંગ રત્નપેચ બાંધત હે કસ । નંદદાસ લલિતાદીક ઓટ ભયે અવલોકત અતુલિત છબિ કહિ ન જાત ફૂલ ઝરે હસ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

પ્રાતકાલે વ્હેલા સ્નાનથી પરવારી શ્રી ઠાકોરજી પાગ બંધાવે છે પછી દર્પણમાં બતાવે છે કે મારૂ કપાલ પાસે પાઘ લસિરહી છે સુંદર કરણફૂલ કાને ધરાવ્યા છે તે બંને કમલ જેવા છે મુખાર વીંદ ચંદ્ર સમાન છે વળી પાઘ ઉપર મોર ચંદ્ર ધર્યો છે તેની નજીક રત્નપેચ બાંધ્યો છે હસીને નંદદાસ કહે છે લલિતા આદી ઘણી ગોપીઓ ઓટ રાખીને જુએ છે કે આ લાલાના શૃંગાર કેટલા સુંદર છે તેની તુલના થઇ શકે નહી (અતુલીત) આ છબી વર્ણન થઇ શકે નહિ જ્યારે હસે છે ત્યારે ફૂલ ઝરતાહોય તેવી મુખારવીંદની શોભા છે.

પદ – ૩

માઇ રી આજઔર કાલ ઔર દીનનિત પ્રતી ઔરઔર દેખીયે રસીક શ્રી ગીરીરાજ ધરણ ।। છિન નિત પ્રતિનઇ છબિ બરનૈં સો કોન કવિ નિત્ય હી શૃંગાર વાગો વરણ વરણ ।।૧ ।। શોભા સિંધુ અંગ અંગ મોહત કોટિ અનંગ છબિકી ઉઠત તરંગ વિશ્વ કો મન હરણ ।। ચત્રર્ભુજ પ્રભુ ગિરિધર કો સ્વરૂપ સુધા પાન કી જે જીજે રહીયે સદાહી શરણ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

આજ કાલ રોજ નિત્ય પ્રતી ઔર ઔર દેખો રસીક શ્રી ગિરિરાજ ધરણ દરરોજ નવી છબી બરને કોન કવિ તેનુ વર્ણન કવિપણ કરી શકતા નથી નિત્ય શૃંગાર નવો વાઘો પણ જૂદો જૂદો તેની શોભા ને પાર નથી જેવી રીતે

સમુદ્ર અગાધ છે તેમ પ્રભુની શોભા પણ અગાધ છે કોટી કામદેવ મોહીત થઇ જાય છે છબીની ઝાંઇ એવી છે કે વિશ્વનું મન હરણ કરી લે છે ચર્તુભુજદાસ કહે છે કે પ્રભુ શ્રી ગીરધર નું સ્વારૂપ જાણે અમૃત નું પાન કરી જીવન સફળ કરીયે અને તેના શરણમાં રહીયે.

પદ – ૪

ભોગશૃંગાર યશોદામૈયા શ્રીવિઠ્ઠલનાથકે હાથકો ભાવે । નીકેન્હવાય શૃંગાર કરત હે આછી રૂચીસોં મોહી પાગ બંધાવો ।।૧।। તાતે સદા હોં ઉંહાહી રહત હો તૂ ડર માખન દુધ છીપાવે । છીતસ્વામિ ગિરિધરન શ્રીવિઠ્ઠલ નિરખત નયના ત્રૈતાપ નસાવે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

અરે જશોદામૈયા મને તો ભોગ અને શૃંગાર શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી શ્રી ગુંસાઇજીના હાથનો જ ભાવે છે તે મને સારી રીતે ઉબટનો કરી નહવડાવે છે પછી આછી રૂચિ સૌ મને સરસ પાગ બાંધે છે ।।૧।। એટલા માટેજ હું સદાય તેમને ત્યાંજ રહુ છું કારણ કે હે માં જશોદાજી તમે તો મારાથી બધી વસ્તુ છુપાવો છો અને માખન દુધ તો છીંકા ઉપર મૂકી રાખો છો વિઠ્ઠલનાથજી ને ત્યાં આવુ નથી વિઠ્ઠલ ને નિરખતાં મારા નેત્રથી ત્રણે તાપ (આધી વ્યાધી ઉપાધી) નાસી જાય છે.આ વાત છીત સ્વામિ કહે છે.

પદ – ૫

સુભગ શૃંગાર નિરખ મોહનકો લે દર્પણ કર પિયહિં દિખાવે । આપન નકે નિહારિયે બલજાઉં આજકી છબિ કછુ કહત ન આવેં ।।૧।। ભૂષણ વસન રહે ફબિ ઠાંઇ ઠાંઇ અંગઅંગ છબિ ચિતહી ચુરાવે। રોમરોમ પ્રફુલીત વ્રજસુંદરી ફૂલન રૂચીરૂચી માલ બનાવેં ।।૨।। અંચલવાર કરત ન્યોછાવર તનમન અતિ અભિલાષ બઢાવેં । ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગિરિધરકોં સ્વરૂપસુધા પીવત નયન પુટ તૃપ્તી ન પાવે ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૫

મોહન પ્યારે નો સુંદર શૃંગાર જોઇ પછી દર્પણ લઇ શ્રી હસ્ત કમલથી જોવે છે ત્યારે માતા જશોદાજી કહે છે લાલા સારી રીતે જોવો બલજાઉ આજની છબિપર કાંઇ બોલી શકાય નહિ તેવો સુંદર ઝાંખી છે ભુષણ વસન બધુ બરાબર ફીટ છે અંગે અંગ ની છબિ ચીતને ચોરી જાય છે આપને જોઇને આ વ્રજ સુંદરી ના તો રોમે રોમ પ્રફુલીત થઇ જાય છે ફુલની માલા પણ આપની રૂચિ પ્રમાણે બનાવી છે સાડીના છેડાથી અંચલ વારી નજર ઉતારી ન્યોછાવર આપે છે તનમન ની અતિ અભિલાષા બઢાવે છે ચતુર્ભૂજ દાસ કહે છે ગિરિધર નું સ્વરૂપ અમૃત ની ધારા છુટતા હોય અને તે નયન ને પુટ આપીને (અંજલી) પીધા કરીયે તોયે તૃપ્તી નો થાય.

પદ – ૬

આજ શૃંગાર નિરખ શ્યામાકો નિકો બન્યો શ્યામ મન ભાવન । યહછબિ તનહી લખાયો ચાહત કરગહીકે નખચંદ દિખાવત ।।૧।। મુખજોરેં પ્રતિબીંબ બિરાજત નિરખ નિરખ મનમેં મુસકાવત। ચતુર્ભૂજપ્રભુ ગિરિધર શ્રીરાધા અરસપરસ દોઉ રીઝરીઝાવત ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૬

આહા હા આજનો શૃંગાર શ્રી સ્વામિનીજી નો એવો સુંદર બન્યો છે શ્રી શ્યામ સુંદર ને મનમાં બહુ ગમશે આ છબિ મારા ઉરમાં વસી જાય તેમ હું ચાહુ છુ શ્રી ઠાકોરજી કહે છે શ્રી સ્વામીનીજી ને કહે છે હાથ પકડીને કે આપના નખચંદ્રથી ઉરમાં છાપ પાડી દો મુખારવીંદ ની સાથે મુખ જોરી ને પ્રતિબીંબ બિરાજે તે જોઇ મનમાં મુસ્કુરાય છે ચતુર્ભુજ પ્રભુ કહે છે ગિરધર શ્રી રાધા અરસ પરસ દોઉ રીઝે રીઝાવે છે.

પદ – ૭

આજ કો શૃંગાર સુભગ સાંવરે ગોપાલ જૂકો કહત ન બન આવે દેખેહી બની આવે ।। ભૂષણ વસન ભાંત ભાંત અંગ અંગ છબિ કહીન જાત લટપટી સુંદશપાગ ચિતકો ચુરાવે મકર કુંડલ તિલક માલ કસ્તુરી અતિ રસાલ ચિતવન લોચન વિશાલ કોટિ કામ લજાવે ।। કંઠસરી વન માલ ફેટાં કટિ છોરન છબિ નિરખત ત્રીભોવન ત્રીયા ધીર ન મનલાવે ।। ૨ ।। મેરે સંગ ચલ નિહાર ઠાડે હરિ કુંજદ્વાર હિતકી ચિતવત કહું જો તેરે જીયભાવે ।। જો તેરે જીય ભાવે ચત્રભુજ પ્રભુ ગિરિધર નખશીખ સુંદર સુજાન બડ ભાગિન તાહી ગિનો સુજાત હી લપટાવે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

શ્રી ગોપાલજીને આજનો શૃંગાર સુંદર કહેતા પાર નો પમાય તેવો જોવે તો ખબર પડે કહતા ન બની આવે ભુષણ વસન ભાંત ભાંતના અંગ અંગ છબી કહીન જાય લટપટી સુદેશ પાગ ચિતકો ચોરાવે છે મકર કુંડલ તિલક માલ કસ્તુરીનું તિલક રસાલ છે ચિતવન માં લોચન વિશાલ છે કોટી કામદેવ લાજે છે કંઠ સરી વનમાલા ફેટાં કટી છોર છબી જોઇને ત્રીભોવન ની ત્રીયા ઓ પણ મનમાં અધીરા થઇ જાય છે ।। ૨ ।। મારી સાથે ચાલો જુઓ ઠાડે શ્રી હરી કુંજદ્વાર ચિતમાં હિતની કહું જો બાત તેરે જીયમેં ગમે ચતુર્ભૂજદાસ કહે છે ગીરધર તો નખથી શીખા પર્યંત સુંદર અને બડે ભાગ્યશાળી છે એટલા માટે બધાને લપટાવે છે.

પદ – ૮

સુંદર સ્વરૂપ અતિ સેવાસોં સરસરસ મારગ પ્રવીણ યાતે જ્ઞાન હું કથિત હૈ ।। તેસોઇ વાગો બનાય તૈસીય ઝુક રહી પાગ ચંદ્રીકા સંવાર નીકે ફેટા હું કસત મોતી માલ ગુંજાહાર હિયે પદક કંઠ લાલ સુથન સંભાર ચરણ જેહર સજત હૈ ।। કરકે શૃંગાર ગિરિધારી જૂકો વાર વાર આરસી દિખાય શ્રી હરિરાયજૂ હઁસત હે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

સુંદર સ્વરૂપ ની સેવા અને અતિ સરસ રસ માર્ગ કેવો પ્રવિણ એટલે ચતુર એટલા માટે તેમાં જ્ઞાન પણ કહેલું છે ।। શ્રી ઠાકોરજી ને સોહાય તેવો વાગો બનાવી તેવીજ પાગ ઝુક રહી તેમાં ચંદ્રીકા વ્યવસ્થીત ધરાવીને ફેંટા સાથે કસીને બાંધેલી છે મોતીની માલાઓ ગુંજામાલા અને પદક કંઠે લાલ સુથન પણ સરસ ચરણ પર જેહર તોડાનુપુર સજેલા છે પછી શ્રૃંગાર કરીને શ્રી ગિરિધારી જૂકો વારવાર દર્પણ બતાવી શ્રી હરીરાયજી હંસે છે.

પદ – ૯

ખુલ્યો હેમુકેસી ચીરા કલગી નગ જડિત હીરા ઢિંગ સીરપેચ લલિત સંભાર્યો હે ।। જંઘા ઉપર કમલ કાછની કંચન કે વિવિધરંગ એક છોર પટકાકો છલ તાસોં ડાર્યો હે ।। ૧ ।। દુગ દુગી કંઠમોતી માલ કંઠી કંઠ સોહેલાલ શોભિત વનમાલ બેંદીભાલ લાલ આજ મેં નિહાર્યો હે ।। ગોલ ગોલ પ્હોંચન મેં પહુંચી રત્ન જટિત એંઠવેકરાન મેં મેરો મન ડર્યો હે ।। ૨ ।। નખશીખ શૃંગાર બનાયે નિરખ લોચન આઘાય અરૂ ગહનો સબ નખ શીખ લોં રત્નજટિત ધારર્યો હૈ ।। કહત બલ નંદનંદન વૃષભાન કી દુલારી આજ હી યહ લાડીલો તેં નીકે હી શૃંગારર્યો હૈ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

સૌનાની પાગનો ચીરા ઉપર કલગી નંગ હીરા જડિત તેની જોડે સીરપોચ સુંદર ધરેલો છે અને જંઘા ઉપર કમલ કાછની સોનાના વિવિધ રંગની છાપવાળી એક પટકાનો છોડ તેમાં ધર્યો છે અને દુગદુગી કંઠમાલ મોતીની માલ કંઠી કંઠ સોહેલાલ રંગની વનમાલા બંદીભાલ અલકાવલી આજમેં નિહાર્યો જોઇ છે હાથમાં ગોળ પ્હોંચી પોંચો રત્ન જટિત જોતે બગડે તો મારૂમન ડરે છે. નખથી શીખ પર્યંત શૃંગાર બનાવ્યો છે તે જોઇને મારા લોચન ધરાઇ ગયા છે અને ગેહનો બધો નખથી શીખ સુધી રત્નજડિત ધર્યો છે કહે છે બલ નંદન વૃષભાનજી ના દુલારી આજ જૂઓ લાડીલો તે નીકો હો એટલે સરસ શૃંગારર્યો છે.

પદ – ૧૦

પીતાંબરકો ચોલના પહેરાવત મૈયા । કનકછાપ તાપર ધરી ઝીણી એક તનૈયા ।। ૧ ।। લાલ ઇજાર ચુનાયકી ઔર જરકસી ચીરા । પહુંચી રત્નજરાયકી ઉર રાજત હીરા ।। ૨ ।। ઠાડી નિરખ યશોમતિ ફૂલિ અંગ ન સમૈયા। કાજર લે બિંદુકા દિયો વ્રજજન મુસકૈયા ।। ૩ ।। નંદબાબા મુરલી દઇ કહ્યો એસેં બજૈયા । જોઇ સુને જાકો મનહરે પરમાનંદ બલજૈયા ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

માતા યશોદાલાલાને પિતાંબર નો ચોલ ના પહેરાવે છે તેના ઉપર સુવર્ણની છાપ ધરી છે અને ચોલના નીચે ઝીનો તનીયા લાલ ઇજાર અને જરકસી ચીરાવાળી પાછ રત્ન જડાવની પોંચી શ્રી અંગ ઉપર હીરા ના આભરણ છે હું તો જોયા કરૂ યશોદાજી ફુલ્યા સમાતા નથી પછી કાજલ લઇ ટપકુ કર્યુ જશોદાજીએ વ્રજના લોકો મુસ્કુરાય છે પછી નંદબાબા એ મુરલી આપીને કહ્યું કે લાલા જો આમ વગાડજે જે સાંભળે તેનું મન હર લઇ જાય પરમાનંદદાસજી કહે છે.

શૃંગાર સન્મુખ

પદ – ૧

સુંદર મુખ પર વારોં ટોંના ।। બેની બારન કી મૃદુવેના ।। ૧ ।। ખંજન નયનન અંજન સોહ ભ્રોહન લોયન લોના ।। તિરછી ચિત્તવન યોં છબિ લાગે કંજપલન અલી છોના ।। ૨ ।। જો છબિહૈ વૃષભાન સુતા મેં સો છબિ નાહિન સોના ।। નંદદાસ અવિ ચલ યહ જોરી રાધાશ્યામ સલોના

ભાવાર્થ – ૧

સખી કહે છે હે જશોદાજી આ લાલાના સુંદર મુખ ઉપર ટોંના લગાવો કોઇની નજર ના લાગે તેના વાર ની વેણી કેવી સુંદર છે બોલ પણ મૃદુ લાગે છે મીઠા તેની તિરછી ભ્રોંહ એવી લાગે છે જાણે મુખ કમલ ઉપર ભમરી નું બચ્ચું નાનુ બેઠુ હોય તેવી કાજલ આંજલી આંખ જે છબી શ્રી રાધાજીની છે તે છબિ જાણે મળતી જ હોય તેમ લાગે છે નંદદાસ કહે આ જોડી અવિચાલ રહે શ્રી રાધા શ્યામ કેવા સલોના છો (સુંદર)

પદ – ૨

યે દોઉ નાગર ઢોટા માઇ કૌન ગોપ કે બેટા ।। ઇનકી બાત કહાં કહોં તોસો ગુણન બડે દેખન કે છોટા ।। ૧ ।। અગ્રજ અનુજ સહોદર જોરી ગૌર શ્યામ ગ્રથીત સિર ચોટા ।। નંદદાસ બલબલ યહ મૂરતિ લીલા લલિત સબહી વિધિ મોટા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

સખી કહે છે કે હે મૈયા આ બેઉ છોકરા કોના છે કોણ ગોપના બેટા છે અરી મૈયા એની હું તમને વાત કહું તમને તે ગુણમાં મોટા છે ભલે જોવામાં નાના છે ।। ૧ ।। અગ્રજ એટલે મોટા અનુજ એટલે નાના મોટા નાનાની આ જોડી ગૌર શ્યામ અને માથે ચોટલી ગુંથેલી છે નંદદાસજી કહે છે બલજાઉ આ મુરતિ પર તેની લીલા સુંદર અને બધા થી કઇ ઘણી મોટી છે.

પદ – ૩

આજ બન્યો નવરંગ પિયારો । વ્રજવનિતા મિલ કયોં ન નિહારો ।। ૧ ।। લટપટી પાગ મહાવર પાગે । કુંવર મનાવત અતિ બડભાગે ।। ૨ ।। નીલાંબર નખરેખ જો સોહે । દેખત મન્મથકો મનમોહે ।। ૩ ।। કહું ચંદન કહું વંદનકી છબિ । અંગરાગ બહુભાંત રહ્યો ફબિ ।। ૪ ।। મદનમોહન પિય યહ વિધ દેખોં । દાસગોપાલ જીવનફૂલ લેખો ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે સખી આજે તો આ પ્યારો નવરંગી બન્યો છે હે વ્રજની વનીતાઓ તમે બધા મળીને તેને કેમ નિહાળતા નથી ।। ૧ ।। તેમની પાગ લટપટી છે પાગ ઉપર મહાવર લાગી છે કાન્હ કુંવર મનાવવા ગયા હશે અતિ બડભાગી ને ત્યાં એટલે પગમાં પડયા હસે અને નિલાંબર વસ લઇને આવ્યા છે ઉરપરનખ રેખા સોહે છે તેને જોઇને કામદેવ

પણ મન મોહી જાય છે કહું ચંદન કહું વંદન લાગેલ છે અંગરાગ પણ શ્રી અંગપર ફેલાઇ રહ્યો છે શ્રી મદન મોહન પ્રભુને આ રીતે જુઓ ગોપાલદાસ પોતાના જીવનફળ માને છે.

પદ – ૪

મોહનલાલકે ચરણાવિંદ ત્રિવિધ તાપહારી । કહી ન જાત કોન પુણ્ય કર જૂ સિર ધારી ।। ૧ ।। નિગમ જાકી સાખ બોલે સેવક અધીકારી । ધીવર કુલ અભય કીનો અહલ્યા ઉધ્ધારી ।। ૨ ।। બ્રહ્મા જાકો પાર ન પાવે ગોપલીલા વપુધારી । આશકરણ પ્રભુ પદપરાગ પરમ મંગલકારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્રી મોહનલાલ પ્યારેના ચરણારવિંદ ત્રણે તાપ દુર કરવા વાળા છે કહી નથી શકાતું કે શુ પુન્ય કર્યુ તેમના માથે વેદો પણ તેની સાક્ષી પુરે છે સેવક અધિકારી ધીંવર કુલ એટલે શ્રી રામચંદજી વનવાસ પધાર્યા ત્યારે ગંગાપાર કરવા માટે જે નાવીક હતા તે કેવટ નાવીક નું કુલ અભય પદ આપ્યું અને ગૌતમ ઋષિ ના પત્નિ અહલ્યા નો ઉધ્ધાર કર્યો બહમા પણ તેનો પાર ન પામી શક્યા ગોપલીલા કરી ત્યારે આશકરણ કહે છે પ્રભુના પદ ની પરાગ પરમ મંગળ કારી છે.

પદ – ૫

પ્રાત સમેં ગિરિધર રાધા દોઉ મુખ દેખત દર્પણ જોર કપોલ કહત આપસ મેં તુમ નીકે કિધો હમ નીકી ઔર કરો વિચાર સોચ અપને મનમેં ।। ૧ ।। હરિ કી લટપટી પાગ બિરાજત ઉનકી બિથુરી અલક માંગ સિથીલ ગોરે તનમેં ।। ગોવર્ધન ધારી ઇતનીબાખ જેં હે ઉમગ ચલી યુગલરૂપ વસી થોરી શ્યામ તનમેં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

સવાર માં રાધા અને ગિરિધર બેઉ પોતાના મુખ દર્પણમાં જૂએ છે કપોલ સાથે કપોલ જોડીને આપસ માં કહે છે કે તમે સારા દેખાવ છો કે હું સારી દેખાઉ છુ વિચાર કરીને કહો હરીની પાગ લટપટી છે અને પ્રીયાજીની બીથુરી અલક માંગ સિથીલ છે શ્રી અંગ ગોરૂ છે શ્રી ગોવર્ધનધારી ઇતની બાત જેહે ઉમગ ચલી વહેતી થઇ યુગલરૂપ વસી થોરી શ્યામ તનમેં એટલે સ્વામિનીજીના રૂપ વધી જાય.

પદ – ૬

શોભા આજ ભલી બની આઇ જલસુત ઉપર હંસ બિરાજત તાપર ઇન્દ્રવધુ દરસાઇ દધિસુત લીયો દીયો દધિસુત મેં યહ છબિ દેખ નંદ મુસકાઇ ।। નીરજ સુત વાહન કો ભક્ષણ સૂરશ્યામ લે કરી ચુગાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

સુરદાસ જી કહે છે કે પ્રભુ આજની શોભા બહુજ સુંદર લાગે છે શ્રી મસ્તક ઉપર આજે પ્રભુએ સફેદ ટોપી ધારણ કરી છે અને વળી તેના ઉપર લાલરંગનું કુમકું છે તે પણ ગોકળગાય જે (ચોમાસામાં વગડામાં એવી લાલ રંગના મોટા કુદા જેવી થાય છે જોવામાં બહુ સરસ દેખાય છે) પછી દધી સુત લીયો એટલે દધિનામ દહીં તેનો સુત માંખણ તેમાંથી ચંદ્રમાં પણ નીકળ્યા છે એટલે મુખારવીંદ ને ચંદ્રની ઉપમાં આપી છે તો માંખણ મુખમાં મુકે છે

આરોગે છે તો પ્રભુના શ્રી હસ્ત કમળ ના આંગળા માંખણના લોંદાથી ખરડાયેલા હતા તો નાનો લાંદા નાક ના ટેરવા ઉપર ચોટી ગયું અને દ્રષ્ય જોઇ નંદરાયજી મુસ્કુરાઇ રહ્યા છે કે મારો લાલો કેવો માંખણ ખાય છે તો જે માંખણ નાકે ચોટેલું છે તે કેવું લાગે છે જાણે સફેદ મોતી જેવુ લાગે છે તો પોપટની નાસીકા ની ઉપમાં છે તો અહીં સૂરદાસજી ની વાણીનું શુંવણન કરી શકાય છેલ્લી લીટીમાં સુરદાસે લખ્યુ છે નીરજ - નીર- પાણી -કમલ તેનો સુત બ્રહમા તેનું વાહન હંસ તેનુ ભક્ષણ મોતી તો અહીતો કીર - પોપટ-ચુગાઇ - ખાવુ જાણે પોપટ આ મોતી ખાઇ રહ્યો છે તેવું દેખાય છે

પદ – ૭

દેખીયત પ્રકટ દ્વાદશ મીન । ખટ ઇદુ દ્વાદશ તરણી શોભિત વિમલ ઉડુગણ તીન ।। ૧ ।। દશઅષ્ટ અંબુજ કીર ખટમણી કોકીલા સ્વર એક । દ્વાદશ વિદ્રુમ દામિની ખટ વ્યાલ તીન વિશક ।। ૨ ।। ત્રિવલીપર શ્રીફલ બિરાજત પરસ્પર વ્રજનાર । કુવર ગિરિધર કુંવરી છબિ પર સુરજન બલહાર ।। ૩ ।।

પદ – ૭

ઉષ્ણકાલ નો સમય છે શ્રી ઠાકોરજી અને સ્વામિનીજી ઉભય સ્વરૂપ શ્રી યમુનાજીનાઘાટ ઉપર શ્રૃંગાર કરીને દર્પણમાં જુએ છે શ્રી યમુનાજીના નિર્મલ જલમાં પ્રિયા પ્રિતમનું પ્રતિબિંબ દેખાય છે ત્યારે મહાનુભાવી ભક્ત શીરોમણી શ્રી સુરદાસજીને લીલાની જે ઝાંખી થઇ અંતર ચક્ષુથી તો જુઓ મીન કહેતાં માછલાં તો તે બાર કેમ તો ત્યાં નેત્ર અને દર્પણમાં ચાર દેખાય એટલે આઠ થાય અને શ્રી યમુનાજીના જલમાં પ્રતિબીંબ દેખાય છે એટલે બાર થાય વળી છ ચંદ્રમાં (ઇન્દુ) તો બંને સ્વરૂપના મુખારવીંદ બે પ્રત્યક્ષ બે દર્પણમાં બે જલમાં તરણી કહેતાં સુર્ય તો બાર બંને સ્વરૂપના કાનમાં જે હીરા પહેરેલો છે તે પ્રત્યક્ષ ચાર દર્પણ અને જલમાં સહીત બાર થાય ઉડુગણ એટલે તારો તે વિમલ એટલે ચોખ્ખો છે તે ત્રણ તો જે શ્રી ઠાકોરજી હડપચી ઉપર હીરો ઘરે છે તે દર્પણ અને જલમાં દેખાય છે વળી અંબુજ દશ અષ્ટ એટલે ૧૮ કમલ તો શ્રી ઠાકોરજી નું એક તો મુખ કમલ બીજુ હસ્ત કમલ ત્રીજુ હદય કમલ એમ કરી ૩ થયાં તેવી રીતે શ્રી સ્વામિજીના બંનેના મલી ને થાય તો દર્પણ માં જલમાં ના મળીને છ કમલ બંનેના પ્રત્યક્ષમલીને અઠાર થયાં કીરનામ પોપટ તે ૭ છે તો બંનેની નાસીકા પ્રત્યક્ષ દર્પણ અને જલમાં મલીને છ થાય કોકીલા સ્વર એક એટલે જ્યારે બંને ગાય છે ત્યારે અમુક સુર થી ગાય છે જાણે કોકીલા નો સ્વર હોય વિદ્રુમ એટલે લાલ ફલ ની ઉપમાં છે પ્રીયા પ્રીતમના અધરોષ્ટ બિંબરૂલ જેવા છે તો દર્પણ જલ પ્રત્યક્ષ તેમ કરીને ઉભય સ્વરૂપ પરસ્પર હાસ્ય વિનોદ કરતાં તેઓની દંતાવલીની ચમક વીજળી થાય વ્યાલ એટલે સર્પ ત્યાં ફક્ત શ્રી સ્વામિનીજીના ચોટલા નીજવાત છે કે જાણે સર્પ જેવો લાંબો છે એક તો પ્રત્યક્ષ દર્પણમાં જલમાં ત્રિવલી વૃષભાન નંદિની કુવરી શ્રી રાધાજી ના સ્વરૂપ ની લીલાનું દર્શન કરી શ્રી સુરદાસજી તેના પર બલિહારી જાય છે કે વ્હા પ્રભુ વ્હા શું આપના સ્વરૂપની ઝાંખી છે.ઉપર જે ભાવાર્થ પદ લખેલુ છે તેને ઉષ્ણકાલ હોય ત્યારે ચોરસ ચોકી માં કે તાંબાના થાળમાં જલ ભરી સીંઘાસન પાસે મુકવું દર્પણ સામે મુકવું દરેક વસ્તુ ૩ દેખાય પછી આ પદ ગાવું તો ગાનારાનો ભાવ સીધ્ધ

થશે. દેખ સખી એક અદભૂત રૂપ ।। એક અંબુજ મધ્ય દેખીયત વીસઘ્ઘીસુતયુપ ।।૧ એક અવલી દોય જલચર ઉભય અર્ક અનૂપ ।। પંચવારિજં એક હીઢીંગ કહો કહા સ્વરૂપ શી શીશુગતમેં ભઇ શોભા અર્થ કરો વિચાર ।। સૂર શ્રી ગોપાલ કી છબિ રાખીયે ઉરધાર.

પદ – ૮

દેખ સખી એક અદભૂત રૂપ । એક અંબુજ મધ્ય દેખીયત વીસ દધિસુત યુપ ।। ૧ ।। એક અબલી દોય જલચર ઉભય અર્ક અનૂપ । પંચવારજ એકહી ઢિંગ કહો સ્વરૂપ ।। ૨ ।। શિશુગતમેં ભઇ શોભા અર્થ કરો વિચાર। સૂર શ્રીગોપાલકી છબિ રાખીયે ઉરધાર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૮

વ્રજ ની ગોપી તેની સખી ને કહે છે અરે સખી દેખ હું તને એકવાત કહું છું જયારે નંદભવન માં ગઇ ત્યાં મેં એવું તો એક અદભૂત રૂપ જોયું કે તેનું વર્ણન શું કરૂ એક અંબુજ એટલે મુખ કમલ ની અંદર વીસ દધિસુત એટલે ચંદ્ર હવે તે વીસ ચંદ્ર એટલે બે ચરણ કમલના નખચંદ્રદસ અને હાથથી પગના અંગઠા પકડીને બે હસતકમલ ના દસ નખચંદ્ર નખને ચંદ્રની ઉપમાં આપી છે તે મળીને વીસ નખચંદ્ર શોભી રહ્યા છે એક અબલી એટલે એક સરખા જલચર કહેતાં માછલા તેના જેવા નેત્ર અને બંને કાનમાં હીરા શોભી રહ્યા છે તે જાણે બે સુર્ય તપતા હોય તેટલો પ્રકાશ ફેકી રહ્યા છે તેની હું શુ ઉપમાં આપું હે સખી પંચ વારીજ એટલે કમલ બે ચરણ કમલ હસ્ત કમલ બે એક મુખ કમલ ગણી પાંચ કમલ થાય તે શું કહુ એવું સુંદર સ્વરૂપ લાગે જાણે સુરદાસજી કહે છે આ લીલા બાલ લીલા છે અને તેની આ શોભા છે પ્રભુ પારણીયા માં પોઢેલા છે અને આ અર્થ વિચાર કરી ને તે સ્વરૂપ ને હદયમાં રાખવું.

પદ – ૯

દેખે ચ્યાર ચાંદ ઇક ઠોર । ચીતવત રહી નિતંબીની પીયસંગ સારસુતાકી ઔર ।। ૧ ।। દ્વૈવિધુકી ગતિ શ્યામબરણ હે દ્વૈવિધુકી ગતિ ગૌર । જોકે મધ્ય ચાર સુકરાજત દ્વૈયફલ આઠ ચકોર ।। ૨ ।। શશી શશીસંગ પ્રવાલ કુંદઅલી તહાં અરૂઝો મન મોર । સુરદાસપ્રભુ ઉભયરૂપનિધિ બલબલ યુગલકિશોર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

ગોપી જન કહે છે હે સખી આજ મેં ચાર ચાંદ એકજ જગ્યાએ જોયા ત્યારે બીજી સખી કહે કેવી રીતે જોયાં ત્યારે ગોપી કહે છે દેખ સખી શ્રી ઠાકોરજી અને શ્રી સ્વામિનીજી શ્રૃંગાર કરીને બિરાજે છે અને શ્રી સ્વામિનીજી અને શ્રી ઠાકોરજી સાથે બીરાજી અને સાર સુતા એટલે સારનામ લોખંડ અને તેમાથી ઉત્પન કરેલ આરશી પેલાના સમયમાં લોખંડ ના પત્રા ની આરસી (અરીઓ) આવતી હતી તો તે દર્પણમાં તેઓ મુખારવિંદ જોઇ રહ્યા છે બે વિધુ એટલે બે ચંદ્ર તો એક તો ઠાકોરજી પ્રત્યક્ષ અને બીજા સ્વમિનીજી બંને ના મુકારવિંદ અડોઅડ રાખીને દર્પણ માં જૂએ છે એટલે બે ને બે ચાર થાય બે મુખચંદ્ર શ્યામ બે મુખચંદ્ર ગોરા અને ચાર શુક એટલે ચાર પોપટ નાસીકા ને પોપટ ની ઉપમાં આપી છે તો બે પ્રત્યક્ષ અને બે દર્પણમાં તેમ ચાર શુક થયાં બે ફલ તો શ્રી સ્વામિનીજી ના અધરોષ્ટ લાલબિંબ ફલ જેવા છે તેથી એક પ્રત્યક્ષ અને બીજા દર્પણમાં વળી આઠ ચકોર એટલે નેત્ર રંગ પ્રવાળ જેવો છે તેમાં

કુંદ એટલે દંતાવલી કેવી મોગરાની કળી ની જેમ સોભી રહી છે તેમાં મારૂ મન અટકી ગયુ છે સુરદાસ કહે છે આ બંને સ્વરૂપો રૂપના ભંડાર છે અને તે સ્વરૂપ ઉપર યુગલ કિશોર ના ઉપર હું બલીહારી જાઉ છું.

પદ – ૧૦

આજ તન રાધા સજત શૃંગાર । નિરજસુત વાહનકો ભક્ષણ અરૂણ શ્યામરંગકોન વિચાર ।। ૧ ।। મુદ્રાપતિ અચવન તનયાસુત ઉરહી બનાવતહાર । સારંગસુત પતિવશકરિવેકો અક્ષત લે પૂજત રિપુમાર ।। ૨ ।। પારથપિતુ આસનસુત શોભિતસ્યામઘટા બગપાંત વિચાર । સુરદાસપ્રભુ હંસસુતા તટ વિહરત રાધા નંદકુમાર ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૦

આજ શ્રી રાધાજી પોતાના શ્રી અંગ ઉપર શૃંગાર સજે છે કેવો સુંદર શૃંગાર ધારણ કરીને નાકમાં જે નકવેસર ઘરે છે તોમાં સફેદ મોતી લટકી રહ્યુ છે તેની શોભાનો પાર નથી તો તેના રંગનો વિચાર કરીને જે બોલવું આનો અર્થ જૂઓ કે નિરનામ પાણી જ નામ કમલ તેનો સુત બ્રહ્મા તેનું વાહન હંસ અને તેનું ભક્ષણ મોતી છે તે મુકતા ફલ નકવેસર માં છે હવે તેનો રંગ જૂઓ અરૂણ અને શ્યામ રંગ છે તેની ઝાંય મોતી ઉપર પડે છે તેથી તે મોતી નીચે લાલ ઝાંય મારે છે એટલે અરૂણ અને શ્યામ રંગ કેવી રીતે થયો તે વિચાર વાનું કહ્યુ છે નેત્રના કાજલ થી મોતી ઉપર શ્યામ દેખાય છે મુદ્રના પતિ અગસ્ત મુનિ જેને સમુદ્ર નું પાન કરેલું અને તેની તનીયા એટલે પુત્રી છીપ અને તેનો સુત મોતી તેના હાર પહેરેલા છે હવે જે હારાવલી પહેરેલ છે તે કુચ પરથી નીચે આવે છે તો સારંગ નામ પર્વત (હીમાલય) તેની પુત્રી પાર્વતીજી અને તેના પતી શ્રી મહાદેવજી તો કુચને મહાદેવજીના બાણ ની ઉપમાં આપી છે જાણી માલા રૂપી કુચ ઉપર ચોખા ચડાવેલ હોય અથવા મોતી કે વધાવી પૂજા કરેલ હોય તેવી રીતે દેખાય છે રિપુનામ છે શત્રુનું તો મહાદેવજી ના શત્રુ છે કામદેવજી પારથ એટલે અર્જુન તેના પિતા ઇન્દ્ર તેનું આસન ઐરાવત હાથી તેના મસ્તકમાંથી નીકળે છે મોતી તેવા મોતીની માંથા માં માંગ ભરી છે કેસ ઉપર બંને બાજુ અને વચ્ચે સેંથામાં પણ તેનો દેખાવ બગલાની પંકિત જેવો છે જાણી આકાશ માં જેમ એક સરખા બગલાની પંકિત જેવી ઉડતી હોય તેમ શ્યામ ઘટા બગ પાંત વિચાર સુરદાસજી કહે છે કે હંસ સુતા તો હંસ નામ છે સુર્યનું તેની સુતા શ્રી યમુનાજી તેના કિનારે વિહાર કરી રહ્યા છે. શ્રી રાધે અને નંદકુમાર

પદ – ૧૧

અદભૂત એક અનુપમ બાગ યુગલકમલપર ગજવરક્રિડત તાપર સિંઘ કરત અનુરાગ હરિપર સરવર સરપર ગિરિવર તાપર ફૂલે કંજ પરાગ। રૂચિર કપોત વસત તાઉપર અરૂણ અમૃતફલ લાગ ।। ૨ ।। ફલપર પુષ્પ પુષ્પપર પલ્લવ તહાં વસત શુક પિક મૃગ ખાગ। ખંજન ધનુષ તાઉપર તહીં વસત એક મણીધર નાગ ।। ૩ ।। યહ રસ વિરસ હોત નહી કબહું શોભા નેક કરત નહિ ત્યાગ । સુરદાસ પ્રભુ વસત નિરંતર તિહિં હિત બાઢયો સીધુસહાગ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ - ૧૧

એક સખી તેની બીજી સખીને કહી રહી છે હે સખી આજે જેની ઉપમાં ન આપી શકાય તેવા બાગ ની શોભા નું હું તને શું વર્ણન કરૂ તો જે અદભૂત બાગ છે તે શ્રી સ્વામિનીજી શ્રી રાધાજીના શ્રી અંગ ની શોભાનું વર્ણન છે યુગલ કમલ એટલે બે ચરણારવિંદ જાણે હાથી જેવા છે જાણે હાથી કીડા કરે છે ચાલ ગજ ગતિ જેવી છે અને તેના ઉપર કટીનો જે ભાગે છે તે કટી પાતળી સિંહની કટિ હોય જાણે સિંહ પ્રેમ કરતા હોય તેવી શોભા લાગે છે વળી હરિનામ છે સીંહનું તો તેના ઉપર એટલે કટી ઉપર પેટ નો ભાગ છે તો તેને સરોવર ની ઉપમાં આપી છે અને તેના ઉપર ગિરિવર એટલે છાતિનો ભાગ તેના ઉપર કુંજ એટલે કમલ ખિલેલા તે કંજ કમલ ની વાત છે પછી વાત આવે છે ગ્રીવા ની તો કપોત એટલે કબૂતર તો કબૂતર ની ડોક બહુજ સુંદર હોય છે તેવી સુઢાર ગ્રીવા શ્રી રાધાજીની છે અરૂણ એટલે લાલ અમૃતફલ જેવા તે દેખાય છે અધરોષ્ટ (હોઠ) ફલપર પુષ્પ તો નાક માં જે નકવેસર નું ફૂલ તે અને તેના ઉપર પલ્લવ એટલે નકવેસર ની ભાત ડીઝાઇન તેના ઉપર વસે છે શુક એટલે પોપટ તો તેની ઉપમાં આપેલી છે નાક ની પીક ની ઉપમાં છે કોયલ જેવા અવાજની કારણ કે શ્રી સ્વામિનીજી કોકીલ કંઠી છે મૃગની ઉપમાં છે મૃગની આંખ ની ખગની ઉપમાં છે પક્ષીની તેના નેત્રની ચપળતા અને તેમની ભ્રુકુટી ધનુષ ના આકારની છે તેમના મુખચંદ્ર ની શોભા છે હવે તેના ઉપર મણીધર નાગ એટલે એમના વાળ નો ચોટલો અને તેઓએ શ્રૃંગાર માં જે સેથો હિરાજડિત દામણી થી પુરેલ છે અને ચોટલો પાછળ લટકે છે તો જાણે મણીધર સર્પ (નાગ) હોય તેવો દેખાય છે તો બાગમાં જે જે વસ્તુ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તેની ઉપમાં આપેલી છે તો શ્રી સુરદાસજી કહે છે આ રસ કદિ વિરસ થવાનો નથી અને શોભા નો ત્યાગ જરાયે તેઓ કરતા નથી અને પ્રભુ જરાયે અંતર રાખ્યા વગર તેમની પાસે જ વસે છે અને શ્રી સ્વામિનીજી ના હિત માટેજ જેમ સમુદ્ર કેવો આનંદીત લાગે છે તેવી રીતે તે ઓનો સોહાગ પણ અખંડીત સમુદ્રના કરતા પણ આગળ વધેલો છે.

ભાવાર્થ - ૧૧

કોઇ એક સાંવરોરી ઇન હવૈ આવે જાઇ ।। જ્યોં જ્યો નયનન દેખિયેરી ત્યોં ત્યોં મન લલચાઇ ।। ૧ ।। વદન મદન મન મોહના ઘૂંઘર વારે કેશ ।। મોહન મુરતિ માધુરી નૃત્યત મનોહર વેશ ।। ૨ ।। શ્યામ વરણ હિયો વેધીયો જોબન મદ છકે નૈન ।। રૂપ ઠગોરી મોહિ લગીરી બિનદેખે નહિ ચૈન ।। ૩ ।। ધીર હરન બડરી ભૂજારી મદગજ રાજકી ચાલ ।। ઉરદેખે મન આવહી હવૈ રહીયે બનમાલ ।। ૪ ।। સમઝાયે સમઝત નહીં રહી છક મન રહ્યો મોય ।। રામ રાય પ્રભુ સોં રમી કહી ભગવાન સખી સોય

પદ-૧૨

હે સખી કોઇ એક સાંવરો આ બાજૂથી આવતા જોયો અરે સખી શું તેના રૂપની વાત કરૂ જો જ્યાં જ્યાં આપડે આંખે દેખીયે ત્યાં ત્યાં મન લલચાય ।। ૧ ।। તેમનું વદન જાણે મદન એટલે કામદેવ નું મન હરી લે તેવું કેવાં સુંદર ઘૂંઘરવાળા કેશ ।। મોહન મુરતિ માધુરી અને આવે ત્યારે નૃત્ય કરતા હોય તેમ અને વેશ પણ મનોહર છે ।। ૨ ।। શ્યામ વરણ છે પણ આપડુ હિયો વેધી નાખે જોબન મદ છકેલા નયન ।। રૂપમાં આપડે ઢગી જઇએ મોહિ

લગીરી તેના જોયા વગર કાંઇ ચેન પડતુ નથી ।। ૩ ।। કેવા ધીર હરે તેવા મોટી મોટી ભુજા મદગજ રાજકી ચાલ તેમું શ્રી અંગ જુઓ મનમાં આવી જાય ગમી જાય અને તેના શ્રી કંઠમાં વનમાલા ધારણ કરેલ છે ।। ૪ ।। અરે સખી તે સમજાયે સમજે તેવો નથી મનમેં છક થઇને રહે છે રામરાય કહે છે પ્રભુસો રમી કહી ભગવાન સખી સોય

પદ – ૧૩

ઇન મેં કો વૃષભાન કિશોરી ।। શ્યામ બતાય દે હો અપને કર બાલાપન કી જોરી વહ દેખોં ઠાડી યુવતિનમેં નિલવસન તન ગોરી ।। બાલાપન મેં મોહિ સિખાયો છલબલ બહુ વિધ ચોરી ।। ૨ ।। તિહારે ગુણન કી ગ્રથિત માલ ભેં ઉર હી તે નહીં છોરી ।। સુરદાસ પ્રભુ તિહારે મિલનકો જૈસે પાટ કી ડોરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ –૧૩

વયસ્ક ગોપાબાળકો સરખી ઉમરના સાથે હરે ફરે બાલવિનોદ કરે તેમાં સામે થી ગોપી જનો આવે છે તેમાં શ્રી રાધે પણ હતાં પછી ગોપ બાલકો શ્રી શ્યામ સુંદરને કહે છે હે શ્યામ બતાય દેહો આમાં વૃષભાંન કિશોરી કોણ છે તમારી બાલપન ની જોડી ત્યારે શ્યામ સુંદર આંગળી ચીંધી ને બતાવે છે કે જો પેલી ગોપીઓની વચમાં ઉભા છેલીલા રંગની સાડી પહેરી છે અને તન ગોરૂ છે ।। બાલાપન માં તેને જ મને છલ બલકરતાં શીખડાવેલું તમારા ગુણની ગુંથેલી માળા ભયની મારી (બીકનીમારી) મેં હજી ઉરથી ઉતારી જ નથી સુરદાસ કહે પ્રભુ આપના મિલનથી હું તો એવી સીધી દોર થઇ ગઇ છું જાણે પાટ કી ડોર.ખાટલાની ડોરી બાંધે તે

પદ – ૧૪

નંદભુવનકો ભૂષણ માઇ । યશોદાકો લાલ વીર હલધરકો રાધારવન સદા સુખદાઇ ।। ૧ ।। ઇંન્દ્રકો ઇંદ્ર દેવ દેવનકો બ્રહ્મકો બ્રહ્મ અધિક અધિકાઇ । કાલકો કાલ ઇશ ઇશનકો વરણકો વરણ મહા વર દાઇ ।। ૨ ।। શિવકો ધન સંતનકો સર્વસ્વ મહીમાં વેદપુરાણ ગાઇ । નંદદાસકી જીવનગીરિધર ગોકુલમંડન કુંવરકનાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

હે સખી શ્રી યશોદાજીનો લાલ છે ને તે ખરેખર નંદરાયજીના ઘરનું ભુષણ છે બલદેવજી ના વીર અને રાધાજીના રમણ સદા સુખદાઇ છે હે સખી શ્રી નંદકુમાર તો ઇન્દ્રનો ઇન્દ્ર છે દેવનો પણ દેવ છે બ્રહમનોય બ્રહમ છે સર્વથી અધિક તેનો અધિકાર છે ।। કાલનો કાલ ઇશ નો ઇશ વરણકો વરણ મહાવર રાઇ છે શિવજીનું ધન છે સંતજનો ના સર્વસ્વ અને તેનો મહીમા વેદ પુરાણ ગાઇ રહ્યો છે નંદદાસજી કહે છે મારૂ તો જીવન ગિરિધર જ છે ગોકુલ ને સ્થિર રાખવા વાળો તો કુંવર કન્હાઇ જ છે.

પદ – ૧૫

સુંદર ઢોટા કૌનકો સુંદર મૃદુબાની । સુંદર ભાલ તિલક દિયે સુંદર મુસકાની ।। ૧ ।। સુંદરનયનન હર લિયો કમલનકો પાની । સુંદરતા તિહુ લોકકી લે વ્રજ મેં આની ।। ૨ ।। ભેદ બતાયો ગ્વાલિની જાયો નંદરાની । પરમાનંદપ્રભુ યશોમતી સબસુખ લપટાની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

શ્રી ઠાકોરજી હસતાં રમતાં જતાં હતા ત્યાં વ્રજની ગોપીની નજર તેના ઉપર પઠી જોતાની સાથેજ બોલી ઉઠી કે આ સુંદર બાલક કોનો છે કેવું સુંદર મીઠુ મીઠુ બોલે છે સુંદર કપાલ ઉપર તિલક કર્યુ છે તેની મુસ્કુઅન કટલી સુંદર છે તેના નયન પણ સુંદર છે જાણી જે કમલ પાણી માં થાય છે તે જાણી પાની બધુ હરીને લીધુ હોય તેમ મુખકમલ ખિલેલુ છે ત્રણેલોક ની સુંદરતા જાણી વ્રજમાં આણી છે પછી બીજી ગોપી મલી તેને ભેદ બનાવ્યો આ તો નંદરાની નો જાયો છે પરમાનંદદાસ કહે પ્રભુ માતા યશોમતી બધા સુખમાં લપટાયેલ છે.

પદ – ૧૬

લર લટક સોહે લાલકે ।। જાનો ધનમેં વિધુ મંડલ રાજત કર નવનીત ગોપાલ કે ।।૧ ।। શ્યામ ગાત પર દધિ કે છીંટા ઉડુગણ છબિ નયન વિશાલકે ।। આશકરણ પ્રભુ મોહન નાગર પ્રેમ પુંજ વ્રજ બાલ કે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

લાલાને લર લટકે છે તે પણ સુંદર લાગે છે જાણે આકાશ માં ચંદ્રમાં મંડલમાં બીરાજતાં હોય તેવી મોતીની લર પાગ ઉપરની સોહે છે ગોપાલલાલને હાથમાં માખણ લીધુ છે શ્યામ શ્રી અંગ ઉપર દહિંના છાંટા પડયા છે તો જાણે રાતે તારા દેખાય તેમ શ્રી અંગ ઉપર છાંટા શોભીરહ્યા છે (ઉડુગણ-તારા) નયન વિશાલ છે આશ કરણજી કહે છે પ્રભુ મોહન નાગર પ્રેમનો ઢગલો છે આ વ્રજનો બાલક કાંઇ જેવો તેવો નથી.

પદ – ૧૭

યહમાંગો સંકરષણ વીર ।। ચરણ કમલ અનુરાગ નિરંતર ભાવે મોહિં ભક્તની ભીર ।।૧ ।। સંગ દેહો તો હરિ ભક્ત કો વાસ દે હો યમુના તીર ।। શ્રવણ દેઉ તો હરિ કથારસ ધ્યાન દેહો તો શ્યામ શરીર ।। ૨ ।। મનકામના કરો પરિપુરન પાવન મજ્જન સુરસરી નીર ।। પરમાનંદ દાસકો ઠાકુર ત્રિભુવન નાયક ગોકુલ પતિધીર

ભાવાર્થ – ૧૭

જો હું માગુતો મને બલદેવજી નો વીર માંગુ ।। તેના ચરણ કમલના પ્રેમમાં નિરંતર મને ગમે છે ત્યાં ભક્તોની ઘણીજ ભીડ હોય છે જો સંગ આપો તો હરિભક્તનોજ અને વસવાટ સ્થિર કરો તો યમુના તીર ઉપર સાંભળવા દો તો હરિ કથરસ ધ્યાન કરાવો તો શ્યામ શરીર થીજ ।। ૨ ।। મનકામના પરી પુરણ પાવન મજ્જન કરાવો તો શ્રી ગંગાજી ના નીરથી જ ।। પરમાનંદદાસ કહે મારો ત્રીભોવન નો ઠાકોર નાયક છે ગોકુલપતી ધીર

પદ – ૧૮

યહ માંગો ગોપીજનવલ્લભ । માનુષજન્મ ઔર હરિસેવા વ્રજવસવો દીજે મોહિ સુલભ ।। ૧ ।। શ્રીવલ્લભકુલકો હોં હુ ચેરો વૈષ્ણવજનકો દાસ કહાઉં । શ્રીયમુનાજલ નિત્ય પ્રતિ ન્હાઉ મનકૃમવચન કૃષ્ણ ગુણ ગાઉ ।। ૨ ।। શ્રીભાગવત શ્રવણસુનનિત્ય ઇનત્યજ ચિત્તકહું અનત ન લાઉ । પરમાનંદદાસ યહ માંગત નિત્ય નિરખોં કબહૂં ન અઘાઉ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૮

હે ગોપી ઓ ના વ્હાલા હું તો બસ આજ માગું છુ કે મનુષ્ય જન્મ અને હરિ ની સેવા વ્રજ માં વાસ દે જો તે મારા માટે સહેલું છે ।।૧ ।। વળી શ્રી વલ્લભકુલ નો હું દાસ છું અને વૈષ્ણવજનનો તો દાસનો દાસ કહાંઉ ।। શ્રી યમુના સ્નાન નિત્ય પ્રતિ ન્હાઉ અને મન ક્રમ વચન થી શ્રી કૃષ્ણ ના ગુણ ગાંઉ ।। ૨ ।। શ્રી ભાગવત શ્રાવણ સુનું નિત ઇન તજ ચિત્ત કહું અનત ન લાઉ ।। પરમાનંદદાસજી કહે છે કે હુ તો આજ માંગુ છું નિત નિરખી કોઇ દિવસ ક્યોરય ના ધરાઉ.

પદ – ૧૯

યહ માંગો યશોદા નંદ નંદન ।। વદન કમલ મેરે મન મધુકર નિત્ય પ્રતિ છિનછિન પાઉ દરસન ।।૧ ।। ચરણ કમલ કી સેવા દીજૈ દોઉજન રાજત વિધુલતા ધન નંદ નંદન વૃષભાન નંદિની મેરે સર્વસ્વ પ્રાણ જીવન ધન ।। ૨ ।। વ્રજ વસવો યમુના જલ પીવૌ શ્રી વલ્લભકુલકો દાસ યેહી પન ।। મહાપ્રસાદ પાઉ હરિગુણ ગાઉ પરમાનંદદાસ દાસીવન ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

અરી જશોદા મૈયા હું તો યહમાંગુ શ્રી નંદ નંદન તેનું વદન કમલ કેવું છે તે મારે મન તો અમૃત જેવું છે હું તો નિત્ય પ્રતિ છિન છિન વારે વારે તેના દર્શન કર્યોજ કરૂ ।।૧ ।। ચરણ કમલની સેવા આપો દોઉ જન પ્રિયા અને પ્રિતમ બીરાજે છે કેવા બીરાજે છે જેમ વિધુલતા એટલે ચંદ્રમાં સમાન તેજસ્વી શ્રી પ્રિયાજી ધન એટલે આકાશ મેધાર્વત હોય તેવા શ્રી ઠાકોરજી નંદનંદન અને વૃષભાનજીના લાડીલીજી મારો તો સર્વસ્વ પ્રાણ જીવન ધન છે ।। ૨ ।। વ્રજમાં વસવું યમુના જલ પીવું અને શ્રી વલ્લભ કુલનો દાસ કહાઉ ।। મહા પ્રસાદ પાંઉ અને હરિગુણ ગાંઉ પરમાનંદદાસ કહે છે દાસી બનુ

રાગ ટોડી

પદ – ૧

બંકચિતવન ચિત્તે રસિકતન ગુપ્તપ્રીતિકો ભેદ જનાયો । મુખકી રૂખાઇ મિટત નહી કબહું હદયકો પ્રેમ કૈસે જાત દુરાયો ।। ૧ ।। સગમગી અલકવદનપર વિથુરી યહ વિધી લાલ રહસિ ચિતલાયો । કૃષ્ણાદાસ પ્રભુ રસિકમુકુટમણી નવનિકુંજ અપને કર પાયો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

જે રસિક છે તેને કાઇ જાણવાનાની જરૂર નથી તેની ગુપ્ત પ્રિતી જે છે તેનો ભેદ તો બાંકી ચિતવન વ્રક દષ્ટી તેને કાંઇ ચીતરવાની જરૂર નથી તે ભેદ તરત જણાઇ આવે છે મુખની પ્રસન્નતા મિટી શકતી નથી (રૂખાઇ એટલે પ્રફુલ્લીત વક્ષલતા) કોઇ દિવસ હદય નો પ્રેમ છુપાતો નથી વદન કમલ ઉપર અલક લટ ઝોલા ખાઇ રહી છે

આવી રીતે લાલ ચીતમાં આનંદીત છે કૃષ્ણદાસ કહે છે પ્રભુ તો મુકુટ પરનો મણી છે નવ નિકુંજ પોતાના હાથ થીજ પ્રાપ્ત છે

પદ – ૨

ભલે પાંઉ પધારે મેરે અંગના યશોદા કે છગન મગના ।। જો પગ ધરો મેરી અંખિયન પર હોં બલબલ જાઉં ન્યોછાવર કરો હારચીર કંગના ।। ૧ ।। કંઠમાલ સોંહે નગન જટિત મન મોહે પાયન પેંજની સોહે ખેલે દોઉ સંગના ।। કલ્યાણ કે પ્રભુ ગિરિધર દેખેં સુખભયો ગયો દુખ દૂર ભયો મન લગના ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

આજે મારા આંગણીયામાં શ્રી યશોદાજીના બંને લાલન છગન મગન ભલે પધાર્યા જો પગધરો મેરી આંખ ઉપર એમ કેમ કીધું તો આપના સીવાય મારે બીજી કાંઇ જોવુ નથી હું બલિહારી જાઉ અને હારચીર કંગન બધુ ન્યોછાવર કરી દંઉ ।। હે લાલન આપના શ્રી કંઠમાં નંગજટિત કંઠમાલ સોહે છે પગમાં પેંજની સોહે છે ખેલો છો બેઉ સંગાથે ।। કલ્યાણ કહે પ્રભુ ગિરિધર ને જોવાથી સુખ થયું અને દુ:ખ બધુ દૂર ગયું અને મારૂ મનતો પ્રભુમાંજ લાગેલું છે.

પદ – ૩

આધો મુખ નીલાંબરસોં ઢાંપ્યો વિકરી અલકે સોહે । એકદિશા માનોં મકરચાંદની એકદિશા ધનબિજરી કોંધત હસે હરે મનમોહે ।। ૧ ।। કબહૂં કરપલ્લવસોં નિખારત ઉંચ લે ધરત જબ નિકસત પૂર્ણશશીજોહેં । સૂરદાસ મદન મોહન કબકે ઠાડે નિહારત ત્રીભુવનમેં ઉપમાંકૂ કોહે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

અષ્ટ સખા શ્રી સુરદાસજી ના સેવ્ય સ્વરૂપ શ્રી મદનમોહનજી છે એટલે લગભગ દરેક કિર્તન માં છાપમાં શ્રી મદન મોહન નીજ ઝાંખી કરે છે કેટલી અનન્યતા પ્રભુને કહે છે કે પ્રભુ આપ કયારના ઉભા છો હું તો આ મારા ત્રીભુવનમાં આપડામાં જ ત્રીભોવન છે.

પદ – ૩

જ્યાં સુધી શ્રી સ્વામિનીજી અર્ધ ધૂંઘટ નિલાંબર નો કાઢેલ હતો વળી તેમની અલક લટ ધૂંઘટ કાઢવાના ખેંચાણ થી વીખરાયેલ હતી તો તે પણ સુંદર લાગે છે કારણકે એકતો મુખારવિંદ ગૌર એટલે મકરના ચંદ સમાન તો મકરના ચાંદની ઉપમાં કેમ આપી સુરદાસજીએ કે શરદ ઋતુ પુરી થાય પછી મકરના દિવસો કહેવાય તે વખતે શરદ ઋતુ વિદાય લે ત્યારે આકાશ સ્વચ્છ વાદળા વગરનું નિર્મલ હોય છે જાણે ધન સમાન (જેમ વરસાદનું વાદળ ધસી આવે તેવું) અને જ્યારે હસે છે ત્યારે તેમની દતાંવલી ની ચમક વિજળી ઝળકે તેવી શોભા આપે છે તે જોઇ મારૂ મન મોહ પામે છે પછી જ્યારે પોતે પોતાના હાથથી જ્યારે ધૂંઘટ ઉંચો કરે છે ત્યારે પછી ત્યાં શ્રી ઠાકોરજી ના દર્શન થતાંજ શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે પ્રભુ કયારના પધાર્યા છો હું આપને આ ત્રિભુવનમાં (હદયની અંદર જ) નીહાળું છું (જોવું છું) આ શોભા શું કહું

પદ – ૪

બહુત પ્રસન્ન ભયે પિય પ્યારી ટોડી રાગ વેણુધર ગાયો । સુર સંગીત બંધાન મધુર સ્વર એસો અદ્‌ભૂત ભેદ બનાયો ।।૧ ।। બીન તરંગ ઉપજત નાનારંગ પ્રતિછિન ઓરસો ઓર મિલાયો । ચતુર્ભૂજદાસ સ્વામિની ગુણનિધિ રસિકરાય ગિરિધરણ રિઝાયો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્રી ઠાકોરજીએ અધર પર વેણુ ને ટેકવી ને ટોડી રાંગ માં સ્વર છેડયા એવા સુર સંગીતના તાન બંધાનથી સ્વર એવા અદભૂત ભેદ રાગનો બનાવીને ટોડી રાગ ગાયો તેથી બહુત પ્રસન્ન થયાં પિય અને પ્યારીજી ।। ૧ ।। કોઇપણ જાતના બીજા તરંગો ઉપજાવ્યા વગર ભલે થોડો રંગ જામે પણ પ્રતી છીન કાંઇ નવીન સ્વર મિલાવીને ગાયો ચતુર્ભૂજદાસ કહે છે શ્રી સ્વામિનીજી આ ગુણના નિધિ (ભંડાર) છે એટલે રસિકરાય ગિરિધરણ ને રીઝાવ્યા

પદ – ૫

નવલનિકુંજ મહલ રસપુંજ હી રસીકાય ટોડી સ્વર ગાયો । મિટ ગયો ભાન નવલનાગરી કો અંગહી અંગ અનંગ જગાયો ।। ૧ ।। દોરી આય કંઠ લપટાની એહી તાન મેરે મનભાયો । ચત્રર્ભુજપ્રભુ ગિરિધરનાગર નટ યહબિધિ ગાઢો માન મનાયો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

શ્રી રસીકરાય પ્રભુ એ ટોડી સ્વરમાં ગાયું નવલ નિકુંજ મહલ પાસે જ્યાં રસ પુંજ એટલે ઢગલો છે જેને જે વસતુભાવની જાનકારી છે તેને તે વસ્તુની કિંમત હોય તેની પાસે જ કીંમત થાય રાગ સાંભળતા શરીર નું ભાન ભુલી ગયા શ્રી સ્વામીનીજી નયન નાગરી કો અંગ અંગ માં અનંગ વ્યાપ્યો (કામદેવ) દોડીને આવીને કંઠે લપટાની અને કહ્યુ કે આ તાન મારા મનમાં ગમી છે ચતુર્ભુજ દાસ કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર નટ કારણ પડતાં ગાઢો માન મનાવ્યું

પદ – ૬

બોલત તોહિ વિનોદ મુરતિ નંદકુમાર સુધર નટ વેશરી ।। તૂ અતિ સુધર કોકિલા પ્રવીન સ્વર રતિ રંગભૂસે જ સુદેશરી ।। ૧ ।। મિલત પ્રવાહ સુખવારી નિધિ મેં કબહું ન રહત દેશ સુખ લેશરી કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગોવર્ધન ધર વિરહ ગયંદ વિદારણ કેશરી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

હે નંદકુમાર તમે તો સુંદર નટવેશ જાણે છર્યો છે એટલે તો આપને બધા વિનોદ ની મુરતિ કહીને બોલાવે છે આપ આનંદના આપવાવાળા છે (વિનોદ-આનંદ) શ્રી સ્વામિનીજીને કહે છે તુ અતિ સુધર છે કોકીલા જેમ બોલે છે તેવો પ્રવીણસ્વર આપનો છે રતિ એટલે પ્રેમ રંગ માં રચીપચી છે પણ મિલત પ્રવાહ જેમ નદીનો પ્રવાહ સમુદ્રને મળે પછી કોઇ દિવસ પછી તેને પ્રવાહનું સુખ મળતું નથી નદી સમુદ્રને મળી ગઇ પછી તે માંજ તેજ રૂપ બની ગઇ મિલત પ્રવાહ સુખ (વારી એટલે પાણી) નિધિ એટલે સમુદ્ર કબહું ક્યારે પણ તે ભલે રહત દેસ પણ પછી લેશમાત્ર

સુખ પ્રાપ્ત નહિ થાય કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગોવર્ધનધર જેવી રીતે સિંહના હાથમાં મોટો હાથી આવ્યો હોય પણ તે હાથી તેના સકંજામાં નો આવે ત્યારે સીંહને વિરહ થાય કે મારો શીકાર ગયો.

રાગ આશાવરી

પદ – ૧

ગ્વાલિની કૃષ્ણ દરસસોં અટકી । વારવાર પનઘટપર આવત સિર યમુનાજલ મટકી ।।૧।। મનમોહનકો રૂપસુધાનિધિ પીવત પ્રેમરસગટકી । કૃષ્ણદાસ ધન્યધન્ય રાધિકા લોયલાજ સબ પટકી ।।૨।।

પદ – ૨

મેરી અંખીનકે ભૂષણ ગિરિધારી । બલબલ જાઉં છબિલી છબિપર અતિઆનંદ સુખકારી ।।૧।। પરમઉદાર ચતુરચિંતામણી દરસપરસ દુખહારી । અતુલ પ્રતાપ તનકે તુલસીદલ માનતસેવા ભારી ।।૨।। છીતસ્વામી ગિરિધરન વિશદ યશ ગાવત ગોકુલ નારી ।। કહાવર્ણોંગુણગાય નાથ કે શ્રી વિઠ્ઠલ હ્રદય વિહારી ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨

છીતસ્વામિ કહે છે મારી આંખ નું ભુષણ આ ગિરિધારી છે તેના ઉપર હું બલિહારી જાઉ છું આ છબિલી છબિ ઉપર અતિ આનંદ આપવાવાળા સુખકારી છે ।।૧।। પરમ ઉદાર છે ચતુર છે અને દરસન પરસ કરતાં બધા દુખ હરી લે છે ચીતા પણ રહેતી નથી તેનો અતુલ પ્રતાપ છે એક નાનું તુલસી પત્ર લઇ સેવા કરે તો પણ ભારે મોટી સેવા કરી માની લે છે છીત સ્વામી કહે છે આ ગિરધરનો યશ જે ગાય છે ગોકુલની નારી તેનો કહાં વરણો તેનું વર્ણન શું કરૂ શકુ તેના ગુણ ની ગાથા એટલે વાતો આ નાથની શું કરૂ શ્રી વિઠ્ઠલ એટલે શ્રી ગુંસાઇજી મારા હદયમાં વિહાર કરી રહ્યા છે તે જાણે છે.

પદ – ૩

ગોવરધન ગિરિપર ઠાઢે લસત । ચહુંદિશ ધેનુ ધરણી ધાવત તબનવમુરલી મુખ લસત ।।૧।। મોરમુકુટ બનમાલા મરગજી કછુક ફૂલસિર ખસત। નવ ઉપહાર લિયે વલ્લભત્રિય નિરખ દગંચલ હસત ।।૨।। છીતસ્વામી વશકિયો ચાહત હૈ સંગ સખા ગુણ ગ્રસત । ઝુઠે મિષ કર ઇતઉત ચાહત શ્રીવિઠ્ઠલ મન વસત ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૩

ગોવર્ધન ગિરિપર શ્રી ઠાકોરજી ઉભા છે ચારે દિશામાં ધેનુ એટલે ગાયોનો સમુહ ઘાસચરે છે હે પ્રભુ આપના મુખ પર મોરલી છે મોર મુકુટ બનમાલા છે કછુક ફૂલ સિર પરથી ખસી રહ્યા છે નવીન સામગ્રી લઇને વ્હાલા ના માટે ગોપીજન લાવ્યા છે પ્રભુને નિરખે છે આંખ આડો સાડીનો જરા અંચલ ની ઓટ દીધી છે અને મનમાં હસે છે છીત સ્વામી કહે છે તે ગોપી શ્રી ઠાકોરજીને વસ કરવા ચાહે છે પણ સાથે સખા છે તે ગુણ ગ્રાહી છે ઝુઠ બાનું બતાવીને આમ તેમ કરવાની ઇચ્છા છે પણ શ્રી વિઠ્ઠલ તો મનમાં વસેલા છે.

પદ – ૪

કૃષ્ણનામ જબતે શ્રાવણ સુન્યોરી આલી ભૂલી ભવન હોં તો બાવરી ભઇરી । ભરભર આવે નયન ચિતહું ન પરેચૈન મુખ હું ન આવે બૈન તનકી દશા કછુ ઔરૈં ભઇરી ।। ૧ ।। જે તેક નેમ ધર્મ કિનરેરી મૈં બહુ વિધ અંગઅંગ મઇ હૂં તો શ્રાવણ મઇરી ।। નંદદાસજા કે શ્રવણ સુને યહ ગતિ માધુરી મુરતી કૈંધોં કૈસી દઇરી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

ગોપીએ હજી શ્રી કૃષ્ણનું નામજ સાંભળ્યુ છે જોયાનથી કહે છે ગોપી કે કૃષ્ણનામ જયારથી સાંભળ્યુ છે ત્યારથી ઘર ભુવન ભૂલી ને બાવરી બની ગઇ છું મારા નયન વારેવારે ભરી આવે છે ચિતમાં કાંઇ ચેન પડતુ નથી અમે મોઢેથી કાંઇ બોલાતુ નથી અને શરીર દશા કઇ બદલાઇ ગઇ છે ।। ૧ ।। મે જેટલા નિયમ ધર્મ બહુ વિધકર્યા પણ અંગેઅંગમાં મે જે નામ સાંભળ્યુ છે તેમાં જ રમી રઇ છુ નંદદાસજી કહે છે જેને નામ સાંભળતા આ દશા પ્રાપ્ત થાય છે તો માધુરી મૂરતી સાક્ષાત સામે આવે તો શું થાય.

પદ – ૫

ઉલટી ફિર આવત હી નિજ દ્વાર ।। ગૃહ આંગન સુહાત ન તબતે દેખ્યોનંદ કુમાર સુંદર શ્યામ કમલ દલ લોચન સુંદર તા જૂ અપાર ।। તા દિન તેં આતુર યહ મન તન ચિતવત વારંવાર ।। ૨ ।। ભોર ભવન તે નિકસે મોહન ચલત ગયંદ સુઢાર ।। ચત્રભુજ પ્રભુ ગિરિધર મિલન કોં કરત અનેકવિચાર

ભાવાર્થ – ૫

ગોપી કહે છે કે જયારથી મેં નંદકુમાર ને જોયો નથી ત્યારથી મને ગૃહનું આંગણુ સારૂલાગતું નથી ઉલટી ફરીફરી ને નિજદ્વાર આવીને ઉભી રહું છુ સુંદર શ્યામ કમલદલ લોચન સુંદરતા પણ અપાર છે તે દિવસથી જોવાને આતુર આ મન અને તન વારેવારે ત્યાંજ જાય છે પ્રભુ પાસે સવારમાં જયારે નિકળે ત્યારે મનમોહન કેવા,હાથીની જેમ (ગંયદ–હાથી) લકટમટક કરતાં નીકળે ચત્રભુજદાસ કહે પ્રભુ ગિરિધર ને મળવાનું અનેક વિચાર કરે છે.

પદ – ૬

ચલરી સખી નંદગામ જાય વસીયે । ખિરક ખેલની વ્રજચંદસોં હસીયે ।। ૧ ।। વસે બેઠન સબે સુખમાઇ । એક કઠીન દુખ દૂરકન્હાઇ ।। ૨ ।। માંખનચોરે દુર દુર દેખું । જીવન જન્મ સુફલ કર લેખું ।। ૩ ।। જલચર લોચન છિન છિન પ્યાસ । કઠીનપ્રીતી પરમાનંદદાસા ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૬

. આ ગોપી છે વ્રજની પણ તેનું ગામ બહુ દૂર છે બઠેન કરીને ગામ છે તો તે ગોપી તેની સખી સાહેલી ને કહે છે ચાલો ને આપડે નંદગામ માં જ જઇને વસીયે ત્યાં ગાયોની ખિરકમાં ખેલતા વ્રજચંદ ને જરા હંસીયે ।। ૧ ।। આપડા બઠેન માં બધુ સુખ છે સખી પણ એક દુખ બહુ કઠણ છે કે કનૈયો અહીંથી દૂર છે ।। ૨ ।। માંખન ચૌરે દુરદુર દેખું તો મારો જન્મ સુરૂલ કરી લેખું (જાણુ) હે સખી જેમ માછલુ પાણી વગર પ્યાસુ મરે તેમ મારા નયન તેને જોવા માટે વારેવારે પ્યાસા છે કઠીન પ્રીત છે પરમાનંદદાસ કહે છે.

રાગ ધનશ્રી

પદ – ૧

નયનન ઐસી બાન પરી । બિનદેખે ગિરિધરનલાલમુખ યુગભર જાત ઘરી ।। ૧ ।। મારગ જાત ઉલટતન ચિતયો મોતન દ્રષ્ટી ભરી । તબહીતેં લાગી ચટપટી ઇકટક કુલમરયાદ ટરી ।। ૨ ।। ચતુર્ભૂજદાસ છુડાવનકો હઠ મે બિધિ બહુત કરી । તબ સર્વસ્વ હર મન હરી લીનો દેહદશા બિસરી ।। ૩ ।।

પદ – ૧

હે સખી મારી આંખો ને એવી ટેવ પડી છે કે ન જોઉ જો ગિરિધર લાલનું મુખ તો એક યુગભર એક ઘડી જાય છે રસ્તામાં મને શ્યામ સુંદરે મને જોઇ સામે પણ જોયું પણ તે ઉભાના રહ્યા અને મારાથી પાછુ ફરાયુ નહિ ચીત ચોરાઇ ગયું તેટલા માટે તો ચટપટી લાગી છે એકટક કુલની મર્યાદા જતી રહી છે ચતુર્ભૂજદાસ કહે છે મન છોડાવા માટે વિધિ બહુ કરી પણ તેને તો સર્વસ્વ મન હરી લીધુ છે દેહ દશાપણ ભુલી ગઇ છે.

પદ – ૧

કમલમુખ દેખત તૃપ્ત ન હોય । યહ સુખ કહા દુહાગીન જાને રહી નિશાભર સોય ।। ૧ ।। જો ચકોર ચાહત ઉડુરાજે ચંદ વદન રહી જોઇ । નેક અકોર દેત નહિં રાધા ચાહત પિયરી નિચોય ।। ૨ ।। ઉનતો અપનો સર્વસ્વ દીનોં એક પ્રાણ વપુ દોય । ભજન ભેદ ન્યારો પરમાનંદ જાનત વીરલા કોય ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

શ્રી ઠાકોરજીના મુખ કમલ ને જોયા વગર તૃપ્ત થવાતું નથી ।। આ સુખ ને જેના ભાગ્ય માં નો હોય તે શું જાણે રાતભર ।। ૧ ।। જેમ ચકોર ચાહે છે ચંદ્રને ચંદવદન રહી જોય જોયા જ કરે છે જરાય મટકુ માર્યા વગર એક ચીતે મચક આપતા નથી તેની ચાહના એવી છે કે શ્રી ઠાકોરજી મારા હાથમાં આવે તો છોડુ નહિ ।। ૨ ।। તેને તો સર્વસ્વ આપેલું છે રાધાજી કહે છે અમારો તો પ્રાણ એકજ છે ભલે શરીર જુદા છે (વપુ-શરીર) ભજન ભેદ ન્યારો છે ભજનમાં સ્વાર્થ છે કિર્તનમાં સમર્પણ છે એટલે પરમાનંદદાસે કીધું જાનત વીરલા કોઇ.

પદ – ૨

કમલમુખ દેખત કૌન અઘાય । સુનરી સખી લોચન અલી મેરે મુદિતરહે અરૂઝાયે ।। ૧ ।। મુકતામાલ લાલ ઉર ઉપર જનુ ફુલી બનરાય । ગોવર્ધનધર અંગ અંગ પર કૃષ્ણદાસ બલજાય ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

ગોપી પોતાની સખીને કહે છે કે સખી કમલમુખ જોવાને માટે કોણ ધરાય છે તે તો વારેવારે નજર ત્યાંજ જાય સુન સખી મારી આંખો છે તે ભમરા જેવી છે ત્યાં જઇને ભરાઇ રહે છે મુકતા માલ લાલના ઉર ઉપર કેવી લાંબી લાગે છે જાણે વનરાજી ફૂલી હોય શ્રી ગોવર્ધન ધરના અંગે અંગ પર કૃષ્ણદાસ બલજાય છે.

પદ – ૩

બલબલ આજકી બાનીક લાલ । કસુંભી પાગ પીત કુલ્હે ભરત કુસુમ ગુલાલ ।। ૧ ।। વિશ્વમોહન નવકેસરકો તિલક ભાલ । સુંદર મુખકમલ લપટાવત હી મધુપજાલ ।। ૨ ।। વરણીપીત બિથુરતબંદ સુભગ ઉરસિ વિશાલ । ગોવિંદપ્રભુકે પદનખપર સત તરૂણ તુલસીમાલ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે લાલન બલીહારી જાઉ આજના રૂપઉપર પાગ કસુંબી પીત કુલ્હે ભરત કુસુમ ગુલાબ વિશ્વને મોહ પમાડનાર મોહને કેસરનું તિલક ભાલમાં કર્યુ છે સુંદર મુખ કમલ ઉપર જાણે ઘૂંઘરવારે કેશ જાણે ભમરા ની જાલ લપટાઇને બેઠી હોય પીત વરૂણી વિથુરતબંદ સારી શરીર ઉપર છુટેલ છે ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે પ્રભુના નખ ચરણના પરસકરી ને તુલશી માલા નો પણ પરસ કરવો.

પદ – ૪

અપને ગોપાલ કી બલીહારી નાના વિધિ રચી ફૂલ બનાઇ ભલી બાની હે ધારી ।। ૧ ।। સોંધે સહીત સુદેશ કેશ બિચ બાંકી કુલ્હે વિધારી ।। ગોપી જનકે અનુરાગ ભાગ્યસબ બાંધ સુ હસ્ત સંવારી ।। ૨ ।। નિરખ નિરખ ફુલત નંદરાની સુખ કી રાસ વિચારી પરમાનંદ સ્વામી કે ઉપર સર્વસ્વ દી જે વારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

ગોપી શ્રી યશોદાજીને કહે છે હે જશોદાજી આપડા ગોપાલની તો બલીહારી છે નાના પ્રકારે ફુલ ની રચના કરીને સારી બાની હે ધારી સુગંધી સોંધે સહીત સુંદર કેશ ની વચમાં બાંકી કુલ્હે ધરી છે ।। ગોપી જનનો પ્રેમ ભાગ્ય બધાના સુહસ્થ થી સંભારી ને બાંધી છે તે જોઇ જોઇને ફુલે છે નંદરાની સુખકી રાસ વિચારી સુખની રાસ એટલે ઢગલો સુખનો જાણે ઢગલો હોય તેવી રીતે

પદ – ૫

મોહન મોહની સિર પાગ । મોહન ભાંત વિચિત્રસંભારી શ્રીદામા અનુરાગ ।। ૧ ।। ઉજ્જવલ શ્યામસુદેશ વિરાજત કુલ્હે ફુલપરાગ । દેખત ન અધાત સુભગ તા સીમા કૃષ્ણદાસ બડભાગ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

મનમોહને સિરપર મોહની પાગ ધરી છે મોહને ભાંતભાંત વિચિત્ર રીતે સંભારી છે શ્રી દામા નો પ્રેમ છે (અનુરાગ) ઉજ્જવલ ચોખ્ખા શ્યામ શ્રી અંગે બિરાજે છે કુલ્હે પાઘ ફુલ ની સુગંધ મહેકે છે જોતા ના ધરાઇયે સુંદરતા ની સીમા છે હદ છે આતો કૃષ્ણદાસ બડભાગી છે.

પદ – ૬

આજ અતિરાજત નંદકિશોર । સીરપર કુલ્હે ટિપારો શોભિત ધરે પખૌવા મોર ।। ૧ ।। મલકાચ્છ કટિ બાંધે ફેંટા સરસુગંધ દુછોર । બલબલ સુંદર બદનકમલપર રસિકપ્રિતમ ચિતચોર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

આજે અતિ પ્રસન્નતાથી નંદકિશોર બિરાજે છે શીરપર કુલ્હે પાગ ધરી તેના ઉપર ટિપારો શોભે છે અને મોર ના પીછા નો મુગટ ધર્યો છે મલ્લકાચ્છ કટિ બાંધેલો છે ફેંટા સરસ સુગંધ દુછોર બે છોડ બાંધેલા છે બલ બલ સુંદર વદન કમલ પર રસિક પ્રિતમ ચિત ચોર.

પદ – ૭

ક્રીડત મણીમય આંગનરંગ । પીત તાફતાકી ઝગુલી બનીહે કુલહી લાલ સુરંગ ।। ૧ ।। કટિ કિંકણી ઘોષ વિસ્મિત સખી ધાય ચલત બલ સંગ। ગોસૂત પૂંછ ભ્રમાવત કર ગહિ પંકરાગસોહે અંગ ।। ૨ ।। ગજમોતિન લર લટકન શોભિત સુંદર લહરત રંગ। ગોવિંદપ્રભુ કે જૂ અંગ અંગપર વારો કોટિ અનંગ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

શ્રી ઠાકોરજી અને બળરામજી મણીમય આંગન માં રમી રહ્યા છે રંગમાં તે ઓ એ પીત ઝગુલી તારૂતાકી બનાવેલી છે અને લાલ રંગ ની ફલ્હે પાધ ધરી છે કટિ પર કિંકણી ગહિ છે કાદવ વાળા ખરડાયેલા છે શ્રી અંગમાં તે પણ સુંદર લાગે છે ગજ મોતિન લર લટકન બની છે તે પણ શોભે છે ગોસુત એટલે વાછરડાના પૂંદડા આંબળે છે સુંદર લહર તરંગ ગોવીંદજી કહે છે પ્રભુના અંગે અંગ પર વારો કોટીકામ

પદ – ૮

શોભિત શ્યામતન પીત ઝગુલીયા । કુલહી લાલ લટકન છવિવધના ચલન સિખાવત મૈયા ।। ૧ ।। ડગમગાત પગ ધરત મનોહર અતિરાજત પેંજનિયા । યશુમતિમન પ્રફુલ્લીત અતિઆનંદસોં લેત બલૈયા પુનપુનીયરત ।।૨ ।। કિલક કિલક કર લેત ખિલોના પ્રેમમગ્ન હૂં લસૈયાં । અરબરાય દેખત ફીરપાછે ચલત ધુટુરૂવન ધૈયા ।।૩ ।। ગોપવધૂ મૂખકમલ નિહારત લાલન સબસુખ દૈયા । વ્રજલીલા બ્રહ્માદિક દુર્લભ ગાવત દાસસદૈયા ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૮

શ્યામ સુંદર ના શ્રી અંગ ઉપર પીત ઝગુલીયા શોભી રહી છે કલ્હે પાધ લાલ રંગની ઉપર લટકન છબિ વધના ચલાવતા શીખડાવે છે મૈયા ।। ૧ ।। ડગગતત પગધરે છે મનોહર પગ સુંદર પેંજનીયાં ધરી છે શ્રી યશોદાજી મનમાં પ્રફુલ્લીત અતિ આનંદ માં વારે વારે બલૈયા લે છે ।। ૨ ।। કિલકારી કરતાં હાથમાં ખિલોના લે છે પ્રેમ મગ્ન થઇ હુલસે છે ।। અરબરાય પાછુ વાળીને જૂએ છે માતા તો ધૂટણ ભર ચાલે છે ।। ૩ ।। ગોપવધૂ કમલમૂખ જોઇને લાલન બધુસુખ તેને આપે છે આ વ્રજની લીલા બ્રહમાદિકને દુર્લભ છે તો દાસ સદા ગાય છે

પદ – ૯

ખેલત લાલ અપને રસ મગન ।। ગિર ગિર ઉઠત ઘૂટરૂવન ટેકત કિલક કિલક જનની ઉર લગના ।। ૧ ।। પાય પેંજની ઔર પનસૂરા કટિ કિંકણી પહોંચી જરી ફંકુના ।। હાર હમેલ હઁસલી ઔર દુલરી કંકસરી લટકન છબિ બધના ।। ૨ ।। કુલહી લાલ ઔર પીત ઝગુલીયા રિંગન કરત નંદજૂ કે અંગના ।। નિરખતદાસ જાય બલ હારી ચિરજીયો યશોદા કો છગના ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્રી ઠાકોરજી રસ મગન થઇને ખેલી રહ્યા છે ।। ઉઠવા જાય છે પણ પડી જાય છે પાછા ઘૂંટણ ભેર થઇ કિલકારી કરે છે માતાજી પાસે વળી ઉર સાથે લાગી જાય છે પગમાં પેંજની અને પગપાન ઘુઘરીવાળા કટિઉપર કિંકણી પોંચી જડાવ કંકણ ।। હાર હમોલ હાંસલી ઔર દુલરી કંઠસરી માળા લરલટકન વાઘના નખ ।। ૨ ।। બાલકુલ્હે પાગ અને પીત ઝગુલી અને ખેલી રહ્યા છે નંદરાયજી ના આંગણમાં આ જોઇને દાસ એટલે સેવકજનો નિરખીને બલહારી જાય છે ચીરંજીવો જશોદાના છગના ઝગના એટલે છગુણવાળા.

પદ – ૧૦

કહાંલો બરનો સુંદરતાઇ ।। ખેલત કુંવર કનક આંગનમેં નયન નિરખ સુખદાઇ ।। ૧ ।। શ્વેત કુલ્હહી શિર શ્યામ સુંદરકે બહુ વિધિ રંગ બનાઇ માંનો નવઘન ઉપર રાજત મધુવા ધનુષ ચઢાઇ ।। ૨ ।। શ્વેત પીત અરૂ અસિત લાલ મણી લટકન ભાલ રૂરાઇ માંનો અસુર દેવ ગુરૂ શનિ મિલ ભૂમી સુત સમુદાઇ ।। ૩ ।। અતિ સુંદેશ મનહરત કૂટિલ કચ લોચન મુખ સકુચાઇ ।। માંનો મંજૂલ કંજ કોશપર અલિ અબલી ફીર આઇ ।। ૪ ।। દૂધ દંત અધરન છબિ અદભૂત અલપ તલપ જલઝાઇ ।। કિલકત હઁસત દુરત પ્રકટત માંનો ધનમેં વિધ્રુલતાઇ ।। ૫ ।। ખંડિત વચન દેત પૂરણ સુખ અદભૂત યહ ઉપમાઇ ।। ધૂટરૂવન ચલત ઉઠત પ્રમુદિત મન સૂરદાસ બલ જાઇ ।।૬ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

કાન્હકુંવર ની સુંદરતા વખાણ કયાં સુધી કરવા ।। ખેલત કુંવર કનક આંગન મેં નયન નિરખી ને સુખી થઇએ છીએ શ્યામ સુંદરે શ્વેત કુલ્હે શિરપર ધારણ કરી છે બીજા બહુ રીતે રંગ બનાવ્યા છે જાણે કે વરસાદી ધન જયારે ચઢી આવે ત્યારે જાણે મધવા એટલે ઇન્દ્ર ધનુષ ચઢાવીને ઉભો હોય તેવું સપ્તરંગી મેઘધનુષ દેખાઇ આવે છે કપાલ ઉપર સફેદ હીરા છે તે શુક્રાચાર્ય પીળા તે ગુરૂઅસીત છે કાશો તે શની મલી ને ભૂમી સુત મંગળ આ બધા સમુદાય છે ।। ૩ ।। સુંદર મનને હરે તેવા વાંકડીયાવાળ લોચન એટલે નયન અતિ શરમાય છે માનો મંજુલ એટલે શૃંગારથી ટાપક ટીપક જે ભાલ ઉપર દરેક જાતના હીરા ના લટકન લટકી રહ્યા છે મુખ કમલ ઉપર કમલકોશ માં જાણે મકરંદ નો આસ્વાદ માણવા માટે અલી નામ છે ભમરાનું તો વાંકડીયા વાળ છે તે જાણે ભમરા એક સરખી પંકતીમાં બેઠા હોય દૂધિયાંદાત અધરલાલ અદભૂત જાણે અલપ તલપ જલની ઝાંય મારે છે કિલકી હસે છે ત્યારે જાણે છુપાવેલ (દુરત) ધનમાં વિજલી ઝળકે તેમ દાંત ની પંકતી ચળકે છે કાલુ કાલુ બોલીને પુરણ સુખ આપે છે આ ઉપમાં અદભૂત છે ધૂંટણભર ચાલે છે ઉઠે છે મનમાં આનંદ પામે છે આ જોઇ સુરદાસ બલહારી જાય છે.

પદ - ૧ રાગટોડી

વિમલ કદંબમુલ અવલંબીત ઠાડે હૈ પિય ભાનુસુતાતટ । સિસ ટિપારો કટિ લાલકાછની ઉપરેના ફરહરાત પીતપટ ।।૧।। પારજાત અવતંસ રૂરતસખી સીસસેહરો બની અલકલટ । વિમલ કપોલ કુંડલકી શોભા મંદહાસ જીતે કોટિ મદનભટ ।।૨।। વામ કપોલ વામભૂજપર ધર મુરલી બજાવત તાન બિકટછટ । ગોવિંદ પ્રભુ કેજૂ શ્રીદામા પ્રભત સખા કરત પ્રશંસા જય નાગર નટ ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૧

શુદ્ધ કદમ વક્ષ ના મુલ પાસે થડનો આધાર લઇ શ્રી ઠાકોરજી યમુનાજીના કિનારે ઉભા છે સિસપર ટીપારો ધારણ કર્યો છે લાલરંગની કાછની ધરી છે ઉપરના ફરહરી રહ્યા છે વસ્ત્રપીળા છે પારીજાતની પુષ્પમાલ લટકી રહી છે અને અલકલટ આગળ લટકી રહી છે જાણે શહેરો આડો ધર્યો હોય તેમ લાગે છે ગાલ ઉપર આગળ કુંડલ ઝલકી રહ્યા છે અને પોતે મંદહાસ કરે છે જાણે જીતી ને આવ્યા હોય તેવા કામદેવના પણ કામદેવ ડાબોગાલ ડાબાખભા ઉપર ટેકવીને મુરલી માં એવી વિકટ તાન ની છટા લે છે ગોવિંદ કહે શ્રી દામા તેમના ખાસ સખા છે કરત પ્રસંસા તેના વખાણ કરે છે જય નાગર નટ દરેક વિદ્યામાં પારંગત હોય તે નટ કહેવાય.

પદ - ૨

ગોવિંદ લાડીલો લડબોરા । અપને રંગ ફિરત ગોકુલમેં શ્યામવરણ જૈસે ભોંરા ।।૧।। કિંકણી કવણિત ચારૂચલકુંડલ તન ચંદનકી ખોરા । નૃત્યત ગાવત વસન ફીરાવત હાથકુલનકે ઝોરા ।।૨।। માથે કનકવરણકો ટિપારો ઓઢે પીત પીછોરા । પરમાનંદદાસકી જીવનસંગ ડિઠોનાગોરા ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૨

ગોવિંદ લાડિલો છે પણ થોડા લબાડ પણ છે તે કોઇની પરવા કર્યા વગર આપને એટલે પોતાના રંગમાંજ ફરે છે ગોકુલમાં તો જાણે જેમ ભમરો ઉડતો હોય તેમજ રૂર્યા ફરે છે તેની કટિ પર કંદોરાની ઘૂંઘરી રણકે છે સુંદર કુંડલ ઝલકે છે શ્રી અંગ ઉપર ચંદન ની જાણે ખોર લગાવી હોય નાચવું ગાવું અને વસન ફીરાવવું અને હાથમાં કુલના ગુચ્છ ઝોરીમાં ભર્યા છે શ્રી મસ્તક ઉપર કનક વરણ ટીપોરે ધર્યો છે ઓઢે પીત પીછોરા પરમાનંદદાસ કહે છે મારા જીવન માં સાથે કોઇ દિવસ દીઠો ના ગોરા એટલબલ દાઉજી.

પદ - ૩

છબિલો લાલ દુહત ધેનુ ધૌરી ।। માથે કનક વરણ કો ટિપારો ઓઢે પીત પિછોરી કહારી કહું કછુકહત ન આવે ડારી કઠીન ઠગોરી ।। કુંભનદાસ પ્રભુ સુખ ગિરિધર કો જબ ભેટું ભર કૌરી

ભાવાર્થ - ૩

છબિલો લાલ ધોરી ગાય ને દોહે છે અને માથે સુવર્ણ નો ટિપારો ધર્યો છે અને પીત પીછાડી ઓઢી છે હું શુ કહું સખી કાંઇ કહી શકતી નથી મને એવી કઠીન રીતે ઠગી છે કે તેના વગર ચેન પડતું નથી કુંભનદાસ કહે છે પ્રભુ તો સુખ ગિરિધરનું છે જ્યારે ભેટો ત્યારે ભેટાઇ જવાય.

પદ – ૪

નવલ કદંબ છાંહતર ઠાડે શોભિત હૈ નંદલાલ । સીસટીપારો કટિલાલ કાછની પીતાંબર વનમાલ ।।૧।।નૃત્યત ગાવત વેણુ બજાવત સુરભી સમુહન જાલ । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર લીલા લલિત ગોપાલ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

નવલ કદંબ ની છાંયા તરે શ્રી નંદલાલ કેવા સુંદર ઉભા છે માથે ટીપારો છે કટિ પર લાલ કાછની છે પીતાંબર બનમાલા ધારણ કરી છે જયારે નાચે છે ત્યારે ગાય છે વેણુ બજાવે છે સુરભી ગાયોની સમુહમાં છે પરમાનંદદાસ કહે છે શ્રી ઠાકોરજીની લીલા તો સુંદર છે.

પનઘટ કે બિલાવલ

પદ – ૧

ગોકુલકી પનીહારી પનિયાં ભરન ચલી બડે બડે નયના તામે ખુભરહ્યો કજરા । પહેરે કસુંભી સારી અંગ અંગ છબિભારી ગોરીગોરી બહિયનમેં મોતીન કે ગજરા ।।૧ ।। સખી સંગ લીયે જાત હંસરસ બુઝત બાત તનહુંકી સુધિભુલી સીસ ધરે ગગરા । નંદદાસ બલહારી બિચ મિલે ગીરધારી નયનકી કી સેનનમેં ભૂલગઇ ડગરા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

ગોકુલની ગોપી શ્રી યમુનાજી જલ ભરવા જાય છે તેમના નયનોમાં કાજર સુંદર આંજેલુ છે કસુંબી રંગ (લાલ) ની સાડી પહેરી છે અંગે અંગ ની છબિ ભારે સુંદર લાગે છે ગોરી ગોરી હાથની બૈયન પર મોતીના ગજરા પહેરેલ છે સખીને સાથે લઇને જલભરવા જાય છે ત્યારે રસ્તામાં હસીહસીને વાત પુછી રહી છે એટલામાં નંદદાસ કહે છે કે તે સમયે ગિરિધારીને દેખ્યા તેમાં તનની શુધ્ધી બુધ ભૂલી ગઇ માથે ગાગર છે અને જલ ભરવા જવાને બદલે શ્રી ઠાકોરજીની પાછળ જવાલાગી કેમકે શ્રી ઠાકોરજી એ નેયનથી ઇશારો કરીને બોલાવી કે આબાજુ આવ એટલે તે ગોપી જલ ભરવાનો રસ્તો ભુલી ગઇ અને પ્રભુ ની પાછળ જવા લાગી.

પદ – ૨

પનઘટ રોકેહી રહત કન્હાઇ । યમુનાજલ કોઉભર ન પાવતે દેખતહી ફિરઆઇ ।।૧ ।। તબહી શ્યામ એક બુધ્ધિ ઉપાઇ આપન રહે છિપાઇ । તટ ઠાઢે જે સખા સંગકે તિનકો લિયો બુલાઇ ।। ૨ ।। બૈઠારે ગ્વાલિનકો દ્રુમતર આપન ફિરફિર દેખત । બડીબાર ભઇ કોઇન આઇ સૂરશ્યામ મન લેખત ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

ગોપીઓ ને યમુનાજી જલ ભરવા જવું છે પણ પનઘટ પર કન્હાઇ ઉભા છે અને ગોપીઓ ને રોકી રાખે છે જમુનાજીનું જલ કોઇ ભરી ન જાય ગોપી જલ ભરવા જાય છે પણ શ્યામ સુંદરને જોયા એટલે પાછી ફરી ગઇ ત્યારે શ્યામ સુંદરે એક બુધ્ધી થી ઉપાય કર્યો પોતે છુપાઇ ગયા તટ પાસે સખા તેમના સાથી દારો હતા તેને બોલાવી લીધા પછી જે ગોપી જલભરવા આવે તેને ઝાડ તરે બેસાડે જવા ના દે ફરી ફરીને જોવે છે કે હવે કોઇ આવે છે બહુ

વાર થઇ પછી કોઇના આવ્યું ત્યારે શ્યામ સુંદર ને મનમાં થયું કે હવે કોઇનહી આવે

પદ – ૩

યુવતિ આવત દેખે શ્યામ ।। દ્રુમકી ઓટ રહે હરિ આપન યમુના તટગઇ વામ ।। ૧ ।। જલ હિલોર ગાગર ભર નાગર જબ હી સીસ ઉઠાયો ।। ઘરકો ચલી જાય તા પાછે સિરતે ઘટ ઢરકાયો ।। ૨ ।। ચતુર ગ્વાર કર ગહયો શ્યામકો કનક લકુટિયા પાઇ ।। ઔરન સોં કર રહે અચગરી મોસોં લગત કન્હાઇ ।। ૩ ।। ગાગર લેહ હિદેત ગ્વાલિન કર રીતો ઘટ નહીં લૈ હો સૂરશ્યામ યહાં આન દેહો ભર તબ હી લકુટ કર દૈ હોં ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૩

ગોપીને આવતી દેખે છે શ્યામ પછી ઝાડના ઓથે સંતાઇ ને રહે છે પછી ગોપી તો ત્યાં થી પસાર થઇ યમુના તટ ગઇ વામ પછી જલને હિલોલો મારી ગાગર ભરી નાગરીએ અને જ્યાં ગાગરને માથે લીધી ઘર તરફ જાય છે એટલામાં પાછળથી છાના માના શ્યામ સુંદર જઇ પોતાની નાની લાકડીને ધક્કો ગાગરને વાગ્યો કે તરતજ પોતાના હાથને પાછળ ફેરવી શ્રી ઠાકોરજીની લાકડી લઇ લીધી અને કીધઉં કે જો બીજો હોત તો ગમે તે સંભાવી પણ દેત પણ આપતો નંદકુમાર છે એમ ગ્વાલિની ને તેના હાથમાં આપે છે પણ ગોપી કહે છે નંદકુમર હવે આ ખાલી ગાગરને હું લેવાની નથી જ્યારે મારી ગાગર ને તમે ભરીને લાવી આપો તોજ આ તમારી લાકડી તમને હાથમાં પાછી આપીશ ત્યાં સુધી આપવાની નથી તો વ્રજની ગોપી પ્રભુ પાસે આવું કામ કરવા માગતી ન્હોતી પણ પ્રભુના સ્વરૂપમાં જ તે મુગ્ધ બનેલી હતી. (રીતો ઘટ એટલે ખાલી ગાગર)

પદ – ૪

ઘટભર દેહો લકુટી તબ દેહુ । હમહું બડે મહરકીબેટી હમ તુમસોં નાહિ ડરેહું ।। ૧ ।। મેરી કનક લકુટી દેરી મેં ભરદેહોં નીર । બિસર ગઇ સુધ તાદિનકી તુમ હરે સબનકે ચીર ।। ૨ ।। યહ બાની સુન વિવશભઇ તનકી સુધ બિસરાઇ । સૂર લકુટકર ગિરત ન જાની શ્યામ ઠગોરી લાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્રી પ્યારીજી જલભરવા શ્રી યમુનાઘાટે આવેલા છે પછી શ્યામ સુંદર મટકી ફોડવાની વાત કરતા હતા ત્યાં સ્વામિનીજીએ શ્રી ઠાકોરજીની લકુટી લઇ લીધી કે મારો ઘડો ભરી આપો તમોને લકુટી ત્યારે આપું ।। હું પણ મોટા ઘરની બેટી છું હું તમારાથી ડરતી નથી પ્રભુ શ્રી શ્યામ સુંદર કહે છે હે રાધે મારી સોનાની લકુટી દઇદે હું આપને જલ ભરી આપુ છું બિસર ગઇ સુધ તે દિવસથી તમે બધીજ ગોપીના ચીર હર્યા હતા તમને હું ઓળખું છું આ વાત સાંભળતા વિવશ થઇ તનકી સુધ બિસરાઇ ।। સુર લકુટ કર એટલે હાથથી પડી ગઇ તે જાણ્યું નહી શ્યામ ઠગી ને લાગ્યા તે કોઇથી ઠગાય નહીં.

પદ – ૫

અરી હૌ શ્યામ મોહિની ઘાલી અબહી ગઇ જલ ભરન અકેલી નંદ નંદન ચિતવન ઉર સાલી ।। ૧ ।। કહાંરી કહોં કછુ કહત ન આવે લગી મરમ કી ભાલી સુરદાસ પ્રભુ મન હર લીનો વિવશ ભઇ હોં આલી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

અરી સખી મને શ્યામે મોહિની લગાડી છે હમણાં જલભરવા ગઇ એકલી નંદ નંદને મારા સામે જોયું અને તેની નજર મારા ઉરમાં સાલી ।।૧ ।। હે સખી શું કહું કઇ કહેતા આવડતુ નથી અને તેનો શું મરમ છે તે ભાલાની જેમ ખૂંચે છે સુરદાસજી કહે છે પ્રભુ મન હરી લઇને વિવશ થઇ હોં આલી

પદ – ૬

નીકે દેહો મેરી ઇઢુરી ।। લે જૈહે યશુમતિ ઘર આગે બહુરી મિલ એ કે ગુલરી કાહુ નહિં ડરાત કન્હાઇ વાટઘાટ તુમ કરત અચગરી ।। યમુના દઇ ઇડુરી ફટકારી ઔર ફોરી સબ ગાગરી ।। ૨ ।। ભલી કરી યહ કુંવર કન્હાઇ આજ મેટિ હોં તુમારી લગરી ।। ચલી સૂર યશોમતી કે આગે ઉરહાનો લે તરૂણી વ્રજ સગરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૬

વ્રજ વનિતા ઓ શ્રી યમુનાજી જલ ભરવા જાય છે મન મોહન તેમની ઇંડુરી લઇ લે છે ઈંડુરી એટલે માથે ઉઢેણી વાળેલી હોય ગાગર મુકવા માટે પછી ગોપી કહે છે કે લઇ જાવ અમે શ્રી યશોમતીજીના ઘર આગળ અમે જઇએ છીએ ત્યાંથી બહુ અમને મળી જશે અને એક કહે ગુલરી માલ પણ લઇશું તમે કોઇનાથી બીતા નથી કન્હાઇ વાટઘાટ રોકી ને કરો છો અચગરી (આડોડાઇ) યમુના દઇ ઈંડુરી ફટકારી ઓર ફોરી સબ ગાગર ।। ૨ ।। પછી ગોપી કહે છે ભલી કરી આ કુંવર કન્હાઇ આજ હવે હું તમારી નથી સમજી લેજો સુરદાસજી કહે છે પછી ગોપી ચલી યશોમતી ની પાસે ઠપકો આપવા (ઉરહાનો) માટે બધી તરૂણી વ્રજ વનિતા ને લઇને ફરીયાદ કરવા ગઇ.

પદ – ૭

મોહી જલભરન દેરે કન્હૈયા । ઔર નાગર સબ ગાગર લે ગઇ મોહિ રોકતહૈ ઘરમગ જોવે મેરી મૈયા ।।૧ ।। મેરો કહ્યો તું માન લેહી મોહન સુનોહો કુંવર બલદાઉજૂકે ભૈયા । કુંવર સેનકે પ્રભુ આર નહિં કીજે હોં તો તેરી લેહો બલૈયા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૭

હે કનૈયા તું મને જલ ભરવા દે બધી વ્રજની ગોપીઓ ગાગર ભરી ભરીને ગઇ અને મને શા માટે રોકો છો મારા ઘેર મારી મા રસ્તામાં રાહ જોઇને બેઠી હસે ।। ૧ ।। હે મન મોહન મારૂ કહ્યું માનો સાંભળો છો કુંવર બલદાઉ જૂકે ભૈયા ।। કુંવરસેન ભગવદી કહે છે પ્રભુ આર નહિ કરતાં (હઠ) હું તો તમારી બલૈયા લઇ છું

પદ – ૧

દેખો જૂ મોહન કાહુ અબૈ મેરી ઇડુરી દુરાઇ સુધે સુધે બે ગિકિન માંનો યહ કૌન કીની ચતુરાઇ ।।૧ ।। કછુ જો પરસ્પર કરત સેના વેની તાહી મોહી કિન દેહો બતાઇ સબૈ સમિટ યહાં કહત કોનસો તાકી ફેંટ પકર કિનધાઇ ।। ૨ ।। જાપે હોય વેગ કિન આનો તાંહી હૈ વૃજરાજ દુહાઇ ગોવિંદ પ્રભુ કછુ હઁસત બહુત સે મેરે જાન તુમ હી ચુરાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

હે મોહન મારી ઉઢેણી તેં સંતાડી છે તે મને આપો સીધે સીધુ નહીમાંનો આ કોને કરી ચતુરાઇ જલ્દી બતાબી દો ।।૧ ।। કાંઇક આપસમાં ગુચપુચ કરો છો તો મને આપી કેમ દેતા નથી ।। બધા ભેગા મળીને કહી દો કે આને લીધી છે તો પછી તેની ફેંટ પકડીને લઇ લઉ ।। ૨ ।। જેને આપવા ની ઇચ્છા હોય તો તે સીધી રીતે આપી દો હું વ્રજરાજ ની સોગંધ ખાઇને કહુ છુ ગોવિંદસ્વામિ કહે છે પ્રભુ હઁસત બહુત સે એટલે મેં મારા મનમાં જાણ્યુ કે તમે ચુરાઇ તમેજ ચુરાઇ છે.

પદ – ૨

અબ હી ડાર દેરે છુરીયા મેરી પચરંગ પાટકી ।। હા હા ખાત તેરે પૈયા પરત હોં ઇતનોં લાલચ મોહિ મથુરા નગર કે હાટકી જો ન પત્યાય ઉજાય કિનદેખો મન મોહન હૈજૂ ડાટકી મદન મોહન પિય ઝગરો કૌન બધો દેખેંગી લુગાઇ વાટકી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

હે વ્રજ વાસીઓ હમણાંજ મારી ઇઢોણી આપી દો તે પચરંગ પાટથી ભરેલી હતી ।। હું તો હા હા ખાઇ ને તમારા પગમાં પડુ છું આટલી લાલચ મને મથુરા નગરના દુકાનની છે તમને વિશ્વાસ નો બેસતો હોય તો જઇને જોઇ આવો હે મન મોહન તમે મને ઠપકો આપશો નહિ મદન મોહન પિય ઝગડો કોનાથી વધ્યો કે આવતા જતા ગોપીઓથી જોવે એટલે બોલે જ

પદ – ૩

કિયે ચટકમટક ઠાડોઇ રહત પનઘટ પર પનીહારસોં કરત ટોક । કાહુકો તકત રંગ કાહુકી ઇંઢુરી લેત કાહુસો કહત પાન્યો પ્યાઓરી ઓક ।। ૧ ।। કાહુકી આંખસિરાની કાહુકી કુંચુકીકુચ કાહુકો ચલત દેત ભૂજકી ઝોક । ચતુરવિહારી ગિરિધારી તુમ બહુત ભયે હો નાંતર ગીની દેહો રોક ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

ચટક મટક કરતો આવીને ઉભો રહે છે પનઘટ પર અને પનીહારી ને ટાકે કરે છે આમકેમ તેમકેમ કર્યાજ કરે છે વળી આતો છેલ છબિલો કોઇ પુછવાવાળુ જ નહિ એટલે કોઇનું અંગ તરફ જોયા કરે કોઇનો રંગ જોવે વળી કોઇને કહે કે મને ખોબામાં પાણી પીવડાવશો તો પાણી પીએ નહિ બધુ પાણી બહાવી દે પેલીની ગાગર ખાલી થઇ જાય તોય વળી કોઇને કંચુકી ઝાલે વળી કોઇને રસ્તામાં ચાલતા પોતાની ભુજાથી ગલબાંહ્ય કરે ચતુર બિહારીજી કહે છે ગીરધારી તમે તો બહુ થઇ આ આવ્યા છો મોટાના લાડીલા છો એટલે નીકર તમને ગણેય કોણ ઉભાપણ ના રીહયે.

પદ – ૪

હોં પનિયાં ન જેહો મેરી મટુકી ઝટકકર પટકી । અચાનક આનગહી હો સાંવરે મેરે સંગકી સબસબ સટકી ।।૧ ।। કાલ્હિ દુપહર ગઇ હું કુંજમેં કો જાને યા ઘટકી । પ્રભુ કલ્યાણ ગિરિધરકી માધુરીસો મેરે નયનન અટકી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

અરે સખી આજે તો હું પાણી ભરવા ગઇજ નથી કારણકે મારી મટુકી હાથમાંથી ઝટક લઇને પટકીને ફોડીનાખી એટલે આજે તો જલ ભરવા ગઇજ નથી અચાનક આવી ને મને શ્યામ સુંદરે પકડી અને મારી સાથે જે મારી સહેલીઓ હતી તે બધી છટકી ગઇ અને હુંજ હાથમાં આવી ગઇ ।। ૧ ।। હેસખી કાલ બપોરે હું કુજમાં ગઇ હતી કોણ જાણે મને શું થઇ ગયું ઘડીકમાં કલ્યાણના નામના ભગવદી કહે છે કે પ્રભુ ગિરિધર ના સ્વરૂપ ની રૂપ માધુરી એજ મારા મનમાં અટકી ।। ૨ ।।

પદ – ૫

હોં કિત જાઉરી કૌન ઘાટ કૌનવાટ કિત કહું પાઉ અરીનંદ નંદન લે ગયોરી મન માનિક મેરો દે ગયો રી ધીર નીકંદન ।। ૧ ।। મુરલી બજાયકું કસ કસ મોહન બસકીની વ્રજચંદરી શ્રી હરીરાયજી કહે છે પ્રિતમ કેવા વસેલા છે યાતે છેલ એટલે છલ વિદ્યામાં પુરા અને છૈલનો ફંદા પણ બહુ નીકળીજ ના શકાય.

ગ્વાલા કે પદ બિલાવલ

પદ – ૧

કનક કટોરા પ્રાત હી દધિ ધૃત મિઠાઇ ।। ખેલત ખાત ગિરાયદેત ઝગરત દોઉ ભૈયા ।। ૧ ।। અરસ પરસ ચુટિયા દોઉ બરજત હૈ માઇ ।। મહરી ઢીક માનત નહિ કછુલોં હોર બડાઇ ।। ૨ ।। અલ્પ સ્વલ્પ દશના વલી સુંદર કિલકાઇ ।। દેખત બોલી રોહીની યશુમતિ મુસકાઇ ।। ૩ ।। ઘંરઘર તેં વ્રજ સુંદરી દેખન કો આંઇ ।। મહા સિંધુ આનંદ બઢયો ગૃહ સુધિ બિસરાઇ ।। ૪ ।। ગોવિંદ કે ચરણારવિંદ તજ અનત ન જાઇ ।। ધરણી ધર શ્રી જગન્નાથ માધો બલ જાઇ ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૧

સવારમાં દધિ ઘી મીઠાઇ બધું સુર્વણના કટોરામાં માતા યશોદા લાલાને આપે છે બંને ભાઇને આપે છે ખેલતા જાય ખાતાંજાય ઢોળી નાખે ઝગડી પણ પડે બંને ભાઇ અરસ પરસ ચૂંટી પણ ખણે પછી રોહીણી મૈયા અને જસોદામૈયાં બેય તેને કહે છે કે લાલા તોફાન નહી કરો ।। માતાનું કહ્યુ માનતા નથી પછી કહે છે ચાલો પેલા જે ખાઇ લે તે રાજા થશે ।। ૨ ।। જરા મંદ હાસ્યથી દાંતની પંકિત સુંદર કિલકાઇ કરે છે તે જોઇને બંને માતાઓ બોલે છે મુસકાય છે અને ઘરે ઘરથી વ્રજની સુંદરીઓ જોવાને માટે આવી છે બંને કુવરને જોઇને ગોપીઓ ને અતિ આનંદ

બઢયો અને ધરે જવાની પણ તેઓ ને સુધી ના રહી ભૂલી જ ગઇ ।। ૪ ।। કહે છે કે ગોવિંદના ચરણાવીંદ છોડી ને બીજે ક્યાંય જવુનથી ધરણી ધર છે આતો જગતના નાથ છે તેમ માધવદાસ બલ જાય છે. ।। ૫ ।।

પદ – ૨

દે મૈયા ભઁવરા ચકડોરી ।। જાય લેઉ આરે પર રાખ્યો કાલ મોલ રાખીકોરી લે આયે હઁસ શ્યામ તુરત હી દેખ રહે રંગરંગ બહુ ડોરી મૈયા બિના ઔર કો લાવે બારબાર હરિ કરત નિહોરી બોલ લિયે સબ સખા સંગકે ખેલત કાન્હ અપની પૌરી ।। તૈસેઇ હરિ તૈસેઇ વ્રજબાલ કકર ભંવરા ચકરીનકી જોરી ।। ૩ ।। દેખત જનની યશોદા યહ સુખ વિહઁસ વિહઁસ મુખ મોરી સૂરદાસ પ્રભુ દેખે ખેલત વ્રજ વનિતા ડારત તૃણ તોરી ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી નંદકુમાર માતા પાસે ભઁવરા ચકડોર બધા ખિલોના માગે છે ત્યારે માતા કહે છે જાલઇ આવ મેં લાવીને રાખેલા છે કાલ જ ઉધાર લાવી છું પછી શ્યામ સુંદર તરત જ લઇ આવ્યા જોવે છે બહુજ રંગ રંગના છે ભઁવરાની ડોરી પણ રંગીન છે મૈયા વગર બીજુ કોણલાવે વારે વારે શ્રી હરિ કરત નિહોર (નીચુ જોઇને) નીચે જોઇ ખીલોના જોવે છે બોલલીયે સબ સખા સંગકે બધા ગ્વાલ બાલો ને પણ ખેલવા બોલાવી લાવ્યા કાન્હ આપની શેરી માં જેવા શ્રી ઠાકોરજી છે તેવા જ રૂપાળા ગ્વાલબોલે છે ભઁવરા ચકરી ની જોડી ખેલે છે માતા યશોદા જોઇને એવા હસે છે કે મુખને આગળ લાવીને (મોરી) સુરદાસજી કહે છે પ્રભુને ખેલતા રમતાં વ્રજવનિતા ઓ જોઇને તૃણ તોરે છે આપડાથી આવુ નહી બને.

પદ – ૩

ગોપાલ માઇ ખેલત હે ચકડોરી । લરકા પાંચસાત સંગલિને નિપટ સાંકરી ખોરી ।।૧ ।। ચઢધર હોંરી ઝરોખા ચિતયો સખી લીયો મનચોરી । બાંયે હાથ વલૈયા લીની અપનો અંચર છોરી ।। ૨ ।। ચારો નયન મિલે જબસન્મુખ રસીક હસે મુખમોર । પરમાનંદદાસ રતિનાગર ચિતે લઇ રતિજોર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

સખી પ્રતિ સખીને કહી રહી છે અરી ઓ ગોપાલ તો ખેલે છે ચકડોરી ।। પાંચ સાત છોકરા ઓને સાથે લઇને સાંકડી ખોર તરફ જાય છે ।૧ ।। પછી છોકરાઓને કહે છે કે બારી ઝરોખામાંથી ચઢીને ધરમાં જાય છે ત્યાં ગોપીના મનમાં છિબિ ચીતરાઇ ગઇ મન ચોરી લીધું પછી ગોપીએ તો અંચલ નો છેડો છોડીને પછી લાલાના બલૈયા લે છે નજર વારે છે પછી જ્યારે ચારે નયન ભેગા થયા ત્યારે સન્મુખ રસિક મુખની આગળ હઁસે છે રસીક કહેતા પ્રભુ પછી પરમાનંદદાસ કહે છે કે રતિ એટલે પ્રેમ તો નાગર તો પ્રેમના ભુખ્યા છે તે પ્રેમજ ચીતમાં રાખીને પ્રેમનુંજ તેમને જોર છે.

પદ – ૪

ગોપાલ ફીરાવત હૈ બંગી ।। ભીતર ભવન ભરે સબ બાલક નાના વિધ બહુરંગી ।। ૧ ।। સહજ સુભાવ ડોરી ખેંચત હૈ લેત ઉઠાય કર પૈ કર સંગી ।। કબહુંક કરલે શ્રવણ સુનાવત નાનાભાંતિ અધિક સુરંગી ।। ૨ ।। કબહુંક ડાર દેત હૈ ભયમેં મુખ હી બજાવત જંગી ।। પરમાનંદ સ્વામી મન મોહન ખેલ સયો ચલે સબ સંગી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

પ્રભુ ગોપાલ બંગી ફીરાવે છે ભીતર એટલે અંદર ઘરમાં સબ બાલક આવેલા છે નાના પ્રકારે રમંત રમે છે રંગમાં પ્રભુનો નટખટ સ્વભાવ એટલે બંગી ની ડોરી ખેંચવે અને ઉઠાવીને પછી હાથબંને ભેગા કરીને જાણે મેં કાંઇ કયુનથી તેવી રીતે અજાન બને ચે ક્યારે હાથથી સુરંગી બજાવે અધીક ભાંતી સંભળાવે છે ક્યારેક બીકના માર્યા નાખી પણ દે છે સુરંગીને પછી મુખથી બજાવે છે પરમાનંદદાસ કહે છે મારા મનને મોહ પમાડેતે મનમોહન બધાને ગમે તે રીતે બધા સંગી ખેલ કરે છે ખેલે છે.

પદ – ૫

ગોપાલ માઇ ખેલત હૈ ચૌગાન । વ્રજકુમાર બાલકસંગ લીને વૃંદાવનના મેયદાન ।। ૧ ।। ચંચલ વાજી નચાવત આવત હોડ લગાવત પાન । સબહી હસ્ત લે ગેંદ ચલાવત કરત બાવાકી આન ।। ૨ ।। કરત નશંક નિશંક મહાબલ હરત નૃપતિ કુલમાન । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર ગુણ આનંદ નિધાન ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

ગોપાલ લાલ તો ચોગાન માં ખેલે છે વ્રજકુમાર બાલક સાથે લીધા છે અને વૃંદાવનના મેદાનમાં ખેલે છે નયન નચાવે છે આવે છે હોડલગાવે છે બધા હાથમાં ગેંદ ચલાવે છે અને બાબાની આણ વર્તાવે છે ।। ૨ ।। આંતો વ્રજકુમાર છે કોઇને શંક નિશંક કરી ગમે તેવો બળીયો હોય પણ હરે છે નૃપતિ નું કુલ માન કોઇની શરમ રાખતા નથી પરમાનંદદાસ કહે છે આનંદના અને ગુણના નિધાન છે.

પદ – ૬

સખા કહત હૈ શ્યામ ખિસ્યા ને ।। આપહી આન લુકે ભયે ઠાડે અબ તુગ કહા રિસાને ।। ૧ ।। બીચહી બોલ ઉઠે હલધર તબ ઇનકેં માય ન બાપ ।। હારજીતકો નેકન સમઝેત લરકન લાવત પાપ ।। ૨ ।। આપન હાર સખાસોં ઝગરતે યહ કહ દિયો પઠાય સૂરશ્યામ ઉઠ ચલે રોય કે જનની પુછત ધાય ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૬

સખા કહે છે કે શ્યામ આજે કેમ રમતાં નથી ।। આપકે આવીને એકલા પડયા હવે ઉભા રહીને શુંકરવાનું અબતુમ હવે તમે ક્યાં રિસાયાછો વચમાં બલદેવજી બોલી ઉઠયા કે એને તો મા એનથી અને બાપે નથી અને હાર જીતમાં સમઝતાનથી લરકન લાવત પાપ ।। પોતે હારે પછી સખાઓ જોડે ઝગડે આવી રીતે મોકલાય સૂરદાસજી કહે છે શ્યામ સુંદર ત્યાંથી ઉઠીને ચાલ્યા રોયા અને જનની માતા દોડીને જાય છે પૂછે છે લાલકેમ રડે છે.

પદ – ૭

ખેલન જહું ગ્વાલ સબ ટેરત । યહ સુન કાન્હ ભયે અતિ આતુર દ્વારે તન ફિરફિર જબ હેરત ।।૧।। વાર વાર હરિ માતહી બુઝત કહી ચૌગાન કહાં હે । દધિમથનીકે પાછે દેખો લેમેં ધર્યો તહાં હે ।।૨।। લે ચૌગાન અપને કર પ્રભુ આયે ધરતેં બહાર । સૂરશ્યમ બુઝત સબ ગ્વાલન ખેલેંગે કિહિ ઠાહર ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૭

ગ્વાલ બાલ ખેલવા માટે શ્રી શ્યામ સુંદરને બોલાવે છે તે સાંભળીને અતિ આતુર થઇ દ્રારે ફિર ફિર વારે વારે પાછા આવે છે ને જાયે છે વારે વારે હરિ માતાને પુછે ચૌગાન રમવાનું કયાં છે પીછી જશોદાજી કહે છે જાવ દધિ મથની હે ને તેની પાછળ જૂઓ પછી પ્રભુ ચૌગાન માં આવે છે પોતાની મેળે ઘરમાંથી બહાર આવ્યા સૂરદાસ કહે છે કે શ્યામ પુછે છે બધા ગ્વાલ ને કઇ જગ્યા ઉપર આપડે ખેલસું.

પદ – ૮

ખેલન શ્યામ દૂર ગયોરી ।। સંગ સંગ ધાવત ડોલત કૈધો બહુત અબેર ભયોરી ।।૧।। પલક ઓટ છાંડત નહિં મોકુ કહા કહું તોહિ બાત ।। નંદ હી તાત તાત કર બોલત મોહિ કહત હે માત ।। ઇતની કહત શ્યામ ઘર આયે ગ્વાલ સખા સબ ચીનો દૌર જાય ઉરલાય સૂર પ્રભુ હરખ યશોદા લીન્હો ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૮

માતા યશોદા લાલાની ચીંતા કરે છે ખેલવા કેટલે ગયો હસે મારો શ્યામ સખા સંગે ગયો છે ક્યાં ડોલતો ફરતો હસે શું આ કેટલી વાર થઇ ઘણું મોડુ થઇ ગયું છે મારી નજર ની સામે રમતા હોય તો સારૂ હું શું વાત કરૂ એવો મારો લાલો છે ને નંદરાયજીને તાત કહે છે મને કહે છે માત આટલી વાત કરતાં શ્યામ ઘરે આવી ગયા સખા ગ્વાલ બાલકે જશોદાજીને લાલાને બતાવી દીધો (ચીનો-બતાવવું) પછી દોડીને ઉર લગાવ્યો અને યશોદા માતાએ લાલાને લીનો સુરદાસજીનું છે.

પદ – ૯

ખેલનકોં ચલે બાલગોવિંદ । સખા પ્રિય બુલાવત દ્વારે ઘોષ બાલકવૃંદ ।।૧।। તરસત હૈ સબ દર્શકારણ ચતુર ચાતકદાસ । વરખ છબિ નવવારી ધરત ન હરત લોચન પ્યાસ ।।૨।। બિને વચન સુનત કૃપાનિધિ ચલો મનોહર બાલ । લલિત લઘુલઘુ ચરન કર ઉર બાહુ નયન વિશાલ ।।૩।। અજરપદ પ્રતિબિંબ રાજત ચલત ઉપમાં પુંજ । પ્રતિચરણ માનોં હેમ વસુધા દેત આસનકુંજ ।।૪।। સુરપ્રભુકો નિરખ શોભા રહે સુર અવલોક । સરદચંદ ચકોર માનો રહે થકિત વલોક ।।૫।।

શ્રી યશોદાજીના બાલ ગોવિંગ ખેલવા જાય છે સાથે સખા મિત્ર પ્રિયને દ્વારે બુલાવે છે વ્રજના બાલકવૃંદ દરસન કરવાને માટે બધા તાકી રહ્યા છે ચતુર હોય કે ચાતક કે દાસ બધા લાલાના દરસન ની રાહ જોવે છે આ લોચન ની પ્યાસ ક્યારે બુઝાય કે કોઇ મન મેળાપી મલી જાય જ્યારે જેમ વરસાદ આવે પાણી પડે અને પ્યાસ બુઝાય ત્યાર વગર પ્યાસ બુઝાય નહિ.

ભાવાર્થ – ૯

ગમે તેટલું કોઇ બોલે તો તે બોલ ગણતા નથી સાંભળે છે પણ કૃપાના નિધિ છે ચલો મનોહર બાલ ખેલવા સુંદર લઘુ એટલે નાના નાના ચરણ હાથ શ્રી ઉર બાહુ નયન વિશાલ ।। ૩ ।। અજર એટલે અવીચલ પદનું પ્રતીબીંબ રાજત ચલત એટલે ચાલે છે ત્યારે તેની ઉપમાં કેવી આપવી જાણે સુખને (ઢગલો-પુંજ) બીજાના ચરણ વસુધા એટલે પૃથ્વી ધરતી ને હેમ એટલે સુવર્ણ કહી છે તેમના સંગે જે સખાઓ ચાલે છે તે જાણે તેના ચરણ સોનાની ધરતી ઉપર ચાલે તેવું લાગે છે (એટલા માટે વૃજભૂમિને કનક ભૂમિ શાસ્ત્રમાં માનેલી છે) પછી કુંજના આસનમાં બેસે છે સુરદાસ કહે છે પ્રભુકી નીરખ શોભા રહે સુર અવલોક દેવો પણ જોઇ રહે છે જેવી રીતે શરદ ના ચંદને ચકોરમાં નો થકિત વ લોક થાક્યા વગર ચંદ્ર ને જોતાં જોતા થાક તો જ નથી.

પદ – ૧૦

ખેલતમેં કો કાકો ગુસૈયાં । હરિહારે જીતે શ્રીદામા વરવટહી કિત કરત હસૈયાં ।।૧ ।। જાતપાંત હમસેં બડે નાહી ના હમ વસત તુમ્હારી છૈયા । અતિઅધિકાર જનાવત યાતે અધિક તુમ્હારે મૈયા ।। ૨ ।। રૂટ કરે તાસોં કો ખેલે રહો સખા સબ ઠાકે ઠૈયા । સૂરદાસ પ્રભુ ખેલ્યોઇ ચાહત દાવ દિયો કર નંદ દુહૈયા ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ –૧૦

આ પદમાં શ્રી દામા પ્રભુને બહુજ સંભળાવી દે છે કારણકે દાવ પ્રભુને આપવાનો છે અને આના કાની કરે છે એટલે શ્રી દામા કહે છે કે જો દાવ નથી આપવો તો ખેલવામાં રમવામાં અંદર શું કામ ધૂસ્યાં હરી હારી ગયા હતા શ્રી દામા જીત્યા હતાં ફરીથઈ હસીને કહે છે ત્યારે શ્રી દામા શ્યામ સુંદર ને કહે છે જો તમારો જાતપાંત અમારાથી ઉંચી નથી અને અમે કાંઇ તમારી છત્ર છાયામાં વસતા નથી આટલો અધીકાર બતાવો છો તે કદાચ તમારી પાસે ગાયો થોડી વધારે છે બીજુ શું રૂઠ કરે અન્યાય કરે તેની સાથે કોણ રમે ઠાગા ઠૈયા કરે છે સુરદાસ કહે છે પ્રભુ ખેલવાનું જો ચાહતા હોય તો પેલા દાવ આપી દો તમારા હાથે નંદ દુહૈયા દાવ ના આપે તો નંદ બાવાની દુહાઇ સોગાન આપે છે

પદ – ૧૧

મૈયા દાઉ બહુત ખિજાયો । મોસેં કહત મોલકો લિયો તૂ યશુમતી કબ જાયો ।।૧ ।। કહાં કરો યહ રિસકે મારે ખેલનહું નહી જાત । પુનપુન કહત કૌન હૈ માતા કૌન હૈ તેરો તાત ।। ૨ ।। ગોરે નંદ યશોદા ગોરી તુમ કીત સાંવલગાત । ચુટકી દે દે ગ્વાલ સબ હસત સખા દેત બલવીર ।। ૩ ।। તું મોહિકો મારન શીખી દાઉએ કબહું ન ખીજે । મોહનકો મુખ રિસસમેંત યહ બાતન સુનસુન રીઝ ।। ૪ ।। સુનહું કાન્હ બલભદ્ર ચવાઉ જન્મતરીકો ધૂત। સૂરશ્યામ મોહિ ગોધનકીસોં મૈં જનની ત પૂત ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

ગહી હાથ હી દીવાયો દેખો રહીણી મૈયા આ દાઉ ભૈયા કેવા છે મને યમુના તીર લઇ જઇ મને ઝુઝવા બતાવે છે સાથે સુબલ શ્રી દામા પણ છે પૂછો તેને હંસી હસીને વાત કરે છે અને પછી પોતે બીએ અને મને બીવડાવે છે જ્યાં

જ્યાં મોર બોલે ચીન તે બાજુ રહે પછી શું કહે ભાગો રે ભાગો ભૈયા પેલો આવે છે પછી ભૈયા તો ઝાડ પર ચઢી ગયા અને હું તો નીચે રહી ગયો પછી મારી છાતી તો ધડક ધડક થાય દોડીને હું તો ઘેર આવતો રહ્યો પછી જશોદાજીએ લાલાને ખોળામાં લીધો કંઠે વળગાડ્યો વારી રે વારી મેરો હીયો ભર આયો પરમાનંદ દાસ કહે છે રાની જસોમતી એ વ્રજ બોલાવ્યા વેદ મંત્ર પઢાવ્યા વાઝરડાની પૂંછ પકડાવી હાથ દીયાયો.

બાલ લાલા

પદ – ૧

વ્રજ કી રીત અનોખારી માઇ ।। જો કોઉ નંદ ભવન મેં આવત તાકો મનહર લેત કન્હાઇ ।। ૧ ।। ઉર બધના મુખ માખન સોહે તનકી કહાં કહું જો નિકાઇ ઘૂટરૂવન ચલત છાંહ કોપ કરત કિલકત હઁસત અંગ નાઇ ।। ૨ ।। માત યશોદા લેત બલૈયા મનમેં મોદ બઢયા ન સમાધી કલ્યાણ કે પ્રભુ યહ છબિ નિરખત પલકકી ઓટ સહી નહિં જાઇ. ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

આ વ્રજની રીત અનોખી છે જો કોઇ નંદભવન માં આવે તોં નું મન હરી લે છે કન્હાઇ ઉરપર વાઘનખ સોહે છે મુખમાં માખન સોહે છે તનની દશા શું કહું ઘૂટરૂવન ચાલે છે કોપપણ કરે ખીજાઇ જાય વળી કીલક કિલક હંસે આંગણમાં માત યશોદા તેના ઓવારણા લે છે મનમેં મોદ વધ્યો છે આનંદ સમાતો નથી કલ્યાણ કહે પ્રભુયા છબિ નીરખતા જોઇને આંખની પલક ની ઓટ પણ સહી નહિ જાતી એક મટકુ મારવું તે પણ તેના વગર સહન ન થાય.

પદ – ૨

આજ મેં દેખ્યો બાલ વિનોદ ।। અપને સુત હી ખિલાવત રાની મનમેં માનત મોદ ।। ૧ ।। મન મોહન માંખન મિશ્રી દે લે બૈઠારત ગોદ ।। શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરિધર મુખ ચુંબત ધન્ય ધન્ય માત યશોદ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

હે સખી આજ મેં દેખ્યો બાલ કૃષ્ણને માતા જશોદા અપને સુતકો ખવડાવતી હતી અને મનમાં તો આનંદ માય નહિ મનમોહન માંખન મિશ્રી દે અને પછી તેમના ખોળામાં બેસાડે છે ગોદમાં શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરીધર મુખ નિરખત ચુંબન કરે છે અને માતાયશોદા ધન્ય ધન્ય માને છે.

પદ – ૨

મૈયા નિપટ બુરો બલદાઉ । કહત હે વન બડો તમાસો સબ લરકા જુર આઉ ।। ૧ ।। મોહુકો ચુચકાર ચલે લૈ જહાં બહુત બનઝાઉ । વ્હાંહીતે કહી છાંડ ચલે સબ કઠિખાઉ રેહાઉ ।। ૨ ।। ડરપ કાંપકે ઉઠ ઠાડે ભયો કોઉ ન ધીર ધરાઉ । પરપર ગયો ચલ્યો નહિં જાઇ વે ભાજે જાત અગાઉ ।। ૩ ।। મોસોં કહત મોલકો લીન્હો આપ કહાવત સાઉ । પરમાનંદ બલરામ ચવાઇ તેસેઇ મિલે સખાઉ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૨

કનૈયો કહે છે હે મૈયા બલદાઉ તો નિપટ બુરો છે ।। કહે છે કે વનમાં બડો તમાસો છે બધા લરકા સાથે મલી ને આવો ।। ૧ ।। મને તો ચુચકારી ને ચાલે છે જહાં બહુત વન ઝાઉ ।ત્યાંથી કહી ખાય રે હાઉ ।। । બીકના માર્યા ઉઠીને ઉભા થયા કોઇન ધીર ધરાવે ।। હે માં હુતો પડી પણ ગયો મારાથી ચલાય પણ નહી જાય બલ ભદ્ર તો આગળ જ ભાગી જાય ।। ૩ ।। મને શું કહે છે ખબર છે માં મને કહે છે કે તને તો મોલ થી ખરીદી ને લીધો છે પોતે પાછો શાહ થયા જાય છે પરમાનંદદાસ કહે છે બલરામ તો ચાડીયો છે અને તેને તેના જેવાજ સખાઓ મળે ।। ૪ ।।

પદ – ૩

ખેલન અબ મેરી જાય બલૈયા જબહી મોહિ દેખત લરકન સંગ તબહી ખીજત હૈ બલભૈયા ।। ૧ ।। મોસો કહે તાત વસુદેવકો દેવકી તેરી મૈયા । મોલ લિયો કછૂ દે વસુદેવહી કરકર યતન વઢૈયા ।। ૨ ।। અબ બાબા કહત નંદસો યશોમતિ સોં કહી મૈયા । એસે કહી તબ મોહિ ખિજાવત તબ ઉઠ ચલ્યો ખિસૈયા ।। ૩ ।। પાછે નંદ સુનત હૈ ઠાડે હસત હસત ઉર લૈયા । સૂર નંદ બલરામહી ખીજત યો સુન હરખ વઢૈયા ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે મૈયા હવે તો ખેલવા માટે જાય મારી બલા ।। જ્યારે મને જોવે છે લરકન સંગ ત્યારે ખીજે છે બલભદ્ર ભૈયા ।। ૧ ।। મને કહે છે તારા તાત વસુદેવ છે અને દેવકી તારી મા છે આવુ મને કહે છે માં મારે ખેલવા જવું નથી મને કહે છે કેતને તો મોલ લીધો છે કઇ વાસુદેવજી યતન કરી કરીને આપેલ છે ।। ૨ ।। પણ હું તો બાબા કહત નંદ સો ઔર યશોમતીજીને મૈયા કહી નેજ બોલાવુ છું એવી રીતે તોય મને ખિજાવે છે ઉઠીને ખસીને ચાલ્યો પાછે નંદજીસાંભળે છે ઉભા ઉભા હંસે છે અને લાલાને ઉરમાં લીધા છે સૂરદાસ કહે છે નંદજી બલરામ હી ખીજાય છે એવું સાંભળી હરખ વધારે છે. ।। ૪ ।।

બલદેવજી કે પદ

પદ – ૪

દેખરી રોહીણી મૈયા કૈસે હે બલદાઉ ભૈયા યમુનાકે તીર મોહી ઝુઝવા બતાયોરી । સુબલ શ્રીદામા સાથે હસહસ બુઝત બાત આપ ડરપે ઔર મોહિ ડરપાયોરી ।। ૧ ।। જહીં જહીં બોલે મોર ચીતે રહત તાહી ઔર ભાજોરે ભાજો રે ભૈયા વહ દેખો આયો । આપ ગયે તરૂચઢ મોહી છાંડયો વાહી તર ધરધર છાતી કરે દોર્યો ધર આયો રે ।।૨ ।। ઉછંગસો લીયે લગાય કંઠસો રહે લપટાય વારી રે વારી મેરો હીયો ભર આયો । પરમાનંદરાની દ્રીજ બુલાય વેદમંત્ર પઢાય બછીયાકી પૂંછ ગહી હાથહિ દિવાયો ।। ૩ ।।

પદ –૫

અદભૂત એક ચિતૈ ઘોંસ જની નંદમહરકે આંગનરી । સામે નિરખ અપનપો ખોયો ગઇ મથનીયાં માંગનરી ।।૧।। બાલદિશા મુખ કમલ વલોકત કછૂ જનનીસો બોલેરી । પ્રકટત હંસત દ્રૈ દતિયાં માંનો સીપજ દુરત દલ ઓલેંરી ।।૨।। સુંદર ભાલ તિલક ગોરોચન મિલ મશિબિંદુકા લાગ્યોરી । માનો મકરંદ અચેં રૂચિસોં અલિ શાવક સોયન જગ્યોરી ।।૩।। કુંડલલોલ કપોલન ઝલકત માનો દરપનમેં ઝાંઇરી । રહી વલોક વિચાર ચારૂ છબિ પર મિતા કિનહું ના પાઇરી ।।૪।। મંજુલ તારનકી ચપલાઇ ચિત્ત ચતુરાનન કર ખેરી । માનો શરાસન સમર ધરેં કર ભ્રોંહ ચઢાય શર વરખેંરી ।।૫।। જલધિ થકિત જનું કાગપોત જ્યોં કુલ ન કબહું આયોરી। ના જાનો કિહી અંગમગનમન ચાહી રહી નહિ પાયોરી ।।૬।। કહાં લો કહા બનાય બનાય સખી છબિ નિરખતહોં વારીરી । સુરશ્યામકે એક રોમપર પ્રાણ કરૂં બલહારી રી ।।૭।।

ભાવાર્થ – ૫

હે સજની નંદ મહરના આગણે એક દિવસ હું ગઇ ત્યાં અદભૂત બાલકના સામે જોઇને મેં મારૂ ભાન ખોયું ગઇ હતી વલોણું લેવા માટે ।।૧।। તે બાલકની મુખ કમલ જોતાં કંઇક જનની સોં બોલી જયારે હંસે છે ત્યારે બે દુધીયાં દાંત કેવા સીપના મોતીને પણ ઢાંકી દે તેવાં પ્રકટ દેખાય છે ।।૨।। સુંદર ભાલ માં તિલક છે ગોરોચનનું મળેલું મસીબિંદુકા લાગ્યો છે તેના ઘૂંચળા વાળા કેસ જાણે રૂચિથી ભમરા જાણે સુઇને જાગ્યા હોય તેમ ઝલરૂા હાલે છે ।।૩।। કુંડલ કપોલ સુધી ઝળકે છે જેમ દર્પણ માં ઝાંઇ મારે તેમ હું તો જોઇ રહી સખી સુંદર છબિ પર મટકુંપણ મારવાનું મનનો થાય ચમક દમક ચપલાઇ તેનું ચિત્ત ચતુરાનન એટલે બ્રહમા પણ ના જાણે તેમની ભ્રોંહ જુઓ તો જાણે કામદેવ ધનુષબાણ ચઢાવી ને ઉભા હોય ધનુષ પરનું બાણ ખેચે તેમ ।।૫।। જલધિ એટલે સમુદ્ર જેવી રીતે કાગડો કે કબૂતર જહાજ ઉપર બેઠા હોય અને જહાજ ઉપડીજાત તે બેઠા રહે પછી તેને ક્યાંય જવાનો વારો આવતો નથી ઉઠીને જાય કયાં કિનારો તો છે નહી પછી ઉઠીને પણ જહાજ ઉપરજ આવવું પડે તેવું આ કનૈયાનું રૂપ આપડે ગમે તેમ આડુ વળુ નજર ફેરવીએ પણ પાછી નજર તો કનૈયા ઉપરજ ઠેર છે હે સખી માન કે ના માન મારૂ અંગ તેનામાં મગ્ન છે હું તેને ચાહી રહી પણ તેને સુરદાસજી કહે છે કે શ્યામના એક રોમ પર પ્રાણ કરૂં બલિહારી

ફલફલાદી કે પદ

પદ – ૧

પકક્ ખજૂર જંબુ બદરી ફલ લેહો કાછન ટેરી દ્વાર ।। લરકા યુથ સંગ બલ મોહન ચોકે કરત નિહાર સુંદર કર જનની કે નોં દીનો લે ધાય તબ નંદકુમરા હિરા રતન વિહાર ન પૂરીત ભાજન એસે પરમ ઉદાર ।।૨।। ઉરસો લગાય ખાત ખાત ચલે મીઠે પરમ રસાલ મૂઠી ગુઠલી મારત ગોવિંદ કે હઁસ હઁસાવત ગ્વાલ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧

જુઓ કાછીયણ ફલ ફલાદી લઇને શ્રી નંદાલય તરફ વેચવા જાય છે અને બોલે છે કે કાંઇ પાકા ખજુર જાંબુ ફલ લોં નંદલયના દ્વારા પાસે બોલે છે ત્યારે ગ્વાલબાલ ની સાથે બલ અને મોહન ચોકમાં વિહાર કરતા હતા ત્યાં કાછયણ ને જોઇ બોલાવી ત્યાં બેસાડી પછી અંદર જઇ સુંદર હાથ જનની એટલે માતાને કીધું નહી પોતે દોડીને કોઠીમાં થી દાણા લાવતાંજ તેમાં હીરા રતન ભરેલું વાસણ થઇ જાય છે એવા પરમ ઉદાર છે પ્રભુ પછી પ્રભુને છાતી સરસોં ચાંપી રૂળરૂલાદી બહુ આપીને પ્રભુતો ખાતાં ખાતાં ચાલે છે મીઠા પરમ રસાલ રસ ભરેલાં ખાય છે ગોટલી ઠળીયાં મારે છે ગોવીંદ સખાને પછી હંસે છે હંસાવે છે ગ્વાલને.

પદ – ૨

બ્રજ મેં કાછિન બેચન આઇ ।। આન ઉતાર ધરી નંદ ગ્રહ આંગન ઓઢી ફલન સુહાઇ ।। ૧ ।। લે દૌરે હરિ પેટ અંજુલી શુભ કર કુંવર કન્હાઇ ।। ડારત હી મુકતા ફલ હવે ગયે યશુમતિ મન મુસ્કાઇ ।। ૨ ।। જે હરિ ચાર પદારથ દાતા ફલ વાંછિત ન અધાઇ ।। પરમાનંદ યાકો ભાગ્ય બડે હૈ વિધિશોં કહા વસ્યાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

વ્રજની અંદર કાછીયન ફલ ફલાદી વેચવા આવી છે તેને પોતાનો ટોપલો નંદ રાયજીના ઘર આગળ જ ઉતાર્યો તેમાં સુંદર ફળો હતાં પછી શ્રી હરિકોઠીમાંથી અનાજનો ખોબો ભરીને હાથને પેટ ઉપર ટેકવીને દોડયાં કુંવર કન્હાઇ અનાજ ની મુઠી છોડતાંજ મુકતા ફલ થઇ ગયાં અને શ્રી યશોદાજી મુસ્કુરાય છે જે હરિ ચાર પદારથ ના દાતા છે તેને ફલની (ઇચ્છા થઇ (વાંછીત) તે પછી ફલ ખાંતા ધરાયાજ નહિ પરમાનંદદાસ કહે છે આ કાછીયન ના ભાગ્ય મોટા છે આમાં વિધી ની શું વસ્યાત છે.

પદ – ૩

કોઉ માઇ આંબ બેચન આઇ । ટેર સુનત મોહન ઉઠ ધાયે ભીતર ભવન બુલાઇ ।। ૧ ।। મૈયા મોહી આંબ લે દેરી સંગ સખા બલભાઇ । પરમાનંદ યશોમતી આનદીયો ખાયે કુંવર કન્હાઇ ।। ૨ ।।

કોઇ માઇ બેર બેચન આઇ । સુની ટેર નંદરાવરમેં ભીતર ભવન બુલાઇ ।। ૧ ।। સૂકત ધાન પર્યો આંગનમેં કર અંજલી બનાઇ । ઠમક ઠમક ચલત અપને રંગ યશોમતી લેત બલાઇ ।। ૨ ।। લયે ઉઠાય ચુચકાર હિયો ભર મુખ ચૂંબત મુસકાઇ । પરમાનંદ યશોમતી આન દીયે ખાયે કુંવર કન્હાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ –૩

શ્રી ઠાકોરજી કહે છે કે માં કોઇ બેર બેચન આઇ અવાજ સાંભળીને નંદકુમારે અંદર ભવનમાં બોલાવી લઇ ગયા ફળીયામાં અનાજ સુકવેલું હતું એટલે ખોબો ભરીને ઠમક ઠમક ચાલે છે પોતાની મસ્તીમાં યશોમતી તેના ઓવારણા લેછે પછી ચુચકારીને ઉઠાવી લેછે મુખ ચુંબન કરીને મુસકાય છે પરમાનંદદાસ કહે છે યશોમતી એ બોરવાલીને આવવાદીથ્થી પછી બોર લઇને શ્રી ઠાકોરજી એ બોર ખાધા કુંવર કનાઇ

ગૌ દોહન કે પદ

પદ – ૧

સાંવરો ગોવિંદ લો લાભાઇ ।। ગ્વાલ ઠાડી હઁસે પ્રાણ હરિમેં બસે કામ કી બાવરી ચારૂ બોલા ।।૧।। આવરી ગ્વાલિની મેલ દે બછરા આન દેહો દોંહની હાથ મેરે ।। ઘેનું ધોરી દુંહૂં પ્રેમ બાતે કહું મેરે ચિત્ત લગ્યો હૈ રૂપ તેરે ।।૨।। બાલ લીલા ભૂલી સેનદે કે ચલી આન દેહો દૂધ ઘર આય પ્યાઉ ।। દાસ પરમાનંદ નંદ નંદન કેલી ચોર ચિત્ત ચારૂ યોં મિલન પાઉં. ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧

સાંવરે ગોવિંદ તો લાભહોય ત્યાંજ દોડે નંદાલયમાં ગ્વાલની આવી છે શ્રી ઠાકોરજી ને જોઇને હસે છે પ્રાણ તેના પ્રભુમાં છે અને કામમાં બાવરી છે સુંદર મીઠા બોલી છે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે ગોપીને આવ ગ્વાલિની મેલી દો વાછડાને છુટો અને દોહની મને હાથ આપો અને હું દુહું ધોરી ગાય અને પ્રેમની વાત કહું જો તારા રૂપમાં મારૂ મન લાગેલું છે બાલલીલા ભલી હતી ઇશારો કરીને ચાલ્યુ જવાય પછી ઠાકોરજી કહે છે આવો દુધઘર પ્યાઉ પરમાનંદદાસ કહે છે કે નંદ નંદનો ચીત ચોર છે આનંદ કરવાવાળા છે સુંદર છે તેને મળવા જ આવી છે.

પદ – ૨

તનક કનકકી દોંહની દેરી મૈયા । તાત દોહન સિખવન કહ્યો મોહી ધોરી ગૈયા ।।૧।। હરિ વિષમાસન બૈઠકે મુદુ કર થનલીનો । ધાર અટપટી દેખદે વ્રજપતિ હંસ દીનો ।।૨।। ગૃહગૃહ તે આઇ સબ દેખત વ્રજનારી। સકુચત સબ મન હરલીયો હસી ધોખ વિહારી ।।૩।। દ્વિજ બુલાય દક્ષણા દઇ વિધિ મંગલ ગાવે । પરમાનંદ પ્રભુ સાંવરો સુખસીંધુ બઢાવે ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૨

અરી માં મને નાની દોહની આપો મને માતજી દોહતા સીખડાવે છે મારી ધોરી ગાય દોહવી છે હરિ કઠણ આસન બેસીને બેય હાથથી થન લીધો આંચળ માંથી દુધની ધાર અટપટી જોઇને નંદરાય હંસે છે અને ઘેર ઘેરથી વ્રજની ગોપીઓ જોવા આવી છે વીચાર કરે છે તેટલામાં પ્રભુએ મનહરી લીધું હસે છે વ્રજના પરમાનંદદાસ કહે છે પ્રભુ સાંવરો સુખ સીંધુ બઢાવે છે.

પદ – ૩

બાબાજૂ મોહિ દુહન સિખાવો ગાય એક સૂધીસી મિલાવો હોં હું દૂહું બલદાઉ દુહાવો ।।૧।। લઇ નોઇ મેલ ચરણમેં લાડીલો કુંવર નોવત બછરાઉ પાણી પયોધર ધરે ધેનુકો ભાજન વેગ હી સો ઉપટાઉ ।।૨।। તબ નંદરાની નયન સિરાયે દ્વિજ બુલાય દઇ દક્ષીણા વાહ।। વાર ફેર પીતાંબર હરિપર પરમાનંદ ગ્વાલ પહરાઉ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૩

બાબા મને ગાય દોહતા સિખડાવો એક સીધી ગાય લાવો હો હું દોહુ બદદાઉ દુહાવો ગાયના પગે બાંધવાની દોરી (નોઇ) લઇ બાંધી દોહવાની દોહની મેલી ચરણ માં લાડીલો કુંવર વાછરડા ને ગાય પાસે ધવડાવવા લઇ જાય છે (નોવત) દોહવાનું વાસણ ઉતાવળથઈ ઉટકાવી ને આંચળને (પયોધર) પાણીથી ધોઇ પછી ગાય દોહે ત્યારે નંદરાયની નયન સીરાય બ્રામણને બોલાવે છે દક્ષીણા આપે છે વારફેર પીતાંબર હરિપર ગવાલ પહરાવે છે.

પદ – ૪

ધેનુ દુહત દેખત હરિ ગ્વાલ આપુન બૈઠ ગયે તીનકે ઢિંગ સિખવો મોહી કહત ગોપાલ ।।૧।। કાલ દેહો તે હો ગૌદોહન સુખવે આજ દુહી સબ ગાય ।। ભોર દુહો જીન નંદદુહાઇ ઉનસોં કહત સુનાય સુનાય બડો ભયો અબ દૂહત આપ અપની ધેનું નિવેર ।। સુરદાસ પ્રભુ કહત સિખદે મોહી લીજીયે ટેર ।।૩।।

ભાવાર્થ –૪

શ્રી નંદરાયજી ગાય દોવે છે એટલામાં ગ્વાલ સાથે શ્યામ પણ આવે છે બાબા ગાય દોવે છે તે હરિ અને ગ્વાલ જૂએ છે શ્રી નંદરાયજીના નજીક બેસીને કહે છે મને સીખવો બાબા ગોપાલ કહે છે ત્યારે શ્રી નંદરાયજી એ કીધું કે કાલ તને ગાય દોહતા સીખડાવીશ આજે તો મેં બધી ગાય દોહી લીધી છે પણ સવારે તું દોહજે મારી સોગન ખાઇને કહુ છું એને કેતા કેતા સંભળાવીને મોટો થયો હવે દોહે છે ગાય પોતા પોતાની અને પતાવે છે સુરદાસ કહે છે પ્રભુ કહત સિખદે મોહી લીજીયે ટૈર બોલાવજો હું આવીશ.

પદ – ૫

દે મૈયારી દોહની દુહી લાંઉ ગૈયા । માખન ખાય બલ ભયો તોહિ નંદ દુહૈયા ।।૧।। સેંદુર કાજર ધૂંમરી ધૌરી મેરી ગાય । દુહિ લાઉં તુરતહિ તબ મુહિ કરદે ધૈયા ।।૨।। ગ્વાલનકે સંગ દુહતહો બુઝો બલ ભૈયા । સૂર નીરખ જનની હસી તબ લેત બલૈયા ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૫

હે માં દોહની આપો દૂહી લાઉ ગાય માખન ખાઇને બળવાન અને મોટો થયા છું ખોટુ નથી કહેતો માં નંદરાયજી ના આર્શીવાદ છે પછી ગાયોને નામ દઇને બોલાવે છે સૈદુંર કાજર ધુમરી ધોરી બધી ગાયો ને નામ દઇને બોલાવે છે માં દોહી લાવું છુ તરત જ તું મને સરસ ધૈયા બનાવી આપો હું ગ્વાલન કે સંગ દોઉ છું ગાય પુછો બલભદ્ર ભૈયાને સૂરદાસ કહે છે નીરખ જનની માતા જોવે છે હંસી તબલેત બલૈયા કિ મારો લાલો કેવો હુંશીયાર થઇ ગયો છે.

પદ – ૬

ઉઠી પ્રાત હી રાધિકા દોહની કર લઇ ।। મહરી સુતાસોં તબ કહ્યો કહાં ચલી અતુરાઇ ।।૧।। ખિરક દુહાવન જાત હોં તુમારી સેવકાઇ તુમ ઠકુરાયન ઘર રહો મોહિ ચેરી પાઇ ।।૨।। રીતી દેખ દોહની કિત ખોજત ધાઇ ।। કાલ ગઇ અવેર કે યહાં ઉઠે રિસાઇ ।।૩।। ગાય કઇ સબ પ્યાય કેં પ્રાત હી નહિં આઇ ।। તા કારણ

મેં જાત હું અતિકરત ચઢાઇ ।। ૪ ।। યહ કહી જનની સોં ચલી વ્રજકો સમુહીઇ સૂરશ્યામ ગૃહદ્વાર હી ગૌ કરત દુહાઇ ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૬

પ્રાત સમેં ઉઠીને શ્રી રાધે દોહની હાથમાં લાવી જશોદાજીએ રાધિકાજીને ત્યારે કહ્યું કે ક્યાં જાય છે અતડાઇ ને (બોલ્યાવગર) ત્યારે શ્રી રાધે કહે છે કે ખિરકમાં ગાય દોહવા જાઉ છું કારણ કે હુ તો આપની સેવક છું આપતો મોટા છો ઘર રહો હું તમારી દાસી (ચેરી) છું દોહની ખાલી દેખી (રીતી-ખાલી) ક્યાં ગોતવા જવી પછી માતા કહે છે કાલે અવારેને ગઇ હતી ત્યાં પડી હશે ગાય ગઇ છે સવારમાં પાણી પીવડાવવા હજી આવી નથી તા કારણ મેં જાત હું અતિ કરત એટલા માટે જ હું જાઉ છું જલ્દી એમ કહીને માતાને કહી ચાલી વ્રજમાં સામે સૂરદાસ કહે છે શ્યામ ગૃહ દ્વાર હી ઉભા છે ત્યારે તેમને કીધું કે ગાયોની આશીશ થી હું તો અહીંજ ઉભો છું રાધાજી ને કહેવાનો સંકેત.

પદ – ૭

ઢોટા મેરી દોંહની દુરાઇ । મોપેતે લીની દેખનકો યહ ધોંકો ન બડાઇ ।। ૧ ।। નિપટ સવેરીહોં ઉઠ આતુર ખિરક દુહાવન આઇ । જાન અકેલી યા ઢોટાને બહુત ભાંત ખિજાઇ ।। ૨ ।। દ્વાર ઉધાર ખોલ દીયે વછરાવ ખટ ગૈયા ચુખાઇ । હોં પચીહારી કહી નહીં માનત વર્જત નાકે આઇ ।। ૩ ।। ધરમેરી સાસ ત્રાસેગી હો કહા ઉત્તર દેહું જાઇ । પરમાનંદ પ્રભુ તબ હસદીનો ભઇ બાત મનભાઇ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૭

આ ગોપી ખોટુ બાનુ કાઢીને શ્યામ સુંદર ને મળવા આવે છે બોલે છે ખોટું કહે છે અરે ઢોટા એટલે છોકરા મારી દોંહની તે કયાંક સંતાડી છે તે લાવ પછી શ્યામ સુંદર કહે છે કે મેં તારી પાસેથી કોઇ દીવસ લીધી એવું જોવામાં આવ્યુ છે જો જે ધોંકો ખાઇશ નહી બડાઇ હાંકીશ નહી (હું સવારે પરવારીને આવી) ગોપી કહે છે હું સવારે પરવારીને ઉઠીને જલ્દી ખિરક માં દુહવા માટે આવી હતી પછી આ ગોપીને એકલી જાણીને બહુ રીતે ખીજાવી પછી તેને દ્વાર બધા ખોલી નાખ્યા બાછડા ગાય ને હાંકી ને તેમાં જ લાગી રહી છું કોઇનું માનવાનું નહીં ગમે તેટલું (કહેવું એટલે બર્જવું) પોળ ના નાકે આવીને બોલવા લાગી પછી કહે છે ઘેર મારા સાસુ ત્રાસે છે તેને હું જે મારા મનમાં વાત હતી આવીને બોવવા લાગી પછી કહે છે ઘેર મારા સાસુ ત્રાસે છે તેને હું જે મારા મનમાં વાત હતી આવી ને

પદ– ૮

અનોખે દુહૈયા મેં દેખે સો કહું ધાર કહું દોહની કહું દ્રષ્ટી દેહો તાહી કહા દૂહી આવે એસી ભઇ પય પ્રષ્ટી ।।૧ ।। એસી તો ધ્યાન માન તાહી સોં લંગર હિયે જોકે હો તુમ ઇષ્ટી ।। કૃષ્ણ જીવન પ્રભુ હરિ કલ્યાણ કછુ તુમ્હેં ન ખોર યહ સો નઇ ભઇ કછુ સૃષ્ટી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

ગોપી કહે છે કે આવા ગાયો દોહવા વાળા મેં કોઇ દિવસ જોયા નથી આ જુદી જાતના છે દોહની ક્યાં છે દુધની ધાર કાંયા પડે છે તેની નજર ક્યાં છે તેમ જો એને દોવાનું કહેશો ને તો એ આવુજ કરશે અને દુધ વેડફી જશે એનું ધ્યાન મન ક્યાં છે લંધરને હિયે જે વસેલું હોય તે ઇષ્ટ માં જ નજર હોય કૃષ્ણજીવનજી કહે છે પ્રભુ હરિ કલ્યાણ કછુ તુમે આ નવી નથી સૃષ્ટી જે છે તેની તેજ છે એમા શું વશ પડી જવાનું .

ઘૈયાકે પદ

પદ – ૧

યશોદા મથમથ પ્યાવત ઘૈયા । કર તબકડી ધરત હે આગેં રૂચસોં લેત કન્હૈયા ।।૧ ।। બહોર ધરત હરિ લેત હૈ પુનપુન સુંદરશ્યામ સુહૈયા । ઓટયો દૂધ ધર્યો બેલાભર પીવત કાન્હ કન્હૈયા।। ૨ ।। મનમોહન ભોજનકોં બૈઠે પરોસત લેકર મૈયા । ખટરસકે પ્રકાર ધરે સબ નિરખ રસિંક બલજૈયા ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

શ્રી યશોદાજી લાલાનેમથી મથીને દૂધના ફેણ ચઢાવીને પ્યાવત ઘૈયા ની તબકડી આગળ ધરી છે તેની રૂચિ પ્રમાણે લેશે કનૈયો (ફરીથી બહોર) ફરીથી લે છે વારે વારે સુંદર શ્યામ સુહાવે છે ઓટયો દુધ ધર્યો (વાડકો-બેલા) વાડકો ભરીને પીવે છે નાનો કનૈયા ।। ૨ ।। પછી માતા જશોદા લાલાને મન મોહનને ભોજન માટે બેસાડે છે પરોસત લે મૈયા પોતાના હાથથી પીરસે છે ખટરસ કે પ્રકાર ધરે સબ નિરખ નિરખ બલી જાય છે. શ્રી હરી રાયજી.

પદ – ૨

તુમકો લાલ કર્યો હે ઘૈયા ।। આવો વેગ જાત મુરઝાનો બોલત યશોદા મૈયા ।।૧ ।। આન પતૂકી પાતન કી કર ફિર લૈ હૈ બલદાઉ ભૈયા ।। બાબા કહે પહેલે જો પીવે સો ગોકુલ કો રૈયા ।। ૨ ।। યહ સુન દૌર ભવન મેં આયે ગૌદ બૈઠ પ્યારો કુંવર કનૈયા શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરિધરન લાલ કો પ્યાવત બાબા બહુત સુખ પૈયા

ભાવાર્થ – ૨

જશોદા માં કહે છે લાલા જલ્દી આવો તમારા માટે ઘૈયા કરી છે પછી ઠંડી થઇ જસે પછી ખાખરા ના (પતુવા પાન) લાવીને તેના પડીયા બનાવીને પછઈ લેછે બંને ભાઇ બાબા કહે છે જે પેલા પીવે તે ગોકુલના રાજા આ સાંભળી દોડીને ઘરમાં આવે છે ગોદમાં બેસીને કુંવર કનૈયા પીવે છે અને બાબા બહુ સુખયા થાય છે.

માખન ચોરી કે પદ

પદ – ૧

પ્રથમ ચલે હરિ માંખન ચોરી ।। ગ્વાલિની ની મન ઇચ્છા પૂરણ કર આપ ભજે હરિ વ્રજ કી ખોરી ।।૧ ।। મનમન યહ વિચાર કરત પ્રભુ વ્રજ ઘર ઘર સબ ગાઉ ।। ગોકુલ જન્મ લિયો સુખ કારણ સબ કે માખન પાઉ ।। ૨ ।। બાલરૂપ યશોમતી યોં જાને ગોપીને મિલ સુખ ભોગ સૂરદાસ પ્રભુ કહત પ્રેમસોં યે મેરે વ્રજ લોક ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

શ્રી શ્યામ સુંદર પ્રથમ માંખણ ચોરી કરવા જાય છે માખન નું તો બાનુ છે પણ ગ્વાલિનીની મનની ઇચ્છા પુરણ કરવા આપ ભજે હરિ મેળવવા માટે વ્રજની શેરીમાં મનમાં વિચાર કરે છે પ્રભુ કે વ્રજનાં ઘેરઘેર બધા ગાય છે મારા વખાણ ગોકુલ માં જન્મ લઇ સુખ કારણ બધાનું માખન ખાઉ છુ બાલરૂપ તો શ્રી યશોદાજી જાણે ગોપીને તો સુખ ભોગ મલીજાય એટલે બસ સુરદાસ કહે છે પ્રભુ કહે છે પ્રેમથી આ મારા વ્રજના લોક છે બહુ જ પ્રેમભાવ વાળા છે.

પદ – ૨

ચોરી કરત કાન્હ ઘર પાયે ।। નિશવાસર મોહિ બહુત સતાયો અબ હરિ હાથ હિઆયે માખન દધિ મેરો સબ ખાયો બહુત અચગરી કીન્હી ।। અબતો હાથ પરે હો લાલન તુમ્હી ભલે મૈં ચીન્હો ।। ૨ ।। દોઉ ભૂજ પકર કેં કહ્યો માખન લેહો મંગાય તેરી સો મૈં નેક ન ચાખ્યો સખા ગયે સબ ખાય ।। ૩ ।। મુખ તન ચિતે વિહૈસ હઁસ દીનો રિસ તબગઇ બુઝાઇ લીયે શ્યામ ઉર લાય ગ્વાલિની સૂરદાસ બલ જાય

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી શ્યામ સુંદર રોજ ગ્વાલબાલ ને લઇ માખન ચોરી કરી ઢોળી ફોડીને ઉંચુ મુકીને આવે પણ આજે ચોરી કરતાં કાન્હ ઘરમાંજ પકડાઇ ગયા ગોપી કહે છે રાતને દિવસ મને બહુજ સતાવો છો પણ આજે હાથમાં આવી ગયા છો ગોપી કહે છે માંખન દહિં બધું ખાધુ અને આડોડાઇ કરવી છે હવે તો મારા હાથમાં આવી ગયા છો લાલન તમે મને ભલે બતાવ્યું હોય બે હાથ પકડીને કેમ માખન લેવું મંગાવી દઉ ત્યારે ઠાકોરજી આજીજી કરે છે કહે છે હે ગોપી તારી સોગંધ ખાઇ ને કહું છું મે તો જરા ચાખ્યુ હતું બાકી સખા ગ્વાલ બાલ બધું ખાઇ ગયા છે મુખાર વિંદ તેના સામુ રાખી વિહઁસ પરાણે હસીને પછી હઁસી નાખ્યું પછી રિસ બધી ગઇ બુઝાઇ અને શ્યામ સુંદરને ઉરમાં લઇ હદય સાથે લગાવી ગ્વાલિની બલીહારી જાય છે. સુરદાસજી કહે છે.

પદ – ૩

ગોપાલે માંખન ખાન દે બાંહ પકર ઉહાં લૈ જૈયોં મોહી યશોદા પે જાન દે ।।૧ ।। સુનરી સખી મૌન હવૈ રહી સગરો વદન દહ્યો લપટાનદે ઉનપેં જાય ચૌગુનો લેહો નયન ન તૃષા બુઝાનદે ।। ૨ ।। જ્યોં જ્યોં કહત હરિ લરકા હૈ સુનત મનોહર કાન દે ।। પરમાનંદ પ્રભુ કબહું ન છાંડુ રાખોંગી તનમન પ્રાણ દે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

ગોપીના સૂના ઘરમાં કાન્હ કુંવર માંખણ ખાવા ગયા તો ખરા પણ પકડાઇ ગયા કે ગોપાલને માંખન ખાવા દે પછી હું તેને ખબર પાડું છું કે કેમ માખન ખવાય છે પછી લાલાની બાંય પકડીને જશોદા માતાની પાસે લઇ જવાદો ।।૧।। અલી સુન સખી મૌન થઇ ગઇ બધુ મોઢુ દહીથી લપટાવી દો પછી હું તેની મા પાસે જઇને ચાર ઘણુ ના લઉ તો મારૂ નામ નહી પણ પેલા તેને જોઇને મારા નયન નની તૃષા બુઝાવી લેવાદે ।।૨।। જ્યાં જ્યાં આપડે કહીયે કે હરિ લરકા છે પણ તે કેવો સાંભળે છે કાન દઇને અને આપડા મન હરી લે તેવો મનોહર છે પરમાનંદ કહે છે કે પ્રભુ ક્યારેય ન છોડુ મુકુ રાખો તનમન પ્રાણ દે ગોપી માની ગઇ.

પદ – ૪

લાઇ હોં લાલન આજ પકર કે ।। માખન ખાયોં મહી ઢ...યો પકટયો હે પૂત સપૂત મહેર કે ।। બહોત દીનનકો મેરો માંટ ભર્યો હૂતો તોર્યો ટુક પાંચ છ કરકે ।। સૂરદાસ ગ્વાલિની ગહી લાઇ જ્યોં મદમાતો હાથી પકરે કે ।। લાઇ હો લાલાન

ભાવાર્થ – ૪

શ્યામ સુંદર ને ચોરીને માખન ખાવાની જે ટેવ પડી ગઇ હતી એટલે દરરોજ કોઇ નું ઘર નકી થઇ જાતું તેની મંડલીમાં બધા ગ્વાલ લાલ સાથે સવાર પડેને ઘરફોડ ચોરી કરી માંખન ખાય ખવડાવે ઢોલે ફોડે આ તેની દીન ચર્યા હતી એક વખત એક ગોપી યમુના જલ ભરવા ગઇ હતી પાછળથઈ આ મંડલી તેના ઘરમાં ઘૂસી ઉપરા છાપરી ગ્વાળીયાઓ ચઢી સૌના ઉપર મુરલીધરજી વાંસળી ફટકારી માંટ ફોડયુ માખન ઢોળ્યું એટલામાં ગોપી જલ ભરીને આવી ત્યારે જોવે તો ઘરમાં રમખાણ મચી ગઇ છે ગોપીને જોતાં બધાજ સડોસટ ભાગી ગયા મુરલીધરજી છેલ્લા પડ્યા અને પકડાઇ ગયા પછી લાલાને ઉપર બધઈ દાઝ કાઢે છે જેમ તેમ બોલે છે અને જશોદાજી પાસે લઇ જવા માટે તૈયાર થઇ તે ગોપી બહુ જ જબરી હતી ખાસી અડી કડી હતી ઘેરદાર ચણીયો લાલ સાડી પહેરેલી અને ઘૂંઘટ મારી રસ્તા વચ્ચે લાલાનું કાંડુ કચકચાવી ને પોંચી ને લઇ જાય છે ત્યારે શું બન્યુ કે તેજ ગોપીને છોકરો લાલાની સરખી ઉમરનો તેનો કાંઇ બોલતો નહી. પછી ગોપીને કહે છે લાલો મારો બીજો હાથ પકડોને મને દુખે છે પછી પેલી એ તો ઘૂંઘટ મારેલો હતો એટલે હાથને બદલાવતા ગોપીના છોકરાનો હાથ પકડાવી દીધો પ્રભુતો સીધા ટુંકા રસ્તેથી નંદાલય જઇને યશોદાના ખોળામાં બેસી ગયા જાણે કાંઇ બન્યુ નથી તેમ તેટલામાં ગોપી પોંચી જશોદાજીને બુમપાડી માતા યશોદા બહાર આવ્યા કહે છે તો તારા લાલાનું પરાક્રમ આજે તો જેમ મદમાતો હાથી જકડીને લાવે ને તેમ તારા લાલાને લાવી છું જશોદાજી કહે ગોપી જરા ઘૂંઘટ તો ઉંચો કર પછી ગોપી ઘૂંઘટ ઉંચો કરીને જોવે છે ત્યારે તેનોજ છોકરો અને લાલજી મહારાજ જશોદાની આગળ આવીને ઉભા રહ્યા કે જો મારો લાલો તો મારી પાસે છે શ્યામ સુંદર મલકતા માતા પાસે ઉભા છે ગોપી ભોંઠી પડી ગઇ અને જતી જ રહી ઉભી પણ ના રહી.

પદ – ૫

આજ હરિ પકર ન પાયે ચોરી । લે ગયો ચોર ચોરમનમાંખન જો મેરો ધનહોરી ।। ૧ ।। બાંધે કંચન ખંભ કલેવર ઉભય ભૂજા દ્રઢ ડોરી । રાખોંગી કઠીન કઠોર કુચન બિચ સકેં ન કોઉ છોરી ।। ૨ ।। ખંડયો અધર દશનરસ ગોરસ છિયે ન કહૂકોરી । કામદંડ દંડયો પરગરકો નામ ન લેહે બહોરી ।। ૩ ।। તબ કુલ કાન આન તિરછી ભઇ ક્ષમા અપરાધ કિશોરી । શિવ પર હાથ ધરાય સુરપ્રભુ સોચમોચ સબ તોરી ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૫

પ્રભુ શ્રી શ્યામ સુંદર આજે ગોપીના હાથે પકડાઇ ગયા લે ગયો ચોર મારા મનરૂપી માંખન જો મેરે ધન્ય ભાગ છે પણ માખણ ચોરી જાય તે કેમ પોસાય બાંધોગી એને કંચન ખંભ કલેવર ઉભય ભૂજા દ્રડ ડોરી તો કંચન નો ખંભ એટલે ગોપીનું શરીર અને બંધન રૂપી હાથ પછી ગોપી કહે છે રાખોંગી કઠીન કઠોર કુચન બિચ સકે ન કોઉ છોરી તે મારા હદય કમલ ની વચ્ચે શખીશ તેને કોઇ છોડી શકે નહિ હોઠને કચકચાવીને દાંતથી દાબીને આ આ રસ ને કોઇ લઇ ના જાય અને તેને કામ રૂપી દંડની સજા એવી કરૂં કે (બહોરી - રૂરીથી) ફરીથી પર ઘરમાં પગના મુકે ત્યારે કૂલ ની (કાન-મર્યાદા) લજ્જા આડી આવી નજર તિચ્છી કરી તેનો અપરાધ ક્ષમા કરાવી દીધો કિશોરી એ પછી કહે છે કે હવે આવુ કદી કરીશ ત્યારે પ્રભુના કહે છે નહી કરૂ પણ કિશોરી ચાલાક હતી કે મુક શિવ પર હાથ આ ગુપ્ત ભાવ છે કિશોરી ના કુચ કલશ ને શીવની ઉપમાં આપી છે તો શિવપર હાથ ધરાય સુર પ્રભુ સોચ મોચ સબ તોરી જ્યારે પ્રભુએ કિશોરીના હદય પ્રદેશ પર હાથ મૂક્યા એટલે શરમ છૂટિ ગઇ આ પદ શ્રી સુરદાસજીનું છે.

પદ – ૬

મોહન ચોર્યોરી મન માંખણ ઉરજ મથાની દુહુંકર દઢકર લાગ્યો અધરરસ ચાખન ।। ૧ ।। નેતીલાજ તોર સબસૂ ત્યો નેકુ ન રહ્યો રવાઇ આંખન । જાય કહુંગી વ્રજપતિજૂકે આગે નહિ કોઉ સાખન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

ગોપીના મન રૂપી માંખન મન મોહન શ્યામ સુંદર ચોરી ને લઇ ગયા કારણકે શ્રી ઠાકોરજીના સ્વરૂપની ઝાંખી થયા પછી મનમાં કોઇ વિચાર રહેતો નથી મન નિર્મલ થઇ જાય છે પછી તે સ્વરૂપ નું ચીંતન (ઉર કહેતા હદય અને જ કહેતાં કમલ) હદય કમલને મથાની બનાવી અને તેનું મનો મન ચીંતન કરી વલોવ્યું પછી તેનું જે (તત્વ) માંખન તે પવિત્ર મનરૂપી માંખન પ્રભુ ચોરીગયા જ્યારે મન પવિત્ર થાય ત્યારે તેનું હદય મંથન થાય પછી જે તત્વ આપણને પ્રાપ્ત થાય પછી તેનો જે ગ્રાહક હોય તેને ખરીદતા વાર લાગતી નથી પછી તે મથાની ને પ્રભુબંને હાથથી મજબુત પકડીને તે રસા સ્વાદ લેવા માંડયો હવે જૂઓ નેતી એટલે (વલોણા ના રવૈયા ઉપર બાંધે તે દોરી) તે લોક મર્યાદા રૂપી લાજ તેને નેતી ની ઉપમાં આપી છે તો લાજ રૂપી દોરી નું સુતર તૂટયું અને રવૈયા રૂપી આંખ ને ઉપમાં આપી છે તો લાજ રૂપી નેતી નું સુતર જરાય રવૈયા રૂપી આંખમાં રહ્યુ નથી. તો ગોપી શું કહે છે પ્રભુને

કે આવું તમે કરશો તો મારાથી સહન નહિ થાય અને હું નંદરાયજી ને પાસે જઇને કહી દઇશ જૂઓ તમારો આ મોહન

પદ – ૭

મથત ગ્વાલ હરિ દેખી જાય ગયે હતે માંખન કી ચોરી દેખત રહે નયન લજાય ।।૧।। ડોલત તન સિર અચરા ઉઘરયો બેની પીઠ ડોલત મન ભાય । વદન ઇન્દુ પય પાન કરન કો માંનો ઉરગ ઉઠ લાગત પાય ।।૨।। નિરખ શ્યામ અંગ અંગ પ્રતિ શોભા ભૂજ ભરકે લીજી ઉરલાય ।। ચિતે રહી યુવતી હરિકો મુખ નયન સેન દે ચિતહી ચુરાય ।।૩।। તન મન ધન ગતિ મતિ વિસરાઇ સુખ દિનો અરૂ માંખન ખાય સુરદાસ પ્રભુ રસિક શિરોમણી તુમ્હારી લીલા કો કહે ગાય ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૭

મન મોહન માખણની ચોરી કરવા ગોપીના ઘરમાં ઘૂસે છે પણ એટલામાં જે ગ્વાલન દધિ મંથન કરતી હતી તે પ્રભુ ને દેખી ગઇ એટલે જરા શરમાંર્ય ગયા મન મોહન તો શાહ ની જેમ ઉભા રહી ગ્વાલનના રૂપ નું નિરક્ષણ કરે છે દધિ મંથન ની ક્રીયા વખતે શરીર ડોલે છે અને માથા ઉપર નો સાડીનો છેડો પણ ઉઘડી ગયો છે પીઠ પાછળ એટલો મન ને રમૂજ આપે તેમ ડોલે છે તેનું મુખ કેવુ છે જાણે ચંદ્ર માં તે રૂપનું પાન કરવા જાણે ના આવ્યો હોય ગોપીના રૂપ પાસે ચંદ્રનો પ્રકાશ જાણે પાયે લાગતો હોય તેવી તેની મુખાકૃતિ તે જૂએ છે શ્યામ સુંદર એક એક અંગ ની શોભા જોઇને આનંદીત થઇ ગયા અને ગોપી પાસે જઇ તેને પોતાની ભૂજાથી પોતાના તરફ લઇ અને હદય સાથે ભેટયા અને ગોપી પાસે જોઇ જ રહી એકટસ શ્રી ઠાકોરજીના મુખારવિંદ સામુ જોઇ રહી અને તે સ્વરૂપ ને પોતાના હદયમાં ઉતારી દીધું એટલે તેનું જે ચિત્ત ચંચળ હતું તે સ્થિર થઇ ગયુ (ચોરાઇ) હવે ગોપીની આ સ્થીતી માં તેને આપી કે મતી વિસરાઇ ગઇ અલૌકિક સુખ આપ્યું માંખણ પણ પ્રભુ આરોગ્યા તો સૂરદાસજી કહે છે કે પ્રભુ આપતો રસીક છો અને તેમાં પાછા શિરોમણી તો આ તમારી લીલા નો પાર નથી તેને કોણ કેમ કરી ને ગાય

પદ – ૮

જો તુમ સુનો યશોદા ગોરી । નંદનંદન મેરે મંદિરમેં આજ કરત હૈ ચોરી ।।૧।। હોં ભઇ આન અચાનક ઠાડી રહ્યો ભવનમેં કોરી । રહે છીપાઇ સકુંચ રંચક વ્હૈ માનો ભઇ મતીથોરી ।।૨।। મોહી ભયો માંખનકો પછિતાવો રીતી દેખ કમોરી । જબ ગહી બાંહ કૂલાહલ કીનો તબ ગહી ચરણ નિહોરી ।।૩।। લાગે નયન જલ ભરભર રોવન મહરી કાનન તોરી । સુરદાસ પ્રભુ દેખન નિશદિન એસી અલક સલોરી ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૮

જો તમે સાંભળો હે યશોદા ગોરી ।। મારા ઘરમાં નંદનંદને આજે ચોરી કરી છે ।।૧।। હું ઘરમાં અચાનક આવી મને લાગ્યુ કે ઘરમાં કોઇ છે પછી હું એકબાજૂ ઉભી રહી પણ કોઇ દેખાયુ નહી મેં વિચાર કર્યો કે સંતાઇ ને રહ્યો છે તેની બુધ્ધી થોડી ઓછી છે એટલે બહાર નીકળતો નથી મને થયો માખન નો પસ્તાવો કારણકે મટકી ખાલી દેખી (રીતી) ખાલી) પછી તરત મેં તેની બાંહ પકડી બુમા બુમ કરી મુકી એટલે તે મારા ચરણ પકડીને

નીચુ જોઇ રહ્યો (નીહોરી) આંખમાં આસું આવી ગયા હોવા લાગ્યા ગોપી ને મનમાં થયું કેમે મોટાની મર્યાદા તોડી લાલાને રાવડાવ્યો સુરદાસજી કહે છે પ્રભુ તમે રાત દિવસ જોવો તો છે તમો આવા નટખટ ગિરધારી કેમ છે.

પદ – ૧

મૈયા મોંકો માંખન મિશ્રી ભાવે । જો મેવા પકવાન દેત તૂ મોહિ નાહિ રૂચી આવે ।।૧ ।। વ્રજયુવતિ એક પાછે ઠાડી સુનત સ્યામકી બાત । મનમન કહત કબહું મેરે ઘર દેખો માંખણ ખાત ।। ૨ ।। બૈઠે જાય મથનીયાકે ઢીંગ મેં તબ રહું છિપાઇ ।। પાછે આન અચાનક હરિ કો ગહું ઓચકા ઘાય ।। ૩ ।। રાખો કઠીન ઉરોજન કે બિચ ત્યજુ વેદ કૂલકાન । સુરદાસ પ્રભુ અંતરયામી ગ્વાલિન મનકી જાન ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧

નંદકુમાર શ્રી યશોદા મૈયાને કહે છે કે હે માં મને માંખન મિશ્રી ભાવે છે જો તું મને મેવા પકવાન આપો છો તે મને નથી ગમતું એટલામાં વૃજની એક ગોપી પાછળ ઉભી હતી તે સાંભળી ગઇ શ્યામ સુંદર ની વાત પછી તેને મનો મન કહેવા લાગી કે જો ક્યારેક મારે ઘેર આવે અને હું તેને માંખણ ખૂબ આપુ તે મારે જોવાય ।। ૨ ।। વળી આવીને મથનીયા ની નજીક છીપાઇ ને બેસે અને પછી હું અચાનક આવીને એકદમ પકડી લઉ ।। ૩ ।। પછી તેને એવો તો મારા હદય કમલ માં બાંધી દઉ અને ભલે મારી લોકલાજ કુલ મર્યાદા ઓળંગાય સુરદાસ કહે પ્રભુતો અંતર યામી છે ગ્વાલીન મનકી જાની ગોપીના સંકલ્પ છે

પદ – ૨

ફૂલી ફિરત ગ્વાલ મન મેંરી ।। પૂછત સખી પરસ્પર બાતે પાય પર્યો કછૂ કહૂં તેરી ।।૧ ।। પુલકિત રોમ રોમ ગદ ગદ મુખ બાની કહત ન આવૈ ।। ઐસો કહા યાહિસો સખી મોંકો કયોં ન સુનાવે ।। ૨ ।। તન ન્યારો જો એક હમારો હમતુમ એક હી રૂપ ।। સુરદાસ કહે ગ્વારી સખી સૂં દેખ્યો રૂપ અનુપ ।। ૩ ।। પરમ ધન પાયો વ્રજકી નાર વ્રજની ગોપીનું ચિત ક્યારે ચોરાય છે.

ભાવાર્થ – ૨

જયારે નંદ નંદન તેના ઉરમાં હદયમાંજ બિરાજે છે પછી તે ગોપી એટલી બધી આનંદમાં આવી જઇ અને મનમાંજ ફલી રૂલી ને ફરતી હોય છે ત્યારે તેની બીજી સખી તે તેની સહેલી ને પરસ્પર વાત કરે છે આને તો એવું તે પ્રાપ્ત થયુ હશે કે આટલી બધી આનંદમાં ફૂલી કરે છે પછી તે સખીને પુછે છે કે સાચું કહે ત્યારે તે ગોપીની વાણી બોલી શકાતી નથી તેના મુખથી કંઠ પણ ગદગદ થઇ જાય છે ત્યારે તેની સખી કહે છે કે એવુ તો શું છે કે તુ મને કહેતી નથઈ તું મને તે વાત સંભળાવ હે સખી સાંભળ મારૂ શરીર જે છે તે જુદુ છે એટલું જ બાકી તે અને હુ એક જ રૂપ છીએ આ (શુધ્ધ અદ્રૈત) સુરદાસ કહે છે આ ગોપી કેવી છે લૌકિક દષ્ટીએતો ગંવાર જેવી દેખાય છે પણ તેને પ્રભુનું જે સ્વરૂપ જોયુ છે તેની હું શુ ઉપમાં આપું.

પદ – ૩

આજ હરિ મણીખંભ નિકટ હવૈ જહાં ગોરસ કી ગોરી।। નિજ પ્રતિ બિંબ સિખાવતયો શિશુ પ્રકટ કરો જિન ચોરી ।।૧ ।। અર્ધ વિભાગ આજ તે હમ તુમ ભલી બની હૈ જોરી ।। માખનખાઓ કિતહી ડારત હો છાંડ દેહો મત ભોરી ।।૨ ।। હિસ્સા સબે લિયે ચાહત હો યહ બાત હૈ થોરી ।। મીઠો પરમ અધિક રૂચિ લાગે દેહું કાઢ કમોરી સુરદાસ પ્રભુ સકુચ નિરખ ભજ ગયે કુંજ કી ખોરી ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ –૩

વ્રજેશ કુમાર શ્યામ સુંદર નંદાલયમાં મણીખંભ ની પાસે જ જ્યાં ગોરસની ગોળી છે ત્યાં જઇને બેઠા પછી મણીખંભ માં પોતાનું પ્રતિબીંબ દેખાય છે એટલે પરસ્પર બીંબ અને પ્રતિબીંબ ની મનોમન ચર્ચા છે અને કહે છે કે શિશુ પ્રકટ કરો માંખનની ચોરી તારો ને મારો અડધો ભાગ આજથી મારી અને તમારી જોડી પાકી માંખન ખાઓ નાખી શું કામ દો છો એવી મને ભોરી ના માનીસ માતા કહે છે પછી કહે છે માં આ બાળક હિસ્સો બધો માગે છે તો હુ તેને બધુ કેમ આપું પછઈ મા જશોદા કહે છે લાલા અહી આવ તમે પરમ અધિક મીઠો રૂચી ઉપજે તેવું માખન આ મથની માંથી કાઢીને આપું સૂરદાસ કહે છે પ્રભુ વિચાર કરો જોઇને ભજી ગયે વ્રજ કી ખોરી માં

પદ – ૪

કરત હરિ ગ્વાલન સંગ વિચાર । ચોરી માંખન ખાહુ સબે મિલ કરો બાલવિહાર ।।૧ ।। યહ સુનત સબ સખા હરખે ભલી કહી કન્હાઇ । હરિ પરસ્પર દેત તારી સોંહ કરી નંદરાઇ ।। ૨ ।। કહાં તુમ યહ બુધ્ધિ પાઇ શ્યામ ચતુર સૂજાન । સુરપ્રભુ મિલ ગ્વાલ બાલ કરત હૈ અનુમાન ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

ગ્વાલ બાલ ની સાથે શ્યામ સુંદર વિચાર કરે છે આપડે બધાએ માખન ખાવું છે પણ ચોરી કરીને ખાવું છે બોલો બાળકો વિચાર કરો આ સાંભળીને બધા સખા ગ્વાલો હસી પડયા કનૈયા એ સારૂ કીધું ચાલો પરસ્પર હાથથી તાલી આપી અને સોગંધ પણ ખાધી શું તમે ખરે ખરી બુધ્ધી સુઝાડી શ્યામ સુંદર ચતુર સુજાન સુરદાસ કહે છે પ્રભુ મલી ગ્વાલબાલ કરી છે અનુમાન

પદ – ૫

ચલી વ્રજ ઘરઘર યહબાત નંદસુત સબ સખા લીને ચોરી માંખન ખાત ।।૧ ।। કોઉ કહત મેરે ભવન ભીતર અબહી પૈઠે ધાઇ । કોઉ કહત મોહિ દેખ છોરકેં ઉતહી ગયે પરાઇ ।।૨ ।। કોઇ કહત કિહીં ભાંત હરિ કોં દેખો અપને ધામ। હેરહેર માંખન દેહો આછો ખાયેં જિતનો શ્યામ ।। ૩ ।। કોઉ કહત મૈં બાંધ રાખો કોસકે નિરબાર । કોઉ કહત મૈં દેખ પાઉ ભર ધરૂં અંકવાર ।।૪ ।। સૂરદાસપ્રભુકે મિલન કારણ કરત બુધ્ધી વિચાર। જોર કર વિધિકૂ મનાવત પૂરણ નંદકુમાર ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૬

અંધિયારે ઘર શ્યામ રહે દૂર ।। અબહીં મૈ દેખે નંદ નંદન ચરિત્ર ભયો મનહી મંજુર ।। ૧ ।। પુનપુન ચક્રિત હોત અપને જિય કૈસે યહ બાત મટુકી કે ઢીંગ બૈઠ રહે હરિ કરી આપની ઘાત ।। ૨ ।। સકલ જીવ જલથલ કે સ્વામી ચેંટી દઇ ઉપાય ।। સુરશ્યામ તબ દેખ ગ્વાલિની ભુજ પકરે તબ આય ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૬

અંધિવારા ઘરમાં શ્યામ સુંદર દુર રહે છે કારણકે પોતે કાળાઆ અને ઘરમાં અંધારૂ હોય તો બીજા તેને જોઇ શકે નહિ ।। નંદ નંદન ના ચરિત્ર આજે મેં દેખ્યા મારા મનથી સ્વીકારૂ છું વારે વારે આશ્ચર્ય પામે છે કે નંદરાયનો લાડીલો કાંઇ માંખન ની ચોરી કરતો હોય નવાઇની વાત છે પછી મટુકીની નજીક શ્રી હરિ બેસી રહ્યા હતા પોતે બધુ માથેલઇ લીધું કે ભાઇ હું જ અગ્રેસર છું કારણકે બધાજીવ જલથલના સ્વામી શ્રી હરિ છે પણ તેને ગોપીને કહ્યુ કે તારા ઘરે અમે આવેલા ખરા પણ માખણ ની મટુકીમાં તો ચેંટી પડી છે ચેંટી એટલે કીડીઓ પડી છે તે કાઢતો હતો. સુરદાસ કહે શ્યામને ત્યારે જોયા કે ગ્વાલીની ભૂજ પકડીને લાવી ત્યારે શ્યામ સુંદરને જોયા ઘરમાં અંધારૂ હતું એટલે તે દેખાયા નહી.

પદ – ૭

દેખત ફિરે ગ્વાલિંની દ્વારે ।। તબ યહ બુધ્ધિ રચિ અપને મન ભીતર ડાકુપરોં પિછવારે ।। ૧ ।। સૂને ભવન કહું કોઉ નાહી માનો યાહી કો રાજ ભાંડે ધરત ઉધારત મૂંદત દધિ માંખન કે કાજ ।। ૨ ।। રૈન જમાય ધરયો હો ગોરસ પરયો શયામ કે હાથ લૈલે ખાત એકલે આપુન સખા નહિં કોઉ સાથ ।। ૩ ।। આહટ સુન યુવતી ઘર આઇ દેખ્યે નંદકુમાર સૂર શ્યામ મંદિર અંદિયારો નિરખે વારં વાર ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૭

ગ્વાલિની દ્વારે આવીને ને જોવે છે કે મારા ઘરમાં સુના ઘરમાં કોણ પેઠુ છે પછી ઘરમાં તો શ્યામ સુંદર એકલાજ પહેલા હતા તેને મનમાં બુધ્ધિથી વિચાર કયો કે કોઇ પાછળ આવ્યું લાગે છે સુના ઘરમાં પેઠા એટલે જાણે કે આપડુંજ રાજ થયુ હોય તેમ ઘરમાં બધા વાસણ ઢંઢોળ્યા ઉઘાડ્યા બંધ કર્યા દધી માખણ ના માટે પણ તેને રાતનું જમાવેલું ગોરસ શ્યામ સુંદરના હાથ આવ્યું તે લૈ લૌ ખાવા લાગ્યા એકલા હતા કોઇ સખા સાથે હતા નહી ખખડાટ સાંભળીને વ્રજયુવતી ઘરમાં આવી તો નંદકુમાર ને દેખ્યા સૂરદાસ કહે શ્યામ મંદિર અંદિયારો નીરખે વારંવાર

પદ – ૮

સ્યામ કહા ચાહતસે ડોલત । બૂઝે હૂતે વદન દુરાવત સુધે બોલ ન બોલત ।। ૧ ।। સુને નિપટ અંધ્યારે મંદિર દધિ ભાજન મેં હાથ । અબ કાકો તુમ ઉત્તર કરહો કોઉ સંગ ન સાથ ।। ૨ ।। મેં જાન્યો યહ મેરો ઘર હૈ તિહીં ધોખેમેં આયો । દેખતહી ગોરસમેં ચેંટી કાઢન કો કરનાયો ।। ૩ ।। સુનસુન ચતુર વચન મોહન કે ગ્વાલિન મુરમુસ્કાની ।। સુરદાસપ્રભુ હો રતીનાગર સબે બાત હમ જાની ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૮

હે શ્યામ તમારી શું ઇચ્છા છે તો આમ ડોલતા ફરો છો ।। તમોને પૂછયુ તો શા માટે મોઢુ છુપાવો છો અને સીધે વચન પણ બોલતા નથી તમે કેમ મારા સુના ઘરમાં અંધારૂ છે છતાં તમે અંદર પેઠા અને તમારો હાથ તો દહિના વાસણમાં છે (ભાજન – વાસણ) અને પાછા ઉતર તમે કરો છો વલી કોઇ સંગાતે પણ નથી પછી શ્યામ સુંદર ગોપીને કહે છે કે મૈ એમ જાણ્યું કે આ મારૂ ઘર છે એ ધોખા માં આયો દેખત ગોરસ ની અંદર ચેંટી પડી છે તે કાઠવા માટે મેં હાથ અંદર નાખ્યો છે આ સાંભળી ચતુર વચન મન મોહન ના ગ્વાલિની મુસકાઇ સુરદાસ પ્રભુ હો રતિ નાગર પ્રેમ નાગર છો બધી વાત અમે જાણી છે.

પદ – ૯

ગ્વાલિની જો દેખે ઘર આય । માંખન ખાય ચુરાય સ્યામ તબ આપુન રહી છિપાય ।। ૧ ।। ઠાડી ભઇ મથાનીકે ઢીંગ રીતી પરી કમોરી । અબહી ગઇ આઇ ઇન પાયન લેગયો કોકર ચોરી ।। ૨ ।। ભીતર ગઇ તહાં હરિ પાયે શ્યામ પર ગહિ પાય । સૂરદાસપ્રભુ ગ્વાલિ આગે અપનો નામ સુનાય ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

આ ગ્વાલિની કહે છે કે મારા ઘરમાં કોણ આવુ હશે અંદરતો શ્યામ સુંદર આવ્યા હતા તે માંખન ખાધુ બાકીનું ચોરી લીધું ત્યાં સુધી ગોપી સંતાઇ ને જોયા કર્યુ ।। પછી ધીમે રહીઉભી થઇ મથાની પાસે આવી જોયુ તો મથાની ખાલી ખલ કરી છે. વિચાર માં બોલે છે કે હમણાંજ ઘરમાંથી ગઇ અને તરતજ તેજ પગે પાછી ફરી છું એટલી વારમાં ચોર લઇ ગયો ચોરી કરી ગયો પછી જ્યાં અંદર ગઇ તો હરિ હાથમાં આવી ગયા પછી શ્યામ સુંદર તે ગોપીને પગ ગ્રહી પગમાં પડ્યા સુરદાસ કહે પ્રભુ ગ્વાલીની આગળ પોતાનું નામ સંભાળાવ્યું કે હું તો નંદકુમર છું શ્રી જશોદા નો જાયો.

માખન ચોર કે

પદ – ૧૦

સખા સહીત ગયે માખન ચોરી દેખો શ્યામ વા પંથ હૈ ગોપી એક મથત દધિ ભોરી ।। ૧ ।। હેર મથાની ધરી માંટતે માંખન હૈ ઉતરાત ।। આપ ગઇ કમોરી કમોરી માંગન હરિપાર્શે તહાંધાત ।। ૨ ।। પૈઠ સખન સહીત ધરસૂનો માખન દધિ સબ ખાયે છૂંછી છાંડ મટુકીયા દધિકી હઁસસબ બાહીર આયે ।। ૩ ।। આય ગઇ કર લિયે કમોરી ધરતે નિકસે ગ્વાલ માંખન કર દધિ મુખ લપટાનો દેખ રહે નંદલાલ ।। ૪ ।। કહાં આયે વૃધ્ધ બાલક સંગલે માંખન મુખ લપટાનો ખેલત તે ઉઠ ભાજો સખા યહી ઘર આય છિપાનો ।। ૫ ।। ભૂજા ગહી લીયે કાન્હ એક ગ્વાલિન નિકસે વ્રજ કી ખોરી સૂરદાસ ઠગી રહી ગ્વાલિની મન હરલીયો કર ચોરી.

ભાવાર્થ – ૧૦

ગ્વાલબાલ સખા મંડલી લઇને શ્રી હરિ માંખન ચોરી કરવા ગયા પછી ગ્વ લા કહે છે જુઓ શ્યામ આ રસ્તાપર એક ગોપીનું ઘર છે તે ભોળી છે અને દધિમથનું ફેરવી રહી છે મથાની ધરી મ ટકા પાસે અને માંખન ઉતરી રહ્યુ છે પછી તે ગ્વાલીની મથાની માંગન ગઇ હરિપાઇ તહાં ધાત ।। ૨ ।। સૂના ઘર માં સખા સહીત અંદર પેઠા માંખન દધિ બધુ ખાંધુ મથનીયાને જેમ તેમ મુકી હંસતા હંસતા બધા બહાર આવ્યા ઘરમાંથી બહાર નિકળી કમોરી એટલે મટુકી હાથમાં આવી ગઇ પછી મંખન દધિ લઇ મુખે લપટાવી જોઇ રહે નંદલાલ ક્યાં આવ્યા આ વૃધ્ધ બાલ કો સંગ લેઇ માખન મોઢે લગાવ્યુ રમતાં રમતાં કહે ઉઠી ભાગો સખા અહીં ઘરઆ છિપા નો ।। ૫ ।। એક ગોપીએ કાન્હ કુંવર નો હાથ પકડી લીધો પછી વ્રજની શેરીમાંથી નીકળ્યા ત્યારે સુરદાસજી કહે છે ઠગી રહી ગ્વાલિની ચોરી કરી ગોપીના ઘરમાં અને તેનુ મનપણ હરી લીધુ .

ઉરહાન કે પદ આશાવરી

પદ – ૧

તેરે રી લાલ મેરો માખન ખાયો ।। ભરદૂપહરી લખ સૂનો ઘર ઢોર ઢંઢોર અબહી ઉઠ ધાયો ।। ૧ ।। ખોલ કિંવ્વર અકેલે મંદિર દૂધ દહ્યો સબ લરકન ખાયો ।। છીકેંતે કાઢ ખાટ ચઢ મોહન કછૂ ખાયો કછૂ ભૂ ઠરકાયો ।। ૨ ।। નિત્ય પ્રતિ હાની કહાંલોં સહીયે યહ ઢોટા ઐસે ઢંગ લાયો ।। પરમાનંદ ર નીતુમ બરજો પૂત અનોખોં તેંહી જાયો.

ભાવાર્થ – ૧

અરે જશોદા મૈયા તારા લાલએ જુઓ માખન ખાધું ભર બપોરે મારૂ ઘર સુનુ હતું તો ઢંઢોરી ઢોરી ફોડી હમણાંજ ઉઠીને આવ્યો છે જૂઓ કમાડ ઉઘાડી એકલો ઘરમાં દૂધ દહી બધુ છોકરાઓએ ખાધુ છીંકા ઉપરથી કાઢી ખાટલા ઉપર ચઢી મોહન કછૂ ખાયો થોડુ નીચે વેર્યુ રોજ ઉઠીને આ નુકસાન કોણ વેઠે આ નંદરાયજી નો છોકરો એવો સીખ્યો છે ઢંગ પરમાનંદદાસ કહે એની તુમ (બરજો એટલે બુલાવો) આ છોકરો બધાથી જુદો છે.

પદ – ૨

અપનો ગામ લેહુ નંદરાની । બડે બાપકી બેટી યાતે પૂતહો ભલેં પઢાવત બાની ।। ૧ ।। સખા ભીર લે પેઠત ઘરમેં આપ ખાય તો સહીયે । જબ મેં ચલી શ્યામ હી પકરન તબકે કહા ગુણ કહીયે ।। ૨ ।। ભાજ ગયો દુર દેખત કિતહૂં મૈં પોઢી જબ આય । હરે હરે બેંની ગુહી પાંછે બાંધી પાટી જાય ।। ૩ ।। સુન મૈયા યાકે ગુણ મોસોં ઇન મોહિ લિયો બુલાઈ । દધિમેં પરી સહતકી ચેંટી મોપે સબે કઢાઇ ।। ૪ ।। ટહલ કરતયાકે ઘરકી મૈં યહ પતિસંગ મિલસોઇ । સુર વચન સુન હંસી યશોદા ગ્વાલ રહી મુખાજોઇ ।। ૫ ।।

ભાવાર્થ – ૨

વ્રજવાસી લોકો મુરલીધર કાન્હથી અને ગ્વાલ બાલોના ઉપદ્રવથી કંટાળી ગયા હતા તો હવે શ્રી યશોદાજી ને કહે છે હે નંદરાની અપનો ગામ લેહોં સંભાળો હવે અમે બીજા ગામ જઇને વસીસુ કારણ કે તમે મોટા ઘરના કહેવાવ છોકરા ને ગમે તેમ લાડ લડાવીને સીખડાવો છો બોલતા સખાને ભીતર લાવી ને પેસાડે છે ઘરમાં આપ એકલા ખાય તો સહન કરાય પણ આતો આખુ સખા મંડળ આવે જ્યારે હું શ્યામ સુંદરને પકડવા જાઉ તો તેના ગુણ શું વાત કરૂ ।। ૨ ।। ભાગી ગયો દુરથી દેખતાજ પછી હું ઘરમાં જઇને પછી હું ખાટલામાં સુતી ત્યારે હળવે હળવે આવીને મને મારા વાળ નીચે લટકતા હતા તે ગુંથી ને પછી ખાટલાની પાટી સાથે વાળ બાંધી દીધા આ બધો ઠપકો-ઉરહાનો જશોદાજીને આપે છે પછી કાન્હ કુંવર કહે છે સાંભળો માં તેના ગુણની વાત કહું મને તેને અંદર બોલાવ્યો અને પછી મને કહે છે આ દહીંમાં કીડીયો ચઢી છે તે કાઢી આપો તને માંખણ આપીશ પછી મેં તો બધી કીડીયો કાઢી આપી ત્યારે તે ગોપી તો તેના પતિ સાથે જઇને સુઇ ગઇ ।। સુરદાસજી કહે છે લાલાના વચન સાંભળીને હંસી યશોદા ગ્વાલન રહી મુખજોઇ કાંઇ બોલી શકી નહિ.

પદ – ૩

ગારી મતિ દીજો મૈ ગરીબનીકો જાયો હે । જિતો તો બિગાર કીયો આન કહો મોસો તુમ મેં તો કાહુ બાતનમેં નાહી તરસાયો હૈ ।। ૧ ।। દધિકી મટકી ભરી આંગનમેં આન ધરી તોલ તોલ લીજો ભટુ જેતો જાકો ખાયો હૈ । સુરદાસપ્રભુ પ્યારે નિમિષ ન હૂં જે ન્યારે કાન્હ જૈસો પુત મૈં તો પુરે પુન્યન પાયો હૈ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

વ્રજવનિતા ઓ ભગી મલી ને શ્રી નંદાલયના પટાંગણમાં લાલા ની ફરીયાદ લઇને શ્રી યશોદા માતા પાસે આવી છે ત્યારે જશોદાજી ગોપીઓને કહે છે જુઓ તમો જે કહો તે બધુ સાચુ પણ મારા કાન્ક કુંવર ને ગાર ના દેશો મારી બેનો હું તો ગરીબ ની છુ આતો અમારો કોઇ પુન્ય નો ઉદય થયો હશે તો મારે ત્યાં આ લાલા નો જન્મ થયો છે બીજુ જેનું જેટલો બગાડ કર્યો હોય મને આવીને કહો મેં કોઇ વાતથી કોઇને કોઇ વાતમાં તડફાવ્યા નથી દધિની મટકી ભરી આંગન માં લાવી ને મુકી લો જેનું જેટલુ લીધુ હોય તેટલું તોલી તોલી ને લઇ જાવ ઓછુ લેશો નહી જેનું જેટલું ખાધુ હોય સુરદાસ કહે છે પ્રભુતો પ્યારે છે એક નિમેષ (પલકારો) જો ન્યારે એટલે છૂટા પડશો નહિ કાન્હ જેવો પુત તોમેં પુરે પુન્ય પાયો હે

પદ – ૪

મહરી તો બડી કૃપણ મેં પાઇ । દૂધ દહિ દિયો જો વિધાતા સોતો ધરત છિપાઇ ।। ૧ ।। બાલક બહુત નહીંરી તેરે એકહી કુવરકનહાઇ । સોહુતો ઘરહી ઘર ડોલત માંખન ખાત ચુરાઇ ।। ૨ ।। વૃદ્ધ વૈષ પૂરે પુન્યનતે યહ નિધિ ભાગ્યન પાઇ । તાહૂકે ખેવે પીવેકો એતી કહા ચતુરાઇ ।। ૩ ।।સુનત બચન ચતુર નાગરી કે જસુમતિ નંદ સુનાઇ । સુરશ્યામ કો ચોરીકે મિસ દેખનકો યહ આઇ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૪

વ્રજની મોટી ઉમરાના ગોપીજનો શ્રી યશોદાજીને ઠપકો આપે છે કે અરી મહેર એટલે મોટી જશોદાજી આપનો બહુ લોભી છો તમો ને વિધાતા એ ઘણું બધુ આપ્યુ છે દુધ દહિનનો ટોટો નથી છતાં તમે દુધ દહીં સંતાડી રાખો છો તમારા કયાં ઝાંઝા છોકરા હતા એકજ કુંવર કન્હાઇ તે ઘર ઘર ડોલ્યા કરે માંખણ ને માટે ચોરી ને ખાય આ વૃધ્ધ વસ્થામાં પુરવ ના પુન્યથી આ નિધિ ભાગ્યથી મલી છે ત્યારે તમારે ત્યાં ખાવા પીવાની ક્યાં તુટો છે ।। ૩ ।। આ ગોપીઓ ચતુર હોશીયાર હતી નાગરીના વચન સાંભળીને જશોમતી નંદરાયજી ને સંભળાવ્યું સુરદાસજી કહે છે કે શ્યામ સુંદરને ચોરીનું તો એકુ બાનુ છે તે તો શ્યામ સુંદરને જોવાને માટે ગમે તે બાનુ કાઢી ને આવે છે ।। ૪ ।।

પદ – ૫

દીન દિન દેન ઉરાહનો આવે ।। યહ ગ્વાલિની જોબન મદમાતી ઝુઠે દોષ લગાવે ।। ૧ ।। યહ કહિ ભાજન ઘરે પરાયે કહા મેરો મોહન પાવે ।। લરકા અતિ સુકુમાર ગૃહત તન હલધર સંગ ખિલાવે ।। ૨ ।। કબહું કર મથની લેકે આંગન હાથ નચાવે ।। કબહું કહત કંચુકીફારી કબહું ક ઔર બતાવે ।। ૩ ।। મન લાગ્યો કાન્હ કમલ દલ લોચન ઉત્તર બહુત બનાયે ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરિધર મુખ યહ મિસ છિન છિન દેખન આવે.

ભાવાર્થ – ૫

આ ગ્વાલિની જોબન મત માતી જૂઠી ફરીયાદ લઇને યશોદાજી પાસે આવે છે ઠપકો આપવા માટે જશોદાજી કહે છે ગોપીને સાંભળો તમે કંઇ વાસણ ઘરતા હોય પારકે ઘેર મારો મોહન કઇ રીતે તમારા દુધ માંખણના વાસણ શી રીતે લેતો હશે મારો લાલો તો અતિ સુકુમાર છે બળદેવજીની સાથે રમવા જાય છે તેનો હાથ પકડીને અને હજી ખવડાવે છે પણ બલભદ્ર ક્યારેક હાથમાં મથની લઇ આંગણા માંજ નચાવે છે તમે કહો છો કે અમારી કચુંકી ફૂડી ક્યારે કવણી બીજી બતાવો છો ।। ૩ ।। મન લાગ્યુ છે કાન્હ કમલ દલ લોચન માં અને જવાબ તો બહુ જ કરો છો ચતુર્ભૂજ દાસ કહે ગિરિધર મુખ યહ બાનુ કાઢીને વારે વારે શ્રી શ્યામ સુંદરને દેખવા જોવા આવે છે.

પદ – ૬

કાહે આય ન દેખિયે રાનીજુ અપને સુતકે કરમ ।। ભાજન ભવન એકી ન રહ્યો કહ્યો તો આગે હઁસ પરી હે એસે જાને કો કાહુ કો મરમ ।। ૧ ।। દિન દિન કીહાની દૂજેં રાખત ન નેક કાન કહોજૂ વસવે કો કોન ધરમ ।। નંદદાસ પ્રભુ મૈયા કે આગે સાધુ હવૈ બૈઠે ચોરી કો કહા ભરમ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

અરે નંદરાની જો આપડા સુતના કરમ આવીને જુવો વાસણ તો મારા ઘરમાં એકે નથી રહ્યુ કહ્યુ તો આગળ હંસી પરે છે આવુ મરમ જાણીને શું કામ છે ।। ૧ ।। રોજ રોજ નું નુકશાન હવે અમારે મર્યાદા (કાન)

કેટલી રાખવી તેના કરતા હવે અહીંયા રહેવું પણ નકામુ છે રહેવાનો ધરમ જ નથી નંદદાસ કહે પ્રભુ મૈયાની આગળ સાધુ ની જેમ બેઠા છે જાણે ચોરી કરી છે કોને એવો ભરમ રાખવાની પણ શી જરૂર એવા બેઠા છે.

પદ – ૭

મૈયા મેં નાહી માખન ખાયો । ખ્યાલ પરે યહ સખા સબૈ લૈ મેરે મુખ લપટાટાયો ।। ૧ ।। દેખતહી છીકે પર ભાજન ઉંચે ઘર લટકાયો । તિહી દેખ નયન કર અપને મૈં કેસે સોપાયો ।। ૨ ।। મુખ દધિ પોંછ બુદ્ધી એક કીની દોનો પીઠ દુરાયો । ઢારસાંટ મુસકાય યશોદા શ્યામહી કંઠ લગાયો ।। ૩ ।। બાલવિનોદ ભાવ કર મોહ્યો માતા મનહી રીઝયો । સુરશ્યામ યહ યશોમતી કો સુખદે વન દુર્લભ ગાયો ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૭

હે માં માખણ ખાધુ નથી હું આ સખા ની સાથે મને લઇ ગયેલા તે લોકોને ખબર પડી હશે કે ગોપી આવે છે એટલે સખા એ ભેગા થઇને મારા મોઢે દધી માંખની લપેડી દીધું માં જોમાં તેના તે ગોપીના વાસણ તો છીંકા ઉપર રાખેલા છે છીંકુ કેટલું ઉચું છે ત્યાં દધી માંખન લટકાવે છે બોલ તૂં દેખ માં મારા આ નાના નાના હાથ મેં કેવી રીતે તેનું માખણ ખાધુ હશે માં મોઢા ઉપરથી દધિ માખન લૂશીને પછી વિચાર કર્યો કે આ હાથમાં માંખન નો પડીયો છે તેને પીઠની પાછળ સંતાડી દીધો ।। શ્રી જશોદાજીએ લાલાની વાત સાચી માંની ને હાથમાં થી સોટી મારવા લીધેલી તે નાખી દીધી અને મુસ્કારાઇને શ્યામને કંઠ લાગાવ્યા ।। ૩ ।। બાલ વિનોદ ભાવ કરી મોહયો માતાનો મન રીઝાવ્યું સુરદાસ કહે શ્યામ આ યસુમતી નું સુખ તો દેવોને પણ દુલર્ભ છે. ।। ૪ ।।

પદ – ૮

ગ્વાલીની આપ તન દેખ મેરે લાલ તન દેખરી ભીત જ્યોં હોય તો ચિત્ર અબ રેખરી । મેરો લાલનહૈ પાંચહી બરસકો રોયકે અજ હૂ પય પાન માગે । તૂતો અતિઢીઠ જોબનંમત ગ્વાલિની ફિરત ઇતરાત ગોપાલ આગે ।। ૧ ।। મેરે લલનકી તનકસી અંગુરિપે બડે નખનકે ચિન્હ તેરે । મષ્ટ કર હસેંગો લોગ અગવારકો યહ ભૂજા કહાં પાઇ શ્યમ મેરે ।। ૨ ।। ઝુકવલી ગ્વાલિ નયનન હસી નાગરી ઉરાહનેકે મિસ અધિક પ્રિતિ બાઢી । એકસુન સૂર સર્વસ્વ હાર્યો સાંવરે અનઉત્તર મહરિકે દ્વાર ઠાડી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૮

જશોદાજીને ઠપકો આપવા માટે ગોપી ગઇ કે જુઓ જશોદાજી તમારા લાલા એ મને આમ કર્યુ પછી જશોદાજી કાંઇ તેના કરતાં ભોળા નહોતા તેમને કીધું કે તારૂ શરીર જો અને મારો લાલા નું શરીર જો ભીંતના ટેકે બેયને ઉભા રાખો પછી તેના માંથી એક રેખા દોરો કેટલો ફેર છે નાના મોટાનો મારો લાલ પાંચ વરસનો અને તું જોબન મત હે ગ્વાલિની તને ફરતા શરમ નથી આવતી મારા લાલની આંગળી કેટલી નાની છે અને લોક યહભુંજા કંઇ મારા શ્યામ ની નથી ગ્વાલીની ઝુઉ ગઇ અને નયનથી હંસી નાગરી (ઉરહાને કે મીસ) (ઠપકાનું બાનુ કાઢીને) અધીક પ્રીતી બાઢી એક તો સાંભળ્યુ સુરદાસે કે સર્વસ્વ હાર્યો સાંવરે અનં ઉતર ઉત્તર આપ્યા વગર જશોદાના દ્વારે ઉભીજ રહી

પદ – ૯

સુનો ધોં અપને સુત કી બાત દેખ જશોમતી કાન ન રાખત લે માંખન દધિખાત ।।૧ ।। ભાજનભાન ડાર સબ ગોરસ વાટત હે કર પાત ।। જો બરજો તો ઉલટ ડરાવત ચપલ નયન કી ધાન ।। ૨ ।।જો પાવન સો ગહત ચંપલ કર કહત ન કછુ સકુચાત હોંસ કુચત અંચલ કર ધરકેં રહી ઢાંપ મુખ ગાત ।। ૩ ।। ગિરિધર લાલ હાલ એસે કર ચલે ધાય મન હિં મુસકાત ।। દાસ ચતુર્ભૂજ પ્રભુ જાનત હૈ યહ સોંહે દેસાત. ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્રી જશોદાજી નંદરાયજીને કહે છે સાંભળો સો આપડા સુતની વાત આ ગોપીઓ લઇને આવી છે જશોમતીજી ને જોઇને પણ તેમની મર્યાદા ના રાખી અને માંખન દધિ લઇને ખાય છે વાસણ પણ માંગી નાખ્યા ગોરસ બધુ ઢોળી નાખ્યું અને ગ્વાલ બાલને હાથમાં આપ્યું જો તેને કાંઇ બોલે તો સામે ડરાવે અને ચપલ નયન ની દષ્ટી મારે ।। ૨ ।। જે જોઇએ તે લીધે જ છુટકો કહેવામાં કંઇ વિચારેજ નહીં રૂાવે તેમ બોલે મેં વીચાર કર્યો સાડીનો છેડોમુખ આડો ઢાંકીને રહી પણ ગિરધરલાલ તેમના હાલ એવા કરીને ચાલ્યા અને મનમાં મુસકાઇદાસ ચતુર્ભૂજ કહે છે પ્રભુ જાણે છે આ સોહેં.

પદ – ૧૦

મહરિ તુમ વ્રજ ચાહત કછુ ઔર ।। બાત એક મૈં કહત નાહી આપ લગાવત ઝોર જહાં વસે પતન હી આપની તજન કહ્યો સો ઠોર ।। સુતકે ભયેં વધાઇ પાઇ લોકન ખેદત હોર ।। ૨ ।। કાન્હ પઠાય દેત ધર લૂટત કહઁત કર્યો યહ ગોર ।। વ્રજધર સમઝ લે હો મરેંઠી હા હા કરત કર જોર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

હે મહરી યશોદા માં તમે વ્રજમાં કંઇ જુદુ ચાહો છો વાત એક મે કીધી નથી આપને આપડે જ્યાં રહીયે અને આપડી પત નો રહે તો આપડે તે છોડી દેવી જોઇએ છોકરો લાલા ને ભયે વધાઇ તો મલી પણ લોકો જંપવા દેતા નથી ।। ૨ ।। કાન્હકુંવર ગોપીઓ ના ઘર લુટત લુંટવાનું કહે છે તેને માટે આ ગોર ઉભુ કર્યુ છે (ગોર-ટુકડી) વ્રજમાં ઘરે ઘરના સમજીલેજો મરે છે એકમાં હાહા કરજોર હાથ જોડી જોડીને માગે છે.

પદ – ૧૧

લોગન કિતહૂં ઝુઝત બોરી દધિ માખન ગઠ બંધન દે રાખત કરત ફિરત સુત ચોરી જોકે ઘર કી હાની હોંત નિત સો નહિ આન કહેંરી ।। જાત પાંતકે લોગન દેખત બહુ નહિ બાત બનેરી ।। ૨ ।। ઘર ઘર કાન્હ ખાઇવે ડોલત અતિ કૃષ્ણ તૂ હૈરી સૂર શ્યામ કો જબ જો ભાવે સોઇ તબ તૂ દેરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

લોકોને ઝાઝુ ફરીથી શું કહેવું દધિ માંખન ગાંઠ બાંધીને રાખે છે પછી તેનો છોકરો ચોરી જ કરે ને જેના ઘરનું નુકશાન થાય તે કહેતો ખરીને ।। દરેક જાતનો લોકો જુએ બહુ સારૂ તો નો કહેવાય ઘરઘર કાન્હ ખાવા માટે

ડોલતા ફરે છે અને હે માં તૂ અતિ લોભી છું સુરદાસ કહે છે જયારે શ્યામને જે વસ્તુ ગમે તે તેને તરત જ આપી દેવી જોઇએ

પદ – ૧૨

ભાજ ગયો મેરો ભાજન ફોર । કહારી કહું સુન માત યશોદા ઔર માખન ખાયો સબ ચોર ।। ૧ ।। લરકા પાંચ સાત સંગ લીને રોકે રહત સાંકરી ખોર । મારગમેં કોઉ ચલન ન પાવત લેત હાથતે દુધ મરોર ।। ૨ ।। સમઝ ન પરત યા ઢોટાકી રાતદિવસ રહે ગોરસ ઢંઢોર । આનંદે ફીરત ફાગસો ખેલત તારી દેત હંસત મુખમારે ।। ૩ ।। સુંદરશ્યામ રંગીલો ઢોટા સબ વ્રજ બાંધ્યો પ્રેમકી ડોર । પરમાનંદ સયાની ગ્વાલીની લેત બલૈયા અંચલ છોર ।।૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

હે માતા યશોદા સાંભળો હું તમને શું કહું માખન ખાય સબચોર અને ભાગી ગયો મારો વાસણ ફોડીને પાંચસાત છોકરાઓ ભેગા કરીને સાંકડીખોર પાસે ઉભારહીને રોકી રાખે છે મારગ એવો છે કે કોઇ નથી જલ્દી ચલાય પણ નહી એટલે હાથમાં થી મરોડીને દુધ લઇ લે છે ।। ૨ ।। કસી સમજ પડતી નથી આ છોકરાની રાત દિવસ ગોરસ જ ઢંઢોળ્યા કરે છે તો રંગીલો ઢોટા પણ બધા વ્રજમાં તેને પ્રેમની દોરી થી બાંધ્યો છે પરમાનંદદાસ કહે છે ગ્વાલિની છે ચતુર એટલે અંચલ છોડી ને લાલાના બલૈયા લે છે.

પદ – ૧૩

લિયો મેરે હાથ તે છિડાઇ ।। તાવન કો લાવત હી માંખન ડાર્યો હે કુંવર કન્હાઇ ।। ૧ ।। બુઝન લાગ્યો મોહિકો કૌન હૈ પાહુની કહા તેરો નામ ।। દેખીયત કહૂં ભલી માનસરી કહીધોં તેરો ગામ ।। ૨ ।। દેખત રૂપ ઠગીસી ઠાડી મન મોહન રૂપ નિકાઇ ।। પરમાનંદદાસ કો ઠાકુર પ્રેમ ઠગોરી લાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

ગોપી કહે છે હેમાં તાવવા માટે માંખણ લાવતી હતી કાન્હ કુંવર સામે મળ્યા અને મારૂ માંખણ ઢોળી નાખ્યું મારા હાથમાંથી છોડાવીને નાખી દીધું ।। મને પુછવા લાગ્યા કોન છે તું પાહુની એટલે મહેમાન થઇને આવેલી છું શુ તારૂ નામ છે જોવામાં તો તૂ કંઇક ભલી દેખાય છે કયા ગામ ની છું ।। ૨ ।। દેખવામાં તો રૂપથી ઠગી જાય એવી લાગસ મન મોહન રૂપની કદર કરી પરમાનંદ દાસ કહે છે ઠાકુર પ્રેમ ઠગોરી લાઇ

પદ – ૧૪

માનો યાકે બાબા કી હૈ કોઉચેરી ઢીઠો દેત સંક નહિ માનત મારગ આવત ઘેરી કંચુકી ગહત ડરત નહી મનમેં કહી અપનપોં ટેરી ।। યામે સબ સમુઝરી યશોદા ચિતવદેખ ગત મેરી ।। ૨ ।। કબલગ લાજ વાસકી કીજે કાન્હ ગુસાઇન તેરી ।। પરમાનંદ પ્રિતી અંતરગત દરસન મીસ કર ફેરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

આ વ્રજની ગોપી જશોદાજીને ઠપકો આપવા માટે જાય છે જશોદા હું કાઇ નંદબાબાની દાસી નથી સમજયાં બીક બતાવીએ પણ માનતા નથી મારગમાં આવીને સાથે ગ્વાલ મિત્રો હોય તે અમને ઘેરી લે છે કચુકી પકડી ખેચે છે ડરતા નથી મનમાં એટલું કહેતા શ્રી જશોદાજી બંધુ સમજી ગયા શરીર ઉપર જે સ્પર્સ થી કર્યુ હોય છે દેખાય છે અમે તમારી પડોશ માં રહીયે એટલે ક્યાં સુધી બાજ રાખવી તમારા કાનાને હવે કાંઇક કહેજો પરમાનંદ દાસ કહે છે આ પ્રીતી અંતરગતાની છે દરસન નું તો એક બાનુ જ છે ખાલી ફેરો મારવો તેના કરતાં દર્શન નું બાનુ કાઢી લીધું.

પદ – ૧૫

તેરે ભવન ભાવન ગોરી કબરી કરન ગયો માંખન ચોરી ।। જાને કહાં કટાક્ષ તિહારી કમલ નયન મેરો તન કસૌરી ।। ૧ ।। દેદેદગા બુલાય ભવન મેં ભેટત ભૂજ ભર ઉરજ કઠોરી ।। ઉર નખ દિખાવત ડોલત કાન્હ ચતુર ભયો તૂ અતિ ભોરી નિત ઉઠ આય ઉરહાને મિસ ચાહ રહત નિત ચંદ ચકોરી ।। સૂર સનેહ શ્યામ મન અટકયો નયનન પ્રીતી જાનત હીં તોરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

શ્યામ સુંદર કહે છે કે હે ગોરી તારૂ ભુવન મને ગમે છે તે ક્યારે કરી ગયો માંખન ની ચોરી સખી પ્રતી સખીને કહે છે કે તારી નયન કટાક્ષ જાણે એવી છે ને કમલ નયન મેરો તન કસૌરી મારૂ શરીર તેને કસી લીધું દગો દઇને ભવનમાં બુલાવો છો ભૂજ ભરી ઉર જ કઠોરી એટલે તેને છાતીએ લગાવી હાથના બંધન થી બાંધી દો છો પછી ખબર છે તે તેના ઉર પર નખ નિશાન દેખાડતા ફરે છે કાન્હ ચતુર થયો છે અને તૂં ભોરી છે નિતઉઠ આવીને ઉરાહાનો બાનુકાઢીને ચાહ રહત નિત ચંદને જેમ ચકોરી ચાહે તેવી રીતે સુરદાસજી કહે છે આ સ્નેહ શ્યામ મન અટકયો નયનના પ્રીતી જાણુ છું તારી પછી તે શું કરે

પદ – ૧૬

તેરી સોં સુન સુનરી મૈયા યાકે ચરીત્ર તૂં નહી જાનત બોલ બુઝ સંકષણ ભૈયા વ્યાય ગાય બછરૂવા ચાટત હોં પીવત હો પ્રાત ખન ધૈયા ।। યાહી દેખ ઘોરી બિઝકાની મારન કો દૌરી મોહિ ગૈયા ।। ૨ ।। દ્રે સીંગન કે બીચ પર્યો મેં તહાં રખવારો કોઉન સહૈયા તેરો પુન્ય સહાય ભયો હે અબ ઉખર્યો બાબા નંદ દુહૈયા ।। ૩ ।। યહજો ઉબટ પરી હી મોપૈ ભાજ ચલી કહી દૈયા દૈયા પરમાનંદસ્વામિ કી જનની ઉર લગાય હઁસ લેત બલૈયા ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

હે મૈયા તારી સોગંધ ખાઇને કહું છું સાંભળ આ સંકર્ષણ ભૈયા છેને તેના ચરીત્ર હજી તું નથી જાણતી તું એને પુછી જો ।। આપડી એક ગાય સવારમાં વ્યાઇ હતી તે તેના વાછડા ને ચાટતી હતી અને હું સવારમાં ધૈયા પીતો હતો યાહી દેખ ધોરી ગાય હતી ને તે ભડકી મારવા દોડી મારી ગાય ।। ૨ ।। બે શીંગડાની વચમાં પડયો મેં ત્યા

રખવારો કોઇનો હતો કોણ સહાય કરે તારો પુન્ય સહાય થયું માં અને હું ઉગર્યો બચી ગયો બાબાનંદ રાયની પણ આણ ફરી ।। ૩ ।। અને આજો તું મને અત્યારે ઉબટનો એટલે બરાબર ચોવીને નવરાવવું તે અત્યારે તું મને સારૂ સુરૂ કરે છે પણ ગોપીતો ભાગી ગઇ હાયરે દૈયા દૈયા પરમાનંદ સ્વામી કી જનની ઉરલગાય હઁસ લેત બલૈયા

પદ – ૧૭

યશોદા વરજત કાહે ન માઇ । ભાજન ભાન સબ દધિ ખાયો બાતેં કહી ન જાઇ ।। ૧ ।। હૌજુ ગઇહી ખીરક આપને જૈસે આંગનમેં આઇ । દુધદહિં કો કીચ મચ્યો હે દૂરતે દેખ્યો કન્હાઇ ।। ૨ ।। તબ અપને કરસોં ગહે તુમહપેં લેઆઇ । પરમાનંદ ભાગ્ય ગોપીકો પ્રકેટ પ્રેમ ફલપાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

અરે જશોદા મૈયા તમારા કાન્હ કુંવર ને કેમ કાંઇ કહેતા નથી મારા દહી માખણના વાસણ ભાંગી નાખ્યા બધું દહીં ખાધુ કાંઇ વાત કરવા જેવી નથી હું જો ગઇ ખિરકમાં આપને જેવી ગઇ તેવીજ આંગણા માં આવી છું ત્યાં તો દુધ દહીનો કીચ મચ્યો છે દૂરથી દેખ્યો કન્હાઇ ।। ૨ ।। ત્યારે પોતાના હાથથી મને પકડીને તમારી પાસે લઇ આવ્યાં પરમાનંદ ભાગ્ય આ ગોપીનું પકટ પ્રેમ ફલ પાઇ.

ધનાશ્રી કે પદ

પદ – ૧

ભૂલી ઉરાહને કો દૈવો ।। પરી ગયે દ્રષ્ટી શ્યામ ધન સુંદર ચક્રત ભઇ ચિતેવો ચિત્ર લિખીસી ઠાડી ગ્વાલિનિ કો સમઝે સમુ ઝૈવો ।। ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગિરિધર મુખ નિરખત કઠીન ભયો ઘર જૈવો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

ગોપી શ્રી જશોદા માતાને ઠપકો આપવા આવી છે પણ શ્યામ સુંદર ઉપર દ્રષ્ટી પડી ગઇ એકદમ ચક્રત થઇ ગઇ જાણે ચીત્ર દોર્યુ હોય તેમ ચિત્ર વતબનીને ઉભી જ રહી ગ્વાલીની કોઇ સમઝાવે પણ સમઝે જ નહિ ચત્રુર્ભૂજ દાસ કહે પ્રભુ ગિરિધર નું મુખ નિરખત કઠીન થઇ ગયું ઘર જેવું આ શું પ્રભુ તો અહી જ છે એટલે દિગગઢ થઇ ગઇ.

પદ – ૨

ભલી યહ ખેલવે કી બાન મદનગોપાલલાલ કાહૂકી રાખત નાહિંન કાન ।। ૧ ।। સુનો હો યશોદા કરતવ સુતકે યહ લે માંટ મથાન । ઢોર ફોર દધિ ડાર અજરમેં કોન સહે નિત્ય હાન ।। ૨ ।। અપને હાથ દેત બનચરકું દુધભાત ધૃતસાન । જ્યોં બરજો તો આન દિખાવેં પરઘર કૂદ નિદાન ।। ૩ ।। ઠાડી હસત નંદજૂકી રાની મુંદ કમલમુખ પાણી । પરમાનંદદાસ યહ જાને બોલ બૂઝ ધોં આણી ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૨

મદન ગોપાલ લાલ કોઇની મર્યાદા રાખતા નથી આ કંઇ રમવાની રિત છે સાંભળો યશોદાજી તમારો લાલો માંટ મથાન લઇ તોડફોડ કરી દહીં નાખી દે છે આંગણમાં (અજીર – આંગણુ) આવુ નુકશાન રોજ કોણ સહન કરે ।।૨।। પોતાનાજ હાથથી વાંદરાને ખવડાવી દે છે દુધભાત ઘી થી બનાવેલી બધી વસ્તુ વનચરને આપી દે છે તમે અને જરા કહો (બરજો – કહો) આવો તો બતાવું પારકા ઘરમાં કુદવાનું નિયમ છે ।।૩।। નંદરાની ત્યાં ઉભા છે અને હસી પડે છે કે પોતાનું મુખ કમલ આડી હાથ દઇને બોલતા નથી કાંઇ સાંભળ્યા કરે છે અને પરમાનંદદાસજી કહે છે યહ જાણે બોલ પૂછી જુઓ લાલાને લાવીને

પદ – ૩

યશોદા કહાંલો કીજે કાન । દિનપ્રતી કૈસે સહી પરત હૈ દૂધદહીં કી હાન ।।૧।। અપને યા બાલકકી કરની જો તુમ દેખો આન । ગોરસ ખવાય જગાય લરિકનકોં ભાજન ભાજત ભાન ।।૨।। મૈં અપને મંદિર કે કોરે રાખો માખન છાન । સોઇ જાય તુમારે ઢોટા વહી લિયો પહેચાન ।।૩।। બુઝે કહત બાલન જો મહીયા આયે શંકામાન । સુરદાસપ્રભુ ઔર ન આવે ચેટી કાઢત પાન ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૩

ગોપી કહે છે હે જશોદાજી હવે અમારે ક્યાં સુધી તમારી કાન (મર્યાદા) રાખવી રોજ રોજ કમ સહન થાય અમારા દુધ દહીને નુકશાન પોંચે છે અપને યાં જુઓ બાલક ની કરની તમે જાતે જોઇ જોવો આવીને ગોરસ ખાય જગાવે લરકાને પાછો વાસણ ને ભાંગી નાખે ફોડીનાખે સવારમાં ।।૨।। મેં મારા ઘરમાં એક બાજુ માખન તૈયાર કરી ને રાખ્યુ હતું તો તે ત્યાં ઘરમાં ધૂસીને તમારો ઢોટા ખબર પડી ગઇ કે માંખન અહીંયાજ છે પછી બધા બાલક ને અંદર બોલાવીને છાના માના ઘરમાં પેઠા સુરદાસ કહે છે પ્રભુ બીજા કોઇ આવ્યા નહિં નીકર તેમના (હાથથી – પાન) કીડી ઓ ચઢેલી કઢાવત ।।૪।।

પદ – ૪

યશોદા ચંચલ તેરો પુત ।। આનં ધો વ્રજ વીથન ડોલત કરે અટપટે સૂત ।।૧।। દહયો દૂધ લે ધૃત આગેકર જહાં તહાં ધર્યો દુરાય ।। અંધિયારે ઘરકો ઉન જાનેં તહાં પહેલેહી જાય ।।૨।। ગોરસઉ સબ ભાજન ફોરે માંખન ખાય ચુરાય ।। લરકન કે કર કાન મરોરત તહાંતે ચલે રૂવાય ।।૩।। બાંટ દેત વન ચરન કૌતુક કરત વિનોદ વિચાર ।। પરમાનંદ પ્રભુ વલ્લભ ભાવે મદન મુરાર ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૪

હે યશોદાજી તમારો પુત્ર બહુ ચંચલ છે ગમે તેમ વ્રજની શેરીમાં ફરતો ફરે છે અટપટે સુત દહિ દુધ લે ધૃત આંગેકરી જહાં તાં ધર્યો છુપાવી પણ કણેજાણે અધંયારૂ હોયને ત્યાં પેલો જાય પોચે ।।૨।। ગોરસના બધા વાસણ ફોડી નાખે માખન ખાય ચુરાય છોકરાઓ સુતા હોય તો હાથઝાલી ઉઠાડે કાન મરોડે રોવડાવી ને જાય વળી બાંટી

દે વનચર વાંધરાને ખવડાવે પછી તેનું કૌતુક કરે વિનોદ ખાતર પરમાનંદ પ્રભુ ગોપી વલ્લભ ભાવે મદન મુરાર એટલે ગોપીઓના વ્હાલા ગમે મદન મુરાર

પદ – ૫

ઐસે લરકન કો આદેશ દીજે ।। ભયે દરસન દેખીયે પાય લાગ માંગ કછૂ લી જે ।।૧ ।। અબહી હરિ ઢંઢોર માંટ સબ યાક્ષણ મૌનધર બૈઠ હોં પચિહારી કહ્યો નહી માંનત વિનંતી કરત જાત હૈ એઠે ।। ૨ ।। સુનો હો યશોદા કરત વાસુતકે ચોરી કર સાધ કહાયે યદ્યપિ યહગુણ કમલ નયન કે પરમાનંદ જિયે મેં ભાયે

ભાવાર્થ – ૫

આવા છોકરાને તો ઉપદેશ આપો અને સમજાવો ત્યાં તો ધનશ્યામ ના દરસન થયાં દેખીયે કહે છે પાય લાગુ કછુ લીજે ।।૧ ।। હે યશોદા હમણાંજ હરિ માંટ બધા ઢંઢોરીને આજ ક્ષણ મૌન ધરીને બેઠા છે અને મૈ તમને કહ્યુ નહી વિનંતી કરવાથી જો માની જાય તો સારૂ સાંભળો યશોદા આ સુત ચોરી કરીને સાધુ થવા જાય છે હજી સુધી તેના ગુણ કમલ નયનના પરમાનંદજીય મેં ભાયે મનમાં ગમે.

પદ – ૬

કાહે ન બરજત હો નંદરાની । એક ગામ વસે વાસ કહાંલોં કરે હે નંદજૂકી કાની ।।૧ ।। વચન વિચિત્ર કમલદલલોચન કહત રસ બાની । અચરજ મહેર તિહારે આગે અબહી જીભ તુતરાની ।। ૨ ।। ના જાનો કહાંધો સીખે મોહન મંત્ર સયાની । કોટીકામરૂપ ધરત હે બાલક લીલાઠાની ।। ૩ ।। કહાં તૂરી ગ્વાલ કહા તેરો મોહન યહ વિપરીત નજાની । બહમદાસ ઉરહાને મિસ નાગરી મોહન તન મુસકાની ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૬

હે નંદરાની તમે લાલાને કેમ કાંઇ કહેતા નથી આપડે એકગામમાં રહેવું ભેગુ અને નંદરાયજીની મર્યાદા નકામી ઓળંગવી પડે વચન તેના એવા વિચિત્ર છે પણ કમલદલ લોચન અને કહે છે સરસ ભાષામાં હે મહરી યશોદા તમારી આગળ નવાંઇ નથી મને પણ તમારી આગળ અત્યારે બોલતાં જીભ તુતરાય છે ।। ૨ ।। નો જાણે કયાંથી મોહન સ્તખ્યા છે આ મંત્ર હોશીયારીના કોટી કામ રૂપ ધરત આ બાલક લીલા બતાવી ।। ૩ ।। કહાં આપ કહાં તેરો ગ્વાલ મોહન આ વિપરીત ન જાની બહ્મદાસ ઉર હાને મિસ નાગરીમોહન તન મુસકાની.

પદ – ૭

ઝુઠેહી દોષ ગોપાલ લગાવત । જહીં જહીં ખેલે મેરો મોહન તહીંતહીં ઉઠ ધાવત ।।૧ ।। કબ તેરો દધિ માખન ખાંયો એસેઈ આવત હાથ નચાવત । પરમાનંદ મદનમોહનકોં બ્રજ કી લીલા ભાવત ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૭

જશોદા ગોપીને ધમકાવે છે જા જા આવા જુઠા દોષ ગોપાલ ને લગાવો છો જયાં જયાં મારો મોહન ખેલે છે ત્યાં તમે ઉઠીને કેમ જાવસો કયારે તારૂ માંખણ દહી ખાધું આવી છે મોટી હાથ નચાવતી પરમાનંદ મદન મોહન કોં વ્રજકી લીલા ગમે છે.

પદ – ૮

મેરો હરિગંગાકો સો પાન્યો । પાંચ બરસકો શુદ્ધ સાંવરો તે કયોં વિષઇ જાન્યો ।।૧ ।। નિત્ય ઉઠ આવત હાથ નચાવત કોન સહે નકબાન્યો । ચુરી ફોરત બાંહ મરોરત માંટ દહિકો ભાન્યો ।। ૨ ।। ઠાડી હંસત નંદજૂકી રાની ગ્વાલીન બચન ન માન્યો । પરમાનંદ મુસકાય ચલી જબ દેખ્યો નંદઘરાન્યો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૮

અરે ગોપી મારો સાંવરો પાંચ વરસનો શુદ્ધ પવિત્ર ગંગાના પાની જેવો પવીત્ર છે તો તૂં તેને વિષઇ જાણશ જા અહીંથી રોજ ઉઠીને હાથ નચાવતી આવશ તે કોણ સહે તારી બાણી આજ ચુડી ફોડી કાલ બાંહ મરોરી રોજ ઉઠીને પંચાત મારો માંટ ફોડયો દહી ઢોળ્યું ઠાડી ઉભા રહીને પછી નંદરાની હસે છે કે આ ગ્વાલિની વચન નો માન્યો પરમાનંદ મુસ્કાય ચલી જબ દેખ્યો નંદ ધરાન્યો.

ભોજન માટે બુલાવેકે પદ ધનશ્રી

પદ – ૧

દેખરી ગોપાલ કહાં હૈ ખેલત કે ગાયન સંગ ગયે અગાઉકે ખિરક વછરૂવન મેલત ।।૧ ।। કહત યશોદા સખીયન આગે પરોસ ધરી હૈ થારી ભોજન આન કરો દોઉ ભૈયા બાલક સહીત મોરારી ।। ૨ ।। ઐસી પ્રીતી પિતા માતા કી પલક ઓટ નહીં કીજે ।। વારંવાર દાસ પરમાનંદ હરિકી બલૈયા લીજે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

જશોદાજી ગોપીને કહે છે અલી દેખ તો ખરી ગોપાલ કહાં હૈ કે તે આગળથી ગાયોની સંગાતે ગયો છે સંગાતે ગયો છે કે ખીરક માં વાછડા મેલવા ગયો છે ।। ૧ ।। જશોદાજી સખી ને કહે છે થારી પરોસી ધરો ભોજન આવીને કરશે બેઉ ભાઇ અને બાલક સહીત મોરારી ।। ૨ ।। માતા પીતાની પ્રીતી એવી છે એક પલક જો આઘા જાય તો કાંઇ નું કાંઇ થઇ જાય પરમાનંદદાસ કહે છે વારેવારે બલૈયા લીજે.

પદ – ૨

નંદબુલાવત હૈ ગોપાલ । ચલ સુત વેગ બલૈયા લેહોં ચંચલ નયન વિશાલ ।।૧ ।। પરોસ્યો થાર ધરે મગ ચિતવત સુન ધનશ્યામ તમાલ । ભાત સિરાત તાત અતિ આતુર વેગ ચલો પ્યારેલાલ ।। ૨ ।। હોં વારી ન્હેને પાયનપર દૌર દિખાવો ચાલ । છાંડ દેહો મોહન અટપટી વહ ગતિ મંદ મરાલ ।। ૩ ।। સોઇ રાજા જો પહેલે પહોંચે સૂર સુભવન ઉતાલ । જો જૈંહે બલભદ્ર અગાઉ તોહસહેં સંગ કે ગ્વાલ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૨

હે ગોપાલ તમોને નંદરાયજી બુલાવે છે ચલો લાલ જલ્દી બલૈયા લેહોં ચંચલ નયન વિશાલ પરોસ્યો થાર ધરે મગ ચિતવત ધ્યાન દઇ સાંભળ ધનશ્યામ ભાત ઠંડા પડવા દઇને પછી ખાઓ લાલા જલ્દી ચાલો પ્યારે લાલ હોં

વારી નને પાયન પર દૌર દિખાવો ચાલ ।। મુકી દો મોહન અટપટી વહ ગતિ મંદ મરાલ ચોખ્ખા હંસ જેવા રહો જો જે પહેલા પોંચે તે રાજા આ ભુવન નો જો બલભદ્ર પેલા જઇને અગાઉ જશે તો હંસે સંગ કે ગ્લાલ.

પદ – ૩

ભૂખો ગયો આજ મેરો વારો ભોરહી ગ્વાલ ઉરાહનો લાઇ ઉઠતહી કિયો પસારો ।। ૧ ।। પહેલે હી રોહીણીસોં કહી રાખ્યો તુર્ત કરો જો નાર ।। ગ્વાલ બાલ સબ બોલ લીયે મિલે બૈઠે નંદકુમાર ।। ૨ ।। ભોજન વેગ લાવો કછુ મૈયા ભૂખ લગી મોહિભારી ।। આજુ સવારે કછુ ન ખાયો સુનત હઁસી મહેતારી ।। ૩ ।। રોહીણી ચિતે રહી યસુમતી તન સિર ધુન ધુન પછતાની ।। પરોસોં વેગ બેર કિત લાવત ભૂખો સારંગ પાની ।। ૪ ।। બહુ વ્યંજન બહુભાંત રસોઇ ખટરસ કિય પ્રકાર ।। સુરશ્યામ હલધર દોઉ ભૈયા ઔર સખા સબ ગ્વાર ।। ૫ ।।

પદ – ૪

ભોજન કોં બોલત હે મહતારી ।। બલ સમેત આવો મેરે મોહન બૈઠે નંદ પરોસી થારી ।। ૧ ।। ખીર સિરાત સ્વાદ નહિ આવે વેગ ગ્રાસ તુમ લેહો મુરારી હિતવત ચિત નિકે કર જૈવો પાછે કીજે કેલિ બિહારી ।। ૨ ।। અહો અહો સુબલ અહો શ્રીદામા બૈઠો નેક કરો મનુહારી ।। પરમાનંદ કો જીવન મુખ વ્યંજન દેહું જહું બલિહારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્રી યશોદાજી લાલાને ને અને બલરામને ભોજન માટે બુલાવે છે કે બલરામ સહીત આવો મારા મોહન નંદરાય થારી પસેસાવી ને બેઠા છે ખીર જલ્દી જલ્દી લો તો સારી લાગશે તમારા હિતને માટે કહું છુ તમે ચીતરાખીને જમો. પછી બહાર રમવા જાજો ।। ૨ ।। અહો સુબલ શ્રી દામા જરા બેસો અને મનુહાર કરી જમાવો પરમાનંદ દાસ કહે છે કે મોઢા માં સામગ્રી આપીને જમાડો છો બલિહારી મૈયા.

પદ – ૫

ચલહું ગોપાલ બોલત મહતારી । પરોસે થાર ધરે મગ ચિતવત નયનન આસું ડારી ।। ૧ ।। વિવિધ ભાંત પકવાન મિઠાઇ મેવા મિશ્રી ઠાની । રામદાસ પ્રભુ રસીક છબીલો વ્રજયુવતિન સુખદાની ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

ચોલો ગોપાલ મહેતારી બોલાવે છે પરોસ ધરે થાર મગ ચિતવત આમાં ધ્યાન રાખો નયનન માં આસું આવી જાય છે જુઓ જુદી જુદી જાતની મીઠાઇ પકવાન મેવા મિશ્રી બધુ જ સમજીને લાવી છુ ।। રામદાસ કહે છે પ્રભુ તો રસીક છબીલો છે વ્રજયુવતિને સુખ આપવા વાળા છે.

પદ – ૬

બોલત શ્યામ યશોદા મૈયા । અતિઆનંદ પ્રેમરસ ઉમંગી હસહસ લેત બલૈયા ।। ૧ ।। ઉર અંચલ શ્રમજલ પોંછત પુનપુન અપને હાથ । ભોજન કરો લડેતે મોહન સબ ગ્વાલનકે સાથ ।। ૨ ।। સુત મુખચંદ વિલોક સજલહી ઇનહી મિત્ર સમાજ । પરમાનંદ પ્રભુ પરમ મનોહર અતિવિચિત્ર વ્રજરાજ ।। ૩ ।।

પદ - ૭

નેક ગોપાલેં દીજો ટેર । આજ સવારે કિયો ન કલેઉ સૂરત ભઇ બડીબોર ।। ૧ ।। ઢૂંઢત ફિરત યશોદામૈયા કહાં કહાં હો ડોલત । યહ કહી યોં ઘર જાઉ સાંવરે બાવાનંદ તોહિ બોલત ।। ૨ ।। ઇતની બાત સુનહિ આયે પ્રીતીજુ મનમેં જાની । પરમાનંદ સ્વામિકી જનની દેખ વદન મુસકાની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

શ્રી જશોદાજી નંદરાયજી ને કહે છે જરા ગોપાલ ને અવાજ દઇ બોલાવો ને આજે સવારે તેને કલેઉ નથી કર્યુ મોઢુ કેવુ ઢીલુ થઇ ગયુ છે ઢુઢત ફિરત ગોતતા ફરે છે યશોદા મૈયા કઇ કઇ જઇ આવ્યા પછી કહ્યું કે સીધા ઘરે જાવ સાંવરે બાબા નંદરાયજી તને બોલાવે છે એટલી વાત સાંભળતાંજ આવ્યા પ્રીતી જુ મનમેં જાણી (રાખી) પરમાનંદ સ્વામિ કહે જનની દેખત વદન મુસકાની

પદ – ૮

પ્રેમ મગ્ન બોલત નંદરાની અહો અહો સુબલ અહો શ્રી દામા લે આવહૂ કિન ટેર મૂદુબાની ।। ૧ ।। ભોજન વાર અવાર જાન જિય સુરતભઇ આતુર અકુલાની ઢુઢત ઘરઘર આંગન દ્વાર લોં તનકી દશા હિરાની ।। ૨ ।। જનની પ્રીતી જાન ઉઠ દૌરે શૌભિત હૈ કચ રજ લપટાની ।। પરમાનંદ નંદ નંદન કો અખીયાં નિરખ સિરાની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૮

પ્રેમમગ્ન નંદરાની બોલાવે છે કહે છે અહો સુબલ શ્રી દામા લે આવહું કેમ બુમો પડાવો છો મૂદુભાષામાં કહે છેમાં પછી ભોજનનું આજે મોડુ થયુ છે લાલાનું મોઢુ વિલાય ગયુ છે એટલે અકલાઇ ગયા પછી કીધુ મેતો ઘરઘર ગોત્યો દરેક આંગણ દ્વાર જોઇને આવી તનની દશા જો કેવી થઇ છે પછી જનની પ્રીતી જાણી ઉઠ દૌર શોભિત હે કચરજ લપટાની (કચ-કેશ રજ -ધુળ લપટાવી છે માથામાં) પરમાનંદદાસ કહે નંદ નંદન ને અખીયા જોઇ મને ઠંડક વળે છે.

પદ – ૯

બલગઇ શ્યામ મનોહર ગાત । તિહારી વદન સુધાનિધિ સિતલ અચવત દગન અઘાત ।। ૧ ।। પલક ઓટ જિન જાઉ પિયારે કહત યશોદામાત । છિન એક ખેલન જાત ઘોષમેં પલયુગ કલ્પ બિહાત ।। ૨ ।। ભોજન આના કરો દોઉ ભૈયા કુંવર લાડલે તાત। પરમાનંદ કહત નંદરાની પ્રેમ લપેટી વાત ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્યામ મનોહર ના શરીર ઉપર બલ જાઉ ।। તમારો વદન અમૃત નો જાણે નિધિ (ભંડાર) સીતલ તેને પીતા આંખ ઘરાતી નથી એક પલક મારાથી છુટા નહી પડતાં મારી પાસે જ રહેજો ઘડીકવાર ખેલવા જાવ વૃજમાં તો એકપલ યુગ સમાન જાય છે હે લાલા આવીને તુરત ભોજન કરો બેઉ ભૈયા કુંવર લાડીલે તાત પરમાનંદ કહત નંદરાની પ્રેમ લપેટી વાત ।। ૩ ।।

પદ – ૧૦

ન્હાત નંદ સુધિ કરત સુતનકી લાવો બોલ કાન્હ બલરામ ।। ખેલત બડીબાર કયોં લાગી વ્રજ ભીતર કાહુ કે ધામ ।। ૧ ।। બૈઠે આય દોઉ મેરે સંગ બિન ભોજન ભયો નિકામ ।। યસુમતી સુનત ચલી આતુર અતિ વ્રજ ઘરઘર ટેરતલે નામ ।। ૨ ।। આજ અવાર ભઇ કહું ખેલત બોલ લેહું હરિકો કોઉ વામ ।। ઢુંઢ ફિરિ નહીં પાવત હરિકો અતિ અકુલાની ચિતવત ધામ ।। ૩ ।। બારબાર પછીતાત યશોદા વાસર વીતૌ ભયે યુગયામ ।। સૂર શ્યામ કો કહું ન પાવત બહુ બાલક દેખે ઇકઠામ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

અરે નંદરાયજી સુતન કી સુધ કરી લાવો બોલ કાન્હ બલરામ ।। ખેલતાં બહુવાર ક્યાં લાગી તપાસ કરો વ્રજ ની અંદર છે કે કોઇન ઘરમાં છે ।। ૧ ।। ત્યાં તો બેય આવીને બેઠા માથ ની જોડે ભોજન હજી કર્યુ નથી યશોમતી સાંભળી ને ચાલી આતુરતાથી વ્રજ ઘરઘર ટેરત નામ આજ મોડુ થયું છે શ્રી યશોદાજી દિવસ વિત્યો ભયે યુગયામ એવુ લાગે છે સૂર કહે શ્યામ ને ક્યાંય ના માળ્યા બહુ બાલક દેખે ઇક ઠામા ।। ૪ ।।

પદ – ૧૧

યશોમતી થાર પરોસ ધર્યો હૈ બુલાવે ચલો દોઉ ભૈયા બાબા નંદકી ગોદ બૈઠકેં ભોજન કરો હોં લેહુ બલૈયા ।। ૧ ।। પાછે કરો કેલિ મન મોહન તુમકોં દેહુઁ બહુત મિઠૈયા ।। ગોવિંદ પ્રભુ ગિરિરાજ ધરણ ચલે બૈઠી જહાં યશોદા મૈયા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

ચલો બેઉ ભાઇ શ્રી યશોમતીજી એ થાર પરોસ ધર્યો છે અને બોલાવે છે નંદબાબા ની ગોદમાં બેસીને ભોજન કરો હું તમારા બલૈયા લંઉ પછી રમવા જાવ મનમોહન પછી તમોને બહુ જ મિઠાઇ આપીશ ગોવિંદ લંઉ પછી રમવાજાવ મનમોહન પછી તમોને બહુજ મિઠાઇ આપીશ ગોવિંદજી કહે છે પ્રભુ ગિરિરાજ ધરણ ચાલ્યા જ્યાં જશોદા મૈયા બેઠા છે ત્યાં ગયા.

સીતકાલ ભોજન કે પદ ધનાશ્રી

પદ – ૧

જેંવત કાન્હ કરત કિલકારી ।। ભહ બુકટા મેલત મુખ ભિતર કર પકવાન મહેતારી ।। ૧ ।। ફૂંક ફૂંક દૂધ મુખ લાવત ડારત બાંહ ઉછારી ।। તેસેંહી ચપલ હરત સબકો મન શ્રી વિઠ્ઠલ ગિરિધારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ –૧

જમતાં જમતાં કાન્હ કિલહારી કરે છે બુકટા ભરીને મુખારવિંદમાં મુકે છે પણ માતા હાથ થી પકડી રાખે છે કે ધીમે થોટુ ખાઉ દૂધ ફુંકી ને પીવડાવે છે પણ મુખ આગળ લાવીને હાથથી ઉછાળે છે તૈસેંહી ચપલ હરત સબકોં મન શ્રી વિઠલ ગિરિધારી.

પદ – ૨

સુતહી જિમાવત મૈયા । સાનત કોર મધુર મૃદુ મીઠો દે મુખ લેત બલૈયા ।। ૧ ।। ખેલનકો ઉઠઉઠ ભાજત હૈ રાખત હૈ બોહોરૈયા । આવો ચીરૈયા આવો ખુમરૈયા ગ્વાલિન લેત બલૈયા ।। ૨ ।। તુમ જેવોં મિલ સંગ લાલકે બહુવિધ ખ્યાલ ખિલૈયા । શ્રી વિઠલગીરધર માતાકી પ્રીતી કહી નહિ જૈયા ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી યશોદા મૈયા લાલાને જમાડે છે કોર બનાવી ને મધુર મીઠો દે મુખ લેત બલૈયા રમવા માટે તો ઉઠી ઉઠીને ભાગે છે રમતનો ફરી ઉભો રાખીને બોલાવે છે ત્યાં જાય છે ગોપી કહે છે આવો ચીરૈયા ખુમરૈયા કહી બોલાવે છે પછી ગ્વાલિની બલૈયા લે છે તુમ જેવોં તમે જમો બંને ભાઇ મલીને સાથે ભોજન કરો બહુ રીતે ખ્યા રાખીને જમાડયા શ્રી વીઠલ ગિરધર માતાની પ્રીતી કંઇ નહી જાય

પદ – ૩

જેવંત નંદ કાન્હ એક ઠોરે । કછુક ખાત લપટાત તુહું કર બાલકેલી રસ ભોરે ।। ૧ ।। વરા વદનમેં મેલ્યો જબહી મિરચ દશન ટક ટોરે । તીક્ષણ લગે નયનભર આયે ખીજત બાહિર દોરે ।। ૨ ।। ફૂંક કપોલન દેત રોહીણી લિયે લગાય અંકોરે । સૂરસ્યામકો મધુર કોર દે કીને તાત નિહોરે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી નંદરાયજી અને કાન્હ એક ઠેકાણે બેગા જમે છે કાંછુક કાંઇક ખાન લપટાવે બેય હાથે બાલકેલી કરે છે માતાએ વડાની સામાગ્રી બનાવેલી તેમા મરચું વધારે પડી ગયુ હતું એટલે તીખુ લાગ્યું આંખમાં પાણી આવી ગયા ખીજઇ ને બહાર દોડયા પછી રોહીણી માતાએ ફૂંક મારી ગાલ ઉપર અને છાતી એ લગાવી લીધો સૂરદાસ કહે છે શ્યામને મીઠી મધુરો કોર દીધો ત્યારે તાત શ્રી નંદરાયજી જોવે છે હવે બરાબર

પદ – ૪

જેંવત કાન્હનંદ જૂકી કનીયાં ।। કછૂક ખાત કછુ ધરણી ગિરાવત છબિ નિરખવત નંદ રનીયાં ।। ૧ ।। બરી બરા બેસન બહું ભાંતન વ્યંજન વિવિધ અગનિયાં આપન ખાત નંદ મુખ લાવત યહ સુખ કહત ન બનીયાં ।। ૨ ।। આપુન ખાત ખવાવત ગ્વાલન કર માંખન દધિ દુનિયાં ।। સદ માંખન મિશ્રી મિશ્રીત કર મુખનાવત છબિ ધનિયાં ।। ૩ ।। જો સુખ મહરી યશોદા વિલસત સો નહિં તીન ભવનિયા ભોજન કર અચવન જબ હીનો માંગત સુર જુઠનિયાં ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્રી નંદરાયજીની કાની રાખીને કાન્હ જમે છે થોડું ખાય છે થોટુ નીચે વેરે છે છબિ જોઇ નંદરાની રાજી થાય છે બરી બરા એટલે વડી વડા બેસનના બહુ ભાંતના વ્યંજન વિવિધ ગણીના શકાય તેટલાં પોતે ખાય છે નંદજીના મુખ આગળ લાવે છે આસુખ કહયું ના જાય આપ ખાય છે ગ્વાલન પણ ખવડાવે છે હાથમાં માંખન નો નથી ભોજન અચવન કરી રહ્યા પછી જૂઠન માંગત સુરદાસજી

પદ – ૫

જેવત નંદગોપાલ ખિજાવત । પહર પન્હૈયા બાવાજૂકી નિપટ નિકટ ડરપાવત ।।૧।। વૃજરાની બરજત ગોપાલેં હરે હરે ઢીંગ આવત । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર પૂત બાવાકો ભાવત ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

શ્રી નંદરાયજી જમે છે ત્યારે ગોપાલ બાબાના પનૈયા (જોડા) પહેરીને તેમની પાસે આવે છે જશોરાજી કહી રહ્યા છે ગોપાલ હળવે હળવે અહીંયા પરમાનંદદાસજી કહે છે કે આ પુત બાબા ને બહુજ ગમે છે.

પદ – ૬

જેંવત નંદ કાન્હ ઇક ઠોરે। કછુક ખાત લપટાત તુહૂં કર બાલકેલિ રસ ભોરે ।।૧।। વરા વદનમેં મેલ્યો જબહી મિરચ દશન ટક ટોરેં । તીક્ષણ લગે નયનભર આયે ખીજત બાહિર દોરે ।।૨।। ફૂક કપોલન દેત રોહિણી લિયે લગાય અંકોરે । સૂરસ્યામકો મધુરે કોર દે કીને તાત નિહોરે ।। ૩ ।।

પદ – ૭

યહ તો ભાગ્યપુરૂષ મેરી માઇ । મોહનકો ગોદમેં લીયેં જેવત હેં વ્રજરાઇ ।। ૧ ।। ચુચકારત પોંછત અંબુજ મુખ ઉર આનંદ ન સમાઇ । લપટેકર લપટાત થોંદ પર દૂધ લાર લપટાઈ ।। ૨ ।। ચિબુક કેશ જબ ગહેત કિલકકેં તબ યસુમતી મુસકાઇ। માગત સિખરણ દેરી મૈયા બેલા ભરકે લાઇ ।। ૩ ।। અંગ અંગ પ્રતિ અમિતમાધુરી શોભા સહજ નિકાઇ। પરમાનંદ નારદમુનિ તરસત ઘર બૈઠે નિધિ પાઇ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૭

મન મોહનને ખોળામાં લઇને વ્રજરાજ જમે છે કહે છે આ લાલો તો મારો ભાગ્ય પુરૂષ છે નંદરાયજી મોં ચુચકારે છે લુછે છે મનમાં ઘણો આનંદ પામે છે હાથ ખરડી મુકેલાં એકા નંદરાયજીના પેટ ઉપર લૂછે છે દુંધની લાર પણ ઉપર લપટાવે છે વળી તેમની દાઢી પકડે માથાના વાળ પકડે કિલકારી કરતાં ત્યારે જશોદાજી પણ મુસકાય છે પછી માતા પાસે શિખંડ માગે છે માતા વાડકો ભરીને શીખંડ લાવે છે પછી અંગે અંગમાં જેનુ માપ નહી જેની મીટ પણ ના મંડાય તેવી રૂપ માધુરી શોભા થઇ છે પરમાનંદ નારદ મૂનિ તર સત ઘરબૈઠે નિધિ પાઇ ।। ૪ ।।

પદ – ૮

ભોજન કરત હે ગોપાલ । ષટરસ ધરે બનાય યશોદા સાંજે કંચનથાલ ।। ૧ ।। કરત વિચાર નિંહારત સુતમુખ ચંચલ નયન વિશાલ । જો ભાવેસોં લેહો મેરે મોહન માધુરી મધુરરસાલ ।। ૨ ।। જો સુખ સનકાદિકકા દુર્લભ દૂર દેખત વૃજબાલ । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર ચિર જીયોં નંદલાલ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૮

માતા યશોદાજી એ સુર્વણના થાલમાં ખટરસ વ્યંજન ધરીને થાલ સાજી દીધો છે અને પછી શ્રી ગોપાલ ભોજન કરે છે માતા વ્યાર ઢોળે છે સુત નું મુખ નિહારે છે કે મારા લાલના કેવા વિશાલ નેત્ર છે અને માતા કહે છે કે જો ભાવે સો લેહો મેરે મોહન માધુરી મધુર રસાલ જે સુખ સનકાદિકને દુર્લભ છે તેના દૂરથી વ્રજના બાળકો જુએ છે પરમાનંદદાસ કહે છે ચીરંજીવો નંદલાલ.

પદ – ૯

લાલકો રોટી ઔર વરી । હિંગ લગાય મિરચ પુટ દીનો કરૂબે તેલ તરી ।।૧।। આન કનિક દ્રય વિરીયા છાની બોલન બેલ કરી પતરી । કટહિરયાપ્રભુકો રૂચિ ઉપજી માંખનસો ચુપરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

જશોદા મૈયા કહે છે મારા લાલાને એવી મોટી રોટી બનાવી દઉ ।। અંદર હિંગ નાખુ બધા મસાલા નાખું અને સરસીયાથી તરી ને બનાવું પછી કનિક બાંધી બેવાર ટુંપી પછી વેલન થી વણીને પાતળી બનાવી કટહરિયા કહે છે પ્રભુને અરોગવામાં ભાવી એટલે માંખણથી ચોપડીને આપી માતા જશોદાજીએ.

પદ – ૧૦

લાલકો મીઠી ખીર જો ભાવે । બેલા ભરભર લાવત યશોદા બુરો અધીક મિલાવે ।।૧।। કનિયા લીયે યશોદા ઠાડી રૂચિકર કોર બનાવે । ગ્વાલબાલ વન ચરનકે આગે જૂઠે હાથ દિખાવે ।।૨।। વ્રજરાની જો ચહું ધા ચિતવત તનમન મોદ બઢાવે । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર હસહસ કંઠ લગાવે ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૦

જશોદાજી કહે છે મારા લાલાને તો મીઠી ખીર બહુ ભાવે વાકડો ભરીને લાવે છે અંદર ખાંડ અધીક પધરાવે છે કનીયા લીયે તેના માટેજ યશોદાજી ઉભા છે અને રૂચીકર કોર બનાવીને જમાડે છે ગ્વાલબાલ વન ચરન ગાયો લઇને ગયા છે તેને તારા જૂઠા ખાલી હાથ બતાવજે કે જો તમારૂ બધુ હું ખાઇ ગયો. વ્રજરાની ચારોકોર જોઇને આનંદ માને છે પરમાનંદદાસ કહે છે કે આ ઠાકોર હઁસી હઁસી કંઠે લાગે છે.

પદ – ૧૧

ક્યોંરી તું દ્વારે બોલી આય । તેરો બોલ સુનત મેરો મોહન ભોજન કછુ ન ખાય ।।૧।। દૌર ચલે ભીતરતેં બાહીર ઉખટયો હોતો પાય । શ્રીવિઠ્ઠલનંદરાની ખિજત તેરી કછું ન સુભાય ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૧

ગોપી નંદાલયમાં બોલતી બોલતી આવેછે તે જશોદાજીને નથી ગમતું કારણકે લાલો ગોપીઓ નો હેવાયે લો એટલે જશોદાજી કહે અરી ગોપી તું કેમ દ્વાર ઉપર બોલી ને આવે છે તારો બોલ સાંભળીને મારો મન મોહન ભોજન કઇ ખાતો નથી અને જો દોડતો આવે અને અંદરથી બહાર આવતા ઉમ્બરો પગે અથડાય તો પડી જાય ને શ્રી વિઠ્ઠલ નંદરાની ખીજત કે ગોપી આતને સારૂ લાગતું નથી.

પદ – ૧૨

મોહન જેંવત હૈરી અબ જિન જાવો તિબારી ।। સિંધ પૌર તે ફિર ફિર આવત બરજી હૈ સોવારી ।।૧।। રોહીણી આદી નિકસ ભઇ ઠાડી દે દે આડ મુખ સારી તુમ તરૂણી જોબન મદ માતી એસી અદેખન હારી ।।૨।। ગરજત લરજત પ્રતિ ઉત્તર દે કોઉ બજાવત તારી ।। કુંભનદાસ પ્રભુ ગોર્વધન ધર અબહી બૈઠતારી ।।૩।। જશોદાજી કહે છે કોઇ તીબારી માં જશો નહી મારા મોહનને જમવા દો સીંધ પોર થી ફરી ફરીને બોલાવીને તેને

લાવી છું ।।૧।। રોહીણી તથા બીજી ગોપીઓ નીકળી પડી જોવા માટે અને સાડીનો છેડો મોઢા આડો રાખીને મંદ હસે છે પછી જશોદાજી ગોપીઓને જરા ઠપકો આપે છે તમે જુઓ તરૂણી છે જોબન મદ માતી છો અને એવ અદેખી પણ છો ।। ૨ ।। કોઇ ગરજે છે લરજત અને તેને સામો પ્રતિ ઉત્તર આપે છે કોઇ તારી પાડી ઇશારો કરે છે હમણાંજ બેઠા છે.

પદ – ૧૩

હરિ ભોજન કરત વિનોદસોં । કરકર કોર મુખારવિંદમેં દેત યશોદા મોદસોં ।।૧।। મધુ મેવા પકવાન મિઠાઇ દૂધ દહ્યો વૃત ઓદસોં । પરમાનંદ ભોજન કરત હૈ ભોગ લગ્યો સંખોદસો।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

ભોજન આનંદ થી હરિ કરે છે કોર બનાવીને મુખમાં મેલે છે દેત યશોદા મોદથી મધુમેવા પકવાન મિઠાઇ દુધ દહ્યો ધૃત ઓદસો (ભાતમાં – ઓદસો) પરમાનંદદાસ કહે છે પ્રભુ ભોજન કરે છે ભોગ આવી ગયા છે શંખોદસો એટલે જમતા પહેલા વિશ્વદેવ જમાડવાની વીધીમાં આ પ્રમાણે શંખથી પાણી લઇ ભૂમિ પવિત્ર કરે છે.

પદ – ૧૪

પાંડે ભોગ લગાવન ન પાવેં । કરકર પાક વહી અર્પત હૈ તબ તૂ છૂહી આવે ।।૧।। મેં શ્રધ્ધાકર બ્રાહ્મણ ન્યોતોં તૂ જો ગોપાલ ખિજાવે । વહ અપને ઠાકુર હૈ જિવાવત તૂં યોહીં છૂઇ આવે ।। ૨ ।। તૂ યહ બાત ન જાનેરી મૈયા મોહે કિત દોષ લગાવે । પરમાનંદ વહ નયન મૂંદકે મોહીકોં જૂ બુલાવે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

માતા જશોદાજીએ બ્રાહમણને જમવા માટે નોતર્યો હતો પછી તે પાક સામગ્રી કરી ને પછી તે ગોપાલ ને સમર્પણ કરે તો આંખ બંધ કરીને બોલાવે પ્રભુ તરતજ આરોગવા પધારે પછી પાંડેજી ની આંખ ખુલતા કહે અરે મૈયા તમારા લાલાએ મારી સામગ્રી છુઇ નાખી પછી જશોદાજી ને લાલો કહે છે માં તૂ હજી વાત બરાબર જાણતી નથી તે મને બોલાવે છે એટલે જાઉ છું તુ મને ખોટો દોષ લગાવીશ નહી તે આંખો બંધ કરીને મનેજ બુલાવે છે પરમાનંદદાસ કહે છે.

વ્રજભક્ત કે ભોજન કે

પદ – ૧

યશોદા એક બોલ જો પાઉ । રામકૃષ્ણ દોઉ તુમ્હારે સુતકો સખનસહીત જિયાંઉ ।।૧।। જો તુમ નંદરાયજીસો સકુચો તો હોં ઉન્હે સુનાઉ । જોપેં આજ્ઞા દેહો કૃપાકર ભોજન ઠાટ બનાઉં ।। ૨ ।। જબ વાકે ઘર ગયે સ્યામધન અપનો ભવન બતાયો। પરમાનંદ પ્રેમ ભર ઉમંગી ઘર બૈઠેં પહુંચાયો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

ગોપી જશોદાજી ને કહે છે હે મૈયા જશોદા કોઇ દિવસ તો અમારો બોલ પાળો ।। રામ કૃષ્ણ બેય તમારા દિકરાને અને તેના સખા મંડળ ને જમવાનું આમંત્રણ આપવા આવી છું આપ પેલા નંદરાયજી ને વિચારવાદો પછી હું તેમને કહુ છઉં ।। તમે મને આજ્ઞા દો કૃપા કરી ને પછી હું ઠાઠથી ભોજન સામગ્રી બનાવું જ્યારે શ્યામ સુંદર આનંદઘન ગોપીને ત્યાં ગયા ત્યારે ગોપીએ તેનું ભવન પૈલા બતાવ્યું પરમાનંદ દાસજી કહેછે કે તે ગોપી પ્રેમ મય બની ગઇ અને કહ્યું કે ફીકર કરશો નહિ હું ઘેર બેઠા લાલાને પહોંચાડી દઇશ.

પદ – ૨

રાનીજુ એક વચન મોહિ દિજે પઠવો સદન હમારે સુતકોં કહ્યો માન મેરો લીજે તબ કછૂ નિકી સોંજ બનાવત તબ ધર જીય અકુલાવ ।। અટક રહત તુમ્હારે સુતપર ઇનબીન લિયો ન જાત ।। ૨ ।। નિશદિન ખેલો મેરે આંગન નયન નિરખ સિરાંઉ ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગિરિધરન છૈલ કોં હઁસ હઁસ કંઠ લગાઉ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

હે જશોદા રાની એક વચન મને આપો ।। અમારા ઘેર તમારા લાલાને એકવાર મોકલો જો તે આવશે ત્યારે જ સરસ સામગ્રી બનાવીશ ના આવે તો મારો જીવ અકલાઇ ઉઠે મારૂ મન આપના લાલા ઉપર અટકી રહે તેના વગર મારાથી પણ કાંઇ લેવાય નહિ રાત દાહડો મારા આંગણા માં ખેલે હું તને નયનભર મારી આંખને શીતળતા જોઉ ચત્રભુજ દાસ કહે પ્રભુ ગિરિધર તો છેલ છબિલો છે હસી હસીને કંઠ લગાવો ।। ૩ ।।

પદ – ૩

આજ ગોપાલ પાહુને આયે નિરખે નયન અઘાયરી । સુંદર વદન કમલકી શોભા મોંમન રહ્યો હૈ લુભાયરી ।। ૧ ।। કે નિરખું કે ટહલ કરૂ એકો નહિ બનત ઉપાયરી । જૈસે લતા પવન વશ દ્રુમસૂં છૂટત ફિર લપટાયરી ।।૨ ।। મધુમેવા પકવાન મિઠાઇ વ્યંજન બહુત બનાયરી । રાગરંગમે ચતુર સુરપ્રભુ કૈસ સુખ ઉપજાયરી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

આજે પ્રભુ શ્રી ગોપાલ ગોપીના ત્યાં મહેંમાન થઇને ગયા છે તેમને જોતાં નયન ધરાતાં નથી સુંદર વદન કમલની શોભા તેમા મન રહ્યુ છે લોભાઇને કે હું તો આને નિરખું કે આની ટહેલ કરૂં એકે ઉપાય મારાથી બને તેવો નથી કારણકે જેમ લતા પવન ના વશમાં હોય તો ઝાડ થી છુટીને પાછી ફરીથી ઝાડ સાથે લપટાઇ જાય તેવી દશા આ ગોપીની છે પછી મધુ મેવા પકવાન મિઠાઇ વ્યંજન (સામાગ્રી) બહુત બનાયેરી રાગરંગમાં ચતુર છે એમ સુરદાસજી કહે છે કેવી રીતે સુખ ઉપજાવું પ્રભુના સુખનો વિચાર તેજ પુષ્ટી માર્ગ પ્રભુ જીવ પાસે માગે તે પુષ્ટી જીવ પ્રભુ પાસે માગે તે મર્યાદા માર્ગ.

પદ – ૪

કછૂ ભૂલ ગઇ હોં પરોસત ફિરલાઇ મુસ્કાઇ । ઝુઠે મિસકર આયો ચાહત સોતો સાંચી ભઇ હો લાલરીઝ રહેત કેંહ ભાઇ ।।૧।। જો ભૂલીસો લાઇ અધિક છબિ અરસાય આછે બનાઇ । વૃંદાવનચંદ સુખદેવેકો ચતુરાઇ હોં જનાઇ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

લાલાને ભોજનમાં પીરસવાની સામગ્રી ભુલી ગઇ હતી ગોપી તે ફરીથી લાવી અને પ્રભુને ધરી પછી મુસકાઇ ગોપાલ કહે છે ગોપીને કે મારા મનમાં એમ હતું કે ખોટુ બોલી છે પણ તારી વાત સાંચી લાલો આનંદમાં આવી ગયો ગોપી કહે જે ભુલી છું ધરવાનું તે અધિક લાવી છું છબિ અરસાય સારી બનાવી વૃંદાવન ચંદ (દ્વી ભાષી શબ્દ છે) સુખ દેવાને માટે ચતુરાઇ જણાઇ આવે છે.

પદ – ૫

ચિત્ર સરાહત ચીતવત મુરમુર ગોપી બહુત સયાની । ટક ઝકમેં ઝુક વદન નિહારત અલક સંવારત પલક ન મારગ જાન ગઇ નંદરાની ।। ૧ ।। પરગયે પરદા લાલિતતિવારી કંચનથાર જબ આની । નંદદાસ પ્રભુ ભોજનઘરમેં ઉરપર કર ધર્યો બેઉતતે મુસકાની ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

આ ગોપી બહુજ ચતુર છે તેને શ્યામ સુંદર ને પોતાના ઘેર લઇ જવા માટે તે નંદાલયમાં આવી નંદાલયમાં તો કેટલાએ માણસો હોય એકદમ શ્યામ સુંદર ને કહેવાય સી રીતે એટલે તેને ઉપાય શોધ્યો તે નંદાલય ની બેઠક રૂમની અંદર ગઇ ત્યાં મોટા મોટા ચિત્રો લગાવેલા હતા એટલે મોઢે થી બોલતી જાય આહાહા કેટલા સુંદર ચિત્રો છે ચીત્ર જોતી જાય અને નજર તો શ્યામ સુંદર ઉપરજ કે ક્યારે આવે ને ક્યારે કહું એટલામાં આમ તેમ જોતાં શ્રી ઠાકોરજીની ઝલક દેખાણી પછી તે ગોપી હતી ચતુર શ્યામ સુંદરને જશોદાજીના સાંભળતા કહીશ તો મારે ત્યાં નહી આવવા દે એટલે પોતાના વાળનો ચોટલો છોડીને ફરીથી ચોટલો વાળતી જાય અને ઠાકોરજી ઉપર મીંટ માંડીને જોયા કરે જશોદાજીને ખબર પડી ગઇ કે આમાં કાંઇક છે એટલે તીબારીમાં પડદા પડાવીદીધાં પછી સુવર્ણ નાથાળમાં લાલા ના ભોજન માટેની તૈયારી કરે છે હવે શ્રી શ્યામ સુંદર પણ તેનામાંથી જાય તેવા ન્હોતા જશોદા ટેરો (પડદો) નાખે છે તેટલા અંતરમાં ઠાકોરજીયે પોતાના પેટ ઉપર હાથ ફેરવી ને કહી દીધું કે તારે ઘેર ભોજન કરવાનું થોડી જગ્યા રાખીશ એટલે ગોપી મુસકાની અને પછી જતી રહી.

પદ – ૬

પરોસત ગોપી ઘૂંઘટ મારે ।। કનક લતાસી સુંદર સીમા આઇ હૈ જયો નારે ।।૧।। ઝનક મનક આંગન મેં ડોલત લાવણ્ય મોર સવારેં ।। નંદરાય નંદરાની તે દૂર લાલેં ભલે નિહારે ।। ૨ ।। ઘરકીસોંજ મિલાય થાર મેં આગે લે જ વધારે પરમ મિલનયાં મોહન જૂકી હાંસી મીસ હુંકારે ।। ૩ ।। રૂચિર કાછની જડીત કોંધની જુરો બાંહ ઉધાર ।। પરમાનંદ અવલોકન કારન ભીર બહુત સિંધદ્વારે

ભાવાર્થ – ૬

આ ગોપી નવી હજી આવી છે અને પોતાના ઘરની સામગ્રી નંદાલયમાં પ્રભુને કેમ આરોગાવવી એટલે તે છાની રાખી છે પણ નંદાલયમાં બધા ભોજન માટે બેઠા છે એટલે ઘુંઘટ મારીને પરોસવા ના કામમાં લાગી ગઇ ગોપીની શોભા નો તો કોઇ પાર ન્હોતો ઝનક મનક કરી આંગણાંમાં ડોલે છે સુંદરતા તેની ઝુમક સાડીની જે આગળની પાટલી ની ઘડી સંભારે છે (મોર – પાટલી) નંદરાય અને રાની યશોદા દૂરથી આ નવી ગોપીનું દ્રષ્ય જોયા કરે છે કે ભલે મારા લાલને નિહાળે પછી પોતાના ઘરની સામગ્રી જે લાવી હતી તે આગળ ધરી દીધી પરસ્ મિલનીયા મોહન ને આ ગોપીની ચતુરાઇ જોઇ ખૂબ હાંસી આવી અને હુંકાર કરવા લાગ્યા કાછની સરસ પહેરેલ છે હીરા જડીત કંદોરો (કોધની) છે અને નંદ યશોદાજી ઉભા છે એટલે ઠાકોરજીનું મુખારવીંદ જોવામાં પોતે તેના માથાના વાળ આગળ કરી અને વાળ ગુંથવા લાગી ગઇ તેમાંથી અવલોકન કારન જોવા માટે ભીર બહુજ સીંધદ્વાર ઉપર જામેલી છે પરમાનંદદાસ

પદ – ૭

જેંવત દોઉ રંગભરે । ચાર ભાતકે વ્યંજન આને ખટરસ રૂચિર કરે ।।૧।। ગોપીજનકે મંડલ રાજત લોકવેદ વિસરે । સકલ મનોરથ પૂરક નંદનંદન પ્રતિપ્રતિ રૂપધર ।।૨।। વાસરકેલિ મુદિત ગિરિધારી સુખવિલસત સગરે । લાલદાસ પ્રભુ યહ વિધ ક્રીડત ભોજન અખિલ કરેં ।।૩।।

ભાવાર્થ –૭

બલરામ અને શ્યામ બેઉ આનંદ ભેર ચાર ભાંત કે વ્યંજન આને ખટરસ બહુ ગમે છે ગોપી જનકે મંડલ માં બિરાજે છે લોકવેદ મર્યાદા ભુલી ગયા છે બધા મનોરથ પુરન કરી નંદ નંદન જુદા જુદા રૂપ ધરે છે દિવસે આનંદ મુદિત ગિરિધારી સુખ માણે છે સગરે લાલાદાસ કહે પ્રભુ આવી રીતે ક્રીડત ભોજન અખિલ કરેં શ્રી ઠાકોરજી જમે ત્યારે જાણી વિશ્વમાં બધાએ ભોજન કર્યુ તે ભાવે છે.

વ્રજભક્ત કે ભોજન કે પદ

વ્રજ ગોપી પોતાના ઘરની સુંદર સામગ્રી લઇ શ્રી ઠાકોરજીને આરોગાવાના મિસે નંદાલયમાં શ્રી ઠાકોરજીના ભોજનના સમયે જ ત્યાં જાય છે અને (પોતાના ઘરની) સામે નંદરાયજી અને જશોદાજી બેઠા છે એટલે શ્રી ઠાકોરજીને આરોગવાના મિસે જશોદાજીના ઘરની વસ્તુ પીરસવા ઘુંઘટ કાઢીને જાય છે તે વ્રજ ભક્તની લાવણ્ય તા સુર્વણની ક્રાંન્તી સમાન છે અને પગમાં નેપુર નાં નાદથી ઝનક મનક કરતાં નંદરાયજીના આંગણમાં ડોલે છે (ફરે છે) અને સાડીની આગળની પાટલી ના છેડાને પગમાં ન આવે તેવી રીતે સંભાળીને ચાલે છે કારણકે ઘુંઘટ કાઢીને પીરસવા આવેલા છે આ દ્રષ્ટ નંદરાયજી અને શ્રી યશોદાજી જુએ છે અને મનમાં ને મનમાં કહે છે ભલે મારા લાલને નિહાળે પણ ગોપી બહુજ ચતુર હતાં પોતાના ઘરની સામગ્રી નંદાલયમાં શ્રી ઠાકોરજીને દેવા જાય તો જશોદાજી કદાચ ઠપકો કરે કે મારા ઘરમાં શું ખોટ છે તે તું મારા લાલને આપવા માટે આવી છું તેથી ગોપી એ

યુકિત કરી ઘૂંઘટ મારીને શ્રી ઠાકોરજીને સામગ્રી પીરસે છે અને પોતાના ઘરની જે સામ્રગી લાવી હતી તે સૌ આગળ ધરી કે પ્રભુ આ સામગ્રી મારા ભાવ ની આરોગજો અને શ્રી ઠાકોરજીના મુખારવીંદ ના દર્શન સુંદર રીતે કર્યા પરમ મિલન થયું (દષ્ટીમાં દષ્ટી મલી) મોહન સાથે હાંસી નું તો ખાલી બાનું હતું દર્શનનો અંતરાય પડે છે જરા ગોપી આવી પાછી જાય અને નંદયશોદા પહેર્યો છે હીરા જડીત સુર્વણનો કંદોરો ઉપર પહેર્યો છે અને માથાના વાળ જરા સરખા કરવાના બે હાથ જરા ઉંચા કરી ને ઘૂંઘટની ઓટમાંથી શ્રી ઠાકોરજીને નિહાળી લે છે પરમાનંદદાસ અષ્ટસખા શું કહે છે કે પરમાનંદને જોવા માટે તો સીંધદ્વાર ઉપર બહુજ ભીડ જામી છે કે આ વળી કઇ ગોપી ઘૂંઘટ મારીને શ્રી ઠાકોરજીને આરોગાવા આવી છે ભુલચુક સુધારી ને વાંચવું ભુલતો ઘણી હશે મારી અલ્પ બુધ્ધી થી લખયું છે.

પદ – ૮

ગોપ વધૂ અપની સોંજ બનાઇ ।। રૂનક ઝુનક ત્યોંત્યાં ઢિંગ આવત નૂપુર શબ્દ સુહાઇ કોઉ ઠાડી શ્રી મુખ ચિતવત આનંદ ઉર ન સમાઇ ।। વ્યંજન મીઠે ખાટે ખારે જેવંત હરિન અઘાઇ ।। ૨ ।। કોઉ કહત અબકે કબ મિલહો દેખો સંકેત બતાઇ પ્રભુકલ્યાણ વ્રજજન કો જીવન ગિરિધર સબ સુખદાઇ

ભાવાર્થ – ૮

વ્રજવધુ પોતાના ઘરેથી સામગ્રી બતાવી ને શ્રી મનમોહન ને આરોગવા માટે રૂનક ઝુનક નેપુર નો અવાજ સુહાય છે ત્યાંત્યાં નજીક આવે છે કોઇ ઉભી રહી શ્રી મુખ એક ચીત્ત થી જોઇ રહે છે અને આનંદ ઉરમાં માંતો નથી વ્યંજન મીઠે ખાટે ખારે જેવત હરી ધરાતાં નથી કોઇ કહે ક્યારે અત્યારે મિલશો તો દેખો સંકેત બતાઇ ઇશારાથી. જગ્યા બતાવી દીધી પ્રભુ કલ્યાણ વૃજજન કો જીવન ગિરિધર સબ સુખદાઇ

પદ – ૯

આજ હમારે ભોજન કિજે બહુત ભાંત પકવાન મિઠાઇ ષટરસ વ્યંજન લીજે ।।૧ ।। સદ્ય ધી ખિચરી ઔર ખોવા શ્યામ સલોને લીજે ।। ૨ ।। ઉર્દ કે વરા દહીં મેં બોરે કછુ કોરે કછુ ભીજે ।। ૨ ।। સંગ સમાન સખા બુલાવુહ બાંટ સબનકો દીજે । આશકરણ પ્રભુ મોહનનાગર પન્યો પછાવર પીજે ।। ૩ ।।

પદ – ૧૦

કહત પ્યારી રાધીકા અહીર આજ ગોપાલ પાહુને આયે પરોસી જીમાઉ ખીર ।।૧ ।। બહુત પ્રીતી અંતર ગતિ મેંરે પલક ઓટ દુ:ખ પાઉ ।। જાનત જાઉ સંગ ગિરિધર કે સંગ મિલે ગુણ ગાઉ ।। તિહારો કોઉ વિલગન માને લરકાઇ કી બાત ।। પરમાનંદ પ્રભુ ભવન હમારે નિત ઉઠ આવો પ્રાત ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

પ્યારી શ્રી રાધિકાજી કહે છે આજે ગોપાલ મારે ત્યાં મહેમાન બની ને પધાર્યા છે તો તેમને પીરસી ને સારી રીતે ખીર જમાડું લાલાને ખીર બહુ ભાવે છે તેની જોડે મારે બહુજ પ્રિતી છે જરાય અંતર નથી એક પલકજો ન દેખાય તો મને કેટલું દુ:ખ થાય છે હું જણું કે ગિરધર ની સંગાથે હોઉ અથવા મિલે તો હું તેનાજ ગુણગાઉ છું

તિહારો કોઉ સખી કહે છે હે રાધીકાજી તમે તેનાથી જરાય જુદા નથી આ લરક્ષથી પરમાનંદ કહે છે પ્રભુ ભવન હમારે નિત ઉઠ આવો પ્રાત

પદ – ૧૧

પરોસત પાહુની ત્યાં નારી । જંવત રામકૃષ્ણ દોઉ ભૈયા નંદબાબાકી થારી ।। ૧ ।। મોહિ મોહનકો મુખ નિરખત વિકલ ભઇ અતિભારી । ભૂપર ભાત કોરે ભઇ ઠાડી હંસત સકલ વ્રજનારી ।। ૨ ।। કે યાહિ આંચ હિયેકી લાગી નવજોવન સુકુમારી । પરમાનંદ યશોમતિ ગ્વાલિન સેનન બાહિર ટારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

બલરામ અને શ્યામ સુંદર બેયભાઇ નંદલાલ જોડે તેમની થારીમાં જમે છે ત્યાં એક નવી ગોપી નંદાલયમાં આવેલી કામકાજ માટે પછી તે જશોદાજીને કહે છે લાવો હું પીરસવા જઉ ત્યાં તેમને શ્રી શ્યામ સુંદરના મુખારવીંદ ની ઝાંખી થતાં તેની પરીસ્થિતી વીકલ થઇ અતિ ભારી સાનભાન ભુલી ગઇ પીરસવા ગઇ તો નીચે જમીન ઉપરભાત નાખ્યાં પછી એકબાજુ ઉભી રહી તે વખતે બધી વ્રજનારી ઓ ત્યાં નંદાલયમાં કામ કરવાવાળી હસવા લાગી કે તેને આંચ હિયાંમાં લાગી છે કારણકે નવજોબન છે સુકુમારી છે પરમાનંદજી કહે યશોદામાતાએ ગ્વાલનને ઇશારાથી તેની નજર બહાર કરાવી

પદ – ૧૨

ગ્વાલ કરતેં કોર છુડાવત ।। ઝુઠેલેત સબન કે મુખતેં અપને મુખલે નાવત ।। ૧ ।। ખટરસ કે પકવાન ઘરે સબ તામે રૂચી નહિ આવત ।। હા હા કરકે માંગ લેત હૈ કહત અતિ મોહિ ભાવત ।। ૨ ।। યહ મહીમાં યહપન જાનત જાહે આપ બતાવત સૂરશ્યામ સ્વપને નહીં દરસન મુનિજન ધ્યાન લગાવત ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

ઠાકોરજી ગ્વાલ બાલ ની સાથે એક બીજાના હાથમાં જે કોર છે તે જૂઠા લઇ તે પોતાના મુખમાં મુકે છે ત્યારે ગ્વાલતો હાથમાંથી કોર છોડાવી દે છે ખટરસ કે પકવાન ઘરે છે બધા તેમાં રૂચી નથી આવતી હા હા કરીને માંગી લેત કહે છે આ મને બહુ ભાવે છે ।। ૨ ।। આનો મહીમાં ઓ જાણે છે જો એ બતાવે તો સૂરદાસજી કહે છે શ્યામ સ્વપને નહિ દરસત મુનિજન ધ્યાન લગાવે તો પણના દેખાય ભાઇ આતો તેની લીલા તેજાણે અપરંપાર છે.

પદ – ૧૩

જેંવત શ્રી વૃષભાન નંદીની કાન્હ કુંવર કી પરછાઇ ।। જોઇ જોઇ વ્યંજન ભાવત રૂચિ સોં સોઇ સોઇ સબ લલિતા લે આઇ ।। ૧ ।। હિતસો જિંવાવત મોહન પ્યારો મધુ મેવા પકવાન મિઠાઇ ।। અતિ અનુરાગ બઢયો જુ પરસ્પર દ્વારકેશ તહાં બલબલ જાઇ

ભાવાર્થ - ૧૩

શ્રી વૃષભાન નંદીની જાણે કાન્હ કુંવરની પરછાઇ હોય તેવી રીતે સાથે ને સાથેજ હોય છે પછી શ્રી પ્રિયાજીને ગમે તે રીતની સામગ્રી લલિતાજી લઇને આવે છે ।। ૧ ।। અને મોહન પ્યારો હિતથી જમાડે છે શ્રી સ્વામિનીજીને મેવા મીઠાઇ પકવાન બધું ।। અતિ પ્રેમ બઢયો જો પરસ્પર દ્વારકેશજી તહાં બલબલ જાય છે.

પદ - ૧૪

દોઉમિલ જેંવત કંચન થારી । મધુમેવા પકવાન મિઠાઇ પરોસત હૈ લલિતારી ।। ૧ ।। ભોજન કરત છહોં રસસો મિલ સુન વૃષભાન દુલારી । અચવનકો યમુનાજલ સિતલ કનક રત્નજડી ઝારી ।। ૨ ।। અતિસુગંધ કપુર લોંગ પુત પ્રીતીસો રૂચિર સંવારી । હંસ મુસકાય દસન ખંડિત બીરી સુરદાસ બલહારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧૪

પ્રિયા પ્રિતમ બંને મલી ને સુર્વણ પાત્રમાં ભોજન જમે છે મધુમેવા પકવાન મિઠાઇ બધુ લલિતા સખી પરોસે છે એ રસનું ભોજન કરે છે મલીને બંને જણા સુન સાંભળો શ્રી વૃષભાનજીના દુલારી ।। પછી અચવન કો યમુના જલ સિતલ સુવર્ણની રત્ન જડીત ઝારી ભરીને લાવે છે અતિ સુગંધ કપુર લવીંગ યુત પ્રીતી સો સારી રીતે સંવારી ને (રાખીને) હઁસ મુસ્કાય પરસ્પર પ્રિયા પ્રિતમે જે બીરી મુખમાં રાખી અને સામેથી મુખ માંડી દાંતથી બીઠી તોડી ને લીધી.

ભોગ સરવાનું પદ રાગ ટોડી

પદ - ૧

ખંભકી ઓઝલ ઠાડો સુબલ પ્રવિણ સખા કરમેં જટિતડબા વીરાસોં ભર્યો જેંમત હેંરી મોહન । પરદા પરે તિવારી તીન્યો તામધ્ય ઝલકત અંગઅંગ રંગ સોહન ।। ૧ ।। જાહીકો દેખત રાની તાહીકો ઉઠતઝુક કોઉ નહિ પાવત સમયો જોહન । નંદદાસપ્રભુ ભોજનકર બૈઠે તબ મેં દઇરી સેન પાન ખાયે આંવન કહયોરી ગોહન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧

નંદાલય માં ખંભની ઓથે ઉભા છે સુબલ શ્રી દામા પ્રવિણ સખા તે વખતે શ્રી ઠાકોરજી હાથમાં રત્ન જડીત ડબામાં પાન બીરા ભરીને મોહન બીરાં આરોગે છે જ્યારે સખાને જોયા ત્યારે તિબારી માં પડદા પાડી દીધા તેની અંદરથી શ્રી અંગ ઝલકે છે રંગ સોહન ।। ૧ ।। જેને દેખ્યો જશોદાજીએ તેને ઠપકો આપવા લાગ્યા જાવ અત્યારે તેને નથી આવવું જો સામે જોયું છે તો વાત છે તારી હા નંદદાસજી કહે છે પ્રભુ ભોજન કરીને બેઠા છે ત્યારે તેને ઇશારો કર્યો કે તમે જાવ હું પાન ખાઇને તમારી પાછળ જ આવું છું.(ગોહન : પાછળ)

પદ - ૨

ભોજન ભલી ભાંત હરિ કિનો ખટરસ વ્યંજન મઠા સલોના માંગ માંગ હરિ લીનો ।। ૧ ।। હસત લસત પરોસત નંદરાની બાલકેલી રસ ભીનો । પરમાનંદ ઉબર્યો પનવારો ટેર સુવલકો દિનો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

હરિએ સારી રીતે ભોજન કર્યુ છ પ્રકારના વ્યંજન મઠા સુંદર માગી માગી ને હરી લે છે હસ્તે મસ્તી કરે છે બાલ લીલા આનંદ માને છે પરમાનંદ દાસ કહે છે જમ્યા પછી સુબલ શ્રી દામા ને કહે છે જે વધ્યુ છે તે લઇ જાવ જલ્દી

પદ – ૩

ભોજન કર ઉઠે દોઉ ભૈયા । હસ્ત પખાર શુદ્ધ આચમન કર બિરી લેહુ કનૈયા ।। ૧ ।। માત યશોદા કરત આરતી પુનપુન લેત બલૈયા । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર વ્રજજન કેલિ કરૈયા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

બંને ભાઇ ભોજન કરીને ઉઠયા હાથધોઇ શુદ્ધ જલથી આચમન કરી બિરિલેહો કનૈયા પછી માતા યશોદા આરતી કરે છે વારેવારે બલૈયા લે છે પરમાનંદદાસ કહે છે કે વ્રજમાં આનંદ કરવાવાળો કનૈયોજ છે.

પદ – ૪

આચમન કિજીયે કૃપાનિધાન । યમુનોદક કંચન ઝીરી ભરલાઇ ચંદ્રાવલી સુજાન ।। ૧ ।। પનવારો ભક્તનકોં દિજે નારદ તૂંબરગાન । જેંવત યુગલ ઉઠે જો પરસ્પર ગાવત જનકલ્યાણ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

હે કૃપા નિધાન આપ આચમન કરો લો યમુનીદક સુર્વણની ઝારી ભરીને ચંદ્રાવલીજી લાવ્યા છો પાનવારો ભોજન કયા પછીની સામગ્રી ભક્તો ને આપો નારદ તુંબરૂ ગંધર્વ ની પધ્ધતિથી ગાન કરે છે સંગિતા ચાર્ય તૂંબરૂ ગંધર્વ હતા તેની પાસેથી નારાજી શીખ્યા સંગિત અને પૃથ્વી ઉપર પ્રસાર કયો ભકિત સંગિત નો નારજી એ જમીને બંને ભાઇ ઉઠેયા પછી પરસ્પર ગાવત જન કલ્યાન ।।

બીરીકે પદ રાગ સારંગ

પદ – ૫

કૃષ્ણ કો બીરી દેત વ્રજનારી । પાન સુપારી કાથો ગુલાબી લોંગન કોલ સંવારી ।। ૧ ।। વ્રજનારી જો કુંજ લો ઠાડી કંચનકીસી વારી । લે લે બીરી કરન કમલમેં ઠાડી કરત મનુહાર ।। ૨ ।। કહત લાડલે બીરી લીજે મોહન નંદકુમાર । પરમાનંદપ્રભુ બીરી આરોગત વ્રજકે પ્રાણઆધાર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

વ્રજની નારી શ્રી કૃષ્ણને બીરી દે છે તેમાં પાન સોપારી કાથો ગુલાબી નાખ્યો છે અને લવીંગનું ઉપરનું ટોપકું કાઢીને બીરી ઉપર બેસડેલું છે વ્રજનારી કુંજમાં ઉભી છે કેવી સુંદર સ્વરૂપવાન છે સોનાવર્ણી હાથમાં બીરી લઇને મનુહાર કરે છે પછી શ્રી લડલીજી પણ શ્રી ઠાકોરજી ને કહે છે મનમોહન બીરી લો પરમાનંદદાસ કહે છે પ્રભુ બીરી અરોગોત વ્રજ કે પ્રાણ આધાર

પદ – ૬

પાન ખવાવત કરકર બીરી । એકટક વ્હે મોહન મુખ નિરખત પલકન પરત અધિરી ।।૧ ।। હસત નિહારત બદન શ્યામકો તનકી સુધ બિસરી । રસીકપ્રિતમકે અંગસંગ મિલ છતિયાં ભઇ અતિ સીરી ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

પાન ની બીરી કરી કરીને શ્રીજીને આરોગાવે છે અંકટકેથી મોહનના મુખારવીંદ ને જોઇ રહ્યા છે પલક પણ મારતાં નથી હઁસત નિહારત વદન શ્યામનું તનકી સુધી પણ ભૂલી ગઇ છે શ્રી હરીરાયજી કહે છે અંગનો સંગ કરી છાતીને ઠંડક આપવી

પદ – ૭

સબભાંતી છબીલી કાન્હ કી ।। નંદ નંદનકી આવન છબીલી મુખ છબી બીરી સુપાનકી ।।૧ ।। અલક છબિલી તીલક છબીલો પાગ છબીલી સુમાન કી ।। ભ્રોંહ છબીલી દ્રષ્ટિ છબીલી સેન છબીલી સુમાન કી ।।૨ ।। ચરણકમલ કી ચાલ છબીલી શોભાઅંગ સુકાની કી પરમાનંદ પ્રભુ બેન છબીલી સુરત છબીલી સુગાન કી ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૭

કાન્હ કુંવર ની સબભાંત છબિલી છે શ્રી નંદનંદન ની આવન છબીલી મુખ છબીલું અને બીરાપાન અરોગે છે માથાનાવાળ ની લટ છબીલી તિલક પાગ છબીલ ભ્રોહ દષ્ટિ છબીલી સેન ઇશારો તે પણ છબીલે સુમાનકી તેમના ચરણ કમલની ચાલ છબીલી શોભા અંગ સુકાન કી પરમાનંદદાસ કહે છે કિ તેમના બેન બોલે છે છબીલો સુરત એટલે રૂપ છબીલું ગાય છે ત્યારે તો એવા છબીલા લાગે છે.

પદ – ૮

બીરી નવલ ગ્વાલની લાઇ । ઉજ્જવલ પાનસોં લોંગ સુપારી કર પ્રણામ ઢિંગ આઇ ।।૧ ।। ચૂનો ખેરસાર સુગંધ મૃગમદ સુખદ સનાઇ । શ્રીવિઠ્ઠલગિરિધારી કૃપાનિધિ હાથન લેહિત સોંજ બનાઇ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

નવી ગોપી પ્રભુ માટે બીરી બનાવી ને લાવે છે પાન કેવા ઉજ્જવલ લોંગ સુપારી બધુંજ બરાબર નાખીને પ્રણામ કરી આગળ આવીને બીરી આપી. ચુનો ખેરસાર (કાથો) સુગંધ મૃગમદ એટલે તેમાં કસ્તુરી છે શ્રી વિઠ્ઠલ કહે છે ગિરિધારી તો કૃપા ના નિધિ છે હાથન લે હિત સોંજ બનાઇ

પદ – ૯

બીરી અરોગત ગિરિધરલાલ । અપનો કરસોંદેત રાધિકા મોહન મુખમેં મધુર રસાલ ।।૧ ।। જ્યોં જ્યોં રૂચિ ઉપજાવત ઉરઅંતર ત્યો ત્યો પરસ્પર કરત વિહાર । કબહું દેત દશન ખંડિત કર કબહું હસકર દેત ઉગાર ।।૨।। સહચરી સબ મિલ અંતરી ન રાખત હીયે આનંદ અપાર । જય જય કૃષ્ણ જય શ્રીરાધે યશ ગાવત પરમાનંદ સાર ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્રી રાધીકાજી પોતાના હાથથી મોહનના મુખમાં મધુર રસાલ રસભરી બીરી ગિરિધરલાલ ને અરોગાવે છે જયાં જયાં તેમને રૂચિ ઉપજે છે ત્યાં ઉર અંતરમાં પરસ્પર કરત વિહાર કબહું ક્યારેક દાંતથી ખંડિત કરી અડધી બીરો આપે છે ક્યારે હંસી ને ઉગાર પાનનો આપે છે દાસીઓ સખીઓ બધી મલીને અંતર જરાયે રાખતા નથી અને મનમાં આનંદ ઘણો છે પછી જય જય કૃષ્ણ જય રાધે એવા યશનું ગાન કરે છે આ જ સાર છે પરમાનંદજી કહે છે.

પદ – ૧૦

બીરી ખવાવત શ્યામ હી પ્યારી ।। પકે પાન પીરે સુંદરતા ભરે ગોતે સરસ સંવારી ।। ૧ ।। કાથા ચુના લોંગ ઇલાયચી કપુર સરસ ઉજજવલ સુપારી જાવંત્રી ફલ મૃગ મદ સૌર સબે સજલાઇ બહુ રૂચિકારી ।। ૨ ।। ખાય ખવાય દોઉ પરસ્પર રસ ભરે નયન કમલ મનુહારી ।। આનન ઉડુપતિ અધર બિંબ ફલ રસના પર બલીહારી ।। ૩ ।। ઉભય સિંઘાસન મિલકે બૈઠે કામ કેલી ક્રીડત સુખ કારી ઇન્દ્ર નિલમણી હાર બન્યો હૈ માધો પ્રભુ શ્રી ગોવર્ધન ધારી ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

શ્રી પ્યારીજી શ્યામસુંદર ને બીરી ખવડાવે છે પાકા પાન પીરારંગના સુંદરતા ભરેલા ગોતીને સરસ સંભારીને લાવ્યા છે ।। ૧ ।। કાથો ચુનો લવીંગ સુપારી ઇલાયચી કપુર સરસ ઉજજવલ સુપારી જાવંત્રી મૃદ મદ કસ્તુરી બધી વસ્તુ બહુ રૂચિકારી છે ।। ૨ ।। ખાય ખવાય સામસામે પરસ્પર રસ ભરે નયન કમલથી મનુહાર કરે છે આનન મુખારવિંદ ચંદ્રમાં – (ઉડુપતિ) અધર બીંબ ફલ પર બલીહારી ।। ૩ ।। બંને સિંઘાસન ઉપર સાથે બેઠા છે કામકેલી ક્રીડત સુખકારી જાણે ઇન્દ્ર નિલમણી હાર બન્યો છે ગલબ્રાંયથી.

છાક લીલા કે પદ રાગ સારંગ

પદ – ૧

આન લેહો તુમ છાક આપની બાલક બન બનવારી ।। ૧ ।। આજકલેઉ કિયો પ્રાતહી બછરા લે વન ઘાયે ।। મેવા મોદક મૈયા યશોમતી મેરે હાથ પઠાયે ।। ૨ ।। જબ યહ બાની સુની મનોહર ચલ આયે તહાં પાસ કીની ભલી ભૂખ જબ લાગી બલ પરમાનંદ દાસ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

ગ્વાલિની હરિને બુલાવે છે ।। હે શ્યામ સુંદર ક્યાં છો આવીને તમારી છાક લઇ જાવ અને બીજા ગ્વાલબાલ પણ જલ્દી બનવારી સહત આવો ।। ૧ ।। આજ કલેઉ સવારમાં કર્યુ છે પછી સીધા વાછડા ને લઇને વનમાં આવ્યો છે ।। મેવા લાડુ મૈયા યશોમતી એ મારા હાથમાં મોકલ્યા છે કે લેજો મનમોહન ને આપજે જયારે આ અવાજ સાંભળ્યો કે તેની પાસે આવીને ઉભારહ્યાં ભલી કરી હોં ભૂખ તો બહુજ લાગી હતી બલીજાય પરમાનંદ

પદ - ૨

તુમકોં ટેરટેર મેં હારી । કહાંજો રહે અબલોં મનમોહન લેહોન છાક તુમ્હારી ।।૧ ।। ભૂલ પરી આવત મારગમેં ક્યોહું ન પેંડો પાયો। બુઝત બુઝત યહાં લો આઇ તવ તુમ વેણુ બજાયો ।।૨ ।। દેખોં મેરે અંગકો પસીના ઉરકો અંચલ ભીનો । પરમાનંદ પ્રભુ પ્રીતીજાન કે ઘાય આલિંગન કીન્હો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૨

આ ગોપી શ્રી ઠાકોરજી માટે છાક સામગ્રી લાવી છે અને તેમને ગોતવામાં ખૂબ બુમો પડી અને હારી ત્યારે એટલામાં મન મોહન આવ્યા અને લો આ છાક તુમ્હારી તેમને આપી પછી કહે હું તો મારગમાં ભુલી પડી કાંઇ રસ્તો જડે નહિ પુછતાં પુછતાં અહીં આવી ત્યારે તમારી વેણુનો અવાજ સાંભળ્યો એટેલ બૂમ પાડી દેખો જુઓ મારા અંગ ઉપર કેટલો પસીનો છે મારી સાડીનો છેડો નો પણ પલળી ગયો છે પરમાનંદદાસ કહે છે પ્રભુ એ તેની પ્રિતી જાણી એને દોડીને આલિંગન આપ્યું તેને સુખદાન દીધું

પદ - ૩

હરિજૂકો ગ્વાલિની ભોજન લાઇ । વૃંદા વિપીન વિશદ યમુનાતટ સુન જ્યો નાર બનાઇ ।।૧ ।। સાન સાન દધિભાત લિયો હે સુખદ સખન કે હેત । માધ્ય ગોપાલમંડલી મોહન છાક બિહ સમુખ દેત ।। ૨ ।। દેવલોક દેખત સબ કૌતુક બાલકેલી અનુરાગે । ગાવત સુનત સુખદ અતિમાનો સૂર દૂરત દુઃખ ભાગે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૩

શ્રી હરિને માટે ગ્વાલિની ભોજન લાઇ છે ।। વૃંદા વિપીનમાં વિસદ યમુના તટ સાંભળી ને જ્યો નાર બનાઇ જોઇ જોઇને દધિ ભાત લઇને સખાને સુખના હિતને માટે મંડલી સખાઓની બનાવી વચમાં ગોપાલ છાંક હસતાં મુખમાં દે છે દેવલોકમાં જોઇને બધા કૌતુક છે કેશું એમ જાણી બાળકો બધા આનંદ માણે છે પ્રેમથી કોઇ ગાય છે સાંભળે છે સુખદ અતિ સુખ માણે છે આ લીલા જોઇને સુરદાસ કહે છે કે મારા તો બધાજ દુઃખ ભાગી ગયા છે.

પદ - ૪

બાંટ બાંટ સબહીન કોં દેત ।। એસે ગ્વાલ હરિ હૈ જુ ભાવત શેષ રહત સોઇ આપન લેત ।।૧ ।। આછો દૂધ સદ્ય ધોરી કો ઓટ જમાયો અપને હાથ હંડિયા મૂંદ યશોદા મૈયા તુમકોં દે પઠઇ વૃજનાથ ।। ૨ ।। આનંદ મગ્ન ફિરત અપને રંગ વૃંદાવન કાલીંદી તીર ।। પરમાનંદ દાસ ઝુઠો લેં બાંહ પસાર દીયો બલવીર

ભાવાર્થ - ૪

બધાને છાક બાંટી બાંટીને આપે છે આવા ગ્વાલ હરિને બહુ ગમે છે બધાને છાંક બાંટતા વધે તે પોતે લે છે ।।૧ ।। સારૂ દુધ સદ્ય ધોરી નું તેને ઓટીને જમાવ્યુ છે પોતાના હાથથી હાંડીનું મોં પણ બંધ કરીને યશોદા મૈયા એ તમોને મોકલાવ્યુ છે આહાહા શું પ્રભુની લીલા છે તેની ગાથાનું વર્ણન શું કરવું જુઓ વ્રજ બાલકો ની પણ પ્રભુ શું મહતા બતાવે છે જે છાક વનમાં શ્રી યશોદાજી એ મોકલી છે હતી તે સામગ્રી દરેક ગોપ બાલકોને શ્રી ઠાકોરજી

પોતાનાશ્રી હસ્તથી દે છે કારણકે ગ્વાલબાલો જેવા જેવા તેવા ગંવાર જેવા નથી કારણ કે સમકક્ષા બાલકો હતા પોતાને રૂચી કર હતાં એટલે બધી સામાગ્રી દરેકને બાંટીને બાકી રહી તેજ પોતે લીધી વળી દહી પણ જમાવેલુ છે મારાજ હાથથી મને જે ગાય વહાલી છે તે ધોરી ગાયનું દુધ બહુજ સરસ આપે છે તે મેંજ જમાવેલુ છે તે આપ સર્વે લો પછી ગ્વાલ બાલા કહે છે કે પ્રભુ આજે હંડીયા છે તે બંધ કરેલ છે (ઢાંકેલી છે) તો માતાજી એ આપને માટે મોકલી હશે પણ પોતે તો એવો આનંદ મગ્ન હતાં પોતાનાજ રંગમાં અને પસાડીને બળદેવજીને પણ આપ્યુ કારણકે આ ગ્વાલબાલ ની સમકક્ષાની મહત્તા બતાવી છે શ્રી ઠાકોરજીએ

પદ – ૫

આગે આવોરી છકહારી ।। જબ તુમ ટેરે તબમેં બોલી સુનિન ટેર તિહારી ।। ૧ ।। મૈયા છાક સવારે પઠઇ તૂં કિત રહી અવારી અહો ગોપાલ ગેલ હોં ભૂલી મધુર બોલન પર વારી ।। ૨ ।। ગોવર્ધન ઉદ્ધરણ ધીરસોં પ્રીતી બાઢી અતિ ભારી જન ભગવાન મગ્નભઇ ગવાલિની તનકી દશા વિસારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

નંદ નંદન ગૌ ચારણ માટે વનમાં પધારેલા ।। ભોજન માટે ગ્વાલિની ને છાક લાવતા થોડુ મોડુ થયેલું એટલામાં દુરથી શ્રી ઠાકોરજી એ છકહારી ને દેખી (છાકલાવનારી) એટલે બુમ મારી પણ સંભળાઇ નહિં બે ચાર બુમ પાડી એટલે પ્રભુ નો સાદ સાંભળીને ગ્વાલિની બોલી કે આવી પ્રભુ ત્યારે પછી જરા બે શબ્દો કીધા કે મેં કેટલી બુમ પાડી પછી ગોપી કહે છે પ્રભુ આપનો અવાજ મને સંભળાયો ન્હોતો પણ જ્યારે સાંભળ્યો ત્યારે તરત જ બોલી છું શ્રી ઠાકોરજી કહે છે મારી માંએ સવારની તને છાક લઇને મોકલી છે તો તૂં આટલી બધી મોડી કેમ આવી છું બોલ ત્યારે ગ્વાલિની કહે છે હા ગોપાલ વાત સાચી છે આપ ની પણ હુંજ રસ્તો ભૂલી ગઇ આડા રસ્તે ચડી ગયેલી પછી રસ્તો ગોતવામાં મને આટલી વાર લાગી ગઇ છે ભલે આપે મને જરા ઠપકો આપ્યો તેમાં આપનું બોલવાનું કાંઇ ખોટુ નથી પણ આપના મધુર વચનો ઉપર હું વારી જાઉ પ્રભુ પછી પરસ્પર બંનેની પ્રીતી અતિ વધી ગઇ અને (જન ભગવાન નામના અષ્ટ સખાના નિકટના સખા) કહે છે ગ્વાલિની એવીતો મગ્નબની ગઇ દેહ દશાનું ભાન પણ રહ્યુ નહિ અને તે આનંદમાં ડૂબી ગઇ અને જેને શરીર સાથેનું કાંઇ ભાનજ નથી જેમ રવિ પ્રકાશ ફેલાય ત્યારે અંધકાર ને ઝાડુ લઇને વાળવું પડતું નથી તેમ આનંદમય પ્રભુ નું મિલન કયારે થાય જ્યારે સામે પણ તેજ રીતે આનંદ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે શરીર સાથે કાંઇ સંબંધ નથી (સરીતા સીંધુ મિલી પરમાનંદ ભઇ એક રસતેહ) આ છે શુધ્ધાદ્રૈત સિધ્ધાંત

પદ – ૬

બિહારી લાલ આઇ છાક સલોની અતિ અદભૂત પઠઇ ચંદ્રાવલી એકગાંઠ દ્રૈ દોહની ।। ૧ ।। ટેરત શ્યામ ભૂજા ઉંચી કર ગઇ સુવાસ આ ગ્યોની કૃષ્ણદાસ ગિરિધર જુકો મન હર્યો વિધિના રસીક રીઝોની ।।

ભાવાર્થ – ૬

હે બિહારીલાલ આપની છાક સુંદર સલોની લાવે છે ચંદ્રાવલી સખી બહુ ચતુરાઇ ભરેલા છે અદભૂત રીતે મોકલી છે દોહની બે છે તેને ગાંઠ એકવાળી છે કે ખોલતા વારન લાગે ઉંચો હાથ કરીને શ્યામ અવાજ દે છે તે તેને સાંભળી કૃષ્ણદાસ કહે ગિરિધરજૂકો મન હર્યો વિધિના રસીક રીઝોની (વિધી એટલે શું કરવું કેમ આપવું તે વિધી) તો તે તો તેમાં રસીક છે એટલે બધાને રીઝવશે.

પદ – ૭

તુમકો મૈયા છાક પઠાઇ । ટેરત ફીરત ગ્વાલનંદલાલ કિત તુમ દોઉ ભાઇ ।।૧।। નઇનઇ ભાંત નયે ડબરનમેં અપને સીર ધર આઇ । નેક કહેત સુનિ હો શ્રવણનસુખ પાવત તાહી ઠોરહી ધાઇ । શ્રીવિઠ્ઠલ ગિરિધરનલાલ કો અદભૂત રૂચી ઉપજાઇ ।।૩।।

ભાવર્થ – ૭

ગ્વાલ બાલ ચારે બાજૂ ફરીને શ્યામ સુંદર ને જુએ છે કે તમે બંને ભાઇ ક્યાં છો ઓ નંદલાલ જુઓ તમારી છાક મૈયા એ મોકલી છે ।।૧।। નવી નવી ભાંતના ડબરનમાં અપને શીરધર આઇ મારે માથે ઉપાડીને લાવી છું જરા સાંભળો શ્રવણ ન સુખ પાવત તા એ જગ્યા પર આવી શ્રી વિઠ્ઠલ કહે છે ગિરિધરલાલ કો અદભૂત રૂચિ ઉપજાઇ.

પદ – ૮

લાલન કેતિક દૂર બન આવત ।। યશોમતી ઔસેર કરત હૈ ઢીંગહી ક્યોં ન ચરાવત ।।૧।। હાર પરીહોં યહાં લો આવત ધોસ ચઢયો લખ ધાવન વ્રજજન તજ ક્યોં દૂર આયો સો તૂમહીકૂં ભાવત ।।૨।। ચલહું ન ઉઠ ક્યોં ઠોર લાડીલો જ હીયે છાક ધરાવત ।। કરગહી ચલે કુંજભવન મેં અદભૂત ભાવ જનાવત ।।૩।। છાક ધરાય યહાં લો આયો દોનો ક્યોં ન બતાવત ।। સીતલ ઠૌર દેખ ભોજન કી સબે હો હું સમરાવત ।।૪।। ગરેં બાંહ ધર ચલે રસીક પ્રીતમ પ્રિય પરસ પ્રમોદ બઢાવત ।। ગુઢ ચરણકો યહ દાસ મુદિત મન ભાવત ।।૫।।

ભાવાર્થ – ૮

વનમાં ગૌ ચારણ માટે શ્રી ઠાકોરજી પધાર્યો છે અને શ્રી યશોદાજી વ્રજ ગોપીને સાથે છાક મોકલે છે તે લઇને ગોપી વનમાં આવે છે શ્રી ઠાકોરજી સાથે તેને ગાઢ પ્રેમ ભરેલો હતો તે શ્રી ઠાકોરજીને કહે છે લાલન તમો કેટલા બધા દૂર ગાયો ચારવા માટે આવો છો શ્રી યસોદાજી પણ એમજ ઇચ્છે છે કે મારો કાન્હ કુંવર જો નજીક માં કેમ ગાય ચરાવતો નથી વળી ગોપી કહે છે લાલન હું અહીં આવતા આવતાં તો થાકી ગઇ અને દિવસ પણ કેટલો ખરો મધ્યાન તપી રહ્યો છે અને વ્રજના લોકોને ત્યજીને કેમ દુર આવો છો તો તમને આ બધું કેમ ગમે છે તો બહુ જ મીઠા શબ્દો માં આ વાત થઇ છે કારણકે આમ ન બોલે તો પ્રિત વધે નહી પછી ગોપી શ્રી ઠાકોરજીને કહે છે પ્રભુ ચાલો ને આપડે કોઇ સારી જગ્યા ઉપર જઇએ આ છાક ને હમણાં અહી રહેવા દો પછી ગોપી શ્રી ઠાકોરજીનો હાથ

પકડી ને કુંજ ભવનમાં લઇ જાય છે અને શ્રી પ્રભુ સાથે એવો તો અદભૂત ભાવ બતાવે છે કે ભોજન ની પણ પરવા કરી નહિ અને આછાકને મુકીને અહી કેમ આવવું થયું છે તે કોઇ બતાવી શકતું નથી આટલા બધા ભાવમાં ડૂબી ગયા પછી ગોપીને ખ્યાલ આવ્યો કે આ જગ્યા બહુજ સુંદર અને કુંજ નિકુંજ ની ગહરી છાયા સીતલ છે તો અહીયા જ ભોજન ની બધી તૈયારી કરૂ છું પછી પરસ્પર ગલ બાંહ ધરી અને બંને જાય છે ભોજન ની તૈયારી માટે તો શ્રી હરિરાયજી મહાપ્રભુ એમ કહે છે કે ગોપીને જે શ્રી ઠાકોરજીનો સ્પર્સ થતાંની સાથેજ આનંદની અવધી ના રહી જેવી રીતે ગાયના પગની ખરીની ઉંડી છાપ ખૂંચેલી હોય અને જોનાર ને ખબર પડે કે આ પગ ગાયનોજ છે તેવી રીતે શ્રી હરીરાયજી કહે છે કે આ લીલા ના દર્શન કરી આ દાસ આનંદિત થઇ ગયા અને પોતાને ખૂબ જ આલીલા ગમી ગઇ ભૂલચુક સુધરીને વાંચશો

પદ – ૯

લાડીલે તુમકો છાક લે આઇ બહુત વાર કે ભૂખે જાનકે યશુમતિ મોહિ પઠાઇ બીચ મિલે મૃગનાદ વિમોહી જીન યહ ઠૌર બતાઇ ।। ચરણ કમલકે ચીન્હ વિલોકત શ્રમ સબ ગયો ભુલાઇ ।। ૨ ।। ઢિંગ આયે સુન વચન મનોહર આરતી અતિ ઉપજાઇ ।। વેણુનાદ મધ્ય શ્રવણ સુધા ધસિ વિરહ અગ્નિ બુઝાઇ ।। ૩ ।। મુખ નિરખત અપને મોહનકો છાક જો તરે ઉતરાઇ મુખ ચુંબન દે રસીક શિરોમણી ગ્વાલિન ગરે લગાઇ ।। ૪ ।।

પદ – ૧૦

લાડીલે તુમકો છાક લે આઇ । બહુત વારકે ભૂખે જાનકે યશુમતિ મોહિ પઠાઇ ।। ૧ ।। બીચમિલે મૃગનાદ વિમોહી જિન યહ ઠોર બતાઇ । ચરણ કમલકે ચીન્હ વિલોકત શ્રમ સબ ગયો ભુલાઇ ।। ૨ ।। ઢિંગ આયે સુન વચન મનોહર આરતી અતિ ઉપજાઇ । વેણુનાદ મધ્ય શ્રવણ સુધા ધસિવિરહે અગ્નિ બુઝાઇ ।। ૩ ।। મુખ નિરખત અપને મોહનકો છાક જો તરે ઉતરાઇ । મુખ ચુંબન દે રસીકશિરોમણી ગ્વાલિન ગરે લગાઇ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૦

લાડીલે હું આપના માટે છાક લઇને આવી છું કારણકે આપ બહુત વખત થઇ ગયો છે ઘણીજ ભૂખ લાગી હશે એવું જાણીને શ્રી યશોદાજીએ મને મોકલી છે પણ હું આવી તો ખરી પણ આપ ક્યા રસ્તેથી પધાર્યે હશો તે મને ખબર ન્હોતી પણ આપે જે આનંદ માટે વેણુનાદ કર્યો તે વેણુના સ્વરથી (નાદથી) મૃગ બહુજ મોહીત થઇ ગયેલાં અને કાન ઉંચા રાખીને આ નાદ ક્યાંથી આવે છે તે સાંભળીને નાદભણી મુખ રાખીને દોડતા હતા તો તેની પાછળ પાછળ હું આવી છું વળી આ રસ્તામાં આપના ચરણની છાપ દેકાઇ અને મારો બધો થાક ઉતરી ગયો પ્રભુ આવા સુંદર મનોહર વચનો સાંભળી લાડીલે લાલ નજીક પધાર્યા અને ગોપીના હદયનો તાપ જાણી પોતે તેના ઉપર પ્રિતી અતિ દર્શાવી કારણકે એકતો જે વેણુનાદ ના અવાજ થી મૃગોની પાછળ પાછળ નાદ સાંભળીને જે પ્રીતી ઉપજી અને વળી શ્રી ઠાકોરજીના વચનામૃત સાંભળી જે તેમને મળવાનો વિરહ હતો તે અગ્નિ શાંત થયો અને એકટક મુખારવિંદ નિરખે છે ત્યાં તે છાક ને શ્રી ઠાકોરજી માથા ઉપરથી ઉતરાવે છે અને ગોપીતો એટલી બધી ભાવ અને પ્રેમથી છલકાઇ નંદ નંદન કાન્હ કુંવર ને મુખ ચુંબન કરે છે કારણકે પ્રભુ તો એવાજ રસીક અને તેના શિરોમણી

છે અને ગ્વાલિન ને ગળે લગાવી દે છે આ છે (દ્વૈત નું મિલન અદ્વૈતનું મિલન) અદ્વૈત આમાં બીજો ભાવ રંચક પણ લાવવો નહિ.

પદ – ૧૧

લેહો કન્હૈયા યશોમતિ મૈયા-તુમકો છાક પઠાઇ વ્યંજન મીઠે ખાટે ખારે દધિ ઓદન લે ધાઇ ।। ૧ ।। ગુંજા લડુવા ઉજ્જવલ ફેની મેવા અમૃત મીઠાઇ ઓટયો દૂધ સદ્ય ધોરી કોં તામેં બહુત મલાઇ ।। ૨ ।। વેસનકે વ્યંજન બહુ તેરે જો તિહારે ચિત્ત ભાઇ ।। જોર મંડલી ભોજન કીજે હષી કેશ બલજાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

હે કન્હૈયા માતા યશોમતિ એ અપને માટે છાક મોકલી છે ।। વ્યંજન તો જુઓ ખાટે દધિ ભાત બધુજ લઇને આવી છું ।। ૧ ।। ગુંજા લડુવા ઉજ્જલ ફેની મેયા અમૃત મીઠાઇ ।। ઓટેલું દૂધ ધોરી ગાયનું તેમાં મલાઇ બહુજ છે બેસન ના વ્યંજનો બહુ પ્રકારના બનાવેલા છે જો આપ ને ગમે તે લો બધી ગ્વાલ મંડલી ને ભેગી કરો પછી ભોજન કરો હષીકેશજી બલજાય છે.

પદ – ૧૨

લીજે લાલન અપની છાક । જબતે તુમ વન આયે તબતેં રહત ચઢયો ચિત્તચાક ।। ૧ ।। દેખલેહું નીકે કર સગરે કીને બહુવિધ પાક । ભોજન કો બૈઠે સીતલ છાયામેં ઉનહી ઢાક ।। ૨ ।। હોહું ઢીંગ બૈઠો જયોં હૂ તો મેરે ચરણકો ઉતરે થાક । જ્યોં ભાવે ત્યોં ખેલ કરો તુમ મેરે આગે નિશાંક ।। ૩ ।। પુરો સકલ મનોરથ મેરે હોં આઇ ઇહ તાક । રસીક પ્રીતમ કવકે વિછુરે તેંહો આઇ હો નાક ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

હે લાલન આપની છાક લો જ્યાર ના આપ વન આવ્યા છો ત્યારનું ચીત ચાકે ચઢયું છે (ચાક-ચકડોળ) જોઇલોને સારી રીતે બહુ પ્રકારના પકવાન બનાવ્યા છે ।। ૧ ।। ભોજન માટે સીતલ છાયામાં જઇને બેઠા કદંબવૃક્ષ નીચે હું તેની નજીક જમવા બેસુ તો મારા પણ ચરણનો થાક ઉતરે જ્યાં ગમે ત્યાં રમો મારી આગળ એટલે મને નિરાંત પુરો સકલ મનોરથ મારો એટલા માટે હું આવી છું શ્રી હરિરાયજી કહે છે કે પ્રિતમ કયારના જુદા પડયા છે તેટલા માટે તું નાહક આવી છું.

પદ – ૧૩

ઘર હી એક ગ્વાર બુલાઇ છાક સામગ્રી સબહી જોર કેં કરદે તુરત પઠાઇ ।। ૧ ।। કહ્યો જાય વૃંદ્રાવન જેવો તૂ જાનત સબ પ્રંકૃતિ કન્હાઇ ।। પ્રેમ સહીત લે ચલી છાક કહિ હવૈ હૈવે ભૂખે દોઉ ભાઇ ।। ૨ ।। તુરત જાય વૃંદાવન પહૂંચી ગ્વાલ બાલ કહું કોઉન બતાઇ સુરશ્યામ કો ટેરત ડોલત કિતહોં લાલ છાક મેં લાઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

શ્રી યશોદા મૈયાએ એક ગ્વાલીની ને ઘેરબુલાવી ।। અને શ્રી શ્યામ સુંદરના માટે છાક સામગ્રી બધી ભેગી કરીને તુરતજ ગોપી જોડે મોકલે છે કહ્યું કે વૃંદાવન જજે તૂં જાણસ તો ખરી તેનો સ્વાભાવ કે તેની પ્રકૃતિ કેવી

છે કન્હાઇની પ્રેમ સહીત લે બાલ કહું કોઇના દેખાયા સૂરદાસજી કહે શ્યામ કો ટેરત ડોલત ક્યાં છો લાલ છાક હું લાવી છું

પદ – ૧૪

બહુત ફીરી તુમ કાજ કન્હાઇ ।। ટેર ટેર હોં ભઇ બાવરી દોઉ ભૈયા તુમ રહે લુકાઇ ।। ૧ ।। જે સબ ગ્વાલ ગયે ધરઘરકો તિન સોં કહી તુમ છાક મઁગાઇ ।। લોની દધિ મિષ્ટાન જોરકેં યશુમતી મેરે હાથ પઠાઇ ।। ૨ ।। એસી ભૂખ માંઝ તૂ લાઇ તેરી કિહી વિધિ કરોં બડાઇ ।। સૂરશ્યામ સબ સખન પુકારત આવત ક્યોં ન છાક હી આઇ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

અરે શ્યામ સુંદર હુંતો આપના માટે બહુ ફરી ।। અવાજ દઇને હુંતો બાવરી થઇ ગઇ તમે બંને ભાઇ કયાં હતાં ।। ૧ ।। પછી શ્યામ કહે છે ગ્વાલ ગયે પોતાના ઘરે તેની જોડે સંદેશો આપીને છાક મંગાવી ।। દહિં મીઠી વાળુ મિષ્ટાન શ્રી યશોદાજીએ મારે માટે મોકલ્યુ ।। ૨ ।। ભૂખતો એવી કકડાવીને લાગી હતી એટલાં માં તૂ લઇને આવી પ્રભુ કહે છે શી રીતે તારી લડાઇ કરૂં પછી સુરદાસજી કહે છે શ્યામે બધા સખાને બુલાવ્યા કેમ આવતા નથી ચાલો જલ્દી છાક પણ આવી ગઇ છે.

પદ – ૧૫

છાક લીયે સિર શ્યામ બુલાવત । ઢૂંઢત ફિરત ગ્વાલિની હરિકોં ભેદ નહિ પાવત ।। ૧ ।। ટેર સુનત કાહુકી શ્રવણ ન નિત્યહી તુરત ઉઠ ધાવત । પાવત નહિં શ્યામ બલરામહી વ્યાકુલ વ્હે પછીતાવત ।। ૨ ।। વૃંદાવન ફિર ફિર દેખત હૈ બોલ ઉઠે તહાં ગ્વાલ સૂરશ્યામ બલરામ યહાં હો છાક લેહો કિન લાલ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

ગ્વાલિની છાક લઇને વનમાં હરિને ગોતે છે પણ ક્યાં છે તે ભેદ જણાયો નથી એટલે છાક માથે ઘરી શ્યામ ને બોલાવે છે ।। ૧ ।। અવાજ સાંભળ્યો કે આતો નિત્યનો જાણીતો અવાજ છે ઉઠો દોડીને છાક લઇ આવો જણતા નથી શ્યામ બલરામ હી વ્યાકુલ થઇને પછતાઇ છે વૃંદાવનમાં ફરી ફરીને જોયું ત્યાં ગ્વાલ બાલ બોલી ઉઠયાં શ્યામ બલરામ અહીંજ છે છાક લઇલો ઇન્હે શ્યામ મિલાવી દો સુરદાસજી કહે છે

પદ – ૧૬

બોલત કાન્હ બુલાવત ગૈયા ।। ગિરિ ગોવર્ધન ઉપર ઠાડે કર પીતાંબર લૈયા ।। ૧ ।। લાગી ભૂખ પિયો ચાહત હૈ યાકો પય મથ ધૈયા ।। ધારકર દેત સબહી ગ્વાલન કું તબહી છાક પઠૈયા ।। ૨ ।। તિહીં અવસર ગ્વાલિની બન આઇ દધિ ઓદન વિધિ ઠૈયા ।। ભોજન કરત સુરત જબકીની પ્રિય દયાલ બલ જૈયા ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

ગિરિ ગોવર્ધન પર્વત ઉપર પીતાંબર નો છેડો હાથમાં લઇને ઉભા છે અને કાન્હકુંવર ગાયોને નામ દઇને બુલાવે છે ।। ૧ ।। પછી શ્યામ સુંદર કહે છે કે ભૂખતો એવી લાગી છે ગાય દોહીને ઘૈયા મથીને પી લઉ ।। શ્રી

ઠાકોરજી ગાયના આંચળ માંથી દુધની છેડ બધા ગ્વાલબાલ ને આપે છે એટલામાં ગ્વાલીની છાક છાક લાઇ ।। ૨ ।। બરાબર સમયસર ગ્વાલિની આવી દધિ ભાત વિધિ કરીને લાવી છે ભોજન કરત પ્રેમથી પ્રિય દયાલ બલ જાય છે.

પદ – ૧૭

જોરત છાક પ્રમસી મૈયા । ગ્વાલિન બોલ લિયે અધ જેંવત ઉઠ દોરે દોઉ ભૈયા ।। ૧ ।। તબહીતેં નહિ ભોજન કીયો ચાહત દીયો પઠાઇ । ભૂખે ભયે આજ દોઉ ભૈયા આપહી બોલ મંગાય ।। ૨ ।। સદમાંખન સાજયો દધિ મીઠો મધુમેવા પકવાન । સૂરશ્યામકો છાક પઠાવત કહત ગ્વાલિનસોજાન ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

ઠાકોરજીની આજ્ઞાનાથી ભોજન અધુરૂ ક્યુ છે તો તમે શ્રી યશોદાજીએ છાક ની તૈયારી કરીને મોકલે છે ગ્વાલન બોલે છે અમે થોડુ જમીને પછી ઉઠીને તરત જ દોડી જઇશું બંને ભાઇ એટલા માટે અમે ભોજન નથી કર્યુ ઇચ્છા થઇ કે મોકલી આપું ભુખે ગયે આજ દોઉ ભાઇ પોતે બોલીને મંગાવી લીધી છેક પછી તાજુ માંખન સાજી દીયો દધિ મીઠો મધુ મેવા પકવાન સુરદાસજી કહે શ્યામ ને છાક મોકલાવી ગ્વાલિની ને કહીને કે તું જા તને ખબર છે ને કઇ બાજી ગયા છે.

પદ – ૧૮

આઇ છાક બુલાયે શ્યામ યહ સુન સખા સબે જૂર આયે સુબલ સુબાહ શ્રી દામ ।। ૧ ।। કમલ પત્ર દોના પલાસ કે અબકે આગે ધરે પરોસત જાત ।। ગ્વાલ મંડલી મધ્ય શ્યામધન સૂર શ્યામધન સબમિલ રૂચિ કર ખાત ।। ૨ ।। એસી ભુખ માંઝ યહ ભોજન પઠાય દિયે કર યશોદા માત સૂરશ્યામ અબલોં નહિ જેંવત ગ્વાલિન કરતે લેલે ખાત. ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૮

ગ્વાલિની છાક લઇને આવી છે અને શ્યામ સુંદરને બોલાવે છે આ બોલ સાંભળીને બધા સખા મળીને સુબલ શ્રી દામા સુબાહુ બધા જ દોડી આવ્યા ।। ૧ ।। પછી કમલ પત્ર અને ખાખરા ના પાન (પલાસ પત્ર)ના દોના બધાની આગળ ધરી તેમાં સામગ્રી પીરસે છે ગ્વાલ મંડલી વચ્ચે શ્યામ ધન સહુમલીને રૂચિ કર જેને જે ભાવે લઇને તે આરોગે છે ।। ૨ ।। એવી સહુને કકડીને ભુખ લાગેલી તેથી જશોદામાત એ સામગ્રી મોકલાવી છે સમયસર સુરદાસજી કહે છે હજી સુધી કોણે કોણે પ્રસાદ નથી લીધો શ્યામ સુંદર ગ્વાલિની ના હાથ થી લઈને ખાય છે ગોપી જમાડે છે અને શ્રી મનમોહનજી આરોગે છે.

પદ – ૧૯

અરી છકહારી ચારપોચ આવત મધ્ય વ્રજરાજ લલાકી । બહુ પ્રકાર વ્યંજન પરિપુરણ પઠવન બડે ડલાકી ।। ૧ ।। ઠઠક ઠઠક ટેરત શ્રીગોપાલે ચહુધા દ્દષ્ટિ કરે । બાજત વેણુ ધ્વની સુનચલી ચપલગતી પરોસલીકે પરે ।।૨।। પરમાનંદપ્રભુ પ્રેમમુદિત મન ટેર લઇ કર ઉંચી બાંહ । હસહસ કસકસ ફેંટા કટીનસોં વાંટત છાક બન

ઢાંકન માંહ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

એક સખી બીજી સખીને કહે છે કે ઓ ગોપીઓ છકહારી જો ચારપાંચ જણ આવે છે વચમા નંદરાયનો લાલો છે છાક આપવા માટે સામગ્રી નો ટોપલો લાવી છુ દરેક પ્રકારની સંપુર્ણ સામગ્રી લાવી છુ ગોપાલ વાંસળી બજાવતા ચારે બાજુ નજર ફેરવી લાકડી ઠપકારે છે તેનો અવાજ સાંભળી ચપલ ગતીથી ગોપીજનો પરસોલી બાજુ જાય છે ।। ૨ ।। પરમાનંદ દાસ કહે છે કે પ્રેમ પુર્વક હતા ઉચો હાથ કરી ગ્વાલબાલોને બોલાવી જે પાગ કમરે બાંધેલા તેને છોડીને ઢાંક વનમાં છાક લેવા કહે છે સહુ ભેગા મળીને આરોગે છે.

પદ – ૨૦

ડલા ભર હો લાલ ઉસે ક ઉઠાવે પઠવો ગ્વાલ છાક લેં આવે ગિન દેખો ગાંઠન જાકો કોન કોન મેવા વસન સુરંગ હાહા કર પાયન પરકેં પઠાવેં ।। આપ વૃજરાની ન વિચારે મેરે ડલા પર થાર ઓદન બેલા ન સમાવે નંદદાસ પ્રેમી શ્યામ પરસ પદ કહી બાત કાલ્હ તેંજુ કાંવર ભર કિંકર બુલાવે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૦

ગ્વાલીની લાલાને કહે છે આવડો મોટો ટોપલો ભરી ને હું શી રીતે ઉપાડીશકું આપ કોઇ ગ્વાલ ને મોકલો છાક લઇને આવે ગણી જૂઓ બધાની જુદી જુદી ગાંઠો વાળીને સામગ્રી મેવા વસ્ત્ર લાલમાં છે અને હાહા કરી પગમાં પડીને મોકલાવી છે વ્રજરાની પોતે આટલો વિચાર કરતાં નથી મારા ટોપલા પર થાર ઓદન બેલા ન સમાવે (ઓદન એટલે ભાત) નંદદાસ કહે છે શ્યામ પ્રેમી છે પગનો પરસ કરી કહી બાત કાલ્હ તે જૂ કાંવર ભરીને મારા સેવકને બુલાવીશ બસ હવે ખુશ

પદ – ૨૧

કુમુદવન ભલી પહોંચી આય । સુફલ ભઇ હૈ છાક તિહારી લાલ કદંમતર પાય ।। ૧ ।। તહાંતે ઉઠ ચલે માનસરોવર સંગ સખા સબ લાય । બેઠત તહાં ઠોર ગિરિ ઉપર ચરત ચહું દિશ ગાય ।। ૨ ।। ખેલત ખાત હસત પરસ્પર બાતેં કહત બનાય । રામદાસ બલબલ બુઝનકી કહાકહા વ્યંજન લાય ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૧

આજે ભલીતૂં પહોંચી કુમુદવન આજે સરૂલ થઇ તારી છાક લાલ કદંબ નીચે બેઠા છે ત્યાંથી ઉઠી ને માનસરોવર ગયા સંગ સખા સબલાય બેઠત ત્યાં ગીરી ઉપર જગ્યા સારી છે ચરત ચહું દિશ ગાય તેને પણ ધ્યાન રહે ખેલત્વ જાય ખાતા જાય બાતો બનાવતા જાય રામદાસ કહે છે બલબલ જાઉ લાલા શું સામગ્રી લાવ્યા છે તો આ વ્રજકમલ છે પ્રભુ પલકારમાં ધારે ત્યાં જાય વિચાર કરે કે મારે અહી જવું છે વ્રજની ધરતી ખીલે કમળની પાંખડી ની જેમ તરતજ પ્રભુને ત્યાં મુકી છે.

પદ – ૨૨

ગિરિ પર ચઢ ગિરિવરધર ટેરે । અહો ભૈયા સુબલ શ્રીદામા લાઓ ગાય ખિરકકે નેરે ।। ૧ ।। ભઇ

અવાર જો છાક ખાંયે કછુક ઘૈયા પિયેં સવેરે । પરમાનંદપ્રભુ બૈઠ સિલનપર ભોજન કરત ગ્વાલ રહે ઘેરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૨

શ્રી ગિરિધર લાલ ગિરિપર ચઢીને બુમ મારે છે કે અરે ભાઇ સુબર શ્રી દામા ગાયોને ખિરક ની પાસે મુકીને આવો બહુ મોડુ થયુ છે છાંક ખાયે કછુક દુધની ઘૈયા પીછે પણ થોડીવાર થઇ છે એટલે ભૂખ બહુજ લાગી છે પરમાનંદદાસ કહે છે પ્રભુ તો સિલા પર બેસીને ભોજન કરે છે ગ્વાલ બધા ઘેરીને જોવે છે.

પદ – ૨૩

કાંવર દ્રૈય ભરકે છાક પઠાઇ નંદરાની આપ મોહિ મિલે મારગમેં મધુવન કે કૂલ સુબલ તોક તરૂણ વેષ આવત કછૂ ભોજન લીયે ચંચલ ગતિ ચલત દોઉ દરસન કે ફૂલ ।। ૧ ।। કનકથાર પીરે જગમગાત વેલન ભાંત કાંતિ ભરે હૈ નંદરાની આપ દોઉ સમતુલ ।। પચરંગ પાટકી દોરી ચોસર ચહું ઓર ખચિત પવન ગવન બિકસ જાત રેસમકે ઝુલ ।। ૨ ।। છોટી છોટી દ્રૈ ગાંઠ તામે પઠવત સબ વ્રજ જનકી આસપાસ લટક રહે ફોંદા મખ તુલ ।। સકલપાક પરમાનંદ આરોગત પરમાનંદ પરમાનંદ જાનત સબ બાતન કો મૂલ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૩

આ પદમાં પિયા પ્રિતમ નો ભાવ છે એટલે આજે જશોદા માતાએ ગોપ બાલકો જોડે બે કાંવર ભરીને જુદી જુદી સામ્રગી મોકલી છે આપ મને રસ્તામાં ભેગા થયાં મળ્યાં મધુવન ના કિનારે ।। એટલામાં સુબલ અને તોક તરૂણ વેષ ધારણ કરી ને ખભા પર કાંવર ધરી મારમાર આવે છે ભોજન સામગ્રી લઇને તેમની ગતી એટલી ચંચલ છે ચાલે છે ત્યારે બેય દરસન કરવા જેવા લાગે છે ફૂલ જેવા સુંદર હળવા તોજ ગતી એટલી ચંચલ છે ચાલે છે ત્યારે બેટા દરસન કરવા જેવા લાગે છે ફૂલ જેવા સુંદર હળવા તોજ ગતી ચંચલ થાય ને સુવર્ણના થાર પીરા જગમગાત અંદર વેલ ની ભાંત નકસી ભરેલી છે નંદરાની આપ દોઉ સમતુલ બરાબર ના છો પચરંગ પાટકી દોરી છે તેમાં આ વાત કાંવર ઉપરના ઢાંકેલા વસ્ત્રની છે તેમાં મોતીની ચોસર ચહું ઔર ખચિત પવન આવવાથી આ ઢાંકેલ ગવનની તાકાત કેટલી તેના ફરતી જે ઝુલ છે રેસમની તે પણ આડીઅવળી બિકસ જાય છે હાલે છે તેમાં છોટીછોટી બે ગાંઠ છે તેમાં મોકલેલી સામગ્રી બધા વ્રજજન ની આસપાસ લટકી રહે જાણે મખમલના ફુંદના આ બધા સખા વ્રજજનો એટલે ગોપીઓ પણ વનમાં આવેલી છે એટલે બે કાંવર જશોદાજી એ મોકલી હતી પહેલે થીજ પ્રભુ સામગ્રી હાથમાં લે છે તો તે પાક બધો પરમાનંદ રૂપ થઇ જાય છે અને આરોગે છે. પરમાનંદસાગર શ્રી સ્વામિનીજી પછી પરમાનંદ જાનત સબ બાતન કો મુલ આ પરમાનંદ દાસજી ની છાપ છે પણ દેહરી દિપક ન્યાય પ્રમાણે જેમ ઘરમાં ઉમરા ઉપર દીવો મુકીયે તો બંને બાજુ અજવાળુ પડે તેમ સખા પરમાનંદદાસ અને ઠાકોરજી પણ પરમાનંદ તે ગોપીજનની બધી વાતનું મુળ જાણે છે તે તો અંતરયામી છે.

પદ – ૨૪

દાન ઘાટી છાક આઇ ગોકુલતેં કાંવર ભર રાવલકી રાવરેને ઘેર રાખી સબઘેર । જાન તો જબહી દેહોં નંદજુકી આનખેહોં ભોજનકી રહી કછુ ચાખો એક વેર ।। ૧ ।। અતિપ્રવિન જાન રાય કનકબેલા કરમેં લીયે વાંટત

મેવા મનપ્રસન્ન હેર ચહું ફેર ।। સકલપાક પરમાનંદ આરોગત પરમાનંદ ટોક કરત સુબલ ટેર ટેરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૪

શ્રી ગિરિરાજ થી ત્રણ ગાઉ ગોવર્ધન ગામ આવે ચે ત્યાં ધનઘાટી સ્થળ હાલમાં વિદ્યમાન છે ત્યાં શ્રી ઠાકોરજી અને ગોપીઓ પાસે મહી માખણના દાન માંગતા હતાં તે સ્થળ આજે પણ છે ત્યાં શ્રી ઠાકોરજી ગાયો ચરાવા ગયેલા હતાં અને ગોકુલથી શ્રી યશોદાજી કાંવર ભરીને ગ્વાલો સાથે છાક મોકલે છે છાક દાનઘાટી સ્થળ પર પહોંચી ગઇ છે તેટલામાં રાવલથી શ્રી સ્વામિનીજી (શ્રી રાધાજી) તેમના સાહેલીઓના પરીકર સાથે તેજ સ્થળ ઉપરથી પથારતા હતાં તે શ્રી ઠાકોરજી દેખી ગયાં એટલે શ્રી સ્વામિનીજીને કહે છે આજે ખરા ટાઇમેજ આવલા છો તો આજે આપ સર્વે છાકલીલામાં સાથે બેસી લાભ આપો ત્યારે શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે અમારે આગળ જવું છે એટલે મોડુ થાય માટે અમો ભોજન નહી કરીયે ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે જુઓ હું તમને નંદરાયજીના સોગન આપુ છું અને નંદરાયજી સોગન ઠેલીને જશો ભલે આપ ભોજન ન કરો તો કાંઇ નહીં પણ આપ થોડું ચાખો એક વખત પછી જ તમોને જવાના દઉં એટલે શ્રી રાધાજીએ તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો હવે ગ્વાલ બાલ ને કહે છે કે શ્રી ઠાકોરજી કહે જુઓ મિત્રો હવે આમાં તમારૂ કામનથી તમેબધા એક બાજુ બેસી જાવ કારણકે શ્રી પ્યારીજી તો અતિ પ્રવિણ છે (ચતુર છે રાય કહેતા શ્રી ઠાકોરજી) એટલે શ્યામ સુંદર પોતેજ શ્રી હસ્તમાં કનક કટોરા (માટીનું સાકોરૂ) હાથમાં લઇ પોતાને જે સુંદર લાગે અને પોતાના મનને અતિ સુંદર ગમે તેવા મેવા સામગ્રી ચારે બાજુ હરી ફરી ને દરેક શ્રી સ્વામિનીજી અને તમનાં સહેલીઓને પીરસે છે પછી જે સામગ્રી શ્રી નંદનંદન ના કર કમલમાં સ્પર્સ પામી તે બધી સામગ્રી પરમાનંદ રૂપ બની ગઇ કારણકે સામગ્રીને પરમ આનંદ પ્રાપ્ત થયો અને આરોગનાર પણ પરમાનંદ રૂપ શ્રી સ્વામિનીજી (પરમાનંદ સાગર શ્રી સ્વામિનીજી) છે પછી અષ્ટ સખા પરમાનંદ દાસ એમ કહે છે કે જ્યારે શ્રી પ્યારીજી આરોગ્યારહ્યા પછી જ શ્રી ઠાકોરજીએ સુબલ સુબાહુ મધુમંગલ આ બધા સખાઓને બુમ પાડે છે કે અરે મારા સખાઓ હવે જલ્દી આવો અને છાક આપડે પુરી કરી દઇએ તો આ છાક લીલા ની ભાવના આપડે શું વિચારીયે વિચાર કરી શકીયે આપડે તો આપડી અલ્પ બુધ્ધિ અનુસાર જ અર્થ ની સમજ પડે

પદ – ૨૫

ભૈયા હો અજહું છાક ન આઇ ।। ભઇ અવાર ભૂખ લાગી હૈ કહાં બૈર લગાઇ ।। ૧ ।। દેખોતો મારગ મેં સબ મિલ આન કોન હોં પઠાઇ ।। ભૂલ પરી હૈ કૈધોં વિપિન મેં પેડો નહિ ચલાઇ ।। ૨ ।।કિંધો હમારે પ્રેમ વિવશતન વાપેં ચલ્યો ન જાઇ કિંધો ગોપાલ લેલે બોલત હૈ ગદ ગદ સ્વર ન સુહાઇ ।। ૩ ।। રહે ગોપાલ અકેલે જબતબ ગ્વાલન નિકટ બુલાઇ આલીંગનદે મહા અધર રસ સિરતે છાક ઉતરાઇ ।। ૪. ।। ટેરદઇ ગ્વાલન કો મોહન ઢિંગહી છાક હવૈ પાઇ રસીક પ્રિતમ કો મધુરનાદ સુન ગ્વાલ મંડલી ધાઇ

ભાવાર્થ – ૨૫

અરે ભૈયા જરા જુઓ તો ખરા હજી સુધી છાક કેમ નથી આવી. બહુ મોડુ થયુ છે ભુખ પણ કકડીને લાગી છે કેમવાર લાગી હશે જરા જુઓ તો ખરા મારગમાં બધા મલીને તેની તપાસ કરો કે કોની સાથે છાક મોકલી છે કે પછી વનમાં કાંઇ રસ્તો સારો ન હોય અને તેનાથી ચલાતું ના હોય કારણ કે તેના ઉપર મારી અતિ પ્રીતી છે મારૂ તન (શરીર) વિવશ બની ગયું છે તેનાથી ચાલવું પણ મુશ્કેલ પડતું હશે હવે બધા ગ્વાલ બાલો છકહારી કેટલે દૂર હશે તેની તપાસ કરવા નિકળે છે એટલામાં ગોપી આવી છે અને બોલે છે અરે ગોપાલ લેલે જલ્દી આવ તેને જરા મોડુ થયેલ આવતા એટલે મારા પ્રભુને બહુ ભુખ લાગેલી છે તે જાણી અને ગદ ગદ સ્વરથી બોલી અને તે શ્રી ઠાકોરજી જયારે એકલાજ હતા ત્યારે જ ગ્વાલીનીને પોતાની પાસે બોલાવી હદય સરસી ચાંપી અધરા મૃતનું મહાદાન આપ્યું ક્યારે કે માથા પરથી છાક ના ડલા ઉતરાવ્યા પછી તેને તે સુખ આપ્યું અધરામૃતને મહા અધરસ કહ્યો છે તો તેમાં કયું સુખ સમાયેલું છે તે જુઓ. ધરા એટલે પૃથ્વી અને પૃથ્વી ઉપરનું જે આપણ ને પ્રિયમાં પ્રિય લાગે તે દરેક વસ્તુ નાશવાન છે તો તેમાં સુખનથી પણ અધરા એટલે પૃથ્વી ઉપરનું સુખ નહિ પણ આતો ગોલોક ધામ ના સુખની વાત છે એટલે તે સુખ નાશવાન નથી અમૃત મળવાથી તો નીરતીશય સુખજ સુખ બસ એટલે અ.ધરા.મૃત શબ્દ લાગેલો છે આનો અર્થ લૌકિક માં લેવાય જ નહિં આ બધી ગૌલોક ધામની લીલા સારસ્વત કલ્પની લીલા છે. પછી ગ્વાલ બાલને મોહન બોલાવે છે સાદ પાડીને કે છાકમારી પાસે આવી ગઇ છે તો રસીક પ્રિતમ કહેતાં શ્રી હરીરાયજી જેને સાગરમાં પણના સમાય તેવા શિક્ષત પત્ર નો એક ગ્રંથ અદભૂત ગ્રંથ છે તેના ગંથોઘણા રચેલા છે તેવા શ્રી રસીકપ્રભુ કહે છે જયારે શ્રી ઠાકોરજીના મધુરનાદ સાંભળી અને ગ્વાલમંડલી એકદમ દોડી આવી અને છાકલીલા નું કામ પતાવ્યું.

ભાવાર્થ – ૨૬

સબ વ્રજ મંડલીને ગોપી રહી તકતાક જોઇ રહી છે બધાજે છાક લઇ ને આવ્યા છે તો કોની કોની છાક છે તે કેટલી છાકની પોટલી ની સંખ્યા છે તે જોઇ રહી છે મધુ મેવા પકવાન મિઠાઇ ઘરઘરથી લઇને નીકળી છે નંદદાસ કહે છે કે પ્રભુ ને આ ગમે છે પ્રેમ પ્રિત નો પાક.

પદ – ૨૭

બંસીવર બૈઠે હે નંદલાલ । ભયો હે મધ્યાન છાકકી બિરીયાં અપની અગની ગૈયા છૈયા લે આવો વૃજબાલ ।।૧ ।। ગ્વાલમંડલી મધ્ય વિરાજત કરત પરસ્પર ભોજન નવલ બને ગોપાલ। આસકરણ પ્રભુ મોહન નાગર સબસુખ રસીક રસાલ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૭

બંસીબટ ના સ્થળ ઉપર નંદલાલ બેઠા છે કહે છે કે મધ્યાન થઇ ગયો હજી છાક કેમ આવી નહી તેનો વખત થઇ જવા આવ્યો છે હે ગ્વાલ બાલ આપની ગાયો ને લઇને છાંયામાં લઇઆવો ।।૧ ।। ગ્વાલ મંડલી ની મધ્યમાં બીરાજી ને પરસ્પર ભોજન કરે છે આશકરણ કહે પ્રભુ મોહનનાગર સબસુખ રસીક રસાલ.

પદ – ૨૮

છાક લે આઇ ગ્વાલીન ગોરી । યસુમતી સબ પકવાન છાબ ભર પઠઇ ટેરત ભોરી ।।૧ ।। જબહી આન અરોગત પ્યારો ગોરસ કનક કમોરી । વ્રજાધીસપ્રભુ શ્યામઢાકતર ભલી બની યહ જોરી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૮

આ વ્રજની ગોપી છાક લઇને આવી છે જશોમતીજીએ બધા પકવાન મીઠાઇ છાબ ભરીને મોકલી છે ગોપી બુમો પાડે છે શ્યામ સુંદરને તે બહુ ભોળી છે જ્યારે આવીને પ્યારો આરોગવા લાગ્યા પાસે ગોરસની કમોરી (તાંબડી) છે વ્રજાધીસ કહે પ્રભુ શ્યામઢાક નીચે બની ભલી યહ જોરી

પદ – ૨૯

સ્યામ ઢાકતર છાક આરોગત લેકર થારી ઠાડી હે લલિતા । ભોજન વ્યંજન કેલકે પાતનમેં ચહુંધા ચપલાસી વ્રજવનિતા ।।૧ ।। નિરખત અંબુજ મોહનકો મુખલોચન ભયે માનો મૃગકેસે ચક્રતા । શ્રીવિઠલગિરિધરન અરોગત નિકટ વહત કાલીંદી સરીતા ।। ૨ ।।

ભાવાંર્થ –૨૯

શ્રી ગિરરાજથી બેત્રણ કિલોમિટર શ્યામ ઢાક સ્થળ છે ત્યા પ્રભુ (શ્રી ઠાકોરજી) ગાયો ચારવા જતા હતા એટલે લલિતા સખી છાક લઇને શ્યામઢાક પોંચી ગયા છે શ્રી ઠાકોરજી આરોગે છે લલિતાજી ઉભા છે થારી લઇને વ્યંજન બધા કેલના પાન ઉપર ભોજન માટે પિરસે છે વ્રજની સ્ત્રીઓ બહુજ ચતુર હોય છે મુખકમલ જોઇને જાણે મૃગ કેવો ચકરવકર આંખો ફેરવેતેમ મોહન પણ તેવું જ કરે છે શ્રી વિઠલ કહે છે ગીરધર આરોગે છે નિકટ કાલીંદી જમુનાજી વહે છે. શ્રી ઠાકોરજીના નેત્રને મૃગના નેત્રની સરખામણી કરી છે.

પદ – ૩૦

બૈઠે હે ગોવર્ધન ગિરિ ગોદ ।। મંડલી સખા મધ્ય બલ મોહન ખેલત હંસત પ્રમોદ ।। ૧ ।। ભઇ અવાર ભૂખ જબ લાગી ચિતયે ઘરકી કોદ ।। ગોવિંદ તહાં છાક લે આયે પઠઇ માત યશોદ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૦

શ્રી ઠાકોરજી ગિરિશિખર પર ગોવર્ધન ની ગોદમાં બેઠા છે સખામંજલીની મધ્યમાં બલરામ અને શ્યામ ખેલે છે હંસે છે પ્રમોદ એટલે આનંદ કરે છે શ્રી ઠાકોરજીને ભૂખ લાગી છે ઘરની સામગ્રી વગર તેમને સંતોષ થતો નથી ચીત ઘર તરફ વળેલું છે એટલામાં ગોવિંદજી કહે છાક તહાં લઇને આવી છે અને જશોદા માતાએ છાક મોકલી છે.

પદ – ૩૧

ગોવર્ધન ગિરિ શૃંગ શિલન પર બેઠે છાક ખાત દધિ ઓદન ।। આસપાસ વૃજ બાલક મંડલી મધ્ય વહીં બાલ મોહન બૈઠે વે ખાત ખવાવત પ્રેમ પ્રમોદન ।।૧ ।। કાહુકો છીંકો નોય છોર ગહી ડારત વહ વાપર વહ વાકી

કોદન ।। બાલકેલી ક્રીડત ગોવિંદ પ્રભુ હંસ ગિરજાત સુબલ કી ગોદન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૧

ગોવર્ધન ની ગિરિ શૃંગ સીલા પર બેસીને છાક ખાય છે દહીં ભાત ।। આસપાસ વ્રજબાળક મંડલી મધ્ય માં વહી બાલ મોહન બૈઠે અને ખાય છે ખવડાવે છે પ્રેમ આનંદ કરે છે કોઇને છીંકો દોરી તોડી નાખે વળી પકડીને નીચે નાખે તેના પર આની બાલ લીલા કરે છે ગોવિંદ પ્રભુ કહે છે હંસતા પડીજાય પછી સુબલની ગોદમાં ભરાઇ જાય

પદ – ૩૨

સુંદર સીલા ખેલકી ઠૌર । મદન ગોપાલ જહાં મધ્યનાયક ચહું દીસ સખા મંડલીજોર ।। ૧ ।। બાંટત છાક ગોવર્ધન ઉપર બૈઠત નાનાવિધકી ઠૌર । હસહસ ભોજન કરત પરસ્પર ચાખચાખ લે રૂચીસોં કૌર ।। ૨ ।। કબહું શિખર ચઢ ટેરત ગાયન લેલે નામ ધુમરી ધોર । ચતુર્ભુજ લીલારસરીઝે ગિરિધરલાલ રસીક સિર મોર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩૨

વ્રજમાં સુંદર સીલા છે ત્યાં શ્રી ઠાકોરજી ખેલવા પધારતા હતાં મદનગોપલ ત્યાં વચમાં નાયક છે ચારે કોર સખા મંડલીનું જોર પણ છે છાક બાંટીને ગોવધન ઉપર બેસી ને અરોગે છે આ જગ્યા સારી છે પરસ્પર હંસીને ભોજન કરે છે ચાખી ચાખી ને ગમે તેવો કોર લે છે ક્યારે શિખર પર ચઢીને ગાયોને બોલાવે છે અને જે નામ દે તે ગાય તેમની પાસે જાય ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે પ્રભુ લીલા રસ માં રીઝે છે ગિરિધર લાલતો રસીક છે અને તેમના આગળ પડતાં છે.

પદ – ૩૩

સિલા પખારો ભોજન કીજે ।। નીકે વ્યંજન બને કોનંકે ચાખ ચાખ સબહીન કોં દીજે । અહો સુબલ અહો શ્રી દામા અજુન ભોજ વિશાલ અપને અપને ઓદન લાવો આજ્ઞા દઇ ગોપાલ ।। ૨ ।। ફલ અંગુરીન અંજલી ન બીચ રાખે બાંટ બાંટ સબહીન કો દેત ।। પરમાનંદ સ્વામિ રસ રીઝે પ્રેમ પુંજકો બાંધ્યો સેત.

પદ – ૩૪

વિરાજત ગ્વાલમંડલી અહો બલમોહન છાકેખાત । શિલા ઓદન જંધન રોટી અંગુરિન બિચ ફલઘરે ઔર ગોરસ કે પાત ।। ૧ ।। કાહુકો લે દેત સ્યામ કાહુકો ડહકાવત કોઉ ઝટક ખાત હાથતેં તબ લાલન મુસકાત જાત। રામદાસ પ્રભુકી લીલા લખ કહત શિવબ્રહ્માદિઠ હમ ન ભયે અહીર વ્રજમેં યોં કહી કહી પછતાત. ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૪

બલ મોહનની સાથે ગ્વાલ મંડલી બિરાજે છે અને આશ્ચર્ય સાથે છાંક આરોગે છે શીલા ઉપર ભાત મુકયા છે અને જાંઘ ઉપર રોટી ઘરી છે ફલને હાથની આંગળી ઓ ની વચમાં ઘર્યોછે ગોરસ ને પાન ઉપર લીધું છેઆરોગે છે કોઇને લે છે તો કોઇને દે છે કોઇને જરા ઉગ્રથી ને ડહકાવે છે કોઇની પાસેથી જટકાવીને પણ હાથથી લે છે પછી લાલન મુસ્કાય છે રામદાસજી કહે છે આ પ્રભુની લીલા તો શિવ બ્રમદીક કહે છે કે અમે વ્રજમાં આહિર થયા હોત તો અમને પણ આ લાભ મળત હવે થાય શું એમ કહીને પસ્તાવો કરી રહ્યા છે.

પદ – ૩૫

ભાવત હૈ વનવન કી ડોલન ।। મદન ગોપાલ મનોહર મૂરતિ હી હી ધોરી ધેનુકી બોલન કરપરભાત તા ઉપર બિચબિચ વ્યંજન ઘર રાખે ।। બાલ કેલી સુંદર વ્રજ નાયક ગ્વાલિની દેત આપહી ચાખે ।। ૨ ।। કહા વૈભવ વૈકુંઠ લોક ભવન ચતુદેશ કી ઠકુરાઇ ।। શીવ વિરંચી નારદ પદ વંદિત ઉપનીષદ કી રતી ગાઇ ।। ૩ ।। યહ પુરૂષ લીલા અવતારી આદી મધ્ય અવસાન એક રસ ।। પરમાનંદ પ્રભુ બાલ વિનોદી ગોકુલ મંડન ભક્ત પ્રેમ વશ ।। ૪।।

ભાવાર્થ – ૩૫

ગૌલોક ધામમાં આદ્ય વૃંદાવન માં કદંબના વૃક્ષ નીચે ઉભા રહી વેણુનાદ કરી રહ્યા છે ત્યાં એકા એક ઇચ્છા થઇ કે મારે એક માંથી અનેક થવું છે (એકો હં બહુશ્યામ) સંકલ્પ કરતાં ની સાથેજ સૃષ્ટીનું સર્જન થયું અને દરેકમાં પોતે જ બિરાજયા એટલે હવે શ્રી ઠાકોરજી શું કહે છે ભાવત હૈ વનવન કી ડોલન તો વન કહેતાં શરીર અને તેમાં ગો નામ છે ઇન્દ્રીઓનું તે છે (ગોપીઓ) ગો નામ છે ગાયોનું તો મદન ગોપાલનું કેવું મનોહર સ્વરૂપ છે અને તે ઇન્દ્રીઓ રૂપી ગાયો ને વનમાં ચરાવે છે (શરીર રૂપી વન) હોંકાર દેતા જાય છે અને ગાયો ને અનુકુળ પ્રમાણે ચરાવે છે અને બોલાવે છે અને પોતાના હાથમાં પલાસના પત્ર ઉપર (ખાખરાનુંપાન) પાન ઉપર ભાત અને વચમાં વ્યંજન (સામગ્રી) મુકેલા છે પોતે બાલ વિનોદ કરતા જાય છે અને ગ્વાલને આપે છે પોતે પણલે છે ચાખે છે અને ચૌદભુવનની ઠકુરાઇ એટલે મહત્તા બનાવી છે તો શરીર પણ ચૌદ ભુવન નુંજ છે તેમાં સાતલોક સ્વર્ગ ના અને સાત લોક પાતાલના છે તો તેની મહતા એટલી બધી બતાવી છે કે વૈકુંઠ લોક નો પણ આવો વૈભવ નથી કારણકે જ્યાં સુધી તે અંદર બિરાજે છે ત્યાં સુધી તો કોઇની તાકાત નથી કે તેના વૈભવ ની શું ખામી છે શ્રી શિવજી બ્રહ્માજી અને નારદજી પણ આ પદને વંદન કરે છે કેમ નિજાનંદ અંદર બિરાજે છે અને ઉપનીષદોમાં પણ તેનાજ પ્રેમનો મહીમાં ગાયેલો છે અને (યહ પુરૂષલીલા અવતારી) જે પુર્ણ પુરસોતમ છે તેજ પુર્ણ બ્રાહમ છે અને તેજ શ્રી કૃષ્ણ લીલા કરવા માટેજ અવતાર ધારણ કરેલ છે માટે જ પુરૂષ શબ્દ મુકેલ છે તેની આદી મધ્ય અને અંત ત્રણે સ્થિતી એક જ સરખી આનંદ રૂપજ છે અને એકરસ ભગવાનનું સ્વરૂપ છે પરમાનંદ દાસ અષ્ટ સખા શું કહે છે કે પ્રભુ તો બાલ વિનોદ બાલકો નો આનંદ કેવો શુદ્ધ જ હોય છે તેમાં કોઇ સ્વાર્થ કે કપટ ભાવ હોતા નથી તેથી બાલ વિનોદી કહ્યા છે તેથી ભકતના પ્રેમને વશ થઇને ગોકુલમાં પોતે પધાર્યો છે અને લીલા કરવા માટે જ અવતાર લીધો છે એટલે જે કહ્યુ છે કે (યહ પુરૂષ લીલા અવતારી) ભુલચુક હોયતો જણાવશો

પદ – ૩૬

હસત પરસ્પર કરત કલોલ । વ્યંજન સબે સરાયે મોહન મીઠે કમલવદન કે બોલ ।। ૧ ।। તોરે પલાસપત્ર બહુતેરે પનવારો જોયો વિસ્તાર । ચહુંદિશ બૈઠી ગ્વાલમંડલી જેંવન લાગે નંદકુમાર ।। ૨ ।। સુર વિમાન સબ કૌતુક

ભૂલે યજ્ઞપુરૂષ હે નિકે રંગ । શેષ પ્રસાદ રહ્યો સો પાયો પરમાનંદદાસહો સંગ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩૬

શ્રી નંદકુમાર ગ્વાલ મંડલી સાથે પરસ્પર હાસ્ય વિનોદ કરી રહ્યા છે અને વ્યાંજન સામાગ્રી બધી સરાઇ મોહન કમલ વદનના બોલ પણ કેવા મીઠા છે પછી પલાસ પત્ર (ખાખરાના પાન) તોડી બહું પછી દોના બનાવી તેમાં પનવારો જોર્યો (સામગ્રી ભરી) વિસ્તાર થી ચારેકોર ગ્વાલ મંડલી બેઠી છે જમવા માટે અને નંદકુમાર પણ જમવા લાગ્યા સુર એટલે (દેવો) તે પણ વિમાન માં આ કૌતુક જોઇને યજ્ઞપુરૂષ કેવા સુંદર લાગે છે પાછળ વધેલો મહાપ્રસાદ રહ્યો સો પાયો પરમાનંદ દાસ અને તેમના સંગના જે હતા તેમને

પદ – ૩૭

એ ગ્વાલ મંડલી મોહન સંગ લીને બૈઠે વર કી છૈયા ટીક દુપહરી બીરીયાં એક દોહની મથત દુધ એક બાંટત ફલ ચવીના એકન કર ઝગર લેત આપ અપને કાંમર કે આશન કી ને ।। ૧ ।। આનંદ બેનું બજાવત ગાવત સારંગ કી ગતિ ભેદન છાક ખાત કર છીને ।। ધોંધી કે પ્રભુ પર કુસુમ બરખત એક પહીરાવત પહોંપદલ નવિને ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૭

શ્રી મન મોહન પ્રભુ ગ્વાલ મંડલી ને લઇને વડના ઝાડ નીચે બપોરનો ટાઇમ છે એક દોહની ની અંદર મથેલું દુધ અને બાંટત ફલ ચવીના એકના હાથમાંથી ઝગડીને લે છે સૌ પોત પોતાના આસન કાંમરના બનાવીને બેઠા છે આનંદથી વેણુ બજાવે છે ગાય છે સારંગ રાગની ગતિનો ભેદ બતાવે છે છાક ખાય છે ધોંધીનું આપદ છે ફુલ બરસાવી પોંહોપની માલા પહેરાવે છે.

પદ – ૩૮

ચિત્ર વિચિત્ર વ્રજકી બાલ મંડલી રચના રચી સો રચી ।। દધિ પાયસ નવનીત મધ્ય શર્કરા પલાસ પત્ર નકે પુટ નકી પંગતિ રસી ।। ૧ ।। નાના પકવાન કે પનવારે લોની વારે ખાટે ખારે વ્યંજન અનગિન ગણના નાહિં બચી ।। મુરારી દાસપ્રભુ પ્યારી ભોજન કર બૈઠે શેષ લેન સહચરી નિકટ આય લાલચી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૮

વ્રજમાં ચિત્ર વિચીત્ર સીલા છે બહુ સુંદર ચિત્રો દેખાય પણ છે બાલ મંડલી એ આ રચના રચી હતી દધિ પાયસ (ખીર) લઇ વચમાં નવનીત (માંખન) સાકર ભેળવેલું પલાસ પત્ર (ખાખરાનાપાનમાં) ની પડીયા બનાવીને તેમાં બધાને લાઇન સર આપ્યું નાના પ્રકારના પકવાન પનવારે લોની એટલે મીઠાવાળા (નીમક) ખાટે ખારે વ્યંજન અનગિન ગણીના શકાય તેટલાં મુરારીદાસ કહે પ્રભુ પ્યારીએ પણ ભોજન કરીને બેઠા શેષ પ્રસાદ સહચરી સાહેલીઓ ને આપી ને રાજી કરી ।। ૨ ।।

પદ ૩૯

મોહન જેંવત છાક સલોની । સખન સહીત હુલસે દોઉ ભૈયા ઝપટત કરતે દોની ।। ૧ ।। આછે આછે

ફલ લે ચાખત ચાહત હરીકી કોની । પરમાનંદપ્રભુ કહત સખનસોં પહેલે કર લેહું પોહની ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૯

સલોની સખી છાક લાવી છે અને મોહન જમે છે સખન સહીત આનંદથી દોઉ ભાઇ ઝપટત હાથથી દોહની દહીની લઇલે છે સારાસારા ફલ લઇને ચાખે છે ચાહત હરિ કી કોની શ્યામ સુંદર તરફની પરમાનંદ દાસ કહે છે પ્રભુ સખાને કહે છે પહેલાં તમે કરીલો પહોંની (શરૂઆત).

પદ – ૪૦

સખન સહીત હરી જેંવત હૈં છાક પ્રેમ સહીત મૈયાદે પઠઇ હિતસોં બહુ વિધિકીને પાક ।। ૧ ।। સુબલ સુદામા સંગ સખામિલ ભોજન રૂચિ કર ખાત ।। ગ્વાલ ન કરતેં છાક છુડાવત મુખમેં મેલ સરાવત જાત ।। ૨ ।। જે સુખ કાન્હ કરત વૃંદાવન સો સુખ તીન લોક વિખ્યાત સૂરશ્યામ ભકતન વશ એતે બ્રહમ કહાવત હૈ નંદતાત ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪૦

સખા ગ્વાલબાલ સહીત હરિ છાંક આરોગે છે મૈંયાએ પ્રેમથી મોકલી છે તેમાં બહુ પ્રકારના સામગ્રીના પ્રકાર છે સુબલ સુદામા સાથે સખા મળીને ભોજન રૂચિકર તેમને ગેમ તેવાં લે અને ખાય પછી શ્રી શ્યામ સુંદર મંડલીમાં બેઠેલા છે ગ્વાલ ના હાથનો કોર છોડાવીને પોતાના મુખમાં લઇ ખાઇ જાય છે જે વૃંદાવનમાં કાન કંવર સુખ ઉપજાવે છે તે સુખ ત્રણે લોકમાં વિખ્યાત છે સૂરદાસજી કહે છે ભક્તો ને વશ છે એતે પુર્ણ બ્રહમ કહેવાવે છે હે (નંદતાત નંદરાયજી તેના તાત છે)

પદ – ૪૧

આજ દધિ મીઠો મદન ગોપાલ । ભાવત મોહિ તિહારો જૂઠો ચંચલ નયન વિશાલ ।। ૧ ।। આને પાત બનાએ દોના દિયો સબનકો બાંટ । જીન નહિ પાયો સુનોરે ભૈયા મેરી હથેરી ચાટ ।। ૨ ।। બહુત દિનન હમ બસે કુમુદવન કૃષ્ણ તિહારે સાથ । ઐસો સ્વાદ હમ કબહું ન ચાખ્યો સુન ગોકુલકે નાથ ।। ૩ ।। આપન હસત હસાવત ગ્વાલન માનસ લીલારૂપ । પરમાનંદપ્રભુ હમ સબ જાનત તુમ ત્રીભુવનકે ભૂપ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૪૧

સખા મંડલી સહીત પ્રભુ કુમુદવનમાં બિરાજે છે અને ત્યાં શ્રી ઠાકોરજી ગ્વાલ બાળ સહીત ત્યાં છાક આરોગે છે તેમાં દહી લેવા માટે પલાસ પત્રના દોના બનાવે ચે અને તેમાં દરેક ને દહી આપે છે તેમાં તે દહી પોતાના હાથથી શ્રી શ્યામ સુંદર આરોગતા હતા જયારે દરેક ને બાંટતા દહિ ખૂટયું એટલે શ્રી ઠાકોરજી એમ કહે છે અરે ભૈયા જેને ના મળ્યું હોય તે આ મારા હાથની હથેરી ચાટો ખરેખર તો આજ દધિ મીઠો છે આ પ્રભુની લીલા હતી જેને તે કરકમલ નું દહીં ચખાડયું ચાંખતાવેત જ ગ્વાલો કહે છે ભાવત મોહિ તિહારો જૂઠો કારણકે આજ દહિં મીઠુ છે બીજુ નહિ કારણકે કર કમલનું તે અમૃત હતું એટલે કહ્યું (ઐસો સ્વાદ કબહું ન ચાખ્યો) આવો સ્વાદ અમે કોઇ

દિવસ ચાખ્યો નથી । વળી આપ હસો છો હસાવો છો અને માનસલીલા માણસની જેમ લીલા બતાવો છો પણ અષ્ટસખા પરમાનંદ કહે છે પ્રભુ હમસબ અમે બધા જાણીએ છીએ આપની લીલા ને આપતો ખરેખર ત્રિભોવનના ભૂપ છો જા છો

પદ – ૪૨

વનમેં શ્યામ રાવત ગૈયા । વૃંદાવનમેં બંસી બજાઇ બૈઠે કદંબકી છૈયા ।।૧।। ભાંત ભાંતકે ભોજન કરકે પઠયે યશોમતી મૈયા સૂરદાસપ્રભુ તુમ ચિરંજીયો મેરો કુંવર કન્હૈયા ।।૨।।

પદ – ૪૩

લાલ ગોપા દે આનંદ કંદ બૈઠે હૈ કાલિંદી કે તટ બાંટત છાક યશોદાનંદ ।।૧।। હંસહંસ ભોજન કરત પરસ્પર રસ બાઢયો રંગ શ્રી વિઠ્ઠલનાથ ગોવર્ધન ધારી બૈઠે જેંવત એક હી સંગ ।।૨।।

કુંજભોજન કે પદ– રાગ સારંગ

પદ – ૧

મિલ જેંવત ાડીલેલાલ દુહુંકર વ્યંજન ચારૂ સબે સરસેં । કરકપત હાથતે છૂટ પરે કબહું ગ્રાસ મુખસોં પરસે ।।૧।। હઠકે મોહન હાર પરે સખી હાથ જિમાવનકો તરસે । રસકી રૂચિ જો જિયમેં ઉપજે સખી માધુરી કુંજમેં વરસેં ।।૨। ખીસોં ઝલિયે ચહુ ઓર ખરી નિરખે હરસે દરસે પરસે । વહ સુખ સિંધુ કહી ન પરે સબ સખીયન તહાં હરિવં સો ।।૩।।

ભાવાર્થ –૧

પ્રિયાજી અ શ્યામસુંદર લાડીલે લાલ બંને મલીને બે હાથે વ્યંજન સરસ બધા ઉત્તમ છે પોતાનો હાથ ખાતા કંપે છે ક્યારેક ગ્રાસ છુટિજાય છે મુખનો પરસ થતાં ।।૧।। હઠ કરે છે મન મોહન હારી જાય છે પછી સખી હાથ જમવાને માટે સખા માધુરી કુંજમેં બિરાજે છે ।।૨।। સખી સામગ્રી લઇ ચારોકોર જોવે છે મનમાં આનંદ દરસેં છે આ સમુદ્ર જેવું છે તેનુ માપ નથી કહી ન પરે બધી સખી ત્યાં છે હરિવંશ લશે.

પદ – ૨

બૈઠે લાલ ન મેં જો પાઉં ।। શ્યામા શ્યામ ભાવતી જોરી અપને હાથ જિમાઉ ।।૧।। ચંદન ચર્ચુ પહોંપકી માલા હરખ રખ પહરાઊં ।। શ્રી ભટદેત પાનકી બીરી ચરણ કમલ ચિત્ત લાઉ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨

ગોપી કુંજ ાં છાક લઇને આવે છે ત્યાં જોતા જોતાં કુંજનમાં શ્રી શ્યામસુંદર મલી ગયા શ્યામા શ્યામ ને ગમતી જોડી અપને હ જીમાંવું પછી ઉષ્ણકાલ છે તો ચંદન ચર્ચુ પહોંપની માળા હરખ ભેર પહેરાઉ શ્રી ભટ કહે છે પાનકી બીરી લો ચર કમલ ચિત્ત લાંઉ

પદ – ૩

ભોજન કુંજભવનમેં ભાવતે કરત ભલે નાનાભાયનસોં । અરસપરસ કોર મધુરરસ દેત સમીર ભલેં ચાયનસોં ।।૧।। તબ હટ કરત હઠીલી હઠસોં પિય પરસત દગ પાયનસોં । કરત પાનરસ રૂપમાધુરી હિલમિલ ચલત સુભાયનસોં ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

પ્રિયા પ્રિતમ કુંજ ભવનમાં ભોજન માટે પધાર્યા છે તેમને ત્યાં ભાવતા ભોજન છે અરસ પરસ કૌર આપે છે મધુર રસના અને દેત પવન (સમીર) ઝકોરા મારે છે ત્યારે શ્રી પ્રીયાજી હઠકરે છે હઠીલી કારણકે ચાર પ્રકારની હઠમાં સ્ત્રીહઠ પણ છે એટલે ખતરનાક અરે ભગવાન જેવા ભગવાન તેના પગમાં પડી જાય છે પણ પ્યારીજી પગ હટાવીલે છે પછી જ્યારે હઠ પુરી થાય પછી પાન કરે છે રૂપરસ માધુરી નું હળીમળી ચાલે છે તો સારૂ છે

પદ – ૪

ભોજન કરત ભાંવતે જિયકે નવલનિકુંજ મહેલમેં । અરસપરસ દોઉ ખાત ખવાવત જો સુખ ઉપજન લોચન હિયમેં ।।૧।। કીનો કછુક મનોરથ મોહન હેત સંવાર ગ્રાસ મુખતિયકે । હસ ચિત યોં જબ રૂપમાધુરી રહિ ગયો કોર હાથહિ પિય કે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

નવલ નિકુંજના મહેલમાં ભાવતાં ભોજન કરે છે અરસ પરસ બેય ખાય છે ખવડાવે છે જો સુખ ઉપજત લોચન હિયમેં આંખથી જોવે ત્યારે હૈયામાં આનંદ આવે પછી તેમને કઇક મનોરથ કરવાનું મોહનને હેત સંભાળીને કોળીયો મુખમાં શ્રી પ્રીયાજીને મુકયો હંસીને ચીતમાં રૂપ માધુરી જોઇ ત્યારે રહી ગયો કોર હાથ પિયકે શ્રી ઠાકોરજીના હાથમાં તે કોર રહી ગયો રૂપ જોવામાં શ્રી સ્વામિનીજીના સ્વરૂપમાં તલ્લીન થતાં કોર હાથમાં રહી ગયો અને રૂપનુ પાન પિય કરે છે.

ઉષ્ણકાલ ભોગ સરવે ઉપદ – રાગ સારંગ

સારંગ પદ – ૧

છાંકે ખાય ખાય ઘાય ધાય જાય દ્રુમન ચઢત ફેંટામુખ પોંછત અંગોછત હે કરકર । આવરૂ દંડાન ડાર દુરાવત જાકી આર રોવની રૂવાય છાંડ હંસે સબ હરહર ।।૧।। સખા સબ દેત કુંકએક તો વિરામે દુક ખિજોરા ખીજગારી દેત કાંપત હૈ થરથર । જગજીવન ગિરિધારી તુમ પર વારી લાલ યાહી પર રાખો દાવ કૂદે સબ ઘરઘર ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

બ્રહમાજી જયારે ભગવાન ની ગાયો વાછરડાં હળીને લઇ ગયા ત્યારે પછી એક દિવસ બ્રહમાજી ને વિચાર આવ્યો કે લાવ ને વ્રજમાં જોઉ તો ખરોં કે ભગવાન શું કરે છે ત્યાં તો ભગવાને હજી એના એજ દહીંભાતનો કોળીયો

હજી હાંથમાંજ છે એટલા ટાઇમમાં તો બ્રહમાજીને ઘણાજ દિવસો પસાર થઇ ગયા હતા માટે તે જોવા આવેલા તો તેજ ગ્વાલ બાલ તેજ ગાયો વાછરડા બધુ તેના તેજ અને હાથમાં દહી ભાત નો કોળીયો પણ તેજ હતો પછી બ્રહમાજી વિચારે છે કે આતો પુર્ણ પુરસોત્તમ જ છે મેં આ તેમની પરીક્ષા ખોટી કરી છે અને ગાય વાછરડાં ગોપી ગોપ બધાને વ્રજ ઉપર મોકલી આપીશ પછી બ્રહમાજી વિચાર કરે છે પ્રભુ પાસે તેમનું આરો ગેલુ જુઠણ માગવા જઇશ તો મળશે નહિ પણ જમુનાજીમાં હાથ ધોવા તો જરૂર આવશે એટલે બ્રહમાજી માછલું બન્યા અને જ્યાં શ્રી ઠાકોરજી યમુનાજી તરફ જાય છે ત્યાં તો કિનારે માછલું જોયુ ભગવાન સમજી ગયા કે આતો બ્રહમાજી છે એટલે તેમને હાથ ધોયા નહી કે મારે તેને આ અમૃત તેને નથી આપવું પછી ગ્વાલ બાલો ને કહે છે કે અરે ઓ સખાઓ આજે શ્રી યમુનાજી માં હાથ ધોવાનું મહાત્મય જ નથી તો તું મારા અંગુ છે લુઇ નાખ અને હું તારા અંગો છે લુછી નાખુ બસ આજે આવુંજ મહાત્મય છે અને ચાલો હવે આપડે રમત ચાલુ કરીયે પછી છાક ખાઇ ખાઇને દોડીને દોડીને ઝાડ ઉપર ચડયા એકબીજાના અંગો છે થી હાથ લુસી નાખે છે પછી ગલ્લી દંડાની રમત શરૂ કરે છે આવરૂ ના લાકડાનો ડંડો બનાવે છે અણીદાર અને રમત શરૂ કરે છે એક બાજુ ગ્વાલો ને રોવડાવે છે પછી બધા તેને છોડી દૂર જઇને ખિજાઇને ગારી દે છે અને અંદર તો થર થર કાંપે છે કારણ કે રમતા આવડતુ નથી માટે અને પછી શ્રી ઠાકોરજી કહે છે કે તેના માથે દાવ રાખો બસ એમ કહીને બધા સાથેજ કૂદમ કૂદ કરે છે તો આ તેમની બાલ લીલા.

પદ – ૨

ભોજન કિનોરી ગિરિવરધર । કહાં વરનો મંડલકી શોભા મધુવન તાલકદંબ તર ।।૧ ।। પહિલે લીયે મનોરથ વ્યંજન જે પઠયે વ્રજ ઘરઘર । પાછે ડલા દિયોં સીદામા મોહનલાલ સુઘરવર ।। ૨ ।। હંસત સયાનો સુવલસેન દે લાલ લીયો દોનાકર । પરમાનંદ પ્રભુ મુખ અવલોકન સુરભી ભીર પારપર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી ગિરિવર ઘર લાલ ભોજન કરીને પછી વ્રજમંડલની શોભા જુએ છે કે ક્યાં સુધી આનુ વર્ણન કરૂ મધુવન તાલવન કદંબનીચે પહેલા લીયો મનોરથ કે જે વ્યંજન વ્રજમાં થી ઘરે ઘરથી લાવ્યા છો તે લાવો પછી એક ટોપલી આપી શ્રી દામાએ મોહનલાલ સુઘરવર ને ।। ૨ ।। પછી સુબલ સખા છે ને તે બહુ ચતુર છે અને હંસે છે કેમ કે લાલ લીયો દોનાકર હાથમાં પરમાનંદ દાસજી કહે છે પ્રબુ મુખ જોતાં સુરભી ભીર પાર પર

પદ – ૩

લટક લાલ રહે શ્રીરાધાકે ભર । સુંદર બીરી બનાય સુંદરી હસહસ જાત દેત મોહનકર ।।૧ ।। ગોપી સબ સન્મુખ ભઇ ઠાડી તિનસોં કેલી કરત સુંદરવર । જ્યો ચકોર ચંદાતન ચિતવત ત્યોં આલી નિરખત ગિરિવર ઘર ।। ૨ ।। કુંજકુટિ ઔર બાગ વૃંદાવન બોલત મોર કોકીલા તરતર । પરમાનંદસ્વામિ મોહનકી હો વારી યા છબિપર।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી ઠાકોરજી શ્રી રાધાજી પાસે ભરઇ ને બેઠેલા છે તેમને સુંદર બીરી બનાવી છે હંસીહંસી જાત દેત મોહન ના હાથમાં ગોપી શ્રી ઠાકોરજીના સન્મુખ ઉભી રહી તેની સાથે સુંદરવર આનંદ કરે છે જેવી રીતે ચકોર ચંદ્રનું શરીર નું ચીંતવન કરે તેવી રીતે હે આલી સખી તું જો ગિરિવરધરને ।।૨ ।। કુંજકુટિબાગ વૃંદાવન ત્યાં બોલે છે મોર કોકીલા તરેહ તરેહના અવાજ કાઢે છે. પરમાનંદ સ્વામિ મોહન કી હો વારી યા લીલા છબી પર ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી ઠાકોરજી શ્રી રાધાજી પાસે ભરઇ ને બેઠેલા છે તેમને સુંદર બીરી બનાવી છે હંસી હંસી જાતદેત મોહન ના હાથમાં ગોપી શ્રી ઠાકોરજીના સન્મુખ ઉભી રહી તેની સાથે સુંદરવર આનંદ કરે છે જેવી રીતે ચકોર ચંદ્રનું શરીર નું ચીંતવન કરે તેવી રીતે હે આલી સખી તું જો ગિરિવરધર ને ।। ૨ ।। કુંજકુટિ બાગ વૃંદાવન ત્યાં બોલે છે મોર કોકીલા તરેહ તરેહા અવાજ કાઢીને પરમાનંદ કહે સ્વામિતો મનમોહન ની હુંવારી યા લીલા છબી પર

પદ – ૪

બૈઠે લાલ કાલિંદીકે તીરા । લે રાધે ગિરિધર દે પઠયો યહ પ્રસાદી બીરા ।। ૧ ।। સમાચાર સુનિ યે શ્રીમુખકે કહી શ્યામ શરીરા । તેરે કારણ ચુનચુન રાખે જે નિરમોલક હીરા ।। ૨ ।। સુંદરશ્યામ કમલદલલોચન પહિરેહે પટપીરા । પરમાનંદ દાસકો ઠાકુર લોચન ભરત અધીરા ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

એક ગ્વાલ ને શ્રી ઠાકોરજીએ પાનની બીરી લઇને શ્રી સ્વામિનીજી પાસે મોકલે છે અને કહે છે લે રાધે આ બીરા મને શ્રી ગિરિધારીજી એ મોકલ્યો છે પ્રસાદી બીરા છે અને તેઓ શ્રી તો કાલિંદી ના તીરે છે સમાચાર આપે છે શ્રી સ્વામિનીજી સુનિયે સાંભળે મારા મોઢેથી ત્યાં જઇ ને શ્યામ ને કહેજે આપના માટે વિણી વિણી ને ચૂંટી ચૂંટીને એવા નિર મોલક જેનું મુલ કોઇના કરી શકે તેવા પાન હીરા ની જેમ અમૂલ તેનુ મુલ કિંમત ના આંકી શકે તેવા પાન હું બીરી બનાવી છે માટે જલ્દી અહીંયા પધારે તેમ ગ્વાલને શ્રી રાધાજી એ કહ્યું સુંદર શ્યામ કમલદાસ લોચન કમળની પાંખડી જેવા નેત્ર અને પીળા વસ્ત્ર પહેર્યા છે પરમાનંદદસ કહે છે ઠાકુર લોચન ભરત આવવા માટે નયન માં ઝળઝળયાં આવી જાય છે અને આવવામાં અધીરા પણ થઇ જાય છે.

પદ – ૫ બિરી કે પદ

હરિકો બીરી ખવાવત બાલા । અતિસુગંધ બહુવિધિસોં સંવારી લીજે હો નંદલાલ ।। ૧ ।। ખાસાકો કટિ ધર્યો પીછોરા ઉરરાજત વનમાલા । મુરારીદાસ પ્રભુકી છબીનીરખત મગ્નહોત વ્રજબાલા ।। ૨ ।।

રાજભોગ કે પદ- રાગ સારંગ

પદ – ૧

સુંદર મુખકી હોં બલબલ જાંઉ લાવણ્યનિધિ ગુણનિધિ શોભાનિધિ દેખદેખ જીવત સબ ગાઉ ।।૧।। અંગઅંગપ્રતિ અમિતમાધુરી પ્રકટ રૂચિર ઠાંઇ ઠાંઉ । તામે મૃદુ મુસ્કાય હરત મન ન્યાયકહત કવિ મોહન નાંઉ ।।૨।। સખાઅંસ પરવામબાહુદીયે યા છબીકી બિનમોલ બિકાઉ । પરમાનંદ નંદનંદનકોં નિરખ નિરખ ઉર નયન સિરાઉ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧

સુંદર મુખારવિંદ ઉપર હું બલહારી જાઉ રૂપલાવણ્ય નો ભંડાર ગુણનો ભંડાર શોભાનો ભંડાર આ બધુ જોઇને જીવું ત્યાં સુધી તેના ગુણ ગાંઉ અંગે અંગ પર મીટ માંડી શકાતી નથી રૂપ માધુરી તો પકટ ગમે તેવું ઠસો ઠસ તેમાં વળી મૃદુ મુસ્કાય હરે છે મન સાચી વાત કહું જાણે મોહન નામ જ એવું છે આ કેમનો ન્યાય છે ગ્વાલ બાલ સખા અંસ ભુજ દઇને (ખભા પર હાથ મુકીને ચાલવું તે) આ છબી ઉપર તો હું બીન મોલ બિકાઉ (વેચાઉ) પરમાનંદ કહે છે નંદ નંદન ને જોઇ જોઇ મારા નયન થી મારી છાતી ઠંડી કરૂ.

પદ – ૨

સિરધરે પખૌવા મોરકે । ગુંજાફલ ફુલન કે લટકન શોભિત નંદકિશોરકે ।।૧।। ગ્વાલમંડલી મધ્ય બિરાજત કૌતુક માખનચોરકે । નાચત ગાવત વેણુ બજાવત અંસ ભૂજા સખા ઓર કે ।।૨।। તૈસેઇ ફરહરાત રંગ ભીને છબી પીતાંબર છોર કે । પરમાનંદ દાસ કો ઠાકુર મનહરત નયનકી કોર કે ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી ઠાકોરજી એ મોરના પીંછ શ્રી મસ્તક પર ધર્યા છે । ગળામાં ગુંજામાલા (ચણોઠી) ફુલના લટકન થી નંદલાલ સુંદર શોભે છે ગ્વાલ મંડલી ની મધ્યમાં બિરાજે છે અનેક કૌતુક કરે છે માખણ પણ ચોરે છે નાચે છે ગાય છે વેણુ બજાવે છે વણી સંખા ઓને અંસ ભૂજા દઇને ચાલે છે તેવુ જ ફરહરાત રંગભીને છબી પીતાંબર કે છોર કે પરમાનંદ દાસ દાસ કો ઠાકોર મન હરે છે નયની કોર થી ત્રાંસુ જુએ છે.

પદ – ૩

નયનન લાગી હો ચટપટી । મદનમોહન પિય નિકસે દ્વાર વ્હે શોભિત પાગ લટપટી ।।૧।। દૂર જાય ફિર ચિત્તરી મોતન નયન કમલ મનોહર ભૃકુટિ । ગોવિંદપ્રભુપિય ચલત લલિત ગતી કછુક સખા અપની ગટી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

હે સખી મને તો શ્યામ સુંદર મદન મોહન ના દરસન ની એવી તો ચટપટી લાગી છે જયારે મદન મોહનજી બહાર નિકળ્યા ત્યારે પાગ કેવી લટપટી શોભતી હતી દૂર જાય ફિર ત્યારે ચીત મારૂ ત્યાંજ જાય તેના નયન કમલ ભૃકુટિ બધુંજ સુંદર છે ગોવીંદજી કહે છે કે પ્રિયની ચાલ કેવી સુંદર છે અને કછુક સખા કંઇક સખા પણ તેમની રીતે છે.

પદ – ૪

ગિરિધર દેખહી સુખ હોય । નયનવંતકો યહ પરમ ફલ યેહી વિધી મોહે ત્રૈલોક ।।૧।। મહામરકતમણી નિલ અંબુજકો રૂપ લિયો હૈ નિચોય । કૃષ્ણદાસનિ નાથ નવરંગ મિલે હૈ વિરહ દુખખોય ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

ગીરધર ને જોતાંજ સુખ થાય છે નયન વંત ને તો આજ ફલ છે આ વિધી થી મોહે ત્રૈલોક તેમનું સ્વરૂપ કેવુ છે મહા મરકત મણી અને નીલકમલનું જાણી રૂપ નિચોવી લીધું ના હોય કૃષ્ણદાસ કહે નિનાથ નવરંગ મળવાથી વિરહ દુ:ખ મટી જાય છે.

પદ – ૫

જા દિન તે મોહિ અધિક ચટપટી ।। જા દિન તે દેખે ઇન નયન ન ગિરિધર બાંધે માઇ પાગ લટપટી ।। ૧ ।। ચલેરી જાત મુસકાત મનોહર હઁસજા કહી એકબાત અટપટી ।। હોં સુન શ્રવણન ભઇ અતિ વ્યાકુલ પરીજો હદય મેં મદન સટપટી ।। પરમાનંદ પ્રભુ રૂપ વિમોહી નંદ નંદન સો પ્રીતી અતિ જટી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૫

જે દિવસથી આ આંખે જોયા છે શ્રી ગિરિધર તા દિન તેં મને અધિક ચટપટી લાગી છે શ્રી ગીરધરજી પાઘ કેવી સરસ લટપટી બાંધે છે અને બીજી વાત કહું હું ત્યાંથી જતી હતી ત્યારે મન મોહન મુસ્કાતાં હંસીને જો કહી એક વાત અટપટી મેં સાંભળ્યુ તો ખરૂ પણ પછી અતિ વ્યાકુલ થઇ ગઇ હદયમાં મદન સટપટી થઇ ।। પરમાનંદ કહે છે પ્રભુ નું રૂપ અતિ મોહિત કરી દે છે નંદ નંદન થી પ્રીતી અતી જદી છે.

પદ – ૬

એસી પ્રીતી કહુ નહિ દેખી । યસુમતી સુત શ્રીવલ્લભસુત જૈસી શેષ સહસ્ત્ર મુખ જાત ન લેખી। આજ્ઞી માંગ ચલે શ્રીગોકુલ ફિરફિર ઝાંકઝરોખન પેંખી । સુનિયત કથા જલદચાતકકી કુમુદિની ચંદ્ર ચકોર વિશેખી।।૨।। ગોવિંદ ગોવર્ધનપેં માંગત બિછુરો પલછીન અર્ધ ન મેખી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૬

આ વાત શ્રી ગુંસાઇજીની છે તેઓ ગોકુલથી સેવામાં પોચી પછી ઘોડા ઉપર ગિરીરાજજી પધારતા હતા રોજ તે વખતનું આ પદ છે આવી પ્રીત કોઇની જોઇ નથી શ્રી યસુમતી સુત શ્રી વલ્લભ સુત જૈસી શેષ નાગ એક હજાર મુખથી તેના યશગાય તો પણ ઓછા પડે શ્રી ઠાકોરજી શ્રી ગોવર્ધન નાથજી ની આજ્ઞા માંગી ગીરીરાજથી ગોકુલ જાય છે ત્યારે વારે વારે પાછુ વાળીને જોવે છે જેવી રીતે ચાતક પછી મેઘનું રટણ કરે છે કુમુદિનીને ચંદ્ર અને ચકોરીને ચંદ્ર સાથે વિષેશ પ્રીતી છે ગોવિંદસ્વામિ કહે છે ગોવર્ધન પાસે હું એટલું જ માગુ છુ પલછીન તો શું અર્ધ નિમેષ પણ વિછુરો રાખશો નહી.

પદ – ૭

આનંદસિં ્રાઢયો હરિ તનમેં । રાધામુખ પુરણશશી નિરખત ઉમગ ચલ્યો વ્રજ વૃંદાવનમેં ।।૧।। ઇત રોક્યો યમુના ઉત ૦ ીન કછુ એક ફેલ પર્યો ત્રિભુવનમેં । ના પરસ્યો કરમઠ અરૂ જ્ઞાની અટક રહ્યો રસિકનકે મનમેં ।।૨।। મંદ દ અવગાહત બુધ્ધિ બલભકત હેત લીલા છિનછિનમેં । કછુ એક લહ્યો નંદસુનુ કૃપાતે સોં દેખિયત પરમાનંદ ઃ ાંમેં ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૭

શ્રી હરિના ાનમાં જાણે આનંદ રૂપી સમુદ્ર બઢયો છે શ્રી રાધાજીનું મુખારવીંદ જાણે પુનમ નો ચંદ્રમાં તે જોઇ વહી ચાલ્યો વ્ર વૃંદાવન માં ।।૧।। પછી આ પ્રવાહ જે ચાલ્યો તેને શ્રી યમુનાજી એ રોક્યો વળી આ બીજી બાજુ ગોપીજનો રોક . કંઇક એક ફેલી રહયો ત્રિભુવન મેં એકનાપરસ્યો કરમઠ એટલે (હઠયોગીવાળા) અને જ્ઞાની ને પણ ના પરસ્યો પ . જે પ્રભુના રસીક જનો હતાં તેના મનમાં આ રસ પ્રવાહ અટકયો ।।૨।। મંદમંદ ધીમે ધીમે તેનું ચીંતન કરો (અ .ગાહન) બુધ્ધિબલથી ભક્તો ના હેત આ લીલા વારેવારે મેં કછુ એકલીયો નંદસુનુ કપાતે દેખિયત પરમાનંદ ાંમેં ।।૩।। શ્રી હરિના તનમાં આનંદ કેમ થયો છે કે ચંદ્ર પ્રગટ થયો સમુદ્રમાંથી માટે શ્રીહરિનોઆનંદ સ .જેવો અગાધ છે.સ્વામીનીજીના મુખારવિંદની શોભા જોતા આનંદ રૂપી સમુદ્ર લહેરાય છે.

પદ – ૮

નંદનંદન ાલકુંવર વ્રજવર સૌભાગ્યસીમ વદન રૂપ નિરખત સખા નયનન મન હરતરી । શ્યામ શ્વેત અતિ પ્રવિણ વંક ચ લ ચિતવની માનો શરદ કમલ ઉપર ખંજન દ્રૈ લરતરી ।।૧।। અલકાવલી મધુપ પાંત અંગઅંગ છબિ કહિ જાત નિરખ સુંદરવદન મદન કોટિ પાંય પરતરી । કુંભનદાસ પ્રભુ ગિરિધર શ્યામ રૂપમોહની દીવ ભૂ પાતાલ યુવ સહજે વશ કરતરી ।।

ભાવાર્થ – ૮

શ્રી નંદનંદ . કુંવરથી આ વ્રજુ પર જાણે સૌભાગ્યની હદ આવી ગઇ તેમનું વદન અને રૂપ જોતાં હે સખી નયન મનને હરે છે યામ ની વાંકી ચપલ દ્રષ્ટિ અતિ પ્રવીણ અને શ્વેત છે આંખ માંનો એટલે ઉપમાં સમજવી શરદમાં કમળ ઉપર .ર્ષાના ટીપા પડે તેવી રીતે પ્રભુના બંને નેત્રની જે ચપલતા જાણે લડી રહી હોય અલકાવલી કેવી છે ઘૂંચરાળા વા ડી યાવાળ જાણે ભમ્મરાની પંકિત હોય અંગે અંગની છબી કહીનજાત નિરખ એટલે જોઇ સુંદર વદન મદન કો । કરોડો કામદેવ પગમાં પડે છે કેમકે તેમનાથી અધીક રૂપ પ્રભુનુ છે કુંભનદાસ કહે છે પ્રભુ ગિરિધર શ્યમ રૂપ છે પણ મોહપમાડે તેવું પૃથ્વી પાતાલ ની યુવતી તો સહજે વશ કરતરી

પદ – ૯

જાકોં વેદ ટત બ્રહ્મા રટત શંભુ રટત શેષ રટત નારદ શુક વ્યાસ રટત પાવત નહિ પારરી । ધ્રુવજન પ્રહલાદ રટત કુંતિકે કુંવર રટત દ્રુપદ સુતા રટત નાથ અનાથન પતિપાલરી ।।૧।। ગણીકા ગજ ગીધ રટત ગૌતમકી નાર રટત ાજનકી રમણી રટત સુનત દેદે પ્યારીરી। નંદદાસ શ્રીગોપાલ ગિરિવરધર રૂપજાલ યશોદાકો

કુંવર લાલ રાધા ઉરહારરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

જેને વેદો પણ રટણ કરે છે બ્રહમા અને શંભુ શેષ નારદ શુક વ્યાસ પણ તેનું રટણ કરી રહ્યા છે અને તેનો પાર પામી શકતા નથી ધ્રુવજી પ્રહલ્લાદજી રટણ કરે છે પાંચ પાંડવ અને તેની માતા પણ તેનું જ રટણ કરે છે દ્રુપદ રાજાની પુત્રી દ્રૌપદી પણ તેને જ રટયા કરે છે અને તે પ્રભુ તો અનાથ ન (જેનું કોઇ ધણી ધોરી નથી) તેનું પણ તેજ પાલન પોષણ કરે છે અધમ ગુણીકા ને પણ તારી ગજ કહેતા હાથી જેને સમુદ્રમાં તેના કુંટુબ પરીવાર સાથે જલક્રીડા કરતાં હાથીનો પગ મગરે પકડયો અને હાથીએ પુર્વ જન્મમાં એક મહાન આત્મા હતો તે પુર્વના સંસકારથી તેનું સ્મરણ તેને હતું એટલે તે ભગવાન ની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો કે હે ભગવાન અત્યારે તારોજ સહારો છે તે સિવાય મારૂ કોઇ નથી કારણ કે તેનો (હાથીનો) પરીવાર જે હતો તે નાસી છુટયો એટલે હાથી એકલો જ હતો. હવે (આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ગજગ્રાહ રૂપી જે ખેંચતાણ) તેને પુર્વનું સ્મરણ યાદ આવ્યું ભગવાનની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો અને ત્યાં તો ક્ષીર સાગરમાંથી શેષ શૈયા ઉપર ભગવાન બિરાજમાન છે અને શ્રી લક્ષ્મીજી ચરણ ચાંપી રહ્યો છે ત્યાં તો ભગવાને હાથીની સ્તુતિ સાંભળી તરત જ ઉભા થઇ ગયા ભગવાન પોતાના ચરણ પાદુકા પણ પહેરવા રહ્યા નથી લક્ષ્મીજી બોલે છે પ્રભુ આમ આટલી ઉતાવળ ક્યાં ત્યાં તો ભગવાન હા શ્રી લક્ષ્મીજી પાસે બોલે છે અને થી કહેતાં તો સમુદ્રના કિનારે આવી પહોંચ્યા પ્રભુએ સુદર્શન ચક્ર છોડયું અને મગર મરાયો અને પોતાના ભક્ત ગજરાજ ને છોડાવ્યો ગજરાજ પ્રભુના શરણમાં પોતાની સુંઢથી પ્રણામ કર્યા અને સમુદ્ર માંથી કમળ નું પુષ્પ પણ પ્રભુને અર્પણ કર્યુ છે અને હવે બીજો પ્રસંગ ગીધ જેવું પક્ષી (જટાયું) જેને રાવણ સામે યુધ્ધ કરેલું છે રાવણ જ્યારે સીતાજી ને છલ કરી લઇ જાય છે તે વખતે પછી ગીધની પાંખ રાવણે કાપી નાખેલી અને અનેક ઘા સહન કરતાં શ્રી રામ રામ નું ચિંતન કરતો હતો જ્યારે પ્રભુ શ્રી રામ આવ્યા કે મારો ભક્ત મને કેમ યાદ કરે છે આર્ત વાણી સાંભળી ભગવાન શ્રી રામ ગીધ પાસે ગયાં અને તે ગીધે બધી વાત કરી શ્રી રામજંદ્રજીને કહી કે સીતા માતા ને રાવણ દક્ષિણ માં દિશા (લંકા) માં લઇ ગયો છે અને ભગવાન શ્રી રામે ગીધનું મસ્તક પોતાના ખોળામાં રાખેલું છે અને પોતાનો કર કમલ નો સ્પર્સ ગીધના માથે ફેરવે છે અને ગીધને મોક્ષ ગતિ આપે છે અને તેની અંતિમ ક્રીયા પણ ભગવાને જ કરી તો આ છે ચિંતન નું ફલ હવે જુઓ ગૌતમ ઋષી ના પત્ની અહલ્યા ની સાથે તેના રૂપમાં અંજાઇ ગયેલ ચંદ્ર તે ગૌતમ નું રૂપ લઇ અને પહેલા પોતે જ કુકડાના અવાજે બોલ્યો અને ઋષી જાગ્યા નદી ઉપર સ્નાન માટે ગયા પાછળથી ચંદ્રે ઋષીનું રૂપ ધારણ કરીને લીધું હતું અને સમય બરાબર થયો નથી અને જરા આનંદ ની વાતે વળગ્યા અને પછી તેને અનંગ રોમરોમ વ્યાપ્યો હતો અને અહલ્યા સાથે છલ વિદ્યા કરી તેટલામાં તો ગૌતમ ઋષી સ્નાન કરીને આવી પહોંચ્યા. દુષ્ય જોયું અને ચંદ્રને શ્રાપ આપ્યો અને અહલ્યાને પણ શ્રાપ આપ્યો તે શલ્યા (પથ્થરરૂપ) બની ગઇ અને તેનો ઉધ્ધાર પણ ભગવાન રામચંદ્રજી એ વનવાસ પધાર્યા ત્યારે તેનો ઉધ્ધાર કર્યો અને શલ્યા બનીગઇ હતી તેને અહલ્યા બની ગઇ હવે જુઓ રાજાની રમણીય ની વાત રાજા જરાસંઘે એક યજ્ઞ આરંભ કરેલો તેમાં ૨૧૬૦૦ રાજા ઓને હોમવાના હતા ૨૧૦૦૦ રાજાઓ કેદ કરેલા ફક્ત ૬૦૦ રાજાઓજ બાકી હતા ત્યાર પછી યજ્ઞ પુરો થાય

ત્યાં સુધી અધુરો હતો હવે તે કેદ થયેલા રાજાની જે રાણીઓ હતી તે સર્વે રાણીઓ પ્રભુનુંજ ચીંતન સ્મરણ કરતી હતી અને તેના કુમારો ને પણ આશ્વાસન દેતી હતી કે જરૂર તમારા પીતાને ભગવાન છોડાવશે ભગવાન ઉપરજ વિશ્વાસ રાખીને પોતાના બાલકોને સમજાવતી હતી ને ઇશ્વર ચીંતન કરતી હતી હવે જુઓ (જરા સંધ એટલે વૃદ્ધાવસ્થા) અને આપડા શરીરમાં જે શ્વાસ ચાલે છે તે દર ચોવીસ કલાકે ૨૧૬૦૦ શ્વાસ ચાલે છે તેને રાજાની ઉપમાં આપી છે અને નાડીઓ રૂપી રાણીઓ તેના પતી (શ્વાસને) ને યાદ કરે છે થોડા શ્વાસ બાકી હોય ત્યાં સુધી પણ જો ભગવાન નું રટણ કરીયે તો જરૂર જીવને મુકિત મળે પણ રટણ થાય ત્યારે જ આ સખા નંદદાસજી કહે છે કે શ્રી ગિરિરાજ ને ધારણ કરવા વાળા જ શ્રી ગોપાલ અને શ્રી જશોદાના કુંવર લાલ અને શ્રી રાધાજીના તો ઉર ના હાર રૂપજ છે તો તેનુંજ સ્મરણ અહર નિશ રહેવું જોઇએ આપડે તેને યાદ કરીયે તો તેની કૃપા થાય કૃપા કરે

પદ – ૧૦

દેખો ઢરકન નવરંગ પાગકી। વામભાગ વૃષભાન લાડીલી ચિતવન અતિ અનુરાગકી ।।૧ ।। સુખસાગર ગિરિધરન છબિલો મૂરતિ પરમ સુહાગકી। મદનમોહન રાધેજૂકી જોરી ગોપાલદાસકે ભાગકી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૦

શ્રી ઠાકોરજી ની ઢળતી પાગ એવી સુંદર છે ડાબી બાજુ શ્રી વૃષભાન લાડીલી તેની ચીતવન અતિ પ્રેમ ભરેલી છે સુખનો સાગર ગિરિધર છબિલો અને આ રૂપ પરમ સુહાગી છે મદન મોહન શ્રી રાધે જોડી ગોપાલ દાસ કે ભાગની છે.

પદ – ૧૧

અબહીતે ઢોટા ચિત ચોરત આગે આગે કહા કરોગેં । નેક બડે બલજાઉ ત્રીભોવન યુવતીનકે મનજુ હરોગે ।।૧ ।। દેખનકે નહન્હેસે ઉરમેં સપ્તદ્વીપ નવખંડ રાની યશુમતીકો દીખાયો હૈ સોઇ સાંચી અનુસરોગે। ગોવિંદપ્રભુકે જુ નયનબેન રસ સીંચત મેંરે જાને મનમથસેં લરોગે।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

હજી સુધી આ ઢોટા ચિત ચોર છે આગળ ઉપર શું કરશે જરા મોટો થવા દો બલ આવવા દો બલ જાઉ ત્રિભુવન યુવતીના મન હરશે ત્રણે ભુવન આપડામાંજ છે જોવામાં નાનો લાગે નાના શરીરમાં સાતદ્વીપ નવખંડ રાની જશુમતી ને બતાવ્યા હતા જે જોયું છે તે સાચુ છે તેને અનુસરી ને ચાલવું ગોવિંદ કહે પ્રભુના નયન બૈન રસ ભરેલાં છે મારા મનવામાં મનમથ એટલે (કામદેવ) થી લડશો.

પદ – ૧૨

હોં નિકે જાનતરી આલીતેરે હદયકી સબ બાત । સકલ ઘોષયુવતિનકો સર્વસ્વ તેહી હર્યોરી આલી સાંવરેગાત ।। ૧ ।। જાકો કાર્ય સિદ્દ્ય કરત વિધાતા તાહી ન કાહૂકી પરવા હૈરી માઇ કહી રહો કોઈ પાંચ સાત।।૧ ।। ગોવિંદપ્રભુ નિધિ નીકો ઘન પાયો તેહી છિપાયો મોસોં કીત દુરત હૈરી જો તૂ ડાર ડાર તોહો પાત પાત ।।૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૨

હું સારી રીતે જાણુ છુ આલી તારા હદયની બધી વાત સકલ વ્રજમાં યુવતીનની સર્વસ્વ હારી હે સખી આલી સાંવરે લાલ ।। જેનુ કાર્ય તો સિદ્દઘ કરે છે વિધાતા તેની કંઇ પરવા નથી કોઇ આરપાર સખીજનો કહી રહી છે ગોવીંદ સ્વામિ કહે છે જેને અખુટધન સારૂ મળ્યુ હોય તેને છુપાવ્યો પણ મારાથી કાંઇ અજાણ્યુ નથી છે તો જો તું ડાળે ડાળે ફરેલી છેને તો હું પાને પાને ફરેલી છું.

પદ - ૧૩

તેં કછુ ધાલીરી ઠગોરી પિય પર પ્યારી ।। નિશદીન તુંહી તુંહી જપત પ્રાણ પતિ તેરી એરીસો લાલન ગિરિવર ધારી ।। ૧ ।। સમર વેગ આવે સ્વરૂપ તબ સુધિ નકછુ તનકી બિહારી રસના રટત તુવ નામ રાધે રાધે ગોવિંદ પ્રભુ પિય ધ્યાન સોં ભરત અંકવારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૩

હે શ્રી પ્યારીજી તમે કાંઇક ઠગવિદ્યા કરી લાગે છે પ્રિતમ ઉપર ।। રાત દિવસ તુંહી તુંહી જપે છે પ્રાણ પતી તારી જીદથી લાલન ગિરિધારી તારે વશ છે સમર એટલે કામદેવ જાણે વેગ પુર્વક આવે સ્વરૂપ ની શુદ્દઘ બુદ્દઘ કઇ શરીર નુ પણ ભાન રહેતું નથી ।। જીભ થી તમારૂ નામ રાધે રાધે રટે છે ગોવીંદસ્વામી કહે છે પ્રભુ પિય ધ્યાન થી ભરે છે અંકવારી ।।

પદ - ૧૪

કહો જો ભયો મુખ મોરે કછુ કાહુજુ કહ્યો ।। રસીક સુજાન લાડીલો લલન મેરી અખિયન માંઝ રહ્યો ।। ૧ ।। અબ કછુ બાત ફૈલ પરી દીયે પ્રેમ જા મન ભયો હે દૂધ તે દહ્યો ।। ત્રેલોક અતિહી સુજાન સુંદર સર્વસ્વ હર્યો ગોવિંદપ્રભુ

ભાવાર્થ - ૧૪

સખી કહે છે કે શું થયું છે તે મુખ મરડે છે કાંઇ કીધુ છે ।। રસીક સુજાન લાડીલો મારી આંખ માં રહ્યો ।। ૧ ।। હવે કાંઇ વાત જો ફેલાઇ ગઇ છે તે પ્રેમ જેના મન માં થયો તે જેમ દૂધનું દહીં જામે તેમ આ વાત જામી ગઇ છે ત્રણે લોકનો નાથ અતિ ચંચળ ચતુર સુંદર જાણે સર્વસ્વ હરી લીધુ હોય ગોવિંદ પ્રભુજૂ લહ્યો.

પદ - ૧૫

ચીતવત રહત સદા ગોકુલતન । વારવાર ખિરકી વ્હૈ ઝાંખત અતિઆતુર પુલકીત તન ।। ૧ ।। નમ્ર સખા સુખ સંગહી ચાહત ભરત કમલદલ લોચન । તાહી સમય મિલેરી ગોવિંદપ્રભુ કુંવર વિરહ દુઃખ મોચન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૫

આ સખી નું મન હમેશા ગોકુલ તરફજ રહે છે વારેવારે ખડકીના દ્વાર પાસે આવી ને જોવે છે અતિ આતુર તાથી તેનુ તન આનંદીત થાય છે જે સખા નમ્ર છે આજ્ઞાંકીત છે તેતો ચાહે છે આપના નયન ના દર્શન તેજ સમયે મળ્યા પ્રભુ કુંવર દુઃખ મોચન એટલે દુઃખને હરવાવાળા

પદ – ૧૬

સુવા પઢાવત સારંગ નયની । વદન સંકેત લાલગિરિધરસોં ગરજત ગુપ્ત નિકટ મતકેની ।।૧ ।। અહો કીર તુમ નિલવરણ તન નેક ચિત્તે મન બુધ્ધી હરલીની । હોત અવેર જાત દિન વન ગૃહ હમ તુમ ભેટ હોયગી ગેની ।।૨ ।। જબલગ તુમ જો સિધારો સઘનવનહોં જૂગઇ યમુના જલ લેની । પરમાનંદ લાલગિરિધરસોં મૃદુ મૃદુ વચન કહત પિકવની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

શ્રી રાધાજીની હરણી જેવી આંખ છે (સારંગ નયની) અને પોપટને પઢાવે છે મોઢેથી સંકેત કરે છે કે ગિરિધર લાલને ગુપ્ત રીતે કહેજે ગરજીને નજીક ક્યારે આવશો. અરે પોપટ તૂં નિલ વરણ અને તન જરા ચિત મનબુધી જાણે મારી હરી લીધી છે તેં દિવસે વનમાં જતાં મોડુ થાય છે ઘરમાં મારે ને તારે ભેટો થાય તેમ કર જ્યાં સુધી તું વનમાં સઘન વનમાં જાવ તો હું જમુના જલ લેવા જાઉ છું પરમાનંદ દાસ કહે ગિરિધર સોં મૃદુ વચન કહે છે પોપટને સંદેશો મોકલે છે. શ્યામ ને ?

ઉષ્ણકાલ રાજભોગ કે પદ – રાગ સારંગ

પદ – ૧૭

ભલેઈ મેરે આયેહો પિય તીક દુપહેરકી બિરીયાં। શુભદિન શુભનક્ષત્ર શુભમહૂરત શુભપલછિન શુભઘરીયાં ।।૧ ।। ભયોહૈ આનંદકંદ મિટયોવિરહ દુ:ખ દ્વંદ ચંદનઘસ અંગલેપન ઔર પાયન પરીયાં। તાનસેનકે પ્રભુ મયા કીની મોપર સૂકીવેલ કરી હરીયાં ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

અતિ ગરમી ના ટાઇમે પ્રભુને બપોરના ગોપી જન ને ત્યાં પધારે છે ત્યારે ગોપી બહુજ આનંદિત થઇ જાય છે પ્રભુને કહે છે હો પ્રિય આવા બપોરે ને ટાઇમ ભલે પધાર્યો ભલે મારે ત્યાં પધાર્યા આજનો દિવસ મારે માટે શુભ છે નક્ષત્ર પણ શુભ છે મહુરત શુભ પલ છીન શુભ ઘડી બધુંજ સારૂ છે ભયો થયો આનંદ મિટયો વિરહ દુ:ખ દ્વંદ પછી ચંદન ઘસીને અંગલેપ કર્યા અને પાયે પરી ગોપી આ પદ તાન સેન નું બનાવેલું છે કે પ્રભુ તમે મયા કરી (કૃપા) મારા ઉપર જે વેલી સુકી હતી તેને લીલી કરી આપી બહુજ કૃપા

પદ – ૧૮

તુમ સંગ ખેલત લર ગઇ તૂટ ।। રહો ઢોટા તુમ ખરેઇ અચગરે મેરો લિયો કરસૂટ યોં રિસાય કહત હોં તુમ સોં વચન રહી તહી થૂટ ।। અબહીન ઇ પહરહો આઇ ચૂરિયાં ગઇ સબ ફૂટ ।। ૨ ।। યહ વિનોદ નીકો કર પાયો માંનો પસરી લૂટ ।। પરમાનંદ દાસ પ્રભુ જબ બીનુંગી તબેહી કરૂંગી કૂટ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૮

રહો ઢોટા તુમ નંદ મેહર કે કરન કહત કહા જોરી ।।૧।। મેં જાન્યો મેરી ગેંદ ચુરાઇ લે કચુકી બિચ હોરી ।। પરમાનંદ મુસકાય ચલી તબ પુરણ ચંદ ચકોરી

પદ – ૧૯

તુમ મેરી મોતિન લર ક્યોં તોરી । રહો ઢોટા તૂ નંદમહરકો કરત કહા જોરી ।।૧। મેં જાન્યો મેરી ગેંદ ચુરાઈ લે કુંચકી બીચહોરી । પરમાનંદ મુસકારય ચલી તબ પુરણચંદ ચકોરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૯

તમે મારી મોતીની લર કેમ તોડી ।। રહો ઢોટા તમે તો મોટા ઘરના છો એટલે તમને વધારે શું કહું ।। ૧ ।। ત્યારે ઠાકોરજી કહે છે કે મેં એમ જાણ્યુ કે તે મેરી ગેંદ ચુરાઇ મારો દડો તેં ચોરી લીધો છે અને ચોલીને અંદર છુપાવ્યો છે પરમાનંદદાસ કહે પછી ગોપી મુસકાઇને જતી રહી પુરણચંદ શ્રી ઠાકોરજી અને ચકોરી રૂપી ગોપી.

પદ – ૨૦

કહા કહોં લાલ સુધર રંગ રાખ્યો મોરલીમેં । તાન બંધાન સ્વર ભેદલેત અતિજત વિચવિચ મિલવત વિકટ અવઘર ।।૧।। ચોખમાંખનીકી રેખ તામે ગાયન મિલવત લાંબે લાંબે સ્વર । બિચિ બિચ લેત તિહારો નામ સુનરી સયાની ગોવિંદ પ્રભુ વ્રજરાની કે કુંવર ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨૦

હે લાલ હું તમને શુ કહું તમે તો સારો રંગ રાખ્યો મોરલીમાં ।। તાન બંધાન સાર ભેદ લેત અતિ ગત બિચબિચ વચમાં વચમાં કિટ તાલ સ્વરમેળવીને ગાવું રમત વાત નથી આપનો સાર તો જેમ માખન માં રેખ પાડવી હોય તરત જ લીસી લટ પડી જાય ।। વચમાં તમારૂ નામ લે છે રાધે રાધે કરે છે સાંભળી સયાની ગોવિંદજી કહે છે પ્રભુ વ્રજરાની જસુમતી ના કુંવર છે.

પદ – ૨૧

અબકે ફેરી લીજે હો સુધર રાય વહી તાન ।। સરસ મધુર નીકી ચોખ પરી હૈ તામેં તાન બંધાન ।।૧।। અબધર સરસ બિકટ ગિરિધર પિય તુમ હીં પે બની આવે મોહી તિહારી આન ।। ગોવિંદ પ્રભુ પિય રસીક શિરોમણી મદન મોહન પિય અતિહી સુજાન ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨૧

હે સુંદરવન ફરીથી તે તાન લો સરસ મધુર સુંદર ચોખ પડી છે તામેં તાન અને માનની બંધાન કેટલી સુંદર છે તે ફરીથી લો અબધર એટલે તાલમાં જે સમ આવે છે તેનું ઘર છે સરસ વિકટ તાલમાં સમ પર આવવું એતો હે ગિરિધર પિય આપના થીજ બની શકે હું સોગંધ પુર્વક કહું છું ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે પ્રભુ તો પિય રસીક તો છે પણ તેના શિરોમણી મદન મોહન પિય અતી હી સુજાન (ચતુર) છે.

પદ – ૨૨

ઓઢેં લાલ ઉપરેની અતિઝીની । તનસુખ શ્વેત સુદેશ અંશ પર બહુત અરગજા ભીની ।। ૧ ।। અતિસુગંધ સીતલ અરૂ ચંદન સાદી રચના કીની । રહીધસી ભ્રુવ પર પાગ દુપેચી કોટિનદન છવિ છીની ।। ૨ ।। સુથન બનીહિરમીચી શોભિત ગતિ ગયંદકી કીની । પરમાનંદપ્રભુ ચતુરશિરોમણી વ્રજવનિતા પ્રેમ રતિ દીની ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૨

ઉષણકાલ નો સમય છે શ્રી હરિ એ ઉપરેની અતિઝીની ઓઢી છે અને લાલે તનસુખ ઉપજે તેવો શ્વેત શ્રી અંગ ઉપર બહુજ અરગજા અત્તર લગાવી અતિભીનો સુંગધ શીતલ અને ચંદનની છાંડ ની રચના કરેલી છે પાગ પણ. ભ્રુપર ઘસી રહે છે પાગને બે પેચ મારે લ છે જાણે કરોડો કામદેવ ની છબી છાની હોય સુથન બનાવ્યું છે હિરમિચી (કાપડની જાત) શોભત અને ચાલ જાણે હાથી જેવી (ગયંદ) કરીને પરમાનંદ દાસજી કહે છે પ્રભુ ચતુર શિરોમણી છે વ્રજની ગોપીઓ પ્રેમરતિ ના દાની છે. ।। ૩ ।।

પદ – ૨૩

ચલો કિન દેખન કુંજ કુટિ । મદનગોપાલ જહાં મધ્યનાયક મન્મથ ફૌજ લુટી ।। ૧ ।। સુરતસમરમેં લરત સખીકી મુકતાભાલ ટૂટી । ઉરજતેંજૂ કંચુકી ચુરકુટ ભઇ કટિપટ ગ્રંથી છુટી ।। ૨ ।। રસીક શિરોમણી સુરનંદસુત દીની અધર ઘૂંટી। પરમાનંદ ગોવિંદગ્વાલિની નીકી જોટ જૂટી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨૩

ગોપી પોતાની સાહેલીને કહે છે કે સખી ચાલો ને આપણે કુંજમાં કુટિર છે તે જોઇએ મદન ગોપાલ વચમાં નાયક તરીકે શોભી રહ્યા છે કેવા સુંદર કામદેવ ને પણ લજાયમાન કરે છે અને આપડે દરેક સખીઓ અનેક યુથ સાથે જાણે (કામદેવને)લુંટવા માટે ફૌજ આવીના હોય તો તેના રૂપ પાસે તો કોટિ કામ હોય તો પણ આવા શોભતાં નથી એવું તો શ્રી ઠાકોરજીનું સ્વરૂપ છે તો શ્રી મદન ગોપાલ સાથે આનંદ ઘેલી કરતાં સખીઓના મોતીના હાર પણ તૂટી ગયા અને કટીપરનું પટ વસ્ત્રઅને ચોલીના બંધ છૂટયા તો તેતો સ્વાભાવીક છે કે દરેક સાહેલીઓ સાથે શ્રી મદન ગોપાલ ના રૂપ સાથે હિલોળા મારતાં (શ્રી ઠાકોરજીનું સ્વરૂપ જ આનંદ નું સ્વરૂપ છેરસોવૈશ : છે તો તેને અનુભવ વું હોય તો તેને પણ આનંદમાં ડૂબકી મારે તોજ તદ્રપુ તા પ્રાપ્ત થાય) શ્રી ઠાકોરજીતો રસીક છે અને તેના શિરોમણી છે અને નંદરાયજીના પુત્ર છે પોતે અધરોષ્ટ ઉપર વેણુ ટેકવી અને એવો તો સુર (સ્વર) ભર્યો અને તેમાં ઘૂંટીઘૂંટી ને નવીન સુરપુરી અને નાદ બ્રહમ માં પોતે લીન થઇ ગયાં પોતે પોતાના આનંદમાંજ સ્થિર રહ્યા કારણકે ગોપી એટલે (નારીજાતી) પ્રકૃતી તો આતો પ્રકૃતિ નો સ્વભાવ છે એમજાણી પોતે અધરપર વેણુ ટેકવી અને એવો તો સુર ભર્યો અને ગોવિંદ ની સાથે ગ્વાલિની ની કેવી સુંદર જોડી જામી છે એમ પરમાનંદ દાસજી આ લીલાનું અવગાહન કરે છે.

કુંજના પદ - રાગ સારંગ

પદ - ૧

આજ લાલ રસ ભરે નિકુંજ મંદિર મેં બૈઠે પ્યારી સંગ ।। કરત મદન કેલી સુખ સિંધુ રહ્યો ઝેલ કંઠ ભુજન ભૂજ મેલ ગાવત સુઘર દોઉતાન તરંગ કહારી કરોગેં ભાંવર કુસુમન ગુંથી બેની સીસ ફૂલ ગજ મોતી ખસિત મંગ ગોવિંદ પ્રભુ ચિત્ર કરત પ્યારી કે ઉરપર સ્વેદ અતિવેપથ સકલ અંગ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧

એક બીજી સખીઓ તેની સહેલીને કહી રહી છે નિકુંજમાં મંદિરમાં શ્રી પ્યારીજી શ્રી રાધિકાજી ની સાથે આજે શ્યામ સુંદર અતિ રસ ભરેલાં બિરાજે છે અને આનંદ ના સુખ સાગરમાં માંણી રહ્યા છે અને પરસ્પર કંઠ ભૂજા મેલી સુઘર તાન સાથે ગાઇ રહ્યા છે અને હે સખી હું તને શું વાત કરૂ (ભાંવર એટલે જેના ઉપર જેના પ્રત્યે અતિ પ્રેમ હોય તે) કે પોતે શ્રી હસ્તથી પ્યારીજી ને ફૂલોની વેણી ગુંથી અને સીસફુલ ધર્યુ.

પદ - ૨

અને ગજમોતીની ભરેલી માંગ (સેંથોપુરવો) ભરી અને વળઈ પ્યારીજી ના ઉર પર જે ગરમીના સમયમાં પરશ્વેદ (પરસેવાના બીંદુ) આવ્યા હતાં તેના ઉપર ચંદનથી ચીત્ર રચ્યા સકલ અંગે ચીત્રો કર્યા તો આ શ્રી અષ્ટસખા શ્રી ગોવિંદ સ્વામી કહે છે કે પ્રભુએ પોતાની જાતે જ ચીત્રો કર્યા છે.

પદ - ૩

ચલો સખી કુંજગોપાલ જહાં। તેરી સોં મદનમોહનપેં ચલ લે જાંઉ તહાં ।। ૧ ।। આછે કુસુમ મંદ મલયાનિલ તરૂ કદંબકી છાંહ । તહાં નિવાસ કિયો નંદનંદન ચિત તેરે તન માંહ ।। ૨ ।। એસીરી બાત સુનત વ્રજસુંદરી તોહિ રહ્યો કયોં ભાવે । પરમાનંદ સ્વામી મનમોહન ભાગ્ય બડે તે પાવે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૩

એક સખી શ્રી સ્વામિનીજી ને કહે છે ચાલો સખી કુંજમાં જ્યાં ગોપાલ છે ત્યાં જઇએ આપની સોગંધ ખાઇને કહુ છું ચાલો તમને શ્રી મદન મોહનલાલ પાસે લઇ જાઉ ત્યાં કેવા સુંદર પુષ્પ છે મંદમલયનિલ ચંદન વક્ષ છે કદંબની શીતલ છાંય છે ત્યાં તેમનો નિવાસ છે નંદનંદનો અને એમનું ચીતતો તારા તનમાં જ ચોટલું છે રાધે આપને યાદ કરે છે ત્યારે આવી વાત સાંભળીને વ્રજ સુંદર તને અહી રહેવું કેવી રીતે ગમે પરમાનંદજી કહે સ્વામી મન મોહન ભાગ્યજેનું મોટુ હોય તેને જ મળે

પદ - ૪

નેક કુંજ કૃપા કર આઇએ । અતિહી માન કર રહી કિશોરી કર મનુહાર મનાઇયે ।।૧ ।। કર કપોલતે છુટત વહીં ક્યોં હું અતિઉસાસ તન પાઇયે। મેચક વલિત લલિતમુખ જહાં તહાં સુહસ્ત સંવાર બનાઇયે ।। ૨ ।। યામેં કહાં ગાઠકો લાગે જો વાતન સચ પાઇ એ । ઝુઠેઇ આદર કરેત કિશોરી સૂર યશ ગાઇએ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૪

મહાનુભાવી સુરદાસજી આ પદમાં યશનું વર્ણન કરે છે કે શ્રી શ્યામ સુંદર કુંજ માં બિરાજે રહ્યો છે અને શ્રી પ્રિયાજી રાધાજી માન કરી ને બેઠા છે એટલે તેમના સહચરી (સખીને) ને શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હે સખી તું ત્યાં જા કે અતિમાન કરીને શ્રી કિશોરીજી બેઠા છે અને સમજાવીને તું જરા કહે કે હે વૃષભાન કિશોરી આપ જરા કૃપા કરીને કુંજમાં પધારો ગાલ ઉપરથી હાથ છુટતો નથી અને શું ઉડાં વિચારમાં બેઠા છો આપની સુંદર મુખાકૃતિ પણ કેટલી બધી સુસ્ક લાગે છે ચાલો ઉઠો અને આપના હસ્તથી જરા સ્વસ્થ બનો આમાં કાંઇ તમારી ગાંઠનું ખોવાનું નથી તમને જો મારી વાત સારી લાગે તો ચાલો અને આવું ખોટું માન શા માટે કરો છો શ્રી વૃષભાન નંદીની પછી તે સખી શ્રી પ્યારીજી ને કુંજમાં જ્યાં શ્રી નંદ નંદન બિરાજ તાં હતાં ત્યાં લઇ જાય છે.

પદ – ૫

કુંવર બૈઠે પ્યારીકે સંગ અંગ અંગ ભરે રંગ બલબલ બલ ત્રિભંગી યુવતિન સુખદાઇ । લલિત ગતી વિલાસ હાસ દંપતી અતિ મન હુલાસ વિગલિત કચ સુમનપાસ સ્ફૂટિત કુસુમ નિકર તેસીહે શરદ રેન ઝુનાઇ ।।૧।। નવનિકુંજ ભ્રમરગુંજ કોકિલા કલ કુંજત પૂંજ સીતલ સુગંધ મંદ વહત પવન સુખદાઇ । ગોવિંદ પ્રભુ સરસ જોરી નવકિશોરી નિરખ મદન ફૌજ મોરી છેલ છબીલે નવલકુંવર વ્રજ કૂલ મણીરાઇ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૫

શ્રી કાન્હ કુંવર શ્રી પ્યારીજીની સાથે બિરાજે છે અંગે અંગમાં રંગ ભરેલો છે ત્રીભંગી સ્વરૂપ યુવતિને સુખદાઇ છે માટે બલજાઉ ।। સુંદર લલિગતી વિલાસ હાસ કરે છે દંપતી મન અતિ હુલાસ કરે છે માથાના વાળ ભલે સરખા નથી કર્યાં પણ સુખરૂપ છે ફુલનીવાસ ફુટી છે કુસુમની અને તેવી રીતે શરદની રાત્રી જૂ નવ નિકુંજમાં ભ્રમર ગુંજાર કરે છે કોકિલા કલ કુંજત પૂંજ (સમુહમાં) સીતલ સુગંધ મંદ પવન વહે છે સુખદાઇ ગોવિંદસ્વામી કહે છે આ સરસ જોરી નવકિશોર અને નવકિશોરી જોઇને કામદેવ ની જાણે ફોજ છેલ છબીલે નવલકુંવર વ્રજકુલના મણીરાઇ છે.

પદ – ૬

બૈઠે હરી રાધા સંગ કુંજભવન અપને રંગ કર મુરલી અધર ધરે સારંગ મુખ ગાઇ । મોહન અતિહી સુજાન પરમ ચતુર ગુણનિધાન જાનબુઝ એક તાન ચુકકે બજાઇ ।।૧।। પ્યારી જબ ગહ્યો બિન સકલ કલા ગુણપ્રવીણ અતિનવિન રૂપસહીત વહી તાન સુનાઇ । વલ્લભ ગીરીધરનલાલ રીઝ દઇ અંકમાલ કહત ભલે ભલે લાલ સુંદર સુખાદઇ. ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૬

ઉષ્ણ કાલનો સમય છે મધ્યાન સમયે કુંજભવનમાં શ્રી વષભાન લલી વજેષકુમાર બીરાજ માન હોય છે ત્યારે શ્રી શ્યામ કુંજબિહારી ને મનમાં એમ થયુંકે શ્રી રાધીકાજી જો સારંગરાગ ગાય તો શીતલતા પ્રાપ્ત થાય પણ કહેવું કેવી રીતે એટલે પોતેજ હસ્તકમલ માં મુરલી ધારણ કરીને સારંગરાગના સ્વર છેડવા લાગ્યા કારણકે પ્રભુ

બહુજ પરમ ચતુર અને ગુણના ભંડાર છે પણ પોતાને ગાવામાં જે આનંદ આવે તેના કરતાં સાંભળવામાં અધિક આનંદ આવે છે તેથી જાણી જોઇને રાગના સ્વરોમાં તાન ખોટી ગાઇ અને શ્રી પ્યારીજી લલિત કિશોરીજી ને એવો તો રાગ ગવાતા હશે તરત જ પોતે શ્રી કરમાં બીન ધારણ કરીઅને તે રાગની બધી કળામાં નિપુણ હતાં અને સુંદર નવિન તાન આલાપ સાથે સારંગ રાગ સંભળાવ્યો ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી એવાતો રીઝી ગયાં મુદીત બન્યા કે તેઓ એ પોતાના અંક લઇને મને ધણુંજ સુખ ઉપજ્યુછે વલ્લભ ગીરીધરન લાલ રીઝ દઇ અંકમાલ કહત ભલે ભલે લાલા સુંદર સુખદાઇ

પદ – ૭

આજકી બાનીક કહી ન જાય બૈઠે નિકસ કુંજ દ્વાર ' લટપટી પાગ સિર સિથીલ ચિહુર ચારૂ ખસિતવરૂહાચંદરસ ભરે વ્રજરાજ્કુમાર ।।૧।। શ્રમજલ બિંદુ કપોલ વિરાજત માનોં ઓસ કણ નીલકમલ પર ગોવિંદપ્રભુ લાડીલો લલન વર કહા કહો અંગ અંગ સુંદર વર ।।૨।।

ભાવર્થ – ૭

અષ્ટ સખા શ્રી ગોવિંદસ્વામિ શ્રી વ્રજરાજ કુમારને કુંજદ્વાર ઉપર બેઠેલા જોઇ જાય છે દર્શનકરતાંજ તે સ્વરૂપ ની શોભા એટલી તો સુંદર છે કે હું શું કહું આજે આપ બહુંજ સુંદર દેખાવ છો આપના શ્રી મસ્તકપર લટપટી પાગ સિથીલ (ઢીલી) છે અને આપના કેશ કેટલાં સુંદર ધુંઘરાળા છે અને મોર પીંછની એક કલગી ધરેલી છે અને કેવા રસ યુક્ત લાગો છો શ્રી વ્રજરાજ કુમાર ગ્રિષ્મ ઋતુના લીધે આપના કપોલ (ગાલ) ઉપર પરસ્વેદ ના (શ્રમબીંદુ) બિંદુઓ જાણે નિલકમલ ઉપર જેમ ઝાકળ બિંદુ (ઓસકણ) પડેલા હોય અને મોતીની દાણાના જેમ શોભા આપે છે તેવી રીતે એકતો આપનું સ્વરૂપ પણ નિલઘન છે અને આ શ્રમજલનાં બિંદુઓ આપનાં મુખ કમલ ઉપર શોભા આપી રહ્યા છે તો ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે પ્રભુ હે લાડીલે લલન વર હં આપના અંગે અંગની સુંદરતા નું શુ કહી શકું. (વર એટલે પ્રકૃતિ ઉપર વિજય મેળવે તે વર)

પદ – ૮

કુંજમેં વિહરત યુગલકિશોર। યહ અચંભો દેખ સખીરી ઉગ્યો ચંદવિનભોર ।।૧।। તહાં ધનશ્યામ દામિની રાજત દ્વૈશશી ચાર ચકોર। અંબુજ ખંજન મીન મધુપમિલ ક્રીડત એક હી ઠોર ।।૨।। તહાં દ્વૈ કીર બિંબ ફલ ચાખત વિદ્રમ મુકતા જોર । વાર મુકર આનન પર ઝલકત નાચન સીસન મોર ।।૩।। તામેં અધિક અધિક તામહીયા વીસ કમલ ઈક ઠોર। હૈ મણીલાલતાહી દ્વૈફલ માન દેત અકોર ।।૪।। કનક લતાપર નિલમણી રાજત ઉપમાં કહાં કહૂં કછુ છોર। સુરદાસપ્રભુ યહ વિધિ ક્રિડત વ્રજયુવતિનકે ચિતચોર ।।૫।।

ભાવાર્થ – ૮

શ્રી પ્રિયાજી અને પ્રિતમજી ઉભય સ્વરૂપ કુંજમાં વિહાર કરી રહ્યા છે અને કુંજની એટલી બધી ઘટાઘોર છે કે ત્યાં એક પણ સુર્યનું કિરણપણ પ્રસરી શકે નહિ એટલી બધી ઘટાદાર કુંજ છે ત્યાં જે ગોપીએ ત્યાં શ્રી યુગલ સ્વરૂપના દર્શન કર્યા હશે તે બીજીસખી ને કહી રહી છે તને એક નવાઇ લાગે તેવી વાત છે કે હું તે સઘન કુંજ માં

ગઇ હતી તો ત્યાં શ્રી પ્રિયા પ્રિતમ બિરાજે છે જાણે તેમના મુખાર વિંદની ક્રાંન્તી એવી સુંદર લાગે છે કે જાણે અત્યારે સવાર નથી તે છતાં જાણે આ સઘન કુંજમાં ચંદ ઉગ્યો હશે એવો પ્રકાશ ફેલાયો છે અને ત્યાં (ઘન અને દામિની) ઘનશ્યામ અને દામિની એટલે (વીજળી) ની જેમ શોભી રહ્યા છે અને જાણે બે ચંદ્રમાં સમાન મુખારવીંદ છે અને ચકોર જેવા તેમના નેત્ર છે. અંબુ એટલે પાણી અને જ એટલે કમળ તેની ઉપમાં મુખારવીંદ ની છે અને નેત્રની ચંચલતા ખંજન પક્ષી જેવી છે મીન એટલે માછલી સમાન આકાર ના જેવા નેત્રો છે અને ભમરા સમાન તેમના ઘૂંઘરાળા કેશ લચ્છા દાર આગળ શોભી રહ્યા છે આ બધા એકજ જગ્યા ઉપર ક્રીડા કરી રહ્યા છે અને તેમની બંને ની નાસીકા કેવી લાગે છે કે જાણે બંન્ને પોપટ જેવી લાગે છે બિંબરૂલ લાલ રંગનું હોય છે તો ઉભય સ્વરૂપના અધરોષ્ટ બિંબરૂલ જેવા લાગે છે અને જાણે ફલ ચાખી રહ્યો હોય અને નાસિકા માં જે નકવેસર તેમાં લાલા નંગ જડેલું છે તો બંને ના નાકમાં નથણી અને વેસર છે તેમાં લાલ નંગ છે જાણેકે મોતી સમાન લાગે છે અને કાનમાં કુંડલો ધારણ કરેલા છે તેમાં મુકર એટલે દર્પણ તે કુંડલની અંદર કાચ જડેલાં દર્પણ જેવા ચકચકીત આનન એટલે મુખારવિંદ ઉપર ઝલકી રહ્યા છે અને શીશ ઉપર મોર ચંદ્રીકા શોભી રહી છે વળી તેમાં અધીક માં અધીક વીસ કમળ બે હસ્ત કમલ બે નેત્ર કમલ એકમુખ કમલ બે ચરણ કમલ એક હદયકમલ એક નાભિકમલ આમ ગણત્રી કુલ નવ કમલની થાય છે અને એક કમલ પ્રત્યક્ષ શ્રી હસ્તમાં શોભે છે એટલે દસ થાય તેવી રીતે દસકમલ શ્રી સ્વામિનીજીના એમ મલીને વીસ કમલ એક જગ્યા ઉપર થયાં વળી તેમાં શ્રી સ્વામિનીજી ના અધરોષ્ટ છે તેને ફલની ઉપમાં આપી છે કારણકે જેવો સોનામાં મણી શોભે છે તેમ તેમના ગૌરાંગ મુખા કૃતિમાં અધરોષ્ટ લાલ દેખાય છે અને સંપુર્ણ શોભાજ તેનાથી માન આપે છે વળી જેમ તેમનું ગૌર સ્વરૂપ ને કનકવેલની ઉપમાં આપી છે અને શ્રી નંદ નંદન ના સ્વરૂપ ને નિલમણીની ઉપમાં આપી છે જાણે કનકવેલમાં નિલમણી જડેલ હોય તેવી શોભા આપે છે તેને હું શુ ઉપમાં આપું તો સુરદાસજી કહે છે કે આવી રીતે કુંજ નિકુંજમાં શ્રી લલનકુમાર શ્રી લાડીલોજી વિહાર કરી રહ્યા છે અને વ્રજ યવતિના ચિતને ચોરી લીધા છે એટલે હે સખી આ સ્વરૂપની શોભાનું વર્ણન કરતાં મારૂ મન ઘરાતું નથી શ્રી મહાનુભાવ શ્રી સુરદાસજી પણ લીલામાં ચંપકલતા સખીનું સ્વરૂપ જ છે અને તેમના પૂર્વના અનુસંધાનથી જ દર્શન થાય છે તો મારી મતી અનુસાર જ લખાયું હોય તે ભુલચુક તો ઘણી દેખાશે કારણકે હું એક (શ્રમજીવી) જીવાત્મા છું મગન લાલ ના જય શ્રી કૃષ્ણ

પદ – ૯

નિકી બાનીક નવલ નિકુંજકી । વરણ વરણ પ્રફુલ્લિત દ્રુમવેલી મધુમાતે અલી ગુજકી ।।૧।। કરત વિહાર તહાં પિય પ્યારી સંપતિઆનંદ પુંજકી । પરમાનંદ પ્રભુકી છબી નિરખત મનમંથ મનસાંલુંજકી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

સુંદર રૂપ નવલ નીકુંજ નું તેમાં જુદા જુદા પ્રકારના દ્રુમવેલી પ્રફુલીત છે ભમરાઓ પણ ગુંજન કરી રહ્યા છે ત્યાં પિય અને પ્યારીજી વિહાર કરે છે અને તેમની સંપતી કઇ આનંદ રૂપી ઢગલો (પૂંજકી) પરમાનંદદાસજી કહે છે કે પ્રભુની છબી જોઇને કામદેવ (મનમથ) ની પણ બુધ્ધિ પ્રવેશ કરી શકતી નથી (મનસાં – બુધ્ધી)

પદ - ૧૦

આજ નવ કુંજન કી અતિ શોભા ।। કરત વિહાર તહાં પિય પ્યારી નિરખ નયન મન લોભા ।।૧ ।। રૂપ વારી સીંચત નિજ જન કો ઉઠત પ્રેમકી ગોભા ।। પરમાનંદ પ્રભુજી ચિતવની લાગત ચીતકો ચોભા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ -૧૦

આજ નવકુંજની અતિશોભા । કરત વિહાર તહાં પિયપ્યારી નિરખ નયન મન લોભા ।। ૧ ।। રૂપવાર સીચત નિજ્જનકો ઉઠત પ્રેમકી ગોભા । પરમાનંદ પ્રભુકી ચિતવની લાગત ચિતકો ચોભા ।। ૨ ।।

પદ - ૧૧

શોભિત નવકુંજકી છબિ ભારી । અદભૂતરૂપ તમાલસોં લપટી કનકવેલી સુકુમારી ।।૧ ।। વદન સરોજ ડહડહે લોચન નિરખ છબી સુખકારી । પરમાનંદપ્રભુ મત્ત મધુપ હૈ શ્રીવૃષભાન સુતા ફુલવારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૧

નવીન નિકુંજ ની છબિની શોભા ભારે લાગે છે અદભૂત રૂપ તમાલ સો લપટી કનકલો સુકુમારી તેમના સ્વરૂપની અદભૂત કેવીરીતે કે જેમ એક તમાલ વૃક્ષનો રંગ છે શ્યામ અને કનક નામ છે સુવર્ણ નું તો તમાલ વક્ષની ઉપમાં છે શ્રી ઠાકોરજી ની અને કનકવેલ ની ઉપમાં શ્રી સ્વામિનીજીની છે મુખકમલ કેવું સુંદર છે અને શ્રી રાધાજી ના નેત્ર કાજલથી આંજેલા છે ભરપુર અણીયારા લોચન જોઇને છબી સુખકારી છે પરમાનંદદાસ કહે છે પ્રભુતો મત્ત ભ્રમર છે શ્રી વ્રષભાન સુતા શ્રી રાધાજી ફુલવારી એટલે આનંદમાંજ છકેલા

પદ - ૧૨

આછે બને મદનગોપાલ । બહુત ફુલફૂલે નંદનંદન તૂમકો ગુંથોગી માલ ।। ૧ ।। આય બૈઠે તરૂવરકી છૈયા અંબુજનયન વિશાલ। નેક વિયાર કરૂં અંચલસો પાય પલોટોંગી બાલ ।। ૨ ।। આછે તબ રાધા માધોંસો બોલત વચન રસાલ । પરમાનંદપ્રભુ યહાં રહો વ્રજતે ઔર ન ચાલ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧૨

મદન ગોપાલ બહુંજ સુંદર બન્યા છે ।। બહુત ફૂલ ખીલેલા છે તેને નંદકુમાર કહે છે તમારા માટે માલા ગુંથી ને રાખુ છું ।। આવો બેસીયે ઝાડની છાયા નીચે કમલ નયન વિશાલ છે લો જરા વ્યાર નાખું અંચલથી અને પછી પગ ચાંપુ બાળાના રાધા માધવસોં માધવના માટે વચન સારા બોલે છે રસભર્યા પરમાનંદજી કહે છે પ્રભુ અહીંજ રહો વ્રજતે ઓર ન ચાલ વ્રજમાંથી બીજી કોઇ જગ્યાએ જવુ નથી.

માનકુંજ કે પદ - રાગ સારંગ

પદ - ૧

આલી કુંજભવન બૈઠે વ્રજરાજ સુવન બોલત રસીક કુંવર તૂં ચલ પ્રાણ પ્યારી તેરે હીત લોભી લાલ ઉઠચલ ભર અંક માલ વિરહ રસાલ છાડ પ્યારી તો ઉપર હો વારી ।। ૧ ।। છાંડ માન કર શૃંગાર દર્પણ લે મુખ નિહાર કોટી કામ વારો ડારી પહીરેં નીલસારી ।। ગોવિંદ પ્રભુ રસ રંગ રેલ કંઠભૂજા અંસ મેલ વશકરી ગિરિધરી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧

શ્રી વ્રજરાજ ના પુત્ર કુંજભવન માં બેઠા છે હે સખી હે પ્રાણ પ્યારી તૂં ચલ તને બોલાવે છે રસીક કુંવર હે શ્રી પ્યારીજી એ તો લોભી લાલ છે પણ આપના માટે ઉઠીને અંકભરી લે છે હવે આવો રસભર્યો વિરહ છોડી દો પ્યારીજી તમારા ઉપર હોં વારી ।। ૧ ।। માન છોડી દો અને શૃંગાર ધારણ કરો અને દર્પણમાં મુખ જુઓ કોટી કામવારો ડારી કરો કામદેવ કરતાં અધીક સ્વરૂપ છે આપનું અને નિલાંબર ધરો ગોવીંદ સ્વામી કહે છે પ્રભુતો રસરંગની રેલમ છેલ કરવાવાળા છે પછી શ્રી પ્યારીજી ના કંઠે ભૂજા મૂકીને જાણે વશ કરી લીધા હોય ગિરિધારીયે

પદ - ૨

લાલન બૈઠે કુંજ સ્થલી ।। કુસુમિત વન પરિમલ આ મોદ તહાં કૂંજન કોકિલા રહે રસ મત્ત આલી ।। ૧ ।। કુવલય દલ કોમલ શ્યારચી મૃદુલ સુહસ્ત વેણી ગ્રાથિત ચંપકલી ।। ગોવિંદ પ્રભુ દંપતી જૂ પરસ્પર રહે રસમત્ત રલી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૨

સખી પ્રતી સખીને કહે છે હે આલી લાલન તો કુંજસ્થલી માં બેઠા છે વન કુસુમથી તેની સુવાસથી આમોદ પ્રમોદ તહાં કોકીલા કુંજત છે રહે રસ મત્ત હે આલી આ કોમલ દલ ઉપર શૈયા બનાવી છે મૃદુલ હસ્તથી વેણી ગુંથી છે ચંપકલીની અને ત્યાં પરપસ્ય પિયા પ્રિતમ ભેટીને દંપતી જૂ પરસ્પર રહે રસમત્ત રલી શ્રી ગોવિંદ પ્રભુની આ રચના છે

પદ - ૩

ચિત્તે મુસકાનીહો વૃષભાન દુલારી । ખસત મુરલીકર નંદનંદનકે લિયોહૈ લાલ મનુહારી ।। ૧ ।। ગજગતી ચાલ ચલત વૃજસુંદર લટકત શ્યામરસ મત્ત પ્યિરી । કટી કિંકણી ઉર હાર તરલતાંટક અલક ઘુંઘરારી ।।૨ ।। દેખ વિવશ ભયે મદનમોહન પિય ચંપકતન બની નિલસારી । આંકોભર મિલીરી નવલ નાગરસૂં ગોવિંદ જન બલહારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૩

હે વૃષભાન દુલારી મનમાં મુસકાવ સોં મુરલી જો હાથમાંથી જરાક આઘી ખસતાં નંદ નંદન લીયો હે લાલને (મનુહારી વીનવણી કરીને) પ્રભુની હાથી જેવી ચાલ છે અને ત્યાં શ્રી પ્યારીજી પાછળ જઇ લટકાઇ જાય છે શ્યામ તો રસમાં મત્ત છે કટિ ઉપર કંદોરો છે ઉપ પર હાર તરલ તાંટક જોયા જ કરો અલક પણ ઘુંઘરાલી છે જોઇને

પદ – ૧૦

આજ નવ કુંજન કી અતિ શોભા ।। કરત વિહાર તહાં પિય પ્યારી નિરખ નયન મન લોભા ।।૧ ।। રૂપ વારી સીંચત નિજ જન કો ઉઠત પ્રેમકી ગોભા ।। પરમાનંદ પ્રભુજી ચિતવની લાગત ચીતકો ચોભા ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ –૧૦

આજ નવકુંજની અતિશોભા । કરત વિહાર તહાં પિયપ્યારી નિરખ નયન મન લોભા ।।૧ ।। રૂપવાર સીચત નિજ્જનકો ઉઠત પ્રેમકી ગોભા । પરમાનંદ પ્રભુકી ચિતવની લાગત ચિતકો ચોભા ।। ૨ ।।

પદ – ૧૧

શોભિત નવકુંજકી છબિ ભારી । અદભૂતરૂપ તમાલસોં લપટી કનકવેલી સુકુમારી ।।૧ ।। વદન સરોજ ડહડહે લોચન નિરખ છબી સુખકારી । પરમાનંદપ્રભુ મત્ત મધુપ હૈ શ્રીવૃષભાન સુતા ફુલવારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

નવીન નિકુંજ ની છબિની શોભા ભારે લાગે છે અદભૂત રૂપ તમાલ સો લપટી કનકલો સુકુમારી તેમના સ્વરૂપની અદભૂત કેવીરીતે કે જેમ એક તમાલ વૃક્ષનો રંગ છે શ્યામ અને કનક નામ છે સુવર્ણ નું તો તમાલ વક્ષની ઉપમાં છે શ્રી ઠાકોરજી ની અને કનકવેલ ની ઉપમાં શ્રી સ્વામિનીજીની છે મુખકમલ કેવું સુંદર છે અને શ્રી રાધાજી ના નેત્ર કાજલથી આંજેલા છે ભરપુર અણીયારા લોચન જોઇને છબી સુખકારી છે પરમાનંદદાસ કહે છે પ્રભુતો મત્ત ભ્રમર છે શ્રી વ્રષભાન સુતા શ્રી રાધાજી ફુલવારી એટલે આનંદમાંજ છકેલા

પદ – ૧૨

આછે બને મદનગોપાલ । બહુત ફુલફૂલે નંદનંદન તૂમકો ગુંથોગી માલ ।। ૧ ।। આય બૈઠે તરૂવરકી છૈયા અંબુજનયન વિશાલ। નેક વિયાર કરૂં અંચલસો પાય પલોટોંગી બાલ ।। ૨ ।। આછે તબ રાધા માધોંસો બોલત વચન રસાલ । પરમાનંદપ્રભુ યહાં રહો વ્રજતે ઔર ન ચાલ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

મદન ગોપાલ બહુંજ સુંદર બન્યા છે ।। બહુત ફૂલ ખીલેલા છે તેને નંદકુમાર કહે છે તમારા માટે માલા ગુંથી ને રાખુ છું ।। આવો બેસીયે ઝાડની છાયા નીચે કમલ નયન વિશાલ છે લો જરા વ્યાર નાખું અંચલથી અને પછી પગ ચાંપુ બાળાના રાધા માધવસોં માધવના માટે વચન સારા બોલે છે રસભર્યા પરમાનંદજી કહે છે પ્રભુ અહીંજ રહો વ્રજતે ઓર ન ચાલ વ્રજમાંથી બીજી કોઇ જગ્યાએ જવુ નથી.

માનકુંજ કે પદ - રાગ સારંગ

પદ - ૧

આલી કુંજભવન બૈઠે વ્રજરાજ સુવન બોલત રસીક કુંવર તૂં ચલ પ્રાણ પ્યારી તેરે હીત લોભી લાલ ઉઠચલ ભર અંક માલ વિરહ રસાલ છાડ પ્યારી તો ઉપર હો વારી ।। ૧ ।। છાંડ માન કર શૃંગાર દર્પણ લે મુખ નિહાર કોટી કામ વારો ડારી પહીરેં નીલસારી ।। ગોવિંદ પ્રભુ રસ રંગ રેલ કંઠભૂજા અંસ મેલ વશકરી ગિરિધરી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧

શ્રી વ્રજરાજ ના પુત્ર કુંજભવન માં બેઠા છે હે સખી હે પ્રાણ પ્યારી તૂં ચલ તને બોલાવે છે રસીક કુંવર હે શ્રી પ્યારીજી એ તો લોભી લાલ છે પણ આપના માટે ઉઠીને અંકભરી લે છે હવે આવો રસભર્યો વિરહ છોડી દો પ્યારીજી તમારા ઉપર હોં વારી ।। ૧ ।। માન છોડી દો અને શૃંગાર ધારણ કરો અને દર્પણમાં મુખ જુઓ કોટી કામવારો ડારી કરો કામદેવ કરતાં અધીક સ્વરૂપ છે આપનું અને નિલાંબર ઘરો ગોવીંદ સ્વામી કહે છે પ્રભુતો રસરંગની રેલમ છેલ કરવાવાળા છે પછી શ્રી પ્યારીજી ના કંઠે ભૂજા મૂકીને જાણે વશ કરી લીધા હોય ગિરિધારીયે

પદ - ૨

લાલન બૈઠે કુંજ સ્થલી ।। કુસુમિત વન પરિમલ આ મોદ તહાં કૂંજન કોકિલા રહે રસ મત્ત આલી ।। ૧ ।। કુવલય દલ કોમલ શ્યારચી મૂદુલ સુહસ્ત વેણી ગ્રાથિત ચંપકલી ।। ગોવિંદ પ્રભુ દંપતી જૂ પરસ્પર રહે રસમત્ત રલી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૨

સખી પ્રતી સખીને કહે છે હે આલી લાલન તો કુંજસ્થલી માં બેઠા છે વન કુસુમથી તેની સુવાસથી આમોદ પ્રમોદ તહાં કોકીલા કુંજત છે રહે રસ મત્ત હે આલી આ કોમલ દલ ઉપર શૈયા બનાવી છે મૂદુલ હસ્તથી વેણી ગુંથી છે ચંપકલીની અને ત્યાં પરપસ્ય પિયા પ્રિતમ ભેટીને દંપતી જૂ પરસ્પર રહે રસમત્ત રલી શ્રી ગોવિંદ પ્રભુની આ રચના છે

પદ - ૩

ચિત્તે મુસકાનીહો વૃષભાન દુલારી । ખસત મુરલીકર નંદનંદનકે લિયોહૈ લાલ મનુહારી ।। ૧ ।। ગજગતી ચાલ ચલત વૃજસુંદર લટકત શ્યામરસ મત્ત પ્યિરી । કટી કિંકણી ઉર હાર તરલતાંટક અલક ઘુંઘરારી ।। ૨ ।। દેખ વિવશ ભયે મદનમોહન પિય ચંપકતન બની નિલસારી । આંકોભર મિલીરી નવલ નાગરસૂં ગોવિંદ જન બલહારી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૩

હે વૃષભાન દુલારી મનમાં મુસકાવ સોં મુરલી જો હાથમાંથી જરાક આઘી ખસતાં નંદ નંદન લીયો હે લાલને (મનુહારી વીનવણી કરીને) પ્રભુની હાથી જેવી ચાલ છે અને ત્યાં શ્રી પ્યારીજી પાછળ જઇ લટકાઇ જાય છે શ્યામ તો રસમાં મત્ત છે કટિ ઉપર કંદોરો છે ઉપ પર હાર તરલ તાંટક જોયા જ કરો અલક પણ ઘુંઘરાલી છે જોઇને

વિવશ થઇ જાય છે મદન મોહન પિય ચંપકવર્ણ બની નીલાંમબર પહેરીને પછી પ્રભુને અંકોભર મલી નવન નાગરસોં ગોવિંદ જનબલહાર

પદ – ૪

પિય જો કરત મનુહારી સમજ દેખરી પિયપ્યારી । કુંજકે દ્વારે ઠાડે હૈ મનમોહન લલના તૂ ખરી વ નિઠુર વૃષભાનદુલારી ।। ૧ ।। અલક સવાંરનકે મિંસ ભામિની હેરત પિયતન નયનવિહારી । ગોવિંદપ્રભુ રૂપદેખ પિયાકો સુખભયો તન દષ્ટિસો ભરત અંકવારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

હે પ્યારીજી આપને શ્યામસુંદર પિય મનુહાર કરે છે તો જરા સમઝો જુઓ વિચાર કરો આટલું માન શા માટે કરો છો કુંજના દ્વાર ઉપર કયારનાયે ઉભા છે મનમોહન અને હે લલના તૂખરી નિકુટ મનની વ્રષભાન દુલારી ।। ૧ ।। પછી અલક સરખી કરવાના બાને તે સ્ત્રી શ્રી ઠાકોરજીના તન ને આંખોથી નિહાળે છે બિહારીજીને તો ગોવીંદજી કહે છે પ્રભુતો રૂપદેખત પિયા કો સુખ ભયો તેમના શ્રી અંગ ને અંકભરી લીધી

પદ – ૫

જાહી તન મન ધન દીજે આલી તાસો રૂસનો કૈસે બની આવે । ઘોષ નૃપતી સુત એતે પર બહુ નાયક તાતે કહતહો સમુઝ ચિતે અનખન કૈસે પિય પાવે ।। ૧ ।। નવલનિકુંજ નવલ બૈઠે તાતે હો પઠઇ ભુસો સમયો તોહિસી બડભાગિન પાવે સોઇ તો વિચિત્રગુણ રૂપત્રિયાજો ગોવિદપ્રભુકો રિઝાવે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

હે પ્યારી આપને રીસાવાનું કેમ થાય છે જેને તમ મન ધન અર્પણ કરવાનું છે તેનાથી રીસાવુ વૃજના રાજા છે નંદરાયજી તેના પુત્ર છે તેના ઉપર અરે તેનાયક જોયા નથી પણ આતો બહુનાયક છે એટલા માટે હું તને કહુ છું સમઝ મનથી હું તને દુર કરવા માગતી નથી (અનખન) દૂર કરવું તે તુંજો આવુ કર તો તે પિય ને તું કેવી રીતે મેળવીશ નવલકુંજ નવલબૈઠા છે એટલા માટે મને મોકલી છે આ સમય માં તારા જેવી મહાભાગ્યશાળી કોણ છે અને જો વિચિત્ર રૂપ ગુણ જે સ્ત્રી ઘરસે તે પ્રભુને કેવી રીતે રીઝાવશે ગોવિંદ સ્વામી કહે છે.

પદ – ૬

સારંગ નયનીરી કાહેકો કિયો એતો માન । ગોરી ગહેરૂ છાંડ મિલી લાલે હીં મનક્રમ વચન યાતે હોત કલ્યાણ ।। ૧ ।। જિન હઠ કરેરી તૂં નટનાગરસોં ભૈરોહી દેવગાન મુરલી તાન કાન્હરો ગાવત સુનલેરી કાન ।।૨।। રંગરંગીલી સુઘરનાયકી તૂં જિયમેં અડાન। નંદદાસ કેદારો કરિકેં યોહી વિહાય ગયો માન ।। ૩ ।।

૧ સારંગ, ૨ સામતસારંગ, ૩ ગોરી, ૪ કલ્યાણ, ૫ નટ, ૬ ભૈરવ, ૭ દેવગંધાર, ૮ કાન્હરો, ૯ નાયકી, ૧૦ અડાનો, ૧૧ કેદાર, ૧૨ બિહાગ આ બાર રાગ બતાવીને મુળ સ્થાઇ સારંગ પર આવવું.

ઉષ્ણકાલ પનઘટ કે પદ -રાગ સારંગ

પદ - ૧

ઘાટ પર ઠાડે શ્રી મદન ગોપાલ કૌન યુકિત કર ભરોંરી યમુના જલ પર્યો હે હમારે ખ્યાલ ।।૧।। ધાસ બઢયો ઘર સાસ રીસે હૈ ચલન સકત એક ચાલ ।। કહાં કૂરં અબયોં નહિ માનત સુંદર નંદકો લાલ ।।૨ ।। કછુક સંકોચ કછુ ચોંપ મિલન કી પરી પ્રેમકી જાલ ।। પરમાનંદ સ્વામી ચિત ચોર્યો વેણુ બજાય રસાલ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧

મદન ગોપાલ તો ઘાટ ઉપર ઉભા.છે કેવી રીતે મારે હવે યમુનાજલ ભરવું મને તો ખબર પડી ગઇ છે કે મટકી ભરીને જાવ એટલે તે ફોડ્યા વગર રહેજ નહી હવે મારે શું કરવું કાંઇ સમજ પડતી નથી દિવસ વધી રહ્યો છે સાસુ રીસા સે હવે હું તો એક ચાલ પણ ચાલી શકતી નથી કહાં કરૂ હવે તે માનસે નહી તે સુંદર છે નંદનો લાલ મનમાં સંકોચ થાય છે અને કાંઇક મલવાની ઇચ્છા પણ ખરી પડી છે પ્રેમ કી જાલમાં ફસાઇ છુ પરમાનંદસ્વામી કહે છે કે ચિતચોરીને વેણુ બજાવીને રસાલ રસમય માધુરી તાનથી ચીત આકર્ષ્યું છે.

પદ - ૨

નેક લાલ ટેકો મેરી બહિયાં । ઓઘટ ઘાટ નહિ જાઇ રપટતહોં કાલીંદી મહીયાં।।૧ ।। સુંદરશ્યામ કમલદલ લોચન દેખ સ્વરૂપ ગ્વાલ અરૂઝાની । ઉપજી પ્રિતી કામ ઉરઅંતર તવ નાગર નાગરી પહિચાની ।।૨।। હસ વ્રજનાથ ગહ્યો કરપલ્લવ જૈસે ગગરી ગીરન ન પાવેં । પરમાનંદ ગ્વાલિની સયાની કમલનયન કર પરસ્યો ભાવે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૨

હે લાલ જરા મારો હાથ ઝાલો આ ઘાટ મારાથી નહિ ચઢાય લપટીને હું કાલીંદીની અંદર પડીશ સુંદરશ્યામ કમલદલ લોચન જોઇને સ્વરૂપ જોઇ ગ્વાલન તો અટકી પડી અને તેના ઉરમાં પ્રીતી ઉપજી અંતરમાં ત્યારે નાગરે નાગરી ને જાણી હઁસીને વૃજનાથે હાથ ઝાલ્યો ગગરી પડીનો જાય જોજો પરમાનંદ દાસ કહે ગ્વાલીની બહુ ચતુર હતી કમલન ।ન નો પરસ્યો ભાવે સ્પશ ગમે છે.

પદ - ૩

લલન ઉઠાય દેહો મેરી ગગરી । બલબલ જાઉ છબીલે ઢોટા ઠાડે દેત અચગરી ।। ૧ ।। યમુનાતીર અકેલી ઠાડી દુસરો નાહી નં કોઉ । જાસોં અબ કહોં શ્યામધન સુંદર સંગ બનાહીન સોઉ ।। ૨ ।। નંદકુમાર કહે નેક ઠાડી રહી કછુક બાત કર લીજે । પરમાનંદપ્રભુ સંગ મિલે ચલ બાતન કે રસ ભીજે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૩

બલીહારી જાઉં છબીલે લાલ ઉભા છો ત્યારે અમોને ખરૂ ખોટું બોલીને ધમકાવો છો લાલન જરા મારી ગાગર તો ઉઠાય દો યમુના તીરે હું એકલી જ ઉભી છું બીજુ કોઇ નથી જેને બધાને કહો શ્યામ ધન સુંદર સંગ બના હીન સોઉ નંદકુમાર કહે જરા ઉભા રહી થોડી કઇક વાતો કરીયે પરમાનંદ પ્રભુ સંગ મલી ચલ બાતન બાતોથી રસ તળબોર ભીંજાવી દીધા છે.

પદ – ૪

ઠાડોઇ દેખો યમુનાઘાટ । કહા ભયો ઘર ગોરસ બાઢયો ઔર ગોધનકે ઠાટ ।।૧।। જાતપાંત કુલકો ન બડો હૈ ચલે જાહુ કીનબાટ। પરમાનંદ પ્રભુ રૂપઠગોરી લગત ન પલક કપાટ ।।૨।।

પદ – ૫

આવતહી યમુના ભર પાની । શ્યામરૂપ કાહુકો ઢોટા વાકી ચિતવન મેરી ગેલ ભુલાની ।।૧।। મોહન કહ્યો તુમકો યા વ્રજ હમેં નાહી પહેચાની । ઠગીસી રહી ચેટકસો લાગ્યો તવ વ્યાકુલ મુખ ફુરત ન બાની ।।૨।। જાદિનતેં ચિતયેરી મોતન તાદીનતેં હરિહાથ બિકાની । નંદદાસપ્રભુ યોં મન મિલિયો જ્યો સાગરમેં પાની ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૫

હું યમુના જલ ભરવા માટે આવતી હતી ત્યારે રસ્તામાં શ્યામ રૂપ કોન જાણે કોનો છોકરો હશે તો તેની નજરમાં હું મારો રસ્તો ભુલી ગઇ મોહન ને મને કહ્યું કે તમને આ વ્રજમાં મેં ઓળખ્યા નહોતાં તેને મનમાં થયું કે હું ઠગી રહી તો નથીને તેને ચેટકસો લાગ્યો (તમાસો) ત્યારે મુખ ફેરવીને વ્યાકુલ બની મોઢા માંથી કાંઇ બોલાયુ નહિ તે દિવસથી મારા ચીતમાં મને જાણે કે હું તો હરિહાથ (બિકાની) વેચાઇ ગઇ નંદદાસપ્રભુ થી મન મળ્યું જેમ સાગરમાં પાની ભરેલું છે તેવી રીતે મન મળી ગયું

પદ – ૬

આવતહી યમુના ભર પાની । સાંવરે વરણ ઢોટા કૌન કોરી માઇ વાકી ચિતવની મેરી ગૈલ ભુલાની ।। ૧ ।। હોં સકુચી મેરે નયન હું સકુચે ઇન નયન ન કે હાથ બિકાની પરમાનંદ પ્રભુ પ્રેમ સમુદ્ર મેં જ્યોં જલઘર કી બુંદ સમાની ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૬

સાંભળ સખી તને એક વાત કહું હું જ્યારે યમુનાજી માં જલ ભરવા આવતી હતી ત્યારે રસ્તામાં શ્યામ સ્વરૂપ કીશોર રસ્તામાં આવતા દીઠા તને શું કહુ સખી તેની દષ્ટી પડતાં મારા ઉપર હું તો તે સ્વરૂપ ને જોતાં રસ્તો ભુલી ગઇ અને હું વિચારમાં પડી ગઇ મારી આંખો પણ શરમાઇ ગઇ જાણે તેના હાથે વેચાઇ ગઇ આ પરીસ્થીતી થઇ ગઇ પરમાનંદદાસ કહે પ્રેમ રૂપી સમુદ્રમાં જેવી રીતે જલઘર એટલે મેઘની બુંદ સમાય છે તેવી રીતે તે પ્રભુના સ્વરૂપમાં તદ્રુપ બની ગઇ.

પદ ૭

બૈઠે ઘનશ્યામ સુંદર ખેવત હે નાવ । આજ સખી નંદલાલકે સંગ ખેલવેકો દાવ ।।૧।। પથીક હમ ખેવટ તુમ લીજીયે ઉતરાઇ । વીચ ધાર માંઝ રોકી મીષહી મીષદુરાઈ ।।૨।। યમુના ગંભીર નીર અતિ તરંગ લોલે। ગોપીનપ્રતી કહન લાગે મીઠે મૃદુબોલે ।।૩।। નંદનંદન ડરપત હૈ રાખીયે પદપાસ । યાહી મિષ મિલ્યો ચાહે પરમાનંદદાસ ।।૪।।

ભાવાર્થ - ૭

પ્રભુ ઘનશ્યામ નાવ લઇને યમુના કિનારે આવે છે ત્યારે ગોપીજન પણ નાવમાં બેસે છે નાવચાલે છે ત્યારે સખી પ્રતી સખીને કહે છે આજે નંદલાલ ની સાથે ખેલવાનો દાવ આવ્યો છે પછી ગોપીજન કહે છે અમે તો રસ્તે જનારા છીએ તમારી ઉતરાઇ લઇ લો પછી અધવચ નાવરોકી અને થોડી ડોલાવી યમુના ના નીર ગંભીર હતાં અતિ તરંગ ઉછળતા હતાં ગોપીને કહેવા લાગ્યા મીઠા બોલથી પછી ગોપી કહે નંદકુમાર અમને બીક લાગે છે તો તમારી પાસે જરા બેસાડો આ મીસથી પણ મલવાનું ઇચ્છે છે પરમાનંદદાસ કહે છે. (પ્રભુ મિલનની આશ)

ખસખાના કે પદ- રાગ સારંગ

પદ - ૧

સીતલ ઉસીર ગૃહ છિરકયો ગુલાબ નીર પરિમલ પાટિર ધનસાર બરખત હૈ। સેજ સજી પત્રનકી અતરસોં તરકિની અરગજા અનૂપ અંગ મોદ દરસત હૈ ।।૧ ।। વિંજના બિયાર સીરી છૂટત ફૂહારે નીકે માંનો ધનમેં ન્હની ન્હની ફૂહી બરસત હૈ। ચતુર વિહારી પ્યારી રસસોં વિલાસ કરત જેઠમાસ હેમંતઋતુ સરસ દરશત હૈ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧

ઉષ્ણકાલ નો સમય છે અતિ ગરમી પડે છે પ્રિયા પ્રિતમ ને શીતળતા પ્રાત થાય તે માટે ઉસીર મહલમાં શીતલ ગુલાબજલ ના છંટકાવ કર્યા છે જલના ફૂવારાની રચના એવી સુંદર કરી છે જાણે વરસાદ પડતો હોય તેવી રચના કરી છે સેજ પણ કોમલ પત્ર બિછાવીને બનાવી છે તેને અતરથી તર બોળ કરી છે અરગજા ની ઉપમાં શું આપું આનંદ આનંદ દરસાઇ રહ્યો છે વિંઝના (પંખાહાથના) ની વિયાર સારી રીતે આવે છે ફુંવારા સારા છુટે છે જાણે ધનમાંથી (વાદળમાંથી) જેમ વરસાદ ના છાંટા પડે તેમ નાની ફુંકી બરસે છે ચતુરવિહારી વૈષ્ણવ છે તે કહે છે કે પ્યારી રસસોં વિલાસ કરે જેઠમાસમાં જાણે હેમંત ઋતુ આવી હોય તેવી શીતલતા પાપ્ત થાય છે.

પદ - ૨

યમુના તટ નવનિકુંજ દ્રુમ નવદલ પહોપપૂંજ તહાં રચી નાગરવર રાવટી ઉશીરકી । કુંકુમ ધનસાર ઘોર પંકજ દલ બોર બોર ચરચત ચહું ઔર અવની પંકજ પાટિરકી ।।૧ ।। શોભિત તનગૌરસ્યામ સુખદ સહજ કુંજધામ પરસત સીતલ સુંગંધ મંદગતિ સમી રકી । નંદદાસ પિયપ્યારી નિરખ સખી લલિતાઓટ શ્રવણન ધુનિ સુન કિંકણી મંજીરકી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૨

નટ નાગર વરે ઉસીર મહલ જેવી રાવટી બનાવી ઉપર નિકુંજની રચના કરી ઉપર પહુપના દલ પાન દ્રુમવેલી ચઢાવી યમુનાજીના તટ ઉપર કુંકુના જલ કમલ દલ બોરીબોરી અને કુંજધામ માં સુખ રૂપે બિરાજે છે શીતલ સુગંધ મંદગતિથી સમીર (પવન) પરસી રહ્યો છે નંદદાસ કહે છે કે પિયપ્યારી ને જોઇને સખી લલિતા (ઓટ) છુપી રીતે કીંકણીની ધુન મંજીરની સાંભળે છે.

પદ – ૩

વૃંદાવન સઘનકુંજન માધુરી લતાન તર યમુનાપુલિનમેં મધુર બાજી બાંસુરી । જબતે ધ્વનિ સુની કાન માનો લાગે મદનબાણ પ્રાણનહુકી કહા કહૂં પીર હોત પાંસુરી ।।૧ ।। વ્યાપો જો અનંગ તાતે અંગ સુધિ ભૂલ ગઇ કોઉ નિંદો કોઉ વંદો કરો ઉપહાસરી । ઐસે વ્રજાધીશજીસુ પ્રતિ નઇ રીતિબાઢી જા કે હૃદય ગડરહી પ્રેમપુંજ ગાંસરી ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી વૃંદાવન ની કુંજમાં વચ્ચે ખસખાના ની રાવટી બનાવી તેમાં શીતલ પવન આવે તેવા નાના ગોખ મુક્યા પવનની લહેર એવી સુંદર આવે પછી સુગંધી ગુલાબજલ નાના પ્રકારે લઇને સખીજન આવે છે પછી બધે છિરકાંવ કરે છે ।।૧ ।। ધાર મોટી કરી છુટે તહાં ફૂવારા છુટે સારી રીતે મોર કોયલ દાદુર પોપટ આ બધા પક્ષી નો કલરવ કરી ફરે છે આ પદ કૃષ્ણદાસજી નું બનાવેલુ છે કહે છે ફુહાર છુટે છે એવા કે માંનો મન્મથ કામદેવ ને લુંટવા માટે ઝુક ઝુક ઝુક ધારે થી પરસ્પર જલના અંજુલી ઓ ભરી છીરકે છે.

પદ – ૪

અનત ન જૈયે પિય રહીયે મેરે હી મહલ। જોઇ જોઇ કહોગે સોઇ સોઇ કરોંગે ટહલ ।। ૧ ।। શ્ય્યા સામગ્રી વસન આભુષણ સબવિધ કર રાખોંગી પહલ । ચતુર વિહારી ગિરિધારી પિયાકી રાવરી યહી સહલ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

આ વ્રજ વનિતા કહે છે હે પિય બીજે કોઇ જગ્યાએ આવી ગરમીમાં ના જશો મારે મહેલ રહો તમે જે જે કહેશો તે બધુ હું કરીશ આપની ટહેલ સેવા કરીશ શ્યા સામગ્રીવસન આભૂષણ બધુંજ પહેલેથી જ કરી રાખીશ ચતુર વિહારીજી કહે છે ગિરિધર પિયા ને આ રાવરી ગોપી સાથે સારૂ ફાવે છે એમ શ્રી ચતુર વિહારીજી કહે છે.

પદ – ૫

સુંદર તિવારો ખસખાનેકો બનાયો હે બૈઠે વ્રજરાજકુંવર મનકો હરત હૈ । અતિસુગંધ જલ બહુંભાતિનકે બેલાભર લાયલાય સખી સબ છિરકયો કરત હે ।।૧ ।। શીતલસુગંધ ત્રિવીધ સમીર વહે કોકીલા ચકોર મોર ડોલત ફિરત હૈ । જીવન ફુવારે છૂટે માનો મન્મથ લૂંટે ઝુકઝુકઝુકધાર હો દન ભરત હે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

ખસ ખાના ની તીબારી બનાવી સુંદર તેમાં શ્રી વ્રજરાજ કુંવર બેઠા છે અને દરેકના મન હરે છે અતિ સુગંધ જલ બહુ ભાંતના વાડકા ભરીને લાવી લાવી સખી જન સબ છીરકત હૈ ।।૧ ।। શીતલ સુગંધ ત્રીવીધ સમીર

(પવન) વાય છે કોકીલા ચકોર મોર ડોલતા ફરે છે પ.ભ. જીવન કહે છે ફુહારે છૂટે છે ત્યારે માંનો મન્પથ જાણે લૂંટે છે ઝુક ઝુક ઝુક ધાર ઉપરથી અંજલી ભરી પરસ્પર છીરકે છે.

પદ – ૬

સીતલ કુંજ પહોંપ પુંજ મહા ઉસીરકી રાવટી ટાટી છિરકત કુંકુમ મલયજ દેખત આવત કાંપી ।। બહુત કર કપુર ચૂરસોં સરસ પ્રેમપુર યમુના કીલોલ લહર બહુત વક્ષચાંપી ।।૧।। કેસર મૃગ મદગુલાલ લેલે દલ કોમલ જાલ કોતોં રચી સહજ રસાલ પીતાંબર ઢાંપી તેરોઇ ધ્યાન ધરત તેરોઇ નામ રટત જગતકો પ્રભુ આરતી લેન પઠઇ દીનમાંપી ।।૨।।

પદ – ૭

બીરાજત દોઉ ઉસીરમહલ છૂટત ફૂંહારે આગેં ની કે। લલિતાદીક સખી ગાવેં બજાવે રસકી ચહલકીપહેલ ।।૧।। જબ પ્યારી ફૂલ લે ધરત ધારપર થિર વ્હે રહત માની ચહલ। ચતુરવિહારી ગિરિધારી પ્યારીકી સખી ભલી વિંજનાકી ટહલ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૭

પ્રિયા પ્રિતમ બેઉ ઉસીર મહેલમાં બીરાજે છે આગળ કુંવારા ઉડી રહ્યા છે લલીતાદીક સખી મંગલગાઇ રહી છે બજાવે છે રસની ચહલ પહલ કરે છે જ્યારે શ્રી પ્યારીજી હાથમાં ફલલઇને ફુહારાની ધાર ઉપર થીર મુકે છે આનંદ માણે છે ચતુર બિહારીજી કહે છે કે ગિરિધારી પ્યારી કી સખી ભૂલી વિંજના ની ટહેલ કરવાની

પદ – ૮

સૂર આયે સિરપર છાયા આઇ પાયન તર પંથી સબ ઝુક રહે દેખ છાંહ ગહેરી । ધંધીજન ધંધ છાડ રહેરી ધુપન કે લિયે પશુપંછી જીવ જંતુ ચિરીયાં ચૂપ રહેરી ।।૧।। વ્રજકે સુકુમાર લોગ દે દે કમાર સોવે ઉપવનકી વ્યારતામે પોઢે પિયપ્યારી । સુર અલબેલી ચલ કાહેકૂ ડરાત હૈ મહાકી મધ્ય રાત જૈસે જેઠકી દુપહરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૮

કુંજ નિકુંજ અને વન ઉપવન માં અતિ સિતલ સુગંધ મંદ પવન લહેરાય છે અને ત્યાં શ્રી વ્રજરાજ કુંવર ત્યાં આનંદ પૂર્વક અન વસર માં ત્યાં પોઢવા માટે જાય છે ત્યાં શ્રી પ્યારીજી ના સહચરી લલિતા સખી સામા મળે છે અને શ્રી સ્વામિનીજીને ઉપવનમાં બોલાવવા માટે શ્રી લલિતા સખીને આજ્ઞા કરે છે તરતજ લલિતા સખી સીધા પ્યારીજી પાસે પોંચી ગયા અને વિનંતી કરે છે કે હે શ્રી પ્યારીજી આપની રાહ જોઇને શ્રી શ્યામસુંદર ઉપવનમાં બિરાજમાન છે તો આપ જલ્દી પધારો ત્યારે શ્રી કિશોરીજી મનથી સોચ વ્યકત કરે છે કે અત્યારે મધ્યાન સમયેં હુ કેવી રીતે આવું મનેકોઇ દેખી જાય તો મારી શી ગતિ । ત્યારે લલિતા સખી કહે છે હે શ્રી પ્યારીજીજૂઓ અત્યારે બરાબર મધ્યાન સમય છે તો આપને કોઇ નહી દેખે કારણકે પડછાયો પણ પગ નીચે આવે છે માટે ચાલો તો પ્યારીજી કહે છે કે

આવતા જતાં વટેમાર્ગુ જોઇ જાય તો ત્યારે લલીતાજી બોલ્યા કે શ્યામાજુ આવા મધ્યાન તાપમાં પંથીજનો પણ ઘટાદાર છાંયામાં તે પણ વિશ્રામ લેતા હોય ત્યારે વળી બીજો પ્રશ્ન કરે છે દુકાનવાળા જે ધંધાદારી (વેપારી) મને જોઇ જાય તો તેપણ ખોટુ છે ત્યારે લલિતાજી કહે છે આવી અતિ ગરમી માં તો ધંધાદારી લોકપણ પોતાનો ધંધો છોડીને પોત પોતાના ઘરે આરામ કરતાં હોય છે ધંધાવાળા તો શું પણ પશું પંછી જીવ જંતુ ચીરીયા પણ ચૂપ રહે છે ઠંડકમાં આરામ કરતાં હોય આ (ગોલોકનું અનુસંધાન છે)વ્રજના લોકો પણ પોત પોતાના ઘરના કમાડ બંધ કરીને સુતા છે અને વ્રજેશ કુમાર તો ઉપવનની સુમધુર સમીરમાં પોઢયા છે અને આપને યાદ કરે છે એને શ્રી લલિતાજી કહે છે શ્રી વૃષભાન નંદિની આપ આવા આત્મા નિષ્ટામાં બળવાન છો વળી આવો ડર બતાવો છો તો ડરવાની જરૂર નથી કારણ કે જેમ મહા મહીના ની મધ્ય રાત્રી એ કોઇ બહાર નિકળતું નથી તેમ અત્યારે જેઠમાસની દુપહરી છે મધ્યાન સમય બપોરે) અને પછી શ્રી સ્વામિનીજી ઉપવનમાં પધારે છે અને શ્રી નંદ નંદન ને મળતાં ઘણુજ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે આ સુરદાસજી કહે છે. સુર અલબેલી ચલ કાહેકી ડરાત હૈ મહાકી મધ્ય રાત્રી જૈસે જેષ્ટ કી દુપહરી

પદ – ૯

વૃદાંવન સઘન કુંજ માધુરી લતા નતર યમુના પુલિન મેં મધુરબાજી બાંસરી ।। જબતે ધ્વનિ સુની કાન માનોં લાગે મદન બાણ પ્રાણન હુંફી કહા કહુઁ પીર હોત પાંસરી ।।૧।। વ્યાપ્યો જો અનંગ તાતે અંગ સુધી ભુલગઇ કોઉ નિંદો કોઉ વંદો કરો ઉપહાસરી ઐસે વૃજાધીસજૂ પ્રીત નઇ રીત બીઢી જોકે હદય ગડરહી પ્રેમ પુંજ ગાંસરી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૯

વૃંદાવન કેવુ છે સઘન છે સઘન એટલે ઠસાઠસ વનરાજીથી ભરેલું સુર્યનું કિરણપણ ત્યાં પસરી સકતું નથી એવુ સઘન વન માધુરી લતા પતાથી છાઇ રહેલું યમુનાજીના પુલિન મેં મધુરબાજી બાંસરી આનો ધ્વની કાને પડતાંજ માંનો કે મદન એટલે કામદેવના બાણ વાગ્યા મારા પ્રાણની શું વાત કરૂ પીડા પણ હોય તે સીધી થઇ જાય વ્યાપ્યો જો અનંગ (કામ) એટલા માટે અંગની શુધ ભુલી ગઇ કોઉ વંદો કોઉ નીંદો કે ઉપહાસ કરો એવી રીતે વ્રજાધીસજી કહે છે આ પ્રીત નવી છે અને આ રીત બાઢી છે જેના હદયમાં બેસી ગઇ પ્રેમ પુંજ (ઢગલો) ગાંસરી

પદ – ૧૦

ઉસીર ભવન છાયો સમન તામે બૈઠે રાધા રમન ઓરી અંસભૂજા મેલી મૃગમદઘસી અંગ લગાય કપુર જલ સો ચુરાય સીતલ લાગે દોઉરી કરત સુખદ કેલી ।।૧।। ગાવે સારંગ રાગ સરસ સ્વરી કોકીલા સુરત રસ ચલે તેં ન ચલાય રસસોં પુલકિત દ્રુમવેલી ।। જગન્નાથ હિત વિલાસ ગ્રીષ્મ ઋતુ સુખ નિવાસ લલિતાદીક નિરખ નિરખ પાવે રસ ઝેલી ।। ૨ ।।

NON VEG.

SOUPS

45.	Chicken Clear Soup	60-00
46.	Chicken Man Chow Soup	60-00
47.	Chicken Hot & Sour Soup	60-00
48.	Lung & Fung Soup	60-00
49.	Talumein Soup	60-00
50.	Chicken Noodle Soup	60-00
51.	Prawns Noodle Soup	60-00
52.	Chicken Sweet Corn Soup	60-00
53.	Chicken Royal Soup	65-00
54.	Chicken Cheese Soup	65-00
55.	Chicken Cocktail Soup	70-00

CHICKEN

56.	Chicken Lolipop	80-00
57.	Chicken Chilly	80-00
58.	Chicken Manchurian	80-00
59.	Chicken Sweet & Sour	80-00
60.	Chicken Garnic Sauce	80-00
61.	Chicken Hong Kong	80-00
62.	Chicken Singapore	80-00
63.	Chicken Szechwan	80-00
64.	Chicken Ginger	80-00
65.	Chicken 65	90-00
66.	Chicken Szechwan Fried	110-00
67.	Apple Chicken	110-00
68.	Chicken Fried Masala	120-00
69.	Chicken Chinese Bhel	90-00
70.	Chicken Crispy	90-00
71.	Chicken Fingers	100-00

RICE

72.	Egg Fried Rice	70-00
73.	Chicken Fried Rice	70-00
74.	Chicken Rice & Noodles	70-00
75.	Egg Szechwan Fried Rice	80-00
76.	Mixed Fried Rice	80-00
77.	Prawns Fried Rice	80-00
78.	Chicken Sze. Fried Rice.	80-00
79.	Chicken Honk Kong Rice.	80-00
80.	Chicken Singapore Rice.	80-00
81.	Ch. Sze. Rice & Noodles	80-00
82.	Prawns Rice & Noodles	80-00
83.	Chicken Manchurian Rice	110-00
84.	Chicken Triple Rice	120-00
85.	Chicken Triple Sze. Rice	130-00

NOODLES

86.	Egg Haka Noodles	70-00
87.	Chicken Haka Noodles	70-00
88.	Egg Szechwan Noodles	80-00
89.	Prawns Haka Noodles	80-00
90.	Mixed Haka Noodles	80-00
91.	Ch. Szechwan Noodles	80-00
92.	Ch. Hong Kong Noodles	80-00
93.	Ch. Singapore Noodles	80-00
94.	Ch. Triple Szech. Noodles	130-00

CHOPSUEY & CHOWMEIN

95.	Ch. Chiness Chopsuey	70-00
96.	Chicken Chowmein	70-00
97.	Ch. American Chopsuey	80-00
98.	Mixed Chowmein	90-00
99.	Mix. American Chopsuey	90-00

PRAWNS

100.	Prawns Chilly	100-00
101.	Prawns Ginger	100-00
102.	Prawns Szechwan	100-00
103.	Prawns Hong Kong	100-00

Thank You !

SHREE KRISHNA

CHINESE FOOD

Mhatre Plaza, M. G. Road, Dahanukar Wadi, Kandivli (W), MUMBAI - 400 067.
Tel. : 65593713

VEG.

SOUP

1.	Veg. Clear Soup	50-00
2.	Veg. Manchow Soup	50-00
3.	Veg. Hot & Sour Soup	50-00
4.	Veg. Sweet Corn Soup	50-00
5.	Veg. Noodles Soup	50-00
6.	Tomato Soup	50-00
7.	Veg. Royal Soup	~~50-00~~ 55
8.	Veg. Cheese Soup	60-00
9.	Veg. Cocktail Soup	60-00

VEG. VERIETIES

10.	Veg. Manchurian	60-00
11.	Veg. Chilly	70-00
12.	Veg. Szechwan	70-00
13.	Veg. (Hot/Garlic) Souce.	70-00
14.	Veg. Sweet & Sour	70-00
15.	Veg. Hong Kong	70-00
16.	Veg. Singapore	70-00
17.	Veg. Ginger	70-00
18.	Veg. Chow Chow	70-00
19.	Veg. Sixty Five	80-00

RICE

20.	Veg. Fried Rice	60-00
21.	Veg. Szechwan Rice	70-00
22.	Veg. Singapore Rice	70-00
23.	Veg. Hong Kong Rice	70-00
24.	Veg. Rice & Noodles Mix	70-00
25.	Veg. Sze. Rice & Noodle	70-00
26.	Veg. Triple Rice	90-00
27.	Veg. Manchurian Rice	90-00
28.	Veg. Triple Sze. Rice	100-00

CHOPSUEY CHOWMEIN & NOODLES

29.	Veg. Haka Noodles 60	~~70-00~~ 60
30.	Veg. Szechwan Noodles	70-00
31.	Veg Singapore Noodles	70-00
32.	Veg. Hong Kong Noodles	70-00
33.	Veg. American Chopsuey	70-00
34.	Veg. Chowmen	70-00
35.	Veg. Chiness Bhel	80-00
36.	Veg. Fingers	80-00
37.	Veg. Crispy	80-00

PANEER

38.	Paneer Chilly 90 only	80-00
39.	Paneer Manchurian	90-00
40.	Paneer Szechwan	90-00
41.	Paneer Ginger	90-00
42.	Paneer Garlic (Hot/Sweet)	90-00
43.	Paneer Hong - Kong	90-00
44.	Paneer Sweet & Sour	90-00

WE ALSO SERVE SOFT DRINKS

ભાવાર્થ – ૧૦

ઉસીર ભવનમાં પ્રિયા પ્રિતમ ને ગરમી માં શાંન્તી (સમન) થઇ અને રાધા રમણ બંને અંસ ભૂજા ધરી બીરાજે છે કસ્તુરી કેસર ઘસી અંગ લગાવે છે અંદર કપુર નું જલ છાંટે છે સીતલ લાગે બંનેને કરત સુખદ કેલી (આનંદ) ગાવે સારંગ રાગ સરસ સ્વર રાગ પણ સીતળતા આપે છે કોકીલા પોતે ટહુંકો કરે છે રસ આગળ વધતો નથી રસમાં આનંદીત દુમવેલી જેમ વેલી લટકી રહી હોય તેમ શ્રી સ્વામિનીજી અંસ ભૂજાદઇ છે જગન્નાથજી કહે છે પ્રભુના હીતમોટ વિલાસ ગીષ્મ ઋતુ સુખ નિવાસ લલીતા દીક નિરખ જોઇ જોઇને પાવેરસ ઝેલી જે રસ ઠરી જાય સ્થીર થઇ જાય તેને ઝેલી કહેવાય.

આરતી કે પદ – રાગ સારંગ

પદ – ૧

આરતી ગોપીકારમણ ગિરિધરનીકી નિરખ વ્રજયુવતિ આનંદભીની । મણીખચીત થાર ઘનસાર વાતી બરેં લલિત લલિતાદિ સખી હાથલીની ।।૧।। વિહરંત શ્રીકુંજ સુખપુંજ પિયસંગ મિલ વિવિધ ભોજન કિયે રૂચી નવીની । પ્રકટ પરમાનંદ નવલ વિઠ્ઠલનાથ ગોપાલ લઘુ કૃપાકીની ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

આ રતી પ્રેમ (આર્તીતાપ) ગોપીકા રાધારમણ ગિરિધરની જોઇ વ્રજ ગોપીઓ આનંદ ભીની થઇ ગઇ મણીથી જડેલી થારમાં ઠસાઠસ સુગંધી દ્રવ્યો ભરી કપુર વિગેરેથી બાતી બરેં સુંદર લલીતા સખીએ હાથમાં લીની શ્રી કુંજ સુખપુંજમાં પિયસંગ મલીને વિહાર કરે છે વિવિધ પ્રકારના ભોજન કર્યા રૂચી પ્રમાણે પરમાનંદદાસજી કહે છે નવલ વિઠલનાથ ગોપાલ કૃપા કીની

પદ – ૨

આરતી વારત રાધિકાનાગરી તન કનકથાર ભૂષણ રત્નદિપક કિયે કમલમુકતાવલી મંગલ ઉજાગરી ।।૧।। રૂણીત કટિમેખલાં સુભગ ઘંટાવલી ઝાલર શંખ જે કરત ઉચ્ચાગરી । અનુરાગ છત્ર અંચલ ચમર નયન ચલ ભાવ કુસુમાંજલી ચતુરગુણ નાગરી ।।૨।। સખી યુથન લિયે વિવિધ ભોજન કિયે સુખદ ગિરિવરધરન રિઝવત સુહાગરી । વિષ્ણુસ્વામિપથ શ્રીવલ્લભપદપદ્મ નમત કૃષ્ણદાસ બડ ભાગરી ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨

આરતી વારત રાધિકાનાગરી ।। તન રૂપી સુવર્ણનો થાર ભૂષણ રૂપી રત્ન છે તે દિપક કર કમલમાં જે મુકતાવલી પહેરી છે તે મંગલ ઉજાગરી છે ।।૧।। કેડમાં કંદોરો રૂનઝુન કરે છે તે ઘંટાવલી ઝાલર શંખ જે કરત ઉચ્ચ ગાન તે શંખ પ્રેમ રૂપી છત્ર અને અંચલ તે ચમર નયન છે તે ચલીતભાવ કુસુમની અંજલી છે તે ચતુરગુણ આગળ પડતાં તે ગોપીજનો ના યુથ લઇ ભાંત ભાંતના ભોજન કર્યા સુખદ ગિરિવર ઘરણ રિઝવત સુહાગરી આ

પુષ્ટીમાર્ગ છે તે વિષ્ણુસ્વામીથી ચાલ્યો આવે છે શ્રી વલ્લભના ચરણકમલ ને નમન કરે છે કૃષ્ણદાસ કહે છે હું તો બડભાગીન છું.

પદ – ૩

આરતી કરત યશોદા પ્રમુદીત ફુલી અંગન સમાત ।। બલ બલ કહી દુલરાવત આનંદ મગ્નભઇ પુલકાત ।।૧ ।। કનક થાર રત્ન દિપાવલી વિચિત્ર ધૃત ભીની બાત કલિસિંદુર દૂબ દધિ અક્ષત તિલક કરત બહુભાત ।। ૨ ।। અન્ન ચર્તુવિધ વિવિધ ભોગ દુંદુંભી બાજત બહુભાત નાચત ગોપ કુંકુમા છિરકત દેત અખિલ નગદાત ।। ૩ ।। બરખત કુસુમ નિકર સુરનર મુનિ વ્રજ યુવતી મુસકાત કૃષ્ણદાસપ્રભુ ગિરિધર કો શ્રી મુખ નિરખ લજત શશીકાંત ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૩

યશોદા માતા આરતી કરતાં એટલા બધા આનંદમાં આવી જતાં ફૂલ્યા સમાતાનથી અંગમાં વારે વારે આનંદને દોહરાવે છે આનંદ મગ્નબની પુલકીત બને છે શ્રી અંગરૂપી થાર ભૂષણરૂપી રત્ન દીપાવલી વિચિત્ર ધી ભીની બાત કલી સિંદુર દૂવ અક્ષત દહી તિલક કરે છે બહુભાંત ચારપ્રકાર ની સામગ્રી ધૃતપક પયપક જલપક અને ચોથી વિવિધ પ્રકારે ભોગ કરી દુંદુભી દ્વારે બાજે બહુ ભાંત ગોપ નાચે છે કંકુ છિરકે છે દેત અખીલ નગદાસ (નગ એટલે પર્વત ગિરિરાજ હરિદાસ વર્ય) ફુલ વરસાવે છે સુરનર મુનિ વ્રજ યુવતી બધા મુસકાઇ જાત કૃષ્ણદાસ કહે પ્રભુ ગિરિધર નું શ્રી મુખ જોઇને ને ચંદ્રમાં ની ક્રાંતી લજાઇ જાય છે એવુ પ્રભુનું રૂપ છે.
શ્રી કૃષ્ણ શરણ મમ્ :

ઉત્થાપન કે પદ – રાગ સારંગ

પદ – ૧

સુબલ શ્રી દામા કહ્યો સખનસોં અર્જુન શંખ બજૈયે ।। ઘર જૈ વેકી ભઇ હે બિરીયાં શ્રી ગિરિધરલાલ જગૈયે ।।૧ ।। ઠૌર ઠૌર તે માધુરી ધુનિ બાજે મધુર મધુર સ્વર ગૈયે ।। કુંજ સદન જાગે નંદ નંદન મુદિત બીરાફલ લૈયે હરિદાસ વર્ય કે પુરે મનોરથ ગોકુલ તાપ નસૈયે ।। લટકત આવત કમલ ફીરાવત પરમાનંદ બઢૈયે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧

સુબલ શ્રીદામાએ કીધુ સખાઓને અર્જુન તમેશંખ બજાવો ઘરે જવાની તૈયારી કરો વખત (બીરીયાં) થઇ ગયો છે શ્રી ગિરિધરલાલ ને જગાવો ચારે બાજુથી માધુરી ધૂનિ બાજે મધુર મધુર સ્વર ગાઇયે કુંજસદનમાંથી પ્રભુ જાગ્યા આનંદીત થઇ બીરાફલ લીધા હરિદાસ વર્ય એટલે શ્રી ગીરીરાજજી ના મનોરથ પુર્યા ગોકુલમાં પધાર્યો એટલે

ગોકુલના તાપ નસાવ્યા લટકતી ચાલે આવ્યા અને હાથમાં કમલ ફેરવતાં પરમાનંદ બઢૈયા

પદ – ૨

લાડીલે યહ જલ જિન હીં પીયો ।। જબ આરોગત તબ ભરલાઉં તાતોડાર દીયો ઉઠો મન મોહન વદન પખારો સુંદર લોટ લિયો ।। તુમ જાનત હમ અબહી પોઢે પહર હી ઘોષ રહ્યો ।। ૨ ।। સુન મૃદુ વચન શ્યામ ઉઠ બૈઠે માન્યો માત કહ્યો પરમાનંદ પ્રભુ ભયે હૈ ભૂખે મૈયા મેવા દીયો ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૨

હે લાડીલે લાલ આ જલ જેને પીધું હોય જ્યારે આરોગ્યાહોય આરોગવું હોય તો તરત ભરી લાઉ ગરમ થઇ ગયેલું જલ નાખી દો ઉઠો મનમોહન મુખ ધોવો સુંદરલોટામાં જલ લાવ્યો છુ તમે જાણો છો ને કે હું હમણાંજ પોઢયો હતો પહોર હી દીવસ રહ્યો છે સાંભળીને મીઠા વચન સાંભળીને શ્યામ સુંદર ઉઠાય બેઠા માતાએ કહ્યુ તે માન્યું પરમાનંદદાસ કહે છે પ્રભુ ભૂખ્યા થયા છે પછી મેવા મંગાવી આપ્યા મૈયાએ

પદ – ૩

છબીલે લાલકી યહ બાનીક બરનત વરની ન જાઇ ।। દેખત તનમન ધન કર ન્યોછાવર આનંદ ઉર ન સમાઇ ।। ૧ ।। કંદમૂલફલ આગેં ધરકેં રહી હૈ સકલ શિરનાઇ ।। ગોવિંદ પ્રભુ પિયસોં રતી માની પઠઇ રસીક રીઝાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

છબીલાલાલ ની રૂપ માધુરી નું વર્ણન કરવા જઇયે તો વર્ણન થઇ નો શકે તેને જોઇને જ તનમનધન નો છાવર વારો તોય આનંદ ઉરમાં માંય નહિ પછી કંદમુલ ફલ આગળ ધર્યા રહી હૈ સકલ શિરનાઇ મસ્તક નીચું રાખીને સહચરી ઉભી છે ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે પિયસોં જો પ્રેમ કરશો તો જ રસીકપ્રભુ રીઝશે.

ભોગ સમયનું પદ – રાગ નટ

પદ – ૧

આજ બને વ્રજરાજકુંવર બૈઠે સિંઘદ્વાર નિકસ અંગઅંગ નવનવ છબી વરણી ન જાઇ । અલક તિલક નાસીકા જો કપોલ લોલ કુંડલ છબી દેખત લજાવત કોટિ કોટિ રવિ અરૂણ અધર દર્શનનમેં ઝંઇ ।। ૧ ।। લટપટી વિચ પાગ લાલ કે પીત કુલ્હે ભર ગુલાબ લટકત સિર સહેરો બન્યો શોભા અધિકાઇ । ગોવિંદ પ્રભુકી બાનિક દેખત વિથકીત સબ વ્રજજન મન રૂપરાસ ગિરિવરધર સુંદર મણીરાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

શ્રી વ્રજરાજ કુંવર સિંધદ્વાર ઉપર બેઠા છે અંગે અંગમાંથી નવી છબી નિકળે છે તે વરણી જાય કેમ કરીને અલક તિલક નાસીકા જો ત્યાં સુધી આડી આવી છે ગાલ ઉપર કુંડલ ની છબી જોઇ કરોડો સુર્ય ઝળકતાં હોય અધર

લાલ છે તેમાં દંતાવલી ની સફેદીમાં અધરની ઝંઇ લાગે છે હસે ત્યારે લાલને પાગ લટપટી છે પીત કુલ્હે ગુલાબ લટકાવેલ છે તો જાણે શીર ઉપર સહેરો બન્યો હોય તેવી શોભા અધીક છે ગોવીંદજી કહે છે પ્રભુની રૂપ માધુરી જોતાં વ્રજજનના મનથકી ગયાં રૂપરાસ ગિરિધર ઘર સુંદર મણી રાઇ કહો કે ચૂડામણી રાઇ એકજ વાત છે તેમના માથાના કેશને (ચુડા)કહે છે અને તે બહુજ ચળકતાં છે મણી જેવા ઉપમાં છે.

પદ – ૨

આજ મનમોહન પિય ઠાડે સિંધ દ્વાર મોહત વ્રજજન મન । તસીયે મોહન સિર પાગ બની તૈસી કુલ્હે સુરંગ તૈસીયા બની માલવન ।। ૧ । તૈસીય કંઠમણી તૈસોઇ મોતીનહાર તૈસીય પીતવરણી ખુલી હૈ સ્યામતન । ગોવિંદપ્રભુકે જુ અંગઅંગપર વારફેર ડારો કોટિ મદન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

આજે મનમોહન પિય સિંહદ્વાર ઉભા છે વ્રજજનોના મન મોહીત કરે છે જેવા મોહન સુંદર છે તેવી તેમની પાગ સુંદર છે કુલ્હે લાલ રંગની તેવી જ વનમાલા છે તેવી જ કંઠ મણી તેવો જ સુંદર મોતીનો હાર તેવીજ પીત વરણી ખુલી છે શ્યામ તન ।। ગોવિંદ પ્રભુ કહે છે અંગ અંગ પર વાર ફેર ડારો કોટિ મદન (કરોડો કામદેવ)

પદ – ૩

સુરંગ દુરંગ સોહત પાગ કુરંગ લાલ કેસેં લોયન લોને ।। કપોલ વિલોલન મેં ઝલકે કલ કુંડલ કાનન કોને રંગ રંગીલે કે અંગ સબે નવરંગ રંગે એસે પાછે ભયેન આગેં હોને ।। નંદદાસ સખી મેરી કહાં બચલે કામકે આયે ટટાવન ટોને

ભાવાર્થ – ૩

બે રંગી પાઘ શોભે છે હરણ જેવા નેત્ર છે ચપલ ગાલ ઉપર ઝળકે છે કુંડલની ઝાંઇ કાન માં રંગરંગીલાના બધાજ અંગમાં નવરંગ રંગે ભરેલા છે આવું નથી કોઇ થયું કે નથી થવાનું નંદદાસ કહે સખી મારી શું ગણના પણ હું બચીને ક્યાં જાઉ તેની ઇચ્છા જ (કામ) મને ટટાવન આઇ છે (પટાવા માટે)

પદ – ૪

રાધે તેરે ગાવત કોકિલા ગણ રહેરી મૌન ઘર ।। પિયકે ગાવત મેંના રહે મુખ મોર કોટિ મદન મોહન કો લિયો મન હર ।।૧ ।। કુંજ મહેલ મેં મોહન મધુરતા ન રાખી વિતાન તર ।। ગોવિંદ પ્રભુ રીઝ હદય સાં લગાઇ વૃષભાન કુંવર

ભાવાર્થ –૪

હે શ્રી રાધે આપ જ્યારે ગાઓ છો ત્યારે કોકીલા ગણ મૌન ધારણ કરીને બેસે છે અને શ્યામ સુંદર ગાય છે ત્યારે મેંના રહે છે મુખ મોર મેના તેનું મોઢુ આગળ લાવી ને જુએ છે કે કોણ ગાય છે કરોડો કામદેવનું મન હરી લે છે કુંજ મહેલમાં મોહન મધુર તાન વિતાન નીચે પ્રભુ રીઝાને હદયથી લગાવી વૃષભાન કુંવરી ને (હદય સાથે ચોપી)

પદ – ૫

તેરી મોહન કોં મન હર લિયો નેક ચિત્તે ઇન ચપલ નયનન ના જાનો કહા કીયો ।। ૧ ।। બૈઠેરી કુંજકે દ્વાર તુવ મગ જોવત ભરભર લેત હિયો । ગોવિંદપ્રભુકો પ્રેમ કહાલોં વરણો સખી તો વિન જાય ન જિયો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

હે પ્રાણ પ્યારી શ્રી રાધે તે મોહનનું મન હરી લીધું જરા મનમાં વિચારો કે આ ચપલ નયન ન જાનો શું કર્યુ હે સખી હું તો કુંજના દ્વાર ઉપર બૈઠી તારો રસ્તો જોતી હતી કે કઇ બાજુ જરા અને હિયો ભરી આવે છે ગોવીંદજી કહે છે પ્રભુના પ્રેમનું વર્ણન કયાં સુધી કરવું તે કહે છે સખી તારા વગર મારો જીવ પણ નહી જાય.

પદ – ૬

મોહન મોહની ઘાલી શિર પર જોઇ મોહી રહત સદાઇ ।। નિશદિન સખીરી જોલોં નહી દેખીયત પિય વ્રજરાજ કુંવર ।। ૧ ।। યદ્યપિ ધીરજ ધર રહત સખીરી તદપી મુરલી ધ્વની સુનત પ્રાણ હર ।। અબ ન રહ્યો પરે મિલું ગોવિંદ પ્રભુસોં રસીક કુંવર બલ બલ શ્યામ સુંદર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

મોહનને મોહની એવી ઘેલી છે શિરપર મોહી રહી સદા રાત દિવસ હે સખી જ્યાં સુધી વ્રજરાજ કુંવર ને જોવુ નહી ત્યાં સુધી ચેન પડે નહિ હજી સુધી ધીરજ ધરી રહત સખીરી તદપી મોરલી ધ્વની સાંભળતા પ્રાણ હરી લીધા હવે મારાથી રહેવાતું નથી પ્રભુસોં રસીક કુંવર બલબલ શ્યામ સુંદર

પદ – ૭

સંદેશ ન અબકે સહો પ્યારે લાલના માનિની માન વ્યજત ।। કેતીવાર તુમકો પઠાઇ જુ અનેક યતન કર હોં સમઝાઇ ઉન અપને જિયજુ કોટિક બાત સચત ।। ૧ ।। કિતની દૂર કુંજ કુટિકી ઓટ આપન ચાલીયે જુ જીત્યો ચાહો રતીપતી ।। ગોવીંદ પ્રભુ આયે દૂતી કે પાછેં પાછેં પ્યારીકે નિકટ હવે કછુ નયનન મુસકતિ. ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૭

શ્રી પ્યારીજી માન કરીને બેઠા છે કાંઇ સંદેશ નથી શ્રી શ્યામ સુંદર લલના ના માન તજવા કહ્યું છે પણ હઠ છોડતા નથી કેટલીવાર તુમને મોકલ્યા છે અનેકયત્ન કર્યા સમજાવા માટે આપના જિયને માટે કરોડવાત કરો ને તોય સાચુ માને નહી કેટલીદુર કુંજ કુટી છે છાની રીતે આપ ચાલો મારી સાથે જો કામ ને જીતવું હોય તો ગોવિંદપ્રભુ આયે દૂતીની પાછળ પાછળ પ્યારી કે નજીક થી કોઇ નયનન મુસકાતી હતી.(મંદ હાસ્ય કરતી હતી)

પદ – ૮

લાલન નાહિનેરી કાહુકે વસકે । બાવરી ભઇરી ત્રિયા ઉનસોં મન અરૂઝાયો વે તો સદાઇ અપને રસકે ।।૧ ।। નિરખ પરખ દેખ જિયકો ભરમ ગયો કામિનીવૃંદનકે મનનકસકે તદપી કછુ મોહની ગોવીંદપ્રભુપે યુવતિસભામેં વદત યશ કે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

લાલન કોઇના વશમાં નથી ।। હે સખી તું બાવરી થઇ કોન ત્રિયા તેના મન નો બાંધી રાખે તે તો સદા પોતાના રસમાંજ મસ્ત છે જોઇલે પરખી જાણ મનમાં ભરમ રહીનો જાય કામિની એટલે વ્રજની લલના સમુહમાં મનને કસી જુઓ હજી સુધી મોહની ગોવિંદ પ્રભુની આગળ યુવતી સભામાં કાંઇ કહે છે યશ વર્ણન

પદ – ૯

પ્રિતમ પ્રિતહીતે પૈય। યદ્યપી રૂપગુણશીલ સુઘરતા ઇન બાતન નરિઝૈયે ।। ૧ ।। સતકુલ જન્મ કરમ શુભલક્ષણ વેદપુરાણ પઢૈયે। ગોવિંદ વિનાસ્નેહસુ આલોં રસના કહાજુ નચૈયે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૯

વ્રજભક્તો એ શ્રી ઠાકોરજી (પ્રભુ) સાથે જેવી રીતે પ્રીત બાંધી અને તેજ પ્રીત થી શ્રી ઠાકોરજીને મેળવ્યા તેવી રીતે આપણે પણ શ્રી પુર્ણ પુરસોત્તમની કૃપાથીજ ઉત્તમ મનુષ્ય જન્મ મળ્યો છે તો તેની જ સાથે પ્રીત બાંધી તેનામાંજ તદ્રુપ બનવું જોઇએ તો કહે છે ભલે આપણે રૂપગુણશીલ સુઘરંતા.

પદ – ૯

(એટલે ઉજ્જવલતા) મલી હોય પણ તેની વાતમાં વશ થશો નહિ ભલે સારા કુળમાં જન્મ મળ્યો હોય લક્ષણ સારા હોય કર્મસારૂ હોય ભલે વેદ પુરાણુનં જ્ઞાન ઘરાવતાં હોય શ્રી ગોવિંદ સ્વામી કહે છે જેવી રીતે પોપટને (સુવા) આપણે બોલતાં શિખવીએ છીએ તો પોપટ બધુંજ બોલે છે જયશ્રી કૃષ્ણ કહે છે સીતારામ કહે છે બઘાના નામ પણ બોલે છે પણ કૃષ્ણ કોણ છે કે રામ કોણ છે તેની તેને ખબર નથી માત્ર જીભના જ લાડ લડાવે છે તો જ્યાં સુધી આપણે શ્રી હરિને ઓળખ્યાં નથી ત્યાં સુધી કાંઇ નથી.બધુજ નકામુ છે

પદ – ૧૦

લલના બહુત મનુહાર કરી હોં તો તેરો રૂપ દેખ ઠગ રહી ચાહી ચુપજો કછુ કહી આવે ત્યોત્યોં મૌન ઘરી ।। ૧ ।। મદન મોહન બેઠે કુંજ મંડપ તુવ મિલન આતુર ઘરી પલ જાત યુગભરી ।। ગોવિંદ પ્રભુ તો સોં સદાઇ પ્રણત હૈરી કૌન ટેવ પરી સોતો તેંવ નિઠુરાઇ પકરી

ભાવાર્થ –૧૦

ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે આ પદમાં હે વ્રજ લલના હે રાધે આપને તો સદા તમારા નામનો જ જપ કરે છે હે સખી આપને આશું ટેવ પડી છે તે સાવ આમ નિઠુર થઇને બેઠા છો શ્રી મદન મોહન તો કુંજ મંડપ માં બિરાજે છે આપને મળવા માટે આતુરતા સેવે છે ઘડીપલ તેમને યુગ સમાન જઇ રહી છે અને હું તો આપનું આ રૂપ જોઇને ઠગી રહી છું ચૂપ થઇ ગઇ છું કે આને મારે શું કહેવું પણ હું ત્યાં મૌન રહી છું તો હે વ્રજલલના આપને બહુજ મનુહાર (વિનંતી કાલાવાલા) કરીને મને બોલાવા મોકલી છે તો આપ ચાલો

પદ – ૧૧

આજ બનઠન લાલન આયેરી તેરે માન કર ન્યોછાવર । યદ્યપિ બહુનાયક કહુ ન મન અરૂઝોરી તેરે ગુણરૂપ મોહે તાતે તોસોં હેરી ભાંવર ।।૧ ।। એસેરી લાલનપર તન મન ધન દીજે સમઝ સયાની પલછીન ઘટત વિભાવર । દૂતિકે વચનસુન પ્રેમમગ્ન ભઇ મિલીરી ગોવિંદપ્રભુસોં રાખે બાંધ સુહાગદાંવર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૧

અરે લાલન વાહ આજે તો બની ઠની ને આવ્યા છો તો માન કર ન્યોછાવર કરવી પડશે હજી સુધી આવા નાયકક્યાંયે જોયા નથી મન અટકયું એક આપના રૂપગુણ મોહે એટલા માટે હેરી તે મને ગમે છે ।। ૧ ।। આવી રીતે લાલન ઉપર તનમનધન દીજે સમજી ને હે સયાની એ ચતુરાઇ વાળી પલછીન ઘટે છે સુર્ય પણ આથમે છે દૂતિના વચન સાંભળીને પ્રેમ મગન થઇ પછી મલી ગોવિદ પ્રભુ સોં રાખે બાંધી સુહાગ દાંવર (માંથે બાંધવાની દામની)

પદ – ૧૨

હસત હસત લાલન આયેરી તેરે અંગના । હોં તો તેરો રૂપ દેખ ઠગ રહી મેરી આલી જોકછુ કહી આવે છબિ દેખ ભઇ મગના ।। ૧ ।। જિયકી રીસ ગઇ અધીક રૂચી વાઢી મોહન મોહીરી ભયોરી મનલગ્ના । કરસોં કર ગહત હૃદયસોં લગાઇ લઇ મિલેરી ગોવિંદપ્રભુ સબસુખ નિશજગના ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

હે સખી આજે તો હંસતા હંસતા લાલન મારે ત્યાં પધાર્યા ।। પછી હું તો તેરો રૂપદેખી ઠગી રહી હે સખી જે કાંઇ કહેવાનું હોય આ છબિ દેખીને મગ્ન થઇ ગઇ અને મને મનમાં જેરીસ હતી તે ઉતરીગઇ અને અધીક રૂચી બાઢી મોહન મને મન ગમતાં થયાં પછી હાથથી હાથ ગહ્યો હદયમાં લગાઇ લઇ મળ્યો ગોવિંદ પ્રભુ આખી રાત સુખ આપ્યું

પદ – ૧૩

જો તુ અછન અછન પગ ધરણી ધરે નિશ અંધિયારી કોઉ નહિ જાનત નૂપુર ધ્વનિ જિન પ્રકટ કરે ।। ૧ ।। કિસલય દલ કુસુમ કી શૈયા રચી ચલ નિહાર નવકુંજ ઘરેં ચત્રર્ભુજદાસ સ્વામિની વેગ ચલ રસીક રાય ગિરિધરન વરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

હે સખી તું ધીરે ધીરે પગ ધરતી ઉપર ધર ।। કારણકે રાત્રી અંધિયારી છે કોઇ નહી જાણતું આ અવાજ નુપુર નો જ ચોખ્ખો સંભળાય છે તેવી ખબર કોઇને પડવી જોઇયે નહિ ।। ૧ ।। કુલની પાંખડી ઓ બીછાવી કુલ ની શૈયા રચી છે જુઓ નવકુંજ માં ચતુર્ભુજ દાસ સ્વામિની જલ્દી ચાલો રસીકરાય ગિરિધરનવર રહા જોઇ ને બેઠા છે.

પદ – ૧૪

અંગ દુરાયે સંગ મેરે ।। મુખહી મૌન ઘર અઘર ઓટ દે દશન દામિની ચમકત તેરે ।।૧ ।। ત્યજ નુપુર કટિક્ષુદ્, ઘંટિકા શ્રવણ સુનત ખગમૃગ હેરેં ।।૧ ।। ચતુર્ભૂજદાસ સ્વામિની શૃંગાર સોંજ નિપટ નિકટ ગિરિધર પિય નેરે ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

હે સખી તારૂ અંગ છુપાવી મારી સાથે ચાલ ।। મોઢેથી ચૂપ રહી અધર સુધી ઘુંઘટ કાઢી દાંત વિજળીની જેમ ચમકે છે (માટે ઘૂંઘટ કાઢ)।।૧ ।। નેપુર કાઢી નાખ કટિ કંદોરો પણ કાને સાંભળે નહી પશુ પક્ષી કોઇ પણ ચતુર્ભૂજ દાસ કહે સ્વામિની નો શ્રંગાર વસ્તુ સાવ નજીકથી ગિરિધર પિય નીચુ જોશે તો દેખાશેને કે આ શ્રી રાધે છે

પદ – ૧૫

રૂપ દેખ નયના પલક લાગે નહીં । ગોવર્ધનધરકેં અંગઅંગ પર દ્રષ્ટિ પરત ચિત રહત તહીં તહીં ।।૧ ।। કહારી કહોં અંગઅંગકી બાનિક ચિત્તચોર્યો માંગ દહીં । કુંભનદાસપ્રભુકે મિલનકી સુંદર બાત સખીયનસોં કહી ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

અરે પ્રિય સખી હું તને શું વાત કરૂ જયારથી મેં શ્રી ગોવર્ધનધર પ્રભુનું રૂપ જોયું છે ત્યારથી મારા નયન ની એક પલક પણ લાગતી નથી તેના એક એક અંગપર દ્રષ્ટિ પડતાંજ મારૂ ચિત ત્યાં જ ચોંટી જાય છે હે સખી તેના અંગે અંગના બાનિક એટલે (સુંદરતાઉપર) મારૂ ચિત્ત તેને ચોરી લીધુ છે કેવી રીતે કે મારી પાસે તેમને દહીં માગ્યું કુભનદાસ કહે છે પ્રભુ તેના મિલનથી મને પ્રભુએ એક સુંદર બાત કહી છે તેવાત હે મારી પ્રિય સખી હું શ્રી ગોવર્ધન ધરના રૂપસામે જોઇ રહી ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી મને કહે છે કે હું તારા નયનમાં છું તો તું મારા હૈયામાં છે અને મનેતો એટલો બધો આનંદ વ્યાપ્યો છે શું કહું સખી આટલુ બોલી આનંદ માં ડુબી જાય છે.

પદ – ૧૬

મોહન નયનનહીતે નહિં ટરત । વિનદેખે તાલાવેલીસી લાગત દેખત મનજો હરત ।।૧ ।। અસનવસન સેનનકી સુધ આવે અબ કછુ ન કરત । ગોવિંદ બલ ઇમ કહત પિયારી તૃસિખદેરી કેસેક આવે ભરંત (માનભેર) ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

હે સખી મારી નજરમાંથી મોહન જરાયે ખસતા નથી. હે સખી જો હું તેને નથી જોતો તો જોવાની આતુરતા જાગે અને જો જોઇ લઉતો મન હરી લે છે ।।૧ ।। મારા શરીરની પણ સુધી નથી રહેતી હવે હું કાંઇ કરતી નથી હે ગોવિંદ બલ તમારૂ છે હે સખી તૂં એમને કાંઇક શિખામણ દે એકવાર મને આવીને મળે આનંદ ભેર.

પદ – ૧૭

રાધે તૂં દધિસુત કયોં ન દુરાવે । સુન સુંદરવૃષભાનનંદિની કાહેકો મન તરસાવે ।।૧ ।। સારંગ દુખી હોત

સારંગ બિન તોહિ ધ્યા નહિં આવે । જલસુત દુખી દુખી વે મધુકર દ્વયપંછી દુખપાવે ।। ૨ ।। સારંગરિપુકી નેંક ઓટ કર જો સારંગ સચુ પાવે । સૂરદાસ સારંગકે ધોખેં સારંગ કુલહિં લજાવે ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧૭

હજી તો સાયંકાલ નો ઘણોજ સમય બાકી છે સઘન કુંજવન ઉપવન માં શ્રી શ્યામ સુંદર મદન મોહન અને શ્રી વૃષભાન નંદીની શ્રી રાધે બિરાજમાન છે સઘન કુંજમાં ગહેરી લતાપતા છવાયેલ છે અને ત્યાં શ્રી રાધાજી આનંદથી વિહાર કરતાં હોય છે ત્યાં તેઓનું મુખારવિંદ પુર્ણીમાં ના ચંદ્ર જેવું શોભાય માન પ્રકાશી રહ્યું છે ત્યાં તો જાણે હવે સુર્યાસ્થ થઇ ગયો તેવી આભા પથરાઇ ગઇ હતી તેવી તેમની મુખ લાવણ્યતા દર્શા રહી હતી અને તે વખતે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હે રાધે તૂં તારૂ મુખ અત્યારે છુપાવે કારણ કે જે જીવો સાયંકાલ જાણી દુ:ખી થાય છે આપના ચંદ્ર સમાન મુખ આ કુંજલતા માં ચંદ્ર સમાન ખિલી રહ્યુ છે માટે હે વૃષભાં ન નંદીની કોઇનું મન એકબીજા વગર તલસાવીશ નહિં. જુઓ સારંગ એટલે (ભમરો) હમણાં જે કમળ ઉપર તેના મકરંદનો પરાગને માણે છે તે કમળ સાયંકાલ થતાં સુર્યવગર બિડાઇ જાય અને ભમરો તેની પરાગની મહેકમાં તે નશામાં ઉડી શકતો નથી ભલે કમલ બિડાઇ જાય પછી તે ભમરી ને ઘણુંજ દુ:ખ થાય છે તેના પતિ (ભમરાવગર) વગર તો તને દયા કેમ નથી આવતી વળી જલ સુત એટલે (કમલ) તે પણ દુખી થાય છે કે અરેરે શું સુર્યસ્થ થઇ ગયો અને મધુકર (ભમરો) પણ દુ:ખ પામે છે વળી જુઓ દ્વય પંછી એટલે ચકવી અને ચકવો તેને પણ દિવસમાં સંયોગ અને રાતના સમયે વિયોગ હોય છે તે પણ છુટા પડવાથી દુ:ખ પામશે તો હે રાધે સાંભળો સારંગ નામ છે પવનનું અને તેનો દુશ્મન કોણ છે જે પવન ને આડ કરીને રોકે તે તેનો દુશ્મન હે રાધે અત્યારે જો આપ જરા સાડીનો છેડો મુખ આડો ઢાંકી ને મુખચંદ્રને છુપાવો તો સારંગ નામ સુર્ય તેને પણ સુખ થાય કારણકે તે પણ (સુર્ય) ધોખાખાઇ જાય ચે કે આ બધા સાયંકાલના વિરોધી જેવું વાતા વરણ કેમ સર્જાય છે કારણકે સારંગ નામ છે હંસનું તો હંસો પણ તેનો કુટુંબ કબીલા સાથે જ ચારો ચરવા નિકળેલું છે તે પણ હવે પોતાના નિવાસ ભણી જઇ રહ્યું છે તો તેના કુલને પણ લજાવશે માટે હે રાધે તું તારૂ મુખચંદ્ર અત્યારે થોડું ઠાંક જેથી આ બધા જીવો ને સુખ થાય ભુલચુક સુધારીને અવશ્ય વાંચજો અથવા જાણવા કૃપા કરશો

પદ - ૧૮

રાધે તેરે નયન કૈધો વટ પારે ।। અખિયન ડોરે ચટક રહે હૈ ધૂમત જો મતવારે ।। ૧ ।। અંજન દે પિયકો મન રંજન ખંજન મીન મૃગ હારે ।। સૂરદાસ પ્રભુકે મિલવે કો નાચત જ્યોં નટવારે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૮

હે શ્રી રાધે આપના નયન કેવો વટ પાડે છે આંખના ડોરા ચટક રહે છે અને મતવારા ની જેમ ચારે બાજુ ઘૂમે છે જ્યારે આંખમાં અંજન કરો છો ત્યારે પ્રિયતમનું મન રંજન કરો છો અને ખંજન એટલે તે પ્રભુની આંખની ચંચળતા મીન એટલે માછલાં જેવા મૃગ પણ ત્યાં હારી જાય છે જો આંખની સરખામણીમાં સૂરદાસ કહે છે પ્રભુને

મળવા માટે જેમ નટ નાંચે તેવું કરો તો તે તુરતજ મળશે.કારણકે તે નટવર છે નટ લીલા તેના કાબુમાં છે માટે

પદ – ૧૯

પ્યારી તેરે લોચન લોનેં । રસકે આલબાલ રંગીલે વિશાલ એસે પાછે ભયે ન આગેં હોને ।।૧ ।। રૂપકે રીઝોને જબ મુસક ચલત કોને કાયકે હેરી ટટાવક ટોને । નંદદાસ નંદનંદનકે નયનતે નેક નાહી નેહોંને ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

હે પ્યારી આપના નયન કેવાં રસના જાણે ભરેલા આલબાલ રંગીલા વિશાલ એવા કોઇના થયા નથી અને હશે પણ નહી જાણે રૂપને રીઝાવે તેવા નયન કામને પણ ટટાવીને ઉભો રાખે નંદદાસ કહે છે નંદ નંદનના નયન પણ જરા આને મળતાં નથી આતો અતિ સુંદર અને સુઢાર છે.

પદ – ૨૦

રસીહીમેં વશ કરગયે કુંવર કન્હાઇ ।। રસીક ગોપાલ રસહી રીઝત રસમિલ રસ ત્યજ માઇ ।।૧ ।। પિયકો પ્રેમ રસ સુન્યો હૈ રસીલી બાલ રસમેં વચન શ્રવણ ન સુખદાઇ ।। ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગિરિધર સબ રસ નિધિ રસ તા મિલ હૈ રહસિ હદય લપટાઇ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૦

શ્રી સ્વામિનીજીનું શ્રી અંગ રસમય અને તેના લીધેજ કુંવર કન્હાઇ વશ થઇ ગયા છે. ગોપાલ પણ રસીક છે અને તે રસથીજ રીઝે છે રસને મળતાંજ રસ ત્યજ માઇ પીયનો પ્રેમ રસ સાંભળ્યો છે રસીલી બાલ રસમાં વચન સાંભળી સુખ પામે છે ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગિરિધર સબ રસ નિધિ છે રસતા મિલ રસ મળતાંજ હસીને હદય સાથે લપટાઇ છે.

પદ – ૨૧

હોં તો ભઇ વિરહ ખિલોના અવધિ આસ લાગી સજનીરી ।। ઘરી ઘરી પલપલ બરસ બરસ જાત બિનકે દરસ વિન પલક ન પલકોના ।।૧ ।। જોઇ જોઇ રહે રંગ રટના દેખો પંછી પરવશ ?ત જગોના ।। કહીન જાય કછુ સુંદર ઘન કે પ્રભુ પ્રીત કરી કૈધોં ટોના ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૧

હે સજની મને આસા એક જ કહીને ગયા છે પણ હજી વિરહ કરી રહી છું પણ પ્રભુ આવ્યા નહી તેના વગર ઘડી પલ બરસ જાત તેના વગર દર્શન કર્યા વગર પલક પણ પડતી નથી રટણ તેનું તેના રંગમાં જોઇને રહું છુ જેમ ચકવા વગર ચકવી પરવશ છે કારણ કે તે રાતે વિયોગમાં જાગી ને કાઢે છે કાંઇ કહેવાય નહી પ્રભુની પ્રીત કરી કેવી રીતે ટોના સહન કરવાના સુંદરવન નું આ પદ છે.

પદ – ૨૨

હોં વ્રજરાજ લાડીલે સોં કાજ ।। યશ અપયશ કો હમેં કહા ડર કહીનો હોય સો કહી લેઉ આજ ।।૧ ।। કૈધોં કાહુ કૃપા કરી ઘોં ન કરી જો સન્મુખ વ્રજ નૃપ યુવરાજ ગોવિંદ પ્રભુકી કૃપા ચાહીયે જો હૈ સકલઘોષ સિરતાજ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૨

મારે તો વ્રજરાજ લાડીલે થી જ કામ છે યશ અપયશ નો અમને ડર નથી હોય તો કહી દઉ આજ કેવી રીતે કૃપા કરી કે નકરી જો સન્મુખ વ્રજ નૃપ યુવરાજ છે પ્રભુની કૃપા જોઇએ તેજ સકલ વૃજ ના સિરતાજ છે.

ગાય બુલાય કે પદ – રાગ ઉર્વી

પદ – ૧

ગોવિંદ ગિરિચઢ ટેરત ગાય । ગાય બુલાઈ ઘૌમર ઘોરી ટેરત વેણુ બજાય ।।૧ ।। શ્રવણ નાદસુન મુખ તૃણધર સબ ચિતઇ ૮ોસ ઉઠાય । પ્રેમવિવશ વ્હે હુંકમાર ચહુંદિશતે ઉલટી ઘાય ।। ૨ ।। ચતુર્ભૂજપ્રભુ પટ પીત લિયેં કર આનંદ ઉર ન સમાય । પોંછત રેણુ ઘેનું કે મુખતે ગિરિગોવર્ધનરાય ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

ગિરિરાજ ઉપર ચડીને ગોવીંદ ગાયને બોલાવે છે ગાય બુલાઇ ઘુમર ઘોરી ટેરત બોલે છે વેણુ બજાય નાદ સાંભળીને મુખમાં તૃણ ધરીને જાણે ચિત્ર કાઢેલ હોય તમે માથું ઉચુ કરીને પ્રેમ વિવશ થઇ પછી હુંક મારી એટલે ચારેકોરથી ગાય આવી ગઇ ચતુર્ભૂજ પ્રભુ કહે છે કે પીતપટ હાથમાં લઇને મનમાં આનંદ સમા તો નથી ગાયના મોઢાને લુછીને રજ મુખથી સારૂ કરે છે. ગોવર્ધન રાય

પદ – ૨

કંદમ ચઢ કાન્હ બુલાવત ગૈયા । મોહન મુરલીકો શબ્દ સુનતહી જહાંતહાંતે ઉઠ ધૈયાં ।। ૧ ।। આવોઆવો સખા સંગકે પાઇ હૈ એકઠૈયા । ગોવિંદપ્રભુ બલદાઉસો કહન લગે અબ ઘર કોં બગદૈયાં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

કાન્હ કદંબના વૃક્ષ ઉપર ચડી ને ગાયોને બુલાવે છે અને મોહનની મોરલી નો શબ્દ સાંભળીને જહાં તહાં થી ઉઠીને દોડીને આવે છે પછી મનમોહનજી સખા ને કહે છે આવો ભૈયા સખા સાથના ગાયો એક ઠેકાણે ભેગી થઇ ગઇ છે ગોવિંદ પ્રભુ બલદાઉ ને કહે છે બધા ઘરને બોલાવી લો જેની જે ગાય હોય તે લઇ જાય.

પદ – ૩

ટેર હો ટેર કદંબ ચઢ દૂર જાત હૈ ગૈયા તુમ્હારી ટેર સુનત બાગદેંગી પાછે પીજે ઘૈયાં ।।૧ ।। ઝટકત રઇ પતૂખી ફારત ઘાવત નંદ દુહૈયા ।। હમતેં બહુત તિહારે ગોધન હઁસત કહાં હો ભૈયા ।। ૨ ।। આજ હમારી ઘિરત ન ઘેરી ઉતહીં કો જાત હૈ ઘૈયા ।। રામદાસ પ્રભુ હુંકત આઇ હેરી દેત કન્હૈયા ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ – ૩

હે કાન કુંવર કદંબ પર ચઢીને ગાયોને બુલાવો તુમારી ગાય ટેર સાંભળીને બોલસે પાછે પીજે ઘૈયા ઘૈયા વલોવાની રવેડીને મુકી પડતી નંદલાલ તો દોડયા અમારા થી ગૌધન તમારૂ વધારે છે ગ્વાલો કહે છે હસીને ક્યાં છો

ભૈયા આજ હમારા થી તમારી ગાયો ઘેરતાતી નથી પેલી તરફ જાય છે રામદાસ કહે પ્રભુ પર હુંકત આઇ હેરી (એટલે ગાયોને બાલાવવા માટે અવાજ દેવો તે) દેત કનૈયા

આવની કે પદ – રાગ પૂવી

પદ – ૧

આગે ગાય પાછે ગાય ઇત ગાય ઉત ગાય ગોવિંદકો ગાયનમેં વસવોઇ ભાવે । ગાયનકે સંગ ધાવે ગાયનમે સચુ પાવે ગાયનકી ખૂર રેણુ અંગ લપટાવે ।।૧ ।। ગાયનસો વ્રજછાયો વૈકુંઠ વિસરાયો ગાયન કે હેત કર ગિરિ લે ઉઠાવે । છીતસ્વામી ગિરિધારી વિઠ્ઠલેશ વપુધારી ગ્વ રિયાકો ભેખ ઘરેં ગાયનમેં આવે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧

આગળ ગાય પાછળ ગાય આમ ગાય તેમ ગાય ગોવિંદ ને ગાયોની વચમાં જ રહેવું ગમે છે ગાયોની સાથે દોડે ગાયન માંજ સુખ માણે ગાયોની ખરીમાં જે રજ ભરાઇ હોય તે લઇને અંગે લગાવે છે ગાયોનો તો જાણે વ્રજ છાયો વૈકુંઠ પણ ભૂલીજાવ ગાયો ના પ્રેમને લીધે ગિરિરાજ ને પોતાના હાથથી ઉચકયાં છીત સ્વામિ કહે છે ગિરધારી અને વિઠ્ઠલેશ એતો શરીર ધારણ કરીને ગ્વાલીયાનો વેશ લઇને ગાયો માં આવ્યા છે બાકી પુરસોતમ જે છે.

પદ – ૨

આગે કૃષ્ણ પાછે કૃષ્ણ ઇતિ કૃષ્ણ ઉત કૃષ્ણ જીત દેખો તીત કૃષ્ણમઇરી । મોર મુકટ ધરેં કુંડલ કિરણ ધરેં મુરલી મધુર ધ્વનિ તાન નઇરી ।।૧ ।। કાંછની કાંછે લાલ ઉપરેના પીત પટ તીંહીકાલ શોભા દેખ થકિત ભઇરી। છીતસ્વામી ગિરિધરન શ્રી વિઠ્ઠલ નિરખત છબિ અંગ અંગ છઇરી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨

આગળ કૃષ્ણ પાછળ કૃષ્ણ આમ કૃષ્ણ તેમ કૃષ્ણ જ્યાં જુઓ ત્યાં કૃષ્ણ મયરી ।। મોર મુકુટ ધર્યો છે કુંડલની કિરણ ધરેં મુરલી મધુર ધ્વનિ તાન નવી વાગે ।।૧ ।। કાછની કા છે લાલ ઉપરણા પીત પટ તહાં સમય શોભા દેખીને થાકી જવાય છીત સ્વામી કહે છે ગિરિધરન અને વિઠલ ને જોઇને છબી અંગ અંગ પસરી રહે છે.

પદ – ૩

દેખો ગોપાલકી આવન ।। કમલ નયન શ્યામ સુંદર મુરતિ મનભાવન ।।૧ ।। વહી સુંદર સીસ મુકુટ ગુંજામણી લાવન ।। પરમાનંદસ્વામી ગોપાલ અંગ અંગ નચાવન ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩

જુઓ ગોપાલ આવે છે કમલ સરખા નેત્રવાળા શ્યામ સુંદર મુરતી મન ભાવન માથે મુકુટ બિરાજે ગળે ગુંજાહાર બીરાજે પરમાનંદ સ્વામી ગોપાલ અંગ અંગ નચાવે છે.

પદ – ૪

હાંકે હટક હટક ગાય ઠઠક ઠઠક રહી ગોકુલકી ગલી સબ સાંકરી । જારી અટારી ઝરોખન મોખન ઝાંકન દુરદુર ઠૌરઠૌરતે પરત કાંકરી ।।૧ ।। ચંપકલી કુંદકલી વરષત રસભરી તામેં પુન દેખિયત તિખે હૈ આંકરી। નંદદાસપ્રભુ જહીં જહીં દ્વારે ઠાડે હોત તહીંતહીં વચન માંગત લટક લટક જાત કાહુસો હા કરી કાહુસો ના કરી. ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્યામ સુંદર ગાયો ને હાંકી ને ગોકુલની સાંકડી ગલી ગલીમાંથી લઇ જાય છે ત્યારે વ્રજના ગોપી જનો જે બહાર નિકળતા નથી તે લોકો જારી અટારી ઝરોખન મોખન માંથી જૂએ છે દુર દુર જગ્યા એથી કાંકરી શ્યામ સુંદર ઉપર પડે છે ફુલપણ નાખે છે ચંપકલી ના કુંદકલી ના બરસાવે છે રસ ભરી બરસાવે છે તેના પાનની અંદર લખેલું છે પ્રભુ મારી કુંજમાં પધારજો નંદદાસ પ્રભુ જયાં જયાં દ્વારે ઉભા હોય ત્યાં ત્યાં વચન માગે છે લટકલટક જાત કાહુસોં હા કરી કાહુસો ના કરી ।।૨ ।।

પદ – ૫

મુરલી અધરધરે આવત હરિ હરેહરે ગાવત રસિક તાન સુરભી સંગલીને । મોરપક્ષ સીસમુકુટ મકરાકૃતકુંડલ છબિ વૈજંયતિમાલ અંગચંદનહિ દીને ।।૧ ।। કાછિની કટિ નુપુરપદ નિપટ વચન અટપટે નટવરવપુ ગ્વાલસંગ શોભિત રસભીને । ગોવિંદપ્રભુ ગિરિવરધર ગ્વાલિન વિથકીત રહી ધાવત મુખવારીજ ઉપર મધુકર દગકીને ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૫

શ્યામ સુંદર મુરલીને અધર ઉપર ધરીને ધીમેધીમે ગાતાં રસીકવર સરસ તાન લઇને આવે છે સંગમાં સુરભી ગાય છે મોરપીંછનો મુગટ ધર્યો છે મકરાકૃતી કુંડલ ની છબી વૈજયંતીમાલા ગળે અંગ ઉપર ચંદન દીધુ છે ।।૧ ।। કટિ ઉપર કાછની ધરી છે નેપુર પગમાં છે વચન અટપટા બોલે છે નટવર વધુ ગ્વાલ બાલ સાથે રસ ભીના શોભે છે ગોવીંદ પ્રભુ કહે છે ગિરિધર ગ્વાલીની બહુજ થાકી રહી હોય તેમ ઉતાવળી આવે છે તેના મુખ ઉપર વારીજ (પરશ્વેદના બીંદુ) એટલે કમળ મુખ કમળ ઉપર તેની આંખો અંજન વાળી કેવી મોટી ભમરા જેવી આંખો દેખાય છે

પદ – ૬

ધરે ટેઢી પાગ ટેઢી ચંદ્રીકા ટેઢે તૃભંગીલાલ। કુંડલકિરણ માનોં કોટિ રવિ ઉદય હોત ઉર રાજત વનમાલ ।।૧ ।। સાંવરે વદન પીતાંબર ઓઢે બજાવત મુરલી મધુર રસાલ । નંદદાસ વનતે વ્રજઆવત સંગલીયે વ્રજબાલ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

લલીત ત્રીભંગી લાલ વાંકી પાગ ધરે ચંદ્રીકા વાંકી અને ઉભા રહે ત્યારે ત્રણે અંગે વાંકા કુંડલ ની કીરણ તો એવી પ્રસરે છે કે જાણે સુર્ય ઉદય થયો હોય ઉરપર વન માલા બીરાજે છે તેમનું વદન કમલ શ્યામ છે પીતાંબર ઓઢે છે અને મુરલી બજાવે છે મધુર રસાલ નંદદાસ વનતે વ્રજ આવતા સાથે લે છે વ્રજબાલને

પદ – ૭

ધરે બાંકી પાગ બાંકી ચંદ્રીકા બાંકે બિહારી લાલ। બાંકી ચાલ ચલત બાંકી ગતી બાંકે વચન રસાલ ।।૧।। બાંકો તિલક બાંકી ભ્રુરેખા બાંકી પહિરે ગુંજામાલ । ગોવર્ધન અપને કર ધરકેં બાંકે ભયે હૈં ગોપાલ ।।૨।। બાંકી ખોર સાંકરી બાંકી હયસુધી હૈ ગિરીધરલાલ। નંદદાસ સુધે કીન બોલ્યો હૌં બરસાનેકી ગ્વાલ ।। ૩ ।।

પદ – ૮

મોસો ક્યોં બોલેરે નંદકે લાલ તેરો કહા લિયો જાત। છાંડદે અંચલ હોત હૈ ગહરૂ જાનત હો એસી બાલ ।।૧ ।। વનતેં આવત કમલ ફીરાવત તાપર ગાવત તાન રસાલ । ધોંધીકે પ્રભુ હાથ દૂર રાખો ટૂટેગી મોતીન માલ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

હે નંદલાલ તમે મારાથી કેમ બોલો છો મેં આપનું શું લઇ લીધુ છે છોડીદે મારી સાડીનો અંચલ પાછળ આવતા જતા લોકો એમ કહે કે આ બાલા આવી કેવી છે સમજ્યા વનમાંથી આવતા કમલ ફેરવો છો તાન રસાલ છોડીને ગાવ છો ધોંધી કહે પ્રભુ હાથદૂર રાખો મારી મોતીની માળા ટુટી જશે.

પદ – ૯

નાચત ગાવત વનતે આવત લાલ ટીપારો સીસ રહ્યો ફબિ । ધનતન વસન દામિની માનોં કુડલ કિરણ નિરખ મોહે રવિ ।। ૧ ।। હિત હરિવંસ ઔર શોભાનિધિ ગોરજ મંડિત અલકનકી છબી । શ્યામધામ સરસ્વતી સકુચ રહી યા બાનિક વરણત કો કવિ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૯

શ્યામ સુંદર વનમાંથી આવે છે ત્યારે નાચતા ગાતા આવે છે ।। લાલ ટીપારો સીસ ઉપર બીરાજે છે ધનશ્યામ ના શ્રી અંગ ઉપર વસન એવા ધર્યા છે કે જાણે વિજળી નો ઝબકારો કુંડલ ના કીરણ જોઇને સુર્ય મોહીત થઇ જાય છે હિત હરીવંશજી કહે છે ઔર એટલે હજી તેની શોભા નો ભંડાર તો ગોરજ મંડિત અલકાવલી શ્યામ ધામ સરસ્વતી વિચારી રહી છે આ રૂપનું વર્ણન કવિપણ શું કરી શકે.

પદ – ૧૦

ગાયનકે પાછે પાછે નટવર કાંછે કાંછે બન્યો હૈ ટિપારો આછો લાલગીરધારી કે। ધાતુકો તિલક કિયે બની ગુંજામાલ હિયે વનકે શૃંગાર સબ વિપિન બિહારી કે ।।૧ ।। નટવર વેષ કિયે ગ્વાલમંડલી સંગલીયે ગાવત બજાવત દેત કર તારીકે । ગોવિંદપ્રભુ વનતેં. વ્રજ આવત દૌરદૌર વ્રજનારી ઝાંકત મધ્ય જારીકે ।। ૨ ।।

પદ – ૧૧

શોભિત કનક કુસુમ કરન ।। અરૂન સોહત મોતિન અવતંસ લટકત મનમથ મન હરણ ।। ૧ ।। લાલ પાગ આધો શિર કુલ્હે ચંપક વરણ ।। ગોવિંદ પ્રભુ સિંઘદ્વારે ઠાડે પિય સખા અંસ ભૂજ ધરન

પદ – ૧૨

સોહત ગિરિધર મુખ મૃદુહાસ કોટિ મદન કરજોર ઉપાસીત વિલગીત ભ્રુંવિલાસ ।। ૧ ।। કુંડલ લોલ કપોલનકી છબી નાસામુક્તા પ્રકાશ। શોભાસિંધુ કહાંલો વરનો વારને ગોવિંદદાસ ।। ૨ ।।

પદ – ૧૩

પાંછે લલિતા આગેં શ્યામા પ્યારી તા ાંગે પિય મારગમેં ફૂલ બિછાવત જાત કઠીન કલી બિન કરત ન્યારી ન્યારી પ્યારી કે ચરણ કોમલ જાન સકુંચ ત ગઢવેહૂ ડરાત ।। ૧ ।। અરૂઝી લતા અપને કર નિરબારત ઉંચે લે ડારત દ્રુમ પલ્લવ પાન ।। સૂરદાસ મદન મોહન પિયકી આધીન તાઇ દેખત મેરે નયન સિરાત ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૩

શ્રી શ્યામા પ્યારીજી આગળ ચાલે છે લલિતાજી પાછળ ચાલે છે સૌ આગળ શ્યામ સુંદર મારગમાં ફુલની બીછાત કરે છે કે શ્રી શ્યામાજી ના ચરણ કોમલ છે એટલે કઠણ કલી વીણીને જુદી કરી રાખે છે વિચારીને કામ કરે છે પિય એટલામાં વૃક્ષલતા ભરાણી શ્રી ઠાકોરજીના હાથે તેને આધી કરવા માટે ઉચે લઇને નાખી ઝાડના પાન સાથે ભરાઇ સુરદાસ મદન મોહન પિય કી આધીન તાથી મારા નયન જોવે છે શીતળ થાય છે.

પદ – ૧૪

કેલીકલા કમનિય કિશોર ઉભય રસપુંજન કુંજકે નેરે । હાસવિનોદ કિયો બલ આલી કેતો સુખ હોત હૈ હેરે ।। ૧ ।। બેલી કે ફુલ પ્રિયાલે પિયાપર હારેકી ઉપમાં હોત મનમેરે । નંદદાસ માનોં સાંઝ સમય બગમાલતમાલકોં જાત વસે રે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૪

કેલી કલાના નિપુણ કમનિય કિશોર અને કિશોરી રસના તો જાણે ઢગલો કુંજપાસે હાસ વિનોદ કરે છે હે આલી કેટલું સુખ હોય છે ત્યાં વેલીનાફુલ પ્રિયા લઇ પિય પર નાખે છે તેની ઉપમાં મારા મનમાં શું કહુ નંદદાસ કહે છે માનોં સાંજના સમયે બગમાલ તમાલની જાત ત્યાં બસે છે. વનરાજીમાં આવુ બધુ હોય છે.

પદ – ૧૫

ઉત્તર કહીહોં કહા જાય પિયસોં હોં આઇ આંથયેકી । અર્ધ નિશા બીતી હોં હારી તુ જીતી મૈં જૂ કહી તોસોં કોટિક બાત તેરે ભાયે બુંદ તપેકી ।। ૧ ।। તાસોં કહા કહીયે આલીરી તાહી ન અપની બુધ્ધ સિખયેકી । સૂરદાસ મદનમોહન કબકે મગજોવત તુવ બૈઠી છાંહ છયેકી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

હે પ્રિયા હું અચનાક આવી છું તમે મને ઉતર આપો કયાં જાવ છો અડધી રાત્રી બીતી ગઇ છે હું તો હારી અને તૂ જીતી મેં કહ્યું તને કેટલીય વાત તને ગમે ના ગમૈં (ભાયે બુંદ તયેકી) તાવડી ઠંડી હોય તો પાણી રહે અને

તાવડી તપેલી ગરમા ગરમ હોય તો પાણીનું ટીપું ઠેરતું નથી એટલા માટે હું શુ કહુ હે સખી તારી અને મારી બુધ્ધી સિખવી પડશે સુરદાસજી કહે છે કે મદનમોહન પ્રભુ કયારના રસ્તો જોઇને રાહ જુએ છે અને તું અહી છાંયે બેઠી છું.

પદ – ૧૬

હોં કૈસે જાઉ મરમ ન પાઉ શ્યામ મેરે જાન વાકો મન ગહવર હૈ રહ્યો તન કંચન ગિરિસુદ્દઢ કિયો ઔર વસન કોટ રચ્યો અંચલ ડયોઢી ઓટ ઘ્યો ।।૧ ।। વચન પોપીયા પૌરી ન ખોલે મુખ પૌર મુંદ રહયો।। ભ્રોંહ ધનુષ નયના રસકે બાન સાધે જાતેં જાય ન નિકટ ગયો ।। સૂરદાસ મદન મોહન આપન ચલિયે જૂ જો તુમ હૂ પૈ જાય લહ્યો ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

શ્યામ મારૂ મન જોણે છે પણ તેમનું મન ગદવર એટલે (ઉંડાણાં) રહ્યુ છે તો હું તેનો મરમ કેવી રીતે જાણુ ।। શ્રી શ્યામજી નું અંગ કંચન જેવુ છે કુચ ને ગિરિની ઉપમાં આપી છે તેને સુદઢ કરી અને ઉપર વસન રૂપી કોટ રચ્યો પાછો અંચલ ડયોઢી અને ઉપર પડદો પાડ્યો ।।૧ ।। હવે વચન રૂપી પોરીયા (દ્વારપાલ) પૌરી ન ખોલે મુખ રૂપી પૌર બંધ રાખે તો શું ખબર પડે ।। ભ્રોંહ રૂપી ધનુષ નયનારસના બાન બાણ સાધે જાય ન નિકટ ગયો ।। સૂરદાસ કહે છે મ.મો. આપ ચાલો તમે તમારાથી જ આ રસ લિયો.

પદ – ૧૭

મેરે તૂ જિયમેં વસત નવલપ્રિયા પ્રાણપ્યારી । તેરેઇ દરસપરસ રાગ રંગ ઉપજત માન ન કીજે હાહારી ।।૧ ।। તુહી જીવન તુહી પ્રાણ તુહી સકલગુણનિધાન તો સમાન ઔર નાહિન મોકોં હિતકારી । વ્યાસકી સ્વામિની તેરી મયાતે મેં પાયો હૈ નામવિહારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

હે પ્રાણ પ્યારી તૂં મારા મનમાં વસે છે તારા દરસન પરસ રાગરંગ ઉપજે છે તે તારા થી બધુ છે માન નો કરશો ।।૧ ।। તમોજ મારૂ જીવન છો તમે જ મારા પ્રાણ છો તમેજ સકલ ગુણ ના ભંડાર છો તમારા સમાન બીજુ કોઇ નથી મારૂ હીતકારી ।। વ્યાસ નામના ભગવતી કહે છે શ્રી સ્વામિનીજી ની કૃપા (મયા) થીજ મેં નામ મેળવ્યુ છે. બિહારી.

પદ – ૧૮

અરી જિન તૂ પઠઇ જાહી પે ફિર જાઉ ઉન મોસો અકથ કથા નાદી ।। તોહી પઠાવત વેકર્યો નહિ આવત ઉનકેં પાયન કછુ મહેંદી બાંધી ।।૧ ।। મોઢીંગ આવત વચન સુનાવત બાત કહત આધી આધી ।। તાન સેન કે પ્રભુ વે બહુ નાયક પ્રીતી રૂદન કરહોં ફાંદી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૮

અરે સખી તને મોકલી અહીં જા તૂ ત્યાં જા ફરીથી કે જે તેને મને કહેલું કહેવા મોકલે છે (અકથ) તને વારે વારે મોકલે છે તો તે કેમ નથી આવતા એના પગમાં શું મેંદી બાંધી છે મારી નજીક આવીને કાંઇ સારા વચન સંભળાવે વાત અડધી અડધી કહે છે તેમાં કાંઇ વળે નહી તાનસેનજી કહે છે પ્રભુ બહુનાયક છે અને પ્રીત તો ચોખ્ખી જોઇએ ફંદા ફાંદી કરે તો તે કેમ નભે.

આવ ના કે પદ રાગ ગોરી પદ

પદ - ૧

બનતેં બને આવત મદનગોપાલ । નૃત્યત હસત હસાવત કિલકત સંગ મુદિત વ્રજબાલ ।।૧ ।। વાણું મુરજચંગ ઉપંગ ચલત વિવિધ સ્વર તાલ। વજત અનેક વેણુ રવ સો મિલ કવણિત કિંકિણી જાલ ।। ૨ ।। યમુનાતટ વટ નિકટ નવલ રસ મંદ સમીર સુઢાલ । રાકારેણુ વિમલ શશી ક્રીડત નંદરાયકે લાલ ।। ૩ ।। શ્યામ સુભગ તન કનક કપિશ પટ ઉર લંબિત વનમાલ। પરમાનંદ પ્રભુ ચતુર શિરોમણી ચંચલ નયન વિશાલ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ - ૧

મદન ગોપાલ બનમાંથી બની કની ને આવે છે નાચતાં હંસતા હંસાવતા અને કિલકાટ કરતાં સાથે આનંદમાં વ્રજના બાળકો પણ છે વાગેણુંચ મુરજ ઉપંગ વિવિધ સ્વર તાલ વાગે છે ।। અને વેણુના કલરવો મળી કવણીત કીંકણી જાલ આ બાધા વાજીંત્ર ના નામ છે શ્રી યમુના તટ નિકટ નવલ રસમંદ પવન એક ધારો વાય છે શરદના પવનના લહેરથી તેની રજ (રેણુ) ઉડે છે ચંદ્ર ચોખ્ખો છે નંદરાય લલા ક્રીડા રમત કરે છે શ્યામ સુંદરના શ્રી અંગ ઉપર કનક વરણના વસો છે અને લાંબી વનમાલા પહેરી છે પરમાનંદ દાસજી કહે છે પ્રભુતો ચતુર શિરોમણી છે ચંચલ નયન વિશાલ છે.

પદ - ૨

ગોરજ રાજત સાંવલ અંગ । દેખ સખી વનતેં વ્રજ આવત ગોવિંદ ગોધન સંગ ।।૧ ।। અંબુજ વદન નયન યુગખંજન ક્રીડત અપને રંગ। કુંચિત કેશ સુદેશ માનો અલિ શોભિત યે સંગ પ્રસંગ ।। ૨ ।। કબહુંક વેણુ બજાવત કર ધર નાનાતાન તરંગ । ચતુર્ભૂજપ્રભુ ગિરિધરનાગર પર વારો કોટી અનંગ ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૨

હે સખી તું જો વનમાંથી વ્રજ તરફ ગોવિંદ ગોધનની સાથે આવે છે અને તે ગૌરજ થી સાંવલ અંગ બીરાજે છે કમલ વદન નયન યુગ ખંજન ક્રીડા કરતાં હોય તેમ પોતાના રંગમાં રમે છે વાંકડીયાવાળ શ્રી મુખ ઉપર છે તો માંનો ભમરા શોભી રહ્યા હોય સાથે ।। ૨ ।। ક્યારેક વેણુ બજાવે અધરકર નાના તાન તરંગ લે છે ।। ચતુર્ભૂજ દાસ કહે છે ગીરધરનાગર પરવારો કોટિ અનંગ (કામ)

પદ – ૩

આવત બને કાન્હ ગોપ બાલક સંગ ને ચુકી ખુર રેણુ છુટત અલકાવલી ।। ભ્રોંહ મનમન ચાપ વક્ર લોચન બાણ સીસ શોભીત મત્ત મયુર ચંદ્રાવલી ।।૧ ।। ઉદિત ઉકરાજ સુંદર શિરોમણી વદન નિરખ ફૂલી નવલ યુવતી કુમુદાવલી ।। અરૂણ સકુચત અધર બિંબ ફલે ઉપ હસત કછુક પ્રકટિત હોત કુંદ દશનાવલી ।। ૨ ।। શ્રવણ કુંડલ તિલક ભાલ વેસર નાક કંઠ કૌસ્તુભ મણી સુભગ ત્રિવલાવલી રત્ન હાટક જટિત ઉરસિ પદકન પાંતબીચ રાજત વલય કંકણ બાજુબંધ આજાનુ ભૂજ મુદ્રિકા કરતલ બિરાજત નખાવલી ।। કર્ણાત કર મુરલીકા મોહિત અખીલ વિશ્વ ગોપીકા જન મન સિ ગ્રથીત પ્રેમાવલી ।। ૪ ।। કટિક્ષુદ ઘંટિકા જટિત હીરામણી નાભિ અંબુજ વલિત ભ્રુંગ રોમાવલી ઘાય કબહુંક ચલત ભક્ત હિત જાન પિય ગંડ મંડિત રૂચિર શ્રમજલ કણાવલી ।। ૫ ।। પીત કૌશેય પરીધાન સુંદર અંગ ચલત નુપુર બાજત ગીત શબ્દાવલી ।। હદય કૃષ્ણદાસ ગિરિધર ઘરન લાલકી ચરણ નખ ચંદ્રીકા હરત તિમિરાવલી ।। ૬ ।।

ભાવાર્થ – ૩

વનમાંથી બની ઠની ને કાન્હ ગોપાલક ની સાથે આવે છે અને નેચુકી ગાયના ખરીની અંદરથી રજ કાઢીને અલકાવલીમાં લગાવે છે હવે (નેચુકી ગાય એટલે પ્રથમ વખતની વ્યાયેલી ગાય તેના વાછરડા ઉપર ખૂબજ વ્હાલ કરે છે) ભ્રોંહ કેવી છે કામદેવના ઘનુષ જેવી અને વાંકા લોચન બાણ સમાન સીસ ઉપર સોભે પ્રકટીત હોત કુંદ દશનાવલી (મોગરનાની કળી જેવો)અઘરોષ્ટ લાલ છે બિંબરૂલ જેવા છે હસે ત્યારે મોગરાની કલી જેવા દાંત સુંદર પંકિત લાગે છે કાન ઉપર કુંડલ કપાલમાં તિલક નાક ઉપર વેસર કંઠમાં કૌસ્તુભ મણી સુંદર ત્રિવલાવલી સુવર્ણમાં જડેલ રત્ન ઉરપરહાર પદનક પાંત વચમાં રાજત સુભગ મકતાવલી ।। ૩ ।। હાથના વલય કંકણ બાજુબંધ લાંબા બાહુ પર બાહુ (હાથ) મુદ્રીકા (વીંટી) કરતલ બિરાજત નખાવલી ધીમા સ્વરે મોરલી થી મોહીત અખિલ વિશ્વ ગોપીકા જનમનસી રચેલી પ્રેમાવલી ।। ૪ ।। કુડ ઉપર કંદોરો છે હીરામણી થી જડીત નાભી કમલ ઝુકેલી હોય તેવી ભમરા જેવી આંજેલ પાંપણ દોડીને ક્યારેક ચાલે ત્યારે ભક્ત નું હિત જાણી પિય ગંડ મંડિત ગંડસ્થલ હદયકમલ ને જ્યારે શ્રમ પોંચે ત્યારે સુંદર શ્રમજલ ના કણાવલી દીસે છે ।। ૫ ।। પીત વસ્ત્રો ધારણ કર્યા છે સુંદર ચાલે છે ત્યારે નેપુર બાજે છે ગીત શબ્દાવલી હદયકૃષ્ણદાસ ગીરધરન લાલકી ચરણ નખચંદ્રીકા જાણે હરે છે અંધકાર ને ।। ૬ ।।

પદ ૪

આવે માઇ વ્રજ લલના દુઃખ મોચન ગોધન સંગ કર્ણીત કર મુરલી શરદ કમલદલ લોચન ।।૧ ।। કટિ તટ લાલ કાછની કાંછે ઓઢે પીત પિછોરી ।। આપન હંસત હંસાવત ગ્વાલન રાગ આલાપત ગોરી ।। ૨ ।। તુલશી કે પત્ર પહુંપકી માલા ગુહી ગ્વાલન પહેરાવે ।। બાલ ગોપાલ નંદ મુકે ઢોટા મધુરીસી વેણુ બજાવે ।। ૩ ।।

બરખત કુસુમ દેવ મૂનિ હરખત મોહી વ્રજ કી નારી કૃષ્ણદાસ પ્રભુ રસીક મુકુટ મણી લાલ ગોવર્ધન ધારી

પદ ૫

ગોરી મોર ચંદ્રિકા : ઝુક રહી સુન મુરલીકી ટેર । ઉતતે આઇ પનિયાંકે મિસ ગૌઆ બનકી બેર ।।૧ ।। મોરચંદ્રિકા મુકુટ વિરાજત ચપલનયનકી ફેર । પરમાનંદપ્રભુ મિલે ખિરકમેં યાતે ભઇ અવેર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ ૫

હે આવી મેં મુરલી નો અવાજ સાંભળીને ઝુઠી રહી. (થંભીરહી) હું આ બાજુ પાની ભરવાને બહાને આવી કારણ કે ગાયો ને આવવાનો વખત થઈ ગયો છે.એટલામાં તો મોર ચંદ્રીકા મુકુટ બિરાજે છે અને નયન ચારેબાજુ ફેરવે છે તેની ચપળતા બતાવે છે પરમાનંદજી કહે છે પ્રભુ મળ્યા ખિરકમાં (ગાયો બાંધવાની જગ્યાસે) એટલે મોહું થયું છે.

પદ –૬

મૈયા યાતે ભઈ અબેર । આવત ભાજ ગઈ એક ગૈયા જાય ઘસી બન ફેર ।।૧ ।। દોરે ગ્વાલ સબ વો કે પાછે પકરનકી કર આસ । ચઢકદંબ પીતાંબર ફેર્યો આય ગઈ મોંપાસ ।। ૨ ।। મૈં ચુચકાર પીઠ કર ફેર્યો લહડે લઈ લગાય । બિતયાં સુનત રસીકપ્રીતમકી મનફુલી યશોમતી માય ।। ૩ ।।

પદ – ૭

ચંદ્રમાં નટવારી માનોં સાંજ સમેં વનતે વ્રજ આવત નૃત્ય કરણ ।। ઉડુગણ માનોંપહોંપ અંજુલી અંબર અરૂણ બરણ ।।૧ ।। નંદી મુખ સન્મુખ હવૈ વામદેવ મનાવેન વિઘ્ન હરણ ।। નંદદાસ પ્રભુ ગોપીન રે હિત વસી ઘરી ગિરી ઘરણ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૭

વનમાં થી વ્રજ આવતા નૃત્ય કરતાં નટવર નું મુખ ચંદ્ર મા જેવું સાંજ સમયે શોભે છે. (ઉડુગણ એટલે તારાઓ) જેમ પહોંચ ના પુષ્પ નો ખોખો ભરી ને ચોળે છે. અંબર લાલ રંગ નું છે. (અંબર મઘર ના માથા માંથી નીકલે છે) નંદી મુખ સન્મુખ થઈ કામ દેવને જાણે મનાવેલા હોય વિઘ્નહરણ માટે. નંદદાસજી કહે છે ગોપીના હીત માટે વસીને.

પદ – ૮

વરમું કોટી ઘૂંઘટ કી ઓટ ।। તોઉ ન રહત નયન નિચારે નિઉસ કરત હે ચોટ ।।૧ ।। પાછે ફીર દેખે કોઈ ઠાડે સુંદર વર એક ચોટ ।। પરમાનંદ સ્વામી રતીનાયક લગી પ્રીતકી ચોટ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૮

હું કેટલીવાર ઘૂંઘટની ઓટ દઉછું છતાં મારા નયન નીચા રહેતાંજ નથી જોઈને ચોટ કરી છે. નજર ત્યાંજ ચોંટે છે પાછી કરીને જોઉ કોઈ ઉભા તો સુંદરવર ઉભા છે. પરમાનંદદાસ કહે છે સ્વામી છે તો પ્રેમ ના નાયક એને પણ પ્રીતની ચોંટ લગી છે.

પદ- ૯

મોહન નેક સુનાવત ગોરી બનતે આવત કુંવર કન્હૈયા પહોંચ માલ લે દૌરી ।।૧।। નંદલાડીલે મુરલી બજાઈ પરગઈ પ્રીતી ઠગોરી ।। પરમાનંદ પ્રભુ સુવન નંદકે દુહી દઈ ઘૂમર ઘોરી ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૯

અરે મનમોહન જરા ગોરી રાગ સંભળાવો તો ખરા. બનતે આવત કુંવર કનૈયા પહોંપ માલ લઈ ને સામે દોડી ।।૧।। નંદના લાડીલે મુરલી બજાવી ત્યારે પડીગઈ પ્રીતી ઠ ગોરી પદવી પરમાનંદ દાસ કહે છે કે પ્રભુ પુત્ર તો નંદરાયજી ના છે એટલે દુંહ દઈ દોહી દઈ ઘૂમર ઘૌરી.

પદ ૧૦

ગ્વાલિન અજહું વનમેં ગાય ।। હોન ન દેતવાર દોહન કી ચલત સવારે હી ધાંય ।।૧।। લેદોહની બિરહ મિષ દોહન ઉત્તર કહત બનાય ।। નંદદ્વાર પેં ફિરફિર ઉઝત બાતન સમજી જાય।।૨।। સમુઝત હૂં તુમ લાલ મિલનકી કરત હો જો ઉપાય ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરીધર નાગર મન માણીક લિયો હે ચુરાય ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૧૦

ગ્વાલીન કહે છે કે હજી વનમાં એક ગાય બાકી છે તેને સવારે પણ દોહવા દીધું નથી અને અત્યારે પણ આવી નથી. પછી દોહની લઈ ને બિરહમાં દોહવા જવાનું બાનુ કાઢે છે જવાબ વીચાર કરીને આપે છે. નંદદ્વારે વારે વારે જોવા આવે છે બાત ન સમજી સકાય પછી સખી કહે છે હું સમજુ છું તુ લાલાને મળવા માટે આ બધા ઉપાય કરો છો. ચતુર્ભૂજ પ્રભુ ગીરધરનાગર - મન માણેક લીધો ચુરાઈ ।।૩।।

પદ ૧૧

આવત મોહન ધેનુ લીયે।। બાજન વેણુ રેણુ તન મંડિત બાહુ શ્રીદામા અંસ દીયે ।।૧।। કટિ પટ પીત લાલ ઉપરેના ઓર નૌતન વનમાલ હીયે ।। કુંડલ લોલ કપોલ બિરાજત મોર પરછ શિર મુકુટ દિયે ।।૨।। વ્રજજન કુમુદ નિરખ પ્રફુલ્લિત ભઈ રૂપદ સુધા નયનય ન ભૂ પિયે ।। પરમાનંદ દાસ કો ઠાકુર વાસર તાપ કો નાશ દિયે ઠિયે ।।૩।।

ભાવાર્થ-૧૧

ગોધન લઈ ને મોહન આવે છે વેણુ બજાવે છે અને શરીર રેણુથી બરડાએલુ છે.બાહુ માં શ્રીદામા અંસ દઈ ને આવે છે કટિ ઉપર લાલ ઉપરેના છે નવીન વનમાલા ઘરેલી છે.કુંડલી ની ઝલક ગાલ ઉપર દેખાય છે. મોર પીછે નો મુગર ઘર્યો છે. વ્રજજન કેવા છે.કુમુદ નાકુલ જેવા છે તે શ્રી ઠાકોરજી ના મુખ ચંદ્ર ને જોઈ ને પ્રફુલ્લિત થયાં અને તેના (રૂપ સુધા અમૃત) નયન થી પીધું પરમાનંદ દાસ કહે ઠાકોર દિવસ નો તાપ નો નાશ કરે છે.

આવની કે ટીપારા નું પદ- રાગ ગૌરી

પદ ૧૨

આજલાલ ટીપારે છબિ અધિક બની । બિચિબચ ચારૂસી ખંડ બીચબીચ મંજરીન્યૂત બિરાજની ।।૧।।

ઘેનુરેણુ રંજિત અલકાવલી સગમગાત સોંધે સની। મધુપ યુથ ઉડકેં બેઠત સખી પારીજાત અવતંસ ની ।।૨।। અગંદ વલય કરમુદ્રા ખચિત નગ કટિતટપીત કાછે કાછની । શ્રીવત્સલછઉરહા વિશદ સખી કંઠ લસત કૌસ્તુભમણી ।।૩।। ત્રિભંગભવરી લેત સૂખગ્રગ્રતાધિમધિમકટિ થુંગથુંગની ગ્વાલ તાલ ગત ઉઘટની । ગોવિંદપ્રભુ ત્રૈલોક વિમોહિત નૃત્યત રસીકે શિરોમણી ।।૪।।

ભાવાર્થ - ૧૨

શ્રી ઠાકોરજી એ ટાપારો ધારણ કરેલ છે.એટલે અદભૂત છબિ લાગે છે. આજે વચમાં વચમાં સુંદર સીખંડ વચ્ચે મંજારી નવીન બિરાજે ઘેનુ ના ખરી ની રેણુ ઉડેલી અલકાવલી રગમગાત અને સોંધે અતર થી તર કરેલી. અને ભમરાના યુથ ઉડીને બેઠા છે સખી પારીજાત અવતંસ એવા માથાના વાળ જુલ્ફાદાર લટકી રહ્યા છે. શ્રી કર માં વલય હાથમાં વીંટી બચીત નંગ કટી ઉપર પીત કાછે કાછની. શ્રી વક્ષસ્થલ પર કે સખી કંઠમાં કૌસ્તુભ મણી છે. ત્રણે અંગ થી ભવરી લઈ સૂખ એટલે આનંદ માં તાલની ગતી લઈને ગૈલોક ને વિમોહિત નૃત્યથી કરે છે રસીક શીરોમણી.

પદ-૧૩

ગોપીવૃંદસંગ નૃત્યત રંગ । સારીગમપદની અલાપ કરત રસઉપજત તાન તરંગ ।। ૧ ।। સીસટીપારો કટીલાલકાછની વનજૂ ધાતુચિત્રીત સુભગ અંગ। ગોવિંદપ્રભુ ત્રૈલોક વિમોહત વારફેર ડારૂં કોટી અનંગ ।। ૨ ।।

પદ-૧૪

કનક કુંડલ કપોલ મંડિત ગૌરજ છુરત સુકેશ ।। મદ ગજ ચાલ ચલત સુરનર મુનિ લાડીલે વ્રજકુંવર નરેશ ચકોર કિયે વૃજવાસી પીવત વદન રાકેશ ।। અતિ પ્રફુલીત મુખ કમલ સજન કે ગોપકુલ નલિન દિનેશ ।।૧।। અતિ મદ તરણ વિઘૂર્ણિત લોચન અતિ વિકસત કૃપા આવેશ ।। ચલત મધુર બરખત ગોવિંદ પ્રભુ વ્રજદ્વારેં દ્વારેં પ્રવેશ વિઘુર્ણાત લોચન-દષ્ટિની ચંચલતા ।।૨।।

ભાવાર્થ -૧૪

ગૌરજ થીકેશ ખરડાયેલ છે. કપોલ એટલે ગાલ ઉપર કુંડલ ઝગમગે છે ચાલ તેમની હાથીજેવી છે સુરનર મુનિ ના લાડીલા છે. વ્રજરાજ રાજા છે.વ્રજવાસી ની આંખ ને ચકોર ની ઉપમાં આપી છે. શ્રી ઠાકોરજીના મુખને ચંદ્ર ની ઉપમા છે રાકેશ (ચંદ્ર) મુખ કમલ અતિ પ્રફુલીત છે બધા ગોપ કુલ ના.દિનેશ (સૂર્ય) મદ ભરેલા ચકિત લોચન અતિ વિકસત કૃપા ના આવેશ વાળા છે. ચલત મધુર બરકત ગોવીંદ પ્રભુ દ્વારે દ્વારે પ્રવેશ.

પદ - ૧૫

અગ્ર તકતક ધુમધુમ ધ્રં ધ્રં ધ્રંદનન નૃત્યત રસીકવર આવત ગોધન સંગ ।। લાલ કાછની કટિ કિંડણી પગ નુપુર ઝ ઝં ઝંનન પીત ટિપારો સિર ખરોઈ સુરંગ ।।૧ ।। ઉરપ તિરૂપ ચંદ ચાલ મુરલિકા મૃદંગ તાલ સંગ મુદિત ગોપ ગ્વાલ ગાવત તાન તરંગ ।। વ્રજજન સબ હરખ નિરખ જયજય કહી કુસુમ બરકત ગોવીંદ પ્રભુ પર વારૂં કોટિ અનંગ ।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૫

શ્રી રસીકવર ગૌધન ની સાથે નૃત્ય કરતાં આવે છે.તેમને લાલ કાછની કહી ઉપર ઉંદોરો પગમાં નેપુર ઝ ઝં ઝંનન કરતાં આવે છે પીત ટિપારો મસ્તક ઉપર છે લાલ ।।૧ ।। ઉરપતીરપ ચંદ ચાલ મુરલી મૃંદગ તાલ સાથે આનંદમાં ગોપ ગ્વાલ ગાના તાન તરંગ લેતા આવે છે વ્રજવાસી હરખી નિરાખી જયજય કહી ફુલ બરસાવે છે ગોવિંદજી કહે છે. પ્રભુ પર વારૂં કોટી અનંગ કરોડો કામદેવ વારી જાય.

પદ – ૧૬

આઓ મેરે ગોવિંદ ગોકુલકે ચંદા । ભઈ બડી વાર ખેલત યમુનાતટ વદન દિખાય દેઉ આનંદા ।।૧ ।। ગાય આવનકી ભઈ હૈ બિરિયાં દિનમણી કિરણ હોત અતિમંદા। આયે મેરે તાતમાત છતિયાં લાગ ગોવિંદપ્રભુ વ્રજજન સુખકુંદા ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

માતા યશોદાજી કહે છે આવા મારા ગોવીંદ તમે તો ગોકુલના ચંદ છો. બહુવાર થઈ ખેલતાં યમુના તર એકવાર મુખ બતાવી જાવ આનંદ ના કરવા વાળા. ગાયને આવવાનો વખત થઈ ગયો છે સુર્ય ના કિરણ પણ ઝાંખા પડ્યા છે આવો મારા તાત-માતા તને છતિયાં લગાવે. (છાતીયે) ગોવિંદ સ્વામી કહે છે પ્રભુ વ્રજજન ના સુખ ના કંદ એટલે (મૂખ)

પદ ૧૭

કમલ નુખ શોભિત સુંદર બેનું ।। મોહન તાલ બજાવત ગાવત ચારે ઘેનું ।।૧ ।। કુંચિત કેશ સુદેશ બહન પર જનું સાજ્યો અલિસેન।। સહી ન સકત મુરલી મધુ પીવત ચાહત આપને એન ।।૨। મુકુટિ ચારૂ અપકર લીને ભયો સહયક મેન ।। સૂરદાસ પ્રભુ અધર સુધા લગ ઉપજ્યો કઠીન કુચૌન ।।

ભાવાર્થ-૧૭

મુખ કમલ ઉપર સુંદર બેનુ (બાસરી) શોભે છે.મોહન તાલ બજાવી ને ગાય છે અને ગૌધન ચરાવી ને આવે છે. વાંકડિયા કેશ વદન ઉપર જાણે ભમરાની સેના સજી એવું લાગે છે.સહી નો શકે મોરલી જાણે મધુ પીવે તેવી ચાહે છે પોતાને સુંદર લાગે છે. (એન-સુંદર) ભ્રુકુટિ સુંદર છે ધનુષ જેવી (આપ-ધનુષ) જાણે કામદેવ તેનો સહાયક હોય તેવી રીતે (મેન-કામ) સુરદાસજી કહે છે. પ્રભુને અધર સુધા જયાં સુધી અધર પર મુરલી લાગેલી હોય ત્યાંસુધી જ સારૂ લાગે.પછી કઠીન અને ચૈન પડતું નથી મુરલી વગર

પદ ૧૮

બનતે આવત ગાવત ગોરી । હાથ લકુટિયા ગાયન પાછે ઢોટા યશુમતીકોરી ।।૧ ।। મુરલી અધર ધરેં નંદનંદન માનોં લગી ઠગોરી । યાહીતે કુલકાન હરી હૈ ઓઢે પીતપિછોરી ।।૨।। વ્રજવધૂ અટન ચઢ દેખત રૂપ નિરખ ભઈ બોરી । નંદદાસ જિન હરિમુખ નિરખ્યો તિનકો ભાગ્ય બડોરી ।૩।।

ભાવાર્થ પદ ૧૮

નંદ નંદન વનમાંથી ગાયો ચરાવીને આવી છે. અને ગોરી રાગ ગાતા આવે છે હાથ માં લાકડી છે. ગાયોની પાછળ જસુમતી નો ઢોટા છે મુરલી હોઠ ઉપર મુકીને જાણે નંદ નંદન ને ઠગી રહી છે અને તેને (મુરલીયે) તો કુલકાન હરી લીધી છે શ્યામ સુંદરે પીત પીછોડી ઓઢે છે ।।૨।। વ્રજવધૂ અટારી ઉપર ચઢી ને જુએ છે શ્યામ સુંદર નું રૂપ જોઈને ફરીફરી જુઓ છે નંદદાસજી કહે છે જેને હરી મુખ જોયું તેના ભાગ્ય નો પાર નથી અને બેડો પાર થઈ જાય છે.

પદ ૧૯

આવત હૈં આગે હે ગૈયા ।। સુબલ સુબાહુ શ્રી દામાં સંગી ઉણીત વેણુ નિતહી કી નૈયાં ।।૧ ।। એક વે પેજ કરત હૈ ઠાઢે ઘાય છુવત વે શ્યામ કી છૈયા।। હમ આગેં તુમ પાછેં પરસેં ગ્વાલ પરસ્પર કરત બડૈયાં ।।૨।। ઘેર રહે સબ કરત કુલાહલ દેત ગોપાલ હી નંદ દુહૈયાં ।। ઔર હું ગ્વાલ કરત બહુ ક્રીડા રામદાસ પ્રભુ કે મન ભૈયાં ।।૩ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

સુબલ સુબાહુ શ્રીદામા ના સંગી વેણુ બજાવતા નિત હી નવા છે અને ગાયો ને આગળ કરી ને આવે છે કહે છે તમારી ગાયો ને આગળ કરો. એક ગ્વાલ દોડીને શ્યામની છૈયા ને એટલે પડછાયા ને છુવે છે કહે છે હમે આગળ અને તમે પાછળ.ગ્વાલ પરસ્પર બડાઈ કરે છે. બધા ટોળે વળીને કુલાહલ કરે છે અને ગોપાલ પોતે પણ નંદરાય ગાય દોહ શે. બીજા ગ્વાલ બહુ રમત કરે છે રામદાસ કહે છે પ્રભુ ને મન તો ભૈયા જ છે.

પદ ૨૦

વે દેખો આવત હૈ ગિરીધારી । કછૂક ગાય આગેં અરૂ પાછેં શોભિત સંગ સખારી ।।૧ ।। ખસ રહી પાગ લટપટી સુંદર અપને હાથ સંવારી । મોતિનકી લર ઉર ઉપર રૂરકત વનમાલારી ।।૨ ।। અંગ અંગ છબિ ઉઠત તરંગન કાંપે જાત નિહારી । શ્રી વિઠ્ઠલગિરીધન સબનમેં ચાહ તિહારી ન્યારી ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૦

પેલા આવે છે ગિરીધારી . કાંઈક ગાય આગળ અને પાછળ છે હે સખી તેમનું અંગ કેવું સુંદર છે. પાગ ખસી રહી છે લટપટી સુંદર મેં મારા હાથ થી સંભારી ને બાંધી હતી મોતીની લર પણ ઉરપર ફરકત બન માલા.અંગે અંગની છબિ માં તરંગ ઉઠે છે જોઈએ ત્યારે ખબર પડે શ્રી વિઠ્ઠલ કહે છે ગિરીધરન સબ બધામાં ચાહના તો તમારી જ છે જૂદી

પદ ૨૧

દેખોરી આવત હૈ ગોપાલ ગોપ ગાયન પાછે ગોપીજન મનહરત હેરત । ફુલનકી પાગ બની ફુલનકી માલા ઉર ફુલી ફુલીનવલાસી કર ફુલનકી ફેરત ।।૧।। વ્રજકી વિથનમેં પ્રવેશ હોત જાકે હેત જાકે દ્વારે ઠાડે હોત વચન સુનાયવેકો સખાન ટેરત। કલ્યાણકે પ્રભુ ગિરિધારીકો મુખારવિંદ દેખવેકું દોરી આય જિયમેં ઝરત ।।૨ ।।

ભાવાર્થ ૨૧

હે સખી તું જો ગોપાલ આવે છે પાછળ ગોપીજન મન હરત અને હેરત આશ્ચર્ય પમાડે છે ફુલની પાગ બની છે. ફુલ ની માલા શરીર ઉપર છે ફુલી ફુલી ને ફુલમાં ફરે છે વ્રજની શેરીમાં પ્રવેશ કરી જેના ઉપર પ્રેમ છે જેના દ્વારે ઉભા હોય વચન સંભાળવવા માટે સખાને બોલાવે છે કલ્યાણ કે પ્રભુ ગિરિધારી નો મુખારવીંદ જોવા માટે દોડી આઈ જેનામાં જે રટ લાગી હોય.

પદ ૨૨

દેખન દેત ન બૈરિન પલકે । નિરખતવદન લાલગિરિધરકો બીચ પરત માંનો વ્રજકી સલકે ।।૧।। બનતેજું આવત વેણુ બજાવત ગોરજ મંડિત રાજત અલકેં માથે મુકુટ શ્રવણ મણીકુડલ લલિત કપોલન ઝાંઈ ઝલક ।।૨।। એસે મુખ દેખનકો સજની કહા કિયો યહ પૂત કમલકેં । નંદદાસ સબ જડનકી યહ ગતી મીન મરત ભાયેં નહિ જલકેં ।।૩।।

ભાવાર્થ ૨૨

આ પદ ની રચના નંદદાસ નીછે બહું સુંદર છે નંદદાસજી કહે છે મારા આ જે પલક છે તેના ઉપરની પાંપણ મારી વેરી છે તે મણે પ્રભુની ઝાંખી કરવા માં અવરોધ ઉભો કરે છે શું કરૂ સખી ગીરધર લાલનું મુખ કમલ નિરખવા વચમાં વ્રજની ધુળ ભરાઈ રહે છે વળી વન માંથી જ્યારે પધારે છે ત્યારે વેણુ બજાવે છે અને શ્રી અંગ ગૌરજ થી ભરેલું હોય છે માથે મુકુટ કાને મણી જડીત કુંડલ સુંદર ગાલ ઉપર ઝાંઈ મારે છે (ઝલકે છે) આવું સુંદર મુખ જોવાને માટે હે સજની કમલ નો પુત્ર બ્રહ્મા બ્રહ્માએ આ શુંકર્યુ નંદદાસ કહે બધા જેટલા જડ જેવા છે તે બધાની આજ ગતી છે. મીન માંછલું એને જે ખારા પાણી નું માછલું મીઠા જલ માં નાખો તો મરી જાય અને મીઠા જલ નું માછલા ખારા જલ માં મરી જાય છે અટલે કહ્યું મીન મરત ભાયે નહીં જલકેં

પદ ૨૩

હરીસોં એકરસ પ્રીતી રહીરી । તનમન પ્રાણ સમર્પણ કીનો અપનો નેમ વ્રત લે નિવહીરી ।।૧।। પ્રથમ ભયો અનુરાગ દષ્ટિતેં માનોં રંકનિધિ લૂટ લઈરી । કહત સુનત ચિત અ તન ભટક્યો વેહી હિલગ જિય પેઠ ગઈરી ।।૨।। મર્યાદા ઉલ્લઘ સબનકી લોકવેદ ઉપહાસ સહીરી । પરમાનંદદાસ ગોપિનકી પ્રેમકથા શુક વ્યાસ કહીરી ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૩

હરિની સાથે એકરસ પ્રીતી રહી તનમન પ્રાણ સમર્પણ કીની આપનો નીયમ વ્રત જે લીધુંતે તે નિભાવવું ।। પ્રથમ થયો પ્રેમ દષ્ટિ થી તો જાણે રંક ને ભંડાર લૂટી લીધો. કોઈ કરે કોઈનું સાંભળવું મનથી બીજે (અનત)ન ભકટવું તેજ હિલગ એટલે પ્રેમ મનમાં પેસી જાયો છે ।।૨।। મયાદા ને ઉલંઘી ને લોક લાજ નિંદા સહેવી પડે ત્યારે પ્રેમ ની કદર થાય પરમાનંદ દાસ કહે છે ગોપન ની પ્રેમ કથા તો શુકદેવજી વ્યાસજી એ કહી છે તે સાધારણ વાત નથી.

પદ ૨૪

આવત કાલકી સાંઝ દેખ્યો રી ગાયન માંઝ કૌન કો ઢોટારી માઈ શીશમોર પખીંયા અત સી કુસુમ તન ચંચલ દીરઘનયન માંનો રસપરી લરત યુગ સખિયાં ।।૧।। ધાતુકો તિલક દિયોં ગુંજન કે હાર હિયે ઉપમાં ન બને દીયેં જેતી તેતી નખીયાં રાજત પીત પીછારો મુરલી બજાવે ગોરી દેખ ભઈ બૌરી એકટક રહી અખિયાં ।। ૨ ।। ચલત ન સુધે મગ ડગમગત પરત પગ ભામિની ભવન લાંઈ હાથધરે કખિયાં માનદાસ પ્રભુ ચિતચોર દેખ જિઉં ઓર ના ઉપાય દાવ સુનો મેરી સખિયાં ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ ૨૪

અરી સખી આ ઢોટા કોનો છે. કાલે સાંજે પણ મેં આ છોકરાને આવતા દેખલો અરે સખી મસ્તક પર મોર પીંછ અને કુસુમ ફુલમાલ શ્રી અં પર ચંચલ અને મોટા કમલની પાંખ ડી જેવા નયન તેની ઉપમાં કેવી આપી છે રસ ભર્યા બંને આંખ આમ તેમ ચડરવડર ફેરવો છે જાણે લડતાં હોય (વિઘૂણીત લોચન) જડાઉ તિલક ગુંજાહાર તેની ઉપમાં ન બને પીત પીછોડી ઘરી છે મુરલી બજાવે છે ગોરી રાગ માં (બૌરી) ફરીથી એકટક આંખ થી જોઈ રહે છે ચલતાં પણ નથી સીધા રસ્તે ડગમગ પગ પડે છે ગોપી પોતાના ઘરે કાંખમાં હાથ ઘરી ને લાવે છે માનદાસ કહે પ્રભુ ચીતચોર જો બીજા ઉપાયનથી અને તેનો દાવ સાંભળો સખી ઓ તે શું કહેવા માગે છે.

પદ ૨૫

પિછોરા ખાસાકો કટિ બાંધે । વે દેખો આવત નંદનંદન નયન કુસુમસર સાંધે ।।૧।। શ્યામ સુભગ તન ગૌરજ મંડિત બાંહ સખાકે કાંધે । ચલત મંદગતી ચાલ મનોહર માંનો નટવા ગુણગાંધેં ।।૨।। યહ પદ કમલ અવહી પ્રાપ્તભયે બહુત દિનન આરાધેં । પરમાનંદસ્વામિકે કારણ સુરમુનિ ઘરત સમાધેં ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૫

હે સખી જો પેલા નંદનંદન આવે છે તેમના નયન જાણે કુસુમસર એટલે બાણ સાંઘે મારે છે અને કટિ પર ખાસા નો પિછોડા બાંધ્યો છે।।૧।। સુંદર શરીર ગૌરજ થી ભરેલું છે સખા ની ખાંધ પર હાથ ટેકવી ને આવે છે ધીમીગતી થી ચાલે છે મનહરે તેવી રીતે નટવર ની આરાધના હતી પરમાનંદ કહે સ્વામિના કારણ થી સુર દેવો મુનિ બધા સમાધિ ઘરે છે તેના માટે.

પદ ૨૬

ગિરીધર સબ અંગ કોવાંકો । બાંકી ચાલ ચલત ગોકુલમે છેલછબિલો કાકો ।।૧।। બાંકી ભ્રોંહ ચરણગતિ બાંકી બાંકો દદય તાકો । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર કિયો ખોર વ્રજ સાંકો ।।૨ ।।

પદ ૨૬

ચલ સખી ચલ અહો વ્રજ પેંઠ લગી હૈ તહાં બિકત હરિપ્રેમ । સૂઠસોંઘોં પ્રાણનકે પલટેં ઉલટ ઘરો યહ નેમ ।૧।। આનભાંત પાયવો દુર્લભ કોટિક ખર્ચો હેમ । રામદાસ પ્રભુ રતન અમોલક સખી પાઈયત હૈ એમ ।।૨।।

ભાવાર્થ ૨૬

ચલ સખી ઉતાવળી વ્રજમાં તું જોલો ખરો કેટલી ઉતાવળ થી બધા શા માટે જાય છે તો બીજા સખી જવાબ આપે છે કે વ્રજમાં જ્યાં ભીડ લાગેલી છે ત્યાં હરિનો પ્રેમ વેચાય છે આટલો રાસ્તો સૂંઠ અને સોંઘા બરાબર એક ભાવથી પ્રેમ શું આટલો રાસ્તો છે વળી બીજા સખી કહે ના ભાઈ આતો જરા નિયમ ને બદલી ને જુઓ પ્રેમ લેવો હોય તો પ્રાણ ન્યોછવર કરથી પડે આવે રીતે મેળવવું બહુ દુર્લભ છે કોટી ખર્ચો હેમ. રામદાસ કહે પ્રભુ તો અમુલીકે રત્ન છે કે સખી તે કાંઈ એમ મળતું નથી .

પદ ૨૭

કોખ રસ ગોપીન લીનો ઘુંટે ।। મદને ગોપાલ નિકટ કર પાયે પ્રેમ કામકી લૂટ ।।૧ ।। નિરખ સ્વરૂપ નંદ નંદને કો લોક લાજ ગઈ ઘૂટ ।। પરમાનંદ વેદ સાગર કી મર્યાદા ગઈ ટૂટ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ ૨૭

ગોપી એ કયો રસ લીધો ઘૂંટી ને તો તેને તો બ્રહ્માનંદ પ્રાપ્ત કરી તેમાં ભરી ગઈ છે. મદન ગોપાલ ને નજીક પ્રાપ્ત કરી લીધોં છે પ્રેમ અને કામની (તેમની ઈચ્છા ઓ) પૂર્ણ કરવા માટે નંદનંદન ના સ્વરૂપ ને જોઈ ને લોક લાંજ બધી છૂટી ગઈ પરમાનંદ દાસ કહે છે વેદ સાગર હી મર્યાદા જો સાગર તેવી મર્યાદા તોડી નાખે તો બધુ તેનાંમાં સમાઈ જાય જો પ્રભુ કૃપા કરે તો બધા દૈવી જીવો નો પોતાના માં સમાવેશ થઈ જાય.

પદ ૨૮

પરમરસ પાયોરી વૃજકી નારી । જો રસ બ્રહ્માદિકકોં દુર્લભ સો રસ દિયો મુરારી ।।૧ ।। દરશનસુખ નયનનકો દીનો રસનાકો ગુણગાણ । વચન સુનન શ્રવણનકો દીનો વદન અધર રસપાન।।૨।। આલિંગન દીનો સબ અંગન ભૂજન દીયો ભૂજબંધ। દીની ચરણ વિવિધગતિ રસકી નાસાકો સુખગંધ ।। ૩।। દીયો કામસુખ ભોગ પરમફલ ત્વચા રોમ આનંદ । ઢિંગ બેઠવો દિયો નિતંબન લે ઉછંગ નંદનંદ ।।૪।। મનકો દીયો સદા રસ ભાવન સુખસમુહકી ખાન । રસીકચરણરજ વ્રજયુવિતનકી અતિદુર્લભ જિયજાન ।। ૫ ।।

પદ ૨૯

આજ સખી તોહી લાગી હે યહ રટ ।। ગોવિંદ લેહુ લેહુ કોઉ ગોવિંદ કહત ફિરત વનમેં ઓઘટ ઘટ ।।૧।। દધિ કો નામ વિસર ગયો દેખત શ્યામ સુંદર ઓઢે પીરો પટ ।। માગત દાન ઠગોરી મેલી ચતુર્ભજ પ્રભુ ગિરધર નાગર નટ।।૨।।

ભાવાર્થ ૨૯

ગ્વાલિની ગોકુલની ગલીમાં દહી વેચવા જાય છે પણ દહીના બદલે ને ગોવિંદ લો કોઈ ગોવિંદ લો બસ આજે તો આ રટ લાગી છે હે સખી. દહીનો નામ ભુલી ગઈ પછી જ્યારે મટુકી અંદર જોવે છે તો દહીના બદલે શ્યામ સુંદર પીરો પટ ઓઢે બની ગયાં ચતુર્ભજ દાસ કહે છે માગે છે દાન તો આ શું અંદર મટુકી માં મને ઠગવા માટે આવુ નથી કરલીને પ્રભુ તો ગિરિધર નાગર નટ છે તેને બધુજ આવડે

પદ ૩૦

મોહન દેખ સિરાને નયન ।। રજની મુખ આવત સુરભિન સંગ મધુર બજાવત બેના ।।૧।। ગ્વાલ મંડલી મધ્ય બિરાજત સુંદરતા કો એના ।। ગ્વાલ મંડલી મધ્ય બિરાજત એના આશકરણ પ્રભુ મો ના વારૂં કોટી છબિ મૈના ।।૨।।

ભાવાર્થ ૩૦

મોહન ને જોઈને મારા નયન સીતળ થાય છે સુરભી ગાયો ની સંગે મધુર બેન બજાવતા આવે છે. ગ્વાલ મંડલીલ ની વચ્ચે બિરાજે છે સુંદરતા ની એ સુંદરતા જેવા આશકરણજી કહે છે મોહન નાગર પર કોટી કામદેવ વારૂં તોયે ઓછું છે.

સંધ્યા આરતી ના પદ - રાગ ગોરી

પદ ૧

લટકત ચલત યુવતિ સુખદાની । સંધ્યાસમે સખામંડલમેં શોભિત તન ગૌરજ લપટાની ।।૧।। મોરમુકુટ ગુંજા પીરોપટ મુખસુરલી ગુંજત મૃદુબાની। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરિધારી આયે બનતેં લેં આરતી વારતી નંદરાની ।।૨।।

પદ ૨

આરતી યુગલ કિશોર કી કીજે ।। તનમનધન ન્યોછાવર દીજે ।। ૧ ।। ગૌર શ્યામ મુખ નિરખત જીજે ।। પ્રેમસ્વરૂપ નયન ભર પીજે ।। ૨ ।। રવિ શશી કોટી વદન કી શોભા તાહી દેખત મેરો મન લોભા ।। ૩ ।। નંદ નંદન વૃષભાન કિશોરી ।। પરમાનંદ પ્રભુ અવીચલ જોરી ।। ૪ ।।

પદ ૩

યશોદા કાહે ન મંગવ ગાવે । પુરણ બ્રહ્મ સકલ અવિનાશી તાકોં ગોદ ખિલાવે ।। ૧ ।। કોટી કીટ બ્રાહ્માંડકો કરતાં મુનિજન જાકો ધ્યાવે । ના જાનું યે પુણ્યતે સો તેરી ધેનુ ચરાવે ।। ૨ ।। બ્રહ્માદિક સનકાદીક નારદ જપતપ ધ્યાન ન આવે । શેષસહસ્ત્રમુખ જપત નિરંતર હરિકો પા. ન પાવે ।।૩।। સુંદરવદન કમલદલ લોચન ગોધનકે સંગ આવે । કરત આરતી માત યશોદા સુરદાસબલ જાવે ।। ૪ ।।

સોરઠ ના પદ

પદ ૧

માધોજીકે વદનકી શોભા । કુટિલ કુંતલ કમલપ્રતિ માનો મધુપ રસ લોભા ।। ૧ ।। ભ્રુકૂટિ મૈઘ ધનુષ કંજપર દ્દષ્ટિ ચંચલ મીન । મકર કુંડલ કિરણ રવિતેનકસ વિકસત કીન ।।૨।। સુરભિરેણુ પરાગ રંજીત મુરલી ધ્વની અલીગુંજ । નિરખ સુભગ સરોજ મુદિત મરાલ શિશુ સમપુંજ ।।૩।। દશન દામિની વિવિધ મિલ માનો જલદ નિકરપ્રકાશ । નિગમ બાની નેતિ કહે કોસુકુ સુરજદાસ ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ – ૧

ખરી સખી માધોના વદન નો શોભા જો જેવી છે વાંકડીયા કેશ ઘૂંઘરાળા જાણે ભમરાઓ કમળ ઉપર રસ લેવા માટે લોભાયા છે. તેમની ભ્રુકૂટિ કામદેવના ધનુષ જેવી છે અને કમલ પર દ્દષ્ટિ ચંચલ છે અને આંખ માછલી જેવી છે. મકર કુંડલ ના કિરણ સૂર્યથી અધીક નિકળે છે. વિકાશ પામે છે. સુરભી ગાય ના પગની રેણુ પરાગ રંજીત મુરલી ધ્વની અલી ગુંજે છે.સુંદર વદન કમલ જોઈ ને આનંદીત જેમ હંસ ના બાલ કેવા સુંદર રૂના ઠગલા જેવા તેમના દાંત ચમકીલી વિજળી જેવા માનો મેઘ ઘટા ઘર છાઈ રહ્યો હોય અને વિજળી નો કડાડો થતાં એવી અદ્દભૂત તેજની રેખા અંઠાય છે તેવી દાંતની ચમકની શોભા છે વેદ વાણી કહે છે કે તેનો મહીમાં બહુજ અગાધ છે પાર પામી શકાય નહિ સુરદાસ કહે છે.

પદ ૨

રાધેજૂકે બદનકી શોભા । જાહી દેખ મયંક થાક્યો કૃષ્ણ મન લોભા ।।૧ ।। સીસકુલ સીર માંઘ સોહે ભાલ કુંકમબિંદુ। માનો ગિરિ સુમેરૂ ઉપર વસ્યો રવિ ઔર ઇદુ ।।૨ ।। દિયે આડ કુરંગ મદકી મલય કેસર સીંચ। માનો સુર ગુરૂ ઉદય કીનો હેમગિરીકે બિચ ।।૩।। તનક તરોના શ્રવણસોહે કનકરત્ન જરાય। માનોં રવીકી કિરણ પસરી રહી ભૂપર છાય ।। ૪।। ચંચલ નયન કુરંગ માનોં સજલ જલદ જલ એન। ચિતે વાંકી ચિતવનીમેં ઉભયમારે મૈન ।।૫।। સુભગ નાસા વેસર સોહે સ્વાતી સુતરાજેં । નિરખ મુકતન યહ શોભા અસુર ગુરૂ લાજે ।।૬।। અધર દશન તંબોલ રાજત સહજ વિહંસત બામ। માનોં દામિની દસોંદિશકી વસત એંકહી ધામ ।। ૭ ।। નિરખ પ્રિયાતન યહ શોભા ચિબુક સાંવલ બિંદુ । માનોં છબીકી જાલમેં પર્યો અલીસુત ફંદ ।। ૮ ।। અંગઅંગસો પ્રેમ બરખત સકલ સુખકી મૂરિ । રાધેજૂકે ચરણકી રજ ગદાધર સિર ભૂરિ ।। ૯ ।।

ભાવાર્થ – ૨

અરે સખી શું કહુ તને માધવ ના મુખ કમલ ની શોભા આ હા હા હે સખી તેનું હું શું વર્ણન કરે તેના વાંકડીયા સુંદર શોભાય માન કેશ જેવા સુંદર લાગે છે જાણે કમલ ઉપર (મુખકમલ) જાણે ભમરા ઓ રસ લેવા લોભાય માન થઈ ને કમલ ઉપર મકરંદ નું આ સ્વાદન કરતા હોય તેવા તેઓ શોભી રહ્યા છે ભ્રકુટિ જાણે કામદેવના ધનુષ ની જેમ કમલ લોચન ઉપર શોભી રહી છે અને તેમની દ્દષ્ટિ મીન (માછલું) સમાન ચંચલ ચલાય માન છે અને તે તેઓના મકરા કૃતી કુંડલી માંથી જે કિરણો સરી પડે છે તે કેવા પ્રકાશ આપી રહ્યા છે વળી પોતે ગાયો ચરાવી ને આવે છે.અને તે સુરભી ગાયો ના પગ થી જે રજ્જુણો ઉડે છે તે પરાગ થી રંજીત થઈ ગયેલ મુરલી નો નાદ જાણે ભ્રમર ગુંજાર કરી રહ્યો હોય તેવું લાગે છે હે સખી તેમનું સુંદર મુખારવીંદ જોઈ એટલો આનંદ વ્યાપ્યો છે તે માધવ ને જોઈને એકલા માધવ નહિ પણ તેમની ચાલ કેવી છે જાણે (મરાલ) હંસ ના બાલબચ્ચાં ની જેમ (પુંજ-રાસ-રૂરવું-ચાલવું) વળી તેઓનું હાસ્ય પણ કેવું મુકત હાસ્ય છે જાણે તેઓની દંતાવલીની ચમક જામે મેઘ માં

જેમ વીજળી ની ચમક થાય તેમ વિવિધ (જુદી જુદી) રીતે જાણે પ્રકાશ પાડી જાય છે આ સ્વરૂપ ની શોભા વર્ણન વેદની વાણી પણ ન ઈતી (નેતી) કહી અટકી જાય છે તો સુરદાસજી નો ભાવ શ્રી સ્વામિનીજીએ પુરો કર્યો છે એટલે સૂરજ છાપ આ કિર્તન માં લખેલ છે. હે સખી શ્રી (રાધે જૂકી) શ્રી રાધાજીના વદન કમલ ની શોભા નું હું શું વર્ણન કરૂં જેને દેખી ને (મુખારવીંદ)(મયંક) ચંદ્રમાં પણ થાકી ગયો છે કે મારા કરતાં શ્રી રાધાજીનું મુખાર વીંદ નું તેજ ચંદ માં થી પણ અધીક શોભાય માન છે અને શ્રી કૃષ્ણ નું મન પણ તેજ સ્વરૂપમાં લોભાય માન છે ।।૧।। વળી તેઓના મસ્તકના શ્રૃંગાર માં શીશફુલ ધારણ કરેલ છે વળી તેમાં માંગ સોહે છે વળી ભાલ માં કુમકુમ નો ચાંદલો કરેલ છે વળી તો તેની શોભા કેવી લાગે છે જાણે સુમેરે પર્વત ગીરી ઉપર જાણે (રવિ અને ઇંદુ) એટલે સુર્ય અને ચંદ્ર જાણે વસેલાં છે તો સુવર્ણ ની જે માંગ જે છે તેમાં હીરા જડેલ છે તે સુર્ય સમાન પ્રકાશ આપે છે અને મુખારવીંદ ને ચંદ્રની ઉપમાં આપેલ છે ।।૨।। કે હે સખી શ્રી વષબાન નંદીની એ જે ભાલ માં આડ લગાવી છે તે મલયા ગીર ચંદન માં સુંદર કેસર અને કસ્તુરીથી બરાબર મીલાવીને પછી આડ કરેલી છે તે આડ જે કેસર ભીની આડનો રંગ જોઈને દેવતા ઓના ગુરૂ બ્રહસ્પતી જાણે હેમ ગીરી એટલે (ચંદ્રનો સ્વભાવ છે સીતલતા આપવાનો) એટલે મુખારવીંદ ને ઉપર ભાલ ઉપર કેસર મલય કસ્તુરી ને બરાબર મીલાવીને જે ચંદન બનાવેલ છે તેની આડ કરેલી છે જાણે ગુરૂ બ્રહસ્પતી (તેનો રંગ પણ પીળો છે) નો હેમ ગીરી ના વચમાં ઉદય ના થયો હોય તેવી શોભા આપે છે ।। ૩ ।। હે સખી કાનમાં જેરત્ન જડીત હીરા ની બુટ્ટી શોભી રહી છે તેજાણે સૂર્ય ના કિરણ જાણે પૃથ્વી ઉપર છાંય રહયા છે ।।૪।। વળી તેમના મૃગ સમાન લોચન રસ ભર્યા અને અંજન યુક્ત ચંચલતા બતાવી રહ્યા છે જેમ મેઘ બરાબર ચઢી આવે અને તેમાં જલ ભરેલું શોભે છે તેમ મેઘ માંથી જલ વરસે ત્યારે ઘણુંજ સુખ ઉપજે છે તેમ તેઓના ચંચલ નયન ની કૃપા દષ્ટિ રૂપી વૃષ્ટિ પણ તેટલીજ સુંદર લાગે છે અને તીરછી ભ્રોંહ વાંકી દષ્ટી બંને કામ ને જીતે છે ।।૫।। વળી શ્રી કિશોરીજી શ્રી રાધે ની નાસીકામાં જે વેસર શોભી રહી છે તેમાં સ્વાતી ના જલ માંથી જે મોતી બને છે તે મોતી વેસર માં રાજે છે તે મોતી કેટલું સફેદ છે સ્વચ્છ નિર્મલ શોભા આપે છે તે જોઈને અસુર ના ગુરૂ શુક્રાચાર્ય શુક્રનો રંગ પણ સફેદ છે માટે તો મોતી ની સફેદી પાસે લજાય માન થઈ જાય છે ।।૬।। હે સખી જો તેમના અધર અને દસન (એટલે દાંત)તંબોલ એટલે પાનબીરા આરોગે છે અને મંદ હાસ્ય કરે છે ત્યારે જાણે હસે દિશા માંથી જાણે વીજળી ચમકતી હોય તેવું લાગે છે ।।૭।। તો શ્રી લાડીલીજી શ્રી પ્રિયાજી ની શોભા વૃધ્દી તેમના ચીબુક (દાઢી) માં કાજલની જે બીંદી કરેલી છે તે જોઈ ને જાણે આ છબી ની જાલમાં જાણે ભમરીનું બચ્ચું જાણે રૂંદમાં રૂસાચુ હોય તેવું લાગે છે કારણ કે શ્રી પ્રિયાજીનું શ્રી અંગ ગૌર અને કાજલ ની બીંદી શ્યામ એટલે આવી શોભા લાગે છે અને તેઓના અંગે અંગ માં પ્રેમ બરસી રહ્યો છે સકલ સુખની જાણે બાંણ છે અને શ્રી રાધેજુકી ચરણની રજ પણ જો આપણ ને પ્રાપ્ત થાય તો ગદાધર દાસ જી કહે છે મારેશીર ભૂરી એટલે મહાભાગ્ય જેના ભાગ્ય નો કોઈ પાર નહિ તેવા અખૂટ મહાભાગ્ય તેને ભૂરી કહેવાય છે

પદ ૩

મગનલાલ લલ્લુભાઈ કંસારા બાલાસિનોર જી.ખેડ રામજી મંદિર પાસે દેખરી દેખ રાધા રવન ।। મદન મુરત શ્યામ ઘન તન બઢત શોભા ભવન ।।૧।। કુસુમ કુંચિત કેશ બિચ બિચ મંજુરી બંદુક ।। નક્ષત્ર કહું કહું દેખીયત માનોં ઉપમાં લાયક મૂક ।।૨।। શ્રવણ મેં નવ ઝલક માનોં લસત કુંડલ કિરણ ।। અંગ અંગ છબિ ચલત સુહાય માનોં બાદલ વરણ ।।૩।। મુરલીકા સ્વર વરષ ચહું દીશ છૂટી ઘરવા ધાર ।। માનોં બુંક વિનોદ વિહરત બંધુ નિપુણ વિહાર ।।૪।। ધનુષ ઉપર વનમાલ રાજત ગિરા ગરજ ગંભીર ।। સૂર શ્રી ગોપાલ બન વ્રજ સહાં પાવસ ધીર ।।૫।।

ભાવાર્થ ૩

હે સખી દેખ રાધા રવન ।। મદન મૂરલી શ્યામ ઘન તન બઢત શોભા ભવન ।।૧।। માથામાં ફુલ ગુંથી ને નાખ્યા છે. વચમાં મંજુરી ખોશી છે નક્ષત્ર જાણે જુઓ તેની ઉપમાં લાયક તો ચૂપ રહેવું ।।૨।। કાનમાં નવીન ઝલક માનોં દેખાઈ રહી છે કુંડલ ના કીરણ અંગે અંગે ની છબી જ્યારે ચાલે છે ત્યારે સોહાય છે જાણે બાદલ જેવો રૂબાબ ।।૩।। મુરલી નો સ્વર વરષ ચંહુ દિશામાં છુટી ધુરવા ધાર માનોં બુંક વિનોદ વિહરત બંધુ નિપુણ બિહાર ।।૪।। ધનુષ ઉપર વનમાલ રાજત ગિરા ગરજ ગંભીર સુર શ્રી ગોપાલ બનવ્રજ સહાં પાવસ ધીર એટલે જેમ સોમાસાં (પાવસ ઋતુ) પાણી પડે છે તેમ ધીર રાખો કૃપા જરૂર વરસરે

પદ ૪

ચિતવની રોહીહૂ ન રહી । શ્યામસુંદર સિંધુસન્મુખ સરીત ઉગમ વહી ।।૧।। પ્રેમ સલીલ પ્રવાહ મોંહી કબ ન થાહ લઈ । લોલ લહર કટાક્ષ ધૂઘટપટ કરાર ઢઈ ।।૨।। થક પલકન ધીરનાવક પરત નાહી ગઇ । મિલી સૂરસમુદ્રશ્યામહી ફીર ન ઉલટ વહી ।।૩।।

ભાવાર્થ ૪

હે સખી સુંદર કમલ નયન ના દર્શન પતાંજ તેના સ્વરૂપ માં મારૂ ચીત એટલું તો ચોટેલુ સોચુ છે કે હે સખી હું મારા ચિત ને ગમે તેટલું રોકુ પણ તે ત્યાંજ તે સ્વરૂપ ના ઉપરજ મારૂ ચિત ચોટયું છે જાણે શ્યામ સુંદર ના રૂપ લાવણ્ય તા નો સિંધુ સન્મુખ સરીતા (નદી) જાણે મલવા ને આનંદ ભેર સામે જાય છે ।।૧।। હવે તેનો પ્રવાહ કેવો છે સલીલ (અ સ્ખિલત) એકજ ધારી તે કયાં ।। પણ થંભી રહેતો નથી તેવો સલીલ (પાણી)પ્રવાહ જાણે સમુદ્ર સન્મુખ વહી રહ્યો છે તેની લહેર (પ્રવાહની) રૂપી કટાક્ષ અને ઘૂંઘટ પટ રૂપી જેમ પ્રવાહ વળાંક આપે તેવી શોભા થઈ રહી છે ।।૨।। તે રૂપને જોતાં પલકન પણ થાકતી નથી જેવી રીતે સમુદ્ર ને નદી મળ્યા પછી ફરીથી ઉલટ પાછી વહેતી નથી તેવી રીતે સુરદાસજી કહે છે શ્રી ઠાકોરજી ની રૂપ લાવણ્ય તા ના અગાધ સિંધુ માં આ ગોપીનો પ્રેમ પ્રવાહ રૂપી નદી સમુદ્ર ને મળ્યા પછી તેમાંજ તદ્રુપ થઈ જાય છે આ છે શુદ્ધાદ્વૈત ભાવ

પદ ૫

કટિ પટ પીત વસન સુદેશ ।। માંનો નવધન દામિની મેં કીયો સહજ પ્રવેશ ।।૧।। કનક મણી મેખલા રાજત સાંવલ અંગ માંનો સરસિજ મધુપ પંડિત નાર બાલક સંગ ।।૨।। સુભગ મુકુટ કાછની રાજત લસત સીસ સિખંડ ।। સૂર અંગ અંગ નિરખ શોભા મદન શિર પરચોં દંડ ।।૩।।

ભાવાર્થ ૫

સખી તેની (સહચરરી સહેલી)સખી ને કહી રહી છે હે સખી શ્રી નંદ કિશોર ના મેં દર્શન કર્યા શું કહું તે ઓ એ પીત વસન ધારણ કરેલું છે અને તેઓ નું શ્રી અંગ જાણે વર્ષા ઋતુ માં જે નવા વાદળો વરસાદ ને લઈ ને ચઢી આવે છે તેવું શ્રી અંગ શોભી રહ્યું છે અને પીતાંબર ની ચમક જાણે વિજળી એ પ્રવેશ કર્યો હોય તેવી રીતે શોભા આપે છે ।।૧।। વળી એ ને જે કટી મેખલાં (કંદોરો) સુવર્ણ નો મણી જટિત પહેયો છે તેમાં જે મણી નો ચળકાટ છે તે પ્રકાશ કેંઉ તો નથી માટે તે કટિ મેખલાં ની શોભા કેવી લાગે છે જાણે ભમરા ઓ ની એનુ સરખી પંક્તી નો બેઠી હોય અને નાના મોટા મણી જડેલાં જાણે ભમરી ઓના બાલ સાથે હોય તેવી શોભા આપે છે અને મુકુટ કાછની ધારણ કરેલા છે અને શ્રી સુરદાસજી કહે છે કે તેઓના અંગે અંગની શોભા જોઈ ને મદન પણ જેમ લાકડી પડેલી હોય તેમ સીધો સટ્ટ દંડવત કરીને પડ્યો છે (દંડવંત)

પદ ૬

નિરખત રૂપ નાગરી નાર । મુખપર મન અટક લટકયો માનત નાહીં હાર ।।૧।। શ્યામતનકી જલદ આભા ચંદ્રિકા ઝલકાય । વારવાર વિલોક થક રહે નયનનહીં ઠહેરાય ।।૨।। શ્યામ મરકતમણી મહાનગ સખા નૃત્યત મોર । દેખ ઘરપર હરખ ઉપર નાહી ન આનંદ થોર ।।૩।। કોઉ કહત સુર ચાંપ માનોં ગગન ભયો પ્રકાશ। થકિત વ્રજ લલના જહાંતહાં હરખ કબહું ઉદાસ ।।૪।। નિરખ જો જિહું અંગ રાચી તાંહિ રહી ભુલાય। સુરપ્રભુ ગુણ રાસ શોભા રસિકજન સુખદાય ।।૫।।

ભાવાર્થ ૬

વ્રજની નાગરી શ્રી શ્યામ સુંદર નંદકિશોર નું રૂપ નિહાળ્યાજ કરે છે શ્રી ઠાકોરજી ના મુખારવીંદ નિહાળતાં નાગરી નું મન ત્યાંજ અટકી રહ્યું છે અને તે રૂપનું પાન કરતાં મન થાકતુંજ નથી મન જાણે લટકી રહ્યું હોય તેવી રીતે તે નાગરી જોયાજ કરે છે ।।૧।। શ્રી શ્યામસુંદર નું શ્રી અંગ ઘનશ્યામ જેવું શોભે છે મોર ચંદ્રિકા શીશ ઉપર ધારણ કરેલી છે તે ચમકી રહી છે વારે વારે તે નયન તે સ્વરૂપ ને જોતાં મીટ પણ મારતાં નથી અને તે સ્વરૂપ જોતાં સ્થિર બની જાય છે ।।૨।। શ્રી શ્યામ સુંદર નું શ્રી અંગ મણી રકત મણી જાણે મહા એટલે જેની તુલના નો કરી શકાય તેવું આ નંગ હોય તેવી શ્રી અંગની શોભા દેખાય છે અને વનમાં થી ગાયો ચરાવીને સખા સહીત આવે છે અને શ્રી શ્યામસુંદર ના અધર ઉપર કેટલો હરખ અને કાંઈ આનંદ થોડો નથી અપાર આનંદ જણાય છે

।।૩।। કે સાથી આનંદ જણાય છે તો કોઈ કહે છે કે જાણે સુર્ય આકાશ માંથી ઉતરીને અધર નીચે બેસીને હડપચી એ જાણે પ્રકાશ આપતો હોય તેવી ચીબકડના નંગ ની ક્રાંતી દેખાય છે વ્રજ લલના શ્રી ઠાકોરજી ને પધારતા જોઈ કોઈ સખી કહે છે પ્રભુ આજે મારી નિકુંજમાં પધારો બીજી કહે હા નાથ મારી નિકુંજમાં પધારો આમ જયાં જયાં વ્રજલલના ઓ ઉભી હતી ત્યાં કોઈને હા પાડી તો કોઈ ને ના કહી હવે જેને હા કહે છે તેને હરખનો પાર રહેતો નથી અને જેને ના કહે છે તે સખી ઉદાસ થઈ જાય છે ।।૪।। જેને જે જગ્યા શ્યામ સુંદરને જોઈને આનંદ માણ્યો તે તેની શુધ્ધ બુધ્ધ ભુલી ગઈ શ્રી સૂરદાસજી કહે છે તેના ગુણનો કોઈ પાર પામી શકે તેમ નથી તેમની શોભાનો પાર કોણ પામે જે રસીકજન હોય અને તે સ્વરૂપના સુખમાં જ સુખ માણતા હોય તેના ભાગ્ય ની શું વાત કરી એ

પદ ૭

વિરાજત વનમાલાલજૂ ગરેં બહુત ભાંત કુસુમનસોં ગુથી ગુંજત ભ્રમર અરેં ।।૧।। ઈન્દ્રધનુષકી ઉપમાં રાજત ઠાડે કુંજતરે । રામદાસ પ્રભુ નટવર કાછેં મુરલી અધર ઘરેં ।।૨।।

પદ ૮

દેખરી દેખ કુંડલ ઝલક ।। નયન યહ છબિ ઘરેં કૈસે લાગત નાહીં પલક ।।૧।। લલિત ચારૂ કપોલ કોઉ બિચ જલજ લોચન ચાર ।। મુખ સુધા શર મીન માનોં મકર સંગ વિહાર ।।૨।। કુટિલ અલક સ્વભાવ હરિ કે ભુવન પર રહી આય ।। માનોં મન્મથ કાંદી કુંદન મીન વિવિધ ત્ર સાય ।।૩।। લતા તન ચમલ કુંડલ ચપલ મુકુટિ બંક ।। સખી વ્યાકુલ દેખવે હું બનત નહિ નિશંક ।।૪।। સુરપ્રભુ નંદ સુવન કી છબી કાંપે વરણી જોય ।। નિરખ ગોપી નિરખ બિથકી વિધિપૈ અતિહી રિસાય ।।૫।।

ભાવાર્થ ૮

અરે સખી તુ દેખ કુંડલ ની ઝલક આપકે આ છબી જોઈ યે આપકી આંખ થી તો એક પલક પણ લાગતી નથી નજરે સ્થિર થઈ જાય છે કેવાં સુંદર બે ગાલ એની વચ્ચે કમલ લોચન એટલે આંખ સુંદર મુખચંદ્ર માંથી અમૃતશર કરેલું છે તેમાં માછલા મકર સંગ વિહાર કરતાં હોય તેવી ઉપમાં આંખને માછલા ની ઉપમા છે અને મકરાકૃતી કુંડલ માં મધર જાણે માછલાં સાથે વિહાર કરે છે તેવું દૃષ્ય સર્જાય છે ।।૨।। વાકડીયા વાળ સ્વભાવ હરીનો ભુવન પર એવો ને એવોજ રહીજાય માનો કામદેવ મુઁદ માં ફાંદી જેમ માછલા ના માહે જાલ બીછાવે તેમ કામદેવ જાલ બિછાવે છે જેમ લતા વક્ષની ચપલ છે. પવન આવતા જ હીલોળા મારે તેવું તેમનું શ્રી અંગ ચપલ કુંડલ ભ્રુકુટિ પલ ચપલ અને વાંકી ।। સખી ને વ્યાકુલ જોવામાં તે ઓ ને ગમતુ નથી ।।૪।। સુરદાસજી કહે છે નંદરાયજીના પુત્ર (સુવન) છબી કયાં સુધી તેનું વર્ણન થાય ગોપી જોઈને થાકી અને વિધિ ઉપર અતી રિસાય છે.

પદ ૯

દેખરી દેખ આનંનચંદ । મુદિત ચિત્તચકોર પ્લાવિત નયન કુમુદિની વૃંદ ।।૧।। વિપીન નભતે પ્રકટ સંધ્યા સમય દરસન દેત। મધ્ય ઉડુગણ સખા સંગહી ગોધન જલદ સમેત ।।૨।। ક્રીડત ઘોષ તડાગ મનજું મરાલ સૂરજદાસ । એક રસના કહિ શકે કો રંક વિવિધ વિલાસ ।।૩।।

ભાવાર્થ ૯

શ્યામ સુંદર નંદનંદન સંઘ્યા સમે ગૌધન અને સખા મંડળને સાથે લઈ શ્રી ઠાકોરજી સખા મંડલની મધ્યમાં ચાલે છે આજુ બાજુ સખા ઓછે ગૌધન પાછળ છે નંદાલય આવતાં પહેલાં વ્રજની ગોપી ઓ ના અનેક જુથો સહચરી ઓ શ્રી મન મોહન શ્યામ સુંદર ની ઝાંખી કરવા માટે કેટલી આતુરતા દર્શાવે છે અને પરસ્પર સ્નેહથી શ્રી ઠાકોરજી ને નિહાળવા માટે ઉભા છે ત્યાં તો દુરથી જ શ્રી પ્રભુ જોતાં જ તેમના મુખચંદ્ર ની લાવણયતા જોઈ ધીર ન ધરતાં ગોપીજનો કહે છે અરી સખી દેખતો ખરી શ્રી ઠાકોરજીનું મુખારવીંદ જાણે ચંદ્ર સમાન શોભી રહ્યું છે તે મુખ રૂપી ચંદ્રને જોવા માટે ગોપી જનોના નયન જાણે કુમુદિની ના વન વૃંદ (સમુહ) ના હોય તેમ જેમ કુમુદિની ને ચંદ્ર સાથે પ્રિતી છે તે રાત્રે ખિલે છે એટલે જેમ ચંદ્રને જોતાંજ તેને મલવાની આતુરતા છે વિપિન એટલે (વન) તેને (નભ) આકાશ જેમ સંઘ્યાની ખિલાવટ થી શોભે છે તે સમય પ્રભુ પણ દર્શન આપે છે સખાઓ જાણે તારા જેમ ચંદ્રની આજુબાજુ શોભે તેમ તેમના સંગમાં શોભે છે ગૌધન જાણે આકાશ માં વરસાદ માં જેમ વાદલો ચઢી આવતા હોય તેમ ગાયો રાંભતી દોડાદોડ કરતી સડસડાત ખેલતી કુદતી આવતી હોય છે સુરદાસ જી કહે છે કે જેવી રીતે તલાવના કિનારે મરાલ એટલે (હંસ) ક્રીડા કરતું હોય તેવી રીતે મારૂ મન પણ આ વ્રજ રૂપી (તલાવના ઉદાહરણથી) તલાવ ઉપર જેમ હંસ વિચરતું હોય તેમ મારૂ મન પણ હંસવૃતિ જ ગ્રહણ કરે છે હંસ સત્ય નેજ ગ્રહણ કરે છે (હંસ એટલે આત્મા) અસત્ય છોડી દે છે તો હુંતો એક રહું છું અને આ વિવિધ પ્રકારના જે વિલાસ છે તેને હું આ એક રસના (જીભ) થી શું કહી શકું (શેષ સહસ્ત્રમુખ થી તે પ્રભુના ગુણ ગાય તો પણ તેનો પાર પામી શકાતો નથી અને વેદો પણ કહે છે નેતી નેતી નઈતી નઈતી)

પદ ૧૦

દેખરી દેખ કુંડલ લોલ।। ચારૂ શ્રલણન નૃહીત કીનો ઝલક લલિત કપોલ ।।૧।। વદન મંડલ સુધા સુરવર નિરખ મન ભયો ખોર ।। મકર ક્રીડત ગુપ્ત પ્રકટત રૂપજલ ઝક ઝોર ।।૨।। નયન મીન ભુજંગીની ભ્રું નાસીકા સ્થલ ખીચ ।। સરસ મૃગ મદ તિલક શોભા બસત હૈ લગીકીય ।।૩।। મુખ વિકાશ સરોજ માનોં યુવતિ લોચન ભૃંગ ।। વિથુરી અલકૈં પરી માનોં પ્રેમ લહર તરંગ ।।૪।। શ્યામ મુખ છબી અમ્રત પૂરણ રચ્યો કામ તડાગ ।। સૂરપ્રભુ અંગ નિરખ શોભા વ્રજ યુવતિ બડ ભાગ ।।૫।।

ભાવાર્થ ૧૦

અરે સખી તુંજો તો ખરી શ્રી ઠાકોરજીના કુંડલની ઝલક તેઓના કર્ણ કેટલા સુંદર છે પણ કુંડલ ની કાંતી થી કિંમત કુંડલ ને દેખાય છે અને તેઓના કપોલ (ગાલ) ની પણ ઝલક સુંદર દેખાય છે તે ઓ નું વદન કેવું જાણે ચંદ્ર સમાન ગોળ મટોળ લાગે છે. (અમૃત ના સરોવર જેવું) જોતાંની સાથે જ મન પલક જાય છે વળી તેની અંદર એટલે સરોવર માં તો મઘર પણ રહે તો મઘર ની ઉપમાં આપી છે કાન માં જે મકરાકૃતી કુંડલ ધરેલા છે તે જાણે ગુપ્ત રીતે પ્રકટ થઈને પ્રભુના રૂપને જલની ઉપમાં આપી છે જલ રૂપી રૂપમાં તે મકર ક્રીડા કરે છે ।।૨।। હવે

નયન જે છે તેને માછલાં ની ઉપમાં આપી છે અને જે ભ્રોંહ છે તેને સર્પાણીની ઉપમાં આપી છે અને તે બંને ભ્રોંહની વચમાં નાસીકા શોભે છે લલાટ ઉપર સરસ કેસર કસ્તુરી ના તિલકની શોભા કેવી દીસે છે જાણે કીચ થઈ હોય તેમ લાગે છે ।।૩।। મુખાર વિંદ જાણે કમલ વિકસીત (ખીલી રહેલું) થઈ રહ્યું હોય તેમ લાગે છે જ્યારે ગોપી જનોના લોચન (આંખો) ને ભમરાની ઉપમાં આપી છે અને તેમની અલક (કેશ) જે વિખરાયેલા કેશ કેવા લાગે છે જાણે પ્રેમરૂપ લહેર તરંગો ની ઉપમાં આપી છે પછી સરોવર માં ઠાકોરજી ના મુખારવીંદ ની ઉપમાં આપી છે પછી સરોવરમાં જેટલી વસ્તુઓ ભૌતિક રીતે હોય તેનુ વર્ણન તેજરીતે આવે મારી સમજ તો આવી છે.હવે શ્રી શ્યામ સુંદર રાસેશ્વર પ્રભુની મુખ છબી જાણે અમૃત સરોવર સમાન લાગે છે અને ત્યાં પૂરણ એકો એક અંગમાં મનોજ ને જાણે રચ્યો હોય તેવી શોભા થઈ રહી છે (મનોજ એટલે કામદેવ) શ્રી સુરદાસજી કહે છે તે અંગની શોભા નિરખી ને વ્રજયુવતિ ઓ તેમના મહાભાગ્ય માને છે ।।

પદ ૧૧

દેખરી દેખ શોભા રાસી ।। કામ પટ તર કહાં દીજે રમા જિનકી દાસી ।।૧।। મુકુટસિસ સિખંડ સોહે નિરખ રહી વ્રજનાર ।। કોટી સૂરજ ચંદ્ર આભા નિરખડારોં વાર ।।૨।। કેશકુંચિત વિથુરી ભ્રોહ પર બીજ શોભિત ભાલ ।। માનોં ચંદ્ર અબહી લજાનો રાહુ ઘેર્યો જાલ ।।૩।। ચારૂ કુંડલ સુભગ શ્રવણન કો સકે ઉપમાય ।। કોટી કલા સૂર છબી દેખત રહ્યો મન ભરમાય ।।૪।। સુભગ મુખપર ચારૂ લોચન નાસિકા યહભાંત ।। મીન ખંજન બીચ શુક મિલ બૈઠે એકહી પાંત ।।૫।। સુભગ નાસાતર અધર છબિ રસભરે અરૂ (ગાય)।। માનોં નિહાર શુક છુવત નહિં ભ્રુ ધનુષ દેખ ડરાય ।।૬।। હંસન હસન ચમક તાઈ વ્રજઉણ રચી પાંત ।। દામિની ઘઉિમ નહિં સમ કિયો અતિ મન ભ્રાંત ।।૭।। ચિબુક પર ચિત્ત ચુરાયે નવલ નંદ કિશોર ।। સૂર પ્રભુકી નિરખ શોભા વ્રજતરૂણી ભઈ બોર ।।૮।।

ભાવાર્થ ૧૧

હે સખી તું જો તો ખરી શ્રી શ્યામ સુંદર ના શ્રી અંગ ની શોભા તો જાણે શોભાનો ઢગલો બધીજ શોભા જાણે અહીંયાજ એકત્રીત થઈ હોય કેટલા સુંદર શોભાયમાન જાણે તેની અંદર વસ્ત્રો જાણે કામ રૂપ લાગે પણ તે કામ પણ વસ્ત્ર ની સુંદરતા આગળ નિસ્તેજ લાગે છે તે શું આપી શકે સુંદરતા રમા જેવી રમણીઓ તો તેનું દાસત્વ સ્વિકારેલ છે તેની દાસી ઓ છે જે રમણીઓ અનંગ સાથે આનંદ માણતી ભલે હોય પણ શ્રી મદન મોહન ના સ્વરૂપની શોભા જોઈને રમા જેવી તેની દાસી છે ।।૧।। વિવિધ પ્રકાર ની શોભા મુકુટની સીસ પર શોભી રહી છે તે વ્રજનારી ઓ શોભા ને જોઈ ને વારી જાય છે જાણે કોટી સુર્ય ચંદ્રના પ્રકાશની આભા પણ પ્રભુના સ્વરૂપ ને જોઈને વારી જાય છે ।।૨।। વળી તેમના વાંકડીયા વાળ વિખરાયેલ બાળ ની લટો ભ્રોંહ ઉપર વચમાં કપાલ ઉપર શોભી રહી છે અને તેની ઉપમાં કેવી આપી છે જાણે ચંદ્ર (મુખચંદ્ર) હમણાં લજાતો ના હોય અને રાહુ એ જાણે ઘેરો

ઘાલ્યો હોય અને રાહુની જાલમાં જાણે ચંદ્ર છપડાયો હોય તેવી શોભા વાળ ની લટોની લાગે છે ।।૩।। વળી હે સખી સ્યામ સુંદરે જે કાનમાં કુંડલ ધારણ કરેલા છે તે કેટલાં સુંદર લાગે છે તેની શું ઉપમાં આપુ કે જાણે સુર્ય નારાયણ તેમની જેટલી કલા કોટી કલાથી પ્રકાશ તો હોય છે તે પણ પોતાના મનથી ભરમાય છે કે મારા કરતાં પણ આ કુંડલ નો પ્રાકશ ઘણો છે ।।૪।। હે ગોપી તેઓને મુખપર સુંદર લોચન કેવાં કે જાણે રાજીવ લોચન (કમલની કીલ સમાન) શોભે છે અને નાસીકા પણ તેવી જ સુંદર થે તેઓના બંને નેત્રો ની વચ્ચે નાસિકા (શુક-પોપટ)જાણે એકજ પંડિત માં કેટલી સુંદર લાગે છે ।।૫।। સુંદર નાસિકા નીચે રસભર્યા અધરોષ્ટ ની અરૂણાઈ (લાલાશ) બિંબફલ જેવા છે તેને જાણે શુક એટલે નાસિકા અડી શકતી નથી અથવા અડતી નથી કારણ કે તે શુક ને ડર છે તેની ઉપર ભ્રોંહ છે તેને ધનુષ ની ઉપમાં આપી છે જાણે જો તે શુક બિંબરૂલ ગ્રહણ કરવા પ્રયત્ન કરે તો પાછળ ધનુષ જાણે ચઢેલું છે અને તીર છોડશે તેથી તેનો ડર લાગે છે એટલે તે જાણે બીંબરૂલ (અધરોષ્ટ) ને અડતો નથી ।।૬।। જેવી રીતે વ્રજકણ (૨૪)માં ચમક ચમકે છે તેવી રીતે જયારે હે સખી નંદનંદન હસે છે ત્યારે તેઓના દાંતની ચમક જાણે વીજળી ના ઝબકારા જેવી અને દાંત દાડમ ના બીજ જેવાં એકજ સરખી દ્યૃતિ (ચમક) જેવી ચમક આપે છે ।।૭।। હે સખીજયારે અહીંથી શ્રી શ્યામ સુંદર મારી ગલી પાસે થી ગૌધન ચરાવી ને પાછા નિજ ધામ નંદાલયમાં પધારતાં હતાં તે વખતે મેં શ્યામ સુંદર મદન મોહન ના ચિબુક (દાઢી) પર મારા હાથથી આંગળી થી તે ચિબુક ને ગ્રહી ને મેં તે રૂપ રસ નું પાન કરતાં મારૂં ચિત્ત ચોરાઈ ગયું છે તો સુરદાસજી કહે છે આ શ્રી નંદકિશોર ની શોભા ને જોઈને વ્રજતરૂણી તે રૂપ રસમાં તરહોળ થઈ ગઈ તો પુષ્ટી માર્ગ તરૂણ ભાવ પ્રધાન એકલા માટે નો છે તરૂણ ભાવ એટલા માટે તેમા જરાય આળસ નથી જાગ્રત ભાવ છે માટે વ્રજતરૂણી શબ્દનો ભાવ મુક્યો છે.

પદ ૧૨

દેખરી દેખ સુંદરતાઈ । ચપલનયન અરૂ નાસીકા ઈકટક રહે ઠહરાઈ ।।૧।। કરત વિચાર પરસ્પર યુવતિ ઉપમાં અનંતબુધ્ધિ અનાઈ। માનોં ખંજન બીચ શુક બૈઠો યહ કહિકેં મન જાત લડાઈ ।।૨।। કછુ એક તિલ પ્રસુનકી આભા મનમધુકર જહાં રહ્યો લુભાય । સુરશ્યામ નાસિકા મહોર કાંપે વરણી ન જાય।।૩।।

ભાવાર્થ ૧૨

સખી દેખ તો ખરી આ સુંદરતાને ।। ચપલ નયન અને નાસીકા ઈકટક સામાસામે રોકાઈ રહી છે સખી પ્રતી સખી ને કહે છે આની ઉપમાં બહુ લાંખી છે તેનો અંત નથી તે અનંત બુદ્ધી પણ કામ નો કરે।। માનોં ખંજન નેત્ર ની ચંચળતા ની વચમાં નાસીકા છે એમ કહી યે તો મન લજાઈ જાય ।।૨।। કાંઈક એક તિલ પ્રસુન ની આભા મન ભમરા જેવું જ્યાં રહયો લોભાઈ આ કાજલ બીંદી મુખ પર દીધી છે તેની ઉપમાં છે સૂરદાસ કહે છે નાસીકા છે મનોહર કોઈ નાથી.તેનું વર્ણન ન થઈ શકે

પદ ૧૩

દેખરી દેખ મોહન ચિત્તચોર । નયન કટાક્ષ વિલાકન મધુરી ભંગ ભ્રૂકુટિ ચિતમોર ।।૧।। ચંદન ખોર

લલાટ શ્યામકે નિરખત અતિસુખદાઈ । માનોં અધરચંદ પર અહિની સુધા ચુરાવન આઈ ।।૨।। મલયજ ભાલ ભ્રુકુટિરેખા કર્યો કર ઉપમાં કલ્પાય। માનો ઈક સંગ ગંગાયમુના નભ તિરછી ધાર વહાય ।। ૩ ।। ભ્રુકુટિ ચારૂ નિરખ વ્રજસુંદરી યહ મન કરત વિચાર । સુરદાસપ્રભુ શોભા સાગર પાવત કોઈ ન પાર ।।૪।।

ભાવાર્થ ૧૩

દેખ સખી મોહન તો ચિતનો ચોર છે ।। તેના નયન કટાક્ષ જો તો ભમરપણ ભાંગી પડે ચીત ચોર ।।૧।। લલાટ એટલે કપાલ માં ચંદન ની ખોર શ્રી શ્યામસુંદરે કરી છે તે જોઈને અતિ સુખ પામી છું ।। માનોં અધર ચંદ પર અહની (અહની એટલે ચકોરની પક્ષી) અધર નો અમૃત રસ મુખ ચંદ્ર ઉપરથી પીવામાટે ચકોર ની સ્ત્રી. પક્ષી જાણે અમૃત ચોરી જવા આવી હોય ભાલ ઉપર મલયજ ચંદન ભ્રુકુટિ રેખા ની શું કરી ને ઉપમાં કલ્પી શકાય પછી કહે છે માનોં એક જ સાથે ગંગા અને જમુના આકાશ માંથી તીરછી ધાર વહાવે છે. ભ્રુકુટિ સુંદર જોઈને વ્રજ સુંદરી નું મન વિચાર કરે છે.સુરદાસ કહે છે પ્રભુ તો શોભા ના સાગર છે તેનો પાર કોઈ પામી શકે તેવું નથી.

પદ ૧૪

દેખરી દેખ રૂપ નિધાન ।। શ્યામ ઘન તન પીત અંબર બસત તડીત સમાન ।।૧।। નીલ કુંતલ તિલક મૃગમદ ભ્રુકુટિ બિચ સરસ કમાન ।। સીસ શિખર સિખંડ ભ્રાજત મુરલી કા ફલ ગાન ।।૨।। નયન કમલ વિશાલ ચંચલ ચિતવની સુખસાર ।। સુધા બરસત ચિત્ત આકર્ષત નિરખ વિથકિત માર ।।૩।। લલિત બોલ કપોલ કુંડલ માનો નૃત્યત કામ ।। નાસીકા વેસર બિરાજત દેખ પ્રભુદિત વામ ।।૪।। અરૂણ બીંબ હી અધર માનોં દશન કુંદ કલી ।। હંસત ક્રિડત છૈલ ગિરીધર નંદગામ ગલી ।।૫।। ચીબુક સુંદર શોભા અતિ તન કંબુ કંઠ સુદેશ ।। કોટિ રવી શશી મણી પ્રકાશિત મહા મોહન વેશ ।।૬।। ચંદ્રમણી હાટકકચિત ઉર પદક પાંતી અનૂપ ।। બડે ભાગ્યન દૃષ્ટિ ગોચર કૃષ્ણ વ્રજ કે ભૂપ ।।૭।। વિપુલ બાહુ સુ કમલ ફેરત હેરત રાધા ઔર ।। બલબલ યહ રૂપકી સુખ સિંધુ કિશોર ।।૮।। નાસન ઉદર ત્રિવલી નાભી સબજગ મૂલ ।। વૈજયંતી માલા કે બીચ પારીજતક ફુલ ।।૯।। લાલ કાછની લલિત કીંકણી સુભટ કટિ તર ચારૂ ।। વનકી ધાતુ વિચિત્ર ચિત્ર અંગઅંગ શૃંગાર માનોં કદલી બંભ જંઘા પર રૂપ રસાલ ।। સુભગ ચરણ સરોજ મંગલ મત્ત ગયંદ કી ચાલ ।। ધ્વજા અંબુજ વ્રજ અંકુશ શ્યામ ચિન્હ મુરાર ।। ચિત્ર માનોં બહુ વિચિત્રીત નિરખ થકિત વિસાર ।।૧૨।। સકલ ભુષણ ભૂષણા વ્રજનાથ ગોકુલ રાય।। પલટ ઓટ ન સહી સકેં મેરે નયન રહે હૈ લુભાય ।।૧૩।। જબ ન દેખોં મદન મુરલી નયન બરસત તોય ।। હિલગ મનકી સોઈ જાને જાય બીતી હોય ।।૧૪।। પ્રમદા વર ઘોષ બાંધ્યો મનુજ ખગમૃગ ગાય ।। કૃષ્ણ દર્શન ડોરી લાગી આન કછુ ન સુહાય ।।૧૫।। નંદ નંદન જગત વંદન દીન બંધુ દયાલ ।। સુરદાસ હી ભકિત દીજે રૂપ રાસ ગોપાલ ।।૧૬।।

પદ ૧૫

યહ છબિ દેખરી ઉઠ ધાય ।। તરસતી જા દરસ કારણ પૈર નિકસ્યો આય ।।૧।। જટિત મણી મય કીટ નગ છબિ નિકર જગમગ જોતા ।। માંનો ઘન તેં શરદ શશીસત લિયે નક્ષત્ર ઉધીત (પ્રકાશતેજ)।।૨।। ચારૂ તિલક સુભાલ કેસર બન્યો બિંદુ ગુલાલ ।। માનોં શાવક હેમ હુમ પર લસત હે મુનિલાલ ।।૩।। કનક કુંડલ કિરણ માનોં પરત બિંબ કપોલ ।। માનોં અમલ અગાધ જલ નિધી મકર કરત કલોલ ।।૪।। છુટ યહું દિશ ચિકુર ચખપર (નેત્રપર) બાંસુરી સુર થોર ।। માનોં અહી મૃગ નિકસ ઠાડે સુનત હૈ ઘનઘોર ।।૫।। અરૂણ અધરન દમક દશનન સુભગ પંત વિશાલ ।। દાડિમ ઉડુપતી કલા વ્રજકણ ગુપ્ત કરત પ્રવાલ ।।૬।। કંઠ કોમલ કોકિલા સ્વર શિખિકીર કપોત ।। માનોં નાના કુસુમ પર વિધુ ધરેં વિહુમ જોત ।।૭।। બાહુ વારીજ યુગલ ઈહી વિધી મુદિત હૈ ઈહી ઔર ।। માનોં વક્રિત ભાન શશી હોઉ રહે હૈ મુખ મોર ।।૮।। ઉર ઉરોજ સજે સંપુટ કુંદ કલી શરીર ।। માનોં દધિ ચંદ્રમાં સુત મિલી સુરસરી ગંગા નદીના બેડીનાર બોલે ચડવા તીર ।।૯।। (સામાસામે તીર થી બો લેછે) ઔર વૃંદા હાર રાજત રોમ નાભિ ગંભિર ।। માનોં સંગમ ત્રિવીધ મિલકે પરત જલ નિધિ નીર ।।૧૦।। શ્યામ અંગ સુરંગ રંજીત પીતપટ ફરહાય ।। માનોં કંચન વરણ બાહર રહે તહાં લુભાઈ ।।૧૧।। કિંકણી કકર્ણીત કેહરી જટિત લાલ પ્રવાલ ।। માનોં મિલ બધોત સેના રહી લપટત માલ ।।૧૨।। અતિહી ચિત્ર વિચીત્ર સોહેં કાછની કલધાર ।। આકાશ માં તેજ ભરે તેવો તારોં માનોં રંભા પર લતા ફેલી ફુલ રહી ફુલ બાર ।।૧૩।। ચરણ નુપુર બજત રૂનગુન ગર્જન કરત ઝનકાર ।। માનોં નીશા કર અવની કુંજત કુંજકુંજ વિહાર ।।૧૪।। સુર રસના વિના નિરખેં કહા કહે અનૂપ ।। મૂક હોય કે છબી નિહારોં વરણું કહા સ્વરૂપ ।।૧૫।। શ્યામ અંગ સુરંગ રંજીત પીત પટ ફરહાય ।। માનોં કંચન વરણ બાહર રહે તહાં લુભાઈ ।।૧૬।।

પદ ૧૬

મોહન વદન કી શોભા ।। જાહી નિરખત ઉઠત મન આનંદ કી ગોભા ।।૧।। ભ્રોંહ સોહન કહા કહું છબિ ભાલ કુંકુમ બિંદુ ।। શ્યામ બાહર રેખ પર માનોં અબહીં ઉદ્યો ઈંદુ ।।૨।। નયન ધીર અધીર કછુ કછુ અસિત સિત રાતે ।। પ્રિય આનન ચંદ્રીકા રસપાન મદમાતે ।।૩।। લલિત બોલ કપોલ કુંડલ માનોં મકરાકર ।। યુગલ શશી સૌદામિની માનોં નયત નટસાર ।।૪।। વિમલ સજલ સુખર મુકતા નાસીકા દીનો ।। ઉચ આસન અસુર ગુરૂ માનોં ઉદય સો કીનો બસકા ફલ હંસકા મુખ કમલ રસ રાશી ।। પવન પરસત અલકુ અલીકુલ કલહ સી માચી ।।૬।। રહ્યો લલચાય છબીપર ટરત નહીં ટાર્યો અમીત અદભૂત માધુરી પર ગદાધર વાર્યો ।।૭।।

ભાવાર્થ ૧૬

શું કહું સખી મોહન ના વદન એટલે મુખારવીંદ શોભા નું વર્ણન મારાથી થાય તેમ નથી જ્યારે હું તેને જો ઉંછું ત્યારે મારા મનમાં આનંદની સીમા જેની સીમા નહી તેટલો આનંદ કોઈ પાર પામી શકે નહિ ।।૧।। ભ્રોંહ કેવી સુંદર સોહે છે શું કહું વળી કપાલ માં કંકુનો ટીકો કરેલો છે હવે તે કુંકુમને બિંદુ કેવો લાગે છે જાણે શ્યામ

બાદલ ઉપર ચંદ્રનો ઉદય થયો હોય ।।૨।। હે સખી તેના નયન કેવા છે ધીર તેને જોઈ ને હું ધરાતી નથી. (અસીત એટલે અંધારૂ અથવા કાળુ) કાજલ જે અંજન કરેલું છે એટલે નયનની રતાશ (લાલાશ) દેખાય છે શ્રી ઠાકોરજી એ જે ચંદ્રીકા ધારણ કરી છે મસ્તક ની પાગ ઉપર તે જાણે મુખકમલ નું રસપાન કરતી હોય તેવું મુખારવીંદ જાણે મદમાતું છે ।।૩।। તે ઓ ના ગાલ કેટલાં સુંદર છે કાનો માં કુંડલ ધરેલાં છે તે મકર ના આકાર ના છે તેનો ચળ કાટ કેવો લાગે છે (સુવર્ણનો) જાણે બે ચંદ્ર ચમકતાં હોય અને નટ સારામાં જેમ નૃત્ય કરતાં હોય તેમ હાલે છે ।।૪।। શુધ્ધ સ્વાંતી જલનું જે મોતી હોય તે મોતી નાસીકા ઉપર ધરેલ છે વળી હડપચી ઉપર ચીબુકની કાંતી કેવી શોભા આપે છે જાણે અસુર ગુરૂ એટલે શુક્રચાર્ય શુક્રનો રંગ છે સફેદ (હીરો) તે જાણે તેનું ઉચું આસન જમાવી ને બેઠો હોય ।।૫।। બાંસ ની બાંસુરી મુખ કમલ ઉપર ટેકવી ને કેવો મધુર સ્વર કલ હંસ કરે છે અને તે રસમાં રાચી રહી છે અલકાવલી ને પવન નો સ્પર્સ થતાં ફરકી રહી છે તો જાણે ભમરા ઓ સમુહમાં કલહ મચાવી રહ્યા હોય તેવા ઘુંઘરાળા દેશ શોભા આપે છે ।।૬।। આવી શોભા દેખી ને મારૂ મન લલચાઈ રહ્યુ છે તેહું કેમ કરીને ટાળી શંકુ તો ગદાધર દાસજી કહે છે આ મદભૂત રૂપ લાવણ્ય તાં રૂપ માધુરી પર વારી જાઉં છું જેનો પાર પામી ન શકાય તેવી નજર ખસે જ નહી (મીટ) અમીત અદભૂત રૂપ માધુરી પર હું વારી જાઉ બલહારી જાઉ છું.

પદ ૧૭

રાધે રૂપ અદભૂત રીત ।। સહજ જે પ્રતિકુલ તુવ તન રહે છાઁડ અનીત ।।૧।। કચન રચના રાહુ કે ઢીંગ મુદિત વદન મયંક ।। તિલક બાણ કમાન ભ્રૂ છબી નયન હરણીની શંક ।।૨।। રત્ન યતનન જડિત યુગ તાટંક રવિ છબી છાજ ।। તદપી દૂની જોત મોતી ન મંડલી ઉડૂરાજે ।।૩।। નીલપટ તન જોતી તમસમ અંગ અંગ રસાલ ।। કોઉ યુગલ ઉરોજ પરસત માહિં ભૂજા મૃણાલ ।।૪।। અધર મધુર સુપક્ક બિંબ સુભગ દસન અનાર ।। ધીર ઘર રહી કીર નાસા કરત નહી સંચાર ।।૫।। નીકટ કટિ કેહરી પૈં ગજગતી ન મેટી જાય ।। પ્રકટ યુગ તહાં જંઘ ઉદલી સુભગ રૂચી બુલસાય ।।૬।। ગદાધર બલ તોહિ બુઝત લગત હૈ જીય ત્રાસ ।। એતી સંયતી કર્યો પિય પૂતરીન મેં વાસ ।।૭।।

ભાવાર્થ ૧૭

શ્રી લલિત કિશોરી રાધે આપના રૂપની તો એક અદભૂત રીત છે ઘણી ખરી રીત આપના તનને ન ગમતી હોય તે નીતી ને છોડીહો ।।૧।। આહા હે શ્રી રાધે આપના કચ કહેતાં કેશ જે છે તેની રચના કેવી લાગે છે જાણે મુખચંદ ઉપર જે વાળ ની લટો આવે છે તેને રાહુની ઉપમાં આપી છે વળી કેસરનું આડ તિલક સુંદર શોભે છે વળી ભ્રોંહ બાણ કમાન જેવી મરોડ હાર શોભે છે નયન ની શોભા તો જાણે હરણી ના નેત્ર જેવી શોભા આપે છે।।૨।। યુગ એટલે બે તાટંક સુવર્ણ ના રત્ન જડિત બે કાનો માં કુંડલ જેવા કર્ણફુલ ધરેલા છે. તે સુર્ય સમાન લાગે છે વળી મોતીની જે માંગ ધરેલી છે તેતો વળી વધાર પ્રકાશ આપે છે. દામણી ના આગલ હીરાનું મોટો ટીકો હોય છે તે જાણે તારા ઓ થી પણ તેજસ્વી ઉડુરાજ ની ઉપમાં છે ।।૩।। વળી આપે નિલસારી પહેરી છે અને આપનું શ્રી અંગ ગૌરાંગ છે તો તે પણ આપની ભૂજા ઓ જાણે મૃણાલ (હંસ) ની ચાલ જેવી લાગે છે ।।૪।। આપના અધરોષ્ટ

પાકા-બિંબરૂલ જેવા છે અને આપના દાંત દાડમના બીજ સમાન સુંદર એક સરખા શોભે છે હે શ્રી રાધે આપનું નાસિકા પણ સુ સ્થિર સંચાર કર્યા વગર કેવું ધીર ધરીને રહી છે ।।૫।। વળી કટિ પણ કેહરી કહેતા (સીંહ) સીંહની એક પાતળી હોય છે તેવી આપની કટિ સુખર કેહરી જેવી છે ચાલ ગજ ગતી છે આપની ચાલ જોઈને હાથી પણ પોતાની ચાલને ભુલી જાય છે તેવી આપની ચાલ છે આપના બે ચરણોની જંધા ઉદલી ના સ્થંભ જેવી શોભે છે ।।૬।। ગદાધર દાસજી કહે છે કે હું બલ પૂર્વક કહું છું (પૂછ છુ) કે હે રાધે આપની પાસે આટલી સુંદરતાની સંપત્તી છે છતાં પણ આપને ત્રાસ સમાન લાગે છે કારણ કે આપની આંખ ની કીકી માં તો એક શ્યામ સુંદર નો જ વાસ છે.

પદ ૧૮

નયન ન નિરખ હરિકો રૂપ ।। મનહિ બીચ સુવિચાર દેખ્યો અંગ અંગ અનૂપ ।।૧।। કુટિલ કેશ સુદેશ અલિગણ વદન શરદ સરોજ ।। મકર કુંડલ કિરણકી છબી દુરત ફિરત મનોજ ।।૨।। અરૂણ અધર કપોલ નાસા સુભગ ઈષદ હાસ ।। હસન કી દ્યુતિ કહિન આવે ભ્રુકુટિ મદન વિકાશ ।।૩।। અંગ અંગ અનંગ જીતે રૂચિર ઉર વનમાલ ।। સુર શોભા હૃદય પૂરણ દેત શ્રી ગોપાલ ।।૪।।

ભાવાર્થ ૧૮

ગોપી પોતાનીજ આંખને કહે છે હે નયન તું હરિ નુંજ રૂપ જો પ્રભુના દર્શન થતાંજ તેને મનથી કેવો સુવિચાર આપ્યો કે વાહ મારા પ્રભુના એક એક અંગની સુંદરતા ની હું શું ઉપમાં આપી શકું ।।૧।। તેમના વાંકડી યાકેશ કેવા શોભે છે જાણે ભમરા ઓ નો સનુહ જાણે બેઠો હોય તેવું લાગે છે મુખારવીંદ પણ કમલ સમાન શરદ ના ચંદ્ર જેવું ખિલી રહ્યું છે.કુંડલના કિરણ ની ક્રાંતી જોઈ ને કામદેવ પણ લજાય માન થઈ છુપા ઈ જાય છે ।।૨।। અધરષ્ટ ની અરૂણ તાઈ (લાલાશ) ગાલ કેવાં ભરાવદાર નાઉ પણ શુક (પોપટ જેવું) જેવું છે કેટલું સુંદર છે દાંત ની ચમક નું તો કહેવું જ શું ભ્રુકુટિ મરોડ જાણે કામદેવ ના ઘનુષ જેવો છે અંગે અંગ માં અનંગ એટલે (કામ) ને જીવ્યો છે ત્યાં કામનો પ્રવેશ જ નથી ।।૩।। ઉરપર વનમાલા સુંદર બિરાજે છે સુરદાસજી કહે છે આ શોભા ના દર્શન મા હૃદય માં પૂરણ રીતે શ્રી ગોપાલ જ છે આ દર્શન મને આપી રહ્યા છે તે હું કહું છું.

પદ ૧૯

નયન ન ધ્યાન નંદકુમાર ।। સીસ મુકુટ સીખંડ રાજત ના હીન ઉપમાં પાર કુટિલ કેશ સુદેશ ભ્રાજત માનોં મધુકર જાલ ।। રૂચિર કેસર તિલક દીનો પરમ શોભા ભાલ ।।૨।। મુકુટિ બંડ સુચારૂ લોચન રહી યુવતિ દેખ ।। માનોં ખંજન ચાંય ઉડત ઉડત નહિં નિમેખ ।।૩।। મકર કુંડલ ગંડ ઝલકત નિરખ લજ્જીત કામ. નાસિકા છબી ડીર લજ્જિત કવિન વરણિત નામ।।૪।। અધર વિદ્રુમ દશન દાડમ ચિબુક હૈ ચિત્ત ચોર ।। સૂરપ્રભુ મુખચંદ પૂરણ નારી નયન ચકોર ।।૫।।

ભાવાર્થ ૧૯

નયનથી નંદકુમાર નું ધ્યાન ઘરવું સીખંડ ઉપર મુકુટ બીરાજે છે તેની ઉપમાં નો પાર નથી વાંકડીયા વાળ

સુંદર લાગે છે જાણે ભમરાઓ જાલ માં રૂસાયા હોય સુંદર કેસર તિલક ધીધુ છે ભાલની શોભા સુંદર છે ।।૨।। મુકુટિ બાંકી સુંદર આંખ યુવતી જોઈ જ રહે છે માનોં ખંજન એટલે પક્ષી ની ચંચલતા તેવી શ્યામસુંદરના આંખ ની ચપળતા તે પલકાંતર પણ ઉડતા નથી ।।૩।। મકર કુંડલ કપોલ પર ઝબકે છે જોઈ ને કામ લજાય માન થઈ જાય છે નાસિકા જોઈ કીર લજાઈ જાય છે કવીતેનું વર્ણન કરી શકતા નથી.હોઠ લાલ દાંત દાડમના બીજ ચીબુકની કાંતી ચીતચોરી જાય સુરદાસજી કહે છે. મુખચંદ્ર કેવું શરદના પુર્ણ ચંદ્ર જેવું નારી એટલે વ્રજની ગોપીના નયન કેવો છે ચકોર ના જેવાં તે ચંદ્ર વગર રહી શકતા જ નથી.

પદ ૨૦

તન મન ધન ડારૂં વાર ।। શ્યામ શોભા સિંધુ માનોં અંગ અંગ નિહાર ।।૧।। પચ રહી મન ધ્યાન કરકર લહત નાહીન તીર ।। શ્યામ તન જલ રાશી પુરણ મહાગુણ ગંભીર ।।૨।। પીતપટ ફહરાત માંનો લહર ઉઠત અપાર ।। નિરખ છબી તક તરણ પૈઠી કહું વાર ન પાર ।।૩।। ચલત અંગ ત્રિભંગ કરકેં ભ્રોંહ ભાવ ચલાય ।। માનોં બીચબીચ ભ્રમર ડોલત ચિતયે ચિત ભરમાય ।।૪।।શ્રવણ કુંડલ મકર માનોં નયન ન મીન વિશાલ ।। સલીલ ઝલકત રૂપઆભા દેખરી નંદલાલ ।।૫।। બાહુ દંડ ભૂજંગ માનોં જલધી મધ્ય વિહાર ।। મુક્તા માલ માનોં સુરસરી વહી ચલી દ્વય ધાર ।।૬।। અંગ અંગ ભૂષણ બીરાજત કનક મુકુટ વિકાશ ।। ઉદધિ મથન પ્રકટ કીનો શ્રી અરૂ સુધા પ્રકાશ।૭। ચકત ભઈ ત્રિય નિરખ શોભા દેહગતિ વિસરાય। સૂરપ્રભુ છબિ રાસી સાગર જાન્યો ન કાંપે જાય ।।૮।।

ભાવાર્થ ૨૦

શ્રી શ્યામસુંદર ની શોભા ને સાગર ની ઉપમાં આપી છે તે શોભા ઉપર તન મન ધન થી વારી જાઉ છું ।।૧।। તે સાગર રૂપી શોભા નું વર્ણન શું કરૂં તેના અંગે અંગ ને જોતા મારૂ મન તેમાં લાગી રહ્યું અને વારંવાર ધ્યાન કરતા તેનો કિનારો (અંત) આવ્યો નહિ શ્યામ સુંદર નું શરીર મેઘ શ્યામ જલ જેવું છે જેમ સિંધુ ભીતર ગંભીર હોય છે તેમ પુરણ મહા ગુણ ગંભીર છે ।।૨।। પીત પટની ફહરાન કેવી છે જાણે અપાર પવનની લહેર ઉડતી હોયતેમ પટપીત ફહરાન કેવી આ છબિ ને જોતાં કાંઈ વાર સુધી નીરખ તાં તેનો પાર ન આવેવ ।।૩।। જ્યારે ચાલે છે ત્યારે તેમની ચાલ લલિત ત્રિભંગી બને છે તેમની ભ્રોંહ પણ જોતાં અનેક ભાવ ચલાય માન થાય છે શ્રી મદન મોહન ના ઘુંચરાળા કેશ ભ્રમર નીજેમ ડાલે છે તેનાથી ચિત ભરમાય છે ।।૪।। શ્રવણ કુંડલ મકરના આકાર ના છે જાણે નયન પણ મીન કહેતાં માછલું તેના જેવા વિશાલ નેત્ર છે શ્રી નંદલાલ ના શ્રી અંગ ની ઝલકન ની આભા કેટલી સુંદર છે ।।૫।। બાહુ દંડ તેઓની ભુજા દંડ સમાન છે લાંબી છે જાણે ભૂજંગ (સર્પ) એટલે સર્પ ની ઉપમાં આપી છે ચાલે છે ત્યારે સર્પ જાણે સાગરમાં વિહાર કરતો હોય વળી મોતી ઓની માલા સુરસરી એટલે ગંગાજી ની જેમ ગંગાની ધારા ઉપરથી નીચે આવે તેમ મોતીની માલા શોભે છે તેઓના અંગે અંગમાં ભૂષણ બીરાજે છે સુવર્ણ નો મુકુટકેવો શોભે છે સમુદ્ર નું મંથન કરી લક્ષ્મી અને અમૃત નો પ્રકાશ કર્યો તેમ વ્રજગોપી આ શોભી

સીંધુ માં જોતાં ચકીત બની ગઈ દેહગતિ વીસરાઈ ગઈ સુરદાસ જી કહે છે આ અપાર શોભા સિંધુ ને જોઈ પેલો ભૌતિક સાગર જાણે કાંપી ગયો હોય કે મારા અગાધ પણા કરતાં આ રૂપજલ નિધી કેટલી અગાધ છે.

પદ ૨૧

મુખ પર ચંદ વારોડાર ।। કુટિલ કચ પર ભ્રમર વારોં ભ્રોંહ પર ધનુવાર ।।૧।। ભાલ કેસર તિલક છબિ પર મદન સતસત વાર ।। માનોં વહી ચલી સુધા ધારા નિરખ મન ધોંવાર ।।૨।। નયન ખંજન ભૃંગ વારોં કમલ કે કુલવાર ।। માનોં સરસ્વતી ગંગા યમુના ઉપમા વારો કાર ।।૩।। નિરખકુંડલ તરણી વારો કૂપ શ્રવણ ન વાર ।। ઝલક લલિત કપોલ છબિપર મુકુટ શતશત વાર ।।૪। નાસીકા પર કીર વારોં અધર વિદ્રુમ વાર ।। દસન પર કણ વ્રજ વારોં બીજ દાડમ વાર ।૫। ચિબુક પર ચિતવિત વારોં પ્રાણ વારોં ડાર ।। સુરપ્રભુકી નિરખ શોભાકો સકે જો નિહાર ।।૬।।

ભાવાર્થ ૨૧

શ્રી ઠાકોરજી ના મુખાર વિંદ પર ચંદ્ર પણ વારી જાય છે ।। વાંકડીયા વાળ પર ભમરા ઓપણ વારી જાય છે ભ્રોહ ઉપર મદન નું ધનુષ પણ તેની તુલના માં નથી આવતું કપાલ ઉપર કેસર તિલકની છબી પર મદન સતસત વાર માનોં વહી ચલી અમૃતની ધારા જોવાને મન દીયો વારી. નયન ભમરા જેવા અને ચંચળ વારી કમલ ઉપર બેસનાર ભ્રમરના કુલ વારી જાય છે ભલે સરસ્વતી ગંગા જમુના ની ઉપમાં વારી નાખો પણ જુઓ કુંડલ તરણી વારોં એટલે સુર્યને વારો કુવા નું ઉડાણ કરતાં કાનનું ઉડાણ જુઓ સુંદર કપોલ ની છબી ઉપર દર્પણ ની ઝલક વારોં ના ઉપર પોપટ વારો અધર પર ફલ વારોં દાંત પર વ્રજની ઠણ વારોં અથવા દાડમ બીજ ચિબુક હડપચી ઉપર ચીત વારોં અથવા પ્રાણ વારી નાખો સુરદાસજી કહે છે પ્રભુની શોભા જોઈ ને કોઈ કહી શકે કે મેં આ જોયું.

પદ ૨૨

તરૂણી નિરખ હરિ પ્રતિ અંગ ।। કોઈ નિરખ ઇંદુ ભૂલી કોંઈ ચરણ યુગ રંગ ।।૧।। કોઉ નિરખ નુપુર રહી થક કોઈ નિરખ યુગ જાન કોઈ નિરખ યુગ જંઘ હરિ કે કરે મન અનુમાન ।।૨।। કોઈ નિરખ પટપીત કાછની મેખલા રૂચિ કાર ।। કોઈ નિરખ છબિ હૃદય નભકી વારત તનમન વાર ।।૩।। ચારૂ રોમાવલી હરી કી ચારૂ ઉદર સુદેશ ।।માનોં અલિશ્રેણી બિરાજત બને એક હી વેશ ।।૪।। રહી ઇકટક નારી ઠાડી કરત બુદ્ધિ વિચાર સુર આગમ કિયો નભતે યમુના સુક્ષ્મ ધાર ।।૫।।

ભાવાર્થ ૨૨

પ્રમદા ગોપી શ્રી હરિ ના શ્રી અંગની ઉપમાં આપે છે કે કોઈ ગોપી શ્રી ઠાકોરજીનું મુખ ઈંદુ (ચંદ્ર) ને જોઈ આકાશ ના ચંદ્ર ને ભૂલી ગયા.કોઈ બે ચરણ ના રંગ જોઈ નેપુર જોઈ વે થાકી ગઈ કોઈ નિરખ બે ને તો તેમની જંઘા જોઈને હરી તેના મન નું અનુમાન કરે છે કોઈ કટી મેકલાં જૂઓ કેવાસારા છે કોઈ તેના હૃદયા આકાશ ને તનમન વારે છે ।।૩।। સુંદર રોમાવલી સુંદર ઉદર (પેટ) સુદેશ માનોં ભ્રમરા ઓ નો રંગ અને શ્રી

શ્યામસુંદર એકજ વેશ છે એકીટક વ્રજનારી ઉભી રહી બુધ્ધી થી વિચાર કરે છે કે સુરદાસજી કહે છે કે આગમ કીયો નભતે. શ્રી યમુનાજીના સુક્ષ્મ ધાર રૂપે આકાશમાંથી ગૌલોક માંથી સુર્ય લોકમાં થઈ ભુતલ પધાર્યા.

પદ ૨૩

શ્યામ પહેરે જલ સુત માલ અતિ અનૂપમ છબી છાજેંરી ।। માનોં કલા કપોત નવઘન પર યહ ઉપમાં કછુ ભ્રાજેંરી ।।૧।। પીત હરીત સિત અરૂણ માલવન બિરાજત હૃદય વિલાસ હરી ।। માનોં ઈન્દુ ધનુષ નભ મંડલ પ્રકટ ભયો તિહો ડાલરી ।।૨।। ભૃગુ પદ ચિન્હ ઉરસ્થલ પર કંઠ કૌસ્તુભ મણી ઢિંગ દરસ તરી ।। બૈઠો માનોં ખટપદ વિધુ એક ચરૂ ઘન સોં મિલ હરખતરી ।।૩।। ભૂજા વિશાલ શ્યામસુંદરકી ચંદન ખોર ચઢાયેંરી ।। સુર સુભગ અંક કી શોભા વ્રજ લલના લલચાયેરી ।।૪।।

ભાવાર્થ ૨૩

ઉષ્ણકાલના દિવસો છે સાયંકાલે ગૌધન ચરાવી શ્રી શ્યામ સુંદર પધારે છે તે દર્શન માટે વ્રજ ગોપી રાહ દેખી રહી ઈ (રસ્તો) પ્રભુ પધારે છે શ્રી શ્યામ સુંદરે (જલસુત – મોતીની માલા) ધારણ કરી છે શ્રી કંઠમાં તો કંઠની ઉપમાં કેવી આપી છે કે માનોં કલા કપોત (કબુતર) કપોત ની ગ્રીવા (ડોક) બહું સુંદર સુખર હોય છે શ્રી અંગ નવઘન છે નવીન વર્ષા ઋતુ ના જે વાદળો પાણી ભરેલાં વાઘળેં ચઢી આવે તેવું શ્રી ઠાકોરજીનું શ્રી અંગ છે તેની ઉપમાં શું કહી શઉં અનૂપમ ઉપમાં ન આપી શકાય તેવી છબી શોભી રહી છે।।૧।। વળી શ્રી કંઠમાં વનમાલા ધારણ કરેલી છે પીળા લીલા લાલ આ બધા રંગવાળા ફુલની માલા વનમાલા કોઈથી ચરણ સુધી ની લાંબી વિશાલ હોય છે તેને ઈન્દ્ર ધનુષ ની ઉપમાં આપી છે જાણે નભ મંડલ એટલે આકાશમાં જેમ મેઘ ધનુષ શોભે છે તેવી રીતે આ નવઘન શ્યામ ઉપર વનમાલા શોભા આપે છે ।।૨।। ઉરસ્થલ ઉપર ભૃગુ પદ ચિન્હ છે તેના ઉપર કંઠે કૌસ્તુભ મણી ની માળા ધરી છે તે કૌસ્તુભ મણી કેવો લાગે છે જાણે ખટપદ એટલે (ભમરો)ભમરા ને છ પગ હોય છે અને તેનો રંગ પણ શ્યામ છે અને શ્રી ઠાકોરજી પણ શ્યામ છે એટલે તે રંગે એક મલી જાય છે પણ તેની નજર મુખચંદ્ર ઉપર જોઈ રહ્યો હોય તેવી શોભા કૌસ્તુભ મણી ની છે ભૂજા ઓ વિશાલ છે વળી ચંદન ની ખોર કરેલી છે ચંદન ચર્ચેલું છે ।।૩।। સુરદાસજી કહે છે આ અંગ ની શોભા જોઈ ને વ્રજ લલના લલચાઈ રહી છે ।।૪।।

પદ ૨૪

સાંવરે અંગ સુખકી ખાન ।। જગમગે તન જોતી દૂની રૂપ રસિક નિધાન ।।૧।। ભૂકુટિ અલકેં સોહની મુખ કમલ પર રહી ફૈલ।। મધુપ મધુ મકરંદ પીવત રહે મુખમેં ઝેલ ।।૨।। ભ્રોંહ બાંકી ધનુષ કી છબી ભાલ રેખા બાન ।। નિરખ મોહેં કામિની હરેં માનિની કો માન ।।૩।। નયન લોલ વિશાલ સુંદર અધિક રસ રાતે ।। પિયા પ્રેમ વિલોક આનન રસ માતે ।।૪।। કુંડલ કપોલ વિશાલ સુંદર પરતહે ઝાંઈ સ્વચ્છ સરોવર પ્રવાહ ઝલકે સૂર કી નાઈ ।।૫।। ચિબુક ચિત્ત ચુરાવહી છબી માધુરી મુસકાન ।। છડે મુખ રસ દેખ તૈસી અંગકી અલસાન ।।૬।। નરમ ગ્રીવા લસત સુંદર પીતપટ સોહે ।। મિટત માનજુ મદન કો યહ રૂપ રસ કોહે ।।૭।। ધ્યાન ધર જીય એહી

નિસદીન સાંવરે સુખસાર ।। સૂર શોભા હૃદય પૂરણ દેત નંદકુમાર ।।૮।।

ભાવાર્થ ૨૪

ગોપી કહે છે કે શ્યામ અંગ સુખની ખાણ છે ।। તેમનું શ્રી અંગ ની જોતી દૂની એટલેલ બે રીતે એકતો રૂપ રસિક નિધાન છે ।। તેમના વાળ ની લટ ભુકુટિ ઉપર સોહે છે અને મુખ કમલ પર ફેલી રહી છે ।। ભમર મધુ મકરંદ પીવા માટે મુખારવીંદ પર ઝુમી રહો છે ।।૨।। તેમની શ્રી શ્યામ સુંદરની ભ્રોંહ વાંકી છે જાણે મદન ધનુષ લઈ ને ઉભા હોય તેવી છબી ભાલમાં જે ત્રીરેષા છે તે બાણ સમાન છે તે જોઈ ને કામિની મોહી રહી છે અને માનિની ના માન હરે છે।।૩।। શ્રી શ્યામ સુંદરના નયન વિશાલ છે સુંદર અધિક રસ ભરેલાં ।। શ્રી પ્રિયાજીનો પ્રેમ જોઈ મુખનો આનંદ પ્રેમ રસ માતે એટલે રસ ભરેલાં ।।૪।। કપોલ ઉપર વિશાલ કુંડલ ની ઝાંઈ પડે છે જાણે સ્વચ્છ સરોવર પ્રવાહ ઝલકે છે સૂર્ય ના પ્રકાશ થી।।૫।। જ્યારે મધુર હસે છે ત્યારે ચીબુક ની ક્રાંતી થી ચિત ચુરાઈ જાય છે મુખમાં અમૃત રસ છડી રહ્યા છે તેવી શ્રી અંગ ની અલસાન છે ।।૬।। કોઉ ઝુંકેલી છે સુંદર પીતપટ સોહે છે આ રૂપ રસ જોઈ ને મદન નું માન મિટી જાય છે.(મટીજાય છે) હારી જાય છે ।।૭।। નીસદીન શ્યામ સુંદર નું ધ્યાન ધરી મનમાં આજ સુખનો સાર છે સુરદાસ જી કહે છે શોભા હૃદયની પુરણ કરે નંદકુમાર

પદ ૨૫

વ્રજ યુવતિ હરિ ચરણ મનાવે ।। જે પદ કમલ મહામૂનિ દુર્લભ વે સપને હું ન પાવે ।।૧।। તનું ત્રિભંગ યુગ જનુ એક પગ ઠાડે એક દરસાય ।। અંકુશ કલશ વ્રજ ધ્વજા પ્રકટત તરૂણી મનહી ભ્રમાય ।।૨।। યહ છબી દેખ રહી એકટક હિયેમેં કરત વિચાર ।। સૂરદાસ મન ચરણ કમલ પર સુખ સોં કરત વિહાર ।।૩।।

ભાવાર્થ ૨૫

જો ભક્તિ પ્રાપ્ત કરવી હોયતો શ્રી હરી ના ચરણ માં જ છે માટે વ્રજ વનીતા ઓ શ્રી ઠાકોરજી ના ચરણ ની આસા રાખે છે જે ચરણ કમલ મહામુનિ હોય તેને પણ દુલર્ભ છે અને સ્વપ્ના માં પણ ચરણ સેવા ના મળે।।૧।। શ્રી અંગ શ્યામ સુંદરનું ત્રિભંગી છે એક પગ જમીન ઉપર ટેકવ્યો છે બીજો ચરણો આડો ચરણ રાખેલ છે તેમાં ચરણના ચિન્હી પ્રકટ જણાતાં તરૂણી વ્રજ યુવતી મન થી ભ્રમાય છે।।૨।। આ છબિ જોઈ રહી છે એકટક મટકું પણ મારતી નથી અને મનમાં વિચાર કરે છે ।। સુરદાસ કહે છે મન ચરણ કમલ ઉપર રાખી સુખથી વિહાર કરો ।।૩।।

પદ ૨૬

શ્યામ કમલ પદ નખકી શોભા ।। જે નખચંદ્ર ઇન્દ્ર શિર પરસે શિવ વિરંચી,મન લોભા ।।૧।। જે નખચંદ્ર સનક મુનિ ધ્યાવત નહિ પાવત ભરમાઈ ।। તેનખચંદ્ર પ્રકટ વ્રજયુવતી નિરખ નિરખ હરખા ઈ।।૨।। જે નખચંદ્ર ફણિંદ્ર હૃદય તે એક નિમિષ નહીટારે ।। જે નખચંદ્ર મહામુનિ નારદ પલક ન કબહું બિસારે ।।૩।। જે નખચંદ્ર ભજન દુઃખ નાસત રમા હૃદય તે પરસત । સૂરશ્યામ નખચંદ્ર વિમલ છબિ ગોપીજન મિલ દરસત ।।૪।।

પદ ૨૭

દેખરી દેખ આનંદ કંદ ।। ચિત ચાતક પ્રેમ ઘન લોચન ચકોર સુછંદ ।।૧।। ચલત કુંડલ ગંડ મંડિત ઝલક લલિત કપોલ ।। સુધારસ જનુ મકર ક્રીડત ઈન્દુ દંડ હિંડોલ ।।૨।। સુભગ ઉર આનન સમીપ હરિ મુરલીકા યહભાય ।। માનોં ઉદય અંભોજ ભાજન લેત સુધા ભરાય ।।૩।। શ્યામ દેહ દુ કુલ દ્યુતિ છબિ લસત તુલશી માલ ।। તડીત ઘન સંયોગ માનોં સેન કા શુક જાલ ।।૪।। અલક અવિરત ચારૂ હાસ વિલાસ ભ્રુકૂટિ ભંગ ।। સૂર હરી કી નિરખ શોભા ભઈ મનસા પંગ ।।૫।।

ભાવાર્થ ૨૭

અરી સખી તું આનંદ કંદ ને જો ।। ચાતક ને પ્રેમ છે ઘન માં ક્યારે મેઘ વર્ષને હું જલ પીઉ ચકોર નું ચીત છે મુખ ચંદ્ર ઉપર તેને ચંદ્ર પર પ્રિત છે બંને ના રસ્સા અલગ છે પ્રેમ શુધ્ધ છે ।।૧।। ગંડસ્થલ પર (કપોલ પર) કુંડલ ચળકે છે અને જાણે કપોલ ઉપર મંડાયેલા છે અને ઝલકે છે હવે મુખ ચંદ્ર માંથી સુધારસ (અમૃત) વર્ષે છે તેમાં સુધારસ ની અંદર મકરક્રીડી કરે છે એવી શોભા કુંડલની અને મુખચંદ્ર ની છે અને મકર સુધા રસમાં ક્રીડા કરે છે એટલે ઈન્દુ (ચંદ્ર) દંડ સહે છે (દંડરૂપી હીડોલ અથવા હીલોળા)।।૨।। સુંદર શ્રી હસ્તમાં મુરલી લઈ મુખ સમીપ લાવે છે અને સ્વર છેડે છે તે તેઓને ગમે છે માનોં ઉપમાં છે મુખકમલ ઉપર વેણુ ટેકવે પાત્ર રૂપી તો તેમાં અમૃત ધારા ભરાય ।।૩।। શ્યામ શ્રી અંગ ઉપર બંને કીનારા પર તુલશી માલ ની છબિ બીજળી સમાન લાગે છે. તડીત ઘન વાદળ ના સંયોગ થી. ચલક અવિરત સુંદર હાસવિલાસ ભ્રુકુટિ બચાવ તા જાણે સૂરદાસજી કહે છે હરિની શોભા જોઈ ને બુધ્ધી કાંઈ કામ કરતી નથી -પંગ થઈ જાય છે.મનસા -બુધ્ધી

પદ ૨૮

દેખરી હરિકે ચંચલ તારે ।। કમલ મીનકી કહા ઈતિ છબી ખંજન હૂં નજાત અનૂહારે ।।૧।। વે દેખો નિરખન મિત મુરલીપર કર મુખ નયન એક ભયે ચારે ।। માનોં સરોજ વિધુવૈરી વંચીકર કરત નાહ વાહન ચુચકારે ।।૨।। ઉપમાં એક અનૂપમ ઉપજત કૂંચિત ઝલક મનોહર ભારે ।। વિકરત વિઝુક જાત રથતેં મૃગ જનુ સશંક શશી લંગર સારે ।।૩।। હરિ પ્રતિ અંગ વિલોક ગાન રૂચી વ્રજવનિતાં ન પ્રાણ ઘનવારે ।। સૂરશ્યામ મૂખ નિરખ મગ્ન યહ વિચાર ચિત અનત ન ડારે ।।૪।।

ભાવાર્થ ૨૮

અરે સખી તું દેખ તો ખરી હરિ ની ચંચલ તા તો ચંચલતા કયાંથી મપાય છે તો તે ચંચલતા આંખના અણસાર ઉપરથી દેખાઈ આવે છે કમલ મુખ ની વાત છે અને મીન ની ઉપમાં છે નેત્ર કમલ ની તો શ્રી નંદકિશોર ના મુખારવીંદ (મુખચંદ્રપર) માછલા ના આકાર જેવા વિશાલ નેત્ર શોભે છે તે નેત્ર ને ખંજન નામના પક્ષી પણ તેની (તુલના) સરખા મણી કરી શકતું નથી કે ખંજન પક્ષીના નેત્ર પણ સુંદર અને ચંચલ હોય છે ।।૧।। અરે સખી તમે જુઓ તો ખરી તેની દષ્ટી એક મુરલીપર હાથ રાખી મુખ નયન બંધુજ એક જગ્યા એ છે હવે તેની ઉપમાં આપી છે

તે જાુઓ માંનો સરોજ કમલ વિધુ એટલે ચંદ્ર તે બંને વિરૂધ ભાવમાં છે તે ભાવ ને ગુપ્ત (છાનુ) રાખી ને નાદ કરે છે વાહન (ભમરો-તેનું વાહન કમલ) ચુચકારે છે કારણ કે ભમરો કમલ ઉપર જે ગણગણાટ નાદ કરે છે તો કમલ પણ હાહા પાંકારે છે કે આ શું કરો છો ભ્રમર રાજ આટલા બધા આનંદ માં કેમ ।।૨।। હવે તેની ઉપમાં કેવી આપીપ છે જાણે એક અમુપમ (સુંદર)શોભા લાગે છે કુંચિત એટલે વાંકડીયા કેશ (અલક) ભારે મનોહર મનને હરે તેવી શોભા આપે છે હવે જાુઓ સમજ કેવી આપી છે એક બળવાન શક્તિ શાળી માણસ પાસે નિર્બલ માણસ કેવો લાગે અને બળવાન નિર્બલની આજીવિકા નું સાધન લઈ જાય પછી નિર્બલની શી ગતી થાય. તે કહે છે કે ચંદ્ર જે રથ ઉપર બિરાજમાન હોય છે ત્યારે તેના રથને મૃગ એટલે હરણ જોડેલાં હોય છે અને તે રથને હરણ ચલાય માન કરે છે પણ અહીંયા હરણની દશા કેવી થઈ છે (વિડરત વિઝુક) ઉપર દષ્ટાંત આપ્યું છે તે સમજી લેવું શ્રી ઠાકોરજીના મુખારવીંદને ચંદ્રની ઉપમાં આપી છે તે ભમરા ઓ (નેત્રરૂપી) કેવી ચંચલતા બતાવે છે કે આ શરીર રૂપી રથમાં ચંદ્ર બિરાજેમાન છે તેને કયાં લઈ જાશે એવું શંકા સહીત (સશંક) હરણો જોઈ રહ્યા છે (મનરૂપી મૃગ) શ્રી હરીના શ્રી અંગને જોઈને માન રૂચિ આ વધુ વ્રજ વનિતા ન (વ્રજની ગોપી) પોતાના પ્રાણ રૂપી ધનને વારે છે સૂરશ્યામ કહેતાં શ્રી ઠાકોરજી કહે છે વ્રજની ગોપી શ્રી હરિનું મુખ જોઈને મગ્ન બની જાય છે અને વિચાર અને ચિત અનત (એટલે બીજી કોઈજગ્યા એ નહિ) ન નાખે શું આ કિર્તન નો ભાવ ભર્યો છે ભુલચૂક સુધારી ને વાંચ જો અને જણાવશો તો બહુજ કૃપા માનીશ ।।

પદ ૨૯

દેખરી દેખ નવલ કિશોર ।। લકુટસો લપડાય ઠાકે યુવતી જન મન ચોર ।।૧।। ચારૂ લોચન હંસ વિલોચન દેખ કે ચિત ભોર ।। મોહની મોહન લગાવત લટક મુકુટ ઝકોર ।।૨।। શ્રવણ ધ્વનિ સુન નાદ મોહત કરત હૃદય મેં ઠોર ।। સૂર અંગ ત્રિભંગ સુંદર છબી નિરખત તૃણ તોર ।।૩।।

ભાવાર્થ ૨૯

હે સખી દેખ આ નવલ કિશોર ।। લાકડાં ના ટેકેપગ લપટાવી ને ઉભા છે અને યુવતી જનોના મન ના ચોર છે।।૧।। સુંદર નયન અને હંસે ને જાુએ ત્યારે ચીત ભોરવાઈ જાય છે મોહન મોહની લગાવી છે મુકુટ ની ઝકોર સુંદર છે ગોપીઓ મુરલી ની કાનથી ધ્વનિ સાંભળે છે અને મોહીત થઈ જાય છે અને તેને એટલે શ્યામ સુંદર ના માટે હૃદયમાં જગ્યા કરે છે અંગ ત્રિભંગ કરી સુંદર છબી જોઈને તૃણ તોરે છે.

પદ ૩૦

હરિતન મોહની માઈ ।। અંગ અંગ અનંગ સતસત વરની નહીં જાઈ ।।૧।। કોઉ નિરખ વિથુરી ચલક મુખ અધિક સુખ પાઈ ।। કોઉ નિરખ રહી ભાલ ચંદન એક ચિતે લાઈ ।।૨।। કોઉ નિરખ રહી ચારૂ લોચન નિમિષભર માઈ ।। સુર પ્રભુ કી નિરખ શોભાકહત નહિં જાઈ ।।૩।।

ભાવાર્થ ૩૦

અરી માઈ શ્રી હરિના તનમાં એવી તો શું મોહની છે કે અંગ અંગ માં સત કોટી અનંગને (કામદેવને) વારી નાખું તોય તેનું વર્ણન થઈ શકે નહીં કોઈ તેમની વિખાયેલી અલક જુએ છે તેનાથી મુખને અધીક સુખ થાય છે કોઈ ભાલના એટલે કપાલમાં લાગાવેલ ચંદન ને એક ચીત થી જોવે છે કોઈ જુએ છે કોઈ જુએ છે સુંદર લોચન કેવા છે એક મટકું પણ માર્યા વગર જોવે છે એકજ ધારૂ સુરદાસ કહે છે પ્રભુની શોભા જોઈને કાંઈ કહેવાય નહી તેવું રૂપ છે. (કોટિ કંદંપ લાવણ્ય રૂપ)

પદ ૩૧

સખી કૈસેંક કહી હરિકે રૂપકો રસહી ।। અપને હી તનમેં ભેદ બહુત વિધ રસના ન જાનત નયનકી દશ હી ।।૧।। જીન દેખે તે આહી વચન બિન જિન હી વચન દરશનન તરસ રહી ।। બીન બાની અતિ ઉગમ પ્રેમ જલ સુમર સુમર યહ રૂપ યશ હી ।।૨।। યહ સમજ પછતાત મનહી મન કહા કરોં મોહી વિધ નહિં ન સહીં ।। સુર સકલ અંગન કી યહ ગતિ કહા રચ્યો બિધ પક્ષ દ્વય રસ હી ।।૩।।

ભાવાર્થ ૩૧

હે સખી હરિના રૂપ અને રસ કેવીરીતે કહ્યો જાય ।। આપડા તનમાં તો ભેદ બહુજ છે રસના નજાનત (રસના એટલે જીભ) આપડે પડયા ભોગમાં ખાવામાં એટલે આંખથી જોઈ શકતા નથી ।।૧।। જેને જોઈએ તે આજ વચન બોલવા ના નાહી બોલવા જેનામાં વચન દર્શન વગર તરસી રહયા છે વગર બોલ્યે અતિ પ્રેમ ઉભરાઈ આવે અને રૂપ યશનું સમરણ થઈ આવે આવી સમજ જ્યારે આવે ત્યારે પછતાવો મન હી મન આવે અને કહે કે મને આ વિધી નહી સહી જાત ।। સુરદાસ કહે બધા અંગની યહ ગતી કહા રચ્યો વિધ દ્વંય પક્ષ તો રસને બે રીતે વેચેં લો છે જેને લૌકીક જોઈ એ તેને અલૌકીક નહી મળે

પદ ૩૨

પાવે કૌન લિખે બિન ભાલ ।। કાહુકો ખટરસ ભાવત કોઉ ભોજન કોં ફીરત બેહાલ ।।૧।। તુમ દેખ્યો હરિ અંગ માધુરી મૈં નહી દેખ કૌન ગોપાલ ।। જૈસે રંક તનક ધન પાવે તાહી મેં વહ હોત બિહાલ ।।૨।। તુમ્હેં મોંહી ઈતનો અંતર હૈ ધન્ય ધન્ય વ્રજકી તુમ બાલ સૂરદાસ પ્રભુકી તુમ સંગન તુમ હી મીલે યહ દરસ ગોપાલ જેના ભાગ્યમાં લખ્યુ હોય તે તેને મળે જેવી રીતે રંક ને ધન મળે તો તે વ્યાકુળ વ્યાકુળ થઇ જાય

પદ ૩૩

દેખ સખી હરિકો મુખચારૂ ।। માનોં છુડાય લીયો નંદનંદન વા શશીકો સતસાર રૂપ તિલક કચ કુટિલ કિરણ છબી કુંડલ કલા વિસ્તાર પત્રાવલી પર એશ સુમન શશી મિલ્યો માનોં ઉડુ હાર ।।૨।। નયન ચકોર વિહંગ સુર સુન પિચતન પાવત પાર ।। અબ અંબર સો લગત હૈ એસે જૈસે જુઠો થાર ।।૩।।

ભાવાર્થ ૩૩

દેખ સખી હરિ નું સુંદર મુખ જાણે નંદનંદને તે ચંદ્રનો જે સાચો સાર હતો તે લઈ લીધો ।। રૂપ તિલક કેશ

વાંકડીયા તેજસ્વી છબિ કુંડલ ની કલાનો પાર નહી ।।૧।। પત્રાવલી પરવેશ સુમન શશી મિલ્યો માનોં ઉદ્દાર નયન ચકોર જેવા છે વિહંગ સૂર સુન પિય તન એટલે આ શરીરથી પાર નહી પમાય હવે. અંબર સો એટલે આકાશ થી લાગત હે એસે જૈસે જાુઠો થાર તો તેમાં કાંઈ બરકત ના હોય. (આપણને જુઠો ખાધેલો થાળ આપે તેમા બરકત હોય નહી)

પદ ૩૪

અંગ અનંગ ન રંગ રસ્યો ।। નંદગ્રહતે નંદસુત વૃષભાન ભુવન વસ્યો ।।૧।। ધેનુ કે સંગ મિષકી મીષ કર વિપિન પંથ ધસ્યો ।। નિરખ કે સબ ગ્વાલ સેન નયન ફેર હંસ્યો ।।૨।। બહુર કયોં છૂટત તહાં તે બાહુ બંધ કસ્યો ।। ને રાધા વદન ચિતયો દુલસ ઈત વિલસ્યો ।।૩।।સાંઝ સબ એકમ હવૈ કે ઘોષ પથ પરસ્યો ।। સૂર એસે દરસ કારણ મન રહત તરસ્યો

ભાવાર્થ ૩૪

શ્રી નંદ નંદન શ્યામ સુંદર નું સ્વરૂપ કોટી કંદર્પ લાવણ્ય શ્રી અંગ કામદેવ ને પણ લજાવું પડે તેવું સ્વરૂપ છે જેવી રીતે નંદાલય માં શ્રી ઠાકોરજી છે તેવી રીતે વૃષભાન જી ને ત્યાં શ્રી રાધાજી નું સ્વરૂપ પણ તેવું જ છે ગૌધન ની સાથે શ્રી ઠાકોર જી ગાયો ચરાવાના હિસાબે નિકલે છે તો ગાયો ચરાવાનું તો મીસ છે (બાનુ) અને શ્રી રાધાજી ને પણ વિપિન માઁ આવવાની ખાત્રી છે તેથી તે વિપિન ના રસ્તે ગયાં ત્યાં ગ્વાલ બાલો ની સેના ચારે બાજુથી જોવે છે તેટલાં હસી ને કહે છે જૂઓ સામે છે શ્રી ઠાકોરજી અને શ્રી રાધો ।।૨।। પોતાના ભૂજબંધથી પરસ્પર ઉભય સ્વરૂપ બિરાજમાન છે શ્રી સ્વામિનીજી ના મુખારવીંદ ને જ પોતાના ચિતથી અંકીત કરે છે અને આનંદ હુલાશમાં વિલસે છે હવે જે શ્રી ઠાકોરજી ગૌધન ને લઈ ને સવાર ના નિકળેલા તે વખને જે પ્રૌંઢા ગોપીજ નો છે તે આખા દિવસ નો તાપ નિવારવા માટે સાંજ સમય એકત્ર થઈને વ્રજનો (રાહ પથ) એટલે રસ્તો પકડી ને ઉભા છે કે હવે હમણાં સંધ્યા સમય પહેલા પ્રભુ પધારશે અને આપડે આખા દિવસનો જે વિરહ તાય તેમના દર્શન થી બુઝાશે શ્રી સુરદાસ જી કહે છે જેવી રીતે વ્રજભકતોની જે પ્રભુવિયોગ ની અને સંયોગ ની આતુરતા જે છે તેવા વ્રજભક્તો ના દર્શન કારણ મારૂ મન તરસ્યું રહે છે તે ભાવ ક્યારે જાગ્રત થશે તો આ સુરદાસજી ની ભાવના નું દર્શન કરી તે ભાવને આપડે પામર જીવ ને અનુસરવું જોઈ એ ભાવ ધ્યાન માં લેવો જોઈએ

શ્રુંગાર વડે હોય - રાગ ગોરી

પદ ૧

ખેલત આય ધાય બૈઠે વ્રજરાજ કી ગોદ ।। મુખ ચુંબન કર આન લેત હૈં મન મેં માનત મોદ ।।૧।। સુંદર વર ઉગાર માંગત હૈ ચિત યે તાત કી કોદ ।। ગોવિંદ કહે ચલો ભોજન ભયો. બોલત માત યશોદ ।।૨।। રમતાં રમતાં છોડીને નંદરાજી ની ગોદ માં બેસી ગયા સુંદર કહે છે. પદવી ગોવિંદજી કહે સાથે ભોજન તૈયાર છે માતા જશોદાજી કહે છે.

સંધ્યા સમય કે પદ ધૈયાનું - રાગ ગોરી

પદ ૧

નિરખ મુખ ઠાડી વ્હેજૂ હંસે । ધોરી ધેનુ દુહત નંદનંદન લાડીલી । હિયમેં બસે ।।૧।। સેલી હાથ વછરૂવા મિલવત કૌન કૌન છબિ લાગેં । મોચિત ધાર દોહની ચાંપત માંનો ઉપજત અનુરાગેં ।।૨।। યહ લીલા બ્રહ્મા શિવ ગાઈ નારદાદિ મુનિ જ્ઞાની । પરમાનંદ બહુત સુખ પાયો અરૂ શુક વ્યાસ બખાની ।।૩।।

ભાવાર્થ ૧

શ્રી નંદકુમાર ધોરી ગાય દોહવા બેડા છે ત્યારે શ્રી લાડીલીજી તેમના મનમાં આપ્યા યાદ ત્યાંતો તે આવ્યા જોઈ ને ઉભા રહી મુખમાં હસે છે હાથમાં કામરી બાછડા ને ગાય પાસે મુકે છે કેવી છબી લાગે છે દોહવા બેસે છે ત્યારે દુધની ધાર ક્યાં દોહની પગમાં છબી ને ક્યાં રાખી છે પણ તેમને પ્રેમ ઉપજે છે આ લીલા બ્રહ્મા શિવે ગાઈ નારદાદી મુનિ જ્ઞાની પરમાનંદ દાસ કહે છે બહુ સુખ મળ્યું અને શુક વ્યાસે બખાની ।।૩।।

પદ ૨

ધૈયા પીવત સુંદર શ્યામ ।। મથમથદેત માત યશોદા રૂચિસોં લેત ઘન શ્યામ ।।૧।। જલ અચવાય વદન ફિર પાંછ્યો.આભૂષણ સબ ધરેં ઉત્પર ।। સૂક્ષ્મ ભૂષણ રહે અંગ પ્રતિ સો છબિ નિરખ જલની બલહાર ।।૨।। દૂધભાત ફિર દિયો રોહિણી રૂચીસોં ખાત મનોહર બાલ ।। જલ અચવાય બીરી દઈ જલની યહ છબી નિરખત રસિક નિહાલ ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૨

માતા યશોદા તાજા દુધની ઉછાળી સુગંધી મીરચી મિલાવી લાલાને ધૈયા તૈયાર કરી ઘનશ્યામ ને આપે છે પછી જલ અચવાય વદન ફરીથી ધોઈ લૂધી આભૂષણ જે ધરેલાં તે ઉતારી આપે છે જે સુક્ષ્મ ભૂષણ અંગ પ્રતિ રહે છે તે જોઈ બલહારી જાય છે. દુધ ભાત ફીર દીયો.રોહિણી માતાએ રૂચિસોં ખાય છે સુંદર બાલ જલ અચવાઈ બીરી દઈ જનની આ છબી જોઈ ને શ્રી હરીરાયજી ધન્ય થઈ જાય છે.

પદ ૩

હું દુહી હોં મોહી દુહન સિખાવો।। કૈસે ગહત દોહની ઘુટુરૂવન કૈસે લે વછરા હાથ ન લાવો ।।૧।। કૈસે લે નોઈ પગ બાંધત કૈસેં વાય ચરણ અચંકાવો ।। કૈસે ધાર દુધકી બાજત સો સો વિધ તુમ મોહિ બતાવો ।।૨।। નિપટ ભઈ અબ સાંઝ કનૈયા ગાયન કી કહું ચોટ લગાવો ।। સૂરશ્યામ સોં કહત ગ્વાલ યોં ધેનું દુહન ભોરહીં ઉઠ આવો ।।૩।।

પદ ૪

કાન્હ તિહારી સોંહો આઉગી।। સાંઝ સઝોખન બિરક વછરૂ વન શ્યામ સમો જો પાઉગી ।।૧।। જો મેરે ભુવન નહી હવે હૈ તોહોં તુમહી બુલાઉગી ।। બાલ ગોખલ બુલા વનકે મિષ ઉંચે સ્વરસોં ગાઉંગી ।।૨।। હોત અવાર દુર મોહી જેવો ઉતર કહા બનાઉંગી કુંભનદાસ પ્રભુ ગોવર્ધન ધર અધર સુધા રસ પ્યાઉંગી ।।૩।।

પદ ૫

જા દિન તેં ગૈયા દુહી દીની ।। તા દિનતે આપકો આપહી માન હું ચિતે ઠગોરી લીની ।।૧।। સહજ શ્યામ કર ધરી દોહની દુધ લોભ મિષ વિનતી કીની ।। મૃદુ મુસકાય ચિંતે કછુ બોલે ગ્વાલ નિરખ પ્રેમ રસ ભીની ।।૨।। નિત પ્રતી ખિરક સવારે આવત લોક લાજ માનોં ધૃત સોં પીની ।। ચતુર્ભૂજ ગિરીધર મન મોહન દરસન છલ બલ સુધી બુધીં ધીની ।।૩।।

શૃંગાર વડે હોય વેઠે પદ – રાગ ગોરી

પદ ૧

અંગ આભૂષણ જનની ઇતારત ।। દુલરી ગ્રીવ માલ મોતીન કી કેયુર લે ભૂજા શ્યામ નિહારત ।।૧।। ક્ષુદ્રાવલી ઉતારત કટી સેત ધરત મહીપર મન વારત ।। રોહિણી ઊોજન કરહુ ચટણાઈ વારવાર કહી કરકર ારત ।।૨।। ભુખે ભયે શ્યામ હલદર પૈં યહ પ્રેમ વિચારત ।। સુરદાસ પ્રભુ માત યશોદા પટલૈ દુહન અંતર રજ ઝીરત ।।૩।। (સુરદાસજી કહે છે માતા યશોદાજીને કે વસ્ત્ર લઇ ગાયના સ્થાન ને સ્વચ્છ કરી ગાય દોહે છે.)

પદ ૨

યો દોઉ મેરે ગાય ચરૈયા ।। મોલ વિહંસ લયે મૈં તુમકો તબ હોઉ રહે નનૈહયો ।।૧।। તુમસોં ટહલ કરાવત નિશદિન ઓરન ચહલ કરૈયા ।। યહ સુન શ્યામ હંસે કહી દાઉ ઝૂઠે ઈ કહત હૈ ભૈયા ।।૨।। જાન પરત હૈ સાંચ જાુઠાઈ ધેનુ ચરાવત રહે ઝુરૈયા ।। સુરદાસ પ્રભુ હઁસત યશોદા મૈં ચેરી કહી લેત બલૈયા ।।

ભાવાર્થ પદ ૨

શ્રી જશોદાજી કહે છે કે આ બંને લાલ મારા ગાયો ચરાવે છે ત્યારે જશોદા જી હસે છે.કે તમને બંને ભાઈ ને મેં વેચાતા લીધા છે તમે જ્યારે નાના હતા ત્યારે એટલા માટે તમારી પાસે ટહેલલ કરાવું છું નિશદીન બીજા કોઈ પાસે ટહેલ કરાવતી નથી.આ સાંભળી ને શ્યામ હઁસે છે કહી દાઉ ઝાૂઠૂ કહે છે માતાના હુંતો જશોદાનો પુત્ર છું. સાચુ

જીહુ તરત જણાઈ આવે છે ધેનુ ચરાવામાં લાગેલા છે સુરદાસ કહે છે યશોદા મૈયા હંસે છે પછી કહે છે કે હુતો તારી દાસી છું એમ કહી ને બલૈયા લેછે.

પદ ૩

એક હી જનની દોઉન ઉર લગાવત ।। સુમન સુત અંગ પરસત રોહિણી બલ ગઈ કહી કહી જલ ન્હવાવત ।।૧।। સરસ વસન તન પોંછ ગઈ લે ખટરસ કે જિનવાર જિમાવત ।। સીતલ જલ કપુર રસ અચયો ઝારી કનક લિયે અચવાવત ભર્યો ચરૂ મુખ ધોય તુરત પીરે પાન બીરી મુખ નાવત ।। સૂરશ્યામ સુખ જાન મુદીત મન શ્યામ પર સંગ લે પોઢાવત ।।૩।।

ભાવાર્થ–૩

શ્યામ અને બલરામ ને માતા જશોદા હ્રદયથી લગાવે છે અને સારા મનથી સુત ને અંગ સ્પર્સ કરે છે ત્યારે રોહિણી માતા કહે છે બલીજાઉ લાલ કહી જલ થી નવરાવે છે પછી સરસ વસ્ત્રો લઈ શરીર પોછી ગઈ ભોજન લેવા માટે પડરસ ના સરસ લાવી જમાવે છે પછી સીતલ જલમાં કપુર નાખીપીવા માટે સોનાની ઝારી લઈ પીવડાવે છે પછી પાણી ભરેલાં ચરૂમાં થી પાણી લઈ મુખ ધોઈ પછી પાકા પીરા પાન ના બીરાં મુખમાં મેલી આરો ગે છે સુરદાસજી કહે છે શ્યામ ને સુખી અથવા સુખના માટે આનંદમાં મન રાખી ને શ્યાપર સંગ લઈ પોઢા વે છે માતા જશોદા

પદ ૪

કહો કહાં ખેલે હો લાલન બાત કહો મોસોં બનકી ।। આવો ઉછંગ સાંવરે મોહન ગોરજ પોછું વદન કી ।।૧।। સુંદર વદન કમલ કુન્લાનો ઔર દશા ભઈયા તન કી ।। રસીક પ્રીતમ સોં કહત નંદરાની બલબલ છગન મગન કી ।।૨।।

સાંજ સમય ઘૈયા કે પદ ગોરી

પદ ૫

જબ તું ગાય દુહાવન જાય ।। જબ તહાં તૂરી કહાં નંદદ્વારે પૈં ભૂલ રહી ઉતચાય ।।૧।। મટુકી સીસ ફિરત વ્રજવિથન વારવાર મુસ કાય।। ફિરફિર વાર કરત હૈ ઠાડી સુધે ઘરત ન પાય ।। ૨।। તજી લોકકી લાજ કાર્યકર કબહી ડાજ ઘુકા હિ ।। ચત્રાર્ભુજ પ્રભુ જાનત હૂં તુબ મન હરિસોં અટકયો આહી ।।૩।।

પદ ૬

કાન્હ હમારી દુહિ દીજે ગૈયા। તુમહી જાન સંતભાય (જાણી જોઈને) લડે તેં નિત ઉઠે પઠવત મૈયા ।।૧।। સબ હમારી કોઉ કહત પરમ ઉપકારી સંકર્ષણકો ભૈયા। લેહું કમલકર દોહની નંદનંદન લેહું બલૈયા ।।૨।। તુમ્હારે દુહેતે હમારો પૂજત બહુ તે દુધ બહુતે ઘૃતઘૈયા (ઘી મલાઈ) । ચતુર્ભૂજ પ્રભુ કૃપા કરો હો નિત ગિરી ગોવર્ધન રૈયા ।।૩।।

પદ ૭

લટકત ચલત દોહની લેરી ।। અનોખી તૂં ગાય દુહાવન વારી કૌન પૌરી મેં પૈઠન દેરી ।।૧।। વનતેં આવત ભઈ ન બિરીયાં વાસર શ્રમ તજ નેક ચિતેરી ।। તોહી ન દોષ નયે હિત કી ગતિ કઠિન હિલગ કી એસી હેરી ।।૨।। તુવ દ્રંગ ચંચલ અંબુજ વદની દરસન હાની નિમિષ ન સહેરી ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરી ધરન ચંદને તુવ ચિત ચોર્યો મૃદુ મુસકનેં ।।૩।।

ભાવાર્થ પદ ૭

આ ગોપી વ્રજમાં નવી આવેલી હતી તેને શ્યામસુંદર ને જતાં આવતાં જોયા હશે એટલે મનમાં તાલાવેલી લાગી લટક મટક કરતી દોહની લઈ ને આવી ।। અરે આ વળી નોખી ભાતની લાગે છે કોણ છે આ દુહાવન હારી આ શેરીમાં આવી કેવી રીતે કોને પેસવા દીધી।। હજી વનમાંથી આવવા નો વકત પણ થયો નથી દિવસનો થાઉ ઉતારે પછી ચીત બીજે જાય ।। તને દોષ નથી આપતી હજી તું નવી છે તારા હિતને માટે કહું છું કઠીન છે (હિલગ) એટલે (પ્રેમ) વસ્તુ આવી છે ।।૨।। તારી આંખો ચંચલ છે વદન કમલ જેવું છે દરસન માટે પલકાંતર વિયોગ ન સહેવાય. ચતુર્ભુજ દાસ કહે છે પ્રભુ ગિરિધર ચંદને તમે ચિત ચોર્યુ છે મૃદુ મુસકાઈ ને.

પદ ૮

નેક પઠે ગિરીધર જૂ કોં મૈયા ।। રહી બિન શ્યામ પત્યાય ન કાહૂ સૂંઘત નાહીને અપની લૈયા ।।૧।। ગ્વાલ બાલ સબ સખા સંગ કે પચિહારે બલહાઉ ભૈયા ।। હુંકહુંક હેરત સબહી તમ ઈન હીં હાથ લગી મેરી ગૈયા ।।૨।। સુન ત્રીય વચન કોર હાથહી દુહું દિશ ચિતવન કુંવર કનૈયા ।। પરમાનંદ યશુમતી મુસકાની સંગ દિયો ગોકુલ કો રૈયા ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૮

ગિરીધર ને મૈયા મોકલે છે ગાય રહી છે વનમાં લેવા કોણ જાય એટલે અને ગ્વાલ બાલ બલહાઉ સાથે રચ્યા પરચા છે પછી શ્યામ સુંદર હુંઠ આપી ગાય બોલાવે છે તેના હાથમાં ગાય આવી ગઈ આ સબ્દો સાંભવી હાથમાં ડોર છે એક બાજુ ડોર છે. હાથમાં બીજી બાજુ લાલો વનમાં ગાય લેવા ગયો છે તેની ચીંતા છે પરમાનંદજી કહે છે સંગમાં નંદરાયજી ની મોડલ્યા છે એટલે જસુમતી મુસકાય છે.

પદ ૯

ઢોટા કોનકો મનમોહન । સંધ્યા સમેં ખિરકમેં ઠાડે સખી કરત ગો દોહન ।।૧।। ગ્વાલની એક પાહુની આઈ દેખ ઠગીસી ઠાટી । ચિત ચલ ગયો મદન મુરતીપ પ્રીતી નિરંતર બાઢી ।।૨।। ચલ ન સકત પગ એક સુંદર ચિત ચોર્યો બ્રજનાથ। પરમાનંદદાસ વહજાને જિહિ ખેલ્યો મિલ સાથ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૯

આ ગોપી મહેમાન થઈ ને વ્રજમાં આવી હતી સંધ્યા સમયે ગાય દોહવા માટે બિરકમાં શ્યામસુંદર ઉભા હતાં ત્યાંજ આ મહેમાન ગોપી આવી જોઈ ને જાણે ઠગી ગઈ હોય તેમ ઉભી રહી તેનું ચિત ચોરાઈ ગયું મદન

મુરલી માં પ્રીતી નિરંતર બાઢી.(જરાયે અંતર નહી) પછી તો ગોપી તો ચાલીપણ ન સકે પગથી. સુંદર ચીત ચોરી લીધું વ્રજનાથે.પરમાનંદ દાસ કહે છે તે જાણે જિહીં ખેલ્યો મલી ને સાથે રમ્યા હોય તેટલા નજીક હતાં.

પદ ૧૦

ગોવિંદ તેરી ગાય અતિ હઠીલી । સુન વ્રજનાથ દૂધકો લાલચ મેલ શકો નહીં લાઢી ।।૧।। આપની ઈચ્છા ચરેં ઉજાગર શંક ન કાહુકી માને તુમ્હેં પત્યાય શ્યામ સુંદર તુમ્હારી કર પહીચાને।। ઉંચે કાન કરત મોય દેખત ઉઝક ઉઝક (ભડકીને) હોય ઠાડી ।। પરમાનંદ નંદન કે ઘર કી બાલ દશાકી બાઢી ।।૩।।

પદ ૧૧

ગઈ હોં ખિરક દુહાવન ગાય! ખોર સાંકરી છલછબીલે અંચલ પકર્યો ઘાય ।।૧।। તેસી યે નિસી અંધિયારી કારી સ્યામ ન જાનેં જાય। યે ગોરે તન ઘરકે વૈરી વનમેં દઈ બતાય ।।૨।। કુચ ભુજબિચ અટેક નટનાગર રહે કંઠ લપટાય । તબ કછુ સુધ ન રહી રી મો તનકી ઘરણી ગરી મુરઝાય।।૩।। સુખમેં દુખ ઉપજયો ઉત ચિતવત નયનન રહે અરૂઝાય । ચલી જાતહી અજર પંથમે લીની વ્યાસ બચાય ।। ૪ ।।

ભાવાર્થ ૧૧

સાંકરી ખોર થઈ ને હું ગાય દોહવાન ગઈ હતી ત્યાં છેલ છબીલી મારો અંચલ (સાંડીનો છેડો) પડર્યો આવી ને એકદમ અને રાત પડી ગઈ હતી અંધીયારી કારી એટલે શ્યામ ને દેખ્યા નહિ અંધારા માં રાતે કાળી અને શ્યામ પણ કાળા. આ મારૂ ગોરૂ શરીર છે તેથી ઘરના મારા વૈરી છે વનમાં દઈ બતાય ।।૨।। મને હૃદય થી ભેંટી નટનાગર રહે કંઠ લપટાઈ ત્યારે કાંઈ સુધ ન રહી મારાથી હુંતો ઘરણી પરી મુંઝાઈ રહી. સુખમાં આ દુખ કયાંથી આવ્યું આ બાજુ ચિતવત ગોપી રહે અરૂઝીઈ (ભરાઈ પડી)

પદ ૧૨

લાલ તુમ કૈસે દુહત હો ગાય । બેઠ કહું દોહની કહા હે ઘાર કહાં વ્હૈ જાય ।।૧।। યહ દુહીવો કબહુ નહી દેખ્યો કહત ગ્વાલ મુસ્કાય । જો કછુ રહ્યો તનકસોં પામેં સો દિયો હે લુઢાય ।।૨।। મેરી સાસ ખરી રીસહારી જબ મોહી લાઈ ખિરક બુલાય । શ્રીવિઠ્ઠલગિરીધનલાલપેં તન મન ચલી ફીરાય ।।૩।।

પદ ૧૩

તુમ નીકે દુહિ જાનત ગૈયા ।। ચલીયે કુંવર રસીક નંદનંદન લાગોં તુમ્હારી પૈંયા ।।૧।। તુમહી જાન કેં કનિક દોહની ઘરતેં પઠઈ મૈયા ।। નિકટ રહી યહ ખરિક હમારો નાગર લેહું બલૈયા ।।૨।। દેખ પરમ સુદેશ લરકન ચિત ચોર્યો સુંદર રૈયા ।। કુંભનદાસ પ્રભુ માન લઈ રતિ લાલ ગોવર્ધન રૈયા ।।૩।।

પદ ૧૪

તુમ પૈ કૌન દુહાવત ગૈયા ।। ગૂઢભાવ સૂચત અંતર ગતી અતિસે કામ કી ન્હૈયા ।।૧।। ગુપ્ત પ્રિતી તાસોં મિલકીજે જો હોય તુમ્હારી દૈયા ।। વાર વાર હી લપટત ફિરત હો યહી સિખાયો મૈયા ।।૨।। લેજુ રહે કર કનક દોહની બૈઠે હો અધ પૈયા ।। પરમાનંદ યોં હઠ માંડયો જ્યોં ઘર ખસમ ગુસૈયાં ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૧૪

તમારી પાસે ગાય કોણ દુહયાવે ।। કારણકે ગુપ્ત ભાવ અંતર ગતીમાં અતિ સે કામ કીન્હૈયા ગુપ્ત પ્રિતી તો તેનાથી મલીને કરજો જો હોય તુમ્હારી દૈયા (કામવાળી) વારે વારે લપટત ફરો છો તમારી મૈયા એ આવું તમને સિખડાવ્યુ છે કનક દોહની લઈ ને બેઠા છે મોટા દોહવા માટે હજી બેસવાનું તો ઠેકાણુ નથી પરમાનંદ દાસજી કહે છે આવીં ન કામી હઠ પકડી રાખી છે તેવામાં ગોપીનો ખસમ (ઘરવાળો) આવી ચડયો.

પદ ૧૫

દુહિવો દુહાયવો ભૂલ ગયોરી ।। સેલી હાથ બછરવા મિલવત નૂપુર કી ઠમકાર ભયો હો ।।૧।। નવ જોબન નઈ ચુનર કે રંગ ઘૂંઘટ મેં દુર મુર ચિતયો ।। ઘોંધી કે પ્રભુ દંપતી પરસ્પર પ્યારી પ્યારો રિઝાયો ।।૨।।

પદ ૧૬

ભર દોહની દૂધ હાથતે વટવટ હીતે લે જાત છુડાઈ ।। પૂત લાડીલો જાને નાહી તેં કિયો ઢિંટ યશોદા માઈ ।।૧।। વાંટ દેત સબ ગ્વાલ ન સો સુનરી મહરી આપ નહિ ખાઈ ।। આન સમેં વછરા છોરત હૈ તારી દેત બિડારત ગાઈ ।।૨।। એકમે ઢોટા નંદ મહર કો મેરો કછુ ન બસ્યાત ।। પરમાનંદ મોહન મૂરત વદન સ્વરૂપ દેખ મુસકાત ।।૩।।

પદ ૧૭

માઈરી કહત હૈ ગોદોહન । કહા કરૂં ઘર આયો ન જાઈ દેખન કાન્હ મનમોહન ।।૧।। સંધ્યાસમેં ખિરકતેં નિકસી દેખો ગોધન ઠાટ । વિચહી ઔર ભયો કછુ સંભ્રમ વિસરાઈ વહ વાટ ।।૨।। ચિતવત રૂપ ચટપટી લાગી ઘરમેં રહ્યો ન જાય । પરમાનંદ સ્વામિ નંદનંદન સર્વસ્વ લિયો ચુરાય ।।૩।।

ભાવાર્થ -૧૭

જ્યારથી મનમોહન ને જોયા છે ત્યાર થી ઘરમાં આવવાનું મન થતું નથી. અરે માઈ કહત હે ગૌદોહન સંધ્યા સમયની ખિરક માંથી નીકળી છું તો જુઓ આ ગૌધન નો ઠાટ કેટલો મોટો છે વચમાં એવુ થયું કે મને કાંઈ સંભ્રમ થયો કે હું રસ્તામાં કાંઈક ભૂલી ત્યાંતો શ્યામ સુંદર દેખ્યા અને ચીત્રવત બની ગઈ રૂપની ચટપટી લાગી ઘરમાં રહેવાય નહિ ગમે નહીં પરમાનંદદાસ કહે છે કે સ્વામિ નંદનંદને સર્વસ્વે ચોરી ને લઈ લીધું છે.

સાંજ સમય દૈયા કે પદ - રાગ કલ્યાણ

પદ ૧

પ્રથમ સ્નેહ કઠિન મેરી માઈ ।। દૃષ્ટી પરે વૃષભાન નંદીની અરૂઝે નયન નિરવારે ન જાંઈ ।।૧।। વછરા છોર ખિરક મે દીને આપન ઝમકત રીકી આઈ।। નોવત વૃષભ ગઈ મિલ ગૈયાં હંસત સખી કહા દુહત કન્હાઈ ।।૨।। ચારોં નયન મિલે જબ સન્મુખ નંદનંદન કો રૂચિ ઉપજાઈ ।। પરમાનંદ દાસ વે નાગરી નાગરસોં મન સા અરૂઝાઈ ।।૩।।

મનસા બુધ્ધી પદ ૧, અરૂઝે – અટકીજવું, નોવત – ગાય પાસે વાછડાને લઈ જવો તે (બાંધવાની દોરી)

પદ ૨

ગાવત મુદિત ખિરકમેં ગોરી સારંગ મોહની। બારબાર કો વદન નિહારત હાથ કનકકી દોહની ।।૧।। કનકલતાસી ચંપકબરની શ્યામ તમાલ ગોપાલકી જોરી । ઠાડી નિરખ નિકટ તનમનસોં નંદનંદનકી પ્રીતી ન થોરી ।।૨।। ઉપમા કહા દેહું કો લાયક ઉનમદ સ્વરૂપ નાગરી વેહ નાગર। પ્રીત પરસ્પર ગ્રંથી ન છૂટે પરમાનંદસ્વામિ સુખસાગર ।।૩।।

પદ ૩

અતિ સનેહ સોં દુહત શ્યામઘન જાન રહી સુરભી નુપુર ધૂનિ ।। હરખ હું કકર સબ તન મોરત લલિત મધુર પરત શ્રવણ સુનિ ।।૧।। કમલ પાણી પરસત ચુચ કારત રોમ રોમ પ્રતિ બસત દેવ મુનિ ।। ધોંધી કે પ્રભુ કી યહ લીલા દેખત મોહે સુરનર મુનિ પંચાનન ઔર ચતુરાનન ગુનિ ।।૨।।

ભાવાર્થ –૩

શ્રી ઠાકોરજી ખિરકમાં પધારે છે ત્યાં તેમના પગના નેપુર નો અવાજ સુરભી ગાય સાંભળી ગઈ અને અતિ સ્નેહથી ઘનશ્યામ ગાય દોહવે છે હરખે હુંડકરે છે પછી તેનુ શરીર ફેર વે છે.સુંદર મધુર શ્રવણ સુનિ હસ્ત કમલ સ્પર્સ કરે છે ચુચકારે છે તેના રોમ રોમ માં દેવ અને મૂનિ વસેલા છે ગાયના શરીરમાં ત્રેસીસ કરોડ દેવતા ઓનો વાસ છે ઘોંધી કહે છે પ્રભુ ની આ લીલા જૂઓ સુરનર એટલે દેવો.અને મૂનિ પંચાનન એટલે શ્રી મહાદેવજી ચતુરાનન. બ્રહ્માંજી ગુણ ગાય છે.

પદ ૪

મુસકાત જાત મિલવત ગાયન ।। ઝારત ગોપવધુ સુરભિન કોં દોહની લૈ કરતે દુહત ચાયન ।।૧।। ઈત નિરખત ઉત ધાર ધરની પર કબહું કબહું ઢર લાગત પાયન રામદાસ પ્રભુકો યહ અચરજ જૈસી યહ સબ તૈસીય રહાયન।।૨।।

ભાવાર્થ ૪

આ ગોપી ખિરકમાં મુસકાઈ ને જાય છે આનંદથી ગાયો ને મળે છે પંખો લે છે તેના શરીર હાથ ફેરવે છે પછી દોહની હાથમાં લઈને દોહવા માટે ચાહે છે આ બાજુ જુએ છે તો ધાર દુધ ની ધરણી પર પડે છે ક્યારેક ક્યારેક પગ ઉપર પણ દુધની છેડ લાગે છે. રામદાસજી કહે છે પ્રભુ ને આ વાતનું જોઈ ને અચરજ થયું કે જેવી આ ગોપી તેવીરહેણી કહેણી.જોઈને ખબર પડી જાય છે.

પદ ૫

વિલગ કિત માનત હોજૂ હમારો । કહાજુ ભયો પાછેં દુહિ દીની હોંતો ગ્વાલ તુમ્હારી ।।૧।। ઈનકી ગતિહોં નીકે જાનત સુરભી દૂધ દેત ત્યોં ત્યોં હોત અંધ્યારો । ભર દોહની કાલ્હ દૂહી દેહોં તબ વ્હે હે રામદાસ પ્રભુકો પતિયારો।।૨।।

પદ ૬

યે આછી તનક કનકકી દોહની સોહની ગઢાય દેરી મૈયા। જાય કહોંગો બાવાનંદસોં આછે પાટકીનોઈ દુહન સીખોંગો ગૈયા ।।૧।। મેરી દાંઈકે ઢોટા સબ છોટે તેઉ સીખેરી કરત બન ઘૈયા। નંદદાસ કાન્હ હસત લોટત અરૂ ભરત નયનજલ યસુમતિ લેત બલૈયા ।।૨।।

ભાવાર્થ ૬

શ્રી ઠાકોરજી કહે છે કે મને સોનાની દોહની કરાવી આપો પછી જશોદાજી કહે છે જાવ કહો નંદબાબાને સરસ નવી દોહની કરાવી આપશે. પછી ગાય દોહતા શીખજો.

મીસકે પદ – રાગ ગોરી

પદ ૧

ઘર ઘર નંદ મહર કે મિષહી મિષ આવે ગોકુલ કી નાર ।।સુંદર વદન બિનુ દેખે કલ ન પરત ભૂલ્યો ઘામકામ આછો વદન નિહાર ।।૧।। દીપક લે ચલી બાહીર વાટ મેં બડો કર ડાર ફિર આય છબિ સોં પ્યાર કો દેત ગાર 'દદાસ નંદલાલ સોં લગે હેં નયન પલક કી ઓટ માનોં બીત યુગ ચાર ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧

વ્રજ માંથી ઘરે ઘર ના ગોપી જનો કાંઈ ને કાઁઈ બાનુ કાઢી ને આવે છે નંદ મહરનો ઘરે કારણકે સુંદર વદન જોયા વગર કલ પડતી નથી ઘરનું કામ કાજ પણ ભૂલી જાય છે સુંદર વદન જોવા માટે દીપક લઈને બહાર વાટમા દિપક મોટો કરે છે પણ પવન આવતા દીપક બુઝાઈ જાય તો પવન ને ગાર દે છે નંદદાસ જી કહે છે વ્રજની ગોપીને નંદલાલ થી નયનસો નયન મલી ગયા છે એક પલકની ઓટ ફરકાવેં તો ચારયુગ બીતી જાય તેટલો વિયોગ છે. ગોપીઓને

પદ ૨

રોહીણી દીપક દેહો સંજોઈ ।। મંદમંદ ગતિ ચલ લેંહી ચંચલ માંઝ અગોઈ ।।૧।। જબહી સજાઈ જાત દ્વારેં લોં ડારત પ્યાર બુઝાઈ ।। નેક નાહીં અનખાત ઈતપર યા ગર યહ બહાઈ ।।૨।। કેઈવાર સંજોવન આઈ તબ તુમ નાહી ન કીની ।। ઓરન કો પાચન નાહી જેહોં યહ અકર મેં લીની ।।૩।। બાર બાર આગમ ગતિ મન પ્રતી પવન કરીન કવાની ।। વ્રજપતિ કહયો ઓટ મેરી ચુલ અંતર ગતી કી જાની ।।૪।।

ભાવાર્થ ૨

નંદાલય માંથી શ્રી રોહીણીજીને કહે છે કે જરા આ દિપકને બરાબર તેજ આપે તેમ કરો ।। ધીમો બહુ બળે છે લાવ અહીં સાડીનો અંચલમાં રાખીને લાવો છે જ્યારે દિપક ને બરાબર તેજ કર્યો ત્યારે બારણામાંથી પવન આપ્યો ને બુઝ ઈ ગયો ।। જરા હું તેને દીપક જ્યાં પડયો હતો ત્યાંથી દૂર કરવા માગતી ન્હોતી.(અનખાત-એટલે દૂર

કરલું) એટલા માટે કાંઈવાર દિપક સરખો કરવા આવી ત્યારે તમે ના કહી બીજાની તમારે જરૂર નહી પડે મેં જાણી લીધું (અનુમાન-અડર) વારે વારે આગમ ગતિ મન પ્રતી પવન કરી ન કવાની મન છે તે પવન નો દૂત છે (લે મન દૂત પવન હવૈ નિકસે બહુર્યો શ્યામ પે ગયે) વ્રજપતિ કહ્યો ઓટ મેરી ચલ અંતર ગત કી જાની પછી ઠાકોરજી ગોપીને ઉમરમાંથી બાથ ભીડી દીપક ને ઓચ આપી આ મીષ છે ।।

મીષ કે પદ ગોરી (નિહાર -જોઈ રહી)

પદ ૩

માઈરી શ્યામા શ્યામ શ્યામ રટત શ્યામા શ્યામ ભઈરી ।। અપની સખીનસો યોં પૂછત હૈ શ્યામા કહાં ગઈ।।૧।। વ્રજવિથન મેં ઢૂંઢત ડોલત ડોલત બોલત રાધે રાધે ।। રહી વીચાર નિહાર (નીચી દૃષ્ટી) સોચ કર સખી સકલ મૌન સાધે ।।૨।। પ્રેમ લગન જાડે જો લાગત તાહી કહો સુધ કૈસી ।। કહે ભગવાન હિત રામરાય પ્રભુ લગન લગે જબ એસી ।।૩।।

પદ ૪

સાંજ ભઈ ઘર આવહું પ્યારે ।। દોરત કહાં ચોટ કહું લાગે પુનિ ખેલો ગે હોઈ સકારે ।।૧।। આપહી જાઈ બાંહ ગહી લાઈ કંઠ રહે લપટાઈ ધૂર ઝાર તાતો જલલાઈ તેલ પરસજુ નહવાઈ ।।૨।। સરસ વસન તન પોંછ શ્યામ કોં ભીતર ગઈ લિવાઈ ।। સુર શ્યામ કછુ કરો વિચારૂ પુનિ રાખોં પોઢાઈ ।।૩।।

પદ ૫

અહો કાન્હ ગૈયા કહાં બિસરાની ।। કહાં ચરાઈ ચલાઈ કોન વન કહાં પિવાયો પાની ।।૧।। ભઈ સાંઝ બન માંઝ ફિરત હો બોલત પંછી કોઉ ન બાની ।। રસીક પ્રિતમ તુમ ભૂલે સે ફિરત કહાં બાત તિહારી જાની

ચંદ્ર પ્રકાશ કે પદ – રાગ ઈમન

પદ ૧

ઠાડીહો અજીર યશોદા અપને હરિ હિ લિયે ચંદા દિખરાવત ।। રોવત કીત બલ જાુ તુમ્હારી દેખો ઘોંભર નયન જાુડાવત ।।૧।। ચિતે રહત આપ શશી તન તબ અપને કર લૈ લૈ ભૂ બતાવત ।। મીઠો લાગત કે યહ ખાટો દેખત અતિ સુંદર મન ભાવત ।।૨।। મનહી મન યહ બુધ્ધિ કરત હરિ માતા સો કહી તાહી મંગાવત ।। લાગી ભૂખ ચંદ મેં બે હોં દેહુ દેહુ તબ કર બિરઝાવત ।।૩।। યશોમતી કહત કહાં મેં કીનો રોવત મોહન અતિ દુખ પાવત ।। સુર શ્યામ કો યસુમતી ટેરત ગગન ચિરૈયા ઉડત દિખાવત ।।૪।।

ભાવાર્થ પદ ૧

શ્રી યશોદાજી આપ શ્રી હરીને લઈને આંગણામાં ઉભા છે (અજીર એટલે આંગણુ) અને ચાંદાને બતાવે છે પછી રોવા લાગે છે ત્યારે જશોદાજી કરે છે લાલા શા માટે રોવો છો બલ જાઉ લાલ જાુઓ આજે દિવસભર (ઘોંભર) આંખ મંડાણી નથી ઉંઘ્યા નથી પછી મન હેકાણે આવે ત્યારે ચંદ્ર બતાવે છે પછી શ્યામ સુંદર કહે છે મીઠો લાગે છે કે ખાયે જોવામાં અતિ સુંદર મનને ગમે તેવો છે ચાંદાની થારીમાંજ હું ખાઈશ મને આપો માતાને હાથથી

ઝાપટ મારે છે શ્રી યશોદાજી એ સમજાવ્યા કે મેં તને શું કહ્યુ છે મોહન રોવત ને તે મને દુખ થાય છે સુરદાસ જી કહે છે શ્યામ ને જશોમતી બુલાવે છે ગગનમાં ચિડિયાં ઉડતી બતાવે છે તો આતો બાલલીલા છે.

પદ ૨

મેરી માઈ ચરટયો બાલ ગોવિંદા ।। ગહીં અચરા મોહી ગગન બતાવત ખેલન કો માંગે ચંદા ।।૧।। ભાજન મેં જલ મેલ યશોદા લેકર ચંદ દિખાવે ।। રૂદન કરત પાની મેં ઢુંઢત ચંદ ધરણી કૈસે આવે ।।૨।। દૂધ દહી પકવાન મિઠાઈ જો કછું માગોં સો દેહોં ખિલોના ।। લહટુ ચકઈ પાટકે લચકન માંગ લેહું મેરે છોના ।।૩।। દૈત્ય દલન ગજ દંત ઉખારે કેશી કંસ નિકંદ ।। સૂરશ્યામ બલજાય યશોદા સુખ સાગર કે કંદ ।।૪।।

ભાવાર્થ ૨

અરી માઈ આજે મારો ગોવીંદ આડો થયો છે મારો પાલવ પકડીને મને આકાશ માં બતાયે છે કે મને ખેલવા માટે ચંદા આપો પછી મેં વાસણમાં જલ ભર્યું અને પછી ચંદાનું પ્રતી બીંબ દેખાડ્યું રોવે ને પાણી માં જુવે પણ ચંદ્ર ધરણી ઉપર કેમકરી ને આવે ।।૨।। દુધ દહીં પકવાન મિઠાઈ જો માંગો તે આપું ખિલોના પણ આપું લહુટા ચકઈ પાટકે લટકન માંગ લેહી મેરે બચ્ચા લલા જો પેલો દૈત્ય હાથીના દાંત ઉખાડે છે કેસી કંસ નિકદન કાઢે છે સુરદાસ જી કહે છે શ્યામ ને બલજાય યશોદા સુખ સાગર નું મુળ જ શ્રી હરૂ અચરા - સાડીનો છેડો ભાજન -વાસણ છોના-બચ્ચા કંદ- મુખ આનંદ

પદ ૩

લે હોરી માં ચંદા લેહુંગો ।। કહા કરોં જલપુટ ભીતર કો બાહીર ચોંક ગહુંગો ।।૧।। યહ તો દલ મલાત ઝકઝોરત કૈસે કે જુ લહુંગો ।। વહતી નિપટ નિકટ હી દીપક બરજયો હું રહુંગો ।।૨।। તુમ્હારો પ્રકટ પ્રેમ મેં જાન્યો બહુરાયો ન બહુંગો ।। સૂરશ્યામ જબ કર ગહી લાઉં તબ તન તાપ દહૂંગો ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૩

હે માં હું તો ચંદા લઈશ જ મેં જલમાં ચંદ્ર બતાવ્યો તો બહાર ચોકમાં શી રીતે આવે આ છે તો ઝલમલાત ઝકઝોર કેવી રીતે તેને લઉ આતો દેખાય છે તો નજીક જાણે દીપક બળે તેવી રીતે લીધા વગર હું નહી રહુ હે માં તુમ્હારો પ્રેમ પ્રકટ છે હું જાણુ છુ તમે મને ફેરવવા માગશો તો નહીં ફરૂં સુરદાસ કહે છે જ્યારે મારા હાથથી પકડીને લાઉં ત્યારે મારા તનના તાપ દહુંગો.

પદ ૪

લાલ યહ ચંદા લેહો ।। કમલ નયન બલજાય યશોદા નિકોનેક ચિતે હો ।।૧।। જા પ્રકાર તુમ સુન સુંદર વર કીની ઈતની અને હો ।। સોઈ સુધાકર દેખ દામોદર યા ભાજન મેં લેહો ।।૨।। નભતેં નિકટ આન રાખ્યો હે જલ પુટ યતન જુ ગહે હો લે અપને કર કાઢ ચંદ કો જો ભાવે સો કેહો ।।૩।। ગગન મંડલતેં ગહી આન્યો હે પંછી

એક પઠે હો સુરશ્યામ પ્રભુ ઇતની બાતકો કિત મેરો લાલ હઠે હો ।।૪।। અને હો જીદકરવીતે સુધાકર=ચંદ્રમાં ભાજન=વાસણ નભ=આકાશ

પદ ૫

કિહિ વિધિ કર કાન્હ હીં સમઝે હું મૈ હી ભૂલી ચંદ દિખ રાયો તાહી કહત મોહિ હે મૈં બેહું અનહોતી (નથવાનુ થાય તે અનહોની) કહું ભઈ કન્હૈયા દેખી સુની ન બાત ।। યહતો આય ખિલૌના સબકો ખાન કહત હૈ તાત ।।૨।। યહ દેત લોની નિત મોંકો છિનિછન સાંજ સવારે ।। વાર વાર તુમ માખન માગત દેહું કહાંતે પ્યારે ।।૩।। દેખત રહો ખિલોના ચંદા ઓર ન કરહું કાન્હાઈ સુરશ્યામ લયે હંસન યશોદા નંદ હૂં કહત બુઝાઈ ।।૪।।

વ્યારૂ કે પદ – રાગ ઈમન

પદ ૧

લાડીલે બોલત હૈ તોહિ મૈયા । સંઝાસમેં ગોધન સંગ આવત ચુંબન લેકર ગોદ બૈઠૈયા ।।૧।। મધુમેવા પકવાન મિઠાઈ દૂધભાત અરૂ દાર બનાઈ । પરમાનંદ પ્રભુ કરત બિયારૂ યશુમતી દેખ બહુત સુખપાઈ ।।૨।।

પદ ૨

અહો બલ જિય અધિક ડરાત ।। ગોધન કિન લે આવો અબે કિત પારત હોં રાત ।।૧।।ંક હીં થાર મેં જેંવત હોઉ યશોમતી કરત વિચાર ।। સુંદર શ્યામ દેત હું કારી જનની પ્રીત વિચાર ।।૨।। બાલક કાન્હ નિપટ ભોરે હેં સિખવત રહી હો બાત ।। તુમ અગ્રજ વસુદેવ કે નંદન જાનત હો સબ બાત ।।૩।।

પદ ૩

તેરે પૈયા લાગું ગિરીધર ભોજન કીજે ।। ઉલટત પલટત ઝગુલિયાં ભીજે બીજત બીજાવે સુંદર તન છીજે ।।૧।। ફેની બાબર ખુરમા ખાજા ગુંજા મિશ્રી લહુવા લીજે ।। બાંટ દેત સબ ગ્વાલ બાલનકોં પરમાનંદ જનની કર લીજે ।।૨।।

પદ ૪

જોઈ જોઈ ભાવે સોઈ સોઈ લીજે ।। તુમ્હારે કાજેં કરકર લાઈ મેરો સુફલ શ્રમ કીજે ।।૧।। અરૂણ મલાઈ માખન મીશ્રી ઔર ઓટ્યો પય પીજે ।। ઓદન વ્યંજન સ્વાદ સબે રસ ભોજન છિન છિન લીજે જેંવો વેગ ખેલીયે પાછેં ભોજન મેં મન દીજે ।। દેહોં વિવિધ ખિલોના તુમકું મેરો કહ્યો પતીજે ।।૩।। અલક સંવાર બીજના ઢોરૂં પાછે બિંદુ લગી જે।। રસીક પ્રીતમ જનની સંગ જેંવત બાલલીલા રસ ભીંજે ।।૪।। પય=દૂધ ઓદન=ભાત યતીજે=માનીજા અલક=વાળ સંવાર વાળની લટ સરખી કરવીતે બીંજના ઢોરૂં = પંખો નાખવો પવન માટે

પદ ૫

ચલો લાલ બિયારૂ કિજે દોઉ ભૈયા એક થારી । દૂધ ભાત અરૂ દાર બનાઈ બોલત હે રોહિણી મહતારી ।।૧।। ઈતનો સુનત મન હરખત સંગ ઉઠ ચલે દેત કિલકારી । પરમાનંદ પ્રભુકી બતિયન પર યશોમતી બલબલહારી ।।૨।।

પદ ૬

ઈન અંખિયન આગે તે લાલન એકો પલછીન હોય ન ન્યારે । બલબલ જાઉ વદન દેખનકોં તરસત હે નયનન કે તારે ।।૧।। બોહોર્યો સખા બુલાય સંગકે યહી આંગન ખેલો મેરે પ્યારે । નિરખત રહું પન્નગકી મણી (નિલધન શ્યમસુંદર) જ્યોં સુંદર બાલવિનોદ તિહારે ।।૨।। મધુમેવા પકવાન મિઠાઈ વ્યંજન મીઠે ખાટે ખારે । સૂરશ્યામકો જોઈ જોઈ ભાવે સોઈ સોઈ માંગલેહુ મેરે પ્યારે ।।૩।।

પદ ૭

મૈયા અપને સુતહી જિમાવત । ખીર ખાંડ ઘૃત લોણી લાડુ જોઈ જાઈ શ્યામહી ભાવત ।। ૧ ।। યમુનાદેક કંચનઝારી ભર સંજ્યા બલિ લે આવો । કનક કે વીજના કનક વેલસી શ્રીરાધાજુ ચવંર ઢુરાવે ।। ૨ ।।ઘ્રુતપક રસપક પયપક જલપક છપ્પન્ન ભોગ ધરાવે । જેંવત મગન હોત મનમોહન મુરલીદાસ યશ ગાવે ।।૩।।

રાગ કાન્હા કે પદ

પદ ૧

બલ મોહન દોઉ કરત પ્યારે યશોમતિ નિરખ જાય બલીહારી ।। પ્રેમ સહીત દોઉ સુનત જિમાવત રોહિણી ઔર યશુમતી મહતારી ।।૧।। દોઉ ભૈયા સંગ મિલ બૈઠે પરોસ ધરી હે કંચન થારી ।। આલસ કરકર કોર ઉઠાવત નયનન નીંદ ઝમક રહી ભારી ।।૨।। દોઉ જનની આલસ મુખ નિરખત તનમન ધન કીનો બલહારી ।। વારંવાર જૂંભાત (બગાસુ ખાવુ = આળશ ભર્યા)સૂરપ્રભુ યહ છબિકો કવિ સકે વિચારી ।।૩।।

પદ ૨

માખન રોટી લેહુ કાન્હ પ્યારે ।। તાતી તાતી રૂચિ ઉપજાવત ત્રિભુવન કે ઉજીયારે ઔર બેહું પકવાન મિઠાઈ મેવા બહુ વિધ સારે ।। ઓટયો દૂધ સદ્ય ધૃત મધુ રૂચિ સો ખાઓ મેરે પ્યારે ।।૨।। સબ હરિ ઉઠકેં કરત બિચારૂ ભકતન પ્રાણ પિયારે સૂરશ્યામ ભોજન કરકે શુચિ જલસોં વદન પખારે ।।૩।।

પદ ૩

આરોગત નંદલાલ સયા ને ।। બહુવિધિ ભોજન શાક મિઠાઈ દૂધ દહી પકાવાને ।।૧।। અચવાવત યસુમતિ મૈયા સીતલ જલ ગોપલ અધાને ।। શ્રી વલ્લભપ્રભુ હાથ લેં બીરી શ્યામદાસ ભોજન યશ ગાને।।૨।।

પદ ૪

રાનીજુ અપને સુતહી જિમાવત। બુઝત બાત કહી કૈસે ખેલે બનબન મૈયા કહીકહી રૂચિ ઉપજાવત ।।૧।। કરત વિચાર અપને અંચલસોં પોંછત વદન મનમાદ બઢાવત। રસીક પ્રીતમકો લે લે નંદરાનીજૂ હસહસ કંઠ લગાવત ।। ૨ ।।

પદ – ૫

કિજે લાલ યહિબાર બ્યિારૂ તાતો દાર ભાત ધૃત સાન્યો ખોવા બાસોંદી રૂચિ કારી ।। ૧ ।। મધુ મેવા પકવાન મિઠાઇ પરોસ ધરી હૈ કંચન થારી ।। જેંવત શ્યામ રામ રૂચી ઉપજી છબીપર જગજીવન બલીહારી ।। ૨ ।।

પદ ૬

વ્યારૂ હંસહંસ મોહન ચિતવન મેં ચિત ચોર લેત હૈ માં સુધ ભૂલી પાછળ ।।૧।। ઓટયો દૂધ કનક બેલા ભરલે લલિતા આઈજુ અગોફન ફુંકફુંક કર પીવત સાંવરો ચંચલ ગેત યશોહન ।।૨।। દેખત બને કહત નહીં આવે ઉપમાકો યહ કોહન ।। કૃષ્ણદાસ ગિરીધર નાગર ચિત ચોર્યો મૂદુ મુસકોહન ।।૩।।

પદ ૭

બ્યારૂં કરત હૈં ઘનશ્યામ। મધુમેવા પકવાન મિઠાઈ પિસ્તા દાખ બદામ ।।૧।। દૂધભાત ખોવા બાસોંધી લે ચાઈ વ્રજબામ। આસકરણપ્રભુ મોહનનાગર અંગઅંગ અભીરામ ।।૨।।

પદ ૮

બિયાર કરત હે બલબીર। આસપાસ સબ સખામંડલી સુબલ સખા મતિ ધીર ।।૧।। મધુમેવા પકવાન મિઠાઈ ઓર સિરાયો ક્ષીર। હંસત પરસ્પર ખાત ખવાવત ઝપટ લેત કર ચીર ।।૨।। યહ સુખ નિરખ નિરખ નંદરાની પ્રફુલ્લીત અધીક શરીર । પરમાનંદદાસકો ઠાકુર ભક્તહેત અવતીર ।।૩।।

પદ ૯

કમલ નયન હરિ કરત બિયારૂ પરોસ ધરી હૈ કંચન થારી ।। લુચઈ ઉપસી સદ્ય જલેબી સોઈ જેંવો જો લગે પિયારી ।।૧।। મધુમેવા પકવાન મિઠાઈ સકલ સોંઝ લે સરસ સંવારી ।। અગણીત શાક પાક રૂચિકીને જેંવત રૂચી બાઢી અતિ ભારી ।।૨।। આછે દૂધ ઓટયો ધોરીકો લે આઈ જસુમતી મહતારી ।। સૂરશ્યામ બલરામ દોઉ મિલ પીવત દેખ જનની બલીહારી ।।૩।।

પદ ૧૦

મોહનલાલ વ્યારૂ કિજે ।। વ્યંજન મિઠે ખાટે ખારે રૂચિસોં માંગ જનની પૈ લીજે ।।૧।। ખોવા મિશ્રત ઔર બાસુંદી તા ઉપર તાતોં પય પિજે ।। સખન સહીત મિલ જેંવત રૂચિ સોં ઝુંઠન આશ કરન કું દીજે ।।૨।।

પદ ૧૧

ભોજન ગિરીધરલાલકોં મે તો યહ જાની । દરશન પ્યારી રૂપકો પુતરીન (આખની કીકીને ગમ્યુ) રૂચિ માની ।।૧।। મૂદુ બોલન મીઠી લગે ભ્રોંહ નકટુકાઈ । ષટરસવારોં કોટિલોં દગ ચંચલતાઈ ।।૨।। ચાહા છિન છિન ચૌગુનો જેંવત રૂચિ જયોં હિ । જનભગવાન યુગલ યશ કહે તનમન ત્યોંહી ।।૩।।

પદ ૧૨

રાધામોહન કરત બિતારૂ । એક કર થાર સંવારે સુંદરી એક વેષ એક રૂપ ઉજયોરી ।।૧।। મધુમેવા પકવાન મિઠાઈ દંપતી અતિરૂચિ કારી । સુરદાસકોં જુઠન દિની અતિપ્રસન્ન લલિતારી ।।૨।।

પદ ૧૩

આજ સવારે કે ભૂખે હો મોહન ખાવો મોહિ લગો બલૈયા ।। મેરો કહ્યો તૂ નહીં માનત હો અપને બલદા ઉહી મૈયા ।।૧।। દોરકૈં કંઠ લાગ્યો મન મોહન મેરીસોં કહી મેરો કન્હૈયા ।। પરમાનંદ કહત નંદરાની અપને આંગન ખેલોદો ઉ ભૈયા ।।૨।।

દૂધ કે પદ – રાગ ઈમન

પદ ૧

અબ દૂધ લાઈ હો યશોદા મૈયા કીજે લાડી લે પાન । કનક કટોરા ભર પીજે સુખ દીજે વ્રજરાજકુંવરવર તેરી બેની બઢેગી મેરે ભૈયા ।।૧।। આછો નીકો અતિ ઓટયો ઔર તામેં મધુરમિઠૈયા । આસકરણપ્રભુ દૂધ પીજિયે જનનીકોં સુખ દીજીએ પ્રાત ઉઠત કરોં ધૈયા ।।૨।।

પદ ૨

દૂધ પિયો મનમોહન પ્યારે । બલબલજાંઉ ગહેરૂ જિન કીજે કમલનયન અખીયનકે તારે ।।૧।। કનક કટોરા ભર પીજે સુખ દીજે સંગ લેહો બલભદ્ર ભૈયારે । પરમાનંદ મોહે ગોધન કીસોં ઉઠત હી પ્રાત કરૂં ધૈયારે ।।૨।।

રાગ બિહાગ પદ

પદ ૧

હસ હસ દૂધ પીવત નાથ । મધુર કોમલ વચન કહીકહી પ્રાણ પ્યારી સાથ ।।૧।। કનક કટોરા ભર્યો અમૃત દીયો લલિતા હાત । લાડલી અચવાય પહિલે પાછેં આપ અઘાત ।।૨।। ચિંતામણી ચિત બરયો સજની નાહીન ઔર સુહાત । શ્યામાશ્યામકી નવલ છબી પર રસીક બલબલ જાત ।।૩।।

ભાવાર્થ ૧

શ્રી શ્યામ સુંદર ત્યા શ્રી પ્રીયાજી શ્યામાજી ઉભય સ્વરૂપ બિયારૂ કરી ને બિરાજ્ય છે પોઢવાના સમય પહેલાં શ્રી લલિતાજી શ્રી શ્યામ સુંદર માટે દુધ લાવે છે અને શ્રી લાડલીજી શ્રી રાધાજી ના હાથમાં સુવર્ણમય કટોરો શ્રી લલિતાજીએ શ્રી સ્વામિનીજીને આપ્યો પછી તે કટોરાનું દુધ શ્રી ઠાકોરજી ને અચવાવે છે. (લેવડાવવું) (યા પિવડાવવું) અને હસતાં હસતી પ્રભુ તે દૂધ શ્રી પ્રાણ પ્યારીજીની સાથે મધુર મધુર રસમય આનંદમય બચનો બોલતાં દુધ પીએ છે અને પછી શ્રી સ્વામિનીજી પોતે બચેલું (વધેલું) દુધ પોતે લે છે જેના ચિતમાં પ્રભુ સિવાય બીજી કાંઈ વાતજ નથી જેને સર્વસ્વ મળે તેને બીજું કાંઈ ગમે નહિ અને શ્રી હરીરાયજી શ્રી મહાપ્રભુજી કહે છે આ ઉભસ્વરૂપની નવલ છબી પર હું વારી જાઉં છું

પદ ૨

કીજે પાન લાલા હો લાઈ દૂધ યશોદા મૈયા ।। કનક કટોરા ભર પીજે યહ લીજે સુખ દીજે જૂ કનૈયા।।૧।। આછે મેવા ઓટયો સૂંઠ નીકો રૂચિકર લેઉ નન્હૈયા બહુત યતન કરકે રાખ્યો વ્રજરાજ લડે તે તુમ કારણે બલ ભૈયા ।।૨।। ફુંક ફુંક જનની પય પ્યાવત સુખ પાવત આનંદ ઉરન સમૈયા ।। સુરદાસ પ્રભુ પય પીવત બલરામ શ્યામ જનની દોઉં લેત બલૈયા ।।૩।।

અચવાવન કે પદ

અચવત યુગલ કિશોર કિશોરી ।। ભોજન કર ચોકી પર બૈઠે ભલી બની યહ જોરી ।।૧।। એક સખી પાય પલોટત ઠાકી એક કરત નિહોરી ।। કુંભ ખીર કો એક લે આઈ બીરા ભર ઝોરી ।।૨।। એક સખી લાઈ પીયકો વાગો પ્યારી જાુકી સુરકા પટોરી ।। એક સખી દર્પણ લેઠાડી એક યુગલ ચરણ રતી જોરી ।।૩।। નિજ મંદિર બૈઠે પીય પ્યારી કોઉ વારવાર તૃણ તોરી ।। સર્વ સખી શ્રી વલ્લભજૂ કી જૂઠન લેનકું બહુત નિહોરી ।।૪।।(નિહોરરી એટલે નીચે જોવું)

બીરીનું પદ – રાગ કાન્હરો

પદ ૧

સોહત નાસીકા ગીરધર ગજ મોતી । ખોલત બીરા ખાત હસત ડોલત અરૂણ અધરકી દાની પોતી ।।૧।। કુંડલ લોલ કપોલ બિરાજત જગમગાત મુખ મંજાુલ જોતી । ગોવિંદ પ્રભુકોજૂ શ્રીમુખ નિરખત રસના કહા બરનું મતી બોતી ।।૨।।

પદ ૨

લે રાધે ગિરીધર દે પઠઈ અપને મુખકી સુંદર બીરી । સુનો હોં સંદેશો પ્રાણપિયારેકો કિત સકુચત આવો કિનનીરી ।।૧।। ઘૂંઘટ ખોલ નયન ભર દેખું વહાં ચલો પ્રિતમકી ચેરી । કુંભનદાસપ્રભુ ગોવર્ધનધર મિલ આંકો છતિયાં કર સિયરી ।।૨।।

પદ ૩

મથુરા નગરકી ડગર મેં ચલ્યો જાત પાયો હે હરીહીરા। સુનરી ભટુ ભટુ ભયો ડોલત ગોકુલ ગામકો અહીરા ।।૧।। બનતેંજાુ આવત બેનું બજાવત બંસીબટ યમુનાકે તીરા। પરમાનંદદાસકો ઠાકુર હસ દીનો મુખ બીરા ।।૨।।

પદ ૪

કુંજમહેલમેં મંગલ હેરી । કિસલય દલ કુસુમનની શય્યા રચી તાપર બિછઈ પીત પીછોરી ।।૧।। ઓટયો દૂધ કનકકટોરા ઔર પાનનકી ભરભર ઝોરી । સઘન કુંજ મેં શ્રીગિરીધર વિલસત લલિતાદીક ચિતવત

દગચોરી ।।૨।। હોય મનોરથ મેરે જિયકે દંપતી પોઢે એક ઠોરી । કહે શ્રીભટ ઓટ વ્હૈ નિરખૂં કીડા કરત કિશોરકિશોરી ।।૩ ।।

શયન સમય કે પદ – રાગ કલ્યાણ

પદ ૧

અહો હરિ લાભતે ભાવતી કછુ કીની ।। નઈ પ્રીતી કી રાસ સુનો ક્યોં ન નાતો તો સોં ગામતેં ।।૧।। ઈન સકુચન પતિયાહું ન લિખત દુ:ખ પાવેં સુનત મેરે નામતેં ।। ઘરમદાસ પ્રભુ તુમકું દોષ નહિં બીચ પરયો કાહુ વામતેં ।।૨।। (વામ-સ્ત્રી)

પદ ૨

અમૃત નિચોય કિયો એક ઠોર ।। તુમ્હારે વદન સુધાર સુધા નિધિ તબતેં વિધના રચીન ઔર ।।૧।। સુન રાધે ઉપમાં કહા દીજે શ્યામ મનોહર ભયે રી ચકોર ।। સાદર પાન કરત તોહી દેખત તૃષિત કામ વશ નંદ કિશોર ।।૨।। કૌન કૌન અંગ કરોંરી નિરૂપણ ગુણ ઔર સિલ રૂપકી રાસ ।। પરમાનંદ સ્વામિ મન વેધ્યો લોચન બંધે પ્રેમકી પાસ ।।૩।।

ભાવાર્થ પદ ૨

શ્રી નિકુંજ નાયક શ્રી સ્વામિનીજી ના સ્વરૂપ માં કેટલા આકર્ષિત છે જાણે ચંદ્ર ઉપર જેમ ચકોર પક્ષી ને અનહદ પ્રિત છે તેમ. સાયંકાલે પછી શ્રી સ્વાભિનીજી ની સહચરી સખી શ્રી કિશોરીજીને કહે છે હે રાધે આપના વદન કમલની શું કહું જાણે આપનું વદન કમલ ચંદ્ર સમાન તેજસ્વી એક સરખું ઘાટીલું છે અને સુંદર શોભે છે જાણે ચંદ્રનું સઘળું અમૃત ને નિચોવી ને જાણે એકજ જગ્યા એ મુક્યું છે. અને જાણે વિધિ એ આપના સિવાય બીજી કોઈ આપના જેવી રચી નથી।।૧।। તો હે રાધે (સુન) સાંભળો જેવા આપ ચંદ્ર મૂખી છો તો ચંદ્રને પ્રિત કરનાર ચકોર છે તો શ્રી નંદકુમાર ની પણ હું શું ઉપમા દઉ તે પણ શ્યામ કેવા છે જોતાની સાથેજ મન નું હરણ કરી લે તેવું જ કોટી કંદર્પ લાવણ્ય સ્વરૂપ મનોહર છે અને આપના માટે તે પણ ચકોર ના જેવા જ થયા છે આપનું મુખ ચંદ્ર દેખતાં જ જે જાણે મનોજા વેષ બની જાણે તે અમૃતનું પાન કરતાં હોય તેવાજ તૃષિત નયને અમૃતનું શું વર્ણન કરૂ આપમાં ગુણ શીલ રૂપનો એક જાણે ઢગલો છે અષ્ટ સખા શ્રી પરમાનંદ દાસજી કહે છે શ્રી ઠાકોરજી નું મન શ્રી સ્વામિનીજી માં તેમના રૂપથી એવું તો વિંધાઈ ગયું છે (પરોવાઈ ગયું છે) લોચન એટલે નેત્ર કમલ પણ દષ્ટી એકમેક થતાં પ્રેમથી બંધાઈ ગયા છે. મહાભાગ્ય છે પરમાનંદ દાસજી ના જેને આવી લીલાના દર્શન કરી ધન્ય બન્યા છે તે લીલાનું અવગાહન કરી આપણે પણ તેમાં તદ્રુપ થઈએ.

પદ ૩

અબલા તેરે બલહૈ ન ઔર । વેધે મદનગોપાલ મહાગજ કુટિલકટાક્ષ નયનકી સેર ।।૧।। યમુનાતીર તમાલ લતાવન ફિરત નિરંકુશ નંદકિશોર । ભ્રુંહ વિલાસ પાસ વશ કીને મોહન અંગ ગહે તેં જોર ।।૨।। લે રાખે કુચબિચ નિરંતર શૃંખલ સુખદ પ્રેમકી ડોર । યહ ઉચિત હોય વ્રજસુંદર પરમાનંદપ્રભુ ચપલ ચિત ચોર ।।૩।।

પદ ૪

ચીતેચીતે ચિતચોરત આલીરી બાંકે લોચન નીકે । યહ મૂરત ખેલન નયનનમેં લાલ ભાવતે જિયકે ।।૧।। એકવાર મુસકાય ચલે જબ હૃદય ગડે ગુણપીકે । પરમાનંદ કોઉ આન મિલાઓ પ્રઉડવરસથીતોકે ।।૨।।

ભાવાર્થ ૪

હે સખી આલી શ્યામ સુંદર ના લોચન કેવાં બાંકા અને સુંદર છે તે ચિતમાં વસી ને ચીત ચોરી લઈ જાય છે. આ રૂપ નયનમાં રમી રહે છે અને લાલન મનમાં બહુજ ગમે છે એકવાર મુસકાઈ ને જાય એટલે હૃદયમાં જ ગઢી રહે (વસી જાય) પછી તેના ગુણ ને પીને જ રહેવું પરમાનંદ દાસની રચના છે કોઈ આવીને મને મિલાવો આમાં પ્રૌઢ એટલે મોટી ઉમરના ની જ કૃપા જોઈએ તોજ આ લાલો મળે તેમ છે.

પદ ૫

મેરે તો ગિરીધર હી ગુણ ગાન ।। યહ મૂરતિ ખેલત નયનન મેં યહી હૃદય મેં ધ્યાન ।।૧।। ચરણ રેણુ ચાહત મન મેરો યહી દીજીએ દાન ।। કૃષ્ણદાસ કી જીવન ગિરીધર મંગલ રૂપ નિધાન ।।૨।।

પદ – ૬

યહ કૌન ટેવ તેરી કનૈયા જબ તબ મારગ રોકે ।। કેસે કે પનીયા જાય યુવતી જન આડી ઈ ઠાડો હૈ લકુટ લિયે દ્રગ ઝોરે।।૧।। કબ હુંક પાછે તેં ગાગર ડાર દેત એસેં બજાવે તારી જૈસેં કોઉ ચોંકે ।। રસીક પ્રિતમકી ચચપટી બાતેં સુનરી સખી સમઝ ન પરૈં વાકી નોંકે

ભાવાર્થ –૬

ગોપી કહે છે કન્હૈયા તને આ શું ટેવ પરી છે કે જ્યાં ત્યાં મારગ રોકીને ઉભો રહે છે વ્રજની ગોપીને યમુના જલ ભરવા જવાનું હોય કેવી રીતે જાય આડા ઉભા રહો છો.લાકડી લઈ નો અને ઝાંણી આંખે જુઓ છો ।।૧।। ક્યારેક પાછળ થી આવીને ગાગર નાખી હો છો પછી તાલી બજાવો છો તે સાંભળીને બીજા પણ ચમકીને જોવે કે શું રીત છે શ્રી હરીરાયજી કહે છે શ્યામ સુદરની અટપટી વાતમાં હે સખી સાંભળ આમાંમને કાંઈ સમજ પડતી નથી

પદ ૭

યહ કોઉ જાનેરી વાકી ચિત બન મેં કે ચરિત્ર મુરલી માંઝ ઠગોરી દેખત સુનત હી મોહે જાત સુરનર મુનિ ઔર ખગોરી ।।૧।। હરત કામકી કામ તાઈ કામિની જો જહાં ઠાકી ચલન સકત ઠગોરી ।। ઈન કુલકાન કરત તો લાજ આવે જગન્નાથ પ્રભુ યહ અવલોક લગોતો લગોરી ।।૨।।

ભાવાર્થ -૭

હે સખી આ કોઈ જાણે કે તેનાં મનમાં ડાંઈ ચરિત્ર અંદર ઠગવાના હોય છે મુરલી બજાવો જોતાં સાંભળતા મોહી જાય સુરનર મુનિ અને પક્ષી ઓ- જો કોઈ કામિનીજો ત્યાં ઉભી હોય તો ત્યાં થી આલી સકે નહિ એવી ઠગાઈ જાય છે તેને ક્યાં લોકલાજ ની કુલકાન ની પડી છે જગન્નાથજી કહે છે. પ્રભુ ને જોતાંની સાથેજ લગોતો લગોરી એટલે તે તેનેજ વશ થઈ જાય છે.

પદ ૮

મેરો તો હૈરી પ્રાણ સબીરી આન ધ્યાન નાહિન મેરે મનકે હરન સુખકે કરન ।। લટપટી પચરંગ પાગ વામ ભાગ કુંકુંમ કો તિલક ભાલ નયન કમલ ઘન શ્યામ વરન ।।૧।। ભ્રુકુટિ કુટિલ લલાટ તોલ રત્ન જટિત કુંડલ લોલ માનોં શશી પ્રકટ ભયો ઉદય કિયો યુગલ તરણી ।। પ્રભુ કલ્યાણ ગિરીધરકી છબી નિરખત મગન ભઈ મોહી મન માઈ મુરલી અધર ધરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૮

અરે સખી રી કાન્હ તો મારો પ્રાણ આન ધ્યાન નહી મારે મારૂ તો મન નું હરણ કરી ગયો છે એટલે હું તેનુંજ ધ્યાન ધરૂ છે તેજ મને સુખકારી છે અરે સખી એમને પચરંગી પાંગ ઢરકેલી ધરી છે કુંકુંમ નો તિલક લલાટ ઉપર છે.રતન જડીત કુંડલ સુર્ય સમાન બે કુંડલ ઝલકે છે. મુખારવીંદ ચંદ્ર જેવું ચંદ્ર પ્રકટ બિરાજમાન છે કલ્યાણ જી કહે છે કે ગિરીધર પ્રભુ ને જોઈ મગ્ન થઈ મોહી લઈ મનથી અરે મુરલી અધર ધરી

પદ ૯

મોહી કહા વરજત હો કાન્હ કર્યો નવરજોરી ચિતવૌ છાંડે । નયન મોહનીરી મોહન કૈસો જહાંતહાં બજાય રિઁઝાયકાડે ।।૧।। જહાં જાય દષ્ટિ પરેસોં કૈસે ધીર ધરે માતાપિતાપતિ લાજ કો કાનેં । બ્રહ્મદાસપ્રભુ મન્મથકો મનમથ્યો કોન ગને મન્મથરાને ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

અરે ગોપી મને કેમ બોલાવે છે કાન્હ ને કેમ બોલાવતા નથી એ તમારા ચીતમાં છે તેને કેમ છોડાય મોહન જયાં જાય ત્યાં બંસી બજાવે અને નયનથી મોહની કરી નાખે ।।૧।। જ્યાં જાય દષ્ટિ પડે તો કીવીરીતે ધીર ધરાય.માતા પીતાની લાજ પતિની લાજ કાને બ્રહ્મદાસ કહે પ્રભુ મન્મથનો કામદેવ નો ચ કામદેવ છે તે તેને ગણે તેમનથી ભલે ગમે તે હોય.

પદ ૧૦

ભોરી ભોરી બતીયન કર કર મન હરલીનો । નવલનાર કમલવદન રૂપકે રસીલે નયના કછુક જોવન મદમાતે તામેં કાજર ભર દીનો ।।૧।। મૃદુ મુસકાય કછુ ચિતઈ છબીલી ના જાનો કછુક ચેટક કીનો । ચતુરવિહારી મેરી સુધીબુધી ટારી પ્યારી નેક મયાકર ચીનો ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૦

ગોપી કહે છે કે અરે કાન્હ ભોરી ભોરી બાતો કરી ને મારૂ મન હરી લીધું ત્યારે શ્યામસુંદર કહે છે અરે નવલ નાર કમલ વદની રૂપ કે રસીલે નયના કઈક જોબન મદ માતી અને આંખમાં ડહ ડહયો કાજલ આંજીને આવી છું એટલે પછી મૃદુ હસીને કાંઈકુ મનમાં જાણે કાઈક ચેટક કર્યુ હોય તેમ લાગ્યું ચતુર વિહારીજી કહે મારી સુધબુધ ટારી દીધી હે પ્યારી હવે જરા કૃપા કરો અને બતાવો મારો અપરાધ શું છે

પદ ૧૧

તેરી જિય વસત ગોવિંદ પૈયાં ।। કાહેકો અબ દુરાવ કરત હેરી મોસો હું પરખત પર છૈયાં ।।૧।। દષ્ટિ સુ ભાવ જનાવત હોં ભામિન સોં ઈજુ લાગ રહી મન મહીયાં ।। પરમાનંદ સ્વામી કી પ્યારી હાવભાવ કે ચલી ગલ બહીયાં ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૧

અરી વ્રજગોપી તારો મન વસે છે ગોવિંદ ના ચરણારવીંદ પર અને હવે શા માટે તું છુપાવશ હેસખી જાણું છું બધુંજ અરે આપનો પડછાયો પણ પરખાઈ જાય છે (જાણી જવાય છે) શ્રી શ્યામ સુંદર પોતાની દષ્ટિથી ભાવ જણાવે છે અને હે સખી તને તેની મનમાં લગની લાગી રહી છે પરમાનંદ દાસ કહે સ્વામી ની પ્યારી હાવભાવ દઈ ને ચલી ગલબહીયાં કરીને પધાર્યા. ઈજક –લગની દુરાવવું– છુપાવવું

પદ ૧૨

મુરલી તોઉ ન મૌન ધરે । હરીકરકમલ યુગલ પર પોઢી કર ગેંહુવા અધરેં ।।૧।। કોમલ કર અંગુરિન ચાંપત ચરણન હરિ હરેં હરેં । શંકા અતુલ રહેત ઉર અંતરમતિયહ જાગપરેં । સ્વેદ સરીત સીતલ અલકન હરિ મંદ વિયાર કરેં । વ્રજપતિ અધરસુધા રસમાતીપ નેક ન સુધ બિસરેં ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૨

હે મુરલી તારાથી મૌન ધરા સે નહિ હરિના કરકમલ બેય પર આડી પડી ને જાણી પોઢી રહી હોય તેમ.ગેહુંવા મુરલી રંધ્ર અધર પર ટેકવી. કોમલ કરની અંગરિન. એટલે આંગળી ઓ છીદ્ર ઉપર મુછીને હરવે હરવે શ્રી હરી સુર છેડે છે શંકા તો મન માં ઘણી છે નહી ને જાગી જશે તો ।। મુખઉપર અલક લટ લાગી રહી છે છીદ્ર કુંડ આપતા અલક કરકેં પવનથી.વ્રજપતી કહે અધર પર અમૃત ની રસ વર્ષા માતી નથી નેક એટલે જરા સુધ ભુલાય નહીં.

પદ ૧૩

મુરલી સુનત ભઈ મતિ બૌરી ।। ગૃહ ગૃહ તે કારજ તજ અપને નિકસ ચલી મગ દૌરી ।। નયન સિંદૂર મંગ અંજત શ્રવણ બિજોરા સાંજે ।। સીસ તરોના માલ ગુહી કચ ઝુમક નાક બિરાજે ।।૨।। એક છાંક પચ પાન કરાવત અપને સુતહી ચલી નિરખ નિરખ પ્રફુલ્લીત વ્રજચંદહી જ્યોંવર કુમુદ કલીના ।।

ભાવાર્થ ૧૩

મુરલી સાંભળતાંજ મતી ફરી ગઈ ઘરનું કામકાજ છોડી પોતે નિકલી પડી અને માર્ગમાં પણ દોડી ચલી.માગમાં સીંધુર ભર્યુ માંગ માં અંજન નાખ્યું શ્રવણ કાને બિજોરા સાંજે સીસપર તરલ તરોના માલ ગુહી કેશનું ઝુમકુ નાકઉપર જાણે બીરાજે છે એક પતીને છોડીને દોડી તો એક બાળકને પયપાન કરાવતા બાળક છોડીને દોડી નિરખ જોઈ ને પ્રફુલ્લીત થઈ વ્રજચંદને જ્યાં વર કુમુદ કલી.જયાં સુંદરવર વ્રજચંદ બીરાજે ત્યાંજ કુમુદ હોય. આ પદ વેણુ ગીતના ભાવનું છે વેણુ સાંભળી ને ગોપી જનો દોડી ને રાસ માં સામેલ થયા છે.

પદ ૧૪

રહે ચિત્ત નિશદિન ચાક ચઢ્યો ।। જબતેં પ્રાણ જીવન ઘન દેખે અધિક અનંગ ગઢ્યો ।।૧।। મુરલી નાદ પર્યો શ્રૃતિ જબતેં ક્યોંહું ન કઢત કઢયો ।। વ્રજનાગરી વ્રજ નાથસોં મિલ પ્રેમ પ્રયોધ બઢયો।।૨।।

પદ ૧૫

તુમ હિત બનબન બહુ ડોલી ।। નવલ રસિક નવનાગર ગિરીધર કહી કહી કે બોલી તજ જિયલાજ કાજ ગુરૂજન કી કપટ કુચુંકી ખોલી ।। એસે મિલી નવલ વ્રજ ભામિની મનમન ટોલી ।।૨।।

પદ ૧૬

કાન્હર છાંડો હો લરિકાઇ। કાહેકો જાત પરાયેં ચોરી ઘર ગોરસ અધિકાઈ ।।૧।। હોંતો બહુત કરી નકબાની અબહી ઉરાહને આઈ । બાહર દ્વાર જાઉ જીન અબતેં ઘર ખેલો દોઉભાઈ।।૨।। હોં બલબલ મેરી સિખમાનોં દેહોં મધુર મિઠાઈ। સુન હૈ જો વ્રજરાજમહેરલો ખિજ હે કુંવર કન્હાઈ ।।૩।।

પદ ૧૭

અહો યહ ચંદન હોય પ્યારી ઉબટનેકો પરાગસાગર યહ જાન મન હરી કર રાખ્યો કહત વે દમત સાર ।।૧।। વીચ અંક અંજન મૃગમદકે નાહીં કલંક અનુસાર । વ્રજભામિનન વસત સાજત સકલ કલા શશી ઘટત તબહી સજત શ્યામ અભિસાર ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ ૧૭

શ્રી સ્વામિનીજી નું શ્રી અંગ કેવું સુંદર ચંદન જેવું છે જાણે ઉબટ ને કો ઉબટન માટે પરાગ સુગંધ સાર છે. આવું જાણીને મન હરી કર રાખ્યો અને કહે છે કે આ દમત આના સર્પસ સુગંધ સાર છે. આવું વટમાં અંક ભરી અંજન મૃગ મદ કે નહી.તો તો તે કલંક અનુસાર લાગે. વ્રજ વનિતા વસત સાજત સકલ કલા અને જયારે ચંદ્ર ઘટતા ત્યારે સજત શ્યામ આનો લેપ કરે છે.ચંદન નો એટલે તેમનું મુખ ચંદ્ર જેવું સુંદર શોભે છે.

પદ ૧૮

બન ઠન કહાં ચલે ઐસીકો મન ભાઈ સાંવરેસે કુંવર કન્હાઈ । મુખ સોહે જૈસે દૂજકો ચંદા છિપ છિપ દેત દિખાઈ ।।૧।। ચલેહી જાઉ નેક ઠાડે રહોગે કિન ઐસી સીખસિખાઈ। નંદદાસપ્રભુ અબ ન બનેગી નિકસ જાય ઠકુરાઈ ।।૨।।

ભાવાર્થ -૧૮

ગોપી કહે છે કે શ્યામ સુંદર ૧૫ બનીઠની ને કયાં ચાલ્યા એવીતે કેવી ગોપી તમારા મનમાં છે સાંવરે કુંવર કન્હાઈ કહો તો ખરા મુખ આપનું બીજના ચંદ્ર જેવું શોભે છે કારણ કે આપ છાંના માંના કોઈ દેખીના જાય તેવી રીતે જાવ છો.ગોપી કહે છે આમ ચાલ્યાજ જયો કે જરા ઉભા રહેશોકે નહિ. આવી શીખામણ કોણે આપી છે.નંદદાસજી કહે છે. પ્રભુ હવે તમારાથી કાંઈ બનવાનું થી જો ગયા તો તમારી ઠકુરાઈ બધી નીકલી જશે જો આ ગોપીના હાથમાં આવ્યાને તો બધુ સોંસરૂ નીકલી જશે.માટે જેહોયતે સાચે સાચું કહી હેવુ સારૂ.

પદ – ૧૯

આંખન આગેં શ્યામ ઉદય શ્યામ કહન લાગી ગોપી કહાં ગયે શ્યામ ।। આદ હું શ્યામ રોમ રોમ રમ રહ્યોં કામ ।।૧।। મધુબન આહી સકલ વન ઢૂંઢયો નિધિ વન કુંજધામ।। પરમાનંદ દાસકો ઠાકુર અંગઅંગ અભિરામ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૯

ગોપીને આંખ આગળ શ્યામ છે દેખાય છે શ્યામ કહેવા લાગી ગોપી કયાં ગયા શ્યામ આદી થી અંત સુધી શ્યામહી શ્યામ છે અને રોમ રોમ માં કામ રહયો છે ।। મધુબન આદી સકલવન માં ગોત્યા નિધિ વન કુંજધામ ।। પરમાનંદ દાસજી કહે છે શ્રી ઠાકુરતો અંગ અંગ અભીરામ છે એટલે પ્રશંસા કરવા લાયક છે.

પદ ૨૦

મેરો મન ગોપાલ હર્યોરી । ચિતવતહી ઉરેં પેઠ નયનમગ કો જાને હરિ કહા કર્યોરી।।૧।। માતાપિતા સજન બંધુજન સખી આંગન સબ ભવન ભર્યોરી લોકવેદ પ્રતિહાર પહર અતિ નહીં રાખ્યો દૂર પર્યોરી ।।૨।। ધરમધીર કુલ લાજ કુંચીકર જીહ તારો દે ઉરમેં ધર્યો રી । શૃંખલ ભઈ લાજ કબાટ કઠીન ઉરએતે યતન કછુહી ન સર્યોરી ।।૩।। બુધ્ધી વિવેક બલસહીત સચ્યોમેં સો ધન અટલ કલહું ન ટર્યોરી । લિયો હે ચુરાય ચિતેં હસ ચિતવિત સોચ સુરત ન જાત જર્યોરી ।।૪।।

ભાવાર્થ–૨૦

મારૂ મન ગોપાલે હર્યુ છે ચિતબત હી ચીતમાંથી જ ઉરમાં પેઠ્યા અને નયન માર્ગ કોઈ જાને હરી કહા કર્યો રી ।।૧।। માતા પિતા પતી સજન બંધુજન સખી આંગન માં બધા ભવન ભરી ને બેઠા છે. લોકવેદ પ્રતિહાર પહર અતી હે ઉરમેં ધર્યો રી. શૃંખલ ભઈ લાજ કુબાટ કઠીન ઉરમાં ગમે તેટલા પ્રયત્ન કરે પણ કાંઈ સર્યુ નહિ. બુધ્ધીવીવેક બલ સહીત સસ્યો મે સો ધન અટલ કબહું ન ટર્યોરી લિયો હે ચુરાઈ મન માં હંસીને ચીતવીત સોચ સુરત ન જાત જર્યોરી ।।૪।। ગમે તેટલા ઉપચાર કર્યા બધુ કર્યુ પણ પ્રભુનામ ગુપ્ત રાખ્યું તેને બીજુ કાંઈજ ન હોતું

પદ ૨૧

કઈ રાધા દેખહું ગોવિંદ ।। ભલો બનાવ બન્યો હે વન કો પૂરણ રાકા ચંદ ।।૧।। મંદ સુગંધ સીતલ મલયા નિલ કાલીંદી કે કૂલ।। જાઈ જૂઈ મલ્લીકા યુથી ફૂલે નિર મલ ફૂલ ।।૨।। સબ અબલા લાખ હોત હૈ મનકે

મનહી રહત જિયરાધ ।। તુમ્હારે સમીપ કૌનરસ નાહી સકલ સુખ ધામ ।।૩।। સુનકે વચન બહુત સુખ માન્યો હંસદીની અંકવારી ।। પરમાનંદ પ્રભુ પ્રીત પુરાની નાગર રસીક મુરારી ।।૪।।

ભાવાર્થ ૨૧

શ્રી રાધાજી કહે છે કે ગોવિંદ ને જોયાં આજે તો ખરૂ થયુ છે વનમાં શરદ નો ચંદ પુરણ બન્યો છે મંદ સુગંધ શીતલ મલયા નિલ કાલીંદી ના કીનારે પવન આવે છે. જાઈ જૂઈ મલ્લીકા યુથ માં ફુલી છે નિર્મલ કુલ છે સબ અબલા લાખ હોય તોય મનથીજ આ રાછે તુમારે સમીપ કૌન રસ નાહી નાથ સકલ સુખ ધામ.વચન સાંભળી ને બહુજ સુખ માન્યું હંસીને અંકવારી દીધી. પરમાનંદ દાસજી કહે છે પ્રભુની પ્રીત પુરાની છે નાગર રસીક મુરારી ।।૪।।

પદ ૨૨

તેરો મોહન વદન ગિરીધર લાલ રસીક કે મન ભાવત લાવણ્ય સદન ।। સુન રાધે રૂપરાસ તોહિ નિરખત લાજત મદન ।।૧।। સુરત સુધા નિધિ અધર સુધા રસ પ્રભુદિત કરત અદન ।। કૃષ્ણદાસ સ્વામિ સંગ ગાવત રતિ પતિ જય હો કદન ।।૨।।

ભાવાર્થ ૨૨

હે મોહન આપનું વદન લાવણ્ય મનને ગમે તેવું રસીક ના મનને ભાવે સુન રાધે રૂપ રાસ તને જોવા મદન પણ લાજે છે।।૧।। રૂપ અને અમૃત નો ભંડાર અધર અમૃત રસ આનં દિત કરત રસપાન અદન એટલે રસપાન કરવું તે. કૃષ્ણદાસ કહે સ્વામિ સંગ ગાવત રતી પતી જયહો કદન કામને પોતાના મનથી માર્યો છે હરાવ્યો એટલે માપવા બરાબર

પદ ૨૩

સખી આજ કહા તબ રૂપકી નિકાઈ ।। નખ સિખસોં અંગઅંગ લાલ ગિરીધરન હિત રચિ પચિ વિરંગી અદભૂત બનાઈ ।।૧।। ચાલ અતિ મરાલ જંઘ કદલી ખંભ કટિ સિંહ ગૌર તન સુભગ સીમા ।। ઉરજ શ્રીઉલ પકક અલક કેકી છટા વચન પિક મોહન કપોલ ગ્રીવા ।।૨।। તરલ યુગ લોચન નીલ નલિન શ્રી મોચન ચિબુક શ્યામબિંદુ ચારૂ બસે ।। શ્રવણ તાટંક હાટક રત્ન ખિચત સોં મધુ છબિ શોભિત કપોલ વસે ।।૩।। અધર બંધૂક દ્યૂતિ કુંદ દશનાવલી લલિત વર નાસિકા તિલ પ્રસુન બને ।। નિરખ મુખ ચંદ્રમાં રવિ સંભ્રમ ચિત ચલત તત ક્ષણ છબિકો કબહ બને ।।૪।। સકલ સિંધુ યહ કહા ભગ વરણીયે કોટિ મુખ જીભ પરિમત ન પાવે દાસ કુંભન સ્વામિનીકો સુયશ અંતરંગ સહચરી મુદિત ગાવે ।।૫।।

ભાવાર્થ ૨૩

આ પદ માં શ્રી સ્વામિનીજી ના ઉપર ભાવ છે.સખી કહે છે ।જ શું કહું આ રૂપ દીસે છે નખથી શીખા સુધી અંગે અંગ માં ગિરીધર લાલના હીતને માટે જાણે બ્રહ્માજીએ રચિપિચી ને અદભૂત બનાવી છે ચાલ તેમની હંસ જેવી જંઘા કદલી બંભ કટિ સીંહના જેવી પાતળી શ્રીઅંગ ગૌર સુંદરતા નો પાર નહીં. ઉરજ હૃદય કમલ ઉપર શ્રીફલ

(કૂચ) અલક ની છટા બોલવા નું કોયલ જેવુ મોહન લાલને ગાલ સુંદર ગ્રીવા કપોત જેવી. કાનના હીરા બંને બાજુ સુંદર લોચન.નીલ (પોપટ) નલીન એટલે ભુંગલી પોપટને પકડવા માટે પછી તેને ત્યાં બેઠા પછી ઉડી સકતો નથી એટલે દુઃખી થાય છે (મોચન) તે દુઃખને હરનારા લોચન ચિબુક (દાઢી)શ્યામ બિંદુ સુંદર લાગે છે. કાનમાં રત્ન જડિત હીરા ઘુંઘરાળા વાળ છબી શોભા આપે છે અધરોષ્ટ ને ફલ ની ઉપમાં છે હસે ત્યારે વીજળી સમાન ચમકતાં દાંત મોગરાની કળી જેવા એક સરખા નાસીકા સુંદર આ જોઈ મુખચંદ્રમાં જેવુ અને રવિ કહેતા સૂર્ય શ્રી સ્વામિનીજી નું મુખારવિંદ ચંદ્રમાં સમાન તેજસ્વી જોઇ સુર્ય પણ વિચારમાં પડી જાય છે (સંભ્રમ) તેજ ક્ષણમાં તેનુ ચીત ચલાયમાન થાય છે અને તે છબી નું શુ કહેવું અને જેમ સમુદ્ર પણ આનું શુ માપ કાઢી વરણે કોટિ જીભ પણ ઉચ્ચાર કરી શકતી નથી કુંભનદાસજી કહે છે શ્રી સ્વામિનીજી ના સુયશ અંતરંગ સખી આનંદ થી ગયા છે.

પદ ૨૪

તેરે મનકી બાત કૌ ન જાનેરી । જોપે ડર હોઈતો નંદસૂન બોલે એસી કોન યુવતિ જો ન માનેરી ।।૧।। તેરે અરૂ હરિકી મિલીએ ચલફી હે માઈ યહ બુજ પરત હૈ જિય અપનેરી । કુંભનદાસપ્રભુ ગિરીધરન મોહન યહ વ્રજ યુવતી ઓરન ગિનેરી

ભાવાર્થ –૨૪

મારા મનની બાત કોન જાણે ।। જો બીક હોય તો નંદરાય જી થી તો ન બોલે એવીકોન યુવતી હોય જો નો માને।।૧।। તારી ને હરીની મેલ ઝુલ ચાલે છે તો અલી માઈ આ પૂછ પરછ હૈ મનમાં આપણને કુંભનદાસ કહે પ્રભુ ગીરધર મોહન આ વ્રજ યુવતી ને ઓર ન ગણે

પદ ૨૫

ગિરીધર ચાલ ચલત લટકીલી। સીસમુકુટ કાનનકુંહલ મુરલી બજાવત રસીલી ।।૧।। યમુનાતીર તમાલ લતા વન ફિરત નિરકુંશ નંદકિશોર । ભ્રોહ વિલાસપાસ વશકીને મોહન અંગ ત્રિભંગ તેં જોરે ।।૨।। લે રાધે કુચ બીચ નિરંતર સકલ સુખદ પ્રેમકી ડોર । યંહ ઉચીત હોય વ્રજસુંદર પરમાનંદ ચપલ ચિતચોર ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૫

શ્રી ઠાકોરજી લટકતી ચાલે ગોપીજનોના મન મોહી લે છે ।। સીસપર મુકુટ કાનમાં કુંડલ મુરલી પણ સુંદર બજાવે છે શ્રી યમુનાજીના તીર ઉપર તમાલ વ્રક્ષ લતામાં અંકુશ વગર ફરે છે ।। ભ્રોહ વિલાસથી ગોપીઓને વશ કરે છે મોહન લલિત ત્રિભંગી છે અને શ્રી રાધે આપના હદયકમલમાં નિરંતર સકલસુખ આપે છે વ્રજ સુંદરીને પરમાનંદદાસ કહે છે તે તો ચીતના ચોરવા વાળા છે.

પદ ૨૬

કનક કુસુમ અતિ શોભિત શ્રવણન ।। ઘૂમત અરૂણ તરૂણ મદ માતે મુસકાત આનન ।।૧।। ગોલ પાઘ પર કુલ્હે સુરંગ તામેં અલક રેખ બની ।। ગોવિંદ પ્રભુ ત્રૈલોક વિમોહિત કૌસ્તુભ મણી.।। ૨ ।।

ભાવાર્થ ૨૬

શ્રી ઠાકોરજીની શોભા એવી સુંદર છે કર્ણફુલ કાનમાં ધર્યા છે મુખારવીંદ એવું મુસ્કાય છે મદ મસ્ત સુંદર પાઘ ધરી છે ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે કે ત્રીલોકી નાથ એવતો મોહિત કરે છે શ્રી કંઠમાં કૌસ્તુભમણી ધારણ કરેલ છે.

પદ ૨૭

કહીન પરે હો રસિક કુંવર કી કુંવરાઈ ।। કોટિ મદન નખ જોતી અવલોકત પસરત નવ ઈંદુ કિરણ કી જુન્હાઈ ।।૧।। કંકણ વલય હાર ગજ મોતી દેખીયત અંગ અંગ મેં વહઝાઈ ।। સુઘર સુજાન સ્વરૂપ સુલક્ષણ ગોવિંદ પ્રભુ સબ વિધ સુંદર તાઈ ।।૨।।

ભાવાર્થ ૨૭

શ્રી રસીક કુંવર ની કુંવરાઈ ની તો વાતજ નથાય કરોડો કામ દેવને વારી જાય તેવી તો નખ ની જોતી પ્રકાશ જુઓ તે ચંદ્રના કિરણ પણ ઓછા પડે છે તેવા આ નખચંદ્ર છે કંકણ વલય હાર ગજ મોતીના જોઈને અંગે અંગ માં પ્રકાશ ફેલાવે છે. ઝાઈ નાખે છે ગોવિંદ સ્વામી કહે છે પ્રભુ તો બધી રીતે સુંદર સુઘર સુજાન સ્વરૂપ સુલક્ષણ છે.

પદ ૨૮

લાલન અનંત રતિમાન આયે હો જુ મેરે ગેહ રસીલે નયન બેન તુતરાત અંજન અધન ઘરેં પીક લીંક સોહેં તોહેં કાહે કોં દુરાવત ઝુઠી સોહેં કાત ।।૧।। બાતે હું બનાવત બાતહું ના આવત એતે પર રતિ કે ચીન્હ દુરાત તિરછે ચિતવન ગાત નંદદાસ પ્રભુ પ્યારી કે વચન સુન ભુલે નામ વહી કો નિસર જાત ।।૨।।

ભાવાર્થ ૨૮

ગોપી કહે ઠે લાલન બીજે કઈ જગ્યાએ રતિ મનાઈ આવ્યા મારા ઘરે રસીલે નયનબેન તુતરાત બોલો છો અધરપર અંજન લાગેલુ છે પીક લીક સોહે પાન ની કાહે કો છુપા વો છો ઝુઠી સોગંધ ખાવ છો ।।૧।। વાતોતો સારી બનાવી છો આવી વાત અમને પણ નથી આવડતી રતીના ચિન્હ છુપા વો છે તીરછે નજરથી જુઓ છે પણ પહેલા આપનું અંગ જુઓ.નંદદાસજી કહે છે પ્રભુ પ્યારી ના વચન સાંભળીને ભુલી ગયા હતા તે નામ નિકળી જાત.એટલે હવે તેઓ આગોપી ને ત્યાં જવાનું ભુલશે નહિ.

પદ ૨૯

બની મોહનસિર પાગ સાંકરે પેચન ચોકરી। કુલ્હે સુરંગ કુસુમ ભરી ઔર સેહરો ચંપકભરી છબિ લાગ ।।૧।। સુથનલાલ પીતવરૂની ઔર અરગજા મોજેં શોભિત શ્યામ સુભાગ। ગોવિંદપ્રભુકો વ્રજવાસીન પ્રતિ છિન છિન નવ અનુરાગ ।।૨।।

પદ ૩૦

લાલ મુખ વેણુવાજે મંદ મંદ કલ ।। વામ ભુજા પર વામ કપોલ કુંડલ વલ ગત ભ્રુ યુગ ચપલ ।।૧।। મોહિત વ્યોમ વિમાન વનિતા ખસિત નીવી સુધી ન અંચલ ।। ગોવિંદ પ્રભુકે તરૂણ મદ માતે વિઘૂર્ણીત લોચન (ચારે બાજુ દ્રષ્ટી કરવી)યુગલ।।૨।।

પદ ૩૧

રસીક સિરોમણી રાગ કલ્યાણ ગાવે ।। અવઘર બિકટ તાન તરંગ ભેદ ઉપજાવે ।।૧।। સબ વિઘ સુઘર સુજાન સુંદર મોહન વેણું બજાવે ।। ગોવિંદ પ્રભુ કો વૃષભાન નંદની રીઝ પ્યારી કંઠ લગાવે ।।૨।।

પદ ૩૨

અતિ રસમાતે તેરે નયન । દોર દોર જાત નિકટ શ્રવણનકે હંસમિલવત કરકટાક્ષ કહત રજની રતી વેન ।।૧।। લટપટી ચાલ લટપટે બંદસ સગમગી અલક વદન પર વિથુરી પ્રફુલ્લિત અંગઅંગ મેન। ગોવિંદ બલ સખી કહે મે તોસવિલખી મેરે જિયે તબહીતે અતિ સુખચેન ।।૨।।

પદ ૩૩

નંદલાલ સંગ નાચત નવલ કિશોરી । ખરજ રિસભ ગંધાર સપ્ત સ્વર મદય તાર લેત ગ્રગ્ર તતતત હોરી ।।૧।। જહાં રસીક ગિરીધર શબ્દ ઉઘટત ગ્રગ્ર થુંગ થુંગન હોરી । ગોવીંદ પ્રભુ બની નવનાગરી ગિરીધર રસ જોરી ।।૨।।

પદ ૩૪

યે સુન ગોપકુંવર તેરી છબી નીકી ।। જબ તું વદન નિહારત પિય સન્મુખ તબ ચંદ્ર ફીકી ।।૧।। કહાલોં બરનો સબ અંગ નિરૂપમ તાતે સજો વિઘના જોરી પીકી ।। રસીક પ્રીતમ કી નિરખત સકલ અંગ નયન સીતલ તા તિયકી ।।૨।।

પદ ૩૫

નયના મેરે અટકેરી વા મોહનકે સંગ । કહા કહોં વરજ્યો નહી માનત રંગે ઉનકે રંગ ।।૧।। ઔરનકો તિરછે વ્હૈ ચિતવત ગુરૂજનહીસોં જંગ। સુરદાસપ્રભુ પ્રેમસુરતમેં હોત ન કબહું ભંગ ।।૨।।

પદ ૩૬

લાલકી રૂપ માધુરી નયન નિરખ નેક સખી હો ।। મન સિજ મનહરન હંસ સાંવરો સુકુમાર નખસીખ અંગ ઉમંગ સૌભાગ્ય સીમા ન કીહો ।।૧।। લટપટી સુરંગ પાગ ઢરક રહી વામ ભાગ ચંપકલી કુટિલ અલક બીચબીચ રખી ।। આઈ યત દ્રગ અરૂણ દંપતી લોલ કુંડલ મંડિત કપોલ અધર અરૂણ દંપતી કી છબિ ક્યોહુ ન જાત લખી ।।૨।। અદ્દ્ભૂત ભૂજદંડ મુલપીન અંસ સાનુકુલ કનક ક પીસ દુકુલન શિખ દામિની દરષી ।। ઉરપર મંદાર હાર મુકતા લખ રસુખર મત્ત દ્વિરધ ગતિ ત્રિયન કી દેહ દશા વરષી ।।૩।। મુકુલિતવય નવ કિશોર વચનરચન ચિતકે ચોર મધુ રિતુ પિચસાય નૂત મંજરી ચરખી ।। નટવર હરિવંશ ગાન ન રાગિની કલ્યાણ તાન સદન દેખ સ્વરન કલ ઈતેપર મુરલીકા વરખી ।।૪।।

પદ ૧ રાગ ઈમન

કહા કહો તેરે ભાગ્યકી મહીમાં નંદલડે તો પાયો । શ્યામતમાલ રસીક નટનાગર બાહુવેલી અરૂઝાયો ।।૧।। પિય અતિ સુઘર સુઘર તું પ્યારી સંગમિલ યશ ગાયો । પાર્વતી પતી કો અગ્નિબલ જાર્યો મદન જિવાયો ।।૨।। જાન સિરોમણી લાલ છબીલો કછુક જનાય ભુલાયો । કૃષ્ણદાસપ્રભુ ગોવર્ધનધર કુચ ભૂજબીચ બસાયો ।।૩।।

ભાવાર્થ ૧

હે રાધે શું કહું આપના ભાગ્યની વાત આપના પૂર્ણ ભાગ્યથીજ આ નંદજી નો લાકડવાયો આપને મળ્યો છે હે રાધે ખરેખર આપની પ્રીતી કેટલી બધી ઓત પ્રોત છે જેમ શ્યામ અને તમાલ નામના વૃક્ષ છે એક બીજા ને લપેટીને એક હોય તેમ દેખાય છે તેવી રીતે રસીકવર નટનાગર પોતાના બાહુ (હાથ) જાણે વેલી સમાન આપને ભૂજ બંધ કરે છે ।।૧।। શ્રી પ્રિય નંદકુમાર તો અતિ સુઘર છે અને આપ પણ સુઘર છો એટલે હે પ્યારી ઉભય સ્વરૂપ પરસ્પર મલીને તે યશ ગાઈ રહ્યા છે શ્રી મહાદેવજી એ જ્ઞાનાગ્નિથી કામને દિવ્ય ચક્ષુથી જ્ઞાનગ્નિ પ્રકટ કરીને ભસ્મ કરેલો પણ શ્રી નંદકુમાર કુમાર ની વ્યાખ્યાને કુ-માર ગોપીઓ ના યુથોમાં પોતે યુથાધિ પતિ બની મદન નું સ્વાગત કર્યું અને મદને પોતા ના પાંચે બાણ થી પ્રયોગ કર્યા પણ મદન હતાશ થયો તે નિર્ખલ બની ગયો હારી ગયો હારતો મૃત્યુ કરતાં વધુ ખરાબ છે એટલા માટે નંદકુમાર નામ પડ્યું છે શ્રી મહાદેવ એ કામને બાળી ભસ્મ કર્યો છે પણ શ્રી નંદકુમારે તો જીવત દાન આપ્યુ રસીક સીરોમણી છબીલો લાલ કાંઈક ભાવ જણાવી ને પ્રિયાજીને ભુલાવા માગે છે પણ કૃષ્ણ દાસજી કહે છે પ્રભુ શ્રી ગોવર્ધનધર તમે હાથથી કદાચ જતાં રહેશો પણ જેને હૃદય માંજ આપને વસાવી દીધા છે તે હૃદય માંથી છટહી શકવા ના નથી.

પદ ૨

પ્રકટત ભયો કે કલ્યાણ સકલ અ મંગલ દૂર કીયો હે તિમીર જાત ઉદય ભાન ।।૧।। આનંદ બઢયો હૃદય ભક્તનકે પાયો પરમ નિદાન ।। કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગિરી ઘર પર વારોં તન મન પાણ ।।૨।।

પદ ૩

આજ સખી મોહન અતિ બને। સીસ ટીપારો ફરહરાત વરૂણ ચંદઅલક બીચબીચ ચંપકલી અતિ ગને ।।૧।। લાલકાછ ક્ષુદ્રઘંટિકા પગનુપુર રૂનજુનાત ગતિલેત ગ્રગ્રતા તતતત રંગસને । ગોવિંદપ્રભુ રસભરે નૃત્ય્ કરત સકલ કલા ગુણપ્રવીણા વૃજનૃપતિ તને ।। ૨ ।। (બરહા ચંદ - મોરપીંછ) (અલગ -કેશ)(ક્ષુદ્ર ઘંટિકા - કેડ ઉપર કંદોરી ઘંટકીવાળો)

ભાવાર્થ ૩

અરે સખી આજે મોહન ની અતિ સુંદરતા બની રહી છે સીસપર મોરપીંછ નો ટિપારો ધર્યો છે કેશની વચમાં ચંપકલી અતિ શોભાની વૃધ્ધી કરે છે ।।૧।। શ્રી ઠાકોરજી એ લાલ કાછની અને કટી ઉપર ક્ષુદ્ર ઘંટિકા ધરી છે ક્ષુદ્ર ઘંટિકા એટલે ગાય ના ડોકે જેવી ઘંટકી બાંધે છે તેના જેવી કંદોરામાં ફરતી નાની નાની ઘંટકી ઓ વાળો કંદોરો તેને ક્ષુદ્ર ઘંટિકા કહેવાય પગમાં નેપુર થી રૂન ઝુન કરતાં તાલની સાથે સંગતી આપે છે અને ગોવિંદ સ્વામિ

કહે છે આવી રીતે પ્રભુ રસભર્યા આનંદથી નૃત્ય કરે છે અને સકલ કલાલ ઓના ગુણમાં પ્રવીણ છે વ્રજરાજ છે.

પદ ૪

લાડલે લાલકી વંદસ કહી ન પરે હો । કુલ્હે ચંપકભરીહો અતિ સુરંગ ઔર લટપટી પાગ રહી આધે સિરધસ ।।૧।। વરૂણી પીત હરે છૂટી બંધ અરગ જામો જેસો શ્યામ ઉરસ । ગોવિંદ પ્રભુ સુરત શિથીલ દંપતી પ્રેમ ગલિત બૈઠી કુંજમહલતે નિકસ ।।૨।।

ભાવાર્થ ૪

હે સખી શ્રી મદન મોહન શ્યામ સુંદરની સરખામણી અને તેની છટા સુંદરતા કોઈ વર્ણવી શકે તેમ નથી.ઉષ્ણકાલ નો સમય છે કુંજમહલ તરફ આપશ્રી ને શ્રી પ્રિયાજી ને મલવા ની આતુરતા છે શ્રી ઠાકોરજી એ ચંપક ભરેલી દુલ્હે પાઘ લાલ રંગની અને લટપટી પાગ અર્ધા શીર સુધી ઝુકી રહી છે અથવા ઘસી રહી છે અરગ જા જામો સગમગે (સુગંધ અત્તર ફુલેલ) છે હવે શ્રી પ્રિયાજીનો પિત વર્ણ છે (ગૌર સ્વરૂપ) નીલાંબર સાડીના બંધ છુટી રહ્યા છે (છુટેલા છે) શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે કે શ્રી સ્વામિનીજી નું સ્વરૂપ સિથીલ છે કારણ કે તે પ્રેમ વિહ વશ બનેલાં છે પ્રેમમાં (ગલીત) ઝુકેલા છે અને શ્રી ઠાકોરજી ની રાહ જોવા માટે કુંજ મહેલ નિકળી ને બહાર છે.

પદ ૫

લાલન મુખકી લુનાઈ કૈસે હું બરની ન જાઈ ।। ભાલ તિલક કુંડલ અલક બીચ ચંપકલીલ અરૂઝાઈ ।।૧।। અરૂણ નયન તરૂણ મદમાતે વરષે કરણ ધરા મૃત મંદ હાસ કી જૂન્હાઈ ।। સુભગ કપોલ મૃદુબોલ ગોવિંદ પ્રભુકે જૂ અંગ અંગ સુંદર મણી રાઈ ।।૨।।

પદ ૬

મહરી પૂત તેરી કૈસેહું બરજ્યો ન માને ।। બલ મોહન કી જોરી ઔર બાલક સંગ લિયે મરકટ ઘેર ફેર પાછે તે લૂટત ઘર મેરો ।।૧।। દહ્યો દૂધ ઘૃત માખન તનક ન ઉબરત કૈસે ક વાસ હોય હમ કેરો ।। ગોવિંદ પ્રભુકે બાલ વિનોદ સુનત નંદરાની મનહી મન મુસકાની સાંચી કહત અનેરી ।।૨।।

પદ ૭

દંપતિ રંગભરે હો બૈઠે કુંજમહલતે નિકસ । રાગ કલ્યાણ અલાપત રસભરે લેત પરસ્પર રંગબિતાન તરે ।।૧।। લેત અતિજત ભેદકર કિન્નર એક સારીગમ તીન સુઢાર ઢરે । ગોવિંદપ્રભુ બલબલ પિય પ્યારી બાંહ ધરે દોઉ અતિસૂધર ખરે ।।૨।। (સુઘર -સુંદર)

પદ ૮

હંસપીક ડારી અચરાપરી ચલી યે જાત હી ગલી મોહન બૈઠે છાજેં । નિરખ વદન ગૃહ કલ ન પરત તન કછુક સંકુચમેં ગુરૂજનકી જિયમેં ધરી ।।૧।। સુંદર કરકમલ ફેરકેં સેન દઈ જહાં નિબિડ નિકુંજદરી । લે ચલી સખી મોહી જહાંરી ગોવિંદપ્રભુ રહ્યો ન પરતરી પ્રિયા પ્રેમ હૃદય ઉમગભરી ।।૨।।

ભાવાર્થ ૮

અરે સખી સાંભળ હું ગોકુલની ગલી માંથી જઈ રહી હતી અને શ્રી મદન મોહન શ્યામ સુંદર બની ઠનીને નટખટે મારા ઉપર હંસી અને પાનની પીક (પીચકારી) મારા ઉપર નાખી અને મારા સાડીના પાલવ ઉપરજ પડી અરે પ્રિય સખી જ્યારથી મેં તેમનું વદન જોયું ત્યારથી ઘરમાં ગોઠતું નથી કાંઈ કલ પડતી નથી શરીર પણ અસ્થત વ્યસ્થ થઈરહ્યું છે હવે જો હું શ્યામ સુંદર પાસે જાઉં તો ખરી પણ વડિલ મોટા લો કો થી જરા સંકોચ મનમાં થાય છે તેથી જઈ શકતી નથી ।।૧।। મન મોહન બની ઠની ને બેઠા છે સુંદર હાથમાં કમલ લઈને ફેરવે છે જ્યારે મારા ઉપર પાનની પીક નાખી અને મને ઈશારો કર્યો કે તું નિકુંજ માં આપજે પણ હે સખી તું મને ત્યાં લઈ ચાલ જો મારી સાથે તું હોઈસ તો મને લોક લાજની બીક નહી રહે મને કોઈ પુછશે પણ નહી માટેતું મને ત્યાં સુધી (નિકુંજ સુધી) લઈજા જ્યાં શ્રી ઠાકોરજી ને પ્રેમ પણ એટલો બધો છે ઘાડ સંબંધ છે હૃદય માં ઉમંગ ભરી ને રાહ જોઈ ને જ બેઠા છે ત્યાં તું મને જલ્દી લઈજા આ ગોવિંદ સ્વામિ નું પદ છે.

પદ ૯

લાલન નેક ગાઈયે પ્રાણ પિયારે ।। આનન કમલ અધર સુંદર ધર મોહન વેણુ બજાઈયે।।૧।। પરમ દુ:સહ વિરહાનલ વ્યાપત તન સબ જરત છુરાઈયે ।। અમૃત હાસ મુસકાન બલૈયા લેહો નયનકી તપત બુજાઈ યે ।। ઉભય કર કમલ હૃદયસોં પરસ કે વિરહની મરત જિવાઈ યે ।। છીતસ્વામી ગિરીધર તુમસેં પતિ પૂરન ભાગ્યતે પાઈયે ।।૩।।

ભાવાર્થ પદ ૯

હે પ્રાણ પ્યારે લાલન જરા ગાવ તો આપ ઘણુંજ સુંદર ગાઈ જણો છો. હે મોહન આપના સુંદર મુખ કમલ ઉપર વેણુ ને અધર પર ધરી ને વગાડો।।૧।। પરમ દુ:સહ વિરહાનલ તો આ વિરહાગ્નિ કેવી છે પરમ મિલનકી એટલે જ્યાં સુધી શ્રી ઠાકોરજી થી વ્રજલલના ને તદ્રુપતા ન મળે ત્યાં સુ તે સહી નો શકાય તેવા પરમ વિરહાનલ (અગ્ની) નો અનુભવ શરીર માં થઈ રહ્યો છે તો હે પ્રાણનાથ મારૂ તન બધું જલી રહ્યું છે તો જેમાંથી મને છોડાવો હા નાથઆપ હાસ્ય મુસકાન કરી વચન રૂપી અમૃત વરસાવો. વારી જાઉ પ્રાણ નાથ મારા નયન આપના કૃપા કટાક્ષ વિના તડપે છે તો મારી નયનની તપત બુઝાવો ।।૨।। હે પ્રાણેશ આપના બંને કર કમલ મારા હૃદય ઉપર ધરો તેના સ્વર્સ થી મારો વિરહ જે આપના પરમ મિલન વિના મરે છે તો આપ જિવાડી લો. છિત સ્વામિ કહે છે કે હે ગિરીધર આપના સરખા પતિ તો મેં જો મારા પૂરણ ભાગ્ય હોય તોજ મળે ।।૩।।

પદ ૧૦

જિયકી ન જાનત હો પિય અપની ગરજ કે હો ગાહક। મૃદુ મુસ્કાય લલચાય આય ઢિંગ રહત પરાયો મન નાહક ।। ૧ ।। કપટી કુટિલ નેહ નહીં જાનત હો છલસોં ફિરત ઘરઘરકે રસ ચાહક। યે દઈ નિર્દય શ્યામઘન પરમાનંદ ઉર સાહક ।।૨।।

પદ ૧૧

મેરેરી બગરમેં આવત છબિસી કમલ ફિરાવત । ઔરનસો બતરાવત મોતન ચિતવત ચતુર પરોસન દેખ દેખ મુસકાવત ।।૧।। નયનન મનુહાર કરત વેનન સમઝાવત નેહ જનાવત ભ્રોંહ ચઢાવત નંદદાસપ્રભુસોં સ્નેહ લોક લાજ બાઢી કૈસેકે ધીરજ આવત ।।૨।।

ભાવાર્થ પદ ૧૧

અરે કાન્હર પ્યારે આપ મારા રસ્તામાં થઈને આવો છો આપનું સ્વરૂપ મના ઈષક છે વળી હસ્તમાં કમલ ફેરવી રહયા છો અને બીજા ને બતાવો છો જાણે હું કાંઈ જાણતી નો હોય મારૂ ચિત તો આપના માંજ છે અને મારા પડોસન ને દેખી દેખી ને તેને મુસકાવો છો ।।૧।। પ્રભુ હું આપને મારા નયન ના ણ સારે થી આપને મનુહાર (વિનવું) કરૂ છું મારાથી આવડે તેવું બોલીને સમઝાવું છું નેહ પણ જણાવું છું છતાં આપ ભ્રોંહ ચઢાવો છો નંદદાસજી કહે છે તે ગોપીનો અત્યંત સ્નેહ છે પણ વડિલો ની લોક લાજ આડી આવે છે.તેથી ધીરજ ખોઈ બૈઠી છું.કે હું આપની પાસે કેવી રીતે આવું.

પદ ૧૨

રહત મઁડરા નોરી દ્વારા મેરે હો કૈંસે નિકસોં મેરી આલીરી બાહર ઠાડોઈ દેખોં નિસાદિન રહત ઘેરેં ।।૧।। કબ હુંક વેણુ બજાવત ગાવત પિછવારે હવે બોલ સુનાવત ટેરેં ।। હોં ઘડીપલ ડરપત હોં ચતુર બિહારી જિન આવે ઘરમેં દીયે દરે રે ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧૨

હે સખી સાંભળ જયારે નંદનંદન શ્યામ સુંદર મારા ઘરની પાછળ થી મને બોલાવા માટે વેણુ નાદ કરીને મને જણાવે વળી સાદ પાડીને પણ બોલાવે છે પણ અલી સખી હું કેવી રીતે મારા ઘરમાં થી બહાર નિકળું બહાર નિકળવા જાંઉ ત્યાં બહાર મારા ઘરનું આગણું ઘેરીને જ બધા બેઠા હોય છે મારા ઘરના દ્વાર ઉપરજ ભીડ લગાવીને બેઠા હોય છે મારે શી રીતે શ્યામ સુંદર પાસે જાવું હે સખી હું ઘડી પલ ડરી રહું છું તો ચતુર વિહારી જી કહે છે કે હે સખી જો તે શ્રી શ્યામ સુંદર મારા ઘરમાં સાંજે જોતે દિવબતી ટાઈમે જો આવે તો મને ખૂબ આનંદ આવે મારે બહાર જવું જ ના પડે.

પદ ૧૩

ભલે જૂ ભલે આયે મો મન ભાયે. પ્યારે રતિકે ચિન્હ દુરાયે ।। સબરસ દેખાયે . અંજન લીક લાયે. અધરન રંગ પાયે, કહાં જાય ઠગાયે ।।૧।। હોં હીં જાનત ઓર કોઈ નહીં જાનત. ઘડ છોલ બતિયાં. બનાય તુમ લાયે ।। નંદદાસ પ્રભુ તુમ બહુ નાયક હમ ગંવાર તુમ ચતુર કહા યે ।।

ભાવાર્થ ૧૩

વાહ પ્રભુ વાહ ભલે આપ આવ્યા તે મારે મન બહુ ગમ્યુ છે પ્યારે શ્યામ સુંદર આપ સતિના ચિન્હ છુપાવો છો વળી બધોરસ આનંદ આપ્યા છો. અને શ્રી પ્રિયાજી ના અંજન ના ડાઘ પડેલા ાય છે. અધરોષ્ટ ઉપર પાનનો

રંગ લાગેલો છે.તો આપ ક્યાં ઠગાઈ ને આવ્યા છો।।૧।। હુંજ આપને સારી રીતે જાણું છું. બીજી કોઈ ગોપી નથી જાણતી. વળી આપ જેમ ફાવે તેમ વાતો કરીને જોયા પણ આપના જેવા. તો બહુનાયક (તમારા જેવું કોઈ નથી) છો અમે ગંવાર લોક કહેવાય આપ તો પરમ ચતુર કહાવો છે.

પદ ૧૪

અરે ઢોટા ભર દેરે યમુનાનજલ મેરી સોંતૂં મોતન ચિતે ચોરે । મેરે સંગકી દૂર નિકસ ગઇ મોહી એક ઠાડીકીની ભરીયે ગાગર જિન રિત બોરે ।।૧।। વાટઘાટમેં રોકત ઝગરત રહી રેન વિતવોરે । કૃષ્ણજીવન લછીરામકે પ્રભુ માઈ અકેલી જાન જિન ભિટવોરે ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧૪

અરે આ નંદરાયજી ના છોરા મને યમુના જલનો ગાગર ભરી દે મારા સોગંધ ખાઈ ને કહુ છું મારૂ ચિત તું ચોરી લઈ જાય છે મારા સંગની સહેલી દુર નિકળી ગઈ મને એકલી ને તમે ઉભી રાખી છે તોમારી ગાગર જેવી રીતે ખાલી કરી તેવી રીતે ભરી દો ।।૧।। વાટ ઘાટ માં મને રોકો છો ઝગડો છો હમણાં રાત પડશે અને રાત વિતવા માંડશે કૃષ્ણજીવન લરછી રામ કહે છે પ્રભુ તો એકલી જાણીને તમે બિવડાવવા માગો છો.

પદ ૧૫

મેરો મુખ ચિતેં ચિતેં રહે હો સખન મેં લાલન ભીજો ।। એસોં હઠોલો નેક ન ટરી હીકે તો હુ સૈન ન બીજો ।।૧।। બાતે તો ઔરન સોં ટગટગી મોતન જ્યોં રિસ મેંરી તનમન છીજે ।। નેક હુતો ડર મોહી સૂર પ્રભુ સ્નેહ હુકી જુરહી ચિત્ર પૂતરી જેં ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧૫

હે લાલન જેવી રીતે મારા માં આપનું ચિત છે તેવી રીતે બધાજ વ્રજભકતે ઉપર આપનું ચિત પલળેલું (ભીનું) રાખજો ।। વળી આપ જ્યારે હઠ કરો છો ત્યારે જરાયે હઠ છોડતા નથી અને આપને હું ઈશારા થી સમજાવું છું છતાં આપ બીજા ઈ જાવ છો।।૧।। બીજા સાથે તો સારી સારી વાતો કરો છો અને મારા ઉપર રીસ રાખો છો પણ મને મનમાં કાંઈ નથી શ્રી સુરદાસજી કહે છે આ ગોપી જરાય કરે તેવી નથી તેનો પ્રેમ સાચો છે એટલે શ્રી ઠાકોરજી ના બંન્ને હાથે જકડી ને જેમ હોરેલું હોય તેમ એકીટસે આંખનું મટકુ પણ માર્યા વગરે એક ટસે પ્રભુને નિહાળી રહી છે.

પદ ૧૬

લાલ ફખ્યો ઉદો ફેંટા ગોરે ભાલ પર ।। બંદી લાલ સોનેકે સુત બને કલંગી કે ઝુંકે હૈં દાહીને અલક શ્યામ પર કરત હાલ ।।૧।। સુમન બની નથ ફેર ફેરત પાન ખાત મુસકાત બાલ ।। દરસન લખ રિઝવાર રસીક પિયચલે ગોરસ ભરે બલ્લભ રસીક રસાલ ।।૨।।

પદ ૧૭

અરી સાંવરોસો ઢોટા ઠાડો યાહી બગરમેં । હાથ લકુટિયા કાંધે કમરીયાં રોકત આન ડગરમેં ।।૧।। દાન લીયે બીન જાન ન દેહી બાંહ પકર ડારત ગાગરમેં ! કેસે કી જૈયે ગોરસ લે ઉલટી સખી સૂરસી રાધાનગરમેં ।।૨।।

પદ ૧૮

જબ જબ દેખો આય હરિકો વદન તબ નયના મેરે મો પૈ ન આવ હી ।। એસે રૂપ લાલચી લલચાય કહે માનોં જ્યોં બિછુરે જલચર જલ પાવ હીં ।।૧।। રૂપકે રિઝોને નયના રસમેં મિલ મગ્ન ભયે અબ સખી હમસોં ન બતરાવહી મુરારી દાસ પ્રભુ એતે પર નિઠુક ભયે અપની ચોટ દુરાવહીં ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧૮

અરે સખી જ્યારે જ્યારે મેં હરિનું વદન કમલ જોયું છે ત્યારે મારા નયન મારા કાબુમાં ન રહેતાં તે રૂપ માધુરી પરજ લલચાઈ રહે છે જાણે કે જલચર (માંછલા) અહીં નયનને માછલાની ઉપમાં આપી છે જાણે તે માછલાં જેમ જલથી વિખુટા પડેલા હોય અને તર રૂડિયાં મારતાં હોય અને જલ મળતાં જ આનંદિત થઈ જાય છે તેવી રીતે ।।૧।। રૂપ ને રીઝવવાં નયના રસમેં મિલ (મલીને) મગ્ન એટલે આનંદિત થઈ જાય છે તો હવે હે સખી હવે મને શ્રી ઠાકોરજી નાજ રૂપ માધુરી નું પાન કરવા દે મને બીજું કાંઈ બતાવીશ નહિ મુરારી દાસ કહે છે પ્રભુ એટલા માટે આ ગોપી ઉપર નિઠુર થયા છે અને આપનાથી પડદો રાખી છુપાઓ છો.

પદ ૧૯

ચાલીરી મંદ મંદ મુરલી ધુનિ બાજત નૃત્યત કુંવર કન્હૈયા ।। તેસીય શરદકી ચાંદની નિરમલ તેસી બની દુલ્હૈયા ।।૧।। ચંદન કી ખોર કીયે ઓર વનમાલા હીયે કંચન કી વેલી માંનો બની દુલ્હૈયા ।। કૃષ્ણ જીવન લછી રામ કે પ્રભુ પ્યારે દોઉકર લેત બલૈયા ।।૨।।

પદ ૨૦

માઈરી સિથીલ મેખલાં. બાંધત હી કટિ હોં. હુતી અપને આંગન નિરખત ઠાડી શ્યામ અચાનક આયે ।। ઠગીસી રહી મોંયે બોલે હું ન આવે છબિ નિરખત કછુ ઔર ન ભાવે યહ સાધ મેરે જિયમેં રહી કાહું. સખી બતીયન ન લગાવે ।।૧।। હાથહું તે કંકન ગયો ગીર તબ હરી આય ઉઠાય બનાયે દુઃખ વિસરાયે સૂરદાસ મદન મોહન હોં મોહી ના જાને તા છીન ભરભર અંખિયન દેખન ન પાયે ।।

પદ ૨૧

લાલન તેરી ચિતવન ચિતહી ચુરાવે । નંદગામ વૃષભાનપુરા બિચ મારગ ચલન ન પાવે ।।૧।। હોતો હોંતો ભરો ડરોં નહિં કાહુ લલિતા દગન ચલાવે । કુંભનદાસ પ્રભુ ગોવર્ધનધર ઘર્યો સોં કયોં ન બતાવે ।।૨।।

વસંત ઋતુ આગમન નુ પદ ૨૨

આલીરી કર શ્રૃંગાર સાયંકાલ ચલી વ્રજબાલ પિય દરશવેકો મત્ત દ્વિરદગેન ।। માનોં શિશુમાર ચક્ર ઉદય હોત ગગન મધ્ય ધ્રુવ નક્ષત્રકી પરીક્રમા દૈન ।।૧।। માનોં ઋતુવસંત આઈ અંગ અંગ છબી લાઈ દંપતિ સમાજ મોપેં કહી ન પરત બેન । મુરારી દાસ પ્રભુ પ્યારી ચિત્ર વિચિત્ર ગતિ સેવક નિરખ પિયા છબિ અદભૂત એસી કોકર રચી મેન ।।૨।।

પદ ૨૩

તેરે સોહાગકી મહીમાં મોપે બરની ન જાઈ । મદનમોહન પિય વે બહુ નાયક જાકો મન લીયો હે રીઝાઈ ।।૧।। કવરી કુસુમ ગુહત અપને કર લિખત ભાલ રસભરે રસીકરાય । ગોવિંદપ્રભુ રીઝ હૃદયસો લગાય લઈ તિલક લાડલે કુંવર મનભાઈ ।।૨।।

શયન સિતકાલ કે પદ – રાગ નાયકી

પદ ૧

જાન્યો પ્રિત કો મરમ । મુખકી મોસો જિયકી ઓરનસોં પાયો હે તિહારો ભરમ ।।૧।। ઐસી હૈ જો કોન બાલ જિન રસ વસ કર લિને જાનિયત હિયકે નરમ । હરિ નારાયણ સ્યામદાસકે પ્રભુ માઈ ભલીકીની ભોર આયે ચતુર પરમ ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧

હે શ્રી નંદનંદન વ્રજેશ કુમાર આપની કેવી પ્રિત છે તેનો મરમ હવે મેં જાણ્યો ।। મારા મોઢે કહો છો કે જરૂર હું તારે ત્યાં આવીશ અને મનમાં બીજાની સાથે પ્રિતી રાખો છો તો હવે મને તમારો ભેદ બધો મળ્યો છે।।૧।। એવી તે વળી કોન હશે બાલા કે તેને શ્રી શ્યામ સુંદર નૂ રસ બસ કરી નાખ્યાં છે તો આપકે મનમાં હૈયું નરમ રાખીને જાણી લેવું જોઈએ જો ઉગ્ર બની શું તો તેનો ભરમ જડશે નહિ શ્યામદાસજી કહે છે કે હરિ અને નારાયણ તો હરિ શબ્દ અદ્વૈત વાચક છે પુરૂષ અને પ્રકૃતિ શ્રી રાધાજી નું સ્વરૂપ પીત વરણ છે જયારે શ્રી ઠાકોરજી નિલધન સ્વરૂપ છે પીળુ અને વાદળી મિક્ષ રંગ કરો તો લીલો રંગ થાય લીલો એટલે હર્યો હવે જૂઓ નારાયણ નો વાસજ જલમાં છે નાર નામ પાણી અને અયણ એટલે રહેવું તો નારાયણ નો વાસ જ જલમાં છે અને આંખું વિશ્વ આ જલ બુંદ થીજ નારાયણે રચેલું છે એટલે સર્વની અંદર તે એકજ રૂપે બિરાજે છે આ હરિ નારાયણ ની વ્યાખ્યા મારી મતિ અનુસાર કરી છે તોગોપી કહે છે હે પ્રભુ ભલે તમારા કહેવા પ્રમાણે રાત્રે તો ના આવ્યા પણ પ્રાતઃ હ થતાં સુધી તો ભલે કૃપા કરી ને આવ્યા તો તે બહુજ કૃપા કરી સવારે ભલે પાધાર્યા આપતો પરમ ચતુર શિરોમણી છે.

પદ ૨

લોચન લાલચી ભયે । રોકે ન રહત પ્રેમકે માતે પલક કપાટ દયે ।।૧।। લે મનદૂત પવન વ્હૈ નિકસે બહુર્યો શ્યામપેં ગયે । સુરકે પ્રભુ ખરેઈ સોદાગર બિનુગ્રથ મોલ લયે ।।૨।।

ભાવાર્થ ૨

અલી સખી જ્યારથી મેં શ્યામ સુંદર ને જોયા છે અને જોતાંજ મારા લોચન એટલે (આંખો) દરસન કરવા માટે લલચાઈ જાય છે તો મારી આંખો આવી લાલચુ થઈ ગઈ છે અને શ્રી ઠાકોરજી નું સ્વરૂપ પણ તેવુંજ સુંદર છે તો મારા નેત્રો ગમે તેટલા રોકું તો પણ તે પ્રેમમાં એટલા બધા મત્ત માતે થઈ ગયા છે મારી પલક રૂપિ કપાટ માં તેને બંધ કરી દઉ ।।૧।। તો મારૂ જે મન છે તે મારા નેત્ર ના જાણે દૂત ના હોય તેમ પવન વેગે પલક રૂપી કપાટમાં થી બહાર નિકળી શ્યામ સુંદર ના સામે જ જાય છે ફરી ફરીને ત્યાંજ જાય છેતો સૂરદાસજી કહે છે કે તે સૌદાગર ખરો કહેવાય કે વગર મોલ દીધે તેને લઈ જાય છે.નેત્ર ત્યાંજ ઠેરે છે.

પદ ૩

ઠાકે કુંજ ભવન ।। લટપટી પાગ છુટી અલકાવલી ઘૂમત નયન સોહે અરૂણ બરન ।।૧।। કહાં કહું અંગ અંગ કી શોભા નિરખત મન મુરઝન ।। ગોવિંદ પ્રભુ યા છબિ નિરખત રતિ પતિ ભયે હે શરન ।।૨।।

પદ ૪

પ્યારે પૈયા પરન ન દીની । જોઈ જોઈ વ્યથા હુતી મેરે મનમેં છિન એકમેં દૂર કીની ।।૧।। જો સોતિન મોસો અનખ કરતહી સોઈ આનંદ ભીની । નંદદાસપ્રભુ ચતુરશિરોમણી પ્રીત છાપ કર લીની।।૨।।

અનખ – દૂર કરવા માગતી

પદ ૫

મિલે કી ફૂલ નયના હી કહે દેત તેરે ।। શ્યામ સુંદર મુખ ચુંબન પરસે નાચત મુદિત અનેરે ।।૧।। નંદ નંદન પૈ ગયો ચાહત હૈ મારગ શ્રવણન ઘેરે ।। કુંભન દાસ ગિરીધરન મિલન કું કરત ચિન્હ દશ ફેરે ।।૨।। આ હા હા અરે સખી આજતો તું બહુજ મનમાં ફુલી ફુલી લાગે છે તે તારા નયનોજ કહી આપે છે કારણ કે શ્યામ સુંદરે તારા મુખ ચુંબન કરેલ દેખાય છે એટલે તારા નયન જ જાુદી રીતના નાચે છે ।।૧।। નંદનંદન પાસે જવા ચાહે છે તારા નયન પણ મારગમાં તને ઘાગા કહેવા વાળા મળશે અને સાંભળી સાંભળી ને તારા કાન ઘરાઈ જશે તો કુંભન દાસ જી કહે છે ગિરીધર ને મળવા માટે અને પ્રભુને પ્રસન્ન કરવા માટેના ચિનાહ દશ જગ્યા એ કહે છે આઠો અંગે મન અને બુધ્ધિ આ દસ પ્રાકર ના ચિન્હ છે.

પદ ૬

ચલે અનત ઘોકે આયે મરેં સો તો સંકુચ રહે હી બનેગી ।। તિહારે મિલે કી ફુલ પીર આવે બાકી મોહિ અવિધ આસ તારે ભોર લોં ગનેગી ।।૧।। તુમ બહુ નાયક સબ સુખ દાયક દોઉધા કોં સોચ કિયે પ્રીત તો તનેગી ।। જાહી કો સુહાગ ભાગ તાહીકો લહનો જગન્નાથ પ્રભુ પ્યારે રસમેં સનેગી ।।૨।।

ભાવાર્થ ૬

અરે પ્રિય સખી મને શ્યામ સુંદરે આજે મારે ત્યાં પધારવાનું વચન આપેલું હતું પણ એને બીજી સખી ને ત્યાં ગયા છે અને ઘણું દુ:ખ થયુ છે મારા સોગંધ ખાઈ ને કહુ છું હું તો વિચાર કરતી જ રહી ગઈ છું હે સખી જો કુદાય તારે ત્યાં અચાનકજ શ્યામ સુંદર પધારે તોતું કેટલી ફુલાઈ જા આતો જને સહેજ સમજવાં માટે દાખલો મુકૂ છું એટલે મને તો પીડા થઈ છે તે મારે ત્યાં આવશે તો ખરા મને વિશ્વાસ છે પણ મારે સવાર સુધી આ તારાજ ગણવા ના છે આકાશ સામુ જોઈને સવાર પાડવીપડશે તો ।।૧।। નાયક તો મેં ઘણા જોયા પણ તમે દોઉધા એટલે બે રીતે તો નોજ બને એક ને હા કહેવી કે હું તારે ત્યાં આવીશ અને પછી મનમાં કપટ કરી બીજી ગોપીને ત્યાં જાય તો વિચાર તો કરવો જોઈ એ આમ પ્રિત તોતણાઈ જાય અભાવ ઉભો થાય જે ને જેવી રીતનું કહ્યું હોય તે રીતે વર્તવું જોઈ એ જગન્નાથ કહે છે પ્રભુ પ્યારે રસમાં ત્યારે જ આનંદ આવે છે કે બોલવાવ પ્રમાણે વર્તવું આ વ્યંગમાં ઠપકો છે.

પદ ૭

પ્યારે અવધિ વદી ઘર આવનકી । જહીજહી જાની તિહીર તી માની ટેવ પરીરી મોહી ખિજાવનકી ।।૧।। બહુત ગઈ અબ થોરીસી રહી પ્યારે વિરહની વિરહ જગાવનકી । સુરદાસ પ્રભુસોં જાય કહીયો આપહી રીઝે ઔર રીઝાવનકી ।।૨।।

પદ ૮

પ્યારે અવધિ ટરી । જિહીં ડર ડરપત સોઈ ભઈ હૈ ના જાનો દષ્ટિ કોન કરી ।।૧ ।। એક નિમિષ મોપેં રહ્યોં ન પરેરી આલીરી ઉડકયોં નજાત ગગન ચઢિરી સુરદાસપ્રભુ વે બહુંનાયક વિરહઅગ્નિમેં જાત જરી ।।૨।।

પદ ૯

મેરો પિય રસીયા સુનરી સખી તેરો દોષ નહી । નવલ લાલકોં સબ કોઉ ચાહત કોન કોનકે મન બસીયારી ।।૧।। એકનસો નયના જોરે એકનસો ભ્રોંહ મરોરે એકનસોં મુખ હસીયારે । કૃષ્ણજીવન લચ્છીરામકે પ્રભુમાઈ સંગ ડોલત પૂરણ શશીયારી ।।૨।।

ભાવાર્થ ૯

અરી મારી પ્રિય સખી તું સાંભળ તારો કોઈ દોષ નથી આતો મારો પિય શ્રી નંદકુમાર એવો છે અને રસીયો છે જયાં જેનો જે સખી ગોપીનો શુધ્ધદેખે ત્યાં તેનો થઈ જાય છે સખી તેમાં તારો જરયે દોષ નથી મારો નવલ લાલ પ્રિય નિત્ય હી નવલ (છીન નિત્ય પ્રતી નઈ છબિ વરણે સો કોન કવી) અત્યારે તમે જોશો તો એક ક્ષણ પછી ફરી નવલજ દેખાશે તો તેને તો સર્વ ચાહે છે કોણ જાણે કોના કોના મનમાં વસી ગયા હશે ।।૧।। એક ગોપી નયન સો નયન મિલાવે છે બીજી ગોપી ને ભ્રોંહ તીરછી કરી મરોડે છે અને એકના મોઢે હસે છે લછી રામ સખા કહે છે કે કૃષ્ણ નું જીવન એવું છે તે કોની સંગડોલે છે તો કહે કે શ્રી સ્વામિની જી પુરણ ચંદ્રમાં ના તેજ સમાન છે જરાય ઉણપ નથી તો તેમના સાથે જ ડોલી રહ્યા છે. આનંદ કલી કરી રહ્યા છે.

પદ ૧૦

યહ મન લાગ્યોરી મેરો સુંદરશ્યામ અહીરસોં । નિસ વાસર મોહી કલ ન પરત હૈ કૈસે રાખો મન ધીરસોં ।।૧।। ઘાટવાટ મોહિ રોકત ટોકત ગ્વાલબાલ સંગ ભીરસોં। કૃષ્ણજીવન લચ્છીરામકે પ્રભુ મોહિ યોં સુધ જાય શરીરસોં ।। ૨ ।।

પદ ૧૧

બારો મીન ખંજન આલીકે દગન પર ભ્રમર મન । અતિહસી લોન લોને અતીહી સુઢાર ઢારે અતિ કજરારે ભારે વિનહી અંજન ।।૧।। શ્વેત અસીત કટાક્ષન તારે ઉપમાકો મૃંગહી કંજન । પરમાનંદપ્રભુ રસવશ કરલીને પ્યારીજૂ કે મનકે રંજન ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧૧

હે આલી સખી તેના નેત્રો ઉપર જાણે મારૂ મન શું કહે છે જાણે ભમરા જેવી સુંદર આંખો છે તેના ઉપર હું વારી જાઉ છું કારણ કે માછલી જેવાં આકારના ચપળ અને ચંચળ નેત્ર શ્રી શ્યામ સુંદર ના છે માતીસુંદર દેખાવ છે જુઓ નેત્ર નો એક સરખા સુઢાર કાજર ડહ ડહ્યો જાણે હોય પણ સખી તેને અંજન લગાવ્યુ નથી તેમના નેત્ર જ બિન આંજેલા છે ।।૧।। સફેદ ડોળા કજરાળી કટાક્ષ તાની ઉપમાં જાણે કમળ ઉપર (મુકમલ) ભમરો બેઠો હોય તેવા નેત્રો છે સખી પરમાનંદ દાસજી કહે છે હે સખી પ્રભુ તોતેના રૂપમાં એવા તો રસ બસ કરી નાખે છે પ્યારી જુઉ મનકે રંજન આપવા વાળા છે.

પદ ૧૨

રાખી હો અલકન બીચ ચંપકલી ગનગની ।જગમગાત હીરા લાલ કુલ્હે પર પાગ ચૌકરી અતિ બની ।।૧।। સુભગ નયન તરૂણ મદમાતે મુસ્કાતે આન આન। ગોવિંદ પ્રભુ વ્રજરાજ કુંવર ધન્ય ધન્ય હો ધન્ય ધન્ય ।।૨।।

શયન સમય કે પદ – રાગ કાન્હરો

પદ ૧

રંગ મહલ મેં રંગીલો લાલ બૈઠે રંગ ભરે ।। હઁસ ગીરજાત પ્રીતમકી અંક મધ્ય બલ હાસ રસમત પરસ્પર મન હરે ।।૧।। કુચ અંતર ગાઢે આલીંગન દેત લલન પ્રિય ભૂજ વશ વરે ।। ગોવિંદ પ્રભુ પ્યારી સંગ ગાવત તાન બિતાન તરે ।।૨।।

પદ ૨

મુખસોં મુક મિલાય દેખત આરસી ।। વિકસત નિલકમલ ઢિંગ ઉદિત ભયો કેધો શશી ।।૧।। નિરખ વદન મુસકાય પરસ્પર કરત વિહાર ગિરજાત અંક હસી ।। ગોવિંદ પ્રભુ પ્યારી જૂ પરસ્પર દંપતી પ્રેરી પ્રેમ ફઁસી ।।૨।।

ભાવાર્થ ૨

ઉભય સારૂપ સાથે બિરાજે છે એકજ આરસી માં બંન્ને નું નુખાર વિંદ નિહાળે છે કેવું સુંદર ઉભય સ્વરૂપની ક્રાંતિ જાણે શ્રી ઠાકોરજી તો જાણે નિલકમલ જેમ ખિલેલું હોય તેવા દેખાય છે અને શ્રી પ્રિયાજી જાણે ચંદ્ર ઉદિત થયો હોય તેવી શોભા આપે છે ।।૧।। પરસ્પર આરસી માં રૂપને તોળીને મુસકાય છે કુંજ નિકુંજ મા સંધ્યા સમયે વિહાર કરતાં અંક ભરી ને ચાલે છે આનંદ વિનોદ ગોષ્ટી કરતા કરતાં પ્રભુના કર કમલનો સ્પર્સનો આનંદ અનુભવતં શ્રી પ્રિયાજી હંસીને છુટા પઠતાં નીચે વસુધા પર પડતાં બચી જતાં એકદમ હસી પડે છે ગોવિંદ સ્વામી કહે છે શ્રી ઠાકોરજી અને શ્રી પ્યારીજી પરસ્પર બંને આનંદ વિભોર થયેલાં હતાં (દરેક પદનો ભાવાર્થ લૌકિક માં અર્થ ઘટન કરશો નહી)

પદ ૩

પ્યારી કમલવદન તેરો યાહીતે ઘરે હીં રહત હૈ કમલકર । વરહી ચંદ દેખ કછુ અનુસાર યાહીતે ઘરે યહી રહત હૈ માથેં પર ।।૧।। દશનજોત અનુસાર યાહીતે ઘરત કંઠ મોતીન લર । કંચન વરણ તેરી યાહીતે પ્યારી યાહીતેં ઘરે રહત પીતાંબર ।।ર।। તુવ સ્વર કંઠ મિલત કછુ યાહીતેં ઘરત બંસી અધર। ગોવિંદબલ ઈમ કહત પ્યારીસોં ઈનબાતન નેક કરહ્યો જાત બીતત વાસર ।।૩।।

ભાવાર્થ ૩

હે શ્રી પ્યારીજી કમલ વદની આપ જે શ્રી ઠાકોરજી ને પરસ્વર ગલબીચ આપના કર કમલથી કરો છો તેટલા માટે શ્રી શ્યામ સુંદર રસીક શિરોમણી શ્રી મસ્તક ઉપર મોર ચંદ્ર તેટલા માટેજ ઘરે છે કે શ્રી રાધીજ એટલે શ્રી ઠાકોરજી પૂર્ણ બ્રહ્મની શ્રી અંગ માંથી ઉત્પન થયેલ તેમ નીજ પ્રકૃતિ છે તો તે ચાહે સો કરે પણ પોતે તો નિવીકાર પક્ષી (બરૂહા -મોર) તેને કહી પણ વિકાર સંભવતોજ નથી ત્યારે તો પ્રભુ એ તેની પીંછી ને શ્રી મસ્તક ઉપર સીરતાજ કરી ને ઘરી છે ।।૧।। હવે જ્યારે શ્રી સ્વામિનીજીના (દશન) એટલે દંતાવલી ની ચમક કેટલી સુંદર છે તો તે અનુસાર તેટલા માટે શ્રી કંઠમાં મોતીની દુલરી બેસરી લર ઘરે છે. જ્યારે શ્રી સ્વામિનીજી કંચન બરણ (સુવર્ણ જેવી કાયા) છે ચેટલા માટે હે પ્યારીજી શ્યામ સુંદર તેટલા માટેજ પિતાંબર ઘરે છે ।।ર।। અને પ્યારીજી આપનો કોકીલ કંઠ જયારે પંચમ સ્વરે આપ ગાવ છો ત્યારે તેટલા માટે શ્રી મદન મોહન શ્રી વ્રજદુલ્હે બંસી ને અધરપર ટેકવી ને તેનો નાદ છેડતાં નાદ બ્રહ્મ માં લીન થઈ જાય છે ગોવિંદ સ્વામી પોતાના બલ પૂર્વક કહે છે હે શ્રી પ્યારીજી આમ વોતો કરતાં કરતાં જરાપણ સમય ના રહયો અને દિવસ પણ પૂરો થઈ ગયો રાત પડવા આવી ગઈ ।।૩।।

પદ ૪

આજ બને સખી નંદકુમાર । વામભાગ વૃષભાન નંદીની લલિતાદીક ગાવેં સિઘ દ્વાર ।। ૧ ।। કંચનથાર લિયેજૂ કમલકર મુકતાફલ ફુલન કે હાર । રોરીકો સીર તિલક વિરાજત કરત આરતી હરખ અપાર ।।ર।। યહ જોરી અબચલ શ્રીવૃંદાવન દેત અસીસ સકલ વ્રજનાર । કુંજમહલમેં રાજત દોઉ પરમાનંદદાસ બલહાર ।।૩।।

પદ ૫

આવરી બાવરી ઉજરી પાગમેં મેલકે બાંધ્યો મંજુલ ચોટા। ચંચલ લોચન ચારૂ મનોહર અબહી ગહી આન્યો હૈ ખંજન જોટા ।।૧।। દેખત રૂપ ઠગોરીસી લાગત નયનન સેન નિમેષકી ઓટા। નંદદાસ રતિરાજ કોટિવારોં આજ બન્યો વ્રજરાજ કો ઢોટા ।।૨।।

પદ ૬

આજકી બાનીક કહી ન જાય । રહી ઘસ પાગ લાલ આધે સિર દુલ્હે ચંપક તાપર હીરા લટકાય ।।૧।। વરૂની પીત પહેરે છૂટે બંધ અરગજા મોજેં તન બિંબીત શ્યામઝાંઈ । દરશનીય વનમાલ તિલક દેખિયે બિથ કે કોટિ મદન ઔર ગોવિંદ બલબલ બલજાઈ ।।૨।।

ભાવાર્થ ૬

વ્રજવનિતા ઓ શ્રી ઠાકોરજીને કહે છે હે પ્રભુ આજની બાનીક જે આજની સુંદરતા દેખાય છે તે કહી શકાતી નથી કારણ કે તે રૂપ ને નિર ખતાં હૃદયમાં ધારણ કરવાનું છે માટે આજની બાનીક કહીં ન જાય કહ્યું છે. આપે શ્રી મસ્તક પર લાલ રંગની દુલ્હે પાગ ધરી છે તે અર્ધભાલ સુધી ઘસીરહી છે અને દુલ્હે ચંપક ની બની છે તેના ઉપર હીરા શિરપેચ ઉપર લટકાવ્યા છે ।।૧।। અને શ્રી સ્વામિનીજી નો વર્ણ પીત છે કંચુકી જે પહેરેલ છે તેના બંધ છુટેલા છે અરગજા (સુંગધી અત્તર ઋતુ અનુસાર) શ્રી અંગ ઉપર લગાવ્યા છે તેની ચમક થી શ્રી ઠાકોરજીના પ્રતી બીંબની ઝાંઈ શ્રી સ્વામિનીજીના અંગ પર પડે છે.આટલું ઉજજ્વલ તેજ શ્રી પ્યારીજી નું છે અષ સખા ગોવિંદ સ્વામી કહે છે કે આ ઉભય સ્વરૂપ ની ઉપર બલહારી જાઉ છું. કારણ કે તેમને વનમાલા ધારણ કરી છે તો કેવી દર્શનીય છે વનમાલા તો પ્રભુ રાજભોગ દર્શન વખતે ધરે છે અથવા વન ઉપવન માં વ્રજભકતોના ભાવથી ધરે સાંજે શયન વખતે વનમાલા આવતી નથી તો અહીં તો દર્શનીય વનમાલા ધરી છે શ્રી ઠાકોરજી ને શ્રી પ્યારીજી એ પોતાના કર કમલને શ્રી શ્યામસુંદરની ગ્રીવા (ડોક) પાછલ બાંધી દીધા છે તો આ છે વનમાલા નો ભાવ અને પરસ્પર નયન સાથે નયન મળતાં શ્રી ઠાકોરજીના ભાલ પ્રદેશનું તિલક જોઈને કોટી (કરોડો) કામદેવ વિથકીત બની જાય છે કારણ કે તે તિલક શ્રી ઠાકોરજી એ ભક્તિ ના (રાધાજી) ચરણાંવીંદ ની તિલક છાપ કરેલ છે અને તે ભક્તી ને શ્રી ઠાકોરજી ના શ્રી અંગ માં થી ઉત્પન્ન કરેલી છે ત્યાં કામદેવનો પ્રવેશહોયજ નહી તેના થાકી ને હારીને ગયેજ છુટકો છે. નંદકુમારે તો કામદેવને માર્યો નથી કારણ કે તેનું નામજ નંદ -કુ-માર -કુ કુસ્તિત એટલે કામદેવ તો કામદેવ ભલે તેના પાંચે વાણ નો પ્રયોગ કરે પણ તેનું જોર ખતમ થઈ જાય છે અને હારી જાય છે તો હારવું એટલે મરવાથી પણ ખરાબ એટલા માટે બિથકે કોટિ મદન શબ્દ થી આપણને સમજાવ્યુ છે (બિથકીત -એટલે પરાજીત) ભુલચુક હોય તો સમજી વિચારી વાંચવું.

પદ ૭

અધર મધુર મુખ રતિ મોહન વંસ ।। ચલત દગંચલ ચપલ કરત અતિ બિલુલિત પારીજાત અવતંસ ।।૧।। માનો ગજરાજ કલભ અતિ મદ ગલિત આવત લટકત ભુજ ધરેં પ્રિય સખા અંસ ।। ગોવિંદ પ્રભુકો જુ શ્રીદામા પ્રભૃતિ સબ જયજય કરત પ્રસંસ ।।૧।।

ભાવાર્થ ૭

શ્રી મનમોહન શ્યામ સુંદર શ્રી મુખ ઉપર અધર પર વંસ એટલે વાંસમાથી બનાવેલી બંસી ધરી છે અને બંસી વગાડતા વ્રજભક્તોના મન રંજતા ચાલતા જાય છે ।। ચાલતાં ચાલતાં તેમના નેત્ર ઉપર તેમના ખેશ નો છેડો પવનની લહેર આવવા થી આંખ ઉપર આવે છે. તેને ચપળ તાથી સરખો કરે છે અને પારીજાત પુષ્પ અતિ કોમલ હોવાથી વિલુલિત એટલે (ચોળાચેલી) માળા પણ કરમાઈ જવા જેવી થઈ હાથીના સર્વોપરી હાથી ગજરાજ ની ઉપમાં આપી છે હાથી માં મદ વધારે હોય છે હાથણીયો ના જુથમાં તે એકલોજ વિચરતો હોય છે (કલભ) એટલે (શ્રમ રહીત) તેને થકાવટ લાગતી જ નથી તેવીરીતે શ્રી શ્યામ સુંદર નંદકુમાર લટકતી ચાલે ઝુલતાં ડોલતાં શ્રી પ્રિયાજીના ખભા પર પોતાનીભૂજા ધરેલી છે એક બાજુ સખાના અંસ એટલે ખભાપર ભુજા ધરી ને ચાલે છે શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે શ્રીદામા ભગવાન ના સખા નિકુંજ માં સખાનો પ્રવેશ નથી અંદર તે જાણી જાય છે એટલે શ્રી ઠાકોરજીની પ્રસંસા કરે છે વાહ પ્રભુ આપની જયજયકાર જય હો.

પદ ૮

નયન છબીલે તરૂણ મદમાતે। ચંચલ ચપલ ભૂકુટિ છબિ ઉપજત આનઆન મુસકાતે ।।૧।। ભકત કૃપારસ સદાઈ પ્રફુલ્લિત માનહું કમલદલ રાતે । ગોવિંદ પ્રભુકો શ્રી મુખ નિરખત પાન કરત ન અધાતે ।।૨।।

ભાવાર્થ ૮

અષ્ટ સખા ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે હે છેલ છબિલા નંદકુમાર આપના નયન બહુજ સુંદર છે તરૂણ એટલે સામી વ્યક્તિને નજરમાં ટકાવી રાખીને વ્યક્તિ આ પો આપજ વિના શ્રમે બેંચાઈ આવે તે તરૂણ મદ એટલે ગોપીઓ શ્રી શ્યામ સુંદર ના છબિલા નેત્ર ની પ્રસંસા કરે છે ચંચલ એટલે (ખંજન પક્ષી ની નેત્ર જેવાં) ચપળ એટલે માછલીના આકારના જેવા ભૂકુચિની છબિ જોઈને વારંવાર મુસકાય છે ભક્ત એટલે વ્રજભક્તો તો તેની કૃપાથીજ સદાયે રસમા પ્રફુલ્લીત જ છે શ્રી ઠાકોરજીના મદ ભરેલાં નયન રાતા કમળની પાંખડી સમાન છે પ્રભુનું મુખ નિહાળી પાન કરતાં હું ધરાતી નથી.

પદ ૯

સુંદર સબ અંગ અંગ રૂપ રાસ રાઈ ।। ગ્રથિત કુસુમ અલકાવલી ધુનત મધુપ અવતંસન લટકત સિર લાલ પાગ. શોભા કછુ કહી ન જાઈ ।।૧।। સુભગ કસુંબી વરૂની વિથુરીત પીતબંધ વિવિધ મોજે પ્રતિબિંબીત્યામ સુભગ ઝાઈ ગોવિંદ બલ બાનિક પર ત્રિભુવન મન મોહયો કોટિ કામ વારોરી ચરણ જૂન્હાઈ ।।

ભાવાર્થ ૯

આ પદમાં ગોવિંદ સ્વામી કહે છે કે સુંદરતા તો બધાજ અંગની છે અને ફુલ ગુંથીને જે અલકાવલી ધરી છે તે હાલતાં ઝુલી રહી છે અને ભમરાઓ જાણે લટકી રહયા હોય તેમ સિરપર લાલ પાગ શોભા કાંઈ કહી ન જાય ।।૧।। સુંદર લાલ રંગની વરૂની લટકી રહી છે છેડાનો બંધ પીળો છે. વિવિધ મોજો સામે પ્રતિબિંબીત શ્યામ સુઊગ ઝાંઈ ગોવીંદ સ્વામી કહે છે બલ જાઉ આજના રૂપ પર ત્રિભોવન નું મન મોહી કોટિ કામ વારી જાય છે ચરણ પર

પદ ૧૦

આજ માઈ બનેરી લાલન ગોવર્ધનધર । રતન જટિત છાજે પર બૈઠે વૃંદારન્ય પુરંદર ।।૧।। ગ્રથિત કુસુમ અલકાવલી અતિ છબિ ધ્વનિત મધુમ અવતંસનપર । લટક લટક જાત શ્રીદામા અંક મધ્ય હસ મિલવત કરસોંકર ।।૨।। મણી કૌસ્તુમ હૃદયપદક વિરાજત કંઠ બની ગજમોતિનકી લર । ગોવિંદ પ્રભુ જો સકલ વ્રજ મોહ્યો અંગ અંગ લલન સુંદરવર ।।૩।।

ભાવાર્થ ૧૦

આજ માઈ સખી પ્રતિ સખી કહી રહી છે અરે સખી આજે તો લાલન શ્રી ગોવર્ધન ઘર બન્યા છે તો ગો- એટલે ગોપી ગો -એટલે ગાય ગો -એટલે ઈન્દ્રીઓ વર્ધન કરવું (ધારણ કરવું તે) રત્ન જટિત આસન પર બિરાજ્યા છે વૃંદ એટલે સમુહ અને અરણ્ય-વનમાં તો વનમાં તો જાણે રત્ન જડિત આસન પર ઈન્દ્રના સમાન બિરાજમાન છે ।।૧।। વળી અલકાવલી પર ફુલ ગુંથેલા છે અને તેની છબી અતિ શોભે છે ભમરા ઓ ગુંજાર ધ્વની સમાન કરે છે અને શ્રી દામ નામના સખા સાથે અંક ભરીને હંસતા જાય છે અને વળી હાથમાં હાથ મિલાવી ને પણ ચાલે છે શ્રી ઠાકોરજીએ કંઠમાં ગજ મોતીની લર ધરી છે તેમાં કૌસ્તુભ મણીનું પદક હૃદય ઉપર બીરાજે છે તો શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે સકલ વૃજ મોહયો છે તેના અંગે અંગની સુંદરતા ઉપર

પદ ૧૧

કુંજમહલમેં રસભરેં ખેલત પિય પ્યારી । તૈસોઈ તરનિ તનયા તીર તૈસોઈ સીતલ સુગંધ મંદ વહેન પવન તેસીયે સઘન ફુલી જૂઈ નિવારી ।।૧। પ્રફુલ્લીત વનરાજીવ તૈસેઈ અલી ગુંજ શ્રવણનકો અતિસુખકારી । ગોવિંદ બલબલ જોરી સદાઈ વિરાજો ગાવત તાન તરંગ સુઘર ભારી ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧૧

કુંજ મહેલમાં રસ ભર્યા પિય અને પ્યારી ખેલે છે ।। તેવી રીતે શ્રી તરણી એટલે સુર્ય અને તનયા શ્રી યમુનાજી સીતલ સુગંધ મંદ પવન વાય છે સઘન વન ફુલે છે પ્રફુલીત વનરાજી ભમરાઓ ગુંજે છે કાને સાંભળીને અતી સુખ કારી થાય છે અથવા અતી સુખ ઉપજે છે ગોવિંદ સ્વામિ જોરી પર બલબલ જાય છે સદા બીરાજો તાન તરંગ માં સુંદર ગાય છે.

પદ ૧૨

પ્યારો નવલ નાગરી સંગરી સંગ નવલ નાગરરાઈ । નવલ કુંજ વિહારી મનમથ મનહારી સુરતકેલી અંગઅંગ સુખદાઈ ।।૧।। નવલ રાગ કાન્હરોજૂ કરત સુધર નવલ નવલ તાન લેત મનભાઈ । નવલ રાગ દંપતી કે દેખત ગોવિંદ બલ બલ જાઈ ।। ૨ ।।

પદ ૧૩

આવત માઈ રાધિકા પ્યારી યુવતિ યુથમેં બની ।। નિકસ સકલ વ્રજરાજ ભવનતેં સિંહદ્વાર ઠાકે લલન કુંવર શ્રી ગિરિવર ધારી ।।૧।।નિરખ વદન ભ્રોંહ મોરરી તોર તણ ઓર ચાલ ચિતવન ઔર તિહી છિનું ચંચલ સંભારત ઘૂંગટ કી ઓટ હવૈ લીયો હૈ લાલ મનુહારી ।। ગોવિંદ પ્રભુ દંપતી રસ મુરતિ દષ્ટિ સો ભરત અંકવારી

ભાવાર્થ ૧૩

અરે સખી તું જો તો ખરી શ્રી પ્યારીજી રાધિકા યુવતીના સમુહ માં બનીઠની ને પધારે છે આ બાજુ સકલ વૃજરાજ એટલે (ગોપ બાળકો) પોત પોતાના ભવન માંથી નિકળી નંદરાયજી ના મંદિરના દરવાજે સિંહદ્વારે પાસે શ્રી ઠાકોરજી શ્રી નંદનંદન શ્રી કુંવર ગિરીધારી પણ સખાઓની રાહ જોઈ ને ઉભા છે એટલામાં શ્રી સ્વામિનીજી પોતાના , પરી કર સાથે સમુહમાં નિકળે છે શ્રી શ્યામ સુંદર નું વદન નીહાળે છે. ભ્રોંહ તિરછી ચલાય માન કરે છે હાથમાં તૃણ (ઘાસની સળી) છે તેને હાથથી તોડે છે અને ચાલતાં ચાલતાં તેમનું ચિત તો પ્રભુમાંજ લાગેલું છે સખી જનો સાથે ચાલતાં ચાલતાં તે વખતે સાડીનો પાલવ ને જાણે સરખો કરતાં હોય તેટલાં માં આમ તેમ નજર ફેરવી શ્રી શ્યામ સુંદર ભણી દૃષ્ટિ છોડાવે છે ઘૂંઘટ ની આડ કરીને દૃષ્ટિથી શ્રી નંદકુમાર ને મનુહાર (મનાવવું) કરે છે શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે પ્રભ આ દંપતી પરસ્પર ઉભય સ્વરૂપ ની જાણે રસમય (આનંદની) મૂરતિ દૃષ્ટિ થીજ પરસ્પર અંક ભરે છે કેટલો ગુઢ ભાવ છે શ્રી સ્વામિ નીજી નો કે બધી ગોપીઓ ના સમુહ છે છતાં કોઈ ગોપી જાણી ન જાય તેની કેટલી કાળજા રાખી દષ્ટી થીજ વાત કરે છે

પદ ૧૪

આજ કો દિન ધન્યધન્યરી માઈ નયનન ભર દેખે નંદનંદન । પરમ ઉધર મનોહર મુરતિ તાપહરણ નખ પુરણચંદ ન ।।૧।। રસીકરાય શ્રીગોવર્ધ નધારી રૂપરાસ યુવતિમન ફૂંદન । ધ્વજા વજર અંકુશ બિરાજત કૃષ્ણદાસ કિયે પદવંદન ।।૨।।

પદ ૧૫

સિર સોનેકે સૂતન સોહત પાગ પેચન ઉપર નગ લગે । રતનારે ભારે ઢરારે નયનના દેખત મૂર્છિત મૈન જગે ।।૧ ।। મુખકી મંજુલતાઈ બરની ન જાઈ ચંચલતા દેખી દૂર ભગે । નંદદાસ નંદરાની છબિ નિરખત વાર પીવત પાની જિન કાહુકી દૃષ્ટિ લગે ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧૫

શ્રી ઠાકોરજી એ પાગ ઉપર હીરા જડીત શીરપેચ બાંધેલો છે પોતાના રાજીવ લોચન ઢળાયેલા છે દેખાય છે જ્યારે કામદેવ મુર્છિત થઈને બેઠા થાય તેવું તેમનું મુખારવિંદ ની ક્રાંતી છે તો નંદદાસ જી કહે છે કે નંદરાની આ સ્વરૂપને નિરખે કે મારા લાલ ને કોઈ ની દૃષ્ટિ તો લાગી નહી હોય ને જ્યા સુધી મારા લાલાને કોઈની નજર લાગેલી ઉતરી જાય ત્યાર પછીજ પાણી પીશ ।।

પદ ૧૬

પાગ સોહે લટપટી ગુલાબ કે ફુલન કુલહ ભરે । ભ્રુકુટિ વિલાસ હાસ કુંડલ કપોલ ઝાંઈ કોટિક મનમથ મનહરે ।।૧।। કુંચિત કેશ સુદેશ તિલક રૂચિર ભાલ માલ મોતિનકી વિચિત્ર ભેખ કરેં । ચતુર્ભૂજદાસ પ્રભુ ગિરીધર એસી વિધિ ઠાડે મુરલી અધર ધરેં ।।૨।।

શયન સમય કે પદ – રાગ કેદાર

પદ ૧

નયન ન મેં વશ રહીરી લાલકે નાગરી નેક ન નિકસત ।। તેરે તનકી નવરંગ બાનીક રસીક કુંવર કે ચિત તેંન વિસરત ।।૧।। તેરો મન અરૂ ગિરીધર પ્રિયકો બહુ વિધાન એકો કરી મિસકત ।। કૃષ્ણદાસ ગિરીધર રસીકવર સું વશ કરણ કોં સખી હે કસરત ।।૨।।

પદ ૨

ચિબુક કૂપ મધ્ય પિય મન પર્યો અધર સુધા રસ આસ ।। કુટિલ અલક લટકતુ પર કાઢન કો કંડક કાર્યો બાંદ પ્રેમકે પાસ ।।૧।। ચંચલ લોચન ઉપર ઠાડે હૈ ઐંચન કો માનો મધુર હાસ ।। નંદદાસ પ્રભુ પ્યારી છબિ દેખેં બઢી હૈ. અધિક પિયાસ ।।૨।।

પદ ૩

ના જાનો કિન કાન ભરેરી સખી પ્રીતમ અનત ઢરેરી । રસકે સમય કહે જો મોસોં તેહુ બોલ વિસરેરી ।।૧।। કૈસેકર સચુપાવે પ્રાણ એ વિરહી અનલ જરેરી । રસીક પ્રિતમ અબમિલવો કૈસે ઔરન કે પાલેજુ પરેંરી ।।૨।।

ભાવાર્થ ૩

અરે સખી કોણ જાણે કઈ સખી પ્રીતમના કાન ભરે છે તેનેજ વશ થઈ જાય છે હે સખી તુંમને કહે તે કયારે આવશે કહે સખી તેતો તેના બોલ ભૂલી ગયા લાગે છે મને ચોકસ આવવાનું કહીને ગયાં છે આનંદનો સમય પણ જોઈએ કેવી રીતે પ્રાણ વગર તો અથવા પ્રાણનાથ વગર સુખ ઉપજે નહી અને વિરહાગ્નિ માં બળું છું સખી તો શ્રી હરી રાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે હવેહું કેવી રીતે મળી શકીશ તે તો બીજાના પાલે પડયા છે.

શયન સમય કે પદ - રાગ અડાનો

આ પદ જેઠસુદ ૧૪ ના દિવસે સાંજે શયનમાં ગવાય છે.

પદ ૧

જલ કોં ગઈ સુઘટનેહભરલાઈ પરી હૈ ચટપટી દરસકી । ઈત મોહનગાસ ઉત ગુરૂજનત્રાસ ચિત્રલીખી ઠાડી સખી નામધરત સખી પરસકી ।।૧।। ટૂટે હાર ફાટે ચિર નૈનન વહેત નીર પનઘટ ભઈ ભીર સુધ ન કલશકી । નંદદાસ પ્રભુસો એસી પ્રીત ગાઢી બાઢી ફેલપરી ચાયન સરસકી ।।૨।।

ભાવાર્થ ૧

શ્રી મદન મોહન શ્યામા સુંદર પોતાના ગ્વાલ બાલ મિત્રો સાથે સમુહ માં શ્રી યમુનાજી ના તટ પર ઉભા હોય છે અને તેટલા માં ગોપી સાંજ ના સમયે શ્રી જમુના જલ ભરવા માટે જાય છે તો જલતો જલના ઠેકાણે રહી જાય છે અને સામે સ્યામ સુંદર ને જોતાંજ તેનામાં નેહ ભરાઈ આવે છે તો કહે છે કે નેહ સેમા ભરે છે સુઘટ માં તોઘટ રૂપી (શરીર) તે સુઘટ તેમાં નેહ ભરે છે શ્રી ઠાકોરજી નો આ છે તદ્રુપ તા તો શ્રી ઠાકોરજી ને જોતાજ દર્શન ની ચટપટી લાગી ગઈ પણ તે ગોપીપ ને બીજી મુસીબત શું ઉભી થઈ કે શ્રી ઠાકોરજી સમુહ સાથે છે તેથીશી રીતે મલી શકાય. બીજી બાજુ જુએ તો ગરૂજન એટલે વડિલ જનો દેકાય છે એટલે ત્રાસ ઉપજ્યો એટલે તેનો સ્તબ્ધ જ બની ગઈ જાણે ચિત્ર દોરેલું હોય તેમ ચીત્રવત ઉભી રહી હવે જૂઓ તેનો કોઈ સ્પર્સ કરે તોજ સભાન થાય ત્યા સુધી આ ગોપીનું ચીત્ર છે તેવુ સમજાય તેવી થઈ ગઈ હતી હવે શ્રી ઠાકોરજીના દર્શન થયાંજ તેતો તદ્રુપ તા નો અનુભવ ન જણાંતાં પાગલ સમાન બની ગઈ તેના હાર તુટ્યા ચિરફાટયા આંખોમાં આંસું ની ધારા ઓ વહી રહી છે તો આ જોવાને માટે પનઘટ ઉપર ભીડ જામી છ આ ગોપીને સુધી ન રહી કલશ ની (કુચકલશ) નંદદાસજી કહે છે કે પ્રભુસોં આવી પ્રીત તે ગોપી ને બંધાયે લી હતી ગાઢી પણ ગ્વાલ બાલો અને વડિલ જનોના દેખાવાથી આજે પ્રેમ હતો તે મારો બધો દાવ નકામો ગયો છે.

પદ ૨

જર જાઓરી લાજ મેરે ઐસી કૌન કાજ આવે કમલનયન નીકે દેખન ન દીને । વનતેં આવન મારગમેં ભેટ ભઈ સંકુચ રહી ઈન લોગનકે લીને ।। ૧ ।। કોટી યતનકર રહીરી નિહારવેકુ અંચરાકી ઓટ દે દે કોટિ શ્રમકીને ।। નંદદાસપ્રભુ પ્યારી તાદિનતે મેરે નયના ઉનહી કે અંગસંગ રંગરસ ભીને ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ ૨

અરે સખી સાંયકાલે શ્રી શ્યામ સુંદર વનમાંથી આવતા હતા રસ્તામાં થી પસાર થતાં ત્યાં તો ગોપીઓ ની ભીડ જાની અને મને તો શ્રી ઠાકોરજીના બરાબર દર્શન ન થયાં તો હે સખી હવે તો લાજ બાજ ને બાળી ને ભસ્મ કરી દઈશ આવું તે શું કામ લાગે તે કમલ નયન ની ઝાંખી ન કરવા દે હે સખી શ્રી શ્યામ સુંદર વનમાં થી મારગમાં પધારતાં હતાં મારે તેમનું મિલન તો થયું પણ હુંતો વિચાર માં જ પડી ગઈ કે આજે મોટા પ્રોંઢા ગોપીજનો ની એટલી બધી ભીડ થઈ ગઈ મેં કોટિ ઉપાય કર્યો શ્રી ઠાકોરજી ને નિહાળવાનો મેં મારી સાડી નો છેડો આડો કરી ને

ઘણો શ્રમ કર્યો પણ મને શ્યામ સુંદર ને નિરખવા ન દીધા તો શ્રી નંદદાસજી કહે છે હે સખી હે પ્યારી જે દિવસથી મેં પ્રભુને જોયાં છે તે ત્યાર થી મારા નયનો તેનીજ પાસે દોડી ગયા છે તેના અંગે અંગમાં જે રસની લાવણ્યતા છે તે રંગ રસમાં મારા નયનોં ભીના થઈ ગયા છે તો તે સ્વરૂપના દર્શન થશે ત્યારે જ તે રૂપરસમાં ડુબીશ.

પદ ૩

તેરી ભ્રોંહ કી મરોરન તેં લલિત ત્રિભંગી ભયે અંજન દે ચિત ભયે જૂ શ્યામ વામ ।। તેરી મુસકાન દેખ દામિની કોંધત જાત દીન હવૈ યાચત પ્યારી લેત આધો નામ ।।૧।। જયોં જ્યોં નચાયો ચાહો તૈસે હરી નાચત બલ અબતો મયા કિજે ચલિયે નિકુંજ ધામ ।। નંદદાસ પ્રભુ બોલો તો બુલાય લાઉ ઉનકોતોં કલ્પ બીતેં તેરી ઘરી યામ ।।૨।।

ભાવાર્થ ૩

આ હા હા હા હે પ્યારીજી હે શ્યામાજી આપની ભ્રોંહની મરોડ જોઈને શ્રી શ્યામસુંદર મદન મોહન લલિત ત્રિભંગી (ત્રણ અંગેથી વાંકા) થઈ ગયા આપે જૈ અંજન લગાવ્યું છે તે બાણ સમાન છે ભ્રુકુટિ નો મરોડ ધનુષ ઉપર જાણે બાણ ચઢયું હોય તેનાથી શ્રી ઠાકોરજી લલિત ત્રીભંગી બની ગયા આપ સાથે બીરાજ માન થયાં તો હે સખી આપની મુસ્કુરાન દેખ તો વિજળી સમાન આપની દંતાવલી શોભે છે અને આખો દિવસ આપનેજ ચાહે છે (ચીંતન કરે છે) હે પ્યારીજી આપને અડધા નામથીજ બસ રાધે રાધે કર્યા કરે છે ।।૧।। આપ શ્રી ઠાકોરજીને જેવી રીતે અને જ્યારે નચાવા માંગો છો ત્યારે તે શ્રી હરી પોતાનાજ બલથી (કોઈના કહેવાથી નહી) નાચ કરે છે અને શ્રી ઠાકોરજી કહે છે કે હે શ્રી પ્યારીજી રાધે હવે કૃપા કરો અને નિકુંજમાં ધામમાં પધારો ।। તો નંદદાસજી કહે છે તે પણ નિકુંજ માં સખી છે. પ્રભુ આપ બોલો તો હું તેને બુલાવી લાઉ કારણકે તેમને પધારતા તો જાણે કલ્પબિતી જાય તેટલો શ્રમ આપને પડશે.અને આપતો રાત પડવાની ઘડીસો ગણતા હશો.

પદ ૪

ખરી હો યા મગ નિકસી આય અચાનક કાન્હ કુંવર ાડે અપની પોર ।। દષ્ટિ સો દષ્ટિ મિલી રોમ રોમ શીતલ ભઈ તનમેં ઉઠી હૈ કીધો કામરોર ।।૧।। લાલ પાગ ઝુક રહી ભ્રોંહન પર શ્યામ ગાત કિયે ચંદન કી ખોર ।। સુરદાસ પ્રભુ સ્વસ્વ હરકેં ચલેં મનમેં આવત કૈધો મિલોરી દૌરી ।।૨।।

ભાવાર્થ -૪

અરે સખી હું આ મારગ માંથી નિકળીને આવતી હતી એટલા માંજ અચાનક કાન કુંવર મારી શેરીનાં નાકેજ ઉભા હતાં તેટલાલ માં પરસ્પર દષ્ટિ થી દષ્ટિ મળતાં જ રોમે રોમ માં શીતલ તા થઈ ગઈ વળી મારા તનમાં કામ (એટલે ઈચ્છાઓ) ની ભાવના જાગી ઉઠી હે સખી- શ્રી ઠાકોરજી એ લાલ રંગની પાગ બાંધી છે તે પણ ભ્રોંહ સુધી ઝુકી રહી છે શ્યામ શરીર ઉપર ચંદન ની ખોર બનાવી છે તો સૂરદાસજી કહે છે હે પ્રભુ આપ મારૂ સર્વસ્વ હરી ને (મન બુધ્ધી ચીત અહંકાર) થી અંતકરણ બને છે તે જ્યારે નોછાવર થાય ત્યારે વિશુધ આત્માંથીજ શ્રી પ્રભુ નું

ઘણો શ્રમ કર્યો પણ મને શ્યામ સુંદર ને નિરખવા ન દીધા તો શ્રી નંદદાસજી કહે છે હે સખી હે પ્યારી જે દિવસથી મેં પ્રભુને જોયાં છે તે ત્યાર થી મારા નયનો તેનીજ પાસે દોડી ગયા છે તેના અંગે અંગમાં જે રસની લાવણ્યતા છે તે રંગ રસમાં મારા નયનોં ભીના થઈ ગયા છે તો તે સ્વરૂપના દર્શન થશે ત્યારે જ તે રૂપરસમાં ડુબીશ.

પદ ૩

તેરી ભ્રોંહ કી મરોરન તેં લલિત ત્રિભંગી ભયે અંજન દે ચિત ભયે જૂ શ્યામ વામ ।। તેરી મુસકાન દેખ દામિની કોંધત જાત દીન હવૈ યાચત પ્યારી લેત આધો નામ ।।૧।। જયોં જ્યોં નચાયો ચાહો તૈસે હરી નાચત બલ અબતો મયા કિજે ચલિયે નિકુંજ ધામ ।। નંદદાસ પ્રભુ બોલો તો બુલાય લાઉ ઉનકોતોં કલ્પ બીતેં તેરી ઘરી યામ ।।૨।।

ભાવાર્થ ૩

આ હા હા હા હે પ્યારીજી હે શ્યામાજી આપની ભ્રોંહની મરોડ જોઈને શ્રી શ્યામસુંદર મદન મોહન લલિત ત્રિભંગી (ત્રણ અંગેથી વાંકા) થઈ ગયા આપે જૈ અંજન લગાવ્યું છે તે બાણ સમાન છે ભ્રુકુટિ નો મરોડ ધનુષ ઉપર જાણે બાણ ચઢયું હોય તેનાથી શ્રી ઠાકોરજી લલિત ત્રીભંગી બની ગયા આપ સાથે બીરાજ માન થયાં તો હે સખી આપની મુસ્કુરાન દેખ તો વિજળી સમાન આપની દંતાવલી શોભે છે અને આખો દિવસ આપનેજ ચાહે છે (ચીંતન કરે છે) હે પ્યારીજી આપને અડધા નામથીજ બસ રાધે રાધે કર્યા કરે છે ।।૧।। આપ શ્રી ઠાકોરજીને જેવી રીતે અને જ્યારે નચાવા માંગો છો ત્યારે તે શ્રી હરી પોતાનાજ બલથી (કોઈના કહેવાથી નહી) નાચ કરે છે અને શ્રી ઠાકોરજી કહે છે કે હે શ્રી પ્યારીજી રાધે હવે કૃપા કરો અને નિકુંજમાં ધામમાં પધારો ।। તો નંદદાસજી કહે છે તે પણ નિકુંજ માં સખી છે. પ્રભુ આપ બોલો તો હું તેને બુલાવી લાઉ કારણકે તેમને પધારતા તો જાણે કલ્પબિતી જાય તેટલો શ્રમ આપને પડશે.અને આપતો રાત પડવાની ઘડીસો ગણતા હશો.

પદ ૪

ખરી હો યા મગ નિકસી આય અચાનક કાન્હ કુંવર ઠાડે અપની પોર ।। દૃષ્ટિ સો દૃષ્ટિ મિલી રોમ રોમ શીતલ ભઈ તનમેં ઉઠી હૈ કીધો કામરોર ।।૧।। લાલ પાગ ઝુક રહી ભ્રોંહન પર શ્યામ ગાત કિયે ચંદન કી ખોર ।। સુરદાસ પ્રભુ સ્ર્વસ્વ હરકેં ચલેં મનમેં આવત કૈધો મિલોરી દૌરી ।।૨।।

ભાવાર્થ -૪

અરે સખી હું આ મારગ માંથી નિકળીને આવતી હતી એટલા માંજ અચાનક કાન કુંવર મારી શેરીનાં નાકેજ ઉભા હતાં તેટલાલ માં પરસ્પર દૃષ્ટિ થી દૃષ્ટિ મળતાં જ રોમે રોમ માં શીતલ તા થઈ ગઈ વળી મારા તનમાં કામ (એટલે ઈચ્છાઓ) ની ભાવના જાગી ઉઠી હે સખી- શ્રી ઠાકોરજી એ લાલ રંગની પાગ બાંધી છે તે પણ ભ્રોંહ સુધી ઝુકી રહી છે શ્યામ શરીર ઉપર ચંદન ની ખોર બનાવી છે તો સૂરદાસજી કહે છે હે પ્રભુ આપ મારૂ સર્વસ્વ હરી ને (મન બુધ્ધી ચીત અહંકાર) થી અંતકરણ બને છે તે જ્યારે નોછાવર થાય ત્યારે વિશુધ આત્માંથીજ શ્રી પ્રભુ નું

દર્શન થાય છે શરીરતો સ્થુલ છે તેનાથી કાંઈજ બનતું નથી એટલેલ મારા મનથી એમ થાય છે કે હવે મને કયારે દોડીને મળશે પ્રભુ તો આ છે ગોપીની વ્યથા.

પદ ૫

જતાં તહાં ઢર પરત ઢરારે મોહન તેરે નયન। જે નિરખત તિનકે મન વશકર સોપત હૈ લે મેન ।।૧।। છિનસન્મુખ છિનહી હોત ટેઢે એક અવસ્થા કબહું ન એન। રસીક પ્રિતમ તાકેં વિન દેખેં છિન નહીં મનમેં ચૈન ।।૨।।

ભાવાર્થ –૫

હે શ્યામ સુંદર મન મોહન આપના નયન જેના ઉપર ઢળે છે ત્યાં તમે ઢળી પડોછો રહી જાવ છો આપને જે જુએ છે તેનું મન આપ વશ કરી લો છો તેનું મન અનંગ થી વ્યાપે છે અને તેનો જાણે મેન નેજ સોંપી દોછો ક્ષણ પાર જો સનમુખ હોય તેટલી વારમાં આપના અંગ સરખા રહેતા નથી તો હે પ્રભુ શ્રી રસીક કહેતાં શ્રી હરી રાયજી એમ કહે છે જ્યારથી પ્રભુને જોયાં છે ત્યાર થી તેના વગર તેને જોધા વગર એક ક્ષણ પણ મનમાં ચૈન પડતું નથી.

પદ ૬

કદમ વનવિથન કરત વિહાર । અતિરસભરે મદનમોહન પિય તોર્યો પ્રિયા ઉરહાર ।।૧।। કનકભૂમિ વિથુરે ગજમોતી કુંજકુટિકે દ્વાર । ગોવિંદપ્રભુ શ્રીહસ્ત કર પ્રોવત સુંદર વૃજરાજકુમાર ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૬

શાસ્ત્રો માં શરીરને કદંબ વક્ષ કહેલું છે અને વનની પણ ઉપમાં આપી છે વિથન એટલે શેરી અથવા ગલી તો આ કદમ રૂપી વૃક્ષના વનની અંદર વિહાર કરે છે આ આધ્યાત્મીક વાત છે તો સારસ્વત ક્લપની આ લીલા છે આધી દૈવિક જ્યારે પ્રભુને શ્રી રાસ રાસેશ્વરી શ્રી લલિત કિશોરીજી શ્રી સ્વામિનીજીએ નીકુંજધામ માં શ્રી શ્યામ સુંદર જે વિનંતી કરી પ્રભુ ચલો આજે રાસમાં પધારો હું આપને પેલા શ્રૃંગાર કરી આપું આપ પધારો અને હું શ્રૃંગાર ધારણ કરીને આવું છું.ત્યારે શ્રી પ્રભુતો વૃંદાવન રાસ ચોતરાભણી પધારે છે સામે બીજા ગોપી જનો તૈયાર થઈને આવે છે તો વ્રજ ભક્તો શ્રી ઠાકોરજીને નવીન મોતીઓની માળા પોતાનો મનોરથ સિધ્ધ કરવા પહેરાવે છે તેટલા માં શ્રી સ્વામીનીજી આવે છે કે કાંઈ નવા જુની થઈ હોય તેમ લાગે છે એટલે શ્રી ઠાકોરજી સ્વામિનીજીની ભાવમુદ્રા જોઈ સમજી ગયા એઠલે પોતાના ઉપવસ્ત્રથી વ્રજ ભક્તોની ભાવના ઠુપાવે છે શ્રી પ્રિયાજી હાથ નાખવા જાય છે તેટલામાં મોતીની માળા હાથમાં આવી જાય છે શ્રી ઠાકોરજી અંગ મરોડ આપતા માળા તુટી ગઈ અને મોતી સઘતા વેરાઈ ગયા કનક ભુમી(કનક નામ છે માટીનું) તો વનમાં કાંઈ સુવર્ણ મઢેલું ન્હોતુ આ ભુમીમાં મોતી વિખુટા પડી ગયા કુંજકુટીના દ્વાર પાસે જ ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી સ્વામિનીજીને કહે છે કે આકામ ખોટુ કર્યુ છે આ બધા રાસના જીવ છે એટલે શ્રી હસ્ત થીજ પોતે મોતી પોરવે છે જેટલા પોરવાઈ ગયા તે રાસમાં સામેલ ગયાં અને બહુ દુર પડયા તે જીવ વિખુટા પડી ભૂતલ ઉપર આવ્યા અને શ્રી મહાપ્રભુજી દ્વારા બ્રહ્મસંબંધ કરાવી જીવને રાસમાં સંગીકાર કારવે છે વિતે પરીવસ્તર જીવ બ્રહ્મને વિછુરે હુવે તો આ સારસ્વત કલ્પ નીજ લીલા છે.

પદ ૭

કુંજ મહેલ મેં લલના રસ ભરે બૈઠે સંગ પ્યારી ।। રૂચિત રૂચિત વનમાલા વદન પર મૃગ મદ તિલક સંવારી ।।૧।। ઘન ચય ચિકુર કુસુમ નાના વિધ ગ્રથિત મૃદુલ કર ચંપક બહુલ ગુલાબ નિવારી ।। ગોવિંદ પ્રભુ રસવશ કીને વૃષભાન નંદીની તે મદન મોહન ગિરીધારી ।।૨।। (ઘનચય ચિકુર કાળાવાળ) ગ્રથીત ગુંથેલી

પદ ૮

ચલો કયોં ન દેખેરી ખરેઈ દોઉ કુંજનકી પરછાંહી । એક ભુજા ગહી ડાર કદંબકી દૂજી ભુજા ગલબાંહી ।।૧।। છબિસોં છબીલી લપક લટક રહી કનકવેલી તરૂતમાલ અરૂઝાઈ । હરીદાસ કે સ્વામીશ્યામા કુંજવિહારી રંગે હે પ્રેમરંગ માંહી ।।

પદ ૯

ડોલે દોઉ બાંહ જોટી કુંજ મહલકે આંગન । કબહું ચંદ કબહું પ્યારી ન ચિતે રહત પુન ડગઘરત છોટી છોટી ।।૧।। કબહુંક કુસુમ કર વીનતહૈ કલીયાં મોટી મોટી । હરીદાસ કે સ્વામિશ્યામા કુંજવિહારી ગુહી ગુહી બાંધત ચોટી ।।૨।।

પદ ૧૦

કુંજ સુહાવનો ભવન બનઠન બૈઠે શ્રી રાધા રમન ।। બરણ બરણ દ્રુમ વેલી પ્રફુલ્લીત શશીકી કિરણ જગમગાત તેસોઈ સુગંધ બહત પવન ।।૧।। આલિંગત પિક મંગલ ગાવત નૃત્યત અતિ આનંદ મગન મન ।। હરિ નારાયણ શ્યામ દાસ કે પ્રભુ દેખેં રતિ પતિ લાગે નમન ।।૨।।

પદ ૧૧

પિય તોહે નયન હી મેં રાખું ।। તેરી એક રોમ કી છબી પર જગત વારી સબ નાખું ।।૧।। ભેંટો સકલ અંગ સાંવલ હું અધર સુધા રસ આખું ।। રસીક પ્રિતમ સંગમ કી બાતે કાહુ સોં નહી ભાખું ।।૨।।

પદ ૧૨

પિય તેરી ચિતવનહીં મેં ઢોના । તનમનધન વિસર્યો જબહીતે દેખ્યો શ્યામસલોના ।।૧।। ઢિંગ રહવેકું હોત વિકલમન ભાવત નાહી નભોના । લોગ ચવાવ કરત ઘરઘર પ્રતીઘર રહીયે જિયમોના ।।૨।। છુટ ગઈ લોકલાજ સુતપતિકી ઔર કહા અબહોના । રસીકપ્રીતમકી બાનિક નિરખત ભૂલ ગઈ ગૃહગોના ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ ૧૨

હે મન મોહન પ્રિય આપની દ્રષ્ટિજ એવી છે નજર લાગી જ જાય ।। હે શ્યામ સલોને જ્યાર થી મેં આપને જોયા છે ત્યારથીજ હું તનમનધન વિસરી ગઈ છું (આ છે આત્મ સમર્પણ નીવાત) હે પ્રભુ આપની નજીક હું રહુ તો સારૂ મારૂ મન વિકળ થઈ ગયું છે મને કાંઈ ગમતું નથી.જેમતેમ નભાવી રહી છું. લોકો તો ભલે ઘેરઘેર ફાવે તેમ બોલેશે તો તેનાથી મૌન ઘરીને રહીશ લોક લાજ છુટી ગઈ છે ઘરના બાળ કો અને પતિ ને જે કહેવું હશે તે કહે શે

હવે શું થવાનું છે તો રસીક કહેતાં શ્રી હરિરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે કે પ્રિતમનું એક વખત રૂપ નિહાખ્યા પછી ઘર પણ સાંભળ તું નથી ભુલી જ્વાય છે ઘરપણ ગૌણ લાગે છે.

પદ ૧૩

છિન છિન બાનિક ઔર હી ઔર જબ દેખો તબ નૂતન સખીરી દ્દષ્ટિ ન રહે એક ઠોર ।।૧।। કહાં કહું કછું કહત ન આવે બહુત કરી ચિત દૌર ।। કુંભન દાસ પ્રભુ ગોવર્ધન ઘર રસીક રાય શિર મૌર ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૩

એક એક ક્ષણ જ્યારે જોશો ત્યારે પ્રભુ નું રૂપ જુદુ જુદુ જ લાગશે જ્યારે જ્યારે જોશો ત્યારે નવુંજ લાગશે સખી હું કહુ તને તેની દ્દષ્ટિ તો એકજ જગ્યાએ રહેતી જ નથી ।।૧।। શુ કહું મારાથી કાંઈ કહી શકાતું જ નથી હું થણા પ્રયત્ન થી મારૂ ચિત રોકુ છું પણ રોકાતું નથી છોડી જાય છે તો કુંભન દાસજી કહે છે અમારો જે પ્રભુ શ્રી ગોવર્ધન ઘર છે તેજ અમારી રસીક રાય છે કહેતાં સર્વેનો સર્વોપરી શિરમોર એટલે તેના જેવો બીજો કોઈ નહી તો કુંભન દાસજી છાતી ઠોકીને કહે છે મહોર સીક્કા સાથે કે અમારા શ્રી ગોવર્ધન ઘર થી આગળ કોઈ છે જ નહીં.

પદ – ૧૪

લાલ કે વદન પર આરતી વારૂં । ચારૂ ચિતવન કરો સાજ ની કો યુક્તિ વાતી અંગણીત ઘત કપુરકી બારૂં ।।૧।। સંખઘુની ભેરી મૃદંગ ઝાલર ઝાંજતાલ ઘંટાવાજે બહુત વિસ્તારૂં । ગાવુ ગુન સ્યામસ્યામા રસન કો સ્વાદ રસપરમ હરખત ચમર કરઢારૂં ।।૨।। કોટિ ઉદ્યોત રવિકાંતી અંગઅંગ છબી સકલ લોક તિમિર ટારૂં દાસકુંભન પિય લાલગિરીધરનકૌ રૂપદેખ નયન ભરભર નિહારૂં ।।૩।।

પદ – ૧૫

શ્યામ સલોને ગાત હૈ કાહુ કો ઢોટા ।। આઈ હું દેખ ખિરખ મુખ ઠાડો ન કછુ કહન કી બાત ।।૧।। કમલ ફિરાવત નયન નચાવત.મોતન મુર મુસકાત ।। છબિ કે બલ જગ જીત ગર્વ ભર્યો મૈન માંનો ઈતરાત ।।૨।। નખ શીખ રૂપ અનૂપ મ રૂપ છબિ કવિ પૈ બરન્યો ન જાત ।। નંદદાસ ચાતક કી ચોંચ પુટ સબઘન કૈસે સમાત ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૫

હે સખી આ શ્યામ સુંદર કીનો છોકરો હશે કેવું સુંદર તેમનું શ્રી અંગ છે ।। હુતો તેને જોવા માટેજ આવેલી તેટલા માં તો તે ખિરક (ગાયો બંધાય તે સ્થળ) પાસે ઉભાં હતાં શું કહું સખી તને તેના સ્વરૂપની કાંઈ કહેવાની વાત નથી ।।૧।। પોતાના કરમાં કમલ ફેરવી રહ્યા છે (કમલની છડી) નયન નચાવે છે મારા સામે વારે વારે મુસુકાય છે ।। તો હે સખી આ છબિ (દ્રષ્ય) જોતાં જાણે કામદેવ ઝબકી ઉટયો હોય સર્વ જગત ને જીતીને ગર્વ ભર્યો હોય તેવા દેખાય છે નખ થી શીખ પર્યંત ઉપમાં આપી ના શકાય તેવું દ્દષ્ય છે કવિથી પણ વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી તો નંદ દાસજી કહે છે જેવી રીતે ચાતક પક્ષી મેઘને રટે છે મેઘ વર્ષા કરી જળ વર્ષાવે છે પણ ચાતક પક્ષીની

ચાંચ માં પાણી સમાય કેટલું જેટલું સમાય તેટલું પીવે ને તેમ મારી જેટલીસમજ હોય તેવી રીતેજ હું તેને જોઈ શકું તે નું તો અગાધ સ્વરૂપ છે મારી શક્તી કેટલી.

પદ – ૧૬

ડગર ચલ ગોવર્ધનકી વાટ । ખેલત બીચ મિલેગેં મોહન જહાં ગોધનકે ઠાટ ।।૧।। ચલરી સખી તોહિ જાય મિલાઉં સુંદર વદન સરોજ । કમલનયનકે એક રોમપર વારોં કોટિ મનોજ ।।૨।। પાહુની એક અનુપમ આઈ આનગામકી ગ્વાર । પરમાનંદસ્વામિકે ઉપર સર્વસ્વ ડારોં વાર ।।૩।।

પદ – ૧૭

કહા કહું મોહન મુખ શોભા ।। વદન ઈન્દું લોચન પીવત કિરણ રૂપરસ લોભા ।।૧।। અંગ અંગ ઉછલિત રૂપ છટા મદન ઉપજત ગોભા ।। ગોવિંદપ્રભુ દેખ વિવશ ભઈ પ્યારી ચપલ કટાક્ષ લાગ્યો હૃદય શોભા ।।૨।। અરે સખી હું શું કહું મોહન ના નુખની શોભાનું તેમનું વદન ચંદ્રમાં જેવું છે અને નેત્ર ચકોર જેવા છે તેને ચંદ્ર સાથે પ્રિતી ઘણી છે તેથી તેના કિરણના રૂપરસ માંજ લોભા ઈ ને રહે છે વળી શ્યામ સુંદરના અંગે અંગ ઉછલિત રૂપ છટા જાણે કામદેવ ની તેમા સુંદરતા ની સીમા નથી . તેવું રૂપ છે ગોવિંદ સ્વામી કહે છે પ્રભુ દેખ વિવશ થઈ ને પ્યારી ચપલ નયન કટાક્ષ લાગી હૃદયમાં ખુંચી ગઈ ।।૨।।

પદ – ૧૮

કહારી કહોં મોહન મુખ શોભા।। કહાં કરૂં સિર પરી હૈ ઠગોરી રૂપદેખ મેરો મન ભયો લોભા ।।૧।। અંગ અંગ લાવણ્ય રૂપ છબિ માનોં હો મદન દ્રુમ ઉપજી ગોભા ।। કૃષ્ણદાસ ગિરીધર કિયે વશ. ચપલ કટાક્ષ ગઢ્યો. મન ચોભા ।।૨।।

પદ – ૧૯

તેરે લોચન લાલચ કરત । પિયકે નયનન સન્મુખ ચિતવત ભુલેં નેક નટરત ।।૧।। કબહુંક સુમુખી તિરછે વ્હૈ કે નવરંગકો મન હરત । કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગિરીધર સૈનન દેદે લરત ।।૨।।

પદ – ૨૦

તેરે લોચન લાલચ રાશી। પિયકે નયન મધુપ વશ કીને ભ્રોંહ મૈન કી પાંસી ।। અબ સખી તન દેખન ચિતવન મિલે કરત ઉપહાસ ।। કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગી–મો રિઝવત રૂપ વિલાસ ।।૨।।

પદ – ૨૧

તેરે લોચન લાલચ માટે ।। પ્રાણનાથ કો મન ચિતે ચોરત હૈ ઘૂંઘટ કી ઓટ ।।૧।। ગિરીધર પિય કે નયન સન્મુખ મિલે કરત રસ ઘોંટ ।। સુન કૃષ્ણદાસ નિરખ બલ ઈનકોં ન્યાય લજત મન ટોટ (ઘોંટ - ઘૂટીને) (ટોટ - ખૂટે તેવુ નથી)

ભાવાર્થ - ૨૧

હે પ્રાણનાથ આપના લોચન ની લાલચ મોટી છે ।। કારણ કે પ્રાણનાથ નું મન ચીત ચોરી જાય છે માટે મારે ઘૂંઘટ આડો ઘરવો પડે છે ગિરીધર પિય કેના જો નજર મળીજાય તો પછી રસીક વાતો માં રસ ઘૂંટવા લાગીજાય માટે સુન કૃષ્ણદાસ સાંભળો જો તેનું બલ જોઈ ને જો ન્યાય કરવા માગતા હોય તો તેનુ બલ ખૂટે તેવું નથી.

પદ - ૨૨

ઘૂંઘટ કે બગરોટ ઓચ રહી શરાસર ભ્રોંહ સાયકક દ્રગ ।। વંઘ્યો વિહિત ચપલ પલકન અલકન ફણી નૃશંસ વલી ઢિંગ ।।૧।। તેકર સાયલ નાયક કાનન સુન સુંદરી સુંદર સરકી જગ ।। વટન પ્રસંસ અંસભૂજ હરિઘર કરી કરૂણા જર્યો આભૂષણ કો નગ ।।૨।। ચિત ચિતયો ફિર હસા અનૌષી અઘર મધુર સુધિ ભઈ જોહું લગે ।। સુરદાસ સંયોગ યેહી ગતિ રતિ વિછુરે કી અકથ કથા ખગ ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૨૨

ઘૂંઘટ ની અંદર શું એવુ મહત્વ છે તો તેની પાછળ નું રહસ્ય એવું છે કે મુખારવિંદ ની સુંદરતા ખુલ્લાં મોઢા કરતાં પણ ઘૂંઘટ ની અંદર વધારે સુંદર લાગે છે કારણ કે ઘૂંઘટ ને ઉંચો કરતાં તરતજ મુખ જોતાંની સાથેજ ચોંટ લાગે છે ભ્રોંહ જાણે કામદેવ ના ધનુષ આકારે શોભે છે વળી શ્રી રાધાજી ની આંખ ની ચપળતા.અણીયાળા નયનસામાની દૃષ્ટીને વિંધી નાખે છે. પલક પણ ઘણી જ ચપળતા વાળી છે અલકન એટલે વાળની લટો જે આગળ ઝુલે છે તે જાણે સાપના બચ્ચા આગળનો આવતા હોય ।।૧।। આવી વાત શ્રી ઠાકોરજી (નાયક) પોતાના કાને સાંભળી કે તે સુંદરી એટલી સુંદરી લાગે છે કે આ જગની અંદર તેના જોવું કોઈ સુંદર નથી. આવા વચનો સાંભળી શ્રી શ્યામ સુંદર વચનની પ્રસંસા કરે છે અને શ્રી સ્વામિનીજી ને અંસભૂજા ઘરી (ગલબાય કરી) કૃપા વિચારી જેમ આભૂષણમાં હીરા જડે તો કેટલા સુંદર લાગે તેવા શ્રી સ્વામિનીજી શોભે છે।।૨।। શ્રી ઠાકોરજી નું સ્વરૂપ જોઈને તેમનું ચીતમાં તે સ્વરૂપ ચિતરાઈ ગયું અને પછી તેની અનોખી દશા પ્રાપ્ત થઈ અઘરના મધુર રસની પ્રાપ્તી થઈ શ્રી ઠાકોરજી ના શ્રી અંગ નો સ્પર્સ થતાંજ અધરામૃત (ઘરા એટલે પૃથ્વી તો પૃથ્વી પરનો આનંદ નાશવાન છે) એટલે પૃથ્વી પરનું અમૃત નહિ અલૌકીક અમૃતનો મધુર રસ મળતાંજ આનંદમાં એકતા અનુભવી તો સુરદાસ જી કહે છે કે સંયોગ મળતાં જ આ ગતિ પ્રાપ્ત થઈ છે તો પરમાનંદ જો (પ્રેમ) ના મળે તો તેનાથી છુટા પડી એ તો પછી તેના વિરહની વાત કહીજ ના શકાય જેમ ખગ કહેતાં પક્ષી તો પક્ષી માં નરમદાની જોડી નો જે સંબંધ છે પ્રેમ છે. તેમાથી જો બેમાંથી એક છુટુ પડે તો એક બીજા વગર ઝુરી મરે છે તેનું વર્ણન અકથ (કહી ન શકાય તેવુ) છે . તો તેનાથી પણ અધીક સ્નેહ શ્રી શ્યામા શ્યામ નો છે.

પદ - ૨૩

શ્યામા તેર ડહ ડહે નયન કમલ ફૂલે વિમલ સરોવર અંતર ।। શોભિત તારે કર કજરારે માનોં બીચ પરેરી મધુકર ।।૧।। ડરન મુરન ચિતવન હસોંઈ લજોંઈ ચપલાઈ આખિયન મન હરા વરૂનીન કી છબી આય બની રીઝ

વશ કિયે નંદકુંવર વર ।।૨।। મુરારીદાસ પ્રભુ તિહારે ઐસે દ્રગ મૃગ સુભાવ હાવ કર ।। કટાક્ષ લોચન કામ દુઃખ મોચન અરૂ જીતે હૈ સમર સર ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૨૩

અરે શ્રી શ્યામાજી આપના નયન ખૂબ કાજળ લગાવેલા કેવા લાગે છે જાણે રૂપની સરોવરમાં વિમલ કમલ જાણે ખિલ્યું હોય તેવા જ લાગે છે અને કેવા શોભે છે શોભા આપે છે કજરાળા નયન જાણે મુખ કમલ ઉપર મધુકર (ભમરી) કમલની મકરંદ (સુવાસ) લેવા બેઠો હોય તેવી શોભા આપે છે ।।૧।। આપની આંખની ચપળતા સુંદરતા જોઈને કરી પણ જવાય હસી પણ જવાય એકજ ધારૂ જોવા જઈએ તો જોનાર લજાઈ પણ જાય આવી મનને હરી પણ લે તેટલી સુંદરતા છે. આપની આ છબિ કેટલી સુંદર લાગે છે કે નંદકુમાર પણ તેનાથી રીઝી ને વશ થઈ ગયા છે મુરારી દાસ કહે છે શ્રી શ્યામા ને કે પ્રભુ આપના નયન મૃગના જેવા સુભાવ હાવ કરે છે અને આપની નયન કટાક્ષ જાણે મદન ના દુખ હરનાર અને જીત મદન ને આપવા માટે તેના ધનુષ બાણ છે.

પદ - ૨૪

માઈરી સાંવરો જબતે દૃષ્ટિ પર્યો । વેષ કિશોર શ્યામઘન સુંદર અંગ અંગ પ્રેમ ભર્યો ।।૧।। ટેઢી પાગ લટકી રહી વામ ભાગ તા પર પેચ જરાય જર્યો। સાજે વાગે રસ અનુરાગે મનમથ માન હર્યો ।।૨।। મો તન હેર હસે મનમોહન તબ તે સુધ બુધ સબ વિસર્યો। શ્રીવિઠ્ઠલ ગિરીધરન છબીલો નયન માંઝ અર્યો ।।૩।।

પદ - ૨૫

તબ મુખ ચંદ સહજ સીતલ જામેં યા વિધુતે ઔર ભાંતિ ।। જાંકોં નીસા રાહુ ડર નાહિ કલંક ધર ઔર ન કછુ દોષ જાકી નિત્ય પ્રતિ બઢતી હૈ કાંતિ ।।૧।। અલકન કે મિસજા ઢિંગ નિસદીન રહત હૈ મધુપન કી પાંતિ ।। રસીક પ્રિતમ કો તાહીતે તો યહ તજ ઓરન સુહાત ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૨૫

શ્રી હરીરાયજી મહાપ્રભુજી એમ કહે છે નભ ચંદ્ર કરતાં શ્રી સ્વામિનીજી ના મુખારવીંદની ક્રાંતિ જ જુદી છે અને તેમાં સહજ (ઘણી) સીતલતા છે ।। નભ ચંદ્ર માં તો કલંક લાગેલુ છે દોષપણ છે વળી પ્રભાત થતાં એક તેજથી તેનું તેજ વિરમી જાય છે પણ શ્રી પ્રિયાજી રાધાજીના મુખચંદ્રની ક્રાંતી અખંડ ધારી નિશદિન તેને રાહુનો ડર નથી (સુર્ય ઉગે તો યે તેને કાંઈ નિસબત નથી) તેની ક્રાંતિતો નિત્ય પ્રતિ વધતી જ જાય છે ।।૧।। અલકન (કેશ) લુરછા ધર છે તો જાણે ભમરાની પંડિત તેની નજીક રાતદિવસ બેઠી હોય તેવું લાગે છે તો શ્રી રસીક કહેતાં શ્રી હરી રાયજી કહે છે. તેટલા માટેજ પ્રિતમ શ્રી શ્યામ સુંદર મદન મોહન ને તેટલા માટેજ શ્રી સ્વામિનીજી ના મુખારવીંદ ની ક્રાંતિ જોઈને તે વગર બીજું કાંઈ તેમને સારૂ લાગતુંજ નથી તો શ્રી સ્વામિનીજી ના સ્વરૂપની શોભા નું કરી શકી એ તેનો તો કહેતા કોઈ પાર પામી શકે તેવું નથી.

પદ – ૨૬

તેરે રી નવ જોબન કે અંગઅંગ સે લાગત પરમ સુહાએ ।। જગમગ જગમગ હોત મનો મૃદુ કનક દંડ પર લલિત નગ લગાએ ।।૧।। તામે તૂ કુંબરી કર ઉર જન કી પ્રીતી નિરખ યાતેં મો મન ભાએ ।। નંદદાસ પ્રભુ પ્યારી કે અંતર ઠૌર હે બાહીર નિકસ આયે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨૬

નંદ દાસજી કહે છે શ્રી પ્યારીજી આપના શ્રી અંગમાં જોબન નો રંગ પરમ સોહાય છે ।। આપનું શ્રી અંગ પીત વરણ છે સુવર્ણ ના દંડ સમાન સુંદર લાગો છો. શ્રી અંગમાં જગમગાત હીરા લાગેલા છે ।।૧।। તેમાં શ્રી સ્વામિનીજી ના ઉર જન (હ્રદય)ની પ્રીત જોઈને તેટલા માટેજ મારા મન ને ગમે છે તો નંદદાસજી કહે છે હે પ્યારીજી આપના હ્રદયની ચોખ્ખી પ્રીતજ બહાર નિકળી આવે છે તેજ બતાવી દે છે।।

પદ – ૨૭

સબ વ્રત ભંગ ભયે સખી તબતે એકહી વ્રત નિશ્ચય કરલીયો ।। ખેલત ખિરક રસીક નંદનંદન આય અચાનક દર્શન દીયો ।।૧।। લોક લાજ કાન કુલ સીમા માનોં સબ સંકલ્પ હી કીયો ।। મદન ગોપાલ મનોહર મુરતી નવરસ સીંચ સિરાનો હીયો ।।૨।। વ્યસન પર્યો સંતત ચિત ચાહત રૂપ સુધા લોચન ભર પીયો ।। ચત્રર્ભુજ પ્રભુ ગિરીધરલાલ છબિ બીનું દેખે પલ પરત ન જીયો ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૭

હે સખી મેં જયારથી શ્રી રસીકવર નંદનંદન ને ખિરકમાં ખેલતાં હતા તેટલામાં વ અચાનક મારી આગળ પધારી ને મને દર્શન દીધા ત્યારથી હવે મેં મારા જે વ્રતો કરતી હતી તે બધા મેં હવે છોડી દીધા છે હવે તો એકજ શ્રી નદનંદન ની ઝાંખી કરવાનો જ નિશ્ચયકરી લીધો છે લોક લાજ કુલ કાન મેં હવે તજી દીધા છે મદન ગોપાલ મનોહર મુરતી માંજ શાસ્ત્રમાં નવરસ પ્રધાન શાન્ત રસ, વીરરસ, બિભસ્ત રસ, શ્રૃંગાર રસ , હાસ્ય રસ, કરૂણરસ, ભયાનક રસ, રૂદ્ર રસ, અદભૂત રસ આ નવરસ તેમાનામાં છે. નવરસનું ગ્રહણ કરી મારા હૈયામાં સિતળતા મેળવીશ તેના રૂપ સુધાના પાન કરવાનું મારા લોચન ભરીભરી ને પીવું તેજ મારા ચીતમાં ચાહના છે. ચત્રર્ભુજ દાસ કહે છે ગિરીધરલાલને જોવામાં કદાચમારી આંખની પલકનું મટકું મારૂ તેટલીવાર હું તેના વગર જીવી સકુ નહી જેમ શ્રી મહા પ્રભુજી એ ચૈતન્ય મહાપ્રભુના સાથે સમાગમ થતાં વાર્તા લાપ માં ચૈતન્ય મહાપ્રભુએ કહ્યું કે અમારા માર્ગમાં તો ગાયના શ્રંગ ઉપર રાઈનો દાણો ઠેરે એટલીવાર જો ભગવદ નામ લે તો જીવનું કલ્યાણ થાય છે ત્યારે શ્રી મહા પ્રભુજી વલ્લભાચાર્ય કહે છે અરે અમારા સંપ્રદાયમાં જો ગાયના શ્રંગ ઉપર રાઈનો દાણો ઠેરે એટલી વારમાં એટલીવાર જો ભગવદનામ ચૂકે તો આસુરાવેશ આવી જાય તો આ ગોપી ની પણ અથણામાં નો છે શ્રી ચતુર્ભુજ દાસજી વર્ણન કરે છે.

પદ - ૨૮

ભાવે તોહી હરીકી આનંદ કેલી ।। મદન ગોપાલ નિકટ કર પાયે જ્યોં ભાવે ત્યાં ખેલી ।।૧।। કમલ નયનકી ભૂજા મનોહર અપને કંઠ લે મેલી ।। પ્રેમ વિવશ ઔર સાવધાન હવૈ છૂટી અલક સંકેલ ।।૨।। તરૂણ તમાલ નંદકે નંદન પ્રિયા કનકકી વેલી ।। યહ લપટાની દાસ પરમાનંદ મુક્તિ પાયનંસી ઠેલી ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૨૮

ગોપી શ્રી વૃષભાનસુધા શ્રી રાધાજી ને કહે છે કે શ્રી પ્યારીજી આપને તો શ્રી હરિ સાથે જ આનંદ કિલોલ કરવો ગમે છે કારણ કે શ્રી મદન મોહન ને આપે ભક્તિ પૂર્વક જ વશ કરેલા છે. એટલા માટેજ આપને જ્યાં ગમે ત્યાં તેમની સાથેજ ખેલી શકો છો ।।૧।। કમલ નયન શ્યામ સુંદર ની ભૂજા ને આપના શ્રી કંઠ ઉપર [illegible]ો છો અને તેઓ ના મનને હરો છો અથવા મનને હરવા વાળા છો અને નંદના નંદન તો જાણે તમાલ વૃક્ષ સમાન લાગે છે અને હે પ્રિયા શ્રી રાધે આપતો કનક વેલી સમાન શોભા આપો છો કારણ કે આપનું શ્રી અંગ પિત વરણ છે પરમાનંદ દાસજી કહે છે જ્યાં પૂર્ણ પુરસોતમની સાથે ઓતપ્રોત એકતાજ અનુભવી છે પછી મુક્તિ નું અહીં કામજ નથી આતો (રૂપ બેઉ એક તે ભીન્ન થઈ વિસ્તરે) જુદાપણું છે જ નહિ .

પદ - ૨૯

ન્યાય રી તું અલક લડી ।। નિસ વાસર ગિરીધર લાલકે હૃદયમેં રહત ગડી ।।૧।। તો હીલોં સુખ જોલોં સમીપ રહે એક નિમિષ ભાવત નહી છોડી।। કુંભન દાસ સ્વામિની રાધા હૈ વ્રજયુવતિ ન માંઝ બડી ।।૨।।

પદ - ૩૦

અબહીતે મન્મથ ચિતચોરત કાહાં કરેંગી જોબન બિરીયાં । મનહર લેત તનક ચિતવનમેં ફેરત હૈ નયનનકી તરીયાં ।।૧।। તેરો તન ગિરીધરનલાલ હિત સબગુણ રાસ વિધાતા ધારિયાં । કૃષ્ણદાસપ્રભુ ગિરિધરનાગર રિઝવત હસત સહજ ફુલ ઝરિયાં ।। ૨ ।।

પદ - ૩૧

તેરી હોં બલ બલ જાઉ ગિરીધરન છબીલે । કુલ્હે છબીલી પાગ છબીલી અલક છબીલી તિલક છબીલે નયન છબીલો પ્યારીજૂ કે રંગ રંગીલે ।।૧।। અધર છબીલે વસન છબીલે વેન છબીલે હો અતિ સર સુઢીલે । ગોવિંદ પ્રભુ નખસીખ અંગોઅંગ લાલન રસીલે ।।૨।।

પદ - ૩૨

સજનીરી આજ ગિરીદરલાલ પગીયાં ધરે પેચ બનાય। માનછાંડ સંભાર નાગરી નિહાર પિય મુખ આય ।।૧।। નિરખી શોભા કોટિમન્મથ રહે હૈ સિરનાય । દાસકુંભન લાલગિરીધર લીજીયે ઉરલાય ।।૨।।

પદ - ૩૩

બેસર કૌનકી અતિ નીકી ।। હોડ પરી પ્રીતમ અરૂ પ્યારી અપને અપને જીયકી ન્યાય પર્યો લલિતો કે આગે .કૌન સરસ કૌન ફીકી ।। નંદદાસ વિલગ જીન માનોં કછુ એક સરસ લલીકી ।।૨।। (વિલગજીન - ખોટુન લગાડવુતે)

ભાવાર્થ – ૩૩

શ્રી શ્યામા શ્યામ ઉભય સ્વરૂપ બીરાજ માન છે પરસ્પર એક બીજાના મુખની શોભા નિહાળે છે અને શ્રી શ્યામ સુંદર કહે ઠે હે પ્રિયા આ જે તેં અને મેં નાકમાં વેસર ઘરી છે તો તેમાં કોની વેસર સારી છે મારીકે તારી એમ જયાં વાદ વિવાદ ચાલે છે તેમાં શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે મારી વેસર જ સારી છે અને શ્રી ઠાકોરજી કહે છે કે મારી વેસર સારી છે બંનેની વાત જામી પ્રિતમ અને પ્રિયાજી બંને એ પોત પોતાની સારી છે તો હા – ના-કરતાં લલિતા સખી ના હાથે ન્યાય કરવાનો આવ્યો કે કોની સારી અને કોની ઝાખી (ફીકી) કોની છે ત્યારે નંદદાસજી કહે છે શ્રી લલીતાજી એ કહ્યું કે પ્રભુ આપજો ખોટુ નો લગાડો તો કહું તો આપની વેસર તો સારી છે પણ તેના કરતાં થોડી વધારે સારી શ્રી વૃષભાન લલીની છે.

પદ – ૩૪

કૃપારસ નયન કમલદલ ફુલે। ભ્રૂ વિલાસ દેખેં કોટિક મન્મથ રહે ભૂલે।।૧।। વદનકમલપર કુટિલ અલક છબિ મોતિન હાર અવતંસ ઝુલે । ગોવિંદપ્રભુ પ્યારી સંગ બૈઠે જહાં કાલીંદી કૂલે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩૪

હે શ્રી પ્યારીજી આપના નયન જાણે કમલની પાંખડી ખીલી હોય તેવા જાણે કૃપા રસ વરસાવતાં હોય તેવા શોભે છે ભ્રોંહ જાણે કરોડો કામદેવ આપની ભ્રોંહ વિલાસ જોઈને કરોડો કામદેવના ધનુષ ભૂલી જાય તેથી વિશેષ આપની ભ્રોંહ ચલાય માન છે।।૧।। આપના વદન કમલ પર વાંકડીયા કેશ શોભે છે મોતીના હાર ગળામાં ઝુલે છે લટકી રહયા છે તો શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે પ્રભુ આપતો શ્રી પિયાજી શ્રી રાધાજી ની સાથે શ્રી યમુનાજી કાલીંદીજીના કિનારે બિરાજમાન છે.

પદ – ૩૫

મેરો મુખ નિકો કે તેરોરી પ્યારી । દર્પણ લે બૈઠા મૃગનયની સાંચી કહો વૃષભાન દુલારી ।।૧।। તુમહો નંદજૂકે છૈલછબીલે હમ હૈ ગુજરીયાં દાસી તુમ્હારી । કૃષ્ણદાસપ્રભુ ગિરીધરનાગર ચરણકમલપર રાધાજૂ વારી।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩૫

શ્રી પ્રિયા પ્રિતમ બેઉ સાથે બિરાજમાન છે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હે પ્રિયા મારૂ મુખ સારૂ છે કે તારૂ હે વૃષભાન દુલારી હું સાચું કહું છું. દર્પણ લઈ ને જરા જૂઓ હે મૃગનયની રાધે ।।૧।। ત્યારે શ્રી રાધાજી કેટલી દીનતા બતાવે છે હે નાથ આપતો શ્રી નંદરાયજી ના છેલ છબીલા છો અને તો ગુજરીયાં ગમાર જેવી આપની દાસી છીએ. (કારણ આતો પુરૂષ અને પ્રકૃતિ ની વાત છે પુરૂષ જાણે કે પ્રકૃતિ તો મારાથી જ મારા હુકમથી જ નાચે છે પ્રકૃતિ પુરૂષ સામે આવતી નથી પુરૂષના કહેવા પ્રમાણે જે પ્રકૃતિ કામ કરે છે) પુરૂષ એટલે આત્માનેજ કૃષ્ણ અને તેને તો પ્રભુ એજ પોતાના શ્રી અંગમાં થી (શ્રી રાધાજી ને) ઉત્પન્ન કરેલા છે અને તે સમજે છે કે તે છે તોજ હું છું તેથીજ ત્યાં દાસ ભાવ બતાવે છે.

આ પદ રથ યાત્રા ના દિવસે સાંજે શયન માં ગવાય છે

રાગ અડાનો

પદ – ૩૬

સુંદર વદન સદનશોભાકો નિરખ નયનમન થાક્યો । હોં ઠાડી વિથન વ્હૈ નિકસ્યો ઉઝક ઝરોખન ઝાંકયો ।।૧।। મોહન એક ચતુરાઈ કીની ગેંદ ઉછાર ગગન મિસ તાક્યો । વારોંરી લાજ વૈરીન ભઈરી મોકોં મેં ગમાર મુખ ઢાંકયો ।।૨।। ચિતવતમેં કછુ કર ગયો મોતન મન ન રહત ક્યોં રાખ્યો । સૂરદાસપ્રભુ સર્વસ્વ લે ગયો હસત હસત રથ હાંકયોં ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૩૬

શ્રી ઠાકોરજી રથયાત્રાના દિવસે ચારે યુથો સાથે પધારે છે ચારો યુથોની ભાવના થી શ્રી ઠાકોરજીને ચાર ભોગ આવે છે અને ચારે ભોગના દર્શન રથમાં બીરાજતાં શ્રી ઠાકોરજીના થાય છે પછી સાયંકાલે શ્રી ઠાકોરજી ખુલ્લા રથમાં ગોકુલની વીથન (વીથન એટલે શેરી) અથવા ગલી) માંથી પસાર થાય છે અને ગોકુલ ગામના સદન (ઘર) ની શોભા ને નિહાળે છે ।। એટલા માં ઉપર ઝરોખાં માંથી ગોપી શ્રી ઠાકોરજીના સુંદર વદનને જોતાં તેના નેત્રો અને મન થાક્યાં છતાં તે રૂપ જોતાં નયન ધરાતાં નથી મન અને નેત્ર અટકીજ રહે છે એટલે શ્રી મન મોહને એક ચતુરાઈ કરે છે કારણ કે પ્રભુતો ભક્ત વસ્તલ છે ગોપીના ભાવને પ્રભુની ઝાંખી કરવાનો એટલે શ્રી શ્યામ સુંદર ચતુરાઈ વાપરે છે એટલે ફુલની ગેંદ ઉછારે છે (દડો) ગગનમાં ઉછાલે છે તેમીસે ઉછાળવાના આધારે પ્રભુ ઉંચુ જૂએ છે અને ગોપી પ્રભુના દર્શન કરે છે એટલામાં જે નીચે ગલીઓમાં ઉભેલાં વડિલ જનોથી તેને જરા લાજ આવી એટલે તે લાજ તેની વેરીને થઈ તે લાજને પાછી વારતાં વરાતી નથી હું તો એક ગમાર જેવી મને કાંઈ સમજના પડી અને મેં ઘૂઘટમાં મુખને ઢાંકયું ।।૨।। પ્રભુના મુખ કમળ જોતાં મારૂચીત ચોરાઈ ગયું મનહરી ગયો મારાથી હવે મારૂ મન ઘણું કરૂ છું છતાં પાછું વળતું નથી તો સુરદાસજી કહે છે પ્રભુ આપતો તે ગોપીનું સાર્વસ્વ લઈ ગયાં છો અને હસતા હસતા રથ હાંકો છો.

પદ – ૩૭

દેખ જિઉં માઈ નયન રંગીલો ।। લે ચલ સખીરી તેરે પાય લાગોં ગોવર્ધન ધર છેલ છબિલો ।।૧।। નવરંગ નવલ ગુણ નાગર નવલ રૂપ નવ ભાંતિ નબીલો ।। રસમેં રસીક રસીકની ભ્રોંહન રસમય વચન રસાલ રસીલો ।।૨।। સુંદર સુભગતા સીમા સુભગ સુદેશ સુભાગ્ય સુસીલો કૃષ્ણદાસ પ્રભુ રસીક મુકુટ મણી સુભગ ચરિત્ર રિપુ દલન હઠીલો ।।૩।।

પદ –૩૮

ધનય્ ધન્ય વૃંદારણ્ય કુરંગિન ।। શ્રી મુખ કમલ પીવત સખી સાદર કૃષ્ણસાર પતિ સંગિની ।।૧।। ચરણ કમલ કુંકુમ રૂષિત તૃણ કુચ અવલેપ કરત ત્યજત આધિ મન સિજત પુલિંદની ।। ગોવિંદ પ્રભુકો અમૃત નાદ સૂન થકિત પ્રવાહ તરંગની ।।૨।।

ભાવાર્થ –૩૮

હે મૃગ નયની (કુરંગની) આ અરણ્ય (એટલે વનમાં) માં આપ સમુહ માં (યુથમાં) આપના પતિના મુખ કમલને નિરખતાં તેના રૂપનું પાન કરો છો જેવી રીતે જેમ હરણીયો ના સમુહમાં એકજ કૃષ્ણ મૃગ હોય છે તેવી રીતે જેમ હરણી ઓ પોતાના પતિનો સંગ છોડતી નથી ।૧।। જેવી રીતે તનના તાપ મિટાવા માટે પુલિંદીઓ (વ્રજનીભિલ જાતીની સ્ત્રીઓ) શ્રી ઠાકોરજી વનમાં થી પધારતાં હોયત્યારે તેમના ચરણ કમળની છાપની રજ જે કુંકુમ પરણ બની જાય છે તે કુંકુમથી પોતાના ઉર સ્થલ પર તેનો લેપ કરે છે અને તેના આધિ એટલે તનનાં તાપ બુઝાવે છે શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે પ્રભુનો અમૃત નાદ સાંભળીને પ્રવાહના તરંગો પણ સ્થિર થઈ જાય છે તો આ સમુહ માં જે આવતાં વ્રજ ભક્તો થકિત બને તે તો ગોપી જનોના મહદ ભાગ્ય છે.

પદ – ૩૯

દેખોરી માઈ સુંદરતાકી અટક । શોભાસિંધુ અગાધ રૂપનિધિ નિરખ નયન છબિ લટક ।।૧।। શ્રવણતાટંક નાસીકા જલસુત દસનદામિની તટક । અધર બિંબ ચિબુક વર રાજત ગ્રિવાધરત ભૂજઝટક ।।૨।। કનકકલસ કંચુકી ઉર અંતર ક્ષુદ્રઘંટિકા કટક । ભૂષણ ભુષીત અંગ કિશોરી બની અધીક છબી પટક ।।૩।।

સખી પ્રતિ સખીને સંબોધે છે અરે દેખો તો ખરી શ્રી લલિતા કીશોરીની સુંદરતા જોઈ મન ત્યાંજ અટકી જાય છે વળી તેમના રૂપની શોભા સમુદ્ર જેમ અગાધ છે તેનું કોઈ માપ કાઢી શકે તેમ કોઈ નથી તેવા રૂપનો ભંડાર જોઈને મારી આંખો તે છબીની લટક જોઈને અટકી ગઈ ।।૧।।

ભાવાર્થ –૩૯

કાનમાં હીરા જડીત કર્ણ કુલ ધર્યા છે નાકમાં મોતી સુંદર લટકે છે ।। દસન એટલે દાંત (દંતાવલી) જાણે હસે ત્યારે વિજળી જામએ તાટકતી હોય તેટલો પ્રકાશ આપે છે અધરોષ્ટ જાણે લાલ ફલ સમાન છે ચીબુકે કાજલની બિંદી સર્વ સુંદરતાનો કાબુ (વર) જાળવી રાખે છે જ્યારે શ્રી શ્યામ સુંદર મનમોહન ને અંસભૂજા ગ્રીવા ઉપર ધરીને મટકતી ચાલે ચાલે છે કનક કલશ સમાન કુચ (ઉરસ્થલ) શોભા આપે છે કટિપર ક્ષુદ્ર ઘંટિકા એટલે સુવર્ણનો કંદોરો પહેર્યો છે તેમાં નાની નાની ઘંટકીઓ લટકાવલી હોય છે તે કંદોરાની અંદર તેને ક્ષુદ્ર ઘંટિકા કહેવાય છે તો આવા ભૂષણોથી આભૂષિત અંગો છે તો શ્રી કિશોરીજીની અધિક રૂપ શ્રંગાર ની છબીનું વર્ણન શું કરૂ

શયન સમય કે પદ – રાગ બિહગરો

પદ – ૧

વિધાતા વિ દહું ન જાની ।। સુંદર વદન પાન કરવેહું રોમ રોમ પ્રતિ નયનન દિને કરી યહ બાત અયાની ।।૧।। શ્રવણ સકલ વપુ હોત રી મેરે સુનત પ્રિય મુખ અમૃત બાની ।। અરી મેરે ભૂજા હોતી કોટિ કોટિ તોહોં ભેટતી ગોવિંદ પ્રભુસોં તો ઉન તપત બુઝાની ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

અરે સખી જે શ્રી નંદનંદન શ્યામ સુંદરને રાઝવવાને માટે શ્રી પુર્ણ પુરૂષોતમે પોતાના જ શ્રી અંગમાં થી શ્રી સ્વામિનીજીનું પ્રાકટ્ય કરેલ છે એકલા આનંદન આવે તેમ વિચારી પોતાનીજ પ્રકૃતિ સાથેજ પ્રભુ રમણ કરવા ઈચ્છે છે તો હે સખી શ્રી સ્વામિનીજીના રૂપ માધુરી પર વિધાતા પણ કાંઈ કહી શકતી નથી જાણી સકતી નથી તેવું સુંદર વદન તે રૂપ લાવણ્ય તાને પાન કરવા માટે મારા રોમ રોમમાં જો નયન (આંખો) આપ્યા હોત તો પણ ઓછા પડત તે વાત હું કરી શકતી નથી ।।૧।। જો આખા શરીરે મને કાન આપ્યા હોત તો હું પિય કહેતાં શ્રી ઠાકોરજીના મુખની અમૃત વાણી મધુર સાંભળી ના શકું અરી સખી જો મને કોટિ કોટિ ભૂજા હોત તો પણ હું તેને ભેટતાં થાકત નહિ તો શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે કે પ્રભુને તો તપત બુઝીવા માટેજ તે પોતે પોતામાંજ (પ્રકૃતિ) રમણ કરે છે.

પદ – ૨

મિલે પિય સાંકરી ગલી । મદનમોહન પ્રિય હસકર ડારી માતન ચંપકલી ।। ૧।। વારીજ વદન દેખ વિથકીત ભઈ ઘૂંઘટમેં ન સમાત અલી । ગોવિંદપ્રભુ પ્યારી જૂ પરસ્પર રહે રસમત્ત રલી ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી વૃષમાન કિશોરી ગોકુલની સાંકરી ગલી માં રહી પસાર થતાં હતાં ત્યારે જ શ્રી ઠાકોરજી અચાનક મળ્યાં ।। મદન કહેતાં કામદેવ મોહન કહેતાં મોહ ઉપજીવનાર તો કામદેવ પણ મોહીત બની જાય તેવું પ્રભુનું સ્વરૂપ હતું અને હસીને મારા ઉપર ચંપકલી ની ફુલની છટી નાખી તો હે સખી વારીજ કહેતાં વારી નામ પાણી જનામ કમલ તો શ્રી શ્યામસુંદર નું વદન કમલ જોઈને હુંતો એકદમ સ્તબ્ધ જ બની ગઈ મેં ઘૂંઘટ કઢેલો હતો પણ મારી દૃષ્ટિ ઘૂંઘટમાં સમાતી નહોતી હે સખી તો ગો- સ્વામી કહે છે પ્રભુ પ્યારીજીની સાથે પરસ્પર રસ મત્ત થઈ આનંદમાંજ છકી રહ્યા છે ।।૨।।

પદ – ૩

મોહન મુખારવિંદ પર મનમથ કોટિક વારોંરી માઈ । જહીં જહીં અંગના દૃષ્ટિ પરતહૈ તહીં તહીં રહત લુભાઈ ।।૧।। અલક તિલક કુંડલ કપોલ છબિ એક રસના મોપે વરણી ન જાઈ । ગોવિંદ પ્રભુકી સુંદર બાનીક પર બલ બલ રસીક ચુડામણી રાઈ ।।૨।।

પદ – ૪

સુંદર યમુનાતીરરી મનમોહન ઠાડે । જબતેં દૃષ્ટિ પરી યા મુખતે તબતે ઘરત ન ઘીરરી ।।૧।। મૃગમદ તિલક અલક ઘૂંઘરારી નાસામુકતા કીરરી । સુરદાસપ્રભુ વેણુ બજાવત થકયો સરીતા નીરરી ।।૨।।

પદ – ૫

ખંજન નયન રૂપરસમાતે । અતિશય ચારૂ ચપલ અણીયારે પલપિંજરન ન સમાતે ।।૧।। ઉડઉડ જાત નિકટ શ્રવણનકે ઉલટે ફિરત તાટંક ફંદાતે। સુરદાસ અંજનગુણ અટકે નાતર અબ ઉડ જાતે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૫

હે સખી નંદનંદન શ્યામ સુંદર ના નયન કેવા છે ખંજન નામના પક્ષીના નેત્ર કરતાં પણ રૂપ રસ માતે રસથી ભરેલાં (પ્રેમ ભર્યા) તે અતિશય સુંદર અને ચપળતા (ચંચળતા) ભર્યે અનીયાણા નયન મારી આંખોની પલક રૂપી પીંજરા માં તે સમાતા નથી તેથી મારી દૃષ્ટિ રૂપ પિંજરામાંથી જાણે ઉડી જતું હોય ત્યાં તો મધુરનાદશ્રવણ થતાં જાણે તેની પાસે (કાનપાસે) થી પાછું ફરવા જાય છે પણ મારા શ્રવણના તાટંક એટલે કાનનો શ્રંગાર તે પણ જાણે આડો આવતો હોય તેવું લાગે છે સુરદાસ જી કહે છે મારી આંખમાં ભગવદ ગુણ રૂપ સિવાય બીજુ નથી પ્રભુના રસના ગુણ રૂપીજ અંજન થી અટકયું છે. જો ત્યાં તરૂ એટલે વૃક્ષ તો કયું વૃક્ષ (સંસારરૂપી વાસનાનું જો વૃક્ષ હોત મારી નજર સામે તો તો હમણાંજ તે ઉડીજાત) એટલે મારી નજર સામેથી પ્રભુની રૂપ રસની સુંદરતા દેખાત જ નહિ.

પદ – ૬

બલબલ બલ કુંવરી રાધિકા નંદસુવન જાસોં રતિમાની । તૂં અતિ ચતુર વે ચતુર શિરોમણી પ્રીતીકરી કેસેં રહતહે છાની ।।૧।। વે જો ઘરત તન કનક પીત પટસોં તો સબ તેરી ગતિ ઠાની । તેં પુન શ્યામ સહજ વે શોભા અંબર મિષ અપને ઉર આની ।।૨।। પુલક રોમ અબહી વ્હય આયો નિરખ રૂપ નિજ દેહ સયાની । સુર સુજાન સખી કે બૂઝેં પ્રેમ પ્રકાશ ભયો વે હસાની ।।૩।।

હે કુંવરિ રાધીકા હું આપનું સ્વરૂપ જોઈ બલીહારી જાઉ છું શ્રી નંદરાયજીના (સુવન) પુત્ર ની સાથે જ પ્રેમાનંદમાં રહો છો હે પ્રિયે સખી શ્રી રાધે તું તો બહુજ ચતુર છે પણ તે એટલે શ્યામ સુંદર તો આપનાથી પણ ચતુર શિરોમણી છે તેનાથી આપ પ્રિતી કરો છો તે કાંઈ છાની રહે તેમ નથી ।।૧।।

ભાવાર્થ–૬

શ્રી ઠાકોરજી પોતાના શ્રી અંગ ઉપર કનક પીત પટ (પીળા વસ્ત્રો) ઘારણ કરે છે તે એટલા માટે કે આપ તે વસ્ત્ર સમાન ઉજ્જ્વલ છે તેથી આપના સ્વરૂપની ભાવના થીજ તેવા વસ્ત્ર ઘારણ કરે છે અને વળી આપ પણ શ્રી શ્યામ ને ફરી અતિ પ્રસન્ન કરવા માટે શોભાના મિસે નિલાંબર આપના ઉર પર ઘરો છો ઉભય સારૂપ પરસ્પર જોતાંજ રોમાવલી આનંદ મય બની જાય છે તો શા માટે કે શ્રી ઠાકોરજી એ શ્રી સ્વામિનીજીએ શ્રી ઠાકોરજીના સ્વરૂપના ભાવ થી નીલાંબર ઘારણ કર્યા છે. તો નિલ અને પીત પટ પહેરી ઉભય સ્વરૂપમાં કેવી ચતુરાઈ કરી છે તે

જાણી નીલ અને પીત મીક્ષ થતાં તે હરિ થઈ જાય છે.તે અદ્વૈત થઈ જાય છે. શ્રી સુરદાસજીં કહે છે હું શું સમજી સકુ આ ચતુરાઈ ને એટલે સખી ત્યાં નિકુંજની પરચારગી કરતી હતી તેને સુરદાસજી ને જતાવ્યું કે આ તો બંન્ને નો વિશુધ્ધ પ્રેમ છે તેનો આ પ્રકાર થયો છે સાંબળી શ્રી સ્વામિનીજી હંસી પડે છે.

માન કે પદ – રાગ ઈમન

પદ – ૧

માન ત્યજવોરી નંદલાલસોં । વે બહુનાયક એતેપર રાજકુમાર મેરો કહ્યો માન પ્યારી તું જિન લાઓ ઓરી ।।૧।। કિસલયદલ કુસુમનકી શ્ય્યારચિ તુવ મગચિતવત દોરીદોરી । ગોવિંદપ્રભુસોં તૂ યોં રાજેગી જ્યોં દામિની ઘનસોંરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

શ્રી લલિતા સખી શ્રી સ્વામિનીજી ને માન મનાવા માટે આવે છે. હે પ્રિયા શ્રી નંદનંદન આપની રાહજૂએ છે તો આપ માન તજો અને ઉઠો નિકુંજ માં પધારો કારણ કે તે તોં નાયક વિશ્વ ભરમાં નથી. એટલા માટે તે રાજકુમાર છે મારૂ કહ્યું માનો હે પ્યારીજી આપ જે કહો તે લાવી આપું ।।૧।। હે રાધે આપના માટે કેવી ફુલની કળી વિકસીત કુસુમની પાંદડી ઓ ની શય્યા ની રચના કરી છે અને આપના આવવાના રસ્તા ઉપરજ તેમનું મન દોડી દોડી ને જાય છે માટે આપ પધારો. ગોવિંદ સ્વામી કહે છે શ્રી સ્વામિનીજી નિકુંજ માં પધાર્યા પછી ઠાકોરજી પાસે કેવા સુંદર બિરાજ્યાં જાણે દામિની કહે તાં શ્રી પ્રિયાજી અને ઘન કહેતાં શ્રી ઠાકોરજી અને ઘન કહેતાં શ્રી ઠાકોરજી જેમ દામિની – વીજળી ઘન મેઘ સમાન આ પ્રમાણે ઉભય સ્વરૂપ બીરાજે છે.

પદ – ૨

વા મનુહાર ન માનેં તૂ નહિ જાને એસી કયોં રૂસાઈ પ્યારે તૂમ હું ને ।। તૂમ જો મનાવત વહ નહિ માનેં પાયન પરી હો સુકર પર તાને ।।૧।। સુનત સુન તે શ્રવણ પિયા ભવન ગવન કીને પરસ ચરણ ચાહેં રસ પાનેં ।। રસીક પ્રિતમ પ્રિય પ્યારી ઉઠી અંક ભર ભુલ ગઈ તીય દોષ હિયેં કર રસ વશ દાનેં ।।૨।।

ભાવાર્થ–૨

હે પ્યારે શ્યામ સુંદર તમો એ એવાતે કેવા રીસાવ્યા છે તો શ્રી પ્રિયાજી માન કરીને બેઠા છે તો મેં ઘણા કાલા વાલા કર્યા પણ તે માન મનાવી શકાતું નથી તે આપ નહી જાણી શકો ।। આપ મનાવાવ ને માટે જાઓ છો પણ તે માનતા નથી આપ તેના પાયન એટલે પગે પડ્યા છો તેવું સાંભળીને સાડીનો છેડો તાણીને બેઠાં છે ।।૧।। ઘણા મનુહાર (કાલાવાલા) ના શબ્દો સાંભળી સાંભળીને શ્રી સ્વામિનીજીતો પોતાના ભવન પ્રતિ ગવન (જવામાટે) ચાલે છે ત્યાં તો શ્રી ઠાકોરજી ચરણ નો પરસ કરતાં રૂપરસનું પાન કરતાં તો તે રસીક પ્રિતમ ને અંકભરીને છે તો શ્રી હરીરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે કે પિય અને પ્યારીજી ઉઠીને અંક ભરીને પરસ્પર દૃષ્ટિ મળતાં પોતાનો રોસ દોષ

હેયામાં આનંદ થી રસબસ બની રોષદોષ ને દાન રૂપી અર્પણ કર્યાં દાન અને અર્પણ આ વસ્તુ એવી છે ફરી પાછી મેળવવાનીજ ઈચ્છા ન હોય

પદ – ૩

માનરી માન મેરો કહ્યો ગોપીનાથ કુંવર તોહી બોલે । હોં જો લાલનસોં પેજાુકર આઈ સો તેંજુ કરી એરી નયનનહીં નહીયાં તાતેં મોંમે કછુ ન રહ્યો રી । ઘોષનૃપતી સુત હૈ બહુ વલ્લભકો કૌન સુકૃત ફલ તેંજૂ લહ્યોરી ગોવિંદપ્રભુ તેં સુહાગ ભાગ વશ કીને તુમ તો પરમ વિચિત્ર રસ છિનછિન જાત બહ્યોરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

અરે સખી તું મારૂ કીધું માન ગોપીનાથ કુંવર તને બોલાવે છે હુંતો મને નંદ લાલ ના કહેવાથી આપને બોલાવા આવી છું તો તુંમ ખોટી જીદ કરીને બેઠા છો અને આંખ પણ ઉંચી કરતાં નથી હું એકલી પાછી જઈશ તેમાં મારૂ પણ શું માન રહે શે. એતો સકલ વૃજના રાજકુમાર (પુત્ર) છે તે નૃપતિ ને બહુજ વહાલા છે તો તમે એવું તો શું સુકૃત ફલ મેળવ્યું છે તો આમ કહી રહ્યા છો કે હું તો નહિ આવું તો ગોવિંદ સ્વામી કહે છે હે રાધે આપના સુહાગ ભાગ્યથી વશ કરેલા છે આપનો પરમ વિચિત્ર ઘડી ઘડી માં જાુદી જાુદી રીતે તે રસને વહાવડા ઓ છો.

પદ – ૪

કહતકહત શશીરેને ગઈ નહિ માનત પિય પ્યારી હો । સમઝાયે સમજત નહી ઔર ખરી ય નિઠુર દેખી ભારી હો ।।૧।। છલબલ બુધ્ધિમેં કે તે મેરી તો ચરણરસના હારી હો । અબ નાહિ ઓર ઉપાય કછુ આપન ચલિયેજૂ ગોવિદપ્રભુજૂ વિહારી હો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

શ્રી ઠાકોરજી એ દૂતિને શ્રી સ્વામિનીજી ને બોલાવવા માટે મોકલેલ પણ શ્રી સ્વામિનીજી તો ગાઢ માનમાં બેઠેલા હતા એટલેલ તે સખી પાછી આવી અને શ્રી ઠાકોરજીને કહે છે હે પિય શ્રી પ્યારીજી તો માનતા નથી અને ઘણું કહ્યું કહેતા કહેતા રાત્રી પુરી થઈ જવા આવી અને ચંદ્ર પણ મલીન થવા આપ્યો।। સમઝાવતાં સમઝે જ નાહી અને સાવ નિઠુર થઈને હઠ કરીને બેઠા છે ।।૧।। મેંઘણી છલબલ કરી તેને સારૂ લગાડવાના પ્રયત્નો મારી બુધ્ધિ માં આવે તેટલાં કર્યા મારી જીભ અને પગ પણ થાકી ગયાં પણ શ્રી પ્યારીજી માન્યા નહી હવે તો બીજો કાંઈ ઉપાય નથી તો પ્રભુ આપ પધારો તોજ માનસે ।।

માન કે પદ – રાગ બિહાગ

પદ – ૧

આજ બની વૃષભાનકુંવરી દૂતી અંચલવારત તૃણતોરત કહે ભલેજૂ ભલેં ભામા । વદનજોતી કંઠપોતી છોટી છોટી લર મોતીનકી સાદા શૃંગારહાર કુચવિચ અતિશોભિત હૈ બોરસરી દામા ।।૧।। એક રસના ગુણઅપાર કૈસેક વરણોં વિશદકી રતિ અંગઅંગ પિય નમત અભીરામ। ગોવિંદબલસખી કહે રચિ પચિ વિરંચી કીની શ્યામરમણકો માઈ તૂહી હે શ્યામા ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

શ્રી વૃષભાન કુંવરી આજે બનીઠની ને સુંદર શોભાય માન થયા છે એટલા માં દૂતી આવે છે શ્રી કિશોરીજી ને જોતાંજ પોતાની સાડીનો છેડો છોડી ને નજર ઉતારી પોતે તે વિચાર મગ્ન બની ગઈ હાથમાં ઘાસની સળી લઈને તોડે છે અને કહે છે વહારે વાહ ભલી બની છો આજે હે ભામા (સ્ત્રી) પછી તે દૂતી શ્રી શ્યામાજીનું વદન જોવે છે કંઠ જાણે કપોત (કબુતર) ના જેવો સુંદર સુઢાર છે તેમાં નાની નાની લર મોતીની છે અને સાદા શ્રૃંગાર હાર પણ કુચોની વચ્ચે માં રહી અતિ શોભા આપે છે બોર સરી દામની ઘરી છે ।।૧।। પછી તે શૃંગાર ની ઝાંખી કરતાં દૂતી કહે છે મારી પાસે રસના એટલે (જીભ)એકજ છે અને શ્રી શ્યામાજીના ગુણ અપાર છે તો હું કેવી રીતે વર્ણન કરૂં અને શ્રી સ્વામિનીજી ના વિશદ ના શુધ્ધ ભાવથી પ્રેમ અત્રે અંગમાં જોતાં શ્રી ઠાકોરજીનમી પડે છે અને તેની પ્રસંસા (અભીરામ) કરે છે શ્રી ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે હે દૂતી કહે છે શ્રી શ્યામા તમને તો શ્રી ઠાકોરજી શ્રી શ્યામસુંદર ના રમણમાટેજ તને તો બ્રહ્માજી એ જાણે એક ચીતેજ કરેલ ઠે બનાવેલ છે તો આતો બ્રહ્માજીની ઉપમાં આપી છે બાકી શ્રી સ્વામિનીજી તો શ્રી ઠાકોરજીના શ્રી અંગ માંથીજ શ્રી ઠાકોરજીએજ માટેજ આપને પ્રકટ કરેલા છે ।।૨।।

પદ – ૨

તૂં ચલરી સખી શૃંગારહાર સાજેં સેવતીકિન પિયપ્યારી। માધુરીમાધવી બોરસરી એરી ગુલાબકો લે હેં મનુહારી ।।૧।। યહ સ્વભાવ ન જાય વરજિ જાુઈ કેતકીલોં સમઝાય માનનિવારી। મેરો સીખંડજો મિલેરી ગોવિંદપ્રભુ તો તોપર કેવરો નવલકુંવર કુચવિચ ચંપો વિહારી ।।

પદ – ૩

ચઢ બઢ વિડર ગઈ અંગ અંગ માન વેલી તેરેં સયાની ।। હૃદય ચાલબાલ મધ્ય પ્રકટ ભઈરી આલી પ્રીતી પાલીની કે કર છીન છીન રૂસવો ભયો પાની ।।૧।। કૌન કૌન અંગન તે નિરબારો રી આલી અલક તિલક નયનન બૈનન ભ્રોંહસોં લપટાની ।। નંદદાસ પ્રભુ પ્યારી દૂતીકે વચન સુન છબીલી રાધે મંદ મંદ મુર મુસકાની ।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી સ્વામિનીજી માન કરીને બેઠા છે શ્રી ઠાકરોજી દૂતીને (બીજી સખીને) મનાવા માટે મોકલે છે એટલે તે સખી શ્રી રાધેને કહે છે હે શ્રી પ્રિયાજી આપ આટલું બધુ માન કરો છો. તો આપના અંગે અંગ માં કેવી વધ ઘટ લાગે છે આવા ચાકર થઈને જાણે કેવા વિલાઈ ગયા હોય તેવા દેખાવ છો. હૃદયની મધ્યમાં પ્રિતી હોય તેનાં બદલે આપ માન કરો ત્યારે વિચારો પણ ખોટા આવે તો પ્રિતી તો સારી રીતે જ બતાવવી જોઈએ ઘડીએ ઘડીએ રીસા ઓ તે સારૂ નહિ આમતો પ્રિતી આપની પાણી માં ફેરવાઈ જશે વળી દૂતી કહે છે હે શ્રી રાધે હવે ।પના કયા કયા અંગથી સાંભળ શો આપના અલકાવલી થી ચાંદલો આંખો છેકાંઈ બોલવાનું છે અને ભ્રોંહ બધા ચિન્હો જાણે લપટાઈ ગયા હોય તેવા દેખાય છે તો નંદદાસજી કહે છે પ્રભુ પ્યારી દૂતીના વચન સાંભળીને છબિલી શ્રી રાધે મનમાં મંદમંદ મુસ્કાઈ જાય છે અને માન છુટી જાય છે.

પદ – ૪

અરી તૂં કાહે અનમની બોલત નહિં બુલાવે ।। અવલોં તો તૂ હઁસત ખેલત હી કહા ભયો મોહિ આયે ।।૧।। નયન નિચે કિયેં ચિતવન રખ દિયે તિરછી ભ્રોંહ ચઢાયેં ।। રસીક પ્રિતમ પિય કબકે ઠાકે વિનવત હૈ પર પાયેં ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

અરી હે પ્યારી શ્રી રાધે આમ મનવગર ની થઈ ને શું બેઠી છું હું તને બોલાવું છું તોયે બોલતા નથી. હમણાં તો આપ હંસતા ખેલતા હતા અને શું થયું હું આવી એટલે ।।૧।। આપે નયનને જમીન તરફ ઢાલી દીધા કે દૃષ્ટિ બંધ કરી અને ભ્રોંહ ને તિરછી ચલાવો છો. શ્રી હરી રાયજી કહે છે કે તેટલામાં શ્રી ઠાકોરજી આવી ચઢ્યા અને શ્રી સ્વામિનીજી ને વિનવે છે પાયે લાગે છે ત્યારે શ્રી સ્વામિનીજી માન મિલાય થઈ જાય છે અને કહે છે હે પિય આપ ક્યારના ઉભા છો.

પદ – ૫

હરિ હોતો હારી હો લાલતિહારી પ્યારીકે પાયન પરપર। રહી સિર ધર ચરણ બડી બાર ભઈ લીજીયે મનાય રૂઠી માનત નાહી કયોંહૂ કર ।।૧।। જૈસેંજૈંસે રાતજાત તૈસેંતૈંસે સતરાત મોસોં ન બતરાત માનીહૈં મેં યાસુંહાર। સુનતહી વચન રસીકપ્રીતમ દૂતીકે આપ ઉઠ ચલે દેખત વદન જાત ઈતહીં ઢાર ।। ૨ ।।

માન કે પદ – રાગ નાયકી

પદ– ૧

તૂ મોહિ કિત લાઈરી યહ ગલી । જો જિય ડરપતહીં સોઈભઈ આગે ઠાડે મોહન અબ કૈસે જૈવો મેરી માઈ ।।૧।। રસનદસનધર કરસૂં કર મીડત દૂતીસોં ખીજત આનંદ ઉર ન સમાઈ । ગોવિંદપ્રભુકી તેરી હિલમીલ બાતેં હૌં સબ જાનત ભલીકીની ભલે નગસોં ભેટ કરાઈ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

આ ગોપી પોતાની સખી ને કહે છે હે સખી તૂં મને આ ગલીમાં કેમ લાવી છું મને જેની બીક હતી તેજ મારા સામે આવીને આગળ ઉભા રહયા શ્રી મદન મોહન શ્યામ સુંદર હવે શું કેવી રીતે મારે ઘેર જાવું હે સખી પછી મોહન તો દાંત કચરડતાં હોઠ વાંકો કરતાં હાથથી હાથ ઘસે છે અને દૂતી હતી તેની સામે ખિજાય છે અને મનમાં આનંદ સમાતો નથી તો ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે પ્રભુની અને આપની (ગોપીની) બધીવાત હું જાણું છું સારૂ થયું ભલે નગકી ભેટ કરાઈ આતો અસલ નંગ છે (હીરો) છે ભેટ કરાઈ એટલે ભેગા કરાવી આપ્યા તો પ્રભુની લીલાને તો પ્રભુજ જાણે આમાં લૌકિક વાત ધ્યાનમાં લાવવી નહિ.

પદ – ૨

રૂસનો ન કર પ્યારી રૂસવો નિવાર । કબહીહો ઠાડી તોસોં અરજ કરત હો રેન રહી ઘડી ચાર ।।૧।। મેરો કહ્યો તૂં માન સુહાગિન અતિસુંદર સુકુમાર । ગોવિંદપ્રભુસો હિલમિલ ભામિન તનમન જોબનવાર ।।૨।।

પદ –૩

હૌં તો સોં આબ કહા કહોં ચાલીરી કૌન બેરકી બુલાવત હી તોહી ।। નવલ નાગર નવલ કુંજ કબકે નિસ જાગત હૈ પ્રીતી કી તો વરહી ન કછુ ઈતની સંકુચ નાહિન તોહી ।।૧।। કહા આયુસ હોત હૈ મોકોં તુમ તો સુહાગ કે ભર આવેશ વસોઈ ।। મોહી કહા તેરો ઈ પ્રાણ પ્રીતમ સુખ પાવેં સો ઈ તો કરોરી આલી ગોવિંદ પ્રભુ આપને કંઠ રાખતિ પો હિ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

હવે હું શું કરૂ હે આલી સખી પ્રિય રાધે હું કાઈ વારથી બોલાવું છું છતાં તૂં માનતી નથી નવલનાગર નવલ કુંજમાં કયારના રાતના જાગે છે તે સખી પ્રીતી કરે છે તો પછી શા માટે શરમાવી આટલો બધો વિચાર કરવાનો હોયજ નહી હે રાધે તૂં તો સુહાગ ભરેલી અને શ્રી શ્યામ સુંદરનો આવેશ ભરેલો છે અને મારી આયુષ પુરી થશે તો પણ આપના જેટલું સુખ પ્રાપ્ત કરી શકવાની નથી.આપને માન છોડીને આવવું હોય તો ચાલો તેમાં મારે કાંઈ લાભ નથી આપનો જ પ્રાણ પ્રિતમ ને સુખ પ્રાપ્ત થશે એટલા માટે હું આ પ્રયત્ન કરી રહી છું હે આલી રાધે ગોવિંદ સ્વામિ કહે છે રાધે એક તરફ શ્રી ઠાકોરજીને આપ પોતે કંઠે લટકાવીને રાખો છો અને વળી આવું માન કરવાનું હોય।।૩।।

પદ – ૪

લાલન મનાયો ન માનત લાડલી પ્યારી તિહારી અતિશય કોપભરી ।। તુમ્હારી સોં અનેક યત્ન છલબલ સબકિયો માનતો અબ ઘટત નાહી ન ત્યોં ત્યોં અતિ રિસ હોત હૈ ખરી ।।૧।। સામ દામ ભેદ દંડ એકો નહિં ચિન ચુભત તાપર હોં પાય પરી દંત તૃણ ધરી ।। નાહીન કછૂ ઔર ઉપાય આન બન્યો યહ દાવ ગોવિંદ પ્રભુ આપુન ચલીયે તુમ દેખત હી વાકો માન છૂટ જૈ હેં તિંહીં ઘરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૪

અરે લાલન આપની લાડલી તો ગમે તેટલું મનાવી છે તો પણ માનતી નથી અને ઉપરથી અતિશય ક્રોધાયમાન થાય છે હે લાલન આપની સોગંધ ખાઈને કહુ છું મેં ઘણા પ્રયત્ન તયોં છલબલ બધા કર્યા પણ તેનું માન ચડેલું ઓછુ થતું નથી ઉલટા ગહેરી (ઉંડી) રીસ કરે છે બીજુ હવે જો આને મનાવા માટે (સામ)સતા વાપરથી અથવા (દામ) પૈસાની અથવા તો ગમે તે લાલચ રૂસાવા માટેની વાપરીયે અથવા (ભેદ) તો તેનો છુપી હીલચાલ થી પારખ વું તે અથવા તો (દંડ) આપવો આમાંથી ગમે તે પ્રયોગ અજમાવશો તો પણ તેનો કાંઈ અસર નહી થાય એટલા માટે હું તેના પગમાં પડી આજીજી કરી મારા દાંતમાં ઘાસનું તણખલું ઘરીને બધી વાત સમઝાવી છે તો હવે

બીજો કોઈ ઉપાય નથી હવે તો બધોજ દાવ કરી ચૂકી છું પછી ગોવિંદ પ્રભુ દૂતી કહે છે પ્રભુ હવે તો આપ ચાલો પછી શ્રી ઠાકોરજી ત્યાં પધારે છે અને તપતજ માન તેનું તેજ ઘડીયે છુટી જાય છે.

માન કે પદ –રાગ કેદાર

પદ – ૧

તુમ પહિલે તો દેખો આય માનિનીકી શોભા લાલ પાછેં તો મનાય લીજેં પ્યારે હો ગોવિંદા । કરપર ધર કપોલ રહીરી નયનમૂંદ કમલબિછાય માનોં સોયો સુખચંદા ।।૧।। રિસભરી ભ્રોંહ તાપર ભ્રમર બેઠે અરબરાત ઈંદુ તર આયો મકરંદ અરવિંદા । નંદદાસપ્રભુ એસી કાહે હું રૂસૈયે બલ જાકો મુખ દેખેંતે મિટત દુઃખદ્વંદા ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

હે ગોવિંદ આપ પહેલાં આવીને માનની ની શોભા તો જૂઓ લાલ પછી તેને મનાવજો પ્યારે હે ગોવિંદ હે પ્રભુ તેને પોતાના હાથમાં ગાલ રાખેલ છે અને આંખો બંધ કરી છે જાણે કમલને બિછાવીને જાણે તેમનું મુખારવીંદરૂપી ચંદ્ર સુખથી સુતો છે એવી શોભા લાગે છે ભ્રોંહ જાણે રીસ ભરેલી છે કજરાળી આંખો જાણે ભમરા જેવી છે ભ્રમર બેઠો હોય ભ્રમર રૂપી આંખને જ્યારે ફેરવે છે ત્યારે જાણે ઈંદુ (ચંદ્ર) મુખચંદ્ર જાણે ગભરાટ અનુભવ તું હોય અને તેની નીચે કમલની મકરંદ સુવાસ મુખચંદ્ર નીચે આવી જાય છે નંદદાસજી કહે છે પ્રભુ આવીરીતે શા માટે રિસાય છે તેનું જોર તો આપના મુખના દર્શન થતાંજ તેનું દુઃખ દ્વંદ (સારૂ અને ખોટું) મટી જશે.

પદ – ૨

રાગ કેદાર : માન ન કીજે પિયસોં બાવરી । વિનહી કાજ તૂ ગિરિધરકે મન પારતરી કીત આવરી ।।૧।। તુવ હિત કારણ વૃજનૃપતિકુંવર કબકે બૈઠે હૈં સંકેત ઠામરી ગોવિંદપ્રભુ સુંદર કર ગુંથત કુસુમ દામરી ।।૨।।

પદ –૩

માનની માન નિહોરો ।। હોં પઠઈ તોહી લેન સાંવરે ચલરી ગર્વ કર થોરોં ।।૧।। કુંજ મહેલ ઠાડે મનમોહન ચિતવત ચંદ ચકોરી ।। હરીદાસ કે સ્વામિ શ્યામાં કુંજ બિહારી ચલોરી હોત હે બોરો ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩

માનીની ની હવે માન છોડી ને જરા સામું જુઓ મને તો શ્રી શ્યામ સુંદરે આપને લેવા માટેજ મોકલી છે તો પધારો અને ગર્વ જરા થોડો કરો ।।૧।। કુંજ મહેલના દ્વાર ઉપરથી મન મોહન ઉભા છે આપની રાહ જોઈને તેમની નજર તો જેમ ચકોર પક્ષીની નજર ચંદ્ર ઉપરજ હોય છે તેવી રીતે તો સ્વામિ હરિદાસ કહે છે (પૂર્વ તે સખી સ્વરૂપ હતાં) હે શ્યામા આપનું આધિપત્ય મારા ઉપર છે માટે તમો મારા સ્વામિ સમાન છો હે કુંજ બિહારી ચાલો હવે વખત બહુજ થઈ ગયો છે ।।

પદ ૪

છાડદે માનિની શ્યામસંગ રૂઠવો । રહત નુવલીન જલમીનજયું સુંદરી કરો કર્યો ન કૃપા નવરંગપર તુઠવો ।।૧।। વેગ ચલ યામિની જાત પલછીન ઘટત કુંજ મેં કેલીકર અમીરસ ઘૂંટવો । બલવિષ્ણુદાસનિ નાથનંદનંદન કુંવર સેજ ચઢ લલનસંગે મદનગઢ લૂટવો ।।૨।।

ભાવાર્થ ૪

હે માનિની હવે આપ માન ને છોડી હો અને શ્યામ સુંદર સાથે રીસ કરો છો તો તે પણ છોડીહો કારણ કે શ્રી નંદનંદન તો આપમાંજ લીન છે જેવીરીતે જલ વગર માછલી જીવી શકતી નથી તેમ શ્રી ઠાકોરજી આપ વગર રહી શકતા નથી હે સુંદરી હવે કૃપા કરીને શ્રી ઠાકોર જીને નવીન રંગ ઉપજાવો તેમના સાથે ભળીજાવ ।।૧।। ઉતાવળા ચાલો પલ ઘડી જેમ વખત થાય તેમ ઘટતી જાય છે કુંજમાં આનંદ કરી અમૃત રસ ને ઘૂંટી ઘુંટી ને લેવો વિષ્ણુદાસ કહે છે બલ તો નંદનંદન સિવાય કોઈ નું નથી કારણ કે ગઢ કેટલો મજબુત હોય તે તોડયો તૂટતો નથી મદન રૂપી ગઢ ને લુંટવો ઘણો મુસકેલ છે શ્રી ઠાકોરજી તો કોટી મદનથી પણ વધારે છે

પદ ૫

તેરે રી મનાય વેતે માન નિકો લાગત જોલોં રહી આલી તોલોં લાલ લૈ આઉં ।। તેરી તો રૂખાઈ પ્યારી ઔર કો હઁસનો તોર મુખ સો રેહુ કલા કો પુવ્યો ચંદ બલ જાઉ ।।૧।। ચલન શકતે ઈન પગન પરત ઉત એસી શોભા ફિર પાઉ કે ન પાઉં ।। નંદદાસ મોહી દ્રય દીશા કઠીન ભઈ દેખવોં કરૂ કૈધો લાલ લે આઉં ।।૨।।

ભાવાર્થ ૫

હે પ્યારી જી શ્રી રાધે આપને જે શ્રી ઠાકોરજી થી માન કરીને બેઠા છો તેટલા માટે હું આપને મનાવા માટે આવીછું તો શું આ તમને સારૂ લાગે છે હે આલી પ્યારી આપ કહો તો શ્યામ સુંદરને અહી લાઉ બોલો ।।૧।। તમારો અત્યારે આ સમય (વખત) રીસ કરવાનો નથી હે પ્યારી બીજા કોઈ જાણે તો આપની હાંસી કરે ત તે હાંસી કરનારના મુખ બંધ કરો ।। હે શશી વદની પૂર્ણ કલા એ જે: ચંદ્ર ખીલે છે તેવું આપનું વદન જોઈ બલીહારી જાઉ છું ।। હે પ્યારી શ્રી રાધે હું આપના આ સ્વરૂપને જોતાં મારા ગ અહીંથી જવા માટે ઉપડતા નથી હું ચાલી શકતી નથી હું શ્રી મદન ગોપાલ રાસે જાઉં પણ ત્યાં આવી શોભા ના દર્શન થાય કે નો પણ થાય તો નંદદાસજી કહે છે (સખી સ્વરૂપે કહે છે) મને તો બંને દિશા છોડવી કઠીન થઈ પડી છે આપને જોયાકરૂં કે લાલને લઈ આવું શું કરૂ તે ગોપી દ્વીધામાં પડી ગઈ

પદ ૬

આપન ચલીયે લાલન કી જિયે ન લાજ ।। મોસી જો તુમ કોટિક પઠવો પ્યારી ન માનત આજ ।।૧।। હોંતો તિહારી આજ્ઞા કારી મોંસો કહાં કહત મહારાજ ।। નંદદાસ પ્રભુ બઠરે કહે ગયે આપ કાજ મહારાજ ।।૨।।

ભાવાર્થ ૬

હે લાલન આપચાલો તેમાં લાજ રાખવાની કાંઈ જરૂર નથી ।। મારા જેવી કરોડો ગોપી મેકલશો તોય આજે શ્રી પ્યારીજી માનસે નહી ।।૧।। હુંતો આપ ની આજ્ઞા કારી છું એટલે ધક્કા ફેરા ખાઉ છું બીજુ કાઈ મને કહેશો નહી મહારાજ તો નંદદાસજી કહે છે કે મોટા ઓ કહી ગયા છે મોટાની મોટી વાતો હોય તેમાં વચમાં જે ટહેલ કરવાવાળા હોય તેની કીંમત કાંઈ મોટા જેટલી ગણાય નહીં માટે હવે આપજ પધારો ।।

પદ ૭

રૂપ રસ પુંજ વરનોં કહા ચાતુરી ।। માન મેરો કહ્યો ચતુર ચંદ્રાવલી નિરખ મુખ કમલ ઉડુરાજ શંકા તરી ।।૧।। તિલક મૃગમદ ભાલ દ્વિરધ કીસી ચાલ દેખ રીઝે લાલ મંદ મુસકાતરી ।। સુરન ઘર કેલી અંસ પર ભૂજ મેલ મુગ્ધ પદ ઠેલ કે મદન સિર લાતરી ।।૨।।

ભાવાર્થ ૭

હે શ્રી ચતુર નાગરી તુંતો રૂપ અને રસ નો તો જાણે ઢગલો છે અને આપની આજે માન ની ચતુરાઈ છે તેનું હું શું વર્ણન કરૂ કરીં શકું મારૂ કહયું માનો હે ચતુર ચંદાવલી (ચંદ - અવલી) ચંદ્ર મુખી હે શ્રી પ્યારીજી ઠાકોરજી નું મુખકમલ જોઈને પણ ઉડુરાજ એટલે (ચંદ્ર તે પણ લજાયમાન ખિસયાણો પડી જાય છે) ।।૧।। તેમને મૃગમદ (કસ્તુરીનું) નું તિલક કપાલ ઉપર કરેલું છે આપની ચાલ મોટા લોકો જેવી અથાવ મરાલ ગમની (હંસની ચાલ) છે વળી આપ સર્વાંગ સુંદર છો તે દેખીને શ્રી ઠાકોરજી મંદ મંદ મુસ્કાય છે શ્રી ઠાકોરજી આધરપર વેણુ ટેકવી આનંદથી ગ્રીવા પર ભુજા ટેકવી ને આપને આનંદ આપશે તો તે પદ ને આપ ઠેલો છો શા માટે અને મદન ને સિર લાત મારવા જેવું થાય છે તો હે ચતુર શ્રી પ્યારીજી આપ માન છોડીને પધારો

પદ ૮

ઘરીઘરી કો રૂસનોં કૈસે બનઆવે । હે કોઉ ચેરી તેરે બાવાકી નિત્ય ઉઠ પૈયાં લાગ તોહી મનાવે ।।૧।। અબતો કઠીન ભઈ મેરી આલી તોબીન લાલ ઔર નહીં ભાવે । આસકરણપ્રભુ મોહનનાગર મુરલીમેં રાધે રાધે ગાવેં ।।૨।।

ભાવાર્થ ૮

હે પ્રિય સખી હે શ્રી રાધે તુંતો ક્ષણ ક્ષણ હટ કરે છે તો આવી હઠ શા માટે કરો છો આપને હું આટલું સમજાવુ છું છતાં માનતાં નથી તો હું કાઈ વૃષમાન જીની નોક રડી નથી કે રોજ કઠીન તેમને પાયે લાગે અને મનાવાં માટે આવે સમજ્યાં પણ આતો આશકરણ જીકહે છે કે તે મોહન નાગર મુરલીમાં શ્રી રાધે રાધે હા રાધે એમજ ગાયા કરે છે તો શ્રી ઠાકોરજી ની આ પરીસ્થીતી છે તેથી હે આલી હે રાધે તારા વગર શ્રી શ્યામ સુંદર ને કાંઈ ગમતું નથી માટે હું આટલી આજીજી આપને કરૂ છું સમજ્યાં આપને માન છોડી સીધી રીતે શ્રી ઠાકોરજી પાસે પધારો આ સખી શ્રી સ્વામીનીજીની બહુજ નિકટ સંબંધ વાળી છે માટે આટલા કડક શબ્દનો પ્રહાર કર્યો છે ।।

પદ – ૯

માનગઢ કર્યોહું નટૂટત અબલા કે બલકો પ્રતાપ । આપન ઢોવા ચઢ ગિરીધરપિય અબલા તૂં ચિલાચાપ મુકતકટાક્ષ ઘૂંઘટ દરવાજો નહીં ખૂટત ।।૧।। વિવિધ પ્રણતહથ નાલગોલા બોલેંજૂ ઉછટ પરત કામ કોટ નહિ ફુટત । ગોવિંદપ્રભુ સામદામ દંડ ભેદ કર ઘેરા પર્યો ચહુંદિશ સંચિત રૂખ્યાઈ જલ કર્યોહૂં નહિ ખૂટત ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

પદમાં શ્રી ગોવિંદ સ્વામી કહે છે કહેવાય છે અબલા પણ તેમાંજ હઠરૂપી બલનો પ્રતાપ એવો મજબુત છે કે જાણે જેટલો ગઢ મજબુત હોય છે તેટલું જ માન મજબુત હોય છે હઠ ચાર પ્રહાર ની છે (સ્ત્રી બઠ બાલ બઠ રાજા બઠ ઘોડા હઠ) તેમાં સ્ત્રી હઠ તેટલી મજબુત ગણાય છે ।। હે પિયારીજી આપ આવા માન રૂપી ખોટા હિલોળે ચઢીને એક સ્ત્રી સ્વભાવ છોડતા નથી મકત રીત કટાક્ષ થી જોતાં નથી ઘૂંઘટ રૂપી દરવાજો ખોલતા નથી તો આપને શ્રી ગીરધર પ્રિય ના દર્શન કયાં થી થવાના છે ।।૧।। વળી જ્યોર આપને માન મનાવી એ છીએ ત્યારે ઉવા કેવા બોલ બોલે છો. જાણે બંધુક માંથી ગોળી છૂટે તેવું બોલો છો પણ હે રાધે જયાંસુધી આપમાં અનંગ વ્યાપ્યો નથી ત્યાં સુધીજ આ જોર ચાલશે. પછી ગોવિંદ સ્વામી કહે છે તેની છુપી તપાસ કરવીતે. દંડ –નમાને તો છેલ્લો ચુકાદોજે યોગ્ય લાગે તે કરો) આ ચારે વિદ્યાને ઉપયોગ કરીને પછી ચારે બાજુથી અથવા બધી રીતે જે હઠ ને ભેગી કરેલી તે હઠ કયારે છૂટી જયારે આંખમાં થી આંસુ ખૂટતાં નથી તો શા માટે કે પલકાંન્તર વિરહાગ્નિ સહન નહી થતાં આંસુ શ્રાવ કરી માન છોડી પ્રભુ સાથે પધારશે

પદ –૧૦

તોહી મિલનકો બહુત કરતે હે મોહનલાલ ગોવર્ધનધારી । ઉતર બેગ દેહો કિન ભામિની કહીયોં કહા યહ બાત તિહારી ।।૧।। દેખરી તુંજો ઝરોખન કે મધ તન પહેરે ઝુમકકી સારી । તનમનવસીરી પ્રાણપ્યારેકે નિમિષ જિય તે હોત ન ન્યારી ।।૨।। કહીરી સખી કહાં હો આઉં બેગ બતાય સુઠોર સુચારી । કુંભનદાસ પ્રભુ વે બૈઠે હે જહાં દેખીયત ઉંચી ચિત્રસારી ।।૩।।

પદ –૧૧

તૂ ન માનન દેત ચાલીરી મન તેરો માનવે કી કરત ।। પિયકી આરત દેખ મેરેજીય દયા હોત. તેરી દષ્ટિ દેખ ડરત ।।૧।। મોં લો કહત કહા મેરો ન હોવ કછુ નિપટ હઠીલી ઘાય કર્યો ન અંક ભરત ।। નંદદાસ પ્રભુ દૂતીકે વચન સુન એસે અંગ ઢર્યો જૈસે આંચકે લગેં તેં રાઁગ ઢરત ।।

ભાવાર્થ –૧૧

સખી કહે છે પ્યારીજી તમે શ્યામસુંદર ને માન આપતા નથી મન તો તમારૂ માનવા તૈયાર છે સખી કહે છે પ્યારીજી શ્રી શ્યામ સુંદર ની આરત એટલે મળવાની ઈચ્છા ઘણી છે તેથી મને દયા આવે એટલે હું તમને કહેવા આવી છું બાકી તારી દષ્ટિ દેખીને તે ડરે છે મને તું કહે છે કે મારો દોષ નથી કાંઈ તો તું હઠીલી દોડીને આવતી કે

મનથી અને અંકભરી લેને આવીને. નંદદાસ કહે છે પ્રભુ તો દૂતીના વચન સાંભળીને તેમનું શ્રી અંગ એવુ ઢળ્યુ હે અગ્ની જ્વાલા લાગે ને જાણે ગઢ પડે ।।

પદ -૧૨

ઉતર ન દેત મોહની મૌન ઘર બૈઠી પિયવચન સુનત નેકહૂ ન મટકી । તૂ કબ ચલેગી આલી રજની ગઈરી સબ શશીવાહન ઘરની ઘુડલટકી ।।૧।। ધરૈંરી પાણીકપોલનમેં કરેં કલોલ ભુવ નખ લિખત તેરે કહા જાત ઘટકી । મુગ્ધવવધૂ રિસ કાહે કો કરત હઠ પરમ ભામતી તૂ નાગર નટકી ।।૨।। ધ્રુવસમાન ફિર આયેરી સપ્તરિષી અબહી વારહેં તમચોર રટકી । માનદાસ બલરાધીકાકુંવરી ચલ નીકી શોભા લાગે તેરે નિલાંબર પટકી ।।૩।।

ભાવાર્થ -૧૨

હે પ્રિયા આપ મૌન ધારણ કરીને બેઠા છો કાંઈ ઉતર આપતા નથી શ્રી ઠાકોરજીના વચન પણ સાંભળીને જરા એ મટકું મારતા નથી ।। હે આલી સખી તમે કયારે ચાલશો નિકુંજ હે શ્રી રાધે રાત તો વિતી ગઈ છે શશીવાહન શશી કહેતાં મુખચંદ્ર અને ચંદ્રનું વાહન છે હરણ તો અહીયાં શ્રી સ્વામિનીજીના નેત્રને મૃગનયની ની ઉપમાં આપેલી છે તો માનમાં ને માનમાં આપના નેત્ર પૃથ્વી ઉપરજ લટકી રહયા છે (ભૂમીને ટગર ટગર જોવુંતે) ।।૧।। ધરૈંરી પાણી તો પાણી (પાણી એટલે હાથ) કપોલ એટલે (ગાલ) તો ગાલ ઉપર હાથને ટેકવીને આપ શું આનંદ માણો છો ? વિચાર માં ને વિચારમાં વધૂ રિસ શા માટે કરો છો આવી હઠ કરો છો ભૂમીઉપર નખથી લખો તેમાં આપનું શું ઘટી જવાનું છે ? છતાં આપ પરમ મહા ભાગ્યવાન છો આપતો નટનાગરને બહુ પ્રિય છો હે શ્રી પ્યારીજી તમે એમ નો સમજતાં કે સપ્ત ઋષી કે ધ્રુવ સમાન આ રાત્રી અપિ ચળ છે રાત તો હવે પુરી થવા આવી છે હમણાં કુકડા ઓ (તમચર રટકી) બોલશે તો માનદાસ કહે છે હે કુંવરી રાધીકા માન રૂપી જે આ તારૂ બલ છે તે મુકી હો ચાલો અને આપે નિલાંમ્બર સારી ઓઢી છે તે બહુજ સુંદર શોભાય માન લાગે છે તો આપ પધારો નિકુંજ માં ।।

માનકે પદ - રાગ બિહાગરો

પદ -૧

લાડલી ન માને લાલા આપ પાઉધારોં ।। જૈસે હઠ જત પ્યારી સોઈ યતન વિચારો ।।૧।। બાતે તો બનાય કહી જેતી મતી મેરી ।। એકહું ન માને હો લાલ એસી ત્રિયા તેરી ।।૨।। ।પની ચોંપ કે કાજે સખી ભેખ કીનો ।। ભૂષણ વસન સાજેં વીના કર લીનો ।।૩।। ઉત તે આવત દેખી ચકિને નિહારી કૌન ગામ બસત હો રૂપકી ઉજીયારી ।।૪।। ગામતો હૈ નંદગામ તહાંકી હો પ્યારી નામ હૈ સાંવલ સખી તેરે હીતકારી ।।૫।। કરસો કર જોરે શ્યામા નિકટ બૈઠાઈ ।।સપ્ત સ્વરન સાજ મિલ સ્વલ્પ બજાઈ ।।૬ ।।રીઝ મોતી હાર ચારૂ ઉરલે પહરાવે ।। એસે હીં હમારો ભટુ સાંવરો બજાવે ।। ૭ ।। જોઈ જોઈ ઈચ્છા હોય સોઈ માંગ લીજે એસી બાતેં સાવરે સોં

કબહું માન ન કીજે ।।૮।। મુખસો મુખ જોરે શ્યામા દરપન દિખાવેં ।। નિરખ છબિલી છબી પ્રતિ બિંબ લજાવેં ।।૯।। છલસોં ઉઘર આયો હઁસ પીઠ દીની નંદદાસ બલ પ્યારી આકો ભર લીની ।।૧૦।।

ભાવાર્થ – ૧

હે નંદનંદન શ્યામ સુંદર શ્રી લાડલીજી તો માનતા નથી તો હે લાલ આપ જ ત્યાં પધારો પ્યારીજી હઠ છોડે તેવોજ તેનું યતન (પુરૂષાર્થ) કરજો ।।૧।। મેં તો ઘણી ઘણી વાતો કરી તેને સમજાવતાં મારી જેટલી મતી હતી તેટલી બધી વાત કરી પણ મારી એકપણ વાત તેને માની નથી હે લાલ આવી છે આપની પ્યારીજી ।।૨।। હવે આ બાજુ શ્રી ઠાકોરજી ને શ્રી પ્યારીજીને મલવાની જે લગન લાગેલી એટલે શ્રી નંદકુમારે સખી વેષધારણ કર્યો વસ્ત્રો આભુષણ ધારણ કર્યા હાથમાં વિણાવાદન કુમારે સખી વેષ ધારણ કર્યું ।।૩।। શ્રી પ્યારીજીએ આ નવી સખીને જોઈ ચકિત થયાં ખૂબ ધ્યાન થી નિહાળ્યાં આપ કયા ગામમાં વસો છો આપ તો રૂપની ઉજીયારી એટલે (સુંદરમાં સુંદર) છો ।।૪।। પછી સખી સ્વરૂપે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હું સખી તો હું તો નંદગામની પ્યારી લાડલી છું મારૂ નામ છે સાંવરી સખી અને તારા હીત માટેજ આવી છું સખી. પછી શ્રી શ્યામાજીએ સાંવરી સખીને હાથથી પ્રણામ કરી સન્માન થી પોતાની નજીક બેસાડયા પછી પોતે પ્રભુ સંગીતના સાજને સપ્ત સ્વોરોથી સુંદર રીતે જરા આછી ઝલક કર્ણને આનંદ આપે તેવી રીતે બજાવી શ્રી લાડલી જીને ભાવ વિભોર બનાવી દીધાં ।।૬।। પછી શ્રી પ્યારીજી એ રીઝીને મોતીનો સુંદર હાર સાંવરી સખીને ડોકમાં પહેરાવી દીધો પછી શ્રી સ્વામિનીજી તેસખી ને કહે છે હે સખી આજે તે ગાઈ બજાવીને જે આનંદ આપ્યો ને તેવોજ અમારો ભટૂ (ભટૂ પ્રેમનો બોલ છે) સાંવરો બજાવે છે ત્યાં તેને શ્રી ઠાકોરજીની સુરતા લાગી ।।૭।। હે સખી સ્વરૂપે શ્રીજી કહે છે હે સખી હું તને બીજું કાંઈ ઈચ્છા નથી ।।૮।। પછી પરસ્પર એક બીજા થી મુખ સાથે મુખ મિલાવે છે શ્રી સ્વામિનીજી શ્યામા સખીને દર્પણમાં તારૂ પ્રતિબિંબ જો તે તને લજાવે છે ।।૯।। પછી શ્રી સ્વામિનીજીને માટે જે છલ વિદ્યા કરેલી તે ઉઘાડી પડી ગઈ અને હસીને પીઠ ફેરવી દીધી પછી નંદદાસજી કહે છે શ્રી ઠાકોરજીએ પોતાના અંકમાં લીધા અને અદ્વૈતા નંદમાં ડૂબી ગયા તે લીલા ના દર્શન અષ્ટસખા નંદાદાસજી કરે છે અને કહે છે બલી હારી જાઉ.

પદ –૨

કાહે કો તુમ પ્યારે સખી ભેષ કીનો ।। ભૂષણ વસન સાજેં બીના કરલીનો ।।૧।। મોતીન માંગ ગુહી તુમ કૈસે હો પ્યારે ।। હમ નહીં જાને પહેચાને કોનકે દુલારે ।।૨।। રૂસવેકો નેમ નિત્ય પ્યારી તુમ લીનો ।। તાહીકે કારણ હમ સખી ભેખકીનો ।।૩।। સબ સખી દુર દુર દેખેં કુંજન કી ગલીયાં ।। નંદદાસ પ્રભુ પ્યારે માન લીની રલીયાં।।૪।।

ભાવાર્થ –૨

પછી શ્રી વૃષભાન દુલારી શ્રી શ્યામ સુંદર ને કહે છે હે પ્યારે નંદકુમાર આપે આવો સખી ભેષ શા માટે લીધો વસ્ત્રાભુષણ સજયાં અને હાથમાં વીણા લીધી ।।૧।। મોતીની માંગ મસ્તક માં ગુંથી તમે કેવા છો હે પ્યારે આપને મારા ઉપર આટલો બધો જે પ્રેમ ઉછલીત કર્યો છે તો હું શું સમજી શકું શું જાણી શકું આપ કોના દુલારા

છો.તમે તો નંદરાયજી ના લાડીલા છો પ્રભુ આવું આપને ન હોતું કરવું ।।૨।। પછી શ્રી મન મોહન શ્યામ સુંદર કહે છે હે શ્રી પ્યારીજી આપે તો જાણે માન કરવાનો નિયમ કર્યો છે તેટલા માટે મેં દૂતી ને મનાવા મોકલી પણ આપતો માન છોડી ને આવ્યા જ નહિ મને દૂતીએ સઘળી બીના કહી પછી મારે આ ઉપાય કરવો પડયો છે હે પ્યારી જુઓ બધી સખીયો (વ્રજભક્તો) દુર દુર રહીને આ કુંજ ગલીમાં હું શું ઉધમ કરૂ છું તે નિહાળે છે અને નંદદાસજી કહે છે હે પ્રભુ પ્યારે શ્રી સ્વામિનીજીને માન છોડાલી ને કુંજ નિકુંજ માં આનંદની રંગ રલિયાં માની લીધી આ લીલાના દર્શન શ્રી નંદદાસજીને થયાં છે આ તો અલૌકિક લીલા છે ઐક્યતાનો અનુભવ જ્યારે આનંદમાં હોય ત્યારેજ બને દુધમાં સાકર પાણીમાં પાણી તેજમાં તેજ ભળે છે આ છે અદ્વૈત ભાવના શુધ્ધ અદ્વૈત જછે આ લીલા સમજાય તોજ આનંદ પ્રાપ્ત થાય

પદ -૩

માન ન ઘટયો આલી તેરો ઘટજું ગઈ સબરૈન । બોલન લાગે તમચર ઠોરઠોર તૂં અજહું ન બોલીરી પિકબેન ।।૧।। કમલકલી વિકસી તૂં ન નેક હસી કોન ટેવ પરી મૃગસાવક નેના નંદદાસ પ્રભુકો નેહ દેખ હાંસી આવત વે બૈઠે હૈં રચિરચિ સેન ।।૨।।

ભાવાર્થ -૩

હે પ્રાણ પ્યારી શ્રી વૃષભાન સુતા હજી આપનો માન ઘટયો નથી તો હવે તો સારી રાત્રી પુરી થઈ ગઈ ।। ઠેર ઠેર જગ્યા એ પ્રભાત થતાં કુકડાઓ (તમચર) પણ બોલવા લાગ્યા પણ આપ હજી સુધી તમે કાંઈ બોલ્યા નથી તો હે કોકીલ કંઠી ।।૧।। આતો ભારે કહેવાય પ્રાત: થતાં કમલની કલીઓ પણ વિકસે છે પણ તમે જરાએ હસ્યા પણ નથી તો હે સુંદર મૃગ નયની આ કેવી ટેવ પડી છે તો નંદદાસજી કહે છે કે શ્રી ઠાકોરજી નો જે શ્રી સ્વામિનીજી સાથે નો નેહ કેવો અખંડિત એકજ ધારો છે કેવી કેવી રચનાઓ રચિ ને તેમની આવવા ની રાહ જોઈને બેઠા છે તે જોઈને હાંસી આવે છે.

પદ -૪

મનાવત હાર પરીરી માઈ । તૂં ચટતે મટ હોત ન રાધે હોં હરિ લેન પઠાઈ ।।૧।। રાજકુમાર હોય સો જાને કે ગુરૂહોય પઢાઈ । નંદનંદનકી છાંડ મહામત અપની રાખ બડાઈ ।।૨।। ઠોડીહાચલી દે દૂતી તીરૂછી ભ્રોંહ ચઢાઈ । પરમાનંદપ્રભુ કરોંગી દુલ્હૈયા તો બાવાકી જાઈ ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૪

અરે સખી હું તો આપને મનાવતાં મનાવતાં હારી ગઈ છું માઈ શબ્દ છે સખી પ્રતિ જરા ગુસ્સો હૃદયમાં પ્રેમ ભરેલો હોય એટલે માઈ શબ્દ સખીને સંબોધી ને કહે છે હે શ્રી રાધે સાંભળો મને તો શ્રી શ્યામ સુંદરે આપને લેવા માટે મોકલી છે એટલે આવી છું તો હવે આપ હા કહો છો કે ના બોલો જલ્દી ।।૧।। આપ જો રાજકુમાર હોય અને આટલું તેડાનું માન કરે તો શોભે પણ મને તો એમ લાગે છે ।। અરે પ્યારી નંદનંદન શ્રી વ્રજરાજ નું મહાતમ ને છોડીને આપની બડાઈ રાકવા માગતા હોય તો તમારી મોટાઈ તમારી પાસે રાખો ।।૨।। પછી તે દૂતી દાઢી

ઉપર (ઠોકી) હાથની આંગળી ટેકવી ને નજર ને વક્ર બનાવી ને ભ્રોંહ ને ચઢાવીને ચાલી ત્યારે શ્રી નંદદાસજી કહે છે પછી તે દૂતી કહે છે કે હે સખી આપને તો શું પણ આપના (બાબા) પીતાજી ને પણ કોણ પૂછે છે હું તો પ્રભુ પ્રભુના ગુણ ગાઈશ તેની સેવા શ્રુષુસા કરીશ.

પદ – ૫

તૂં ચલ મેરો રાખ માન ।। વે તો તિહારે મગ જોવતે હૈ તું તો નિપટ અયાન ।।૧।। કાહુકી કહી સુન ધરી યે જિયમેં કરિયે અપને મનકો સયાન ।। ઉઠ ચલ હીલમીલ કહત ગદાધર નેક ન કરરી તૂ કાહુરી કાન ।।૨।।

પદ – ૬

આવત જાત હોં તો હાર પરીરી । જ્યોં જ્યોં પ્યારો વિનંતીકર પઠવત ત્યો ત્યો તૂગઢ માન ચઢીરી ।।૧।। તિહારે બીચ પરે સોઈ બાવરી હો ચોગાનકી ગેંદ ભઈરી। ગોવિંદપ્રભુકોં વેગમિલ ભામિની સુભગ યામિની જાતવહીરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૬

દૂતીને શ્રી ઠાકોરજી શ્રી પ્યારીજીને બોલાવા મોકલે છે શ્રી પ્યારીજી તો ગહેરા માન ધારણ કરીને બિરાજ્યા છે તે આવતા નથી પછી શ્રી ઠાકોરજી પાસે દૂતી જાય છે તે ।વતા ની પછી શ્રી ઠાકોરજી પાસે દૂત જાય છે સઘળી વાત કરે છે પછી શ્રી શ્યામસુંદર કહે છે કે ગમે તેમ કરી પણ શ્રી કિશોરીજીને બોલાવી લાવવળી દૂતી શ્રી લાડલીજીને પાસે જાય છે અને કહે છે હે પ્રિય સખી હવે મને આવતા અને જતાં આમથી તેમ આંટા ફેરા કરી થાકી ગઈ છું પણ આપ તો જાણે માનરૂપ ગઢ ઉપર ચડીને બેઠા છો. જ્યારે જ્યારે પ્યારા શ્રી નંદકુમાર આપને વિનંતી કરી કરીને મોકલે છે તેમ તેમ તમે વધારે માન કરો છો તમારે તો બોલવું નથી ચાલવું નથી અને મારે એક બીજાની વચ્ચે આંટા ફેરા મારવાના તો આપના વચ્ચે પડે કોણ જે બાવરી હોય તે પડે હું કાંઈ ગેંદ (દડો) નથી કે એક આમથી ફટકો મારે બીજા આમથી ફટકા મારે અને દડા ને બંનેના ફટકા સહન કરવા પડે તો હું કાંઈ મેદાન માં ખેલ વાની ગેંદ બની છું તો શ્રી ગોવિંદ સ્વામી કહે છે હે પ્યારી તું પ્રભુને વેગ એટલે જલ્દી મલ હે ભામિની શુભગ રાત્રી આમને આમ ચાલી જાય છે.

પદ –૭

રેન તો ઘટત જાત સુનરી સયાની બાત મેરો કહ્યો માને નહિં તોહિ ના સુહાતરી ।।સબકે સુહાગ ભરી એસી કૈસી ટેવ પરી ઘટત માન તેરો ધ્યાન આવતરી ।।૧।। જાકે દરસકો સબ જગ તરસત સોઈ તેરે રૂપ બિન રહયો ન જાતરી ।। નંદદાસ નંદલાલ બૈઠે અતિશય બિહાલ મુરલી કી ધ્વાની સૂન તેરો નામ ગાતરી ।।૨।।

ભાવાર્થ –૭

હે પ્યારી ચતુર શ્રી રાધે આપ મારી વાત સાંભળો મારૂ કહ્યું કરો હવે રાત્રીતો ઘટવા આવી છે અને આપ માનતા નથી તો આ તમને સારૂ લાગે છે।।૧।। હે શ્રી શ્યામા આપનો સુહાગ તો સુખથી ભરેલો છે પણ આપને આવી કેવી ટેવ પડી છે ભલે આપે માન કર્યું પણ હજી સમજી જાવ તો શ્રી જી જરાયે આપને જરા એ ઓછુ માન

નહિ આપે આપનું સંપુર્ણ માન જળવાઈ રહેશે તો જરાયે દયા પણ લાવતા નતી ।।૧।। તેમના દર્શન માટે આખું વિશ્વ તલશે છે તે શ્રી શ્યામ સુંદર આપના રૂપ વગર તેમના થી રહી શકાતું નથી ।। તો અષ્ટ સખા શ્રી નંદદાસજી કહે છે નંદલાલા અતિસય બેહાલ થયા છે અને રાહ જોઈ ને બેઠા છે વળી કાન મુરલી ને અધરોષ્ટ ઉપર મુકે છે તો તેનો ધ્વાનિ તમારૂંજ નામ રાધે રાધે રટે છે તે હે શ્રી પ્રાણ પ્યારીજી આપ હવે પધારો ।।

પદ – ૮

તું તો વેગ ચલ યામિની જાય ઘટત ।। ન કરિ વિલંબ મિલ નંદસુવન કો સમઝ ચતુર સુંદરી કાહે કોં બાતેં ઠઠત ।।૧।। મદન મોહન બૈઠે બડી વારકે તું કહે કોં નટત ।। કુંભનદાસ ગિરીધરન લાલ શ્યામ તમાલ સોં કમલ લતાસી કયોં નલપટત ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૮

હે પ્યારી શ્રી રાધે આપ જલ્દી ચાલો માન છોડો હવે તો રાત્રી પણ ઘટવા આવી છે આપ વિલંબ નકરો વૃષભાન લલી આપ શ્રી નંદરાયજી ના પુત્ર શ્રી વૃષરાજકુમાર ને મળો અને તે શ્રી પુર્ણ પુરસોતમ પ્રભુ છે તેને સમજો હે ચતુર સુંદરી શા માટે આવી ન કામી વાતો પકડી રાખો છો તે માનતા નથી ।।૧।। બહુવાર થી શ્રી મદન મોહન પ્રભુ ત્યાં આપની રાહ દેખીને ત્યાંજ બીરાજ્યા છે આપ શા માટે આમ કરો છો પછી તે લીલાની ઝાંખી શ્રી કુંભનદાસને થાય છે પછી કહે છે ગિરીધરલાલ જેવીરીતે શ્યામ તમાલ નું વૃક્ષ લપટાઈ ને ઉભુ છે તેવી રીતે કમલ લતા ને કેમ લપટાઈ જતાં નથી તો કમલને અને લતાને એક કરવાં હોય તો વચમાં પુરુષાર્થ કરવા વાળું હોય ત્યારેજ બને કમલ જલમાં રહે છે લતા પતાને વૃક્ષ સાથે સંબંધ છે.

પદ – ૯

તેરે લાંબે કેસ વિવિધ કુસુમ ગ્રથિત દેખ હરિ સિરધરે મારેચંદવા। શૃંગાર રસકો સર્વસ્વ કિશોરી પ્યારી તવ અંગ અંગ કહાલોં કહું અલ્પમતિ વશભયે આનંદકે કંદવા ।।૧।। કસ્તુરીકે પત્ર કુંકુમ કલિત વલ્લી સિંદુરકો ચિત્ર નિરખ કુચ મંડિત ધાતુ પ્રવાલ પરે સુભગ શ્રીતનમન વચન માનઆનંદવા। કૃષ્ણદાસ બલહારી અલકનકી શોભા પર ગિરીવરધરકે આલી ચિત ફંદવા।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

હે લલિત કીશોરી જી આપના કેશ કેટલાં બધા લાંબા છે તેમાં જાત ના રંગ બેરંગી પુષ્પો ને ગુંથેલાં છે તે જોઈને શ્રી હરી પોતાના શ્રી મસ્તક ઉપર મોર પીંછ ધારણ કરે છે હે પ્યારીજી શ્રી કિશોરીજી આપનો શૃંગાર તો જાણે સર્વસ્વ રસ તરબોળ કરે તેવો છે આપના અંગે અંગની શોભાનું હું શું વર્ણન કરૂં મારી તો અલ્પ બુધ્ધિ છે પણ આપની સુંદરતા દેખી શ્રી ઠાકોરજી આનંદ કંદ વશ થયા છે ।।૧।। વળી આપે કસ્તુરીની કમલ પત્રીકા કપોલ પર રચી છે અંદર કંકુની પણ પંકતી ઓ રચી છે વન ધાતુ ના ગેરૂ રંગના ચિત્ર કુચઉપર રચેલાં છે જાણે સિંધુર ના ચીત્ર જૂઓ પ્રવાલના રંગ પણ સિંધુર જેવો હોય છે પ્રવાલ તો સમુદ્ર માં જલચરો કરે છે તો તેનો રંગ સિંધુરીયા કલર જેવો હોય છે તો હે સુંદર તન (શરીર) વાળી આપ તનથી મનથી અને વચનથી આનંદ કરવા વાળા છો તો કૃષ્ણ દાસ કહે

છે હે શ્રી લલિત કિશોરી જી બલીહારી જાઉં આપના કેશ ઉપર કે જેની શોભા ઉપર શ્રી ગિરીધરનું ચિત પણ તેમાંજ (કેશઉપર) મોહિત બની ગયું છે આલી .

પદ – ૧૦

કૃષ્ણ ચંદ્ર આવેગેં મેરે આજરી માઈ બહુત દિનન કી અવધિ આજ ।। તન મન જોબન આનંદિત વદન હાસ નયન સેન બૈન મધુર થાર મધ્ય કરેકેં પહલેં મિલ હોરી અતિ પ્રવિન બીના કરધર હરિસંગગ કર હોં રતિ સિખ સમાજ મકરંદ નંદસુત કિશોર રીઝવોંગી ગાનતાન આન આછે હું કૃષ્ણ રાગ રંગ રિઝાય કેં લેહોંરી એક છત્ર રાજે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૦

આ પરકીયા સખી છે રોજ શ્રી ઠાકોરજી ને પોતાના ત્યાં પધારવા વિનંતી કરતી આજે શ્રી ઠાકોરજી એ ચોકસ વાયદો આપેલો કે જેથી તે ગોપી એટલી તો આનંદીત હતી કે તેની સખીયોને પણ કહી રાખેલું કે હે સખી બહુજ દિવસ થી મને આવવાનું કહેલું પણ આજ મારે ત્યાં શ્રી કૃષ્ણ ચંદ્ર જરૂર પધારવા ના છે તેથી તેનું તન મન જોબન આનંદિત છે વદન પર હાસ્ય છે નયનમાં પણ કેટલા ઈશારા (સાન) ભર્યા છે તેના વચનો પણ કેટલાં મધુર બોલે છે (થાર મધ્ય કરકે) તો થાર એટલે પાત્ર તો થાર તો એક રૂપક સમાન છે હૃદયરૂપી થાલમાં તેની મધ્યમાં ઉત્તમ ભાવ ભરીને પહેલાં તો તેને પરસ્પર ભેટવાંની તૈયારી કરી રાખી છે ઘેરઘેરથી સખી ઓને તે કેવી સખી ઓ બાલાઓને લઈને શ્રી ઠાકોરજીને સ્વાગત માટે અતિ ચતુરાઈ થી હાથમાં વિણા લઈને હરિસાથે સઘળો સખી સમાજ તેના પ્રેમમાં સુખ માણશે. પ્રભુ પધારતાં પહેલાની આ બધી તૈયારી ઓ છે મકરંદ મકરંદ એટલે સુવાસ તે તો નંદરાયના પુત્ર તે કેવાં કે કિશોર અવસ્થા વાળા તેને રીઝીવીશું ગાન તાન લાવીને સરસ રીતે પ્રભુ શ્રી કૃષ્ણ ને રંગરાગ રીઝવી ને જાણે એક સરખું અખંડ રાજ્ય લઈશું તો આ વ્રજભક્તો ને શ્રી ઠાકોરજીના સુખનીજ વાત છે।।

પદ – ૧૧

મોહનરાય માનીરી તેરી બતિયાં । મદનમોહન પિય બૈઠે એકાન્ત વ્હે દીની સુહસ્ત જાય પતિયાં ।।૧।।જબ લગ ધીરજધરરી સયાની દિનગત યામ જોલોં હોય અધરતીયા । કુંભનદાસપ્રભુ દૂતીકે વચનસુન પરમ શીતલ ભઈ છતિયાં ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૧

હે મન મોહન શ્યામ સુંદર શ્રી પ્યારીજી એ આપની વાત માની છે હે પ્રભુ શ્રી મદન મોહન આપ એકાન્ત કુંજમાં બેઠા છો તો ભલે તે ઓ અહીં પધારશે શ્રી લાડલી જી એ જ પોતાના શ્રી હસ્ત પત્ર લખી આપ્યો છે તે લો હે પ્રભુ તેની ધીરજ કેટલી બધી ઉભલે ને દિવસવિતી જાય ભલે અડધી રાત્રી પણ પસાર થઈ જાય પણ મને લીધા વગર પ્રભુ જવાના નથી તો કુંભનદાસજી કહે છે કે દૂતી વચન સાંભળી પ્રભુ ને હૃદયમાં પરમ શીતલતા થઈ ગઈ

પદ – ૧૨

કહો કૈંસે કીજે હો એસે કપટીન કો વિશ્વાસ ।। એકન કે ચિત લેત ચોર કેં એકન લેત ઉસાસ ।।૧।। જો કોઉ માન કરત તાહી મનાવત ચેરી હવૈ રહેં તાસોં હોત ઉદાસ ।। રસીક પ્રિતમકી જાની ન પરેં હાંસી કીધો ઉપહાસ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૨

અરે સખી સાંભળ કાન્હ કુંવર ભલે આપડે ગમે તેટલી તેની સાથે તેના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખીએ પણ તે તો કેટલીએ આપડા જેવી ભોળી ને વિશ્વાસ દઈ વિશ્વાસ ઘાત કરે છે હવ હે સખી તુંજ કહે કેવી રીતે કપટી ઉપર વિશ્વાસ કાઢી નાખે અને નું ચિત ચોરી લઈ જાયે કને રાહ જોવડાવી ને તેનો દાસીપણ બની ને રહે તેટલા માટે હું ઉદાસ છું કે પ્રભુ તમે આમ શા માટે કરો છો શ્રી હરીરાયજી મહાપ્રભુ કહે છે કે જો કોઈ તેની હાંસી કરે ઉપહાસ (મશ્કરી) કરે તોય તેને ખબર પડતી નથી કે હવે મારે આવી રીતે વર્તન કરવું જોઈએ નહીં

પદ – ૧૩

રાધીકા માન ત્યજ કાન્હ ભજ ભામિની । રટત સુંદરસ્યામ રહી રજની યાન નામ તેરો જપત કહૂં સુન કામિની ।।૧।। તરણી તનયાતીર મોર કોકીલા કીર પવનરાજત ધીર શરદ સુખ યામિની । કુસુમ રાજત સેજ શરદકો શશીતેજ પ્રેમ પાઉં ધારિયે સુનો ગજગામિની ।।૨।। સુનત શ્યામા ચલી સખીન આગે દઈ પરમ મગ્નભઈ સ્યામ સંગ સ્વામિની। સુર મિલત સુકુમારદોઉ કરત વિહાર જ્યોં રાજત સઘન ગગન દામિની ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૩

હે શ્રી રાધિકા હવે માન છોડો હે ભામિની હવે કાન્હ કુંવર નેજ ભજે હે કામિની સાંભળો સુંદર શ્યામ તો આપનુંજ નામ રટે છે અને હવે રાત્રી પણ પાછલી ત્રણ ઘડી રહી છે શ્રી સુર્ય નારાયણ ના પુત્રી શ્રી યમુનાજીના કાંઠે મોર કોકીલા પોપટ મંદમંદ પવનની લહેર થી આનંદ કિલોલ કરે છે શરદ ઋતુમાં શરદ પુર્ણામાં એ રાત્રીએ જે સુખ વ્રજભક્તો ને આપેલું તેવુ સુખ ભોગવો ।। ફુલની શૈયા રચી છે શરદનો ચંદ્ર તેનું તેજ પ્રકાશી રહ્યુ છે તો હે શ્રી પ્યારીજી હે ગજ ગામિની (હાથીની ચાલવાળી) આપ પ્રેમથી પધારો ।।૨।। પછી આ બધી વાત સાંભળી શ્રી સ્વામિનીજીએ સખીને આગળ મોકલી કે તુંજ હું પાછળ આવુ છું પછી મગ્ન બનીને શ્રી શ્યામાજી ચાલ્યા અને શ્રી શ્યામ સુંદર સાથે બીરાજ્યા શ્રી સુરદાસજી કહે છે કે બંને સુકુમાર અવસ્થા વાળા છે બેઉ સાથે મલીને આનંદથી નિકુંજમાં વિહાર કરે છે જેમ આકાશ માં વિજળી ઝબકી ને પ્રકાશ ફેંકે છે તેવીરીતે સઘન કુંજમાં પ્રિયા પ્રીતમ બીરાજે છે ।।

પદ – ૧૪

ચપલ રસીકની પિય બુલાવેં । વિમલરજની વહી જાત સુંદર સુઘરપહેરીલે નીલપટ યહી સુહાવેં ।।૧।। ભેટકરી કુચકઠીન ચિત કોમલ કરહિ કાહેકોં ભામિની ભ્રોંહ ચઢાવેં રટત તૂવ નામ ઘરઘ્યાન સૂરજપ્રભુ ખોલ મુખ દરસદે યેહિ ભાવેં ।।૨।।

પદ -૧૫

ચલી મુખ મૌન મનાવત માન। અંચલછોર પસાર દોઉકર ધર્યો સીસપર પાન ।।૧।। સસિતન ચિતે નિહાર નયન ભરકર અંગુરી મુખ આન। લીકીતીનકરી વસુધાપર તૃણતોર્યો કરતાન ।।૨।। સમઝી સબ ભેદકી બાતેં ચતુરચલી મુસ્કાન। વિવિધ વિહારજૂ કિયે સુરપ્રભુ કવિ કહાકરે વખાન ।।૩।।

ભાવાર્થ-૧૫

સંધ્યા સમય પછી શયન ભોગ આરોગી શ્રી વ્રજરાજ કુંવર નિકુંજમાં પધારે છે પછી શ્રી પ્રિયાજીને બોલાવા માટે દૂતીને મોકલે છે પછી તે સખી જાય છે તો શ્રી પ્યારીજી તો માન ના ગઢ ઉપર ચઢેલા (માન કરીને બેઠેલા) પછી આ સખીને મનમાં એમ થયું કે રોજ રોજ માન કરવાની શ્રી સ્વામિનીજીને આદત પડી છે રોજ કોણ તેમની સાથે માથા ફોડે આજે તો બધું મૌન માંજ સમજાવી દઈશ એટલે તે સખી પોતેજ મૌન ધારણ કરીને શ્રી પ્યારીજીનું માન મનાવે છે તો કેવી રીતે તો તે સખી પોતાની સાડીનો છેડો છોડીને શ્રી સ્વામિનીજીના સન્મુખ ખોળો પાથરીને વિનંતી કરે છે અને શ્રી રાધાજીના શીશ ઉપર પોતાનો હાથ મુકે છે પણ શ્રી પ્યારીજી તો હલતાં એ નથી પછી તે સખી શ્રી સ્વામિનીજી ના સન્મુખ બેસીને તેમનું મુખચંદ્ર એકજ ચિતે ટગર ટગર જોયા કરે છે વળી પોતાના હાથની આંગળીને મુખ ઉપર દાઢી પાસે ટેકવીને આગળ રાખી છે અને જોયા કરે છે પછી તે સખીએ પૃથ્વી (ભૂમી) પરી ત્રણ લીંટી કરી સંગ્ના બતાવી દીધી કે હવે ત્રણ પ્રહરજ રાત્રી બાકી રહી છે પછી ઉષાની સંધ્યા ખિલતાં આપને હાથમાં તૃણ લઈ તોડજો ।।૨।। પછી તે શ્રી પ્યારીજી આ બધી ભેદની વાતો સમજી ગયાં અને ચતુરાઈ થી મુસકાઈ ને ચાલ્યા પછી વિવિધ પ્રકારે નિકુંજમાં વિહાર કરી શ્રી ઠાકોરજીને પણ સુખ ઉપજ્યું તો સુરદાસજી કહે છે કે પ્રભુ એ જે લીલાઓ કરી તેના યશના વખાણ કવિ (સુરદાસજી પોતેજ) શું કરી શકે તો સુરદાસજીની દિનતા જુઓ કેટલી બધી છે આ લીલા ના દર્શન કરતાં એટલા ભાવ વિભોર થયાં કે તેમની પાસે બોલાવવાના શબ્દ શું બોલવા હું શું તે લીલાના વખાણ કરી શકું જેવી રીતે લૌકિકમાં જે ગર્ભશ્રીમંત હોય છે તેને કાંઈ ધનની બઠાઈ હોતી નથી બડાઈ કોણ મારે જેને ન દેખ્યાનું દેખે તેજ છલ કાઈજાય છે સુરદાસ પૂર્ણ હતાં તેને સઘળી લીલાના દર્શન શ્રી ઠાકોરજી હૃદયમાં કરાવતાં હતાં એટલે પોતે કહે છે હું આના શું વખાણ કરી શકું ।।

પદ -૧૬

અતિહીં નિઠુર તિય માનવતી કયોં હું કયા હું મનાઈ આપને જાનમેં બહુત ભાંતિ કર નીકી યુક્તિ બનાઈ ।।૧।। જે તુમ કહી કપટ કી બાતેં અનેક યત્ન કરકેં દિખરાઈ ।। રસીક પ્રીતમ આપ ચાલિયેં મિલવેં રસવશ કીજેં મોહિ દીજેં રીઝ વધાઈ ।।૨।।

ભાવાર્થ-૧૬

હે પ્રભુ આપે મને શ્રી સ્વામિનીજીને માન મનાવા મોકલેલી હતી પણ તે તો અતિશય નિઠુર બનીને બેઠેલા હતા મને પણ એમ થયું કે આ ત્રીયાને હું કેમ કરીને મનાવીશ પછી કેવાં કેવાં અનેક ઉપાયો કરીને મનાવ્યા છે ।। મેં બહુરીતે ઘણી સુંદર યુક્તિઓ કરીને મનાવ્યા છે તે આપને જણાવું છું ।।૧।। આપે જે કપટ ની વાતો કહી તેમને

છેતરી ને લાવવા વિષેની તે અનેક પ્રયત્નો કરીને તે યત્ન મેં ત્યાં કરી બતાવ્યો શ્રી હરી રાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે કે રસીક પ્રિતમ આપ હવે ચાલો તેને મલીને રસ બસ કરો અને મને આપ આનંદિત બનો ત્યારે વધાઈ આપજો કે આ દૂતી એ ઘણી સારી યુક્તિ રચીને માન મનાવ્યું છે જ્યારે પુરૂષ અને પ્રકૃતિ દ્વૈત બને ત્યારે અપરા પ્રકૃતિ ને મુળ પુરૂષ સાથે જોડાણ કરવા માટે પરા પ્રકૃતિ સહાય ભૂત બને છે લૌકિક ઉદાહરણ થીજ અલૌકિક સમજાય છે તો આ લિલા સમજતાં પ્રભુની કૃપા હોય અને કૃપા કરે તો જ જ્યારે જીવને સમાજાવે તો જ સમજાય બાકી આ બધા વિષયો ગહન છે

પદ -૧૭

ચલ ચલ મેરો કહયો તું માન નાતર પછતેહે કરમાન । અબહીંતો પિય પાય પરત હૈં ત્યજ અભિમાન પાવેંગી સનમાન ।।૧।। બહુનાયક સુખદાયકે સોં કરિ કાહૂકો નિવહ્યો હે ગુમાન। રસીક પ્રિતમસોં પિય જો પૈયે તો સહીયે કોટિક અપમાન ।।૨।।

ભાવાર્થ-૧૭

સખી કહે છે હે શ્રી પ્યારીજી ચાલો ચાલો ઉઠો અને મારૂ કહ્યું માનો નીકળ પછતાશો કે મેં માન ખોટુ કર્યુ છે અત્યારે જે શ્રી નિકુંજ નાયક આપને પાયે પડે છે માટે હવે અભિનાન છોડી હો.તો આપને શ્રી ઠાકોરજી તો સનમાન આપરોજ જુઓ સખી નાયક તો ઘણા હશે પણ આતો બહુનાયક છે આના જેવો બીજો કોઈ નાયક નથી અને તેજ સુખ દાયક છે એટલા માટેજ તેઓ એ આપનું ગુમાન નિભાવ્યું છે શ્રી હરી રાયજી કહે છે પિય શ્રી રસીક પ્રિતમ ને જો મળવું હોય તો કોટિક અપમાન સહન કરવું પડે તો તે આપને સહજ માં મળે છે

પદ -૧૮

આજ શુભલગ્ન તેરે મિલન કોં ગિરીધર નાગર ગુનિન ગનાયો ।। પ્રથમ સમાગમ તેં કિત ડરપત બડે ભાગ્ય સંચિત ફલ પાયો ।।૧।। નવનિકુંજ મંડપ સખી સુમતી વિધાતા સુહસ્ત બનાયે ।। રસીકલાલ તવ સંગ પ્રમુદિત કૃષ્ણ દાસ મંગલ યશ ગાયો ।।૨।।

ભાવાર્થ-૧૮

હે સખી શ્રી પ્યારી આજે આપનો શુભ દિવસ છે મળવાનો શ્રી ગિરીધર નાગર ના ગુણ તો ગુણીજનો પણ ગાઈ સકતાં નથી આતો આપનું જે સંચિત ફળ (પૂર્વે જે ફલ ભેગુ કરેલું તે) પ્રાપ્ત થયું છે તો આપના ભાગ્યનો કોઈ પાર પામી શકે નહિ માટે તો પ્રથમ મિલન થી શા માટે કરો છો વળી આપના માટે તો વિધી એ પોતાના સુ હસ્ત થી નિકુંજ માં નવીન મંડપની રચના કેટલી સુંદર કરી છે રસીક પ્રભુ તો આપના જ સાથે આનંદિત છે તો શ્રી કૃષ્ણદાસજી (અષ્ટસખા) કહે છે કે આ લીલા ના મેં મંગળ યશ ગાયા છે મંગલ શબ્દ છે નિરાવરણ સંબોધે છે કોઈપણ જાતનું વ્રતીનું અંદર નું આવરણ નહિ કેવળ પ્રભુ સિવાય બીજી કોઈ વાતજ નહિ લૌકિક આવરણનો ત્યાં પ્રવેશજ નથી તેજ મંગલ ગાઈ શકે જેવીરીતે ઘણા કિર્તનોમાં આવે છે માનુની મંગળ ગાવે તો માનુની એટલે મોટા ઘરની સ્ત્રી જેને કાંઈ મનમાં કોઈ પણ ઉંડા ખૂણે પણ કાંઈ ઈચ્છા જ નથી મોટા ઘરની સ્ત્રીઓને ભેટ સોગાદ આપો

તો તે લે પણ નહિ અને આપો તો અ વિવેક ગણાય જેને કાંઈજ સ્વાર્થ બુધ્ધિ છેજ નહિ તે ગોપી માનુની કહેવાય અને તે મંગળ ગાય એટલે મંગળજ થાય અને ભેટ સોગાતો જે ગોપી લઈને જાય તેને તો પછી આષીશ આપવી પડે દેત આષીશ સકલ ગોપીજન ચિયંજીવો કોટિ વરીસો તો માનુની માં અને આ ગોપીમાં આટલો તફાવત છે માનુની મંગલ ગાઈને તેમાં ઓતપ્રોત તે મય બની જાય છે અને આ ગોપીને આષીશ કેવી પડે છે.

પદ –૧૯

મેરે બુલાયે નાહિ ન બોલતરી કાહે કોં ભુલાવત ।। હોં પટઈ પ્યારે તોહિ બોલન ઉલટી નાગરી આંખ દિખાવત ।।૧।। તેરે મન ભાવે નંદનંદન તૂ હરિકે ચિત મન બુધ્ધિ ભાવત ।। કો જાને કામિની કૌતુક કી મો સિન કું બાતન બૌરાવત ।।૨।। ધરત મુરલીકા આપતેં અધર કર તનમન ભઈ મધુર કલ ગાવત ।। કૃષ્ણ દાસ સ્વામી ગિરીધર કી મોહન મુરતી કુચ બીચ અરૂઝાવત ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૯

અરે લાડલી વૃષભાન કિશોરી હું આપને બોલાવું છું તો બોલતા એ નથી અને આપ નંદનંદન પાસે જવાનું ભુલ્યા છો કે શું આપને વિલંબ થયો માટે શ્રી શ્યામ સુંદર કમલ લોચન મને આપને બોલાવા માટે મોકલી છે એટલે હું આપની પાસે આવી છું તો આપતો ઉલટી મારા ઉપર આંખો કાઢો છો ।।૧।। આપને તો નંદનંદન વિના બીજુ કાંઈ ગમતું નથી પ્યારી તેં તો શ્રી હરિનું ચિત બુધ્ધિ હરિ લીધી છે આપવીના તેઓ કાંઈ ગમતું નથી જાણે કામિની એ એવું તે શું કૌતુક કર્યું છે કે મારા જેવીને તો વાત સરખી પણ જણાવી નથી ।।૨।। શ્રી મદનમોહન પ્રભુ ને અધરોષ્ટ પર મુરલી ધારણ કરો છો ત્યારે શ્રી મદન મોહન પ્રભુ દક્ષીણા કરથી એક છેડો ગ્રહણ કરે છે જ્યારે આપ શ્રી રસીક પ્રભુને દક્ષિણ કર કમલ શ્રીજીની ગ્રીવા પર ધારણ કરો છો અને વામ હસ્ત થી મોરલી ને ગ્રહણ કરો છો. જ્યારે એક હસ્તકમલ શ્રી ઠાકોરજીએ બંસીઉપર ધારણ કર્યો છે અને વામ શ્રી હસ્ત શ્રી રસીક પ્રિયાજી ની ગ્રીવા ઉપર ધારણ કરેલ છે તો ઉભય સ્વરૂપની ઝાંખી કેવી સુંદર બની છે જાણે એક પ્રાણ વપુ બોય અને તનથી મનથી મધુર સ્વરથી આનંદથી ગાઓ છો જ્યારે અષ્ટ સખી શ્રી કૃષ્ણદાસજી કહે છે કે તે સ્વામિ શ્રી ગિરીધરજીની મોહન મુરતીને હૃદયની વચમાં ધારણ કરેલી છે।।

પદ – ૨૦

કાન્હ કછુ ચાલ બૈઠી રહત।। મો તન ચિતે હઁસે પૈન હઁસે કહયો ચાહત કછુ ન કહત ।।૧।। મેં જાની તન તેં જિય કો ગયો ચાહત હૈ વૃષભાન નંદની બૈઠીરી પ્રિતી કી સકુચ ગહત ।। ઈતે તેરે રસકો રામદાસ પ્રભુ ઈતેં ઔર કો દેખ્યો ચહત ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨૦

હે શ્રી નંદનંદન કાન્હ કુંવર શ્રી પ્યારીજી આજે જે માન કરીને બેસી રહ્યા છે તેમાં તેમની કાંઈ જુદી ચાલ નજરે પડતી હશે હું તેઓના સામે હસી પણ તે ઓ મારી સામે હસ્યા નથી કાંઈક કહેવા માગતા હોય પણ કાંઈ કહી શક્યા નથી આજે વૃષભાન નંદની જે બેસી રહયા છે તે મનમાં પ્રીતી ના બદલે સંકોચ ધારણ કરીને બેઠા છે એવું

તેમના દેખાવ ઉપરથી લાગે છે ઉંડા વિચારમાં જ છે ત્યારે શ્રી રામદાસજીએ પોતાના અનુભવ દર્શન થી કહે છે એટલા માટે હે પ્રભુ શ્રી સ્વામિનીજીને મનમાં તો એમ છે કે પ્રભુ ભલે મને ઉપર થી પ્રેમ કરે છે અથવા પ્રેમ બતાવે છે ણ તેમના મનમાં તો બીજી પ્રિયા ને ચાહતા હશે આવી બુધ્ધિ થી શ્રી ઠાકોરજીને ઉદભવી છે માટે વિચાર મગ્ન બનીને બીરાજે છે.

પદ – ૨૧

બોલત મદન ગોપાલ વિનોદી ચલરી નાગરી છાંડ હે ગજ્જુ ।। મેરે જાન ગિરીધર મિલન કોં ફૂલે તેરે અંગજૂ ।।૧।। તવ ઉર પર યુગલ ના રંગ ફલ રંગ છબિલે શ્યામ રંગજૂ ।। કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગિરીધર નવરંગ ભ્રોં ચપલ મન્મથ માન ભંગજૂ.

ભાવાર્થ – ૨૧

શ્રી મદન મોહન ગોપાલ કહે છે હે વિનોદી ચાલો નાગરી માન છોડી હો તૂં મને ઓળખ આપને મલવા માટે હું આવ્યો છું. તો આપનું અંગ આનંદથી ફુલવું જોઈએ તમારા ઉપર આપણા બંને ની જે પ્રીતી છે તેના ફલ રૂપ પ્રિતીનો રંગ અને છબીલા શ્રી શ્યામના આનંદનો રંગ કૃષ્ણદાસ કહે છે પ્રભુ શ્રી ગિરીધર આપનો રંગજે વો છે કે તેના ઉપર બીજો રંગ લાગે જ નહિ આપની ભ્રોંહ ની ચપળતા જોઈ અનંગ નું ત્યાં માન ભંગ થઈ જાય છે.

પદ – ૨૨

ચલીયે કુંવર કાન્હ સખી વેષ કીજૈ ।। દેખ્યો ચાહો લાડલી કોં અબહી દેખ લીજે ।।૧।।ઠાકી હૈ મંજન કીયે આંગન અપને દેખી ન સુની ન ઐસી સંપતિ સપનેં ।।૨।। બડે બડે વાર પાછે છૂટે અતિ છાજેં ।। માનહું મકર ધ્વજ ચમર વિરાજેં ।।૩।। વદન સલીલ કણ જગમગ જોતી માંનો ઈન્દુ સુધા તામેં અતિમય મોતી ।।૪।। આધો મોતી હાર ચારૂ ઉર રહયો લસી કનક લતા તે માનોં ઉદય હોત ।।૫।। શશી પુન સુર સરી સમ મોતીન હે હારા રોમાવલી મલી માનોં યમુના કી ધારા ।।૬।। પીકઝલકન સોંહે સરસ્વતી એની પરમ પાવન દેખી મદન ત્રિવેની ।।૭।। ચંચલ ઉડત છબિ કહીયેકવન ।। રૂ દીપ માંનો પરસી પવન ।।૮।। શિવમોહે જીન વહ મોહની જે કોઈ પ્યારી કે પાયન આજ આન પરેં સોઈ ।।૯।। નંદદાસ ઓર છબી કહાલોં કહી જે દેખેહી બને હી લાલ ચલ્યોહી ચહી જે ।।૧૦।।

પદ – ૨૩

આજ સખી અચરજ સુન મેરે પ્રિતમ આયે મનાવત ।। તૂં જો નહિન દુહન સમજાવત રૂસ ગયે મન ભાવન ।।૧।। જાકી ચરણરજ બ્રહ્માદીક સુર મુનિ પશુ પંછી ગન પાવન તબતેં ને બિસરત મોહિ સખીરી રસીક રાય મુખ લાવન ।૨।।

ભાવાર્થ – ૨૩

હે સખી આજે તું જો તને એક અચરજ બતાવીશ હે સાંભળ મારો પ્રિતમ મને મનાવા ને માટે પોતેજ આવશે ।। તું જો તેમને કાંઈ નવો દુહો કે નવી વાત કહે તેમના વિરૂધ્ધ તો તે મન ભાવન જરૂર રિસ કરશે ।।૧।।

જેની ચરણ રજને બ્રહ્માદીક સુર મુનિ પશન પંછી ગણ બધાજ પાવન થાય ચે ।। પણ હે સખી મને તે કદી વિસરતા નથી તે રસીક રાયની મુખ લાવણ્ય તા તો કોટિ કંદર્પ લાવણ્ય તા છે તેમના વગર તો હું પણ એક પળ રહી શકતી નથી.

પદ – ૨૪

માન કીયો માનીની મનાયો હૂ ન માને નેક માનહૂમેં સોય રહી માનિનીન માનકે । ઉઝક પિય દેખે આય ચાંપત ચરણ સખીસેન દે ઉઠાય પિય બૈઠે પગપાન કે ।।૧।। પિયકો પરસ જાન જાનકે ભઈ અજાન ચતુરવિહારીજૂસોં બોલી મીષ આનકે । રહો રહો રસીકરાય છિનહૂં ન હોઓ ન્યારે હમતુમ પોઢે દોઉ એક પટતાનકે ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨૪

શ્રી સ્વામિનીજી એ માન કર્યુ છે તો તે સમે તેટલું મનાવે છે પણ માનતા નથી એટલા માં અચાનક શ્રી રસીકરાય ને દેખતાં જાણે ખબર જ નથી તેવી રીતે બેઠા છે ત્યાં તો શ્રી ઠાકોરજી પ્યારીજીના પગની પાની પાસે આવીને બીરાજ્યા અને ચરણ ચાંપવા ચાંપવા લાગ્યા શ્રી પ્યારીજી સખીને ઈશારો કરી ત્યાંથી દૂર જવા કહ્યું હવે આબાજુ શ્રી પ્યારીજી પ્રીતમ નો પરસ થયો જાણી પોતે અજાણ તઈ ગયાં અને પછી કાંઈ બીજું બાનું કાઢી ને બોલ્યા રહો રહો શ્રી રસીક પ્યારે ચતુર બિહારીજૂ (દ્વીભાષી શબ્દ છે) તમે તો મારાથી જરાય જુદા નથી હુંતો આપને જ યાદ કરતી હતી ઘણુ મોડુ થઈ ગયું છે રાત્રી પણ વિતે છે હું અને આપ હવે એકજ પટ વસ્ત્ર ઓઢીને પોઢી જઈએ શ્રી ઠાકોરજી અને શ્રી સ્વામિનીજી એકજ સ્વરૂપ છે જુદુ નથી રસેશ્વર પ્રભુને ઈચ્છા થઈ કે એકલા આનંદ નહિ આવે એટલે પોતાના માંથી પ્રકુતિને બહાર કાઢી જુદુ રૂપ આપી તેની સાથે રમણ કરે છે.

પદ – ૨૫

વાકે તો નયન મને ચાહે પૈવે પ્યારી નહીં માનત ।। દગન તેં રસકી હાંસી ભ્રોંહે કરત ઉદાસી બેનન આન બાતન ।।૧।। વેતો તિહારે રસ રૂપકી આધીન તાઈ દરપન લે દરબરાય આપ વશ આનત ।। નંદદાસ પ્રભુ જાકે તન ભેદ ભયો ટૂટેગો માન ગઢ યોં જાનત ।।૨।।

પદ – ૨૬

રાધા હરી આતિથી તમ્હારે ।। રતિ પતિ અસન કાલ ગૃહ આયે ઉઠ ચાદર દે કહે હમારે ।।૧।। આસન આધી સેજ સરક દે સુખ પગ પરસ પખારે ।। અરધાદીક આનંદ અમૃત લે લલિત લોલ લોચન જલ ઢારે ।।૨।। ધૂપ સુવાસ સ્વાસ સૌરભ મુખ વિહંસ નિદર ધરેં દીપ ઉજ્યારે ।। વચન રચન ભ્રું ભંગ અવર અંગ પ્રેમ મધુર રસ પરોસન ન્યારે ।।૩।। ઉચિત કેલી કટુ તિકત કરજ દ્વિજ અમલ ઉરોજ ફલ કઠિન કરારે ।। મર્દન ક્ષાર કષાય કય ગ્રહ ચુંબનાદી સમર્પિ સંભારે ।।૪।। અધર સિંધુ ઉપદેશ સિંચ શુચિ વિધિ પૂરણ મુખ વાસ સંવારે સૂર સુક્રત સંતોષ શ્યામ કોં બહુત પુણ્ય યહ વ્રત પ્રતિ પારે ।।૫।।

ભાવાર્થ - ૨૬

શ્રી વૃષભાન કિશોરી હે શ્રી રાધે આજ તમારે ત્યાં શ્રી હરી અતિથી (મહેમાન) બનીને પધાર્યા છે જાણે મનોજ સઘળી તૈયારી કરીને આપના ગૃહે પધાર્યા છે તો સખી ઉઠો અને આદરમાન આપો કે હમારે ત્યાં પધારો પછી શ્રી સ્વામિનીજી પોતાનું અડધુ આશન સરકાવી ને (ખસેડીને) ઉભા થઈ પગનો ચરણ પરસ કરીને પગ પખારે છે ।। પછી પીવા માટે જલપાન તો જોઈએ તો શું કહે છે અરઘાદિક (તાંદુલ દુર્વા કુંકુમ ફુલ) અર્ઘ એટલે (સમર્પણ ભાવના) શ્રધ્ધાંજલી આનંદ રૂપી અમૃત ને લઈને સુંદર નવીન નીરદ (કમલની પાંખડીજેવાં નેત્ર) (નીરનામ પાણી જ નામ કમલ) સજલ લોચન (પ્રેમરસથી ભરેલાં) પછી પોતાના અવાસમાં (ગૃહમાં) ધૂપ દીપ સુવાસ સ્વાસ સૌરભ (સુંગધ ફેલાવવા માટે) અને મંદ મુખ હાસ્ય કરી દિપક ની ઉજીયારી (પ્રકાશ) કહે છે વચનામૃત મધુર કરે ભ્રોંહ વિલાસ સુંદર અંગ પ્રેમરૂપી મધુર રસ જાણે પિરસવા વાળી આ કોઈ જુદીજ છે ।।૩।। પછી શ્રી મદન મોહન પ્રભુ એ શ્રી કિશોરી જીને ગમે આનંદ આવે તે રીતે કટાક્ષ કરી પોતાના કર કમલ થી ઉરોજ ફલ (કુચ) ઉપર નખ નિશાન થી જાણે દ્વિજ ચંદ્રની છાપ પડી પછી શ્રી પ્યારીજી ના કેશ ઉપર પોતાના હાથથી મર્દન કરે છે ચુંબનાદી સમર્પિ ખૂબ કાળજી પુર્વક કરે છે તો આ જે પ્રકાર છે તે આનંદ માં ડૂબવા માટે ના છે ત્યાં કૃષ્ણ અને રાધાને સ્વરૂપાત્મક સંબંધજ નથી ત્યાં આનંદમાં ગરકાવ બને છે ત્યારે વૃતિ સુન્યાકાર કરી અદ્વૈત રૂપ બને છે આ વાત ને લૌકીક માં ઘટાડશો તો નીચે ફેંકાશો ધ્યાન રાખજો અધરના રસને સિંધુ સમાન ગણી ને ઉપદેશ આપી મુખ સુવાસ સંવારે છે બીડામાં જે સુગંધી પદાર્થો આવે છે બ્રાસ કપુર એલાયચી લવીંગ વીગેર તો સુરદાસ જી કહે છે પ્રભુ સાથે સુકૃત શ્રી શ્યામ ને સંતોષ આપી બહુજ પુણ્ય થી આ વ્રતને જાળવી રાખ્યુ છે તે મહાપુણ્ય વાળા છે, લૌકિક ઉદાહરણ થીજ અલૌકિક પાપ્ત થાય છે તેટલું ધ્યાન રાખવું.

પદ - ૨૭

દોરી દોરી આવત મોહી મનાવત દામખરચ કછુ મોલ લઈરી । અચરાપસારકે મોહી ખિજાવત હોં તેરે બાવાકી ચેરી ભઈરી ।।૧।। જારી જા સખી ભવન આપને લખબાતન કી એક કહીરી । નંદદાસ વે કયોં નહી આવત ઉનકે પાયન કછુ મેંદી દઈરી ।।

ભાવાર્થ - ૨૭

શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે સખી તું દોડી દોડી ને મને મનાવા માટે આવસ તો મને કાંઈ પૈસા ખરચીને મોલ ખરીદી છે તે ના કહું છું તોય ઘડીયે ઘડીયે આવેશ પછી સખી કહે છે સુનો શ્રી શ્યામા આપ મને છેડો પકડીને ખિજાવો છો તો આજે હું આપને બોલાવા આવું છુ તે શ્રી શ્યામ મનોહર ના કહેવાથી આવું છું બાકી હું કાંઈ તમારા બાપની નોકરાણી નથી સમજયા પછી શ્રી પ્યારીજી કહે છે જારે જા સખી આપના ભવન (ઘર) મેં તને લાખ વાતની એકવાત કરી કે તારે મારી પાસે આવવું જ નહી પછી નંદદાસજી કહે છે કે શ્રી સ્વામિનીજી એમ કહે છે કે તે મને જો મારી જરૂર હોય તો તે કેમ નથી આવતા શું એને પગે કાંઈ મહેંદી મૂકી છે એટલે આવતા નથી .

શ્રી જયદેવ જી ની અષ્ટપદી

પદ – ૨૮

ચંદનચર્ચિત નિલકલેવર પીતવસનવનમાલી । કેલીચલનમણીકુંડલમંડિત ગંડયુગસ્મિત શાલી ।।૧।। હરિરિહ મુગ્ધવધૂનિકરે વિલાસની વિલસતિ કેલીપરે ।।ધ્રુવ।। પીનપયોધર ભારભરેણ હરિમં પરિરભ્ય સરાગમ્। ગોપવધૂરનૂગાયતિકાચિદુદંચિતપંચમરાગં ।।૨।। કાપિ વિલાસ વિવોલવિલોચન ખેલનજવિતમનોજંમ્ । ધ્યાતિમુગ્વવધૂરધિકમ્ં મધુસુદનંસરોજમ્ ।।૩।। કાપિકપોલતલેમિલીતા લપિતુંમ કિમપીશ્રુતિમૂલે । ચારૂચુંચુંબનિતંબવતી દયિતમ્ં પુલ કેરેનુ કૂલે ।।૪।। કેલીકલાકુતુકેન ચકાચિદમુંયમુનાજલકૂલે । મંજુલવંજુલકુંજગતમ્ં વિચકર્ષકરેણદૂકૂલે ।।૫।। કરતલતાલતરલ વલયાવલી કલિતકલસ્વનંવંશે । રાસરસેસહ નૃત્યપરા હરિણા યુવતિપ્રસંસે ।।૬। શ્લિષ્યતિ કામપિચુંબતિ કામપિ રમયતિકામપિરમાં। પશ્યતિસસ્મિત ચારૂતરામ પરામનુગરછંતિ વામાંમ્ ।।૭।। શ્રીજયદેવ કવેદિમદ્દૂભૂત કેશવકેલી રહસ્યં। વૃંદાવનવિપીને લલિતમ્ વિતનોતુશુભાની યશસ્યં ।।૮।।

પદ – ૨૯

રતિસુખસારે ગતમવિસારે મદનમનોહરવેષંમ્ । નુકુરનિતંબની ગમનવિલંબન મનુરારતમ્ં હૃદયેશમ્।।૧।। ધીરસમીરે યમુનાતીરે વસતિ વને વનમાલી । ગોપીપીનપયોધરમર્દન ચલિતચપલકરશાલી ।।ધ્રુવ.।। નામસમેંતમ્ કૃતસં કેતમ વાદયતે મૃદુવેણું । બહુમનુતે તનુંતેતસંગ તપવનચલીતમપિરેણું ।।૨।। પતતિપતત્રે વિચલતિપત્રે શંકિતભવદુપયાનંમ્। રચયતિશયનમ્ં સચકિતનયનમ્ પશ્યતિ તવપંથાનંમ્ ।।૩।। મુખરમધીર ત્યજમંજીરરિપુમિવકેલી સલોંલમ્ । ચલસખીકુંજમ્ સતિમિરપંજમ્ શીલયનીલબોલમ્ં ।।૪।। ઉરસીમુરારે રૂપહિતહારે ઘનઈવ તરલબલાકે। તડિદિવપીતે રતિવિપરીત રાજસિસુકૃતવિપાકે ।।૫।। વિગલિતવસનમ્ં પરિદતરસનંમ્ ઘટયજઘનમપિધાનંમ। કિસલયશયને પંકજનયને નિધિમિવ હર્ષનિધાનમ્ં ।।૬।। હરિરભિમાની રજનીરિદાની મિયમપિ યાતિ વિરામમ્ં । કુરૂ મમવચનં સત્વરરચનં પુરયમધુરિપુકામંમ્ ।।૭।। શ્રી જયદેવે કૃતહરિસેવે ભણિત પરમરમણીયંમ્ । પ્રમુદિતહૃદયમ્ં હરિમતિસધ્યમ્ં નમનસુકૃત કમનીયંમ્ ।।૮।।

પદ –૩૦

હરી ભિ સ રતિ વહતિ મધુપ વને ।। કિમ પરમ ધિક સુખ સખી ભવને ।।૧।। માધવેમા કુરૂ માનિની માન ભયે ।। ધ્રુ।। તાલ ફલાદપિ ગુરૂમતિ સરસં ।। કિંવિફલી કુરૂપે કુચ કલશં ।।૨।। કતિન કથિત મિદ મનુ પદમ ચિરં માપ રિહર હરિમતિશય રૂચિરં ।।૩।। કિમિતિ વિષી દસિ રોહિષિ વિકલા ।। વિહસતિ યુવતિ સભાત વસકલા ।।૪।। મૃદુ નલિની દલ શીલિત શયને હરિ મવલોકય સફલય નયને ।।૫।। જનયસી મનસિ કિમિતિ ગુરૂ ખેદં ।। શ્રૃણુ મમ વચનંમની હિત ભેદ ।।૬।। હરીમુખ યાતુ વદતુ બહુ મધુરં કિમિતિ કરોપિ હૃદય મતિ વિધુરં ।।૭।। શ્રી જયદેવ ભણીત મતિ લલિતં।। સુખયતુ રસિક જનં હરિ ચરિતં ।।૮।।

પદ - ૩૧

કિસલય શયન તલે કુરૂ કામિની ચરણ નલિન વિનિવેશં ।। તવપદ પલ્લવ વૈરી પરાભવ મિદ મનુભવતુ સુવેશં ।।૧।। ક્ષણ મધુના નારાયણ મનુગત મનુસર ભો રાધિકે ।। ધ્રુ।। કર કમલેન કરોમિ ચરણ મહ માગમિતાસિ વિદૂરં ।। ક્ષણ મુપ કુરૂ શયનો પરિમા મિવ નુપુર મનુગતિ શૂરં ।।૨।। વદન સુધા નિધિ ગલિત મમૃત મિવ રચય વચન મનુ કૂલં ।। વિરહ મિવાપન યામિ પયોધર રોધકમુરસિ દુકૂલં ।।૩।। પિય પરિરંભણ રભસ વલિતિમવ પુલકિત મન્ય દુરાપં ।। મદુરસી કુચ કલશં વિનિવેશય શોષયમન સિજ તાપં ।।૪।। અધર સુધા રસ મુપનય ભામિની જીવયમૃત મિવ દાસં ।। ત્વયિવિનિહિત મનસં વિરહાનલ દગ્ધ વપુષમ વિલાસં ।।૫।। મમ શ્રૃતિ યુગલે પિકરવ વિકલે શમય ચિરાદવ સાદં ।।૬।। ત્મામતિ વિફલ રૂષા વિફલાકૃત મવલૌઉતુ મધુનેદં ।। મિલતિ લજ્જીતમિ વનયંતવ વિરમ વિસૃજ રતિ ખેદં ।।૭।। શ્રી જયદેવ કુવેરીદ મનુષદ નિગદિત મધુ રિપુ મોદં ।। જનયતુ રસીકે જનેષુ મનોરમ રતિરસ ભાવ વિનોદં ।।૮।।

માન છુટવાના પદ - રાગ ઈમન, કેદાર, કાન્હરો

પદ - ૧

માન છૂટ ગયોરી નિરખત મોહન વદન। નયનનસોં નયનમિલત મુસકાત પરસ્પર ગયો હૈ વિરહે દુખકદન ।।૧।। કુંડલ સુભગ કપોલ લોલ અરૂ ગુણ રૂપરેખ સદન। ગોવિંદપ્રભુકી મુખશોભા પર વારફેર ડારોં કટિ મદન ।।૨।।

પદ - ૨

શ્યામાજીકોં શ્યામ મનાયકે આવત । જ્યોં જ્યોં કુંવર ચલત હોંરે હોરે ત્યોં ત્યાં પાછે પાછે ધાવત ।।૧।। કબહુક આગેં કબહુક પાછે નયનસોં નયન જૂડાવત। કબહુંક પંથકે તનિકતિનકા દૂર કરનકોં ધાવત ।।૨।। કબહુંક લક્ષણતા રહી હૈ માનકી તાતેં અધિક છબિ પાવત। જ્યોં મદમત્ત માતંગ માતે તેં ડરપત રહેત મહાવત ।।૩।। અતિશયશંક મોહન અતિઆતુર બાનિક બહુત બનાવત। પરમ રહસિં ગિરિધર રસલીલા જનપરમાનંદ ગાવત ।।૪।।

પદ - ૩

કોન પત્યાય તિહારી ઝુંઠીમીઠી બતિયાં । તૈસેઈ સાંવલતન તૈસેઈ હો મન મેં જાને કુંવર સબ ભતીયાં।।૧।। મુખકી હમસોં મિલવત જીયકી ઔરનસોં ત્રિયમારનકોં ભલેપઢે ઘતિયાં। નયનસોં નયન મિલત માન છુટ ગયો ગોવિંદપ્રભુ પ્યારી લાઈ લઈઉર છતિયાં ।।૨।।

પદ – ૪

રાધાજૂકોં લલિતા મનાય લિયેં આવત હરિ જૂકે કાન પરી નુપુર ભનક ।। તલ્પ રચિ કિશલય દલ હાથ રહે પ્રતિ ધૂનિ હિયેભઈ બાજ ઝનક ।।૧।। જબ જાય મિલી લપટાની હરિ હિયો ત્યોં ત્યોં ફેર મિટત કાંસેકી કનક ।। સુરદાસ મદન મોહન શ્યામ રીઝે પરસ્પર હંસત હંસત પોઢે પરિખંડ ખનક ।।૨।।

પદ – ૫

પ્યારી પગ હરેં હરે ધર । જૈસે તેરે નૂપુરન બાજહી જાગત વ્રજકો બોગ નાહીં સુનાયવેયોગ હાહારી હઠીલી નેક મેરો કહયો કર ।।૧।। જોલોં બન વીથનમાંહિ સઘનકુંજકી પરછાંહિ તોલોં મુખઢાંપ ચલ કુંવરરસીકવર । નંદદાસ પ્રભુ પ્યારી છિનહું ન હોય ન્યારી શરદઉજીયારી જામેં જેહોં કહું રર ।।૨।।

પદ – ૬

રસમેં રહત ગડીહો રસિકની । કનકવેલ વૃષભાનનંદિની શ્યામતમાલ ચઢી ।।૧।। વિહરત સંગલાલ ગિરિધરકે કોન ભાંત પઢી । કુંભનદાસ લાલગિરિધર સંગ રતિરસકેલી બાઢી ।।૨।।

પદ – ૭

નેક ગહિ લીજે હો પ્યારી મેરી બાઁહ ।। મેરી ઓટ તૂ જાન ન પરિહૈ લેચલ હૂઁ તરૂ તરકી છાંહ ।।૧।। નીલ વસન વિધુ વદન દુરાયો જૌલોં હિમ કર કિરણ પ્રકટ ભઈ નાહીં ।। વ્રજપતિ કુસુમ રાવટી પોઢે નિકટ હી બટ સંકેત માહી ।।૨।।

પદ – ૮

ચતુર યુવતી ગવનત પિય પૈવન ।। ગહે ઉર રસ વચન સહચરી કે પ્રેમ મગન ભુષણ સાજત તન ।।૧।। નવ શૃંગાર સબ અંગ અંગ પ્રતિ મોહયો રતિ પતિ નયનન કે અંજન ।। ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરીધર ભૂજભર લઈ સૌદામિની ભેટી માનોં નવઘન ।।૨।।

ભાવાર્થ– ૮

શ્રી લલિત કિશોરીજીને તેમના સહચરી (ટહેલ કરનાર) ના રસ ભર્યા વચની સાંભળી ને તેને પોતાના ઉર અંતરમાં ગ્રહણ કર્યા માન છૂટી ગયું કે મેં પ્રભુ ને ઘણોજ શ્રમ આપ્યો છે પછી પોતે પ્રેમ મગ્ન બની ગયા કે મેં આટલી બધી હઠ કરી છતાં પણ પ્રભુતો મને તેટલીજ ત્વરાથી યાદ કરે છે મેં જ ખોટી હઠ પકડી રાખી છે પછી શ્રી પ્યારી જીએ પોતાના તન ઉપર ભૂષણ સજ્જ કરી તૈયાર તઈ ને શ્રી સ્વામિનીજીએ શ્રી નંદકુમાર ભણી ગવન કરી શ્રી પિયને મળવા માટે ચાલ્યા ।।૧।। નવીન શૃંગાર બધો અંગે અંગમાં પહેર્યો છે રતિના પતિ મનોજ નયનના અંજન યુક્ત બાણ સજ્જ કરી જાણે ચઢી આવ્યો છે શ્રી ચતુર્ભુજ દાસજી કહે છે શ્રી ગિરીધર લાલે પોતે શ્રી પ્રિયાજીને ભૂજ બંધમાં લઈ લીધા જાણે નવ ઘનમાં દામિની ઝબકતી હોય તેવું શ્રી કિશોરીજી નું તેજમય અંગ શોભી રહયુ છે.

પદ – ૯

કુંજ ભવન ગવન કરો . તનકે સંતાપ હરો.પુરણ ચંદસો દરસ દીજૈ ।। કંજ ખંજન કોટિક વારોં મીન મૃગવાર ડારોં ઐસે ઈન નયન નિરખ કમલ નયન કૃતાર્થ કીજે ।।૧।। જીનકો પથ કોઉ ન પાવત નિગમ હારે ગાવત કબન તેં તૂવ પથ નિહોરત તિનસોં હિલમિલ સુખ લીજૈ ।। ઘોંધીકે પ્રભુ રસ સાગર તેરે હી રસ ભીજે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

સહચરી કહે છે હે શ્રી વૃષભાન સુતા હવે આપ કુંજ ભવન પ્રતિ ગમન (જાવ) કરો અને તનના તાપ સંતાપ હરો (ભુલીજાવ) અને પુણીમા ના ચંદ્રસમાન મુખના દર્શન આપો ।।૧।। હે શ્રી પ્રાણ વલ્લભા શ્રી મદન મોહન પ્રભુના કમલ નયન ની ચંચળતા ખંજન પક્ષી કરતાં ઘણીજ ઉંચ્ય કોટિની છે તેના ઉપર તો વારી જાઉ હે પ્રિયા મીન અથવા મૃગ તે પણ વારી જાય છે એવા તે ઓ ને રાજીવ લોચન નવીન નીરદ (કમલ) ને આપ જુઓ અને શ્રી શ્યામ સુંદર કમલ નયન ને કૃતાર્થ કરો ।।૧।। હજી સુધી તેનો પાર કોઈ પામી શક્યું નથી (વેદ રટત બ્રહ્મા રટત શંભુ રટત શેષ રટત પાવત નહી પારરી) નિગમ (વેદ) તે પણ નેતી નેતી કહે છે (ન ઈતી નઈતી એટલે તે પદ તો હજી ઘણું આગળ છે એટલે થી પતતું નથી) તો તે પથ (રસ્તો) ને આપ કયારના જોઈ રહયા છો તો તેમને હળી મળી ને સુક લેહો શ્રી ઘોધી કહે છે પ્રભુ તો આપના જ આનંદ રસ સાગરમાં આપના થીજ રસ ભીના છે તો પ્રભુની આ બલિહારી છે તે ઓની ગાથાં આ લૌકિક જીવ શું જાણી શકે.

માન મિલાપ કે પદ– રાગ કેદાર

પદ – ૧

સકલ વ્રજ તિયન મેં તુહી જીતીરી ।। સબન કો ભાગ્ય ભોગવત સબરી નિસા લાલ ગિરીધર ન સંગ તોહિ બીતીરી ।। કેતિક ઉપમાં કહું રાવરી એક મુખ શ્યામ સુંદર ગરેં લાય તોહિ લીનીરી ।। રસીક પ્રિતમ મહા સુખ દિયો રાધિકા યાતેં કમલા લયા રહી હે રીતીરી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧

હે શ્રી રાધે બધીજ વ્રજ વનિતા ઓ માં તુંજ એકજ એવી મહા ભાગ્યવાન છો કે સારી રાત્રી ગિરીધરલાલ સાથે તારી વિતે છે ।।૧।। હે રાવરી હું આપને કેટલી ઉપમાં આપું આપના મુખ કમલ ને જોઈને શ્રી શ્યામ સુંદરે ગળે લગાવી લીધી આનાથી કેવું ભાગ્ય કહેવાય અમારા ભાગ્યમાં આ ફળ નથી તેથી શ્રી હરી રાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે કે રસીક પ્રિતમે તો શ્રી પ્રાણ વલ્લભાને મહાસુખ આપ્યું તેટલા માટે હે શ્રી રાધે શ્રી કમલા એટલે લક્ષ્મીજી પણ આ સુખ ભોગવવા માટે આપની સઘળી રીત અનુસરે છે પણ હજી તો તે ચરણ ચાંપી રહયા છે પણ પ્રભુએ તો હજી લક્ષ્મીજીની સામે દ્દષ્ટિ પણ આપના નથી અને આપને તો શ્રી શ્યામ સુંદર કેટલા પ્રેમથી ભેટે છે.

પદ – ૨

રાધિકા આજ આનંદમેં ડોલેં । સાંવરે ચંદગોવિંદકે રસભરી દુસરી કોકીલા મધુરસ્વર બોલેં ।।૧।। પહેરે તનનિલપટ કનકહારાવલી હાથ લેં આરસી રૂપ કો તોલે કહત શ્રીભટ્ટ વૃજનારી નાગર બની કૃષ્ણકે શીલકી ગ્રંથીકા ખોલે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨

શ્રી સ્વામિનીજી શ્રી ઠાકોરજી ને કહે છે હે પ્રભુ જ્યારે હું રોજ માન કરૂ છું ત્યારે આપ મને મનાવો છો તો આજે તો મારે કૃષ્ણ બનવું છે અને આપ રાધીકા બનો પછી હું જોઉ છું આપને માન મનાવીશ ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી કહે ભલે તેમ કરો પછી પરસ્પર શૃંગાર ની અદલા બદલી કરી નાખી શ્રી પ્યારીજી બન્યા શ્યામ મનોહર મુકુટ કાછની ધારણ કરી હાથમાં વેણુ લઈ તૈયાર થઈ ગયા અને પછી શ્રી જી બન્યા શ્રી રાધિકા પછી શ્રી રાધિકા જી આજે હું બહુજ આનંદમાં ડોલું છું સાંવરે ચંદ ગોવિંદકી રસભરી જાને બીજી કોકિલા મધુર સ્વરથી જાણે ગાઈ રહી હોય ।।૧।। પોતે લીલા રંગની સાડી પહેરીને ગળામાં સુવર્ણના હારાવલી શોભી રહી છે પછી હાથમાં દર્પણ લઈ ને પોતાના રૂપને તોલે છે કે હું તો તેમના જેવી બરાબર લાગું છું કે નહિ તે વખતે શ્રી પ્રિયાજી શ્યામ સ્વરૂપ બનેલાં તે પાછલ ઉભા રહીને જુવે છે દર્પણમાં પણ સ્વામિનીજી બનેલા પણ તે બહુનાયક હતાં તેમને દ્દષ્ટિ કરી દર્પણ માં તેમનું પ્રતિબિંબ પડે છે અને તેમને જરા ગર્વ આવ્યો મનમાં કે ભલે બધુ બરાબર છે પણ તે શ્યામ રૂપ અને હું તો ગૌર સ્વરૂપ કયાં અદલાબદલી થવાનું છે તેમ મનમાં વિચાર કરતાં જરા નાક નું ટેરવું અધર ચડી ગયું તે દૃષ્ય શ્રી સ્વામિનીજી સ્વરૂપે દર્પણ માં જોયું એટલે સમજી ગયાં કે આપને ગર્વ નું ભૂત ચઢયું છે પછી સ્વામિનીજી બનેલાં સ્વરૂપે પછી પોતે અર્ધ ઘુંઘટની ઓટ મારીને કપોલ ઉપર કર કમલ દઈને માંનમાં ઉતરી પડયાં પછી તો ગહેરો માનમાં ઉતરી ગયા શ્રી ઠાકોરજી સ્વરૂપે શ્રીજીને ઘણું મનાવે છે છતાં જ્યારે હારીને થાડયાં ત્યારે તેમના મનમાં ઘણો ખેદ થયો કે અરેરે આવો વિચાર મને કેમ આવ્યો હુંતો તેમના થી જુદી જ કયાં છું એક પ્રાણ વપુ દોય પછી તેમને થયું કે અને તો શરીર થી જુદા છીએ આત્મ રૂપે તો એકજ છી એ આ છે અદ્વતૈ પછી શ્રી કૃષ્ણ સ્વરૂપેજ શ્રી પ્યારીજી શ્રી યમુનાજી જે પોતે તો નિગુર્ણ સ્વરૂપે અર્હનિશ બીરાજે છે શ્રી ઠાકોરજી સ્વરૂપે સઘળી બીના કહે છે પછી પોતાનો શૃંગાર શ્રી યમુનાજી ને ધારણ કરવા વિનંતી કરે છે કે આપ શ્યામ સ્વરૂપે છો તો શ્રી શ્યામ સુંદર જેવાજ દેખાવો છો આટલું મારૂ માની શ્રીજીને માન છોડાવો. ત્યારે શ્રી યમુનાજી શ્રી ઠાકોરજીનો શૃંગાર ધારણ કરી હાથમાં નવીન કમલની પુષ્પ માલા હાથમાં શ્રી ઠાકોરજી માટે લઈ જાય છે નિકુંજ ત્યાં તો શ્રી યમુનાજીને દેખતાં વેંત તરતજ શ્રીજી ઉભા થઈ ગયા અને કહે હે શ્રી યમુનાજી મારે આપનાથી માન નથી પછી માન છુટી ગયું અને શ્રી ઠાકોરજીએ શ્રી યમુનાજીને કહ્યું કે આજથી તમોને જોઈને બહુજ પ્રસન્ન થયો છું હવે આજ શૃંગાર માં સદાય બિરાજે મારૂ વચન છે ત્યારથી શ્રી યમુનાજી શ્રી ઠાકોરજીનો શૃંગાર જ ધારણ કરે છે

પદ – ૩

મદન મોહન સંગ મોહની ઔર કુંજ સદન મેં વિલસત નવરંગ પિય પ્યારી પ્રભુ પ્રાણ પિયા દોઉ લટપટાત પાગે આધે આધે વચન કહેત માતે અનંગ ।।૧।। પરસત નખ ચિબુક બિંદુ ચાહે રહત વદત ઇંદુ હસહસ ઢુરજાત કબહું પિયસી ઉછંબ ।। ગોવિંદ પ્રભુ સરસ જોરી નવ કિશોર નવ કિશોરી ગાવત મિલ રાગ કેદારો મધુરી તાન તરંગ ।।૨।।

પદ – ૪

અરી મેં રતનજતન કર પાયો । ઉધરે ભાગ્ય આજ સખી મેરે રસીકશિરોમણી આયો ।।૧।। આવતહીં ઉઠ કે દે આદર અપને ઢિંગ બૈઠાયો। મુખચુંબન દે અધરપાનકર ભેટ સકલ અંગ લાયો ।।૨।। અદભૂતરૂપ અનૂપ શ્યામકો નિરખત નયન હિયો સિરાયો। નિસદિન યહી આપને ઠાકુર કો રસીક ગૂઢયશ ગાયો ।।૩।।

પદ – ૫

બૈઠી પિયકો વદન નિહારેં ।। લાવણ્ય રૂપ પર વારંવાર તન મન ધન જોબન વારેં ।।૧।। કબહુંક નિકટ જાય પ્રીતમ કો પગીયા પેચ સુધારેં ।। કબહુંક ચુંબન કરન કપોલ ન હેર ચંદ્ર ઉજીયારે ।।૨।। કબહુંક પીવત અધર સુધારસ ભેટત અંગ ઉધારેં રસીક પ્રીતમ કે સંગમ પ્યારી પૂરવ વિરહેં વિસારેં ।।૩।।

પદ – ૬

દોઉ મિલ કરત ભાંમતી બતિયા। મદનગોપાલ કુંવરરાધેકો નખમન અંક લિખત ઉર છતિયાં ।।૧।। તેસીય છટકરહી ઉજિયારી પુન્યોચંદ શરદકી રતિયાં। કેલીરૂપીણી યમુના શ્રીભટ્ટ વૃંદાવન ફુલ્યો બહુભતિયાં ।।૨।।

પદ – ૭

પાસા ખેલત હે પિયપ્યારી । પહેલો દાવ પર્યો શ્યામકો પીતપીછોરી હારી ।।૧।। શ્યામ કહે કછુ તુમહી લગાવો તન નકવેસર ડારી । કલબલ છલકર જીત્યો ચાહત લાલ ગોવર્ધનધારી ।।૨।। અબકીબેર પિય મુરલી લગાવો તોં ખેલો પાવારી । ભૂખન સબેં લગાય શ્રીવિઠ્ઠલ પ્રભુ હારેં કુંજવિહારી ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૭

સઘન કુંજ નિકુંજમાં પ્રિયા પ્રિતમ બીરાજે છે શ્રી પ્રિયાજી કહે છે હે પ્રભુ ચાલો આપણે ચોપાટ બાજી પાસા ખેલ રમીયે.તો અધીક આનંદ આવશે અને રમત શરૂ થાય પહેલાં કાંઈક શરત મુકો જે હારે તે કાંઈક મૂકે પછી રમત શરૂ કરી પહેલો દાવ શ્રી ઠાકોરજી એ ખેલ્યો તો શ્યામ સુંદર હારી ગયાં પોતાનુ પીતપટ ઉતારી આપ્યું પછી શ્યામ સુંદર બોલ્યા હે પ્યારીજી હવે તમો કાઈ સરત લગાવો પછી તેમને નાક માંથી નકવેસર કાઢી ને નાખી પછી શોર બકોર કરી છલ વિદ્યા વાપરી ને જીતવા માગે છે શ્રી ગોવરધાન ધારી પણ શ્રી પ્રિયાજીની જીત થાય છે પછી શ્રી સ્વામીનીજી કહે છે હે પિય આ વખતે તો મુરલી લગાવો તોજ આ વખતે ખેલીશ નીકર નહીં પછી બધાજ આભૂષણો લગાવ્યા ખેલમાં તો શ્રી વિઠ્ઠલ પ્રભુ કહે છે આ વખતે પણ પ્રભુનીજ હાર થઈ છે કુંજ બિહારી પછી શ્રી પ્યારી જી પાસે વસ્ત્ર આભૂષણ માગે છે ત્યારે તે ઓ કહે છે કે આતો શરત માં જીતેલા છે એટલે નહી અપાય પછી

શ્રી શ્યામ સુંદર બીજા વ્રજ ભક્તોની નિકુંજમાં પધાર્યા ત્યાર પછી શ્રી સ્વામિનીજી ને મનમાં થયું કે આ બધી મેં મોટી ભુલ કરી છે તો લાવ પાછું આપી દઉં શ્રી પ્રિયાજી પાછું આપવા જાય છે ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી વ્રજ ભક્તો ને કહે છે જૂઓ સામેથી શ્રી રાધે પધારે છે તો તમે કોઈ નિકુંજમાંપી બહાર નિકળશો નહિ હુંજ નિકુંજના દ્વાર ઉપર ઉભો રહું છું પછી શ્રી ઠાકોરજી જાણે હાથ જમણો કટ્ટિપર ધર્યો છે અને ડાબો હાથે નિકુંજની ઉપરની સાખ પકડીને ઉભા છે દ્રષ્ટિ પોતાના ચરણારવિંદમાંજ છે પછી શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે પ્રભુલો આ સઘળી વસ્ત્ર શૃંગાર આપના લો પછી શ્રી સ્વામિનીજી નિકુંજમાં પધારે છે અને અનેક વ્રજ ભક્તો ના ભાવના મનોરથો ઉભય સ્વરૂપ પૂર્ણ કરે છે. શ્રી જી બાવા નું સ્વરૂપ મંગલા ઉષ્ણકાલમાં જો જો તે સ્વરૂપ નિકુંજના દ્વાર ઉપરજ ઉભેલા છે અને તેમની દ્રષ્ટી ચરણાવીંદ ઉપરજ પોતાના જે નિજભક્તોના ઉપરજ જુવે છે ચરણાવીંદમાં

પદ – ૮

આજ આયે મેરે ઘામ શ્યામ માઈ નાગર નંદકિશોર ।। ચંદારે તું થિર હવૈ રહીયો હોંન ન પાવે ભોર ।।૧।। દાદુર ચકોર પપૈયા બોલો ઓર બોલોલ બન કે સબ મોર ।। નંદદાસ પ્રભુ વે જિન બોલે વારો તમચર ચોર।।૨।।

પદ – ૯

દેખરી દેખ યુગલકિશોર । કરત કામ કલોલકુંજ શ્યામસેત શશી જોર ।।૧ ।। સેજ નભ ગ્રહ સૂચત ચહું દીશ પરત કહૂંકહૂં થોર । માનોં બાદર વસન પસરે વિવિધ પચરંગ છોર ।।૨।। કંઠપર કરધાર કબહું કરત આનન ઓર। માનોં સોમ સરોજ છાયો વૈરી બંધુ નિહોરે । રચ્યો વ્રજપરિચાર ઝરન પ્રેમસુધારસરોર। ઘટત બઢત નવરસ ષોડશ પ્રકટ રજની ભોર ।।૪ ।। ગયો ત્રિભુવન તિમિર ઉપજ્યોં ઈન્દુ સામલગોર। તૃપ્તિ નેક નહોત સુરજ પીવત નયન ચકોર ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૯

અરે સખી દેખતો ખરી આ યુગલ કિશોરને તો જો કુંજન માં કામ કલોલ કામ એટલે (ઈચ્છાઓ) ઈચ્છા માં આવે તેવીવ રીતે તે આનંદ કરે છે બંનેના મુખારવીંદ ચંદ્ર સમાન શોભી રહ્યા છે ।।૧।।જેવી રીતે આકાશ માં ગ્રહ જેમ સેજ બિછાવીને જુદા જુદા રંગોથી સુચન કરે છે દરેક દીશામાં કાંઈક કાંઈક જુદા જુદા રંગો દેખાય છે તેવી રીતે જાણે બાહર રૂપિ વસ્ત્ર ઉપર વિવિધ પચરંગ ના છોર દેખાય છે વળી ક્યારેક માનના વિરહથી કાંઈ નયનાશ્રુ વહી જાય છે ।।૨।। મુખ ઉપરથી કંઠપર ધારા પણ વહી જાય છે તે વખતે જાણે સોમરસ વહી રહ્યો છે તો કેવી રીતે તેની ઉપમાં આપી છે જૂઓ મુખારવીંદને સોમ (ચંદ્ર)ની ઉપમાં આપી છે અને તેમાંથી જે વિરહ ના આંસુ વહી રહી કંઠ સુધી ધારા ચાલી છે તો મુખ કમલ તો કમલ છે તે ચંદ્રનો વિરોધાભાસી છે તો તે મુક કમલ ઉપરથી છાઈ ને જાય છે તો જાણે વેરી બંધુ જોવે છે ।।૩।। તો વ્રજના પ્રચાર માટે આ પ્રેમના આંસુ નું ઝરણ પ્રેમસુધારસ રોર (જાણે અમૃતનો ફેલાવો) કરે છે શરીર માં નવરસ છે. હાસ્ય રસ, શાંન્ત રસ, કરૂણ રસ, બિભસ્ત રસ, વીરરસ, શૃંગાર રસ, ભયાનક રસ, રૂદ્ર રસ, અદ્ભૂત રસ. ષોડશ એટલે સોળ કલાઓ આખી રાત્રી પસાર થઈ

સવાર પડી ગઈ ।।૪।। પછી દ્રષ્ટી થીસામે દ્રષ્ટી મળતાંજ ત્રિભોવન નો અંધકાર નાશ પામ્યો અને શ્યામ અને ગૌર ચંદ્રથી ત્રિભુવન નો તિમિર અંધકાર નાશ પામ્યો અનેજેમ મુખચદ્ર ને મળતાં નયન રૂપી ચકોર તે ચંદ્ર કિરણનું પાન કરતાં જરાયે તૃપ્ત થતાં નથી આ પદ છે સુરદાસજીનું પણ ત્યાં સૂરજ ની છાપ છે તેને સમજવી પણ મુશ્કેલ પડે.શ્રી સ્વામિનીજી એ આ પદની રચના બનાવેલી છે.

પદ – ૧૦

રી તૂ અંગ અંગ રંગ રાની અતિહી સયાની પ્ય જિય મન માની ।। સોરહ કલા સમાની બોલત મધુરી બાની તેરો મુખ દેખેં ચંદા જ્યોતિ હું લજાની ।।૧।। કટિ કેહરી કદલી જંઘ નાસીકા પર કિરવારોં ફલ ઉરોજ બિચ અધિક સયાની ।। હરિ નારયણ શ્યામદ્દ્સ કે પ્રભુસોં તેરો નેહ રહો જોલોં ગંગા યમુના પાની

ભાવાર્થ – ૧૦

અરે હે શ્રી વૃષભાન બલી ખરોખર તૂં બહુજ ચતુર છે અને આપનો એક એક અંગો ની તૂં રાની છું એટલેજ શ્રી પ્રિય નંદકુમાર ને જિય મનમાની છું ।। ખરેખર સોલે કલા ઓ આપના માંજ સમાણી છે બોલો છો તો આપની વાણી પણ મધુર છે આપનું મુખ જોઈ ને ચંદ્રનો પ્રકાશ પણ લજ્જા પામે છે।।૧।। આપની કટિ જાણે કેહરી (સિંહ) ના જેવી પાતળી છે જંઘા જામે કદલી ના સ્થંભ સમાન છે નાસીકા ઉપર તો પોપટ પણ વારી જાય છે અને ફલની ઉપમાં છે કુચની તો ઉરોજ બિચ એટલે ઉભય ની વચ્ચે થીજે હારાવલી શોભી રહી છે તે ખરેખર જાણે શ્રી સુરસરી (ગંગાજી) કેટલી ચતુર છે તેવી શોભા આપે છે તો હરી નારાયણ અને શ્યામદાસજી પ્રભુને કહે છે પ્રભુ આ આપનો નેહ (પ્રેમ) જયાં સુધી ભુતલ ઉપર ગંગા અને યમુના ના પાણી વહે ત્યાં સુધી આપનો પ્રેમ અવિચલ રહો પ્રભુ

પદ – ૧૧

લાલન તેરેહી આયે આજુ સુહાવની રાતિ ।। તનમન ફુલી અતિ અંગન સમાત નિકુંજ મેં કરત વધાયે ।।૧।। કોક કલા અતિ નિપુણ નાગરી રૂપ દેખત મો મન ભાએ ।। ગિરીધર પિય રસબસ કીને કૃષ્ણદાસ દુલરાએ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૧

હા લાલન આપણા આવવાથી આજે આ રાત્રી સોહાવની લાગે છે હું મારા તનમન માં ફુલી રીહ અને આનંદ મારા અંગમાં સમાતો નથી તે બહાર વહી રહયો છે તેથી નિકુંજ માં વધાઈ આપે છે ।।૧।। આપતો આનંદ કલાના અતિ પ્રવિણ અને નિપુર્ણ છો ત્યારે શ્રી શ્યામ સુંદર કહે છે હે નાગરી આપનું રૂપ દેખીને મને બહુજ ગમે છે પછી શ્રી ગીરીધર ને શ્રી પ્યારીજી રસ બસ કરી નાખે છે તો કૃષ્ણ દાસજી આ ગુણ ગાઈ રહયા છે.

પદ – ૧૨

તેરે શિર કુસુમ વિથિર રહે ભામિની શોભા માનોં નભ ઘન તારેં ।। શ્યામ અલક છુટ રહી . વદન પર ચંદ છિપ્યો માનોં બાહર કારે ।।૧।। મોતિન માલ માનોં માન સરોવર કુચ ચકવા દોઉ ન્યારે ।। ઘોંધી કે પ્રભુ તીન લોક વશ કિનેં આલી નંદદુલારે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૨

હે પિય ભામિની આપના સિરપર કુસુમ ગુંથેલા છે તેની શોભા કેવી હે છે જાણે નભ એટલે આકાશ રાત્રે તારા શોભે છે તેમ ઘનરૂપી કેશ અને તારા રૂપી ફુલ ।। વળી આપની વાળની લટ છુટેલી છે આગળ મુક ચંદ્ર જાણે સંતાણો નો હોય કાળુ વાદળ જાણે ચંદ્ર ની આઉ આવ્યુ હોય તેવું લાગે છે મોતીની માલા જાણે માન સરોવર ને મળવા જતી હોય તેમ ઢળી રહે છે (કુટકેવા ઉતંગ દેખાય છે જાણે બે જુદાજુદા ચકવા (પક્ષી) ડોકા કાઢી ને બેઠા છે તો ઘોંધીજી ઉપર પ્રભુની અસીમ કૃપા વરસી છે તે કહે કે આલી પ્યારી આયે તો એક નંદદુલારાને વશ કર્યા છે પણ અમારી પ્રભુ એ તો ત્રણે લોકને વશ કર્યા છે.

પદ – ૧૩

આજ તેરી ફલી અધિક છબિ નાગરી । માંગ મોતિન છટા વદન પર કચલટા નિલપટ ઘનઘટા રૂપગુણ આગરી ।।૧।। નયનકજ્જલ અણીકવરી લજ્જીત રૂણી તિલક રેખા બની અચલ સૌભાગ્યરી । નાસીકા શુકચંચુ અધર બંદુકસમ બીજ દાડિમ દશન ચિબુકપર દાગરી ।।૨।। વલય કંકણચૂરી મુદ્રીકા અતિરૂરી વૈસરી લટક રહી કામગુણ આગરી । તાટંક મણીજિટત કિંકણી કટિતટિત પ્રોત મુક્તાદામ કુચકંચુકી લાગરી ।।૩।। મુક મંજીરધ્વનિ ચરણ નખચંદ્રમાં પરમ સોરભ વઢત મૂદુલ આનુરાગરી । કહે કૃષ્ણદાસ ગિરિધરન વશકિયે કરત જખમધુરસ્વર લલિતવર રાગરી ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૧૩

હે નવલ નાગરી આજે આપ જે વસ્ત્રા ભૂષણ ધર્યા છે તે કેવી સુંદર ફીટો ફીટ તેથી આજની છબી કાંઈ ઔર લાગે છે શ્રી મસ્તકપર મોતીની જે માંગ ભરેલી છે તેની છટા પણ સુંદર છે વદન ઉપર જે વાળની લટ છે તે રૂણી એટલે સાપના જેવી લાગે છે નિલપટ પહેર્યા છે તે જાણે ઘનની ઘટા ચઢિ આવી છે રૂપમાં અને ગુણ માં પણ આગળ પડતા છો ।।૧।। નયન પણ કજરાળાં અણી યાળાં છે તિલકની રેખા જાણે આપના સૌભાગ્ય ને અચલ બતાવે છે ।। નાસીકા તો જાણે આપની પોપટની ચાંચ જેવું છે અધર લાલ ફલ જેવાં છે (બીંબફલ)આપનાં દાંત દાડમ જેવાં છે દાઢી ઉપર જે મેસનું (કાજળનું) દિઠોનું છે ।।૨।। વલય કંકણ ચૂરી વીંટી અતિ સુંદર ધરેલાં છે કામ ગું માં આગળ પડતાં છે કર્ણમાં તાટંક મણી જડેલી કિંકણી કટિપર (કંદોરો) મોતીથી પરોવેલો ધર્યો છે કુચ પર કંચુકી (ચોલી) શોભી રહી છે ચરણ નેપુર દવની ચરણ નખ ચંદ્ર પરમ સૌભાગ્ય સુંદર પ્રેમથી બઢી રહયો છે કૃષ્ણદાસજી કહે છે કે ગિરીધરને વશ કરવા જ્યારે મધુર સ્વરથી ગાઈને રીઝાવી રહયા છે ।।

પોઢવા નું પદ - રાગ અડાનો

પદ ૧

આય કર્યો ન દેખો લાલ આપની પ્યારીકી છબી ચાંદનીમેં પોઢી યાતેં ચંદહું રહ્યો લજાય । મંડલ પોહોંપમાલ નિલાંબર અંબર નાસીકાકો મોતી દેખે ઉડુગણ સકુચાય ।।૧।। આયે હે નિકટ લાલ રીઝ રહે લલચાય વારવાર દેખદેખ મુખકી લેત બલાય । નંદદાસ પ્રભુપ્રિય અધરન બીરી લાય રસિક બિહારીન પ્યારી ચોંકપરી મુસકાય ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૧

હે લાલ આપની પ્યારીજી ની છબિ આપ આવીને જૂઓ તો ખરા કે ચાંદ ની માં પોઢેલા છે તો શ્રી પ્યારીજીનું નુખ જોઈને ચંદ્ર પણ લજાયમાન થઈ જાય છે મંડલાકારે પહોંચ ની માલ ધારણ કરી છે નિલાંબર જાણે આકાશ અને નાક નું મોતી જોઈને તારાો પણ વિચાર કરતા થઈ જાય છે તે સખીના વચન સાંભળીને શ્રી વ્રજરાજ નિકટ પધાર્યા છે અને આનંદમાં આવીને લલચાય છે વારે વારે મુખને જોઈને ઓવારણાં લે છે પછી નંદદાસજી કહે છે પ્રભુના મુખમાં બીરી હતી તે અધર પર લાવ્યા તે શ્રી પ્યારીજી જોઈને તમકયાં સાથી કે અધર રસથી તે ભરેલી હતી તે બીરી ને લાડીલીજી એ અધર પર થી ખંડિત કરીને બીરી મુખ વડેજ લીધી અને લીલા રસ માં મગ્ન બન્યાં.

પદ - ૨

દોઉ મિલ પોઢે કુંજમહલ। રત્નજટિત પર્યક વસનમૃદુ પૂરત કુસુમ પહલ ।।૧।। તેસીય પવન ત્રિવીધ સુખ દાયક તેસીય દામિની સહલ। ગાવતસખી વિચિત્રરીતી ગીન રતિકરત માધુરી ટહલ ।।૨।।

પદ - ૩

પિયપ્યારી કુંજમહેલમેં પોઢે । અંગસો અંગમિલાય પરસ્પર અલકે છૂટી મોઢે કોકકલા રસરીત પ્રવીણ અતિ એકએકતે દોઢે । સૂર સૂરતસંગ્રામ જીત દોઉ પીત પીછોડી ઓઢે ।।૨।।

વર્ષા ઋતુ નું પોઢવાનું પદ - રાગ કેદાર

પદ ૪

સઘન ઘટા ઘનઘોર ન્હેની ન્હેંની બુંદન હો પિય વરસે । ચહુ દિશતે ગરજત મંદમંદ તેસીય કનક ચિત્રસારી તામેં પોઢે પિયપ્યારી તેસીય દામિની અતિ દરસ ।।૨।। તૈસેઈ બોલત મોર કોકીલા કરતરોર ઉઠત મનકલોલ દંપતી હુલસે । ગોવિંદપ્રભુ સુઘરદોઉ ગાવત કેદારો રાગ તાન અતિહી સરસે ।।૨।।

પદ - ૫

પોઢિયે પિય કુંવર કન્હાઈ ।। નવ નવ વસન નવલ કુસુમાવલી હો અપને કર સેજ બનાઈ ।।૧।। નાહીન સમેં સખી કાહુકો ગ્વાલ મંડલી સબ બોરાઈ ।। આશકરણ પ્રભુ મોહન નાગર નાગરી કું લલિતા લે આઈ ।।૨।।

ભાવાર્થ - ૫

શ્રી ઠાકોરજીને પોઢવાના સમય કોઈ પણ સખીજન હાજર ન્હોતા શ્રી લલિતા સખી પણ શ્રી રાધીકાજીને બોલાવા ગયા હતા શ્રી શ્યામ સુંદર ને નિંદ આવતી હતી તો ।। તે સમયે કોઈ પણ સખી હાજર ન્હોતી એટલે શ્રી ઠાકોરજી એ ગ્વાલ મંડલી ને બોલાવી પછી નવી ન વસ્ત્ર બિછાવી પછી નવી ન વસ્ત્ર બિછાવી કુસુમ ની શૈયા બનાવી પછી પછી ગ્વાલ બાલો કહે છે પ્રભુ પોઢિયે કુંવર કન્હાઈ આશકરણ કહે છે પ્રભુ મોહન નાગરીને લઈ ને લલીતાજી આપ્યા છે.

પદ - ૬

આજ મૈં દેખે આલીરી સો દોઉ મિલ પોઢે બાતેં કરત ।। વદન નિહારત પરસ કપોલન હંસ હંસ આંકો ભરત ।।૧।। કબહુક રતિ કી સુરત ભઈરી જીય મનો એક લાજ ધરત રસીક પ્રીતમ પિય પ્યારી પરસ્પર એક રસ હવૈ વિહરત ।।૨।।

પદ - ૭

કુસુમ સેજ પિયપ્યારી પોઢે કરત હૈં રસબતિયાં । હંસત પરસ્પર આનંદ હુલસત લટકલટક લપટાત છતિયાં ।।૧।। અતિરસ રંગભીને રાઝેરી રીઝવાર એક તનમન ભઈ એકમતિ ગતિયાં। રસીક સુજાન નિર્ભય ક્રીડત દોઉ અંગઅંગ પ્રતિબિંબીત દોઉન કે વરાન ભતિયાં ।।૨।।

પદ - ૮

પોઢે માઈ લાલન સેજ સુખકારી ।। મણીગણ ખચીત રંગ મહલ મેં સંગ શ્રી રાધા પ્યારી ।।૧।। સહચરી ગાન કરત મધુરે સ્વર શ્રવણ સુનત સુરત હિતકારી ।। તન મન મગન ભયે પિય પ્યારી નિરખ દાસ બલીહારી ।।૨।।

પદ - ૯

સખીયન રૂચિ રૂચિ સેજ બનાઈ । મણીમે જટિતપર્યંક કનકકે મુકતનકી અધીકાઈ ।।૧।। પોઢે શ્રીસહીત સુંદરવર ઝલમલદીપ ઝરોખન ઝાંઈ । માનદાસ બલજાય સહેલી મિલે હૈ પિયાપ્રીતમ સુખદાઈ ।।૨।।

પદ - ૧૦

પોઢે હરિ ઝીનો પટદે ઓટ। સંગ શ્રીવૃષભાન તનયા સરસરસકી મોટ ।।૧।। મકર કુંડલ અલક અરૂઝી હાર ગુંજા તાટંક । નિલપીત દોઉ અદલ બદલે લેત ભરભર અંક ।।૨।। હૃદય હૃદયસોં અધર અધરસોં નયનસોં નયન મિલાય । ભ્રોંહ ભ્રોંહસો તિલક તિલકસોં ભૂજન ભૂજન લપટાય ।।૩।। માલતી ઓર જાઈ ચંપો સુભગ જાતિ બકુલ। દાસ પરમાનંદ સજની દેત ચુનચુન ફુલ ।। ૪ ।।

પદ - ૧૧

પોઢે રંગમહલમે ગોવિંદ । રાધિકાસંગ શરદ રજનીં ઉદિત પુન્યોચંદ ।।૧।। અનેક ચિત્ર વિચિત્ર ચિચિત્ર કોટિ કોટિક બંદ । નિરખ નિરખ વિલાસ વિલસત દંપતી રસફંદ ।।૨।। મલયચંદન અંગ લેપન પરસ્પર આનંદ। કુસુમ બિંજના વ્યાર ઢોરત સજની પરમાનંદ ।।૩।।

પદ – ૧૨

ચાંપત ચરણ મોહનલાલ ।। પલકા પોઢી કુંવરી રાધે સુંદરી નવબાલ ।।૧।। કબહું કર ગહી નયન મિલવત કબહું છુવાવત ભાલ ।। નંદદાસ પ્રભુ છબિ નિહારત પ્રીત કે પ્રતિ પાલ ।।૨।।

પદ – ૧૩

પોઢે માઈ લાલન સેજ સુખકારી ।। રતન જટિત સારોટા બૈઠી ચાંપત ચરણ વૃષભાન દુલારી ।।૧।। ચરણ કમલ કુચ કલસન પર ધરેં અંગ અંગ પુલકિત વ્રજ નારી ।। કરકર બીરી ખવાવત પિયકોં મધુર વચન બોલત મનુહારી ।।૨।। કંઠ લગાય ભુજહેં સિરહાનેં અધર પાન મુખ કરત પિયારી ।। રીઝ ઉગાર દેત ગોવિંદ પ્રભુ સુરત તરંગ રંગ રહ્યો ભારી ।।૩।।

પદ – ૧૪

પોઢિયે ધનશ્યામ બલૈયા લેહું । અતિશ્રમ ભયો વન ગૌચરાવત ઘોસ પરી હૈ ધામ ।।૧।। સીયરી બ્યાર ઝરોખન કે મગ આવત અતિસીતલ સુખધામ । આશકરણ પ્રભુ મોહન નાગર અંગ અંગ અભિરામ ।।૨।।

દિવાળી માં દીપ માં ગાવાનું પોઢવાનુ પદ

પદ ૧૫

વે દેખો બરત ઝરોકન દિપક હરિ પોઢે ઉચીં ચિત્રસારી । સુંદર વદન નિહારન કારન રાખ્યો હે બહુત યતન કર પ્યારી ।।૧।। કંઠ લગાય ભૂજ દે સિરહાને અધરઅમૃત પીવત સુકુમારી । તનમન મિલીરી પ્રાણપ્યારેસોં નૌતન છબિ બાઢી અતિભારી ।।૨।। કુંભનદાસ દંપતિ સૌભગસીમા જોરી ભલી બની એકસારી । નવનાગરી મનોહર રાધે નવલલાલ શ્રીગોવર્ધનધારી ।।૩।।

પદ – ૧૬

રાય ગિરિધરન સંગ રાધીકારાની । નિબિડ નવકુંજ નવકુંજ શય્યા રચી નવરંગ પિયસંગ બોલત પીકબાની ।।૧।। નિલસારી લાલકંચુકી ગૌર તન માંગ મોતિન ખચિત સુંદર સુઠાની । અર્ધઘૂંઘટ લલન વદન નિરખત રસીક દંપતી પરસ્પર પ્રેમ હૃદયસાની ।।૨।। લાલ તનસુખ પાગ ઢરક ભૂપર રહી કુલ્હે ચંપકભરી સેહરો સુવાની ।।૩।। પાણીસો પાણી ગહી ઉરસોં લાવત લલન ગોવિંદપ્રભુ વ્રજનૃપતિ સુરત સુખદાની ।।૪।।

પદ – ૧૭

કુંજભવનમેં પોઢે દોઉ । નંદનંદન વૃષભાન નંદિની ઉપમાંકો દૂજો નહિ કોઉ ।।૧।। લાલ કુસુમકી સેજ બનાઈ કોકકલા જાનત હૈ સોઉ । રસમેં માતે રસીકમુકુટમણી પરમાનંદ સિંધદ્વારે હોઉ ।।૨।।

પદ – ૧૮

પોઢે માઈ મદન મોહન શ્યામ। અનન્યહોય ચરણાવિંદ ભજ સકલ પુરણકામ ।।૧।। અષ્ટસિધ્ધિ નવનિધિ દ્વારે યોગ ભોગ વિશ્રામ । ઉમાપતિ શુકદેવ નારદ રટત નિશદિન નામ। સકલ કલા પ્રવિણ ગિરીધર રાધિકા ભૂજવાય કહત કૃષ્ણા સુવસ વસીયે શ્રીનંદ ગોકુલગામ ।।૩।।

પદ – ૧૯

પોઢે શ્રીરાધિકાકે ગેહ । નવલ ધામ નવલશય્યા નવલ બાઢયો નેહ ।।૧।। નવલસુંદર નવલજોબન નવલવરસત મેહ । કૃષ્ણદાસ ત્રૈલોક્નાગર નવલશ્યામ સનેહ ।।૨।।

પદ – ૨૦

દંપતિ પોઢે ઈ રસ બતીયાં કરન લાગે દોઉ નયના લાગ ગયે ।। સેજ ઉજરી ચંદા હૂતે નિર્મલ તા પર કમલ છયે ।।૧।। ફૂકંત દ્રગ વૃષભાન નંદિની ઝપત ખુલત મુરઝાત નયે ।। માનોં કમલ મધ્ય અલીસુત બૈઠે સાંઝ સમય માનોં સકુચ ગયે ।।૨।। આલસ જાન આપ સંગ પોઢિ પિય હિયે ઉર લાય લયે ।। નંદદાસ પ્રભુ મિલિ શ્યામ તમાલ ઢીંગ કનક લતા ઉલહયે ।।૩।।

પદ – ૨૧

પ્રોઢે પ્રેમ પર્યંક । સુરતરસમેં મગ્ન દોઉ લેત ભરભર અંક ।।૧।। કોકકલા પ્રવિન વિહરત ઉઠત ભાવતરંગ। કૃષ્ણદાસ પ્રભુ ગોવર્ધનધર જીત મુદિત અનંગ ।।૨।।

પદ – ૨૨

પોઢે શ્યામા જુ સુખ સેજ ।। સંગ શ્રી વૃષભાન તનયા રંગ સર કો હેજ ।।૧।। તરણી તનયા વિલુલીત કનક માલતી કો તેજ ।। શોભા કી સીમા હૈ દંપતિ ગોવિંદદાસ ગનેજ ।।૨।।

પદ – ૨૩

સુભગ સૈયા પૈ પોઢે કુંવર રસીકવર રસ મસે અંગ સંગ જાય રૈન જાગે હૈ ।। સીથીલ બસન બીચ ભુષણ અલકા છબિ સોયેં મુખ સુખ સો લપટ પુર લાગે હે ।।૧।। ઝુક ઝુક આવે નયન આલસ ઝલક રહ્યોં લટપટી બાતૂ કહત અતિ અનુરાગે હે ।। સુરદાસ નંદ સુવન તુમ્હારો યશ જાનો પ્રાણ પ્રીયા સુખ હીમેં રસ પાગે હે ।।૨।।

સીતકાલ પોઢવાનું પદ

પદ ૨૪

સખીયન રૂચિ રૂચિ સેજ બનાઈ । રંગમહલમેં પરે હૈ પરદા ધરી અંગીઠી સુખદાઈ ।।૧।। સીતસમે ગ્રીષ્મઋતુકીની અતિસુંદર વરરાઈ । શ્રીવિઠ્ઠલગિરિધારી કૃપાનિધિ પોઢે ઓઢ રજાઈ ।।૨।।

પદ – ૨૫

સોવત નિંદ આય ગઈ શ્યામહી । મહરિ ઉઠ પોઢાય દુહુનકો આપન લાગી ગૃહકામહિ ।।૧।। વરજત હૈં ઘરકે લોગનકોં હરિ યે લે લે નામહિ । ગાઢે બોલ ન પાવત કોઉ ડર મોહન બલરામહિ ।।૨।। શિવસનકાદિક અંત નહિ પાવત ધ્યાવત હૈં હિનયાસહિ । સુરદાસપ્રભુ બ્રહ્મસનાતન સો સોવત નંદધામહિ ।।૩।।

પદ – ૨૬

દેખત નંદ કાન્હ અતિ સોવત ।। ભુખે ભયે આપ વન ભીતર યહ કહી કહી મુખ જોવત ।।૧।। કહ્યો નહિ માનત કહુકો આપ હઠીલે દોઉવીર વાર વાર તન પોંછત કરસોં અતિ હી પ્રેમ કી પીર ।।૨।। સેજ મંગાય લઈ તહાં અપની જહાં શ્યામ બલરામ ।। સૂરદાસ પ્રભૂ કે ઢિંગ સોયે સંગ પોઢી નંદવામ

પદ – ૨૭

જાગ ઉઠે તબ કુંવર કન્હાઈ ।। મૈયા કહાં ગઈ મો ઢિંતે સંગ સોવત જાન્યો બલ ભાઈ ।।૧।। જાગે નંદ યશોદા જાગી બોલ લીયે હરિ પાસ ।। સોવત ઝીઝક ઉઠે કાહેંતે દીપક કિયો પ્રકાશ ।।૨।। સપને કૂદ પરયો યમુના દહમેં કાહૂદિયો ગિરાય સૂર શ્યામ સોં કહત યશોદા જિનહોં લાલ ડરાય।।૩।।

પદ – ૨૮

પોઢે પ્યારી રાધિકા કે સંગ ।। નવકિશોરી ગૌર સામલ અંગ ।।૧।। સ્વચ્છ સેજ સુગંધ સીતલ -રત્ન જટિત પર્યંક ।। દસન ખંડિત વદન બીરી ભરે રતિ રંગ ।।૨।। ઉપજી ચતુર્ભુજ દાસ દહુંદિશ પ્રેમ સિંધુ તરંગ રસીકની અરૂ રસીક ગિરિધર મુદિત જીત અનંગ

પદ – ૨૯

નવલકિશોર નવલનાગરીયા। અપની ભૂજા શ્યામભૂજ ઉપર શ્યામભૂજા અપને ઉરધરીયા ।।૧।। કરતવિહાર તરૂણ તનયા તટશ્યામાશ્યામ ઉમગ રસભરીયા। યોં લપટાય રહેં દોઉ જન મરકતમણી કંચન જૈસે જરિયા ।।૨।। યા ઉપમાંકો રવિ શશી નાહીં કંદર્પકોટિ વાર નેકકરીયા । સુરદાસ બલબલજોરી પર નંદનંદન વૃષભાન દુલરિયા ।।૩।।

પદ – ૩૦

પોઢે રંગ રમનીય રમણ ।। કુસુમ સેજ સંવાર સખીરી કુંજ કુસુમન ભવન ।।૧।। રસિક મુદિત અપાર સુખનિધિ કોક કોટિક વદન ।। અતિ આનંદિત મિલે દોઉ સુબહ સીતલ પવન ।।૨।। તરણી તનયા તીર સુભગ સરોજ ચાંદની કિરણ ।। ગાઉં ગીત પુનિત સુર પ્રભુ સુનત શ્રવણ ।।

કહાનિકે પદ

પદ – ૧

નંદનંદન એક કહું કહાની । રામચંદ્ર રાજા દશરથ કે જનકસુતા યા કે ઘર રાની ।।૧।। તાતવચન સુન પંચવટી બન છાંડચલે ઐસી રજધાની। તહાં વસત સીતા હરલીની રજનીચર અભિમાની ।।૨।। પહિલી કથા પુરાતન સુનસુન જનનીકે મુખબાની । લક્ષ્મણ ધનુષ કહી ટેરત યશુમતી સૂર ડરાની ।। ૩ ।।

પદ – ૨

યસુમતિ સુત પલકા પોઢાવે ।। અરી મેરો સબદીન કો બિછુર્યો યોં કહીકે મધુરે સ્વર ગાવે ।।૧।। પોઢો લાલ કહું કે કહાની. શ્રવણ સુનત તુમકો એક પ્યારી સૂરશ્યામ અતિહી મન હરખેં પોઢ રહે સબ દેત હુંડારી ।।૨।।

પદ – ૩

સુન સુત એક કથા કહું પ્યારી । નંદનંદન મન આનંદ ઉગજ્યો રસીકશિરોમણી દેત હુંકારી ।।૧।। દશરથ નૃપ જોહતે રઘુવંશી તિન કે પ્રકટભયે સુતચ્યારી । તિનમેં રામ એક વ્રત ધારી જનકસુતા તા કે ઘરનારી ।।૨।। તાતવચન સુન રાજ ત્યજો હે ભ્રાતાસહીત ચલે બનવારી। ધાવત કનકમૃગાકે પાછેં રાજીવલોચન કેલીવિહારી ।।૩।। રાવણ હરણ કીયો સીતાકો સુન નંદનંદન નીંદ નિવારી । પરમાનંદપ્રભુ રટત ચાંપકર લછમનદે જનની ભ્રમ ભારી ।।૪।।

પદ – ૪

રામ કૃષ્ણ દોઉ અતિહી સોયે માઈ ।। કહાની કહત યશોદા રોહિણી સુનત હૈ દોઉ અતિહી મન લાઈ ।।૧।। જબ જાન્યો હરિ સોય ગયેરી તબ ચૂપ રહી યશોદા માઈ ।। યહ સુન નંદભવનમેં નિતહી દેખ દેવ ગણ મનહીં સિહાઈ ।।૨।। જાકો નામ રટત શિવ શારદ શેષ સહસ્ત્ર મુખ ગીત ન ગાઈ ।। પરમાનંદદાસ કો ઠાકુર નિજ ભકત નકે અતિ સુક દાઈ ।।૩।।

વૈસગવ કે નિત્ય નિયમ કે પદ – રાગ ગોરી

પદ – ૧

શ્રી ગોવર્ધન વાસી સાંવરે લાલ તુમબીન રહયો ન જાય હો ।। વ્રજરાજ લડેંતે લાડિલે ।।ધ્રુ।। બંક ચિતે મુસીકાય કેં લાલ સુંદર વદન દિખાય ।। લોચન તલપેં મીન જ્યોં લાલ પલ છીન કલ્પ વિહાય ।।૧।। સપ્ત સ્વર બંધઆન સોં લાલ મોહન વેણુ બજાય ।। સુરત સુહાઈ બાંધિકે નેક મધુરેં મધુરેં ગાય ।।૨।। રસીક રસીલી બોલની લાલ ગિરી ચઢ ગૈયાં બુલાઈ ।। ગાય બુલાઈ ધઉમરી નેંક ઉંચી ટેર સુનાય ।।૩।। દ્રષ્ટિ પરે જા દિવસ તે લાલ તબતેં રૂચેં ન આન ।। રજની નીંદ ન આવહી મોહિ વિસર્યો ભોજન પાન ।।૪।। દરસન કો નયના તપેં લાલ વચન સુનન કોં કાન મિલવે કો હિચરા તપે મેરે જીયકે જીવન પાણ ।।૫।। પુરણ શશી મુખ દેખકેં લાલ ચિત ચોંટયો વાહી ઓર ।। રૂપ સુધા રસ પાન કેં લાલ સાદર કુમુદ ચકોર ।।૬।। મન અભિલાષા હવૈ રહી લાલ લાગત નયન ન મેખ ।।

ઈકટક દેખે ભાવતે પ્યારો નાગર નટવર ભેખ ।।૭।। લોક લાજ કુલવેદકી લાલ છાંડયો સકલ વિવેક ।। કમલ કલી રવિ જયોં બઢેં લાલ છિનછિન પ્રિતી વિશેષ ।।૮।। કોટિક મન્મથ વારને લાલ અંબુજ નયન વિશાલ ।।૯।। કુંજ ભવન ક્રીડા કરો લાલ સુખનિધિ મદન ગોપાલ ।।હમ શ્રી વૃંદાવન માલતી તુમ ભોગી ભ્રમર ભૂપાલ ।।૧૦।। યહ રટ લાગી લાડીલે લાલ જૈસે ચાતક મોર ।। પ્રેમ નીર બરષા કરો લાલ નવઘન નંદકિશોર ।।૧૧।। યુગ યુગ અવિચલ રાખીયે લાલ યહ સુખ શૈલનિવાસ ।। શ્રી ગોવર્ધન ઘર રૂપ પૈં બલજાય ચતુર્ભુજ દાસ ।।૧૨।।

પદ – ૨

લાલ વ્રજ ભૂષણ મન ભાવતે નેક વનતે વેગે આવ હો ।। યસુમતિ સુત કરૂણા ભરેં નેક હૃદય સુખ ઉપજાવ હો ।।૧।। ડોલન વહો પીડકી શ્રુતિ યુગ કુંડલ ઝલકાવ ।। નાચત તાનન તોરકે નેંક ચપલ નયનન ચમકાવ ।। ઉઠન રેખ મુખ ચંદકી સીતલ તા હૃદય સિરાવ ।।૩।ચલન યુગલ મૃદુ ગયંદકી નેંક ચુંબન ચાડ બઢાવ ।। અધર સુધા રસ સો સબૈ મુરલી કે રંધ્ર પુરાવ ।।૪।। ગાવત ગુણ ગોપીન કે નેંક શ્રવણ ન શબ્દ સુનાવ ।। સુંદર ગ્રીવા કી ડોલન પલકન કી પરન ભુલાવ ।। કંઠસરી દરસાય કે નેંક તનકી દશા વિસરાવ ।। ગજ મુક્તા બીચ લાલ હી સોં ઉરપર હાર ધરાવ ।।૬।। પહોંચી દોઉ કર શોભતી નેંક કુંદના શ્યામ લટકાવ ।। બાજુ બંધ ભૂજ મેં બને મેરે મનકે માઝ ગડાવ ।।૭।। કટિ પિતાંબર કાછની નેંક નીકે અંગ નચાવ ।। ક્ષુદ્ર ઘંટિકા બાજની તા ઉપર સરસ ધરાવ ।।૮।। ચાલ ન્યારી ભાંતિકી નેક નુપુર શબ્દ મિલાવ ।। નખ ભૂષણ કી જોતિ સોં સકલન કી જોતિ લજાવ ।।૯।। આગે ગો ધન હાકકે નેંક પાછે ખેલ કરાવ ।। વેત હાથ ફૂલન ગુંથકેં નેંક કાંધે ધરેં દિખાવ ।।૧૦।। ગોપ બાલક મંડલી મધ્ય નાયક નેંક કાંધે ધરેં દિખાવ।।૧૦।। ગોપ બાલક મંડલી મધ્ય બાલક નેંક કહાવ ।। નાચત મીસ વ્રજ ભૂમિ મેં નેંક ચરણ ચિન્હ ઉપટાવ ।।૧૧।। આવત બાંએ હાથલેં નેંક લીલા કમલ ફિરાવ ।। વનમાલા કે અલિયુથ કોં કમલ ફિરાવ ઉડાવ।।૧૨।। વ્રજજુવતિ નકે વૃંદ મેં ધસી અપનો અંગ પરસાવ ।। આલીંગન બહુભાંતિ કે જુવતિ ન કે પુરો ભાવ।।૧૩।। ઘોષ વિરહ વ્યાકુલ સખી લે અપને અંગ લગાવ ।। તુમ વિન સૂનો સાંઝ સમય યહ વ્રજ ફેર વસાવ ।।૧૪।। ઘોષ દ્વાર ચલઆયકેં બલ સંગ આરતી ઉતરાવ ।। હે સુખ સગરે ઘોષ કો નેંક દિન કો વિરહ વહાવ।।૧૫।। યહ વિધિ વ્રજ યુવતિ કહેં સુનિ નંદ મહર ઘર આવ ।। રસીકન યહ વર દીજીયે તૂ શ્રી વલ્લભ પદ પાવ।।૧૬।।

પદ – ૩

મુરલી ધુનિ ભઈ વન મેં આછો બન્યો હે વિહારી લાલ હો ।। અપને ધામ સે સુન નિકસી મિલ ઉમગ ચલી વ્રજબાલ હો ।।૧।। એક તરૂણી નવનેહ રંગી તાહે જનની દિખાવે ત્રાસ ।। સરીતા ઉમંગી કર્યો ભયે જાહી હરી દર્શન કી પ્યાસ ।।૨।। એક ન નિકસન પાવહી વાકો હરિ સોં અધિક સનેહ ।। જ્યોં ભુજંગ તજ કંચુકી અટક રહી ગ્રહ દેહ ।।૩।। જૈંસે ધામ સુરજ મિલે એસેં ભઈ લાલ મેં લીન ।। શોભા સાગર સાંવરો વ્રજ યુવતિ નકે દ્રગ મીન ।।૪।। કહા કહોં ઈનકી દશા રચી શ્યામ કે રંગ ।। શ્રી કૃષ્ણ રૂપ દીપક ભયો તામેં ઉડઉડ પરત પતંગ

।।૫।। દ્રમવેલી સરસી સબે જહાં બરખત કુસુમ સુવાસ ।। કંજ કલી ફુલી લી ભયો ઉદય કર રવિ પ્રકાશ ।।૬।। કહી ભગવાન હીત રામરાય પ્રભુ રાજત સખીન સમેત ।। માંનો ઘન ઘેર્યો દામિની તામેં મોર મુકુટ છબિ દેત ।।૭।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી વૃંદાવન માં જયારે શ્રી ઠાકોરજી એ વેણુનાદ કર્યો ત્યારે શ્રી બિહારી લાલે પોતા ના અંગીકૃત જીવને પોતાની પાસે બોલાવા માટેજ કૃપા વરસાવી હતી ।। ત્યારે તેનાદ સાંભળી વૃજ બાળાઓ પોતાના ઘરમાં થી નાદ સાંભળ તાં જ તે માર્ગ ભણી ચાલી નીકળી ।।૧।। એક નવા નેહ (પ્રેમ) વાળી તરૂણી ગોપીને તેની માતા જવા દેતી નથી અને તેના ઉપર ત્રાસ વર્તાવે છે ।। પણ જયાં નદીમાં પુર આવે તેને કોણ રોકી શકે તેતો સમુદ્ર ને મળે ત્યારેજ થંભે અને તદ્રુપ થાય તેવી રીતે તે ગોપી ને શ્રી હરીના દર્શન નીજ પ્યાસ છેના જયારે જે ગોપી પોતાના સાસરી યા માં છે તે ગોપી નીકળી સકતી નથી તેને સાસુ સસરા પતિ સર્વનો ડર રહયો છે પણ શ્રી ઠાકોરજી માં ઘણો અધિક સ્નેહ ભરેલો છે જેમ સાપ કાંચળી કાઢે અને પુંછડે અટકી રહી તે કેવી રીતે છૂટેં ।। ત્યારે તે ગોપીનો દેહ ગૃહમાં પડી રહી છે અને આત્મ ભાવે ત્યાં પોંચી અંતર ગૃહ ગતા બને છે તેનો પ્રભુ તરતજ પોતામાં અંગીકાર કરી લેછે ।। જેવી રીતે (ધામ) એટલે ગરમી ગરમી જેમ સુર્ય સાથે લીન હોય છે તેવી રીતે શ્રી ઠાકોરજીમાં લીન બની જાય છે ।। શ્યામ સુંદરની શોભાતે વખતે સાગર જેવી લાગે છે વ્રજ યુવતિ એટલે વ્રજની ગોપીના દ્રગ કેતાં નયન ને મીન ની (માછલી) ઉપમાં આપી છે ।।૪।। તેની ઉપમાં કેવી આપી છે જાણે તેની દશા નું શું વર્ણન કરૂ જાણે તેતો શ્યામ રંગ માં જ રંગાઈ ગઈ ।। શ્રી કૃષ્ણ સ્વરૂપને દીપકની ઉપમાં આવી છે અને વ્રજ યુવતી ને પતંગીયાની ઉપમાં આપી છે જાણે પતંગીયા દીપક માં ઉડીઉડીને પડે છે ।।૫।। દ્રુમવેલી ઓ યારે બાજુ પ્રસરે લી છે વૃક્ષો ઉપર પણ વેલી ઓ ફાલેલી છે તેમાંથી તે ફુલોની સુવાસ વરસી રહી છે ।। કમળ ખીલે અને ભમરાને મકરંદ ગ્રહણ કરવાં તેના ઉપર આતુર તાંથી બેસે છે ભગવાન દાસ અને રામરાય બજોં અનન્ય અષ સખાના નિકટના હતાં તે કહે છે પ્રભુ સખી ઓની સાથે બિરાજે છે અને તેની ઉપમાં કેવી આપી છે જાણે ઘનને દામિની એ ઘેર્યો છે ઘન કહેતાં પ્રભુ દામિની ઓ કહેદતાં વ્રજ ગોપીઓ ગોપીઓ એ નિલાંબર ધારણ કર્યા છે શ્રી ઠાકોરજીના સાથમાં એવી નિશંક પણે પ્રભુ સાથેનું અંગ સંગ નું જે સુખ માણી રહયા છે અને ભાવ વિભોર થઈ બેઠા છે જાણે મોર મુકુટ ની છબિ આપે છે કારણ કે નિલાંબર પહેર્યા છે માટે

પદ ૪

યસુમતિ સુત મોહિ દીજેં દરસન ।। તન મન પ્રાણ તપત હેં નિશદિન છિન એક હોત બરાબર બરસન ।।૧।। સીયરો હોતોં પહેલેં હૃદયો અબતો અખીંયા લાગી તરકન ।। રસીક પ્રિતમ વિનંતી ચિત ધરીયે તુમસેં સરસ કહાં લગે અરસન ।।૨।।

પદ – ૫

ચરણશરણ વ્રજરાજકુંવરકે । હમ વિધિ અવિધી કછૂ નહિ સમઝન્દ રહત ભરોંસે શ્રીમુરલી ઘરકે ।।૧।। રહત આસરેં વ્રજમંડલમેં ભૂજાછાંહ શ્રીગિરીવરઘરે કે । પ્રભુ મુકુંદ માધો સુખદાઈ હાથ બિકાને શ્રીરાધાવરકે ।।૨।।

પદ – ૬

ગિરીધર લાલ શરણ તેરે આયો શરણ તેરે આયો મહાપદ પાયો ।। ચરણ કમલકી સેવા દીજે ચેરો કર રાખો ઘર જાયો ।।૧।। બલછલ બાંધ પાતાલ પઠાયો હરુ યસુમતિ કે આપ બંધાયો ।। કંચન લંક વિભિષણ દીની હરિ ગોરસ કો દાન લગાયો ।।૨।।જે નર વિમુખ ભયે ગોવિંદ સો જન્મ જન્મ બહુતે દુઃખ પાયો ।। શ્રી ભટ્ટ કે પ્રભુ દિયો અભય પદ યમ ડર પ્યો તબ દાસ કહાયો।।૩।।

પદ – ૭

કૃષ્ણ શ્રી કૃષ્ણ શરણં મમ ઉચ્ચરેં।। રૈન દિન નિત્ય પ્રતિ સદા પલ છીન ઘડી કરત વિધ્વંસ જન અખિલ અધ પરિહરે ।।૧।। હોત હરિ રૂપ વ્રજ ભુપ ભાવે સદા અગમ ભવ સિંધુ કૂં વિના સાધન તરે ।। રહત નિશ દિવસ આનંદ ઉરમેં ભર્યો પુષ્ટી લીલા સકલ સાર ઉરમેં ઘરે ।।૨।। રમા અજ શેષ સનકાદીક શુક શારદા હા વ્યાસ નારદ રટેં પલક મુખના ટરેં ।। લાલ ગિરીધર કી મહીમા અતુલ જગમગી શરણ કૃષ્ણ દાસ નિગમ નેતિ નેતિ કરેં ।।૩।।

પદ – ૮

ઔર કોઉ સમઝે સો સમઝે સો હમકૂં ઈતની સમજ ભલી । ઠાકુર નંદકિશોર હમારે ઠકુરાયન વૃષભાનલલી ।।૧।। શ્રી દામા આદી સખા શ્યામ કે શ્યામાસંગ લલિતાદિ અલી । વ્રજપુર વાસ શૈલવન વિહરત કુંજનકુંજન રંગરલી ।।૨।। ઈનકે લાડ ચાહું સુખસેવા ભાવવેલ રસફલન ફલી । કહે ભગવાન હિત રામરાયપ્રભુ સબનતે ઈનકી કૃપા ભલી ।।૩।।

પદ – ૯

કૃષ્ણ શ્રી કૃષ્ણ મન માહિ ગતિ જાનિયે ।। દેહ ઈન્દ્રીય પ્રાણ દારા ગારા દિ વિત્ત . આત્મા સકલ શ્રી કૃષ્ણ કી માનીયે ।।૧।। કૃષ્ણ મમ સ્વામિ હોં દાસ મન વચ કરમ કૃષ્ણ કર્તાયે હિ સદા જિય આનિયે ।। કૃષ્ણ દાસ નિ નાથ હરિદાસ વર્ય ઘર ચરણ રજ વલ્લભાધીસ મન સાનીયે।।૨।।

પદ – ૧૦

વ્રજવાસી જાને રસ રીતી । જિનકે હૃદય ઔર નહીં ભાવત નંદસુવન પદપ્રિતી ।।૧।। સર્વભાવ સર્વાત્માનિવેદન રહત હૈ ત્રિગુણાતીત। કરત મહલમેં ટહલ નિરંતર જાત યામ યુગવીત ।।૨।। જિનકી ગતિ ઔર નહીં જાને વીચ જવનિકા ભીતિ। કોઈ એકલહે દાસપરમાનંદ ગુરુપ્રસાદ પ્રતીત ।।૩।।

પદ – ૧૧

આવત હૈ ગોકુલ કે લોચન ।। નંદકિશોર યશોદા નંદન મદન ગોપાલ વિરહ દુઃખ મોચન ।।૧।। ગોપ વૃંદ મેં એસે શોભિત જ્યોં નક્ષત્ર મેં પુરણ ચંદ ।। વન જૂ ધાતુ ગુંજા મણી સેલી ભેષ બન્યો હરિ આનંદ કંદ ।।૨।।

બરહા મુકુટ કંઠ મણી માલા અદભૂત નટવર વેષ હરી કાછેં ।। કુંડલ લોલ કપોલ બિરાજત મોહન વેણુ બજાવત આછેં ।।૩।। ભકત વૃંદ પાવન યશ ગાવત યહવિધ વ્રજ પ્રવેશ હરિ કિનો ।। પરમાનંદ પ્રભુ ચલત લલિત ગતિ યસુમતિ ધાય ઉછંગ હી લીનો।।૪।।

પદ – ૧૨

ગોરી રાગ ગોપી પ્રેમકી ધ્વજા । જિન ગોપાલ કિયો અપને વશ ઉરધર શ્યામભુજા ।।૧।। શુકમુનિ વ્યાસ પ્રસંસા કીની ઉધો સંત સરાંહી । ભૂરીભાગ્ય ગોકુલકી વનિતા અતિ પુનીત ભવમાહીં ।।૨।। કહા ભયો જો વિપ્રકુલ જન્મ્યો જે હૈ હરિસેવા નાહિં। સોઈ કુલીન દાસપરમાનંદ જો હરિ સન્મુખ ધાઈ ।।૩।।

પદ – ૧૩

સેવા મદન ગોપાલ કી મુકિત હૂતે મીઠી ।। જાને રસિક ઉપાસક જિન શુક મુખ હુંતે દીઠી ।।૧।। ચરણ કમલ રજ મનુવસી સબ ધરમ વહાઈ ।। શ્રવણ કથન ચિંતન બઢયો પાવન યશ ગાઈ ।।૨।। વેદ પુરાણ નિરૂપ કે રસ લિયો નિચોઈ પાન કરત આનંદ ભયો ડાર્યો સબ ધોઇ ।।૩।। પરમાનંદ વિચાર કે પરમારથ સાધ્યો।। રામ કૃષ્ણ પદ પ્રેમસોં લાલચ રસ બાધ્યો ।।૪।।

વિનંતીનું પદ – રાગ કાન્હરો

પદ – ૧

તાહી કોં શિર નાઈયે જો શ્રી વલ્લભસુત પદરજ રતિ હોહિ ।। કિજે કહાં આન ઉંચેપદ તિનસોં કહા સંગાઈ મોહિ ।।૧।। જાકે મનમેં ઉગ્ર ભરમ હૈ શ્રી વિઠ્ઠલ શ્રી ગિરિધર હોય ।। તાકો સંગ વિષમ વિષ હૂતેં ભૂલે ચતુર કરો મતિ હોય ।।૨।। સારાસાર વિચાર મતો કર શ્રુતિ બિચ ગોધન લીયો હે નિચોય ।। તહાં નવનિત પ્રકટ પુરસોતમ સહજ હી ગોરસ લિયો હૈ વિલોય।।૩।। ઉગ્ર પ્રતાપ દેખ અપને ચક્ષુ અશમ સાર જૈસે ભિદે ન તોય ।। કૃષ્ણ દાસ સુર તે અસુર ભયે અસુર તેસુર ભવે ચરણ ન છોય ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૧

આ પદ કૃષ્ણદાસ અધિકારી નું બનાવેલું છે તે પુર્વે શ્રી લલિતાજીનું સ્વરૂપ હતાં શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી (શ્રી ગુંસાઈજી) શ્રી ચંદ્રાવલી જી અને શ્રી લલિતાજીને લીલામાં ચંદ્રાવલીજી ને સેવાના અધીકાર પ્રમાણે સેવા ન બનવા થી તે સેવા લલીતાજીએ સેવામાં પહોરયાં જ્યારે ચંદ્રાવલી જી એ જાણ્યું ત્યારે તેમના ઉપર ઉગ્ર થતાં તે બદલ લલિતા જીએ ચંદ્રાવલી જી ને શ્રી ઠાકોરજી થી છ માસ નો વિયોગ થશે.તેમ શ્રાપ આપ્યો હવે જે લલીતા જી હતા તે ભુતલ ઉપર કૃષ્ણદાસ અધિકારી થયાં અને ચંદ્રાવલી જી હતાં તે શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી ગુંસાઈજી થયાં એક વખત શ્રી ગોવર્ધન નાથજી ને રાજભોગ સમર્યો હતો ત્યારે શ્રી ઠઆકોરજી પોતાના ભકત નો મનોરથ સિધ્ધ કરવા પધારેલાં પછી આ બાજુ સમય થતાં શ્રી ઠાકોરજી નો રાજભોગ સરાવી લીધા પછી શ્રી ગુંસાઈજી રાજભોગ દર્શન અને આરતી કરવા પધાર્યા ત્યારે શ્રી ઠાકોરજીએ જણાવ્યુ કે હું અહીંયા રાજભોગ આરોગ્યો નથી ત્યારે શ્રી ગુંસાઈજી એ તૈયારીમાં વડી

ભાતની સામગ્રી તરત સિધ્ધ કરાવી રાજભોગ અંગીકાર કરાવી બીડા આરોગાવી આરતી કરી અને અનોસર કરી પછી પોતે બહાર પધાર્યા ત્યારે કૃષ્ણદાસ અધીકારી એ પૂછ પરછ કરતાં શ્રી ગુંસાઈજી એ જણાવ્યું કે આપના ભોગ ભોગવી છી એ ત્યારે કૃષ્ણદાસ ને અધીકાર નો સૌભાગ્ય મદ હતો તેમને શ્રી ગુંસાઈજી ને દર્શન બંધ કરાવ્યા અને શ્રી ગુંસાઈજીને પરાસોલી છ માસ સુધી ચંદ્ર સરોવર ઉપર રહી શ્રી ઠાકોરજી ને વિજ્ઞાપ્તી રોજ કરતાં અને શ્રી ઠાકોરજી રોજ તેમને પત્ર દ્વારા જણાવતાં પત્ર ઊકત રામદાસજી ચૌહાણ દ્વારા મોકલતાં હતાં તે પત્ર માં શ્રી ગુંસાઈજી શ્રી ઠાકોરજી ના હસ્તાક્ષર પોતે જળમાં ઘોળીને પી જતાં હતાં તે પત્રો અ પ્રસિધ્ધ છે શ્રી ગુંસાઈજી જે પત્રો શ્રી ઠાકોરજી ને મોકલતા હતાં તે વિજ્ઞાપ્તિ પ્રસિધ્ધ છે તો જે લલિતાજી એ ચંદ્રવાલી જી ને છ મહીનાનો વિયોગ કહેલો તે શ્રી ગુંસાઈજી (ચંદ્રવલીજી સારૂપે) એ ભોગવ્યો અને લલિતાજીએ જે સેવા કરેલી તે સેવાના ફલ રૂપે (લલિતાજીને) કૃષ્ણદાસ અધિકારી થયાં અને તે દ્વારા ચંદ્રાવલીને શ્રાપ વેઠાવ્યો પછી જ્યારે છ મહીના પુરા થયાં અને કૃષ્ણદાસે શ્રી ગુંસાઈજી ને દર્શન સેવાનો ક્રમ ચાલુ કરાવ્યો પણ શ્રી ગુંસાઈજી તો પરમ કૃપાળુ છે તેમને તો કૃષ્ણ દાસ પ્રત્યે કાંઈ મનમાં ન આણ્યું અને ભાવ વિભોર બની શ્રી નિકુંજ નાયક શ્રી ગોવર્ધન નાથજી ને ચરણ કમળમાં સ્પર્સ કરી શ્રી ઠાકોરજીને ભેટ્યા પછી કૃષ્ણ દાસજી ને પોતાના જીવનના છેલ્લા શ્વાસ ગણતાં જમનાવતા ગામમાં જતાં થોડે દુર કુવામાં ચણતર કામ ચાલુ હતું તે જોવા જતાં કુવો પણ તેમનેજ બનાવ રાવ્યો હતો તેથી જોવા જતાં ચણતર કામ ખળી પડતાં તેઓ કુવામાં ડૂબી જવાથી તેમની અસદ ગતિ થઈ હતી પછી શ્રી ગુંસાઈજીએ જાણ્યું કે કૃષ્ણદાસની અસદ ગતિ થઈ છે ત્યારે પોતે ત્યાં પધાર્યા અને દ્રષ્ટી દ્વારા તેમનો ઉધાર કર્યો તે વકતે કૃષ્ણ દાસે આ પદ બનાવેલું છે શ્રી વલ્લભ શ્રી ગુંસાઈ જી નું પદ – પરમ કૃપાલ શ્રી વલ્લભ નંદન કરત કૃપા નિજહાથ હે માથેં ।। જે જન શરણ આયે અનુસર હી ગ્રહી સોંપત શ્રી ગોવર્ધન નાથ પરમ ઉધર ચતુર ચીંતા મણી રાખત ભવ ધારા કે સાથ ભજ કૃષ્ણદાસ કાજ સહ સરહી જો જાને શ્રી વિઠ્ઠલ નાથ ।।૨।। શ્રી વલ્લભ સુત શ્રી ગુંસાઈજીના ચરણ કમલ માં જેને પ્રેમ હોય તેવા ભગવદ ભકતો નેજ સિર નામાવવું ભલે ગમે તેવો ઉંચી પદવી વાળો હોય તો પણ આપડે તેનું શું કામ છે અને તેનાથી આપડે શું સગાઈ સંબંધ રાખવો ।।૧।। જેના મનમાં ઉગ્ર ભરમ છં કે શ્રી ગુંસાઈજી અને શ્રી ગિરિધર કહેતાં શ્રઈ ઠાકોરજી ને જે જુદા માની તેમાં ભરમ રાખે છે ।। તેનો સંગ હળાહળ કહેતાં શ્રી ઠાકોરજી ને જે જુદા માની તેમાં ભરમ રાખે છે ।। તેનો સંગ હૉળાહળલ વિષ (ઝેર) કરતાં પણ ખરાબ છે. ભલે પછી તે ચતુર કહેવડાવે કે ગમે તે હોય ।।૨।। સારૂ અને ખોટુઆ વિચાર કયૂા વગર મનથીજ નકી કરી ગોધન (ગો એટલે ઈન્દ્રીઓ.ધન એટલે ઈન્દ્રીઓ નો સમુહ વ્રતિની એકાકાર કરી સત્ય નો સાર ગ્રહણ કરવા નો છે પછી તેમાંથી મથન કરી સાર રૂપે નવનીત (માખણ) કાઢી ને આત્મા ની જાગ્રતિ (પકટ પુરસોતમ) ને ગોરસ (ગો-ઇન્દ્રીરીઓ અને જે ઈન્દ્રી ઓ ને જે વેપાર હોય તે રસ ને તેમને જ અંગીકાર કરવાનો છે કે આ બધુ તો આપના થી જ થઈ રહ્યુ થે ।।૩।। આવો ત્યારે ઉગ્ર પ્રતાપ આપડા ચક્ષુ થી (આંખોથી) દેખાડે છે પછી ભલે અશ્મસાર (એટલે લોખંડ) લોખંડની દિવાલ કોઈ ભેદી શકતું નથી તો ભલે આવી દીવાલો ઉભી હોય તો પણ શ્રી ઠાકોરજી પોતાનો ઉગ્ર પ્રતાપ

બલ થી તે દેખાડે છે જેને સંસાર જ જોઈએ છે તેના માટે આ અલૌકીક રસને જોવો હોયતો સંસાર રૂપી લોખંડ ની ઢાલ આડી છે તેને કાંઈ દેખાતું નથી તો શ્રી અષ્ટ સખા શ્રી કૃષ્ણદાસ કહે છે હું સુર એટલે દેવ સમાન હતો મને પ્રભુ નો સેવાનો સર્વે અધીકાર મળેલો પછી તે અધિકાર ના મદ થી મેં શ્રી ગુંસાઈજી ની છ મહીના સુધી દોઢી બંધ કરાવી મારે કુવામાં પડી જવાથી મૃત્યુ થયું મારી અસદગતિ થઈ એટલે હું સુરમાંથી અસુર થએ પણ શ્રી ગુંસાઈજી ને ખબર પડતાંજ કરૂણા સાગર ત્યાં પધાર્યા અને પોતાની દ્રષ્ટિ પડતાંજ હું અસુર માં થી સુર બન્યો અને તેમને ચરણ કમલનો સ્પર્સ કર્યા છે તો શ્રી ગુંસાઈજી પરમ દયાલ જ છે બોલો શ્રી ગુંસાઈજી પરમ દયાલ કી જય હો.

પદ – ૨

ઉત્તમકુલ અવતાર કહાજો શ્રીવલ્લભકુમાર ન જાન્યો। ચરચા ન કીની વલ્લભકી રચિ પાખંડ કિયો બહુબાનો ।।૧।। રસીક કથાસુની નહિ શ્રવણન રહયો વિષયરસ હી લપટાનો। સોંચ મીટયો નહિં ઉર અંતરકો સમઝસમઝ લાગ્યો પછતાનો ।।૨। ગિરિગોવર્ધન વ્રજવૃંદાવન કબહું નયનન નિરખ સિરાનો। કૃષ્ણદાસ પ્રભુકી ગુણમહીમાં અગમનિગમ નહિ જાત બખાને ।।૩।।

પદ – ૩

ગાયો ન ગોપાલ મન લાયો ન નિવાર લાજ પાયો ન પ્રસાદ સાધુમંડલીમેં જાયકે। ધાયો ન ધમક વૃંદાવિપીનકી કુંજનમે સહ્યો ન શરણ જાય શ્રીવિઠ્ઠલેશરાયકે ।।૧।। શ્રીનાથજીકો દેખકેં છકયો ન છબીલીછબિ સિંધપોર પર્યો નહિ સીસહું નવાયકે કહે હરિદાસ તોહી લાજહું ન આઈ કછુ માનસજન્મ પાયો કમાયો કહા આયકે

પદ – ૪

નિસદિન શ્રી વલ્લભ ગુણ ગાયો ।। ભક્ત કમલ પ્રકાશિત કર નિજજન હી સુધા પિવાયો ।।૧।। જ્ઞાનયોગ વૈરાગ્ય જપતપ અન્ય ભજન ભજાયે ।। વ્રજા ધિસ વિલાસ શ્રી વલ્લભ ચરણ કમલ શિર નાયે ।।૨।।

પદ – ૫

જયશ્રી વલ્લભ ચરણ કમલ શિર નાઈ યે ।।પરમ આનંદ સાકાર રાશી શરદ મુખ માધુરી બની ભકત જનન સંગ ગાઈયે ।।૧।। રાજ તમ છાં મધ્ય સત્વ કે સંગ હવૈ રાખ વિશ્વાસ પ્રેમ પંથકો ધાઈયે ।। કહત વ્રજા ધીસ વૃંદા વિપીન દંપતી ધ્યાન ધર ધર હિયે દ્રગન સિરાઈ યે ।।૨।।

પદ – ૬

લીજે મોહિ બુલાય શ્રી વલ્લભ ।। બહુત દિવસ દર્શન ભયે મોકો તાતે મન અકુલાય ।।૧।। નિશદિન અતિ હી ક્ષીણ હોત તન સુધ બુધ ગઈ ભુલાય ।। ગોવિંદ પ્રભુ તુમ્હારે દર્શન બિન છિન ભર કલ્પ વિહાય ।।૨।।

પદ – ૭

ભજિયે શ્રી વલ્લભ વર ચરણ ।। સકલ પતિત ઉધ્ધારણ કારણ પ્રકટ કિયે અવતરણ ।।૧।। ગુઢ શ્રી ભાગવત પ્રતિ પદારથ પ્રકટ કરણ।। ।સારો કર રહેં જે જન મિટે જન્મ નિ મરણ ।।૨।। અખિલ લીલા પ્રેમ સંયુત દિખાયે ગીરી ધરણ ।। રસિક વિનતી કરે માનોં ચરણ કમલ અનુશરણ ।।૩।।

પદ – ૮

શ્રી વલ્લભ કૃપા કિજે મોહિ ।। જ્ઞાન ભકિત વિવેક બલ કો. આશરો નહિ કોઈ ।।૧। યહ બલ હોં ચિત વિચારૂ છિનક દ્રગ ભર જોઈ ।। દેહો દર્શન કર નિજ દાસન કે દુઃખ ધોઈ ।।૨।।

પદ – ૯

દઢ ઈન ચરણનકેરો ભરોંસો । શ્રીવલ્લભ નખચંદ્ર છટાવિન સબ જગમાંઝે અંધેરો ।।૧।। સાધન ઓર નહિ યા કલિમેં જાસો હોય નિબેરો સૂર કહા કહે દ્વીવિધ આંધરો વિનામુતકો ચેરો ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

જ્યારે શ્રી સુરદાસજીની અંતીમ ઘડી હોય છે ત્યારે શ્રી ગુંસાઈ જી પોતાના અંતરંગ ભગવદી ને કહે છે કે આપડા પુષ્ટી માર્ગ નાં આ જહાજ હવે જાય છે તો જેને જે કાંઈ પુછવુ હોયતે પુંછી લો ત્યારે તો તેમનાં ક ભગવદી એ શ્રી સુરદાસજી ને પુછયું આપે શ્રી ઠાકોરજીના ઘણાજ પદો કર્યા છે પણ શ્રી વલ્લભના એક પદ કહયા નથી ત્યારે શ્રી સુરદાસજી શ્રી ગુંસાઈજીના ચરણ કમલને બતાવીને આ પદ બનાવ્યું છે સુરદાસજી કહે છે શ્રી ઠાકોરજી અને શ્રી વલ્લભ ને મેં જુદા માન્યાજ નથી (રૂપ બેઉ એક જે ભીન્ન થઈ વિસ્તરે) પછી શ્રી સુરદાસજી આ પદ માં કહે છે કે મને એક દ્રઢ ભરોંસો તેમના ચરણ કમલ નો છે શ્રી મહાપ્રભુજીના ચરણના નખને ચંદ્રની ઉપમાં આપી છે તો નખનો ıકાર છે બીજના ચંદ્ર જેવો એટલે જો બીજાના ચંદ્ર જેટલું જો ગ્રહણ કરશો તો પુનમના ચંદ્રનો પ્રકાશ જો સો (એક લૌકિક ઉદાહરણ આપડે તલાવમાં ડૂબતા હોઈ યે અને તે કપડાનો જરાક છેડો આપડા હાથમાં આવે તો તે કિનારે ઉભેલા લો કો આપણને ખેંચે એટલે આપડા આખા બહાર આવી જઈએ તો આ વી આ વાત છે તો બીજ ના ચંગ્ર જેટલું ગ્રહણ કરીશું તો પુનમના ચંદ્રનો પ્રકાશ આપણને મળશે પણ તેને એટલે બીજના ચંદ જેટલું ગ્રહણ નહી કરીયે તો પછી આ જગતમાં અંધારૂ જ છે આ કલી કાળમાં આત્મ સમર્પણ સીવાય બીજુ સાધન છેજ નહી કે તેમાંથી હવે હું મારૂ બધુ સમેટી લઈ નિવૃત થઈ ગયો છું સુરદાસ જી કહે છે હું શું કહું હુંતો બે રીતે આંધળો છું એકો આંખે દેખતો નથી વળી બીજુ આમા હું કાઁઈ સમજ તો નથી.

પદ – ૧૦

ભરોંસો શ્રીવલ્લભહીકો ભારી । કાહે કોરે મન ભટકત ડોલત જો ચાહત ફલકારી ।।૧।। શ્રીવિઠ્ઠલગિરીધર સબબાલક જગત કીયો ઉધ્ધાર। પુરસોતમપ્રભુ નામમંત્રદે ચરણકમલ સિરધારી ।।૨।।

પદ – ૧૧

ભરોંસો શ્રી વલ્લભ હી કો રાખો ।। સગરે કાજ સરેંગેં છિન મેં ઈન હીકે ગુણ ભાખો ।।૧।। નસિદન સંગ કરો ભક્તન કો અ સમર્પીત નહિ ચાખો ।। શ્રી વલ્લભ પદ રજ બિન ઔર તત્વ સબ નાખો ।। ૨ ।।

પદ – ૧૨

વલ્લભ હી કો ભરોંસો મોહિ ।। અન્ય દેવ કો જાનું ન માનું ઇનકો આસરો ખરોસોં ।। ૧ ।। સમજ વિચાર દેખમન મેરે વાર વાર કહો તોસોં રસીક સુધા સાગર કો છાંડકે ક્યાં પિવત જલ ઓસો (ઝાકળ બિંદુ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૨

શ્રી હરિરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે મને તો એક શ્રી વલ્લભનો જ ભરોંસો છે હું એકજ પુર્ણ પુરસોતમ ને જાણું છું અને તેનેજ માનું છું તેનોજ આશરો ખરો છે ।।૧।। પોતાનાજ મનને કહે છે અરે મન તું સમજી વિચાર કરીને જો તને હું વારે વારે કહું છું શ્રી હરીરાયજી કહે છે અમૃતના સાગર ને છોડીને ઝાકળના જલ ખીવા જેવી વાત છો જો અન્યને ભજે તો

પદ – ૧૩

જિન શ્રી વલ્લભ રૂપ ન જાન્યો ।। જનની ઉદર આય કહા કિનો જન્મ અકારથ માન્યો ।।૧।। સકલ વેદ વિધી સકલ ધર્મ નિધિ કરત જો વેદ બખાન્યો ।। કહા ભયો જો સકલ શાસ્ત્ર પઢેયો નાહક ફાટયો પાન્યો ।।૨।। અગ્ની રૂપ પ્રભુ સકલ શિરોમણી દેત અભય પદ દાન્યો ।। રસીક પ્રિતમ કે ચરણ ભજન જેતે સકલ પદારથ જાન્યો ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૩

શ્રી હિરરાયચરણ કહે છે કે જેને શ્રી વલ્લભ ના રૂપને જાણ્યુ નથી તેને પોતાની માતાના ઉદરમાં આવાને શું કર્યુ જન્મ અકારથ (નકામો) ગયો ।।૧।। ચારે વેદ અને તેની વિધિ બધા ધર્મ નિધિ તો વેદને વખાને છે પણ જીવ જો ના સમજે તો તેથી શું વળ્યું ચાર વેદ ખટ શાસ્ત્ર અઢાર પુરાણ આ બંધુજ ભલે જાણે પણ તેનો મર્મ ના સમજે તો પછી નકામા શાસ્ત્રો ના પાનાજ ફાડયા તેમ અગ્નીમાં નાખશોતો તેને બાળીને ભસ્મી ભૂત કરી પોતાના જેવી બનાવી દેશે તેમ ગમે તેવો જીવ હશે તેના સકળ દોષ બાળી શુધ્ધ કંચન સમો કરી દશે આ છે અગ્નિ નો પ્રતાપ બળ શ્રી હરીરાયજી કહે છે તેમના ચરણ કમલનું ચિંતન કરશું તો જેતે એટલે ગમે તે વો જીવ અધમ હોય કે અધમા અધમ હોય તો તે પણ તેના સકલ પદારથ જાણી શકે છે ।।૩।।

પદ – ૧૪

ભૂલ જિન જાય મન અનત મેરો । રહે નિશદિવસ શ્રીવલ્લભાધીશ પદકમલસોં લાગ બિન મોલકો ચેરો ।।૧।। અન્ય સંબંધતે અધિક ડરપત રહોં સકલસાધનહું તે કર નિવેરો । દેહ નિજગેહ યહ લોક પરલોક લોં ભજો શીતલચરણ છાંડ અરૂઝેરોં ।।૨।। ઈતની માગત મહારાજ કરજોરકેં જૈસોં હોં તૈસો કહાઉ તેરો । રસીક શિરકરધરો ભવદુખ પરિહરો કરોકરૂણા મોહિ રાખનેરો ।।૩।।

પદ – ૧૫

જૈસોં હું તૈસો તિહારો શ્રી વલ્લભ સબ જિન દેહો મોહિ કરતે ।। બાંહ ગહેકી લાજ મન ધરહો.નાહી ભરોસોં મોહિ સાધન બલ તે ।।૧।। તુમ તજ ઓર ઠોર નહીં.મોકો જાયો જાય કહો દુ:ખ ભર તેં ।। રસીક શિરોમણી શ્રી વલ્લભ પ્રભુ રાખો મોહી ચરણ શરણ ભવ ડરતેં ।।૨।।

પદ - ૧૬

આસરો એક દઢ શ્રીવલ્લભાધીસકો । માનસીરીતકી મુખ્ય સેવા વ્યસન લોકવૈદિક ત્યાગ શરણગોપીશકો ।।૧।। દીનતા ભાવઉદબોધ ગુણગાનસોં ઘોષ ત્રીયભાવના ઉભય જાને। કૃષ્ણનામ સ્ફુરે પલ ન આજ્ઞા ટરે કૃતિવચન વિશ્વાસ મનચિત્ત આને ।।૨।। ભગવદીય જાન સતસંગકો અનુસરે નાદેખે દોષ ઔર સત્ય ભાખે। પુષ્ટિપથ મરમ દસ ધરમ યહ વિધી કહે સદાંચિત્તમેં શ્રીદ્વારકેશ રાખેં ।।૩।।

ભાવાર્થ - ૧૬

આ પદ શ્રી દ્વારકેશજી મહારાજે કરેલું છે તેમા પુષ્ટી માર્ગનો અને તેના મર્મ ને સમજવા ના દસ ધર્મ કહ્યાં છે તે કયા ક્યા તો (૧) શ્રી વલ્લભ નો દઢ આસરો (૨) માનસી રીતે જે કરે તેજ મુખ્ય સેવા વ્યસન દશામાં (૩) લૌકિક વૈદિક નો ત્યાગ (૪) ગોપી પતિ શ્રી ગોપીજન વલ્લભ નું શરણ (૫) દિનતા ભાવ (૬) ઉદબોધ નાં (ઉદગાર) જે આપણને ગુરૂ એ બોધ આપ્યો હોય તેનું ગુણ ગાન (૭) ઘોષ એટલે વ્રજ તેમાં ગોપી ભાવનો માર્ગ અને આપડે પણ વિસ્મરણ ના થાય મન કર્મ વચન થી વિશ્વાસ રાખવો (૧૦) ભગવદીય જાણી સતસંગ થી અનુસરે ભગવદી કહે તે પ્રમાણે કરવું કોઈનો દોષ જોવો નહી સત્યજ ભાખવું આ પુષ્ટિ માર્ગના મર્મ અને તેનો ધર્મ કહેલો છે તેને ચિત્તમાં રાખવાઆ શ્રી દ્વારકેશજી મહારાજ કહે છે.

પદ - ૧૭

શ્રી વિઠ્ઠલ જુકે ચરણ'કમલ પર સદા રહે મન મેરો ।। સીતલ સુભગ સદા સુખ દાયક ભવ સાગર કો બેરો ।।૧।। રસના રટત રહોં નિશવાસર પ્રભુ પાવન યશ તેરો ।। સગુણ દાસ ઈતની માગત હૈ ભૃત્ય ભૃત્ય કો ચેરો.

પદ - ૧૮

દેખોગે કબ મેરી ઔર ।। શ્રી વલ્લભ નિજદીન જાનકેં કરૂણા કર નયન ન કી કોર ।।૧।। કહિ હો કબ વચનામૃત સીતલ મોતન મુરકદાસ તુ મોર ।। કબહી કાઢ લેહો ભવ જલતે બૂડે હું ડર ગહી ભૂજ જોર ।।૨।। યહ નિશ્ચય જાન્યો જિય અપને નહીં મોસમ સેવા ચોર ।। વિષય વાસના વસત નિરંતર કરત વિચાર યહી નિશ ભોર ।।૩।। ચરણ શરણ અબ આય ગહે હો મનક્રમ વચન સબન સો તોર ।।રસ નિધિ જાનો સોઈ કીજે તુમ બીન હમહી ઔર નહીં ઠોર ।।૪।।

પદ - ૧૯

ગાયો ન ગોપાલ મન લાયો ન રસાલલીલા સુની ન । સુબોધિની ન સાધુ સંગ પાયો હૈ । સેવ્યો ન સ્વાદ કરી ધીરીઆધીધરી હરી કબહુ ન કૃષ્ણનામ રસના રટાયો હૈ ।।૧।। વલ્લભ શ્રીવિઠ્ઠલેશપ્રભુકી શરણજાય દીન હોય મતિહી ન સીસન નમાયો હૈ । રસીક કહે વારવાર લાજહું ન આવે તોહિ મનુષ્યજન્મ પાયો કહાંલો કમાયો હે ।।૨।।

પદ – ૨૦

શ્રી વલ્લભ લીજેં મોહી ઉબારી ।।યા કલિકાલ કરાલ વિષમ તે લાગત હૈ ડર ભારી ।।૧।। તૃષ્ણા તરંગ ઉઠત ભવસીધુંતે ડારત કી છે ઉછારી ।। કશ્મ ભઁવર મદ મત્સર મોકુ દાવે દેત પતારી કામ ક્રોધ ઔર લોભમોહ જલ જંતુ રહે મુખ ફારી ।। ચરણાં બુજ નૌકા નહી સુજત બીચ અવિદ્યા પહારી।।૩।। કહો કહાં બીનતા વિધિ ન જાત વિસ્તારી ।।ચરણ રેણુ સેવક કો સેવક કહત હૈં રસીક પુકારી ।।૪।।

પદ – ૨૧

અરે મન શ્રીવલ્લભ ગુણ ગાય। વૃથાકાલ કાહેકો ખોવત વેદપુરાણ પઢાય ।।૧।। શ્રી ગિરિરાજધરણ પૈવેકોં નાહિન ઔર ઉપાય। રસીક સદા અનન્યહોય કે ચિત ઈતઉત ન ડુલાય ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨૧

શ્રી હરિરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે કે અરે મન તું એકજ શ્રી વલ્લભના ગુણ ગાણ ।। વેદ પુરાણ પઢવાથી નકામો સમય ખોઈશ નહિ ।।૧।। શ્રી ગિરિપાજ ધરણ ને મેળવવા માટે બીજો એક ઉપાય નથી માગ સદાય અનન્ય અ એટલે નહિ અન્ય એટલે બીજુ તો આવો એકજ દઢ આશ્રય રાખી અનન્ય ભાવથી ચીત ને આમતેમ ડોલાવ્યા તો વગર જ શ્રી વલ્લભનાજ ગુણ ગાવાથી સઘળા કાર્ય સરી જાય છે

પદ – ૨૨

મન રે તુ શ્રી વલ્લભ કહી રે ।। જો કરત કામના જિય મેં સો તતક્ષણ તૂ લહીરે ।।૧।। સકલ સુકૃત કો યહ ફલ ઔર કછુ નહિ રૂચિ યહીરે ।।૧।। સકલ સુકૃત કો યહ ફલ ઔર કછુ નહી યહીરે રસીક પ્રિતમ એસે પ્રભુ કે ચરણ શરણ નિત ગહીરે ।।૨।।

પદ – ૨૩

કહો મન શ્રી કૃષ્ણ શરણં ।। મમ કે મિલે અધિક અમૃત સુખ ઐસે હે દુઃખ હરણં ।।૧।। કચે નિવેદન સુરત નિપટ કર પરમાનંદ કરણં ।। સેવ. સાવધઆન હોય સાધો અંબર ભોગ આભરણ ।।૨।। દીસત ઔર કછુ નહિં કબહું ભવ સાગર તરણં ।। શ્રી વિ. ગિ. લાલકો ગહો કમલ ચરણં।।૩।।

પદ – ૨૪

અરે મન સમઝ સોચ વિચાર । ભકિતવિન ભગવંત દુર્લભ કહત નિગમ પુકારે ।।૧।। સાધુસંગતી ડારપાસા ફેર રસના સાર। પર્યો અબકે પાવ પૂરણજીત ભાવેં હાર ।।૨।। ભાખ સત્રે સુન અઠારે પંચહીકુ માર। દુરતે ત્યજ તીનકોને ચતુર ચોક નિહાર ।।૩ ।। કામક્રોધ જંજાલ ભૂલ્યો ઠગ્યો ઠગની નાર । સૂરહરિકે પદભજન વિન ચલ્યો દોઉ કરઝાર ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૨૪

પરમ ભાગ્ય વાન શ્રી સુરદાસજી પોતાના મન ઉપર કહે છે અરે મન તું જરા વિચાર કર કે ભક્તિ વીના ભગવંત મલવા બહુ દુર્લભ છે (મુશ્કેલ છે) અને વેદો પણપોકારી ને કહે છે ।।૧।। સાધુ એટલે જે ઈશ્વર પારાયણ

રહે તેવા સાધુની સંગતી કર અને જે વૈખરી વાણી બોલ્યા કરીએ છીએ તેનાં કરતાં જીભથી ભગવદ ગુણ ગાન કર તે તેનો સાર છે.અને મન તું એમ સમજશકે હવે હુંતો પરી પુરણ થઈ ગયો છું તો તેમાં તારી (મનની) ભૂલ છે અને જીતવાના બદલે હારેલો જ છું ।।૨।। જરા વિચાર કરો કે આ શરીર માં સત્તર તત્વો કામ કરે છે ઘણા મત પ્રમાણે ચોવીસ તત્વ થીજ આ સત્તર તત્વોકામ કરે છે પંચ મહાભૂત નું શરીર પાંચ પ્રાણ જ્ઞાનેન્દ્રીય મન અને બુધ્ધી આ સત્તર તત્તવો છે તે તે બધાજ જડ છે અઢારમું તત્વ ઈથ જ આ કામ ચાલે છે તો આ જે પંચમહાભૂત નું (પુદગલ) (શરીર) મળ્યું છે તેતો નાશવાન છેતે તેને તૂં તારૂ માનીશ નહી હે મન જેમ તણખલા ને આપડે દૂરથી જ તજી દઈ એ હે મન હેમન જરા ચતુર બન જાગીને જો ।। ૩ ।। આપડી પ્રકતી થી આ શરીર પ્રાપ્ત થયું છે પ્રકૃતિ કેવી (નારીજાતી) તેમાં કામ ક્રોધ જંજાલ માં પડી પ્રકૃતિના આધાર થી તું ઠગાઈ રહ્યો છું તો સુરદાસ જી કહે છે શ્રી હરીના ચરણ કમલ અને ભજન વગર તું ચાલ્યો જાય છે બેઉ હાથ હલાવતો હલાવતો જાણે હુંજ છું તો ના તે તું નથી તૂં કોણ જે અંદર બિરાજી રહ્યો છે અને તેના થકી બધુ કાર્ય થઈ રહ્યું છે તૂંતો છે જ નહિ માટે હે મન તૂં જરા સમઝ અને વિચાર કર.

પદ – ૨૫

જબ લગ યમુના ગાય ગોવર્ધન જબલગ ગોકુલ ગામ ગુંસાઈ ।। જબ લગ શ્રી ભાગવત કથા રસ તબ લગી કલીયુગ નાહી ।।૧।। જબ લગી સેવા રસ નંદનંદન સોં પ્રીતી લગાઈ ।। પરમાનંદ તાસોં હરી ક્રીડત શ્રી વલ્લભ ચરણ જિન પાઈ ।।૨।।

પદ – ૨૬

શ્રીવલ્લભ ભલે બુરેઉ તો તેરે । તુમહીં હમારી લાજ વડાઈ વિનતી સુનો પ્રભુમેરે ।।૧।। અન્યદેવ સબ રંકભિખારી દેખે બહુત ઘનેરે। હરિપ્રતાપ બલ ગિનત ન કાહું નિડર ભયે સબચેરે ।।૨।। સબત્યજ તુમ શરણાગત આયે દઢકર ચરણ ગહેરે । સૂરદાસ પ્રભુ તુમ્હારે મિલેતેં પાયે સુખજૂ ઘનેરે ।।૩।।

પદ – ૨૭

મોહી બલ હૈ દોઉ ઠોરકો । એક ભરોસોં હરિ ભકત ન કોં દૂજો નંદકિશોર કો ।।૧।। મનસા વાચા ઓર કર્મણા નાહી ભરોસો ઔર કો ।। છીત સ્વામિ ગિરીધરન શ્રી વિઠ્ઠલ વલ્લભ કુલ સિર મોર કો ।।૨।।

પદ – ૨૮

મધુર વ્રજદેશ વશ મધુર કીનો । મધુર ગોકુલગામ વલ્લભનામ મધુર વિઠ્ઠલભજન દાન દીનો ।।૧।। મધુર ગિરિધરન આદી સપ્તતનું વેણુનાદ સપ્તરંધ્રન મધુર રૂપલીનો ।। ૨ ।। મધુર ફલફલીત અતિ લલિત પદ્મનાભપ્રભુ મધુર અલિગાવત સરસ રંગભીનો ।।૩।।

પદ – ૨૯

કિયો ગોપાલ કો સબ હોય । જો જાને પુરૂષારથ અપને અતિકર ઝૂઠો સોય ।।૧।। દુખ સુખ લાભઅલાભ સહ જગત તાહિ ન મરીયે રોય। જો કછું લેખ લિખ્યો નંદનંદન મેંટ સકે નહિ કોય ।।૨।। ઉધમ

સાધન જંત્રમંત્ર વિધિયે સબ ડારો ધોય। પરમાનંદ દાસકો ઠાકુર ચરણકમલ ચિતપોય ।।૩।।

પદ – ૩૦

યા મેં કહા ઘટેગો તેરો ।। નંદ નંદન કર ઘરકો ઠાકુર આપ હોયરહો ચેરો ।।૧।। ભલી ભઈ જો સંપતિ બાઢિ બહુત કિયો ઘર ઘેરો ।। સુત વનિતા બહુ યુથ સંકેલે વૈભવ ભયો જૂ ઘનેરો ।।૨।। કહું હરિ કથા હરિ સેવા કહું ભકતન કો ડેરો ।। સૂર સમર્પણ કરો શ્યામકો યહ સાઁચો મત મેરો ।।૩।।

પદ – ૩૧

વિનતી કરત મરત હૈં લાજ ।। નખશીખ લૌં મેરી યહ દેહી હૈ પાપકી જ્હાજ ।।૧।। ઔર પતિત આવત ન આંખ ન તર દેખત અપનો સાજ ।। તીનો પન ભરવાર નિવાહે તો ઉન આયો વાજ ।।૨।। પાછે ભયો ન આગે હવૈ હૈ સબ પતીત ન સિર તાજ ।। નકેહુ ભજે નામ સુન મેરો પીઠ દઈ યમરાજ ।।૩।। અબલોં મેં સુને તુમ જે તારે તે સબ વૃથા અકાજ ।। સાંચો વિરહ સુર કોં તારે લોક નિ લોક અવા જ ।।૪।।

ભાવાર્થ પદ – ૩૧

શ્રી સુરદાસજી કહે છે કે પ્રભુ હવે મને વિનંતી કરતા લાજ આવે છે કેમકે મેં તો નખથી શીખા પર્યંત આ દેહ થી પાપ કર્યું છે જાણે આ દેહ રૂપી જહાજ માં પાપજ ભર્યુ છે ।।૧।। તો હે પ્રભુ બીજા જે પતિતો આવતા હશે પણ આપના વૈભવ ને જોઈને અને આપ તેને આંખ થી જોતાં પણ નહિ હોય ।। આપતો ત્રણ લોકના નાથ છો ચાહે સો કરો આપની ઈચ્છા પ્રમાણે તેને નિભાવો છો ।।૨।। પહેલાં કે પછી મારા જેવો પતીત કોઈ થયો નથી હુંતો બધા પતિતો નો શિરતાજ છું ।। આટલા બધા પાપ હોય છતાં જો એક વાર પ્રભુ નામ સ્મરણ કરે મારૂ નામ સાંભળે તેને યમરાજ પણ ત્યાંથી પાછે જતો રહે છે (અજામિ લનું દ્રષ્ટાંત સમજી લેવું) પોતાના પુત્ર નું નામ નારાયણ ને બોલાવતાં યમ પણ પાછો જાતો રહયો।।૩।। હમણાં મેં સાંભળ્યું છે કે આપે તેને તાર્યા છે તે બધા વૃથા એટલે નકામા છે પ્રભુ નામ દઈને ભલે યમ યાતના માંથી છુટીએ પણ કર્માનું સાર પ્રારબ્ધ તો ભોગ વ વુંજ પડશે માટે સુરદાસજી કહે છે કે પ્રભુ મારૂ બિરદ એટલે વચન સાંચુ પાળજો અને મનેઆ લોક માંથી તારી ગૌલોકમાં મારો આવાજ પોંહોયાડજો પ્રભુ.....

પદ – ૩૨

શ્રી વલ્લભ પ્રભુ અતિ દયાલ દીજે દરસન કૃપાલ દીનજાન કીજે અપનો દોષ જિન વિચારો ।। હોંતો અપરાધ ભર્યોં ધર્મ સબૈ પરી હર્યો સબૈ કીયોન કછુ ભલો કાજ જાહી ચીત ધારો ।।૧।। દૂરીપરે પલપલ દુખ પાવત હોં પ્રાણ નાથ તુમહી તે હોઈ હૈં પ્રભુ રસીક કો નિવેરો ।। મેરો પડર્યો હૈ હાથ બાંધ્યો પદ કમલ સાથ નાથ હોં અનાથ તાહી ભુલ જિન વિસારો ।।૨।।

પદ – ૩૩

શ્રી વલ્લભ કે ચરણ શરણ ગહી કયોં ન રહે મનમેં ।। નિશ્ચય ઘર હિન સાધન હીં આય રહેગેં હિયે યશોમતી સુત કરૂણા કર ।।૧।। કાહેકો ભટકત ડોલત હે કયોં ન રહેં અતિ આનંદસોં ભર ।। રસિક વિશ્વાસ

આસ ફલકી કર અનાયાસ ભવ સાગર કો તર ।।૨।।

પદ – ૩૪

શ્રી વલ્લભ મધુરા કૃતિ મેરે ।। સગાં વસો મન યહ જીવનધન સબહીનસોં જૂ કહત હું ટેરે ।।૧।। મધુર વચન ઔર નયન મધુર ભ્રોંહ યુગ મધુર અલકની પાંત ।। મધુર માલ અરૂ તિલક મધુર અતિ મધુર અતિ ધુર નાસિકા કહીન જાત ।।૨।। અધર મધુર રસરૂપ મધુર છબિમધુર મધુર દોઉ લલિત કપોલ શ્રવણ મધુર કુંડલકી ઝલકન મધુર મકર દોઉ કરત કલોલ ।।૩।। મધુર કટાક્ષ કૃપારસ પુરણ મનોહર વચન વિલાસ ।। મધુર ઉદગાર દેત દાસન કો મધુર બિરાજત મુખ મૃદુ હાસ ।।૪।। મધુર કંઠ આબરણ ભૂષિત મધુર ઉરસ્થલ રૂપ સમાજ ।। અતિ વિશાલ જાનું અવલંબિત મધુર બાહુ પરિરંભણ કાજ ।।૫।। મધુર ઉદર કટિ મધુર ચરણ ગતિ સબ સુખ રાસ મધુર ચરણકી રેણું નિરંતર જનમ જનમ માંગત હરીદાસ ।।૬।।

પદ – ૩૫

હમારે શ્રીવિઠ્ઠલનાથ ધની । ભવસાગરતે કાઢ મહાપ્રભુ રાખી શરણ આપની ।।૧।। જાકો નામ રટત નિશવાસર શેષસહસ્ત્રફણી । છીતસ્વામી ગિરિધર શ્રીવિઠ્ઠલ ત્રીભુવન મુકુટમણી ।।૨।।

પદ – ૩૬

શ્રી વ્હ્ઠલેશ ચરણ ચારૂ પંકજ મકરંદ લુબ્ધ ગોકુલ મેં સકલ સંત કરત નિત્ય કેલી ।। પાવન ચરણો દક જહાં સંતન હિત સલિલ વહે ત્રિવિધ તાપ દૂર કરત વદન બિંદુ મેલી ।।૧।। ભૂતલ કૃષ્ણાવતાર પ્રગટ બ્રહમ નિરાકાર સિંચત હરિ ભક્તિ સુધા ધરણી ધર્મ બેલી ।। છીત સ્વામિ ગિરિધર ઘર લીલા સબ ફેર કરત ધેનુ દુહત ગાવલ ન સંગ હાથ પાટ સેલી ।।૨।।

પદ – ૩૭

શ્રી વલ્લભ મહા સિંધુ સમાન ।। સદા સુમરત હોત તિનહું અભય પદ કો દાન ।।૧।। કૃપાજલ ભરપૂર રહ્યો તહાં ઉઠત ભાવ તરંગ ।। રત્ન ચૌદહ સબ પદારથ ભક્તિ દસ વીધ સંગ ।।૨।। પુષ્ટી મારગ બડી નૌકા ચલત અના આયાસ ।। ઢિંગ ન આવે બુધ્ધિ આસુરી મગર મીન નિરાસ ।।૩।। સેતુ બાંધ્યો પ્રકટ હવૈ સુત વિઠ્ઠલેશ કૃપાલ ।। ભયો મારગ સુગમ સબકો ચલત નેક ન ચાલ ।।૪।।પુષ્ટિ રસ મયસુધા પ્રકટિ દઈ સૂર નિજ દાસ ।। અસુર વંચે મનુજ માયા મોહે સુખ મૃદુહાસ ।।૫।। છાંડ સાગર કૌન મૂરખ ભજે છિલ્લર નિર ।।રસીક મનતે મિટી અવિદ્યા પરસ ચરણ સમીર ।।૬।। (સાગરનું પાણી મૂકીને ખાબોચીયાનું પાણી શુ કામનું)

ભાવાર્થ પદ – ૩૭

શ્રી હિરરાયજી કહે છે શ્રી વલ્લભ તો એક મોટામાં મોટા સમુદ્ર સમાન છે જે સદા શ્રી મહાપ્રભુજીનું જ સમરણ કરે છે તેને અભય પદ નું દાન કરે છે ।।૧।। આ સમુદ્ર નું જલ કેવું છે કે કૃપારસ કૃપારૂપી જલ ભરપુર છે અને તેમાં ભાવ રૂપી તરંગો છે જેવીરીતે સમુદ્ર મંથન કરીને તેમાંથી ચૌદ રત્ન બહાર કાઢયા તેવી રીતે અહીં નવધા ભક્તી નો પ્રકાર બળવી દસમી પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ બતાવી છે ।।૨।। પુષ્ટિ માર્ગ રૂપી નૌકા મોટી છે અને

અનાયાસે પ્રભુ કૃપાથી ચાલે છે. જેની બુધ્ધી આસુરી છે તે આ માર્ગમાં નજીક નહી આવે મગર એટલેજ જેની સાથે સહવાસ હોય તેનાથી બળ્યા કરે તેનું નામ મગર મગર પાણી માં રહેવા છતાં બળ્યા કરે છે મીન એટલે માછલું તે મરે છે જીભ્યા સ્વાદમાં તો તે તેમાંજ ખતમ થઈ જાય છે ।।૩।। શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી પ્રકટ થયાં અને પોતે કૃપા કરીને ભક્તિ માર્ગ રૂપી પુલ બાંધી માર્ગને વિકસાવ્યો છે જરા આપડે ધ્યાનથી માર્ગને અનુસરીયે તો કેટલો માર્ગને અનુસરીયે તો કેટલો માર્ગને સહેલો બનાવ્યો છે આપણ ને ચાલતાં જરા પણ વાંધો આવતો નથી ।।૪।। પુષ્ટિમાર્ગ રસમય અમૃત સમાન છે અને પોતના નિજ સેવક ને અવાજ દઈ ને તે અમૃત જેમ રીતે અસુર થી છાનું રાખી મનુજ એટલે કામ કામ એટલે ઈચ્છા પોતાની ઈચ્છાથી પોતાની માયા વડે અસુરના મન મોહી સુખતો પોતાના નિજ સેવકને મૃદુહાસ કરીને આપ્યું ।।૫।। આવા કૃપારૂપી સાગરને છોડી ને કોણ મુરખ સંસાર રૂપી ખાબોચીયા ના જલ ની આશા રાખે શ્રી હરીરાયજી કહે છે મનથી જો આ અજ્ઞાન મટીજાય અને શ્રઈ વલ્લભ ના ચરણ કમલ નો પરસ થાય અને જેમ પવન ની લહેર આવતાંજ શીતળ તાનો આનંદ મલે તેમશ્રી વલ્લભ ના ચરણ કમલ નો પરસ થવાથી આનંદ મળે.

પદ – ૩૮

તરેટી શ્રીગોવર્ધનકી રહીયે। નિત્યપ્રતિ મદનગોપાલલાલકે ચરણકમલ ચિત લૈયે ।।૧।। તનપુલકિત વ્રજરજમેં લોટત ગોવિંદકુંડમેં નૈયે। રસીકપ્રિતમ હિતચિતકી બાતેં શ્રીગિરિધારીજીસોં કહીયે ।।૨।।

પદ – ૩૯

બિરાજે શ્રી વલ્લભ મહારાજ શ્રી ગોકુલ ગામ ।। વિરાજે ગોપીનાથ શ્રી વિઠ્ઠલ ભકત જન પુરણ કામ ।।૧।। શ્રી ગિરિધર ગોવિંદ શ્રી બાળકૃષ્ણ ગોકુલનાથ અભિરામ શ્રી રઘુપતિ યદુપતિ ઘનશ્યામ લ પુરસોતમ પ્રભુ નામ ।।૨।।

પદ – ૪૦

શ્રી વિઠ્ઠલ નાથ વસત જિય જાકે તાકી રીત પ્રિતી છબિ ન્યારી ।। પ્રફુલિત વદને કાંતિ કરૂણામય નયન મેં ઝલકે ગિરિધારી।।૧।। ઉગ્ર સ્વભાવ પરમ પરમારથ સ્વારથ લેશ નહિ સંભારી ।। આનંદ રૂપ કરત એક છિન મેં હરિ જૂકી કથા કહત વિસ્તારી ।।૨।। મનક્રમ વચન તાહી કો સંગ કીજે પૈયત વ્રજ યુવતિ ન સુખકારી ।। કૃષ્ણદાસ પ્રભુ રસીક મુકુટ મણી ગુણ નિધાન શ્રી ગોવર્ધન ધારી ।।૩।।

પદ – ૪૧

સબતે શ્રી વલ્લભ નામ ભલો ।। લીજે લીજે લીજે નોતર કલયુગ કરત છલો ।।૧।। સદ મદ તીરથ સદન શ્યામ ઘન તીરથ વૃથા ચલો ।। છીત સ્વામિ ગીરધર શ્રી વિઠ્ઠલ રિધ્ધી સિધ્ધી પ્રબલો ।।૨।।

પદ – ૪૨

નમો નમો શ્રી ભાગવત પુરાણ ।। મહા તિમીર અજ્ઞાન બઢયો જબ પ્રગટ ભયે જગ અદભૂત ભાન ।।૧।। ઉદિત સુભગ શ્રી શુક ઉદ્યા ચાલ છીપે ગ્રંથ ઉડુગણ ન સમાન ।। જાગે જીવ નિશિ સોયે અવિદ્યા કીયો પ્રકાશ વિમલ વિદ્યાન ।।૨।। ફુલે અંબુજ વકતા શ્રોતા હિમકર મંદ મદન અભિમાન ।। છૂટ ગયે કર્મ ન કે બંધન

મિટયો મોહ સુઝે સુસ્થાન ।।૩।। દરસ્યો ભક્તિ પંથ અનુરાગી સૂઝે શબ્દ સ્વરૂપ નિદાન ।। દેખત નહિ ઉલૂક સકામી અદ્યપિ દિનકર હે વિદ્યમાન ।।૪।। રાજત એક મહાસર્વોપર બઢયો પ્રતાપ ઔર ન સમાન ।। દામોદર હિત સુર મુનિ વંદિત જય જય જય શ્રી કૃષ્ણ નિધાન ।।૫।।

ભાવાર્થ – ૪૨

મહાન સમર્થ અષ્ટ સખાના પૈકીના અનુયાઈ શ્રી દામોદર દાસજી કહે છે જેના માં કેટલીદીનતાં ભરેલી છે તે (દામોદર દાસજી) કોઈને શીખામણ નહિ દેતા પોતાના જ ઉપર શીખ લે છે જે અગાધ શુક સાગર માં ગોથું મારીને જે ભાગવત ના તત્વ ને પચાવી અને નિરતી શય આનંદ અનુભવાય છે તેવાશ્રી ભાગવત જીને વંદન કરે છે કે જે જ્યારે મહાન અજ્ઞાન રૂપિ અઁધકાર વધ્યો ત્યારે શ્રી દ્વૈપાયન ભગવાન શ્રી વેદ વ્યાસજી એ જે શ્રી પુર્ણ પુરસોતમ પ્રભુ એ ચાર વેદ ની રચના કરી શ્રી બ્રહ્માજીને આપ્યા તે વેદની વાણી ને શ્રી વ્યાસ નારાયણે પચાવી અને ખટ શાસ્ત્ર અઢાર પુરાણ ન્યાય મિમાંસા બ્રહ્મ સુત્ર આ બધી ગંથોની રચના કરી પણ તે ઓ ને આત્મ શાંન્તી નામળી ત્યારે પોતે ઉદવેગમાં રહેતાં હતાં ત્યાં પછી સંજોગ વસાત શ્રી નારદજી ત્યાં મળ્યા તેમને વાત બધી કરી વ્યાસ ભગવાને પછી શ્રી નારદજી એ કહ્યું કે આપ ભલે બધા શાસ્ત્રો રચ્યાં પમ શ્રી પુર્ણ પુરષોત્તમ ની યશ ગાથા નું જયાં સુધી ગુણ ગાયા નથી ત્યાં સુધી આત્મ શાંન્તી મળવાની નથી પછી શ્રી ભાગવતજીની રચના કરી પ્રભુશ્રીના યશોગાન કર્યુ. જેવીરીતે સુર્યનો પ્રકાશ પડે છે તેવી રીતે આ જગમાં અદભૂત પ્રકાશ શ્રી ભાગવતજીએ આયો છે તો તેમને વંદન અને પછી જ્યારે શ્રી શુકદેવજીને વ્યાસ ભગવાને ભાગવત ગ્રંથ ભણાવેયો અને તેમનામાં (શ્રી શુકદેવજીમાં) પ્રકાશ પડયો ત્યારે આ ગ્રંથ છુપ્યો છુપાણો નહિ જેમ તિમિર નિશામાં ઉડુગણ (તારાઓ) છીપાય નહિ અને તેમાં પરીક્ષીત જેવા ઉત્તમ જીવો જ્યારે જ્ઞાન દીશામાં જાગ્રત થયાં ત્યારે તે ઓ નું અજ્ઞાન (અવિદ્યા) સુઈ ગયું અને જ્ઞાન રૂપિ પ્રકાશ શુધ્ધ પ્રાપ્ત કર્યો પછી જેવી રીને કમલ સુર્યના પ્રકાશ થી ફુલે છે તેવી રીતે વકતા (કથા કહેનાર) અને શ્રોતા (એટલે સાંબળનાર) જ્ઞાન રૂપી પ્રકાશ પડતાં જ ફુલે છે અને આત્મ શાન્તી મેળવે છે અને મંદ મદન એટલે તેની કામનાઓ ઈચ્છાઓ બધી મંદ પડી જાય છે અને હિનતાથી ઝુડી પડતાં અભિમાન છુટી જાય છે ।। અને કર્મ ના બંધન છુટિ જાય છે અને મોહ પણ તેના સ્થાને જતો રહે છે ।।૩।। શ્રી ભાગવતજી માં દશમ સ્કંધ ની લીલાની પ્રાપ્તી થતાંજ ભક્તિ સ્ફુરે છે. અને પછી તે રસ્તે ચાલતાં દશમ સ્કંધ ની લીલાના જે શબ્દો છેતે તેમને શ્રી પૂર્ણ પુરસોતમે સ્વરૂપે દેખાય છે અને તેમાં અનુરાગી (પ્રેમી) બને છે।। હવે શ્રી દામોદર દાસજી કહે છે કે આટલું બધું સત્યઝલકી રહ્યું છે તો પણ દેખાતું કોને નથી કે જેની વ્રતિ સકામી છે જેની દૃષ્ટિ ઉલૂક (ઘૂવડ) જેવી છે ઘૂવડ ને દિવસે સુર્યનો પ્રકાશ પણ દેખાતો નથી તે તો રાત્રે જ દેખે છે ।।૪।। તો સર્વોપરી શ્રી પ્રભુનોજ આ પ્રતાપ બલ છે તેના સિવાય યા તેના સમાન કોઈજ નથી શ્રી પરભુજ સર્વો પરી છે તેની જય જય જયકાર પોકારે છે તેની લીલાનો કોઈ પાર નથી આ છે શ્રી દામોદર દાસજીના હિતના આ વચનો નો ઉદગાર છે તેઆ જીવો ને સમજ્વા માટે છે ।।૫।।

પદ – ૧

મનરે તું ભુલ્યો જન્મ ગમાવે। ખબર ન પરી તોકો સિરઉપર કાલ સદા મઢરાવે ।।૧।। ખાનપાન અટકયો નિસિવાસર જિભ્યા લાડ લડપાવે। ગૃહસુખદેખ ફિરત ફુલ્યોસો સુપને મન ભટકાવે ।।૨।। કે તું છાંડ જાયગો ઈનકો કે તૂ હિ યહી છુડાવેં । જયોં તોતા સેંવર પર બેઠયો હાથ કછુ નહિ આવે ।।૩।। મેરી મેરી કરત બાવરે આયુષ વૃથા ગમાવે । હરિહિ તૂ વિસાર વિષયસુખ વિષ્ટા ચિતમન ભાવેં ।।૪।। ગિરિધરલાલ સકલ સુખદાતા સુન પુરાણ સબ ગાવેં । સૂરદાસ વલ્લભ ઉર અપને ચરણ કમલ ચિત્તલાવેં ।।૫।।

ભાવાર્થ – ૧

શ્રી ભગવાન ગીતાજી માં વર્ણવેલું છે મનહી મનુષ્યાનામ કારણ બંધ મોક્ષ એ તો મન ને જેવું કેળવો તેવું કેળવાય મોક્ષનું કારણ પણ મન છે અને બંધન નું કારણ પણ મનજ છે તો હવે આપણ ને પ્રભુએ ચોરાસીનો ચકર પુરોકરી અને એક મનને સ્થિર કરીને જાર જુઓ હવે મારે આ જન્મ (મનુષ્ય શરીરે) ને ભૂલીને જન્મ ગુમાવવો નથી કારણકે આ સંસાર માં પ્રભુ એ બે યોની ઘડી છે એક મનુષ્ય યોની બીજી ભોગ યોની ભોગ યોનીમાં દરેક જીવ કીટ પતંગ પશુ પક્ષી આદી સર્વે પોતાના ભોગ ભોગવી ખતમ થાય છે તેને કર્મના બંધન કર્મનું નથી કર્મનું બંધન મનુષ્ય ને લાગુ પડે છે તોઆમાં આટલું જ સમજ્વા નું છે કે આ પુદગલ (શરીર) આપણે આપડી પ્રકૃતિ થી જ મળ્યું છે પ્રારબ્ધ ભોગવવા માટેજ માળ્યું છે જીવ ગમે તેટલા ઘમ પછાડા કરેશે સ્વાર્થ સાધવા માટે પણ એટલું તો ધ્યાનમાં રાખજો કે આપડા પ્રારબ્ધ માં જેટલું લખાયું છે તેમાં ફેરફાર નહિ થાય માટે આપણ પ્રારબ્ધ ભોગવતાં દૈવ (પ્રારબ્ધ) આપણ ને ગમે તે સ્થિતીમાં રાખે તેને પ્રેમથીજ ભોગવવું પ્રારબ્ધ સામે લડવું પાછી પાની ન કરવી પણ એટલો જ ખ્યાલ રાખવાનો છે કે આપડે પ્રારબ્ધ ભોગવતાં નવું પ્રારબ્ધ નો બંધાય તેટલું ધ્યાન રાખવાનું છે નઈતર પાછું તેને ભોગવવા આપડે કોના શરીરમાં તે ભોગવી શું એટલે કે આપણ ને કઈ યોની પ્રાપ્ત થાય તેની ખબર નથી પછી આપડો ક્યારે આરો આવશે એટલે શ્રી મહાન ભક્ત શ્રી સુરદાસજી કહે છે કે શ્રી વલ્લભની રાહ ભણી ચાલો અથવા ચાલવું માટેજ સુરદાસજી એ ચરણ કમલ ને હૃદયમાં ધારણ કરવા ના કહયા છે. એટલે તે પોતાના મન નેજ કહે છે કે હે મન તું અત્યારે આ શરીર ઉત્તમ પ્રાપ્ત કર્યુ છે હવે નકામો આ જન્મ ખોઈશ નહી કારણ કે મનુષ્ય શરીર થીજ તત સુખ ને પ્રાપ્ત થાવય છે કારણ કે આપડા માથે કાલ ઝઝુમ્યા કરે છે અને દિન પ્રતિદીન આપડે કાલમાં ભક્ષ બની એ છી પણ આપણને ખબર પડતી નથી ।।૧।। વળી આપણે નો ખાવા પીવામાં અને જાભ્યાં સ્વાદ માંજ રચ્યા પરયા રહીએ છીએ અને ઘરના સુખમાં રચ્યા પચ્યા રીહીએ છીએ ખોટા ફુલ્યા ફરીયે છીએ અને મનના સપના (સંકલ્પ વિકલપ) ભટક્યા કરીયે છીએ ।।૨।। કદાય પુર્વની કરણી સારી હોય અને જીવ શિવ બની જાય તો આપોઆપ મિથ્યા સુખ છુટી જાય અને કાંતો આપણેજ સંસાર ચક્રમાં એવા પિસાઈ જઈએ કે ઘર બાળ છોડી ચાલી નીકળીયે ।। સંસારરૂપી વૃક્ષ એવું છે જેમએક ઉદાહરણ લેવા જેવું છે સેમરનું વક્ષ (સીમડાનુંઝાડ) તેના ઉપર એટલા સુંદર લાલ ચટક ફલ લાગે છે તો પોપટ ને તે બહુ જ ગમે છે તે ફલમું ભક્ષ્ય કરવા જાય ચાંચ મારે ફલને તોડે તો

તેમાંથી રૂ નિકળે છે તે રૂ ઉડી જાય છે પોપટ ને કાંઈ પણ ચાંચમાં આવતું નથી તે ખાઈ શકતો નથી માત્ર તે પોતાની લાલશા નીરાશાં માં ફરી જાય છે તેવો આ સંસાર છે ।।૩।। મારૂ મારૂ કરીને બાવરા જેવ બની એ છીએ અને આયુષ્ય ને નકામી ગુમાવી એ છીએ હરિ ને એટલે પ્રભુને મનમાં મન દ્વારા ચિતમાં ઉતારી યે છીએ માટે હે મન તું આ જન્મ ને ભુલી ને ગુમાવીશ નહિ કાંઈ મેળવજે ।।૪।। પ્રભુતો શ્રી (ગિરિરાજ ને ધારણ કરેલ છે તેથી ગિરિધર કહેવાયા) સકલ સુખના દાતા છે ગ્રંથો જેણે ગાયા છે સાંભળ્યા છે તે બધુ સમજે છે તો શ્રી સુરદાસજી કહે છે કે આપણા ગુરૂ શ્રી વલ્લભના ચરણ કમળને ચીતમાં ધારણ કરીયે તેઓની બતાવેલી રાહ પર ચાલીયે તો જન્મ સફળ કરીએ.

પદ – ૨

વિન ગોપલ નહિ કોઈ અપનો । કોન પિતામાતા સુતઘરની યહ સબ જગત રેનકો સપનો ।।૧।। ધનકારન નિસદિન જગ ભટકત વૃથા જન્મ યોહીં સબ ખપનો । અંત સહાય કરે નહી કોઈ નિશ્ચ કાલ અગ્નિ મુખ ઝપનોં ।।૨।। સબ ત્યજ હરિભજ યુગલકમલપદ મોહનિગઢ ચરણનતેં કપનો । કહેત દાસ શ્રીવલ્લભવિઠ્ઠલ શ્રીગિરિધરન રસના મુખ જપનોં ।।૩।।

પદ – ૩

સબદિન હોત ન એક સમાન। પ્રગટત હૈ પૂર્વકી કરણી ત્યજ મન સોચ અજ્ઞાન ।। ૧ ।। કબહુંક રાજા હરિશ્ચંદ્ર ગ્રહસંપતિ મેરૂ સમાન। કબહુંક દાસશ્વપચ ગૃહ વ્હયકે અંબરહરત મસાન ।।૨।। કબહુંક યુધિષ્ટિર રાજ સિંઘાસન અનુચર શ્રી ભગવાન। કબહુંક દ્રુપદસુતા કૌરવવશ કેશદુસાશન તાન ।।૩।। કબહુંક દુલ્હે બન્યોબરાતી ચહુંદિશ મંગલગાન । કબહુંક આપ મૃતક વ્હૈ જાત હૈ કરલંબે પદપાન ।।૪।। કબહુંક રામસહીત જાનકી વિચરત પુષ્પવિમાન । કબહુંક રૂદન કરત ફીરત હે મહાવન ઉદ્યાન ।।૫।। જનની જઠર જન્યો જાદિનતેં લિખ્યો લાભ અરૂ હાન। સુરદાસ યતન સબઝુઠે વિધિકે અંકપ્રમાન ।।૬।।

ભાવાર્થ – ૩

શ્રી સુરદાસજી કહે છેકે બધા દિવસો એક સરખા જતાં નથી કારણ કે આપણે આપડા પૂર્વની કરણી થી આ મનુષ્ય શરીર મળ્યુ છે માટે હે મન તું વિચાર કરી અજ્ઞાન ને દૂર કર ।।૧।। ક દિવસ રાજા હરિશ્ચંદ્ર ને ત્યાં કેટલી સુખ સંપતી હતી કે મેરૂ સમાન (પર્વત) સંપત્તિ નો ઢગલો હતો પણ તેને સત્ય ની ખાતર ચંડાલ ને ત્યાં દાસ થઈને રહ્યો અને મસાણમાં રહી મડદા ઉપર નું વસ્ત્ર લઈ પોતે ચંડાલના ઘેર આપતાં ।।૨।। જ્યારે યુધિષ્ટિર રાજા હતા રાજ્ય સિંહાસન ઉપર હતા ત્યારે ભગવાન તેમના અનુચર હતા રાજસુ યજ્ઞ કર્યો ત્યારે ઉચિષ્ટ ભોજન ના પત્રાવળાં જાતે ઉપાડેલા તે વકતે પોતા પણું પણ ભુલી જઈ કામ કરેલું હતું અને જ્યારે કૌરવો એ જુગટું રમવા પાંડવો ને બોલાવી છલ વિદ્યા થી પાંડવો ને હરાવી જુગઠામાં દ્રોપદી ને પણ હારી ગયાં ત્યારે દ્રૌપદી કૌરવોના

હાથમાં આવતાં તેમના કેશ દુર્યાસને તાણેલાં ।।૩।। જ્યારે માણસ લગ્ન વખતે દુલ્હો બને છે વર ઘોડે ચઢે છે ચારે કોર મંગળ ગીત ગવાય છે અને પછી ક્યારે શરીર પડે છે મૃત શરીર ને હાથ પગ લાંબા કરી બાંધી દઈ લઈ જાય છે।।૪।। ક્યારેક ભગવાન શ્રી રામચંદ્ર જી શ્રી જાનકીજી નીસાથે પુષ્પ વિમાન માં બેસીને વિચરતાં હતાં તેજ શ્રી જાનકીજીને અશોક વાટિકામાં રૂદન કરતાં હે રામ કરતાં રામને ઝંખતા હતાં ।।૫।। આપડે આપડી માતાની કુંખે થી જન્મ લીધો ત્યારથીજ લાભ હાની બધુ નકી થઈ ચુકેલું જ હોયછે શ્રી સુરદાસજી કહે છે ગમે તેટલો સ્વાર્થ મેળવવા અને સાધવા માં ગમે તેટલાં મથીશું તો પણ વિધિ એ જે લેખ લખીને મોકલ્યા છે આપણ ને તેજપ્રમાણે બનવાનું છે તેમાં મિથ્યા નહિ થાય માટેજ પ્રભુ ભજન કરવું .

પદ – ૪

દેખો દુર્મતિ યહ સંસારકી ।। હરિ સોં હીરા છાંડિ હાથતેં બાંધત પોટ વિકારી ।।૧।। ઝુઠે સુખમેં ભૂલ રહે હે સુધ બિસરી કરતાર કી ।। નાના વિધકે કરમ કમાયે ખબર નહિ શિર ભારકી ।।૨।। કોઉ ખેતી કોઉ વણીજ ચાકરી કોઉ આશા હથીયાર કી ।। અંધધુંધ ફિરત દશોં દિશ કુટિ આંખ ગઁવાર કી ।।૩।। ઉનકે જાનકે મારગ ચાલે સુન સુન વિપ્ર લબાર કી ।। અપને હાથ ગલે મેં ડારત ફાંસી માયા જાલકી ।।૪।। બારબાર પુકાર કહત હોં સુન હોં સજ્જન હારકી ।।૪।। સુરદાસ યહ બિ નસ જાયકી દેહ છિનક મેં છાર કી ।।૫।।

પદ – ૫

ભજન બીન જીવન જૈસેં પ્રેત। મનમલીન ઘરઘર પ્રતિ ડોલત ઉદરભરન કે હેત ।।૧।। કબહું પાવત પાપકો પૈસા ગાડ ધૂડમેં દેત। સેવા નહિં ગોવિંદચંદકી ભવન નિલકો ખેત ।।૨।। મુખ કટુવચન કરત પરનિંદા સંતનકું દુખદેત । સુરદાસ બહુત કહાકહું ડૂબે કુટુંબ સમેત ।।૩।।

પદ – ૬

મોં સમ કોન કુટિલ ખલ કામી । કાહા છીપી તુમસે કરૂણાનિધિ સબકે અંતરયામી ।।૧।। તુમ તનું દિયો તુમ્હેં બિસરાયો એસો લોનહરામી । તિહારે ચરણ છોડ વિમુખકી નિત ઉઠી કરત ગુલામી ।।૨।। જહાં સતસંગ હોત તહાં આલસ અધમન સંગ વિશ્રામી । ભરભર ઉદર વિષય મદ પીવત જૈસે સુકર ગ્રામી ।।૩।। પાપીપતિત અધમ પરનિંદક સબ પતિતન સિરનામી । સૂરપતિત તુમ પતિત ઉદ્રારણ સુનિયે શ્રીપતિસ્વામિ ।।૪।।

પદ – ૭

મનરેં શ્યામસો કર હેત । કૃષ્ણ નામકી વાર કરલે તો બચે તેરો ખેત ।।૧।। મનસુબા તનપિંજરા હો તાંસું બાંધ્યો તેરો હેત। કાલરૂપી મંઝાર ડોલે અબઘડી તોહે લેત ।।૨।। વિષયવિષય રસછાંડ દેરે ઉત્તર સાયર સેત। સૂર શ્રીગોપાલ ભજલે ગુરૂ બતાયે દેત ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૭

શ્રી સુરદાસજી કહે છે પોતાના જ મનને કહે છે (સ્વાંત સુખાય) રે મન હવે તું બહુ ભટકયોં છું તો હવેતું શ્યામ થીજ હેત કર તેના વગર ઉધ્ધાર નથી કૃષ્ણ નામની વારે વારે તું તેનુંજ ચીંતન ભજન કર તો આ તારૂ શરીર

રૂપી ખેત (ખેતર) બચશે કારણ કે શરીરને સાચવવામાં આહાર વિહારનો નિયમ ન સચવાય તો શરીર બગડે છે જો શરીર સારૂ હોય સુખા કારી હોય અને મનને પ્રભુ સ્મરણ માંજ કેળવેલું હોય તોજ તેનું ભજન થાય છે કારણકે તન રૂપી પિંજરા માં મન રૂપી પોપટ બેઠો છે અને તેનાથી જ હેત કર્યુ છે કારણ કે મનને પોપટ ની ઉપમાં કેમ આપી છે કે ભલે સોના ના પિંજરા માં સુંદર પોપટને પાળેલો હોય પોપટ બંધુજ પઢાવેલું બોલે છે અરે વેદની વાણી પણ ઉચ્ચારે છે પોપટ કૃષ્ણ કૃષ્ણ બોલે છે પણ પોપટ તે જાણતો નથી કે કૃષ્ણ કોણ છે તે તો જીભ્યા લાડ લડાવે છે (ગોવિંદ પ્રભુ સ્નેહ સુવા લો રસના કહાજૂ નચૈયે) તો મનને ખબર નથી કે કાળ આ શરીરની અંદર ડોલી રહયો છે ક્યારે તે કાળ ઉપાડી જશે તે ઘડીપળની આપણને (મનને) ખબર નથી ।।૨।। જે વિષયમાં રાચી રહયો છે તે વિષય રસ છોડી દે અને જે માર્ગ પર ચાલવાનું આપણ ને આપડા ગુરૂ માર્ગ એટલે ગુરૂએજે રસ્તો બતાવ્યો છે તેજ રસ્તે ચાલી સુરદાસજી કહે છે શ્રી ગોપાલ ભજીલે (ગો નામ ઈન્દ્રીઓ અને જેનાથી સંચાલન થઈ રહ્યું છે અને તેનાથી ઈન્દ્રીઓ નું પાલન થઈ રહ્યું તે ગોપાલ) ભજીલે.

મહાત્મય કે પદ – રાગ બિહાગ

પદ – ૧

જો રસ રસિક કીર મુનિ ગાયો । સો રસ રટતરહત નિસિવાસર શેષસહસ્ત્રમુખ પાર ન પાયો ।।૧।। ગાવત શિવ શારદ મુનિ નારદ કમલકોશ વાસીન ચખાયો। યદ્યપિ રમા રહત ચરણનતર નિગમન અગમ અગાધ બતાયો ।।૨।। તરણીતનયાતટ બંસીવટ નિકટ વૃંદાવિપીન વિથન બહાયો। સો રસ રસીકદાસ પરમાનંદ વૃષભાનસૂતા કુચબિચ બસાયો ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧

આ લીલા ના અનુસંધાન માં અષ્ટસખા શ્રઈ પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે આ લીલા નો રસ તો જે રસિકહોય અને તેનો દાસ બનીને રહે તો આ લીલાની ઝાંખી થાય ।। તો રસનું ગાન કોને કર્યુ કે જે શ્રી વ્યાસ નંદન શ્રી શુકદેવજી જે મુનિ ઓ માં શ્રેષ્ટછે અને રસીક કહેતાં જે બ્રહ્માનંદ માંજ મસ્ત રહે છે તે રસીક આ રસનું પાન કરે છે તો આ ભગવદ નામમાં જે આનંદની છોળો આવે છે તે નુંજ જેને રટણ યા સ્મરણ રાત અને દિવસ જને એક હજાર મુખ છે તેવા શેષ નાગ પણ રાત દિવસ રટણ કરતાં પણ તેનો પાર પામી શકતાં નથી ।।૧।। અને શિવ શારદા (સરસ્વતીજી) નારદ મુનિ કમલકોશ વાસી એટલે બ્રહ્માજી તેને આ સ્વાદ નથી ચાખ્યો ।। અરે હજી સુધી લક્ષ્મીજી પણ શ્રી નારાયણ પ્રભુના ચરણ કમલ માં રહે છે ચરણ ચાંપે છે છતાં પ્રભુએ તો પોતાના માંજ સ્થિર રહીને શ્રી લક્ષ્મીજીને દ્રષ્ટીપણ આપતાં નથી વળી આ અગાધ રસ છે તેનું માપ વેદો પણ બતાવી શકતાં નથી ન ઈતિ ન કિંતી કહી આ તત્વ તો ઘણુંજ હજી આગળ છે ।।૨।। તોઆ ભગવદ રસ કયાં છે અને આ રસ કયાં વહે છે વૃંદાવન વિપીન (નીકુંજ) વીથન (એટલે ગલી) અને તરણી એટલે સુર્ય અને તનયા એટલે તેમની સુર્ય નારાયણ ના પુત્રી શ્રી યમુનાજી ના તટ ઉપર જયાં બંસી બટ નું સ્થાન છે ત્યા પ્રભુ નિત્ય બિરાજ માન છે ત્યાં આ રસ વહી

રહયો છે ।। તો રસ તેનો જેને બ્રહ્માનંદ નો રસ આપ્યો છે તોવ ભગવદ ભકત ના દાસ બની પરમાનંદ દાસ કહે છે કે પ્રભુની સાથે તદાકાળ થઈ અખંડ ભગવદ રસનું પાન કરવા વાળા શ્રી સ્વામિનીજી છે અને રસ તેમને પોતાના જ હૃદય કમળની અંદર બસાવી દીધો છે ।।૩।।

પદ – ૨

જાકે મન વસે શ્યામ ઘન માધો ।। સો સુંદર સો ધની દક્ષ સોઈ સોઈ કુલિન સો સાધો ।।૧।। સો પંડિત સો ગુણ પુંજ સોઈ જો ગોપાલ કહી ગાવે કોટિ પ્રકાર ધન્ય સોઈ નર જો નહિં હરિ બિસરાયે ।।૨।। સો નર સૂર વેદ વિધારત સો ભૂપતિ સોઈ જ્ઞાની ।। પરમાનંદ ધન્ય સોઈ સમરથ જિહીં લાલ ચરણરતિ માની ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૨

તો આ પદ્માં શ્રી પરમાનંદદાસજી કહે છે કે જેનું મન શ્યામ સુંદર માધવ માં વસેલું છે અને માધવ શ્રી શ્યામઘન સુંદર જેના મનમાં વસેલાં છે ।। તો જે ઘણા કાળથી ઈશ્વાર ચિંતન કરતાં કરતાં જન્મ ધારણ કરતાં પ્રભુ તે જીવને ઉત્તમ કુલમાં જન્મ આપે છે અને તે જીવને કોઈ જાતની ચીંતા રહેતી નથી આ જીવન કેમ ચલાવવું વ્યવસાય કેમ ચલાવવો તેની પણ ફીકર હોતી નથી ધનમાં કોઈ પણ પ્રાકરની લાલચ હોતી નથી તેમાંતે દક્ષ એટલે ચતુરાઈ કે ધન આપડી સાથે આવવાનું નથી માટે ભગવદ ગુણાનુંવાદ માંજ મસ્ત બની જાય છે અને પ્રભુના ચીંતન માંજ લાગી જાય છે ।।૧।। જે પ્રભુ શ્રી ગોપાલ ને જ ગાયા કરે છે તેજ પંડિત છે અને તેના ગુણ નો કોઈ પાર નથી (પુંજ એટલે ઢગલો) તેનેજ પંડિત કહેવાય ભગવદ ગુણ ગાયાજ કરે ।। જે હરિ સ્મરણ જેના મનમાં થી વિસરાય જ નહિ ભુલાયનહિ તેવા પુરૂષ ને કરોંડો પ્રકારના ધન્યવાદ છે.આવા પુરૂષો તોસુર કહેતાં દેવજેવાં વેદોમાં વિદ્યાધર એટલે મોટા ભૂપતિ સમાન તેજ જ્ઞાની કહેવાય પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે પ્રભુના ચરણ કમળ માંજ જેને પ્રેમ છે તેજ સમરથ છે અને તેનેજ ધન્ય છે ।।૩।।

પદ –૩

કમલ નયન કમલા પતિ ત્રિભુવન કે નાથ ।। એક પ્રેમતે સબ બને જો મન હોવે હાથ ।।૧।। સકલ લોકકી સંપદા લે આગે ધરીયે ।। ભક્તિ બિના માને નહી જો કોટિક કરિયે ।।૨।। દાસ કહાવન કઠિન હે જોલોં ચિત રાગ ।। પરમાનંદ પ્રભુ સાંવરો પૈયત બડભાગ ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૩

પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે ત્રિભોવન ના નાથ શ્રી લક્ષ્મીજીના પતિ કમલદલ લોચન વાળા છે ।। તેમાંજ મનને એકાગ્રહ કરી તેના એક માં જ પ્રેમ રાખી એ તોજ કામ થાય ।।૧।। તો આખા વિશ્વની સંપતિ ને આગળ ધરો તો પણ જો મનમાં તેના એટલે પ્રભુની ભક્તિ વગર તે સ્વીકારતાં નથી ગમે તેટલાં ઉપાય કરીયે પણ ભક્તિ વગર નકામું છે ।।૨। જયાં સુધિ ચીત્ત વૃતિ સ્થિર થઈ નથી અને જયાં સુધી મનમાં રાગ છે મારૂ તારૂ આ જે વૃતિનું તોફાન છે અને ચિત વૃતિ નો નિરોધ ન થાય ત્યા સુધી આપણે બીત રાગી ના બનીયે ત્યાં સુધી આપડે પ્રભુના દાસ

કહેવડાવવું બહું ઉઠણ છે તેને દાસ કહેવાય નહિ ।। તો પરમાનંદ જી કહે છે કે ઉપર કહ્યાં પ્રમાણે જો મન આપડા હાથમાં રહે અને શ્યામ સુંદર નુંજ ચીંતન કરે તેના ભાગ્યનો પાર નથી મહાભાગ્ય છે.

પદ – ૪

જા પર કમલાકંત ઢરે । લકરી ઘાસ કો બેચનહારો તાશિરછત્ર ધરે ।।૧।। વિદ્યાનાથ અવિદ્યા સમરથ જો કછુ ચાહે સોઈ કહે । રીતેભરે ભરે પુન ઢોરે જો ચાહે તો ફેર ભરે ।।૨।। સિધ્ધપુરૂષ અવિનાશી સમરથ કાહુતે ન ડરે । પરમાનંદ સદા યહ સંપતિ મનતે કબ ન ટરે ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૪

કમલા કંત કહેતા શ્રી લક્ષ્મીજીના પતિ ત્રણે ભુવન ના નાથ ની જો કૃપા ઘાસ અને લાકડા વેચવાવાળાઉપર તેમની કૃપા કટાક્ષ પડે તો તે પણ જાણે કે મારા ઉપર છત્ર ચમર ઢોલ નાર છે પછી તેને સઘળી ચીંતા નો નાશ થાય છે ।।૧।। ભલે પછી વિદ્યાપતિ હોય કે અવિદ્યા એટલે અજ્ઞાન માં ઘેરાયેલો હોય પણ પ્રભુ તો ચાહે સો કરવા સમરથ છે ।। રીતે ભરે એટલે (ખાલી હોયજે પાત્ર તેને ભરે) અને ભરેલું હોય તેને ખાલી કરે અને વળી પાછું તે મની ઇચ્છા માંઆવે જો પુનઃ (ફરીથી ભરે) તો સર્વ કરવાને પ્રભુ સમરથ છે અને તે કોઈના થી ડરતો નથી ।। તો પરમાનંદ દાસ જી કહે છેકે આવી સંપતિ પ્રભુ સ્મરણની મનમાં થી કોઈ દિવસ ટાળી ટળે નહિ તેના ઉપર જ શ્રી લક્ષ્મીપતિ શ્રી ઠાકોરજી ની કૃપા દ્દષ્ટી પડે છે।।૩।।

પદ – ૫

દાસ અનન્યમેરો નિજરૂપ ।। દરસન માત્ર તાપ ત્રય નાસત છુડાવે ગૃહ બંધન કૂપ ।।૧।। મેરી બાંધી ભક્ત છુડાવેં ભકત કી બાંધી છુટે ન મોહિ ।। કબહુંક લેકે મોહિ હું બાંધે તહાં કહા કૈસે ઉત્તર હોહી ।।૨।। મૈં નિર્મલ સબ જગત કૌ જીવન મેરો જીવન મેરે દાસ પરમાનંદ તાહિકે હ્રદયે જાકે હ્રદય પ્રેમ પ્રકાશ ।।૩।।

ભાવાર્થ –૫

શ્રી ઠાકોરજી કહે છે કે જે મારો સેવક છે અને મારા સિવાય ન અન્ય એટલે બીજા કસાને જાણતો જ નથી આવો અનન્ય જે સેવક છે તે મારૂજ રૂપ છે તેમ વ્યાધિ અને આવા ભક્તો ના દરસન માત્રથીજ એટલે જોતાંની સાથેજ આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિ નો ત્રણે નો નાશ થાયછે અને જે સંસારા દીક બંધન ની કુંવા માંથી છોડાવે છે ।।૧।। પ્રભુ કહે છે કે મેં જેને બંધન માં રાખ્યો હોય તો મારો ભકત તેને છેડાવો શકે છે પણ જો ભક્ત બાંધે જેને તે મારાથી પણ છૂટી શકતો નથી જાુઓ દ્રષ્ટાંત રાજા અંબરીષ નું દુર્વાષા મુનિ નું તો એક વખત રાજા અમરીષ ના દરબાર માં દુર્વાષામુનિ આવ્યા તે દિવસે એકાદશી નો ઉપાવસ હતો તો દ્વાદશી ના દિવસે પારણુ કરવા નિમંત્રણ દુર્વાષાને આપ્યુ હવે બારસ ઉપર જો તેરસનો ભાગ બેસીજાય તો એકાદશી વ્રત નો ભંગ થાય આવો નિયમ શાત્રનો હોય છે તો બારસ પુરી થતાં તેરસ નો ભાગ બેસતાં પેલા ભક્ત શિરોમણી રાજા અંબરીષે હાથમાં તુલસી દલ લઈને જલનું આચમન કર્યુ અને પછી દુર્વાસા આવ્યા અને ક્રોધા વેષમાં બોલ્યાં કે તેં મને નિમંત્રણ આપ્યું અને મારા

આવવાની રાહ પણ ના જોઈ એટલા બધા ક્રોધમાં આવ્યા ત્યાં તો ભગવાને સુ દર્શન ચક્ર દુર્વાસા પાછળ છોડ્યું દુર્વાષા ત્યાંથી ભાગ્યા ગયા શિવલોકમાં બ્રહ્મલોકમાં કોઈ તેને બચીવ શક્યું નહિ છેવટે શ્રી નારાયણ ની પાસે આવ્યા કે આપનું સુદર્શન ચક્ર મારી પાછળ પડ્યું છે પ્રભુ મારી રક્ષા કરો ત્યારે પ્રભુ એ કહ્યું કે મારાભકતનો જે અપરાધ તેં કર્યો છેત તેને હું નિવારી શકું તેમ નથી માટે હે દુર્વાષા તું ત્યાં જા અનેતેનીજ ક્ષમા માગ આ સિવાય બીજો કોઈ રસ્તોજ નથી દુર્વાષા ઋષિ પાછા આવ્યા રાજા અંબરીષની ક્ષમા માંગી અને સુદર્શન ચ્કર પ્રભુની પાસે પોચી ગયું તો આવી પ્રભુના ભક્તોની સામરથ છે તો પ્રભુ કહે છે કે ભકત ઈચ્છા પુરાકય નમ: ભકતની ઈચ્છા પુરી કરવા વાળા છે જો ્કત પોતાના પ્રેમરૂપી બંધન થીમને બાંધે તો મારે પણ બંધાવું પડે તે પ્રેમ રૂપી બંધન હું છોડાવી સકતો નથી અને બોલી પણ શકતો નથી ।।૨।। હુંતો નિર્મલ હું મારા ભકતો પણ નિર્મલ છે અને હું આખા જગતનો જીવન છું અને સર્વના એટલે ભકતોના જીવન નો દોર મારા હાથમાં છે હું જેમ નચાવું તેમ કઠ પુતલી ની માફક તે નાચે છે તેજ સેવક મારૂ જીવન છે મારા પરાણ સમાન છે આ છે શુધ્ધ અદ્વૈત ભાવ પરમાનંદ દાસ કહે છે જેના હૃદય માં પ્રભુ પ્રત્યે આટલો હૃદયમાં ધારણ કરે છે ।।૫।।

પદ – ૬

શ્રી પતિ દુખીત ભકત અપરાધે ।। સંતન દ્વેષ દોઉ તા કરકે આરત સહીત જા મોહિ આરાધેં ।। સુનો સકલ વૈકુંઠ નિવાસી સાંચી કહું જિન માનો ખેદેં ।। તિન પર કૃપા કરૂં કૈસી વિધિ પૂજન પાંવ કંઠ કું છે હેં ।।૨।। જનસોં વૈર પ્રીત મોસોં કર મેરો નામ નિરંતર લૈહે ।। સુરદાસ ભગવંત વદતયોં મોહિ ભજે પર યમપુર જૈ હૈં ।।૩।।

ભાવાર્થ પદ – ૬

શ્રી સુરદાસજી કહે છે લક્ષ્મી પતિ શ્રી ઠાકોરજીને ક્યારે દુ:ખ ઉત્પન થાય છે કે જ્યારે મારા ભકત ના અપરાધ જૂએ છે ભકત અને ભગત માં ફેર હોય છે ભકત એટલે લેવુ જે ભગવાન ના નામ પાછળ પોતાનો સ્વાર્થ સાધે તેનું નામ ભગત છે અને ભગવાન માં એક તાન એક રસ થવું નામ ભકત ભક્ત એટલે જોડાવું અને અવિભક્ત એટલે છુટું પાડવું આ છે શાસ્ત્ર ની યુક્તિ તો આવા ભગવદ ભાવમાં જે રચ્યા પચ્યા છે તેનો અપરાધ કહી જેવો નહિ શ્રી ઠાકોરજી કહે છે આવા સંત પુરૂષનો ઉપર દ્વેષ રાખે અનેતેના છીદ્રાજ જોયાં કરે અને પછી જો મારા ઉપર પ્રેમ રાખી અને જો મારી આરાધના કરે તે હું સ્વીકારવા તૈયાર નથી ।।૧।। અને જેને આવી રીતે બોલવાનું જુદુ ચાલવાનું જુદુ હોય તોજે વૈકુંઠ માં વાસ કરતા હોય તે પણ સાંભળીલે કે હું જે કહું છું તેજ સત્ય છે તેને કોઈ પણ પ્રકાર નો ખેદ કરવાની જરૂર નથી આવા જે મારા ભકતો ઉપર દ્વેષ રાંખશે તેના ઉપર હું કેવીરીતે કૃપા કરૂં ભલે આવા પાંખંડી પુરૂષો મારી વિધિવત પૂજા યાસેવા કરતો હોય અને મારા જે ભક્ત તેના પગ કાપી નાખે એટલે કે તેની એટલી બધી બુરાઈ બોલે કે તે જે ભક્ત હોય તેને કયાંય જવામાં પગ ને ઉપડે તે ભાવ જાણવો તેનું ગળું કાપી નાખે અને આવા ભક્ત જનઉપર વૈર બાઁધે અને મારી સાથે નિરંતર પ્રિત કરે મારૂ નામ ગમે તેચલું લે પણ તે મારા ભક્તનોજે અપરાધ કરશે તે મારાથી સહન નહિ થાય આવા પુરૂશો ને સુરદાસ કહે છે ભલે તે ભગવદ નામ મુખથી લે પણ તે તો યમ પુરી માં જ જશે આવા પુરૂષ ને ભગવદ ચરણ પ્રાપ્તિ થવાની નથી।

પદ – ૭

તિહારે ચરણ કમલકો મહત્મ શિવજાને કે ગૌતમનારી । જટાજુટ મધ્યપાવની ગંગા અજહું લિયે ફિરત ત્રિપુરારી ।।૧।। કે જાને શુકદેવ મહામુનિ કે જાને સનકાદીક ચાર । કે જાને વિરોચનકો સુત સર્વસ્વ દે મેટી ફુલગાર ।।૨।। કે જાને નારદમુનિજ્ઞાની ગુપ્તફિરત ત્રૈલોક મંઝાર। કે જાને હરિજન પરમાનંદ જિન કે હૃદય વસત ભૂજચાર ।।

ભાવાર્થ – ૭

પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે હે પ્રભુ આપના ચરણ કમલ નું મહત્મ શ્રી શીવજી જાણે છે અને ગૌતમ ની નારી એટલે અહલ્યાજાણે છે કે જે અહલ્યા હતી તે ઋષી ગૌતમ ના પત્નીહતાંતે બહુજ સૌંદર્ય પ્રધઆન હતા તેના રૂપમાં ચંદ્ર આકર્ષાયો એટલે ચંદ્ર ગોતમનું રૂપ ધરી તેના આશ્રમ ભણી ગયો પરો ઢિયે વેલા કુકડાનો અવાજ કરી જાણે રાતના ૩ ના સુમાર કુડકો તેના સમય કરતાં વેલો બોલ્યો એટલે ગૌતમ ઋષી જાગ્યા કે સમય થઇ ગયો છે પોતે દેહ શુધ્ધિ માટે જલાસય ભણી ગયા તેટલામાં ચંદ્રગૌતમનું રૂપ ધારણકરીને જાણે ઋષિ આશ્રમ માં આવ્યા અને અહલ્યાને કહે છે કે હજી સમય નથી થયો તેમ કહી કે આજે મારૂ મન અત્યારે જાણે રતી ક્રીડામાં અકષીયુ છે તેમ કહી પતિવૃતા શ્રઈ અહલ્યા કાંઈ બોલી શક્યા નહિ ચંદ્ર તેનો સ્વાર્થ પુરો કર્યો અને પછી ઋષિ સ્નાન કરી પાછા આશ્રમ મા આવતાં જ ચંદ્ર ને બહાર નિકળતાં જોતાંજ આ ચંદ્રેજ છળ કપટ કરીને જાણે ગૌતમને છેતર્યો છે તરતજ ચંદ્રને શ્રાપ આપ્યો તેના આખા શરીરે જાણે ભગ ચિન્હ થયાં પછી ઋષિ ગૌતમે અહલ્યાને પણ શ્રાપ આપ્યો તેઋષિના વચનો સાંભળતાં જ સલ્યા એટલે પત્થર સમાન થઈ ગયાં હવે તેસમય વ્યતિત કરતાં કાઈ કાલસુધી અહલ્યા સલ્યા રૂપ રહયા જ્યારે શ્રી રામચંદ્રજીને વિશ્વામિત્ર ઋષિ વનમાં પોતાના રક્ષણ માટે લઈ આવ્યા છે કેમ કે યજ્ઞમાં વિઘ્ન નાખતાં અસુરોં નો સંહાર શ્રી રામચંદ્રજી વગર થઈ સકે તેમ ન હોતો તેવી શ્રી દશરથરાજા પાસે રામ લક્ષ્મણ ની માંગણી કરી હતી તે વિશ્વામિત્ર ઋષિ રામ લક્ષ્મણ ને ગૌતમ ઋષિના આશ્રમ પાસે રહીને જતાં ત્યાં પત્થર રૂપે સલ્યા પડી હતી. તેને શ્રી રામ ની ચરણ રજ લાગતાં જ સલ્યા માંથી આહલ્યા બની ગઈ અને તેનો પ્રભુએ ઉધ્ધાર કર્યો તો અને જે શ્રી ઠાકોરજીના ચરણ પક્ષાલન કરી જે જલ નો પ્રવાહ પરમ પવિત્ર વહ્યો તે ગંગાજીના જલ પ્રવાહને શ્રી મહાદેવજી એ પોતાની જાટામાં પધરાવ્યો અને હજી સુધી ત્રિપુરારી કહેતાં શ્રી મહાદેવજી કરે છે પણ તેના ચરણ કમલના મહીમાંને પાર પામ્યા નથી તે પુર્ણ બ્રહ્મનું ધ્યાન ધરી રહાય છે ।।૧।। કાંઈક જાણે છે શ્રી શુકદેવજી અને કાંઈક સનકાદીક યાર મુનિ છે તે જાણે છે કાંઈક વિરોચન નો પુત્ર પ્રહલાદ જાણે છે અને કાંઈક પરિક્ષત શ્રી શુકદેવજીના ઉપદેશ થી અભય પ્રાપ્ત કરીને પોતાના કુલ નો ઉધ્ધાર કર્યો છે ।।૨।। કાંઈક જાણે છે નારદ મુનિ જ્ઞાની તે ગુપ્ત રીતે ત્રણે લોકમાં ફરે છે પ્રભુ ચરણ કમલના મહાત્મય નું વર્ણન કરે છે તો પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે આવા જે હરિ ના જન છે તેના હૃદય માંજ ચત્રભુજ સ્વરૂપે વસી રહયા છે તેના ચરણ કમલ જ મહાત્મય જે જાણે તેનુંજ કામ સારથક થાય છે.

આશરા કે પદ - રાગ બિહાર

પદ ૧

ધન્ય ધન્ય વૃંદાવન કે વાસી ।। નિશદિન ચરણ કમલ અનુરાગી શ્યામા શ્યામ ઉપાસી અષ્ટમહાસિધ્ધિ દાવારે ઠાડી રામા ચરણકી દાસી ।। યા રસકો જો મરમ ન જાનો જાય વસો કિન કાશી ।।૨।। ભસ્મ લગાય ગરે લિંગ બાંધો નિસદિન ફિરો ઉદાસી ।। પરમાનંદ દાસકો ઠાકુર સુંદર ઘોષ નિવાસી ।।૩।।

ભાવાર્થ ૧

પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે ધન્ય છે વૃંદાવન ના વાસી ।। રાત દિવસ પ્રભુના ચરણ કમળમાં પ્રેમ રાખીને શ્યામા શ્યામ નેજ ઉપાસે છે ઉપાસી ઉપ-અસી ઉપ એટલે નજીક અસી એટલું છું તો પ્રિયા પ્રીતમ ના ચરણ કમલની ઉપર પ્રીતી ચખીને ।।૧।। શ્રી ઠાકોરજી પાસે તો અષ્ટ સિધ્ધી પણ દ્વાર ઉપર હાથ જોડી ને ઉભા રહે છે અને રમા કહેતાં લક્ષ્મી તે પણ શ્રી પ્રભુના ચપણ કમલમાં દાસી થઈને વાસ કરે તો પણ શું વળવાનું ।।૨।। ભલે પછી શરીરે ભસ્મ લગાવે કે મહાદેવજીના લીંગ ને ગળે લગાવે પણ રાત દિવસ તે ઉદાસજ રહે છે તેને બ્રહ્માનંદ મળતો નથી તો પરમાનંદ દાસ કહે છે કે સુંદર વ્રજમાં જે વસે છે તેને જ આ પ્રીયા પ્રિતમ ના ચરણ કમળની પ્રાપ્તી થાય છે ।।

પદ ૨

હરિરસ તબહી તો જાય પૈયે । સ્વાદ વિવાહ હર્ષ આતુરતા ઈતને દંડજો સહીયે ।।૧।। કોમલવચન દીનતા સબસોં સદા પ્રફુલ્લિત રહીયે। ગયે નહિ સોચ આયે નહિ આનંદ ઐસે મારગ વહિયે ।।૨।। ઐસી જો આવે જિયમાહીં તા કે ભાગ્યકી કહા કહીયે । અષ્ટ સિધ્ધી સુરશ્યામપે જો ચહીયે જો લહિયે ।।૩।।

ભાવાર્થ ૨

આ પદ શ્રઈ ઠાકોરજી નું બનાવેલું છે તો શ્રી પ્રભુ શું કહે છે કે હરિ રસ ક્યારે પીધો ગણાય ।। કે એકતો પ્રથમ જીભ્યો સ્વાદ બીજો વિવાદ કોઈ આપડી સાથે ચર્ચામાં ઉતરે તો ખોયે વિવાહ આપડે કરવો પડે તે કામનું નથી એટલે વિવાદ કરવો નહિ કોઈના કહેવાથી સારા વચનો થી હરખાઈ જવું નહિ લૌકિક આતુરતા તજવી આટલું સહન કરવાની શક્તિ હોય તો હરિરસ નો સ્વાદ મળે ।।૧।। સમામ વ્યક્તિ ને કોમળ વચન કહેવાં દીનતા થી વર્તથું અને સદા પ્રફુલ્લિત મનથી રહેવું ।। આપડે કાઁઈ ગયુ હોય કે પ્રાપ્ત થયું હોય તેનો હરખ શોક કરવો નહિ ।।૨।। આવુંજો તેના મનમાં આવે તેના ભાગ્યના શું વખાણ કરવાં ।।અને શ્રી ઠાકોરજી અને સુરદાસજી કહે છે કે આવા વિચાર વાળા છે તેની પાસે અષ્ટ સિધ્ધી પણ ખડે પગે ઉભી રહે છે કે જે જોઈ એ તે લઈ જાવ આવો ભાવ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે હરિ રસ મળે ।।૩।।

પદ ૩

લગે જો શ્રી વૃંદાવન કો રંગ ।। મનકે મેલ સબે છુટ જૈહો અરૂ વિષયન કો સંગ ।।૧।। રાધાવર સેવત અરૂ સુમરત ઉપજત લહર તરંગ ।। સખી ભાવ સહજ હોય છિન મેં પુરૂષ ભાવ હોય ભંગ ।।૨।। દેહ અભિમાન સબે છુટ જૈહે મનસાં હોય અપંગ ।। પરમાનંદ નંદનંદન ભજ મિટિહૈ કોટિ અનંગ ।।૩।।

ભાવાર્થ ૩

શ્રી પરમાનંદ દાસજી કહે છે જો વૃંદાવન નો રંગ લાગેતો તો કયું વૃંદા વન તો વન કહેતાં શરીર અને વૃંદ કહેતાં સમુહ વ્રતીઓ ઈન્દ્રીઓ સમૃતિ બુધ્ધિ આ બધો સમુહ એટલે વૃંદ અને વન કહેતાં શરીર તેની અંદર આત્મ રૂપે યા વિગ્રહ સ્વરૂપે બિરાજી આ વનને પ્રફુલ્લિત રાખે છે ।। મનનનો મેલ બધો ધોવાઈ જાય અને વિષયો ને જે સંગ એટલે ઈન્દ્રઓ નો વેપાર બધું છુટી જાય ।।૧।। અને શ્રી રાધાવર નું સેવાવ અને સ્મરણ કરે તેનામાં આનંદ રૂપી લહેર ના તરંગ ની છોળો ઉછરતી હોય ।। આ વનમાં દરેક સખી ભાવજ પ્રધાન છે ત્યાં પુરુષ ભાવ છેજ નહિ પુરૂષ તો એકજ શ્રી ઠાકોરજી બાકી બધી ગોપીઓ જ છે ।।૨।। જે શરીર ને હું નું અભિમાન છે દેહાભી માન જ્યારે છુટી જાય ત્યાં બુધ્ધિ પણ કામ કરતી નથી ।। તો પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે નંદ નંદન ને ભજવા થી મનની કરોડો ઈચ્છા ઓ મટી જાય છે લગે જો વૃંદાવન કો રંગ

પદ ૪

જો લોં હરિ આપનપો ન જનાવે ।। તોલોં સકલ સિધ્યાંત મારગ કો પઢેં સુને નહિ આવે ।।૧।। સુન બ્રહ્મા નારાયણ મુખતેં નારદ કબં સિખ દીની ।। નારદ કહી વેદ વ્યાસકોં આપ ખોજ નહિ કીની ।।૨।। વેદ વ્યાસ ઔષધ કી ન્યાઈ પઢ તન તાપ મિટાયો ।। તાતે પઢે મુનિ શુકદેવ પરિક્ષીત હૂં જો સુનાયો ।।૩।। યદપિ સુનિ નૃપ વૃજલીલા દસમ કહી શુકદેવા ।। તો પેં સર્વા ભ ભાવ ન ઉપજયો તાતે કરી ન સેવા ।।૪।। શ્રી ભાગવત અમૃત દધિ મથકેં હાથ દિયો પુરશોતમ ।।૫।। સેવા સાજ શૃંગાર સુભગ રસખાન પાન પ્રકટાયો ।। વૃંદાવન નિકુંજ કી લીલા હરિજીવન સ્વાદ ચખાયો

ભાવાર્થ ૪

જ્યાં સુધી પ્રભુ આપણ ને કૃપા કરીને ન જણાવે ।। ત્યાં સુધી સકલ સિધાંત મારગનો ભણવા થી કે સાંભળવાથી નથી આવતો તો પુષ્ટી માર્ગ તો પ્રભુની કૃપા નોજ માર્ગ છે ।।૧।। ભગવાન શ્રી નારાયણે બ્રહ્માની ઉપર કૃપા કરી પોતાની વાણી દ્વારા તેને જણાવ્યું બ્રહ્મા એ નારદજીને તે જ્ઞાન આપ્યું નારદે વેદ વ્યાસજીને કહયું આપે આ જ્ઞાનની ખોજ કેમ ન કરી પછી નારદજી શ્રી વેદ વ્યાસજીને ભાગવત રૂપી જ્ઞાન આપે છે ।।૨।। પછી વેદ વ્યાસ જી ઔષધ ની રીતે જાણે છે અને ઔષધ લેવાથી દર્દ મટે છે તેમ ભાગવત રૂપી ઔષધ મળવાથી પોતાના તનનો તાપ મટી ગયો અને વેદ વ્યાસે પોતાના પુત્ર શુકદેવ ને ભાગવત જણાવ્યું અને શુકદેવજીએ રાજા પરિક્ષતિ ને સંભળાવ્યું ।।૩।। તો દસમ સ્કંધ ની લીલા શુકદેવે રાજા પિરક્ષતિ ને સંભળાવી રાજા પરિક્ષતિ કેહ છેહે શુકદેવજી

આવી કથા મેં હજી સુધી સાંભળી ન હતી ।। અને સર્વાત્મ ભાવ ન ઉપજ્યો અને સેવા પણ ન કરી ।।૪।। તો શ્રી મહાપ્રભુજી ભુતલ ઉપર પ્રકટયા અને શ્રી ભાગવતના અમૃત નું મંથન કરીને તેમાંથી સર્વેથીઉત્તમ સાર કાઢી શ્રી વલ્લભે આપણ ને ભાગવત રૂપી સુબોધ આપણને આપ્યો ।। પોતાના નિજ સેવકના આવરણને દુર કરીને શ્રી વલ્લભ પ્રભુએ બ્રહ્મ સંબંધ કરાવી આપડો હાથ પ્રભુના હાથમાં સોંપી દીધો ।।૫। હવે સેવા સાજ શૃંગાર સુદંર કરી આ ભાગવત રસ ની ખાણ આપડો પ્રાણ પ્રકટાવ્યો છે ।।અને વૃંદાવન ની નિકુંજમાં જુદી જુદી લીલા ઓનો આપણ ને સ્વાદ ચખાડ્યો છે હરિ જીવન નામના અષ્ટસખા પૈકી ના તેના અનુયાઈ આ સખા છે।।૫।।

પદ ૫

રે મન ચીંતા ન કર પેટકી ।।હલન ચલન યામેં કછુ નાહિન કલમ લીખી ચેટકી ।।૧।। જીવ જંતુ જેતે જલ સ્થલ કે તિન નિધિ કહાં સંમેટકી ।। સમેપા એ સબ હિન હું પહુંચે કહા બાપ કહા બેટકી ।।૨।। જાકો જીતનો લિખ્યો વિધાતા તાકી પહોંચે તેટકી ।। સુરદાસ તાહે ક્યોંના સુમરે જોહે એસો ચેટકી ।।૩।।

ભાવાર્થ ૫

શ્રી સુરદાસજી કહે છે કે હે મન તું પેટની ચીંના કરીશ નહિ તારા ભાગ્યમાં જેટલું લખાયું છે તે પ્રમાણે થશે હાલવું ચાલવું કંઈ તારી સમરથ નથી જે પરમાણે ભાગ્યની કલમ લખી હશે તે પ્રમાણે થશે।। આ જલ સ્થલમાં જેટલા જીવજંતુ છે તેને ક્યાં ભંડાર સંમેટવાના છે તો તેનું પણ પ્રભુ પુરૂ કરે છે ।। જ્યારે જેનો સમય પાડસે ત્યારે તે વસ્તુ તેને મળજસે કોઈ નું પુરૂ કોઈ કરતુ નથી આ જગતમાં કોણ બાપ અને કોણ બેટો સબ મતલબ કે યાર ।।૨।। જેના ભાગ્ય માં વિધાતાં એ જેટલું લખ્યું હશે તેટલું તેને મળી રહેશે ।। સુરદાસ ન કેહ છે તો પછી આપડે પણ એવી પ્રભુના નામની ચટકી લગાવી ને કેમ સ્મરણ ના કરીએ અવશ્ય પ્રભુજીું સ્મરણ કરવાથી તેજ સર્વનું કાર્ય સિધ્ધ કરે છે ।।૩।।

પદ – ૬

તુમ ત્યજ કોન સનેહી કીજે । સદા એકરસકો નિવહત હૈ જાકી ચરણજ લીજે ।।૧।। યહ ન હોય આપની જનનીતે પિતા કરત નહી એસી । બંધુસહોદર સેવનકરહી મદનગોપાલ કરત હૈ જેસી ।।૨।। સુખ અરૂ લોક દેત હૈ વ્રજપતિ અરૂ વૃંદાવન વાસ વસાવત। પરમાનંદ દાસકો ઠાકોર નારદાદિ પાવન યશ ગાવત ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૬

પરમાનંદ દાસજી કહે છે હે પ્રભુ આપ જેવા અમને મળ્યા પછી અમારે બીજા સ્નેહી નું શું કામ છે ।। અમને આપના ચરણારવિંદ નીરજ ના પ્રતાપ થી અમને જે આનંદ ઉપજે છે જાણે સદાય એક રસથી અમને આપ નીભાવો છો ।।૧। આટલું સુખ તો અમને અમારા માતા પીતાથી પણ મળતું નથી ।। આ બધો પ્રતાપ આપના ચરણાવીંદનો જ છે ભલે અમારા ભાઈઓ અમારૂ લાલન પાલન કરતા હોય છે પણ હે મદન ગોપાલ આપની જે કૃપા છેતેની આગળ તો લૌકિક તુચ્છ છે લૌકિક માંતો સ્વાર્થ ભરે લો છે જ્યારે આપતો ની સ્વાર્થ છે આપતો હે પ્રભુ

અમને આજ દેહથી જે આ લોકમાં સુખ આપો છો અને વૃંદાવન માં વાસ આપ્યો છે તે અમારૂ ભાગ્ય ।। પરમાનંદ દાસ કહે છે કે નારદાદીક જેવા પણ પ્રભુનામ લઈ પાવન થઈ આપના યશ કિર્તન ગાય છે ।।૩।।

પદ – ૭

માધો યાધર બહુત ધરી ।। કહન સુનન કો લીલા કીની મર્યાદા ન ટરી ।।૧।। જો ગોપીનકો પ્રેમ ન હોતો અરૂ ભાગવત પુરાણ ।। તો સબ ઓઘડ પંથ હિ હોતે કથત ગમૈયા જ્ઞાન ।।૨।। બારહ બરસકો ભયો દિગંબર જ્ઞાન હીન સંન્યાસ ખાનપાન ઘરઘર સબ હીનકે ભસ્મ લગાય ઉદાસી ।।૩।। પાખંડ દંભ બઢ્યો કલિયુગમેં શ્રધ્ધા ધર્મ ભયો લોપ ।। પરમાનંદ વેદ પઢ વિગયો કાપર કીજે કોપ ।।૪।।

ભાવાર્થ – ૭

શ્રી પરમાનંદ દાસજી કહે છે કે માધવ આપે જે બહુ વખત સુધી ગોપીજનોના ઘરે લીલા કરે છે ત્યાંમર્યાદા પણરાખી નથી અને અનેક પ્રકારે લીલાઓ વ્રજ ભક્તો ના મનોરથો પુરવા લીલાઓ કરી છે ।।૧।। અને જો ગોપીઓનો આવો પ્રેમનો હોત તો આપ ગોપીઓ નોસુખ આપી ન શકત અને ભાગવત જેવા શાસ્ત્રમાં આ લીલા રસની વાતો લખાત નહી ।। પ્રભુએ એ જો આવી લીલા વ્રજ મંડલમાં ન કરી હોયતે પછી આ પંથ કેવો લાગત કે ઓઘક પંથ ઓઘડપંથ એવો છે કે આપડી થી જોઈ પણ ના શકાય તેવો છે પછી ગમે તેટલા જ્ઞાન ની વાત કહેત(કથત-કહેવું) પણ આપડે તે જ્ઞાન ગુમાવત ।।૨।। પછી ભલે કિશોરાવસ્થામાં દિગંબર થયો હોય પણ સંન્યાસ શું કરવાનો તે તો જ્ઞાન વગર શોભેજ નહિ ।। જયાં જયાં ઘેર ઘેર ખાનપાન કરે અને પછી ભલે ભસ્મ લગાવે પણ તે ઉદાસી છે ।।૩।। તેને પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થવાની નથી ।। કારણ કે ખોટો પાખંડ દંભ આ કલીયુગમાં વધ્યો છે અને ધર્મ ઉપર ની શ્રધા પણ લોપ થઈ ગઈ છે ।। તો શ્રી પરમાનંદ દાસ કહે છે વેદનો અભ્યાસ કર્યા વગર આવો દંભ રાખે તો તે કોના ઉપર કોપ કરશે તેનામાં ધર્મ નથી આડંબર છે તે સાવ સુસ્ક છે ।।૪।।

પદ – ૮

ભજ સખી ભાવ ભાવિક દેવ। કોટિ સાધન કરો કોઉ તોઉ તો ન માને સેવ ।।૧।। ધમકેતુ કુમાર માંગ્યો કોન મારગ નીતી । પુરૂષતે ત્રિયભાવ ઉપજયો સબે ઉલટી રીત ।।૨।। બસન ભૂષણુ પલટ પહેરે ભાવસોં સંજોય । ઉલટમુદ્રા દઈ અંકન વરણસૂધે હોય ।।૩।। વેદવિધિકો નેમનાહીં પ્રિતકી પહેચાન। વ્રજવધૂ વશકિયે મોહન સુર ચતુરસુજાન ।।૪।।

ભાવાર્થ –૮

નિકુંજ લીલામાં શ્રી સુરદાસજી ચંપકલતા સખી નું સ્વરૂપ છે તે પોતાની સખીને કહે છે હે સખી તું જે ભાવથી ભજીશ તેજ ભાવથી પ્રભુ મળશે કારણ કેતે તો જેવા ભાવથી યાદ કરશો તેવા ભાવથી પ્રભુ મળશે જો સાધન ભક્તિ કરવાવાળા છે કર્મ માર્ગીય તેને કોટી સાધન કરે પણ તે તેની સેવા અંગીકાર નથી કરતાં કારણ કે સાધન ભક્તિ માં સ્વાર્થ છે માટે ।।૧।। હવે જુઓ શ્રી રામચંદ્રજી જયારે દશરથ રાજાના વચન નું પાલન કરાવં જયારે સિતાજી અને લક્ષ્મણજી સહીત વનમાં પધારે છે અને જયારે જંગલો માંથી પસાર થતાં તેમને ધૂમકેતુ ના કુમારો

(ઋષિપુત્રો) ને જોયાં તપશ્ચર્યા કરતાં પછી જ્યારે વનવાસ ના દિવસો થી અવધિ પૂરી થતાં લંકામાંથી જ્યારે શ્રી સિતાજી ને લઈ અયોધ્યા ભણી પધારતા હતા તેજ રસ્તે થી આવતાં આ ઋષિ કુમારો ને તપશ્ચર્યા માં જોયા તો આવા કુમાર અવસ્થામાં જે ભગવદ ચિંતન રૂપી તપ કરતાં જોઈને શ્રી રામચંદ્રજી બહુજ પ્રસન્ન થયાં ઋષિ કુમારો ને કહે છે હે કુમારો માગો હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન છું ત્યારે ઋષિકુમારો ને શ્રી રામચંદ્રના દર્શન થતાંજ શ્રી સિતાજીના દર્શન થયાં તેમંને સ્ત્રી ભાવ ઉત્પન થયો કે હે રામ આપ જો બહુ પ્રસન્ન હોય તો અમને શ્રી સીતાજીને જે સુખ આપો છો તે સુખ અમને આપો એટલે કે અમારા પતિ થાઓ ત્યારે આતો માર્ગની વિરૂધ્ધ વાત કહેવાય ।। પુરૂષથી ત્રિયભાવ (સ્ત્રીભાવ૦ ઉત્પન થયો તો આ બધી ઉલટી વીપરીત વાત કહેવાય ।।૨।। પછી શ્રી રામચંદ્રજી કહે છે કે હે કુમારો અત્યારે હું એક પત્નિ વ્રત છું પણ કૃષ્ણા અવતાર માં તે ઋષિરૂપા ગોપીઓ થઈ પ્રભુ તે ગોપીઓનું વરણ કરે છે । વસન કહેતાં વસ્ત્રો અને આભૂષણો ઘારણ કરી તેમને ભાવથી પ્રભુનો સંયોગ પ્રાપ્ત થયો છે. ઉલટ મુદ્રા દઈ અંકન એટલે જો અક્ષર ને છાપવા હોય પ્રેસમાં તો તેને અવળા અક્ષર ગોઠવવા પડે તો તે બધા અક્ષર સીધા છપાય તો કુમારો થી આ ઉલટી રીતની માગણી થી તે ઓ ને ગોપી ઓ ના સ્વરૂપે શ્રી ઠાકોરજી એ પતિનું સુખ આપ્યું છે તો અહીં વેદ વિધિ એટલે કરવાનું અને ન કરવાનું નિયમ નથી કર્તું અકર્તું અન્યથા કર્તું પ્રભુ સર્વ સામર્થ વાન છે અહીં તો પ્રભુની સાથે પ્રીત છે તેજ તેમની એટલે ગોપીઓની પહેચાન છે ।। તો આવી વ્રજ વધૂ ને પ્રભુ એ વસ કરી છે કારણ કે સુરદાસ જી કેહ છે તે તો બહુજ ચતુર છે ।।

પદ – ૯

અઘ સંહારી ની અધમ ઉધારી ની કલીકાલ તારીની મધુમથન ગુણ ગાથા ।। મંગલ વધાયની પ્રેમ રસ દાયની ભક્તિ અનુપાયિની હોત જીય સર્વથા ।।૧।। મથ વેદ કથ ગ્રંથ કહત વ્યાસાદી મુની અજહું અધુનીક જન કહત હું મતિ યથા ।।પરમ પદસો પાન કરો ગદાઘર ગાન અન્ય આલાપ તેં જાત જીવન વૃથા ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૯

તો આ પદમાં ગદાધર દાસજી કહે છે કે આ ભગવદ ગુણઆનુવાદ ગાતાં અને જાણે અમૃતનું મથન કરતાં હોય તેવા આ ભગવદ ગુણની વાત છે પ્રભુનું સ્મરણ ચીંતન ગમે તેવો પાપી હોય અધમ હોય પણ તેનો આ કલી કાળ માં ઉધ્ધાર કરનારી ભગવદ વાણી છે ।। અને બધાથી ઉત્તમ પ્રેમ રસથી ભરેલી ભક્તિ આ મંગળ વધાઈ આપ નારી છે ।। ભલે પછી વેદને મથીને એટલે તેનો સાર કાઢી તેનો અનુભવ લઈને તે ગ્રંથ આપણને કહે અરે શ્રી વ્યાસ જી જેવા મુનિ પણ હજી સુધી અને આજના બુધ્ધિજીવી વર્ગના લોકો પણ કહે છે આમા અમારી મતી એચલે બુધ્ધિ ।કમ કરતી નથી તો ગદાધરદાસ કહે છે લૌકિકનું સ્મરણ કર્યા કરતાં આ જીવનને વૃથા એટલે નકાનું ના વેડફી નાખશો આ શરીર ।પણને મળ્યુ છે તે ભગવદ ગુણ ગાવા પ્રભુની કૃપાથી આ ઉત્તમ શરીર ઉત્તમ કુળ અને મહાપ્રભુજીનું શરણ માટે અન્ય ચીંતન કરતાં ભગવદ ચીતન કરવું. પ્રપંચ નું સ્મરણ એટલે ભગવાન દૂર અને પ્રપંચનું વિસ્મરણ એટલે પ્રભુ સામાજ ઉભા રહે છે. જગત વિસ્મરણ પૂર્વક ભગવદ આસકિત તેનું નામ નિરોધ ને સંસાર નો સંબંધ છૂટે તેનું નામ બ્રહ્મ સંબંધ

પદ – ૧૦

શ્રી વિઠ્ઠલનાથ નામ રસ અમૃત પાન સદા તૂ કરરે રસના ।। જો તુ અપનો ભલો ચાહે તો યહ વ્રત જિય ધરરે રસના ।।૧।। યા રસકે પ્રતિ બંધક જેતે તિન તે તૂ અતિ ડરરે રસના ।। હરિકો વિમલ યશ ગાવત નિરંતર જાત વિદન સબ ટરરે રસના ।।૨।। વારંવાર કહત હુ તો સોં યહ મારગ અનુસરરે રસના છીત સ્વામિ ગિરિધર શ્રી વિઠ્ઠલ આનંદ ઉરમેં ભરરે રસના ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૦

છિતસ્વામિ કહે છે કે શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી નું નામ છે તે તો અમૃતનો રસ છે અને રસના એટલે જીભ તો તે જીભ ને કહે છે કે આ અમૃત રસનું જ હમેશાં પાન કર્યા કર શ્રી વિઠ્ઠલે શના નામ સિવાય બીજુ ઉચ્ચારીશ નહિ ।। જો તું તારૂ એટલે (જીવનું) ભલું કરાવ ચાહેતો શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજીના સમરણનુંજ વ્રત ધારણ કર હે જીભ મીથ્યા ભાસણ કરીશન હિ આ રસના એટલે ભગવદરસમાં જેટલા પ્રતિબંધો આપણને નડે છે તેનાથી તું ડરજે હે રસના શ્રી હરિનો વિમલ યશ નિરંતર ગાયાજ કરવો તેનાથીજ બધા વિઘ્નો નો નાશ થાય છે માટે હે રસના તું હરીનુંજ રટણ કર્યા કર અને હું વારંવાર કહું છું તને કે આજ માર્ગને અનુસરીને જ ચાલો છીત સ્વામિ કહે છે ઉરમાં આનંદ ભરીને શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી નુંજ સ્મરણ કર હે રસના આનાથી વિશેષ કાંઈ નથી

પદ – ૧૧

અચંબો ઈન લોગન કી આવે ।। છાઁડ ગોપાલ અમિત રસ દુર્લભ અમૃત માયા વિષ ફલ ભાવે ।।૧।। નિંદિત મૂઢ મલય ચંદન કો કપિકે અંગ લગાવે ।। માન સરોવર છાંડહંસ સરકાક સરોવર નાવે ।।૨।। પગતર જરત ન જાનત મુરખ પરઘર જાય બુઝાવે ।। લખ ચોરાસી સ્વાંગ ધરે ઘર ફિરફિર યમ હિં હઁસાવે ।।૩।। મૃગ તૃષ્ણા સંસાર જગત સુખ તહાંતે મન ન દુરાવે ।। સૂરદાસ ભકતન સોં મિલકેં હરિયશ કાહેન ગાવે ।।૪।।

ભાવાર્થ –૧૧

શ્રી સુરદાસજી કેહ છે કે મને અચંબો લાગે છે કે આવા જે લોકો છે કે આપડી જ્યાં મિટ (દ ટી) મંડાતી નથી અથવા માંડી શકતા નથી તેવો અમિત રસ દુર્લભ છે તેવો આ રસને છોડીને તો કયો રસ ગો-પાલ ગો નામ છે ઈન્દ્રીઓનું અને જ ઈન્દ્રીઓનો પાલન કર્તા છે જેનાથી આ ઈન્દ્રીઓ કામ કરી રગી છે તેને બહીર્મૂખ નો થવા દેતા અંતર મૂખ વાળવી એટલે પ્રભુની સાનીધ્ય માંજ વાળવી જોઈએ તો આ અમૃત રૂપીરસ દુર્લભ છે માટ મીંથ્યા વિષરૂપી માયામાં રચ્યા પચ્યા રહેવું નહિકે જેના ફલ ભોગવવા ફરી શરીર ધારણ કરવું પડે ।।૧।। આવા જે મૂઢ જનો છે તે કેવા છેકે નિંદિત એટલે વખાણ કરવા જેવા નહિ જેવી રીતે મલયાગીરી ચંદનનો લેપ હોય અને તેને જાણે કપી (વાંદરો) ને લગાડવાથી શું પોતાને શીતળતા પ્રાપ્ત થવાની છે નથી જ થવાની વળી જેમ માન સરોવર ઉપર વસનારા હંસ પોતાના સરોવર ને છોડીને જાણે કાગડા ના સરોવર માં ન્હાવા પડે તેમ આ હંસ નું રૂપકં છે આત્મા નું આત્માને હંસ કહયો છેતે કયાં વસે છે કે ઉત્તમ માન સરોવર એટલે જે ઉત્તમ વિચારો બીલકુલ પ્રભુની નિકટ જેની વ્રતિની ધારા ચાલે અને તેનાજે પ્રવાહ દ્રતિરૂપી તે ઉત્તમ વિચાર રૂપી સરોવર ના કિનારે વસતાં હંસજે કાગડા

રૂપી એટલે કાગડાને વાયસ પતિ અથવા વાચસ પતિ પણકહેવાય છે તો જેનો મીથ્યા ભાસણ અને જગત જે દૃષ્ય પ્રપંચ થીજ બરેલું જાણે અને જે છે કેજ જે દેખાય છે તેજ ખરૂ આવું જે માને છે વાક્ય ચાતુરતામાંજ ફરનારાં તે લૌકિક વ્રતિમાંજ ફર્યા કરે છે અનેતે જીવને તેમાં તાણી ને લૌકિક સરોવરમાં (દ્રષ્ય પ્રપંચમાં) આત્મા ને ડૂબાકે છે આવા જે મૂરખ લોકો હોય છે કે પોતાના પગ દાઝતાં હોય તો ઘેર જઈને પગમાં પહેરીને આવે તા તો તે દાઝે નહિ પણ બીજાના ઘરે જઈને મારા પગ દાઝે છે તોતે જલન કાઁઈ બુઝાય નહી ।। આવીરીતે કર્મ અનુસાર લખ ચોરાસીમાં રૂપ ધરે અને યમરાજ પણ વારંવાર તે જીવ ઉપર હસે છે કે હજી આને મૃગ તૃષ્ણા મટતી નથી મૃગ તૃષ્ણા એટલે મૃગને જયારે પાણી પીવાની ઇચ્છા થાય ઉનાળા નો દિવસ હોય અને મરૂભૂમિ માં ઝાંઝવાના નીર દેકાય તે ખરેખર જાણે સાગર લહેરાતો હોય તેવુંજ પાણી દેખાય પણ જેમ હરણતે જલ દેખી આગળ વધતું જાય તેમ પાણી તેને દુર દેખાતું જાય અને પાણીની આશામાં ને આશામાં તેની તૃષા બૂજાતી નથી અને પ્રાણ પણ ખોઈ બેસે છે તે આ સંસાર પણ અથવાઆ જગત નું સુખ પણ આવુંજ છે માટે સુરદાસ કહે છે હે ભક્તો આપડે બધામળીને હરિના યશ કેમન ગાઈ એ આ સંસાર અ નિત્ય છે પ્રભુજ સાચા છે

પદ –૧૨

કૈસેં કીજે વેદ કહયો ।। હરિ મુખ દેખત વિધિ નિષેધ કો નહિન ઠૌર રહયોં ।।૧।। દુઃખકો મૂલ સનેહસખીરી સો ઉર પૈઠ રહયો ।। પરમાનંદ પ્રેમ સાગરમેં ગિર્યો સો લીન ભયો ।।૨।।

ભાવાર્થ –૧૨

પરમાનંદદાસજી કહે છે કે આતો પ્રેમ રૂપી સાગર છે આ પ્રભુના પ્રેમમાં પ્રભુની સાનિધ્યમાં વેદની વાણી પણ કામ લાગતી નથી જેમ કહે કૃષ્ણદાસ નિગમ નેતી નેતી ગાવે ।। આ પદને જાણવામાં તે હજી ઘણું આગળ છે આ અગાધ સાગર છે શ્રી હરિનું મુખારવીંદ દેખતાંજ આ કરવાનું આ નથી કરવાનું કાંઈ ભાન રહેતું નથી ।।૧।। શ્રી ઠાકોરજી પ્રત્યે જે સ્નેહ છેતો જયાં સુધી શ્રી ઠાકોરજી થી અંતરાય પડે ત્યઁથી મનમાં ઘણું દુઃખ સહન કરવું પડે છે પણ પરમાનંદ દાસ કહે છે આ પ્રેમરૂપી સાગરમાં જે અંદર પડયો તે પડતાંની સાથેજ સ્વરૂપાનંદ નો અનુભવ થતાં તેમાં લીન થઈ જાય છે.

પદ –૧૩

હરિદાસ ન તે ગર્વ ન કરવો ।। યહ અપરાધ પરમ પદ હૂંતે ઉતર નરકમેં પરવો ।।૧।। હું ધનવંત કુલવંત યહ ભિક્ષુક યહ કબહું મનમેં નોહિ ધરવો ।। ગજ સિંહાસન અશ્વ પાલકી તાતે ભવસાગર નહિ તરવો ।।૨।। ખાનપાન એંડાય ચલત હૈ એસેં કારજ બહુ ન અનુ સરવો ।। સૂરદાસ યહ સત્ય કહત હું ભકત ન સંગ ઉબરવો ।।૩।।

ભાવાર્થ –૧૩

જે હરિના જ દાસ છે તેને મનમાં કાંઈ પણ પ્રકારનો અભિમાન રાખવો નહિ કારણ કે ભલે આપણ ને પરમ પદ મળે લું હોય પણ જરા અહંકાર થતાં આપણને તે ગર્વ નરક માં પાડે છે ।।૧।। આપણને પ્રભુએ રીધ્ધિ

સિધ્ધી આપે હોય તો પણ ધનનો અભીમાન ન કરવો ઉત્તમ કુલમાં જન્મ આપ્યો હોય તો તેનો પણ ગર્વ મનમાં લાવવો નહિ અને સભી વ્યક્તીનેગમે તે હોય પણ તેને આત્મા માં ોછુ લાગે તેવો કોઈ પણ પ્રકારે વિચાર મનમાં ધરવો નહિ ભલે આપડે ગજ કહેતાં હાથી તો ભલે હાથીની અંબાડી ઉપર બેસતાં હોય અથવા ઘોડા ઉપર તો તેનાથી કાંઈ ભવસાગર તરી જવાતું નથી ભવસાગર તરવા માટે તો પ્રભુ સ્મરણ જ આપણને પાર ઉતારે છે ।।૨।। વળી જીભ્યા સ્વાદ ખાન પાન માં રચ્યા પરયાં રહીને કે આપડે આડાઈ થી ચાલીયે તે તે બંધુ નકામું છે પણ સૂરદાસજી કહે છે કે હું તમને સત્ય કહું છું જે ભકત જનો છે તેનોજ સંગ કરો સતસંગથીજ અને ભક્તના સંગથીજ ઉગરવાનો આરો છે બાકી ગર્વમાં તો નીચે પડવાનું છે તેથી ભગવાને ગીતાજી માં અર્જુન ને કહ્યું છે કે સર્વ ધર્માન પરિતજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।। અહંત્વાં સર્વ પાપેભ્યો મોક્ષ ઈષ્યામી માં સૂચ

પદ –૧૪

હોં વારી ઈન વલ્લભિયન પર । મેરે તનકો કરોં બિછોના સીસધરોં ઈનકે ચરણનતર ।।૧।। નેહધરી દેખો મેરી અંખીયન મંડલ મધ્ય વિરાજત ગિરિધર । યહ તોમેં મોહિ પ્રાણજીવનધન દાનદિયે શ્રીવલ્લભવર ।।૨।। પુષ્ટી પ્રકાર પ્રકટકરવેકો ફિર પ્રકટે શ્રીવિઠ્ઠલ વપુધર। રસીક સદા આસ ઈનકી કર વલ્લભીયનકી ચરણરજ અનુસર ।।૩।।

ભાવાર્થ – ૧૪

શ્રી હરિરાયજી કહે છે કે હું આવા શ્રી વલ્લભના ચરણ કમલ ને જે અનુસરે નારા છે તેના પર હું વારી જાઉં છું કારણ કે આવા જે જીવ છે અને શ્રી મહાપ્રભુજી નીજ આશો્ પરમાણે ચાંલે છે તે કેવા જીવ છે નિર્ગુણ ભક્તો વ્યસન દયા જેની થઈ જાય જેને દિવસ રાત્રીનું કાંઈજ ભાન રહેતું નથી ભગવદ ભાવમાં છકે રહેનારા આવાવ વૈષ્ણવોપર શ્રી હરિરાયજી કેહ છે કે હું વારી જાઉ ।। વળી મારા શરીર મું તેમના માટે બિછાનું બનીવું અને મારૂ શીશ આવા ભગવદીઓ ના ચરણમાં ઝુડાવું ।।૧।। અને મારી આંખમાં આવા ભગવદીઓ માટે જે નેહ (પ્રેમ) ઉત્પન થાય છે અને મને મારી આંખમાં તે અથવા આંખ રૂપી મંડલમાં જાણે વચ્ચે શ્રી ગિરિધારી કહેતાં પ્રભુજ બિરાજમાન છે ।। આવા ભગવદી ઓ મારા પ્રાણ જીવન છે અને મારા સર્વસ્વ ધન સમાન છે કારણ કે શ્રી વલ્લભે તેમના ઉપર જે કૃપાનું દાન કરેલું છે ।।૨।। પુષ્ટીમાર્ગતો અનાદી થી છે પણ પુષ્ટીમાર્ગ ની જે રીતને પ્રકટ કરવા માટેજ ફરીથી શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી શરીર ધારણ કરીને પ્રકટેલા છે જ્યારે શ્રી મહાપ્રભુજી પંઢરપુર પધાર્યા ત્યારે શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી એ અજ્ઞા કરી કે આપ લગ્ન કરો મારે આપને ત્યાં પ્રકટ થવું છે તે શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી શ્રી ગુંસાઈજી સ્વરૂપે પ્રકટ થઈ માર્ગનો વિકાશ કર્યો શ્રી હરિરાયજી કહે છે કે આવા જે ભગવદી ઓ છે તેનીજ આશકરાય કારણ કે શ્રી વલ્લભના ચરણ કમલ ને અનુસરનાર વલ્લભીય વૈષ્ણવની ચરણરજ ને અનુસરવું

પદ - ૧૫

નમો શ્રી વલ્લભાધીસ સ્વામિ ।। અખંડ અવતાર જગધાર લીલા કરી -આસુરી જીવ સબ મોહ પામી ।।૧।। નિગમ કર જોર કેંકરત સ્તુતિ સદા સનક શુક વ્યાસ નહિપાર પામી ।। શેષ અજ રૂદ્ર સુર તેંતીસ દયાવત સદા રટત મુનિજન સકલ દિવસ યામી ।। પુષ્ટી પથ પ્રકટ કર નામ નૌકા કરી પાર સંસાર કિયે શરણ આમી ।।૩।। વેદ મથ સકલ સિધ્ધાંત નવનીત ફલ દૈવી જન દૂર કિયે હૃદય ભ્રામી ।। કપટ કલી દંડ સબ ગ્રંથ ખંડન કિયે વ્યાસનંદન વચન પરગામી ।।૪।। કોટિ વૈરાટ તન રોમહી રોમ પ્રતિ જગત આધાર ધર ધીર ધામી ।। નંદ ગ્રહ પ્રકટ ભુવિ ભક્ત આરત હરી તૈલંગ કુલ તિલક શિર છત્ર આછમી કોઉ કહે વિપ્ર કોઇ વિવિધ પંડિત કહેં કોઉ કહે અંસ કોઉ આત્મ રામી ।। સ્વકીય જન એક નિર્ધાર નિશ્ચય કિયો વસ્તુત કૃષ્ણ જો બંધે દામી ।।૬।। કોણ ગુણ કહી શકે અખીલ વ્રજીશ કે દીન હવૈ ચરણાતર સીસ નામી ।। શરણ વલ્લભ લીએ ભાગ્ય કો પાર નહિ ભજ કૃષ્ણદાસ પ્રભુ અંતર યામી ।।૭।।

ભાવાર્થ - ૧૫

અષ્ટસખા શ્રી કૃષ્ણદાસજી કહે છે શ્રી મહાપ્રભુજી એ જે આસુરી જીવ હતા તે બધાને મોહ પમાડવાં માટેજ લીલા કરી અને જે દૈવી જીવ છે તેને માટે તોશ્રી મહાપ્રભુજીએ અખંડ અવતાર જગતમાં ધારણ કરેલો છે. તે પોતે સદાય તેજ સ્વરૂપે બીરાજ માન છે આપડે વાર્તા પ્રસંગમાં હાજીપુર વાળા ભગવાન દાસ ને અચ્યુતદાસે શ્રી મહાપ્રભુજીના તે રીતે સાક્ષાત બીચજલતાં શ્રી સુબોધિનીજી નું અધ્યયન કરતાં દર્શન કરાવેલા તો આજે પણ બેઠકોમાં શ્રી મહાપ્રભુજી સાક્ષાત બિરાજે છે હાલમાં પણ ગોધરામાં રાણા વ્યાસની બેઠકમાં બાયર્મા કૃષ્ણદાસ અને તેની સ્ત્રીના ઉપર અનહદ કૃપા કરતાં બીરાજતાં આજની તારીખે સ્વપ્ન દ્વારા દર્શન થતાં તેમના અવશેષ રૂપે શરણ પાદુકાજી ઝારી વિગેરે મળી આવતા મંદિરો નવા બન્યા છે તો આવા અખંડ ભુ મંડલાચાર્ય વર્ય શ્રી મહાપ્રભુજી ને અથવા શ્રી વલ્લભાધિસ સ્વામિને હું નમુ છું ।।૧।। વેદોપણ હાથજોડીને સ્તુતી કરે છે સદાય સનકાદીક શુક વ્યાસજીપણ તેનો પારપામી શકતા નથી ।। શેષજી બ્રહ્મમાં શ્રીશીવ ઈન્દ્ર જેવા દેવો ત્રેત્રીસ કરોડ દેવતા ધ્યાન કરે છે સદાય મુનિજનો રટણ સ્મરણ કર્યા કરે છે રાતદિવસ પણ તેનો પાર પામી શકતા નથી ।।૨।। આ સ્વરૂપ શ્રી વલ્લભાધીસનું જોઈને સુર્ય પણ (દીનકર) તેની તુલના કરી શકતા નથી અને કરૂણા થઈ અથવા કરણા ભરી દ્રષ્ટી થી જુએ છે શું જુએ છે કે સુર્યનો ધર્મ છે પ્રકાશ ફેલાવાનો તો અહીંતો આ નિધિ (અખુખ ભંડાર) જાણે ભાગ્ય થીજ પ્રકટ થઈ છે ગરૂડાગમી (ગરૂડ એટલે જ્ઞાન) (ગામી એટલે તેમાં વિચરનાર) તો તેમનો જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ ફેલાતા સુર્ય પણ કરૂણા ભરી દષ્ટીથી જુએ છે ।। સંસારરૂપી સાગરને પાર કરવા માટે પુષ્ટી પથ (રસ્તો) પ્રકટ કરી તેને નૌકા રૂપી નામ આપી શરણે લઈ તેને સંસાર સાગરથી પાર કર્યા ।।૩।। વેદોનું મંથન કરી તેમાંથી સાર કાઢી દૈવીજનો ને હૃદયમાં ભક્તિ આપી કર્મ માર્ગ થી ઉપર લાવી ભક્તિ માર્ગ બતાવ્યો કર્મ માર્ગ છે તે સાધન ભક્તિ છે ભક્તિ માર્ગ છે તે નિ:સાધન માર્ગ છે (સાધન ઓર નહિ યા કલીમેં જાસું હોત નિવેરો) વ્યાસ નંદન શ્રી શુકદેવજીના

વચન ઉપર એટલે (શ્રી ભાગવત ગુઢાર્થ પ્રકાશન પારાયણ) તેમાંજ પારાયમ રહેનાર શ્રી વલ્લભે આ કલીયુગમાં જે ગ્રંથો નું જે કપટ હતું જેમ માયાવાદ નું ખંડન કર્યું તેમ ગ્રંથો માં જે અર્થપુર્ણ ફલફલી વાણી ના મંદ બુધ્ધિ વાળા શાસ્ત્રોમાં સમજયા વગર ગોથા ખાય માટે તેવા ગ્રંથોનું પણ શ્રી મહાપ્રભુજી એ ખંડન કરી ।। આવા જગતના આધાર રૂપ શરીર ધારણ કરી કરોડોમાં એક એવા વૈરાટ સ્વરૂપ ધરી એક એક રૂંવાડા(રોમ) જગત ને ધારણ કરવાની શક્તિ તેમનામાં છે ।। જેમ નંદરાયજી ને ત્યાં શ્રી જશોદાજી છે તેને (ધરાનું પ્રાકટય છે) ભૂવિનું સ્વરૂપ છે તેમની ભક્તિ ની આરત (પ્રેમ) ને હરિ એટલે પ્રભુ તેમને વશ થયાં તેવી રીતે તૈલંગ કુલમાં તિલક સમાન જાણી શિરપર છત્ર ધર્યુ હોય તેમ તૈલંગ કુલ તિલક ભૂષણ શ્રી વલ્લભાચાર્ય જીને ।।૫।। કોઈ કહે વિપ્ર છે (બ્રાહ્મણ) કોઈ કહે પંડિત છે કોઈ કહે છે કે આતો ભગવદ અંશ છે કોઈ કહે આત્મ રામી એટલે તો શ્રી મહાપ્રભુજી કહે છે આત્મદર્શન લાલસા માનસીસા પરા મતા ।। અને જે પોતાના જે સ્વકિય જીવ છે તે તો એક નિરધાર કરી નિશ્ચય કરીને કહે છે આતો વસ્તુતઃ શ્રી કૃષ્ણજ છે જો પ્રભુને દોરડાથી બાંધેલા તો શ્રી મહાપ્રભુજીના સ્વકિય ભક્તો પ્રેમરૂપી દોરડાથી બાંધેલા તો શ્રી મહાપ્રભુજીના સ્વકિય ભક્તો પ્રેમરૂપી દોરડાથી તેમને બાંધે છે ।।૬।। આ વ્રજના સાક્ષાત ઈષ પ્રભુના અખીલ વિશ્વમાં કોણ ગુણ કહી શકે જીવની શું સામર્થ છે એતો જયારે દિન થઈ પોતાનું શિશ નમાવે ચરણ તરે બસ.તેના ગુણનો કોઈ પાર નથી શ્રી મહાપ્રભુજીની વધાઈ માં આવે છે ગો વલ્લભ ગોવર્ધન વલ્લભ શ્રી વલ્લભ ગુણ ગીને ન જાઈ ।। ભૂવકીરેણું તરૈયા નઊકી ઘન કી બુંદ જબ પરત લીખાઈ શ્રી વલ્લભ ગુણ ગીનેનજાઈ ।।૭।। તો કૃષ્ણદાસ કહે છે કે જેને શ્રી વલ્લભે ચરણ લીધેલા છે તેના ભાગ્યનો પાર નથી તેનો સર્વના અંતરની જાણવા વાળા છે તો તેનેજ ભજ્વા યોગ્ય છે શ્રી કૃષ્ણદાસ આ પ્રમાણે આપમ ને શીખદે છે તો તે પ્રમાણે અનુ સરવું ।।

રાગ હંસ ધ્વની – ચાલ ત્રીતાલ અથવા કહેરવા

આજસખી જો મૈં પ્રિતમ પાઉં તો અપને બડે ભાગ્યમનાઉ ।।૧।।
સાંવરી સૂરત નયન વિશાલા ચંદ્ર વદન ગલે મોતિન માલા ।।
રૂપ મનોહર ચાલ મરાલા , સુંદરતા પર બલબલ જાઉ ।।૨।।
જો પ્યારો મેરી ગલીયન આવે મોહિ વિરહની કો દરસ દિખાવે
બૈઠ નિકટ મૃદુ વચન સુનાઉ તો ઉવસોં હઁસ કંઠ લગાઉ ।।૩।।
નારાયણ જીવન ગિરીધારી કબ લૈંગે ાય સુધી હમારી
જબ મોસોં કહત પ્યારી . તબ મૈં ફુલી અંગ ન સમાઉં ।।૪।।

ભગવાન દામોદર કેમ કહેવાયા

શ્રી યશોદા એ ભગવાન ને તેમના ઉદર પર ચારે બાજુથી દોરડે બાંધી પોતાને વશ કર્યા છે આમ અમે પણ ભગવાન ને સ્નેહ સુત્રોથી બાંધીને પોતાને આધિન કરી લીધા છે તેથી ભગવાન દામોદર કહેવાય છે નિઃસાધન ભક્ત આધિન થઈ જાય છે તેવો માર્ગ તો પુષ્ટી અનુગ્રહ માર્ગ જ છે.

જગતમાં જલ સંબંધિત જેટલા પદાર્થો છે તેમાં કમળજ સર્વોત્તમ છે તેથી કમળ રૂપ રોમાંચ જેવા સર્વોત્તમ કાર્યની ઉત્પતિનું કારણ પણ વિલક્ષણ જ હોવું જોઈએ તે વિલક્ષણ કારણ છે અધર સુધા રસનું પાન તેથી સરીતાઓ એ ભગવદ અધર સુધાનું નિસંદેહ પાન કર્યુ છે તેવો નિરર્ગય થાય છે. નહિતો તેમાં કમળોનું પ્રાકટય ન થયું હોત અને કદાચ કમળોનું પ્રાકટ્ય થયું હોત તો પણ તે કમળો માં લક્ષ્મી નો અવિર્ભાવ તો નજ થયો હોત અર્થાત ભગવદ અધર સુધા પાન સિવાય બીજા કોઈ કારણ થી જ કમળ રૂપ રોમાંચ નો કદાચ ઉદગમ થયો હોત તો એવાં કમળોમાં લક્ષ્મી કદાંપિ પ્રકટ ન થઈ હોત.

આ પ્રકારે પ્રકટ થનાર કમળજ કામરસના ઉદિપન કહેવાયાં છે અને કામદેવ ના પાંચ બાણમાં નું એક બાણ છે. કમળ અને તેમના માંજ શ્રી લક્ષ્મીનો અવિર્ભાવ થાય છે કમળો પ્રકટ થતાંજ તેમનામાં લક્ષ્મીનું શુભાગમન થાય છે આમ કમળ સાથે લક્ષ્મા નો નિત્ય સંબંધ છે લક્ષ્મી કમળના નિત્ય સહવાસમાં રહે છે તેમાં તેનો વ્યક્તિ ગત સ્વાર્થ છે કોઈ બીજાનો નિરંતર સંગ ત્યારેજ કરે છે જ્યારે તેને તેમાં કાંઈક સ્વાર્થ હોય ।। પ્રભુની અધર સુધાનું પાન કરવા માટેજ લક્ષ્મી એ સરીતાના કમળ રૂપ રોમરોમને પોતાનું નિવાસ સ્થાન બનાવી લીધું સરીતા આ અધર સુધાની એક માત્ર અધિ કારણી છે. માતા રૂપી નહી અને પિતા રૂપી વૃક્ષે પોતાના પુત્ર રૂપી વેણુદ્વારા ભુકતા વ શિષ્ટ સુધા રસનું નિ સંદેહ પાન કર્યુ છે અહીં એ નિર્ણય થઈ જાય છે કે ભગવાને વેણું ના છિદ્રો માં પોતાની અધર સુધા ભરી છે . આવી સ્થિતીમાં વ્રજદેવી ઓને ત્થા વેણુને બંને ને એકી સમયે એકી સાથે સુધા ભોગની પ્રાપ્તિ થઈ.વેણુની એક અદભૂત રહસ્ય મય કથા છે કે અધર સુધાનું પાન કરીને પણ તત્સુલભ રોમાંચ આનંદ ત્થા આર્દ્રતા (પોતાની દ્વવીભૂત સ્થિતિ) ને જરાય જણાવો પ્રકટ થવા નથી હેતો તે જાણી બુઝી નેજ આવુ કરે છે તે અત્યંત કુશળ છે તે જાણે છે કે આદ્વતાને અથવા રસ મયતાને પ્રકટ કરતાં જ હું લીલો છમ થઈ જઈશ મારામાં થી કોમલ કુંપળો ફટશે પરિણામે હું વાહન માટે અ યોગ્ય બની જઈશ પ્રભુ મારો પરિત્યાગ કરી દેશે મને દૂર ફેંકી દેશે ત્યારે હું તેમની અમૃત રૂપ અધર સુધાના પાનથી વંચીત થઈ જઈશ. પોતાના જ સ્વભાવ ને પ્રકટ કરવામાં તે કેટલો બધો સમર્થ છે કુશળ છે કેટલો છૂપો કપટી અને ચતુર છે આ વેણું :નલી સખીઓ પોતાના કપટી નારાયણ થી જ તેને પ્રભુનું આ સાનિધ્ય પ્રાપ્ત કર્યુ છે.

શ્રી કૃષ્ણ ને દેવકી સૂત કહયા છે યશોદા સૂત નહિ કારણ કે આ વ્રજદેવીઓ નંદ ગોપીના ઘરની ત્યાં રહેનારી કન્યા ઓ છે તેથી નંદગોપ સાથે સંબંધીત કન્યાઓને યશોદા સૂત સાથે નો ।વો સંબંધ લોક દ્રષ્ટિ એ નિષિધ્ધ હોવાથી શ્રી કૃષ્ણ માટે દેવકી સૂતનો પ્રયોગજ અહીં સમુચિત છે. પ્રભુના વીર્ય ધર્મનું વર્ણન છે દેવતા નિર્જર કહેવાય છે કારણ કે તેમના માં વૃધ્ધાવસ્થાનો અભાવ છે બાલકુમાર ત્થા યુવા પોતાની આ ગણ અવસ્થા ઓને કારણે તેઓ પ્રભુ ત્રિદશ કહેવાય છે અનેક ગુણોથી સંપન્ન હોવાથી તે ઓ વિબુધ કહેવાય છે આમ દેવતા ગણ મનુષ્ય કરતાં અધિકાધિક વીર્ય વાન છે. (બાલ્યા અવસ્થા, કુમારાવસ્થા, યુવાવસ્થા)

પુષ્ટિ માર્ગીય સર્વોત્કૃષ્ટ વૈરાગ્ય છે સ્વસુખેચ્છાના ત્યાગ પૂર્વક પોતાના સુખની નિરંતર ભાવના માંજ સંવકના વૈરાગ્યનો મહીમાં છે હરિ સર્વના દુઃખ હારક છે તેથી ભગવાન હરિ કહેવાય છે.

પક્ષી ગણ રૂપી મુનિઓ ગુણાતીત છે તેથી વર્ણન કરનારી ગોપી પણ નિર્ગુણ છે આ જગત લીલા સૃષ્ટી રૂપ છે તેથીજે જીવને ભક્તના ચરિત્રમાં અનુરાગ હોયછે તે જીવ તે ભક્ત ના ગુણાનુ રૂપ હોય છે અહીં વૃંદાવનાદી હરિ ભક્તો ગુણાતીત છે જે જે ગોપીકા ઓની આશકિત સગુણ ભક્તો ના ચરિત્રોમાં છે તે બધી સગુણ છે વસ્તુતઃ લીલા સૃષ્ટિમાં સ્થિત બધાં ગોપીજનો નિગુર્ણ ગુણાતીત જ છે કારણ કે તેમની સર્વે પ્રકારની આશકિત પ્રભુમાં પ્રભુના ચરિત્રમાંજ છે તેમની વૃંદાવન પક્ષીગણત્થા ગીરીરાજ પ્રત્યેજે પ્રિતી છે તે પણ એટલા માટેજે તે ત્રણે ભગવાન સાથે સંબંધિત છે ભગવાન નિર્ગુણ છે વૃંદાવન વિગરે પણ નિર્ગુણ છે તેથી તેમનામાં આ શક્તિ ત્યા પ્રિતી રાખનારી નિર્ગુણ આથવા ગુણાતીત છે.

વૃંદાવન નો સમસ્ત પક્ષી ગણ મુનિ હોવાને કારણે મનન શીલ છે મનન શીલ હોવાથી સાત્વીક છે નો પછી તેમને નિર્ગુણ કેમ કહ્યા ન તેનો જ્વાબ એ છે કે વૃંદાવન ત્યા ગોવર્ધન વાસ્તવમાં ભગવાન નાં આધિ દૈવિક ચરણ રૂપ હોવાથી ગુણાતીત છે વૃંદાવન માં વિહાર કરતાં હોવાથી તેનામાં જ આ શકત પક્ષી ગણ પણ ગુણાતી જ છે જેની જેમાં શ્રધ્ધા હોય છે તેમાં તેનાજ ગુણો પણ હોય છે વૃંદાવન નિર્ગુણ છે તેથી તેનામાં શ્રધ્ધો પેત પક્ષી ગમ નિર્ગુણ છે.

નેત્ર જ્ઞાનેન્દ્રિય છે જ્ઞાન પ્રાપ્તિનું સાધન છે

વસ્તુતઃ તો લીલા સૃષ્ટિસ્થ બધી વસ્તુઓ ગુણાતીત છે

પૂજા વિધિમાં જ્ઞાનની આવશ્યકતા નથી

જ્ઞાન તો ક્રિયાનું વિશેષણ માત્ર છે તેથી ગૌણ છે ક્રિયા વિશેષ્ય છે તેથી ક્રિયા જ પ્રધાન છે તેથી ક્રિયા પોતેજ ધન્યતાની સાધિકા છે ઈચ્છાની પૂર્વે જ્ઞાન થાય છે અર્થાત કોઈ પણ ક્રિયા કરતાં પહેલાં ક્રિયાનું જ્ઞાન થાય છે પછી તે કરવાની ઈચ્છા થાય છે પછી કાર્ય થાયછે આ સહજ માનસ ક્રમ છે વેણુનાદ સાંભળીને પ્રણયાવ લોકન દ્વારા પૂજા કરી પ્રણયાવલોકન જ્ઞાનમય પદાર્થ છે આમ જ્ઞાનમય પદાર્થો થી સંપાદિત આ પૂજા ક્રિયાજ ઉત્કૃષ્ટ છે.

પુષ્ટિ માર્ગીય સેવા વિધિમાં અત્યંત અનુગ્રહીત સેવત સમક્ષજ પ્રભુને શ્રૃંગાર આદી ધારણ કરાવવા જોઈએ આજ માર્ગની મર્યાદા છે.પુષ્ટિ માર્ગીય જીવનું એજ કર્તવ્ય છે કે તે પોતાનાં પ્રણય પૂર્ણ નેત્રથી દર્શન કરે અને પ્રભુ પોતાના સેવક ને કૃપા પૂર્ણ નેત્રોથી કૃતાર્થ કરે.

સ્ત્રી ગુઢ ભાવત્મક સદાનંદ પ્રભુ સ્ત્રીઓના ઉધ્ધાર માટે પ્રકટ થયા છે આનંદ ના સાક્ષાત કારથીજ ઐહિક અને પાર લૌકિક ફળ તરફથી આશકિત નિવૃત થઈ જાય છે ત્યાં સદાનંદ ના સાક્ષાત કાર થીતો પૂછવુંજ શું ભગવાને વનિતા ઓના ઉત્સવ માટે ચારૂ વેશ ધારણ કર્યો છે. વનિતા શબ્દનો અર્થ બરાબર સમજી લેવો જોઈએ યા જરૂરી છે વિનતા માં વન શબ્દ ના વિપિન ત્યા યૌવન એમબે આર્થ થાય છે વિપીન અર્થમાં વિનતા શબ્દની વ્યુત્પતી

આ પ્રમાણે છે વનં ઈ :પ્રાપ્ત વનીત અર્થાત વનમાં ગયેલાં પુરૂષ ને વનિત કહે છે વનિત: નું બહુ વચન વનિતા થાય છે આમ ભગવદર્થ સર્વસ્વ ત્યાગ કરીને વનમાં પ્રવેશ કરનાર ભગવદીઓને વનિતા કહે છે.

રસ કણી રસમેં રહત ગઢી

પ્રશ્ન - વન શબ્દનો યૌવન અર્થ કેવી રીતે સિધ્ધ થયો ।। તેનું સ્પષ્ટીકરણ એ છે કે યૌવન માં બે પદ છે (૧) યુ (૨) વન શબ્દનો અર્થ છે સંમિલન મિશ્રર્ણાર્થે યુની સપ્તમી વિભક્તિ નું રૂપ બને છે. યૌ: જેમ ભાનુ ત્યા વિષ્ણુનું સપ્તમી વિભક્તિ નું રૂપ અનુક્રમેં ભાનૌ ત્યા વિષ્ણૌ થાય છે આમ આ ત્પતન્યન્ત યૌ નો અર્ત છે સંમિલન માટે અહીં નિમિતાર્થે સ્પતમી વિભક્તિ નો પ્રયોગ કર્યો છે સત્પમી નિમિતાર્થે આમ યૌ મિશ્રણાર્થે વનં યૌવનં એ અર્થ નિષ્પન્ન થયો યૌવન જ નાયક સાથે નાયિકા નું સંગમન સંમિલન કરાવે છે આમ ધર્મની સમાનતાથી યૌવન ને વન કહ્યું છે આ રમણીય યુક્તિ છે.યૌવન વનનું પ્રતિક છે યૌવન ને વન ની બધી વસ્તુઓ નો સારભૂત સાકાર દેહ છે, ચંપો પોતાની લાણ્યતાથી યૌવનના દેહમાં સમાઈ જાય છે.કુંદ પુષ્પો પોતાની સુકુમાર તા સાથે દંત પંક્તિ રૂપે આવિર્ભૂત થાય છે કમળ ની લક્ષ્મી ચરણ યુગલમાં આશ્રય લે છે ગજ તેની ગતીમાં સિંહ તેની કટિ માં રહે છે દૂર્વાદલ રોમ પંક્તિ રૂપે લહેરાય છે કોયલ અને બપૈયા તેની વાણીમાં કલરવ સહીત તેની વાણીમાં ઉપસ્થીત રહે છે ઉત્તંગ પર્વત પોતાની કઠીન તા સહીત ઉરોજ માં પોપટ નાસીકામાં ભ્રમર પંડિત અલકાવલી માં ખંજન પક્ષી નેત્રમાં ત્યા શરદ ચંદ્ર મુખમાં યથાનું રૂપ શોભે છે આ વનિતા છે કે વન છે કે યૌવન છે ? પરસપર એક બીજાના પર્યાય છે આવું યૌવન અથવા વન કેમ ભાવો દીપન ન કરે ? આમ શૃંગાર રસો પયોગીસાધન સામગ્રી રૂપ પોત પોતાની સમૃધ્ધિમાં સમાન હોવાથી યૌવન વન રૂપજ છે યૌવન શબ્દની આજ વ્યત્પતિ નિરૂકત પધ્ધતી થી સ્વીકાર વામાં આવી છે.

આ દેવાંગ ના ઓ સ્થિર યૌવના છે તેમને બાળ કુમાર ત્યા યૌવન આ ત્રણ અવસ્થા ઓજ છે તેથી તેઓ ત્રિદશા કહેવાય છે યુવાવસ્થા જ તેમની અંતિમ અવસ્થા છે તેથી તેમનું યૌવન સ્થિર છે.

ભગવદ ઉત્સવ માટે ભગવદ અભિપ્રેત વસ્ત્રા ભૂષણોથી વનિતા ઓ એ પણ ધારણ કરે છે જો ભગવાન પિતાંબર ધારણ કરે છે તો આ પિતાંબરની શોભા ને અનુરૂપ શોભાની અભિવૃધ્ધી માટે વનિતાઓ એ પણ પોતાને નિલાંબર અને લાલ કંચુકી થી સમલંકૃત કરે છે. દેવ દેવીઓનાં ચરણ ભૂમિને સ્પર્શ નથી કરતાં

ગોપાંગના ઓ કહે છે કે હે માતા યશોદા, અમે ખરેખર એમ માનીએ છીએ કે આ વૃંદાવન માં જેટલા પક્ષીગણ છે તે સંભવત: મુનિજનો જ છે તેથી તેમનું વર્ણન કરનારી ગોપીકાઓ પણ નિર્ગુણજ છે નિગુર્ણા છે તેથી તેમને માતા યશોદા સાથે સ્નેહ છે અથવા આ ગોપીજનો શ્રી યશોદાજીની ગ્રહ કન્યાઓ છે શ્રી નંદરાયજીના ઘરમાં ઉત્તમજાતીના ગૌધન અને રત્નોની જેમ કન્યારત્નો ના પણ સંગ્રહ છે.

સંયોગ ના અભાવ માં કામને દુ:ખદાયી જ મનાય ભૂખ કદાપી સુખનું કારણ નથી ભૂખ લાગતાં જેવી

રીતે અન્નભોગ સુખકર છે તેવી રીતે ભગવદ વિષયક કામ હોવાથી ભગવદ ભોગની પ્રાપ્તિ જ સુબહ કહેવાય .પુલીંદીની ઓ નેજ ભગવદ ભોગની પ્રાપ્તિ થઈ છે તેથી તેઓ ધન્ય છે

હરિદાસ વર્ય - શ્રી ગોવર્ધન ભગવદીઓમાં શ્રેષ્ઠ છે ભગવદીય સૃષ્ટિનું રત્ન છે કારણ કે શ્રીરામ અને શ્રીકૃષ્ણ ના ચરણાવિંદનો સ્પર્શ પ્રાપ્ત કરીને તેઓ પરમ આનંદ થી પુલકીત થયા છે.સ્પર્શ માત્ર થી જ આનંદિત થયાં છે ભગવદ ચરણ સાક્ષાત ભક્તિ માર્ગ રૂપ છે ભક્તિ માર્ગના સ્પર્શ માત્ર થી પણ આનંદનો અનુભવ કરનારા ભગવદીયો માં શ્રેષ્ટગણાય છે. કોઈને આપવા માટે પાસે કશું પણ નથી હોતું ત્યારે મીઠી વાણી દ્વારાજ સત્કાર કરવામાં આવે છે સર્વના અભાવ માં વાણીની ગણના છે સર્વાભાવે વાંચો ગણના અતિથી સત્કાર કરવો તે એક વાત છે પરંતુ અતિથી સત્કારીત પોતાની જાત ને કૃતકૃત્ય માનવી તે ભક્ત નું લક્ષણ છે ભક્ત કૃત આતિથ્યની જ વિશિષ્ટતા છે આતિથ્ય સત્કાર ગૃહસ્થ નો ધર્મ છે. ગૌ દોહન વખતે ગાયના પગ બાંધવા વપરાતી રસ્સી નિર્યોગ કહેવાય છે.

રસિક છાપ શ્રી હરિરાયજી મહાપ્રભુજીનું બનાવેલુ પદ શ્રી વલ્લભાર્યજી ની બધાઈ રસીક કહેતાં શ્રી હરિરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે કે જેનું મન નિર્મલ હોય સદાય અને નિત્ય એટલે અખંડિત તેલ ધારા વૃત એકજ ધારૂં ચીંતન શ્રી વલ્લભવા ચરણ કમલ નું હોય તેનાજ મહાભાગ્ય છે સવોત્તમજી માં શ્રી મત્ત પ્રભુચરણ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી કહે છે (અશેષ ભક્ત સંપ્રાર્થ ચરણાજ્જર જોધન) શ્રી મહાપ્રભુજીના ચરણ કમલ રૂપી જો ધનની પ્રાપ્તિ કરવી હોય તો અશેષ બનો અશેષ કેવી રીતે બનાયા આ શરિર તે હું નથી હું કોણ, તો અંદર બિરાજી રહેલ શ્રી વિગ્રહ સ્વરૂપે તે એકજ છે. આ શરીર નાશવાન છે તે તે છે ત્યાં સુધીજ કામ થશે તેની જ્યારે હાજરી નહિ હોય અંતઃ ધ્યાન થશે ત્યારે આ પુદગલ (શરીર) ને ભસ્મી ભૂત બનાવી દઈએ છીએ તો જે રહ્યું છે જે કરી રહ્યા છે તો તેજ કરે છે આ સમજીયે ત્યારે અશેષ બનાય શરીરમાંથી દરેક આવયવ ને બાદ કરતાં જઈએ તો છેવટ આત્માથીજ કામ ચાલી રહ્યું છે તે સમજાશે અ ભાવાર્થ આ પદની છેલ્લી કડી ને વાત નો પાયો બાંધવા માટે છેલ્લી કડી પેલા લીધી છે શ્રી પ્રભુની ઝાંખી પણ નખથી શીખા સુધી કરવી જોઈ એ ।। આ શ્રી મહાપ્રભુજી ની વધાઈ છે.

-:શ્રી મહાપ્રભુજીની વધાઈ-રાગ સારંગ :-

રતી પથ પ્રકટ કરણ હું પ્રગટે કરૂણા નિધિ શ્રી વલ્લભ ભૂતલ હુલસે સકલ દૈવી જનકે મન સાધન બિન હમ પાવેંગે ફલ ।।૧।।

હવે આ પદની રચના જાુઓ રતિ એટલે પ્રેમ પ્રેમ કેવો જોઈએ કે ભગવદ વિષયક ત્થા નિરૂપાધિક એવી ઉભય વિધ રતિજે અલૌકિક કહેવાય થે તેવો આ માર્ગ છે જયાં કોઈ લૌકિક ગંધ સરખી પણ નથી તેવો અલૌકિક માર્ગ પોતાના જે જીવો. વિખુટા પડયા છે તેને શ્રી ઠાકોરજીના ચરણ કમલની પ્રાપ્તિ કરવા માટે કરૂણા વંત અને નિધિ એટલે (ભંડાર) તો અથાગ કરૂણા ના ભંડાર રૂપે શ્રી વલ્લભનું ભૂતલ ઉપર પ્રાકટ્ય છે ।। બધા દૈવી જનોના

મન આનંદ માં આવી ગયાં કે હવે આપડે જે શ્રી મહાપ્રભુજીએ દૈવીજનો ને શરણ બ્રહ્મસંબંધ દ્વારા અંગીકાર કર્યા છે અને બ્રહ્મસંબંધ મંત્ર જે છે તેમાં જે આદેશ આપ્યો છે તે રીતેજ ચાલવાનું છે તેવું દૈવી જીવો એ વિચાર્યુ છે. કારણ કે શ્રી ગુંસાઈજી ની વધાઈ ટોડી રાગની છે ચતુરાઈ તાકી સાંચી તેમાં એક કડી છે કે સેવા કરે યા ન કરે શ્રી વલ્લભજૂ કે ચરણ કમલ કો અનુસરે આનો અર્થ આજ છે પછી તે દૈવીજનો કહે છે અમારે બીજા કાંઈ સાધન કરવાની જરૂર રહેતી નથી આજ અમારૂ ફલ છે શ્રી સુરદાસ જી પણ કહે છે સાધન ઔર નહિ આ કલિ મેં જાસું હોત નિવેરો. વલ્લભાખ્યાન માં શ્રઈ ગોપાલ દાસ જી કહે છે નિઃસાધનજન હિત કરવા શ્રી નાથ વિઠ્ઠલ આવીયા.... નિઃસાધન તા જ જ્યાં ફળ પ્રાપ્તિ માટેનું સાધન બની જાય છે તેને પુષ્ટીમાર્દ કહેવામાં આવે છે અર્થાત પુષ્ટિમાર્ગમાં સ્વયં ફળજ પોતાની પ્રાપ્તિ માટેનું સાધન બને છે પુષ્ટિ માર્ગમાં પૂર્ણ પુરસોતમજ નિઃસાધન જાવો ને પોતાની પ્રાપ્તિ કરાવામાં સ્વયં હેતુ સ્વરૂપતઃ સાધન બન્યા છે પોતાની પ્રાપ્તિ કરાવવા માટેજ પૂર્ણ પુરસોત્તમ પ્રકટ થયા છે તેજ દૈવીજનો નું ફળ રૂપ છે।।૧।। માયા મત નો તિમિર ન સાયો. પંથ દિખાયો વેદ વચન બલ ।। યહ મારગ જો દઢ તિન કો હરિ મેલત મુકમેં પત્ર કુસુમ જલ ।।૨।।

માયાવાદી ઓ ને અજ્ઞાન રૂપિ અંધકાર તેમને વેદના વચન ના બલથી તેમને રસ્તો બતાવ્યો છે કે વેદમાં જે કર્મકાંડના વિષયો છે તે તો ખૂબજ અર્થ પૂર્ણ છે (કામના ઓથી ભરપૂર) તો વેદો પણ જે લોકો કાંઈ નથી કરતાં તેને માટે પ્રલોભનો આપીને માયાવાદી ઓને કે કર્મ માં રચ્યાં પરચાં રહે છે કર્મ તો છે ચિતશુધ્ધિ માટેનું સાધન છે ભગવદ પ્રાપ્તિ માટે તો ચિતનો પણ નિરોધ કરવો જોઈ એ સર્વોત્તમજી માં એક કડીમાં શ્રી ગુંસાઈ જી કહે છે (ઉપાસનાદી માર્ગાતિ મુગ્ધ મોહ નિવારક) તો તેમાં મુગ્ધ બનવાનું નથી ફળનો મોહ છોડી દેવાનો છે ભક્તિ માર્ગ છે તે જૂદા પ્રકાર નો છે અને અનૂભુતિ કરવા જેવો માર્ગ છે વેદ વચન પ્રમાણ છે વેદ વિરૂધ્ધ વાત નથી આવા દઢ નિશ્ચય વાળા જે દૈવી જીવો હોય અને શ્રી મહાપ્રભુજી ની આજ્ઞાને અનુસરી ચાલતાં હોય તેવા દૈવી ભક્તો ને અગાધ કૃપા કરી તેમને અમૃત નું પાન કરાવે છે કારણ કે પત્ર કુસુમ જલ જે શબ્દ છે તો ફુલમાં થી અથવા મુખ કમલ માંથી જે રસ ઝરે છે તેને મધ યા અમૃત કહેવાય છે પણ અહીં આપડે તેમના વચનો રૂપી અમૃત જેમ ફુલ ઝરે અને રસ આપે તેવાં તેમનાં શ્રી મુખના મધુર શબ્દો વચનામૃત નું પાન પોતેજ કૃપા કરીને દૈવી જીવો ને કરાવે છે ।।૨।। સીંચત વચન સુધાકર સેવક મારગ રિપુ દાહે વચના નલ ।। સેવા રસ સાગર પ્રકટાયો વદન અનલ અતિશય શિતલ ।।૩।। પછી તે ભગવદ ભક્તો અમૃત રૂપી વચનો નું સીંચન (ગ્રહણ) કરે છે આ માર્ગ એવો છે કે અન્ય માર્ગીઓ જે છે તે શત્રુ સમાન છે તેમને તે વચનો અગ્નિ સમ બાળે છે તેવી રીતે માયાવાદી ઓ બળ્યાજ કરે છે ।। પોતાના જે નિજ સેવકો છે તેમને તો શ્રી ના મુખાર વિંદ માંથી ઝરતાં વચનામૃત ભલે બીજાને અગ્નિ સમાન લાગતાં પણ પોતાનાં નિજ સેવકો ને તો અતિશય શિતલ લાગતાં અને સેવાનો રસ એયો આનંદ તો આનંદ કેવા હોવો જોઈએ સાગર ના જેવો શ્રી મહાપ્રભુજી એ સિધ્ધાંત મુકતાવલી માં પોતે કીંધુ છે (આત્માનંદી સમુદ્ર સ્થં કૃષ્ણ મેવ વિચિંતી યેત) તો સમુદ્ર તો ઉપરથી કેટલો આનંદ ની છોળો ઉછાળે છે ઘુઘવાટાં મારે છે અને સદાય આનંદમાં

લહેરાય છેપણ સમુદ્ર ની અંદર પેટાળમાં કેટલી ગંભીર તા ભરી છે જેનું માપ નથી આવો મારગ શ્રી વલ્લભ વરનોં જ્યાં પ્રવેશ નહિ વિધિ હરનો. આવો મારગ પ્રકટ કરી નિજ ભક્તો ને શિતળ કર્યા છે ।।૩।। શ્રી મત્ત પ્રભુ ચરણ શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજી સર્વોત્તમ જીમાં કહે છે કે (વિરહાનુ ભવૈ કાર્ય સર્વ ત્યાગો પદેશ ક)

ઉપજત તાપ છિનક સાનિધ્ય મેં. દેત વિરહ આનંદ રસ કે બલ દેખો સંત વિચાર ચારૂ ચિત્ત યે ગોકુલ પતિ હૈ નિશ્ચય।।૪।।

જે દૈવી જીવો નિ:સાધ્રન તાથી રહે છે કોઈ વસ્તુની અપેક્ષા નથી. તેવી અતરંગ ભગવદી જીવો શ્રી મહાપ્રભુજી ને એક ક્ષણ નો તાપ પણ તેમને જોયા વગર સહી સકતા નથી તેમના દર્શન માત્રથીજ કેવળ રસ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે ।। ત્યારે શ્રી હરિરાયજી મહાપ્રભુજી કહે છે આવા જે ભગવદીઓ હોય છે તે ખરેખર સંતના જેવા વિચાર વાળા છે તેમનું ચિત્ત કેટલું સુદંર છે અને શ્રઈ મહાપ્રભુ જી ને તે સાક્ષાત શ્રી ગોકુલના પતિ છે તેવો દ્દઢ નિશ્ચય છે મક્કમ તા છે।।૪।।

દે ચરણોદક દોષ નિવારે સુધે કિયે કાલ કલિકે ખલ ।। રસિક ભજત નિત્ય શ્રી વલ્લભ પદ તે બડ ભાગ્ય સદામન નિર્મલ ।।૫।।

આવા કપરા કલિ કાલમાં ખલ કામી જેવાં ને પણ ચરણોદક આપી તેમના દોષ ને નિવાર્યા છે ।। રસીક જન નિત્ય શ્રી હરિરાયજી કહે છે આટલા માટેજ હું તેમને નિત્ય ભજું છું સ્મરણ ચિંતન કરૂ છું શ્રી વલ્લભના ચરણ કમલ ને સદાય મનને અ મલ બનાવી(અ-એટલે નહી મલ એટલે મનમાં દષ્ય પ્રપંચની આંટી ઘુંટી કાઢી ને કે આ દષ્ટી ગોચર જે છે તે બધું મિથ્યા છે એટલે પછી મન નિર્મલ બનાવી શ્રી મહાપ્રભુજીનું ભજન સ્મરણ કરે છે તેના ભાગ્યનો કોઈ પાર નથી ।।૫।।

છેલ્લી કડી સૌ પ્રથમ પણ લખી છે વધુ આગળ જોઈ લેવું મારી મતી અનુસાર આ અર્થ ઘટન કર્યું છે.

આ પદ રાસનું છે – રાગ ટોડી

આ વાત ત્રિગુણા તીત યા નિર્ગુણ ભકત ની છે કારણ કે જેમ સ્વચ્છ દર્પણ હોય તેની સન્મુખ જે રાખો યા જેવું હોય તેવુંજ દેખાય છે કારણ કે નિર્ગુણ ને તો કાંઈ આડંબર ની જરૂર નથી. કારણ કે તે તો મુકુર (દર્પણ) સમાન છે નિર્ગુણ કયારે કહેવાય જ્યારે તેમાં તો સમર્પણ ની ભાવનાજ છે (એક ઉદાહરણ) જેમ એક વૃક્ષનું પાન પાકું થતાંતે એક પવનની લહેર આવતાં અવની (પૃથ્વી)પર ઉડતું ઉડતું પડે છે પછી તેને તો કાંઈજ કરવાનું રહેતું નથી જેમ પવન જાય તેમ તે ઉડતું જાય છે આવી ભાવના એકજ આપડા શ્રી ઠાકોરજી પ્રત્યેથાય અને આપડે તે મય જ્યારે થઈ જઈ એ ત્યારે જ અનુભવાય જેમ જીવ જ્યારે પ્રભુનો એટલે બ્રહ્મસંબંધી થાય અને બ્રહ્મસંબંધની આજ્ઞાનું સાર જ્યારે જીવ અનુસરે ત્યારે શ્રી યમુનાજી અતિ પ્રસન્ન થાય છે અને હરખ ભેર પ્રભુ પાસે દોડી જઈને કહે છે. (દોર

કરી શોર કરી જાય પિયસોં કહે અતિ આનંદ મનમેં જુ હરખે) કારણ કે આ વાત ત્રિગુણા તીત ની છે.(સર્વોત્તમજીમાં શ્રી ગુંસાઈજી કહે છે તત્તસાર ભૂત રાસ સ્ત્રી ભાવ પૂરિત વિગ્રહ) તો જે પુર્ણ પુરસોતમર્પરભુ છે તેમને પોતાના શ્રી અંગ માંથી પોતાની અલ્લા હાદીની શક્તિ શ્રી સ્વામિનીજી શ્રી રાધાજી નું પ્રાકટય છે હવે રાસ રસેશ્વર ને જયારે રાસ લીલાની ઈચ્છા થઈ ત્યારે વેણુનાદ કરી વ્રજભક્તો ને અર્ધનીશા એ બોલાવી અને ગોપીજનોની પરિપક્વ દશા જોઈ રાસક્રીડા આરંભી દરેક ને સરખું સુખ થતાં ગોપીજનોને સૌભાગ્ય મદ પ્રાપ્ત થયો તે મદ ખંડન ક્યારે થયો કે પ્રભુ અંતર ધ્યાન થયાં અને પોતાના સ્વકીય શ્રી સ્વામિનીજી ને ગલબાંહ્ય દઈ ચાલ્યાં ત્યારે તેમને પણ આ મદભાવજાગ્રત તયો. તો કેમ થયો, કે શ્રી સ્વામિનીજી તમો ગુણ પ્રધાન છે અને રાસ રસેશ્વર પ્રભુતો સર્વગુણ થી પરે છે માટેપ્રભુ પોતાના જે અંગીકૃત ત્રિગુણાતીત નિર્ગુણ પ્રધાન ચતુર્થ પટરાની જેને તુર્ય પ્રિયા નું બિરદ શ્રી મહાપ્રભુજીએ યમુનાષ્ટક માં આપ્યું છે તો શ્રી ઠાકોરજી અંતરધ્યાન થયાં પછી શ્રી યમુનાજી પાસે પધાર્યા છે પછી જયારે ગોપીજનો એ મુક્ત વિલાપ કર્યો અને શ્રી સ્વામિનીજીને પ્રભુના શ્રી યમુનાજીની સાથે આનંદ રસ કેલી કરતાં દર્શન થતાં ગોપીજનો ના યુથમાં ચંપકલત્તા સખીને શ્રી સ્વામિનીજી આ વાત કરે છે કે હે ચંપક લતા હું આપને શ્રી યમુનાજી ના સુખનું વર્ણન કરૂં તેની સુંદરતાના વખાણ શું કરૂ બલિહારી જાઉ છું. પછી જે વ્રજભક્તો નો વિલાપ સહન ન થતાં પ્રભુ તતક્ષણ દર્શન આપે છે અને સર્વે ગોપીજનોને સુખ રાસનું આપે છે ત્યારે ચંપક લતાસખી શ્રી ઠાકોરજીને શ્રી રાધાજી એ જે દર્શન શ્રી યમુનાજી ને રાસનું સુખ આપતાં દર્શન થયેલા તે વાત પ્રભુ પાસે નિવેદન કરે છે કેમ કરે છે કે શ્રી સ્વામિનીજી તો આ રસના મુક્ય અધિકારી છે માટે પોતાના સૌભાગ્ય મદનું ખંડન જયારે થયું અને શ્રી ઠાકોરજીના દર્શન થતાંજ તે ગર્વ ઉતરી ગયો ત્યારે તે વાત શ્રી રાધાજી પોતાની સહચરી ને નમ્રતા પૂર્વક કહે છે તે વાત પ્રભુ આગળ નિવેદન કરતાં પ્રભુને કહે છે।।

સુનો હો શ્યામ એક બાત નઈ ।। આજ રાસ રાધા અવ લોક્યો મેરે મન અતિ ફુલ ભઈ ।।૧।।

હે શ્યામ સુંદર હું આપને એક નવીન વાત કહેવા આવી છું શ્રી રાધાજી એમકહે છે કે હે સખી આજે મેં રાસ જે મારી આંકે જોયો છે શ્રી યમુનાજી સાથે તે જોઈ મારા મનમાં હું ખૂહજ પ્રસન્ન થઈ તો કેમ પ્રસન્ન થયાં કે પોતાની ભુલ જે હતી તે સમજાઈ ગઈ કારણ કે શ્રી લાડલીજી તો તમો ગુણ પ્રધાન હતાં અને આ સુખ જો જોઈ એ તો સર્વે ગુણ સમર્પણ થાય ત્યારે મળે છે માટે શ્રી સ્વામિનીજી ભુલ સમજ્યા એટલે પ્રસન્ન થયાં ।।૧।।

હંસ બોલન ડોલન બન બિહરન વે ચિતવન ન જાત ચિતઈ ।। કૌન કહે વૃષભાન નંદિની પ્રકટ ભઈ માનો મદન જઈ ।।૨।।

કે આ હા હા હા શું તેમનું હાસ્ય છે કેવું તેમનું બોલવાનું છે કેવી તેમની ચાલ છે જયારે વનમાં વિહાર કરે છે ત્યારે હંસ ગતી ચાલે ચાલ છે તે દર્શન થતાં શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે કે મારા ચિતમાં તે ઝાંખી ચીતરી શકાતી

નથી ।। જેવી રીતે મદન ને રતી ઉપર પ્રીતી છે તેનાં કરતાં પણ અધીક પ્રીતી શ્રી ઠાકોરજી ને શ્રી સ્વામિનીજી ઉપર રાખે છે તો આ વાત હું માનવા તૈયાર નથી તમે શ્રી રાધાજી શ્રી યમુનાજી નું સુખ જોયાં પછી તેમને એમ થયું કે મારા કરતાં પણ અધીક સુખ લેયાવાળા છે મારા સુખની વાત ખોટી છે ।।૨।।

તમ સમ નયન બૈન તુમ હી સમ તુમ સમ આનંદ કેલી ભઈ ।। તુમારો રૂપ ધરે તુમ્હારી સૌં તુમહી પરસ ભઊ તુમહી મઈ ।।૩।।

ચંપકલતા સખી શ્રી ઠાકોરજી ને કહે છે પ્રભુ શ્રી પ્યારીજી કહે છે ખરેખર (જેમ રૂપ બેઉ એકજે ભિન્ન થઈ વિસ્તરે) હે પ્રભુ આપનાં સરખાજ નયનો વચનો પણ આપ જેવા મધુર આપના સરખાજ આનંદ ભોગવવા વાળા ।। હે શ્યામ સુંદર શ્રી પ્યારીજી કહે છે હે સખી હું સોગંદ કાઈ ને કહું છું આપના જેવુંજ રૂપ જાણે આપના સ્પર્શ થીજ આપના જેવું તેનું રૂપ હશે જેમ શ્યામ સંગ સ્યામ વ્હેરહી શ્રી યમુને સુરત શ્રમ બિંદુતે સિંધુસી વહી ચલી માંનો આતુર અલી રહી ન ભવને કોટિ કામ વારો રૂપ નૈન નિહા ળો લાલ ગિરિધરન સંગ કરત રમણે હરખી ગોવિંદ પ્રભુ નિરખી ઈનકી ઔર માંનો નવ દુલ્હની આઈ ગોને વળી બીજા પણ એક પદમાં આવોજ અનુભવ છે હોય હરિરૂપ વ્રજભૂપ ભાવે સદા કહે કૃષ્ણદાસ નિગમ નેતી ગાવે માથે મુકુટ પીતપટ મુરલી તો આ શૃંગાર ધરી રાખવા પ્રભુ એજ આજ્ઞા આપેલી હતી.કેમકે જ્યારે શ્રી સ્વામિનીજીને વિપરીત રાસ રસ કેલીની ભાવના જાગ્રત થઈ અને પ્રભુને કહે છે આજે મારૂ રૂપધરો આપ અને હું આપનું રૂપ ધરૂં શ્રી ઠાકોરજી તો શ્રી પ્યારીજીનું નિલાંબર ધારણ કયું સેળે શૃંગાર ધારણ કરી હાથમાં આરસી લઈને રૂપ નિહાળે છે કે તેના બરાબર હું લાગુ છું કે નહિ તે વખતે સ્વામિનીજી પાછળ ઉભેલાં હોય છે તો ઠાકોરજી દર્પણમાં થી દેખી જાય છે કે સ્વામિનીજી નું મોઢુ જરા વાંકુ થયું છે એટલે તેમને ગર્વ થયો છે કે ભલે બધુ બરાબર લાગે છે પણ તે કાળા અને હું ગોરી આટલો ગર્વ મનમાં થતાં શ્રી ઠાકોરજી સ્વામિનીજી રૂપે માન માં બેઠા.

આ બાાજુ શ્રી સ્વામિનીજી શ્રી ઠાકોરજીના મુકુટ કાછની ધારણ કરે છે અને પછી જ્યારે માન મનાવા જાય છે પણ પ્રભુ તો સ્વામિનીજી સ્વરૂપે માનમાં બેઠા શ્રી ઠાકોરજી સ્વરૂપે શ્રી સ્વામિનીજી વિપરીત રતી રાસ કેલીનો આનંદ માણવા જાય છે પણ તે માન મનાવી શકતાં નથી કારણ કે તેમને તેમનો તમો ગુણ હરકત કરતાં થઈ પડયો અને નિર્ગુણ પ્રધાન શ્રી યમુનાજી પાસે જવું પડયું અને શ્રી યમુનાજીને પછી નિવેદન કર્યુ પછી શ્રી યમુનાજીને શ્રી ઠાકોરજીનો શ્રૃંગાર ધરાવ્યો ને હાથમાં કમલ પુષ્પ ની માલા લઈ અને જાય છે ત્યારે શ્રી યમુનાજીને દેખતાંજ માન છુટી ગયું અને પ્રભુ ખૂબ પ્રસન્ન થયાં કારણ કે શ્રી યમુનાજીને દેખતાં જ માન છુટી ગયું અને પ્રભુ ખૂબ પ્રસન્ન થયાં કારણ કે શ્રી યમુનાજી ગુણાતીત છે પછી શ્રી ઠાકોરજી એ આજ્ઞા કરી કે હે શ્રી યમુનાજી આજ આપ આ

શૃંગાર નિત્ય રાખજો ત્યાર થી શ્રી યમુનાજી મુકુટ કાછની ધરે છે.તો આ અનુસંધાન માં શ્રી યમુનાજી મુકુટ કાછની પીતપચ બનમાલા હાથમાં લઈ પ્રભુનું સ્વાગત કરે છે અંતર ધ્યાન લીલા વખતે શ્રી સ્વામિનીજી ચંપક લતા સખીને કહે છે હે સખી બસ મારા મનમાં રંચક ભેદ જણાયો કે બધુ બરાબર છે પણ તે શ્યામ રૂપ અને હું ગૌર આટલો ભેદ મનમાં રહયો તેશ્રી ઠાકોર જીને હું માન મનાવી શકી નહિ પણ અહીંતો શ્રી યમુનાજી એકજ રૂપ એકજવેશ અને આનંદ સિંધુ બઢયો હરી તમનેં રસેશ પ્રભુનો અવલંબન (આધાર) લઈ શ્રી યમુનાજી આલીંગન આપે છે શ્રી રસેશ પ્રભુ હસીને અંકભરી લે છે જાણે ખરેખર એકજ સ્વરૂપ લાગે છે જાુદુ લાગતું જ નથી ।।૪।। શ્રી પ્યારીજી ચંપક લતા લતા સખીને કહે છે.હે સખી વળી મારૂ મન તેની મુસુકાનપર બહુજ પ્રસન્ન થતાં તે શ્રી યમુનાજી મને દેખતાં એકદમ નૃત્ય કરવાનું બાનુ કાઢીને આલીંગન છોડાવી નૃત્ય કરવા લાગ્યા ।।૫।। હે સખી આ કૌતુક દેખી અને તેની ઉપમાં હું શું આપી શકું અને મનમોહન પ્રભુ તોઆ વૃજમાં આનંદની રસરેલ કરી દીધા છે તો આપડા મહાનું ભાવી શ્રી સુરદાસ જી કહે છે આ લીલા મારા ઉરમાં પરસ થતાંજ તે સુંદરતા ની ઉપર બલીહારી જાઉં છું.

રાસનું પદ – રાગ ટોડી

સુનૌ હો શ્યામ એક બાત નઈ ।। આજ રસ રાધા અવલોકયો મેરે મન અતિ ફુલ ભઈ ।। હઁસ બોલ ન ડોલન બન બિહરન વેચિતવન ન જાત ચિતઈ ।। કૌન કહે વૃષભાન નંદિની પ્રકટ ભઈ માનોં મદન જઈ ।।૨।। તુમસમ નયન બૈન તુમહી સમ તુમસમ આનંદ કેલી ભઈ ।।૩।। તુમ્હારો રૂપ ધરૈં તુમ્હારી સૌં તુમહી પરસ મઈ ।। માથે મુકુટ પીતપટ મુરલી બનમાલા છબિ છાય રઈ ।। રંચક ભેદ રહ્યો યાતનમેં ઔર સકલછબિ પલટ લઈ ।।૪।। ત્રીયા આલિંગન પિય અવલંબન પિયકૌ હઁસકે અંક દઈ ।। ફીર ચિતવન ઔર મુરિ મુસકાવન ઉઘટન મિસકર નૃત્ય ટઈ ।।૫।। ફીર ચિતવન ઔર મુરિ મુસકાવન ઉઘટન મિસકર નૃત્ય ઠઈ યહ કૌતુક અનબપ મન મોહન માનોં ઘોષ રસ કેલિ ચઈ ।। સૂરદાસ પ્રભુકે ઉર પરસત લલિત બલિત બલીહાર ગઈ ।।૬।।

શ્રી મહાપ્રભુજી વધાઈ – રાગ તાલ દ્રુપદ – સારંગ

ઐસી બંસી બાજી બન ઘન મેં વ્યાપી રહી રહી ધ્વની મહામુનિન કી સમાધી લાગી ભયો બ્રહમ નાદ ઉઠત અલ્હાદ જહાં તહાં વ્રજ ઘોષ રત્નવૃંદ ભયે સબ ત્યાગી રાસ આદી અનેક લીલા રસ ભાવ પુરતી મુરતી મુખારવીંદ છબી ધરે વિરહઅનંગ જાગી તબવેનુનાગ અબ શ્રી લક્ષ્મણભટ્ટકુમાર દૈવોધ્ધાર પદમનાભ ભયે અર્થ ત્યાગી ।।૨।।

મહાન ભગવદી રત્ન વૃંદ્ર માં શ્રી પદ્મ નાભ દાસજી કહે જે ગોપી ઓ જેવો ત્યાગ કેળવે તો પ્રભુ પાપ્તી થાય આપણ ને પ્રભુ દેખાતા કેમ નથી કે પ્રપંચનુંજ સ્મરણ છે તેથી તો જેયારે પ્રપંચનું વિસ્મરણ થાય તોજ પ્રભુ દર્શન આપે છે તો આ પદમાં જે રચના છે નાદ બ્રહમ ની છે અને નાદ બ્રહ્મ છે તે તો પ્રભુની જ શક્તિ છે જ્યારે શ્રી શ્યામ

સુંદરે વેંણુનાગ કર્યો અને તે નાદ સાંભળતાંજ વૃદાંવન માં તે ધ્વનિ પ્રસરી રહે અને વનનું વાતા વરણ ગુંજી ઉઠયું તે નાદ દુરદુર રહેલી ગોપી ઓ એ સાંભળ્યો.

હવે જૂઓ વૃંદ એટલે સમુહ અને વન કહેનાં શરીર તો આ શરીર રૂપીવન માં ઈન્દ્રીઓનો જે સમુહ છે તેને વૃંદાવન કહયું છે અને ગો નામ છે ઈન્દ્રી એનું અને પ્રભુ સાનીધ્યમાં વાળવી યા તેનું દમન કરી પી જવું તેનુ નામ છે ગોપી ।। હવે જે સ્વભાવ થી મૂનિજનો હતાં તેમને બ્રહ્મનાદ સાંભળ્યો અને સાંભળતાંજ સમાધિ લાગી ગઈ સ્થિર બની ગયા અને ગોપીઓ એ (ઈન્દ્રીઓ એ) તે નાદ સાંભળ્યો અને નાદ કયાથી આવ્યો તે પ્રત્યક્ષ અનુભવ કર્યો બંધ આંખે સમાધી લાગે તે અજ્ઞાન સુસુપ્તી છે જ્યારે ગોપીઓ એ જાગ્રતા અવસ્થા માં દ્રષ્ટિપ્રભુ સન્મુખ કેળવી તે જાગ્રતા સુસુપ્તા અવસ્થા બહુજ ઉંચા પ્રકારની છે તેને નાદ નો અનુભવ થતાંજ પ્રભુએ આ નાદ કયાંથી કર્યો છે તે કર્ણદ્વારા નાદ સાંભળતાં જ તેના મનમાં એકઅલ્હાદીની શક્તિ પેદા થઈ અને આ ગોપીઓ એવી હતી કે જેની તુલનાં રત્ન સમાન કરી છે તો આ ગોપી વૃંદ બહુજ શયાની સમજદાર જેને આપડે લાખોમાં એકની ઉપમાં આપી એ છીએ તેવો આ ગોપી વૃંદ હતો તેને સર્વસ્વ નો ત્યાગ કરીને પ્રભુને સમર્પણ થઈ ગઈ પ્રભુએ તેમની પરીક્ષા પણ કરી તેમનો ભાવ જાણી રાસની તૈયારી કરી ।।૧।। ગોપી ઓ રાસમાં સામેલ થઈ પ્રભુએ દરેક ગોપીને એકજ સરખું સુખ આપ્યું બબ્બે ગોપી વચ્ચે એકજ સ્વરૂપ ધારણ કરી દરેક ને સરખું રાસલીલાનું સુખ મળતાંજ દરેક ને મનમાં સૌભાગ્ય મદ પ્રાપ્ત થયો શ્રી સર્વોતમજીમાં શ્રી ગુંસાઈજી કહે છે કે (તત્તસાર ભૂત રાસ સ્ત્રીભાવ પૂરીત વિગ્રહ) તો આ પ્રકૃતિ ના વનમાં (શરીરરૂપી) ચોવીસ તત્વ નો રાસ છે તત્વોની સમજ પંચ મહાભૂત નું શરીર પાંચ પ્રાણ પાંચ ત્રાને ઈન્દ્રીઓ અને પાંચ કર્મેન્દ્રીઓ મન બુધ્ધિ ચિત્ત અહંકાર આચાર મળીને ચોવીસ તત્વો થયાં પણ કે સર્વે જડ છે પણ જે વિગ્રહ સ્વરૂપે અંદર બિરાદમાન છે તેની શક્તિથી આ ચોવીસ તત્વો કામ કરે છે જેવી રીતે શ્રી મહાપ્રભુજી એ મંગલા ચરણમાં કહ્યું છે (નમામી હૃદ્યે શેષે) તો પ્રભુ તો અંદર બિરાજે છે તેથીજ આપણને આ સુખ પ્રાપ્ત થયું છે તેને ભુલી જઈ ને અંતર મુખ દ્રષ્ટિ ને બદલે બહીર મુખ દ્રષ્ટિ થી એટલે સ્વતંત્ર શક્તિ થી (લૌકીક બુધ્ધિ) ગોપીઓ જોવા લાગી કે હુંજ સર્વ શ્રેષ્ટ છું હુંજ તેમની માનીતી છું પ્રભુ તો મનેજ વંશ છે આ સૌભાગ્ય મદ થયો હુજ તેને પ્રીય છું. શ્યામ સુંદરહૃદય માંથી અંતર ધ્યાન થયાં એટલે પછી ગોપીઓ પ્રભુ વગર તેમને વિરહ થયો વિરહ માં ને વિરહમાં ગોપીઓ પ્રભુને શોધવાં નિકળી કયાંય પ્રભુ દેખતાં નથી અને પ્રભુ ને વિનંતી કરે છે હે પ્રભુ આપના દર્શન વિના અમે ઝુરી મરીએ છીએ આપના વગર અમે બીજી કોઈ ઇચ્છા ધરાવતાં નથી (વીરહ અનંગ જાગી)(અ-એટલે નહી જેને અંગ શરીર) તે અનંગ ને કામની ઉપમાં આપી છે તો કામ એટલે ઈચ્છા ઓ તો આપના મુખારવીંદ ના દર્શન નીજ અમને તાલાવેલી જાગ્રતા થઈ છે આપના દર્શન થતાંજ અમને અમારી કામનાઓ પુરી થશે ।। જેવીરીતે જ આ પદમાં પદમનામ દાસજી એ કહે છે જેવીરીતે પ્રભુએ વેણુનાદ ના દ્વારની

ઉપમાં આપી છે શ્રી લક્ષ્મણ ભટ્ટજી ના દ્વારે શ્રી મહાપ્રભુજીનું પ્રાકટ્ય છે લક્ષ્મણભટ્ટજી ધર્મ ધુરંધર ભૂપ એટલે (ધર્મ ના રાજા)તેમના કુમાર પુત્ર દૈવી જવોના ઉધ્ધાર કરવાં માટેજ ભૂતલ ઉપર પધાર્યા છે તો કેવા દૈવી જીવો જેમ ગોપીઓ રત્ન સમાન હતી તેવા આ જીવો હતાં તો શ્રી મહાપ્રભુજી એ આવા દૈવીજીવો નો ઉધ્ધાર કરવાં તેમનું પાકટય છે કેવા જીવો પદમનામ જેવા કે જેને આ જીવી કાના સાધનનો પણ ત્યાગ કર્યો અને શ્રી વલ્લભ ભોજન કરવા બિરાજેલાં તેમને ત્યાં તે સમયે એક વેપારી ધા નાખતો શ્રી વલ્લભની નામ સાંભળી દોડી આવ્યો કારણ કે તે વેપારી લુંટાઈ ગયો હતો પછી પદ્મનાભે તેને ધીરજ આપે પછી બારોબાર રાજા પાસે લઈ ગયા અને રાજા પાસે દ્રવ્યની માગણી કરી રાજા કહે તમને કયા આધારે ઉપર દ્રવ્ય આપું ત્યારે પોતાનો ધર્મ ગીરો નુક્યો અને વેપારી ને ત્યાંથી દ્રવ્ય આપીને રવાના કર્યો પછી રાજાને મહાભારત ની કથા નું શ્રવણ કરાવી તે કથા સાંભળી રાજા પ્રસન્ન થયો પદ્મનાભ ને ધર્મ ગીરો મુકલો તેમાં થી મુક્ત કર્યા તો આવા કોટિમાં વિરલા એક હોય આવા સમજદાર દૈવી જીવો ને માટેજ વલ્લભનું પ્રાકટ્ય છે.

કૉઈ સહસ્ત્ર પરિવત્સર થી જે જીવ વિખુટો પડયો છે બ્રહ્મમાંથી તો આ ભવાટવી માં ભટકી ભટકી થાકયો એ જીવે શ્રી વલ્લભના પ્રાકટય રૂપી નાદ બહમ સાંભળ્યો અને જે દૈવી જીવો હતાંતે દોડી ગયા તો આ છે પુષ્ટિ માર્ગ શ્રી લક્ષ્મણભટ્ટજી વેણુંનું રંધ્ર શ્રી મહાપ્રભુજી નાદ નું સ્વરૂપે

તાલ ઝપતાલ નટ મલ્હાર

ઘીં		ના	ધીં	ધીં	ના	તં		ના	ધીં	ધીં	ના
બા		૦	જ	ત	મૃ	દં		૦	૦	૦	ગ
ઉ		ઘ	ટ	ત	સુ	ઘં		૦	૦	૦	ગ
ત		૦	કકુ	જી	ન	ક		૦	કકુ	જી	ન
ધુમ		કીટ	તા	ધુમ	કીટ	ધુમ		કીટ	ધી	લાંગ	તક
દ્ર	ગ	ના	દ્ર	ગના	ના	દ્ર	ગ	ના	ધૂ	મ	ક
જગ		નગ	રટ	તક	તક	ધી		નાં	દ્રુમ	દ્રુમ	દ્રુમ
ત		૦	ક	જીગ	જીગ	જીગ	જીગ	જીગ	જી	તં	૦
જીં		૦	જીં	૦	ન	જીં		૦	જી	૦	ત
ગ		ત	બા	૦	દ	ર		૦	ગ	ર	જ
સૌ		૦	દા	૦	૦	મિ		ની	લ	ર	જ
સુ		આ	લા	પ	લે	.		ત	ખ	ર	જ
હો		૦	ત	અ	નુ	પ		મ	ત	ર	જ
કૃ		ણ	દા	૦	સ	પ્ર		ભુ	પા	૦	સ
પુ		૦	ર	૦	ન	ભ		ઈ	આ	૦	સ
નૃ		ય	ક	ર	ત	સુ		વિ	લા	૦	સ
દીગ		થોં	દીગ	૦	થો	દીગ		થોં	દીગ	દીગ	થોં

શ્રી નાથ દ્વારા

કૃપાપાત્ર ભગવદી કિર્તનકાર શ્રી જનમાદાસ જરીવાલા પાસેથી પ્રાપ્ત થયે લ છે

જય શ્રી કૃષ્ણ

રાસનું પદ

રાસનું નૃત્ય પદ તાલ દ્રુ પદ માત્રા ૧૨

ધા	ધા	દીં	તા	કીટ	ધા		દિતા	કીટ	તક	ગદી	ગન
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
થે	ઈ	ત	થે	ઈ	ત	થે	ઈ	ગીડ	ગીડ	તક	તક
થો	૦	ગ	થો	૦	ગ	ત	ત	થેઈ	થેઈ	ત.	ત.
નૃ	૦	ત્ય	ક	૨	ત	ન	ટ	ના	૦	ગ	૨
અ	બ	ધ	૨	ગ	ત	આ		ન	આ	૦	ન
તં	ક	ધી	લાં	૦	ગ	ત	ક	ધી	લાં	૦	ગ
ધુ	મ	કી	ટ	ધુ	મ	કી	ટ	કી	ટ	કી	ટ
ધુ	મ	ક	ધુ	મ	ક	બા	જે	મૃ	દં	૦	ગ
અ	લ	ગ	લા	૦	ગ	ઉ	૨	પ	તી	૨	પ
સ	૦	પ્ત	સુ	૨	ન	મી	લી	હે	તા	૦	ન
બી	૦	ન	કિ	૦	ન્ન	રી	૦	પી	ના	૦	ક
મ	હુ	વ	૨	ક	૨	ક	ઠ	૦	તા	૦	લ
લા	૦	લ	લા	ડ	લી	ગુ	ન	નિ	ધા	૦	ન
કૃ	૦	ષ્ણ	દા	૦	સ	પ્ર	ભુ	ગો	પા	૦	લ
મો	૦	હી	૦	સ	બ	વૃ	જ	કી	બા	૦	લ
બાં	૦	કી	ભ્રોં	૦	હ	બાં	૦	કે	ને	૦	ન
મા	૨	ત	મા	૦	નો	શ	૨	ક	મા	૦	ન

રાસનું પદ ત્રિતાલ રાગ ઈમન માત્રા ૧૬

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
												ગી	ડ	ગી	ડ
તાં	-	તાં	-	તાં	-	-	-	ધી	-	તાં	-	ધી	-	તાં	-
મં	-	દિ	-	લ	રા	૦	બા	૦	૦	૦	જે	ગી	ડ	ગી	ડ
												તાં	૦	૦	ધિ
લાં	૦	૦	ધિ	લાં	૦	૦	ધિ	લાં	૦	૦	ધિ	ધી	ધિ	ક	ટ
ધી	ધી	ક	ટ	ધ	ન	ન	ન	ન	થું	૦	૦	ગિ	૦	૦	ડ
ગિ	૦	ડ	થું	ગિ	૦	૦	ડ	ગિ	૦	ડ	થું	ધ	૦	૦	ન
પ્ર	ચં	-	ડ	ગા	૦	૦	૦	જે	૦	૦	૦				॥૧॥
												થું	-	ગ	થું
-	ગ	થું	-	ગ	થું	-	ગ	થ	ર	થ	ર	ત	ન	ન	ન
ન	ન	થૈ	૦	ઈ	થૈ	૦	ઈ	થ	૦	૦	બ્દ	ઉ	ઘ	ટ	ત
ન	ટ	વ	ર	ન	ટ	ર	૦	૦	૦	૦	જે				
												કૃ	૦	૦	ષ્ણ
દા	૦	૦	સ	પ્ર	૦	૦	ભુ	ગિ	રિ	ધ	ર	ખ્યા	૦	૦	રી
સં	૦	૦	ગ	નૃ	૦	૦	ત્ય	ક	૦	૦	રે	અં	૦	ગ	અં
૦	ગ	ડો	-	ટિ	૦	સુ	લ	૦	થ	૦	ફુ	મ	૦	ન	મ
૦	થ	મ	-	ન	લા	૦	૦	૦	જે	૦	૦				॥૨॥

દાનલીલા

તુમ નંદ મહેર કે લાલ મોહન જાન દે રાની જસોમતી પ્રાણ આધાર મોહન જાન દે ગોપીઓ જ્યારે ગોરસ દહી વેચવા જાય છે ત્યારે બરસાના ની ગોપીઓ ગવવર વનમાં થઇને જાય છે (વન કહેતાં શરીર ગહવર કહેતાં હદય ના ઉંડણમાં જતાં સાંકડી ખોર ખોર એટલે રસ્તો તો ત્યાંથી નીકળતાં આત્મા રૂપી પ્રભુની ઝાંખી થતાં માંજ પોતાના અંગીકૃત પોતાનીજ પકૃતિ ને બહાર પ્રકટ કરી પોતે પોતાનાજ સાથે લીલાકરે છે આ લૌકિક વાત નથી આ જીવ અને પ્રભુની એકતા માટે ની લીલા છે રૂપાંતર ગમે તે આપીને સમજાવાય હવે ગોરસ એટલે ગો નામ ઇન્દ્રીઓ અને તેનો રસ એટલે ઇન્દ્રી એના ધર્મો જે છે તે તેના બહાર બહેકાવીને બર્હીમૂખ કરે છે તેને પ્રભુ પોતાના અંગી કૃત ભક્તો ને અંતરમૂખ થવાં માટે જ આદેશ આપે છે.

શ્રી ગોર્વધન કી શિખરતેં મોહન દીની ટેર અંતરંગ સોં કહત હૈ સબ ગ્વાલન રાખો ઘેર ।।
નાગરી દાન દે ।।૧।।

જ્યારે ગોપીજનો સાંકડીખોર ના રસ્તેથી ગોરસ વેચવા જતાં હતાં ત્યારે શ્રી ઠાકોરજીના સખાઓ એ પર્વત ઉપર ચઢિને પ્રભુ પધારે છે કે નહિ તે જોતાંજ પ્રભુ દેખાયા એટલે સખાઓ એ શ્રી ઠાકોરજીને બુમ પાડી બોલાવે છે કે હે મોહન જલ્દી આવો અહીંયા આ બધી ગોપીઓ દાન આપ્યા વગર આગળ જાય કેમ એટલે પોતાના અનન્ય સખાઓને પ્રભુ કહે છે બધી ગ્વાલની ઓને ઘેરી લેજો ગોરસનું દાન ચુકવીને જ જાવ.

ગ્વાલીન રોકીના રહે ગ્વાલરહે પચિહાર અહો ગિરિધારી દોરિયો કહ્યો ન માનત ગ્વાર
નાગરી દાન દે ।। ૨ ।।

પછી શ્રી પ્રભુને ગોવાળો કહે છે કે અમે ગમે તેટલા ઉપાય કરીએ છીએ પણ અમારાથી આ ગ્વાલિની રોકી રોકાતી નથી માટે હે ગિરિધારી જલ્દી દોડીને આવો ગ્વાલિની અમારૂ કહ્યું માનતી નથી

ચલી જાત ગોરસ મદમાતી માનોં સુનત નહિકાન દૌરી આયે મન ભામતે સોં રોકી અંચલ તાન
નાગરીદાન દે ।। ૩ ।।

એટલામાં તરતજ મનમોહન પ્રભુ દોડીને આવ્યા અને ગોપીનો સાડીના પાલવનો છેડો તાણીને દાન લેવા માટે રોકી ને કહે છે કે આટલું બધુ કહેવા છતાં તમે તમારા ઉપર ગર્વ રાખી અને અહંકાર ભરી વૃતિ થી જાઓ છો અને અમારૂ સાંભળતાંજ નથી અને કાની પણ (મયાર્દા) રાખતાં નથી.

એક ભુજા કંકણ ગહે એક ભુજા ગહી ચીર દાન લેન ઠાડે ભયે ગહવર કુંજ કુટિર ।। ૪ ।।
મોહન પછી શ્રી નંદ નંદન પ્રભુએ એક હાથમાં શ્રી સ્વામિનીજીના હાથનું કંકણ ઝાલી લીધું અને એક હાથથી સાડી નો પાલવ નો છેડો ઝાલ્યો છે અને ગો-રસ એટલે જે ઇન્દીઓ ના ધર્મો બર્હીમૂખ છે તેને અને પ્રભુ તો કૃપાના સાગર છે પોતાના અંતરંગ ભક્તો ને ગહવર એટલે હ્દય ના ઉંડણ માં જ્યાં વાસના રૂપી ઘણી કુંજ લતા પત્તા છે તે કુટિર એટલે હ્દય રૂપી ગુહામાં ગો-નામ ઇન્દ્રીઓ અને તેનું મંથન કરી તેનું તત્વ એટલે માખણ ગોરસ કાઢી

સત્યા સત્યનો વિચાર કરી તેને છુટુ પાડી જેમ તક્ર એટલે છાછ અને માખણ છુટુ પાડી જે પરમ સત્ય તત્વ છે તેનું પણ તુ મને અર્પણ કરીદાન કરી દે તેનું છે ગો......પી......

બહુત દિનાતુમ બચીગઇ હો દાન હમારો માર આજ હોં લૈ હોં આપનોં દિન દિન કો દાન સંભાર
નાગરી દાન હે ।। ૫ ।।

પ્રભુ કહે છે હે ગોપીઓ તમે અમારૂ દાન ચુકવ્યા વગર ઘણા દિવસોથી બચી ગઇ છો તો આજે તો હું એક એક દિવસનું દાન સંભારી સંભારી ને લઇશ (તત્વ જ્ઞાન) સહસ્ત્ર પરિવત્સર થી જે બ્રહમમાંથી વિખુટા પડયા અને જીવભાવને પામતાં એટલે આજે દેખાય છે જે થાય છે જે કરી રહ્યા છીએ તેજ ખરૂ છે તેમ માની લેતાં આપડે જીવ ભાવને પામ્યા છીએ અને આપડી વૃતિ ઓ વાસનાની કુંજલત્તા પત્તા ઓ ઘણીજ છવાઇ ગઇ છે રસ્તો ઘણો જ ઉંડાણમાં છે ગહવર વન ની ઉંડાણમાં પ્રભુ વિગ્રહ સ્વરૂપે બિરાજે છે તત્તસાર ભૂત રાસ સ્ત્રીભાવ પૂરીત તો આ આલૌકિક ભાવ છે આ લીલા લૌકિક નથી .

રસ નિધાન નવનાગરી નિરખવચન મૃદુબોલ કયોં મુરી ઠાડી હોત હૈ ઘૂંઘટ પટ મુખ ખોલ
નાગરી દાન દે ।। ૬ ।।

નવ નાગરી કહેતાં પ્રભુ કહે છે નાગરી જે તમે હતાં તેના કરતાં આજે આપનું સ્વરૂપ નવિન લાગે છે આપ રસના નિધાન છો (અખૂટ ભંડાર) આવા આવા કોમળ મૃદુ વચનો બોલે છે ત્યાં શ્રી પ્રિયાજી તો પૂંઠ ફેરવીને શરમાતા હોય તેમ ઘૂંઘટ કાઢીને ઉભા છે ત્યારે પ્રભુ કહે છે હે પ્યારીજી આપનો ઘૂંઘટ મુખ ઉપરથી હટાવો અને અમારૂ દાન આપો.

હરખ હિયે હરિ કરખિકેં મુખતે નીલ નિચોલ પુરણ પ્રગટયો દેખીયે માનોં ચંદ છટાકી ઓલ ।। નાગરી દાન દે ।। ૭ ।।

પછી શ્રી સ્વામિનીજીના ઘૂંઘટ હટાવી તેમનું મુખારવિંદ નિરખતાં જાણે પુનમ નો ચંદ્ર પ્રકટેલો હોય તેવી મુખારવિંદ ની છટા જાણે ઘટામાંથી એકદમ પ્રકાશીત થતાં આનંદ થાય તેવી રીતે પ્રભુને હૈયામાં એકદમ હરખ થતાં આનંદ માતો નથી .

લલિત વચન સમુદિત ભયે નેતિ નેતિ યહ બેન ઉર આનંદ અતિ હી બઢયો સો સુફલ ભયે મિલિ નેન
નાગરી દાન દે ।। ૮ ।।

સુંદર વચનો કહી ન ઇતિ ન ઇતિ એટલેથી પત્યુ નથી આનો મહીંમાં અગાધ છે આવા વચનો કહી તેમનાં ઉરમાં આનંદ ખૂબ વધ્યો છે અને પરસ્પર નયનથી નયન મળતાં જાણે નયનો સફળ બન્યા છે.

યહ મારગ હમ નિત ગઇ કબહુ સુન્યો નહિ કાન આજ નઇ યહ હોત હે સો માગત ગોરસ દાન
મોહન જાન દે ।।૯।।

પછી શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે હે શ્યામ સુંદર આ મારગેથી તો અમે નિત્ય જઇયે છીએ કોઇ દિવસ અમે અમારે કાને દાન આપવાની વાત સાંભળી નતી આજે નવી આ વાત થઇ છે અને ગોરસ નું દાન માગો છો પણ અમે દાન નહિ આપીયે મોહન હવે જવા દો

તુમ નવિન નવ નાગરી નૂતન ભૂષણ અંગ નયોદાન હમ માગનો સો નયો બન્યો યહ રંગ
નાગરી દાન દે ।। ૧૦ ।।

પ્રભુ કહે છે હે નાગરી આપે જે નવા આભૂષણો અંગ ઉપર સજીને જાણે તમો નવીન દેખાવો છો એટલા માટે અમારે આ નવો રંગ બનાવો પડયો છે એટલા માટે આ ગોરસનું દાન અમારે માગવું પડે છે માટે હે નાગરી દાન દે

ચંચલ નયન નીહારીયે અતિ ચંચલ મૃદુબેન કરનહિ ચંચલ કીજીએ તજી અંચલ ચંચલ નેન ।।
મોહન જાન દો ।। ૧૧ ।।

શ્રી લાડલીજી કહે છે હે મોહન આપના ચંચલ નયન જોઇને વળી તેનાથી પણ અતિ ચંચલ આપના વચનો કેટલા મૃદુ છે બહુજ આનંદની વાત છે પ્રભુ પણ આપના હાથને ચંચળ બનાવ શો નહિ અને મારો પાલવનો છેડો છોડી દો આપના નયનની ચંચળતાને પણ છોડી દો અને હે મોહન જવા દો

સુંદરતા સબ અંગકી વસનન રાખી ગોય નિરખ છબી લાડલી મેરો મન આકર્ષિત હોય
નાગરી દાન દે ।। ૧૨ ।।

શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હે લાડલીજી આપના શ્રાઅંગની સુંદરતા આપના વસ્ત્રો માં આપે છુપાવી છે તે જોઇને મારૂ મન આકર્ષિત થઇ જાય છે હવે જુઓ શ્રી સ્વામિનીજી તમો ગુણ પ્રધાન છે એટલે મનમાં જે અહંમ છે તે અહંમ ને કાઢવા પ્રભુ આવા વચનો બોલે છે

લે લકુટિ ઠાડે રહે જાની સાંકરી ખોર મુસકી ઠગોરી લાયકે સકત લઇરતિ જોર
મોહન જાનદે ।। ૧૩ ।।

અને ગહવર વનમાં સાંકડીખોર ના રસ્તે હાથમાં લાકડી લઇ ઉભા રહ્યા છે અને શ્યામ સુંદરની મુસકુરાન એટલું સુંદર મંદ હાસ્ય કરે છે તે જોતાં તેમા ઠગાઇ ગઇ અને તેમનો એટલો બધો પ્રેમ જોઇ તેમાં વશ થઇ ગયાં અને કહે છે માં જા

નેક દૂર ઠાડે રહો કછુ ઔર સકુચાય કહાકિયો મન ભાવતે મેરે અંચલ પીક લગાય
મોહન જાન દે ।। ૧૪ ।।

પછી શ્રી ઠાકોરજીએ પોતાના મુખરસની પીચકારી શ્રી સ્વામિનીજીના સાડીના છેડા ઉપર મારી એટલે શ્રી સ્વામિનીજી બોલ્યા કે હે મોહન જરા વિચાર તો કરો મારા વ્હાલા આ તમે શું કર્યુ મારી સાડી બગાડી જરા આઘા ઉભા રહો હે મો જા

કહા ભયો અંચલ લગી પીક હમારી જાય યા કે બદલે ગ્વાલિની મેરે નેનન પીક લગાય
નાગરી દાન દે ।। ૧૫ ।।

શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હે ગ્વાલિની તમારા અંચલ ઉપર મારી પીક વાગી એમાં શું થઇ ગયું તો તેના બદલામાં હે ગ્વાલિની તું મારી આંખ ઉપર આપના મુખરસ ની પીક લગાવો હું કાંઇ નહિ બોલું પણ નાગરી દાન દે.

સુધે વચન ન માંગીયે લાલન ગોરસદાન ભ્રોંહ ભેદ જનાઇ કેસો કહેત આનકી આન ।।
મોહન જાન દે ।। ૧૬ ।।

પછી શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે હે લાલન જો આપને ગોરસનું દાન જોઇતું હોય તો સીધી રીતે જ વાત કરજો આપ જો ભ્રોંહ કટાક્ષના ભેદ મને જણાવશો તો તેમાં તમારૂ કાંઇ ચાલશે નહિ માટે મોહન જાન દે

જૈસે હમ કછુ કહત હૈ એસી તુમ કહી લેહુ મન માને સો કીજીયે દાન હમારો દેહુ
નાગરી દાન દે ।। ૧૭ ।।

હે પ્યારીજી હું તમને કહુ છું એના જવાબમાં આપ મને તરતજ કહી દો છો તોહે પ્યારીજી આપને મન માને તેમ કરો પણ અમારૂ દાન આપી દો

કહા ભરે હમ જાત હૈ દાનજો માગત લાલ ભઇ અવાર ઘર જાનદે સો છાંડો અટપટી ચાલ ।।
મોહન જાન દે ।। ૧૮ ।।

પછી ગ્વાલિની કહે છે હે લાલા જો આપ અમારી પાસે દાન માંગો છો તો અમે કાંઇ ભરી ને લઇ જતાં નથી અમને મોડુ થાય છે ઘેર જવામાં તો આવી અટપટી ચાલ છોડી દો અને અમને ઘેર જવા દો

ભરે જાત હો કંચન શ્રીફલ કમલ વસન સોં ઢાંક દાન જો લાગત તાહીકો તુમ દેકર જાહું
નિશાંક ।। ૧૯ ।।

હે ગ્વાલિની મદમાતી (અહંકાર ગર્વભરેલી) જે તારા હદય કમલમાં અંતર મુખ થાય બદલે ઘણા પ્રકારનો અહંકાર ગર્વની ગ્રંથી તેને શ્રી ફળ ની ઉપમાં આપી છે તો શ્રી ફળ ઉપરના જેટલાં તંતુઓ છે તેને વાસનાના રૂપમાં ગણેલી છે અને અહંકાર ને સુવર્ણ યા કનક નું રૂપાન્તર આપી સમજાવ્યું છે કારણકે ઘણા પ્રકારના અભિમાન ને જે પોસે છે તેને તે સુવર્ણ સમાન લાગે છે સોના જેવો વ્હાલો લાગે છે તે વાસના રૂપી શ્રી ફળ ને તું તારા હદય કમલમાં વસ્ત્રોના આવરણથી જાણે ઢાંકી રાખ્યો છે તેનું દાન લાગે છે તે બધુ મને દાન આપી દે પછી આપ નિશંક થઇને જાવ અમારે બીજુ કાંઇ જોઇતુ નથી તો આતો પ્રુ પોતેજ કૃપાના સાગર છે કે મારો જે અંશ મારામાંથી વિખુટો પડી મને ભૂલી જાય છે તો મારે તેને કુંજ કુટિર ગહવર વનમાં રસ્તો સારૂ ચોખ્ખોકરી મારે સીધો રસ્તો બનાવવો પડશે માટે આ વસ્તુ બધી મને દાનમાં આપી દે તારૂ છે શું તે ના ના કહે છે માટે ના...દા.

ઇતની વિનંતી માનીયે માંગત ઓલી ઓડ ।। ગોરસ કો રસ ચાખીયે લાલન અંચલ છોડ મોહન જાન દે ।। ૨૦ ।।

પછી ગ્વાલિની કહે છે હે લાલા હું આપને આટલી વિનંતી કરૂ છું અને તે કૃપા કરી માનીલો અને જે રકઝક ચાલી રહી છે તેને છોડી દો અને હવે આ ગો-રસ નો જે રસ છે તે હું આપને આપુ છું યા અર્પણ કરૂ છુ હે લાલન મારો છેડો છોડી દો મોહન જાને દો.

સંગકી સખી સબ ફીર ગઇ સુનિ હૈ કીરતી માય પ્રિત હિયે મેં રાખીયે સો પ્રકટ કીયે રસ જાય ।। ૨૧ ।।

પછી ગ્વાલિની કહે છે હે લાલન મારી સાથે આવેલી મારી સખીઓ પણ પાછી જતી રહી છે અને મારી માતા કિર્તીજી એ સાંભળ્યુ છે હું આપની પાસે એકલીજ છું તો શ્રી સ્વામિનીજી એટલે મુળ પ્રકૃતિ અને બીજી સખીઓ એટલે વૃતિઓ ઇન્દ્રીઓ સ્મૃતિ બુધ્ધિ આ બધી નારી જાતીમાં ગણાય પણ અષ્ટધા પ્રકૃતિમાં મુળ પ્રકૃતિજ રહી તે હવે આત્મ મિલન કહો યા પ્રભુ મિલન કહો તે કહે છે કે હે પ્રભુ હવે તમારી અને મારી જે પ્રીતી છે તેને આપડેજ જાણીએ તેને પ્રકટ કરવાની જરૂર નથી જો પ્રકટ કરીશું તો તે રસ બધો જતો રહેશે આવાત એવી છે કે માંય પડ્યા તે મહા સુખ પામે બહાર દેકે તે દાઝે. પુરૂષ અને પ્રકૃતિ નું મિલન થઇ જાય પછી તે સદાય હાથ જોડી સામે ઉભી રહે જેને જેમ સમજવું હોય તે તેમ સમજે પણ આ વાત સમજવા જેવી છે દરેકને જ્યાં સુધી વૃત્તિ સુન્યાકાર ન થાય ત્યાં સુધી પ્રભુ સાક્ષાતકાર થાય નહિ.

કાલ બહોરી હમ આય કે ગોરસ લે સબ ગ્વારી ।। નિકી ભાંતી ચખાઇ હૈં મેરે જીવન હો બલિહાર ।। મોહન જાન દે ।। ૨૨ ।।

પછી ગ્વાલિની કહે છે હે શ્યામ સુંદર હે મદન મોહન પ્રભુ અમે કાલે ફરીથી આવીશું મારી બધી સાહેલીની સાથે ગોરસ લઇને આવીશું સારી રીતે તે રસને ચખાડશું હે મારા જીવન પ્રાણ આધાર હોં બલિહારી જાઉ છુ.

સુન રાધે નવ નાગરી હમ ન કરે વિશ્વાસ કર કો અમૃત છાંડ કે કો કરે કાલ્હ કી આશા નાગરી દાન દે ।। ૨૩ ।।

પછી શ્રી ઠાકોરજી કહે છે હે રાધે હે નાગરી અમે કોઇનો વિશ્વાસ કરતાં નથી તો કેમ કરતા નથી કે અંદર મનનો અને વૃત્તિનો એટલો બધો પ્રચંડ વાયું ફરે છે કે એક પલમાં મન વૃત્તિઓ કયાંય લાખો માઇલ દૂર જતી રહે છે એટલે પ્રભુ કહે છે કે હું જેનો હાથ પકડું તેને કેમ કરી છોડું અને મારે તો આજે જે થયું તે ખરૂ કાલની મારે આશા રાખવાની હોતી નથી હુ માથે ભાર લઇને શુ કામ કરૂ માટે હે નાગરી દાન દે

તેરો ગોરસ ચાખવે મેરો મન લલચાય ।। પુરન શશિકર પાય કે ચકોર ન ધીર ધરાય નાગરી દાન દે ।। ૨૪ ।।

હે રાધે જેવી રીતે ચકોર પક્ષી ને પુર્ણ ચંદ્ર નું દર્શન થતાંજે એટલો બધો ચંદ્રમાં પ્રભાવીત બનીને તે ચંદ્રને મળવા માટે ઉડયા જ કરે છે રાત ને દિવસ તે ચંદ્ર સામે જોઇ ઉડયાજ કરે છે કારણ કે તેને ચંદ્ર સાથે ખૂબજ પ્રીતી છે એટલે તેનાથી જરા પણ ધરરજ રહેતી નથી તેવી રીતે હે રાધે હે પ્યારી મારૂ મન પણ: આપના ગો-રસ ના રસને ચાખવા માટે મારૂ મન લલચાઇ રહ્યું ચે ।। ના.. દા ।।

મોહન કંચન કલસિકા લિની સીસ ઉતાર શ્રમકણ વદન નિહારી કેં સો ગ્વાલિન અતિ સુકુમાર ।। ન... દા... ।। ૨૫ ।।

પછી મનમોહને મનમાં વિચાર કર્યો કે ગ્વાલિની તો અતિ સુકુમાર છે તેમના વદન ઉપર શ્રમકણ એટલે પ્રસવેદ ના બિંદુ ઝળકી રહ્યા છે તે જોઇને મન મોહન પ્રભુએ તે ગ્વાલીની ના સીસ ઉપરથી ગોરસની મથાની ઉતારી

નવ વિંજન ગહી લાલજુ શ્રીકરદેત ઢુરાય શ્રમિતભઇ ચલો કુંજમેં નેક પલોટું પાય ।। નાગરી દાન દે ।। ૨૬ ।।

પછી શ્રી શ્યામ સુંદર શ્રી સ્વામિનીજી ને કહે છે કે આપ બહુજ શ્રમતિ થયા છો તો ચાલો કુંજમાં એટલે હદયના એકાન્ત વાસમાં એ કાન્ત એટલે અદ્વતે આ અર્થ છે એટલે કુંજની વાત પ્રભુએ કરી છેં આપ બહુ થાકી ગયા હશો હું આપના પગ દબાવિશ પછી તે પોતાની પ્રકૃતિના મિલન થી શુધ્ધાદ્રેત ભાવથી કહે છે હે રાધે આપના જે શ્રમકણ આવી ગયાં છે માટે પોતે પોતાના ઉપવસ્ત્રના અંચલથી પોતાના હાથે શ્રી પ્રિયાજીને પવન છોરે છે.

જાનત હો યહ કોન હૈ એસી ઢીઠયોં દેત શ્રી વૃષભાન કુમાર હે તોહિ બીચકો લેત ।। મોહન જાન દે ।। ૨૭ ।।

એટલામાં વળી પાછી શ્રી સ્વામિનીજી તેમના ગુણ પ્રમાણે બોલ્યા કે હે મોહન જાણો છો તમે હું કોણ છું તમારે મને કાંઇ શીખામણ દેવાની જરૂર નથી હું તો શ્રી વૃષભાનજી ની કુમારી છુ અને આપના મનની બધી વાત હું જાણુ છુ મોહન હવે જવા દો

ગોરે શ્રી નંદરાયજી ગોરી જશોમતી માય ।। તુમ યાહી તે સાંમળે ઐસે લછિન પાય ।। મોહન જાન દે ।। ૨૮ ।।

હે શ્યામસુંદર આપના પિતાશ્રી નંદરાયજી તો ગોરા છે અને જશોદામાતા પણ ગોરા છે તો તમારા એવા કેવા લક્ષણ હતાં તો તમે શામળા થયાં

મન મેરો તારન બસે ઔર અંજન કી રેખ ।। ચોખી પ્રિત હિયે વસે યાતે સાંવલ ભેખ ।। નાગરી દાન દે ।। ૨૯ ।।

હે રાધે કોઇ ડૂબતું હોય તો તેને તારવી ને ઉપર લાવવું તેમાં મારૂ મન લાગેલું છે વળી મારી આંખમાં જે કાજળ આંજેલુ છે એટલે હું શ્યામ દેખાઉ બાકી મારૂ હૈયું કાળુ નથી મારા હૈયામાં તો ચોખી પ્રિત ભરેલી છે ઉપરથી ઉજળા દેખાય પણ મન કાળુ મેલું હોય તે શા કામનું હૈયામાં જ ચોખુ ઉજ્જવલ પ્રિત હોય તે ખરૂં ભલે મારો ભેખ શ્યામ રહયો તેનો મને વાંધો નથી

આપ ચાલસો ચાલીએ યહૈ બડે ન કી રીતી ઐસી કબહું ન કીજીએ હઁસે લોક વિપરીત ।।

મોહન જાન દે ।। ૩૦ ।।

હે મોહન આપતો મોટા ઘરના કહેવાવ તો મોટાને તો તેની રીતે પોતાનું સ્વામાન જળવાય તેવી રીતે જ ચાલવું જોઇએ જેથી તેની મોટાઇ જળવાઇ રહે એવું કદીના કરવું જોઇએ કે લોકોમાં આપડી નીંદા થાય લોકો હસે તેવું ના કરવું જોઇએ ।। મા...જા...

ઠાલે ઠુલે ફિરત હો ઔર કછુ નહિ કામ ।। વાટઘાટ રોકત ફિરો આન ન માનત શ્યામ ।।

મોહન જાન દે ।। ૩૧ ।।

તો ગ્વાલિની કહે છે હે શ્યામ તમે ઠાલા ઠુલા કર્યા કરો છો અને તમારો કાંઇ કામકાજ નથી એટલે અમે જલભરવા જઇએ ત્યારે પણ રસ્તામાં ઘાટ ઉપર અમને રોકી રાખો છો કોઇની મર્યાદો રાખતા નથી મો...જા

યહી હમારો રાજ હૈ વ્રજ મંડલ સબ ઠૌર તુમ હમારી કુમુદિની હમ કમલ વદન કે ભૌર ।।

નાગરી દાન દે ।। ૩૨ ।।

હે રાધે સાંભળો અમે આ વ્રજમંડલ માં કેમ ફરીએ છીએ આ વ્રજ મંડલમાં (વ્રજ કહેતાં શરીર અને તેમાં તેમનું આધિપત્ય એટલે રાજ છે) દરેક જગ્યાએ અમારૂ રાજ્ય છે તો હે રાધે આપ તો અમારી કુમુદિની છો કારણ કે જેવી રીતે કમળ ઉપર ભમરાની પ્રીતી છે તેવી રીતે મારૂ મુખ ચંદ્ર સમાન છે તેથી કુમુદીની ને ચંદ્રમાં પ્રીતી છે કુમુદિની રાતે ચંદ્ર ને દેખીને ખીલે છે જ્યારે કમળ સુર્યોદય થાય ત્યારે ખીલે છે

ઐસે મેં કોઉ આઇ હે દેખે અદભૂત રીત ।। આજ સબે નંદલાલ જૂ પ્રગટ હોયગી પ્રીત ।।

મોહન જાન દે ।। ૩૩ ।।

એટલામાં શ્રી પ્યારીજીના સખી આવે છે અને આ પ્રિયા પ્રિતમ ની અદભૂત રીતી દેખી જાય છે અને કહે છે હે નંદલાલ આજે આપની બધી પ્રીતી પ્રગટ થઇ ગઇ છે।। મોહન હવે જવા દો

વૃજ વૃંદાવન ગિરિનદી પશુપંખી સબ સંગ ઇનસોં કહા દુરાઇયે પ્યારી રાધા મેરો અંગ ।।

નાગરી દાન દે ।। ૩૪ ।।

તો પછી પ્રભુ શ્રી શ્યામસુંદર ને સખીને કહે છે ભલે આ લીલા ના દર્શન તને થયાં તુંતો શું પણ આ વ્રજમાં વૃંદાવન ગિરિરાજ યમુનાજી પશુપંખી એટલે ગોધન પંછી આ બધા મારૂ અંગ છે તેનાથી મારે કાંઇ છુપાવવાનું હોતું

નથી અને આ રાધા તો મારૂ અંગ છે તેમાં તેં નવું શું કીધું . આ વાત વિરુદ્ધ પુષ્ટી માર્ગીય પરીભાષા પ્રમાણે કરવામાં આવી છે આ લીલાસ્થ જીવોથી સંબંધિત હોવાથી તેને અલૌકિક ગણવામાં આવી છે આ લીલા ઉપાસનાત્મક વિદ્યાથી ભિન્ન છે ઉપનિષદ બ્રહમ વિદ્યા આદીથી આ ઉપાસનાત્મ વિદ્યાનો નિર્દેશ કરે છે પુષ્ટિમાર્ગમાં વિદ્યાનો અર્થ છે ભગવદ સાક્ષાત્કાર અર્થાત બ્રહમના સ્વરૂપ નું જ્ઞાન અર્થાત જેનાદ્વારા બ્રહમનું સ્વરૂપ ગુણ તથા લીલાનું જ્ઞાન થાય તેને વિદ્યા કહે છે આ સ્વરૂપ સૌંદર્ય રૂપ સુધાના ભોગની પ્રાપ્તી થાયછે અને તેજ પુષ્ટિ માર્ગનું પરમોત્કુષ્ટ ફળ છે સ્નેહ આશકિત આદીઆધિ ભૌતિક માનસીક વૃતિઓ વિદ્યાર્થ અવિષ્ટ થતાં એક અલૌકિક રસ રૂપ વૃતિમાં પરિણીત થાય છે તેને ભકિત કહે છે ભકિતથીજ હું ઓળખાઉ છું અહી જે ભકિતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવો છે તે બ્રહમ ભાવની પ્રાપ્તી પછી ઉદયથનારી વિદ્યો પેતભકિત છે ભગવાન ના જે સ્વરૂપનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તે સ્વરૂપનો અનુભવ અભિજ્ઞાન આ વિદ્યોપેત ભકિત દ્વારજ થાય છે. ભગાવાનમાં ચિત્તની તદ્દુપતા તે યોગ ભગવદ વિયોગ માં વિરહ સુલભ તાપ કલેશની અનૂભુતિ તે તપ અને ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ આ પુરૂષાર્થ ચતુષ્ટય કામનાથી રહીત બની પ્રભુમાં એકાન્ત આ શક્તિજ ભકિત છે પોતાની આધિદૈવીક શકિતરૂપા ગોપી જનની સાથે ભાગવદ લીલા નું કથન કરવામાં આવ્યુ છે ગોપાંગના ઓ ભગવાનની આધિદૈવિક આનંદ સ્વરૂપા શકિતઓ છે. ।। ૩૪ ।।

અંશ ભૂજા ધરી લે ચલે પ્યારી ચરણ નિહોર નિરખત લીલા રસીકજૂ જહાંદાન માન કી ઠૌર ।। મોહન જાનદે ।। ૩૫ ।।

પછી શ્રી પ્રિયા પ્રિતમ મગલબાંય દઇ અને શ્રી પ્યારીજી પોતાના ચરણઉપર દ્રષ્ટિ કરી કુંજમાં પધારે છે આ લીલા શ્રી હરીરાયજી મહાપ્રભુજી પ્રત્યક્ષ જોઇ દાન માન ની જગ્યા છે ત્યાં પ્રિયા પ્રિતમ પધારે છે આ સ્થળ ગહવરવન સાંકડી ખોર માન ગઢ બધું જ એક સાથે આ સ્થલ હાલમાં ભૂલતલ ઉપર વિદ્યમાન છે વ્રજમાં બરસાના પાસે જ છે.

શ્રી ઠાકોરજી ના મુખરવિંદ નો ભાવ અરવિંદ એટલે કમલ અને કમલના મકરંદ એટલે કે રસનો જાણે મધપૂડો હોય અને તે મધુ (રસનું) પાન કરવા માટે શ્રી ગોપીજનો આટલીબધી આતુરતા કેમ કે જાણે ગોપીજનોના નેત્ર કરજરાળા (કાજલ આંજેલા) જાણે ભમરા સમાન તે ભમરા ઓ જાણે રસપાન કરવા માટે કેટલા આતુર છે તે રસપાન કરી શીતળ ભઇ એટલે કે દર્શન કરી તૃપ્ત થઇ.

માન કે પદ - રાગ સારંગ

પદ - ૧

માન મનાયો રાધા પ્યારી કહીયત મદન દહન કો નાયક પીર પ્રીતીકી ન્યારી તૂજો કહત હી કબહૂન રૂસોં અવધોં કૈસે રૂસી ।। ૧ ।। વિનહીં શીશીર તનક તામસ તેં તુવમુખ કમલ વિદૂસી તેરે ।। ૨ ।। વિરહ રૂપરસ નાગરી લીને પલટ કછૂસી તૈરે હુતી પ્રેમકી સંપતિ સો સંપતિ કિન મૂસી ।। ૩ ।।

ભાવાર્થ - ૧

નંદ નંદન શ્રી વ્રજરાજ કુમાર શ્રી પ્યારીજી રાધીકા ને માન મનાવા માટે જાય છે ભલે આપડે તેને મદન દહન નો નાયક કહીયે પણ તેવું નથી તેની પીડા પ્રિતની ન્યારી છે પછી શ્રી શ્યામ સુંદર શ્રી રાધાજી ને કહે છે કે પ્યારીજી આપ કહેતાં હતાં કે હવે હું કોઇ દિવસ રિસ કરીને બેસીસ નહિ તો અત્યારે કેમ રિસાઇ ને બેઠા છો એક જરા આપનો તામસ ભાવ છે તેમાં તમે મુખ કમલને ફેરવી ને ઠંડા થઇને બેઠા કેમ ચાલશે આપતો રૂપ નિધાન રસ નિધાન નાગરી છો અને થોડી વાતમાં ફરીને વિરહમાં બેઠા છો હું તો તારાજ પ્રેમની સંપતિ છું તો આ સંપતિ મારે કોને આપવી (પ્રેમરૂપી સંપતિ)

પદ - ૨

ઉન તન ચિતે આપ તન ચિતવો અહો રૂપકી રાસી ।। પિય અપનો નહિં હોય સથી સેઇયે ઇશ કાશી ।। ૧ ।। તૂ હૈ પ્રાણ પ્રાણ વલ્લભ કે વેતો ચરણ ઉપાસી ।। સુન હૈ કોઉ ચતુર નાયિકા કર હૈ પ્રેમકી હાંસી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૨

હવે દૂતિ થી કામ લે છે એટલે શ્રી લલિતાજી શ્રી સ્વામિનીજીના સહચરી છે તે સમજાવે છે અહો પ્યારીજી રૂપનાં પુંજ સમાન છો આપ આમ રિસાઇ ને બેઠા છો તે વ્યાજબી નથી તેઓના શરીરમાં (મનમાં) શું થતું હસે આપના તનમાં પણ તેમ હશે પણ તેમજો નહિ માનો તો પછી તે પિય શ્રી નંદ નંદન આપડા નહિ થાય તો હે સખી જો આપ સમજો અને નહિ સમજોતો પછી કોને કાશીના ઇશ ને જઇને ભજશો (સેવસો) જે આપડા પ્રાણ વલ્લભ છે તેના તો તૂં પ્રાણ છે અને તે તો આપના ચરણના ઉપાસી છે (ઉપ એટલે નજીક અને અસી એટલે છે) જો કોઇ ચતુર નાયિકા સાંભળશે તો પછી આપના પ્રેમની હાંસી કરસે માટે માન છોડી દો ।। ૨ ।।

પદ - ૩

જ્યોં જ્યોં મૌન ભઇ તૂં ઉનકે બાઢી આતુર તાઇ ।। કાન્હ આન વનિતા રતિ સુન સુન મન બૈઠી નિઠુરાઇ ।।૧ ।। હિયેં કપાટ જોર જડતા કે ડોલે નહિ ડુલાય હા રાધા જક લાગી ચિત ચાતક કી ન્યાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૩

સખી લલિતાજી કહે છે હે શ્રી પ્યારીજી આપ શ્રી રાસ રસિક વરથી જેમ જેમ આપ મૌન થઇને બૈઠા છે તેમ તેમ તેમની આતુરતા ઘણીજ વધી છે અને કાન્હા કુંવર પાસે કોઇ સ્ત્રી તારા આવ પ્રેમની વાત સાંભળશે તો આપ શું કરશો માટે માનમાં આવી નિઠુરતા લાવીને બેસાય નહિ આપના હદયમાં જડતાં નું જોર છે કોઇના ડોલાવ્યા

ડોલતા પણ નથી અને શ્રી શ્યામ સુંદરતો હા રાધા રાધા કરી આપનું જ રટણ કરે છે જેમ ચાતક પક્ષી મેઘનું રટણ કરે છે તેવી રીતે આપનું રટણ કરે છે ।। ૩ ।।

પદ – ૪

જોપૈ માન તો ભાવર નાહી ભાવર માન ન હોઇ ।। હોયે તે બાધ પ્રેમરી તબ તહાં અંત ભાવતો સોઇ ।। ૧ ।। જો ગોરી પિય નેહ ગરવ તેં લાખ કરો જિન કોઇ ।। કાહૂ મિલ્યો પ્રેમ પરચ્યો વહ ચતુર નારી હૈ સોઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪

જેને માન રાખ્યા પછી પાછું માન તો મનાઇ જાય તેને કાંઇ માન કર્યુ કહેવાય નહિ હે પ્રિયે સખી આ બધું પ્રેમમાં વિઘ્ન કહેવાય કારણકે પાછુ તેનો અંત માં તો ગમતું હોય છે ચંદ્ર મુખી સખી સાંભળો આપને શ્રી ઠાકોરજીના પ્રેમનો ગરવ (અભીમાન) છે લાખ ઉપાય કરીએ છીએ તોયે માનતા નથી પણ જો તમને કોઇ મલે અને પ્રેમનો અનૂભવી આવીને કહે અને તરતજ સમજી જાય તેજ ચતુર નારી કહેવાય

પદ – ૫

કિત હવૈ નાર નીચીકર દેખત લોચન ઝુલે માનોં કુમુદ રૂંઠ ઉડુપતિસોં કિયો આધો મુખ ફુલે ।। ૧ ।। તેરે હિત વૃષભાન નંદિની સેવક યમુના કૂલે ।। તેરો તનક માન મન મોહન સબૈ સયાનપ ભૂલે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫

હે શ્રી વૃષભાન કિશોરી હવે ક્યાં સુધી નીચી ડોક કરીને બેસવું છે આપના લોચન પણ ઝુલી રહ્યા છે તે મને દેખાય છે જેવી રીતે કુમુદીની ચંદ્ર સાથે જ પ્રિતી છે પણ તે વિમુખ ચંદ્ર થી થાય તો તેનું અડધું મુખ તો ખિલેલું રહે છે પણ આપ તો ક્યાં સુધી નીચુ જોઇને બેસસો તો હે વૃષભાન દુલારી હું તો આપના હિતના માટે જ યમુનાજી ના કિનારે આવી છું વળી હું આપની સેવક છું આપનું થોડુ માન હોય પણ તે મન મોહન તેની બધી તતુરાઇ ભૂલી જસે અને આપ માન છોડી દો અને પધારો

પદ –૬

અહો ઇન્દુ વદ્ની સજની શ્યામા સુન કિત પલકન પલ જોરે ।। તેરે દરસ પરસ કે પ્યાસે હરિ જૂકે નયન ચકોરે ।। ૧ ।। તેરે બલ વે ગિનત ન કાહૂ ઉપજત કામ હિલો રે ।। કહીયત હે વે ચતુર નાગર સો તનક માન ભયે ભોરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૬

અહો ચંદ્ર મુખી સજની શ્યામા તમે સાંભળો આ તમારી આંખની પલકન તો જરા હલાવો તેતો આપના દરસન પરસ નાજ પ્યાસા છે અને શ્રી હરિના નયન કેવા છે કે ચકોર જેવા જેમ ચકોર પક્ષી ને ચંદ્ર સાથે પ્રિત છે તેવી રીતે જ તેમના નેત્ર કમળ આપના રૂપના જ પ્યાસા છે અને આપ જે આ બલ બતાવો છો માનનું તેને તે કાંઇ

ગણતાં નતી કારણકે અત્યારે મદન હિલોળે ચડેલ છે અને મને કહેલું છે તે ચતુર નાગરે (શ્રી રાધાજી) થોડું માન થયું છે અને તેને કાંઇ ગણશો નહિ માટે આપ પધારો મને સમજાવતાં સવાર થવાં આવી છે.

પદ – ૭

તબ દૂતિ ઉઠગઇ શ્યામ પૈ કાન્હ વહાં અનુસરીયે જ્યોં હઠ તજે પ્રાણ પ્યારી સો પતન સવારે કરિયે ।। ૧ ।। વે એૈસે તુમ એસે વૈસે કહો કાજ ક્યોં સરીયે કીજે કહા ચાડ આપનિકો કિત ઇમ સોચન મરીયે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ– ૭

પછી જયારે શ્રી સ્વામિનીજી એ માન છોડયું નહિ પછી દૂતી રૂપી શ્રી લલીતાજી ત્યાંથી ઉઠીને શ્રી શ્યામ સુંદર પાસે આવ્યા કે હવે આની સાથે કેવી રીતે વર્તવું જ્યારે હઠ છોડે છે પ્રાણ પ્યારી ત્યારે જ તેમની સાથે સવારે જ બોલવું (યતન એટલે તેનું સ્મરણ) કારણકે તેતો આવી રીતે માન ધરીને બેઠાં છે આપ તેના માટે કેટલા મનુહાર કરો છો તો આવી રીતે તમારૂ કામ થશે નહી આપને શું તેની પડી છે આવી રીતે શા માટે વિચારવું જોઇએ જયારે તેનું માન ઘટશે ત્યારે જ આવશે.

પદ – ૮

અપની ચોંપ અપ હી આયે હવે રહે આગેં ઠાડે ભુલ ગયે સબ ચતુર સયાપન હુતે સબૈ ગુણ ગાઢે ।। ૧ ।। ડોલે નહિં બોલે ન બુલાયે માનોં ચિત્ર લિખી કાઢે પર્યો ન કામ કાહૂ નાગરી સોં હો ઘર હી કે બાઢે ।। ૨ ।।

ભવાર્થ – ૮

વ્રજરાજ શ્રી નંદનંદન ને શ્રી શ્યામજીને મલવાની જે તાલાવેલી હતી એટલે આપ પોતે ત્યાં પધાર્યા અને સામે ઉભા રહ્યા અને શ્રી સ્વામિનીજીની બધી વાતો ભૂલી ગયા અને પોતાની ચતુરાઇ પણ ભૂલી ગયા અને જે ગુણો તેમનામાં હતા તેથી વિશેષ ભાવ બતાવ્યો પણ શ્રી પ્યારીજી તો ડોલતા પણ નથી બોલતા પણ નથી જાણે ચિત્ર કાઢેલું હોય તેમ ચિત્રવત થઇને બેઠા છે ત્યારે નંદ નંદન વિચારે છે કે કોઇપણ નાગરી સાથે કામ પડશો નહિ મારા ઘરમાં શું કમી છે કે તે જો ના બોલે તો જવા દો મને ઘર તરફ

પદ – ૯

નિવ હે સદા ઓર હી સોં હઠ યહ પ્રકૃતિ તિહારી આપ નહિ અધિન હવે ઠાડે દેખ ગોવર્ધન ધારી ।। ૧ ।। પ્રાણ પિયા હી રૂસનો કૈસો સુન વૃષભાન દુલારી ।। કબહું ન ભઇ સુની નહીં દેખી જલ તરંગ તે ન્યારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૯

હે વૃષભાન દુલારી આપ જે હઠ કરીને બેઠા છો તો આ આપની હઠ સદા ન ભાવાની નથી પણ આ રીતની પ્રકૃતિ જ તમારી છે આપ હજી મને દેખીને પણ હજી જેમના તેમજ છો મને આધિન થયા નથી અને મારાથી તમે રીસ કરીને બેઠા છો તો મારાથી આવી રીસ કેવી સાંભળો વૃષભાન દુલારી મેં કોઇ જગ્યાએ આવું જોયુ નથી અને સાંભળ્યું પણ નથી જેમ જલ છે તો તરંગ છે જલથી તરંગ જુદા દેખાય છે પણ તરંગો જલનાજ છે અને તે સમાય છે પણ જલમાંજ તે જુદા નથી

પદ – ૧૦

રીસ રૂસનો મિલન પલકકે અંત કુસુંભ રંગ જૈસો સદા ન રહે છિન ક મેં છૂટેં પ્રાત ઓસ કણ તૈસે ।।૧।। એતો પરમ મિલનિયા મનકો ઉઠ કહિ મોહન વૈસો ।। ઘર આયે આદર ન ચૂકિયે બૈઠિયે દૂધ અચસોં. ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૦

હે પ્રાણ પ્યારી શ્રી વૃષભાન દુલારી રિસ રૂસનો કેટલીવાર હોય પલકાંતર જેટલો હોય છે (દાખલા તરીકે જ્યાં સુધી કસુંબા ના અમલપાન ક્યાં સુધી ટકી શકે ઉતર્યા અમલ કોડના) તે કાંઇ સદા એટલે કાયમ રહેતા નથી ઘડીક માં છૂટી જાય છે જેવી રીતે વહેલી સવારે અરૂણોદય થતાં પહેલાં ઓસકણ એટલે (ઝાકળબિંદુ) પડે છે તો તે સુર્ય ઉગતાં માં તો અદ્રશય થઇ જાય છે તો શ્રી મન મોહનજી કહે છે આતો મન સાથે મનનું પરમ મિલન નો સમય છે માટે ઉઠો ચાલો અને રિસ છોડી દો જેવી રીતે આપડા ઘેર કોઇ મહેમાન આવે ત્યારે આપડે આદર માન આપવાનું ચૂકિયે તો આપડી કાંઇ કિંમત ન રહે તેને આદર સન્માન આપીને દુધપાન પણ કરાવીએ છીએ અથવા દુધપાન લેશો એમ પણ કહીયે છીએ

પદ– ૧૧

યે તો ભ્રમર ભાવતે વનકે ઔર વેલિકો તૈસી ।। કરત હૈ માન મદન મોહન સોં બાત કરત હઁસ ને સી ।।૧।। હમ જાનત હી લાલન એસે તૂમહૂ ઇન હી જૈસી યાહીતે તુમ ગર્વ ભરી હો બે ઠાડે તુમ વૈસી ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૧૧

ત્યારે શ્રી સ્વામિનીજી તેમની સખી લલિતા ને કહે ।છે સાંભળ સખી એ તો વનમાં જેમ ભ્રમરા ફરે છે તેવી રીતે તે ફરે છે તુમ માન તો મદન મોહન સાથે કરસ અને વાત હસવાની કરો છો તો હેવૃ-ષભાન લલી એ નંદ નંદન કે લાલન તો એવા છે પણ તું ક્યાં તેવી છું એટલા માટે તમે ગર્વ કરીને બેઠા છો તેતો ક્યારના ઉભા છે તો આપ આવા કેવા છો તે માનતા નથી ।।૧૧।।

પદ – ૧૨

જોબન જલ બરખા કી નદી જ્યો ચાર દીના કો આવે ।। અંત અવધિ હી લીન હોત હૈ કોટિક કરો ઉપાયે ।।૧।। વાલમ ઓ વિલંબકો મિલવો તોહી કૌન સમઝાવે લે ચલભવન ભાવતે ભૂજભર કયોં કર ગારી દિવાવે

ભાવાર્થ– ૧૨

હે શ્રી કિશોરીજી આ જોબન તો વરસાદના જલ જેવું છે અને નદીમાં પણ પુરચાર દિવસ આવે છે તો તેનો સમય થતાં તે પુર પણ ઉતરી જાય છે તેની પણ અવધિ આવી જાય છે અંતે સમુદ્રમાંજ સમાય છે ગમે તેટલા ઉપાયો કરો પણ જલતો સમુદ્રમાંજ સમાય છે પણ આપ તો શ્રી શ્યામસુંદરને મલવામાં વિલંબ કરો છો પછી તમને કોણ સમજાવશે હે લાડલીજી આપ શ્રી નંદકુમારને લઇને ચાલો કુંજ ભવનમાં મને ગારો ના ખવડાવશો.

પદ - ૧૩

ઝુક બોલી દૂતી હાતો કર કૌને સીખે પઠાઇ ।। લેકિન જાત ભવન આપને ઇહાં લરન કૌન સોં આઇ ।। ૧ ।। કાંપત રીસ પીઠ દે બૈઠી સહચરી ઔર બુલાઇ ।। કછુ સીરી કછુ તાતી બાતે કાન્હ હીં દેત દુહાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૩

ખમ્રતા ભર્યા વિવેકથી સખી શ્રી કિશોરીજીને કહે છે કે આપ ને આવી શીખામણ દઇને કોને તમને મોકલેલા છે ત્યારે શ્રી રાધીકાજી જરા તીરછી નજરથી સખીને કહે છે કે હવે તારે ઘેર જવું છે કે નહિ તું અહી કોની સાથે લડવા (ઠપકો આપવા) આવી છું એમ કહીને રસ ચઢાવીને પાછળ ફરીને બેઠા અને કહે છે કે મારે તારી જરૂર નથી તૂ જા મારે જરૂર પડશે તો હું મારી બીજી સખીને બોલાવીશ અથવા બોલાવે છે પછી તે પણ શ્રી રાધિકાજીને કાંઇક ઠંડી વાતો શાંન્ત કરવા માટે કહે છે વળી કાંઇક ગરમવાતો પણ કાન્હ ની સોગન આપીને કહે છે

પદ - ૧૪

કુબહું લે દર્પણ ધર આગેં હવૈ રહે પાછે ઠાડે ।। પટ અંતર મુખ ઔર નિહાર ઇતે માન મન ગા છે ।। ૧ ।। તલફત રહે ધરે નહિં ધીરજ વિરહ અનલ કે દાઢે ઇત નાગરી ચતુર ઉત નાગર ઇત બાતન કે આઢે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૪

આ સખી બહુજ ચતુરાઇ વાળી હતી તે શ્રી ઠાકોરજીને પાછળ ઉભેલા રાખી શ્રી પ્યારીજીને આ સખી દર્પણ દેખાડે છે કે હે શ્રી પ્રિયાજી આપનું મુખારવિંદ દર્પણમાં જુઓ અને જ્યાં અંતર પટમાંથી દષ્ટિમાં કરે છે ત્યાં તો શ્રી ઠાકોરજીના મુખારવિંદ ની ઝલક દેખાઇ ત્યાં તો વળી પાછા ગહેરા માનમાં ઉતરી ગયા વળીશ્રી શ્યામ સુંદર શ્રી પ્યારીજી વીના તડફી રહ્યા છે અને ધીરજ પણ ધરતાં નથી તેમના વગર વિરહ કર્યા ફરે છે અગ્ની (અનલ) થી દઝાય તેટલો શ્રી સ્વામિનીજી ના માન કર્યાથી પોતે વિરહાગ્ની માં ડૂબી ગયા આ બાજુ નાગરી કહેતાં શ્રી રાધિકાજી ચતુર છે આ બાજુ નાગર કહેતાં શ્રી નંદનંદન તે વાતમાં આવે છે કે ગમે તેમ કરીને પણ શ્રી રાધીકાજી ને માન તો મનાવું જ

પદ- ૧૫

બડે બડાઇ કૂં પ્રતિ પાલે બડો બડાઇ છીજે ।। તાકેં બડો શરણાગત વૈર બડે સોં કીજે ।। ૧ ।। તૂં વૃષભાન બડેકી બેટી જાકે જગ્યાએ જીજે રાખો બૈર હિયે ઇનહી સોં તો બૈરી પીઠન દીજે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૧૫

પછી સખી શ્રી રાધાજીએ સમજાવે છે કે હે શ્યામ જે મોટા લોકો હોય તે તેની મોટાઇ નું જ પાલન કરે છે અને જે મોટાઇ રાખે છે તે મોટા લોકોને પોસાય આપણને નો પોસાય પણ તેમના થી મોટુ કોણ છે તે ખબર છે તો મોટામાં મોટી તો શરણાગતી થે તો તું જઇ શ્રી પ્રાણ વલ્લભને પગે પડી તેની શરણ થઇ જાવ તો તેનાથી મોટુ કોઇ નથી વળી તમોને એમ થતું હશે કે હુ તો વૃષભાનજીના ઘરની બેટી છું તો પણ તે મોટા ઘરના થે તો શું તૂ એની

(વૃષભાનજી) જીવાડી જીવવાની છું એમ ના સમજાશો તમારે શ્રી શ્યામ સુંદરથી કોઇ વૈર રાખવાનું હોય તો મનમાં રાખો તેમનાથી પણ ભલે તમે વૈર રાખવામાં પીછે હઠના કરશો પણ મનમાં રાખજો પણ અત્યારે માન છોડો.

પદ – ૧૬

ભામિની ઔર ભૂજંગીના કારી ઇનકે વિષહી ડરૈયો ।। રાચે અરૂ વિરચેં સુખ નાહી ઇનહી ને ભૂલ પત્યૈયે ।। ઇનકે મનવશ પરે મનોહર બડે યતન કર પૈયે ।। કામી હોય વિરહ વિરહ આતુર તો ઇસો કૈસેં સમઝૈયે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૬

સ્ત્રી અને નાગણ કારી તેના વિષથી ડરવું ભલે તે ગમે તેવી રીતે સુખ આનંદથી વર્તે તો પણ અંદર મનમાં સુખ શાંન્તી નથી તેની ભુલ જાહેર નહી કરે અને મનમાં ઝેર રાખશે હવે તેના મનમાં શ્રી શ્યામ મનોહર વશ થઇને પડયા છે ઘણા પ્રયત્ન કર્યા છતાં હવે કેવી રીતે મનાય ભલે તે પણ મનમાં તો શ્રી ઠાકોરજી ને મળવા નો વિરહ હોય કામતુર હોય તો પણ કેવી રીતે સમજાવું

પદ – ૧૭

જે જે પ્રેમ છકે મેં દેખે તિન હિન ચતુરતાઇ તેરે માન સયાની સખી તોય કૈસે સમઝાવું ।। ૧ ।। પરી હૈ ચિનગ ભાવર મેં બુઝત નહિ બુઝાઇ હૈ જુ કહત બાત બાવરી તન તે અગ્ની ઉઠાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૭

હે સકી શ્રી વૃષભાન સુતા સાંભળો જેનામાં ચતુરાઇ છે તેના માં પ્રેમ નથી જે પ્રેમી જનો છે તે તો તેના આનંદમાં જ મસ્ત રહે છે ત્યાં ચતુરાઇ નું કામ નથી તો હે શ્રી રાધે હું આપને કેમ કરીને સમજાવું આપનો ચતુર છો પણ આપ જે ક્રોધાવેશમાં એક ચિનગારી પડી છે તે ઓલવું છું પણ કેમ કરીને ઓલવાતી નથી હું આપને કહેવા જાઉ છું વાત ત્યાં તો હે બાવરી સખી રાધે તારા તનમાંથી જાણે અગ્ની ઝરતો હોય તેવી તો આપ વાત કરો છો

પદ – ૧૮

બહુર્યો ભયે સહચરી મોહન તકે આપની ઘાતેં ।। લાગેકાન સખી કે ધોકેં કહત કુંજહી બાતે ।। ૧ ।। સુધકર દેખ રૂસનો ઉનકો જબ ખાઇ હા હા તેં ।। આપ પીર પર પીરન જાને ભૂલી જોબન માતેં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૮

પછી તે સખી શ્રી નંદ નંદન ને કહે છે મોહન હું શ્રી રાધાજીની પાસે ફરીથી પણ ગઇ હતી તો પણ આપની વાતની તો ઘાત જ કરે છે (કાપીનાખે છે) હું તેને કુંજ નિકુંજની વાતો કહુ છુ તે મારી વાત કાન માંડીને સાંભળતીજ નથી હવે આપ વિચાર પૂર્વક જ જુઓ કે ક્યાં સુધી રીસ રાખે છે જ્યારે થાકી ને તમારી પાસે આવે ત્યારે જ તેના સામુ જેજો આપની જે પીટ છે તે પીડ તે જાણતી નથી અને પોતાના જોબન ના મદમાં બધું ભૂલે છે.

પદ – ૧૯

કહુ નહિ ભઇ સુની હિ ન દેખી તનતે પ્રાણ અબોલે ।। હોત કહા હૈ આલસ હુ મિસ છિન એક ઘૂંઘટ ખોલે ।।૧ ।। પાવત કહા માનમેં સજની કહા ગમ્માવત બોલે કાન્હ પ્રાણનાથ તુમ પ્યારી ફીર હીં કુંજન ડોલેં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૧૯

જેમ શરીરથી પ્રાણઅલગ હોય તેમ સાવ દિગમૂઢ બનીને શ્રી રાધાજી બેઠા છે આવું તો ક્યાંય જોયું નથી અને સાંભળ્યુ ય નથી વળી જે ઘૂંઘટ કાઢીને બેઠેલા છે તો તે ઘૂંઘટ ને એક ક્ષણવાર ખોલવામાં પણ કેટલી આળસ છે તો આવું માન કરે છે તો તેમાં તને કાંઇ પ્રાપ્ત થવાનું નથી હે સજની તને શું થયું છે તો આવું બોલે છે તો કાન્હ કુંવર તો આપડા પ્રાણ નાથ છે અને આપતો તેમના પ્રિય છો તો હે પ્યારીજી હવે ફરીથી કુંજનમાં આનંદથી ફરો.

પદ – ૨૦

કહા રહી અતિ ક્રોધ અગ્નિ જર નેંક ન દયા ધ્યાની ।। પ્રકટી જાય મદન મોહન તન બાત બાત અધિકાની ।।૧ ।। હિતકી કહત અન હિતસી લાગત સમજ હી ભલે સયાની ।। મનકી ચોંપ માન કિત કીજત થોરેં હી ઇતરાની ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૦

ત્યારે શ્યામસુંદર પણ વિચારે છે આમાં ક્રોધ કરવાં જેવુ છે જ ક્યાં અને જરા પણ ધ્યા જાણતી નથી અને મદન મોહન ના શરીર માં એકથી એક અધીક વાત પ્રગટે છે અને કહે છે કે જયારે આપડે તેના હીત ની વાત કરીએ છીએ ત્યારે તેને અનહિત ની વાત લાગે છે ભલે તે ચતુર હોય પણ તે શું સમજે પોતાના મનથી જ જો તેને મળવાની તાલાવેલી હોય તો તે માન કરેજ નહી પણ આતો થોડી વાતમાં બગડે છે

પદ – ૨૧

રહી મૂંદ ઘૂટસોં હઠ ભામિની નેક ન વદન ઉઘારે ।। હરિ હિત વચન રસાલ કઠીન પાહન જિન બુંદ ઉતારેં ।।૧ ।। ધરેં ગ્રીવ પટ સન્મુખ ઠાડે નેકન કોપ નિવારે જીન આધિન દેવ સુરનર મુનિ સોં દીનતા પુકારે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ –૨૧

શ્રી સ્વામિનીજી પોતાના મુખ ઉપર ઘૂંઘટ કાઢીને હઠ કરીને બેઠા છે અને જરા પણ પોતાનું મુંખ ઘૂંઘટથી ઉઘાડતાં નથી શ્રી વ્રજરાજ કુમાર કેવા કેવા હિતના વચનો મધુર રસાલ બોલે છે જાણે કંઠણ પથ્થર હોય તે પણ પલળી જાય પોતાનું પટવસ્ત્ર ઉપરણો ડોક ઉપર ધરેલ છે અને સન્મુખ આવીને ઉભા છે પણ જરાયે કોપ ઓછો કરતાં નથી જેને સર્વદેવ સુરનર મુનિ બધા આધિન છે તેવા શ્રી પુર્ણ પુરસોત્તમ શ્રી પ્યારીજી સન્મુખ કેવા દિનતાં ના શબ્દો ઉચ્ચારે છે

પદ – ૨૨

ક્ષણ ગાવે ક્ષણ વેણું બજાવે કમલ ભ્રંગ કી નાઇ ।। ક્ષણ પાયન તર હાથ પસારેં છુવન ન પાવેં છાંઇ ।।૧ ।। ક્ષણ ક્ષણ લેહી બલાય ભામકી લાલચ કર લલચાઇ ।। છિનક આનકી આન મનોહર ક્ષણ ક્ષણ હા હા ખાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૨

સુંદર શ્રી મુરલીધર શ્યામ ક્ષણમાં ગાય છે ક્ષણમાં વેણું બજાવે છે અને કમલ ભમરા ને જેવી પ્રિત છે તે પ્રમાણે પ્રભુ કરે છે ક્ષણમાં પાયલ બજાવે હાથ પસારે પણ શ્રી રાધાજીતો તેમનો પડછાયો પણ અડતા નથી ક્ષણ ક્ષણ માં તેમનાં ઓવારણ લે છે વળી શ્રી સ્વામિનીજી ને ગમે તેવી લાલચ કરી ને લલચાવે છે અને શ્યામ મનોહર કહે છે પ્યારીજી માન છોડો માન છોડો કેટલી હાહા ખાય છે પણ તે તો માનતાજ નથી

પદ– ૨૩

કબહું નિકટ બૈઠ કુસુમાવલી અપને કર ન બનાવે ।। જોઇ જોઇ બાત ભામીની ભાવે સોઇ સોઇ ચલાવે ।।૧ ।। જીત હી જીત રૂખ કરે લડૈતી તિતહી આપ ન આવે ।। નાચત જાકે ડરન ભુવન ત્રય તિહી નેક હુ માન નચાવે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૩

વળી પ્રભુશ્રી નંદકુમાર શ્રી લાડલીજી પાસે બિરાજે છે અને સુંદર પુષ્પો લઇને ફૂલ થી ચીત્રો પોતાના શ્રી હસ્તથી બનાવે છે અને શ્રી રાધેને જેવી વાત ગમતી હોય છે તેવી જ વાતો પ્રભુ કરે છે જેમ જેમ વધારે રીસ કરતા જાય છે તેમ તેમ નંદલાલ આગળ આવીને મનુહાર કરે છે કહે શ્રી વૃષભાન દુલારી હે પ્રાણ વલ્લભા મારા ડરથી તો ત્રિભુવન પણ નાચી ઉઠે છે પણ આ હવે થોડુક તારૂ માન નચાવ અને માન છોડો.

પદ – ૨૪

જિન નયનન દેખેં દુખ ભુલે સો દુખ નયન સમોવે ।। જો મુખ સકલ સુખનકો દાયક સો મુખ નેક ન જોવે ।।૧ ।। જિહીં લલાટ ત્રિભુવન કોટિકો સો પાયન તરસોવે રાધે જાહિ સનક મુનિશંકર વિચ્ચે તાહી વિગોવેં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ –૨૪

જેના રાજીવ લોચન (કમલની કલી નીકળતી કલી જેવાં) ના દર્શન કરતાંજ દુ:ખ ભુલી જવાય છે તો આતો ઉલટુ દુ:ખ પોતાના નયનમાં સમાવે છે જેનું મુખારવિંદ દર્શન થતાં સકલ સુખના આપવાવાળા સુખદાયક છે તે મુખને જરાપણ જોતાં નથી દ્રષ્ટિ નીચી રાખીને બેઠા છે જેના લલાટ ની ક્રાંતી ત્રિભુવનની કોટિમાં નથી તે શ્રી પ્યારીજીના પગ નીચે સુવે છે અને શ્રી સ્વામિનીજીના મુખકમલને નિહારે છે શ્રી શંકરજી અને સનકા દિ મુનિ ને પણ આ વાત રૂચતી નથી પણ હું તારી પાછળ કરૂ છું છતાં તું મને વગોવે છે આવું ના કરો હે રાધે માન છોડો

પદ- ૨૫

એતે માન ભયે વશ મોહન બોલત કછુક ડરાયે ।। દીપક પ્રેમ ક્રોધ મારૂત છીન પરસત હીબુઝ જાઇ ।। ૧ ।। કબહું કરે કછૂ છત દૂતી કહતબાત સુખદાઇ ।। કપટીકાન્હ ન પત્યૈયે રાધા તોહિ વૃષભાન દુહાઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૫

હવે શ્રી ઠાકોરજી દૂતીને મોકલે છે એટલે દૂતી થોડી છલ વિધ્યા કરે છે શ્રી રાધાજી ને સુખ ઉપજે તેવી વાત કરે છે અરે શ્રી કિશોરીજી આપનો તો એટલો બધો પ્રેમ છે તે હું જાણુ છું (જો આપનો પ્રેમે દિપક જેવો હોય તો પવન આવે કે તરત દીપક બુઝાઇ જાય) કાંઇ જેવો તેવો પ્રેમ નથી અને હે રાધે કાન્હતો બહુ કપટી છે તેને આપ ક્યાં નથી ઓળખતાં હું તો તમને વૃષભાનજીની સોગન ખાઇને કહું છું કે કાન્હ તો કપટી છે જ જો આપ આટલું માન કરીને નો બેઠા હોત તો આ મોહન વશ થાય તેમ ન્હોતો પણ આવે આટલી હઠ કરી ત્યારે કાંઇક બીવો છે (ડરે છે)

પદ- ૨૬

પઠઇ મોય દઇ વનમાલા જહાં કહું રતિ માની ।। વહરાય ઇતે ઉઠ આઇ આલી તોહી ડરાની ।। કાહેતે રૂસનો બઢયો હે મોસો કહો કહાની નવ નાગરી પહચાન રાધીકા યહ છલ અધિક રિસાની ।। ૨૬ ।।

ભાવાર્થ – ૨૬

તો હે રાધે મને શ્રી નંદકુમારે પોતાની વનમાલા આપી છે તે લઇને હું આપની પાસે આવી છું આપને જ્યાં આનંદકેલી કરવાની ઇચ્છા હોય ત્યાં પોતે પધારશે મને કહેતાં તો આપની ઘણી બીક લાગે છે પણ તેમને મોકલી છે તેથી આવીશું મારાથી પણ શા માટે આટલી રીસ રાખો છો મને તેની વાત કરો પછી શ્રી રાધીકાજી ને આ નવનાગરી નવી જાણી એમ મનમાં લાગ્યું એટલે જાણેકે મને છેતરવા આવી છે તેમ જાણી ખૂબ ઉંડા માન કરીને બેઠા.

પદ – ૨૭

જાનિયે કૌન કહા અપરાધી ન આન કાન હી લાગી ।। સો સુન ઉઠી સુંદરી કે તન પ્રગટી પ્રેમકી આગી ।।૧ ।। યદ્યપિ રસીક રસાલ રસીલો પ્રેમ પિયુષ ન પાગી ।। જિન દિયે એસે મંત્ર સાંવરે તા હઠ લહરન જાગી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૭

સખી મનમાં વિચાર કરે છે કે વહે આમાં હું શું જાણું કે કોનો કયો અપરાધ હશે અમ જાણી પ્રભુ તરફ દૂતી આવવા લાગે છે ત્યારે શ્રી સ્વામિનીજી એ આટલા બધા મનુહાર કરેલા તે સાંભળીને શ્રી સ્વામિનીજીના તનમાં પ્રેમની આગ જાગી કે હજી સુધી રસીક પ્રિતમ મધુર રસીલો પ્રેમના અમૃતને હું નાસમજી આવો મંત્ર જેને આપ્યો છે સાંવરે ત્યારની હઠ લહેર જાગી છે

પદ – ૨૮

કહીયે કહા નંદ નંદન સોં જૈસી લાડ લડાઇ ।। કોન હીં ભઇ સુંદરી ઇનકો એતે માન મનાઇ ।।૧।। નવલ નાગર સબહી પહિચાની નાગરી નાગરતાઇ ।। છલ બલ વદની છલ પૈવત હૈ પ્રેમ ન પાયો જાઇ ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૨૮

સખી કહે છે કે નંદ નદન ને આપણે શું કહીયે કારણ કે આ બધા લાડ ખોટા તેમને લડાવે લા છે એટલે આ બધુ માન કરે છે આ સુંદરી આવી કોના જેવી થઇ કે તેને આટલું બધું માન મનાવી એ છીએ તોયે માનતી નથી નવલ નાગર તો સારી રીતે જાણે છે આ નાગરી માનવાની નથી વળી જો આ કપટ ભાવ છોડી નહી દે તો આ સુંદર વદની ને પ્રેમ મળવા નો નથી કપટ જ મળશે.

પદ – ૨૯

હારે બલ અબલા કે મોહન વ્યજન ન પાણી કપોલે ।। માનો પહાન કી પ્રતિમાસી ને ક ન ઇત ઉત ડોલે ।।૧।। નઇ ઘોસન રૂસનો કરત હો કરહો કબહી કલોલે કહા દિયો પઢ સીસ શ્યામ કે ખેંચ આપનો સો લૈ ।।૨ ।।

ભાવાર્થ – ૨૯

હે પ્રભુ હું તો હવે હારી છુ હે મોહન તેનો હાથ જે કપોલ ઉપર (ગાલ ઉપર) ધર્યો છે તે પણ છુટતો નથી જાણે કે પથ્થર ની મૂર્તિ જાણે બેઠી હોય તેવી રીતે જરાયે આમ તેમ ડોલતી પણ નથી નવો દિવસ ઉગે ને રીસ કરવાનું શરૂ પછી ક્યારે તે આનંદ કલોલ કરશે શ્રી શ્યામ સુંદરે આવીશું શીખડાવ્યું હશે કે આટલી બધી ખેંચ તાણ કરાવે છે.

પદ – ૩૦

તો હઠ પર્યો પ્રાણ વલ્લભસોં છુટત નહીં છુડાયો।। દેખત મુરઝ પરે મન મોહન માનોં ભુજંગ મ ખાયો ।। ૧ ।। કાહે કોં અપરાધ લેત હો કીજે ઇન મન ભાયો ।। નેક નિકટ હવૈ નિરખ રાધીકા જો ચાહત હૈ જિવાયો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૦

અરે પ્રાણ પ્યારી રાધે તને આવી હઠ કરવાની ટેવ પાટી છે અને તે આપના પ્રાણ વલ્લભથી હઠ કરવાની અને તે ગમે તેટલા ઉપાય કરીએ તો પણ છોડવાની નહિ જો હું જઇને કહીશ અથવા મને એકલી ને જોશે કે તરતજ માનમાં મુંઝાઇ ગયા છે અને જાણે સાપ કરડે અને જેમ ઝેર વ્યાપે તેમ મન મોહન ને અનંગ રૂપ ઝેર વ્યાપેલુ છે તો શા માટે આવો અપરાધ લેવો પડે હે પ્યારીજી એના મનને ગમે આનંદ આવે તેમ કરો જરા આગળ જઇને જુઓ રાધે જો ઓની કૃપાથીજ જીવાય છે.

પદ – ૩૧

બહુર્યો લિયો ઉઠાય મનોહર યુવતી પતન ઉપાવે વિરહ તાપ દાપ હરવે હું સરસ સુગંધ ચઢાવે ।। ૧ ।। જેતે કીયે ઉપચાર માનો સો જરત માઝ ધૃત નાવે ।। ૧ ।। કામ અગ્ની તે બિના કામિની કહો કૈસે સુખ પાવે ।।૨।।

ભાવાર્થ – ૩૧

સખી એ ફરીથી પ્રયત્ન કર્યો કે લાવ સમજાવું કે આ વિરહ તાપ ને સમાવા માટે સરસ સુગંધીત અરગજા ચરચો મેં ઘણા ઉપાય રચ્યા પણ બધા નકામા ગયાં છે જાણે બળતા માં ઘી હોમવા જેવું થયું છે પણ જો કામાગ્નિ વગરની કામિની એકલી કેવી રીતે સુખ લઇ શકશે માટે આપ માની જાવ અને પધારો.

પદ – ૩૨

જીન કે હિત તુમ ત્રિભુવન નાયક ઠકુરાયન કર પૂજી ।। જીનકે અંગસંગ રતી વિલસી વન નાયકા હવે કૂજી ।। ૧ ।। અનુદિન કામ વિલાસન વિલસવે અલીતૂં અંખૂજી એતેપર સુન માન કરતત હો તો સમ મુગ્ધ ન દૂજી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૨

હે રાધે સાંભળો તમારા હિતને માટે ત્રિભુવન નાયકે તમને ઠકરાની (સર્વશ્રેષ્ટ) કરીને માનેલા છે અને જેના અંગ સંગથી વનના નાયક સાથે પ્રેમ આનંદ માં વિલસો દિન પ્રતિદિન કામ વિલાસ માં વિલસો છો હે કમલ નયની જેમ કમળ ઉપર ભ્રમર ને પ્રીતી હોય છે તેવી રીતે અને એટલા માટે નંદકુમાર સાથે તું માન કરશ તો તારા જેવી મુગ્ધ મેં બીજી કોઇ ના જોઇ

પદ – ૩૩

મેરો કહ્યોતું માનત નાહીં યહાં કો ઔર કહેગો રાખત માન નિહારો મોહન ઇતની કૌન સહેગો ।। ૧ ।। જાનેગી તબ માનેગી આલી જબ તન મદન દહેગો ।। કરત હો માન મદન મોહન સોં માન હી હાથ રહેગો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૩

સખી કહે છે વૃષભાનું સુતા તમે મારૂ કહ્યું માનો અહીં તમને કોઇ મનાવા આવે તેવું નથી અને મન મોહન જ્યાં સુધી તમારૂ માન રાખે છે ત્યાં સુધી સારૂ છે અત્યારે તમને ખબર નહિ પડે પણ જ્યારે તમારા અંગમાં મદન દહન વ્યાપશે ત્યારે જાણશો અને માનસો આટલું બધુ માન મદન મોહન થી શા માટે કરો છો અને તમારૂ માન તમારા હાથમાં રહે તેવું કરો

પદ – ૩૪

નખ લિખ કહ્યો ઉઠ જાઉ તહાં હીં જાકે હાથ બિકાને જાસોં રહત રાત દીન માધો હરદી ચૂન જ્યોં સાને ।। ૧ ।। મુખ મેરે હી માન મનાવત મન વાસોં લપટાને ।। ગાવત વિરદ લોગ સાંચો હૈ હરિ હિત કૌન સિરાને

ભાવાર્થ – ૩૪

પછી જ્યારે સખીએ ઘણીવાત કરી પછી શ્રી રાધિકાજી તો તેને (સખીને) ધરતી ઉપર નખથી લખીને કહે છે અહીંથી તું ઉઠીજા અને તૂં જેના હાથે વિકાની છું (એટલે તૂં તેના વશમા છે તેના વશમાં રહે જેવી રીતે હળદળ અને ચૂનો મળવાથી લાલ રંગ (અંટલે કુમકુમ થાય છે) તેવી રીતે એક થઇને રાત દિવસ રહેજે મારે મોઢે તું મને માન મનાવીશ અને પાછી તેના વખાણ કરીને તારૂ મન તો તેનામાં ચોટેલું છે વળી હરીના હિતમાં કોણ ડંડા કલેજે બેસે જેને વચન આપેલું હોય અને લોકમાં સાચું કહેવડાવવું હોય તેને તેના વખાણ કરવાના હોય છે તૂજા અહીંથી

પદ – ૩૫

તુમ મમ તિલક તુમ હી મમ ભૂષણ તુમહી પ્રાણધન મેરે ।। હોં સેવક શરણાગત આયો જિવાયો યત્ન ઘનેરે ।।૧।। તેરીસોં વૃષભાન નંદિની એક ગાંઠ સો ફેરે ।। હિતસો વૈર નેહ અનહિત સોં યહ ન્યાવ હૈ તેરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૫

પછી તે સખી શ્રી નંદ નંદન પાસે જાય છે હાથે જોડે છે કે હવે તો મારાથી જેટલી બનતી બધી વાત કરી પણ પઠ ત્યજતા નથી પછી શ્રી વ્રજરાજ કુમાર ત્યાં જાય છે અને કહે છે હે વૃષભાન નંદની તેમજ મારા તિલક સમાન છો તમે મારા અંગના ભૂષણ સમાન છો તમે જ મારા પ્રાણ રૂપી ધન છો હું આપનો સેવક છું આપના શરણે આવેલો છું તમે મને ઘણા યત્ન કરીને જીવાડેલ છે આપની સોગંધ ખાઇ ને કહુ છું હે વૃષભાન નંદીની આપડી એકજ ગાંઠ છે અને સાથેજ ફરેલા છીએ આવી રીતે કરો તે સારૂ લાગે છે તમારો ન્યાય કેવો છે જે વૈરી હોય તેની જોડે હિત નો કરાય અને જે આપડું બુરામાં રાજી હોય તેની જોડે પ્રેમનો કરાય તો તમે તો આવીજ વાત કરો છો.

પદ – ૩૬

પરધન રાખ બાગ દ્રુમ ડોલન બૈઠન કુંજન છાંઇ ।। ચારણ ઘેનું ફેન મથ પીવત જીવન મહિષીગાઇ ।।૧ ।। આસન કાંસ કામરી ઓઢન બૈઠન ગોપ સભાઇ ।। ભૂષણ મોર[illegible] કર મુરલી તિનકે પ્રેમ કહાંઇ ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૬

પછી શ્રી રાધે શ્રી ઠાકોરજીને કહે છે આપતો બીજી સખી સાથે બાગ અને વૃદકુંજન નિકુંજ માં ડોલતા ફરો છો ત્યાં બેસો છો વળી આપ તો ગાયો ચરાવો છો અને ઇચ્છા થાય ભુખ લાગે ત્યારે તાંજુ દુધ ફીણ ચડેલું પીવો છો તમારા જીવ માં આ સિવાય બીજુ નથી આપનું આસન કામળી બેસવા માટે ઓઢવામાટે બધા ગોપ બાલકો સાથે ભેગા મળીને બેસો આપનું ભૂષણ મોર પંખ ધરો છો હાથમાં મુરબી બસ એનાથી પ્રેમ કહા હોય બોલો

પદ – ૩૭

પ્રેમ પતંગ પરે દિપક મેં પ્રેમ કુરંગ બંધેસે ।। ચાતક રટેં ચકોર નસો વે મીન વિના જલ તૈસે ।।૧ ।। જહાં પ્રેમ તહાં માન મનાયે પ્રેમ ન ગનિયે એસેં ।। પ્રેમ મધ્ય જે કરહિ રૂસનો તિન હી પ્રેમ કહો કૈસે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૭

દીપક સાથે પતંગીયાને બહુજ પ્રિતી હોય છે તો તેનો દેહ દિપકમાં જલાવી ને ખાખ કરે છે હરણને સંગીત બહુજ પ્રિય હોય છે તે જો કોઇ સારો રાગ છેડે તો તે રાગના પ્રેમથી બંધાઇ જાય છે ચાતક પથી ચકોર પક્ષી વગરરહી શકતું નથી અને માછલી પાણી વગર નથી જીવી શકતી જ્યારે હે વૃષભાન સુતા મને આટલો પ્રેમ છે આપના ઉપર એટલે આટલું માન મનાવું છું પ્રેમને તમે જેવો તેવો ગણશો નહી પ્રેમ સામે વળી રૂસનો કેવો હોય આને કાંઇ પ્રેમ કહેવાય નહિ માટે હે રાધે બધુ ભુલી જાવ અને હવે માન છોડો.

પદ – ૩૮

કાંપત રીસ નયન રતનારે મણીમાલા તન હેરે ।। નિરખ આભા સયાની સુંદરી બહુર નયન રૂખ ફેરે ।। ૧ ।। લિયે ફિરત મન માંહી દુરાઓ જાનત લોગ અઁધેરે એ તેરે મન ભાવતી હૈ તો કિત માન મનાવત મેરે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૮

હે પ્યારે નયન રતનારે આપે મણીમાલા શરીર ઉપર ધારણ કરેલી છે આપ સુંદર લાગો છો પણ મને રીસ ચઢેલી છે તેથી હું કાંપી રહી છુ ત્યારે શ્રી શ્યામ સુંદર કહે છે પ્રાણેશ તું જો આ સંધ્યાની આભા કેવી ખેલી રહી છે તે તું ચતુર સુંદરી છે તારા નયન ની દ્રષ્ટી બદલ ત્યારે શ્રી રાધેજી કહે છે તમે બીજી સખીને લઇને ફરો છો અને આ વાત મનમાં છુપાવો છો તો લોકો જણે છે કાંઇ આંધળા નથી અને તારા મનમાં જો તે આપને ગમતી હોય તો તમે મને કેમ માન મનાવા આવો છો મારે કાંઇ જરૂર નથી.

પદ – ૩૯

મેરી સોં આભાસ તિહારો ઔર યહાં કો હો હે ।। લે દરપણ માણીધર ચરણન પર દેખ હદય મેં કોહે ।। ૧ ।। બિન અપરાધ દાસ કોં ત્રાસે ઠાકુર હું સબ સાહે નિરખ આવેં પ્રતિબિંબ આપનો ફેર હિયે મેં મોહે ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૩૯

હે વૃષભાન દુલારી તને હું મારી સોગંધ ખાઇને કહું છુ કે તમને એક આભાસ લા ગયો છે અને અહીંયા તો કોઇજ નથી પછી પોતે જે મણીઓથી જડેલ હાર પહેરેલ તેમાં દર્પણની જેમ બધું દેખાય છે તે મણી તેમના ચરણો પાસે બેસીને કહે છે જો આમાં કોણ દેખાય છે હદયમાં કોણ છે તે જુઓ વગર અપરાધે આ દાસને ત્રાસ આપો છો અને આ ઠાકુરને બધું સારૂ લાગે છે. પછી પોતે મણી દર્પણમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જોવે છે અને મનમાં મોહ પામે છે.

પદ – ૪૦

નેક હી મુર મુસકાય જાન કે મન મોહન સુખ માન્યો ।। માનો દાવા દુમ જરત આસ ભઇ ઉનયો અંબર પાન્યો જે ભઇ તે સોંહ દિવાઇ તબ સુધે મન આન્યો ।। દિયો તંબોલ હાથ આપને કર અબમે જીવન જાન્યો ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૪૦

જરા સહેજ ફરીથી મુસ્કુરાયા છે તેવું મન મોહને જાણ્યું એટલે તેમને સુખ ઉપજ્યું જાણે વનમાં દાવાનલ પ્રગટે અને વનમાં ઝાડ પાન બળતાં હોય ત્યારે ઉપર આકાશમાંથી વરસાદ પડે ત્યારે આગ બુઝાય પછી જે થઇ ગયું

તે ભૂલી જાવ પ્રભુ અને સોગંદ આપ્યા કે મારા સમ હવે હું માન નહી કરૂં ત્યારે પ્રભુએ માન્યું કે હવે તેનું મન બરાબર સાચું છે પછી શ્રી ઠાકુરજીએ શ્રી કિશોરીજીને પોતાને મનમાં શાંન્તી થઇ કે હવે જીવન જાન્યો (નવુ જીવન પ્રાપ્ત થયું)

પદ– ૪૧

હઁસકે કહ્યો ચલો હરિ કુંજનેમે આવત હોં પાછે ।। હાથ લકુટ ઔર કંધ કામરી વેષ તુમારોકા છે ।।૧।। ગૌદાહનકી વાર હોત હે લિયો બછરૂવા આછે ।। જોન પત્યાઉ છાડજાઉં મુરલી હમેં તુમ્હે યહ બાઢે ।।૨।।

ભાવાર્થ– ૪૧

પછી શ્રી પ્યારીજીએ હસીને શ્રી ઠાકોરજીને કહ્યું કે પ્રભુ ચાલો કુંજનમેં હુ આપની પાછળ આવુ છું પછી શ્રી હરિતો હાંથમાં લાકડી અને કંધાપર કામરી રાખી છે અને વેષ તમારો કેવો છે ત્યારે શ્રી ઠાકોરજી કહે છે મારે ગાયો દોહવાનો વખત થઇ ગયો છે અને વાછરડાઓ સાથે લઇ જાય છે વાછરડાં ઓ પણ કેટલા સુંદર છે પછી શ્રી ઠાકોરજી શ્રી સ્વામિનીજીને કહે છે હે રાધે હું તમારા કહેવ પ્રમાણે કુંજમાં જઇશ તમને જો મારો પુરો ભરોસોં ના હોય તો આ મારી મોરલી મુકી જાઉ મને અને તમને નિચંત

પદ – ૪૨

સઘનકુંજ અલિગુંજ તહાં હરિ કિસલય સેજ બનાઇ ।। આતુર જાન મદન મોહન કો કામ કેલી લે આઇ ।।૧।। ઉઠ ગોપાલ અંક ભર લીની માનો રંક નિધિ પાઇ અતિરસ રીતિ પ્રીતી યો પ્યારી છુટત નહીં છુડાઇ

ભાવાર્થ – ૪૨

પછી સઘન કુંજમાં પ્રિયા પ્રિતમ પધાર્યા છે કુંજમાં લતા પતા કુલો સુંગધ મંદ પવન ચાલી રહ્યો છે ભ્રમરો ના ગુંજાર કરી રહ્યો છે ત્યાં હરિ સુંદર કુસુમન સેજ એકદમ સુંવાળી સેજ બીછાવી છે શ્રી મદન મોહનલાલને આતુર થયા જાણી આનંદ ની ઇચ્છાઓ લઇને આવ્યા છે પછી શ્રી ગોપાલે ઉઠીને અંક ભરી લીધી કે જેવી રીતે રંક પાસે કાંઇ વસ્તુ હોતી નથી અને અચાનક ભંડાર ધનનો મળે પછી પુછવાનું જ શુ હે રાધે પ્યારી આ અતિરસ રીત પ્રીતી હવે આપડે છોડવી હશે તોય નહી છુટે કારણ કે ઉભય સ્વરૂપ જે છે તે તો એક જ સ્વરૂ છે પૂર્ણ પુરસોતમ પ્રભુએ ગૌલોક ધામમાં સૃષ્ટીના સર્જન પેલા આદ્ય વૃંદાવન માં ગૌલોક ધામમાં કદંબ વૃક્ષ નીચે ઉભા રહી વેણુરવ કરતાં કરતાં વિચાર ઉદભવ્યો કે એકલા આનંદ આવે નહિ એટલે તેમાંથી પોતાના શ્રી અંગમાંથી ઉદભવ્યો કે એકલા આનંદ આપે નહિ એટલે તેમાંથી પોતાના શ્રી અંગમાંથી શ્રી રાધાજી નું પ્રાકટય છે હવે પોતાના સુખ માટે પોતાની પ્રકૃતિને બહારરૂપ આપી પોતે આનંદ કરે છે અને જ્યારે અતિરસ ભરે મદન મોહન આનંદ કેલી માં પોતાની પ્રકૃતિને પોતામાં સમાવી શુદ્ધ અદ્વૈતાનુભવ માણે છે તો આ કાંઇ વિપરીતવાત નથી વાંચતા સમજ ફેર થાય નહિ તેજ ખ્યાલ રાખવાનો છે.

પદ - ૪૩

અવલંબન આલિંગન ચુંબન લિયો સુરત રસ પુરો ।। રહી ઝલક શ્રમ બુંદ વદન અલી વાહન નિરખત ચૂરો ।।૧ ।। મુખ કે પવન પરસ્પર સુવકવત ગહે પાણી પિયે ઝુરો ।। બુઝત જાન મનમથ ઉમગ માનોં બહુર્યો દિયો મરૂરો ।।૨ ।।

ભાવાર્થ -૪૩

શુદ્ધાદ્વૈત સિધાંત અનુસાર જો અદ્વૈતાનંદ લેવો હોય તો જ્યાં સુધી વૃતિ સુન્યાકાર ન થાય અને ભગદાવેશમાં વ્યસન દશા કહે છે જ્ઞાન માર્ગમાં સુસુપ્ત અવસ્થા કહે છે એક જ વાત છે જયાં સુધી વ્રત્તિ સુન્યાકાર ન બને ત્યાં સુધી આપણને પરમ આનંદની પ્રાપ્તિ થતી નથી શ્રી મહાપ્રભુજીએ શ્રી યમુનાષ્ટકમાં સાતમી કડીમાં કહ્યુ છે (ઇયંતવ કથા ધિકા સકલ ગોપીકા સંગમ) સ્મર શ્રમજલાણુંભી સકલ ગાત્ર જૈ સંગમ) તો આ બધિ અદ્રૈત સિદ્ધાંતની વાત અને.અદ્રૈત કોને કહેવાય તેજ સમજવાનું છે જેમ પાણીમાં પાણી ઉમેરીયે દુધમાં સાકર પ્રકાશમાં પ્રકાશઆ બધી એકજ વાત છે તો હવે પદની કડી ની વ્યાખ્યામાં જુઓ ઉભય સ્વરૂપ રૂપરસમાં આલિંગ્ન ના અવલંબન થી ચુંબન લઇ અને આનંદમાં ગરકાવ થઇ (ડૂબી) ગયાં તે વખતે તેમની શોભા ઉભય સ્વરૂપની કેવી છે શ્રી અંગ ઉપર પરશ્વેદ ના શ્રમ બિંદુના ઝલકી રહ્યા છે આલિવાહન એટલે અલિ કહેતાં ભમરો અને વાહન કમલ ભમરો કમળ ઉપરજ બેસે છે તો કમલની ઉપમાં આપી નેત્રની તે પરસ્પર નૈનથી નૈન મિલાવે છે અને અગાધ આનંદ લેતાં નયન કમલ પણ થાકી જાય છે (નયનબંધ કરી દે છે) મુખારવિંદ માંથી પવન પરસ્પર જેમકે ફરીથી તેને હાથપકડી મરોરરી રાખે છે ત્યાં પછી નંદકુમાર કામદેવને થકીત કરી હરાવી દીધા છે પોતે કોટિ કંદપ લાવણ્ય રૂપ છે.

પદ - ૪૪

આલસ મગન વદન કુમ્લાની અબલા નિરબલ કીની ।। વિથકીત જાન શ્યામ બિંબ ભૂજ ગહી પ્રિયા અંકભર લીની ।।૧ ।। ગોરે ગાત મનોહર ઉરજન ફૂલેલ કંચુકી ભીની ।। માનોં મધુપ બૈઠે કમલન પર શ્યામ છાપસી દીની

ભાવાર્થ- ૪૪

પછી આલસ મગ્ન વદન કમલ શાંન્ત થઇ જાણે કરમાઇ ગયું હોય તેમ આ અબલા ને નિરબલ કરી દીધો બહુજ થાકેલાં જાણી શ્રી શ્યામ સુંદર મદન મોહન શ્રી વૃષભાન સુતા ના અધરોષ્ટ ને હાથથી ગહીને શ્રી પ્રિયાજીને અંકમા લઇ લીધા ગૌર શરીર મનોહર ઉરજન કહેતાં (હદય કમલ) અત્તર ફુલેલ થી સુવાસિત કંચુકી પણ ભીની છે જેવી રીતે ભમરો કમલ ઉપર બેસે તેવી રીતે જાણી હદય કમલ ઉપર જાણે શ્યામની છાપ દીધી હોય તેવી રીતે ઉભય સ્વરૂપની શોભા બની રહી છે.

પદ - ૪૫

ઇત રાધીકા નવનાગરી ઉત જૂરે સુભટ રણ દોઉ બાણ કટાક્ષ નયન અસિવર નખ વરષ સિરાને દોઉ ।। ૧ ।। ટૂટેહાર કંચુકી દરકી ઘાયન મુરેન દોઉ ।। પ્રકટી પ્રિતી વીચકર વેંકો લાજન લાજે દોઉ

ભાવાર્થ - ૪૫

આ બાજુ શ્રી રાધિકાજી અને શ્રી ઠાકોરજી બંને અંકભરીને જાણે રણ સંગ્રામ જીતી ને બીરાજેલા છે નયન બાણ ના કટાક્ષ અને નખક્ષત લાગેલા છે અંને શિથીલ (ઠંડા) થઇને બેય બીરાજ્યા છે વળીહર તૂટયા છે કંચુકી આ વ્યવસ્થિત થઇ છે ક્યાંય ઉઠીને પાછા ફરી શકતાં નથી એવા બેઉને પરસ્પર પ્રિત પ્રગટી છે કે એક બીજાથી જરાય લજાતા નથી.

પદ - ૪૬

કબહું અંચલ ઓટ દુરાવેં ચિતવન વદન ઉઘારી ।। જનું મરકત મણી વેલ હદયમેં નિરખત મુખ અનુહારી ।।૧ ।। કબહું ખોલ લેત અપને કર ગુંથત કચ બનવારી માંનો દિપક ઉદ્યોત કિયો હૈ શરણગઇ અંધિયારી ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૪૬

ક્યારેક પોતાનો સાડીનો છેડો આડો રાખી પોતાનું મુખ કમલ ઢાંકે છે અને પાછા ઉઘાડે છે જેમ મરકત મણી જે શ્રી ઠાકોરજીના હદય કમલ ઉપર હારમાં જડેલ છે તેમાં શ્રી સ્વામિનીજી પોતાનું મુખારવિંદ નિહાળી રહ્યા છે અને શ્રી શ્યામ સુંદર પોતાના શ્રી હસ્તથી શ્રી સ્વામિનીજીના કેશ ખોલે છે અને કેશગુંથે ચે તે સમયે ઉભય સ્વરૂપની ઝાંખી કેવી થાય છે શ્રી સ્વામિનીજીનું ગૌર સ્વરૂપ જાણે દિપકની જ્વાલા તેજ કરતી હોય તેમ લાગે છે અને શ્રી શ્યામ સુંદર જાણે અંધિયારી (અંધારૂ) તેના શરણમાં પડી હોય તેમ તે સ્વરૂપ દેખાય છે શ્રી ઠાકોરજી શ્રી રાધીકાજી ના ચરણમાં બેઠેલા છે

પદ- ૪૭

જિહીં ડર રહત પીત પટ ઓઢેં કહા કહું ચતુરાઇ ।। ભોરે કાન્હ કામ કરે ભોરે વેશ ભુરાઇ ।। ૧ ।। પ્રભુમેં પ્રિયા પ્રિયામેં પ્રભુ જ્યોં જલ દર્પણ ઝાંઇ યહજીન કહો હિયમેં કોહે બહુરિ પરે કઠિનાઇ ।. ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૪૭

જાણે ડર લાગતો હોય તેમ પોતાનો પિત પટ શ્રી અંગ ઉપર ઓઢે છે અને તેની ચતુરાઇ ની હું શું વાત કૂરૂ કાન્હ તો જાણે સાવ ભોરો છે અને કામ પણ ભોરા છે અને વેષ પણ સાવ ભોરો છે (નીર્મલ) જાણે ભોરવાઇ ગયા હોય પ્રભુમાં પ્રિયા અને પ્રિયામાં પ્રભુ ઓત પ્રોત બિરાજે છે જાણે જલમાં પ્રતિબંબ જલ સાથે ઓત પ્રોત દેખાય છે તેવી રીતે મારા હૈયામાં કોણ છે તે સમજાવતા બહુ જ મહેનત પડી છે હવે તો ખાત્રી થઇને કે મારા હૈયામાં કોણ છે.

પદ - ૪૮

કર જોર વિનંતી કરે મોહન કહાતો પાયન શિર નાઉ ।। હોં સેવક શરણાગત આયો કહો તો પત્ર લિખાઉ ।।૧ ।। તેરી સોં વૃષભાન નંદિની અનુદિન તુવ ગુણ ગાઉં અબ જીન કરો માન મોસોં તુમ યહ ભોજ કર પાઉં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ - ૪૮

હે વૃષભાન નંદની હવે હું હાથજોડીને વિનંતી કરૂ છુ અને કહો તો તમારા પગે પડુ શિરનમાવુ હે શ્રી રાધે હું તો આપનો સેવક છું વળી શરણાગત સ્વીકારી છે કહોતો પત્ર પરલખી આપું આપની સોગંદ ખાઇને કહુ છું હે વૃષભાન નંદિની અષ્ટ પ્રહર હું આપનાજ ગુણ ગાઉ છું હવે તમો આવું માન કરશો નહિ મારાથી તમે

પદ - ૪૯

હૅંસ કર ઉઠી પ્યારી ઉર લાગી મન મોહન સુખ પાયો તુવ મન દિયો આન વનિતા હિત મૈ મન કહાં લગાયો ।।૧ ।। લે બલાય પાંય લાગ હિયો ભર પિછલો દુઃખ વિસરાયો ।। શ્યામ માન હૈ પ્રેમ કસોટી પ્રેમ હી માન સહાયો ।।૨ ।।

ભાવાર્થ- ૪૯

ત્યારે શ્રી પ્યારીજી હૅંસી ને ઉઠયા અને ઉરસોં લાગ્યા અને શ્રી મનમોહન શ્યામ સુંદર ને બહુજ સુખ ઉપજ્યુ પછી શ્રી સ્વામિનીજી કહે છે હે શ્યામ મનોહર આપે મનતો આપ્યું પણ પેલા તમે દૂતી સાથે હિતની વાત કરાવી પણ તે હિત વચનો બોલે પણ તેનામાં શું મન લાગે હૈ નાથ હું વારી જાઉ છું પાયે લાગી હૈયું ભરાઇ આવ્યું અને પાછલું દુઃખ ભૂલી ગયા હે શ્યામ સુંદર જે માન છે તે પ્રેમની કસોટી છે અને આપનો પ્રેમ હતો તો આ માન સહન થયું છે.

પદ - ૫૦

ટૂટે બંધ છુટી અલકાવલી ઔર મરગજ વાગે ।। અંજન અધર ભાલ યાવક રંગ પીક કપોલન દાગે ।। ૧ ।। બિન ગુણ હાર પીઠ ગઢયો કંકણ ઉપટ ઉઠે ઉર લાગે રસીક રાધિકા કે સુખ વિલસે સુંદર શ્યામ સુભાગે ।। ૨ ।।

ભાંવાર્થ - ૫૦

અલકાવલી છુટી અને કંચુકી કે બંધ ટૂટે વસ્ત્રો પણ ચોળાઇ ગયા કરચલી પડી ગઇ અંજન ના દાગ અધર પર લાગ્યા છે શ્રી ઠાકોરજી સ્વામિનીજી ને માન મનાવતા જે પગે લાગેલા તો રાધાજીના પગનો યાવક નો (મેંદી) રંગ શ્રી ઠાકોરજીને ભાલ પર લાગ્યો છે પીક પણ ગાલ ઉપર દાગ પડ્યો છે શ્રી પ્રિયાજીના હારની મોતીની છાપ શ્રી અંગ પર પડી છે પીઠ પાછળ કંકણ ના સોર ઉઠી આવ્યા છે રસિક શ્રી નંદનંદન રાધિકાજી સાથે જે સુખ માણી રહ્યો છે તો સુંદર શ્યામ અને શ્રી સ્વામિનીજી ના ભાગ્ય ની શું સરાહના કરીએ જેટલી કરીએ તેટલી ઓછી

પદ – ૫૧

રસીક ગોપાલ રસીલી રાધે નવો નેહ વશ કિને ।। પ્રાણનાથ સોં પ્રાણ પ્યારી પ્રાણ પલટેલીને ।।૧ ।। ઇતનાગર ઉત ચતુર નાગરી ઉભય બંધ પ્રવીને ।। અતિ હિત જાન ત્યજો માન ભામિની મોહન કોં સુખ દીને ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫૧

રસીકગોપ્પલ રસીલી રાધે નવો નેહ કરી વશ થયાં પ્રાણનાથે પ્રાણપ્યારીના પ્રાણ ફેરવી નાખ્યા આ તરફ નાગર આ બાજુ ચતુર નાગરી ઉભય સ્વરૂપ પ્રવીણ છે બહુ હિતજાણી ને માન છોડયું છે ભામિની એ મન મોહનલાલને બહુ સુખ આપ્યુ છે.

પદ – ૫ર

શ્રી રાધાકૃષ્ણ કેલી કૌતુહલ જો ગાવે જિહિભાવેં ।। બહુરી ન બસેં ગર્ભ પાતક મેં ઔર અભય પદ પાવે ।।૧ ।। તાકે સદા સમીપ વસેં હરિ ઉર આનંદ બઢાવે જીવન મુક્ત સૂર કે પ્રભુકી અનુદિન લીલા ગાવેં ।। ૨ ।।

ભાવાર્થ – ૫ર

શ્રી રાધઆ અને કૃષ્ણનું આનંદ નું કૌતુહલ જે ગાશે સમજસે વિચારી ને જેને ગમશે તેને ફરીથી માતાના ગર્ભમાં પ્રવેશ કરવો નહિ પડે (ફરી જન્મ લેવો નહિ પડે) અને અભય પદ મેળવશે તેના સામે સદાય શ્રી હરી વસે છે તેના ઉરમાં આનંદ બઢાવે છે અને જીવન મુકત કરે છે જો આ લીલાને અષ્ટ પ્રહર ગાશે તેને પછી તિમિર તત્કાલ નાશ પામે છે રવિ ઉદય થયાં પછી અંધકાર ને બુહારી કરી વાળવું પડતું નથી તો આ લીલા શ્રી મહદ્ ભક્ત શિરોમણી શ્રી સુરદાસજીની ગાથા છે.

વેણુગીત પરથી

સ્નેહ ઉત્પન થયાં પછી આ શ્રવણાદિ સાધન રૂપ ન રહેતાં સ્નેહ રૂપ અર્થાત પુરૂષાર્થ રૂપ બની જાય છે સ્નેહોદય થતાં ભક્ત ને શ્રાવણ કિર્તન વિગેરે નું વ્યસન થઇ જાય છે જેમ એક વ્યસની બધી વૃત્તિઓ સ્વભાવ ગત પ્રભુ વિષયક બની જાય છે તેની બધી ઇન્દ્રીયોનો વ્યાપાર પ્રભુ પરત્યે થઇ જાય છે પ્રભુનું શ્રવણા દિક જ તેના માટે પુરૂષાર્થ રૂપ બની જાય છે ફળની આકાક્ષાં વિનાની પ્રભુ સ્વરૂપમાં વ્યસન રૂપ આ વૃતિનેજ ઉત્તમ ગણી છે સ્વ. વ્યસન થી પુરૂષાર્થ રૂપે આચરેલી શ્રાવણાદિ ભક્તિ ઉત્તમ પુષ્ટિ ભક્તિ રૂપ છે ભક્તિ તો પુરૂષાર્થ રૂપ છે ભક્તિની પ્રાપ્તિમાં ભક્તિ જ સાધન છે ભક્તિ નો વિષય ભક્તિ જ છે ભક્તિ જ ફળ છે પ્રિય પત્યેના પ્રેમમાં ઇચ્છાનું કોઇ પ્રયોજન નથી ઇચ્છાના અભાવમાં જ પ્રેમનું યથાર્થ સ્વરૂપ છે પ્રત્યેક ઇચ્છામાં સુખની વૃત્તિ રહેલી છે પરંતુ પ્રેમ અથવા ભકિત સુખ નિરપેક્ષ છે સુખ સાપેક્ષ વૃત્તિ માં તો પ્રેમનું અસ્તિત્વ જ ક્યાંથી હોય મોક્ષની ઇચ્છા ભક્તિ નથી કારણ કે ભગવદ ભક્ત ને મોક્ષની ગંધ ની ઇચ્છા પણ નથી ઇચ્છાની ઉત્પતિ સ્વાર્થમાંથી છે ભક્તિ ની ઉત્પતિ નિ

સ્વાર્થ માંથી છે ઇચ્છા નો સંબંધ અ પ્રાપ્ત વસ્તુ સાથે છે ભક્તિ અથવા પ્રેમ માં એવું નથી ભક્તિ એ પ્રેમની એવી અવસ્થા છે જેમાં સંયોગમાં પ્રેમી યુગલભાવી વિયોગ સુલભ ભીરૂતા તથા વિયોગ માં સંયોગની ઉત્કંઠા આ પ્રકારની સ્થિતિ ને પ્રેમ અથવા ભક્તિ માનવાં માં આવી છે. ઇશ્વરમાં પરમ અનુરાગ જ ભક્તિ છે.

પુષ્પવત શબ્દની જેમ ભક્તિ દ્વારા આ બંને વૃત્તિઓની અવસ્થા નો યુગ પદ બોધ થાય છે જેવી રીતે પુષ્પવત શબ્દ દિવસે વિકસતા કમળને વિકસાવ નાર સૂર્યનો તથા રાતે ખીલતાં કુમુદ ને વિકસાવ નાર ચંદ્રનો એમ બંને વિરૂધ્ધ પદાર્થો નો યુગ પદ અવબોધક છે આમ ભક્તિ પણ સેવાના રૂપમાં ભગવાન ના સંયોગ કાલીન કાયિક રસાનુંભવનો તથા પ્રેમના રૂપમાં ભગવાન ના વિયોગ કાલીન માનસિક રસાનું ભવનો હેતુ કારણ કે પુષ્ટિ માર્ગમાં એકમાત્ર સેવ્ય સ્વરૂપ યશોદોત્સંગ લલિત શ્રી કૃષ્ણજ છે. આ ભાવ ભક્તિ સૌ પ્રથમ સ્નેહ પ્રેમ રૂપે પછી આશકિત રૂપે પછી વ્યસન રૂપમાં સંપૂર્ણ અભિવ્યકત થાય છે આ પ્રેમ મનનો જ્ઞાન વિગેરે થી અતિ રિક્ત ધર્મ વિશેષ છે તેથી ભક્તિમાં માનસી ક્રિયાજ પ્રધાન છે. ભક્તિ પ્રેમ આશકિત તથા વ્યસન આ ત્રણે કક્ષાઓમાં ઉત્તરોતર આવિર્ભાવ ક્રમ માં સૌ પ્રથમ મન પ્રભુ તરફ ઝુકે છે પછી પ્રભુને આધિન બને છે અને અંતે પ્રભુમાં એક તાન બની જાય છે મનની પ્રભુ પ્રત્યેની આ સહજ પ્રથમ વૃત્તિજ પ્રેમ કહેવાય છે સ્વવિષયે સ્વત :

શ્રી ભાગવત માં આ એકતાનતાનું ગંભીરતાને પ્રાપ્ત ગોપાંગનાઓના ચિત્તની અવસ્થા નું વર્ણન સ્વયં ભગવાને કર્યુ છે મારામાંજ અનન્ય અનુરંકત મનવાળાં ગોપાંગનાઓ સ્વયં ભગવાને કર્યુ છે. મારા માં જ અનન્ય અનુરંકત મનવાળાં ગોપાંગનાઓ સ્વયં પોતાની જાત નેય ભૂલી ગયાં તેઓ પોતાની જાતનેય ભુલી ગયાં તેઓ પાતની જાતને તેઓ પણ ઓળખી ન શક્ય તેઓ કોણ છે આ કોણ છે તે કોણ છે જેમ સમાધિમાં મનનો લય થાય છે સમુદ્રમાં નદીઓ નામ રૂપ રહિત વિલિન થઇ જાય છે તેવીજ રીતે ગોપાંગના ઓના ચિત્તની મારા વિષે સ્થિતી છે ટુકમાં આ પ્રકારની ગંભિરતાને પ્રાપ્ત છે ચિત્તની મારા વિષે સ્થિતી છે ટુંકમાં આ પ્રકારની ગંભિર તાને પ્રાપ્ત જે ચિત્ત છે અર્થાત જેવી રીતે સમાધિમાં થાય છે તેવી રીતે પ્રભુમાં લયભાવ ને પ્રાપ્ત જે ચિત્ત છે તેજ સેવા રૂપ છે વ્યસન નિરોધના હાર્દને અભિવ્યકત કરનારો પરિભાષિક શબ્દ સ્વાત્મ ભાવ છે ભાવમાં ભક્તિની નિરવધિ રસરૂપતાનો અનુભવ થાય છે વાસ્તવમાં જોઇએ તો નિરોધ દશા વ્યસન ભાવનીજ સંપુર્ણ વિકસીતા અવસ્થા છે સ્વાત્મ ભાવ નિરોધની પરાકાષ્ટા છે આ અવસ્થા આત્મા તથા બ્રહમાંડ થી પણ અતિત છે સ્વાત્મ ભાવની અવસ્થા માં સર્વત્ર સર્વરૂપે જે આત્મા છે તેની જ વિદ્યમાન તા છે ભ્રમર ગીતમાં શ્રી ઉધ્ધવે ગોપાંગનાઓને તેમની આ સર્વાત્મભાવની સિધ્ધિ માટેજ અભિનંદન આપ્યા છે (સર્વાત્મ ભાવોધિકૃતો ભવતી ભીર ધોક્ષ જે વિરહેણ મહાભાગા મહાન્મે નું ગ્રહ કૃત :) આ શ્લોકમાં પ્રયુકત સર્વાત્મભાવની વ્યાખ્યા શ્રી સુબોધિનીજીમાં આ પ્રકારે કરી છે જ્યાં પોતાના આત્મા સંબંધિત સર્વ પ્રકારના ભાવ ભગવાનમાં જ સ્થાપિત કર્યા હોય તથા જેના પણ આશકિત તથા વ્યસન માં ઉત્તરોત્તર ઉત્પતી તથા પરિણતિ નો પ્રારંભ પણ ભગવાન વડે જ થયો હોય ત્યાં આ પ્રકારની આ અવસ્થા અર્વાત્મ ભાવ કહેવાય છે આ વાખ્યા પ્રમાણે આ સર્વાત્મ ભાવજ ભક્તિ રૂપ છે ભક્ત ની ઇન્દ્રીય અંતકરણ

પ્રાણ તથા જીવમાં સદૈવ સર્વાત્મા શ્રી પુરૂષોત્તમનોજ નિરંતર ભાવ રહે એવા વિધમાન વિયોગનુભવને સર્વાત્મ ભાવ કહે છે અર્થાત સંયોગ કાળમાં પણ અનંત વિપ્રયોગની લહેરો માં ભાવનાઓમાં નિમગ્ન અવસ્થા સર્વાત્મભાવ છે વિપ્રયોગમા સગરો પદાર્થ પ્રભુરૂપ હી દીસે તબ ભગવત સેવામય સંયોગ હું મે વિપ્રયોગ હોય પ્રભુ કે દર્શન મેં પલક આડી પરે તો વિપ્રયોગ હોય વિકલ હોય પ્રેમ લહેરી મે યહ જાને પ્રભુ મોંકુ છોડિ કહુ ગયે (શ્રી હરીરાયજી) શ્રુતિ એ આત્માને નિરતિરાય નિરવધિ આનંદરૂપ રસરૂપ કહ્યો છે તેથી જીવ માત્રની અશકિત રૂપ આ એક માત્ર આત્મા જ છે.

તદેતત્ : બ્રહમચર્યેણ પરમેણ સમાધિના વિહીંત લોકયાત્રાર્થ ન રાગાતોડસ્યે સંવિધિ ।। એતત્ શાસ્ત્ર તત્વજ્ઞો ભવત્યેવ જિતેન્દ્રીય : અર્થાત કામસુત્રના જ્ઞાનથી જિતેન્દ્રીય થઇને રસાત્મક પ્રભુમાં પોતાના સ્નેહ નો કેમ વિનિયોગ કરવો તે દર્શાવવાને વાસ્તેજ કામસુત્ર લખાયા છે બધી ઇન્દ્રીયોનો તથા દેહાદિક નોજ અનન્ય ભાવ ભગવાનમાં સર્વભાવ છે તથા ભગવાનમાં સ્વપર ભેદનો અભાવજ અનન્ય ભાવ છે આ પ્રકારનો આ અનન્ય ભાવજ આત્મ ભાવ કહેવાય છે. કામ ભાવ રૂપ શૃંગાર રસ છે તે સિવાય નું રમણ સર્વાત્મ ભાવરૂપ ભક્તિ રસરૂપ છે સર્વાત્મ ભાવમાં વિષયોનો પરિત્યાગ છે તેમાં દેહેન્દ્રીય વિગેરેની સ્ફૂર્તીજ નથી રહેતી આજ ફલાત્મક સ્વતંત્ર ભકિત જ છે. (પિબત ભાગવતં રસમાલયમ)

તેથી લૈકિક શૃંગાર રસથી આ ભકિતરસ સર્વથા ભિન્ન છે તથા ભક્ત ગણ આ ભકિત રસનો શૃંગાર રસથી ભિન્ન એવો અનુભવ પણ કહે છે જે વિધ્વાનો નું એ કથન છે કે સંયોગ તથા વિપ્રયોગ આ બંને શૃંગાર રસનીજ અવસ્થા ભેદ છે આ વાત રમણીય જ છે. નાયિકા માં નાયકની અને નાયકમાં નાયિકાની જે રતિ છે તે શૃંગારરસ છે માતા આદીની પુત્ર આદીમાં તથા પુત્ર આદીની માતા આદીમાં જે રતિ છે તે કેવળ સ્નેહ રસ છે પરંતુ ભગવદ વિષયક તથા નિરૂપાધિક એવી ઉભયવિધ રતિજ અલૌકિક હોવાથી મુખ્ય રસ રૂપ ભકિત રસ રૂપ ગણાય છે કારણકે ભગવાને જ રસ રૂપ રસૌ વૈસ : કહ્યા છે.

ગોપાંગના ઓ એ શ્રી કૃષ્ણને કામરસના આગ્રહથી અવશ્ય ભજ્યા હસે પરંતુ ભગવાને અનૂગ્રહ પૂર્વક તેમને તે રસનો સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો જે આત્માનો પ્રિયત્વ રૂપ છે જે રસોવૈસ : કહેવાય છે શૃંગાર રસ સાથે સંબંધિક લૌકિક રસાભાસ નો નહિ શ્રી મદ આચાર્ય ચરણ દ્વારા પ્રતિ પાદિત પર બ્રહમ શ્રી કૃષ્ણ પુષ્ટિ પ્રભુ છે અનુગ્રહાત્મ છે તેથી આ પુષ્ટિ પ્રભુએ પોતાનામાંજ અનન્યતા પૂર્વક આશકત હોવાથી તામસ કક્ષાનાં જીવ એવાં નિ:સાધન ગોપીજનોને પોતાના આ રસની સાંગોપાંગ અનૂભૂતિ કરાવી કયાં કામ ભાવથી આતુર તામસી એવી વ્રજની ગ્વાલિની અને ક્યાં રસોવૈસ : નો સાક્ષાત્કાર તેથી સર્વ પ્રથમ ભગવાને તેમને આ રસાનુભવની યોગ્યતાથી સંપન્ન કર્યો રસ નિષ્પતિ ની મર્યાદા પ્રમાણે સૌ પ્રથમ તેમનામાં ભગવાન પ્રત્યેના પ્રેમ ભાવની સ્થાપના કરી અહીંએ સ્પષ્ટ સમજી લઇએ કે આ પ્રેમ લોકાનુંભૂતિની કક્ષાનો સ્તરનો નથી.

આ અવિદ્યા સાક્ષાત પૂતના હતી પૂતના ના સંહાર દ્વારા ભગવાને તેમની આ અવિદ્યા દૂર કરી ભગવાને તેમની તેમને આધ્યાત્મિક અવિદ્યાથી મુકત કર્યા ધેનુકજ તેમની આધ્યાત્મિકા વિદ્યાનું સ્વરૂપ હતો તેથી પ્રભુએ ધેનુક નો સંહાર કર્યો બ્રહમાનંદ થી સંપન્ન ભક્ત જ ભજનાનંદની શ્રી પુરૂષોત્તમના સ્વરૂપાનંદની અનૂભૂતિ ને યોગ્ય બને છે આ ભજનાનંદ જ તૈતરીય ઉપનિષદ દ્વારા પ્રતિ પાદિત આનંદમય આત્મા છે રસોવૈસ : છે મહાનંદ છે. નિઃસાધન તાજ જ્યાં ફળ પ્રાપ્તિનું સાધન બની જાય તેને પુષ્ટિમાર્ગ કહેવામાં આવે છે અર્થાત પુષ્ટિમાર્ગમાં સ્વયં ફળજ પોતાની પ્રાપ્તિ માટેનું સાધન બને છે પુષ્ટિમાર્ગ માં પૂર્ણ પુરૂસોત્તમ સ્વરૂપ તઃ ફળ રૂપ છે આ ફળરૂપ પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ જ નિઃસાધન જીવો ને પોતાની પ્રાપ્તિ કરવામાં સ્વયં હેતુ સ્વરૂપ તઃસાધન બન્યા છે પોતાની પ્રાપ્તિ કરાવવા માટેજ અર્થાત નિઃસાધન જીવો માં નિરોધ સિધ્ધ કરાવવા માટે જ પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ પ્રકટ થયા છે તેથી જ જન્મ પ્રથમ પ્રકરણના પ્રથમ ચાર અધ્યાયોમાં આ ચતુર્વ્યુંહાત્મક પુષ્ટિ પુરૂસોત્તમ ના પ્રાકટયનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યુ છે.

શ્રી હરિ એજ સ્વરૂપતઃ ગોપાંગના ઓમાં પોતાના પ્રત્યે આ પ્રેમભાવને સિધ્ધ કર્યો છે પ્રેમ તથા આશકિતનું દાન વૃંદાવનમાં પ્રવેશ વેણુકુંજન અને આશકિત ભાવનું ઉદ્દીપન જ માત્ર નહિ પરંતુ પુષ્પિત વનરાજી સઘન નિકુંજોથી અચ્છાદિત ઉપવનો કલકલ કરતાં ઝરણાઓ વિકસીત કમલ સમુહથી સુંગધિત સરોવર આદી અન્ય ઉદ્ધિપક સાધન સામગ્રીનું સંપાદન પણ વ્રજાંગનાઓની ચરમરસ નિષ્પત્તિ માટે સ્વયં શ્રી હરિએજ કર્યુ છે પુષ્ટિમાર્ગમાં ભક્ત ભગવાનનું વરણ નથી કરતો પરંતુ ભગવાન જ સ્વ ઇચ્છીત જીવનું પોતાના ભક્તરૂપે વરણ કરે છે. ભક્ત દ્વારા સ્વ પ્રાપ્તિમાં સ્વયં ફળરૂપ ભગવાન જ સાધન બની જાય છે તેથી સ્વ પ્રાપ્તિમાં ભક્ત ને માટે બધાં સાધન ભગવાન પોતે જ સિધ્ધ કરી આપે છે ગોપાંગનાઓ ભગવદ અનુગ્રહીત જીવ છે તેમને ભગવદ સ્વરૂપ ની સાક્ષાત અનૂભૂતિ ને લાયક બનાવ્યા છે તેથી તેમના નિરોધ માટે પ્રથમ પ્રમાણ પ્રકરણ દ્વારા તેમનામાં પ્રેમ નિરોધ સ્થાપિત કર્યો.

પ્રભુ કૃપા વિચારી જીવ પાસે માગે તે પુષ્ટિમાર્ગ
જીવ ભગવાન પાસે માગે તે મર્યાદા માર્ગ
સેવા એક શ્રી નાથજી ની કરો અને
સ્મરણ એક શ્રી મહા પ્રભુજીનું રાખો
આ સિવાય કાંઇ જ નથી.

શ્રી મદ્ આચાર્ય ચરણે ઉપર્યુકત કારીકા માં વિદ્યા શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે પ્રસ્તુત ૧૮ માં અધ્યાયના પ્રથમ પાચ શ્લોકની સંગતિ અને તેમનું સર્વસ્ય સ્પષ્ટ સમજાવા માટે ઉપયુક્ત વિદ્યાનું સ્વરૂપ જાણી લેવું જરૂરી છે અહી વિદ્યાનો અર્થ વિશુદ્ધ પુષ્ટિમાર્ગીય પરિભાષા પ્રમાણે કરવામાં આવ્યો છે આ વિધા લીલાસ્થ જીવોથી સંબંધિત હોવાથી તેને અલૌકિક ગણવામાં આવી છે આ વિદ્યા ઉપાસનાત્મક વિદ્યાથી ભિન્ન છે ઉપનિષદ મધુવિદ્યા બ્રહમવિદ્યા આદીથી આ ઉપાસનાત્મક વિદ્યાનોજ નિર્દેશ કરે છે પુષ્ટિમાર્ગમાં વિદ્યાનો અર્થ છે ભગવદ સાક્ષાત્કાર અર્થાત

બ્રહમના સ્વરૂપનું જ્ઞાન અર્થાત જેના દ્વારા બ્રહમનું સ્વરૂપ ગુણ તથઆ લીલાનું જ્ઞાન થાય તેને વિદ્યા કહે છે અત:

આ મંત્રમાં જે વિદ્યાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે તે પુષ્ટિર્માગીય વિદ્યાછે અમૃત નો અર્થ છે ભગવદ સ્વરૂપ નું સૌદર્યામૃત વિદ્યાથી આ સ્વરૂપ સૌંદર્ય રૂપ સુધાના ભોગની પ્રાપ્તિ થાય છે અને તેજ પુષ્ટિ માર્ગેનું પરમોત્મકૃષ્ટ રૂળ છે સ્નેહ આશકિત આદી આધિભૌતિક માનસીક વૃતિઓ વિદ્યાથી અવિષ્ટ થતાં એક અલૌકિક રસરૂપ વૃત્તીમાં પરિણીત થાય છે તેને ભકિત કહે છે ભકત્યા મામભિ જાનાતિ

ભકિતથી જ હું ઓળખાઉ છું અહીંજે ભક્તિનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તે બ્રહમભાવની પ્રાપ્તિપછી ઉદયથનારી વિદ્યોપેત ભક્તિ છે વિદ્યાથી રહીત ભક્તિ કેવળ આ શકિત માત્ર છે વિદ્યોપેત આશકિત જ ભક્તિ છે ભગવાન ના જે સ્વરૂપનું વર્ણન બહાંપીડં ।। શ્લોકમાં કરવામાં આવ્યું છે તે સ્વરૂપનો અનુભવ અભિજ્ઞાનઆ વિદ્યોપેત ભકિત દ્વારા જ થાય છે. ભગવાનમાં ચિતની તદ્રુપતા તે યોગ ભગવદ વિયોગ માં વિરહ સુલભ તાપ કલેશની અનૂભૂતિ તે તપ અને ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ આ પુરૂષાર્થ ચતુષ્ટય કામનાથી રહીત બની પ્રભુમાં એકાંન્ત આશક્તિ જ ભકિત છે. આ વિદ્યા બે પ્રકારની છે મૂર્ત તથા અમૂર્ત બર્હાપીડં... શ્લોકમાં અમૂર્ત વિદ્યાનું નિરૂપણ છે નાદ બ્રહમ જ અ મૂર્ત વિદ્યા છે ભગવાને પ્રથમ ગોપીજનો ના અંત : કરણમાં નાદ બ્રહમરૂપી અમૂર્ત વિદ્યાની અનૂભૂતિ કરાવી પછી તેજ અંત:કરણમાં આ વિદ્યાના સાક્ષાત ફળરૂપ પોતાના સ્વરૂપનો વેણુનાદ દ્વારા અનુભવ કરાવ્યો આમ વિદ્યાથીજ શ્રી હરિ ની પ્રાપ્તિ સુલભ છે. શ્રી હરિ કાલના પણ ઉપસંહારક છે એટલે કાલથી અધિક છે પુરસોત્તમ ક્ષરા ક્ષર પુરૂષથીય ઉત્તમ હોઇ ત્રયોદશાંગ છે દ્વાદશ માસત્મક કાલ પ્રવાહી જીવોનો ઉપાસ્ય છે દ્વાદશાંગ ક્ષરા ક્ષર પુરૂષ દ્રય મર્યાદા જીવોના ઉપાસ્ય છે કાલાધિક હરિ તથા લોકવેદ (ક્ષર - અક્ષર) થી અતીત પુરૂષોત્તમ ગોપાંગના ઓના શુદ્ધ પુષ્ટિજીવોના સેવ્ય છે આજ હરિની જે પુરૂષોત્તમ જ છે કાલથી અધિક તથા લોક વેદથી પણ ઉત્તમ એવી તેર પ્રકારની લીલા ઓનું તેર શ્લોકો દ્વારા પ્રથક પ્રથક વર્ણન કરવામાં આવ્યુ છે હરિ છે તેથી કાલાધિક છે પુરૂષોત્તમ છે તેથી લોક વેદથી અતીત છે.

પૂર્વવત પોતાની આધિદૈવિક શકિત રૂપાગોપીજનની સાથે ભગવદલીલાનું કથન કરવામાં આવ્યુ છે પ્રત્યેક પદાર્થના ત્રણ સ્વરૂપ હોય છે આધિ ભૌતીક આધ્યાત્મિક આધિદૈવિક સત પ્રધાન રૂપ આધિભૌતિક સ્વરૂપ છે ચિદ્જ્ઞાન પ્રધાન રૂપ આધ્યાત્મિક સ્વરૂપ છે અને આનંદ પ્રધાન રૂપ આધિદૈવિક સ્વરૂપ છે અહીં ગોપાંગના ઓ ભગવાનની આધિદૈવિક આનંદ સ્વરૂપા શકિતઓ છે ભાગવતમાં ભગવાને પોતાના ત્રિવિધ સ્વરૂપો થી ત્રિવિધ લીલાઓ કરી છે ભગવાનનું આધિ ભૌતિક સ્વરૂપ ક્ષરાત્મક જગત છે આધ્યાત્મિક સ્વરૂપ અક્ષરાત્મક બ્રહમ છે આપનું આધિ દૈવિક સ્વરૂપ આનંદમય છે તેજ સાક્ષાત શ્રી પુરૂષોત્તમ સ્વરૂપ છે તેજ વેદાન્ત વેધ રસાત્મક શ્રી કૃષ્ણજ છે શ્રી મદાચાર્ય ચરણે અહીં ગોપીજનો માટે આધિદૈવિક શકિત શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ગોપીજનો ભગવત શકિતઓ છે તેથી તેમનું સ્વરૂપ પણ ભગવાન સમાન જ અલૌકિક છે નિત્ય છે સ્વભાવત :

રસાત્મક છે અર્થાત રસ તેમનો ધર્મ જ નહિ સ્વરૂપ જ છે ભગવદ ભોગ્ય આ ગોપાંગનાઓના સ્વરૂપ ને છુપાવવા માટેજ અહીં તેમના માટે શકિત શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે ગોપ જાતિ પ્રતિચ્છન્ના દેવ : ગોપાલ રૂર્પણ : સાથમાં સેવક રૂપ ગોપ સખાઓ છે ગોપ વેશમાં તે સાક્ષાત દેવગણ જ છે આ ગોપ સખાઓ પૈકિ થોડા અંતરંગ સેવામાં અને થોડા બહીરંગ સેવામાં ઉપયોગી છે અંતરંગ સખા સ્ત્રીભાવા પન્ન છે સાક્ષાત વેદના મંત્રરૂપ અને ઋચા રૂપ છે મંત્ર રૂપે પુંભાવાપન્ન અને ઋચા રૂપે સ્ત્રી ભાવથી સંપન્ન છે તેઓ પંચપર્વ અવિદ્યાથી વિમુક્ત થયેલા છે તેથીજ ઇન્દ્રીઓ અને અંત : કરણથી સર્વથા શુદ્ધ છે ભગવાને પોતે જ પોતાના આ ગોપ સખાઓ ને આ વિદ્યાના પર્વ બંધન થી મુક્ત કર્યા છે.

ગોપ સખા ઓની ઇન્દ્રીયો નિદોર્ષ છે અ વિદ્યાના પાંચ અધ્યાસોથી વિમુક્ત થવાથી તેમની ઇન્દ્રીઓ દોષ રહીત થઇ છે આ ગોપ સખા રૂપ દેવતાઓ ભગવદ આચરિત લીલાના સાક્ષીરૂપે હમેશાં પ્રભુની લીલા કાલિન નિર્ભય તા માટે આ ગોપ સેવકોની ઉપયોગિતા છે સ્વાર્થથી રહીત અર્થાત સ્વાર્થ નિરપેક્ષ બીજા માટે સ્વકીય ભોગનું સમર્પણ કરનાર તથા તે ફળ ભોગમાં બીજાઓને (વ્રજગોપીઓને) યથાધિકાર પ્રવૃત કરનાર સાક્ષી (ગોપો) કહેવાય છે જે આવા પ્રકારથી ગુણોથી સંપન્ન હોય તેજ સાક્ષી બની શકે જેમકે પરમાત્મા આ ધર્મના કારણેજ પરમાત્માને સાક્ષી કહેવામાં આવે છે.આ અંતરંગ ગોપ સખાઓ આ અલૌકિક લીલાના સાક્ષી છે. સ્વભોગ્ય રસાનુભવ સુલભ આનંદ અન્ય સ્વામિનીઓને સર્મપિત કરીને આ સાક્ષી સખા તેમને રસાંનું ભવના પ્રકારો માં પણ પ્રવૃત કરે છે ભગવાન અને તેમના પ્રિય ભકતની પારસ્પરીક રમણ સુલભ આનંદની નિરંતર ઉત્કટ અનૂભૂતિમાંજ આ અંતરંગ સખા તેમની એકાન્ત કૃત કૃત્યતા માને છે. ભગવત સુખ માટે અર્થાત જે સ્વામિની સાથે જે પ્રકારના રમણ દ્વારા ભગવાનને સુખ તે પ્રકારના ભગવત સુખાર્થ (ગોપો) પોતાના સુખ માટે નિરપેક્ષ રહીને સર્વ પ્રકારના સહયોગમાં જ તેમની ચરિતાર્થ તા છે ભગવાને આધિ ભૌતિક દશ્ય વનમાં જ પ્રવેશ નથી કર્યો પરંતુ આધિ દૈવિક ગુપ્ત નિકુંજોમાં પ્રવેશ કર્યો અહીંયા આધિ દૈવિક શબ્દ પરોક્ષાવાદથી નિકુંજદી વાચક છે અર્થાત ભગવાને આધિ દૈવિક નિકુંજ પર્યંત પ્રવેશ કર્યો તે આનંદ મય સાક્ષાત ભગવદ સ્વરૂપાત્મક છે શુદ્ધ આનંદાત્મક જ નિર્ગુણ કહેવાય છે તેથી વૃંદાવનમાં આનંદદાસ સહીત કાળકર્મ સ્વભાવ ગુણ આદી ઉપાધી ભૂત દ્રવ્યોનો સંપૂર્ણ અભાવ છે. આ લીલા નિકુંજ વૃદાવન કાળથી અપરિછન્ન કર્મથી અલિપ્ત સ્વભાવે અપરી વર્તનીય અને ત્રીગુણા તીત છે પ્રત્યેક ચોષ્ટામાં પ્રત્યેક સ્પંદન માં પ્રત્યેક ગતિમાં સદાનંદ રૂપ કૃષ્ણ તત્વ ઓત પ્રોત છે અહીં આજ શ્રી પોતાની શકિત સ્વરૂપા વ્રજ દેવીઓની સાથે નિરંતર ક્રીડા પરાયણ છે ભગવાન ની આ દિવ્ય અ કલ્પઅ ચિત્ય લીલાના સાક્ષી તેમના અંતરંગ દેવરૂપ ગોપ સખાઓ છે જાલેરંધ્રે સખી જાણે ચીત્ર લખી વાંછીતા નાથની છબી નિહાળે આ ગોપ સખાઓ પોત પોતાનાં કાર્યો મૌન પૂર્વક નૈત્ર અને ભ્રકુટિ વિલાસ દ્વારા જ કરે છે અને કરાવે છે કારણકે પરમાનંદ મય તા માં વાણીનો વ્યાપાર સ્થગિત થઇ જાય છે ક્રિયા અને જ્ઞાન એ બંને ભગવદ શકિત ઓ છે ક્રીયા શકિત યુક્ત ભગવાન

યજ્ઞ પુરૂષ કહેવાય છે જ્ઞાન શકિત સમન્વિત આ ભગવાન જ બ્રહમ છે ક્રિયા શકિત અને જ્ઞાન શકિતથી સંપન્ન પર બ્રહમ જ ભાગવત ના શ્રી કૃષ્ણ છે અહીં ગોપ વર્ગ ભગવાનની ક્રીયા શકિત અને બલરામ જ્ઞાન શકિત છે આ દ્વિવિધ શકિત હમેશાં શ્રી કૃષ્ણ સાથે જ રહે છે. બલરામ શ્રી કૃષ્ણની જ્ઞાન શકિત છે ભગવદ લીલામાં વિક્ષેપ કરનારા છદમ વેશધારી દૈત્યો ને યથાર્થ સ્વરૂપમાં ઓળખી ને તેનો વિનાશ કરવામાટે આ શકિતનો ઉપયોગ થાય છે બલરામ માં ક્રીયા શકિત સ્થાપિત કરી હોવાં છતા ગોપ બાળકોની જેમ તેમને ભગવાનની અંતરંગ લીલામાં પ્રવેશ નો અધિકાર નહિ હોવાથી તેમનાં માં માત્ર જ્ઞાન જ સવિશેષ તયા પ્રતિષ્ટિત છે વેણુ ગીત આધિ દૈવિક છે તેથી તેનું શ્રવણ તેજ કરી શક્યાં કે જેમનામાં જ ભગવાને સુદુર નું શ્રવણ કરવાની તથા સુદુરનું દર્શન કરવાની શકિત સ્થાપિત કરી છે ભગવાન સ્વામિની રૂપથી અંગીકૃત જીવને જ આ અલૌકિક સામર્થનું દાન કરે છે અર્થાત ભગવદ અંગીકૃત સ્વામિની ભાવાપન્ન.વ્રજભક્તો એજ આ ગીત સાંભળ્યું બીજાઓએ નહિ આ ગીતમાં ભગવદ અધરરસ રૂપ અમૃત ભરેલું છે કર્ણેન્દ્રીય દ્વારા તેનો પ્રવેશ થતાંજ તે જીવમાત્રને ભગવદીય બનાવે છે ભગવદીય કરણ આ ગીતનું લક્ષણ છે. નાદ આધિદૈવિક છે તેથી તેના અનુભવનો બીજા કોઇને પણ અધિકાર નથી અનધિકૃત જીવોએ અત્યંત નજીક હોવા છતાં આ કુંજન અથવા નાદનું ન તો શ્રવણ કર્યુ કે ન અનુભવ કર્યો. તેથી મહારસની માત્રા માત્ર હોવાને લીધે લૌકિક રસની ભૂમિકા પરજ આ મહારસને સમજી સમજાવી શકાય છે તેથી આ પરમ રસની ભૂમિકા પરજ આ પરમરસ નિષ્પતિમાં પણ અવલંબન ઉદ્દીપન વિભાવાદી સામગ્રીનો લૌકિક વત્ વિચાર થયો છે ક્રિયા પ્રકાર વગેરે સર્વ અહીં પોતાના આધિ દૈવિક સ્વરૂપે છે આધિભૌતિક સ્વરૂપે નથી નિર્વચન ભૌતિક છે સ્વરૂપ આધિદૈવિક છે કાલાદિથી અવિચ્છીન દિવ્ય અને આનંદમય આટલું સમજીને આ લીલા રસનું અધ્યયન કરવું જોઇએ ભગવાને કરેલાં આ ઉદીપન વિભાવાત્મક વેણુનાદને સાંભળીને લીલો પયોગી બધા દેવતા રૂપગોપ ગોપીજન ભગવદ લીલામાં પોત પોતાની સેવા સમર્પણ કરવાનો સમયઉપસ્થિત થયો જાણીને સાવધાન થઇ ગયાં તેવી રીતે કામદેવ પણ પોતાની સમયોચિત સેવા માટે કટિબધ્ધ થઇ ગયો અહીંઆ કામદેવ પણ ભગવદ લીલામાં ઉપયોગી અત:એવ આધિ દૈવિક છે આ સ્મર લૌકિક કામ નથી આમ ભગવદ લીલા રસમાં ઉપકારક નિકુંજ રચના પુષ્પાદી શ્યાની સુરમ્ય સજાવટ પુષ્પા ભરણોનું સુંદર ગુંથન સુમધુર સંગીત આલ્હાદક પેયઆદી વ્યંજનોનું સુરુચિપૂર્ણ સંપાદન વગેરે પોત પોતાની સેવાઓ માટે સમસ્ત દેવતા રૂપ ગોપસખા અને સખીઓ સાવધાન થઇ ગયાં એવં સ્મરો ડપી

સ્મર એટલે કામદેવ પણ આ રીતે સેવા અંગીકાર કરાવવા ઉપસ્થીત થઇ ગયો સ્મરની ભગવદ લીલામાં અનેક પ્રકારે ઉપયોગીતા છે જેમકે વ્રજભક્તો ના માન ભાવ ને છોડાવવા માં તેમના માં ઉત્કંઠા ઔત્સુક્ય અધૈર્ય અનુકુળતા આદી સંવેદનાઓ પ્રતિક્ષણ સંચાર કરવામાં તથા રસાનુભૂતિ માટે તેમને ઉત્તરોત્તર ઉત્કટ બનાવવામાં સ્મર હમેશાં તત્પર રહે છે વ્રજભક્તોના (માનોપનાદિ કાર્યાથ સ્નમનૈત્કંઠયાદી સંપાદનેન સ્વ સેવા વસરે સાવ ધાનો ભવત) ભગવાન થી વિખુટા પડેલાં સુદુર વ્રજમાં એકત્રીત ગોપાંગનાઓ ને વેણુગીત દ્વારજ ભગવદ સ્વરૂપનો

અનુભવ થયો ગોપાંગનાઓની સાથે આ ભગવત્સ્વ રૂપાત્ક ગીતે આંતર રમણ કર્યું પોતાની આ આંતર લીલાઓમાં ગોપાંગનાઓએ ભગવદ સ્વરૂપ અથવા ગીતનો ચાર પ્રકારે અનુભવ કર્યો. અશ્લેષ ચુંબન આદીથી કાર્ય રૂપે ભાવોદ બોધક રૂપે કારણથી કેમકે ગોપીજનોમાં જે રતિભાવ ઉદબુધ્ધ થયો તેના હેતુ કારણ રૂપે ભાવોદબોધક ભગવત્સ્વરૂપ જ હતું અનાવૃત શુદ્ધ શ્રી વિગ્રહ ના સ્વરૂપથી અને સ્વરૂપાનંદની સ્થાપનાના રૂપમાં ફલથી આ પ્રમાણે પોતાની સાથે આચરીત લીલાઓમાં જે ભગવત્સ્વરૂપ નો અનુભવ ગોપાંગનાઓને થયો હતો તેનું વર્ણન જ્યારે તેઓ કાર્ય કારણ ફળ અને સ્વરૂપથી કરવા લાગ્યા ત્યારે તેમને શ્રી કૃષ્ણ કૃત રમણ કાલીન શૃંગાર ચેષ્ટાઓનું આશ્લેષ ચુંબન કટાક્ષ આદીનુ સ્મરણ થઇ આવ્યું ભગવદ ગુણોના વર્ણન પ્રસંગ માં ભગવદ ચેષ્ટાઓ નું સ્મરણ થઇ આવવું સ્વભાવીક છે વેણુ કુંજન તથા વેણુગીતથી ગોપીજનોમાં સ્મરોદય તો પૂર્વેજ થયો હતો પછી ઉપર્યુક્ત સ્મરણોથી તેમની સ્મૃતિ સ્મર અધિકાધિક ઉદ્દીપન થી સ્મરણથી સ્મર વેગ ઉત્કટ થયા સ્મરણ પદે ન વ્યાપાર સ્મરપદેન તજજન્યા સ્મૃતિ ઇતિભેદ : સ્મરણ વ્યાપારથી તત્સુલભ સમૃતિ સ્મરનું ઉદીપન જ થયું અહી ઉદ્દીપન સમૃતિજ સ્મર છે સ્મર વેગથી ચિત્ત ચંચળ બન્યું અથવા થયું અને ચિત્તની ચંચળતા થી તેમનું મન વિક્ષિપ્ત થઇ ગયું આવી સ્થિતિમાં તેમને ભગવદ ગુણ વર્ણનનો જે પ્રારંભ કર્યો હતો તે ત્યાંજ સ્થગિત થઇ ગયો ગોપી જનો ભગવદ ગુણ વર્ણન કરવા માટે અ સમર્થ બન્યાં વર્ણન ન કરી શકયાં સ્મરનો વ્યુત્પતિ અર્થ છે સ્મરણ સાક્ષાત સ્વરૂપાત્મક નાદના અનુભવ સાથે સ્મરણ સ્થગિત થઇ ગયું સ્વારૂપાત્મક નાદનો અનુભવ થતો હોય ત્યારે સ્મરણ કોનું થાય પુષ્ટિમાર્ગ માં ભક્ત ના ભાવની રક્ષા તેના ભાવનું પોષણ સ્વયં પ્રભુજ કરે છે તેવી રીતે ગોપીજનોના અંગીકાર દ્વારા ભગવાન ભૂતલને નિષ્પાપ નિર્દોષ બનાવી અવશ્ય સમુજ્જવળ કરશે આથી આ સ્પસ્ટ થઇ જાય છે કે ભગવાનની આ સંપુર્ણ લીલા કૃતિ નિર્દોશ છે. અહીં વેણુરવના આ વિલક્ષણ સ્વરૂપ નું નિરૂપણ છે વેણું આધાર છે નાદરૂપ છે અને લીલા આધેય છે.

શ્રી મસ્તક પર મોર પિરછ નો મુકુટ અને કર્ણ દ્વય માં કર્ણિકાર પુષ્પ ધારણ કરેલાં પિતાંબર તથા વૈજયંતીમાલા થી સુશોભિત નટવર વપુ શ્રી અંગને ધારણ કરીને અર્થાત આવા શ્રી અંગને સ્વરૂપથી પૃથક બહાર પ્રકટ કરતાં સ્વ અધર સુધાથી વેણુના છિદ્રોને પુરતાં પ્રભુએ વૃંદાવનમાં પ્રવેશ કર્યો આવો પ્રસ્તુત શ્લોકના પદાન્વય થી શ્લોકગત વાક્ય નો સંબધ છે આમાં ક્રમશ પ્રભુના સ્વરૂપનું ગુણનું તથા લીલાનું વર્ણન છે આવા શ્રી અંગને ધારણ કરતાં પદ સમુહદ્વારા સ્વરૂપનું સ્વ. અધર સુધાથી વેણુના છિદ્રો ને પુરતાં પદ સમુહ દ્વારા ગુણનું તથા વૃંદાવન માં પ્રવેશ કયો પદ સમુહ દ્વારા ક્રીડા લીલા નું ક્રમશ નિરૂપણ કરવામાં આવ્યુ છે હવે પછીના ૧૧ થી ૧૬ શ્લોકમાં વેણુનું છ પ્રકારે વર્ણન કર્યુ છે. જે દ્વારા એમ નિદેર્ષ થાય છે કે વેણુમાં ષડગુણ છે બર્હાપીડં – મયુર પિચ્છ ભગવાન નું શિરોભૂષણ છે શ્રી મસ્તક પર મયુર પિચ્છનો શૃંગાર નૃત્ય કરતાં મયુરના અનુકરણનો નિદેશક છે નૃત્ય કરતો મયુર પિચ્છનો શૃંગાર નૃત્યા કરતાં મયુરના અનુકરણનો નિર્દેશક છે નૃત્ય કરતો મયુર સ્વયં ઉદબુદ્ધ રસ છે કારણકે રસની ઉદબુધ્ધ અવસ્થામાં જ તે નૃત્ય કરે છે આમ મયુર પિરછ દ્વારા અહીં એજ સુચીત છે કે ભગવાન પણ આમ

ઉદબુધ્ધ રસ રૂપ છે શિરોભૂષણ રૂપમયુર પિરછ પ્રભુની ઉદબુધ્ધ રસાત્મકતાં સાથે આપની અત્યંત શોભાનું પણ સુચન કરે છે મુકુટ શોભા વધારવા માટે પણ ધારણ કરવામાં આવે છે આમ બર્હાપીડં પદથી પ્રભુની શોભા તથા ઉદબુધ્ધ રસાત્મકતાનું બંનેનું સુચન છે આવા સ્વરૂનું માત્ર સ્મરણ જ થાય પરંતુ સર્વાત્મક ભાવ પુર્વક અનુભવ ન થાય તો સર્વાત્મક ભાવ પૂર્વક ના અનુભવની ઇચ્છા હોવા છતાં અનુભવના અભાવે ગોપી જનો ની વર્ણન આ શકિત યોગ્યજ છે અહીં નટ અને વર વદ ક્રમશ વિપ્રયોગ તથા સંયોગ શૃંગાર રસના સુચક છે તેથી ભગવાન નું શ્રી અંગ ઉભય વિધ રસરૂપ છે પતિને વર કહે છે પત્ની નો સર્વ પ્રથમ ભોક્તા તેનો પતિ જ છે તેથી અહીં વર શબ્દ દ્વારા સંયોગ રસનો જ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે તથા નટ શબ્દ દ્વારા વિપ્રયોગ રસનો લૌકિક વિરહમાં હમેશાં રસની સ્થિતિ પુરૂષમાં માનવામાં આવી છે તેથી પુરૂષ કદાપી રસરૂપ નથી પરંતુ પ્રભુતો અલૌકિક હોવાથી માત્ર રસના આશ્રય રૂપજ નહિ બલ્કે સ્વયં રસરૂપ છે રસોવૈશ : શ્રુતિએ પણ ભગવાનને સાક્ષાત રસરૂપ કહ્યા છે તેથી ભગવાન નું શ્રી અંગ જ સંયોગાત્મક તથા વિપ્રયોગાત્મક એમ ઉભય વિધ શૃંગાર રસાત્મક છે બિભ્રત ભગવાન તો ગોપાંગના ઓના હદયમાં પણ બિરાજે છે તેથી જ્ઞાની ને હદયમાં પણ બિરાજે છે તેથી જ્ઞાની ને હદયમાં ભગવાન ની સ્થિતિ જેમ જેટલા સુખની પ્રાપ્તી થાય છે તેમ ગોપાંગના ઓને પણ આટલાથી અર્થાત હદયમાં ભગવાનની સ્થિતી માત્ર થી તેટલા સુખની પ્રાપ્તી તો થઇ જ હશે વધારે નહિ આ પ્રકારની કદાચ શંકા થાય તો કહેવું જોઇએ કે પ્રભુએ તો ગોપાંગના ઓ માટે સ્વ. સ્વરૂપને ઉદ્દબુધ દ્વિવિદ રસાત્મક વપુ રૂપમાં બહાર પ્રકટ કર્યુ છે ભક્ત સુખાર્થ ભગવાન સ્વ સ્વરૂપને શ્રી અંગ રૂપે બહાર પ્રકટ કરે છે. શ્રી અંગ આધેય રસ પણ છે અને રસનો આધાર પણ છે વપુ બિભ્રત વપુને બહાર પ્રકટ કરતાં આ વાક્યનું તાત્પર્ય એ છે કે પાત્રસ્થ રસનું બીજાને પાન કરાવવા ઇચ્છતો મનુષ્ય તે પાત્ર ને પોતાના હાથમાં ધારણ કરે છે તેમ પોતાના રસાત્મક રસનું ગોપીજનો ને પાન કરાવવાં માટે તેમના પોષણમાટે ભગવાને દ્વિવિધ શૃંગાર રસથી ઉચ્છલિત વપુને બહાર પ્રકટ કર્યુ ભાવાત્મક ભગવદ રૂપ અર્થાત સ્ત્રી ગુઢ ભાવરૂપ આનંદ પાત્રમાં રહેલો રસ છે જેનું પાન ગોપીજનોને કરાવવામાં આવશે ધર્મા સ્વરૂપ વધુનું બહાર પ્રકટય જ પાત્રને ધારણ કરવું છે પોતાના સ્વરૂપાનંદનું દાન કરવા માટે જ રસરૂપ પ્રભુ રસરૂપ વધુ સ્વરૂપ પ્રકટ થયાં.

સંમોહાત સ્મૃતિ વિભ્રમ :

ગોપી જનો માં વ્યામોહ ઉત્પન કરવા માટેજ પ્રભુએ કનક તુલ્ય પીતાંબર કટિ વસ્ત્ર તરીકે ધારણ કર્યુ છે વસ્ત્રના પીત વર્ણે ગોપાંગના ઓમાં અવલંબન રૂપ રસની કલ્પના પણ ન પ્રકટ થવા દીધી સંમોહાત સ્મૃતિ વિભ્રમ: વ્યામોહક સ્વર્ણિમિ પીતાંબરે । ગોપાંગના ઓને રસાલંબનની આમુલ વિસ્મૃતિ કરાવી દીધી. માયાનું બીજુનામ જ વિક્ષેપ શકિત છે ભગવાન રૂપ તથા નામથી નામરૂપના વિભેદથી ઉભય પ્રકારે જગતમાં લીલા કરે છે બ્રહમાનંદથી સંપન્ન હતાં અને લક્ષ્મી સમાન વિગ્રહ સ્વરૂપ હતું માટે જ આ સુધા બધા માટે અ પ્રાપ્ત કહેવાય છે. આ આનંદ જ બ્રહમ છે અહીં બ્રહમ ને આનંદ રૂપ કહ્યું છે જે ભક્ત ને સુધાનું જેટલું દાન તેટલી તે ભક્ત ની નિરોધની સિધ્ધિ અન્યથા રૂપના અર્થાત જીવભાવના ત્યાગ પૂર્વક લીલો પયોગી સ્વરૂપમાં સ્થિતિ કરવી પરમ અનુગ્રહ સ્વકીય

લીલારસ નો અનુભવ કરાવવા માટે સ્વન્ત: સ્થિત જીવોને સ્વ સ્વરૂપ માંથી પ્રભુદ્વારા વિમોચન જ શ્રી મદાચાર્ય મતે પુષ્ટિમાર્ગીય મુકિત છે અર્થાત ભગવદ સ્વરૂપમાં સ્થિતી રૂપ મુકિતત્વ ભાવથી વિમોચન તથા આ પ્રકારે લીલો પયોગી સ્વરૂપમાં બ્રહમાનંદ થી આધિક ભજનાનંદદાયની રસમયી લીલાની અનૂભૂતિ જ મુકિત છે. ભગવાન કહે છે હું અ સ્વતંત્ર છું ભક્ત ને પરાધીન છું સતી સ્ત્રીઓ જેમ પોતાના પતિને વશ કરી લે છે તેમ ભક્ત મને પણ ભકિતથી તેનો દાસ બનાવી લે છે સ્વામિનીમાં ભોક્તા ભાવનો પુરસોત્તમ ભાવનો ઉદય થાય છે ત્યારે ભગવાન સ્વામિની દ્વારા ભોગ્ય બને છે અર્થાત સ્વામિની ભગવદ અધર સુધાનુ સાક્ષાત સ્વમુખથી પાન કરે છે આજ મુખ્ય રસભોગ છે રસાનુભવની આજ ચરમ કક્ષા છે આ અવસ્થામાં ભક્ત પ્રભુના અચિંત્ય અકલ્પ તથા અ પ્રાપ્ત સ્વરૂપાનંદ રૂપી રસનું પાન કરે છે પર બ્રહમ કે જેમને શ્રુતિ રસોવૈશ : કહે છે જે સર્વરસ છે તેજ પર બ્રહમ પોતાના આનંદાત્મક રસનું પાન પોતાના ભક્ત ને કરાવે છે ભક્તને ભગવાનના સુ દુર્લભ રસ પધ્ધતિ સાથે સંમત પરંતુ અદભૂત એવા સ્વ સ્વરૂપ ભૂત આનંદાત્મક નિજાનંદ રૂપ રસનું દાન મળે છે નિરોધના ફળ રૂપે ભક્તને આ મુખ્ય રસના ભોગની સિધ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રભુના શ્રી અંગમાંથી જેમનું સૃજન થયુ છે એવા શુધ્ધ પુષ્ટિ જીવનો રસાનુભવવિલીની કરણની અપેક્ષા એ એ કાન્તરૂપે વધુ સ્પૃહણીય છે પ્રભુએ જીવને દેહ ઇન્દ્રીય પ્રાણ અંતકરણ આદીથી શા માટે સંપન્ન કર્યો છે પોતાના સ્વરૂપાનંદની સંપુર્ણ અનૂભૂતિ જે રસાનૂભૂતિ અક્ષય અને નિરંતર છે કાલાતીત છે સ્વભાવે અ પરિવર્તનીય છે કર્મ વિપાકથી રહીત અને પ્રતિક્ષણ નૂતન છે તેનો અનુભવ કરાવવા માટે આ રસ સંપૂર્ણ ભગવદ લીલા સૃષ્ટી નો સાક્ષાત પ્રાણ છે કહત શ્રી ભટ્ટ વ્રજનારી નાગર બની કૃષ્ણ કે શિલકી ગ્રંથીકા ખોલે. ભક્તા પુરસોત્તમ રસાધિકય થી સ્ત્રી ભાવાપન્ન થઇ ભોગ્ય બને છે ત્યારે ભોગ્યં સ્વામિની ભોક્તા બને છે પુરૂષોત્તમની અધર સુધાનું પાન જ નિરોધની ચરમ સિધ્ધિ છે ગોપાંગના ઓ એ જ શ્રી પુરૂસોત્તમ ના સ્વરૂપાનંદનું પરબ્રહમ ની પરમાનંદ રૂપાતનું જેને શ્રુતિઓ રસોવૈસ : કહે છે તેનું પાન કર્યુ સ્ત્રી રૂપેજ આ સંભવ છે પુરૂષને નહિ પુરૂષરસનો આધાર માત્ર છે રસાત્મક પ્રભુ સ્ત્રીપુરૂષ ઉભય ભાવાત્મક છે સ્ત્રીઓના આ મહાત્મય થી પરિચીત અગ્નિ કુમારોએ પરબ્રહમની સ્વરૂપાત્મક રસાનુંભૂતિ માટેજ સ્ત્રી ભાવની સ્ત્રી શરીરની સ્ત્રીતત્વની જ પ્રાપ્તી માટે તપ કર્યુ હતું જે પુરૂસોત્તમ સાથે પરમ પ્રીતી છે તથા જે પુરૂસોત્તમ તેમના સાક્ષાત આત્મા રૂપ છે તેઓ વસ્તુત : સાક્ષાત મુખ્ય પુર્ણ પુરૂસોત્તમ રૂપ જ છે અવતારી પુરૂસોત્તમ નથી મુખ્ય પુરૂસોત્તમના અવતાર વિશેષ નથી. ગોપાંગનાઓને પુર્ણ પુરૂષોત્તમ આપેક્ષીત છે અભિલાષિત છે તેજ તેમનો આત્મા છે તેથી આત્મત્વ રૂપે તે તેમને સ્વત : પ્રપ્ત છે (શ્રી મતૃપ્રભુ ચરણ) તેમના આ શ્રી કૃષ્ણ જ તો પુર્ણ પુરૂસોત્તમ છે આત્મા રૂપ આ શ્રી કૃષ્ણ નિરંતર સદૈવ તેમની સર્વથા નિકટ છે નિત્ય સહજ પ્રાપ્ત છે (ભગવાન કહે છે હે પ્રિય ગોપાંગના ઓ તામારથી મારો વિયોગ છે જ ક્યાં કારણ કે હું તો તમારા દેહમાં ઇન્દ્રિઓમાં પ્રાણમાં અંતકરણમાં જીવમાં રોમરોમ માં સ્વરૂપત : ઉપસ્થિત છું તમે નકામો મારાથી તમારો વિયોગ માની લીધો છે (ભવતીનાં વિયોગો મેં નહિ સ્વાંત્મ ના કવચિત) ગોપીજન : અર્થાત નાદદ્વારા આ સર્વ ભોગ્યા સુધા

રૂપભાવ ગોપાંગના ઓના હદય પ્રદેશમાં પૂરિત પ્રતિષ્ટિત કર્યો સર્વ ભોગ્યા સુધાજ આ ગૂઢ ભાવ છે અને આ ગૂઢભાવજ કૃષ્ણતત્વ કૃષ્ણ સ્વરૂપ છે તેથી સર્વા ભોગ્યા સુધાજ પુષ્ટિ માર્ગમાં અનુગ્રહ માર્ગમાં તત્વ છે મુખ્ય ફળ છે આ કૃષ્ણ પદાર્થ અર્થાત કૃષ્ણ સ્વરૂપ સર્વત્ર એટલે સુધી કે રમણકાળમાં પણ સંવૃત અતિ ગુપ્ત રહે છે પરંતુ કોઇક વિરલ સ્થાનમાં જ ક્યારેક કોઇક વિરલ ભક્તના હદય પ્રદેશમાંજ વેણુનાદના શ્રવણ પૂર્વક કર્ણદ્વારા પ્રકટ થાય છે અર્થાત સવોભોગ્યા સુધા રૂપ ભગવત સ્વરૂપ વેણુનાદદ્વારા કર્ણમાંથી પ્રવેશ કરી હદય પ્રદેશમાંજ અથવા સમાન શીલ ગોપાંગનાઓમાં જ વ્યક્ત વિવૃત થાય છે આ જ આશય પ્રસ્તુત બંહાપીડં શ્લોકમાં નિરૂપિત છે આ ભાવાત્મક ભગવાન જ કૃષ્ણ પદાર્થ છે. ગોપાંગનાઓ માત્ર હદય પ્રદેશમાં બિરાજીત આ કૃષ્ણ પદાર્થ તત્વ જ સદાનંદ રૂપ પરમાનંદ સ્વરૂપ કહેવાય છે ભગવાન વૃંદાવનમાં છે અને ગોપાંગનાઓ સુંદુર વ્રજમાં છે સંયોગમાં સ્વરૂપની સાક્ષાત ઉપસ્થિતીમાં અંગસંગની લાલસા સર્વોપરી રહે છે તેથી સંયોગ કામભાવ ને ઉદ્બુધ્ધ કરે છે વિપ્રયોગમાં સર્વાત્મ ભાવે પ્રિયતમ ના ચિંતનમાં ભાવ સૃષ્ટી સંપૂર્ણ જગત પ્રિયતમ મય થઇ જાય છે આત્મા જ પ્રિયતમનું રૂપ ધારણ કરી લે છે તેથી વિપ્રયોગમાં કામભાવ સ્વયં પ્રિયતમ રૂપ થઇ જાય છે સર્વાત્મ ભાવ સર્વોપરી રહે છે કામભાવ સર્વાત્મ ભાવમાં લય થઇ જાય છે. અહિં ભગવત્સ્વરૂપનું સર્વ ઇન્દ્રિયોથી ભોગ્યત્વ જ ફળ રૂપતા છે પ્રભુ સાથે સંભાષણ વાણી નુ કાર્યફળ છે તેમના દર્શન નેત્ર નું કાર્ય ફળ છે તેમને આલિંગન તથા તેમની સેવા બાહુ તથા કર અર્થાત હસ્તે નિદ્રદયનું કાર્યફળ છે તેમનો સ્પર્શ ત્વચાનું અધરામૃત પાન જીભનું તેમની સાથે સંભોગ ગુહયે ન્દ્રિય નું રોમાંચ પાયુ નું તેમના મધુર કુંજન નું શ્રવણ કર્ણન્દ્રિય નું તેમના શ્રી અંગની સુગંધ લેવી તે ઘ્રાણેન્દ્રિયનું તેમની સમીપ દરરોજ જવું તે ચરણોનું તથા તેમનું સર્વદા ચિંતન કરવું તે મનનું યથાક્રમ કાર્ય ફળ છે આ પ્રમાણે એકાદસે ઇન્દ્રિયોનો ભગવદ્ ભોગ જ ઇન્દ્રિયધારી ઓનું ફળ છે જે ઇન્દ્રિયનો જ વિષય છે તે વિષયની અનૂભૂતિમાં જ તેની સફળતા છે.

લાકડાના અણુએ અણુમાં અગ્નિ વ્યાપેલો છે તેવી જ રીતે ભક્તમાં શ્રી હરિનો આવેશ હોય છે શ્રી કપિલદેવ ના આ ઉપદેશનું તાત્પર્ય શ્રી સુબોધિનીજી અનુસાર એ છે દેહાદીથી માંડીને પતિ પત્ની પુત્રાદીથી લઇ ઇશ્વર પર્યંત જેટલા પણ કામ્ય અથવા ભજનીય પદાર્થ છે તથા જે જે લઇ ઇશ્વર પર્યંત જેટલા પણ કામ્ય અથવા ભજનીય પદાર્થ છે તથા જે જે ભાવોથી તેમની કામના સ્પૃહા કરવામાં આવે છે. તે બધા ભાવો ને ભગવાનમાંજ કેન્દ્રીત કરવાં જોઇએ તે બધા ભાવો દ્વારા ભગવાન જ સ્પૃહણીય અથવા ભજનીય હોવા જોઇએ આ પ્રકારનો સર્વાત્મ ભાવનો આ ઉપદેશ શ્રી કપિલ દેવે પ્રથમ પ્રારંભિક કક્ષાના જીવો ને આપ્યો છે. સંઘાત લય પછી જે જીવ પુરૂસોત્તમમાં પ્રવેશ કરે છે અને જેમને ભગવાન આધિદૈવિક દેહેન્દ્રિય આદીનું દાન નથી કરતાં એવા જીવ કેવળ કહેવાય છે આવા કેવળ અર્થાત ઇન્દ્રિયો આદીથી રહીત જીવો માટે તો શ્રી પુરૂષોત્તમ સ્વરૂપમાં સદાકાળ આ પ્રકારની સાયુજય મોક્ષ રૂપ સ્થિતિજ ફળરૂપ છે તતઃ કેવલાનાં તદેવ ફલમ અર્થાત કેવળો માટે તો મોક્ષ જ ફળરૂપ છે પરંતુ જે જીવોને ભગવાન દેહેન્દ્રિય આદીનું દાન કરે છે અર્થાત સંઘાતલય પછી સ્વ સ્વરૂપમાંથી બહાર પ્રકટ કરી પોતાના સ્વરૂપથી વિયુક્ત કરી આધિ દૈવિક દેહેન્દ્રિયથી સંપન્ન કરે છે એવ ઇન્દ્રિયધારી અક્ષણવાન ને પ્રભુના

ન્યુનાધિક અનુગ્રહ પ્રમાણે સેવાફળ ગ્રંથમાં નિરૂપતિ અલૌકીક સામર્થ સાયુજય (પોતાની નીકટ સ્થાન) તથા વૈકુંઠા આદી નિવાસ રૂપફળ ત્રયી પ્રાપ્ત થાય છે આમ દેહેન્દ્રિયથી રહીત ને તો મોક્ષજ મળે છે ઇન્દ્રિય ધારી નેજ પુરૂસોત્તમ સાથે સંલાપાદી રૂપ મુખ્ય ફળની સિદ્ધી પ્રાપ્ત થાય છે. મોર પીછ ના મુકુટ દ્વારા વ્યભિચારી ભાવનો બોધ કરવામાં આવ્યો છે મોર પીચ્છ ના ગુચ્છ માં રૂપ માત્ર જ પ્રતિષ્ટિત છે રસનથી જયાં રૂપ હોય છે ત્યાં રસપણ હોય છે તે એક સહજ નિયમ છે પરંતુ મોર પિચ્છ માં આ નિયમ નો અપવાદ અર્થાત વ્યભિચાર છે કારણકે મોર પીચ્છમાં રૂપ છે પણ રસ નથી તેથી મોર પીચ્છ અહીં વ્યભિચાર ભાવનો નિદેશક છે મોર પીચ્છ ના ગુચ્છને વ્યાભિચારી ભાવ માનવાનું એક બીજુ કારણ એ પણ છે કે વ્યાભિચારી ભાવને રસના અવિર્ભાવ ક્રમમાં વસ્તુત : ક્ષણીક અર્થાત અસ્થિર માનવામાં આવ્યો છે સમુદ્રમાં ઉપર ઉછળતાં તથા તેમાં પાછા સમાઇ જતાં મોજની જેમ આ ભાવ પણ ઉભરાય છે તથા વિલિન થાય છે મોર પંખની પણ લગભગ આવીજ રીત છે મોર જ્યારે રસો ઉન્મત્ત થાય છે ત્યારે તે પોતાના પીંછા સમેટી પૂર્વવત્ત સ્થિતી આવી જાય છે આ હેતુથી પણ અહીં મોર પીંછ દ્વારા વ્યભિચારી ભાવની અવતારણા થઇ છે વિવિધ પ્રકારનાં આ સત્ય અને કથન છદમ આચણથી જ રસનું સંગોપન કરી શકાય છે જેમકે નિકુંજમાં શ્રી કૃષણ સાથે ક્રિડા કરી આવ તાં રાધિકાજીના વિદીર્ણ અધરોષ્ટો જોઇને સખી પુછે છે અધરોષ્ટ પર આ દંશ કેમ ? શ્રી રાધિકાજી કહે છે હે સખી દુષ્ટ ભમરાએ મને ત્રાસ આપ્યો જુઓ અધર અને કપોલ જ નહિ પરંતુ વૃક્ષ સ્થલ પર પણ ડંખક્ષત માર્યા છે તો રસની નિગુઢ અનુભૂતિ માટે રસ ચેષ્ટાઓના સંગોપન માટે આ પ્રકારનું ચાતુર્થ પુર્ણ કથન છદમ આચરણ રસ શાસ્ત્રથી સંમત છે પોતાના મસ્તક પર ધારણ કરેલાં મોર પિચ્છ દ્વારા ભગવાન ગુપ્ત રીતે ગોપી જનોને એ સુચન કરે છે કે મારા માં પણ રસાવિર્ભાવ થયો છે મોરની જેમ હું પણ નૃત્ય માન છું આમ નૃત્ય પારાયણ ભગવાને અનંત શોભા ને પ્રાપ્ત કરી (શોભા તતો ભવેત : ।।) જ્યાં સ્વયં રસ સ્વરૂપ નૃત્ય કરતાં હોય ત્યાં તે સમયની શોભાને વાણીનો વિષય ન બનાવી શકાય શોભાની આ નિરતિશય તાનો ઉલ્લેખ આ શ્લોકમાં (વિરેજ તુરલ) પંકિત દ્વારા કરવામાં આવ્યો છે (આ વિર્ભાવે રસા સ્વાદાત નૃત્યં શોભા તતો ભવેત : ।।) અભિષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તીથી અથવા તેના દર્શના દી હેતુઓથી ચિત્ત પ્રમુદિત થઇ જાય છે રસ શાસ્ત્રમાં તેને પ્રમોદાત્મા કહે છે તેજ સ્થાઇ ભાવ છે અન્ય સમગ્ર પ્રાણીઓ આ રસાત્મક ભગવાનની અર્થાત આનંદની માત્રા માત્રથી તે રસના સ્વલ્પ સુક્ષ્માતિ સુક્ષ્મ અંશથી જીવીત છે તે રશાંશના ઉપજીવી છે કારણરૂપ રસાત્મા ભગવાનના અર્થાત કારણરૂપ આનંદના કાર્યરૂપ આનંદાશથીજ પ્રાણીઓમાં રસની અથવા આનંદની પ્રતીતિ અથવા તેનો અનુભવ થાય છે સર્વત્ર બ્રહમાદી દેવતાઓમાં તથા પ્રાણીઓમાં જે આનંદ પ્રતિષ્ટિત છે તે આ રસનો અંશ માત્ર છે સર્વત્ર બ્રહમાદિથી લઇને કીડી પર્યંત આજ રસ અંશ માત્રા રૂપમાં વિભકત છે સૃષ્ટિનું આદીબીજ તેના ઉત્પાદક આ રસાત્મક ભગવાન જ છે હદયમાં આવિર્ભૂત આ રસમાં ચિદંશ ગૌણ રહે છે હદયમાં અવિકલ્પ રૂપે મુખ્યત્વે રસજ આવીર્ભૂત થાય છે તેમાં ચીદ્ અંશન સ્થિતી સર્વથા ગૌણ નહિવત હોય છે રસની અનુભૂતી થતી રહે એટલોજ ચિદઅંશ છે અધિક નહિ તેથીજ પર બ્રહમ કૃષ્ણને સદાનંદ કહયા છે કૃષ્ણ પદનો અર્થ ભલે સદાનંદ હોય પરંતુ શ્રુતિ

એ પરબ્રહમ શ્રી કૃષ્ણને રસરૂપ કહ્યા છે રસને પર બ્રહમ રસ રૂપજ છે અને તેથી તેમનું પ્રાક્ટય હદયમાં જ થાય છે જયાં જયાં બ્રહમના રસત્વ નું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યુ છે ત્યાં ત્યાં ભગવાનનું પ્રાકટય બહાર નથી પરંતુ હદયમાં જ તેમના પ્રાકટયનું પ્રતિપાદન થયુ છે. અનન્ય ભકિત દ્વારજ પ્રાપ્ત છે જેની જેવી ભકિત તેના હદયમાં રસાત્મક ભગવાનની અભિવ્યકિત આ ભક્તિ માનો - ધર્મ રૂપા છે મનોધર્મ રૂપા ભકિતથી મનમાંજ અભિવ્યક્ત થવાથી બહી : આવિર્ભૂત થવાં છતાં ભગવાન વસ્તુત : માનસીનજ છે મનમાંજ પ્રકટ છે આ શકિત જ અહીં રતિ રૂપ સ્યાયી ભાવ છે પછી સંચારી આદી ભાવોથી પરીપુષ્ટ થતો આ શકિત રૂપ સ્થાપી ભાવની એક મનો મુગ્ધ કારી વિચિત્ર દશામાં પરિણિત થાય છે આ દશા વ્યશનાવસ્થા કહેવાય છે સૌ પ્રથમ પ્રેમભાવ અંકુરીત થાય છે પછી તેજ આ શકિત રૂપ કલિકો વ્યસન ભાવ રૂપ પુષ્પમાં વિકસિત થાય છે આજ વૈચિત્ર્ય છે (કલ્પં સારસ્વત પ્રાપ્ય વ્રેજ ગોપ્યો ભવિષ્યથ :) ગોપીકાઓ શ્રુતિરૂપા હતાં આ શ્રુતિઓને ભગવાને વરદાન આપ્યું હતુ કે સારસ્વત : કલ્પમાં જ્યારે તમે વ્રજમાં ગોપીજનો રૂપે અવતારશો ત્યારે હું તમારા કામ રસ રૂપ નિગુઠ મનોરથોને પૂર્ણ કરીશ. ભગવદ અધર સુધા ભોગની એક માત્ર અધિકારીણી તો શ્રી લક્ષ્મીજી છે તો પછી ગોપાંગનાઓને અધર સુધા સંબંધીની કેમ કહ્યાં ગોપાંગનાઓને આ અધર સુધાનો સંબંધ શી રીતે પ્રાપ્ત થયો આ શંકા ના સમાધાનમાં જ અહી ગોપીકાનામ એ બહુ વચનન્ત પદનો પ્રયોગ કર્યો છે ગોપીકા નામ નો અર્થ છે ગોપી કા સમુદાય અર્થાત અહીં ગોપીકા સમુદાયમાં લક્ષ્મીનો આવેશ છે અર્થાત ગોપીકા સમુદાય વસ્તુત : લક્ષ્મી સ્વરૂપ છે અહીંયા પ્રત્યેક ગોપીકામાં લક્ષ્મીનો એક એક અંશ વર્તમાન છે અર્થાત બધી ગોપીકાઓમાં લક્ષ્મી પોતાના અંશોસહીત વિભકત છે એટલે લક્ષ્મીના સમગ્ર અંશો સહીત ગોપીકા સમુદાય સાક્ષાત લક્ષ્મી રૂપજ છે લક્ષ્મીનો અમારા ગોપીજનો માંજ અંતર્ભાવ છે વસ્તુત : ગોપીકા સમુદાય જ લક્ષ્મી છે તેથી લક્ષ્મીજ અધર પાનની એકમાત્ર અધિકારીણી છે અનુગ્રહ વિચાર પ્રમાણે તો નિઃસાધનતાને જ ફળ પ્રાપ્તીનું એકમાત્ર સાધન કહ્યું છે.

શ્રી સ્વામિનીજીના શ્રીઅંગની ઉપમાં

ગોરટી આહીર કી બેટી ઐસી રાધા ચોરટી
કસુંબી કો રંગ ચોરે ચંદ્ર કો બદન ચોરે
કોકિલા કંઠ ચોરે નાસા ચોરે કી રકી ।। ઐસી રાધા ચોરટી
દંતકલી દાડમ ચોરે વેણીતો વાસુકી ચોરે
મૃગહુકા નૈન ચોરે નિર્મલતા હિરનકી ।। ઐસી રાધા ચોરટી
ઇન્દ્રકો ધનુષ ચોરે કેસરી કો લંક ચોરે
ગતિ તો ગજહુંકી ચોરે ચમક ચોરે દામકી ।। ઐસી રાધા ચોરટી
રતિ રતિ સબકો ચોરે કનૈયાકો ચિત્ત ચોરે
સુર - ઉધો એસી રાધા બેટી વૃષભાન કી ।। ઐસી રાધા ચોરટી